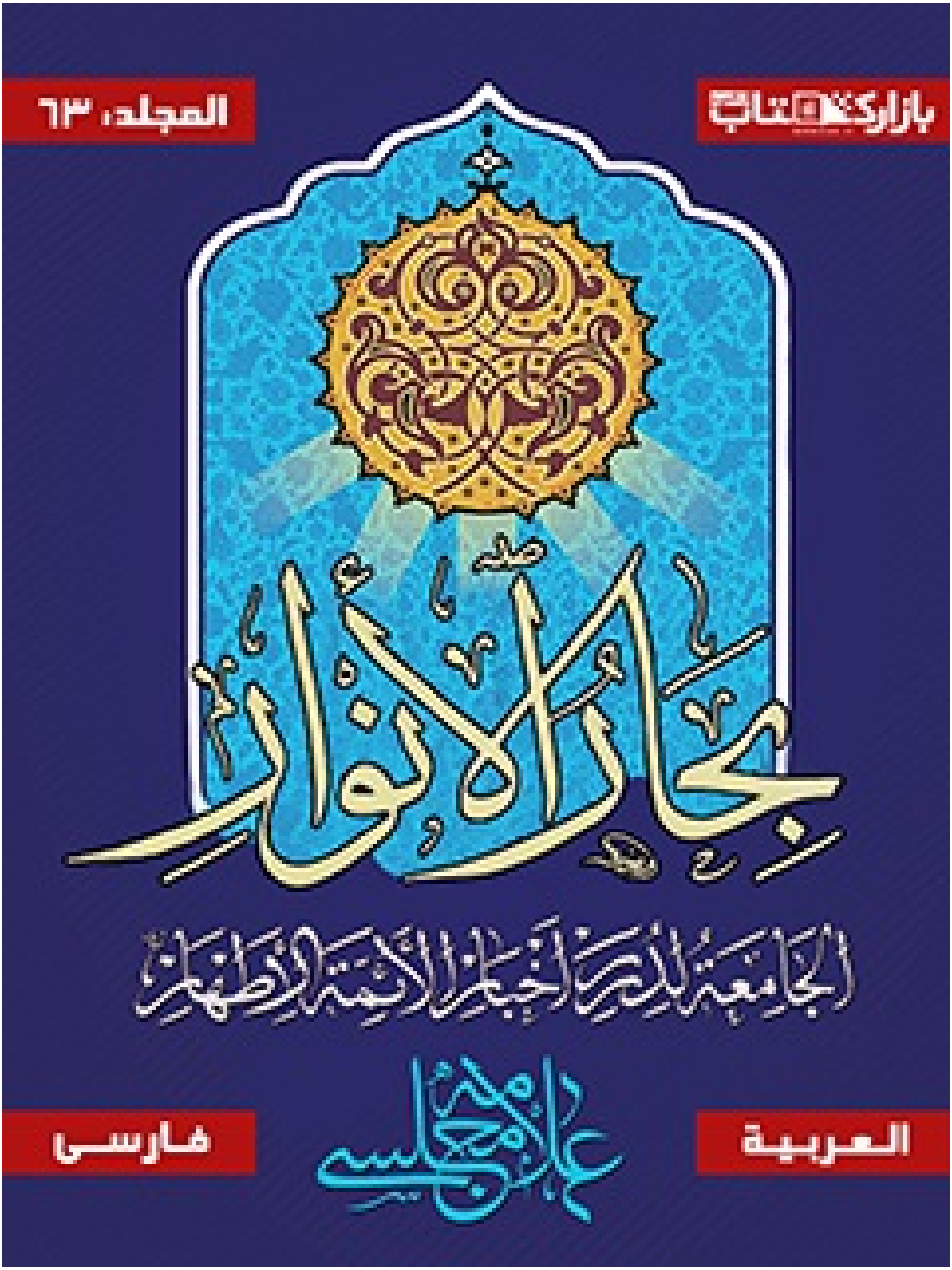
مرکز القائمیة اصفهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة

السلام علیک یا صاحب الزمان

بازار کتاب
المجلد، ٦٣
بحار الأنوار
الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار
علامه مجلسی
العربية
فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۶۳ : آسمان و جهان – ۱۰

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج - نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۹۷۸:۱۶-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۹۷۸:۱۷-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۹۷۸:۱۹-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۹۷۸:۲۰-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۹۷۸:۲۲-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۹۷۸:۲۳-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

تتمه کتاب السماء و العالم

کلمه المصّحح

بسم اللّه الرّحمن الرّحيم

الحمد للّه ربّ العالمين و الصلاه و السلام على رسوله محمّد و عترته الطاهرين.

و بعد فهذا الجزء السادس و الستون من كتاب بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأبرار حسب تجزئتنا لهذا الموسوعه الكبيره و به تمّ كتاب السماء و العالم أعنى المجلّد الرابع عشر حسب تجزئه العلّامه قابلناه على طبعه الكمبانىّ المشهوره بطبع أمين الضرب و هكذا على نصّ المصادر التى استخرجت الأحاديث منها

ثمّ على نسخه مخطوطه كامله استلمناها من العلم الحجّه آيه اللّه السيّد شهاب الدين المرعشىّ النجفىّ دامت بركاته و هى نسخه جيّده نفيسه تاريخ كتابتها ۱۲۳۵ و الكاتب أبو القاسم بن الحسين الرضوىّ الموسوىّ الخونسارىّ قابلنا مطبوعتنا هذه عليها حرفاً بحرف عن الطباعه و اللّه هو الموفّق للصواب.

محمد الباقر البهبودىّ رجب الاصب عام ۱۳۹۳ ه ق

**[ترجمه]بسم اللّه الرّحمن الرّحيم

الحمد للّه ربّ العالمين و الصلاه و السلام على رسوله محمّد و عترته الطاهرين.

و بعد فهذا الجزء السادس و الستون من كتاب بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأبرار حسب تجزئتنا لهذا الموسوعه الكبيره و به تمّ كتاب السماء و العالم أعنى المجلّد الرابع عشر حسب تجزئه العلّامه قابلناه على طبعه الكمبانىّ المشهوره بطبع أمين الضرب و هكذا على نصّ المصادر التى استخرجت الأحاديث منها

ثمّ على نسخه مخطوطه كامله استلمناها من العلم الحجّه آيه اللّه السيّد شهاب الدين المرعشىّ النجفىّ دامت بركاته و هى نسخه جيّده نفيسه تاريخ كتابتها ۱۲۳۵ و الكاتب أبو القاسم بن الحسين الرضوىّ الموسوىّ الخونسارىّ قابلنا مطبوعتنا هذه عليها حرفاً بحرف عن الطباعه و اللّه هو الموفّق للصواب.

محمد الباقر البهبودىّ رجب الاصب عام ۱۳۹۳ ه ق

**[ترجمه]

تتمه أبواب الصيد و الذبائح

باب ۹ ذبائح الكفار من أهل الكتاب و غيرهم و النصاب و المخالفين

الآيات

المائده: الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّباتُ وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ (۱)

lt;meta info="-الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّباتُ وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ - . مائده / ۵ -

{امروز چیزهای پاکیزه برای شما حلال شده، و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال، و طعام شما برای آنان حلال است.}

**[ترجمه]

تفسير

المراد باليوم الآن لا اليوم المتعارف و الطيبات كل مستطاب من الأطعمه كما فهمه القوم أو كل ما فيه جهه حسن واقعی وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ قيل المراد بالطعام الذبائح و غيرها و قيل مخصوص بالذبائح و

رُوِيَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام: أَنَّهُ مُخْتَصٌّ بِالْحُبُوبِ وَ مَا لَا يَحْتَاجُ إِلَى التَّذْكِيَه.

وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ أی لأهل الكتاب فلا عليكم جناح أن تطعموهم.

قال شيخنا البهائی ره فی رسالته المعموله لحكم ذبائح أهل الكتاب لا خلاف بين علماء الإسلام فی تحريم ذبائح من عدا اليهود و النصاری و المجوس من أصناف الكفار و إنما الخلاف فی الأصناف الثلاثه لا غير فذهب جمهور الإماميه كالشيخ المفيد محمد بن محمد بن النعمان و الشيخ أبی جعفر الطوسی و السيد المرتضی علم الهدی و أبی

۱- ۱. المائده ۶ و الظاهر بقرينه قوله تعالی:« وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ» حلبه التعامل معهم و المعنی أن ما يشرونه أهل الكتاب و يجلبونها الی أسواقهم يحل لكم اشتراؤها و ابتياعها، كما أن ما تشرونه و تجلبونه فی أسواقكم يحل لهم ابتياعها و شراؤها، و لذلك يتعاملون معكم. فلو كانت الآيه مطلقه تشمل أنواع المطعومات و منها ذبائح أهل الكتاب، لكان قوله تعالی:« وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ» لغوا حشوا فانه لا معنی لان يحكم القرآن عليهم بحليه ذبائحنا لهم فانهم« لا يُحَرِّمُونَ ما حَرَّمَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ لا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ» و لذلك لا يأكلون من ذبيحتنا فالتشبث بالآيه علی حليه ذبايحهم لنا علی غير محله.

الصلاح و ابن حمزه و ابن إدريس و العلامه جمال الدين و المحقق نجم الدين و الشيخ محمد بن مكى و سائر المتأخرين عطّر الله مضاجعهم إلى أن ذبائحهم محرّمه لا- يجوز الأكل منها على حال من الأحوال سواء ذكر اسم الله تعالى عليها أم لا و وافقهم على ذلك الحنابله و ذهب الحنفيه و الشافعيه و المالكيه إلى إباحه ذبائح أهل الكتاب و إن لم يذكر اسم الله عليها و وافقهم الشاذ من علماء الإماميه كابن أبى عقيل.

و قال محمد بن بابويه طاب ثراه إذا سمعنا اليهودى و النصرانى و المجوسى يذكر اسم الله تعالى عند الذبح فإن ذبيحته تحل لنا و إلا فلا و إلحاق المجوسى باليهودى و النصرانى لأن لهم شبهه كتاب.

ثم اختلف علماء الأمه فى ذبيحه المسلم إذا ترك التسميه فذهب الحنابله و داود الأصفهانى إلى تحريم أكلها سواء ترك التسميه عمدا أو سهوا و وافقهم صاحب الكشاف مع أنه حنفى الفروع حيث قال من حق ذى البصيره فى دينه أن لا يأكل مما لم يذكر اسم الله عليه كيف ما كان لما ترى فى الآيه من التشديد العظيم هذا كلامه.

و ذهب الشافعيه و المالكيه إلى إباحه أكلها مطلقا و ذهب جماهير الإماميه إلى التفصيل بأنه إن تركها عمدا حرم أكلها و إن تركها سهوا لم يحرم و هو مذهب الحنفيه فهذه هى المذاهب المشهوره.

ثم قال احتج جمهور الإماميه على تحريم ذبائح أهل الكتاب بقوله تعالى وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ (۱) و أهل الكتاب لا يذكرون اسم الله على ذبائحهم فتكون محرمه بنص الكتاب و لو فرض أن النصرانى تلفظ باسم الله عند الذبح فإنما يقصد الإله الذى يعتقد أنه أب المسيح و كذا اليهودى إنما يعنى الإله الذى عزير ابنه فوجود اللفظ فى الحقيقه كعدمه.

و أما تأويل قوله سبحانه مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ بالميته فظاهر البعد و قوله تعالى عقيب ذلك وَ إِنَّ الشَّياطِينَ لَيُوحُونَ إلى قوله سبحانه إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ لا يدل عليه كما سنذكره و أبعد منه تأويل مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ بما ذكر غير

۱- ۱. الأنعام: ۱۲۱.

اسم الله علیه.

و أما وقوع مثل هـذا التأویل فی قوله تعالی وَ مَنْ لَمْ یَحْکُمْ بِما أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولئِکَ هُمُ الْکافِرُونَ (۱) فإنما هو لعدم استقامه الکلام بدونه بخلاف ما نحن فیه علی أن ارتکابه هنا لا یشفی العلیل لما نقل أن النصاری یذکرون اسم المسیح عند الذبح.

و احتج الإمامیه أیضا بالروایات

عَنْ أَئِمَّهِ أَهْلِ الْبَیْتِ کَمَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ

**[ترجمه]مقصود از امروزه اکنون است و معنای متعارف روز منظور نیست و مراد از طیبات- مطابق نظر مفسران- هر خوراک خوب و گوارا یا هر چه در واقع جهتی از نیکویی در آن است می باشد. در این قسمت از آیه شریفه که فرمود: {و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال است} مراد از طعام اهل کتاب، ذبیحه و غیر آن می باشد و برخی نیز گفته اند مراد از طعام، فقط ذبیحه می باشد و از امام صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمودند: مقصود [از طعام در این آیه شریفه] دانه های خوردنی و هر چه که نیاز به تذکیه ندارد می باشد.

خداوند متعال در ادامه آیه شریفه فرموده است: {و طعام شما برای آنان حلال است} یعنی بر اهل کتاب حلال است لذا گناهی متوجه شما نخواهد بود چنانچه از طعام خود به آنها بخورانید .

شیخ بهائی(ره) در رساله ذبیحه اهل کتاب خود گفته است: در مورد حرمت ذبیحه هر گروه از کفار به جز ذبیحه یهود و نصاری و زرتشت ها، میان علمای اسلام اختلاف نظری وجود ندارد و تنها اختلاف بین علما در مورد ذبیحه این سه فرقه[یهود، نصاری، زرتشت ها] است، جمهور علمای امامیه همچون شیخ مفید، شیخ طوسی، سید مرتضی، ابی الصلاح، ابن حمزه، ابن ادریس، علّامه جمال الدین، محقق نجم الدین، شهید اول و دیگر متأخرین از فقهاء — که خداوند مرقد همه آنان را معطر گرداند- گفته اند: ذبیحه آنان حرام است و به هیچ وجه جایز نیست از آن خورده شود، خواه هنگام ذبح، نام خدا بر آن برده شده باشد یا نه. و حنابله هم با این نظر موافقت کرده اند ولی حنفی ها و شافعی ها و مالکی ها معتقدند ذبیحه اهل کتاب مباح است گرچه نام خدا هم بر آن برده نشده باشد. بسیار نادری از علمای امامیه همچون ابن ابی عقیل نیز، این نظر را اتخاذ کرده اند.

شیخ صدوق گفته است: اگر بشنویم یهود و نصاری و زرتشتی ها نام خدا را بر ذبیحه خود برده اند، ذبیحه آنان بر ما حلال خواهد بود و گر نه حلال نیست. و علت اینکه زرتشتی ها را نیز در کنار یهود و نصاری مورد اشاره قرار داده اند این است که در مورد آنها این شبهه وجود دارد که ممکن است دارای کتاب باشند.

فقهاء در مورد ذبیحه مسلمانی که بسم اللّه نگفته است اختلاف نظر دارند؛ حنابله و داود اصفهانی آن را حرام دانسته اند خواه ترک تسمیه عمدی باشد خواه سهوی. و صاحب کشاف هم که حنفی است با این نظر موافقت کرده است آنجا که گفته است: شایسته است که انسان دیندارِ بینا با مشاهده سخت گیری ای که در آیه شریفه در مورد اجتناب از خوردن ذبیحه ای که نام خدا بر آن برده نشده است صورت گرفته است، در هر حال و در هر صورت از خوردن هر ذبیحه که نام خدا بر آن برده نشده

است اجتناب کند.

و علمای شافعی و مالکی، خوردن ذبیحه مسلمان را مطلقا [اعم از اینکه تسمیه صورت گرفته باشد یا نه]مباح می دانند. و جمهور علمای امامیه قائل به تفصیل شده اند به این ترتیب که میان اینکه ترک بسم اللّه عمدی باشد یا سهوی فرق گذاشته اند و در صورتی که ترک بسم الله سهوی بوده باشد آن را حلال دانسته اند. و اعتقاد حنفی ها هم بر همین است. آن چه بیان شد نظرات مذاهب مشهور بود.

سپس [شیخ بهایی (ره)] گفته است: جمهور امامیه با استناد به این آیه شریفه «وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ - . انعام /۱۲۱ - » : { و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است مخورید، چرا که آن قطعاً نافرمانی است} دلیل آورده اند بر حرمت ذبیحه اهل کتاب. چرا که اهل کتاب نام خدا را بر ذبیحه خود نمی برند فلذا بنصّ قرآن، ذبیحه آنها حرام است و اگر هم به فرض، نصرانی، هنگام ذبح، نام خدا ببرد، خدائی را یاد کرده است که آن خدا را پدر مسیح می داند و یهودی نیز نام خدائی را برده که معتقد است آن خدا پدر عزیر است و لذا هیچ کدام در حقیقت نام خدا را نبرده اند.

و اما تاویل این قسمت از آیه شریفه که می فرماید: {و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است} به مردار بعید است و اینکه دنبالش فرموده است: «وَ إِنَّ الشَّياطِينَ لَيُوحُونَ إِلى أَوْلِيائِهِمْ لِيُجادِلُوكُمْ وَ إِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ - . انعام /۱۲۱ - »: { و در حقیقت، شیطانها به دوستان خود وسوسه می کنند تا با شما ستیزه نمایند. و اگر اطاعتشان کنید قطعاً شما هم مشرکید.} همان طور که اشاره خواهیم کرد بر این ادعا دلالت ندارد و دورتر از آن تفسیر {و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است} به آنچه که نام غیر خدا بر آن برده شده است می باشد، اینکه چنین تاویلی در آیه شریفه «وَ مَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِما أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولئِكَ هُمُ الْكافِرُونَ - . مائده /۴۴ - »: {و کسانی که به موجب آنچه خدا نازل کرده داوری نکرده اند، آنان خود کافرانند}واقع شده است این است که آیه شریفه به جز آن، تفسیر درستی ندارد. بخلاف این آیه مورد بحث، و این تفسیر هم ثمری ندارد چون نقل شده است که نصاری بر ذبیحه خود نام مسیح را می برند نه نام خدا را.

امامیه در مورد حرمت ذبیحه اهل کتاب به احادیثی نیز استدلال کرده اند:

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

(۲)

عَنِ الْإِمَامِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ النَّصَارَى أَ تُؤْكَلُ ذَبَائِحُهُمْ فَقَالَ كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام يَنْهَى عَنْ ذَبَائِحِهِمْ وَ عَنْ صَيْدِهِمْ وَ عَنْ مُنَاكَحَتِهِمْ.

**[ترجمه]کافی: محمدبن مسلم می گوید از امام باقر علیه السّلام در مورد نصاری سوال کردم که آیا ذبیحه آنها قابل خوردن

است؟ حضرت فرمودند: على عليه السّلام از ذبيحه و شكار و ازدواج با آنان نهى مى كرد. - . كافى ۶ : ۲۳۹ ، تهذيب ۹ : ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ كَمَا رَوَاهُ إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَابِرٍ(۳) عَنِ الْإِمَامِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عليه السلام: أَنَّهُ قَالَ عِنْدَ جَرَيَانِ ذِكْرِ أَهْلِ الْكِتَابِ لَا تَأْكُلُوا ذَبَائِحَهُمْ.

**[ترجمه]تهذيب: امام صادق عليه السّلام مى فرمايند: از ذبيحه اهل كتاب نخوريد. - . تهذيب ۹ : ۶۳ ، كافى ۶ : ۲۴۰ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ كَمَا رَوَاهُ سَمَاعَهُ بْنُ مِهْرَانَ (۴) عَنِ الْإِمَامِ مُوسَى الْكَاظِمِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ ذَبِيحَهِ الْيَهُودِيِّ وَ النَّصْرَانِيِّ قَالَ لَا تَقْرَبْهُمَا.

**[ترجمه]كافى: سماعه بن مهران مى گويد از امام موسى كاظم عليه السّلام در مورد ذبيحه يهود و نصرانى سوال كردم حضرت فرمودند بدان نزديك مشو. - . كافى ۶ : ۲۴۰، تهذيب ۹ : ۶۵ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ كَمَا رَوَاهُ زَكَرِيَّا بْنُ آدَمَ (۵) عَنِ الْإِمَامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: أَنْهَاكَ عَنْ ذَبِيحَهِ كُلِّ مَنْ كَانَ عَلَى خِلَافِ الدِّينِ الَّذِی أَنْتَ عَلَيْهِ وَ أَصْحَابُكَ إِلَّا عِنْدَ الضَّرُورَهِ.

و الروايات عنهم بذلك كثيره كما تضمنه كتاب تهذيب الأخبار و كتاب الكافى و غيرهما من كتب الحديث و الروايات النافيه لها لا تصلح لمعارضتها لأن هذه معتضده عندنا بالشهره المقاربه للإجماع.

ثم قال ره احتج الحنفيه و الشافعيه و المالكيه على إباحه ذبائح اليهود و النصارى بوجوه.

الأول الأصل فى الأشياء الحل حتى يتبين التحريم و لم يثبت.

الثانى قوله تعالى وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ و الطعام يشمل اللحم و غيره و الآيه ناطقه بجواز أكل ذبائحهم.

۱- ۱. المائده: ۴۴.

۲- الکافی ۶ و ۲۳۹، التهذیب ۹ ر ۶۵.

۳- ۳. التهذیب ۹ ر ۶۳، الکافی ۶ ر ۲۴۰.

۴- ۴. الکافی: ۶ ص ۲۴۰، التهذیب ۹ ص ۶۵.

۵- ۵. التهذیب: ۹ ص ۷۰.

و أما التنافى بينهما و بين قوله تعالى وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۱) فيمكن دفعه بوجهين.

الأول أن يحمل الموصول على الميته كما رواه ابن أبى حاتم عن ابن عباس.

(۲) و يـدل عليه قوله تعالى فى هذه الآيه وَ إِنَّ الشَّياطِينَ لَيُوحُونَ إِلى أَوْلِيائِهِمْ لِيُجادِلُوكُمْ فقد روى فى تفسيرها أن الكفار كانوا يقولون للمسلمين إنكم تزعمون أنكم تعبدون الله فما قتل الله أحق أن تأكلوه مما قتلتموه و وجه التأييد أنهم أرادوا بما قتل الله ما مات حتف أنفه فينبغى حمل الموصول فى صدر الآيه على ذلك أيضا ليتلاءم أجزاء الكلام و يخرج عن التنافر.

الوجه الثانى أن يؤول الصله بما ذكر غير اسم الله عليه حيث قال جل ثناؤه قُلْ لا أَجِدُ فِي ما أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّماً عَلى طاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَماً مَسْفُوحاً أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقاً أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ (۳) الآيه قرينه ظاهره على أن المراد به فى تلك الآيه هذا المعنى لا غير فالواو فى قوله سبحانه وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ واو الحال أى لا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه حال كونه فسقا أى أهل به لغير الله و لا يستقيم كونها للعطف لما يلزم من عطف الخبر على الإنشاء.

الثالث روى أن النبى صلى الله عليه و آله أكل من الذراع المسموم الذى أهدته إليه اليهوديه و كان مرض السم يعاوده فى بعض الأوقات إلى أن مات صلى الله عليه و آله من ذلك و أكله من ذلك اللحم يدل على حل ذبيحه اليهود.

و احتج الحنابله على تحريم ذبيحه المسلم إذا ترك التسميه سواء تركها عمدا أو سهوا بظاهر الآيه وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ و احتج المالكيه و الشافعيه على إباحتها مطلقا

بِظَاهِرِ قَوْلِهِ صلى الله عليه و آله: ذَبِيحَهُ الْمُسْلِمِ حَلَالٌ وَ إِنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ (۴).

و هذا

۱- ۱. الأنعام ۱۲۱.

۲- ۲. راجع الدّر المنثور: ۳ ص ۴۳.

۳- ۳. الأنعام: ۱۴۵.

۴- ۴. أخرجه عبد بن حميد عن راشد بن سعد على ما فى الدّر المنثور: ۳ ص ۴۲.

الحـديث لم يثبت عنـد الإماميه و حمله الحنفيه على حاله النسـيان لا العمـد و أورد الشافعيه عليهم أنه على هذا التقدير يلزم كون المسـلم أسوأ حالاـ من اليهود و النصـارى لأن المسـلم التارك التسـميه عمـدا لا يجوز أكل ذبيحته و اليهود و النصـرانى التارك يجوز أكل ذبيحته و هذا الإيراد ليس بشى ء لأن الأمور تعبديه لا مجال للبحث فيها.

ثم قـال ره و الجواب عن الاسـتدلال بآيه وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ أنه لا ريب أن ظاهرها ينافى ظاهر آيه وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُـذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ و لكن رفع التنـافى ليس بمنحصـر فيمـا ذكرتم ليتم كلامكم فـإن رفعه بمـا قلنـا و نقله محـدثونا عن أئمهأهل البيت عليهم السـلام بتخصـيص الطعام بما عـدا اللحوم أولى و أحسن من حملكم و تأويلكم البعيـد و تخصـيص الطعام بالبر و التمر و نحوهما شائع.

وَ فِي حَـدِيثِ أَبِي سَـعِيدٍ الْخُدْرِيِّ: كُنَّا نَخْرُجُ لِصَدَقَهِ الْفِطْرِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله صَاعاً مِنْ طَعَامٍ أَوْ صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ(١).

و معلوم أن المراد بالطعام ما قلناه إذ لا يقال صاع من لحم و قد روى عن أئمه أهل البيت عليهم السلام أن المراد بالطعام فى هذه الآيه الحبوب و ما شابهها(٢) و روايه ابن أبى حاتم لم تثبت عند كثير من محدثيكم فكيف عندنا.

و لاـ دلاـله فى قوله تعـالى وَ إِنَّ الشَّيـاطِينَ لَيُوحُونَ إِلى أَوْلِيـائِهِمْ الآـيه على أن المراد بمـا لم يـذكر اسم الله عليه الميته فقـط لأنه يشمل فردى ما مات حتف أنفه

ص: ۵

١- ١. رواه البخارى فى كتاب الزكاه تحت الرقم ٧٣ و ٧٥ و ٧۶ و مسلم أيضا تحت الرقم ١٧ و ١٨(ج ٢ ص ۶٧٨) و النسائى فى سننه كتاب الزكاه الرقم ٣۶ و ٣٨ و ابن ماجه بالرقم ٢١ و الترمذى بالرقم ٣۵، و هكذا فى حديث احتجام النبىّ صـلّى اللّه عليه و آله عن انس بن مالـك قـال: احتجم رسول اللّه حجمه أبو طيبه فـأمر له بصـاعين من طعام، رواه مسـلم، فى كتاب المساقاه تحت الرقم ۶٢، و هكـذا فى حـديث الشـاه المصـراه« و ان شـاء ردها و صاعا من طعام» رواه البخارى فى كتاب البيوع بالرقم ۶۴ و أبو داود بالرقم ۴۶ و الترمـذى بالرقم ٢٩ و الـدارمىّ بالرقم ١٩ و ابن حنبـل ٢ ص ٢۵٩ و لفظه« انـاء من طعـام» ۴ ص ٣١۴، و مثله حـديث معيشه آل محمّد(ص)« قال رسول اللّه: ما أصـبح فى آل محمد[الا] مد من طعام» رواه ابن ماجه فى كتاب الزهد الباب ١٠ بالرقم المسلسل ۴١۴٨، و مثل هذه التعبيرات كثيره.

٢- ٢. راجع الكافى ۶ ص ٢۴١.

و ما ذبح من دون ذکر اسم الله علیه من ذبائح المسلمین و الکفار و حصول الجدال فی الفرد الأول لأن تلبیسهم علی المسلمین و إظهارهم الباطل فی صوره الحق إنما یتمشی فیه فحکی سبحانه جدالهم فیما جادلوا فیه دون ما لم یجادلوا فیه و ذلک لا یوجب تنافر أجزاء الکلام بوجه من الوجوه کما لا یخفی و کذا لا دلاله فی قوله وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ علی تأویل مما لم یذکر اسم الله علیه (۱) فإن استعمال الفسق فی الآیه فی غیر معناه الحقیقی حیث أخرجه عن معناه المصدری لوجود الصارف فیها عن حمله علیه لا یدل علی أنه فی آیه أخری محمول علی غیر معناه الحقیقی و الحال أنه لا صارف عن حمله فیها علی معناه الحقیقی.

و الواو فی قوله تعالی وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ لا یتعین کونها للحال کما لا یتعین عود الضمیر إلی الموصول لاحتمال جعل الواو اعتراضیه و احتمال عود الضمیر إلی المصدر المدلول علیه بالفعل کما فی الکشاف و غیره و الواو الاعتراضیه کما تقع فی أثناء الکلام تقع فی آخره أیضا کما قالوه فِی قَوْلِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَا سَیِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ لَا فَخْرَ(۲).

صرح بذلک فی المطول و غیره أیضا فاحتمال کونها للعطف قائم و أما قولکم یلزم عطف الخبر علی الإنشاء فجوابه أنه من قبیل عطف القصه علی القصه فلا یحتاج فیه إلی تناسب الجملتین فی الخبریه و الإنشائیه.

قال صاحب الکشاف عند تفسیر قوله تعالی وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَ بِالْیَوْمِ الْآخِرِ(۳) و قصه المنافقین عن آخرها معطوفه علی قصه الذین کفروا کما تعطف الجمله علی الجمله انتهی.

ص: ۶

۱- ۱. متعلق بقوله« و کذا لا دلاله» و الضمیر راجع الی کون المراد ممّا لم یذکر اسم اللّه علیه، المیته. کذا فی هامش المطبوعه.

۲- ۲. رواه أحمد و الترمذی و ابن ماجه عن أبی سعید الخدریّ، و رواه مسلم و أبو داود عن ابی هریره من دون زیاده و اللفظ« أنا سید ولد آدم یوم القیامه» راجع کشف الخفاء للعجلونی ۱ ر ۲۰۳.

۳- ۳. البقره ۸.

و قـال صـاحب الكشـاف أراد أنه ليس من بـاب عطف جمله على جمله لتطلب مناسب الثانيه مع السابقه بل من باب ضم الجمله مسوقه إلى أخرى.

و قال صاحب الكشاف أيضا عنـد تفسير قوله تعالى وَ بَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ (١) فإن قلت علام عطف هذا الأمر و لم يسبق أمر و لاـ نهى ليصح عطفه عليه قلت ليس الـذى يعتمـد بـالعطف هو الأمر حتى يطلب له شاكل من أمر أو نهى يعطف عليه إنما المعتمـد بالعطف هو جمله وصف ثواب المؤمنين فهى معطوفه على جمله وصف عقاب الكافرين كما يقال زيد يعاقب بالقيد و الإزهاق و بشر عمرا بالعفو و الإطلاق انتهى.

و قال السيد فى شرح المفتاح بعد ما قررناه لا يشترط فى عطف القصه على القصه تناسب الجملتين فى الخبريه و الإنشائيه فليكن ذلك على ذكر منك فإنه ينجيك من تكلفات بارده فى مواضع شتى.

و قـد يقـال فى إبطـال كون الواو هنـا للحـال أن التأكيـد بـإن و الأـمر غير مناسب للجمله لأن الحال بمعنى الظرف كما نص عليه النحـاه فالمعنى و الله أعلم و لا تأكلوا مما لم يـذكر اسم الله عليه إذا كان فسـقا فليس المقام حينئـذ مقام التأكيـد إذ ليس الغرض النهى عنه فى وقت كون الحكم بكونه فسقا مؤكدا كما هو مقتضى رجوع النفى إلى القيد فى نحو ما جاء زيد ماشيا و لا تضرب زيـدا راكبـا و لهـذا لم يجعلـوا جمله وَ إِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ بعـد قوله جـل شـأنه فَلاـ أُقْسِمُ بِمَواقِعِ النُّجُومِ (٢) حـاليه و إنما حكموا بأنها معترضه بين القسم و جوابه لئلا يلزم ما قلنا هاهنا و عنـدى فى هـذا الكلام نظر إذ لا مانع من تقييد النهى عن كل ما لم يذكر اسم الله عليه بترتيب الحكم المؤكد بكون أكله فسقا و الجمله الحاليه تؤكد كما

١- ١. البقره ٢٥.

٢- ٢. الواقعه: ٧۶ و ٧۵.

ذكره نجم الأئمه الشيخ الرضى و مثل بقولنا لقيته و إن عليه جبه و عد من ذلك قوله تعالى فى بحث الحروف المشبهه بالفعل وَ ما أَرْسَلْنا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ (١) هذا و ظنى أن وجه التأكيد فى هاتين الجملتين أن كلا منهما كلام برأسه ملقى إلى المؤمنين فهو رائج عندهم متقبل لديهم كما ذكره صاحب الكشاف عند قوله تعالى وَ إِذا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قالُوا آمَنَّا(٢) و أما ما قيل من أن وجه التأكيد فى الآيه التى نحن فيها هو أن الكفار منكرون كون أكل ما لم يذكر اسم الله عليه فسقا فليس بشى ء لأن المخاطب بالآيه الكريمه المؤمنون و هم لا ينكرون كون أكل الميته فسقا و المنكر لذلك هم غير المخاطبين بها فحينئذ تأكيد الكلام الملقى إلى غير المنكرين لكون غير المخاطبين منكرين اختراع لا يعرفه أحد من علماء المعانى.

و الجواب عما روى من أكله صلى الله عليه و آله من اللحم الذى أهدته اليهوديه بأن الروايه لم تثبت صحتها عندنا و احتمال علمه صلى الله عليه و آله بشراء تلك اليهوديه ذلك اللحم من جزار مسلم إما بإخبار أحد من الصحابه أو بإلهام و نحوه قائم و التقريب لا يتم بدون بيان انتفائه.

و أما ما اختاره ابن بابويه من إباحه ذبيحه اليهود و النصارى و المجوس إذا سمعنا منهم التسميه عند الذبح فقد استدل عنه ببعض الروايات و بقوله سبحانه فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآياتِهِ مُؤْمِنِينَ (٣) و هذا قد ذكر اسم الله عليه و ليس فى الآيه الكريمه تقييد الذاكر بكونه مسلما فتدخل الأصناف الثلاثه و أما غيرهم من الكفار فهم خارجون بإجماع المسلمين على تحريم ذبائحهم و لو لا أن قوله هذا مخالف للروايات المتضافره و عمل جماهير علمائنا لكان العمل به غير بعيد عن الصواب إن ألحقنا المجوس بأهل الكتاب انتهى كلامه رفع الله مقامه.

ص: ٨

١- ١. الفرقان: ٢٠.

٢- ٢. البقره: ١۴.

٣- ٣. الأنعام: ١١٨.

و قال الشيخ السديد المفيد قدس الله نفسه الزكيه فی رساله الذبائح اختلف أهل الصلاه فی ذبائح أهل الكتاب فقال جمهور العامه بإباحتها و ذهب نفر من أوائلهم بحظرها و قال جمهور الشيعه بحظرها و ذهب نفر منهم إلی مذهب العامه فی إباحتها و استدل الجمهور من الشيعه علی حظرها بقول الله عز و جل وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ وَ إِنَّ الشَّياطِينَ لَيُوحُونَ إِلى أَوْلِيائِهِمْ لِيُجادِلُوكُمْ وَ إِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ (١) قالوا فحظر الله سبحانه بتضمن هذه الآيه أكل كل ما لم يذكر عليه اسمه من الذبائح دون ما لم يرده من غيرها الإجماع و الاتفاق فاعتبرنا المعنی بذكر التسميه أ هو اللفظ بها خاصه أم هو شی ء ينضم إلی اللفظ و يقع لأجله علی وجه يتميز به مما يعمه و إياه الصيغه من أمثاله فی الكلام فبطل أن يكون المراد هو اللفظ بمجرده لاتفاق الجميع علی حظر ذبيحه كثر ممن يتلفظ بالاسم عليها كالمرتد و إن سمی تجهلا و المرتد عن أصل من الشريعه مع إقراره بالتسميه و استعمالها و المشبه لله تعالی بخلقه لفظا و معنی و إن دان بفرضها عند الذبيحه متدينا و الثنويه و الديصانيه و الصابئين و المجوس.

قلت إن المعنی بذكرها هو الثانی من وقوعها علی وجه يتخصص به من تسميه من عددناه و أمثالهم فی الضلال فنظرنا فی ذلك فأخرج لنا دليل الاعتبار أنها تسميه المتدين بفرضها علی ما تقرر فی شريعه الإسلام مع المعرفه بالمسمی المقصود بذكره عند الذبيحه إلی استباحتها دون من عداه بدلاله حصول الحظر مع التسميه ممن أنكر وجوب فرضها و تلفظ بها لغرض له دون التدين ممن سميناه و حصوله أيضا مع تسميه المتدين بفرضها إذا كان كافرا يجحد أصلا من الشريعه لشبهه عرضت له و إن كان مقرا بسائر ما سوی الأصل علی ما بيناه و حظر ذبيحه المشبه و إن سمی و دان بفرضها كما ذكرناه.

و إذا صح أن المراد بالتسميه عند الذكاه ما وصفناه من التدين بفرضها علی

١- ١. الأنعام: ١٢١.

شرط مله الإسلام و المعرفه بمن سماه ثبت حظر ذبائح أهل الكتاب لعدم استحقاقهم من الوصف بما شرحناه و لحوقهم فى المعنى الذى ذكرناه بشركائهم فى الكفر من المجوس و الصابئين و غيرهما من أصناف المشركين و الكفار.

**[ترجمه]تهذیب: امام رضا علیه السّلام خطاب به زکریا بن آدم فرمودند: تو را از خوردن ذبیحه هر آن که بر خلاف دینی است که تو و یارانت دارید نهی می کنم مگر در حال ضرورت. - . تهذیب ۹ : ۷۰ -

و روایات بسیاری در این باره از ائمه علیهم السلام رسیده است که در کتاب تهذیب و کافی و دیگر کتاب های حدیثی ذکر شده است. و روایات مخالف آنها توان معارضه با آنها را ندارند چرا که آن احادیث به شهرت نزدیک به اجماع مؤیدند.

سپس شیخ بهایی چنین گفت که: حنفیه و شافعیه و مالکیه برای حلال بودن ذبیحه یهود و نصاری چند دلیل آورده اند:

۱.

اصل در هر چیزی حلال بودن آن است مادامی که حرمت آن ثابت نشده است که در این مورد حرمت ثابت نشده است.

۲.

قول خدای تعالی که فرمود: «وَ طَعامُ الَّذینَ أُوتُوا الْکِتابَ حِلٌّ لَکُمْ وَ طَعامُکُمْ حِلٌّ لَهُمْ - . مانده /۵ - »{ و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال، و طعام شما برای آنان حلال است.} خوراک گوشت و غیر آن را در بر می گیرد و آیه در مورد جواز خوردن ذبیحه آنان گویا است .

و منافات این سخن با آیه شریفه «وَ لا تَأْکُلُوا مِمَّا لَمْ یُذْکَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ - . انعام / ۱۲۱ - »{ و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است مخورید،} را به دو وجه می توان رفع کرد:

یکم: بازگشت موصول در این آیه شریفه به مردار باشد، چنانچه از ابن عباس روایت شده است - . در المنثور ۳ : ۴۳ - . و اینکه در ادامه آیه شریفه فرموده {و در حقیقت، شیطانها به دوستان خود وسوسه می کنند تا با شما ستیزه نمایند} دلیل آن می باشد. چون در تفسیر آن روایت شده که کافران، به مسلمانان می گفتند: شما گمان می کنید که خدا را می پرستید و آنچه را خدا بکشد سزاوارتر است بخورید از آنچه خودتان بکشید. از آن جایی که مقصودشان از آن چه خدا کشته است همان مردار بوده لذا شایسته است که موصول در صدر این آیه شریفه به آن تفسیر شود تا اجزاء گفتار با هم مناسب شوند و منافات از میان برود .

دوّم: بازگشت صله به ذبیحه ای باشد که با نام غیر خدا کشته شده است چون خداوند متعال فرموده است: { بگو: در آنچه به من وحی شده است، بر خورنده ای که آن را می خورد هیچ حرامی نمی یابم، مگر آنکه مردار یا خونِ ریخته یا گوشت خوک باشد که اینها همه پلیدند. یا [قربانیی که] از روی نافرمانی، [به هنگام ذبح] نام غیر خدا بر آن برده شده باشد.} که خود قرینه است بر اینکه مقصود در آن آیه همین معنا است ولا غیر که آن را در این آیه فسق خوانده است.

و واو در این آیه شریفه که فرمود «وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ» واو حالیه است یعنی از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است در حالی که این کار فسق است نخورید یعنی با بردن نام غیر خدا ذبح شده اند و این واو برای عطف نیست چرا که در این صورت لازم می آید خبر بر انشاء عطف شود.

سوم: روایت است که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله و سلم از پاچه پخته ای که زن یهودیه به ایشان هدیه کرد و زهرناك بود خورد و زهرش در او اثر کرد و گاهی او را دچار بیماری می کرد تا اینکه حضرت صلی اللّه علیه و آله و سلم از اثر آن درگذشت. و خوردن حضرت از آن گوشت، دلیل حلال بودن ذبیحه یهود می باشد .

و حنابله در مورد حرمت ذبیحه مسلمانی که عمداً یا سهوا بسم اللّه نگفته است استدلال کرده اند به ظاهر آیه { و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است مخورید.}

و مالکیه و شافعیه دلیل حلیت مطلق آن را ، ظاهر فرمایش پیغمبر صلی اللّه علیه و آله و سلم می دانند که: ذبیحه مسلمان حلال است گرچه نام خدا را نبرده باشد. - . در المنثور ۳ : ۴۲ -

این حدیث نزد امامیه ثابت نشده است و حنفی ها آن را حمل بر فراموشی کرده اند و نه عمد. و شافعی ها به آنها ایراد گرفته اند که در این صورت، حال مسلمان بدتر از یهود و نصاری خواهد بود زیرا ذبیحه او با ترك عمدی تسمیه حرام است و ذبیحه یهودی و نصرانی در این حالت حلال. و این ایراد وارد نیست زیرا این امور تعبدی است و بحث و اعتراض، وارد نیست.

سپس ایشان[شیخ بهایی] (ره) گفته است: جواب استدلال به آیه { و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال است} اینست که بی شک ظاهرش با ظاهر آیه { و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است مخورید} منافی است، اما رفع تنافی منحصر به آنچه شما گفتید نیست بلکه بهتر است در آیه نخست تخصیص طعام حلال را به غیر گوشتها مانند گندم و خرما که تعبیر از آنها به طعام شایع است بدانیم که محدثین ما نیز از ائمه علیهم السّلام چنین بیان کرده اند.

در حدیث ابی سعید خدری هم آمده که ما زکاه فطره را در عهد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم صاعی از طعام یا صاعی جو می پرداختیم و معلوم است که مقصود از طعام، همان گندم و خرما است که ما گفتیم چرا که صاع گوشت گفته نشده است. و از ائمه اهل بیت علیهم السّلام روایت است که مقصود از طعام در این آیه حبوب و مانند آنها است و روایت ابن ابی حاتم در نزد بسیاری از محدثین خود شما ثابت نشده است چه رسد نزد علماء ما.

و این فرمایش خداوند متعال که {و در حقیقت، شیطانها به دوستان خود وسوسه می کنند تا با شما ستیزه نمایند. و اگر اطاعتشان کنید قطعاً شما هم مشرکید} دلالت ندارد که مقصود از { و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است} در آیه شریفه تنها مردار است بلکه هم مردار و هم هر آنچه توسط مسلمانان و کفار، بدون ذکر نام خدا کشته شده است را شامل می شود. و جدال کفار در مورد اول تحقق دارد چرا که باطل را به صورت حق درآوردند و خدای سبحان از باب همراهی با خصم جدال آنان را حکایت می کند و همان طور که روشن است این مایه بی ارتباطی گفتار نیست. و تعبیر قرآن کریم از خوردن { آنچه نام خدا بر آن برده نشده است} به فسق، دلالت بر اختصاص مورد، به مردار ندارد. زیرا به کار بردن فسق در این آیه در غیر

معنـای حقیقی خود، به دلیـل وجود صارفی که آن را از معنای اصـلی خارج کرده و باعث شـده است که نتوان آن را به معنای حقیقی حمل کرد دلالت بر آن نـدارد که آن را در آیه دیگری بر معنای غیر حقیقی حمل کنیم در حالی که هیچ صارفی برای حمل آن بر معنای حقیقی وجود ندارد.

و واو در «وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ» اختصاص به حال نـدارد همان طور که بازگشت ضـمیر به موصول اختصاص ندارد چرا که احتمال دارد واو اعتراضـیه باشـد و احتمال دارد که ضـمیر به مصدری برگردد که فعل بر آن دلالت دارد همان طور که درکشاف و غیر آن گفته شـده است. و واو اعتراضـیه همـان گونه که در وسط کلام واقع می شود، در آخر آن نیز قرار می گیرد همان طور که در فرمایش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز آمده است که: من سرور فرزندان آدم هستم و[لی] مباهاتی بر این بزرگی نیست.

در مطول و غیر آن به این مطلب تصـریح شـده است و احتمال اینکه واو برای عطف باشد پابرجاست و اما پاسخ این گفته شـما که لازم می آیـد خبر را عطف بر انشـاء کنیم، این است که این امر از قبیـل عطف قصه به قصه می باشـد که در آن نیـازی به تناسب دو جمله در خبری و انشائی بودن نیست.

نویسـنده کشاف در تفسیر آیه «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَ بِالْیَوْمِ الْآخِرِ - . بقره / ۸ -» { و برخی از مردم می گویند: «ما به خـدا و روز بازپسـین ایمـان آورده ایم»} گفته است: قصه منافقـان از بخش آخرش معطوف بر قصه کافران است همان طور که جمله بر جمله عطف می شود. پایان.

صاحب کشاف گفته است که آن از باب عطف جمله به جمله نیست تا نیازمند تناسب دومی با قبلی باشد بلکه از باب ضـمیمه شدن جمله از پس به دیگری است.

و همچنین صاحب کشاف در تفسـیر «وَ بَشِّرِ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ» - . بقره / ۲۵ - { و کسانی را که ایمان آورده اند و کارهای شایسـته انجام داده اند، مژده ده} اگر اشکال شود که این امر بر چه چیزی عطف شده است و حال آنکه پیش از آن نه امری و نه نهیی نبوده است، در پاسخ می گویـم: آنچه بر عطف متکی می شود، امر نیست تا اینکه امر یا نهیی جستجو شود و عطف بر آن شود. آنچه که عطف بر آن متکی است عبارت است از جمله ای که وصف ثواب مومنین را بیان می کنـد که آن [نیز] عطف بر جمله ای است که مشـتمل بر وصف جزای کافران است. همان طور که گفته می شود زید با به بند کشیده شدن و از بین رفتن مجازات شد و عمرو را به عفو و آزادی بشارت ده .پایان.

سید در شـرح مفتاح گفته است: بعد از آنچه بیان شد در عطف جمله به جمله، تناسب دو جمله در خبریه یا انشائیه بودن شـرط نیست و این در یاد شما بماند چرا که آن، شما را از تکلفات دشوار در مواضع مختلف نجات می دهد.

در ابطـال این قول که واو در اینجـا حـالیه است گفته شـده است: تاکیـد بـا إن و امر، تناسبی با جمله نـدارد زیرا همان طور که نحویون تصـریح کرده اند حال به معنای ظرف است و معنا اینگونه است - و خداوند داناتر است- و از آنچه نام خداوند بر آن برده نشـده است نخوریـد زمـانی که فسق است، در این حـال، مقـام، مقـام تاکیـد نیست چرا که مقصود، نهی از آن به صورت موکـد به دلیل فسق بودن آن در زمان حکم نیست، همان طور که اقتضای رجوع نفی به قیـد در مثال: زید، با پای پیاده نیامد و

زیـد را در حالی که سواره است نزن، چنین است و به همین خاطر است که جمله «وَ إِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ - . واقعه / ۷۶ - »{ اگر بدانید، آن سوگندی سـخت بزرگ است!} که بعد از جمله «فَلا أُقْسِمُ بِمَواقِعِ النُّجُومِ - . واقعه / ۷۵ - »{ نه [چنین است که می پندارید]، سوگند به جایگاه های [ویژه و فواصل معیّن] ستارگان}آمده است را حالیه در نظر نگرفته اند. و گفته اند که آن معترضه است که بین قسم و جواب آن آمـده است تـا آنچه گفتیم در اینجا لازم نیایـد. و از نظر من ایرادی بر این نظر وارد است. چرا که مانعی وجود نـدارد از اینکه با ترتب حکم موکـد به اینکه خوردن آن فسق است نهی را از هر آنچه که نام خـدا برده نشده است مقید کنیم و همان طور که نجم الائمه شیخ رضـی بیان کرده است جمله حالیه تاکید می کند، و به این سـخن که «او را ملاقات کردم در حالی که جبه ای(لباس گشادی) بر او بود » مثال زده شـده است و این سـخن خداوند متعال که می فرماید«وَ ما أَرْسَلْنا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ - . فرقان / ۲۰ - » { و پیش از تو پیـامبران [خود] را نفرسـتادیم جز اینکه آنان ..} نیز که در بحث حروف مشبهه بالفعل به کار می رود، از همین سنخ دانسته شده است.

و من گمان می کنم که وجه تاکیـد در این دو جمله به این گونه است که هر کدام از آن دو جمله، کلام مسـتقلی است که به مومنین القاء شده است. و این وجه در بین آنها رایج بوده و مورد پذیرش آنهاست، همان طور که صاحب کشاف در مورد این فرمـایش خداونـد متعـال که فرمود«وَ إِذا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قـالُوا آمَنَّا - . بقره / ۱۴ - » { و چون بـا کسـانی که ایمـان آورده اند برخورد کنند، می گویند: «ایمان آوردیم» }.

اما این سـخن که گفته شـده است وجه تاکیـد در این آیه برای این است که کفار خوردن آنچه را که با نام خدا ذبح نشده بود را فسق نمی دانستند، درست نیست. چرا که مخاطب این آیه کریمه مومنین هستند و حال آنکه ایشان خوردن آنچه را که با نام خـدا ذبح نشده است را فسق می دانند و منکر این امر غیر از کسانی هسـتند که مخاطب این آیه کریمه هسـتند. در این صورت تاکیـد کلام برای غیر منکرین به خاطر اینکه غیر مخاطبین، منکر هسـتند بدعتی است که هیچ کدام از علمای علم معانی آن را نمی پذیرند .

جواب دلیلی که در آن به روایت خوردن پیغمبر صـلی اللَّه علیه و آله و سـلم از گوشتی که زن یهودیه به هدیه آورد این است که درستی این روایت نزد ما امامیه ثابت نشده است و بر فرض هم که درست باشد احتمال دارد که پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله و سلم به گزارش مسلمانی یا به الهامی و مانند آن علم داشته است که زن یهودیه آن را از دست مسلمانی خریده است و با این احتمال، استدلال تمام نیست.

و امـا ابن بـابویه که ذبیحه یهود و نصـاری و زرتشت را در صورتی که بشـنویم نـام خـدا را برده انـد مباح شـمرده است، هم به برخی روایـات و هم به آیه «فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ - . انعام / ۱۱۸ - »:{ از آنچه نام خدا [به هنگام ذبح] بر آن برده شده است بخورید.} اسـتناد کرده و گفته است که مراد ذبیحه ایست که نام خدا بر آن برده شده و در آیه شریفه قید نشده است که بایـد نـام برنـده مسـلمان باشـد لـذا اطلاـق آیه هر سه دسـته را فرا می گیرد و کفـار دیگر به غیر از این سه دسـته، بنـا به اجماع مسلمانان مبنی بر حرمت ذبیحه آنها از اطلاق این آیه خارج شده اند.

اگر این گفته ابن بابویه مخالف بسیاری از اخبار شیعه و گفتار جمهور فقهاء شیعه نبود عمل به آن دور از صواب نبود البته در صورتی که زرتشت را اهل کتاب بحساب آوریم. پایان کلام شیخ بهائی.

و شیخ مفید (ره) در رساله ذبائح گفته است: اهل نماز در ذبیحه اهل کتاب اختلاف دارند، جمهور عامه[اهل تسنن]، آن را مباح دانسته و تنی چند از متقدمین ایشان آن را ممنوع دانسته اند. و جمهور علمای شیعه آن را منع کرده اند و چند تن از آنان به مذهب عامه گرویده و معتقد شدند که مباح است. دلیل جمهور شیعه مبنی بر منع ذبیحه اهل کتاب قول خداوند عزّ و جلّ است که فرمود: «وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ وَ إِنَّ الشَّياطِينَ لَيُوحُونَ إِلى أَوْلِيائِهِمْ لِيُجادِلُوكُمْ وَ إِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ - . انعام / ۱۲۱ - » {و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است مخورید، چرا که آن قطعاً نافرمانی است. و در حقیقت، شیطانها به دوستان خود وسوسه می کنند تا با شما ستیزه نمایند. و اگر اطاعتشان کنید قطعاً شما هم مشرکید.} علمای شیعه معتقدند خداوند متعال در این آیه از هر ذبیحه که نام خدا بر آن برده نشده منع کرده است به جز آنچه که به اجماع فقهاء رد شده است. و بررسی کردیم که مقصود از بردن نام خدا چیست آیا تنها تلفظ به نام خدا منظور است؟ یا چیزی دیگری هم باید به لفظ ضمیمه شود که با کمک آن از عموم ذکر نام خدا ممتاز و مجزا گردد و صیغه خاص باشد؟ اکتفاء به مجرد ذکر نام خدا باطل است چرا که همه فقهاء بر حرمت ذبیحه برخی افراد که نام خدا را هم می برند اتفاق نظر دارند، مانند مرتد ملحد که از روی جهل نام خدا را بر ذبیحه می برد یا کسی که مرتد از یک اصلی از اصول دین است حتی در صورت اقرار او به تسمیه و ذکر نام خدا بر ذبیحه، یا کسانی که خدا را از جهت لفظ و یا معنی با خلقش شبیه می دانند گرچه معتقد به وجوب تسمیه بر ذبیحه هم باشند، و مانند ثنویه[دوگانه پرستان] و دیصانیه[معتقدان به دو اصل نور و ظلمت] و صابئه[ستاره پرستان و بنا به قولی پیروان حضرت نوح] و زرتشت.

گویم :

مقصود از ذکر نام خدا بر ذبیحه قسم دوم است یعنی ذکر نام خدا به گونه ای متمایز از تسمیه این افراد که برشمردیم و نیز امثال آنان که در گمراهی به سر می برند صورت گیرد. و آن را سنجیدیم و نتیجه این بود که مقصود از تسمیه که شرط در حلیت ذبیحه می باشد اینست که فرد، مطابق شرع اسلام بدان معتقد باشد و خداشناس هم باشد و بقصد مباح شدن ذبیحه نام خدا را ببرد و نه در غیر این صورت. به دلیل اینکه با تسمیه منکر وجوب آن، گرچه وی برای غرض دیگری آن را در حال ذبح بگوید نه اینکه معتقد به وجوب و شرطیت آن باشد، باز هم حرمت محقق است؛ همانند کافری که منکر یکی از اصول دین است و از روی اشتباه نام خدا را برده است و چنانچه بیان کردیم آن را هم واجب می داند و مانند حرمت ذبیحه مشبّهه و گرچه به اصول دیگر معتقد باشد.

چنانچه گفتیم و چون ثابت شد که مقصود از تسمیه در تذکیه، ذکر نام خدا است با اعتقاد بوجوب آن بشرط مسلمان بودن و خداشناسی درست، ثابت می شود که ذبیحه اهل کتاب حرام است زیرا فاقد اوصافی هستند که بیان کردیم و در حقیقت به هم سنخان خود در کفر ملحق می شوند از قبیل زرتشت و صابئه و اصناف دیگر مشرکان و کافران .

اگر کسی بگوید که یهودی ها خداشناس هستند و او را یگانه می دانند و نام او را بر ذبیحه می برند و در نتیجه باید ذبیحه آنها حلال باشد، جواب این است که چنین نیست. یهودی ها، نه خدا را به آن گونه که وصف کردیم می شناسند و نه در حقیقت به یگانگی او معتقدند گرچه آن را به زبان بیان می کنند. برای آن که آن ها به اینکه خداوند متعال حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله را فرستاده، اعتراف ندارند و منکر ربوبیت و الهیت او هستند زیرا محمّد صلی اللّٰه علیه و آله را دروغگو

می دانند و نبوّتش را باطل می شمارند و اقرار زبانی به خدا در حال انکار آن حضرت، در حکم خدا نشناسی و جهل به وجود خداست چرا که خداوند متعال فرموده است: «لا تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ يُوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ - . مجادله /۲۲ - » { قومی را نیابی که به خدا و روز بازپسین ایمان داشته باشند [و] کسانی را که با خدا و رسولش مخالفت کرده اند}

و نیز فرموده است: «وَ لَوْ كانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ النَّبِيِّ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِياءَ وَ لكِنَّ كَثِيراً مِنْهُمْ فاسِقُونَ - . مائده /۸۱ - » { و اگر به خدا و پیامبر و آنچه که به سوی او فرود آمده ایمان می آوردند، آنان را به دوستی نمی گرفتند}و نیز فرموده است: «فَلا وَ رَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فيما شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لا يَجِدُوا فی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَ يُسَلِّمُوا تَسْليماً - . نساء /۶۴ -

»{ ولی چنین نیست، به پروردگارت قَسَم که ایمان نمی آورند، مگر آنکه تو را در مورد آنچه میان آنان مایه اختلاف است داور گردانند سپس از حکمی که کرده ای در دلهایشان احساس ناراحتی [و تردید] نکنند، و کاملًا سرِ تسلیم فرود آورند.}

و اگر یهود، خداشناس و یگانه پرست بودند البته به پیغمبر اسلام ایمان می آوردند و اینکه قرآن از آنها ایمان را نفی کرده است دلیلی است بر بطلان آنچه طرف مقابل پنداشته است .

آنچه که در اعتقاد یهودی ها به خدای عز و جل و یگانه دانستن او مشاهده می شود در مورد کسی که بواسطه شبهه ای که دارد شراب را حلال می داند نیز مشاهده می شود و حال آنکه او به نبوت محمّد صلی اللَّه علیه و آله و تدین به آن چه ایشان آورده معترف است در حالی که علماء امت اجماع دارند که ذبیحه او حرام است و معتقدند که وی از عموم { و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است مخورید} بیرون است و لذا یهود سزاوارتر از او خواهند بود که ذبیحه شان حرام باشد چون کفر و گمراهی آن ها دو چندان اوست.

هر آنچه موجب جهل مشبهه به خدای عز و جل شده است همان، موجب جهل یهود و نصاری به خداوند شده است .هر گونه شبهه برای یهود و نصاری در پذیرش اسلام فرض شود به خداشناسی برمی گردد و حال آنکه تصور نمی شود که ایشان خداشناس باشند و خدای فرستنده محمّد صلی الله علیه و آله و سلم را نپذیرند و بدان کافر باشند با اینکه اگر این شبهه عذر باشد و آنها را خداشناس بدانیم باید کسی هم که معترف به خداست و او را به صورت آدمی تصور می کند ولی اوصاف دیگر خدائی را برایش قائل است را نیز خداشناس دانسته و ذبیحه اش را حلال بدانیم با اینکه هیچ مسلمانی بدان معتقد نباشد.

هیچ کدام از اهل کتاب تسمیه را بر ذبیحه واجب نمی دانند و اگر یکی از آنها نام خدا را بر آن برد از عادت آمیزش با مسلمانان است، با اینکه مخالفین ما ذبیحه یهود را از نصاری جدا نمی دانند و در حالی که هیچ شکی نیست که نصاری نسبت به خداوند عز و جل جاهل بوده و شناخت ندارند چرا که به اقانیم سه گانه و جوهر و اب و ابن و روح و اتحاد آنها با هم قائل اند و اگر ذبیحه نصاری به دلیل اعتقاد به تثلیث حرام باشد ذبیحه یهود هم حرام است چرا که به اجماع، تفاوتی بین آن دو در اباحه و تحریم نیست.

و دلیل دیگر این است که اگر ما یهود و نصاری را خداشناس بدانیم باید هم زرتشت و هم مشرکان قریش و هم هر آن که را

که با آنها در اقرار به خدا و اعتقاد به پرستش بت به حساب تقرب به خدا هم آواز است، خداشناس بدانیم و اگر کفر یهود و ترسا مانع از حرمت ذبیحه آنها نیست چون فی الجمله به خدا اعتراف دارند باید کفر اینان هم که برشمردیم مانع نباشد و این خلاف اجماع مسلمانان است و میان آن و آن چه از گفتار مخالفین بیان شد، از نظر علتی که مورد اعتماد ما می باشد تفاوتی نیست.

و دلیل دیگر بر حرمت ذبیحه یهود و اهل کتاب و همه کفار این است که خدا -جلَّ اسمه- تسمیه را شرط مباح شدن ذبیحه ساخته و با شک در آن، ذبیحه را ممنوع کرده است و لذا واجب است که ذبیحه حلال، منحصر باشد به ذبیحه کسی که معترف به واجبات شریعت است نه آنکه آن را دروغ می شمارد و منکر واجبات آن است زیرا امین بر ترک آن از روی تعمد هم نیست چون کافر به آن است و پای بند آن نیست و این در باره حرمت ذبیحه کسانی که از دین اسلام روگردانند روشن است، و نکته دیگر آنکه بر اساس قیاس رایج در مذاهب مخالفین ما باید ذبیحه اهل کتاب حرام باشد زیرا حرمت ذبیحه کفار عرب اجماعی است و علت آن هم کفر آنها است اگرچه بخداوند عزّ و جلّ معترفند و باید ذبیحه اهل کتاب از یهود و نصاری هم حرام باشد چرا که همان گونه که بیان کردیم در کفر با آنان شریکند گر چه اعتراف زبانی به خدا دارند.

و مؤید دیگر این که ما و مخالفین، ذبیحه کسی که تسمیه را فراموش کند مباح می دانیم چون در دل آن را واجب می داند لذا ذبیحه کسی که تسمیه را واجب نمی داند حرام می باشد گرچه آن را به زبان آورد، و چاره ای جز پذیرش آن چه بیان شد وجود ندارد.

**[ترجمه]

سؤال

فإن قال قائل فإن الیهود تعرف الله جل اسمه و تدین بالتوحید و تقربه و تذکر اسمه علی ذبائحها و هذا یوجب الحکم علیها بأنها حلال.

**[ترجمه]اگر بگویند که در باره عموم آیه ای که فرموده است «الْیَوْمَ أُحِلَّ لَکُمُ الطَّیِّباتُ وَ طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ حِلٌّ لَکُمْ وَ طَعامُکُمْ حِلٌّ لَهُمْ» - . مائده / ۶ - { امروز چیزهای پاکیزه برای شما حلال شده، و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال، و طعام شما برای آنان حلال است. }که در حلیت ذبیحه اهل کتاب صراحت دارد، چه می گویید؟

**[ترجمه]

الجواب

قیل له لیس الأمر علی ما ذکرت لا الیهود من أهل المعرفه بالله عز و جل حسب ما قدرت و لا هی مقره بالتوحید فی الحقیقه و إن کان تدعی ذلک لأنفسها بدلاله کفرها بمرسل محمد صلی الله علیه و آله و جحدها لربوبیته و إنکارها لإلهیته من حیث اعتقدت کذبه صلی الله علیه و آله و دانت ببطلان نبوته و لیس یصح الإقرار بالله عز و جل فی حاله الإنکار له و لا المعرفه به فی

حـد الجهل بوجوده و قد قال الله تعالی لا تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ يُوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ (۱) و قال وَ لَوْ كانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ النَّبِيِّ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِياءَ(۲) و قـال فَلا وَ رَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيما شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَ يُسَلِّمُوا تَسْلِيماً(۳) و لو كـانت اليهود عارفه بالله تعالی و له موحـده لكانت به مؤمنه و فی نفی القرآن عنها الإيمان دليل علی بطلان ما تخيله الخصم.

علی أن مـا يظهر اليهود من الإقرار بالله عز اسـمه و توحيـده قـد يظهر من مسـتحل الخمر بالشـبهه و يقترن إلی ذلک بإقراره بنبوه محمـد صـلی الله عليه و آله و التـدين بمـا جـاء به فی الجمله و قـد أجمع علماء الأمه علی أن ذبيحه هـذا محرمه و أنه خارج من جمله من أباح الله تعالی أكل ذبيحته بالتسميه فاليهود أولی بأن يكون ذبائحهم محرمه

ص: ۱۰

۱- ۱. المجادله ۲۲.

۲- ۲. المائده ۸۱ و ما بين العلامتين ساقط من المطبوعه.

۳- ۳. النساء: ۶۵.

لزيادتهم عليه فى الكفر و الضلال أضعافا مضاعفه.

مع أنه لا شى ء يوجب جهل المشبهه بالله عز و جل إلا و هو موجب جهل اليهود و النصارى بالله و لا معنى يحصل لهم الحكم بالمعرفه مع إنكارهم لإلهيه مرسل محمد صلى الله عليه و آله و كفرهم به إلا و هو يلزم صحه الحكم على المشبهه بالمعرفه و إن اعتقدوا أن ربهم على صوره الإنسان بعد أن يصفوه بما سوى ذلك من صفات الله عز و جل و هذا ما لا يذهب إليه أحد من أهل المعرفه و إن ذهب علمه على جميع المقلده.

على أنه ليس أحد من أهل الكتاب يوجب التسميه و لا يراها عند الذبيحه فرضا و إن استعملها منهم إنسان فلعاده مخالطه مع أن مخالفينا لا يفرقون بين ذبائح اليهود و النصارى و ليس فى جهل النصارى بالله عز و جل و عدم معرفتهم به لقولهم بالأقانيم و الجوهر و الأب و الابن و الروح و الاتحاد شك و لا ريب و إذا ثبت حظر ذبائح النصارى بما وصفناه وجب حظر ذبائح اليهود للاتفاق على أنه لا فرق بينهما فى الإباحه و التحريم.

و شى ء آخر و هو أنه متى ثبت لليهود و النصارى بالله عز و جل معرفه وجب بمثل ذلك أن للمجوس بالله تعالى معرفه و لعبده الأصنام من قريش و من شاركهم فى الإقرار بالله سبحانه و اعتقادهم بعباده الأصنام القربه إليه عز اسمه فإن كان كفر اليهود و النصارى لا يمنع من استباحه ذبائحهم لإقرارهم فى الجمله بالله تعالى فكفر من عددناه لا يمنع أيضا من ذلك و هذا خلاف للإجماع و ليس بينه و بين ما ذهب إليه الخصم فرق مع ما اعتمدنا من الاعتلال.

و مما يدل أيضا على حظر ذبائح اليهود و أهل الكتاب و جميع الكفار أن الله جل اسمه جعل التسميه فى الشريعه شرطا فى استباحه الذبيحه و حظر الاستباحه على الشك و الريب فوجب اختصاصها بذبيحه الدائن بالشريعه المقر بفرضها دون المكذب بها المنكر لواجباتها إذا كان غير مأمون على نبذها و التعمد لترك شروطها لموضع كفره بها و القربه بإفساد أصولها و هذا موضح عن حظر ذبائح كل من رغب عن مله الإسلام

ص: ١١

و شـی ء آخر و هو أن القیاس المسـتمر فی السمعیات علی مذاهب خصومنا یوجب حظر ذبائح أهل الکتاب من قبل أن الإجماع حاصل علی حظر ذبائح کفار العرب و کانت العله فی ذلک کفرهم و إن کانوا مقرین بالله عز و جل فوجب حظر ذبائح الیهود و النصاری لمشارکتهم من ذکرناه فی الکفر و إن کانوا مقرین لفظا بالله جل اسمه علی ما بیناه.

و شـی ء آخر و هو أنا و جمهور مخالفینا نری إباحه من سها عن ذکر الله من المسلمین لما یعتقد علیه من النیه من فرضها فوجب أن یکون ذبیحه من أبی فرض التسمیه محظوره و إن تلفظ علیها بذکرها و هذا مما لا محیص عنه.

فإن قالوا فما تصنعون فی قول الله عز و جل الْیَوْمَ أُحِلَّ لَکُمُ الطَّیِّباتُ وَ طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ حِلٌّ لَکُمْ وَ طَعامُکُمْ حِلٌّ لَهُمْ (۱) و هذا صریح فی إباحه ذبائح أهل الکتاب.

قیل له قـد ذهب جماعه من أصـحابنا إلی أن المعنی فی هـذه الآیه من أهل الکتاب من أسـلم منهم و انتقل إلی الإیمان دون من أقام علی الکفر و الضـلال و ذلک أن المسلمین تجنبوا ذبائحهم بعد الإسلام کما کانوا یتجنبونها قبله فأخبرهم الله تعالی بإباحتها لتغیر أحوالهم عما کانت علیه من الضلال.

قالوا و لیس بمنکر أن یسـمیهم الله أهل کتاب و إن دانوا بالإسـلام کما سـمی أمثالهم من المنتقلین عن الذمه إلی الإسـلام حیث یقول وَ إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْکِتابِ لَمَنْ یُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیْکُمْ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیْهِمْ خاشِعِینَ لِلَّهِ لا یَشْتَرُونَ بِآیاتِ اللَّهِ ثَمَناً قَلِیلًا أُولئِکَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِیعُ الْحِسابِ (۲) فأضافهم بالنسبه إلی الکتاب و إن کانوا علی مله الإسلام فهکذا تسمی من أباح ذبیحته من المنتقلین عما لزمه و إن کانوا علی الحقیقه من أهل الإیمان و الإسلام.

ص: ۱۲

۱- ۱. المائده: ۶.

۲- ۲. آل عمران: ۱۹۹.

و قال الباقون من أصحابنا إن ذكر طعام أهل الكتاب فی هذه الآیه یختص بحبوبهم و ألبانهم و ما شاکل ذلک دون ذبائحهم بما قدمنا ذکره من الدلائل و شرحناه من البرهان لاستحاله التضاد بین حجج الله تعالی و القرآن و وجوب خصوص الذکر بدلائل الاعتبار و هذا کاف لمن تأمله.

**[ترجمه]چنین پاسخ داده می شود که جمعی از اصحاب آن را به اهل کتابی تفسیر کردند که مسلمان شده و ایمان آورده اند نه آنان که بر کفر و گمراهی باقی مانده اند چرا که مسلمانان همان گونه که پیش از مسلمان شدن آنان از ذبیحه شان اجتناب می کردند پس از مسلمان شدنشان هم دوری می کردند و لذا خداوند به مسلمانان خبر داد که ذبیحه آنان پس از اسلام آوردنشان حلال است چون حال آنها دگرگون شده است و دیگر کافر نیستند.

گفتند این بعید نیست که خداوند متعال پس از اسلام آوردن اهل کتاب آنها را اهل کتاب بنامد چنانچه مسلمانان جدید دیگر را نیز تعبیر کرده و فرموده است: { و البته از میان اهل کتاب کسانی هستند که به خدا و بدانچه به سوی شما نازل شده و به آنچه به سوی خودشان فرود آمده ایمان دارند، در حالی که در برابر خدا خاشعند، و آیات خدا را به بهای ناچیزی نمی فروشند. اینانند که نزد پروردگارشان پاداش خود را خواهند داشت. آری! خدا زود شمار است.} - . آل عمران / ۱۹۹ - و خداوند از ایشان به اهل کتاب تعبیر کرده است گرچه به آئین اسلام گرویده اند و از همین رو ذبیحه کسانی که قبلا از اهل کتاب بوده اند و تازه مسلمان شده اند را نیز به ذبیحه اهل کتاب تعبیر کرده است، گرچه مؤمن و مسلمان شده اند.

و دیگران از اصحاب ما معتقدند که مقصود از طعام در این آیه همان دانه های خوردنی و شیر و مانند آنها است نه ذبیحه آنها به واسطه دلائلی که گفتیم و برهانی که آوردیم. چون تضاد میان کلام حجج خدا و قرآن محال است و باید با دلائل عبرت پذیر آیه را تخصیص داد، و این برای کسی که اندیشه کند، بس است.

**[ترجمه]

سؤال

فإن قال قائل خبرونی عما ذهبتم إلیه من تحریم ذبائح أهل الکتاب أ هو شی ء تأثرونه عن أئمتکم من آل محمد علیهم السلام أم حجتکم فیه ما تقدم لکم من الاعتبار دون السماع الشیاع من جهه النقل و الأخبار.

**[ترجمه]اگر کسی بگوید حرمت ذبیحه اهل کتاب، از ائمه آل محمّد علیهم السّلام به شما رسیده یا به دلیلی که بیان کردید پذیرفته اید؟

**[ترجمه]

جواب

قیل له عمدتنا فی ذلک أقوال أئمتنا الصادقین من آل محمد صلی الله علیه و آله و ما صح عندنا من حکمهم به و إن کان

الاعتبار دليلا قاطعا عند ذوى العقول و الأديان فإنا لم نصر إليه من ذلك دون ما ذكرناه من الأثر و وصفناه.

فإن قال فإننى لم أقف من قبل على شى ء ورد من آل محمد عليهم السلام فى هذا الباب فاذكروا جمله من الروايات فيه لأضيف مفهومه إلى ما قد استقر عندى العلم به من دليل القرآن على ما رتبتموه من الاستدلال.

قيل له أما إذا آثرت ذلك للبيان فإنا مثبتوه لك و الله الموفق للصواب.

ثم قال أَخْبَرَنِی أَبُو الْقَاسِمِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُولَوَیْهِ وَ أَبُو جَعْفَرِ بْنُ بَابَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَعْقُوبَ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَمْرٍو عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ زَیْدٍ الشَّحَّامِ قَالَ: سُئِلَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ ذَبِیحَهِ الذِّمِّیِّ فَقَالَ لَا تَأْکُلْهَا سَمَّی أَمْ لَمْ یُسَمِ (1).

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ الْحُسَیْنِ الْأَحْمَسِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ لَهُ رَجُلٌ أَصْلَحَکَ اللَّهُ إِنَّ لَنَا جَاراً قَصَّاباً یَجِی ءُ بِیَهُودِیٍّ فَیَذْبَحُ لَهُ حَتَّی یَشْتَرِیَ مِنْهُ الْیَهُودُ فَقَالَ لَا تَأْکُلْ ذَبِیحَتَهُ وَ لَا تَشْتَرِ مِنْهُ (2).

۱- ۱. رواه فى الكافى ۶ ص ۲۳۸ باب ذبائح أهل الكتاب بالرقم ۱.

۲- ۲. راجع الكافى ج ۶ ص ۲۴۰.

أقول

ثم أورد قدس الله روحه جمله من الأخبار من الکافی و غیره مما سیأتی بعضها ثم قال.

فهذا جمله مما ورد عن أئمه آل محمد صلی الله علیه و آله فی تحریم ذبائح أهل الکتاب قد ورد من الطرق الواضحه بالأسانید المشهوره و عن جماعه بمثلهم فی الستر و الدیانه و الثقه و الحفظ و الأمانه یجب العمل و بمثلهم فی العدد یتواتر الخبر و یجب العمل لمن تأمل و نظر و إذا کان هذا هکذا ثبت ما قضینا به من ذبائح أهل الکتاب و الحمد لله فأما تعلق شذاذ أصحابنا فی خلاف مذهبنا بما

رَوَاهُ أَبُو بَصِیرٍ وَ زُرَارَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ ذَبِیحَهِ أَهْلِ الْکِتَابِ فَأَطْلَقَهَا.

فإن لذلک وجهین أحدهما التقیه من السلطان و الإشفاق علی شیعته من أهل الظلم و الطغیان إذ القول بتحریمها خلاف ما علیه جماعه الناصبیه و ضد لما یفتی به سلطان الزمان و من قبله من القضاه و الحکام.

و الثانی

مَا رَوَاهُ یُونُسُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ ذَبَائِحِ أَهْلِ الْکِتَابِ فَقَالَ لَا بَأْسَ إِذَا ذُکِرَ اسْمُ اللَّهِ وَ إِنَّمَا أَعْنِی مِنْهُمْ مَنْ یَکُونُ عَلَی أَمْرِ مُوسَی وَ عِیسَی (۱).

فاشترط علیه الاسم و قد بینا أن ذلک لا یکون من کافر لا یعرف المسمی و من سمی فإنه یقصد به إلی غیر الله جل و عز ثم إنه اشترط أیضا فیه اتباع موسی و عیسی و ذلک لا یکون إلا لمن آمن بمحمد صلی الله علیه و آله و اتبع موسی و عیسی علیهما السلام فی القبول منه و الاعتقاد لنبوته و هذا ضد ما توهمه المستضعف من الشذوذ و الله الموفق للصواب انتهی کلامه ضاعف الله إکرامه.

و أقول جمله القول فی ذلک أنه اتفق الأصحاب بل المسلمون علی تحریم ذبیحه غیر أهل الکتاب من أصناف الکفار سواء فی ذلک الوثنی و عابد النار و المرتد و کافر المسلمین کالغلاه و غیرهم.

و اختلف الأصحاب فی حکم ذبیحه أهل الکتاب فذهب الأکثر إلی تحریمها و ذهب جماعه منهم ابن أبی عقیل و ابن جنید و الصدوق ره إلی الحل لکن شرط

۱- ۱. الکافی ج ۶ ص ۲۴۱ و لفظه« و لکنی أعنی منهم».

الصدوق سماع تسميتهم عليها و ساوى بينهم و بين المجوس فى ذلك و صرح ابن أبى عقيل بتحريم ذبيحه المجوس و خص الحكم باليهود و النصارى و لم يقيدهم بكونهم أهل ذمه و كذلك الآخران.

و منشأ الاختلاف اختلاف الروايات فى ذلك و هى كثيره من الطرفين.

فالمحرمون حملوا أخبار الحل على التقيه لاشتهاره بين المخالفين و عليه عملهم فى الأعصار و الأمصار و اعترض عليه بأن أحدا من العامه لا يشترط فى حل ذبائحهم أن يسمعهم يذكر اسم الله عليها و الأخبار الصحيحه التى دلت على حلها على هذا التقدير لا يمكن حملها على التقيه.

و أقول يحتمل أن تكون مماشاه معهم إذ يمكن أن تحصل التقيه بهذا القدر.

و المحللون حملوا أخبار التحريم و المنع على الكراهه و الصدوق حملها على عدم سماع التسميه و قال الشهيد الثانى و هذا أيضا راجع إلى حل ذبيحتهم لأن الكلام فى حلها من حيث إن الذابح كتابى لا من حيث إنه سمى أو لم يسم فإن المسلم لو لم يسم لو تؤكل ذبيحته اللهم إلا أن يفرق بأن الكتابى يعتبر سماع تسميته و المسلم يعتبر فيه عدم العلم بعدم تسميته و فيه سؤال الفرق فقد صرح فى صحيحه جميل (۱)

بأكل ما لم يعلم عدم تسميتهم كالمسلم انتهى.

و اختلفوا أيضا فى اشتراط إيمان الذابح زياده على الإسلام فذهب الأكثر إلى عدم اعتباره و الاكتفاء فى الحل بإظهار الشهادتين على وجه يتحقق معه الإسلام بشرط أن لا يعتقد ما يخرجه عنه كالناصبى و بالغ القاضى فمنع من ذبيحه غير أهل الحق و قصر ابن إدريس الحل على المؤمن و المستضعف الذى لا منا و لا من مخالفينا و استثنى

۱- ۱. روى الشيخ فى التهذيب ۹ ر ۶۸ بالرقم ۲۸۹ عن الحسين بن سعيد عن ابن أبى عمير عن جميل و محمّد بن حمران أنهما سألا أبا عبد اللّه عليه السّلام عن ذبائح اليهود و النصارى و المجوس فقال بعضهم: انهم لا يسمون، فقال: فان حضرتموهم فلم يسموا فلا تأكلوا، و قال: اذا غاب فكل.

أبو الصلاح من المخالف جاحد النص فمنع من ذبيحته و أجاز العلامه ذباحه المخالف غير الناصبى مطلقا بشرط اعتقاده وجوب التسميه و استشكل بعض المتأخرين حكم الناصب لاختلاف الروايات و الظاهر حمل أخبار الجواز على التقيه أو على المخالف غير الناصب و المستضعف فإن إطلاق الناصب على غير المستضعف شائع فى عرف الأخبار بل يظهر من كثير من الروايات أن المخالفين فى حكم المشركين و الكفار فى جميع الأحكام لكن أجرى الله فى زمان الهدنه حكم المسلمين عليهم فى الدنيا رحمه للشيعه لعلمه باستيلاء المخالفين و احتياج الشيعه إلى معاشرتهم و مناكحتهم و مؤاكلتهم فإذا ظهر القائم عليه السلام أجرى عليهم حكم المشركين و الكفار فى جميع الأمور و به يجمع بين كثير من الأخبار المتعارضه فى هذا الباب و بعد التتبع التام لا يخفى ما ذكرنا على أولى الألباب.

**[ترجمه]دليل عمده ما، گفتار ائمه راستگوى ما از خاندان محمّد صلى اللَّه عليه و آله و سلم و حكم آنها در مورد حرمت ذبيحه اهل كتاب مى باشد. و گرچه برهانى كه آورديم دليلى قاطع براى خردمندان و دين داران است ولى ما بى آنكه روايت موافق آن باشد به همان اكتفاء نكرديم .

اگر گفته شود، چنين رواياتى در اين باره از ائمه آل محمّد عليهم السّلام به ما نرسيده پس مقدارى از آنها را بگوئيد تا به مفاد دليل قرآنى افزوده شود در پاسخ مى گوييم اكنون كه چنين اظهار شد، روايات باب را برايتان ثابت مى كنيم و خدا توفيق درستى دهاد.

كافى: از امام صادق عليه السّلام در مورد ذبيحه ذمى سوال شد، حضرت فرمود: از آن مخور بسم اللَّه بگويد يا نگويد. -. كافى ۶ : ۲۳۸ -

كافى: از امام صادق عليه السّلام روايت شده است كه مردى به ايشان گفت، اصلحك اللَّه، ما را همسايه قصابى است و يهودى مى آورد كه برايش ذبح كند تا يهود از او گوشت بخرند، امام صادق عليه السلام به وى فرمود: تو از ذبيحه او مخور و از او گوشت نخر. -. كافى ۶ : ۲۴۰ -

گويم : سپس تعدادى روايت از كافى و غير آن آورده -كه برخى از آنها در ادامه خواهند آمد- سپس گفته: اين است تعدادى از آنچه از ائمه آل محمّد صلوات اللَّه عليهم با طرقى روشن و اسنادى مشهور كه اهل ستر و ثقه و حفظ و امانت از هم نقل كردند در حرمت ذبيحه اهل كتاب رسيده است و عمل به آنها واجب است چون خبرش متواتر است و نزد اهل تامّل و نظر، واجب العمل مى باشد. و به اين صورت حكم ما در حرمت ذبيحه اهل كتاب ثابت شد و الحمد للّه.

و تعداد بسيار اندك و نادرى از فقهاء شيعه بر خلاف نظر ما و با استناد به روايت ابى بصير و زراره از امام صادق عليه السلام ذبيحه اهل كتاب را حلال دانسته اند. مطابق اين روايت از امام صادق عليه السّلام در مورد ذبيحه اهل كتاب سوال شد و حضرت آن را آزاد دانست. و تفسير اين روايت دو راه دارد:

۱.

تقيه از سلطان و ترس از ظلم و ستم اهل ظلم و عدوان بر شيعيان، زيرا قائل بودن به حرمت ذبيحه اهل كتاب خلاف عقيده عده

ای از ناصبیان و ضدّ فتوای حاکم وقت و قاضیان و حکام او بوده است .

۲.

تفسیر با توجه به روایت نقل شده از معاویه بن وهب که می گوید از امام صادق علیه السلام در مورد ذبائح اهل کتاب سوال کردم و ایشان فرمودند اگر نام خدا را بر آن ببرند اشکالی ندارد و مقصود از اهل کتاب کسانی از آنان هستند که بر روش موسی و عیسی علیهما السّلام باشند. - . کافی ۶ : ۲۴۱ -

در این روایت، حضرت شرط کرد که بر آنها نام خدا را ببرند تا درست باشد، و ما البته بیان کردیم که از کافری که خدا را نمی شناسد تسمیه درست نمی باشد زیرا قصد او غیر از خدای یگانه است و باز هم حضرت شرط کرد که باید پیرو موسی و عیسی باشد و این شرط تنها در کسی وجود دارد که به محمّد صلی اللّٰه علیه و آله ایمان آورده و در پذیرش او و اعتقاد به نبوت او پیرو موسی و عیسی علیهما السّلام شده است و این، مغایر دیدگاه اندک معتقدین ناتوان به این نظر است. و اللّٰه الموفق للصواب- پایان کلام او- که خدا روز به روز بیشتر گرامیش بدارد-

و من گویم: خلاصه گفتار در این باره این است که فقهاء شیعه بلکه همه مسلمانان اتفاق نظر دارند بر حرمت ذبیحه غیر اهل کتاب از کفار، چه بت پرست باشد و چه آتش پرست و چه مرتد و چه مسلمانی باشد که کافر شده است مانند غلات و غیر آنان.

و اصحاب در باره ذبیحه اهل کتاب اختلاف نظر دارند و بیشتر قائل به حرمت آن هستند. و عده ای همچون ابن عقیل و ابن جنید و شیخ صدوق- ره- آن را حلال می دانند ولی صدوق شرط کرده که باید بسم اللّٰه گفتن آنان شنیده شود و آنها را با زرتشتی ها یکی دانسته است و ابن عقیل به حرمت ذبیحه زرتشتی ها تصریح دارد و حلیت را مخصوص یهود و نصاری دانسته و مقید هم نکرده که اهل ذمه باشند و همچنین دو تای دیگر نیز چنین نظری دارند.

و منشأ این اختلاف نظر، اختلاف روایات این مسأله است که از دو طرف بسیارند. قائلین به حرمت، روایات حلال بودن را بر تقیه حمل کرده اند که مشهور میان مخالفین است و در هر عصر و در هر بلدی به آن فتوی داده اند. و بر آنان اعتراض شده است که از هیچ اهل سنتی شنیده نشده است که شنیدن بسم اللّٰه را از آنها شرط حلیت ذبیحه آنان دانسته باشد، و اخباری که با این شرط دلالت بر حلال بودن ذبیحه آنان دارند را نمی شود حمل بر تقیه کرد.

گویم :

احتمال دارد که این اندازه برای سازش با آنها باشد و تقیه به همین اندازه حاصل شود.

و آنان که حلال می دانند روایات منع را به کراهت تفسیر می کنند و صدوق، آنها را بر صورت نشنیدن تسمیه آنان حمل کرده است. شهید ثانی- ره- گفته است: این هم به حلال بودن ذبیحه آنها برمی گردد زیرا سخن در این است که اگر ذابح کتابی باشد ذبیحه حلال است یا حرام، نه در این که تسمیه گفته شده است یا نه. زیرا مسلمان هم اگر تسمیه نگوید حرام می

باشد. مگر اینکه فرق میان آنها این باشد که در کتابی شنیدن تسمیه او شرط است ولی در مسلمان همان ندانستن ترک تسمیه عمدی او کافی است. و باز جای اعتراض در این تفاوت قائل شدن وجود دارد زیرا در صحیحه جمیل - . تهذیب ۹: ۶۸ . در مورد ذبائح یهود و نصاری و زرتشت از امام صادق علیه السلام سوال شد و گفته شد که آنها نام خدا را ذکر نمی کنند. حضرت فرمود: اگر هنگام ذبح حاضر بودید و نام خدا را ذکر نکردند پس از آن نخورید. و فرمود: اگر غایب بود بخور. - تصریح شده است که تا ترک تسمیه آنها را ندانی ذبیحه شان حلال است مانند مسلمان- پایان-.

و باز در اینکه آیا علاوه بر اسلام، ایمان ذابح هم شرط است یا نه اختلاف دارند. اکثر فقهاء آن را شرط ندانسته و همان اظهار شهادتین را کافی می دانند به طوری که مسلمان بودن محقق شود بشرط اینکه عقیده منافی اسلام نداشته باشد مانند ناصبی. و قاضی در این زمینه مبالغه کرده و از ذبیحه غیر اهل حق منع کرده است، و ابن ادریس به ذبیحه مؤمن و مستضعفی که نه از ما باشد و نه از مخالفان، اکتفا کرده است. و أبو الصلاح ذبیحه مخالفی که منکر نصّ خلافت است را منع کرده و علامه ذبیحه مخالف غیر ناصبی را مطلقا حلال دانسته است بشرط اینکه معتقد به وجوب تسمیه باشد. و برخی متاخران به دلیل اختلاف روایات، در حکم ناصب اعتراض کرده اند و ظاهر بر این است که باید اخبار جواز را بر تقیه یا بر مخالف غیر ناصب و مستضعف حمل کرد. زیرا در عرف روایات، اطلاق ناصب بر غیر مستضعف شایع است. بلکه از بسیاری از روایات برمی آید که مخالفان، در همه احکام در حکم مشرکین و کفار می باشند ولی خداوند در در این جهان و برای رحمت بر شیعیان، در دوران صلح، حکم مسلمانان را بر آنها جاری کرده چون نسبت به تسلط مخالفان علم داشته و نیاز شیعه به معاشرت با آنها و ازدواج و هم خوری با آنان را می دانسته است و هنگامی که امام موعود علیه السلام ظهور کند حکم مشرکین و کفار را در همه موارد بر آنها جاری می سازد و با این روش، میان بسیاری از اخبار متعارض این باب جمع می شود و پس از بررسی کامل آنچه بیان کردیم بر خردمندان نهان نمی ماند.

**[ترجمه]

«۵»

وَ أَقُولُ رَوَى الشَّيْخُ الْمُفِيدُ ره فِي الرِّسَالَهِ الْمَذْكُورَهِ وَ السَّيِّدُ الْمُرْتَضَى فِي جَوَابِ الْمَسَائِلِ الطَّرَابُلُسِيَّاتِ عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ شُعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِيِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ مَعَنَا أَبُو بَصِيرٍ وَ أُنَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْجَبَلِ يَسْأَلُونَهُ عَنْ ذَبَائِحِ أَهْلِ الْكِتَابِ فَقَالَ لَهُمْ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَدْ سَمِعْتُمْ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي كِتَابِهِ فَقَالُوا لَهُ نُحِبُّ أَنْ تُخْبِرَنَا أَنْتَ فَقَالَ لَا تَأْكُلُوهَا قَالَ فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ قَالَ لِي أَبُو بَصِيرٍ كُلْهَا فَقَدْ سَمِعْتُهُ وَ أَبَاهُ جَمِيعاً يَأْمُرَانِ بِأَكْلِهَا فَرَجَعْنَا إِلَيْهِ فَقَالَ لِي أَبُو بَصِيرٍ سَلْهُ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا تَقُولُ فِي ذَبَائِحِ أَهْلِ الْكِتَابِ فَقَالَ أَ لَيْسَ قَدْ شَهِدْتَنَا الْيَوْمَ بِالْغَدَاهِ وَ سَمِعْتَ قُلْتُ بَلَى قَالَ لَا تَأْكُلْهَا فَقَالَ لِي أَبُو بَصِيرٍ كُلْهَا وَ هُوَ فِي عُنُقِي ثُمَّ قَالَ سَلْهُ ثَانِيَهً فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لِي مِثْلَ مَقَالَتِهِ الْأُولَى لَا تَأْكُلْهَا فَقَالَ لِي أَبُو بَصِيرٍ سَلْهُ ثَالِثَهً فَقُلْتُ لَا أَسْأَلُهُ بَعْدَ مَرَّتَيْنِ.

**[ترجمه]گویم

شیخ مفید(ره)در رساله نام برده و سید مرتضی در جواب مسائل طرابلس از امام صادق علیه السّلام نقل می کنند که از ایشان در مورد ذبیحه اهل کتاب سوال کردند و ایشان در پاسخ فرمودند: شما آنچه را خداوند عزّ و جلّ فرموده شنیده اید. گفتند می خواهیم از زبان شما بشنویم. فرمود از آنها مخورید. [راوی می گوید] و چون از نزد آن حضرت بیرون رفتیم ابو بصیر به من گفت از آن بخور که البته من از او و از پدرش هر دو شنیدم که فرمان خوردن آن را دادند. نزد حضرت برگشتیم و ابو بصیر گفت بپرس. گفتم قربانت شوم چه فرمائی در ذبائح اهل کتاب؟ فرمود آیا امروز نزد ما نبودی و آنچه گفتم نشنیدی؟ گفتم آری. فرمود مخور. ابوبصیر گفت بخور و آن به گردن من باشد. سپس گفت دوباره بپرس و من پرسیدم و حضرت همان گفتار نخست را فرمود که آن را مخور. ابو بصیر گفت بار سوم از او بپرس. گفتم پس از دو بار پرسیدن دیگر نمی پرسم.

**[ترجمه]

بیان

رواه الشیخ فی التهذیب عن الحسین بن سعید بهذا الإسناد(۱) و قوله قد

ص: ۱۶

۱- ۱. رواه فی التهذیب ج ۹ ص ۶۶ و الاستبصار ج ۴ ص ۸۳ باختلاف یسیر.

سمعتم ما قال الله يحتمل أن يكون إشاره إلى قوله تعالى وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ و يمكن أن يكون إشاره إلى قوله وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ تقيه لمصلحه يقتضى الإلحاح فى السؤال ترك رعايتها.

**[ترجمه]شیخ، این روایت را در تهذیب به همین سند از حسین بن سعید آورده است و این که فرمود: البته شنیدید آنچه خدا فرموده: احتمال دارد که اشاره باشد به آیه «وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ» - . انعام / ۱۲۱ - { و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است مخورید}و ممکن است اشاره باشد به آیه «وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ» - . مائده / ۵ - { و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال [است]} به خاطر تقیه و مصلحتی که اصرار سوال کننده ترک مراعات آن را اقتضا می کرده است.

**[ترجمه]

«۶»

وَ عَنِ الرِّسَالَهِ الْمَذْكُورَهِ وَ الطَّرَابُلُسِيَّاتِ بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّا قَوْمٌ نَخْتَلِفُ إِلَى الْجَبَلِ وَ الطَّرِيقُ بَعِيدٌ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ الْجَبَلِ فَرَاسِخُ فَنَشْتَرِی الْقَطِيعَ وَ الِاثْنَيْنِ وَ الثَّلَاثَهَ فَيَكُونُ فِی الْقَطِيعِ أَلْفٌ وَ خَمْسُمِائَهٍ وَ أَلْفٌ وَ سِتُّمِائَهٍ وَ أَلْفٌ وَ سَبْعُمِائَهِ شَاهٍ فَتَقَعُ الشَّاهُ وَ الِاثْنَتَانِ وَ الثَّلَاثَهُ فَنَسْأَلُ الرُّعَاهَ الَّذِينَ يَجِيئُونَ بِهَا عَنْ أَدْيَانِهِمْ فَيَقُولُونَ نَصَارَى فَأَیُّ شَیْ ءٍ قَوْلُكَ فِی ذَبَائِحِ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى فَقَالَ لِی يَا حُسَيْنُ هِیَ الذَّبِيحَهُ وَ الِاسْمُ لَا يُؤْمَنُ عَلَيْهِ إِلَّا أَهْلُ التَّوْحِيدِ ثُمَّ إِنَّ حَنَاناً لَقِیَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ إِنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ مُنْذِرٍ رَوَى عَنْكَ أَنَّكَ قُلْتَ إِنَّ الذَّبِيحَهَ لَا يُؤْمَنُ عَلَيْهَا إِلَّا أَهْلُهَا فَقَالَ علیه السلام إِنَّهُمْ أَحْدَثُوا فِيهَا شَيْئاً قَالَ حَنَانٌ فَسَأَلْتُ نَصْرَانِيّاً فَقُلْتُ أَیَّ شَیْ ءٍ تَقُولُونَ إِذَا ذَبَحْتُمْ فَقَالَ نَقُولُ بِاسْمِ الْمَسِيحِ.

تِبْيَانٌ رَوَاهُ فِی الْكَافِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ: إِلَى قَوْلِهِ يَا حُسَيْنُ الذَّبِيحَهُ بِالاسْمِ وَ لَا يُؤْمَنُ عَلَيْهَا إِلَّا أَهْلُ التَّوْحِيدِ(۱).

وَ عَنْهُ عَنْ حَنَانٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ الْمُنْذِرِ إِلَى قَوْلِهِ إِنَّهُمْ أَحْدَثُوا فِيهَا شَيْئاً لَا أَشْتَهِيهِ وَ فِی بَعْضِ النُّسَخِ لَا أُسَمِّيهِ إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ(۲).

ثم قال فی الرساله و أخبرنی أبو القاسم جعفر بن محمد عن محمد بن يعقوب عن محمد بن يحيى عن أحمد بن محمد: بمثل معنى الحديث الأول.

**[ترجمه]کافی: در رساله نام برده و طرابلسیات به سند پیش از حسین بن منذر آمده است که گفت: به امام صادق علیه السّلام گفتم: ما مردمی هستیم که به کوهستان رفت و آمد می کنیم و راه بین ما و کوهها دور است و فرسنگها است و رمه ها می خریم یکی دو تا، سه تا که هر رمه هزار و پانصد، هزار و ششصد و هزارو هفتصد گوسفند است، و یک گوسفند، دو تا یا سه تا که ماند، از شبان هایی که آنها را آورده اند در مورد دینشان می پرسیم و می گویند نصرانی هستیم. شما در باره ذبائح یهود و نصاری چه می فرمائید؟

فرمود: ای حسین این موضوع ذبیحه است و جز در حالتی که ذبح کننده مسلمان باشد نمی شود بر آن اطمینان کرد. سپس حنان امام صادق علیه السّلام را ملاقات کرد و گفت حسین بن منذر از شما روایت کرده که فرمودید بر ذبیحه اطمینان نیست جز اینکه کشنده یگانه پرست باشد و نام خدا را ببرد، فرمود: نصرانی ها بدعتی در باره آن ایجاد کرده اند. حنان می گوید از یک نصرانی پرسیدم که هنگام ذبح چه می گویید، گفت می گوییم به نام مسیح.

در کافی مانند آن آمده است تا آن جا که فرمود: ای حسین ذبیحه به تسمیه باشد و جز از یگانه پرستان اعتماد بر آن نیست. - . کافی ۶ : ۲۳۹ -

و از همان کافی است که حنان می گوید که به امام صادق علیه السّلام گفتم حسین بن منذر.. تا آن جا که فرمود: آنها در آن بدعتی ایجاد کرده اند که آن را نمی خواهم، و در برخی نسخه ها است که: نامش را نمی برم تا آخر خبر. - . کافی ۶ : ۲۳۹ -

سپس در رساله نامبرده گفته است مانند حدیث نخست را به سند دیگر روایت دارم.

**[ترجمه]

«۷»

الرِّسَالَهُ، وَ الطَّرَابُلُسِيَّاتُ، بِالْإِسْنَادِ الْأَوَّلِ عَنِ الْحُسَيْنِ [بْنِ] سَعِيدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: اصْطَحَبَ الْمُعَلَّى بْنُ خُنَيْسٍ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَعْفُورٍ فَأَكَلَ أَحَدُهُمَا ذَبِيحَهَ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى وَ امْتَنَعَ الْآخَرُ عَنْ أَكْلِهَا فَلَمَّا اجْتَمَعَا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَخْبَرَاهُ بِذَلِكَ فَقَالَ علیه السلام أَيُّكُمَا الَّذِي أَبَى قَالَ

۱- ۱. الکافی ج ۶ ص ۲۳۹، تحت الرقم ۲ و ۳.

۲- ۲. الکافی ج ۶ ص ۲۳۹، تحت الرقم ۲ و ۳.

الْمُعَلَّی أَنَا فَقَالَ أَحْسَنْتَ (۱).

**[ترجمه]کافی: در رساله و طرابلسیات به سند خودش از حسین بن عبد اللّه روایت کرده است که: معلی بن خنیس و عبد اللّه بن یعفور بـا هم همراه شدنـد و یکی از ایشـان از ذبیحه یهود و نصـاری خورد و دیگری نخورد و هنگـامی که هر دو نزد امـام صـادق علیه السـلام رفتنـد به آن حضـرت گزارش دادنـد و ایشـان فرمود: کـدام یـک از شـما نخورد؟ معلّی گفت: من فرمود. احسنت. - . کافی ۶ : ۲۳۹ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنَ الرِّسَالَهِ، وَ الطَّرَابُلُسِیَّاتِ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْخَثْعَمِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَتَانِی رَجُلَانِ أَظُنُّهُمَا مِنْ أَهْلِ الْجَبَلِ فَسَأَلَنِی أَحَدُهُمَا عَنِ الذَّبِیحَهِ یَعْنِی ذَبِیحَهَ أَهْلِ الذِّمَّهِ فَقُلْتُ فِی نَفْسِی وَ اللَّهِ لَا أُبَرِّدُ لَکُمَا عَلَی ظَهْرِی لَا تَأْکُلْ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی فَسَأَلْتُ أَنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ ذَبِیحَهِ الْیَهُودِ وَ النَّصَارَی فَقَالَ لَا تَأْکُلْ.

**[ترجمه]و از همان رساله و طرابلسـیات یحی بن خثعمی، از امام صادق علیه السّـلام روایت کرده است که فرمود: دو مرد که به گمـانم اهـل جبل بودنـد نزد من آمدنـد و یکی از ایشان از من در باره ذبیحه اهل کتاب پرسـید و در دل خود گفتم به خـدا سوگند با حکم به حلیت آن گناهتان را گردن نمی گیرم مخور. محمّد بن یحیی گفت من از امام صادق علیه السّـلام در مورد ذبیحه یهود و نصاری پرسیدم، فرمود: مخور.

**[ترجمه]

تبیان

هـذا الخبر مروی فی التهذیب (۲) عن الحسـین بن سـعید بهـذا السـند و لیس فیه یعنی ذبیحه أهل الـذمه و هو المراد و کأنه من کلاـم المفیـد و السیـد رحمهمـا الله و فیه لأُبرد [لا بُرْد] لکما علی ظهری و فی بعض النسـخ عن ظهری (۳) و هو من معضـلات الأخبار و یمکن أن یوجه بوجوه الأول و هو أظهرها أن یکون المعنی علی نسخه المفید لا أُثبت لکما علی ظهری

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۲۳۹ بالرقم ۷ التهذیب ۹ ر ۶۴ مع اختلاف سیجی ء شرحه تحت الرقم ۲۴.

۲- ۲. التهذیب ۹ ر ۶۷.

۳- ۳. یقـال: لاـ تبرد عن فلان- من باب التضـعیف- ای ان ظلمک فلا تشـتمه فتنتقص اثمه، و یقال: برد الحق علی فلان: ثبت و وجب، و منه قولهم« لم یبرد منه شی ء» و المعنی لم یستقر و لم یثبت، و یقال: ما برد لک علی فلان؟ أی ما ثبت و وجب؟ و برد

لى عليه كـذا من المال. قاله الجوهرىّ. و الظاهر أن هذا اللفظ يستعمل فى مورد التفريق بأن يكون لزيد عند عمرو مال و لعمر و على زيـد اجره أو دين، فرفعا حسابهما فبرد لزيـد على عمرو كـذا و كذا درهما مثلا اى بقى بعد المحاسبه، و منه قول عمر لابى موسى على ما فى صحيح البخارىّ« هل يسرك أن اسلامنا مع رسول اللّه و هجرتنا معه و جهادنا معه و عملنا كله معه برد و أن كل عمل عملنا بعده نجونا منه كفافا رأسا برأس؟». فعلى هذا يكون المعنى: لا و اللّه لا ابقى لكما على ظهرى حقا تراجعانى بعد ذلك و تطلبانه عنى.

وزرا بأن أجيبكما موافقا لما سمعتم من فقهاء العامه لعدم الحاجه إلى التقيه فالخطاب بقوله لا تأكل لأحدهما و هو السائل و على نسخه التهذيب أيضا يستقيم ذلك بأن يقرأ على صيغه الماضى بأن يكون بمعنى المضارع أو يكون المعنى ما ثبت لكما عليّ حقّ التقيه حتى أجيبكما بما يوافق رأيكما.

قال فى النهايه برد على فلان حقٌّ أى ثبت انتهى وَ يُؤَيِّدُهُ مَا رَوَاهُ فِي أَوَائِلِ رَوْضَهِ الْكَافِي (١): أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام كَتَبَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ذَهَبَ إِلَى مُعَاوِيَهَ فَإِنَّمَا أَنْتَ جَامِعٌ لِأَحَدِ رَجُلَيْنِ إِمَّا رَجُلٌ عَمِلَ فِيهِ بِطَاعَهِ اللَّهِ فَسَعِدَ بِمَا شَقِيتَ وَ إِمَّا رَجُلٌ عَمِلَ فِيهِ بِمَعْصِيَهِ اللَّهِ فَشَقِيَ بِمَا جَمَعْتَ لَهُ فَلَيْسَ مِنْ هَذَيْنِ أَحَدٌ أهل [بِأَهْلٍ] أَنْ تُؤْثِرَهُ عَلَى نَفْسِكَ وَ لَا تُبَرِّدَ لَهُ عَلَى ظَهْرِكَ.

الثانى أن يكون برد بهذا المعنى أيضا و يكون المعنى ما ثبت لكما على ظهرى حق الجواب بقولى لا تأكل فيكون لا تأكل فاعلا لقوله برد بتأويل أو المعنى أنه لما كان المقام موضع تقيه لا يلزمنى جوابكما فيكون لا تأكل خطابا لمحمد أو لأحدهما تبرعا بناء على أنهم مختارون فى بعض الموارد فى البيان و عدمه كما مرت الأخبار الكثيره فى تأويل قوله سبحانه هذا عَطاؤُنا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسابٍ (٢) فيكون سؤال محمد ثانيا لمزيد الاطمئنان تأكيدا مع أنه على ما فى التهذيب يحتمل أن يكون السؤال أولا عن ذبائح النصاب و المخالفين و يمكن توجيه نسخه المفيد على بعض الوجوه بتكلف كما لا يخفى على المتأمل.

الثالث ما ذكره بعض الأفاضل (٣) على نسخه التهذيب حيث قرأ لأبرد من الإبراد بمعنى التهنى و إزاله التعب يعنى لأتحمل لكما على ظهرى المشقه و أرفعها عنكما فأفتيكما بمر الحق مأخوذ من قولهم عيش بارد أى هنى ء و فى النهايه و فى

١- ١. الكافى ٨ ر ٧٢.

٢- ٢. سوره ص الآيه ٣٩.

٣- ٣. ذكره الفيض الكاشى فى الوافى.

الحديث الصوم فى الشتاء الغنيمه البارده أى لا تعب فيه و لا مشقه و كل محبوب عندهم بارد.

الرابع أن تكون على ما فى التهذيب لا نافيه للجنس و البرد بضم الباء اسما للثوب المخصوص أى لا برد و لا رداء منكما على عاتقى و على ظهرى حتى يلزمنى أن أقول ما يوافق رأيكما فيكون كلاما جاريا على المتعارف بين الناس أى إنى لست من العلماء الذين يأخذون البرود و الأموال من الناس ليفتوهم على ما يوافق شهواتهم.

الخامس أن يقرأ لا يرد بالياء المثناه التحتانيه و تشديد الدال كما قرأ به المحدث الأسترآبادى على نسخه عن و قال كأن المراد لا يرد لكما عن ظهرى قول لا تأكل يعنى لا تعملان بقولى فإن المراد بأهل الجبل الأكراد انتهى و يمكن أن يقرأ حينئذ بتخفيف الدال من ورد يرد أى لا يرد لكما على ظهرى وزر بقول خلاف الحق من غير ضروره و تقيه.

و يمكن أن يوجه بوجوه أخر أبعد مما ذكرنا لا طائل فى ذكرها و الله يعلم مرادهم عليهم السلام.

**[ترجمه]این خبر در تهذیب - . تهذیب ۹ : ۶۷ - به همین سند از حسین بن سعید روایت شده و جمله «یعنی اهل الذمه» در آن نیست و همان مقصود است و گویا این جمله از کلام سید و مفید است و در آن چنین هست که «لأُبرد [لا بُرْد] لکما علی ظهری» و در برخی نسخه ها «عن ظهری» می باشد و این از مشکلات اخبار است و چند توجیه دارد:

وجه اول که روشنتر است این است که یعنی با پاسخ دادن به شما به جوابی موافق آنچه از فقهاء عامه شنیده اید،گناه شما را به گردن نمی گیرم چرا که نیازی به تقیه نبود. و این که فرمود نخور به یکی از آنها که همان سوال کننده بود فرمود. این معنا بنا به نسخه تهذیب هم درست است منوط به اینکه به صیغه ماضی و به معنای مضارع خوانده شود یا به این معنی که من از شما تقیه بگردن ندارم تا موافق رأی شما جواب دهم .

در النهایه آمده است: «برد علی فلان حقٌّ» یعنی ثابت شد. پایان. این مطلب را روایت اول روضه کافی تایید می کند که امیر المؤمنین علیه السلام به یکی از یارانش که نزد معاویه رفت نوشت تو یکی از دو مرد را در برداری یا مردی که مطیع خداست و خوشبخت است به آنچه که تو بدبختی و یا مردی که نافرمان اوامر خداست که بدبخت است به آنچه تو برایش گرد آوری و هیچ کدام را نباید بر خود مقدم داری و گناه او را بگردن بگیری. - . کافی ۸ : ۷۲ -

وجه دوم این است که معنا چنین باشد: برای شما حقی بگردن من نیاید که بگویم مخور. که در این صورت «لا تاکل» فاعل برای «برد» می باشد و یا معنا این باشد که چون مقام، مقام تقیه است جواب شما بر من لازم نیست و مخور خطاب به محمّد است یا یکی از آن دو بر وجه تبرّع بنا بر اینکه ایشان در برخی مواد میان بیان حکم و عدم آن مختارند. چنانچه اخبار بسیاری به این معنی در تفسیر قول خداوند متعال«هذا عَطاؤُنا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِکْ بِغَیْرِ حِسابٍ» - . ص / ۳۹ - { این بخشش ماست، [آن را] بی شمار ببخش یا نگاه دار} گذشت و پرسش دوم محمّد برای اطمینان بیشتر بوده با تاکید بر اینکه بنا بر نسخه تهذیب، ای بسا که پرسش اول از ذبیحه ناصبیان و مخالفان بوده باشد و توجیه نسخه مفید نیاز به تکلف دارد چنانچه نهان نیست.

وجه سوم گفته یکی از افاضل است. مطابق نسخه تهذیب چنین قرائت شده است که «لأبرد » از «إبراد» به معنی گوارایی و رفع خستگی است. به این معنا که در قبال شما بر گردن خود مشقت را تحمل می کنم و از دوش شما آن را بر می دارم و حقیقت

را بشما بیان می کنم. این گفته از این گفتار عرب گرفته شده است «عیش بارد » یعنی زندگی گوارا. در حدیث است که: روزه در زمستان غنیمت گوارایی است یعنی رنج و سختی ندارد، و هر محبوبی نزد عرب گوارا[خنک] تعبیر شود.

وجه چهارم این است که بنا بر نسخه تهذیب لا، نفی جنس باشد و برد بضم باء جامه مخصوص باشد یعنی هیچ بُردی و هیچ ردا [و لباسی] از شما بر دوش من نیست تا مرا مجبور کند که مطابق خواسته شما را بگویم و این یک سخن معمولی میان مردم است، و مقصود این است که من از علماء جیره خوار مردم نیستم تا از آنها لباس و اموال بگیرم و به دلخواه آنها فتوی بدهم.

وجه پنجم این است که «لا یردّ »با یاء دو نقطه و دال مشدد خوانده شود چنانچه محدّث استرآبادی نسخه (عن) را با آن خوانده و گفته: گویا مقصود این است که من گفته مخور را برای شما از دوش خود برنمی دارم به این معنا که شما به گفته من عمل نمی کنید. مراد از اهل جبل، کردها هستند. در این صورت ممکن است با تخفیف دال خوانده شود در این صورت معنا چنین می شود: با گفتن سخن غیر حق که از روی تقیه نیست و ضرورتی ندارد، وزر و وبالی برای شما بر دوش من ایجاد نمی شود.

و می شود توجیه های دیگری نمود که از آنچه گفته شد دور باورترند و بیان آنها فائده ای ندارد و خدا مراد ائمه علیهم السلام را می داند.

[ادامه] روایات:

**[ترجمه]

«۹»

الطَّرَابُلُسِيَّاتُ، رَوَى أَبُو بَصِيرٍ وَ زُرَارَةُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ ذَبِيحَةِ أَهْلِ الْكِتَابِ فَأَطْلَقَهَا(۱).

**[ترجمه]تهذیب: در طرابلسیات است که ابو بصیر و زراره روایت کردند که از امام صادق علیه السّلام در مورد ذبیحه اهل کتاب سوال شد و حضرت آنها را آزاد دانست. - . تهذیب ۹ : ۶۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

الْهِدَايَةُ: ذَبِيحَةُ الْيَهُودِ وَ النَّصْرَانِيِّ لَا تُؤْكَلُ إِلَّا إِذَا سَمِعُوهُمْ يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا(۲).

**[ترجمه]هدایه: ذبیحه یهودی و نصرانی خورده نمی شود مگر اینکه بشنوند که نام خدا را بر آن ببرند. - . هدایه : ۷۹ -

**[ترجمه]

تبیین

قال الشيخ ره فی التهذیب (۳) بعد إیراد بعض الأخبار الداله علی

ص: ۲۰

۱- ۱. لیس هذا لفظ الحدیث بل هو نقل لمعنی حدیث رواه فی التهذیب ۹ ر ۶۹ بالرقم ۲۷ عن أبی بصیر قال: سألت أبا عبد اللّه علیه السّلام عن ذبیحه الیهودی، فقال: حلال، قلت: و ان سمی المسیح؟ قال: و ان سمی المسیح، فانه انما یرید اللّه. و أمّا حدیث زراره فمروی عن أبی جعفر علیه السّلام فی التهذیب ۹ ر ۶۸ بالرقم ۲۲ و ص ۶۹ بالرقم ۲۹، راجعه ان شئت.

۲- ۲. الهدایه: ۷۹.

۳- ۳. التهذیب ج ۹ ر ۷۰- ۷۱.

حلّ ذبائـح أهل الكتاب فأول ما فى هذه الأخبار أنها لا تقابل تلك لأنها أكثر و لا يجوز العدول عن الأكثر إلى الأقل لما قد بين فى غير موضع و لأن من روى هذه الأخبار قد روى أحاديث الحظر التى قدمناها ثم لو سلمت من هذا كله لاحتملت وجهين.

أحـدهما أن الإبـاحه فيهـا إنمـا تضـمنت حـال الضـروره دون حال الاختيار و عنـد الضـروره تحل الميته فكيف ذبيحه من خالف الإسلام.

وَ الَّذِي يَدُلُّ عَلَى ذَلِكَ مَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَمْزَهَ الْقُمِّيِّ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ آدَمَ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام: إِنِّي أَنْهَاكَ عَنْ ذَبِيحَهِ كُلِّ مَنْ كَانَ عَلَى خِلَافِ مَا أَنْتَ عَلَيْهِ وَ أَصْحَابُكَ إِلَّا فِي وَقْتِ الضَّرُورَهِ إِلَيْهِ.

و الوجه الثانى أن تكون هذه الأخبار وردت للتقيه لأن من خالفنا يجيز أكل ذبيحه من خالف الإسلام من أهل الذمه.

وَ الَّذِي يَدُلُّ عَلَى ذَلِكَ مَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عَقِيلَهَ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّيِّ عَنْ بِشْرِ بْنِ أَبِي غَيْلَانَ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السـلام عَنْ ذَبَائِحِ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى وَ النُّصَّابِ قَالَ فَلَوَى شِدْقَهُ وَ قَالَ كُلْهَا إِلَى يَوْمٍ مَا.

انتهى.

**[ترجمه]شيخ در تهذيب - . تهذيب ۹ :۷۱-۷۰ - پس از ذكر برخى اخبار كه دلالت بر حلال بودن ذبايـح اهل كتاب دارند گفته: نخست اعتراض بـاين اخبـار اين است كه اين اخبـار در برابر آن همه اخبـار حرمت نمى تواننـد مقـابله كننـد چـون آنها بيشترند و دست كشيدن از زياد به خاطر كم درست نيست و ديگر اينكه هر كس اين اخبار را آورده است اخبار حرمت را هم آورده كه پيش تر گفتيم. از اينهـا كه بگـذريم اگر همه آنهـا را هم بپـذيريم دو تـوجيه دارنـد اول اينكه مقصود از آنهـا حـال ضرورت است نه اختيار و در حال ضرورت مردار هم حلال است تا چه رسد به ذبيحه نامسلمان.

و دليلش روايت زكريـا بن آدم از امام رضا عليه السّلام است كه مى فرمايـد: من تو را نهى مى كنم از خوردن ذبيحه هر كه بر خلاف آن است كه تو و يارانت عقيده داريد مگر به هنگام ضرورت.

دوم: اينكه اين اخبـار از راه تقيه باشـند چون موافق عقيـده مخالفـان است كه ذبيحه را حلال مى داننـد و دليـل آن هم روايت مسند از ابن ابى غيلان شيبانيست كه مى گويد: از امام صادق عليه السّلام در مورد ذبائح يهود و نصارى و ناصبيان سوال كردم و ايشان دهان جمع كرد و فرمود: آن را بخور تا يک روزى. —پايان-

**[ترجمه]

و أقول

كأن مراده بالضروره ضروره التقيه و المسالمه فالوجهان متقاربان و يؤيدان ما حققنا سابقا و الخبر الأخير كالصريح فى ذلك.

**[ترجمه]گویا مقصودش از ضرورت تقیه است و سازش با دشمن و هر دو وجه با هم نزدیکند و هر دو مؤید آن است که در پیش تحقیق کردیم و روایت اخیر گویا صریح در آن است.

**[ترجمه]

«۱۱»

تَفْسِیرُ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ،: قَوْلُهُ وَ طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ حِلٌّ لَکُمْ قَالَ یَعْنِی الصَّادِقَ علیه السلام عَنَی بِطَعَامِهِمْ هَاهُنَا الْحُبُوبَ وَ الْفَاکِهَهَ غَیْرَ الذَّبَائِحِ الَّتِی یَذْبَحُونَهَا فَإِنَّهُمْ لَا یَذْکُرُونَ اسْمَ اللَّهِ خَالِصاً عَلَی ذَبَائِحِهِمْ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ مَا اسْتَحَلُّوا ذَبَائِحَکُمْ فَکَیْفَ تَسْتَحِلُّونَ ذَبَائِحَهُمْ (۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: قول خداوند که فرمود: «وَ طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ حِلٌّ لَکُمْ »{ و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال [است]} امام صادق علیه السّلام فرمود: مقصود از طعام در اینجا حبوب و میوه ها است نه ذبائحی که می کشند زیرا آنها نام خدا را خالصانه بر ذبیحه نمی برند. سپس فرمود سوگند به خدا آنها ذبائح شما را حلال نمی دانند پس چگونه شما ذبائح آنها را حلال می دانید؟ - . تفسیر قمی : ۱۵۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَانَ یَقُولُ: کُلُوا طَعَامَ الْمَجُوسِ کُلَّهُ مَا خَلَا ذَبَائِحَهُمْ فَإِنَّهَا

۱- ۱. تفسیر القمّیّ: ۱۵۱ فی آیه المائده: ۶.

لَا تَحِلُّ وَ إِنْ ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهَا(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از امام پنجم علیه السّلام روایت شده است که فرمود علی علیه السلام همواره می فرمود خوراک زرتشی ها را بخورید جز ذبائحشان که حلال نیستند گرچه نام خدا را بر آن ببرند. - . قرب الاسناد :۴۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ: أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام كَانَ يَأْمُرُ مُنَادِيَهُ بِالْكُوفَهِ أَيَّامَ الْأَضْحَى أَنْ لَا يَذْبَحَ نَسَائِكَكُمْ يَعْنِي نُسُكَكُمُ الْيَهُودُ وَ لَا النَّصَارَى وَ لَا يَذْبَحْهَا إِلَّا الْمُسْلِمُونَ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: که علی علیه السّلام به جارچی خود در کوفه می فرمود در روز عید قربان جار زند: قربانیهای شما را یهود و نصاری ذبح نکنند و جز مسلمانان، آنها را سر نبرند. - . قرب الاسناد :۵۱ -

**[ترجمه]

بیان

النسائک جمع النسیکه فی القاموس النسک بالضم و بضمتین و کسفینه الذبیحه أو النسک الدم و النسیکه الذبح.

**[ترجمه]در قاموس گفته شده است نسائک جمع نسیکه می باشد. نسک با یک ضمه یا دو ضمه بوده و ذبیحه مثل سفینه است. یا نسک به معنای خون و نسیکه به معنای ذبح است.

**[ترجمه]

«۱۴»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ ذَبِيحَهِ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى هَلْ تَحِلُّ قَالَ كُلْ مَا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ ذَبَائِحِ نَصَارَى الْعَرَبِ قَالَ لَيْسَ هُمْ بِأَهْلِ كِتَابٍ فَلَا تَحِلُّ ذَبَائِحُهُمْ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر می گوید از برادرم موسی علیه السّلام پرسیدم ذبیحه یهود و نصاری حلال است؟ فرمود: بخور هر چه نام خدا برده شود. و از او در مورد ذبائح مسیحیان عرب پرسیدم فرمود: آنها اهل کتاب نبوده و ذبیحه شان حلال نیست. - . قرب الاسناد : ۱۵۶ -

**[ترجمه]

بَیان

رَوَی الشَّیْخُ فِی التَّهْذِیبِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ(۴) عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَأْكُلْ ذَبِیحَهَ نَصَارَی تَغْلِبَ فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُو الْعَرَبِ.

وَ رُوِیَ فِی الصَّحِیحِ (۵) عَنِ الْحَلَبِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ ذَبَائِحِ نَصَارَی الْعَرَبِ هَلْ یُؤْكَلُ فَقَالَ كَانَ عَلِیٌّ علیه السلام یَنْهَاهُمْ عَنْ أَكْلِ ذَبَائِحِهِمْ وَ صَیْدِهِمْ.

و التخصیص بنصاری العرب إما لأنهم كانوا صابئین فهم ملاحده النصاری قال البیضاوی فی قوله تعالی وَ طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْكِتابَ الآیه هم الیهود و النصاری و استثنی علی علیه السلام نصاری بنی تغلب و قال لیسوا علی النصرانیه و لم یأخذوا منها إلا شرب الخمر انتهی أو لأنهم كانوا لا یعملون بشرائط الذمه كما

ص: ۲۲

۱- ۱. قرب الإسناد: ۴۳ ط حجر.

۲- ۲. المصدر: ۵۱ ط حجر.

۳- ۳. قرب الإسناد: ۱۵۶ ط نجف.

۴- ۴. التهذیب ۹ ر ۶۵.

۵- ۵. المصدر ۹ ر ۶۴.

روى أن عمر ضاعف عليهم العشر و رفع عنهم الجزيه أو لأنهم تنصّروا فى الإسلام فهم مرتدون كما ذكره الشهيد الثانى ره و قال الشيخ فى الخلاف إذا قلنا ذبائح أهل الكتاب و من خالف الإسلام لا تجوز فقد دخل فى جملتهم ذبائح نصارى تغلب و وافقنا على نصارى تغلب الشافعى و قال أبو حنيفه يحلّ ذبائحهم دليلنا ما قدّمنا من الأدلّه و أيضا فقد قال بتحريم ذبائحهم علىّ عليه السلام و عمر و لا مخالف لهما و عن ابن عباس روايتان انتهى.

و الذى يظهر من كلام الشافعيه فى هذا الباب هو أنهم قالوا فى الكتابيه التى يجوز للمسلم نكاحها بزعمهم لا تخلو أن لا تكون من أولاد بنى إسرائيل أو تكون منهم فإن لم تكن من بنى إسرائيل و كانت من قوم يعلم دخولهم فى ذلك الدين قبل تطرّق التحريف و النسخ إليه ففى جواز نكاحها قولان بينهم و الأكثر على الجواز و إن كانت من قوم يعلم دخولهم فى ذلك الدين بعد التحريف و قبل النسخ فإن تمسكوا بالحق و تجنّبوا المحرّف فكما لو دخلوا فيه قبل التحريف و إن دخلوا فى المحرّف ففيه قولان و الأشهر عندهم المنع لكنهم يقرّون على الجزيه.

و إن كانت من قوم يعلم دخولهم فى ذلك بعد التحريف و النسخ فلا تنكح فالمتهوّدون و المتنصّرون بعد بعثه نبينا صلى الله عليه و آله لا يناكحون و فى المتهوّدين بعد بعثه عيسى عليه السلام المشهور بينهم أنهم لا ينكح منهم و لا يقرّون على الجزيه أيضا.

و إن كانت من قوم لا يعلم أنهم دخلوا فى هذا الدين قبل التحريف أو بعده أو قبل النسخ أو بعده فيؤخذ نكاحها بالأغلظ و يجوز تقريرهم بالجزيه تغليبا للحقن قالوا و به حكمت الصحابه فى نصارى العرب و هم بهرا و تنوخ و تغلب و إن كانت إسرائيليه فالذى أطلقوه جواز نكاحها من غير نظر إلى آبائها أنهم متى دخلوا فى هذا الدين قبل التحريف أو بعده و أما إذا دخلوا فيه بعد النسخ و بعثه نبينا محمد صلى الله عليه و آله فلا تفارق فيه الإسرائيليه غيرها.

هذا ما ذكره الشافعيه فى ذلك و إنما أوردته هنا شرحا لكلام الشيخ رحمه الله و توضيحا لما ورد فى الأخبار من نصارى العرب و تغلب و ليظهر لك سبب تخصيص

الحکم بهم و هو إما الوجوه التی ذکروها أو موافقتهم فی ذلک تقیه فتدبر.

**[ترجمه]شیخ در تهـذیب - . تهذیب ۹ : ۶۵ - از امـام صـادق علیـه السـلام روایت کرده است که ذبیحه مسـیحیان تغلب را مخور چرا که آنان مشرکان عربند.

و در روایت صحیح - . تهذیب ۹ : ۶۴ - از حلبی آورده شده است که از امام صادق علیه السلام در باره ذبیحه مسیحیان عرب پرسیدم که آیا حلال است؟ فرمود: علی علیه السّلام از خوردن ذبیحه و شکار آنان باز می داشت.

اختصـاص حکم به مسـیحیان عرب یـا برای این است که صابئه بودنـد و آنها ملحـدان نصارا هسـتند، و بیضاوی در تفسـیر قول خداونـد متعـال که فرمود: «وَ طَعـامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ » تا آخر آیه گفته است مراد از آنان یهود و نصاری هسـتند و علی علیه السّلام نصارای بنی تغلب را از آنها جدا کرده و فرموده آئین مسیح ندارند و جز می خواری از آن بدست نیاورند. . پایان.

و یا برای این است که به شـرائط ذمه عمل نمی کردند. چنانچه روایت است که عمر عشر بدهی آنها را دو برابر کرد و جزیه را از آنها برداشت یا برای این است که آنان مسـلمان بوده اند و مسـیحی شده اند و در حکم مرتد هسـتند چنانچه شهید ثانی(ره) گفته است و شـیخ در خلاف گفته است: هنگامی که می گوئیم ذبائح اهل کتاب و مخالفان اسـلام حرام است ذبائح مسیحیان تغلب را هم فراگیرد که شـافعی هم در بـاره آنهـا بـا مـا موافق است و ابو حنیفه ذبائـح آنهـا را حلال می دانـد، و دلیل ما همان دلایلی است که پیش تر گفتیم.

و به علاوه علی علیه السّلام و عمر هم ذبیحه آنها را حرام کردند و مخالفی هم ندارند و از ابن عباس دو روایت است. پایان.

آنچه از کلاـم شافعیه در این باره برمی آیـد این است که گفته انـد زن اهل کتابی که به پنـدار آنها مسـلمان می توانـد به زنی بگیرد یـا از نژاد اسـرائیل است یـا نه. اگر از نژاد نباشـد ولی از آنهایی باشـد که می دانی پیش از تحریف و نسـخ دین پیرو آن شده اند در مورد جواز نکاح با او نزد آنها دو قول وجود دارد و بیشتر آنها قائل به جواز هستند.

و اگر از آنهـایی است که پس از تحریـف و پیش از نسـخ به آن گرائیـده است اگر تمسـک به حق جوینـد و از تحریف شـده اجتناب کننـد حکم پیش از تحریف دارنـد و اگر به تحریف شـده بگراینـد در مورد جواز، دو قول وجود دارد که قول مشـهور منع است ولی جزیه آنها پذیرفته شده است .

اگر از آنهایی هسـتند که پس از تحریف و نسـخ به آن دین در آمـده انـد نکاح با آنها صورت نمی گیرد و کسانی که بعـد از بعثت پیامبر ما صـلی الله علیه و آله و سـلم یهودی و نصـرانی شـده اند مورد نکاح واقع نمی شوند و در مورد کسانی که بعد از حضـرت عیسـی علیه السـلام یهودی شده اند قول مشـهور در بین آن ها منع نکاح با آنان است و جزیه هم از آنها پذیرفته نمی شود.

و اگر حـال آنها معلوم نیست که آیا آنها قبل از تحریف یا بعـد از آن، قبل از نسـخ یا بعـد از آن در این دین داخل شـده انـد، نکـاح آنهـا مورد احتیاط است ولی جزیه آنها پـذیرفته است به حکم احتیاط در خون، گفتنـد: صـحابه در باره مسـیحیان عرب

چنین قضاوت کردند که قبیله بهرا و تنوخ و تغلب بودند و اگر زن اهل کتاب از نژاد اسرائیل باشد نکاحش را مطلقاً جائز دانند بی توجه به اینکه پدرانش پیش از تحریف به آن دین گرویده اند یا پس از آن و اما اگر پس از نسخ و بعثت پیغمبر صلی اللّه علیه و آله و سلم به دین یهود یا مسیح گرائیدند فرقی میان نژاد اسرائیل و جز آن نیست .

آنچه بیان شد گفته شافعیه است و علت اینکه آن را در اینجا آوردم این است که شرح سخن شیخ مفید و توضیح اخبار در باره مسیحیان عرب و تغلب باشد و برای اینکه بر تو روشن شود که دلیل تخصیص حکم به وسیله آنها چیست که یا به خاطر وجوهی است که آورده اند ویا موافقت با آنهاست از باب تقیه. پس تدبر کن!

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ وَ غَيْرِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ قَالَ الْحُبُوبُ وَ الْبُقُولُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: از ابی جارود نقل شده است که گفت از امام باقر علیه السلام در باره قول خدای عزّ و جلّ که می فرماید«وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ» - . مائده / ۵ - { و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال } پرسیدم. ایشان فرمود: [مراد] دانه ها و سبزی ها است. - . محاسن : ۴۵۴ و ۵۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مَرْوَانَ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ طَعَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ مَا يَحِلُّ مِنْهُ قَالَ الْحُبُوبُ (۲).

و منه عن عثمان بن عیسی عن سماعه عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۳)

**[ترجمه]محاسن: سماعه می گوید که از امام صادق علیه السّلام از طعام حلال اهل کتاب پرسیدم. فرمود: دانه ها است، و از همان مانند آن به سند دیگری آمده است. - . محاسن : ۴۴۵ -

**[ترجمه]

بیان

كان ذكر الحبوب على المثال و المراد مطلق ما لم يشترط فيه التذكيه.

**[ترجمه]ذکر دانه ها از باب نمونه است و مقصود هر آنچه است که تذکیه شرط حلال بودنش نیست.

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَلْحَهَ قَالا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ: لَا تَأْكُلْ مِنْ ذَبِیحَهِ الْیَهُودِیِّ وَ لَا تَأْكُلْ فِی آنِیَتِهِمْ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: از ذبیحه یهودی مخور و در ظرف آنها غذا مخور. -. محاسن : ۵۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۸»

الْعَیَّاشِیُّ، عَنْ قُتَیْبَهَ الْأَعْشَی قَالَ: سَأَلَ الْحَسَنُ بْنُ الْمُنْذِرِ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّ الرَّجُلَ یَبْعَثُ فِی غَنَمِهِ رَجُلًا أَمِیناً یَكُونُ فِیهَا نَصْرَانِیّاً أَوْ یَهُودِیّاً فَتَقَعُ الْعَارِضَهُ فَیَذْبَحُهَا وَ یَبِیعُهَا فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَا تَأْكُلْهَا وَ لَا تُدْخِلْهَا فِی مَالِكَ فَإِنَّمَا هُوَ الِاسْمُ وَ لَا یُؤْمَنُ عَلَیْهِ إِلَّا الْمُسْلِمُ فَقَالَ رَجُلٌ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَنَا أَسْمَعُ فَأَیْنَ قَوْلُ اللَّهِ وَ طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام كَانَ أَبِی یَقُولُ إِنَّمَا ذَلِكَ الْحُبُوبُ وَ أَشْبَاهُهُ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: حسین بن منذر از امام صادق علیه السّلام پرسید کسی مرد امینی از یهود یا مسیحیان را با گوسفندانش می فرستد و پیشامدی حادث می شود و گوسفند را می کشد و می فروشد؟ فرمود نه بخور و نه داخل مال خود کن. همانا نام بردن خدا شرط است و جز مسلمان، امین بر آن[نام بردن خدا] نیست. در حالی که من می شنیدم مردی به آن حضرت گفت پس قول خدا کجا است که «طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ» -. مائده / ۵ - { و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال [است] } امام فرمود: پدرم می گفت: مقصود از این طعام حبوب است و مانند آنها. -. تفسیر عیاشی ۱ : ۲۹۵ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی وَ طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ قَالَ الْعَدَسُ وَ الْحُبُوبُ

١- ١. المحاسن: ۴۵۴ و ۵۸۴.

٢- ٢. المحاسن: ۴۴۵.

٣- ٣. المحاسن: ۴۴۵.

۴- ۴. المحاسن: ۵۸۴.

۵- ۵. تفسير العيّاشيّ ١ ر ٢٩۵.

وَ أَشْبَاهُ ذَلِکَ یَعْنِی مِنْ أَهْلِ الْکِتَابِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام صادق علیه السلام در مورد آیه«وَ طَعامُ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ حِلٌّ لَکُمْ وَ طَعامُکُمْ حِلٌّ لَهُمْ » - . مائده / ۵ - { و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال، و طعام شما برای آنان حلال است.} سوال شد و حضرت فرمود: [مراد] عدس و حبوب و مانند آن از اهل کتاب است. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۲۹۶ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَهَ: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَکُلُوا مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَمَّا الْمَجُوسُ فَلَا فَلَیْسُوا مِنْ أَهْلِ الْکِتَابِ وَ أَمَّا الْیَهُودُ وَ النَّصَارَی فَلَا بَأْسَ إِذَا سَمَّوْا(۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از عمر بن حنظله در مورد قول خدای تعالی «فَکُلُوا مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ» - . انعام / ۱۱۸ - { پس از آنچه نام خدا [به هنگام ذبح] بر آن برده شده است بخورید} که زرتشتی ها نه، چون اهل کتاب نیستند و اما یهود و نصاری اگر بسم اللّه گویند اشکالی ندارد . - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ ذَبِیحَهِ الْمَرْأَهِ وَ الْغُلَامِ هَلْ یُؤْکَلُ قَالَ نَعَمْ إِذَا کَانَتِ الْمَرْأَهُ مُسْلِمَهً وَ ذَکَرَتِ اسْمَ اللَّهِ حَلَّتْ ذَبِیحَتُهَا وَ إِذَا کَانَ الْغُلَامُ قَوِیّاً عَلَی الذَّبْحِ وَ ذَکَرَ اسْمَ اللَّهِ حَلَّتْ ذَبِیحَتُهُ وَ إِنْ کَانَ الرَّجُلُ مُسْلِماً فَنَسِیَ أَنْ یُسَمِّیَ فَلَا بَأْسَ بِأَکْلِهِ إِذَا لَمْ تَتَّهِمْهُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابن سنان می گوید که از امام صادق علیه السّلام پرسیدم که ذبیحه زن و پسر بچه حلال است؟ فرمود: آری هر گاه زن مسلمان است و نام خدا ببرد ذبیحه اش حلال است و چون پسر بچه نیروی ذبح دارد و نام خدا ببرد ذبیحه او حلال است و اگر مسلمان تسمیه را فراموش کند، اگر او را متهم ندانی ذبیحه او اشکالی ندارد. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۷۵ -

**[ترجمه]

بیان

إذا لم تتهمه أی بأنه ترک التسمیه عمدا لعدم اعتقاده وجوبه و ادعی النسیان للمصلحه فیدل علی عدم الاعتماد علی ذبح من لم یوجب التسمیه و کأنه محمول علی الاستحباب.

وَ رَوَى الصَّدُوقُ فِي الْفَقِيهِ (۴) بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يَذْبَحُ فَيَنْسَى أَنْ يُسَمِّيَ أَ تُؤْكَلُ ذَبِيحَتُهُ قَالَ نَعَمْ إِنْ كَانَ لَا يُتَّهَمُ وَ يُحْسِنُ الذَّبْحَ قَبْلَ ذَلِكَ وَ لَمْ أَرَ فِي كَلَامِ الْأَصْحَابِ التَّقْيِيدَ بِعَدَمِ التُّهَمَةِ وَ الْأَحْوَطُ رِعَايَتُهُ.

**[ترجمه]او را متهم ندانی یعنی متهم به ترک عمدی آن نباشد برای اینکه آن را واجب نمی داند و از روی مصلحت ادعای فراموشی کند. و دلیل است بر عدم اعتماد بر ذبح کسی که بسم اللّه را واجب نداند و گویا حمل بر استحباب می شود .

صدوق در کتاب فقیه - . الفقیه ۳ : ۲۱۱ - روایت کرده است: از امام صادق علیه السّلام در باره مردی که سر بریده و بسم اللّه را فراموش کرده است سوال شد که آیا ذبیحه او حلال است؟ فرمود: آری اگر متهم نباشد و پیش از آن خوب سر برد. و من در کلام اصحاب قید عدم تهمت را ندیدم و احوط رعایت آن است.

**[ترجمه]

«۲۲»

الْعَيَّاشِيُّ عَنْ حُمْرَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: فِي ذَبِيحَةِ النَّاصِبِ وَ الْيَهُودِيِّ قَالَ لَا تَأْكُلْ ذَبِيحَتَهُ حَتَّى تَسْمَعَهُ يَذْكُرُ اسْمَ اللَّهِ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ- وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السّلام در باره ذبیحه ناصبی و یهودی می فرماید: مخور تا بشنوی که نام خدا می برد آیا نشنیدی قول خدا را «وَ لا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ» - . انعام / ۱۲۱ - { و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده است مخورید} - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۳»

السَّرَائِرُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ۱ ر ۲۹۶.

۲- ۲. تفسير العيّاشيّ ۱ ر ۳۷۴.

۳- ۳. تفسير العيّاشيّ ۱ ر ۳۷۵.

۴- ۴. الفقيه ۳ ر ۲۱۱، و تراه في الكافي ۸ ر ۲۳۳ التهذيب ۹ ر ۵۹.

۵- ۵. تفسير العيّاشيّ ۱ ر ۳۷۵.

قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: مَنْ سَمِعْتَهُ یُسَمِّی فَکَلْ ذَبِیحَتَهُ (۱).

**[ترجمه]مستطرفات سرائر: امام باقر علیه السّلام می فرماید هر کسی را شنیدی بسم اللّه می گوید ذبیحه او را بخور. - . مستطرفات سرائر : ۴۹۰ -

**[ترجمه]

«۲۴»

الْکَشِّیُّ، عَنْ حَمْدَوَیْهِ بْنِ نُصَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی وَ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ سَعِیدِ بْنِ جَنَاحٍ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا وَ قَالَ الْعُبَیْدِیُّ حَدَّثَنِی بِهِ أَیْضاً عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ: أَنَّ ابْنَ أَبِی یَعْفُورٍ وَ مُعَلَّی بْنَ خُنَیْسٍ کَانَا بِالنِّیلِ عَلَی عَهْدِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَاخْتَلَفَا فِی ذَبَائِحِ الْیَهُودِ فَأَکَلَ مُعَلًّی وَ لَمْ یَأْکُلِ ابْنُ أَبِی یَعْفُورٍ فَلَمَّا صَارَا إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَخْبَرَاهُ فَرَضِیَ بِفِعْلِ ابْنِ أَبِی یَعْفُورٍ وَ خَطَّأَ الْمُعَلَّی فِی أَکْلِهِ إِیَّاهُ (۲).

**[ترجمه]رجال کشی: در زمان امام صادق علیه السّلام ابن ابی یعفور و معلّی بن خنیس در نیل بودند و در مورد ذبائح یهود اختلاف نظر پیدا کردند. معلّی خورد و ابن ابی یعفور نخورد و چون نزد امام صادق علیه السّلام آمدند به او گزارش دادند و حضرت کار ابن ابی یعفور را پسندید و معلّی را در خوردن آن خطاکار شمرد. - . رجال کشی : ۲۴۸ -

**[ترجمه]

بیان

هذا بعکس ما رواه المفید و السید(۳) و أحدهما من اشتباه الرواه و فی الکافی و التهذیب فی الروایه المتقدمه لیس ذکر المعلی فی آخر الخبر بل فیهما فقال أیکما الذی أبی فقال أنا قال أحسنت فلا ینافی هذه الروایه.

**[ترجمه]این برعکس روایت مفید و سید است و یکی از آن دو از اشتباه راویان است و در روایت کافی و تهذیب که گذشت نامی از معلّی در آخر خبر نیست بلکه اینچنین است که کدام شما نخورده و او گفت: من و امام فرمود: احسنت. که منافات با این روایت ندارد.

**[ترجمه]

«۲۵»

الْکِفَایَهُ فِی النُّصُوصِ، لِعَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْخَزَّازِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِیٍّ الْعَبْدِیِّ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّیِّ عَنْ یُونُسَ بْنِ ظَبْیَانَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: یَا یُونُسُ مَنْ زَعَمَ أَنَّ لِلَّهِ وَجْهاً کَالْوُجُوهِ فَقَدْ أَشْرَکَ وَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ لِلَّهِ جَوَارِحَ کَجَوَارِحِ الْمَخْلُوقِینَ فَهُوَ کَافِرٌ بِاللَّهِ فَلَا تَقْبَلُوا شَهَادَتَهُ وَ لَا تَأْکُلُوا ذَبِیحَتَهُ (۴).

**[ترجمه]کفایه الاثر: یونس بن ظبیان از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که حضرت به او فرمود: ای یونس هر که پندارد خدا را چهره ایست مانند چهره ها البته مشرک است و هر که پندارد خدا را اندامی است چون اندام آفریده ها کافر است بخدا، گواهیش را نپذیرید و ذبیحه اش را مخورید. - . کفایه الاثر : ۳۴ -

**[ترجمه]

«۲۶»

الْخَرَائِجُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی رَوْحٍ قَالَ: خَرَجْتُ إِلَی بَغْدَادَ فِی مَالٍ لِأَبِی الْحَسَنِ الْخَضِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ لِأُوصِلَهُ وَ أَمَرَنِی أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْعَمْرِیِّ فَأَبَی أَنْ یَأْخُذَ الْمَالَ وَ قَالَ صِرْ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ فَإِنَّهُ أَمَرَهُ بِأَنْ یَأْخُذَهُ وَ قَدْ خَرَجَ الَّذِی طَلَبْتَ فَجِئْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ فَأَوْصَلْتُهُ إِلَیْهِ فَأَخْرَجَ إِلَیَّ رُقْعَهً فِیهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ وَ سَاقَ الْکِتَابَ إِلَی أَنْ قَالَ وَ الْفِرَاءُ مَتَاعُ الْغَنَمِ مَا لَمْ یُذْبَحْ بأرمنیه [بِإِرْمِینِیَهَ] تَذْبَحُهُ النَّصَارَی عَلَی الصَّلِیبِ فَجَائِزٌ لَکَ أَنْ تَلْبَسَهُ إِذَا ذَبَحَهُ أَخٌ لَکَ أَوْ مُخَالِفٌ

ص: ۲۶

۱- ۱. مستطرفات السرائر: ۴۹۰.

۲- ۲. رجال الکشّیّ ۲۴۸ تحقیق الشیخ الفاضل المصطفوی.

۳- ۳. راجع الرقم ۷.

۴- ۴. کفایه الاثر: ۳۴.

تَثِقُ بِهِ (۱).

**[ترجمه]الخرایج: احمد بن ابی روح می گوید: به بغداد رفتم تا مالی از ابی الحسن خضر بن محمّد را برسانم و او به من فرمان داده بود آن را به ابی جعفر محمّد بن عثمان عمری بدهم و او مال را نگرفت و گفت نزد ابی جعفر محمّد بن احمد برو به او دستور داده تا آن را بگیرد و کسی که دنبال او هستی خارج شد،من نزد او رفتم و به او رساندم و او کاغذی در آورد که در آن نوشته بود بسم اللّٰه الرحمن الرحیم- و نامه را کشانده تا فرموده پوستین پوست گوسفند قابل بهره برداری است به شرطی که در ارمنیه ذبح نشود که مسیحیان آن را بر صلیب ذبح می کنند و اگر که هم کیش تو یا مخالفی که به او وثوق داری آن را ذبح کند جائز است آن را بپوشی. - . الخرایج -

**[ترجمه]

بیان

کأن المراد بقوله علیه السلام تثق به تعتمد علیه فی التسمیه بأن یری وجوبها فیکون مؤیدا لمذهب العلامه ره قال فی الدروس لو ترکها یعنی التسمیه عمدا فهو میته إذا کان معتقدا لوجوبها و فی غیر المعتقد نظر و ظاهر الأصحاب التحریم و لکنه یشکل بحکمهم بحلّ ذبیحه المخالف علی الإطلاق ما لم یکن ناصبیا و لا ریب أن بعضهم لا یعتقد وجوبها و یحلل الذبیحه و إن ترکها عمدا و لو سمی غیر المعتقد للوجوب فالظاهر الحل و یحتمل عدمه لأنه کغیر القاصد للتسمیه.

**[ترجمه]مراد از اینکه فرمود به آن وثوق داری، اعتماد داشتن در گفتن بسم اللّٰه است به این صورت که آن را واجب می داند، و این مؤید مذهب علامه است، در کتاب دروس گفته است اگر عمدا تسمیه را ترک کند در صورتی که عقیده به وجوبش دارد مردار می باشد و اگر عقیده به آن ندارد محل اشکال است و ظاهر کلام فقهاء ما حرمت است ولی به حکم آنان این اشکال وارد است که ایشان ذبیحه مخالف را مطلقا حلال می دانند به شرطی که ناصبی نباشد، و هیچ شکی نیست که برخی از آنها تسمیه را واجب نمی دانند و ذبیحه را حلال می دانند و گرچه عمدا آن را ترک کنند، و اگر کسی که معتقد به وجوب نیست تسمیه گوید ظاهر حلال بودن آن است و احتمال حرام بودن آن نیز می باشد چون وی مانند کسی است که تسمیه را قصد نکرده است.

**[ترجمه]

«۲۷»

الْبَصَائِرُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ شَرِیفٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَبَّادٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَلِیٍّ الْجَامِعِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّا نَأْکُلُ ذَبَائِحَ أَهْلِ الْکِتَابِ وَ لَا نَدْرِی یُسَمُّونَ عَلَیْهَا أَمْ لَا فَقَالَ إِذَا سَمِعْتُمْ قَدْ سَمَّوْا فَکُلُوا أَ تَدْرِی مَا یَقُولُونَ عَلَی ذَبَائِحِهِمْ فَقُلْتُ لَا فَقَرَأَ کَأَنَّهُ یُشْبِهُ بِیَهُودِیٍّ قَدْ هَذَّهَا ثُمَّ قَالَ بِهَذَا أُمِرُوا فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنْ رَأَیْتَ أَنْ نَکْتُبَهَا قَالَ اکْتُبْ نوح ایوا ادینوار یلهین مالحوا اشرسوا اورضوا بنوامو ستود عال اسحطوا(۲).

**[ترجمه]بصائرالـدرجات: عامر بن علی جامعی می گوید، به امام صادق علیه السّـلام گفتم: قربانت شوم، ما ذبائح اهل کتاب را می خوریم و نمی دانیم که بر آن نام خدا را برده اند یا نه؟ فرمود چون بشنوید نام خدا می برند بخورید، فرمود: می دانید بر ذبیحه خود چه می گوینـد؟ گفتم:نه، و چیزی خواند مانند لفظ یهودی که تند خواند سپس فرمود: به این فرمان داده شده اند، گفتم: قربـانت من می خـواهم آن را بنـویسم فرمـود: بنـویس نـوح ایوا داینوار یلهین مـالحوا اشـرسوا اورضوا بنوامو سـتود عـال اسحطوا. - . بصائر الدرجات : ۳۳۳ -

**[ترجمه]

بیان

الهذّ سرعه القراءه بهذا أمروا أی من الله و أقول العباره العبرانیه هکذا وجدتها فی نسخ البصائر و فیه تصحیفات کثیره من الرواه لعدم معرفتهم بتلک اللغه و الذی سمعت من بعض المستبصرین العارف بلغتهم و کان من علمائهم أن الدعاء الذی یتلوه الیهود عند الذبح هکذا أوردناه مع شرحه.

باروخ تبارکت أتا أنت أدونای الله ألوهنو إلهنا ملخ هاعولام ملک العالمین أشر الذی قدشانوا قدسنا بمیصوتاو بأوامره وصیوانو و أمرنا عل علی هشحیطا الذبح.

**[ترجمه]«هـذّ »یعنی با سـرعت خوانـدن. «بهذا أُمروا» یعنی از خدا فرمان دارند که چنین گویند و من گویم این عبارت بلفظ عبری است و آن را در نسخه های بصائر چنین یافتم و از راویان، تصحیف های فراوانی دارد چون این زبان را نمی دانستند و آنچه از برخی افرادی که به زبـان آنها آشنا هستند شنیدم و از علمای خودشان بودنـد این است که دعاء یهود بر ذبیحه چنین است، آن را بـا شـرحش آوردم: بـاروخ: مبارکی. آتا: تو. ادونای: خـدا. الوهنونا: معبودا. ملـخ عولام: پروردگار جهانیان. اشـر: آنکه. قدسنا: تقدیس کردیم. بمصیوتاو : بفرمانهایش. وصیوانو: و فرمان داد ما را. عل: بر. هشحیطا: ذبح.

**[ترجمه]

«۲۸»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام: أَنَّهُ رَخَّصَ فِی طَعَامِ أَهْلِ الْکِتَابِ وَ غَیْرِهِمْ

ص: ۲۷

۱- ۱. الخرائج:

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۳۳۳.

مِنَ الْفِرَقِ إِذَا كَانَ الطَّعَامُ لَيْسَ فِيهِ ذَبِيحَهٌ(۱).

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِذَا عُلِمَ ذَلِکَ لَمْ یُؤْکَلْ (۲).

**[ترجمه]دعـائم الاسـلام: از ابی جعفر بن محمّـد علیهما السّـلام روایت شـده است که در خوردن خوراک اهل کتاب و فرقه های دیگر به شرطی که در خوراک، ذبیحه نباشد اجازه داد. - . دعائم الاسلام ۱ : ۱۲۷-۱۲۶ -

جعفر محمّد بن علی علیه السّلام می فرماید: اگر دانسته شود در آن ذبیحه است مخور.

**[ترجمه]

بيان

ذلک إشاره إلی کون الذبیحه فیه و الأول محمول علی ما إذا لم یعلم ملاقاتهم له برطوبه.

**[ترجمه]این اشـاره است به اینکه در آن ذبیحه است و اولی حمـل می شود بر زمانی که ملاقات آنها با آن خوراک در حال رطوبت معلوم نیست.

**[ترجمه]

«۲۹»

الدَّعَائِمُ، عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ ذَبِیحَهِ الْیَهُودِیِّ وَ النَّصْرَانِیِّ وَ الْمَجُوسِیِّ وَ ذَبَائِحِ أَهْلِ الْخِلَافِ فَتَلَا قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- فَکُلُوا مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ قَالَ إِذَا سَمِعْتُمُوهُمْ یَذْکُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَیْهِ فَکُلُوهُ وَ مَا لَمْ یَذْکُرُوا اسْمَ اللَّهِ فَلَا تَأْکُلُوهُ وَ مَنْ کَانَ مُتَّهَماً بِتَرْکِ التَّسْمِیَهِ یَرَی اسْتِحْلَالَ ذَلِکَ لَمْ یَجِبْ أَکْلُ ذَبِیحَتِهِ إِلَّا أَنْ یُشَاهَدَ فِی حِینِ ذَبْحِهَا وَ یَذْبَحُهَا عَلَی السُّنَّهِ وَ یَذْکُرُ اسْمَ اللَّهِ عَلَیْهَا فَإِنْ ذَبَحَهَا بِحَیْثُ لَمْ تُشَاهَدْ لَمْ تُؤْکَلْ (۳).

وَ رُوِّینَا عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: ذَبِیحَهُ الْیَهُودِیِّ وَ النَّصَارَی وَ الْمَجُوسِیِّ وَ ذَبَائِحُ أَهْلِ الْخِلَافِ ذَبِیحَتُهُمْ حَرَامٌ (۴).

و الروایه الأولی شاذه لم یعمل علیها.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السـلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ اللَّحْمِ یُبْتَاعُ فِی الْأَسْوَاقِ وَ لَا یُدْرَی کَیْفَ ذَبَحَهُ الْقَصَّابُونَ فَلَمْ یَرَ بِهِ بَأْساً إِذَا لَمْ یَطَّلِعْ مِنْهُمْ عَلَی الذَّبْحِ بِخِلَافِ السُّنَّهِ(۵).

وَ عَنْهُ علیه السلام: أَنَّهُ کَرِهَ ذَبَائِحَ نَصَارَی الْعَرَبِ (۶).

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السـلام قَالَ: لَا یَذْبَحُ أُضْحِیَّهَ الْمُسْلِمِ إِلَّا مُسْلِمٌ وَ یَقُولُ عِنْدَ ذَبْحِهَا بِسْمِ اللَّهِ وَ اللَّهُ أَکْبَرُ- وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِی فَطَرَ

السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنِيفاً مُسْلِماً وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُكِی وَ مَحْیایَ وَ مَماتِی لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ لا شَرِیکَ لَهُ وَ بِذلِكَ أُمِرْتُ وَ أَنَا مِنَ الْمُسْلِمِینَ (۷).

۱- ۱. دعائم الإسلام ۱ ر ۱۲۶- ۱۲۷.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۱ ر ۱۲۶- ۱۲۷.

۳- ۳. دعائم الإسلام ۲ ص ۱۷۷.

۴- ۴. لم نجده فی المصدر المطبوع.

۵- ۵. دعائم الإسلام ۲ ص ۱۷۷- ۱۷۸.

۶- ۶. دعائم الإسلام ۲ ص ۱۷۷- ۱۷۸.

۷- ۷. دعائم الإسلام ۲ ص ۱۸۳.

**[ترجمه]دعـائم: از ابی جعفر علیه السّـلام در مورد ذبیحه یهودی و نصـرانی و زرتشتی و ذبیحه هـای مخالفان پرسـش شـد و ایشان خوانـد قول خداونـد عزّ و جلّ را که می فرماید «فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ» - . انعام / ۱۱۸ - { پس، از آنچه نام خدا [به هنگام ذبـح] بر آن برده شـده است بخوریـد.}و فرمود: چون شـنیدید نام خـدا را می برنـد بخوریـد و آنچه را نام خدا برده نشـده باشد مخورید، و هر که متهم است به ترک تسـمیه و آن را واجب نمی داند نباید ذبیحه اش را خورد جز آنکه در هنگام ذبح او را ببیند و مطابق سنت ذبح کند و نام خدا را بر آن ببرد و اگر به گونه ای ذبح کند که دیده نشود خورده نمی شود. - . دعائم ۲ : ۱۷۷ -

و روایت داریم از ابی جعفر علیه السّلام که ذبیحه یهودی و نصرانی و زرتشتی و ذبائح مخالفان حرام هستند.

روایت نخست شاذّ است و به آن عمل نمی شود.

از جعفر بن محمّـد علیه السّـلام در مورد گوشتی که در بازارهـا می فروشـند و نمی داننـد قصابهـا چگونه آن را ذبـح کرده اند سوال شد و [ایشان فرمود] در صورت عدم اطلاع بر ذبح آن بر خلاف سنت، اشکالی ندارد. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۷۸-۱۷۷ -

و از آن حضرت علیه السّلام روایت شده است که از ذبائح مسیحیان عرب کراهت داشت. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۷۸-۱۷۷ -

علی علیه السّلام می فرماید: قربانی مسلمان را جز مسلمان نکشد و هنگام ذبح آن می گوید: بسم اللَّه و اللَّه اکبر وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنِيفاً مسلما وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلاتِي وَ نُسُكِي وَ مَحْيايَ وَ مَماتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ، لا شَرِيكَ لَهُ وَ بِذلِكَ أُمِرْتُ وَ أَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۰ حكم الجنين

روايات

«۱»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ فِي الْجَنِينِ إِذَا أَشْعَرَ فَكُلْ وَ إِلَّا فَلَا تَأْكُلْ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسـناد: امـام باقر علیه السّـلام در مورد جنین فرمود: اگر مو در آورده بخور و گر نه مخور. - . قرب الاسـناد : ۵۱ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ شَاهٍ يُسْتَخْرَجُ مِنْ بَطْنِهَا وَلَدٌ بَعْدَ مَوْتِهَا هَلْ يَصْلُحُ أَكْلُهُ قَالَ لَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش موسی علیه السّلام در مورد گوسفندی که پس از مرگش بچه ای از شکمش بیرون آید پرسید که آیا می توان آن بچه را خورد؟فرمود: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد : ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۳»

الْعُيُونُ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ: فِيمَا كَتَبَ الرِّضَا علیه السلام لِلْمَأْمُونِ ذَكَاةُ الْجَنِينِ ذَكَاةُ أُمِّهِ إِذَا أَشْعَرَ وَ أَوْبَرَ(۳).

**[ترجمه]عیون الاخبار: امام رضا علیه السّلام به مأمون نوشته بود: تذکیه جنین همان تذکیه مادرش است به شرطی که مو و کرک در آورده باشد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۴»

التَّفْسِيرُ، قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعامِ (۴) قَالَ الْجَنِينُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ إِذَا أَوْبَرَ وَ أَشْعَرَ فَذَكَاتُهُ ذَكَاةُ أُمِّهِ فَذَلِكَ الَّذِي عَنَاهُ اللَّهُ (۵).

**[ترجمه]تفسیر قمی: قول خدای تعالی که فرمود: «أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعامِ » - . مائده / ۱ - {برای شما [گوشت] چارپایان حلال گردیده}[گفته است] جنینی که کرک و مو برآورده تذکیه اش تذکیه مادرش است و این است مقصود خداوند [در این آیه] - . تفسیر القمی / ۱۴۸ -

**[ترجمه]

«۵»

الْعَيَّاشِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیه السلام قَالَ: فِي قَوْلِ اللَّهِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعامِ قَالَ هُوَ الَّذِي فِي الْبَطْنِ تُذْبَحُ أُمُّهُ فَيَكُونُ فِي بَطْنِهَا(۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از یکی از دو امام علیهما السلام در مورد آیه «أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعامِ » - . مائده / ۱ - {برای شما [گوشت] چارپایان حلال گردیده} نقل کرده است که فرمود: مراد همانی است که مادرش ذبح می شود در حالی که او در شکم مادر است. - . تفسیر عیاشی ۱.: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ أُحِلَّتْ لَکُمْ بَهِیمَهُ الْأَنْعامِ

ص: ۲۹

۱- ۱. قرب الإسناد: ۵۱ ط نجف.

۲- ۲. قرب الإسناد. ۱۱۶. نجف.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ص ۱۲۴.

۴- ۴. المائده: ۱.

۵- ۵. تفسیر القمّیّ: ۱۴۸.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ۱ ص ۲۸۹.

قَالَ هِیَ الْأَجِنَّهُ الَّتِی فِی بُطُونِ الْأَنْعَامِ وَ قَدْ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَأْمُرُ بِبَیْعِ الْأَجِنَّهِ(۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از امام باقر علیه السّلام در مورد آیه «أُحِلَّتْ لَکُمْ بَهِیمَهُ الْأَنْعامِ » -. مائده / ۱ - {برای شما [گوشت] چارپایان حلال گردیده} فرموده است مراد از آن جنین هایی است که در شکم چارپایان هستند و امیر المؤمنین علیه السّلام به خرید و فروش جنین ها دستور می داد. -. تفسیر عیاشی ۱.: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَزَنْطِیِّ قَالَ رَوَی بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ: فِی قَوْلِ اللَّهِ أُحِلَّتْ لَکُمْ بَهِیمَهُ الْأَنْعامِ قَالَ علیه السلام الْجَنِینُ فِی بَطْنِ أُمِّهِ إِذَا أَشْعَرَ وَ أَوْبَرَ فَذَکَاهُ أُمِّهِ ذَکَاتُهُ (۲).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام در مورد آیه «أُحِلَّتْ لَکُمْ بَهِیمَهُ الْأَنْعامِ» -. مائده / ۱ -

{برای شما [گوشت] چارپایان حلال گردیده} فرموده است: ذبح مادر جنینی که در شکم مادرش است هنگامی که مو و کرک در آورد، ذبح جنین نیز هست.

**[ترجمه]

«۸»

الْمُقْنِعُ،: إِذَا ذَبَحْتَ ذَبِیحَهً فِی بَطْنِهَا وَلَدٌ فَإِنْ کَانَ تَامّاً فَکُلْ فَإِنَّ ذَکَاتَهُ ذَکَاهُ أُمِّهِ وَ إِنْ لَمْ یَکُنْ تَامّاً فَلَا تَأْکُلْهُ وَ رُوِیَ إِذَا أَشْعَرَ وَ أَوْبَرَ فَذَکَاتُهُ ذَکَاهُ أُمِّهِ (۳).

**[ترجمه]المقنع: در المقنع آمده است هنگامی که ذبیحه را سر بریدی و در شکمش بچه تمامی است آن را بخور که تذکیه اش تذکیه مادرش است و اگر آن جنین تمام نیست مخور و روایت است هنگامی که مو و کرک در آورد تذکیه اش تذکیه مادرش است. -. المقنع : ۱۳۹ -

**[ترجمه]

تبیان

قد عرفت سابقا أن المشهور بین المفسرین أن الإضافه فی بهیمه الأنعام إضافه بیان أو الصفه إلی الموصوف و علی ما ورد فی تلک الأخبار بتقدیر من أو اللام و یمکن حملها علی أن المراد أن الجنین أیضا داخل فی الآیه فالغرض بیان الفرد الخفی أو یکون تحدیدا لأول زمان تسمیتها بالبهیمه و حلها فلا ینافی التفسیر المشهور و نسب الطبرسی رحمه الله تفسیر بهیمه الأنعام

بالأجنه إلى أبى جعفر و أبى عبد الله عليهما السلام.

و قال البيضاوى معناه البهيمه من الأنعام و هى الأزواج الثمانيه و ألحق بها الظباء و بقر الوحش و قيل هما المراد بالبهيمه و نحوها مما يماثل الأنعام فى الاجترار و عدم الأنياب و إضافتها إلى الأنعام لملابسه الشبه انتهى.

و أقول الإضافه على ما فى الخبر أظهر مما ذكره أخيرا بل أولا.

و اعلم أن المقطوع به فى كلام الأصحاب أن تذكيه الأم تكفى لتذكيه الجنين و حله إذا تمت خلقته و أشعر و أوبر و الحكم فى الأخبار مختلف ففى بعضها منوط بتمام الخلقه و فى بعضها بالشعر و الوبر و فى بعضها بالشعر و فى بعضها بتمام الخلقه و الشعر و كان بينها تلازم فيحصل الجمع بين الجميع كما قال فى

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ۱ ص ۲۸۹.

۲- ۲. تفسير العيّاشيّ ۱ ص ۲۹۰.

۳- ۳. المقنع: ۱۳۹.

الدروس و من تمام الخلقه الشعر و الوبر انتهى.

و المشهور بين المتأخرين أنه لا فرق بين أن تلجه الروح و عدمه لإطلاق النصوص

وَ قَدْ رَوَى الْعَامَّهُ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: أَنَّهُ سُئِلَ إِنَّا نَذْبَحُ النَّاقَهَ وَ الْبَقَرَهَ وَ الشَّاهَ وَ فِي بَطْنِهَا الْجَنِينُ أَ نُلْقِيهِ أَمْ نَأْكُلُهُ فَقَالَ كُلُوهُ إِنْ شِئْتُمْ فَإِنَّ ذَكَاهَ الْجَنِينِ ذَكَاهُ أُمِّهِ (۱).

و شرط جماعه منهم الشيخ و أتباعه و ابن إدريس مع تمامه أن لا تلجه الروح و إلا لم يحل بذكاه أمه و إطلاق الأخبار حجه عليهم مع أن هذا الفرض بعيد لأن الروح لا تنفک عن تمام الخلقه غالبا و حمل الأخبار على هذا الفرض النادر بل غير المتحقق في غايه البعد و لا دليل لهم على ذلک إلا اشتراط تذكيه الحي مطلقا و الكليه ممنوعه.

نعم لو خرج من بطنها مستقر الحياه اعتبر تذكيته كما ذكره الأصحاب و الأحوط بل الأقوى في غير مستقر الحياه أيضا الذبح إذا خرج حيا لما عرفت من عدم الدليل على اعتبار استقرار الحياه.

هذا إذا اتسع الزمان لتذكيته أما لو ضاق عنها ففي حله وجهان من إطلاق الأصحاب وجوب تذكيه مستقر الحياه أو الحي و من تنزيله منزله غير مستقر الحياه أو غير الحي لقصور زمان حياته و دخوله في عموم الأخبار الداله على حله بتذكيه أمه إن لم يدخل مطلق الحي في عمومها و كأنه أقوى و الأقرب أنه لا تجب المبادره إلى شق الجوف زائدا على المعتاد و لو لم تتم خلقته فهو حرام بغير خلاف.

و لا خلاف أيضا في تحريم الجنين إذا خرج من بطن الميته ميته و ما ورد في

ص: ۳۱

۱- ۱. راجع صحيح الترمذي كتاب الصيد بالرقم ۱۰، سنن أبي داود كتاب الاضاحي ۱۷ سنن ابن ماجه كتاب الذبائح الباب ۱۵ بالرقم المسلسل ۳۱۹۹ سنن الدارميّ كتاب الاضاحي بالرقم ۱۷، مسند ابن حنبل ۳ ر ۳۱ و ۳۹ و ۴۵ و ۵۳، و الراوي أبو سعيد الخدريّ، و لفظ المتن لابي داود.

حديث علی بن جعفر كأنه محمول علی ما إذا أخرج حيا و ذكی أو علی ما إذا كان موت أمه بالتذكيه.

ثم اعلم أن قوله عليه السلام ذكاه الجنين ذكاه أمه مما روته الخاصه و العامه(۱)

و اللفظ متفق عليه بين الفريقين و إنما الاختلاف فی تفسيره و معناه.

قال فی النهايه فی الحديث ذكاه الجنين ذكاه أمه التذكيه الذبح و النحر يقال ذكيت الشاه تذكيه و الاسم الذكاه و المذبوح ذكی و يروی هذا الحديث بالرفع و النصب فمن رفعه جعله خبر المبتدأ الذی هو ذكاه الجنين فلا يحتاج إلی ذبح مستأنف و من نصب كان التقدير ذكاه الجنين كذكاه أمه فلما حذف الجار نصب أو علی تقدير يذكی تذكيه مثل ذكاه أمه فحذف المصدر و صفته و أقام المضاف إليه مقامه فلا بد عنده من ذبح الجنين إذا خرج حيا و منهم من يرويه بنصب الذكاتين أی ذكاه الجنين ذكاه أمه انتهی.

و قال فی شرح جامع الأصول قيل لم يرو أحد من الصحابه و من بعدهم أنه يحتاج إلی ذبح مستأنف غير ما روی عن أبی حنيفه(۲) و قال الشهيد الثانی فی الروضه و الصحيح روايه و فتوی أن ذكاه الثانيه مرفوعه خبرا عن الأولی فتحصر ذكاته فی ذكاتها لوجوب انحصار المبتدأ فی خبره فإنه إما مساو أو أعم و كلاهما يقتضی الحصر و المراد بالذكاه هنا السبب المحلل للحيوان كذكاه السمك و الجراد و امتناع ذكيت الجنين إن صح فهو محمول علی معنی الظاهر و هو فری الأعضاء المخصوصه أو يقال

۱- ۱. اضف الی ما ذكرناه قبلا: روايه ابن عمر و لفظه« ذكاه الجنين إذا أشعر ذكاه أمه و لكنه يذبح حتّی ينصاب ما فيه من الدم» أخرجه الحاكم فی مستدركه علی ما فی كشف الخفاء للعجلونی ۱ ر ۴۱۷، و أخرجه البزار و الطبرانی فی الثلاثه علی ما فی مجمع الزوائد ۴ ر ۳۵، منتخب كنز العمّال ۲ ر ۴۸۱ بهامش المسند.

۲- ۲. ذكره عن الخطابی عن ابن المنذر، راجع جامع الأصول ۵ ر ۲۶۳ و لفظه: لم يرو عن أحد من الصحابه و التابعين و سائر العلماء أن الجنين لا يؤكل الا باستئناف الذبح، غير ما روی عن مذهب أبی حنيفه.

إن إضافه المصادر تخالف إضافه الأفعال للاكتفاء فيها بأدنى ملابسه و لهذا صح لله على الناس حج البيت و صوم شهر رمضان و لم يصح حج البيت و صيام رمضان بجعلهما فاعلين.

و ربما أعربها بعضهم بالنصب على المصدر أى ذكاته كذكاه أمه فحذف الجار و نصب مفعولا و حينئذ فيجب تذكيته كتذكيتها و فيه مع التعسف مخالفه لروايه الرفع دون العكس لإمكان كون الجار المحذوف فى أى داخله فى ذكاه أمه جمعا بين الروايتين مع أنه الموافق لروايه أهل البيت عليهم السلام و هم أدرى بما فى البيت.

**[ترجمه]پیش تر دانستنی که مشهور میان مفسّران این است که نوع اضافه در بهیمه الانعام اضافه بیانیه و یا اضافه صفت است بموصوف. و بنا بر این اخبار اضافه به تقدیر من یا لام است، و ممکن است تفسیر اخبار به اینکه جنین هم جزء انعام است و منظور، بیان فرد نهانی است یا منظور این است که اولین زمانی که آغاز نام بهیمه به جاندار اطلاق می شود از زمانی است که جنین تمام شود و حلال بودن آن منافاتی با تفسیر مشهور ندارد. و طبرسی تفسیر بهیمه الانعام به جنین را ، به امام باقر و صادق علیهما السلام نسبت داده است .

بیضاوی گفته است معنایش بی زبان از چهارپایان است که هشت جفت می باشند و آهو و گاو کوهی را هم به آنها ملحق کرده و نیز گفته شده است مقصود از بهیمه آن دو و مانند آنها از هر جانداری هستند که همانند چهارپایان شکمبه دارد و دندان نیش ندارد و اضافه آن به انعام برای شباهت است.پایان.

گویم :

اضافه طبق تفسیر خبرها از آنچه در آخر کلامش بلکه اول آن ذکر کرده است روشنتر است.

و بدان که آنچه در کلام اصحاب قطعی است این است که تذکیه مادر کفایت می کند از تذکیه و حلال شدن جنین هنگامی که آفرینش آن تمام باشد و مو و کرک داشته باشد، و اخبار مختلفند در برخی، حلال بودن منوط است به تمام بودن خلقت و در برخی به مو و کرک هر دو و در برخی به مو و در برخی بتمامی خلقت و مو و بین آنها ملازمه وجود دارد و همه اخبار یک مفهوم دارند چنانچه در دروس گفته است تمامی خلقت به روئیدن مو و کرک است .پایان.

و مشهور میان متاخرین این است که فرقی ندارد که روح در آن وارد شده باشد یا نه چون روایات اطلاق دارند.

و در روایات اهل سنت است که از پیغمبر صلّی اللّه علیه و آله سوال شد که ما شتر و گاو و گوسفند سر می بریم در حالی که در شکم آن جنین می باشد آن را دور بیاندازیم یا بخوریم؟ فرمود اگر می خواهید بخورید زیرا تذکیه جنین همان تذکیه مادرش است. - . صحیح ترمذی کتاب صید : ش ۱۰- سنن ابی داود کتاب الاضحی : ۱۷ – سنن ابن ماجه کتاب الذبائح باب ۱۵ : ش ۳۱۹۹ – سنن الدارمیّ کتاب الاضاحی :ش ۱۷، مسند ابن حنبل ۳ و ۳۱ : ۳۹ و ۴۵ و ۵۳ –

جمعی چون شیخ و پیروانش و ابن ادریس شرط کرده اند که علاوه برتمامی خلقت جان[روح] هم نداشته باشد در غیراین صورت با تذکیه مادر حلال نمی شود و اطلاق اخبار دلیل رد آنها است با اینکه فرض بی جانی با تمام خلقت بعید است زیرا

غالبا جان داشتن از تمامی خلقت جدا نیست و حمل اخبار بر این فرض نادر بلکه ناموجود به نهایت بعید است، و آنها دلیلی بر این شرط ندارند جز اینکه مطلقا تذکیه شرط حلال بودن حیوان زنده است و این کلیت ممنوع است.

آری چنانچه اصحاب گفته اند اگر از شکم مادر زنده بیرون آید و جان در آن مستقر شده باشد باید خودش را سر برید و اگر زنده خارج شود ولی جان در آن مستقر نشده باشد احوط بلکه اقوی ذبح آن است زیرا دانستی که دلیلی بر شرط استقرار حیات در صحت ذبح وجود ندارد.

این در آنجایی است که فرصت تذکیه اش باشد و اما اگر فرصت نباشد در حلال بودن آن دو وجه است یکی اینکه اصحاب مطلقا گفتند تذکیه مستقر الحیات و یا حیوان زنده لازم است و دوم اینکه این دیگر حکم زنده را ندارد چون زمان زندگیش کوتاه و ناپایدار است و عموم اخبار «تذکیه مادر او را حلال می کند» این مورد را فرا می گیرد و گرچه مطلق حیّ را فرا نگیرند و گویا این حلال بودن اقوی است و اقرب این است که برای زنده در آوردن جنین لازم نیست در شکافتن شکم ذبیحه بیش از آنچه عادتا نیاز است شتاب کرد و اگر خلقت جنین تمام نباشد بدون هیچ اختلاف نظری حرام است.

و اختلافی هم نیست که اگر جنین از شکم حیوان مردار مرده درآید حرام می باشد، و آنچه در حدیث علی بن جعفر است که اشکالی ندارد بر موردی حمل می شود که زنده در آید و تذکیه شود یا زمانی که مردن مادرش در اثر تذکیه بوده باشد.

و این جمله «تذکیه جنین همان تذکیه مادرش است» را خاصه و عامه روایت کرده اند و لفظ آن مورد اتفاق فریقین است و اختلاف، تنها در تفسیر و معنای آن است.

در نهایه پس از نقل حدیث« تذکیه جنین همان تذکیه مادرش است » گفته است: مراد از تذکیه، ذبح و نحر است. گفته می شود گوسفند را تذکیه کردم، مصدر این فعل تذکیه است و اسم آن ذکاه بوده و مذبوح به معنای ذکی یعنی ذ بح شده می باشد. و این روایت با رفع ذکاه دوم و نصبش وارد شده است و آنکه با رفع خوانده است آن را خبر برای مبتدایی که ذکاه الجنین است قرار داده است و نیازی به ذبح جداگانه جنین نیست. و آنکه با نصب خوانده است چنین در تقدیر گرفته است که ذکاه الجنین کذکاه أمه یعنی ذکات جنین مانند ذکات مادرش است چون که حرف جاره حذف شده است بعدی را نصب داده است یا با تقدیر گرفتن یذکی تذکیه مثل ذکاه امه در نظر گرفته می شود به این معنا که جنین را هم مانند مادرش باید سر برید و در این صورت اگر جنین زنده بیرون آید باید آن را ذبح کرد. و برخی هر دو ذکات را منصوب روایت کرده اند یعنی حساب کن تذکیه جنین را تذکیه مادرش. پایان.

در شرح جامع الاصول گفته است که از هیچ کدام صحابه و آنها که بعدشان بودند روایت نشده که جنین نیاز به تذکیه جداگانه دارد جز از ابی حنیفه. شهید ثانی در روضه گفته است: و آنچه در روایت و هم فتوی درست است این است که ذکات دوم به رفع است تا خبر اولی باشد و معنایش اینست که تذکیه جنین منحصر است به همان تذکیه مادرش چرا که مبتدا منحصر در خبرش است و آن یا مساوی و یا اعم از آن است و هر دو حصر را اقتضا می کند و منظور از تذکیه در اینجا سبب حلال شدن حیوان است مانند تذکیه که در ماهی و ملخ تعبیر شده، و امتناع از تذکیه جنین اگر درست باشد حمل می شود به معنی ظاهر آن که بریدن اعضاء مخصوصه است یا گفته شود که اضافه شدن مصدر از اضافه نسبت به فعل جداست چرا که در

آن به کوچکترین همراهی [و هم خوانی]

اکتفا می شود. چنانچه لله علی الناس حج البیت و صوم شهر رمضان بطور اضافه درست است و نسبت حج به بیت یا صوم به رمضان به عنوان فاعل درست نیست.

و ای بسا برخی ذکات دوم را به نصب خوانده اند به این معنی که ذکات جنین هم مانند ذکات مادر او است حرف جار حذف شده است و مفعول نصب داده شده است و لذا تذکیه آن مانند تذکیه مادرش واجب است. و در آن علی رغم تکلف، مخالفت با روایت رفع نیز وجود دارد در حالی که برعکس آن چنین نیست. و ممکن است حرف محذوف را در روایت نصب «فی» تقدیر کرد یعنی ذکات جنین داخل در ذکات مادرش می باشد و به این ترتیب بین روایات می توان جمع کرد و حال آنکه رفع ذکات دوم موافق روایت اهل بیت علیهم السلام است که داناترند بدان چه در بیت است .

**[ترجمه]

«۹»

الدَّعَائِمُ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- أُحِلَّتْ لَکُمْ بَهِیمَهُ الْأَنْعامِ قَالَ الْجَنِینُ فِی بَطْنِ أُمِّهِ إِذَا أَشْعَرَ وَ أَوْبَرَ فَذَکَاتُهَا ذَکَاتُهُ وَ إِنْ لَمْ یُشْعِرْ وَ لَمْ یُوبِرْ فَلَا یُؤْکَلُ (۱).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: از امام صادق علیه السّلام در مورد فرمایش خدای تعالی «أُحِلَّتْ لَکُمْ بَهِیمَهُ الْأَنْعامِ » -. مائده / ۱ - {برای شما [گوشت] چارپایان حلال گردیده}سوال شد، حضرت فرمود: مراد جنین است هر گاه مو و کرک در آورده باشد که تذکیه آن همان تذکیه مادرش است و اگر مو و کرک در نیاورده نباید خورده شود. -. دعائم الاسلام ۲ : ۱۷۸ -

**[ترجمه]

باب ۱۱ ما یحرم من الذبیحه و ما یکره

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ أَبِی حَامِدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ خَالِدٍ الْخَالِدِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ صَالِحٍ التَّمِیمِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ الْقَطَّانِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ قَالَ فِی وَصِیَّتِهِ لَهُ یَا عَلِیُّ حَرُمَ مِنَ الشَّاهِ سَبْعَهُ أَشْیَاءَ الدَّمُ وَ الْمَذَاکِیرُ وَ الْمَثَانَهُ وَ النُّخَاعُ وَ الْغُدَدُ وَ الطِّحَالُ وَ الْمَرَارَهُ(۲).

**[ترجمه]خصال: پیامبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: ای علی از گوسفند هفت چیز حرام شده است: خون، آلات نری، مثانه،

نخاع، غدّه ها، طحال و کیسه صفرا. - . خصال ۲ : ۳۴۱ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری الذکر العوف و الجمع مذاکیر علی غیر قیاس کأنهم فرقوا بین الذکر الذی هو الفحل و بین الذکر الذی هو العضو فی الجمع و قال الأخفش هو من الجمع الذی لیس له واحد مثل العبادید و الأبابیل انتهی.

ص: ۳۳

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۷۸.

۲- ۲. الخصال ۲ ر ۳۴۱.

و أقول كأن الجمع هنا ليس لتعدد الأشخاص بل غلب الذكر على الخصيتين فجمع بقرينه إفراد قرأنه كلها(١) كما ورد فی خبر عامی فغسل مذاكيره قال الكرمانی فی شرح البخاری إشاره إلی تعميم غسل الخصيتين و حواليهما معه و قال فی النهايه فيه أنه كره من الشاه سبعا الدم و المرار و كذا و كذا المرار جمع المراره و هی التی فی جوف الشاه و غيرها فيها ماء أخضر مر قيل هی لكل حيوان إلا الجمل و قال القتيبی أراد المحدث أن يقول الأمر(٢)

و هو المصارين فقال المرار و ليس بشی ء.

**[ترجمه]جوهری گفته است که ذَکَر عبارت است از آلات نری و جمع غیر قیاس آن مذاکیر است گو اینکه در جمع بستن میان ذَکَری که منظور از آن حیوان نر است و آلت نری که عضوی از بدن است تفاوت قائل شده اند و اخفش گفته است مذاکیر از جمله جمع هایی است که مفردی ندارد مانند عبادید و ابابیل.

می گویم جمع در اینجا به خاطر تعدد اشخاص نیست بلکه ذَکَر بر خایه ها غلبه دارد پس به قرینه افراد جمع بسته شده است. همان گونه که در روایت اهل سنت آمده است که «پس آلات نری آن را شست.» کرمانی در شرح بخاری گفته است که این عبارت به شستن خایه ها و اطراف آنها به همراه آن اشاره دارد و در نهایه گفته است از گوسفند هفت چیز مکروه شمرده شده است: خون، کیسه صفرا و ... مرار جمع المراره است و آن چیزی است در شکم گوسفند و غیر آن که در آن آب سبز رنگ تلخی وجود دارد گفته شده است که در همه حیوانات به جز شتر وجود دارد. قتیبی گفته است که راوی خواسته است بگوید «الأمر» به معنای محلی که گیاه جویده شده در آن جمع می شود اما به جای امر گفته است مرار. این گفته قتیبی صحیح نیست .

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ عَنْ أَبِي يَحْيَى الْوَاسِطِيِّ بِإِسْنَادِهِ رَفَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: أَنَّهُ مَرَّ بِالْقَصَّابِينَ فَنَهَاهُمْ عَنْ بَيْعِ سَبْعَةِ أَشْيَاءَ مِنَ الشَّاةِ نَهَاهُمْ عَنْ بَيْعِ الدَّمِ وَ الْغُدَدِ وَ آذَانِ الْفُؤَادِ وَ الطِّحَالِ وَ النُّخَاعِ وَ الْخُصَى وَ الْقَضِيبِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الْقَصَّابِينَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا الْكَبِدُ وَ الطِّحَالُ إِلَّا سَوَاءٌ فَقَالَ لَهُ كَذَبْتَ يَا لُكَعُ ائْتِنِي بِتَوْرَيْنِ مِنْ مَاءٍ آتِكَ بِخِلَافِ مَا بَيْنَهُمَا فَأَتَى بِكَبِدٍ وَ طِحَالٍ وَ تَوْرَيْنِ مِنْ مَاءٍ فَقَالَ امْرُسْ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي إِنَاءٍ عَلَى حِدَةٍ فَمَرَسَا جَمِيعاً كَمَا أَمَرَ بِهِ فَانْقَبَضَتِ الْكَبِدُ وَ لَمْ يَخْرُجْ مِنْهَا شَيْ ءٌ وَ لَمْ يَنْقَبِضِ الطِّحَالُ وَ خَرَجَ مَا فِيهِ كُلُّهُ وَ كَانَ دَماً كُلُّهُ وَ بَقِيَ جِلْدَةٌ وَ عُرُوقٌ فَقَالَ هَذَا خِلَافُ مَا بَيْنَهُمَا هَذَا لَحْمٌ وَ هَذَا دَمٌ (٣).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السلام قصابها را از فروش هفت چیز گوسفند منع کرد: خون، غدّه ها، گوشه های دل، سپرز، طحال، خایه ها، قضیب. و قصّابی گفت: یا امیر المؤمنین جگر سیاه و طحال با هم برابرند [و تفاوتی ندارند]، فرمود: ای ناجنس دو کاسه آب برای من بیاور تا تفاوت میان آنها را برای تو روشن کنم و جگر سیاه و یک طحال و دو کاسه آب آورد. حضرت به او فرمود: هر کدام را جداگانه در کاسه آبی مالش بده. قصاب هر دو را مطابق فرمان حضرت مالش داد و جگر

سیاه منقبض شد و چیزی از آن خارج نشد ولی طحال منقبض نشد و هر چه درونش بود خارج شد که همه اش خون بود و پوست و رگهایش باقی ماند. حضرت فرمود: این است تفاوت میان آنها، این گوشت است و این خون. - . خصال ۲ : ۳۴۱ -

**[ترجمه]

توضیح

قال الجوهری الخصیه واحده الخصی و کذلک الخصیه بالکسر و أنکر أبو عبید الکسر قال و سمعت خصیاه و لم یقولوا خصی للواحد و قال الفیروزآبادی

ص: ۳۴

۱- ۱. لم نقدر علی تحقیق اللفظ و کأنّ فیه سقطا، و المراد أن المذاکیر قد یضاف و یکون المضاف إلیه مفردا و هذا یدلّ علی أن الجمع بالنسبه الی قرینی الذکر کما ورد فی صحیح البخاریّ کتاب الاغسال الباب ۵ فی حدیث میمونه، أن النبیّ صلّی اللّه علیه و آله أفرغ الماء علی شماله فغسل مذاکیره، و هکذا ما ورد فی کتاب الدیات الباب ۷ من سنن ابی داود و ۲۹ من سنن ابن ماجه فی حدیث العبد قبل جاریه سیده فجب مذاکیره.

۲- ۲. هو ما یجتمع فیها الفرث و هو اسم جمع کالاعم للجماعه.

۳- ۳. الخصال ۲/ ۳۴۱.

الخصی و الخصیه بضمهما و کسرهما من أعضاء التناسل و هاتان خصیتان و خصیان و الجمع خصی.

**[ترجمه]جوهری گفته است خصیه مفرد خصی است و خصیه با کسره نیز چنین است و ابو عبید مکسور بودن آن را انکار کرده است. گفت و شنیدم دو خایه و نگفته اند خصی برای مفرد به کار می رود. فیروز آبادی گفته است «الخصی و الخصیه» هر دو با ضمه و کسره از اعضای تناسل بوده و گفته می شود آن دو خایه هستند و جمع آنها خصی می باشد.

**[ترجمه]

«۳»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَ يَكْرَهُ أَكْلَ خَمْسَةٍ الطِّحَالِ وَ الْقَضِيبِ وَ الْأُنْثَيَيْنِ وَ الْحَيَاءِ وَ آذَانِ الْقَلْبِ (۱).

**[ترجمه]خصال: امام علی علیه السّلام می فرماید: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از خوردن پنج چیز کراهت داشت: طحال، و قضیب و دو خایه و فرج و گوشه های دل. - . خصال ۱ : ۲۸۳ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا يُؤْكَلُ مِنَ الشَّاةِ عَشَرَةُ أَشْيَاءَ الْفَرْثُ وَ الدَّمُ وَ الطِّحَالُ وَ النُّخَاعُ وَ الْغُدَدُ وَ الْقَضِيبُ وَ الْأُنْثَيَانِ وَ الرَّحِمُ وَ الْحَيَاءُ وَ الْأَوْدَاجُ أَوْ قَالَ الْعُرُوقُ (۲).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام می فرماید: ده چیز گوسفند خورده نمی شوند، محتویات داخل شکمبه، خون، طحال، نخاع، غده ها، قضیب، دو خایه، زهدان، فرج و رگهای خونین. - . خصال ۲ : ۴۳۳ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الحیاء الفرج من ذوات الخُفّ و الظِّلْف و السباع و قد یقصر انتهی و الظاهر أن المراد به فرج الأنثی و یحتمل شموله لحلقه الدبر من الذکر و الأنثی قال فی المصباح حیاء الشاه ممدود و قال أبو زید الحیاء اسم للدبر من کل أنثی من ذوات الظِّلْف و الخُفّ و غیر ذلک و قال الفارابی فی باب فعاء الحیاء فرج الجاریه و الناقه.

**[ترجمه]در قاموس گفته شده است که مراد از حیاء، فرج حیوانات دارای کف پا و سُم دار و درنده است و گاهی اوقات کوتاه می گردد. پایان. ظاهرا مراد از آن فرج ماده است و احتمالا شامل گردی پشت حیوان نر و ماده هم باشد. در مصباح گفته است فرج گوسفند کشیده است. ابوزید گفته است«الحیاء » اسمی برای پشت هر ماده از دارندگان سم و کف پا و غیره می باشد و فارابی در باب «فعاء» گفته است «الحیاء» به فرج کنیزک و شتر ماده گفته می شود.

**[ترجمه]

«۵»

الْخِصَالُ، عَنْ سِتَّهٍ مِنْ مَشَايِخِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ تَمِيمِ بْنِ بُهْلُولٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَهَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: الطِّحَالُ حَرَامٌ لِأَنَّهُ دَمٌ (۳).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: که طحال حرام است چون خون است. -. خصال ۲ : ۶۰۹ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: لَا تَأْكُلُوا الطِّحَالَ فَإِنَّهُ بَيْتُ الدَّمِ الْفَاسِدِ وَ اتَّقُوا الْغُدَدَ مِنَ اللَّحْمِ فَإِنَّهُ

۱- ۱. الخصال ۱/ ۲۸۳.

۲- ۲. الخصال ۲/ ۴۳۳.

۳- ۳. الخصال ۲/ ۶۰۹.

يُحَرِّكُ عِرْقَ الْجُذَامِ (١).

**[ترجمه]خصال: امير المؤمنين عليه السّلام فرمود: طحال را نخوريد كه خانه خون فاسد است و از غدّه هاى گوشت بپرهيزيد كه رگ جذام[خوره]را به جنبش در مى آورند. - . خصال ۲ : ۶۱۵ -

**[ترجمه]

«۷»

الْعُيُونُ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبْدُوسٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَيْبَةَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ: عَنِ الرِّضَا عليه السلام فِيمَا كَتَبَ لِلْمَأْمُونِ يَحْرُمُ الطِّحَالُ فَإِنَّهُ دَمٌ (٢).

**[ترجمه]عيون اخبار: امام رضا عليه السّلام در نامه اش به مأمون نوشته بود كه طحال حرام است چون خون است. - . عيون اخبارالرضا ۲ : ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِيهِ وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْخُوزِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِيِّ وَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأُشْنَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَهْرَوَيْهِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْفَرَّاءِ جَمِيعاً عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليهم السلام قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لَا يَأْكُلُ الْكُلْيَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُحَرِّمَهُمَا لِقُرْبِهِمَا مِنَ الْبَوْلِ (٣).

صحيفه الرضا بالإسناد عنه عليه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]عيون اخبار: امام رضا عليه السلام از امام على عليه السّلام نقل مى كند كه فرمود: پيغمبر صلى اللّٰه عليه و آله قلوه ها را نمى خورد بدون اينكه حرامشان بداند چون به [مجراى] بول نزديكند. - . عيون اخبار الرضا ۲ : ۴۰ -

در صحيفه امام رضا عليه السّلام مانند آن آمده است. - . صحيفه الرضا : ۲۵ -

**[ترجمه]

«۹»

الْعِلَلُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَاتِمٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]در علل هم مانند آن آمده است. - . علل الشرایع ۲ : ۲۴۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

الْعُیُونُ وَ الْعِلَلُ، بِالْأَسَانِیدِ الْمُتَقَدِّمَهِ فِی عِلَلِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: حَرَّمَ الطِّحَالَ لِمَا فِیهِ مِنَ الدَّمِ (۶).

**[ترجمه]العیون: امام رضا علیه السّلام می فرماید: طحال حرام شد به خاطر خونی که دارد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۹۴ ، العلل ۲ : ۱۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْأَصَمِّ عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِذَا اشْتَرَی أَحَدُکُمُ اللَّحْمَ فَلْیُخْرِجْ مِنْهُ الْغُدَدَ فَإِنَّهُ یُحَرِّکُ عِرْقَ

۱- ۱. الخصال ۲/ ۶۱۵.

۲- ۲. عیون الأخبار ۲/ ۱۲۶.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲/ ۴۰.

۴- ۴. صحیفه الرضا: ۲۵.

۵- ۵. علل الشرائع ۲/ ۲۴۹.

۶- ۶. العیون ۲/ ۹۴، العلل ۲/ ۱۷۱.

الْجُذَامِ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام از امیر المؤمنین علیه السّلام نقل کرده است که فرمود: هنگامی که یکی از شماها گوشت بخرد باید غدّه هایش را بیرون آورد زیرا رگ جذام[خوره]را به حرکت در می آورد. - . علل الشرایع ۲ : ۲۴۸ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام كَيْفَ صَارَ الطِّحَالُ حَرَاماً وَ هُوَ مِنَ الذَّبِيحَهِ فَقَالَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ هَبَطَ عَلَيْهِ الْكَبْشُ مِنْ ثَبِيرٍ وَ هُوَ جَبَلٌ بِمَكَّهَ لِيَذْبَحَهُ أَتَاهُ إِبْلِيسُ فَقَالَ لَهُ أَعْطِنِي نَصِيبِي مِنْ هَذَا الْكَبْشِ قَالَ وَ أَيُّ نَصِيبٍ لَكَ وَ هُوَ قُرْبَانٌ لِرَبِّي وَ فِدَاءٌ لِابْنِي فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِ أَنَّ لَهُ فِيهِ نَصِيباً وَ هُوَ الطِّحَالُ لِأَنَّهُ مَجْمَعُ الدَّمِ وَ حُرِّمَ الْخُصْيَتَانِ لِأَنَّهُمَا مَوْضِعٌ لِلنِّكَاحِ وَ مَجْرًى لِلنُّطْفَهِ فَأَعْطَاهُ إِبْرَاهِيمُ الطِّحَالَ وَ الْأُنْثَيَيْنِ وَ هُمَا الْخُصْيَتَانِ قَالَ قُلْتُ فَكَيْفَ حُرِّمَ النُّخَاعُ قَالَ لِأَنَّهُ مَوْضِعُ الْمَاءِ الدَّافِقِ مِنْ كُلِّ ذَكَرٍ وَ أُنْثَى وَ هُوَ الْمُخُّ الطَّوِيلُ الَّذِي يَكُونُ فِي فَقَارِ الظَّهْرِ.

قَالَ أَبَانٌ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يُكْرَهُ مِنَ الذَّبِيحَهِ عَشَرَهُ أَشْيَاءَ مِنْهَا الطِّحَالُ وَ الْأُنْثَيَانِ وَ النُّخَاعُ وَ الدَّمُ وَ الْجِلْدُ وَ الْعَظْمُ وَ الْقَرْنُ وَ الظِّلْفُ وَ الْغُدَدُ وَ الْمَذَاكِيرُ وَ أُطْلِقَ فِي الْمَيْتَهِ عَشَرَهُ أَشْيَاءَ الصُّوفُ وَ الشَّعْرُ وَ الرِّيشُ وَ الْبَيْضَهُ وَ النَّابُ وَ الْقَرْنُ وَ الظِّلْفُ وَ الْإِنْفَحَهُ وَ الْإِهَابُ وَ اللَّبَنُ وَ ذَلِكَ إِذَا كَانَ قَائِماً فِي الضَّرْعِ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: ابان بن عثمان می گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: چرا طحال با اینکه از ذبیحه است حرام شده است. حضرت فرمود: همانا از ثبیر که کوهی است در مکّه، قوچی برای ابراهیم علیه السّلام فرو فرستاده شد تا آن را ذبح کند. و ناگاه شیطان در نزد او آمد و گفت: سهم مرا از این قوچ بده. به او فرمود تو را چه بهره[و سهمی] در آن است حال آنکه این قربانی برای پروردگار من است و فدیه ی پسرم می باشد، خدای عزّ و جلّ به او وحی کرد که او بهره [و سهمی] دارد که طحال است زیرا محل اجتماع خون است، و دو خایه حرام شدند زیرا آن دو جایگاه هم جفتی و [نکاح] و راه نطفه اند. و ابراهیم طحال و دو خایه را به او داد. [ابان بن عثمان می] گوید: سوال کردم چگونه نخاع حرام شده است؟ فرمود برای آنکه جای آب جهنده از هر نر و ماده است و آن مخی[مغز استخوانی] است دراز که میان مهره های پشت است. ابان می گوید: سپس امام صادق علیه السلام فرمود: ده چیز ذبیحه بد است از جمله طحال و دو خایه و نخاع و خون و پوست و استخوان و شاخ و سُم و غدّه ها و آلات نری و از مردار ده چیز آزاد [و حلال] است: پشم، مو، پر، تخم، نیش، شاخ، سم، شیردان و پوست و شیر که در پستان مردار موجود است. - . علل الشرایع : ۲۴۸ -

**[ترجمه]

بیان

و حرم الخصيتان الظاهر أن حرم زيد من النسّاخ و قال فى القاموس الإهاب ككتاب الجلد أو ما لم يدبغ انتهى و أقول ذكر الجلد و القرن و الظلف فى الموضعين إما لبيان أنها ليست محرّمه بل مكروهه و سائرها محرمه فإن الكراهه فى عرف الحديث أعم من الحرمه و الكراهه و المراد فى الأول كراهه الأكل و فى الثانى جواز الاستعمال و على التقديرين الإهاب محمول على التقيه لذهاب أكثر العامه إلى جواز استعماله بعد الدباغه و إن كان من الميته و يمكن أن يحمل الإهاب على جلد الإنفحه كما ستعرف.

**[ترجمه]می گویم: اینکه فرموده است «حرم الخصیتان» ظاهرا «حرم» توسط نسّاخ اضافه شده است. در قاموس گفته است «إهاب» به معنای پوست دباغی نشده است. و می گویم ذکر پوست و شاخ و سم در هر دو جا یا برای بیان این است که اینها حرام نیستند بلکه مکروهند و بقیه حرامند زیرا کراهت در زبان حدیث اعم است از حرمت و کراهت اصطلاحی و مقصود در نخست کراهت خوردن است و در دوم جواز به کار بردن و در هر دو فرض پوست دباغی نشده حمل بر تقیه می شود زیرا بیشتر عامه آن را با دباغی کردن پاک می دانند و در این صورت گرچه از مردار باشد به کار بردن آن را جایز می دانند و ممکن است«إهاب» حمل بر پوست شیردان شود که به زودی آشنا خواهی شد .

**[ترجمه]

«۱۴»

الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ

ص: ۳۷

۱- ۱. علل الشرائع ۲/ ۲۴۸.

۲- ۲. علل الشرائع ۲/ ۲۴۸.

الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الرَّيَّانِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاسِطِيِّ عَنْ وَاصِلِ بْنِ سُلَيْمَانَ أَوْ عَنْ دُرُسْتَ يَرْفَعُهُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ لِمَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُحِبُّ الذِّرَاعَ أَكْثَرَ مِنْ حُبِّهِ لِسَائِرِ أَعْضَاءِ الشَّاهِ قَالَ فَقَالَ لِأَنَّ آدَمَ قَرَّبَ قُرْبَاناً عَنِ الْأَنْبِیَاءِ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ فَسَمَّی لِكُلِّ نَبِیٍّ عُضْواً وَ سَمَّی لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الذِّرَاعَ فَمِنْ ثَمَّ كَانَ یُحِبُّ الذِّرَاعَ وَ یَشْتَهِیهَا وَ یُحِبُّهَا وَ یُفَضِّلُهَا(۱).

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَ یُحِبُّ الذِّرَاعَ لِقُرْبِهَا مِنَ الْمَرْعَی وَ بُعْدِهَا مِنَ الْمَبَالِ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: واصل بن سلیمان می گوید به امام صادق علیه السلام عرض کردم که چرا رسول خدا صلی اللّه علیه و آله ذراع [ساعد]را بیش از اعضاء دیگر گوسفند دوست می داشت؟ در پاسخ فرمود: چون آدم برای پیغمبران از نسل خود یک قربانی کشت و برای هر پیغمبری عضوی را نام برد و برای رسول خدا صلی اللّه علیه و آله ذراع[ساعد] نام برد از اینجا است که ذراع را دوست داشت و مورد دلخواهش بود و می خواست و بر دیگر اندام برتری میداد. - . علل الشرائع ۱ : ۱۲۸ -

و در حدیث دیگری است که رسول خدا ذراع [ساعد] را دوست می داشت برای اینکه به چراگاه نزدیکتر و از محل ادرار دورتر است. - . علل الشرائع ۱ : ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۵»

الْبَصَائِرُ، عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُحِبُّ الذِّرَاعَ وَ الْكَتِفَ وَ یَكْرَهُ الْوَرِكَ لِقُرْبِهَا مِنَ الْمَبَالِ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله ذراع[ساعد] و شانه را دوست داشت و از کفل[بالای ران] بدش می آمد که نزدیک محل بول است . - . بصائر الدرجات : ۱۴۸ -

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مِسْمَعٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اتَّقُوا الْغُدَدَ مِنَ اللَّحْمِ فَلَرُبَّمَا حَرَّكَ عِرْقَ الْجُذَامِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: از غده های گوشت بپرهیزید چه بسا رگ جذام [خوره] را بجنبانند. - . المحاسن : ۴۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: حُرِّمَ مِنَ الشَّاةِ سَبْعَةُ أَشْيَاءَ الدَّمُ وَ الْخُصْيَتَانِ وَ الْقَضِيبُ وَ الْمَثَانَهُ وَ الطِّحَالُ وَ الْغُدَدُ وَ الْمَرَارَهُ(۵).

**[ترجمه]المحاسن: ابی الحسن علیه السلام می فرماید: هفت چیز گوسفند حرام است: خون، دو خایه، آلت نری، مثانه، طحال، غده ها و کیسه صفرا. - . المحاسن : ۴۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّيَّارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ الْعَمِّیِّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: حُرِّمَ مِنَ الذَّبِيحَهِ سَبْعَةُ أَشْيَاءَ وَ أُحِلَّ مِنَ الْمَيْتَهِ اثْنَتَا عَشْرَهَ شَيْئاً فَأَمَّا مَا يُحَرَّمُ مِنَ الذَّبِيحَهِ فَالدَّمُ وَ الْفَرْثُ وَ الْغُدَدُ وَ الطِّحَالُ وَ الْقَضِيبُ وَ الْأُنْثَيَانِ وَ الرَّحِمُ وَ أَمَّا مَا يُحَلُّ مِنَ الْمَيْتَهِ فَالشَّعْرُ وَ الصُّوفُ وَ الْوَبَرُ وَ النَّابُ وَ الْقَرْنُ وَ الضِّرْسُ وَ الظِّلْفُ وَ الْبَيْضُ وَ الْإِنْفَحَهُ وَ الظُّفُرُ وَ الْمِخْلَبُ وَ الرِّيشُ (۶).

ص: ۳۸

۱- ۱. علل الشرائع ۱/ ۱۲۸.

۲- ۲. علل الشرائع ۱/ ۱۲۸.

۳- ۳. بصائر الدرجات ۱۴۸ ط حجر، فی حديث.

۴- ۴. المحاسن ۴۸۱.

۵- ۵. المحاسن ۴۸۱.

۶- ۶. المحاسن ۴۸۱.

**[ترجمه]المحاسن: ابی عبدالله علیه السّلام می فرماید: از گوسفند هفت چیز حرام است و از مردار دوازده چیز حلال است اما آنچه از گوسفند حرام است: خون، سرگین، غده ها، طحال، آلت نری، دو خایه و زهدان و اما آنچه از مردار حلال است: مو، پشم، کرک، نیش، شاخ، دندان، سم، تخم، شیردان، ناخن، چنگال و پر. - . المحاسن : ۴۸۱ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی القاموس المخلب ظفر کل سبع من الماشی و الطائر أو هو لما یصید من الطیر و الظفر لما لا یصید.

**[ترجمه]چنگال، ناخن درنده ها است چه راه رونده باشد چه پرنده یا از جانوران شکارچی پرنده. و ناخن متعلق به آنهایی است که شکار نمی کنند .

**[ترجمه]

«۱۹»

طِبُّ الْأَئِمَّهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْبُرْسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْأَرْمَنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِیَّاکُمْ وَ أَکْلَ الْغُدَدِ فَإِنَّهُ یُحَرِّکُ الْجُذَامَ وَ قَالَ عُوفِیَتِ الْیَهُودُ لِتَرْکِهِمْ أَکْلَ الْغُدَدِ(۱).

**[ترجمه]طب الائمه: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: مبادا غده ها را بخورید که جذام [خوره] را می جنبانند. فرمود تندرستی یهود برای نخوردن غده ها است - . طب الائمه : ۱۰۵ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

الْهِدَایَهُ،: لَا یُؤْکَلُ مِنَ الشَّاهِ عَشَرَهُ أَشْیَاءَ الْفَرْثُ وَ الدَّمُ وَ الطِّحَالُ وَ النُّخَاعُ وَ الْغُدَدُ وَ الْقَضِیبُ وَ الْأُنْثَیَانِ وَ الرَّحِمُ وَ الْحَیَاءُ وَ الْأَوْدَاجُ وَ رُوِیَ الْعُرُوقُ (۲).

**[ترجمه]الهدایه: از گوسفند ده چیز خورده نمی شود: سرگین، خون، طحال، نخاع، غده ها، آلت نری ، دو خایه، زهدان، فرج، رگهای خونین و رگها نیز روایت شده اند. - . الهدایه : ۷۹ -

**[ترجمه]

«۲۱»

الدَّعَائِمُ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ کَرِهَ أَکْلَ الْغُدَدِ وَ مُخَّ الصُّلْبِ وَ الطِّحَالَ وَ الْمَذَاکِیرَ وَ الْقَضِیبَ وَ الْحَیَاءَ وَ دَاخِلَ الْکُلَی (۳).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: امام صادق علیه السّلام خوردن غده ها و نخاع و طحال و ابزار نری و آلت نری و فرج و درون قلوه ها را بد می دانست. - . دعائم الاسلام : ۱۲۵ -

**[ترجمه]

تنقیح و توضیح

قال العلامه فی المختلف قال الشیخ فی النهایه یحرم من الإبل و البقر و الغنم و غیرها مما یحل أکله و إن کانت مذکاه الدم و الفرث و المراره و المشیمه و الفرج ظاهره و باطنه و القضیب و الأنثیان و النخاع و العلباء و الغدد و ذات الأشاجع و الحدق و الخرزه تکون فی الدماغ و کذا قال ابن إدریس و زاد فیه المثانه و هو موضع البول و محقنه و شیخنا المفید ره قال لا یؤکل من الأنعام و الوحوش الطحال لأنه مجمع الدم الفاسد و لا یؤکل القضیب و الأنثیان و لم یتعرض لغیرها.

و قال الصدوق و اعلم أن فی الشاه عشره أشیاء لا تؤکل الفرث و الدم و النخاع و الطحال و الغدد و القضیب و الأنثیان و الرحم و الحیاء و الأوداج و روی العروق و فی حدیث آخر مکان الحیاء الجلد و قال سلار و لا یؤکل الطحال

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۱۰۵.

۲- ۲. الهدایه: ۷۹.

۳- ۳. دعائم الإسلام ۱۲۵.

و لا القضیب و لا الأنثیان و لم یتعرض لغیرها کشیخه المفید.

و قال السید المرتضی مما انفردت به الإمامیه تحریم أکل الطحال و القضیب و الخصیتین و الرحم و المثانه و ابن البراج تابع شیخنا أبا جعفر إلا أنه أسقط الدم لظهوره فإن تحریمه مستفاد من نص القرآن و قال ابن الجنید و یکره من الشاه أکل الطحال و المثانه و الغدد و النخاع و الرحم و القضیب و الأنثیین و لم ینص علی التحریم و إن کان لفظ یکره یستعمل فی التحریم أحیانا و ابن حمزه تابع الشیخ فی النهایه و قال الشیخ فی الخلاف الطحال و القضیب و الخصیتان و الرحم و المثانه و الغدد و العلباء و الخرز یکون فی الدماغ عندنا محرم و لم یتعرض فیه لغیرها و جعل أبو الصلاح النخاع و العروق و المراره و حبه الحدقه و خرزه الدماغ مکروهه.

و المشهور ما قال الشیخ فی النهایه لاستخباثها فتکون محرمه ثم ذکر بعض الروایات فی ذلک ثم قال و هذه الأخبار لم تثبت عندی صحه رجالها فالأقوی الاقتصار فی التحریم علی الطحال و الدم و القضیب و الفرث و الأنثیین و الفرج و المثانه و المراره و المشیمه و الکراهه فی الباقی عملا بأصاله الإباحه و بعمومات قُلْ لا أَجِدُ فِی ما أُوحِیَ إِلَیَّ مُحَرَّماً(۱) أُحِلَّتْ لَکُمْ بَهِیمَهُ الْأَنْعامِ (۲) فَکُلُوا مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۳) انتهی.

و قال الشهیدان رفع الله درجتهما فی اللمعه و الروضه یحرم من الذبیحه خمسه عشر شیئا الدم و الطحال بکسر الطاء و القضیب و هو الذکر و الأنثیان و هما البیضتان و الفرث و هو الروث فی جوفها و المثانه بفتح المیم مجمع البول و المراره بفتح المیم التی تجمع المره الصفراء بکسرها معلقه مع الکبد کالکیس و المشیمه بفتح المیم بیت الولد و یسمی الغرس بکسر الغین المعجمه و أصلها مفعله فسکنت

۱- ۱. الأنعام: ۱۴۵.

۲- ۲. المائده: ۱.

۳- ۳. الأنعام: ۱۱۸.

الیاء و الفرج الحیاء ظاهره و باطنه و العلباء بالمهمله المکسوره فاللام الساکنه فالباء الموحده فالألف الممدوده عصبتان عریضتان ممـدودتان من الرقبه إلی عجب الـذنب و النخاع مثلث النون الخیط الأبیض فی وسط الظهر ینظم خرز السلسـله فی وسـطها و هو الوتین الذی لا قوام للحیوان بدونه.

و الغـدد بضم الغین المعجمه التی فی اللحم و تکثر فی الشحم و ذات الأشاجع و هی أصول الأصـابع التی تتصـل بعصب ظـاهر الکف و فی الصـحاح جعلهـا الأشاجع بغیر مضاف و الواحـد أشـجع و خرزه الـدماغ بکسـر الـدال و هی المـخ الکائن فی وسـط الدماغ شبه الدوده بقدر الحمصه تقریبا یخالف لونها لونه و هی تمیل إلی الغبره و الحدق یعنی حبه الحدقه و هو الناظر من العین لا جسم العین کله.

ثم قـال الشـهید الثـانی ره تحریم هـذه الأشـیاء کلهـا ذکره الشـیخ غیر المثانه فزادها ابن إدریس و تبعه جماعه منهم المصـنف و مستند الجمیع غیر واضح لأنه روایات یتلفق من جمیعها ذلک بعض رجالها ضعیف و بعضها مجهول و المتیقن منها تحریم ما دل علیه دلیـل خـارج کالـدم و فی معنـاه الطحـال و تحریمهـا ظاهر من الآیه و کـذا ما اسـتخبث منها کالفرث و الفرج و القضـیب و الأنثیین و المثانه و المراره و المشـیمه و تحریم الباقی یحتاج إلی دلیل و الأصل یقتضـی عـدمه و الروایات یمکن الاسـتدلال بها علی الکراهه لسهوله خطبها إلا أن یدعی استخباث الجمیع.

و احترز بقوله من الـذبیحه من نحو السـمک و الجراد فلا یحرم منه شـی ء من المـذکورات للأصل و شـمل ذلک کبیر الحیوان المـذبوح کالجزور و صـغیره کالعصـفور و یشـکل الحکم بتحریم جمیع ما ذکر مع عـدم تمیزه لاسـتلزامه تحریم جمیع أو أکثره للاشتباه و الأجود اختصاص الحکم بالنعم و نحوها من الحیوان الوحشی دون العصفور و ما أشبهه.

و قالا و یکره أکل الکلی بضم الکاف و قصـر الألف جمع کلیه و کلوه بالضم فیهما و الکسر لحن عن ابن السکیت و أذنا القلب و العروق انتهی.

و قال الشهید ره فی شرح الإرشاد لا خلاف فی تحریم الدم و الطحال و القضیب

و الأنثیین و قال بعد إیراد مذهب الصدوق ره قال أهل اللغه الحیاء بالمد رحم الناقه و جمعه أحییه و لعل الصدوق أراد به ظاهر الفرج و بالرحم باطنه و قیل المراد بالرحم المشیمه فی الروایات و لیس ببعید.

ثم إن الخباثه التی ادعوها فی أکثر المذکورات غیر مسلم بل حصل تنفر الطباع فی أکثرها لقول أکثر الأصحاب بحرمتها مع أنک قد عرفت ما أسلفنا من الکلام فی تحریم الخبیث و معناه و مذهب المفید رحمه الله لا تخلو من قوه مع انضمام الدم المسفوح و الفرث و کأنه ترکهما للظهور أو لعدم کونهما من أجزاء الذبیحه لأن الدم یحرم بعد الانفصال و قبل الموت و الأحوط الاجتناب عن الجمیع لا سیما المراره و الحیاء و المشیمه و الغدد و النخاع.

و أما العروق فلعل المراد بها الأوداج کما ورد فی بعض الأخبار مکانها أو العروق الکبیره و إلا فیشکل الاحتراز عنها إلا بأن تقطع اللحوم خیوطا کما تفعله الیهود.

و أما الجلد الذی ورد فی بعض الأخبار و مال إلی تحریمه بعض المعاصرین من المحدثین فهو ضعیف لأن قول الصدوق فی حدیث آخر خبر مرسل و یمکن أن یحمل علی جلد الفرج أو علی جلد المیته أو علی الکراهه.

**[ترجمه]علامه در مختلف [و] شیخ در نهایه گفته است: از شتر و گاو و گوسفند و آنچه غیر از آنها که حلال گوشت است گرچه تذکیه شوند حرام است خون و سرگین و کیسه صفرا و مشیمه[پوسته ای که جنین در آن قرار دارد] و داخل و خارج آلت و آلت نری و دو خایه و نخاع و عصب گردن و غده ها و بند انگشتان و حدقه چشم و تکه سنگی که در مغز سر است و ابن ادریس هم این چنین گفته است و بر آنها مثانه را افزوده است که جای نگهداری بول است. و شیخ مفید(ره) گفته است: از چهار پایان و وحوش نباید خورد طحال را زیرا محل اجتماع خون فاسد است و آلت نری و دو خایه را نباید خورد و نام چیزهای دیگر را نبرده است.

صدوق گفته است: بدان که در گوسفند ده چیز قابل خوردن نیست: سرگین، خون، نخاع، طحال، غدّه ها، قضیب، دو خایه، زهدان، فرج، و رگهای خونین و رگها نیز روایت شده اند و در حدیث دیگر به جای فرج، پوست است.

سلّار گفته است طحال و قضیب و دو خایه خورده نمی شوند و نام دیگر چیزها را مانند استادش مفید ذکر نکرده است.

سید مرتضی(ره) گفته است از جمله مسائلی که به امامیه اختصاص دارد عبارت است از : حرام دانستن خوردن طحال، آلت نری و دو خایه و زهدان و مثانه. و ابن برّاج از استاد ما شیخ طوسی پیروی کرده است جز اینکه خون را از کلام انداخته است چون حرمت آن روشن است و از نصّ قرآن فهمیده می شود. ابن جنید گفته است خوردن طحال و مثانه و غده ها و نخاع و زهدان و آلت نری و دو خایه گوسفند بد است و تصریح به حرمت خوردن آنها نکرده است و گرچه لفظ کراهت گاهی در حرمت به کار می رود. ابن حمزه از شیخ در نهایه پیروی کرده است.

و شیخ در خلاف گفته است: طحال و آلت نری و دو خایه و زهدان و مثانه و غده ها و عصب گردن و تکه سنگی که در مغز سر است نزد ما حرام هستند و نام چیزهای دیگر را نبرده است و أبو الصلاح ، نخاع و رگ ها و کیسه صفرا و تخم چشم و تکه سنگی که در مغز سر است را مکروه دانسته است.

و مشهور همان است که شیخ در نهایه گفته است: چون این ها خبیثه اند پس حرام هستند. سپس برخی روایات را در این باره ذکر کرده و گفته است صحت رجال این روایات نزد من ثابت نیست و اقوی انحصار حرمت بر طحال، خون، قضیب، سرگین، دو خایه، فرج، مثانه، کیسه صفرا و مشیمه [پوسته ای که جنین در آن قرار دارد] بوده و دیگر چیزها به دلیل اصل اباحه و با توجه به عمومات «قُلْ لا أَجِدُ فِی ما أُوحِیَ إِلَیَّ مُحَرَّماً » - . انعام / ۱۴۵ - { بگو: «در آنچه به من وحی شده است، بر خورنده ای که آن را می خورد هیچ حرامی نمی یابم} و «أُحِلَّتْ لَکُمْ بَهِیمَهُ الْأَنْعامِ» - . مائده / ۱ - { برای شما [گوشت] چارپایان حلال گردیده } «فَکُلُوا مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ» - . انعام / ۱۱۸ - { پس، اگر به آیات او ایمان دارید از آنچه نام خدا [به هنگام ذبح] بر آن برده شده است بخورید} مکروه هستند . پایان.

شهید اول و ثانی(ره) در لمعه و روضه گفته اند: پانزده چیز از ذبیحه حرامند: خون، طحال، قضیب که آلت مردی است، دو خایه که همان دو تخمدان هستند، سرگین که در درونش باشد، مَثانه که جایگاه بول است، مراره که صفراء تلخ در آن جمع می شود و مانند کیسه ای به همراه جگر سیاه آویزان است، مَشیمه پوسته ای که نوزاد در شکم میان آن است و غِرس نامیده می شود و اصل آن بر وزن مفعله است که عین در آن ساکن شده است، فرج از بیرون و درون، علباء با عین بی نقطه مکسوره و لام ساکنه و باء یک نقطه و الف ممدوده که دوعصب عریض و کشیده شده از گردن تا دم است و نخاع، خط سفیدی میان مهره های پشت و آن همان است که جاندار بدون آن هیچ استواری و قوامی ندارد.

و غدّه های میان گوشت که در پیه بیشترند، و بندهای انگشتان که به عصب ظاهر مشت پیوسته اند، در صحاح آن را بدون مضاف بیان کرده است و مفرد آن أشجع می باشد. خرزه مغز و آن کرمکی است تقریباً به اندازه نخود که میان مغز قرار دارد و رنگش تیره است و مغایر رنگ مغز است، و حبه حدقه که سیاهی چشم است نه همه چشم.

سپس شهید ثانی(ره) گفته است: حرمت همه این چیزها را شیخ گفته است به جز مثانه که ابن ادریس آن را افزوده است و جمعی که مصنف نیز از آنها است از او پیروی کرده اند و دلیل این همه روشن نیست زیرا همه از روایاتی که بهم پیوست می شوند به دست می آیند و رجال برخی از آنها ضعیف و برخی مجهول می باشد و متیقن از آنها حرمت آن چیزهایی است که دلیل دیگری دارند مانند خون و طحال که در حکم خون است و حرمت هر دو آن ها از ظاهر آیه قرآن به دست می آید. و نیز چنین است در مورد آن چیزهایی که خبیث هستند مانند سرگین و فرج و آلت نری و دو خایه و مثانه و کیسه صفرا و مشیمه[پوسته ای که جنین در آن قرار دارد]، و حرمت چیزهای دیگر نیاز به دلیل دارند و اصل بر عدم حرمت است، و روایات بر کراهت دلالت دارند که کارش آسان است مگر اینکه ادعا شود همه آنها خبیث هستند.

و با آوردن قید ذبیحه، از امثال ماهی و ملخ احتراز کرده است که به حکم اصل اباحه هیچ یک از این ها در آن ها حرام نمی باشند و حیوان، شامل حیوان بزرگ مانند شتر ذبح شده و هم حیوان کوچک مانند گنجشک می باشد ولی حکم به حرمت همه این ها در امثال گنجشک مورد اشکال است، زیرا [این موارد]در آن [حیوان]متمایز نشده اند و به دلیل وقوع اشتباه، مستلزم حرام دانستن همه یا بیشتر آن است. و بهتر این است که حکم حرمت، مخصوص چهارپایان و مانند آنها از وحوش باشد و نه مانند گنجشک و امثال آن.

هر دو [شهید اول و ثانی]معتقدند خوردن قلوه ها و دو گوشه دل و رگ ها مکروه است . پایان.

شهیـد(ره) در شـرح ارشاد گفته است: در حرمت خون، طحال، آلت نری، خایه ها هیچ اختلافی وجود ندارد و پس از آوردن دیـدگاه صـدوق(ره) گفته است: اهل لغت، «حیاء» را با مدّ ، زهدان شتر ماده می دانند که جمع آن «أحییه» می باشد و ای بسـا که مقصود صـدوق از آن بیرون فرج و مقصودش از رحم درون فرج باشـد. و گفته شـده است که مقصود از رحم در روایـات مشیمه[پوسته ای که جنین در آن قرار دارد] می باشد و بعید نیست.

ادعـای خبیثه بودن اکثر آنچه ذکر شـد پـذیرفتنی نیست و نفرت طبع [خوشاینـد طبع نبودن] بیشتر آن ها به دلیل حکم فقهاء به حرمت آن هـاست و نظر مـا در مورد حرمت خبیث و معنـای آن روشن شـد، و دیـدگاه مفیـد بـا ضـمیمه کردن خون ریخته و سرگین، خـالی از قوت نیست و گویـا وی آنهـا را به دلیـل ظاهر بودن حرمتشان یا برای اینکه اجزاء ذبیحه نمی باشـند نام نبرده است زیرا خون پس از جدا شدن از آن و پیش از جان دادن آن حرام است و احوط اجتناب از همه است به ویژه کیسه صفرا و فرج و مشیمه[پوسته ای که جنین در آن قرار دارد] و غدّه ها و نخاع.

و امـا رگ هـا، گویا مقصود از آن ها رگ های خون دار است چنانچه در برخی اخبار بـدان تعبیر شـده است یا مقصود از آن رگ های درشت است و گر نه حکم به دوری از آن ها مشکل است مگر اینکه همانند یهود، گوشت را رشته رشته ببرند.

و امـا پـوست که در برخی اخبـار آمـده است و برخی از محـدثان معاصـر به حرمتش گرائیـده انـد ضـعیف است چرا که گفته صدوق در خبر دیگری است که حدیثی بی سـند است و می توان آن را به پوست فرج یا پوست مردار یا بر کراهت تفسیر کرد .

**[ترجمه]

«۲۲»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِیهِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی الْأَزْرَقِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی إِبْرَاهِیمَ علیه السلام الرَّجُلُ یُعْطِی الْأُضْحِیَّهَ مَنْ یَسْلَخُهَا بِجِلْدِهَا قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ إِنَّمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- فَکُلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا(۱) وَ الْجِلْدُ لَا یُؤْکَلُ وَ لَا یُطْعَمُ (۲).

**[ترجمه]علل الشـرایع: صـفوان بن یحیی ازرق می گوید: به امام موسی کاظم علیه السّلام گفتم مردی قربانیش را به دیگری می دهد که پوست آن را بکند. فرمود: ایرادی ندارد، همانا خداوند عزّ و جلّ می فرماید «فَکُلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا » - . حج / ۲۸ - { پس، از آنها بخورید و بخورانید }پوست نه خورده شود و نه خورانده شود - . علل الشرایع ۲ : ۱۲۴ - .

**[ترجمه]

بیان

قـد یسـتدل بهـذا الخبر علی تحریم الجلد و لا دلاله فیه إذ یحتمل أن یکون المراد عدم جری العاده بأکله لا حرمته و أیضا الجلد

الذی یعطی الجزار و هو ما عدا جلد الرأس و الذی یؤکل جلد الرأس و بالجمله بهذا الخبر المجمل

ص: ۴۲

۱- ۱. الحجّ: ۲۸ و ۳۶.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۱۲۴.

لا یمکن تخصیص الآیات و الأخبار الکثیره الداله علی الحلیه.

ثم اعلم أن النسخ التی عندنا عن صفوان بن یحیی الأزرق و الظاهر أنه کان عن صفوان عن یحیی أو صفوان بن یحیی عن یحیی لأنه لم یوصف صفوان و لا أبوه بالأزرق بل صفوان یروی عن یحیی بن عبد الرحمن الأزرق و هو أیضا ثقه و هذه الروایه فی التهذیب وقعت مرارا و یظهر من الفقیه أن صفوان یروی عن یحیی بن حسان الأزرق و هو إن لم یکن موثقا لکن الصدوق ره اعتمد علی کتابه و ذکر طریقه إلیه.

**[ترجمه]گاهی اوقات این حدیث را دلیلی بر حرمت پوست ذکر می کنند در حالی که بر آن دلالتی ندارد زیرا احتمال دارد مقصود این باشد که خوردن پوست معمول نیست نه اینکه حرام است و نیز [ممکن است مقصود]پوستی باشد که به قصاب می دهند و آن غیر از پوست سر است و [حال]آنکه آنچه خورده می شود پوست سر است و خلاصه اینکه با این روایت مجمل نمی شود آیات و اخبار بسیاری را که بر حلیت دلالت دارند، تخصیص زد.

بدان که در نسخه ها، «صفوان بن یحیی الأزرق» ثبت شده است ولی ظاهر این است که «عن صفوان عن یحیی» بوده یا «عن صفوان بن یحیی عن یحیی» بوده است زیرا برای یحیی و پدرش وصف ازرق ذکر نشده است. بلکه صفوان از یحیی بن عبد الرحمن ازرق روایت کرده است که او هم ثقه است و این روایت بارها در تهذیب آمده، و از فقیه برمی آید که صفوان از یحیی بن حسان ازرق روایت کرده است و او اگر چه موثق نباشد ولی صدوق(ره) به نوشته او اعتماد کرده و طریق خود را به او ذکر کرده است.

**[ترجمه]

«۲۳»

غَیْبَهُ الشَّیْخِ، قَالَ رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الشَّلْمَغَانِیُّ فِی کِتَابِ الْأَوْصِیَاءِ عَنْ حَمْزَهَ بْنِ نُصَیْرٍ خَادِمِ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام عَنْ أَبِیهِ قَالَ: لَمَّا وُلِدَ السَّیِّدُ علیه السلام یَعْنِی الْمَهْدِیَّ تَبَاشَرَ الدَّارُ بِذَلِکَ فَلَمَّا نَشَأَ خَرَجَ إِلَیَّ الْأَمْرُ أَنْ أَبْتَاعَ کُلَّ یَوْمٍ مَعَ اللَّحْمِ قَصَبَ مُخٍّ وَ قِیلَ إِنَّ هَذَا لِمَوْلَانَا الصَّغِیرِ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]غیبه شیخ الطوسی: حمزه بن نصیر خادم امام عسکری علیه السّلام از پدرش نقل می کند که هنگامی آقا یعنی مهدی علیه السّلام متولد شد خانه امام به آن شادمان شد، هنگامی که رشد کرد به من دستور داده شد که هر روز به همراه گوشت یک قلم با مغز بخرم و گفتند: این از آنِ مولای کوچکمان است. -. غیبه الشیخ الطوسی : ۱۵۸ -

**[ترجمه]

باب ۱۲ حکم البیوض و خواصها

روایات

«۱»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام قَالَ: سُئِلَ عَنْ بَيْضِ طَيْرِ الْمَاءِ فَقَالَ مَا كَانَ مِنْ بَيْضِ طَيْرِ الْمَاءِ مِثْلَ بَيْضِ الدَّجَاجِ عَلَى خِلْقَتِهِ إِحْدَى رَأْسَيْهِ مُفَرْطَحٌ فَكُلْ وَ إِلَّا فَلَا(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از امام صادق علیه السّلام که در مورد تخم پرنده آبی سوال شد، فرمود هر کدام مانند تخم مرغ خانگی یک سرش پهن است بخور و گر نه مخور. - . قرب الاسناد : ۳۴ -

**[ترجمه]

بيان

قال فی القاموس فرطحه عرضه و رأس فرطاح و مفرطح كمسرهد عريض و فی بعض النسخ قبل قوله عريض هكذا قال الجوهری و هو سهو و الصواب مفلطح باللام

۳. و قال شارح القاموس: قال شيخنا قد سقطت هذه العباره من بعض النسخ و هو الصواب فانه يقال بالراء و اللام كما فی غير ديوان، و الراء تقارض اللام كما عرف فی مصنّفات الابدال، و فی اللسان: و أنشد لابن أحمر البجلیّ يصف حيه ذكرا:

خلقت لهازمه عزين و رأسه كالقرص فرطح من طحين شعير قال ابن بری: فلطح باللام قال: و كذلک أنشده الآمدی:

**[ترجمه]در قاموس گفته است که «فرطحه» به معنای عرض آن است و «راس فرطاح و مفرطح» یعنی عریض. در برخی نسخه ها قبل از عریض، این عبارت آمده است «جوهری این چنین گفته است و این اشتباه است و مفلطح با لام صحیح می باشد» پایان.

از روایت پیداست که آنچه جوهری گفته است صحیح می باشد.

میان فقهاء ما اختلافی نیست که تخم، در حلال و حرام بودن، تابع خود حیوان است و اگر اشتباه شود آن تخم که دو سویش برابر نیست حلال است نه آنکه برابر است و اخبار بسیاری هم بر آن دلالت دارند.

و مشهور است که تخم ماهی حلال، حلال است و [تخم ماهی حرام] حرام است. و اگر مشتبه شود آن تخم ماهی که زبر است حلال است و آنکه نرم است حرام می باشد.

و بسیاری از اصحاب این تفصیل را مقید به حال اشتباه نکرده اند و آن را به صورت مطلق ذکر کرده اند و ابن ادریس منکر آن است، در سرائر گفته است: اصحاب ما معتقدند به اینکه هر تخم ماهی ای که زبر است خورده می شود و هر چه نرم و شل است خورده نمی شود. و دلیلی از کتاب و سنت و اجماع بر این گفته وجود ندارد و اختلافی در این وجود ندارد که هر آنچه در شکم ماهی است پاک است و اگر این درست بود ماهی ریزِ نمکسود حلال نبود. پایان. - . السرائر : ۳۶۹ -

**[ترجمه]

أقول

(۳)

انتهی و یظهر من الخبر أن الصواب ما قاله الجوهری و لا خلاف

ص: ۴۳

۱- ۱. غیبه الشیخ الطوسیّ: ۱۵۸ ط حجر.

۲- ۲. قرب الإسناد ۳۴.

۳- راجع القاموس ۱ ر ۲۴، لسان العرب فرطح و فلطح.

بين الأصحاب فى أن البيوض تابعه للحيوان فى الحل و الحرمه و مع الاشتباه تؤكل ما اختلف طرفاه لا ما اتفق و تدل عليه أخبار كثيره.

و المشهور أن بيض السمك المحلل حلال و المحرم حرام و مع الاشتباه يؤكل ما كان خشنا لا ـ ما كان أملس و كثير من الأصحاب لم يقيدوا التفصيل بحال الاشتباه بل أطلقوا و ابن إدريس أنكر ذلك قال فى السرائر قد ذهب أصحابنا إلى أن بيض السمك ما كان منه خشنا فإنه يؤكل و يجتنب الأملس و المنماع و لا دليل على صحه هذا القول من كتاب و لا سنه و لا إجماع و لا خلاف أن جميع ما فى بطن السمك طاهر و لو كان ذلك صحيحا لما حلت الصحناه انتهى (١).

و أقول لم أر روايه تدل على هذا الاعتبار و الظاهر أن إطباق أكثرهم عليه مستند إلى روايه و التعويل عليه مشكل فما علم أنه مأخوذ من سمك محلل فهو محلل و ما علم أنه من محرم فالظاهر تحريمه و أما المشتبه فقد عرفت حكمه مطلقا و أن ظاهر عموم الآيات و الأخبار حله فالظاهر هنا الحل أيضا لا سيما إذا كان خشنا و الأحوط اجتنابه مطلقا.

قال فى المختلف قال شيخنا المفيد و يؤكل من بيض السمك ما كان خشنا و يجتنب منه الأملس و المنماع و قال سلار بيض السمك على ضربين خشن و أملس فالأول حل و الثانى حرام و كذا قال ابن حمزه ثم ذكر كلام ابن إدريس فقال و المعتمد الإباحه لعموم قوله تعالى أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَ طَعامُهُ (٢) و لم يبلغنا فى

١- ١. السرائر: ۳۶۹.

٢- ٢. المائده: ١.

الأحاديث المعول عليها ما ينافي هذا العموم فوجب المصير إليه انتهى.

**[ترجمه]روايتى نديدم كه اين تفصيل را داشته باشد و ظاهر اين است كه اتفاق بيشتر فقهاء بر آن مستند به روايت است و اعتماد بر اين ظاهر هم مشكل است و هر تخمى كه از ماهى حلال گرفته شود حلال است و اگر از حرام باشد ظاهراً حرام است و اگر مشتبه باشد حكمش را دانستى كه ظاهر عموم آيات و اخبار حلال بودن آن را نشان مى دهد، به ويژه اگر زِبر[و سخت] باشد و احوط آن است كه مطلقا از آن، اجتناب شود.

در مختلف از قول شيخ مفيد(ره) آورده است كه تخم زِبر ماهى حلال است و [از تخم] نرم و شل بايد اجتناب كرد.

و سلّار گفته است: تخم ماهى دو نوع است زِبر و نرم؛ و اولى حلال است و دوّمى حرام. ابن حمزه هم، چنين گفته و سپس كلام ابن ادريس را بيان كرده و گفته است [آنچه] مورد اعتماد است، اباحه مى باشد، به دليل عموم قول خداى تعالى «أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَ طَعامُهُ» - . مائده / ۹۶ - { صيد دريا و مأكولات آن براى شما حلال شده است و به ما احاديث معتبرى كه منافى آن باشد نرسيده است و [لذا]بايد از آن پيروى كرد. پايان.

**[ترجمه]

و أقول

الظاهر أن حكم الفاضلين بالإباحه فى البيض المحلل لا مطلقا.

**[ترجمه]ظاهر اين است كه حكم فاضلين به اباحه، در باره تخم حلال است نه مطلقا.

**[ترجمه]

«۲»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ بَيْضٍ أَصَابَهُ رَجُلٌ مِنْ أَجَمَةٍ لَا يَدْرِي بَيْضُ مَا هُوَ هَلْ يَصْلُحُ أَكْلُهُ فَقَالَ إِذَا اخْتَلَفَ رَأْسَاهُ فَلَا بَأْسَ وَ إِنْ كَانَ الرَّأْسَانِ سَوَاءً فَلَا يَحِلُّ أَكْلُهُ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: على بن جعفر از برادرش موسى عليه السّلام نقل مى كند كه : از او در باره تخمى كه كسى از نيزار به دست آورده است و نمى داند تخم چيست سوال كردم كه آيا خوردن آن صحيح است؟ فرمود: اگر دو سويش نابرابرند اشكالى ندارد و اگر برابرند حرام است. - . قرب الاسناد : ۱۱۸ -

**[ترجمه]

«۳»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مِسْكِينٍ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ الْمُكَارِی عَنْ سَلَمَةَ بَيَّاعِ الْجَوَارِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْبَيْضِ أَیُّ شَیْ ءٍ يَحْرُمُ مِنْهُ قَالَ كُلُّ مَا لَمْ تَعْرِفْ رَأْسَهُ مِنِ اسْتِهِ فَلَا تَأْكُلْهُ (۲).

**[ترجمه]خصال: سلمه كنيز فروش می گويد از امام صادق عليه السّلام پرسيدم كدام تخم حرام است؟ فرمود: هر كدام را كه سرش را از تهش نشناسی مخور. - . الخصال ۱ : ۱۴۰ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، بِالسَّنَدِ الْمُتَقَدِّمِ مِرَاراً عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: يُؤْكَلُ مِنَ الْبَيْضِ مَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ وَ لَا يُؤْكَلُ مَا اسْتَوَى طَرَفَاهُ (۳).

**[ترجمه]خصال: امام صادق عليه السلام می فرمايد: تخمی كه دو طرف آن برابر نباشد قابل خوردن است و تخمی كه دو طرفش برابر باشد خورده نمی شود. - . الخصال : ۶۱۰ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُوسَى بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: ثَلَاثَةٌ يَهْزِلْنَ إِدْمَانُ أَكْلِ الْبَيْضِ وَ السَّمَكِ وَ الطَّلْعِ الْخَبَرَ(۴).

**[ترجمه]خصال: امام صادق عليه السلام می فرمايد: سه چيز لاغر می كنند: پيوسته تخم خوردن، ماهی خوردن و گل خرما خوردن. - . الخصال : ۱۵۵ -

**[ترجمه]

«۶»

تُحَفُ الْعُقُولِ، عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: أَمَّا مَا يَجُوزُ أَكْلُهُ مِنَ الْبَيْضِ فَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ فَحَلَالٌ أَكْلُهُ وَ مَا اسْتَوَى طَرَفَاهُ فَحَرَامٌ أَكْلُهُ (۵).

**[ترجمه]تحف العقول: امام صادق عليه السّلام می فرمايد: تخم حلال آن است كه دو سويش نابرابرند و اگر برابر باشند خوردنش حرام است. - . تحف العقول : ۳۳۸ -

**[ترجمه]

«۷»

الْبَصَائِرُ، وَ دَلَائِلُ الطَّبَرِيِّ عَنِ الْهَيْثَمِ النَّهْدِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَيْرَمَا قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَوَدَّعْتُهُ وَ خَرَجْتُ حَتَّی بَلَغْتُ الْأَعْوَصَ ثُمَّ ذَكَرْتُ حَاجَةً لِی فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ وَ الْبَيْتُ غَاصٌّ بِأَهْلِهِ وَ كُنْتُ أَرَدْتُ أَنْ

۱- ۱. قرب الإسناد: ۱۱۸.

۲- ۲. الخصال ۱: ۱۴۰ فی حدیث.

۳- ۳. الخصال ۶۱۰.

۴- ۴. الخصال ۱۵۵.

۵- ۵. تحف العقول ۳۳۸.

أَسْأَلَهُ عَنْ بُيُوضِ دُيُوكِ الْمَاءِ فَقَالَ لِی یابت یَعْنِی الْبَیْضَ وعاناميتا یَعْنِی دُیُوکَ الْمَاءِ بناحل یَعْنِی لَا تَأْکُلْ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: راوی می گوید که من نزد امام صادق علیه السّلام بودم و با او وداع کردم و بیرون آمدم تا به اعوص رسیدم و نیازی یادم آمد و نزد او برگشتم و خانه از اهل آن پر شده بود می خواستم در باره تخم خروس آبی از او بپرسم (سخنی فرمود) که یعنی تخم خروس آبی را مخور. - . بصائر الدرجات : ۳۳۴ -

**[ترجمه]

بیان

یدل علی تحریم دیوک الماء و بیضها و کأنها مما لیست فیه صفات الحل و هو محمول علی الکراهه.

**[ترجمه]دلالت دارد بر حرمت خروس های آبی و تخم آنها، و گویا نشانه های حلال بودن را ندارند و حمل بر کراهت می شود.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْأَصْبَغِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: إِنَّ نَبِیّاً مِنَ الْأَنْبِیَاءِ شَکَا إِلَی اللَّهِ تَعَالَی قِلَّهَ النَّسْلِ فِی أُمَّتِهِ فَأَمَرَهُ أَنْ یَأْمُرَهُمْ بِأَکْلِ الْبَیْضِ فَفَعَلُوهُ فَکَثُرَ النَّسْلُ فِیهِمْ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام علی علیه السّلام می فرماید: پیغمبری از کم بودن نسل امتش به خدا شکایت کرد و خداوند به او فرمود: که به آن ها دستور دهد تا تخم بخورند، و خوردند و نسلشان فزونی یافت. - . المحاسن

: ۴۸۱ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ الْکُوفِیِّ وَ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْقَنْدِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَکَا نَبِیٌّ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ إِلَی رَبِّهِ قِلَّهَ الْوَلَدِ فَأَمَرَهُ بِأَکْلِ الْبَیْضِ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: پیغمبری از کمیِ فرزند به خدا شکایت کرد و [خدا] به او فرمود که تخم بخورد. - . المحاسن

- ۴۸۱ :

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ نَبِيّاً مِنَ الْأَنْبِيَاءِ شَكَا إِلَى اللَّهِ قِلَّةَ النَّسْلِ فَقَالَ لَهُ كُلِ اللَّحْمَ بِالْبَيْضِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: پیغمبری از کمیِ نسل به خدا شکایت کرد و [خدا] به او فرمود که گوشت و تخم بخورد. - . المحاسن

- ۴۸۱ :

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ أَبِي حَسَنَةَ الْجَمَّالِ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام قِلَّةَ الْوَلَدِ فَقَالَ اسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَ كُلِ الْبَيْضَ بِالْبَصَلِ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: عمر بن ابی حسنه جمّال می گوید به ابی الحسن علیه السّلام از کمیِ فرزند شکایت کردم، فرمود از خداوند آمرزش بخواه و تخم مرغ را با پیاز بخور. - . المحاسن

- ۴۸۱ :

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام يَقُولُ: أَكْثِرُوا مِنَ الْبَيْضِ فَإِنَّهُ يَزِيدُ فِي الْوَلَدِ(۶).

**[ترجمه]المحاسن: ابو الحسن علیه السّلام می فرماید: بسیار تخم بخورید که فرزند را می افزاید. - . المحاسن

- ۴۸۱ :

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ كَامِلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ عَدِمَ الْوَلَدَ فَلْيَأْكُلِ الْبَيْضَ وَ لْيُكْثِرْ مِنْهُ (۷).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: هر كه فرزند ندارد تخم بخورد و بسيار هم بخورد. - . المحاسن

: ۴۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مُرَازِمٍ قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْبَيْضُ فَقَالَ أَمَا إِنَّهُ خَفِيفٌ يَذْهَبُ بِقَرَمِ اللَّحْمِ (۸).

**[ترجمه]المحاسن: نزد امام صادق علیه السّلام از تخم سخن گفته شد و ايشان فرمود: آگاه باش! آن سبک است و شهوت گوشت را می برد. - . المحاسن

: ۴۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حُكَيْمٍ عَنْ مُرَازِمٍ: مِثْلَهُ

۱- ۱. بصائر الدرجات ۳۳۴ و اللفظ له، دلائل الإمامه ۱۳۷ و الحديث فيه مختصر.

۲- ۲. المحاسن ۴۸۱.

۳- ۳. المحاسن ۴۸۱.

۴- ۴. المحاسن ۴۸۱.

۵- ۵. المحاسن ۴۸۱.

۶- ۶. المحاسن ۴۸۱.

۷- ۷. المحاسن ۴۸۱.

٨– ٨. المحاسن ۴٨١.

زَادَ فِيهِ وَ لَيْسَتْ لَهُ غَائِلَةُ اللَّحْمِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: از مرازم همین روایت نقل شده است و این را افزوده است که: در تخم شرّ و فساد گوشت، نیست. - . المحاسن

: ۴۸۱ -

**[ترجمه]

بیان

القرم محركه شده شهوه اللحم و الغائله الشر و الفساد.

**[ترجمه]قَرَم به شدت شهوت گوشت گفته می شود و غائله به معنای شر و فساد است.

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ وَ هُوَ عَنْ مُيَسِّرِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مُحُّ الْبَيْضِ خَفِيفٌ وَ الْبَيَاضُ ثَقِيلٌ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: که زرده تخم سبک است و سفیده اش سنگین. - . المحاسن

: ۴۸۱ -

**[ترجمه]

بیان

المح فی أكثر النسخ بالحاء المهمله و فی بعضها بالخاء المعجمه و كأنه تصحيف أو على الاستعاره تشبيها لصفره البيض بمخ العظم قال فی القاموس فی المهمله المحّ بالضم خالص كل شی ء و صفره البيض كالمحه أو ما فی البيض كله و قال فی المعجمه المخ بالضم نقی العظم و الدماغ و خالص كل شی ء.

**[ترجمه]«المحّ» در بیشتر نسخه ها با حاء بی نقطه و در برخی نسخه ها با خاء نقطه دار آمده است و گویا بد نوشته شده است یا از باب استعاره و به خاطر شباهت زردی تخم به مغز استخوان چنین گفته شده است. قاموس در مورد«المُحّ» گفته است: خالص هر چیزی را گویند و زردی تخم یا هر آنچه در تخم است و در مورد «المُخّ» گفته است مغز استخوان و مغز و

خالص هر چیزی را گویند.

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ یُوسُفَ بْنِ السُّخْتِ الْبَصْرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْیَنَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ أُنَاساً یَزْعُمُونَ أَنَّ صُفْرَهَ الْبَیْضِ أَخَفُّ مِنَ الْبَیَاضِ فَقَالَ علیه السلام إِلَی مَا یَذْهَبُونَ فِی ذَلِکَ فَقُلْتُ یَزْعُمُونَ أَنَّ الرِّیشَ مِنَ الْبَیَاضِ وَ أَنَّ الْعَظْمَ وَ الْعَصَبَ مِنَ الصُّفْرَهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَالرِّیشُ أَخَفُّهَا(۳).

**[ترجمه]المحاسن: حمران بن اعین می گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: مردمانی می پندارند زرده تخم سبک تر از سفیده اش است. حضرت علیه السلام فرمود: از چه رو چنین می گویند؟ گفتم: می پندارند که پَر از سفیده است و استخوان و پی از زرده است. امام فرمود: پس پَر سبکتر از آنها است - . المحاسن

: ۴۸۱ - .

**[ترجمه]

بیان

یمکن أن یکون الغرض فی هذا الخبر بیان جهلهم بالعله و إن کان أصل الحکم حقا أو یکون الخبر الأول محمولا علی التقیه و حاصل کلامه علیه السلام أن تعلیلهم یعطی نقیض مدعاهم لأن الریش أخف أجزاء الطیر و الخفیف یحصل من الخفیف فالبیاض أخف.

**[ترجمه]ممکن است منظور این روایت، بیان نادانی آنها به علت باشد گرچه چه اصل قضاوت درست است. یا اینکه خبر نخست حمل بر تقیه شود. و خلاصه فرمایش حضرت علیه السلام این است که علت آنها نقیض مدعایشان است. زیرا پَر سبکترین اجزاء پرنده است و سبک از سبک حاصل می شود پس سفیده سبک تر است.

**[ترجمه]

«۱۸»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ علیه السلام: یُؤْکَلُ مِنَ الْبَیْضِ مَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ.

**[ترجمه]امام رضا علیه السّلام فرمود: تخمی حلال است که دو سویش نابرابرند.

**[ترجمه]

«۱۹»

الْخَرَائِجُ، رُوِیَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أُوَدِّعُهُ وَ کُنْتُ حَاجّاً فِی تِلْکَ السَّنَهِ فَخَرَجْتُ ثُمَّ ذَکَرْتُ شَیْئاً أَرَدْتُ أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْهُ فَرَجَعْتُ إِلَیْهِ وَ مَنْزِلُهُ غَاصٌّ بِالنَّاسِ وَ کَانَ مَا أَسْأَلُهُ عَنْهُ بَیْضَ طَیْرِ الْمَاءِ فَقَالَ لِی مِنْ غَیْرِ سُؤَالٍ لَا تَأْکُلْ بَیْضَ طَیْرِ الْمَاءِ(۴).

**[ترجمه]اسماعیل بن مهران می گوید: برای وداع نزد امام صادق علیه السّلام بودم، چون آن سال حاجی بودم و بیرون رفتم و چیزی یادم آمد که می خواستم از او بپرسم و نزد او برگشتم و خانه اش از مردم پُر بود و مسأله ام از تخم پرنده های آبی بود و نپرسیده به من فرمود: تخم پرنده آبی را مخور. - . مراجعه شود به بحار الانوار ۴۷ : ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۲۰»

الْمَنَاقِبُ،: سُئِلَ الْبَاقِرُ علیه السلام أَنَّهُ وُجِدَ فِی جَزِیرَهٍ بَیْضٌ کَثِیرٌ فَقَالَ کُلْ مَا

ص: ۴۷

۱- ۱. المحاسن ۴۸۱.

۲- ۲. المحاسن ۴۸۱.

۳- ۳. المحاسن ۴۸۱.

۴- ۴. راجع بحار الأنوار ج ۴۷- ۱۱۹.

اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ وَ لَا تَأْكُلْ مَا اسْتَوَى طَرَفَاهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب آل ابی طالب: از امام باقر علیه السّلام سوال شد که در جزیره ای تخم فراوانی یافت شده است. حضرت فرمود: هر چه دو سویش نابرابرند بخور و آنچه دو سویش برابرند، مخور. - . مناقب آل ابی طالب ۴ : ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَكَارِمُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَشْيَمَ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى الرِّضَا علیه السلام قِلَّهَ اسْتِمْرَائِی الطَّعَامَ قَالَ كُلْ مُحَّ الْبَيْضِ فَفَعَلْتُ فَانْتَفَعْتُ بِهِ (۲).

وَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ عَدِمَ الْوَلَدَ فَلْيَأْكُلِ الْبَيْضَ وَ لْيُكْثِرْ مِنْهُ (۳).

وَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: إِنَّ نَبِيّاً مِنَ الْأَنْبِيَاءِ شَكَا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى قِلَّهَ النَّسْلِ فِی أُمَّتِهِ فَأَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يَأْمُرَهُمْ أَنْ يَأْكُلُوا الْخُبْزَ بِالْبَيْضِ (۴).

وَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنِ الْبَيْضِ فِی الْآجَامِ فَقَالَ مَا اسْتَوَى طَرَفَاهُ فَلَا تَأْكُلْ وَ مَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ فَكُلْ (۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: علی بن احمد اشیم می گوید: به امام رضا علیه السّلام در مورد اینکه، خوراک، کم به من گوارا است، شکایت کردم. ایشان فرمود: زرده تخم مرغ بخور و خوردم و سود برایم داشت. - . مکارم الاخلاق

: ۱۸۶ -

مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام می فرماید: هر که فرزند ندارد باید بسیار تخم مرغ بخورد. - . مکارم الاخلاق

: ۱۸۶ -

مکارم الاخلاق: امام علی علیه السّلام می فرماید: پیغمبری به خدا از کمی نسل امتش شکایت کرد و خدای عزّ و جلّ به او فرمود که به آنها دستور دهد که نان با تخم بخورند. - . مکارم الاخلاق

: ۱۸۶ -

مکارم الاخلاق: زراره می گوید: از امام باقر علیه السّلام در مورد تخم هایی که در نیزارها است سوال کردم، ایشان فرمودند: هر چه دو سویش برابرند مخور و هر چه نابرابرند بخور. - . مکارم الاخلاق

: ۱۸۷-۱۸۸ -

**[ترجمه]

«۲۲»

الْهِدَایَهُ: کُلْ مِنَ الْبَیْضِ مَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ وَ لَا تَأْکُلْ مَا اسْتَوَی طَرَفَاهُ (۶).

**[ترجمه]الهدایه: هر تخمی که دو سویش نابرابرند بخور و آنچه دو سویش برابرند، مخور. - . الهدایه

: ۷۹ -

**[ترجمه]

«۲۳»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام قَالَ: مَا کَانَ مِنَ الْبَیْضِ مُخْتَلِفَ الطَّرَفَیْنِ فَحَلَالٌ أَکْلُهُ وَ مَا اسْتَوَی طَرَفَاهُ فَهُوَ مِنْ بَیْضِ مَا لَا یُؤْکَلُ لَحْمُهُ (۷).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر تخمی که دو سویش نابرابرند خوردنش حلال است و اگر نابرابرند تخم حیوان حرام گوشت هستند. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۲۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۳ حکم ما لا تحله الحیاه من المیته و مما لا یؤکل لحمه

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ یَرْفَعُهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: عَشَرَهُ أَشْیَاءَ مِنَ الْمَیْتَهِ ذَکِیَّهٌ الْعَظْمُ وَ الشَّعْرُ وَ الصُّوفُ وَ الرِّیشُ وَ الْقَرْنُ وَ الْحَافِرُ وَ الْبَیْضُ وَ الْإِنْفَحَهُ وَ اللَّبَنُ وَ السِّنُّ (۸).

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۴- ۲۰۴.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ۱۸۶.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۱۸۶.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ۱۸۶.

۵- ۵. مکارم الأخلاق ۱۸۷- ۱۸۸.

۶- ۶. الهدایه ۷۹.

۷- ۷. دعائم الإسلام ۲- ۱۲۳، فی حدیث.

۸- ۸. الخصال ۲- ۴۳۴.

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: ده چیز از مردار پاک هستند: استخوان، مو، پشم، پَر، شاخ، سم، تخم، شیردان، شیر و دندان. -. الخصال ۲ : ۴۳۴ -

**[ترجمه]

«۲»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ: أَنَّ دِبَاغَةَ الصُّوفِ وَ الشَّعْرِ غَسْلُهُ بِالْمَاءِ وَ أَيُّ شَيْ ءٍ يَكُونُ أَطْهَرَ مِنَ الْمَاءِ(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: جابر بن عبد اللّه انصاری می گوید: دبّاغی پشم و مو، شستن آنها با آب است و چه چیز پاک کننده تر از آب است. -. قرب الاسناد : ۵۱ -

**[ترجمه]

بیان

حمل علی ملاقاتهما المیته بالرطوبه أو علی الاستحباب.

**[ترجمه]ملاقات آنها با مردار به رطوبت یا بر استحباب حمل شده است.

**[ترجمه]

«۳»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنِ السِّنْدِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام: أَنَّ عَلِيّاً سُئِلَ عَنْ شَاةٍ مَاتَتْ فَحُلِبَ مِنْهَا لَبَنٌ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام إِنَّ ذَلِكَ الْحَرَامُ مَحْضاً(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام باقر علیه السلام فرمود: از علی علیه السّلام در مورد گوسفندی که مرده و از آن شیری دوشیده شده است سوال شد، حضرت فرمود همانا این حرام محض است. -. قرب الاسناد : ۸۴ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ السِّنْدِيِّ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ: لَا بَأْسَ بِمَا يُنْتَفُ مِنَ الطَّيْرِ وَ الدَّجَاجِ يُنْتَفَعُ بِهِ لِلْعَجِينِ وَ أَذْنَابِ الطَّوَاوِيسِ وَ أَعْرَافِ الْخَيْلِ وَ أَذْنَابِهَا(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام باقر علیه السّلام فرمود: آنچه از پرنده و مرغ، کنده می شود و برای خمیر از آن سود می برند اشکالی ندارد و دم های طاوسان و یال و دم اسبان نیز[اشکالی ندارند] - . قرب الاسناد : ۸۴ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، بِالسَّنَدِ الْمُتَقَدِّمِ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام قَالَ: غَسْلُ صُوفِ الْمَيِّتِ ذَكَاتُهُ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام فرمود: شستن پشم مردار، تذکیه آن است. - . قرب الاسناد : ۹۴ -

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ الْعَمِّيِّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُحِلَّ مِنَ الْمَيْتَةِ اثْنَتَا عَشْرَةَ شَيْئاً الشَّعْرُ وَ الصُّوفُ وَ الْوَبَرُ وَ النَّابُ وَ الْقَرْنُ وَ الضِّرْسُ وَ الظِّلْفُ وَ الْبَيْضُ وَ الْإِنْفَحَةُ وَ الظُّفُرُ وَ الْمِخْلَبُ وَ الرِّيشُ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: دوازده چیز مردار حلالند: مو، پشم، کرک، نیش، شاخ، دندان، سم، تخم، شیردان، ناخن، چنگال و پَر. - . المحاسن

: ۴۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الوبر محركه صوف الإبل و الأرانب و نحوهما انتهى و ذكر الضرس بعد الناب تعميم بعد التخصيص و الظلف هو المشقوق الذی يكون فی أرجل الشاه و البقر و نحوهما انتهى و لعل المراد هنا ما يشمل الحافر و كان التخصيص لأن المراد بالميته ميته ما يعتاد أكله من الأنعام و ليس لها حافر و عدم ذكر العظم كأنه لما يتشبث به من أجزاء الميته و دسوماتها و المخ الذی فيه و بعد خلوه عنها طاهر.

۱- ۱. قرب الإسناد ۵۱.

۲- ۲. قرب الإسناد ۸۴.

۳- ۳. قرب الإسناد ۸۴.

۴- ۴. قرب الإسناد ۹۴.

۵- ۵. المحاسن: ۴۷۱ فی حدیث.

**[ترجمه]در قاموس گفته است که وَبَر، به معنای پشم شتر و خرگوش ها و مانند آن دو است. ذکر کردن دندان پس از نیش، ذکر عام است پس از خاص. و ظِلف سم شکافته شده گوسفند و گاو و مانند آنها است. پایان. و شاید در اینجا شامل سم نشکافته هم بشود و مخصوصا نام بردن از آن برای این است که مراد از مردار مردار مأکول اللحم است که سم نشکافته ندارد و نام نبردن استخوان برای این است که به اجزاء مردار و چربی آن و مغزی که در آن است آلوده است و پس از تهی شدنش از آن ها پاک می باشد.

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الثَّنِيَّةِ تَنْفَصِمُ وَ تَسْقُطُ أَ يَصْلُحُ أَنْ يُجْعَلَ مَكَانَهَا سِنُّ شَاةٍ فَقَالَ إِنْ شَاءَ فَلْيَضَعْ مَكَانَهَا سِنّاً بَعْدَ أَنْ تَكُونَ ذَكِيَّةً(۱).

**[ترجمه]محاسن: حلبی می گوید از دندان پیش که جدا می شود و می افتد سوال کردم که آیا می توان به جای آن دندان گوسفند گذاشت؟، فرمود: اگر خواست، پس از آنکه تذکیه شده است به جای آن دندان گوسفند بگذارد. - . المحاسن

: ۶۴۴ -

**[ترجمه]

توضیح

الفصم بالفاء و القاف الكسر و الانفصام بهما التكسر و فی بعض النسخ بالأول و فی بعضها بالثانی و كأن التقيد بالتذكيه للاستحباب أو المراد بها الطهاره بأن يكون المراد بالسن فی كلامه عليه السلام أعم من سن الشاه(۲).

**[ترجمه]فصم به معنای شکستن است و انفصام به معنای شکسته شدن است. در برخی از نسخه ها اولی و در برخی دیگر، دومی ذکر شده است. گویا ذکر کردن شرط تذکیه به خاطر استحباب است و یا مقصود پاکی آن است به اعتبار اینکه دندان در سخن امام علیه السلام اعم از دندان گوسفند باشد.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَنَاقِبُ،(۳)

الْعَيَّاشِيُّ عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ عَنْ أَبِی الصَّهْبَاءِ قَالَ: قَامَ ابْنُ الْكَوَّاءِ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام وَ هُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ وَ قَالَ إِنِّی وَطِئْتُ دَجَاجَةً

مَیْتَهً فَخَرَجَتْ مِنْهَا بَیْضَهٌ فآکُلُهَا قَالَ لَا قَالَ فَإِنِ اسْتَحْضَنْتُهَا فَخَرَجَ مِنْهَا فَرْخٌ آکُلُهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَکَیْفَ قَالَ لِأَنَّهُ حَیٌّ خَرَجَ مِنَ الْمَیِّتِ وَ تِلْکَ مَیْتَهٌ خَرَجَتْ مِنْ مَیْتَهٍ(۴).

مشارق الأنوار، عن ابن الکواء: مثله

**[ترجمه]مناقب آل ابی طالب: ابن کواء از علی علیه السّلام که بر بالای منبر بود پرسید من یک مرغ خانگی مرده را لگد کردم و از او تخمی برآمد آن را بخورم؟ فرمود: نه، گفت اگر آن را زیر مرغ بگذارم و از آن جوجه ای بیرون آید، آن را بخورم؟ فرمود: آری. گفت: چطور؟ فرمود: جوجه زنده ایست که از مرده بیرون آمده است و آن تخم، مرده ای است که از مرده بیرون آمده است. - . مناقب آل ابی طالب ۲ : ۳۷۶ -

در مشارق الانوار از ابن کواء مانند آن نقل شده است .

**[ترجمه]

بیان

لأنه حی أی استحیل و طهر بالاستحاله و الحدیث عامی و یمکن حمل النهی علی الکراهه أو التقیه.

**[ترجمه]اینکه فرمود«چون زنده است» به این معناست که استحاله شده و پاک شده است و حدیث منقول از اهل سنت است و می توان این را بر کراهت یا تقیه حمل نمود.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَکَارِمُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَیْمَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنِ الْعَاجِ قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ وَ إِنَّ لِی مِنْهُ لَمُشْطاً(۵).

وَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْوَلِیدِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ عِظَامِ الْفِیلِ مَدَاهِنُ وَ أَمْشَاطٌ(۶)

قَالَ لَا بَأْسَ (۷).

ص: ۵۰

۱- ۱. المحاسن ۶۴۴.

۲- ۲. و زاد فی کتاب الصلاه ج ۸۳ ص ۲۳۳ ما نصه: یحتمل هذا الخبر زائدا علی ما مر أن یکون المراد بالسن مطلق السن و بالذکی الطاهر أو ما یقبل التذکیه.

۳- ۳. سقط عن النسخه المطبوعه و هکذا المخطوطه التی عندنا کلمه« المناقب» و لا یوجد الحدیث فی القسم الذی وصل الینا

من تفسير العيّاشىّ، و ابن شهرآشوب انما نقله عن أصله.

۴- ۴. مناقب آل أبى طالب ۲- ۳۷۶.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۷۹.

۶- ۶. فى المصدر: مداهنها و أمشاطها.

۷- ۷. مكارم الأخلاق: ۷۹.

مِنْ طِبِّ الْأَئِمَّهِ، رُوِیَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْعَسْکَرِیِّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: التَّسْرِیحُ بِمُشْطِ الْعَاجِ یُنْبِتُ الشَّعْرَ فِی الرَّأْسِ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: عبد اللّه بن سلیمان می گوید از ابی جعفر علیه السّلام در مورد عاج فیل سوال کردم. حضرت فرمود: اشکالی ندارد و من هم از آن شانه ای دارم. - . مکارم الاخلاق : ۷۹ -

مکارم الاخلاق: قاسم بن ولید می گوید از امام صادق علیه السّلام در مورد استخوان فیل که روغن دانی یا شانه ای باشد سوال کردم، فرمود: اشکالی ندارد. - . مکارم الاخلاق : ۷۹ -

مکارم الاخلاق: امام حسن عسکری علیه السلام می فرماید: شانه زدن با شانه عاج، موی سر را می رویاند. ادامه حدیث. - . مکارم الاخلاق : ۸۰ -

**[ترجمه]

بیان

العاج عظم الفیل ذکره الجوهری و الفیروزآبادی و قال فی النهایه فیه أنه کان له مشط من العاج العاج الذبل و قیل شی ء یتخذ من ظهر السلحفاه البحریه فأما العاج الذی هو عظم الفیل فنجس عند الشافعی و طاهر عند أبی حنیفه انتهی و فی الصحاح الذبل شی ء کالعاج و هو ظهر السلحفاه البحریه یتخذ منه السوار انتهی و أقول الظاهر أن المراد بالعاج عظم الفیل و کأنه شامل لسنه أیضا و القائل من العامه بنجاسته أوله بظهر السلحفاه فیدل الأخبار بإطلاقها علی جواز استعماله سواء اتخذ من مذکی أو غیره و علی طهاره الفیل علی القول بنجاسه ما لا تحله الحیاه من نجس العین.

قال فی المصباح العاج أنیاب الفیله قال اللیث و لا یسمی غیر الناب عاجا و العاج ظهر السلحفاه البحریه و علیه یحمل قوله إنه کان لفاطمه صلوات الله علیها سوار من عاج (۲) و لا یجوز حمله علی أنیاب الفیله لأن أنیابها میته بخلاف السلحفاه و الحدیث حجه لمن یقول بالطهاره.

**[ترجمه]جوهری و فیروزآبادی گفته اند عاج، استخوان فیل است. در نهایه آمده است که آن حضرت صلی اللّه علیه و آله شانه ای از عاج داشت، عاج، ذبل است و در معنای آن گفته شده است چیزی است که از پشت لاک پشت دریایی گرفته می شود. و اما از نظر شافعی، عاجی که استخوان فیل است نجس می باشد و از نظر ابی حنیفه پاک است . پایان. در صحاح گفته است: ذبل چیزی مانند عاج است که همان پشت لاک پشت دریایی می باشد و از آن دست بند می سازند.پایان.

و من گویم: ظاهراً مقصود از عاج، استخوان فیل است که دندان آن را هم شامل می شود و کسانی از اهل سنت که آن را نجس می دانند حدیث را به استخوان لاک پشت تفسیر کرده است و اطلاق اخبار دلالت بر جواز استعمال آن دارد خواه از تذکیه شده باشد یا غیر آن و هم بنا بر قول کسی که اجزاء بی جان نجس العین را هم نجس می داند، فیل پاک است .

در مصباح گفته است: عاج، دندان فیل است و لیث گفته است: جز دندان[چیز دیگری] را عاج نگویند، و عاج پشت لاک

پشت دریایی است و این حدیث که حضرت فاطمه علیها السّلام دست بندی از عاج داشت بر آن حمل می شود و نمی شود آن را به دندان فیل تفسیر کرد چون دندان فیل نجس است بخلاف لاک پشت و این حدیث خود دلیلی است برای کسی که قائل به طهارت است.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَكَارِمُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَنْفَصِمُ سِنُّهُ أَ یَصْلُحُ لَهُ أَنْ یَشُدَّهَا بِذَهَبٍ وَ إِنْ سَقَطَتْ أَ یَصْلُحُ أَنْ یَجْعَلَ مَكَانَهَا سِنَ

ص: ۵۱

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۸۰، و بعده: و یطرد الدود من الدماغ و یطفئ المرار و ینقی اللثه و العمور».

۲- ۲. أخرج المتقی الهندی فی المنتخب ۳/ ۳۵ عن الحافظ إسماعیل بن عبد اللّه سمویه بإسناده عن حسین بن عبد اللّه قال: دخلت علی فاطمه بنت علی و علیها مسکه من عاج و فی عنقها خیط من خرز، فقالت: ان أبی حدّثنی أن رسول اللّه« ص» کره التعطل للنساء و روی احمد فی مسنده ۵/ ۲۷۵ و أخرجه أبو داود فی سننه کتاب الترجل بالرقم ۲۱ أن رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله أمر مولاه ثوبان أن« اشتر لفاطمه قلاده من عصب و سوارین من عاج».

شَاةٍ قَالَ نَعَمْ إِنْ شَاءَ لَيَشُدُّهَا بَعْدَ أَنْ تَكُونَ ذَكِيَّةً(۱).

و عن الحلبی عنه علیه السلام: مثله (۲).

وَ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلَهُ أَبِی وَ أَنَا حَاضِرٌ عَنِ الرَّجُلِ يَسْقُطُ سِنُّهُ فَيَأْخُذُ مِنْ أَسْنَانِ مَيِّتٍ فَيَجْعَلُهُ مَكَانَهُ قَالَ لَا بَأْسَ (۳).

وَ عَنْ قُتَيْبَهَ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّا نَلْبَسُ هَذَا الْخَزَّ وَ سَدَاهُ إِبْرِيسَمٌ قَالَ وَ مَا بَأْسٌ بِإِبْرِيسَم إِذَا كَانَ مَعَهُ غَيْرُهُ قَدْ أُصِيبَ الْحُسَيْنُ علیه السلام وَ عَلَيْهِ جُبَّهُ خَزٍّ وَ سَدَاهُ إِبْرِيسَمٌ قُلْتُ أَنَا أَلْبَسُ (۴) هَذِهِ الطَّيْلَسَانَهَ الْبَرْبَرِيَّهَ وَ صُوفُهَا مَيِّتٌ قَالَ لَيْسَ فِی الصُّوفِ رُوحٌ أَ لَا تَرَى أَنَّهُ يُجَزُّ وَ يُبَاعُ وَ هُوَ حَیٌّ (۵).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: عبد اللّه بن سنان می گويد: از امام صادق علیه السّلام در باره مردی كه دندانش جدا می شود سوال كردم كه آيا درست است كه آن را با طلا محكم كند؟ و اگر بيفتد آيا می تواند به جای آن دندان گوسفند قرار دهد؟ فرمود: آری اگر می خواهد آن را محكم كند به شرطی كه تذكيه شده باشد. -. مكارم الاخلاق : ۱۰۹ -

مكارم الاخلاق: از حلبی مانند آن از امام صادق علیه السلام روايت شده است. -. مكارم الاخلاق

: ۱۰۹ -

مكارم الاخلاق: زراره می گويد كه پدرم در حضور من از امام صادق علیه السّلام پرسيد: دندان مردی می افتد و از دندان های مرده برمی دارند و به جای آن می نهند. فرمود: اشكالی ندارد. -. مكارم الاخلاق : ۱۰۹ -

مكارم الاخلاق: قتيبه بن محمّد می گويد: به امام صادق علیه السّلام عرض كردم: ما از اين خزّ می پوشيم و تار [و پود] آن از ابريشم است؟ فرمود: ابريشم چنانچه چيز ديگری با آن باشد اشكالی ندارد. حسين علیه السّلام كشته شد و بر تن جبّه ای از خزّ داشت كه تار آن از ابريشم بود، گفتم: من اين رو لباسی بربری را می پوشم و پشمش از مردار است فرمود: پشم جان[روح] نداردآيا نمی بينی از زنده چيده می شود و به فروش می رسد. -. مكارم الاخلاق : ۱۲۲-۱۲۳ -

**[ترجمه]

«۱۱»

الْهِدَايَهُ:، عَشَرَهُ أَشْيَاءَ مِنَ الْمَيْتَهِ ذَكِيَّهٌ الْعَظْمُ وَ الشَّعْرُ وَ الصُّوفُ وَ الرِّيشُ وَ الْقَرْنُ وَ الْحَافِرُ وَ الْبَيْضُ وَ الْإِنْفَحَهُ وَ اللَّبَنُ وَ السِّنُّ (۶).

**[ترجمه]هدايه: ده چيز از مردار پاک هستند: استخوان، مو، پشم، پر، شاخ، سم، تخم، شيردان، شير، دندان. -. الهدايه

: ۷۹ -

**[ترجمه]

«۱۲»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الرُّويَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ التَّمِيمِيِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ الدِّيبَاجِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ الْكُوفِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: مَا لَا نَفْسَ لَهُ سَائِلَةً إِذَا مَاتَ فِي الْإِدَامِ فَلَا بَأْسَ بِأَكْلِهِ (۷) وَ سُئِلَ عليه السلام عَنِ الزَّيْتِ يَقَعُ فِيهِ شَيْ ءٌ لَهُ دَمٌ فَيَمُوتُ فَقَالَ يَبِيعُهُ لِمَنْ يَعْمَلُهُ صَابُوناً(۸).

**[ترجمه]نوادر راوندی: امام علی علیه السّلام می فرماید: هر چه خون جهنده ندارد چنانچه در خورش [بیفتد و]بمیرد خوردن آن اشکالی ندارد -. نوادر راوندی : ۵۰ - ، و از حضرت علیه السلام در باره روغن زیتونی که جانور خون دار در آن بیفتد و بمیرد سوال شد و ایشان فرمود: به کسی که از آن صابون بسازد بفروشد. -. نوادر راوندی : ۵۱ -

**[ترجمه]

بیان

یدل علی جواز استعمال المتنجس فیما لا یشترط فیه الطهاره و علی طهاره غیر ذی النفس السائله.

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۱۰۹، و حدیث الحلبیّ هو الذی مر تحت الرقم ۷ بروایه المحاسن.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ۱۰۹، و حدیث الحلبیّ هو الذی مر تحت الرقم ۷ بروایه المحاسن.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۱۰۹، و حدیث الحلبیّ هو الذی مر تحت الرقم ۷ بروایه المحاسن.

۴- ۴. فی المصدر: انا نلبس.

۵- ۵. مکارم الأخلاق ۱۲۳- ۱۲۲.

۶- ۶. الهدایه: ۷۹.

۷- ۷. نوادر الراوندیّ ۵۰.

۸- ۸. نوادر الراوندیّ ۵۱.

**[ترجمه]دلالت دارد بر جواز به کار بردن شیئ نجس شده در آنچه پاکی در آن شرط نیست و [نیز دلالت دارد] بر پاکی آنچه خون جهنده ندارد.

**[ترجمه]

«۱۳»

الدَّعَائِمِ، عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام: أَنَّهُ رَخَّصَ فِي الْإِدَامِ وَ الطَّعَامِ يَمُوتُ فِيهِ حِشَاشُ الْأَرْضِ وَ الذُّبَابُ وَ مَا لَا دَمَ لَهُ وَ قَالَ لَا يُنَجِّسُ ذَلِكَ شَيْئاً وَ لَا يُحَرِّمُهُ فَإِنْ مَاتَ فِيهِ مَا لَهُ دَمٌ وَ كَانَ مَائِعاً فَسَدَ وَ إِنْ كَانَ جَامِداً فَسَدَ مِنْهُ مَا حَوْلَهُ وَ أُكِلَتْ بَقِيَّتُهُ (۱).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: امام علی علیه السّلام خوردن خوراکی که حشره های زمین و مگس و آنچه خون جهنده ندارد در آن بمیرد را اجازه داده و فرمود: آنها چیزی را نجس و حرام نمی کنند، و اگر [موجود]خون داری در آن بمیرد و مایع باشد، آن فاسد می شود و اگر جامد باشد [فقط]اطراف آن فاسد می شود و بقیه آن خورده می شود. -. دعائم الاسلام ۲ : ۱۲۶ -

**[ترجمه]

تذییل

و تفصیل قال فی الروضه تحرم المیته أکلا و استعمالا إجماعا و یحل منها عشره أشیاء متفق علیها و حادی عشر مختلف فیه و هی الصوف و الشعر و الوبر و الریش فإن جز فهو طاهر و إن قلع غسل أصله المتصل بالمیته لاتصاله برطوبتها و القرن و الظلف و السن و العظم و هذه مستثناه من جهه الاستعمال أما الأکل فالظاهر جواز ما لا یضر منها بالبدن للأصل و البیض إذا اکتسی القشر الأعلی الصلب و إلا کان بحکمها و الإنفحه بکسر الهمزه و فتح الفاء و الحاء المهمله و قد یکسر الفاء قال فی القاموس هو شی ء یستخرج من بطن الجدی الراضع أصفر فیعصر فی صوفه فیغلظ کالجبن فإذا أکل الجدی فهو کرش و ظاهر أول التفسیر کون الإنفحه هی اللبن المستحیل فی جوف السخله فتکون من جمله ما لا تحله الحیاه و فی الصحاح و الإنفحه کرش الحمل أو الجدی ما لم یأکل فإذا أکل فهی کرش و قریب منه فی الجمهره و علی هذا فهی مستثناه مما تحله الحیاه.

و علی الأول فهو طاهر و إن لاصق الجلد المیت للنص و علی الثانی فما فی داخله طاهر قطعا و کذا ظاهره بالأصاله و هل ینجس بالعرض بملاصقه المیت له وجه و فی الذکری و الأولی تطهیر ظاهرها و إطلاق النص یقتضی الطهاره مطلقا نعم یبقی الشک فی کون الإنفحه المستثناه هل هی اللبن المستحیل أم الکرش بسبب اختلاف أهل اللغه و المتیقن منه ما فی داخله لأنه متفق علیه و اللبن فی ضرع المیته علی قول مشهور

ص: ۵۳

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۲۶ و فی هامشه: خشاش الطیر صغارها و حشاش الأرض حشراتها.

بين الأصحاب مستنده روايات منها صحيحه زراره(۱) و قد روى نجاسته فى خبر(۲)

آخر لكنه ضعيف السند إلاـ أنه موافق للأصل من نجاسه المائع بملاقاه النجاسه و كل نجس حرام و فى الدروس ضعف روايه التحريم و جعل القائل بها نادرا و حملها على التقيه انتهى.

**[ترجمه]در روضه گفته است: اجماعا[نظر بر این است که] خوردن و به کار بردن مردار حرام است و همه معتقدند که ده چیز آن حلال است و مورد یازدهم مورد اختلاف است و آن ده[چیز عبارتند از] پشم، مو، کرک، پر، - که اگر چیده شوند پاکند و اگر کنده شوند ریشه آن ها که متصل به مردار است شسته می شود چرا که به رطوبت مردار متصل است - ، شاخ، سم، دندان و استخوان، که این ها از نظر به کار بردن مستثنی هستند[یعنی می توان آنها را به کار برد] و اما از نظر خوردن، به حکم اصل [اباحه]، ظاهرا، آن چه از آنها که به بدن زیانی ندارد، خوردنش جایز است. و تخم به شرطی که پوسته روی آن سفت و محکم باشد و گر نه در حکم مردار است و [اِنفَحَه یعنی] شیردان، در قاموس گفته است آن چیز زردی است که از شکم بزغاله شیری در می آورند و آن را می گذارند تا مانند پنیر بسته شود و چون بزغاله چیز خور شود شکمبه می گردد[به آن شکمبه گفته می شود] و ظاهر تفسیر نخست این است که انفحه شیریست که در شکم بره و بزغاله حالی بحالی شده و از جمله آنهایی به حساب می آید که جان ندارد.

در صحاح گفته است: انفحه شکمبه برّه و بزغاله است مادامی که غذا نمی خورد و اگر غذا خور شود به آن شکمبه گویند و تفسیر جمهره نیز نزدیک به آن است، و بر این اساس از اعضائی که جان دارند مستثنی می شود.

بنا بر تفسیر اول، به حکم نصّ، اگر چه به پوست مردار چسبیده باشد، پاک است و بنا بر تفسیر دوّم آنچه درون آن است قطعا پاک است و نیز آنچه در بیرون آن است نیز به حکم اصل[اباحه] پاک است. و اینکه آیا با برخورد با مردار، بالعرض نجس است [یا نه]؟ وجهی دارد. در ذکری گفته است: بهتر آن است که بیرونش را پاک بدانیم و اطلاق نصّ دلالت بر پاکی آن به صورت مطلق دارد. آری این اشکال [و شک] به دلیل اختلاف نظر اهل لغت باقی می ماند که انفحه جدا شده از اعضاء مردار، همان شیرحالی به حالی شده[مستحیل] است یا خود شکمبه؟ و قدر متیقن آن که متفق علیه است همان است که در درون آن قرار دارد و بنا بر قول مشهور، شیر در پستان مردار هم استثناء شده است و دلیل آن هم روایاتی است مانند صحیحه زراره. - . التهذیب ۹.: ۱۷۶ - و در روایت دیگری آن نجس شمرده شده است - . التهذیب ۹.: ۱۷۶ - ولی سند آن روایت ضعیف است جز اینکه موافق قاعده نجس شدن مایع با ملاقات نجس، و نیز قاعده هر نجس حرام است می باشد. در دروس، روایت تحریم را ضعیف، و قائل به آن را نادر دانسته و آن را حمل بر تقیه نموده است. پایان.

**[ترجمه]

و أقول

لا بد من التنبيه على فوائد.

الأولى خص الشيخ فى النهايه استثناء الشعر و الصوف و الوبر بما إذا أخذت بالجز و قد يعلل كلامه بأن أصولها المتصله باللحم

من جمله أجزائه و إنما يستكمل استحالتها إلى أحد المذكورات بعد تجاوزها عنه و هو ضعيف لأن إطلاق الأخبار يشمل القلع أيضا بل الأمر بالغسل فى بعض الروايات قرينه على إراده القلع بخصوصه و عدم صدق الاسم ممنوع.

الثانى الظاهر طهاره المذكورات سوى الإنفحه مطلقا فى الحيوان المحلل و غيره إذا كان طاهرا حال الحياه لا نعرف خلافا فى ذلك إلا فى البيض فقد فرق العلامه بين كونه من مأكول اللحم و غيره فحكم بطهاره الأول و نجاسه الثانى و نص الشهيد على عدم الفرق و هو أقوى.

الثالث اشترط أكثر الأصحاب فى البيض اكتساء القشر الأعلى لروايه غياث بن إبراهيم (۳) و نقل عن الصدوق فى المقنع أنه لم يتعرض لهذا الشرط و كلام الأصحاب مختلف فى التعبير عن هذا الشرط فبعض المتقدمين اقتصر على مدلول الروايه حيث قال إن اكتسب الجلد الغليظ و قال الشيخ فى النهايه إذا كان قد اكتسى الجلد الفوقانى و جماعه منهم المحقق عبروا بالقشر الأعلى و فى كلام العلامه فى جمله من كتبه الجلد الصلب و وصف الصلابه زائد على القيد المعتبر فى الروايه(۴) و حكى العلامه

۱- ۱. راجع التهذيب ج ۹ ص ۷۶ الحديث ۵۹ و ۶۰ ضعف الثانى لمكان وهب.

۲- ۲. راجع التهذيب ج ۹ ص ۷۶ الحديث ۵۹ و ۶۰ ضعف الثانى لمكان وهب.

۳- ۳. الكافى ج ۶ ص ۲۵۸، التهذيب ۹ ر ۷۶.

۴- ۴. المراد بالجلد الصلب هو القشر الأعلى، و لا يتصلب هذا القشر الابعد استكمال البيض و انقطاعه عن رحم البائض، و اما قبل تصلب القشر فالبيض متعلق بالرحم مستمد منها يمتص من دمها و ان كان عليه جلد رقيق، فالبيض قبل تصلب القشر الأعلى من أجزاء الرحم و هى ميته، و بعد تصلبه يكون منفصلا عنها منقطعا عن حكمها، و هو واضح.

عن بعض العامه أنه ذهب إلی طهاره البیض و إن لم یکتس القشر الأعلی محتجا بأن علیه غاشیه رقیقه تحول بینه و بین النجاسه ثم قال و الأقرب عندی أنها إن کانت قد اکتست الجلد الأعلی و إن لم یکن صلبا فهی طاهره لعدم الملاقاه و إلا فلا و هو حسن.

الرابع قال فی التذکره فأره المسک طاهره سواء أخذت من حی أو میت و قال فی الذکری المسک طاهر إجماعا و فأرته و إن أخذت من غیر المذکی و استقرب فی المنتهی نجاستها إن انفصلت بعد الموت و الأول أقرب

لِصَحِیحَهِ(۱)

عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ فَأْرَهِ الْمِسْکِ تَکُونُ مَعَ الرَّجُلِ وَ هُوَ یُصَلِّی وَ هِیَ مَعَهُ فِی جَیْبِهِ أَوْ ثِیَابِهِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِکَ.

لَکِنْ رَوَی الشَّیْخُ فِی الصَّحِیحِ (۲)

أَیْضاً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: کَتَبْتُ إِلَیْهِ یَعْنِی أَبَا مُحَمَّدٍ علیه السلام هَلْ یَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ یُصَلِّیَ وَ مَعَهُ فَأْرَهُ مِسْکٍ قَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِکَ إِذَا کَانَ ذَکِیّاً.

و أجیب عنه بأن انتفاء کونها ذکیا غیر مستلزم للنجاسه و کذا المنع من استصحابها فی الصلاه مع أنه یجوز أن یکون المراد بالذکی الطاهر الذی لم تعرض له نجاسه من خارج و الأحوط عدم استصحابها فی الصلاه إلا مع التذکیه و یکفی شراؤها من مسلم.

الخامس المشهور بین الأصحاب نجاسه ما لا تحله الحیاه من نجس العین کالکلب و الخنزیر و الکافر و خالف فیه المرتضی ره فحکم بطهارتها و کان الأشهر أقوی و إن شهدت ظواهر بعض الأخبار بمذهبه و سیأتی القول فی أکثر هذه الأحکام فی کتابی الطهاره و الصلاه إن شاء الله تعالی.

۱- ۱. التهذیب ج ۲ ص ۲۲۶ ط نجف.

۲- ۲. التهذیب ج ۲ ص ۲۲۶ ط نجف.

**[ترجمه]به ناچار باید به چند فائده[نکته سودمند] آگاهی داد:

۱.

شیخ در نهایه استثناء شمردن پشم، مو و کرک را در صورت چیدن آن ها دانسته و این سخن او چنین توجیه شده است که ریشه آنها که متصل به گوشت است و جزء اجزاء آن می باشد و در صورت نبودن آن، جزء بی جانها باشد، و این سخن ضعیف است زیرا اطلاق اخبار، کندن آنها را هم فرامی گیرد، و فرمان شستن در برخی روایات قرینه همان کندن است، و صدق نکردن نام [بر] آنها ممنوع است.

۲.

ظاهر این است که آنچه نام برده شده -به جز [انفحه]شیردان – مطلقا، چه در حیوان حلال[غیر نجس العین] و چه غیر آن، به شرطی که در حین حیات پاک بوده باشد پاک می باشند و در این مورد اختلاف نظری وجود ندارد به جز در باره تخم که علامه تفصیل داده میان این که از مأکول اللحم باشد یا غیر آن و نخست را پاک دانسته و دوّم را نجس، و شهید تصریح کرده که فرقی ندارند و این اقوی است.

۳.

بیشتر اصحاب [با استناد به]روایت غیاث بن ابراهیم - . کافی ۶ : ۲۵۸ – تهذیب ۹ : ۷۶ - در باره تخم شرط دانسته اند که پوسته رو بسته شده باشد و از صدوق در مقنع نقل شده که این شرط را نیاورده و سخن فقهاء ما در تعبیر از این شرط مختلف است برخی متقدمین همان تعبیر روایت را آورده و گفته اند: به شرطی که پوسته کلفت بر آن پوشیده شده باشد.

شیخ در نهایه گفته است: به شرطی که پوسته بالا را بر خود گرفته باشد، و جمعی چون محقق، تعبیر به پوسته فوقانی کرده اند، در جمله ای از کتابهای علامه پوسته سخت آمده و سختی را بر قیدی که در روایت آمده، افزوده است. و علامه از برخی اهل سنت روایت کرده است که قول به طهارت را، اگر چه پوسته بالا- را هم به خود نگرفته است، به این دلیل که همان پوسته نازک، آن را از نجاست حفظ می کند، پذیرفته و سپس گفته به عقیده من اگر پوست بالا را دارد،اگر چه سخت نشده باشد پاک است چون ملاقات با نجس ندارد و گر نه پاک نیست و این رای خوب است.

۴.

در تذکره گفته است نافه مشک خواه از زنده گرفته شود و خواه از مردار، پاک است. در ذکری گفته است: اجماع فقها بر این است که مشک پاک است و پوسته آن اگر چه از [حیوان] تذکیه نشده باشد پاک است، و در منتهی گفته است اگر پس از مردن جدا شده باشد، نجس است. قول نخست اقرب[به صحیح نزدیک تر] است، به دلیل روایت[زیر]: علی بن جعفر می گوید از امام موسی کاظم علیه السلام در باره نافه مشکی که با مرد است و او نماز می خواند و در جیب یا جامه او است پرسیدم و ایشان فرمود: اشکالی ندارد. - . التهذیب ۲.: ۲۲۶ -

ولی شیخ از عبد اللَّه بن جعفر روایت کرده است که می گوید: به او یعنی ابی محمّد علیه السّلام نوشتم که آیا جایز است که فردی نماز بخواند در حالی که با او نافه مشک است؟ فرمود: اگر تذکیه شده باشد اشکالی ندارد. - . التهذیب ۲.: ۲۲۶ -

چنین پاسخ داده شده است که نداشتن تذکیه مستلزم نجاست و منع از همراه بودنش در نماز نیست. با اینکه چه بسا مقصود از مذکی در روایت این است که پاک باشد یعنی نجاستی از خارج به آن نرسیده باشد و احوط این است که [فرد] آن را در نماز با خود همراه نداشته باشد مگر در صورتی که مذکی باشد و [همین که] از مسلمان خریده باشد کفایت می کند.

.۵

قول مشهور میان اصحاب نجاست اجزاء بی جان نجس العین مانند سگ و خوک و کافر است. و سید مرتضی(ره) مخالف آن است و حکم به پاکی آن نموده است و قول مشهور اقوی می باشد و گرچه ظاهر برخی روایات گواه نظر او است و البته سخن در باره بیشتر این احکام در کتاب طهارت و نماز خواهد آمد. ان شاء اللَّه تعالی .

**[ترجمه]

باب ۱۴ فضل اللحم و الشحم و ذم من ترک اللحم أربعین یوما و أنواع اللحم

روایات

«۱»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: عَلَيْكُمْ بِاللَّحْمِ فَإِنَّ اللَّحْمَ مِنَ اللَّحْمِ وَ اللَّحْمُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ قَالَ مَنْ تَرَكَ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً سَاءَ خُلُقُهُ وَ إِيَّاكُمْ وَ أَكْلَ السَّمَكِ فَإِنَّ السَّمَكَ يَسُلُّ الْجِسْمَ (۱).

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَيِّدُ طَعَامِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ اللَّحْمُ وَ سَيِّدُ شَرَابِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ الْمَاءُ(۲).

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ عَلِيّاً كَانَ يُؤْتَى بِغَلَّةِ مَالِهِ مِنْ يَنْبُعَ فَيُصْنَعُ لَهُ مِنْهَا الطَّعَامُ يُثْرَدُ لَهُ الْخُبْزُ وَ الزَّيْتُ وَ تَمْرُ الْعَجْوَةِ فَيُجْعَلُ لَهُ مِنْهُ ثَرِيداً فَيَأْكُلُهُ وَ يُطْعِمُ النَّاسَ الْخُبْزَ وَ اللَّحْمَ وَ رُبَّمَا أَكَلَ اللَّحْمَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام فرمود: بر شما باد[خوردن] گوشت زیرا گوشت از گوشت است، و گوشت گوشت را می رویاند، هر که چهل روز گوشت نخورد بدرفتار می شود، مبادا ماهی بخورید که تن را آب می کند. - . قرب الاسناد : ۶۹ -

قرب الاسناد: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: سرور خوراک دنیا و آخرت، گوشت است، و سرور نوشیدنی دنیا و آخرت آب است. - . قرب الاسناد : ۶۹ -

قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام درآمد مالی که در یَنبُع داشت را می آورد از آن برایش خوراک تهیه می کردند و نان ترید می کرد با زیت و خرمای عجوه، و تریدی از آن فراهم می کردند که خود می خورد و به مردم از نان و گوشت می خوراند و بسا که خودش هم گوشت می خورد. - . قرب الاسناد : ۷۲ -

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِذَا ضَعُفَ الْمُسْلِمُ فَلْيَأْكُلِ اللَّحْمَ وَ اللَّبَنَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ الْقُوَّةَ فِيهِمَا(۴)

وَ قَالَ عليه السلام لُحُومُ الْبَقَرِ دَاءٌ وَ أَلْبَانُهَا دَوَاءٌ وَ أَسْمَانُهَا شِفَاءٌ-(۵)

۱- ۱. قرب الإسناد ۶۹ ط نجف.

۲- ۲. قرب الإسناد ۶۹ ط نجف.

۳- ۳. قرب الإسناد ۷۲.

۴- ۴. الخصال ۲ ر ۶۱۷.

۵- ۵. الخصال ۲ ر ۶۳۷.

وَ قَالَ علیه السلام أَقِلُّوا مِنْ لَحْمِ الْحِيتَانِ فَإِنَّهَا تُذِيبُ الْبَدَنَ وَ تُكْثِرُ الْبَلْغَمَ وَ تُغَلِّظُ النَّفْسَ (۱).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: اگر مسلمانی ناتوان شد باید گوشت و شیر بخورد زیرا خداوند عزّ و جلّ نیرو را در آنها نهاده است. - . الخصال ۲.: ۶۱۷ -

[هم چنین حضرت] فرمود: گوشت گاوها بیماری [و مرض]و شیرشان درمان و روغنشان شفاء است. - . الخصال ۲.: ۶۳۷ -

[همچنین] فرمود: کم ماهی بخورید که تن را آب کنند و بلغم را می افزاید و نفس را سخت می کند. - . الخصال ۲.: ۶۳۶ -

**[ترجمه]

«۳»

الْعُيُونُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زِيَادٍ الْهَمَدَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَيُبْغِضُ الْبَيْتَ اللَّحِمَ وَ اللَّحِمَ السَّمِينَ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّا لَنُحِبُّ اللَّحْمَ وَ لَا تَخْلُو بُيُوتُنَا مِنْهُ فَكَيْفَ ذَلِكَ فَقَالَ لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ إِنَّمَا الْبَيْتُ اللَّحِمُ الْبَيْتُ الَّذِي يُؤْكَلُ فِيهِ لُحُومُ النَّاسِ بِالْغِيبَةِ وَ أَمَّا اللَّحِمُ السَّمِينُ فَهُوَ الْمُتَجَبِّرُ الْمُتَكَبِّرُ الْمُخْتَالُ فِي مِشْيَتِهِ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام صادق علیه السّلام می فرماید: خدای تبارک و تعالی خانه گوشت و گوشت فربه را بد [دشمن]می دارد و یکی از یارانش به ایشان عرض کرد: یابن رسول اللّه ما البته گوشت را دوست داریم و خانه ما بی گوشت نیست این چگونه شود؟ فرمود چنین نیست که تو فهمیدی همانا خانه گوشت خانه ای است که در آن به خاطرغیبت کردن گوشت مردم خورده می شود و [مراد از]گوشت فربه، [فرد]زورگوی متکبر است که متکبرانه راه می رود. - . عیون اخبار الرضا ۱ : ۳۱۴ -

**[ترجمه]

توضیح

فی النهایه إن الله تعالی لیبغض أهل البیت اللحمین و فی روایه البیت اللحم و أهله قیل هم الذین یکثرون أكل لحوم الناس بالغیبه و قیل هم الذین یکثرون أكل اللحوم و یدمنونه و هو أشبه و منه قول عمر اتقوا هذه المجازر(۳) فإن لها ضراوه كضراوه الخمر و قوله الآخر إن للحم ضراوه كضراوه الخمر یقال رجل لحم و لاحم و ملحم و لحیم فاللحم الذی یکثر أكله و الملحم الذی یکثر عنده اللحم أو یطعمه و اللاحم الذی یکون عنده لحم و اللحیم الکثیر لحم الجسد انتهی.

**[ترجمه]در نهایه آمده است که «خدا اهل خانه دو گوشت را دشمن می دارد» و در روایت دیگری «خانه گوشت و اهلش را» آمده است. گفته شده است که مقصود کسانی هستند که با غیبت کردن، بسیار گوشت مردم را می خورند، و گفته شده است: مراد آنهایی هستند که بسیار گوشت می خورند و آن را پیوسته ادامه می دهند و این معنی مناسبتر است. و گفته عمر هم

از همین است که بپرهیزید از این گوشت فروشیها، چرا که همان طور که شراب عادت می شود آن هم عادت می شود، در سخن دیگری از او آمده است:همانا برای گوشت، عادتی همچون عادت شراب است. در لغت گفته می شود «مرد لحم و لاحم و ملحم و لحیم»، «لحم» کسی است که بسیار گوشت می خورد، «ملحم» کسی است که بسیار گوشت دارد یا آن را می خوراند، «لاحم» کسی است که نزد او گوشت است و «لحیم» به کسی گفته می شود که گوشت بدنش زیاد است .پایان.

**[ترجمه]

و أقول

یلوح مما ذکرنا أن أحادیث ذم اللحم محموله علی التقیه و التعبیر عن

ص: ۵۷

۱- ۱. الخصال ۲ ر ۶۳۶.

۲- ۲. عیون الأخبار ۱ ر ۳۱۴، و مثله فی معانی الأخبار ۳۸۸.

۳- ۳. المجازر جمع مجزر بکسر الزای موضع جزرها، قال الأصمعی فی معنی الحدیث یعنی ندی القوم لان الجزور انما تنحر عند جمع الناس، قاله الجوهریّ و قال ابن الأثیر: نهی عن أماکن الذبح لان الفها و مداومه النظر إلیها و مشاهده ذبح الحیوانات ممّا یقسی القلب و یذهب الرحمه منه. و قیل انما نهاهم عنها لانه کره لهم ادمان أکل اللحوم و جعل لها ضراوه کضراوه الخمر أی عاده کعادتها، لان من اعتاد أکل اللحوم أسرف فی النفقه. قاله فی اللسان.

المتكبر المختال باللحم السمين على الاستعاره لأن المختال ينفخ فى نفسه و أنفه كأنه يتسمن.

**[ترجمه]از آنچه گفته شد چنين بر مى آيد كه احاديث نكوهش گوشت حمل بر تقيه مى شوند و اينكه از متكبرِ بر خود بالنده، به گوشت فربه تعبير شده است استعاره مى باشد زيرا او در خود و بينى خود باد مى دمد و گويا فربه شده است .

**[ترجمه]

«۴»

الْعُيُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ الطَّائِيِّ عَنْ أَبِيهِ وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْخُوزِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِيِّ وَ عَنِ الْحُسَيْنِ الْأُشْنَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَهْرَوَيْهِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ كُلِّهِمْ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: سَيِّدُ طَعَامِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ اللَّحْمُ وَ سَيِّدُ شَرَابِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ الْمَاءُ وَ أَنَا سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ لَا فَخْرَ(۱).

صحيفه الرضا بالإسناد عنه عليه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]عيون اخبار: رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله مى فرمايد: كه سرور خوراكها در دنيا و آخرت، گوشت است و سرور نوشيدنى ها در دنيا و آخرت، آب است و من سرور فرزندان آدمم و هيچ فخرى [مباهاتى] نيست. - . عيون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ -

در صحيفه رضا مانند همين آمده است. - . صحيفه الرضا : ۱۰ -

**[ترجمه]

«۵»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الْمُتَقَدِّمَهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: سَيِّدُ طَعَامِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ اللَّحْمُ ثُمَّ الْأَرُزُّ(۳).

الصحيفه، عنه عليه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]عيون اخبار: پيامبر اكرم صلى اللَّه عليه و آله مى فرمايد: سرور غذاهاى دنيا و آخرت، گوشت و سپس برنج است. - . عيون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ -

در صحيفه رضا عليه السلام مانند آن آمده است. - . صحيفه الرضا : ۱۰ -

**[ترجمه]

«۶»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: عَلَيْكُمْ بِاللَّحْمِ فَإِنَّهُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ مَنْ تَرَكَ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ يَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ (۵).

**[ترجمه]عیون اخبار: امیرالمؤمنین علیه السّلام می فرماید: بر شما باد [خوردن] گوشت، زیرا گوشت را می رویاند و هر که چهل روز گوشت نخورد بد رفتار می شود. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۱ -

**[ترجمه]

«۷»

الصَّحِيفَةُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۶).

**[ترجمه]در صحیفه، مانند آن، از حضرت نقل شده است. - . صحیفه الرضا : ۲۵ -

**[ترجمه]

«۸»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله اللَّحْمُ وَ الشَّحْمُ فَقَالَ لَيْسَ مِنْهُمَا بَضْعَةٌ تَقَعُ فِي الْمَعِدَهِ إِلَّا أَنْبَتَتْ مَكَانَهَا شِفَاءً وَ أَخْرَجَتْ مِنْ مَكَانِهَا

ص: ۵۸

۱- ۱. عیون الأخبار ۲ ر ۳۵.

۲- ۲. صحیفه الرضا: ۱۰.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۳۵.

۴- ۴. صحیفه الرضا: ۱۰.

۵- ۵. عیون الأخبار ۲ ر ۴۱.

۶- ۶. صحیفه الرضا ۲۵.

دَاءً(۱).

الصحیفه، عنه علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار: امام علی علیه السّلام می فرماید: نزد پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله از گوشت و پیه یاد شد، و ایشان فرمود: تکه ای از آن ها در شکم نیفتد مگر آنکه به جایش شفا بروید و از جایش دردی خارج شود. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۱ -

در صحیفه، از حضرت، مانند آن، نقل شده است. - . صحیفه الرضا : ۲۵ -

**[ترجمه]

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَهٌ یُسْمِنَّ وَ ثَلَاثَهٌ یَهْزِلْنَ فَأَمَّا الَّتِی یُسْمِنَّ فَإِدْمَانُ الْحَمَّامِ وَ شَمُّ الرَّائِحَهِ الطَّیِّبَهِ وَ لُبْسُ الثِّیَابِ اللَّیِّنَهِ وَ أَمَّا الَّتِی یَهْزِلْنَ فَإِدْمَانُ أَکْلِ الْبَیْضِ وَ السَّمَکِ وَ الطَّلْعِ (۳).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام می فرماید: که سه چیز فربه و سه چیز لاغر کنند ؛ اما آنها که فربه می کنند: پیوسته حمام گرفتن و استشمام بوی خوش و پوشیدن لباس نرم [است] و اما آنها که لاغر می کنند: پیوسته خوردن تخم و ماهی و طلع خرما (و آن غلاف گل خرما است). - . الخصال ۱.: ۱۵۵ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الطلع من النخل شی ء یخرج کأنه نعلان مطبقان و الحمل بینهما منضود و الطرف محدد أو هو ما یبدو من ثمرته فی أول ظهورها.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: طلع خرما، چیزی است مانند دو نعلِ روی هم قرار گرفته که خارج می شود و حمل، ما بین آن دو، روی هم قرار دارد و کناره آن مشخص [و محدود] است. یا آن [طلع خرما]عبارت است از آنچه از میوه خرما که در اول ظاهر شدنش نمایان می شود.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ اللَّحْمِ وَ السَّمْنِ یُخْلَطَانِ

جَمِیعاً قَالَ کُلْ وَ أَطْعِمْنِی (۴).

**[ترجمه]محاسن: ابی جارود می گوید از امام صادق علیه السّلام در مورد گوشت و روغن که با هم مخلوط شوند، سوال کردم، ایشان فرمودند: بخور و بمن بخوران. - . المحاسن

- ۴۰۰ :

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ الْحُرِّ عَنْ شَرِیکٍ الْعَامِرِیِّ عَنْ بِشْرِ بْنِ غَالِبٍ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ إِلَی الْمَدِینَهِ وَ مَعَهُ شَاهٌ قَدْ طُبِخَتْ أَعْضَاءً فَجَعَلَ یُنَاوِلُ الْقَوْمَ عُضْواً عُضْواً(۵).

**[ترجمه]محاسن: بشیر بن غالب می گوید: با حسین بن علی علیه السّلام به سمت مدینه می رفتیم و به همراه او گوسفندی بود که اعضای آن پخته شده بود و عضو به عضو آن را به افراد می داد [تا بخورند]. - . المحاسن

- ۴۰۵ :

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی یُوسُفَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ الْمَدَائِنِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَکْرٍ قَالَ: أَمَرَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بِلَحْمٍ فَبُرِّدَ لَهُ ثُمَّ أُتِیَ بِهِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَنِی أَشْتَهِیهِ ثُمَّ قَالَ النِّعْمَهُ فِی الْعَافِیَهِ أَفْضَلُ مِنَ النِّعْمَهِ عَلَی الْقُدْرَهِ(۶).

**[ترجمه]محاسن: عبد اللّه بن بکر می گوید: امام صادق علیه السلام دستور داد تا گوشتی برای ایشان بیاورند، گوشت را خنک کرده و نزد ایشان آوردند و فرمود: سپاس خدا را که آن را دل خواه من قرار داد و سپس فرمود: نعمت در حال عافیت بهتر است از نعمت بر[حال قدرت و] توانائی. - . المحاسن

- ۴۰۶ :

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه

و آله: اللَّحْمُ سَيِّدُ الطَّعَامِ فِى الدُّنْيَا

۱- ۱. عيون الأخبار ۲ ر ۴۱.

۲- ۲. صحيفه الرضا: ۲۵.

۳- ۳. الخصال ۱ ر ۱۵۵ و قال الصدوق: يعنى بادمان الحمام أن يدخله يوم و يوم لا، فانه ان دخله كل يوم نقص من لحمه.

۴- ۴. المحاسن: ۴۰۰.

۵- ۵. المحاسن: ۴۰۵.

۶- ۶. المحاسن: ۴۰۶.

وَ الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: گوشت سرور غذاهای دنیا و آخرت است. - . المحاسن

: ۴۵۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الرَّیَّانِ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَیِّدُ إِدَامِ الْجَنَّهِ اللَّحْمُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: سرور خورش بهشت، گوشت است. - . المحاسن

: ۴۶۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ مِسْکِینٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ اللَّحْمَ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: [از]شیوه رسول خدا [این]بود که گوشت می خورد. - . المحاسن

: ۴۶۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ وَ کَانَ خَیْراً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ سَیِّدِ الْإِدَامِ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ فَقَالَ اللَّحْمُ أَ مَا تَسْمَعُ قَوْلَ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی- وَ لَحْمِ طَیْرٍ مِمَّا یَشْتَهُونَ (۴).

**[ترجمه]محاسن: عبد اللّه بن سنان می گوید از امام صادق علیه السّلام در باره سرور غذاهای دنیا و آخرت سوال کردم و ایشان فرمود: گوشت، آیا سخن خداوند تبارک و تعالی را نشنیدی که می فرماید «وَ لَحْمِ طَیْرٍ مِمَّا یَشْتَهُونَ » - . واقعه / ۲۱ - { و از گوشت پرنده هر چه بخواهند }. - . المحاسن

- ۴۶۰ :

**[ترجمه]

توضیح

الاستشهاد بالآیه من جهه أنه تعالی خص من بین سائر الإدام اللحم بالذکر فهو سید إدام الآخره و أما الفاکهه و إن ذکرها فهی لا تعد من الإدام عرفا و الغرض بیان کونه سیدا بالنظر إلی غیر الفاکهه و الأول أظهر.

**[ترجمه]گواه آوردن این آیه به این خـاطر است که خداونـد متعـال در بین همه خورشـها گوشت را نـام برده است پس آن سرور خورش هـا در سـرای آخرت است و امـا نام بردن از میوه، مغایر آن نیست چرا که میوه در عرف، خورش به حساب نمی آید. و مقصود [از آیه متقدم الذکر]بیان کردن سرور بودن گوشت در بین غیر میوه می باشد و نخست روشن تر است.

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّیْسَابُورِیِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَیِّدُ الطَّعَامِ اللَّحْمُ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام می فرماید: سرور غذاها، گوشت است. - . المحاسن : ۴۶۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْبَیْتُ اللَّحِمُ یُکْرَهُ قَالَ وَ لِمَ قُلْتُ بَلَغَنَا عَنْکُمْ قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ (۶).

**[ترجمه]محاسن: حماد بن عثمان می گویـد به امام صادق علیه السّـلام عرض کردم خانه گوشتین بـد[مکروه] است؟ فرمود: چرا؟ گفتم: از [قول]شما [این چنین به ما] رسیده است. فرمود: اشکالی ندارد. - . المحاسن : ۴۶۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ حَمَّادٍ اللَّحَّامِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْبَیْتِ اللَّحِمِ تَکْرَهُونَهُ قَالَ وَ لِمَ قُلْتُ بَلَغَنِی عَنْکُمْ وَ أَنَا مَعَ قَوْمٍ فِی الدَّارِ وَ إِخْوَانٍ لِی أَمْرُنَا وَاحِدٌ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِإِدْمَانِهِ (۷).

**[ترجمه]محاسن: حمّاد گوشت فروش می گوید از امام صادق علیه السّلام پرسیدم [آیا]خانه گوشتین را بد [مکروه] می دارید؟ فرمود: برای چه؟ گفتم: از شما [چنین] به ما رسیده است و من به همراه مردمانی در خانه هستم و برادرانی دارم و[با هم] همکاریم. فرمود: ادامه دادن آن، اشکالی ندارد. - . المحاسن : ۴۶۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ مِسْمَعٍ الْبَصْرِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ مَنْ قِبَلَنَا يَرْوُونَ أَنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْبَيْتَ اللَّحِمَ قَالَ صَدَقُوا وَ لَيْسَ حَيْثُ ذَهَبُوا إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْبَيْتَ الَّذِی يُؤْكَلُ فِيهِ لُحُومُ النَّاسِ (۸).

۱- ۱. المحاسن: ۴۵۹.

۲- ۲. المحاسن، ۴۶۰.

۳- ۳. المحاسن، ۴۶۰.

۴- ۴. المحاسن، ۴۶۰.

۵- ۵. المحاسن، ۴۶۰.

۶- ۶. المحاسن، ۴۶۰.

۷- ۷. المحاسن، ۴۶۰.

۸- ۸. المحاسن، ۴۶۰.

**[ترجمه]محاسن: مسمع بصری می گوید [به] امام صادق علیه السّلام گفتم، کسانی که در ناحیه ما هستند روایت می کنند که خدا خانه گوشتین را بد[دشمن] می دارد. فرمود: راست گفتند و[لی] به آن معنا نیست که فهمیده اند، همانا خداوند بد[دشمن] می دارد خانه ای را که گوشت مردم در آن خورده می شود. - . المحاسن : ۴۶۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عُرْوَهَ بْنِ مُوسَی عَنْ أُدَیْمٍ بَیَّاعِ الْهَرَوِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بَلَغَنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یَقُولُ إِنَّ اللَّهَ یُبْغِضُ الْبَیْتَ اللَّحِمَ قَالَ إِنَّمَا ذَاکَ الْبَیْتُ الَّذِی یُؤْکَلُ فِیهِ لُحُومُ النَّاسِ وَ قَدْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَحِماً یُحِبُّ اللَّحْمَ وَ قَدْ جَاءَتِ امْرَأَهٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَسْأَلُهُ عَنْ شَیْ ءٍ وَ عَائِشَهُ عِنْدَهُ فَلَمَّا انْصَرَفَتْ وَ کَانَتْ قَصِیرَهً قَالَتْ عَائِشَهُ بِیَدِهَا تَحْکِی قِصَرَهَا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَخَلَّلِی قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ هَلْ أَکَلْتُ شَیْئاً قَالَ صلی الله علیه و آله تَخَلَّلِی فَفَعَلَتْ فَأَلْقَتْ مُضْغَهً عَنْ فِیهَا(۱).

**[ترجمه]محاسن: ادیم بیاع هروی می گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: به ما [این چنین روایت]رسیده [است که] رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله می فرمود: همانا خداوند خانه گوشتین را دشمن می دارد. حضرت فرمود همانا آن خانه ای ست که در آن گوشت مردم خورده می شود، البته رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله خودش گوشتین بود و گوشت را دوست می داشت و زنی آمد نزد رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و چیزی از او پرسید و عایشه[نیز] در کنار حضرت بود، و هنگامی که [آن زن] که قامت کوتاهی داشت برگشت، عایشه با دستش اشاره کرد که حکایت از کوتاهی قد او داشت، رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله به او فرمود:خلال کن[آن چه خورده ای را بیرون بریز]، گفت: یا رسول اللّٰه چیزی خوردم که خلال کنم؟ حضرت فرمود خلال کن. پس او چنین کرد و تکه گوشتی از دهانش بیرون افتاد. - . المحاسن : ۴۶۰ -

**[ترجمه]

بیان

کأنه بإعجازه صلی الله علیه و آله حدثت مضغه اللحم بین أسنانها لتعلم أن الغیبه بمنزله أکل لحوم الناس و روی الزمخشری فی الفائق عن سفیان الثوری أنه سئل عن اللحمین أ هم الذین یکثرون أکل اللحم فقال هم الذین یکثرون أکل لحوم الناس و فی القاموس اللحم ککتف الکثیر لحم الجسد کاللحیم و الأکول للحم القرم إلیه و البیت یغتاب فیه الناس کثیرا و به فسر إن الله یبغض البیت اللحم و باز لاحم و لحم یأکله أو یشتهیه.

**[ترجمه]گویا بمعجزه آن حضرت صلی اللّٰه علیه و آله تکه گوشتی میان دندانهای عایشه پیدا شد تا بدانند که غیبت به منزله خوردن گوشت مردم است و زمخشری در فائق از سفیان ثوری روایت کرده که در باره گوشتین ها از او سوال شد که آیا آن ها کسانی هستند که زیاد گوشت می خورند؟ گفت: آنان کسانی هستند که زیاد، گوشت مردم را می خورند، در قاموس

گفته است: لحم بر وزن کتف کسی را می گوینـد که تنش پر گوشت است مانند لحیم[که آن هم به همین معناست] و بسـیار گـوشت می خورد و شـیفته آن است و [مراد از]خـانه [خـانه ای است] که در آن بسـیار غیبت مردم می شود و حـدیث «ان اللّه یبغض البیت اللحم» به آن تفسیر شده است و لاحم و لحم یعنی زیاد گوشت می خورد و آن را دوست دارد.

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ يُوسُفَ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَامٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِنَّا نَرْوِي عِنْدَنَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْبَيْتَ اللَّحِمَ فَقَالَ كَذَبُوا إِنَّمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الْبَيْتُ اللَّحِمُ الَّذِينَ يَغْتَابُونَ فِيهِ النَّاسَ وَ يَأْكُلُونَ لُحُومَهُمْ وَ قَدْ كَانَ أَبِي لَحِماً وَ لَقَدْ مَاتَ يَوْمَ مَاتَ وَ فِي كُمِّ أُمِّ وَلَدِهِ ثَلَاثُونَ دِرْهَماً لِلَّحْمِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: عبـد الأعلی مولی آل سام می گویـد که به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: پیش خودمان از رسول خـدا صـلی اللّه علیـه و آلـه روایت می کنیم که فرمـود: خـدا، خـانه گوشـتین را دشـمن می دارد. فرمـود: دروغ گفتنـد. همـانا [مقصود]رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از بیت اللحم، خانه ای است که در آن از مردم، غیبت می کنند و گوشت مردم را می خورنـد، و پـدرم گوشت دوست بود و روزی که درگـذشت در آستین مادر فرزنـدش سی درهم برای خریـد گوشت بود. - . المحاسن : ۴۶۱ -

**[ترجمه]

بیان

زکریا بن محمد المؤمن لم یوصف فی الرجال بالأزدی و الموصوف به زکریا بن میمون و یحتمل أن یکون غیرهما.

**[ترجمه]در میـان رجـال[حـدیث] زکریا بن محمـد المومن به أزدیّ توصـیف نشـده است و این زکریا بن میمون است که به أزدیّ موصوف است و احتمال هم دارد که غیر از آن دو باشد.

**[ترجمه]

«۲۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَحِماً يُحِبُّ اللَّحْمَ (۳).

١- ١. المصدر: ۴۶۱.

٢- ٢. المصدر: ۴۶۱.

٣- ٣. المصدر: ۴۶۱.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام فرمود: رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله گوشتين بود و گوشت را دوست مى داشت. - . المحاسن : ۴۶۱ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّا مَعْشَرَ قُرَیْشٍ قَوْمٌ لَحِمُونَ (۱).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله و سلم فرمود: ما قريش مردمى گوشت دوست هستيم. - . المحاسن : ۴۶۱ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اللَّحْمُ حَمْضُ الْعَرَبِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله فرمود: گوشت، ترشى عرب است. - . المحاسن : ۴۶۱ -

**[ترجمه]

تبیان

أی إذا ملوا من أكل الحلو كالتمر و أشباهه اشتهوا اللحم و مالوا إلیه فی القاموس الحمض ما ملح و أمر من النبات و هی كفاكهه الإبل و الخله ما حلا و هی كخبزها و التحمیض الإقلال من الشی ء و فی النهایه فی حدیث ابن عباس كان یقول إذا أفاض من عنده فی الحدیث بعد القرآن و التفسیر أحمضوا یقال أحمض القوم إحماضا إذا أفاضوا فیما یؤنسهم من الكلام و الأخبار و الأصل فیه الحمض من النبات و هو للإبل كالفاكهه للإنسان لما خاف علیهم الملال أحب أن یریحهم فأمرهم بالأخذ فی ملح الكلام و الحكایات.

و منه، حدیث الزهری الأذن مجاجه و للنفس حمضه أی شهوه كما تشتهی الإبل الحمض و هو كل نبت فی طعمه حموضه یقال أحمضت الرجل عن الأمر أی حولته عنه و هو من أحمضت الإبل إذا ملت من رعی الخله و هو الحلو من النبات اشتهت الحمض فتحولت إلیه.

**[ترجمه]یعنى چون از خوردن غذاهاى شيرين مانند خرما و نظايرآن خسته مى شوند به گوشت اشتها پيدا مى كنند و به آن

گرایش می یابنـد، در قـاموس گفته است: حمض عبـارت است از آنچه از گیاهـان که شور مزه و تلـخ است و ماننـد میوه شـتر است. و خلّه گیاه شـیرینی است و ماننـد نان او[شتر] است، تحمیض به معنای کم گـذاری از هر چیز است، در نهایه در حـدیث ابن عباس آمـده است که پیوسـته می گفت که چون کسانی که نزد او بودند، پس از قرآن و تفسـیر گفتگو می کردند، به آنها می گفت «أحمضوا» یعنی در گفتگوها و [سخنان] انس آور وارد شدند. گفته می شود «أحمض القوم احماضًا» هنگامی که در گفتگو و خبرهـایی که برای آنهـا انس آور است بپردازنـد. و اصل آن از حمض در وصف گیاه است و آن برای شتر، همچون میوه برای انسان است، و چون از خسـتگی آنها نگران می شـد و می خواست [که آنها] استراحت کنند [به آنها] می فرمود تا به سخنهای دلپذیر و داستانها بپردازند.

حـدیث زهریّ نیز به همین معنـاست که گوش خسـته می شود و دل کـامجو است یعنی خواهش ها دارد ماننـد شتر که حمض میخواهـد و آن عبـارت است از هر گیـاه ترش مزه. گفته می شود «احمضت الرجـل عن الامـر» یعنی مرد را از وضع [کـار]خود بر گردانـدم[منصـرف کردم] و آن از بـاب «احمضت الابل» است که وقتی شتر از چریـدن خلّه که گیاه شـیرین است خسـته می شود به گیاه ترشین میل پیدا کند و بدان گرایش می یابد.

**[ترجمه]

«۲۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ عِیصٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی لَحْمِ بَرِیرَةَ فَقَالَ مَا یَمْنَعُکُمْ مِنْ هَذَا اللَّحْمِ أَنْ تَصْنَعُوهُ وَ قَدْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ لَحِماً(۳).

**[ترجمه]محـاسن: امـام صادق علیه السّـلام فرمود: که پیغمبر صـلی اللَّه علیه و آله به گوشتی که بریره آورده بود ، نگاه کرد وفرمود: چه چیزی شما را از پخت آن بازداشت؟ و رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله گوشت دوست بود. - . المحاسن : ۴۶۲ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ ابْنِ أَبِی یَعْفُورٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا تَرَکَ أَبِی إِلَّا سَبْعُونَ دِرْهَماً حَبَسَهَا لِلَّحْمِ إِنَّهُ کَانَ لَا یَصْبِرُ عَنِ اللَّحْمِ (۴).

**[ترجمه]محـاسن: امـام صادق علیه السّـلام فرمود: پـدرم جز هفتاد درهم به جا نگـذاشت که آن را برای خریـد گوشت پس انداز کرده بود و از خوردن گوشت، خودداری نمی کرد. - . المحاسن : ۴۶۲ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَهَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ هَارُونَ

ص: ۶۲

۱- ۱. المحاسن ۴۶۱.

۲- ۲. المحاسن ۴۶۱.

۳- ۳. المحاسن: ۴۶۲.

۴- ۴. المحاسن: ۴۶۲.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَرَکَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام ثَلَاثِینَ دِرْهَماً لِلَّحْمِ وَ کَانَ رَجُلًا لَحِماً(۱).

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیٍّ بْنِ الْحَکَمِ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: تَغَدَّیْتُ مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام خَمْسَهَ عَشَرَ یَوْماً بِلَحْمٍ (۲).

و منه، عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن علی بن عطیه عن زراره: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: ابو جعفر علیه السلام، سی در هم برای گوشت باقی گذاشت و او فردی گوشت دوست بود. - . المحاسن : ۴۶۳ -

محاسن: زراره می گوید: پانزده روز با امام باقر علیه السّلام با خوراک گوشت، چاشت خوردم. - . المحاسن : ۴۶۳ -

در همان، بسند دیگری مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۴۶۳ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِیٍّ بْنِ رِئَابٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: تَغَدَّیْتُ مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فِی شَعْبَانَ خَمْسَهَ عَشَرَ یَوْماً کُلَّ یَوْمٍ بِلَحْمٍ مَا رَأَیْتُهُ صَامَ مِنْهَا یَوْماً وَاحِداً(۴).

**[ترجمه]محاسن: زراره می گوید: که در ماه شعبان پانزده روز با امام باقر علیه السلام هر روز با خوراک گوشت چاشت خوردم و ندیدم یک روزش را روزه گرفته باشد. - . المحاسن : ۴۶۳ -

**[ترجمه]

بیان

کأن إفطاره علیه السلام شعبان کان لعذر أو لبیان الجواز.

**[ترجمه]افطار آن حضرت در شعبان برای عذری بوده یا برای بیان جواز آن بوده است.

**[ترجمه]

«۲۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَصَمِّ عَنْ شُعَیْبٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: لُحُومُ الْبَقَرِ دَاءٌ(۵).

و منه، عن النوفلی عن السکونی بإسناده: مثله (۶).

**[ترجمه]محاسن: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: گوشتهای گاو [موجب] درد[بیماری] می باشند. - . المحاسن : ۴۶۳ -

و از همان، با سندی دیگر مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۴۶۳ -

**[ترجمه]

«۳۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْمَدَائِنِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ أَوْ غَیْرِهِ عَنِ اللَّفَّافِیِّ: أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام کَانَ یُبْعَثُ إِلَیْهِ وَ هُوَ بِمَکَّهَ یُشْتَرَی لَهُ لَحْمُ الْبَقَرِ فَیُقَدِّدُهُ (۷).

**[ترجمه]محاسن: لفّافی می گوید: وقتی أبو الحسن علیه السّلام در مکه بود[کسی را] نزد او می فرستادند تا برایش گوشت گاو بخرد و آن را خشک می کرد و قدید می نمود. - . المحاسن : ۴۶۳ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس القدید اللحم المشرر المقدد أو ما قطع منه طوالا و تقدد یبس انتهی و کأنه کان لدواء أو مصلحه أو کان نوعا من القدید لا یکره أو الکراهه مخصوصه بما إذا أکل من غیر طبخ

وَ رَوَی الْکُلَیْنِیُ (۸)

مَرْفُوعاً إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قُلْتُ اللَّحْمُ یُقَدَّدُ وَ یُذَرُّ عَلَیْهِ الْمِلْحُ وَ یُجَفَّفُ فِی الظِّلِّ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِأَکْلِهِ فَإِنَّ الْمِلْحَ قَدْ غَیَّرَهُ.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: قدید، گوشت دراز خشک شده است یا به معنی گوشتی است که به صورت طولی[دراز] بریده شده و خشک شده است. پایان، و گویا [این کار]برای درمان یا نیاز دیگر بوده و یا نوعی از قدید[بوده] که مکروه نیست یا کراهت داشتن، مخصوص قدید نپخته است.

راوی می گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: [در مورد اینکه]گوشت را تکه کنند و بر آن نمک بزنند و در سایه بخشکانند[چه می فرمایید؟]، فرمود: خوردن آن اشکالی ندارد چون نمک آن را دگرگون کرده است. - . الکافی ۶ : ۳۱۴ -

**[ترجمه]

«۳۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ عَطِيَّهَ أَخِی أَبِی الْعِرَامِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ أَصْحَابَ الْمُغِیرَهِ یَنْهَوْنَنِی عَنْ أَكْلِ الْقَدِیدِ الَّذِی لَمْ تَمَسَّهُ

ص: ۶۳

۱- ۱. المحاسن ۴۶۳.

۲- ۲. المحاسن ۴۶۳.

۳- ۳. المحاسن ۴۶۳.

۴- ۴. المحاسن ۴۶۳.

۵- ۵. المحاسن ۴۶۳.

۶- ۶. المحاسن ۴۶۳.

۷- ۷. المحاسن ۴۶۳.

۸- ۸. الكافی ۶ ر ۳۱۴ باب القدید.

النَّارُ قَالَ لَا بَأْسَ بِأَكْلِهِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: عطیه می گوید: به ابی جعفر علیه السّلام گفتم: اصحاب مغیره مرا از خوردن گوشت قدید نپخته باز میدارند، حضرت فرمود: خوردن آن اشکالی ندارد. - . المحاسن : ۶۳ -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: شَيْئَانِ صَالِحَانِ لَمْ يَدْخُلَا جَوْفاً قَطُّ فَاسِداً إِلَّا أَصْلَحَاهُ وَ شَيْئَانِ فَاسِدَانِ لَمْ يَدْخُلَا جَوْفاً قَطُّ صَالِحاً إِلَّا أَفْسَدَاهُ فَالصَّالِحَانِ الرُّمَّانُ وَ الْمَاءُ الْفَاتِرُ وَ الْفَاسِدَانِ الْجُبُنُّ وَ الْقَدِيدُ الْغَابُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: دو چیزِ خوب وجود دارند که هرگز به درونی[شکمی] فاسد وارد نمی شوند مگر اینکه آن را اصلاح می کنند و دو چیز فاسد وجود دارند که هرگز به درون[شکم] سالمی وارد نمی شوند مگر اینکه آن را فاسد می کنند. آن دو چیز خوب عبارتند از انار و آب ولرم. و آن دو چیز تباه عبارتند از پنیر و گوشت خشک شب مانده و بو گرفته. - . المحاسن : ۶۳ -

**[ترجمه]

بیان

الفاتر المعتدل بين الحراره و البروده في القاموس فتر يفتر و يفتر فتورا و فتارا سكن بعد حده و فتر الماء سكن حره فهو فاتر و فاتور انتهى و يلوح منه أنه يعتبر فيه أن يكون الاعتدال بعد الحراره و في النهايه غب اللحم و أغب فهو غاب و مغب إذا أنتن (۳).

**[ترجمه]فاتر یعنی معتدل،[ولرم] مابین گرمی و سردی، در قاموس گفته است: «فقر يفتر و يفتر فتورا و فتارا» یعنی پس از تندی [و تیزی] آرام شد، «فتر الماء فهو فاتر و فاتور»یعنی گرمای آب آرام گرفت. پایان. از آن چنین پیداست که در این کلمه معتدل بودن پس از گرما اعتبار شده است. در نهایه آمده است: «غب اللحم و اغب فهو غاب و مغب »یعنی گوشت بد بو شد. - . المحاسن : ۶۳ -

**[ترجمه]

«۳۳»

الْمَحَاسِنُ، رُوِيَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَةٌ يَهْدِمْنَ الْبَدَنَ وَ رُبَّمَا قَتَلْنَ أَكْلُ الْقَدِيدِ وَ دُخُولُ الْحَمَّامِ عَلَى الْبِطْنَهِ وَ نِكَاحُ الْعَجَائِزِ وَ زَادَ فِيهِ أَبُو إِسْحَاقَ النَّهَاوَنْدِيُّ وَ غِشْيَانُ النِّسَاءِ عَلَى الِامْتِلَاءِ(۴).

المکارم، : مثله (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: سه چیز، بدن را ویران می کنند و چه بسا بکشند؛ خوردن قدید و رفتن به حمام با شکم پُر و هم خوابی با پیرزن ها. و ابو اسحاق نهاوندی، هم خوابی زنان با شکم پُر را به آنها افزوده است. - . المحاسن : ۶۳ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۴ -

**[ترجمه]

«۳۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: ثَلَاثٌ لَا یُؤْکَلْنَ وَ یُسْمِنَّ وَ ثَلَاثٌ یُؤْکَلْنَ وَ یَهْزِلْنَ وَ اثْنَانِ یَنْفَعَانِ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ لَا یَضُرَّانِ مِنْ شَیْ ءٍ وَ اثْنَانِ یَضُرَّانِ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ لَا یَنْفَعَانِ مِنْ شَیْ ءٍ فَاللَّوَاتِی لَا یُؤْکَلْنَ وَ یُسْمِنَّ اسْتِشْعَارُ الْکَتَّانِ وَ الطِّیبُ وَ النُّورَهُ وَ اللَّوَاتِی یُؤْکَلْنَ وَ یَهْزِلْنَ اللَّحْمُ الْیَابِسُ وَ الْجُبُنُّ وَ الطَّلْعُ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ وَ الْجَوْزُ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ الْکُسْبُ قَالَ قُلْتُ فَمَا اللَّذَانِ یَنْفَعَانِ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ لَا یَضُرَّانِ مِنْ شَیْ ءٍ قَالَ السُّکَّرُ وَ الرُّمَّانُ وَ اللَّذَانِ یَضُرَّانِ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ لَا یَنْفَعَانِ مِنْ شَیْ ءٍ فَاللَّحْمُ الْیَابِسُ وَ الْجُبُنُّ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ قُلْتَ ثَمَّ یَهْزِلْنَ وَ قُلْتَ هَاهُنَا یَضُرَّانِ فَقَالَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ الْهُزَالَ مِنَ الْمَضَرَّهِ(۶).

ص: ۶۴

۱- ۱. المحاسن: ۶۳.

۲- ۲. المحاسن: ۶۳.

۳- ۳. المحاسن: ۶۳.

۴- ۴. المحاسن: ۶۳.

۵- ۵. مکارم الأخلاق: ۱۸۴.

۶- ۶. المحاسن: ۶۳.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: سه چیز ناخورده فربه می سازند و سه چیز خورده می شوند و لاغر می کنند، دو چیز، از هر چیزی سود می رسانند و زیانی ندارند و دو چیز، همه زیانی دارند و هیچ سودی ندارند؛ آنها که ناخورده فربه می کنند [عبارتند از]پوشیدن لباس کتان، و بوی خوش و نوره کشیدن. و آن ها که خورده می شوند و لاغر می کنند [عبارتند از] گوشت خشکیده و پنیر و طلع، و در حدیث دیگری گردو آمده است و در حدیث دیگری ته مانده روغن آب شده آمده است.[راوی] می گوید عرض کردم: آن دو که همه سودی دارند و زیانی ندارند چه چیزی هستند؟ فرمود: شکر و انار، و آن دو که همه زیانی دارند و سودی ندارند [عبارتند از]گوشت خشکیده و پنیر، [راوی می گوید]عرض کردم: قربانت شوم فرمودید [که این دو، یعنی گوشت خشکیده و پنیر] لاغر می کنند و اینجا می فرمائید زیان می آورند؟ فرمود: آیا نمی دانی که لاغری خود زیان است. - . المحاسن : ۶۳ -

**[ترجمه]

بیان

رواه فی الکافی (۱)

عن البرقی بهذا الإسناد و فی المکارم (۲) مرسلا و فی القاموس سمن کسمع سمانه بالفتح و سمنا کعنبا فهو سامن و سمین و الجمع سمان و کمحسن السمین خلقه و قد أسمن و سمنه تسمینا و امرأه مسمنه کمکرمه خلقه و مسمنه کمعظمه بالأدویه و قال هزل کعنی هزالا و هزل کنصر هزلا و یضم و هزلته أهزله و هزلته و قال الشعار ککتاب ما تحت الدثار من اللباس و هو یلی شعر الجسد و یفتح و استشعره لبسه و قال الجبن بالضم و بضمتین و کعتل معروف.

و فی أکثر نسخ الکافی و فی حدیث آخر الجوز و الکسب و فی بعضها الجرز مکان الجوز و هو لحم ظهر الجمل و ما هنا أظهر من کل وجه و الکسب بالضم عصاره الدهن و فی الکافی اللذان ینفعان من کل شی ء و لا یضرّان من شی ء فالماء الفاتر و الرمان قوله علیه السلام أ ما علمت إلخ أی الضرر أعم من الهزال و إنما خصه فی الأول لکونه سببا للضرر المخصوص بخلاف الثانی فإنه عام لقوله من کل شی ء.

**[ترجمه]این حدیث را در کافی - . الکافی ۶. : ۳۱۵ - با همین اسناد از برقی آورده و در مکارم - . مکارم الاخلاق : ۲۲۴ - به صورت مرسل ذکر کرده است. در قاموس گفته است: سمن مانند سمع بوده[و مضارع آن مفتوح العین است] مصدر آن سمانه و سمنا مثل عنبا بوده و سامن و سمین [از همین ریشه گرفته شده اند] و جمع آن سمان است. و بر وزن محسن که به کار رود به معنای چاق مادر زادی می باشد. [با افعال و تفعیل نیز به کار رفت است] اسمن و سمنه تسمینا، زن مُسمنه به زنی گفته می شود به صورت مادر زادی چاق است و زن مسمّنه [به زنی گفته می شود که]با[استفاده از داروها] چاق شده است. [همچنین در قاموس] گفته است: مصدر هزل مانند عنی [مکسور العین] هزالا بوده و مصدر هزل مانند نصر [مفتوح العین]هزلا می باشد. هزلته اهزله و هزّلته [نیز از این ریشه به کار رفته است] شِعار زیر پوش است که از زیر لباس پوشیده می شود و در کنار موی بدن قرار می گیرد. استشعره یعنی آن را پوشید و [همچنین در قاموس] گفته است: جُبن و جُبُن به معنای پنیر است.

در بیشتر نسخه های کافی گردو آمده و در حدیث دیگری گردو و ته مانده روغنی که آن را آب می کنند ذکر شده و در حدیثی، جزر است که به گوشت پشت شتر گفته می شود و آنچه در اینجا است روشن تر است. کُسب به ته مانده روغن گفته می شود. و در کافی گفته است: آن دو که همه سودی دارند و زیانی ندارند[عبارتند از] آب ولرم و انار است ، اینکه فرمود: ندانی که لاغری خود زیان است یعنی زیان اعم از لاغریست و آن[لاغری] را به صورت خاص در اول ذکر کرده است چون باعث زیان خاصی است به خلاف دوم که عام است چرا که فرمود: از هر چیزی .

**[ترجمه]

«۳۵»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَفَّارِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِيٍّ الدِّعْبِلِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: شَيْئَانِ مَا دَخَلَا جَوْفاً قَطُّ إِلَّا أَفْسَدَاهُ وَ شَيْئَانِ مَا دَخَلَا جَوْفاً قَطُّ إِلَّا أَصْلَحَاهُ فَأَمَّا اللَّذَانِ يُصْلِحَانِ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ فَالرُّمَّانُ وَ الْمَاءُ الْفَاتِرُ وَ أَمَّا اللَّذَانِ يُفْسِدَانِ فَالْجُبُنُّ وَ الْقَدِيدُ(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام زین العابدین علیه السّلام می فرماید: که دو چیز است که به داخل چیزی وارد نشده اند مگر اینکه آن را تباه کرده اند و دو چیز هستند که به داخل چیزی وارد نشده اند مگر اینکه آن را اصلاح کرده اند؛ اما آن دو که درون انسان را اصلاح می کنند[عبارتند از] انار و آب ولرم و اما آن دو که تباه می کنند[عبارتند از] پنیر و قدید[گوشت خشک شده] - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۹ -

**[ترجمه]

«۳۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَيْمَنَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَتَى عَلَيْهِ أَرْبَعُونَ يَوْماً وَ لَمْ يَأْكُلِ اللَّحْمَ فَلْيَسْتَقْرِضْ عَلَى اللَّهِ وَ لْيَأْكُلْهُ (۴).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۵)

ص: ۶۵

۱- ۱. الكافی ۶ ر ۳۱۵.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ۲۲۴ و فيه:[الكتب] خ ل.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۶۴.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ۱۸۳.

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: هر کسی که چهل روز بر او بگذرد و گوشت نخورده باشد بر عهده خدا وام ستاند و آن را بخورد. - . المحاسن : ۴۶۴ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

بیان

علی الله أی متوكلا علیه أو حال كون أدائه لازما علیه.

**[ترجمه]علی الله یعنی در حالی که به خدا توکل کرده است یا به این معنا که در حال اداء آن بر او لازم است.

**[ترجمه]

«۳۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اللَّحْمُ مِنَ اللَّحْمِ مَنْ تَرَكَهُ أَرْبَعِینَ یَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ كُلُوهُ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی السَّمْعِ وَ الْبَصَرِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: گوشت از گوشت است و هر که چهل روز آن را نخورد بد خلق می شود آن را بخورید که شنوائی و بینائی را می افزاید. - . المحاسن : ۴۶۴ -

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ مِنْهُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَی بْنِ بَكْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام یَقُولُ: اللَّحْمُ یُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ مَنْ أَدْخَلَ جَوْفَهُ لُقْمَهَ شَحْمٍ أَخْرَجَتْ مِثْلَهَا دَاءً(۲).

**[ترجمه]محاسن: أبوالحسن علیه السّلام می فرماید: گوشت، گوشت را می رویاند و هر که یک لقمه پیه به درونش وارد کند ، دردی مانندآن را خارج کرده است. - . المحاسن : ۴۶۴ -

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ مِنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَكَلَ لُقْمَةَ شَحْمٍ أَخْرَجَتْ مِثْلَهَا مِنَ الدَّاءِ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: هر که یک لقمه پیه به درونش وارد کند ، دردی مانند آن را خارج کرده است. - . المحاسن : ۴۶۵ -

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ مِنْهُ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا بَلَغَ بِهِ زُرَارَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ الشَّحْمَةُ الَّتِی تُخْرِجُ مِثْلَهَا مِنَ الدَّاءِ أَیُّ شَحْمَةٍ قَالَ هِیَ شَحْمَةُ الْبَقَرِ وَ مَا سَأَلَنِی یَا زُرَارَةُ عَنْهَا أَحَدٌ قَبْلَكَ.

قَالَ وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ: فِی قَوْلِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً مِنَ الشَّحْمِ أَنْزَلَتْ مِنَ الدَّاءِ مِثْلَهَا فَقَالَ ذَاكَ شَحْمُ الْبَقَرِ(۴).

المكارم، عنه علیه السلام: مثله (۵)

**[ترجمه]محاسن: زراره می گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: قربانت شوم آن پیه که دردی مانند خود را از بدن خارج می کند کدام پیه است؟ فرمود: پیه گاو. و ای زراره کسی پیش از تو از من در مورد آن نپرسیده بود .

محاسن: امام ششم علیه السّلام در شرح حدیث پیغمبر صلی اللّه علیه و آله که: «هر که یک لقمه پیه بخورد دردی مانند آن را از بدنش خارج فرو می آورد[داخل می کند]» فرمود: آن پیه گاو است. - . المحاسن : ۴۶۵ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۲ -

**[ترجمه]

بيان

بين الخبرين تناف و يمكن الجمع بينهما بالحمل على اختلاف الأمزجه و الأشخاص و يحتمل أن يكون فی الخبر الأول شحمه غير البقر.

**[ترجمه]میان این دو خبر تنافی است و می توان با حمل بر اختلاف مزاجها و اشخاص میان آنها جمع کرد و احتمال دارد در خبر اول، پیه غیر گاو مد نظر باشد.

**[ترجمه]

«۴۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ وَ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ زِیَادِ بْنِ هَارُونَ الْعَبْدِیِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ وَ أَبِی الْبَخْتَرِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اللَّحْمُ یُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ مَنْ تَرَکَ اللَّحْمَ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً سَاءَ خُلُقُهُ (۶).

---

۱ - ۱. المحاسن: ۴۶۴، و لیس المراد بخروج الداء اخراجه من البدن، بل المراد أن الشحمه تخرج داء الی ظاهر البدن مثل الخراج.

۲ - ۲. المحاسن: ۴۶۴، و لیس المراد بخروج الداء اخراجه من البدن، بل المراد أن الشحمه تخرج داء الی ظاهر البدن مثل الخراج.

۳- ۳. المحاسن ۴۶۵.

۴- ۴. المحاسن ۴۶۵.

۵- ۵. مکارم الأخلاق ۱۸۲.

۶- ۶. المحاسن ۴۶۵.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: گوشت، گوشت را می روياند و هر كه چهل روز [گوشت] نخورد بد رفتار می گردد. - . المحاسن

- ۴۶۵ :

**[ترجمه]

بيان

الظاهر زياد بن مروان القندی كما سيأتی.

**[ترجمه]ظاهرا زياد بن مروان قندی مد نظر است كه در ادامه خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۴۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: اللَّحْمُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ مَنْ تَرَكَهُ أَرْبَعِينَ يَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ فَأَذِّنُوا فِی أُذُنِهِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: هشام بن سالم می گويد: گوشت، گوشت را می روياند و هر كه چهل روز [گوشت] نخورد بد رفتار می گردد و هر كه بد رفتار شد در گوشش اذان بگوئيد. - . المحاسن : ۴۶۵ -

**[ترجمه]

«۴۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ بَقَّاحٍ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَيْمَنَ عَنْ أَبِی أُسَامَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: عَلَيْكُمْ بِاللَّحْمِ فَإِنَّ اللَّحْمَ يُنْمِی اللَّحْمَ وَ مَنْ مَضَى بِهِ أَرْبَعُونَ صَبَاحاً لَمْ يَأْكُلِ اللَّحْمَ سَاءَ خُلُقُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ فَأَطْعِمُوهُ اللَّحْمَ وَ مَنْ أَكَلَ شَحْمَةً أَنْزَلَتْ مِثْلَهَا مِنَ الدَّاءِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله عليه و آله فرمود: بر شما باد خوردن گوشت، چرا كه گوشت، گوشت را می روياند و هر كس چهل روز بر او بگذرد و گوشت نخورده باشد، بد خلق می شود و هر كه بد خلق شد به او گوشت بخورانيد و هر كه پيه بخورد دردی مانند آن را فرود آورد[گرفتار شود] - . المحاسن : ۴۶۵ -

**[ترجمه]

«۴۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبَانٍ عَنِ الْوَاسِطِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ لِكُلِّ شَيْ ءٍ قَرَماً وَ إِنَّ قَرَمَ الرَّجُلِ اللَّحْمُ فَمَنْ تَرَكَهُ أَرْبَعِينَ يَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ فَأَذِّنُوا فِی أُذُنِهِ الْيُمْنَى.

و رواه عن المحسن عن أبان عن الواسطی:(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر چیزی دل خواهی دارد و دل خواه مرد، گوشت است و هر که چهل روز گوشت نخورد بد خلق می شود و هر که بدخلق شد در گوش راستش اذان بگوئید. - . المحاسن : ۴۶۵ -

و این حدیث را از محسن از ابان از واسطی نقل کرده است .

**[ترجمه]

«۴۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی حَفْصٍ الْأَبَّارِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: كُلُوا اللَّحْمَ فَإِنَّ اللَّحْمَ مِنَ اللَّحْمِ وَ اللَّحْمُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ مَنْ لَمْ يَأْكُلِ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ يَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ وَ إِذَا سَاءَ خُلُقُ أَحَدِكُمْ مِنْ إِنْسَانٍ أَوْ دَابَّةٍ فَأَذِّنُوا فِی أُذُنِهِ الْأَذَانَ كُلَّهُ.

وَ رَوَى بَعْضُهُمْ: أَيُّمَا أَهْلِ بَيْتٍ لَمْ يَأْكُلُوا اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً سَاءَتْ أَخْلَاقُهُمْ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السّلام می فرماید: گوشت بخورید زیرا گوشت از گوشت است و گوشت، گوشت را می رویاند و اگر کسی چهل روز گوشت نخورد بد خلق شود و زمانی که انسان یا حیوانی[از شماها] بدخلق شود همه ی اذان را در گوش راستش بگوئید. - . المحاسن : ۴۶۵ -

و برخی روایت کردند که هر خاندانی چهل شب گوشت نخورند بد خلق می شوند.

**[ترجمه]

«۴۶»

وَ مِنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ علیه السلام إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ مَنْ لَمْ يَأْكُلِ اللَّحْمَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ سَاءَ خُلُقُهُ فَقَالَ كَذَبُوا وَ لَكِنْ مَنْ لَا يَأْكُلُ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ يَوْماً تَغَيَّرَ خُلُقُهُ وَ بَدَنُهُ وَ ذَلِكَ لِانْتِقَالِ النُّطْفَهِ فِی مِقْدَارِ أَرْبَعِينَ يَوْماً(۵).

**[ترجمه]محاسن: حسین بن خالد می گوید: به ابی الحسن علیه السّلام عرض کردم: مردم می گویند هر که سه روز گوشت نخورد بد رفتار شود، فرمود: دروغ می گویند، ولی هر که چهل روز گوشت نخورد اخلاقش و بدنش بر می گردد[بد می

شود] ، برای اینکه انتقال نطفه از حالی به حالی در چهل روز است. - . المحاسن : ۴۶۶ -

**[ترجمه]

بیان

لانتقال النطفه هـذا شاهـد للأربعین فإن انتقال النطفه إلی العلقه یکون أربعین یوما و کذا المراتب بعدها فانتقال الإنسان من حال إلی حال یکون فی

ص: ۶۷

۱- ۱. المحاسن ص ۴۶۵ و ما بین العلامتین ساقط من ط الکمپانی.

۲- ۲. المحاسن ص ۴۶۵ و ما بین العلامتین ساقط من ط الکمپانی.

۳- ۳. المحاسن ص ۴۶۵ و ما بین العلامتین ساقط من ط الکمپانی.

۴- ۴. المحاسن ص ۴۶۵ و ما بین العلامتین ساقط من ط الکمپانی.

۵- ۵. المصدر نفسه ۴۶۶.

أربعين يوما كما ورد أن شارب الخمر لا تقبل صلاته و توبته أربعين يوما.

**[ترجمه]اینکه فرمود «برای اینکه انتقال نطفه» این شاهدی برای چهل روز است زیرا انتقال نطفه به علقه در چهل روز است و هم چنین است مراتب بعدی آن. پس انتقال انسان هم از حالی به حالی دیگر در چهل روز است چنانچه روایت شده است که هر کس شراب بخورد، نماز و توبه اش تا چهل روز پذیرفته نمی شود.

**[ترجمه]

«۴۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ وَ النَّضْرِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اللَّحْمُ بِاللَّبَنِ مَرَقُ الْأَنْبِيَاءِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: گوشت با شیر آبگوشت[خورش] پیامبران است. - . المحاسن : ۴۶۶ -

**[ترجمه]

«۴۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: شَكَا نَبِیٌّ قَبْلِی إِلَى اللَّهِ الضَّعْفَ فِی بَدَنِهِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ اطْبُخِ اللَّحْمَ وَ اللَّبَنَ فَإِنِّی قَدْ جَعَلْتُ الْبَرَكَةَ وَ الْقُوَّةَ فِيهِمَا(۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: پیغمبری قبل از من، از ناتوانی و ضعف بدنش به خداوند شکایت کرد و خداوند به او وحی کرد گوشت و شیر را بپز و بخور که برکت و نیرو را در آنها قرار داده ام. - . المحاسن : ۴۶۷ -

**[ترجمه]

«۴۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَكَا نَبِیٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ إِلَى اللَّهِ الضَّعْفَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ كُلِ اللَّحْمَ بِاللَّبَنِ (۳).

و منه، عن أبی القاسم الكوفی و يعقوب بن يزيد عن القندی عن عبد الله بن سنان عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: پیامبری از پیامبران از ضعف [بدنش] به خدا شکایت کرد و خدا به او وحی کرد که گوشت را با شیر بخور. - . المحاسن : ۴۶۷ -

عبدالله بن سنان از امام صادق علیه السلام مانند آن را روایت کرده است. - . المحاسن : ۴۶۷ -

**[ترجمه]

«۴۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَكَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ إِلَى اللَّهِ الضَّعْفَ فَقَالَ لَهُ اطْبُخِ اللَّحْمَ بِاللَّبَنِ وَ قَالَ إِنَّهُمَا يَشُدَّانِ الْجِسْمَ قُلْتُ هِيَ الْمَضِيرَةُ قَالَ لَا وَ لَكِنِ اللَّحْمُ بِاللَّبَنِ الْحَلِيبِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: پیامبری از پیامبران از ضعف [بدنش] به خدا شکایت کرد و خدا به او فرمود گوشت را با شیر بپز و فرمود آن دو، جسم را قوی می کنند. [راوی می گوید] گفتم: آن ترش است. حضرت فرمود: گوشت با شیر تازه. - . المحاسن : ۴۶۷ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس مضر اللبن أو النبيذ مضرا و يحرك و مضورا كنصر و فرح و كرم حمض و ابيض و هو مضير و مضر و المضيره مريقه تطبخ باللبن المضير و ربما خلط بالحليب.

و فی بحر الجواهر مضر حمض من باب نصر و مضير سخت ترش و المضيره طبيخه يطبخ باللبن الماضر فارسيها دوقبا و فی القاموس الحليب اللين المحلوب أو الحليب ما لم يتغير طعمه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: مَضُرَ اللبن او النبيذ مَضَرا و مضورا مانند نصَر و فرِح و كرُم به معنای ترش و سفيد شد.که به آن مضير و مضر گويند و مضيره بر وزن مريقه است که با شير ترش پخته می شود و ای بسا با شير تازه هم مخلوط شود.

در بحر الجواهر گفته است: مضَر يعنی ترش شد از باب نصر است. و مضير يعنی سخت ترش و مضيره، پخته شده ای است که با شير ترش پخته می شود و در فارسی به آن دوقبا گفته می شود در قاموس گفته است حليب يعنی شير دوشيده شده يا حليب [شيری است] که طعم آن تغيير نکرده است.

**[ترجمه]

«۵۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْأَصْبَغِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: إِنَّ نَبِيّاً مِنَ الْأَنْبِيَاءِ شَكَا إِلَى اللَّهِ الضَّعْفَ فِی أُمَّتِهِ فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَأْكُلُوا اللَّحْمَ بِاللَّبَنِ فَفَعَلُوا فَاسْتَبَانَتِ الْقُوَّةُ فِی أَنْفُسِهِمْ (۶).

۱- ۱. المحاسن: ۴۶۶.

۲- ۲. المحاسن ۴۶۷.

۳- ۳. المحاسن ۴۶۷.

۴- ۴. المحاسن ۴۶۷.

۵- ۵. المحاسن ۴۶۷.

۶- ۶. المحاسن ۴۶۷.

المكارم، عن أمير المؤمنين عليه السلام: مثله (۱)

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السّلام فرمود: پیغمبری از ضعف امتش به خدا شکایت کرد و خداوند به آنها دستور داد: گوشت را با شیر بخورند و [آنها]خوردند و [در خودشان]نیرو یافتند. - . المحاسن : ۴۶۷ -

در مکارم مانند آن از امیر المؤمنین علیه السّلام نقل شده است.

**[ترجمه]

بيان

فی السند ما بين سعد و الأصبغ إرسال.

**[ترجمه]در سند این حدیث، مابین سعد و اصبع مرسله می باشد. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۲ -

**[ترجمه]

«۵۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: كَتَبَ إِلَيْهِ رَجُلٌ يَشْكُو ضَعْفَهُ فَكَتَبَ كُلِ اللَّحْمَ بِاللَّبَنِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: مردی به او [نامه ای]نوشت و از ضعف خود شکایت کرد، [در]پاسخ نوشت: گوشت را با شیر بخور. - . المحاسن

: ۴۶۷ -

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ مِنْهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِذَا ضَعُفَ الْمُسْلِمُ فَلْيَأْكُلِ اللَّحْمَ بِاللَّبَنِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: هنگامی که مسلمان ضعیف شد، باید گوشت را با شیر بخورد. - . المحاسن

: ۴۶۷ -

**[ترجمه]

«۵۳»

وَ مِنْهُ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعْدٍ الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام إِنَّا أَهْلَ بَيْتٍ لَا يَأْكُلُونَ لَحْمَ الضَّأْنِ قَالَ وَ لِمَ قُلْتُ يَقُولُونَ إِنَّهُ يُهَيِّجُ بِهِمُ الْمِرَّةَ الصَّفْرَاءَ وَ الصُّدَاعَ وَ الْأَوْجَاعَ فَقَالَ يَا سَعْدُ لَوْ عَلِمَ اللَّهُ شَيْئاً أَكْرَمَ مِنَ الضَّأْنِ لَفَدَی بِهِ إِسْمَاعِيلَ (۴).

المكارم، عنه علیه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]محاسن: سعد بن سعد اشعری می گوید: به امام رضا علیه السّلام عرض کردم: ما خاندانی هستیم که گوشت میش نمی خورند فرمود: چرا گفتم: می گویند صفراء و دردسر و دردهای دیگر می آورد، فرمود: ای سعد اگر خدا چیزی را ارجمندتر از میش می دانست [آن را]قربانی اسماعیل می کرد. - . المحاسن

: ۴۶۷ -

در مکارم از امام رضا علیه السلام، مانند آن روایت شده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۵۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَصَابَهُ ضَعْفٌ فِی قَلْبِهِ أَوْ بَدَنِهِ فَلْيَأْكُلْ لَحْمَ الضَّأْنِ بِاللَّبَنِ (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: هر کسی که قلبش یا تنش سستی[ضعف] دارد گوشت میش را با شیر بخورد. - . المحاسن

: ۴۶۸ -

**[ترجمه]

«۵۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی أَيُّوبَ الْمَدِينِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ وَ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اللَّحْمُ بِاللَّبَنِ مَرَقُ الْأَنْبِيَاءِ(۷).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: گوشت با شیر، آبگوشت[خورش] انبیاست. - . المحاسن

- ۴۶۸ :

**[ترجمه]

«۵۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِی الْحَلَّالِ قَالَ: تَعَشَّيْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ بِلَحْمٍ مُلَبَّنٍ فَقَالَ هَذَا مَرَقُ الْأَنْبِيَاءِ(۸).

**[ترجمه]محاسن: زیاد بن ابی الحلال می گوید با امام صادق علیه السلام برای شام، گوشت [آغشته با] شیر خوردم. ایشان فرمود: این آبگوشت[خورش] انبیاء است. - . المحاسن

- ۴۶۸ :

**[ترجمه]

«۵۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَزْرَمِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ علیه السلام: كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام يَكْرَهُ إِدْمَانَ اللَّحْمِ وَ يَقُولُ إِنَّ لَهُ ضَرَاوَةً كَضَرَاوَةِ

۱- ۱. مكارم الأخلاق ۱۸۲.

۲- ۲. المحاسن ۴۶۷.

۳- ۳. المحاسن: ۴۶۷.

۴- ۴. المحاسن: ۴۶۷.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ۱۸۳.

۶- ۶. المحاسن: ۴۶۸.

۷- ۷. المحاسن: ۴۶۸.

۸- ۸. المحاسن: ۴۶۸.

الْخَمْرِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: علی علیه السّلام همواره خوردن گوشت را بد [مکروه] می داشت و می فرمود مانند شراب، اعتیاد آورد. - . المحاسن

: ۴۶۹ -

**[ترجمه]

تبیین

قال فی النهایه ضری بالشی ء یضری ضریا و ضرایه فهو ضار إذا اعتاده و منه حدیث عمر إن اللحم ضراوه کضراوه الخمر أی إن له عاده ینزع إلیها کعاده الخمر و قال الأزهری أراد أن له عاده طلابه لأکله کعاده الخمر مع شاربها و من اعتاد الخمر و شربها أسرف فی النفقه و لم یترکها و کذلک من اعتاد اللحم لم یکد یصبر عنه فدخل فی دأب المسرف فی النفقه انتهی.

و قال الکرمانی أی عاده نزاعه إلی الخمر یفعل کفعلها.

**[ترجمه]در نهایه گفته است «ضری بالشی ء یضری ضریا و ضرایه فهو ضار » یعنی به آن چیز معتاد شد. از عمر نقل شده است که گوشت اعتیاد آور است مانند اعتیاد شراب. یعنی مانند شراب، تقاضا آور است. ازهری گفته است: مقصود این است که [همان طور که] شراب برای نوشنده آن تقاضا آور است، گوشت هم برای خورنده آن تقاضا آور است. هر کسی که به شراب خواری عادت کند هزینه فراوان برای آن مصرف می کند و آن را ترک نمی کند و کسی هم که اعتیاد به خوردن گوشت پیدا کند نمی توان از آن خودداری کند و در هزینه [برای آن] از حد می گذرد[و اسراف می کند].پایان.

کرمانی می گوید: عادت گرایش به شراب باعث می شود که او بر اساس همان عادت انجام دهد.

**[ترجمه]

و أقول

کان هذه الأخبار محموله علی التقیه لأنها موافقه لأخبار المخالفین و طریقه صوفیتهم و قال الشهید قدس سره فی الدروس روی کراهه إدمان اللحم و أن له ضراوه کضراوه الخمر و کراهه ترکه أربعین یوما و أنه یستحب فی کل ثلاثه أیام و لو دام علیه أسبوعین و نحوها لعله و فی الصوم فلا بأس و یکره أکله فی الیوم مرتین.

**[ترجمه]این اخبار بر تقیه حمل می شود زیرا آن ها موافق اخبار مخالفان و روش صوفیان آنها است، شهید(قدس سره)در دروس گفته است روایت است که همواره خوردن گوشت بد است و مانند شراب اعتیاد آور است و ترک خوردن گوشت تا چهل روز هم، بد[و مکروه] است و در هر سه روز مستحبّ است و اگر دو هفته به جهت بیماری[یا مشکلی] آن را ادامه دهد و

در حال روزه گرفتن، اشکالی ندارد و در یک روز دو بار گوشت خوردن بد است.

**[ترجمه]

«۵۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مِسْكِينٍ عَنْ عَمَّارٍ السَّابَاطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ شِرَی اللَّحْمِ فَقَالَ فِی كُلِّ ثَلَاثٍ قُلْتُ لَنَا أَضْيَافٌ وَ قَوْمٌ يَنْزِلُونَ بِنَا وَ لَيْسَ يَقَعُ مِنْهُمْ مَوْقِعَ اللَّحْمِ شَیْ ءٌ فَقَالَ فِی كُلِّ ثَلَاثٍ قُلْتُ لَا نَجِدُ شَيْئاً أَحْضَرَ مِنْهُ وَ لَوِ ائْتَدَمُوا بِغَيْرِهِ لَمْ يَعُدُّوهُ شَيْئاً فَقَالَ فِی كُلِّ ثَلَاثٍ (۲).

**[ترجمه]محاسن: عمار ساباطی می گوید: از امام صادق علیه السّلام در باره خریدن گوشت سوال کردم، حضرت فرمود: در سه روز یک بار، گفتم: مهمان هایی داریم و مردمی بر ما وارد می شوند و چیزی به مانند گوشت دلنشین آنها نیست، فرمود: سه روز یک بار، گفتم: چیزی مناسبتر از آن نیابیم و هر خورش دیگری را چیزی نشمارند[نپسندند]، فرمود: هر سه روز یک بار. - . المحاسن

- ۴۷۰ :

**[ترجمه]

«۵۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ عِمْرَانَ أَبِی يَحْيَى عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَذُكِرَ اللَّحْمُ فَقَالَ كُلْ يَوْماً بِلَحْمٍ وَ يَوْماً بِلَبَنٍ وَ يَوْماً بِشَیْ ءٍ آخَرَ(۳).

**[ترجمه]محاسن: ادریس بن عبد اللّه می گوید: نزد امام صادق علیه السّلام بودم و نام گوشت برده شد، فرمود: یک روز گوشت بخور، یک روز شیر، یک روز چیز دیگر. - . المحاسن

- ۴۷۰ :

**[ترجمه]

«۶۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام

١- ١. المحاسن: ۴۶۹.
٢- ٢. المحاسن: ۴۷۰.
٣- ٣. المحاسن: ۴۷۰.

قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُعْجِبُهُ الذِّرَاعُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله از ذراع [بالای پاچه]خوشش می آمد. - . المحاسن

: ۴۷۰ و ۴۷۱ -

**[ترجمه]

«۶۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ أَبِیهِ قَالَ علیه السلام: سَمَّتِ الْیَهُودِیَّهُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی ذِرَاعٍ وَ کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یُحِبُّ الذِّرَاعَ وَ الْکَتِفَ وَ یَکْرَهُ الْوَرِکَ لِقُرْبِهَا مِنَ الْمَبَالِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: زن یهودیه پیغمبر صلی اللّه علیه و آله را با ذراع[بالای پاچه] زهر داد پیغمبر صلی اللّه علیه و آله ذراع [بالای پاچه]و شانه را دوست می داشت و ران را بد میداشت که نزدیک محل بول است. - . المحاسن

: ۴۷۰ و ۴۷۱ -

**[ترجمه]

«۶۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الرَّیَّانِ بْنِ الصَّلْتِ رَفَعَهُ قَالَ: قِیلَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِمَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُحِبُّ الذِّرَاعَ أَکْثَرَ مِنْهُ لِحُبِّهِ لِأَعْضَاءِ الشَّاهِ فَقَالَ إِنَّ آدَمَ قَرَّبَ قُرْبَاناً عَنِ الْأَنْبِیَاءِ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ فَسَمَّی لِکُلِّ نَبِیٍّ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ عُضْواً وَ سَمَّی لِرَسُولِ اللَّهِ الذِّرَاعَ فَمِنْ ثَمَّ کَانَ صلی الله علیه و آله یُحِبُّهَا وَ یَشْتَهِیهَا وَ یُفَضِّلُهَا(۳).

**[ترجمه]محاسن: از امام صادق علیه السّلام سوال شد: چرا رسول خدا صلی اللّه علیه و آله ذراع[بالای پاچه] را بیش از اعضاء دیگر گوسفند دوست می داشت؟ فرمود: همانا آدم علیه السّلام یک قربانی برای پیغمبران از نژادش کشت، و برای هر پیغمبری از اولادش، عضوی از آن را نام نهاد و ذراع[بالای پاچه] را به نام رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نمود از این رو پیامبرصلی الله علیه و آله آن را دوست می داشت و می خواست و برتری می داد. - . المحاسن

: ۴۷۰ و ۴۷۱ -

**[ترجمه]

«۶۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ أَكْلِ اللَّحْمِ النِّیِّ فَقَالَ هَذَا طَعَامُ السِّبَاعِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: هشام بن سالم می گویداز امام صادق علیه السّلام در باره خوردن گوشت خام سوال کردم، حضرت فرمود: این خوراک درنده ها است. - . المحاسن

: ۴۷۰ و ۴۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی القاموس ناء اللحم یناء فهو نی ء بین النیوء و النیوءه لم ینضج یائیه و فی النهایه فیه نهی عن أکل اللحم التی هو الذی لم یطبخ أو طبخ أدنی طبخ و لم ینضج یقال ناء اللحم یناء نیا بوزن ناع یناع نیعا فهو نی ء بالکسر و قد یترک الهمزه و یقلب یاء فیقال نی مشددا.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «ناء اللحم یناء فهو نیء بیّن النیوء و النّیوءه »یعنی پخته نشد. در نهایه گفته است: از خوردن گوشتی که پخته نشده یا کم پخته شده و کامل نپخته است نهی شده است. گفته می شود: «ناء اللحم یناء نیا بر وزن ناع یناع نیعا فهو نی ء بالکسر» و بعضا بدون همزه نوشته می شود و گفته می شود نیّ.

**[ترجمه]

«۶۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ حَرِیزٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَهَی أَنْ یُؤْکَلَ اللَّحْمُ غَرِیضاً وَ قَالَ إِنَّمَا یَأْکُلُهُ السِّبَاعُ قَالَ حَرِیزٌ حَتَّی تُغَیِّرَهُ الشَّمْسُ أَوِ النَّارُ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از خوردن گوشت خام نهی کرد و فرمود: آن را درنده ها می خورند، حریز گفت: تا آفتاب یا آتش آن را پخته کنند. - . المحاسن

: ۴۷۰ و ۴۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی الدروس یکره أکله أی اللحم غریضا یعنی نیا أی غیر نضیج و هو بکسر النون و الهمزه و فی الصحاح الغریض الطری.

**[ترجمه]در دروس گفته است: خوردن گوشت در حالی که غریض، یعنی نپخته است مکروه می باشد. در صحاح گفته است غریض یعنی جدید [و تازه].

**[ترجمه]

«۶۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ سَجَادَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْوَلِیدِ التَّمِیمِیِّ الْبَصْرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُرَاتِ الْأَزْدِیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ یُقْطَعَ اللَّحْمُ عَلَی الْمَائِدَهِ بِالسِّکِّینِ (۶).

ص: ۷۱

۱- ۱. المحاسن ۴۷۰ و ۴۷۱.

۲- ۲. المحاسن ۴۷۰ و ۴۷۱.

۳- ۳. المحاسن ۴۷۰ و ۴۷۱.

۴- ۴. المحاسن ۴۷۰ و ۴۷۱.

۵- ۵. المحاسن ۴۷۰ و ۴۷۱.

۶- ۶. المحاسن ۴۷۰ و ۴۷۱.

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از تکه کردن گوشت با کارد بر سر سفره، نهی کرد. -. المحاسن

: ۴۷۰ و ۴۷۱ -

**[ترجمه]

«۶۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْهَيْثَمِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: صَنَعَ لَنَا أَبُو حَمْزَةَ طَعَاماً وَ نَحْنُ جَمَاعَةٌ فَلَمَّا حَضَرَ رَأَى رَجُلًا مِنَّا يَنْهَكُ الْعَظْمَ فَصَاحَ بِهِ وَ قَالَ لَا تَفْعَلْ فَإِنِّي سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام يَقُولُ لَا تَنْهَكُوا الْعِظَامَ فَإِنَّ لِلْجِنِّ فِيهِ نَصِيباً فَإِنْ فَعَلْتُمْ ذَهَبَ مِنَ الْبَيْتِ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]محاسن: محمّد بن هیثم از پدرش نقل می کند که گفت: ابو حمزه برای ما که گروهی بودیم غذایی درست کرد، و چون بر سر خوراک نشستند مردی را دید که استخوان را می کاهد[کاملا از گوشت تمیز می کند] به او گفت: [این کار را]مکن که شنیدم امام زین العابدین علیه السّلام می فرمود: استخوان را نکاهید که جنّ در آن بهره[و نصیبی] دارد و اگر [این کار را] بکنید آنچه بهتر از آن است را از خانه می برد. -. المحاسن

: ۴۷۲ -

**[ترجمه]

«۶۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ علیه السلام: سَأَلْتُهُ عَنِ الْعَظْمِ أَنْهَكُهُ قَالَ نَعَمْ (۲).

**[ترجمه]محاسن: محمّد بن مسلم از امام باقر علیه السّلام پرسید استخوان را بکاهند؟ فرمود: آری. -. المحاسن

: ۴۷۲ -

**[ترجمه]

بیان

التجویز لا ینافی الکراهه و فی الدروس یکره نهک العظام أی المبالغه فی أکل ما علیها فإن للجن فیه نصیبا فإن فعل ذهب من البیت ما هو خیر من ذلک.

**[ترجمه]جایز بودن منافاتی با کراهت ندارد، در دروس گفته است: کاهیدن استخوان یعنی زیاده روی در خوردن هر چه بر

آن است مکروه است زیرا جنّ در آن بهره دارد و اگر [کاهیدن استخوان]انجام شود از خانه بهتر از آن می رود.

**[ترجمه]

«۶۸»

طِبُّ الْأَئِمَّهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ عَلِيِّ ابْنِ أَخِي يَعْقُوبَ عَنْ دَاوُدَ عَنْ هَارُونَ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّ رَجُلًا قَالَ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ قَوْماً مِنْ عُلَمَاءِ الْعَامَّهِ يَرْوُونَ أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَالَ إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ اللَّحَّامِينَ وَ يَمْقُتُ أَهْلَ الْبَيْتِ الَّذِي يُؤْكَلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ اللَّحْمُ فَقَالَ غَلِطُوا غَلَطاً بَيِّناً إِنَّمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ أَهْلَ بَيْتٍ يَأْكُلُونَ فِي بُيُوتِهِمْ لُحُومَ النَّاسِ أَيْ يَغْتَابُونَهُمْ مَا لَهُمْ لَا يَرْحَمُهُمُ اللَّهُ عَمَدُوا إِلَى الْحَلَالِ فَحَرَّمُوهُ بِكَثْرَهِ رِوَايَاتِهِمْ.

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: اللَّحْمُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ يَزِيدُ فِي الْعَقْلِ وَ مَنْ تَرَكَهُ أَيَّاماً فَسَدَ عَقْلُهُ.

وَ فِي رِوَايَهٍ أُخْرَى عَنْهُ علیه السلام: مَنْ تَرَكَ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً سَاءَ خُلُقُهُ وَ فَسَدَ عَقْلُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ فَأَذِّنُوا فِي أُذُنِهِ بِالتَّثْوِيبِ (۳).

**[ترجمه]مردی به امام صادق علیه السّلام گفت: یابن رسول اللّه، گروهی از علماء اهل سنت از پیغمبر صلی اللّه علیه و آله روایت می کنند که خداوند لحّامان[کسانی که بسیار گوشت می خورند] را دشمن می دارد و خاندانی را که هر روز در خانه شان گوشت خورده شود بد[دشمن] می دارد، فرمود اشتباه روشنی کرده اند، همانا پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرموده خدا دشمن می دارد خاندانی را که در خانه شان گوشت مردم خورده می شود و از آنها غیبت می شود آنها را چه می شود (خدا رحمتشان مکناد) با روایات بسیار خود عمداً حلال خدا را حرام کردند.

امام صادق علیه السّلام فرمود: گوشت گوشت را می رویاند و خرد را می افزاید هر کس که روزهائی آن را نخورد خردش تباه می گردد.

در روایت دیگری از آن حضرت آمده است: هر کس که تا چهل صباح گوشت نخورد رفتارش بد می شود و خردش تباه می گردد و هر که بد رفتار شد در گوشش اذان بگوئید با تکرار فصول آن. - . طب الائمه : ۱۳۹ -

**[ترجمه]

بیان

بالتثويب أي بتكرير فصوله.

**[ترجمه]بالتثویب یعنی با تکرار فصول آن .

**[ترجمه]

«۶۹»

الْمَكَارِمُ، : كَانَ النَّبِيُّ صلى الله علیه و آله يَأْكُلُ اللَّحْمَ طَبِيخاً وَ بِالْخُبْزِ وَ يَأْكُلُهُ مَشْوِيّاً بِالْخُبْزِ وَ كَانَ يَأْكُلُ الْقَدِيدَ وَحْدَهُ وَ رُبَّمَا أَكَلَهُ بِالْخُبْزِ وَ كَانَ أَحَبَّ الطَّعَامِ إِلَيْهِ اللَّحْمُ

ص: ۷۲

۱- ۱. المحاسن ۴۷۲.

۲- ۲. المحاسن ۴۷۲.

۳- ۳. طبّ الأئمّه: ۱۳۹.

وَ يَقُولُ هُوَ يَزِيدُ فِي السَّمْعِ وَ الْبَصَرِ وَ كَانَ يَقُولُ صلى الله عليه و آله اللَّحْمُ سَيِّدُ الطَّعَامِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ فَلَوْ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُطْعِمَنِيهِ كُلَّ يَوْمٍ لَفَعَلَ وَ كَانَ يَأْكُلُ الثَّرِيدَ بِالْقَرْعِ وَ اللَّحْمِ وَ كَانَ يُحِبُّ الْقَرْعَ وَ يَقُولُ إِنَّهَا شَجَرَهُ أَخِي يُونُسَ وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يُعْجِبُهُ الدُّبَّاءُ وَ يَلْتَقِطُهُ مِنَ الصَّحْفَهِ وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ الدَّجَاجَ وَ لَحْمَ الْوَحْشِ وَ لَحْمَ الطَّيْرِ الَّذِي يُصَادُ وَ كَانَ لَا يَبْتَاعُهُ وَ لَا يَصِيدُهُ وَ يُحِبُّ أَنْ يُصَادَ لَهُ وَ يُؤْتَى بِهِ مَصْنُوعاً فَيَأْكُلَهُ أَوْ غَيْرَ مَصْنُوعٍ فَيُصْنَعَ لَهُ فَيَأْكُلَهُ وَ كَانَ إِذَا أَكَلَ اللَّحْمَ يُطَأْطِئُ رَأْسَهُ إِلَيْهِ وَ يَرْفَعُهُ إِلَى فِيهِ ثُمَّ يَنْهَشُهُ انْتِهَاشاً وَ كَانَ يُحِبُّ مِنَ الشَّاهِ الذِّرَاعَ وَ الْكَتِفَ (۱).

وَ مِنْ كِتَابِ طِبِّ الْأَئِمَّهِ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: اللَّحْمُ سَيِّدُ الطَّعَامِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ.

عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: تَغَدَّيْتُ مَعَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَرْبَعَهَ عَشَرَ يَوْماً بِلَحْمٍ فِي شَعْبَانَ.

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ لَحِمِيُّونَ.

عَنْ أُدَيْمٍ قَالَ: قُلْتُ لِلصَّادِقِ عليه السلام بَلَغَنِي أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُبْغِضُ الْبَيْتَ اللَّحِمَ قَالَ ذَاكَ الْبَيْتُ الَّذِي يُؤْكَلُ فِيهِ لُحُومُ النَّاسِ وَ قَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ لَحِمِيّاً يُحِبُّ اللَّحْمَ وَ مَنْ تَرَكَ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ يَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ فَأَطْعِمُوهُ اللَّحْمَ وَ مَنْ أَكَلَ مِنْ شَحْمِهِ أَخْرَجَتْ مِثْلَهَا مِنَ الدَّاءِ.

وَ قَالَ عليه السلام أَطْيَبُ اللَّحْمِ لَحْمُ الظَّهْرِ(۲).

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: اللَّحْمُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ مَنْ أَدْخَلَ جَوْفَهُ لُقْمَهَ شَحْمٍ أَخْرَجَتْ مِثْلَهَا مِنَ الدَّاءِ.

عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: فِي قَوْلِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله مَنْ أَكَلَ لُقْمَهَ شَحْمٍ أَنْزَلَتْ مِثْلَهَا

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۳۰- ۳۱.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ۱۸۱- ۱۸۲، و قد نقلها عن صحیفه الرضا علیه السلام لا من طبّ الأئمّه.

مِنَ الدَّاءِ قَالَ ذَاکَ شَحْمَهُ الْبَقَرِ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: سَمَّتِ الْیَهُودِیَّهُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فِی الذِّرَاعِ وَ کَانَ یُحِبُّ الذِّرَاعَ وَ یَکْرَهُ الْوَرِکَ.

عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ النَّاسَ لَیَقُولُونَ مَنْ لَمْ یَأْکُلِ اللَّحْمَ ثَلَاثَهَ أَیَّامٍ سَاءَ خُلُقُهُ قَالَ کَذَبُوا مَنْ لَمْ یَأْکُلْ أَرْبَعِینَ یَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: لَحْمُ الْبَقَرِ دَاءٌ وَ أَسْمَانُهَا شِفَاءٌ وَ أَلْبَانُهَا دَوَاءٌ.

عَنْهُ علیه السلام: فِی مَرَقِ لَحمِ الْبَقَرِ أَنَّهُ یَذْهَبُ بِالْبَیَاضِ.

عَنْهُ علیه السلام: وَ ذُکِرَ لَحْمُ الْبَقَرِ عِنْدَهُ قَالَ أَلْبَانُهَا دَوَاءٌ وَ شُحُومُهَا شِفَاءٌ وَ لُحُومُهَا دَاءٌ.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ بَنِی إِسْرَائِیلَ شَکَوْا إِلَی مُوسَی علیه السلام مَا یَلْقَوْنَ مِنَ الْبَرَصِ وَ شَکَا ذَلِکَ إِلَی اللَّهِ فَأَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَیْهِ مُرْهُمْ فَلْیَأْکُلُوا لَحمَ الْبَقَرِ بِالسِّلْقِ.

مِنَ الْفِرْدَوْسِ عَنْ مُعَاذٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَیْکُمْ بِأَکْلِ لُحُومِ الْإِبِلِ فَإِنَّهُ لَا یَأْکُلُ لُحُومَهَا إِلَّا کُلُّ مُؤْمِنٍ مُخَالِفٍ لِلْیَهُودِ أَعْدَاءِ اللَّهِ.

عَنْ إِبْرَاهِیمَ السَّمَّانِ قَالَ: مِنْ تَمَامِ الْإِسْلَامِ حُبُّ لَحمِ الْجَزُورِ.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْأَغْنِیَاءَ بِاتِّخَاذِ الْغَنَمِ وَ الْفُقَرَاءَ بِاتِّخَاذِ الدَّجَاجِ.

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام قَالَ: أَطْعِمُوا الْمَحْمُومَ لَحمَ الْقَبَجِ فَإِنَّهُ یُقَوِّی السَّاقَیْنِ وَ یَطْرُدُ الْحُمَّی طَرْداً.

عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَهْزِیَارَ قَالَ: تَغَدَّیْتُ مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَأُتِیَ بِقَطًا فَقَالَ إِنَّهُ مُبَارَکٌ وَ کَانَ یُعْجِبُهُ وَ کَانَ یَقُولُ أَطْعِمُوا الْیَرَقَانَ یُشْوَی لَهُ.

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: لَا أَرَی بِأَکْلِ لَحمِ الْحُبَارَی بَأْساً لِأَنَّهُ جَیِّدٌ لِلْبَوَاسِیرِ وَ وَجَعِ الظَّهْرِ وَ هُوَ مِمَّا یُعِینُ عَلَی الْجِمَاعِ.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنِ اشْتَکَی فُؤَادَهُ وَ کَثُرَ غَمُّهُ فَلْیَأْکُلِ الدُّرَّاجَ.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا وَجَدَ أَحَدُکُمْ غَمّاً أَوْ کَرْباً لَا یَدْرِی مَا سَبَبُهُ فَلْیَأْکُلْ لَحْمَ الدُّرَّاجِ فَإِنَّهُ یُسَکِّنُ عَنْهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی.

عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَقِلَّ غَیْظُهُ فَلْیَأْکُلْ لَحْمَ الدُّرَّاجِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله گوشت پخته شده را با نان می خورد کباب را با نان می خورد و گوشتی که در آفتاب خشک شده را تنها[بدون چیز دیگری] می خورد و گاهی [آن را]با نان می خورد و گوشت را بیش از دیگر غذاها دوست داشت و می فرمود [گوشت]بر شنوائی و بینائی می افزاید، و می فرمود: گوشت، سرور خوراک دنیا و آخرت است، و اگر از پروردگارم بخواهم آن را هر روز به من روزی کند البته می کند. و ایشان، ترید را با کدو و گوشت می خورد و کدو را دوست می داشت و می فرمود: درخت برادرم یونس است، و کدوی پخته را دوست می داشت و از بشقاب پاکش می کرد و گوشت مرغ و گوشت شکار و گوشت پرنده شکار شده را دوست می داشت و آن را نمی خرید و خود شکار نمی کرد و دوست داشت برایش شکار کنند و آماده کنند و بیاورند و او را می خورد و یا آماده نکرده بیاورند و برایش درست کنند و بخورد و شیوه اش در خوردن گوشت چنین بود که هنگامی که گوشت می خورد سر را به سمت آن پایین می آورد و گوشت را به دهان می گذاشت و آن را به دندان می گرفت، و از اعضاء گوسفند دست و شانه را دوست داشت. - . مکارم الاخلاق : ۳۱-۳۰ -

امام علی علیه السّلام فرمود: گوشت سرور غذاهای دنیا و آخرت است.

زراره می گوید که چهارده روز به همراه امام باقر علیه السلام در ماه شعبان با خوراک گوشت چاشت خوردم.

پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: ما گروه پیغمبران گوشت دوست هستیم.

ادیم می گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: به من چنین رسیده است که خدای عزّ و جلّ خانه ای که گوشتین است را دشمن می دارد؟ فرمود: آن خانه ای است که در آن گوشت مردم خورده می شود و رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله گوشتین و گوشت دوست بود و هر که چهل روز گوشت نخورد بد رفتار شود و هر که بد رفتار شد به او گوشت بخورانید، و هر که یک لقمه پیه بخورد از دردی مانند آن را [از بدن خود] خارج می کند .

ایشان علیه السلام فرمود: گواراترین گوشت، گوشت پشت است. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۱-۱۸۲ -

أبو الحسن علیه السّلام فرمود: گوشت، گوشت را می رویاند و هر که یک لقمه پیه وارد بدنش سازد، درآورد دردی مانند آن را [از بدن خود] خارج می سازد.

امام صادق علیه السلام در مورد این فرمایش پیامبر صلی الله علیه و آله که هر کسی لقمه ای پیه بخورد، دردی مانند آن را وارد بدن خود می سازد، فرمود: مراد از آن پیه گاو است.

امام صادق علیه السلام فرمود: یک زن یهودی پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله و سلم را با ذراعی[بالای پاچه] زهر داد و آن

حضرت ذراع[بالای پاچه] را دوست می داشت و ران را بد می داشت.

از امام صادق علیه السّلام [سوال شد]که مردم می گویند هر کس سه روز گوشت نخورد بد خلق می شود، فرمود: دروغ می گویند هر کس چهل روز نخورد بد خلق می شود.

امام صادق علیه السلام فرمود: گوشت گاو درد است و روغنش درمان و شیرش دارو.

امام صادق علیه السلام فرمود: آبگوشت گاو پیسی را می برد.

نزد امام صادق علیه السلام از گوشت گاو سخن گفته شد و ایشان فرمود: شیرش دارو ، پیه اش درمان و گوشتش درد است.

امام باقر علیه السلام فرمود: بنی اسرائیل از پیسی به موسی علیه السّلام شکایت کردند و او به خدا شکوه کرد و خدا به او وحی کرد که به آنها فرمان بده تا گوشت گاو و چغندر بخورند.

رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: بر شما باد خوردن گوشت های شتر، که جز هر مؤمن مخالف یهود دشمنان خدا،آن ها را نمی خورد.

ابراهیم روغن فروش می گوید: از کمال مسلمانی، دوستی گوشت شتر است .

رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله ثروتمندان را به گوسفند داری و فقیران را به مرغداری دستور داد.

ابی الحسن اول علیه السّلام فرمود: به فرد تب دار، گوشت کبک بدهید که دو ساق را نیرو می دهد و تب را خوب دور می کند

علی بن مهزیار می گوید با امام باقر علیه السّلام چاشت خوردم و گوشت کبک را براش آوردند و فرمود: مبارک است و از آن خوشش می آمد، فرمود: کباب آن را به یرقان زده بدهید.

ابی الحسن علیه السلام فرمود: از خوردن گوشت حباری[نام پرنده ای] ایرادی نمی دانم زیرا برای بواسیر و درد پشت خوب است و کمک بر جماع است.

رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: هر که از [درد]دل می نالد و اندوه او بیش است باید گوشت کبک بخورد.

امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کدام از شما اندوه و گرفتگی یافت که علت آن را نمی داند، گوشت کبک بخورد که آرام می شود ان شاء اللّٰه تعالی.

پیامبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله می فرماید: هر که خوشحال می شود که غمش کم شود باید گوشت کبک بخورد. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۵-۱۸۲ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس السلق بالکسر بقله معروفه تجلو و تحلل و تلین و تسر النفس نافع للنقرس و المفاصل و عصیر أصله سعوطا طریاق وجع السن و الأذن و الشقیقه و قال فی بحر الجواهر السلق بالکسر چغندر و قال الجزور بفتح الجیم و ضم الزای هو الإبل العربی الذی یذبح یقع علی الذکر و الأنثی و الجمع جزر و قال القبج بالفتح معرب کبک و قال القطاه سنک اشکنک و قال الدمیری الحباری طائر کبیر العنق رمادیّ اللون فی منقاره طول لحمه بین لحم الدجاج و لحم البط فی الغلظ و هو أخفّ من لحم البط و الدراج قد مرّ ذکره.

**[ترجمه]در قاموس گفته: سِلق، تره بار معروفی است چشم را روشن کند و محلّل است و ملیّن و شادی بخش و برای نقرس و درد مفاصل خوب است و شیره ریشه اش را که سعوط کنند تریاق[تسکین دهنده] درد دندان و گوش و شقیقه است. در بحر الجواهر گفته: سِلق به معنی چغندر است و جَزور با ضمه، شترِ عربی است که کشته شده و بر روی مذکر و مونث گذاشته می شود و جمع آن جُزُر است. قَبج، معرّب کبک است. قطاه به معنای سنک اشکنک است. دمیری گفته است «حباری» پرنده ای است که گردنی دراز و رنگی خاکستری و منقاری بلند دارد، گوشت آن از نظر غلظت، مابین گوشت مرغ و مرغابی است و[لی] از گوشت مرغابی سبک تر است. و در مورد درّاج هم توضیح داده شد .

**[ترجمه]

«۷۰»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ الرِّضَا علیه السلام: اشْتَرِ لَنَا مِنَ اللَّحْمِ الْمَقَادِیمَ وَ لَا تَشْتَرِ الْمَآخِیرَ فَإِنَّ الْمَقَادِیمَ أَقْرَبُ مِنَ الْمَرْعَی وَ أَبْعَدُ مِنَ الْأَذَی.

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِذَا دَخَلَ اللَّحْمُ مَنْزِلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ صَغِّرُوا الْقِطَعَ وَ کَثِّرُوا الْمَرَقَ فَاقْسِمُوا فِی الْجِیرَانِ فَإِنَّهُ أَسْرَعُ لِإِنْضَاجِهِ وَ أَعْظَمُ لِبَرَکَتِهِ.

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: أَطْیَبُ اللَّحْمِ لَحْمُ فَرْخٍ قَدْ نَهَضَ أَوْ کَادَ أَنْ یَنْهَضَ قَالَ وَ ذُکِرَ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله اللَّحْمُ وَ الشَّحْمُ فَقَالَ لَیْسَ مِنْهُمَا بَضْعَهٌ تَقَعُ فِی الْمَعِدَهِ إِلَّا أَنْبَتَتْ مَکَانَهَا شِفَاءً وَ أَخْرَجَتْ مِنْ مَکَانِهَا دَاءً وَ رَأَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَجُلًا سَمِیناً فَقَالَ مَا تَأْکُلُ فَقَالَ لَیْسَ بِأَرْضِی حَبٌّ وَ إِنَّمَا آکُلُ اللَّحْمَ وَ اللَّبَنَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله جَمَعْتَ بَیْنَ اللَّحْمَیْنِ.

**[ترجمه]امام رضا علیه السّلام فرمود: از گوشت اعضاء پیشین برای ما بخر نه اعضاء پسین، زیر اعضاء پیشین به چراگاه نزدیکترند و از فضولات دورترند.

امام صادق علیه السّلام فرمود: هنگامی که گوشت را به خانه رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله می آوردند، می فرمود گوشت را در قطعه هـای کوچـک تکه کنیـد و آب آن را بیشتر کنیـد و بین همسایه ها تقسـیم کنیـد که آن [باعث می شود]زودتر بپزد و برکت آن بیشتر شود.

امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: گواراترین گوشت، گوشت جوجه است که برخاسته یا در آستانه برخاستن است. و فرمود: نزد پیغمبر صـلی الله علیه و آله از گوشت و پیه سـخن گفته شـد، ایشـان فرمود: تکه ای از آن هـا در شـکم نمی افتـد مگر اینکه به جای آن شفایی می روید و دردی از آن می رود.

رسـول خـدا صـلی اللَّه علیه و آله مرد چـاقی را دیـد و به او فرمـود: چه می خـوری؟ گفت در سـرزمین من حبوب نیست و من گوشت و شیر می خورم، فرمود: میان دو گوشت جمع کرده ای.

**[ترجمه]

«۷۱»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله:

ص: ۷۵

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۱۸۲- ۱۸۵ و أکثر هذه الأخبار قد مرت الإشاره إلیها قبل فی المتن فتذکر.

عَلَيْكُمْ بِاللَّحْمِ فَإِنَّهُ مَنْ تَرَكَ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ يَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ عَذَّبَ نَفْسَهُ وَ مَنْ عَذَّبَ نَفْسَهُ فَأَذِّنُوا فِي أُذُنِهِ (۱).

**[ترجمه]نوادر راوندی: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: بر شما باد[خوردن] گوشت زیرا هر کس چهل روز گوشت نخورد بد خُلق می گردد و هر که بد خُلق شد خود را شکنجه داده و هر که خود را شکنجه دهد در گوشش اذان بگوئید. - . نوادر الراوندی -

**[ترجمه]

«۷۲»

الشِّهَابُ، قَالَ صلی الله علیه و آله: سَيِّدُ إِدَامِكُمُ اللَّحْمُ.

**[ترجمه]پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: سرور خورش شما گوشت است.

**[ترجمه]

«۷۳»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: سَيِّدُ الطَّعَامِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ اللَّحْمُ وَ سَيِّدُ الشَّرَابِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ الْمَاءُ وَ عَلَيْكُمْ بِاللَّحْمِ فَإِنَّهُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ مَنْ تَرَكَ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ يَوْماً سَاءَ خُلُقُهُ.

وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: أَكْلُ اللَّحْمِ يَزِيدُ فِي السَّمْعِ وَ الْبَصَرِ وَ الْقُوَّةِ.

وَ قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیه السلام: شَكَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ الضَّعْفَ إِلَى رَبِّهِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ اطْبُخِ اللَّحْمَ بِاللَّبَنِ فَكُلْهُمَا فَإِنِّي جَعَلْتُ الْبَرَكَةَ فِيهِمَا فَفَعَلَ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ قُوَّتَهُ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ كَانَ يُحِبُّ اللَّحْمَ وَ يَقُولُ إِنَّا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ لَحْمِيُّونَ وَ كَانَتِ الذِّرَاعُ مِنَ اللَّحْمِ تُعْجِبُهُ وَ أُهْدِيَتْ إِلَيْهِ شَاةٌ فَأَهْوَى إِلَى الذِّرَاعِ فَنَادَتْهُ أَنِّي مَسْمُومَةٌ.

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: لَا يَأْكُلُ لَحْمَ الْجَزُورِ إِلَّا مُؤْمِنٌ (۲).

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام قَالَ: اللَّحْمُ وَ اللَّبَنُ يُنْبِتَانِ اللَّحْمَ وَ يَشُدَّانِ الْعَظْمَ وَ اللَّحْمُ يَزِيدُ فِي السَّمْعِ وَ الْبَصَرِ وَ اللَّحْمُ بِالْبَيْضِ يَزِيدُ فِي الْبَاءَةِ(۳).

وَ عَنْهُ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَمَّا يَرْوِيهِ النَّاسُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ أَهْلَ الْبَيْتِ اللَّحِمِينَ فَقَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیه السلام لَيْسَ هُوَ كَمَا يَظُنُّونَ مِنْ أَكْلِ اللَّحْمِ الْمُبَاحِ الَّذِي كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَأْكُلُهُ وَ يُحِبُّهُ إِنَّمَا ذَاكَ مِنَ اللَّحْمِ الَّذِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- أَ يُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتاً فَكَرِهْتُمُوهُ (۴) يَعْنِي بِالْغِيبَةِ

۱- ۱. نوادر الراوندیّ: لم نجده.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۰۹- ۱۱۰.

۳- ۳. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۴۵.

۴- ۴. الحجرات: ۱۲.

وَ الْوَقِيعَةِ فِيهِ (۱).

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً سَمِينَةً نَزَلَ مِثْلُهَا مِنَ الدَّاءِ مِنْ جَسَدِهِ وَ لَحْمُ الْبَقَرِ دَاءٌ وَ سَمْنُهَا شِفَاءٌ وَ لَبَنُهَا دَوَاءٌ(۲).

**[ترجمه]رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: سرور غذای شما در دنیا و آخرت گوشت است و سرور نوشیدنی های شما در دنیا و آخرت آب است. برشما باد [خوردن] گوشت چرا که گوشت را می رویاند و هر کس چهل روز گوشت نخورد بد اخلاق می گردد.

امام باقر علیه السّلام فرمود: خوردن گوشت شنوائی، بینائی و نیرو را می افزاید .

امام صادق علیه السّلام فرمود: پیغمبری از پیامبران از ضعف به پروردگارش شکایت کرد و خداوند به او وحی کرد گوشت را با شیر بپز و بخور که من برکت را در آنها نهاده ام و[او] انجام داد و خدا نیرویش را به او باز گرداند.

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله گوشت را دوست می داشت و می فرمود: ما قریشیان گوشت دوست هستیم، و از گوشت ذراع [بالای پاچه]خوشش می آمد، گوسفندی را برای ایشان هدیه آوردند و به ذراع [بالای پاچه]آن شیفته شد و او[گوسفند] فریاد زد که من زهرناکم.

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: جز مؤمن گوشت شتر را نمی خورد. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۰۹-۱۱۰ -

امام صادق علیه السّلام می فرماید: که گوشت و شیر، گوشت را می رویانند و استخوان را سخت می کنند و گوشت شنوائی و بینائی را می افزاید، و گوشت با تخم، باه[قدرت بر نکاح] را می افزایند. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۴۵ -

از امام صادق علیه السلام در باره فرمایش رسول خدا صلی اللّه علیه و آله که خداوند اهل خانه پر گوشت را دشمن می دارد، سوال شد و حضرت فرمود: مقصود، آن گونه که می پندارند خوردن گوشت مباح نیست [چرا]که رسول خدا آن را می خورد و دوست داشت، همانا مراد از آن، گوشتی است که خداوند عزّ و جلّ فرموده «أَ یُحِبُّ أَحَدُکُمْ أَنْ یَأْکُلَ لَحْمَ أَخِیهِ مَیْتاً فَکَرِهْتُمُوهُ » - . حجرات / ۱۲ - { آیا کسی از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده اش را بخورد؟ از آن کراهت دارید}یعنی غیبت و بدگوئی در خانه . - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۰ -

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: که هر که لقمه ای فربه بخورد دردی مانند آن از تن او می رود، گوشت گاو درد است، روغنش درمان و شیرش دارو است. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۱ -

**[ترجمه]

باب ۱۵ الكباب و الشواء و الرءوس

الآيات

هود: فَما لَبِثَ أَنْ جاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ(۳)

lt;meta info="-فَما لَبِثَ أَنْ جاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ - . هود / ۶۹ -

{ و دیری نپایید که گوساله ای بریان آورد }

**[ترجمه]

تفسير

قال الراغب حنيذ أى مشوى بين حجرين و إنما يفعل ذلك ليتصبب عنه اللزوجه و فى القاموس حنذ الشاه يحنذها حنذا و تحناذا شواها و جعل فوقها حجاره محماه لتنضجها فهى حنيذ أو هو الحار الذى يقطر ماؤه بعد الشى ء انتهى و يومئ إلى رجحان الشواء لا سيما هذا النوع منه.

**[ترجمه]راغب گفته است: حنیذ، بریانی[است که] میان دو سنگ[بریان شده] است، و این کار برای آن است که چسبندگی آن برود. در قاموس گفته است: (حنذ الشاه یحنذها حنذا و تحناذا) یعنی آن را بریان کرد و سنگ تافته ای روی آن نهاد تا آن را بپزد و حنیذ بریانیست که آبش پس از بریان شدن می چکد .پایان. و این اشاره دارد به برتری بریان، به ویژه چنین[بریانی].

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ علیه السلام مَا لِي أَرَاكَ مُصْفَرّاً فَقُلْتُ وَعْكٌ أَصَابَنِي فَقَالَ كُلِ اللَّحْمَ فَأَكَلْتُهُ ثُمَّ رَآنِي بَعْدَ جُمْعَهٍ وَ أَنَا عَلَى حَالِي مُصْفَرٌّ فَقَالَ أَ لَمْ آمُرْكَ بِأَكْلِ اللَّحْمِ قُلْتُ مَا أَكَلْتُ غَيْرَهُ مُنْذُ أَمَرْتَنِي بِهِ قَالَ كَيْفَ أَكَلْتَهُ قُلْتُ طَبِيخاً قَالَ لَا كُلْهُ كَبَاباً فَأَكَلْتُ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَدَعَانِي بَعْدَ جُمْعَهٍ فَإِذَا الدَّمُ قَدْ عَادَ فِي وَجْهِي فَقَالَ نَعَمْ (۴).

الْكَشِّيُّ، عَنْ حَمْدَوَيْهِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ: مِثْلَهُ (۵)

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۰.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲/ ۱۱۱ فی حدیث.

۳- ۳. هود: ۶۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۶۸.

٥- ٥. رجال الكشّيّ: ٤٣٨.

**[ترجمه]محاسن: موسی بن بکیر می گوید امام موسی علیه السّلام به من فرمود: چه شده است که تو را زرد رنگ می بینم؟ گفتم بر اثر تبی است که به آن دچارم، فرمود: گوشت بخور و خوردم و جمعه دیگر مرا دید که رنگم زرد بود فرمود: آیا به تو نگفتم که گوشت بخوری؟ گفتم: از آن زمانی که امر فرمودید گوشت بخورم چیزی غیرآن نخورده ام ، فرمود: آن را چگونه خوردی؟ گفتم: [به حالت]پخته [خوردم]، فرمود: نه، [به حالت] کباب بخور. و خوردم و جمعه بعد به سراغم فرستاد و مرا خواست و خون به چهره ام بازگشته بود و فرمود: بسیار خوب. - . المحاسن

: ۴۶۸ -

در کشّی [هم] مانند آن نقل شده است. - . رجال الکشی : ۴۳۸ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الوعک أذی الحمی و وجعها و مغثها فی البدن و ألم من شده التعب و قال الکباب بالفتح اللحم المشرح و قال فی الدروس قال الجوهری هو الطباهج و کأنه المقلی و ربما جعل ما یقلی علی الفحم و قال فی بحر الجواهر هو بالفتح اللحم الذی یوضع علی شی ء عند النار إلی أن ینضج و هو أکثر غذاء من المشوی و المسلوق.

**[ترجمه]در قاموس گفته است«الوعک»اذیت و درد و خیساندن تب را در بدن گویند. و دردی است از شدت رنج [و سختی]. وگفته است کباب، گوشت شرحه شرحه[نازک بریده شده] را می گویند. در دروس گفته است: جوهری گفته، آن طباهج[معرب طباهش] است مانند اینکه سرخ شده است و چه بسا آنچه سرخ می شود را روی زغال گذارند. در بحر الجواهر گفته است کَباب، گوشتی است که در کنار آتش، روی چیزی می گذارند تا بپزد و بیشتر از بریان و آب پز، به کار می رود.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ قَالَ: اشْتَکَیْتُ شَکَاهً بِالْمَدِینَهِ فَأَتَیْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام فَقَالَ لِی أَرَاکَ ضَعِیفاً قُلْتُ نَعَمْ قَالَ لِی کُلِ الْکَبَابَ فَأَکَلْتُهُ فَبَرَأْتُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: موسی بن بکر می گوید در مدینه شکایتی کردم و نزد ابا الحسن علیه السلام رفتم، ایشان به من فرمود: تو را ضعیف می بینم؟ عرض کردم: آری. به من فرمود: کباب بخور و من خوردم و بهبود یافتم. - . المحاسن

: ۴۶۸ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْكَبَابُ يَذْهَبُ بِالْحُمَّى (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: کباب تب را می برد. - . المحاسن

- ۴۶۸ :

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُمَرَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ عَنْ أَبِی مَرْيَمَ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ قُدَّامَهُ شِوَاءٌ فَقَالَ لِی ادْنُ وَ كُلْ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَذَا لِی ضَارٌّ فَقَالَ لِی ادْنُ أُعَلِّمْكَ كَلِمَاتٍ لَا يَضُرُّ مَعَهُنَّ شَیْ ءٌ مِمَّا تَخَافُ قُلْ بِسْمِ اللَّهِ خَيْرِ الْأَسْمَاءِ مِلْ ءَ الْأَرْضِ وَ السَّمَاءِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ دَاءٌ وَ تَغَدَّ مَعَنَا(۳).

**[ترجمه]محاسن: اصبغ بن نباته می گوید: نزد امیر المؤمنین علیه السّلام رفتم و در مقابل او بریانی بود. فرمود: نزدیک بیا و بخور، گفتم یا امیر المؤمنین این برایم زیان بار است، فرمود: نزدیک بیا تا کلماتی به تو بیآموزم که[بخوانی] و با آنها هیچ چیز به تو،، از آنچه از آن نگرانی، زیان نرساند. بگو: «بسم اللّه خیر الاسماء مل ء الارض و السماء الرّحمن الرّحیم لا یضرّ مع اسمه داء» اکنون با ما چاشت بخور. - . المحاسن

- ۴۶۹ :

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الرَّيَّانِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاسِطِیِّ عَنْ وَاصِلِ بْنِ سُلَيْمَانَ أَوْ عَنْ دُرُسْتَ قَالَ: ذَكَرْنَا الرُّءُوسَ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَوِ الرَّأْسَ مِنَ الشَّاهِ فَقَالَ الرَّأْسُ مَوْضِعُ الذَّكَاهِ وَ أَقْرَبُ مِنَ الْمَرْعَى وَ أَبْعَدُ مِنَ الْأَذَى (۴).

**[ترجمه]محاسن: دُرُست می گوید: نزد امام صادق علیه السّلام از کله ها و کله گوسفند سخن گفته شد. ایشان فرمود: کله جای تذکیه است، به چراگاه نزدیکتر و از فضولات دورتر است. - . المحاسن

- ۴۶۹ :

**[ترجمه]

«۶»

الْمَكَارِمُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: أَكَلْنَا عِنْدَ الرِّضَا علیه السلام رُءُوساً فَدَعَا بِالسَّوِيقِ فَقُلْتُ إِنِّي قَدِ امْتَلَأْتُ فَقَالَ إِنَّ قَلِيلَ السَّوِيقِ يَهْضِمُ الرُّءُوسَ وَ هُوَ دَوَاؤُهُ (۵).

۱- ۱. المحاسن: ۴۶۸.

۲- ۲. المحاسن: ۴۶۸.

۳- ۳. المحاسن: ۴۶۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۶۹.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۱۷۷.

**[ترجمه]مکـارم الاخلاـق: علی بن سـلیمان می گویـد: نزد امام رضا علیه السّـلام گوشت کلّه خوردیم پس قاووت خواست، گفتم شکم من پر شده، فرمود: اندکی سویق، کله ها را هضم می کند و داروی آنها است. - . مکارم الاخلاق : ۱۷۷ -

**[ترجمه]

باب ۱۶ الثرید و المرق و الشورباجات و ألوان الطعام

روایات

«۱»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ فِی بَابِ فَضْلِ اللَّحْمِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا أَکَلْتُمُ الثَّرِیدَ فَکُلُوا مِنْ جَوَانِبِهِ فَإِنَّ الذِّرْوَهَ فِیهَا الْبَرَکَهُ(۱).

صحیفه الرضا، عنه علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: هنگامی که ترید خوردید از کناره هایش بخورید که برکت در قلّه[وسط] آن است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۴ -

در صحیفه رضا علیه السّلام مانند آن آمده است. - . صحیفه الرضا : ۹ -

**[ترجمه]

«۲»

الْعُیُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَنْبَسَهَ عَنْ دَارِمِ بْنِ قَبِیصَهَ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ إِذَا طَبَخْتَ شَیْئاً فَأَکْثِرِ الْمَرَقَهَ فَإِنَّهَا أَحَدُ اللَّحْمَیْنِ وَ اغْرِفْ لِلْجِیرَانِ فَإِنْ لَمْ یُصِیبُوا مِنَ اللَّحْمِ یُصِیبُوا مِنَ الْمَرَقِ (۳).

**[ترجمه]عیون اخبـار: پیغمبر صـلی اللّه علیه و آله فرمود: ای علی هنگـامی که چیزی را پختی، آب آن را زیـاد کن که خود یکی از دو گوشت است و از آن برای همسایه ها بردار تا اگر از گوشت به آنها نرسـد از آب آن برسد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۷۳ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: أَوَّلُ مَنْ ثَرَدَ الثَّرِیدَ إِبْرَاهِیمُ علیه السلام وَ أَوَّلُ مَنْ هَشَمَ الثَّرِیدَ هَاشِمٌ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق از پدرانش علیهم السلام فرمود: که اولین کسی که ترید کرد، ابراهیم علیه السّلام بود و اولین کسی که ترید را خورد کرد هاشم بود. - . المحاسن

: ۴۰۲ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس ثرد الخبز فتّه انتهی و کان الفرق بینه و بین الهشم أن الثرد فی غیر الیابس و الهشم فیه

وَ فِی الْکَافِی (۵)

رَوَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُ مَنْ لَوَّنَ إِبْرَاهِیمُ علیه السلام إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ.

أی أتی بألوان الطعام و أدخل فی الطعام الألوان و الأنواع المتخالفه و فی الصحاح الهشم کسر الیابس یقال هشم الثرید و به

ص: ۷۹

۱- ۱. عیون أخبار الرضا ۲ ر ۳۴.

۲- ۲. صحیفه الرضا: ۹.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۷۳.

۴- ۴. المحاسن: ۴۰۲.

۵- ۵. الکافی ۶ ر ۳۱۷، و بعده:« و أول من هشم الثرید هاشم».

سمی هاشم و قال فی الفائق هاشم هو عمرو بن عبد مناف و لقب بذلک لأن قومه أصابتهم مجاعه فبعث عیرا إلی الشام و حملها کعه و کعکا و نحر جزورا و طحنها و أطعم الناس الثرید انتهی و قیل فی مدح هاشم.

عمرو العلی هشم الثرید لقومه*** و رجال مکّه مسنتون عجاف.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «ثرد الخبز» یعنی آن را با انگشت تکه تکه کرد و تفاوت آن با «هَشَم» در این است که ترید در مورد [نان]غیر خشک استفاده می شود و هَشَم در مورد [نان] خشک به کار می رود.

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: اول کسی که خوراک رنگارنگ بر سفره آورد ابراهیم علیه السلام بود.

یعنی غذاهای رنگارنگ آورد و در رنگ ها و انواع مختلفی را درغذاها وارد کرد. - . الکافی ۶ : ۳۱۷ -

در صحاح گفته است: «الهشم» شکستن نان خشک است، گفته می شود«هشم الثرید» از این رو هاشم نامیده شد، در فائق گفته است: هاشم، عمرو بن عبد مناف است، و به این دلیل به این لقب خوانده می شود که خاندانش دچار قحطی شدند و او کاروانی به شام فرستاد و قرص نان آوردند و شتری کشت و پخت و به مردم ترید خوراند. پایان. در مدح هاشم گفته اند: عمروِ والا برای قومش ترید را شکست و مردان مکه قحط زده و لاغر بودند.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ الرُّوَاهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: الثَّرِیدُ بَرَکَهٌ(۱).

**[ترجمه]محاسن: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: ترید برکت دارد. - . المحاسن : ۴۰۲ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: بُورِکَ لِأُمَّتِی فِی الثَّرْدِ وَ الثَّرِیدِ وَ قَالَ جَعْفَرٌ الثَّرْدُ مَا صَغُرَ وَ الثَّرِیدُ مَا کَبُرَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: ثرد و ثرید، برای امّت من مبارک شده است ، جعفر گفته است: ثَرد تکه کوچک است و ثرید، تکه درشت. - . المحاسن : ۴۰۲ -

**[ترجمه]

بیان

هـذا الفرق لم أجـده فی کلام اللغویین قال فی المصـباح الثرید فعیل بمعنی مفعول و یقال أیضا مثرود یقال ثردت الخبز ثردا من باب قتل و هو أن تفته ثم تبله بمرق و الاسم الثرده.

**[ترجمه]این فرق را در سخن لغویان ندیدم در مصباح گفته: ثرید، فعیل به معنای مفعول است و آن را مثرود هم می گویند. و گویند ثردت الخبز از باب قتل است و آن خرد کردن نان و خیس کردن در آبگوشت است و اسم مصدرش ثرده است.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ عَنِ الْعَبْدِیِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْبَخْتَرِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الثَّرِیدُ طَعَامُ الْعَرَبِ.

و رواه النهیکی و یعقوب بن یزید عن العبدی: و رواه أحمد عن النوفلی عن السکونی عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله

و زاد فیه ابْنُ فَضَّالٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ قَالَ: الْعَقَّارِجَاتُ (۳) تُعْظِمُ الْبَطْنَ وَ تُرْخِی الْأَلْیَتَیْنِ (۴).

ص: ۸۰

۱- ۱. المحاسن: ۴۰۲.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۲.

۳- ۳. کلمه« جات» فی الفارسیه تفید معنی الجنس الجمعی کما یقال« سبزیجات»« ترشیجات» و إذا کان اللفظ بالتشدید و جمعه العقـاقیر: فهی الأدویه و الابـازیر التی یتـداوی بها قال فی اللسان: قال أبو الهیثم: العقار و العقاقر: کل نبت ینبت ممّا فیه شـفاء، و قـال الجوهریّ: العقـاقیر: اصول الاـودیه. و لکن الظـاهر أن الکلمه مصـحفه عن الشـفارجات و هی جمع الشـفارج کعلابط و هو الذی یسمیه الناس بیشبارج: معرب« پیش پاره» و سیجی ء تمام الکلام تحت الرقم ۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۰۲.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: ثرید غذای عرب است.

ابن فضّال بر این[روایت] افزوده است که: عقّارجات[گیاهان دارویی و ادویه جات] شکم را گنده و رانها را شل کند. - . المحاسن : ۴۰۲ -

**[ترجمه]

بيان

كذا فی النسخ التی عندنا العقارجات و لم أجده فی كتب اللغه و كأنه تصحيف الفيشفارجات قال

فِی النِّهَايَهِ فِی حَدِيثِ عَلِیٍّ علیه السلام: الْبِيشْبَارِجَاتُ تُعْظِمُ الْبَطْنَ.

قيل أراد به ما يقدم إلى الضيف قبل الطعام و هی معربه و يقال لها الفيشفارجات بفاءين انتهی و كأن المناسب للمقام الأطعمه المشتمله على الأبازير المختلفه.

**[ترجمه]در نسخه هایی که نزد ما است عقارجات آمده و در کتاب لغت آن را نیافتم و گویا تصحیف واژه فشفارجات است. در نهایه گفته است: امام علی علیه السّلام فرمود: بیشارجات شکم را گنده می کنند. گفته شده است مقصود هر آنچه است که پیش از غذا برای مهمان می آورند، و این واژه معرب است و گفته شده که اصل آن فیشفارجات است، پایان. و گویا مناسبِ مقام، خوراک های با ادویه گوناگون است .

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَلَيْكَ بِالثَّرِيدِ فَإِنِّی لَمْ أَجِدْ شَيْئاً أَقْوَى لِی مِنْهُ (۱).

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ هُوَ يَأْكُلُ سِكْبَاجاً بِلَحْمِ الْبَقَرِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: سلمه بن محرز می گوید: امام صادق علیه السّلام به من فرمود: بر تو باد [خوردن] ترید، زیرا من نیروزاتر از آن برای خود ندیدم. - . المحاسن

: ۴۰۳ -

محاسن: ابی اسامه می گوید: نزد امام صادق علیه السّلام رفتم و او خوراک گوشت گاو و سرکه می خورد. - . المحاسن

- ۴۰۳ :

**[ترجمه]

بیان

قال فی جواهر اللغه السکباج بالکسر هو الغذاء الذی فیه لحم و خل و الأبازیر الحاره و البقول المناسبه لکل مزاج انتهی و قیل معرب معناه مرق الخل.

**[ترجمه]در جواهر اللغه گفته است سِکباج غذایی است که در آن گوشت و سرکه و ادویه گرم و سبزیجات مناسب برای هر مزاجی وجود دارد. پایان. و گفته شده است این کلمه معرب است و معنای آن خورش سرکه است.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَدَعَا بِالْمَائِدَهِ فَأُتِیَ بِثَرِیدٍ وَ دَعَا بِزَیْتٍ فَصَبَّهُ عَلَی اللَّحْمِ فَأَکَلْتُ مَعَهُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: اسماعیل بن جابر می گوید: نزد امام صادق علیه السّلام بودم و درخواست طعام کرد و ترید و گوشت آوردند و روغن زیتون خواست و بر گوشت ریخت و من[هم] با او خوردم. - . المحاسن

- ۴۰۳ :

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ رُشَیْدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأُتِیَ بِلَوْزٍ(۴)

فَقَالَ کُلْ مِنْ هَذَا فَأَمَّا أَنَا فَمَا شَیْ ءٌ أَحَبَّ إِلَیَّ مِنَ الثَّرِیدِ وَ لَوَدِدْتُ أَنَّ الْعَقَّارِجَاتِ حَرُمَتْ (۵).

**[ترجمه]محاسن: فضل بن عمر که نزد امام صادق علیه السّلام بودم که یک خوراک خوش رنگ برای ایشان آوردند و به من فرمود: از این بخور که من چیزی را بیشتر از ثرید دوست ندارم و دوست داشتم عقارجات حرام باشند. - . المحاسن : ۴۰۳ -

**[ترجمه]

بيان

فی الكافی (۶)

بلون أی من ألوان الطعام المشتمل على الأبازير المختلفه

ص: ۸۱

۱- ۱. المحاسن: ۴۰۳، و السكباج معرب سركه باه، مخففا: آش سركه.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۳، و السكباج معرب سركه باه، مخففا: آش سركه.

۳- ۳. المحاسن: ۴۰۳.

۴- ۴. فی المصدر المطبوع: بلون.

۵- ۵. المصدر نفسه ۴۰۳.

۶- ۶. الكافی ۶ ص ۳۱۷ و نقل فی الذيل عن هامش المطبوعه بالحجر أن فی بعض النسخ« شفارج» و قال: هو كما فی الصحاح- على وزن علابط- ما يقدم الى الضيف قبل الطعام معربه و هو الطبق فيه اقسام الحلواء و يقال لها« بيشبارج». أقول: نقل فی اللسان عن التهذيب عن ابن الاعرابی ان الشفارج طريان رحرحانی، و هو الطبق فيه الفيخات و السكرجات، و قال فی البرهان ما نصه:« پيشياره خوانچه و طبقی را گويند كه تنقلات و گل در آن كنند و بمجلس آورند» و قال أيضا« پيشپاره: نوعی از حلوا باشد بسيار نرم و نازك و آن را از آرد و روغن و دوشاب پزند و بعربی شفارج خوانند» فالظاهر من هذا كله، و خصوصا بقرينه المقابله بين اللون و الثريد فی هذا الخبر أن الاعراب لم يكونوا ليعرفوا الأغذيه المشهيه(سالاد) المصنوعه بايدی الاعاجم، الا أنّها لما كانت متنوعه متنوقه و يؤتی بأنواع منها فی الفيخات و السكرجات أی القصاع الصغيره كانوا يسمونها« ألوان» كما سيأتی تحت الرقم ۱۸« الالوان تعظم البطن و تحدرن الاليتين». فالالوان من هذه الاطعمه عند الاعراب، هی التی كانت تسمى عند الاعاجم پيشپارجات و يؤيد ذلك بل ينص عليه أن ابن الأثير نقل هذا الحديث بعينه و فيه پيشپارجات بدل الالوان كما عرفت من النهايه تحت الرقم ۶.

كما مر و فيه مكان العقارجات في بعض نسخه الفاشفارجات و في بعضها الفشفارجات و قد عرفت معناه و في بعضها الإسفاناجات و قيل الإسفاناج مرق أبيض ليس فيه شي ء من الحموضه(۱).

**[ترجمه]در كافى آمده است: «بلون» يعنى نوعى از انواع غذا كه داراى ادويه گوناگون بود، چنانچه گذشت. و در كافى - . الكافى ۶ : ۳۱۷ - به جاى عقارجات، در يک نسخه فاشفارجات و در نسخه اى، فشفارجات، آمده است و معنى آن را دانستى، و در نسخه اى اسفاناجات است، گفته شده است اسفاناج خورشى سفيد است كه ترشى ندارد.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَزَّازِ عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ عليهم السلام قَالَ: لَا تَأْكُلُوا مِنْ رَأْسِ الثَّرِيدِ وَ كُلُوا مِنْ جَوَانِبِهَا فَإِنَّ الْبَرَكَهَ فِي رَأْسِهَا(۲).

و منه، عن أبيه عن عبد الله بن المغيره عن غياث بن إبراهيم: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام على عليه السّلام فرمود: كه از سر[بالاى] تريد نخوريد و از اطرافش بخوريد زيرا بركت در سر[بالاى] آن است. - . المحاسن

: ۴۰۳ -

و از همان به سند ديگرى مانند آن آمده است. - . المحاسن

: ۴۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: أَكَلْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَدَعَا وَ أُتِيَ بِدَجَاجَهٍ مَحْشُوَّهٍ وَ بِخَبِيصٍ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام هَذِهِ

۱- ۱. القائل هو الفيض الكاشى فى الوافى.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۳.

۳- ۳. المحاسن: ۴۵۰.

أَهْدِيَتْ لِفَاطِمَهَ ثُمَّ قَالَ يَا جَارِيَهُ ائْتِنَا بِطَعَامِنَا الْمَعْرُوفِ فَجَاءَتْ بِثَرِيدِ خَلٍّ وَ زَيْتٍ (۱).

**[ترجمه]محاسن: عبد الأعلى می گوید: با امام صادق علیه السلام مشغول خوردن بودم و ایشان خوراک خواست و یک مرغ بریان که شکمش پر از خبیص[حلوای خرما با روغن] بود آوردند، فرمود: این را برای فاطمه هدیه کرده اند. سپس فرمود: ای کنیز خوراک معمولی خودمان را بیاور و ترید سرکه و زیتون آورد. - . المحاسن

: ۴۰۰ -

**[ترجمه]

بیان

كأن المراد بفاطمه زوجته علیه السلام و هی فاطمه بنت الحسین بن علی بن الحسین و كان اسم إحدی بناته علیه السلام أیضا فاطمه.

**[ترجمه]گویا فاطمه همسر آن حضرت بوده که دختر حسین بن علی بن الحسین علیه السّلام است و نام یک دخترش هم فاطمه است.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام كَانَ یَقُولُ: لَا تَأْكُلُوا مِنْ رَأْسِ الثَّرِیدِ فَإِنَّ الْبَرَكَهَ تَأْتِی مِنْ رَأْسِ الثَّرِیدِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السّلام همواره می فرمود: از سر ترید نخورید که برکت در سر آن است. - . المحاسن

: ۴۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَكَارِمُ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: عَلَیْكُمْ بِالثَّرِیدِ فَإِنِّی لَمْ أَجِدْ شَیْئاً أَوْفَقَ مِنْهُ (۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: بر شما باد [خوردن]ترید، که چیزی سازگارتر از آن نیافتم. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأُمَّتِی فِی الثَّرْدِ وَ الثَّرِيدِ.

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: الثَّرِيدُ طَعَامُ الْعَرَبِ.

وَ قَالَ علیه السلام: أَطْفِئُوا نَائِرَةَ الضَّغَائِنِ بِاللَّحْمِ وَ الثَّرِيدِ.

**[ترجمه]پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: خدایا ثرد و ثرید را برای امت من، مبارک کن.

و امام صادق علیه السّلام فرمود: ترید خوراک عربست.

و فرمود:آتش کینه ها را با گوشت و ترید خاموش کنید.

**[ترجمه]

توضیح

یعنی عن قلوبکم بأکلهما أو عن قلوب إخوانکم بإطعامهما إیاهم و فی المصباح نارت الفتنه تنور إذا وقعت و انتشرت فهی نائره و النائره أیضا العداوه و الشحناء و سعیت فی إطفاء النائره أی الفتنه و فی النهایه نار الحرب و نائرتها شرها و هیجها و قال الضغن الحقد و العداوه و البغضاء و کذلک الضغینه و جمعها الضغائن.

**[ترجمه]یعنی ، آتش[کینه را] از دل خود با خوردن آن دو و از دل برادران خود با خوراندن آن دو خاموش کنید. در قاموس گفته است: «نارت الفتنه تنور»یعنی فتنه واقع شد و منتشر شد. نائره هم چنین به معنای دشمنی سنگین است و در خاموش کردن نائره یا فتنه تلاش کردم. در نهایه گفته است: نار الحرب و نائرتها یعنی شر و هیجان جنگ. گفته است: الضغن به معنای کینه و عداوت و دشمنی زیاد است. ضغینه هم که جمع آن ضغائن است به همین معناست .

**[ترجمه]

«۱۵»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: الثَّرِيدُ طَعَامُ الْعَرَبِ وَ أَوَّلُ مَنْ ثَرَدَ الثَّرِيدَ إِبْرَاهِيمُ علیه السلام وَ أَوَّلُ مَنْ هَشَمَهُ مِنَ الْعَرَبِ هَاشِمٌ (۴).

وَ عَنْ جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: الثَّرِيدُ بَرَكَةٌ وَ طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِی الِاثْنَيْنِ يَعْنِی صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَنَّهُ يَقُوتُهُمْ لَا عَلَى الشِّبَعِ وَ الِاتِّسَاعِ

.(۵)

**[ترجمه]دعائم الاسلام: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: ترید خوراک عرب است و نخستین کسی که ترید ساخت ابراهیم علیه السلام بود و نخستین کسی از عرب که آن را خُرد کرد هاشم بود. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۰ -

جعفر علیه السّلام فرمود: ترید برکت دارد و یک خوراک آن برای دو نفر کافی است، یعنی آنها را نیرو می دهد نه اینکه سیر کند. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ: كَانَ أَحَبَّ الطَّعَامِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ النَّارْبَاجَهُ.

۱- ۱. المحاسن: ۴۰۰.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۰.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۱۸۸.

۴- ۴. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۰.

۵- ۵. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۰.

**[ترجمه]دعائم الاسلام: امام صادق علیه السّلام فرمود: دوست داشتنی ترین غذا برای رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله نارباجه بود.

**[ترجمه]

بيان

النارباجه معرب أی مرق الرمان (۱) و قال فی بحر الجواهر النارباجه طعام تتّخذ من حبّ الرمان و الزبیب.

**[ترجمه]ناربـاجه معرب است به معنی خورش انـار. در بحر الجواهر گفته است: نارباجه خوراکی است که از دانه انار و مویز گرفته می شود.

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ یَحْیَی بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ صَبِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی أَیَّ شَیْ ءٍ تُطْعِمُ عِیَالَکَ فِی الشِّتَاءِ قُلْتُ اللَّحْمَ فَإِذَا لَمْ یَکُنِ اللَّحْمُ فَالسَّمْنَ وَ الزَّیْتَ قَالَ فَمَا مَنَعَکَ مِنْ هَذَا الْکَرْکُورِ فَإِنَّهُ أَصْوَنُ شَیْ ءٍ فِی الْجَسَدِ یَعْنِی الْمُثَلَّثَهَ قَالَ أَخْبَرَنِی بَعْضُ أَصْحَابِنَا یَصِفُ الْمُثَلَّثَهَ قَالَ یُؤْخَذُ قَفِیزُ أَرُزٍّ وَ قَفِیزُ حِمَّصٍ وَ قَفِیزُ حِنْطَهٍ أَوْ بَاقِلَّی أَوْ غَیْرِهِ مِنَ الْحُبُوبِ ثُمَّ تُرَضُّ جَمِیعاً وَ تُطْبَخُ (۲).

**[ترجمه]محـاسن: ولیـد بن صبیـح می گویـد: امـام صـادق علیه السّـلام به من فرمـود: به عیـال خـود در زمسـتان هـا چه می خورانی؟ گفتم: گوشت و اگر گوشت نباشـد روغن و روغن زیتون. فرمود تو را چه چیزی از کرکور باز می دارد که آن برای بـدن از همه چیز نگهـدارتر است. یکی از اصـحاب در مورد آن چنین توضـیح داده است که : یـک پیمـانه برنـج و یک پیمانه نخود و یک پیمانه گندم یا باقلا یا دانه خوردنی دیگر را می گیرند و همه را می کوبند و می پزند. - . المحاسن : ۴۰۴ -

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: الْأَلْوَانُ تَعْظُمُ عَلَیْهِنَّ الْبَطْنُ وَ تَخْدُرُ الْأَلْیَتَیْنِ (۳).

**[ترجمه]محـاسن: امـام علی السـلام فرمـود: خوراکهـای درهم و گونـاگون شـکم را بزرگ و ران هـا را شـل می کنـد. - . المحاسن

- ۴۰۱ :

**[ترجمه]

بیان

الألوان كان المعنى أكل ألوان الطعام يخدّرن الأليتين أي يضعفن و يفترن و يمكن أن يكون كنايه عن الكسل قال الجزرى فيه أنه رَزَقَ الناسَ الطلاء فشربه رجل فتخدّر أى ضعُف و فتر كما يصيب الشارب قبل السكر انتهى كذا فى أكثر نسخ الكافى (۴) و فى بعضها و فى بعض نسخ الكتاب بالحاء المهمله أى يسمن قال الجزرى حَدَرَ الجِلْدُ يَحْدُرُ حَدْراً إذا وَرِمَ و فيه غلام أَحْدَرُ شىء أى أسمن و أغلظ يقال حدر يحدر حدرا فهو حادر و الأحدر هو الممتلئ الفخذ و العجز الدقيق الأعلى و فى بعض نسخ المحاسن و تخدرن المتن أى الظهر.

**[ترجمه]«الالوان» گويا معنا اين گونه است كه خوردن خوراك هاى درهم[يا] خوراكى هاى رنگارنگ ران ها را بزرگ و سست مى كند و ممكن است كنايه از كسالت باشد. جزرى در اين مورد گفته است: به مردم طلاء[، جوشانده آب انگور كه دو ثلث آن بخار شده باشد، كنايه از شراب نيز مى باشد] داد و آن را نوشيدند، «تخدّر» يعنى ضعيف و سست شد همان طور كه شارب[خمر] پيش از مستى به آن دچار مى شود. پايان. در اكثر نسخه هاى كافى - . الكافى ۶ : ۳۱۷ - نيز چنين آمده است. در بعضى از آن ها و در بعضى نسخه هاى كتاب با حاء آمده است كه به معناى چاق شدن است. جزرى گفته است«حَدَرَ الجِلْدُ يَحْدُرُ حَدْراً » يعنى ورم كرد و «غلام احدر شىء» يعنى پسر بچه چاق، گفته مى شود«حدر يحدر حدرا فهو حادر» الاحدر يعنى رانِ پُر و پشت[دم]نازك بالا، در برخى نسخه هاى محاسن - . المحاسن

: ۴۰۱ - چنين آمده است«و تخدرن المتن» يعنى پشت را ضعيف مى كند.

**[ترجمه]

«۱۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: أُعْطِينَا مِنْ هَذِهِ الْأَطْعِمَهِ أَوْ مِنْ هَذِهِ الْأَلْوَانِ مَا لَمْ يُعْطَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله (۵).

۱- ۱. معرب ناربا- آش انار.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۴.

۳- ۳. المحاسن ۴۰۱ و فيه« و يخدرن المتنين».

۴- ۴. الكافى ۶ ر ۳۱۷ باب الطبيخ تحت الرقم ۸ و قد مر تحت الرقم ۶ عن المحاسن أن« العقارجات تعظم البطن و ترخى

الاليتين».

٥- ٥. المحاسن: ٤٠١.

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام فرمود: از این غذاها یا از این خوراکی های رنگارنگ به ما داده شده است [و حال آن] که به رسول خدا داده نشده بود.

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ قَالَ: أَرْسَلْنَا إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بِقُدَیْرَهٍ(۱) فِیهَا نَارْبَاجٌ فَأَکَلَ مِنْهَا ثُمَّ قَالَ احْبِسُوا بَقِیَّتَهَا عَلَیَّ قَالَ فَأُتِیَ بِهَا مَرَّتَیْنِ أَوْ ثَلَاثاً ثُمَّ إِنَّ الْغُلَامَ صَبَّ فِیهَا مَاءً وَ أَتَاهُ بِهَا فَقَالَ وَیْحَکَ أَفْسَدْتَهَا عَلَیَ (۲).

**[ترجمه]محاسن: یونس بن یعقوب می گوید: دیگ کوچکی [حاوی] خورش انار[آش انار] برای امام صادق علیه السلام فرستادیم. از آن خورد و سپس فرمود: مابقی آن را برای من نگه دارید. دوباره یا سه باره آن را برای ایشان آوردند سپس غلام [حضرت] آب در آن ریخت و آورد و حضرت فرمود: وای بر تو آن را فاسد کردی. - . المحاسن

: ۴۰۱ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدَانَ عَنْ یُوسُفَ بْنِ یَعْقُوبَ قَالَ: إِنَّ أَحَبَّ الطَّعَامِ کَانَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله النَّارْبَاجَهُ(۳).

**[ترجمه]محاسن: یوسف بن یعقوب می گوید: همانا دوست داشتنی ترین غذا برای رسول خدا صلی الله علیه و آله، خورش انار[آش انار] بود. - . المحاسن

: ۴۰۱ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّضْرِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: کَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یُعْجِبُهُ الزَّبِیبَهُ(۴).

**[ترجمه]محاسن: ابی بصیر می گوید: امام صادق علیه السلام زبیبه[مویز] را دوست داشت. - . المحاسن

: ۴۰۱ -

**[ترجمه]

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُعْجِبُهُ الْعَسَلُ وَ تُعْجِبُهُ الزَّبِيبَهُ(۵).

وَ عَنْهُ عليه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَشْتَهِى مِنَ الْأَلْوَانِ النَّارْبَاجَهَ وَ الزَّبِيبَهَ وَ كَانَ يَقُولُ أُعْطِينَا مِنْ هَذِهِ الْأَطْعِمَهِ وَ الْأَلْوَانِ مَا لَمْ يُعْطَهُ رَسُولُ اللَّهِ (۶).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: رسول خدا صلى الله عليه و آله عسل و زبيبه [مويز] را دوست داشت. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۰ -

امام صادق عليه السلام فرمود: رسول خدا صلى الله عليه و آله از انواع غذاها خورش انار[آش انار] و مويز را دوست داشت. و ايشان[عليه السلام]مى فرمود: از اين غذا هاى رنگارنگ به ما داده شده است [حال آنكه] به رسول خدا صلى الله عليه و آله داده نشده بود.

**[ترجمه]

بيان

الزبيبه كأنها الشورباجه التى تصنع من الزبيب المدقوق فيدل على عدم وجوب ذهاب الثلثين فى عصير الزبيب و يحتمل أن يكون المراد ما يدخل فيه الزبيب فيدل على جواز إدخال الزبيب فى الطعام.

ص: ۸۵

۱- ۱. تصغير القدر.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۱، و تراها فى الكافى ۶ ر ۳۱۶.

۳- ۳. المحاسن: ۴۰۱، و تراها فى الكافى ۶ ر ۳۱۶.

۴- ۴. المحاسن: ۴۰۱، و تراها فى الكافى ۶ ر ۳۱۶.

۵- ۵. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۰.

۶- ۶. المصدر نفسه ص ۱۱۱، و فيه« الزيرباجه» بدل« النارباجه» و الزيربا أو زيرباجه مرق يطبخ بالدجاج الفاره و الخل و الكراويا، ذكره فى البرهان و قال انه نافع للبطنه.

**[ترجمه]«الزبیبه» شوربایی است که از مویز کوبیده شده درست می شود، [این حدیث] بر این دلالت می کند که لازم نیست دو سوم عصاره مویز خارج شود. و ممکن است مراد، غذایی باشد که مویز در آن وجود دارد [که در این صورت] بر جواز وارد کردن مویز در غذا دلالت دارد .

**[ترجمه]

باب ۱۷ الهریسه و المثلثه و أشباهها

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْیَقْطِینِیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِی مَنْصُورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ نَبِیّاً مِنَ الْأَنْبِیَاءِ شَکَا إِلَی اللَّهِ الضَّعْفَ وَ قِلَّهَ الْجِمَاعِ فَأَمَرَهُ بِأَکْلِ الْهَرِیسَهِ.

قَالَ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ رُفِعَ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَکَا إِلَی رَبِّهِ وَجَعَ ظَهْرِهِ فَأَمَرَهُ بِأَکْلِ الْحَبِّ بِاللَّحْمِ یَعْنِی الْهَرِیسَهَ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: پیامبری از پیامبران الهی از ضعف و کم بودن[قدرت بر] جماع [آمیزش] به خداوند شکایت کرد و خداوند او را به خوردن حلیم دستور داد. - . المحاسن

: ۴۰۳ -

محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله از درد کمر به پروردگارش شکایت کرد که به او امر کرد دانه را با گوشت بخورد یعنی حلیم. - . المحاسن: ۴۰۳. -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَتَانِی جَبْرَئِیلُ فَأَمَرَنِی بِأَکْلِ الْهَرِیسَهِ لِیَشْتَدَّ ظَهْرِی وَ أَقْوَی بِهَا عَلَی عِبَادَهِ رَبِّی (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل نزد من آمد و به من گفت[دستور داد] که حلیم بخورم تا پشتم قوی شود و بر عبادت پروردگارم نیرومند تر شوم. - . المحاسن

: ۴۰۴ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِیِّ عَنْ بِسْطَامَ بْنِ مُرَّهَ الْفَارِسِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ یَزِیدَ الْفَارِسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ رَزِینٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: عَلَیْکُمْ بِالْهَرِیسَهِ فَإِنَّهَا تُنَشِّطُ لِلْعِبَادَهِ أَرْبَعِینَ یَوْماً وَ هِیَ الْمَائِدَهُ الَّتِی أُنْزِلَتْ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۳).

**[ترجمه]محاسن: امیر المومنین علیه السلام فرمود: بر شما باد خوردن حلیم، زیرا آن، تا چهل روز موجب نشاط در عبادت می شود و آن غذایی است که بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل شده است. - . المحاسن

: ۴۰۴ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مَنْصُورٍ الصَّیْقَلِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَهْدَی إِلَی رَسُولِهِ صلی الله علیه و آله هَرِیسَهً مِنْ هَرَائِسِ الْجَنَّهِ غُرِسَتْ فِی رِیَاضِ الْجَنَّهِ وَ فَرَکَهَا الْحُورُ الْعِینُ فَأَکَلَهَا رَسُولُ اللَّهِ فَزَادَ فِی قُوَّتِهِ بُضْعَ أَرْبَعِینَ رَجُلًا وَ ذَلِکَ شَیْ ءٌ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ یَسُرَّ بِهِ نَبِیَّهُ صلی الله علیه و آله (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند تبارک و تعالی به رسول خود صلی الله علیه و آله حلیمی از حلیم های بهشتی هدیه کرد که از دانه اش در بستانهای بهشت کشته شده و توسط حورالعین مالش داده شده بود. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را خورد و بر نیروی آن حضرت به اندازه بضع[قدرت بر آمیزش] چهل مرد افزوده شد و آن چیزی بود که خداوند خواست با آن پیامبر خود را شاد کند. - . المحاسن : ۴۰۴ -

**[ترجمه]

بیان

فی المصباح فرکته فرکا من باب قتل و هو أن تحکه بیدک حتی تتفتت و تنقشر.

ص: ۸۶

۱- ۱. المحاسن: ۴۰۳.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۴.

۳- ۳. المحاسن: ۴۰۴.

۴- ۴. المحاسن: ۴۰۴.

**[ترجمه]در مصباح گفته است: «فرکته فرکا» از باب قتل بوده و معنای آن این است که با دست آن را [چیزی را] بمالی تا اینکه خرد[تکه تکه] شده و پوستش کنده شود.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ حُكَيْمٍ عَنِ ابْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُعْرِضٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ عُمَرَ دَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ فَقَالَ كَيْفَ رَسُولُ اللَّهِ فِيمَا فِيهِ الرِّجَالُ فَقَالَتْ مَا هُوَ إِلَّا رَجُلٌ مِنَ الرِّجَالِ فَأَنِفَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ فَأَنْزَلَ صَحْفَةً فِيهَا هَرِيسَةٌ مِنْ سُنْبُلِ الْجَنَّةِ فَأَكَلَهَا فَزَادَ فِی بُضْعِهِ بُضْعَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام می فرماید: [روزی]عمر بر حفصه وارد شد و گفت: رسول خدا در مورد آنچه سایر مردان هستند چگونه است؟ حفصه جواب داد: پیامبر هم مردی از مردان است و خدا آن را برای پیغمبرش نپسندید، پس سینی بزرگی نازل کرد که در آن، حلیمی از خوشه های بهشتی بود و پیامبر از آن خورد و بر بضع[قدرت بر آمیزش] او به اندازه بضع چهل مرد افزوده شد. - . المحاسن

: ۴۰۳ -

**[ترجمه]

توضیح

البضع الجماع و حمله علی ما بین العددین هنا کما قیل بعید قال الفیروزآبادی البضع کالمنع المجامعه کالمباضعه و بالضم الجماع أو الفرج نفسه و بالکسر و یفتح ما بین الثلاث إلی التسع أو إلی الخمس إلی أن قال و إذا جاوزت لفظ العشر ذهب البضع و لا یقال بضع و عشرون أو یقال ذلک و قال الصحفه معروف و أعظم القصاع الجفنه ثم القصعه ثم الصحفه ثم المئکله ثم الصحیفه.

**[ترجمه]بضع یعنی جماع[آمیزش] و همان طور که گفته شده است، اینکه آن را بر مابین دو عدد[در ادامه توضیح داده خواهد شد] حمل کنیم بعید است. فیروز آبادی گفته است: بَضع به معنای مجامعه[موافقت و همراهی] است همانند مباضعه، و بُضع به معنای آمیزش یا خود فرج است. و بِضع و [گاهی] با فتحه، مابین ۳ الی ۹ یا ۵ – تا آن جا که گفت- هنگامی که از ۱۰ گذشت [دیگر] بضع نیست. گفته نمی شود بضع و عشرون یا اینکه[آن] گفته می شود. صحفه همان معنای معروف[کاسه بزرگ] را دارد. سینی را [به ترتیب از بزرگ به کوچک] جفنه، سپس صحفه، سپس مئکله، سپس صحیفه می گویند.

**[ترجمه]

«۶»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: ضَعُفْتُ عَنِ الصَّلَاهِ وَ الْجِمَاعِ فَنَزَلَتْ عَلَيَّ قِدْرٌ مِنَ السَّمَاءِ فَأَكَلْتُ فَزَادَ فِي قُوَّتِي قُوَّهَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا فِي الْبَطْشِ وَ الْجِمَاعِ وَ هُوَ الْهَرِيسَهُ(۲).

**[ترجمه]عیون اخبار: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: از نماز[خواندن] و جماع[آمیزش] ضعیف شده بودم، دیگی از آسمان بر من فرود آمد و من خوردم و بر توان من در سختی و جماع [به مثابه] توان چهل مرد افزوده شد و آن[چه از آسمان برای خوردن من فرود آمده بود] حلیم بود. -. عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۶ -

**[ترجمه]

«۷»

الْمَكَارِمُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ الْعَصِيدَهَ مِنَ الشَّعِيرِ بِإِهَالَهِ الشَّحْمِ وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ الْهَرِيسَهَ أَكْثَرَ مَا يَأْكُلُ وَ يَتَسَحَّرُ بِهَا(۳)

وَ كَانَ جَبْرَئِيلُ قَدْ جَاءَ بِهَا مِنَ الْجَنَّهِ لِيَتَسَحَّرَ بِهَا.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: در مکارم بیان شده است که شیوه رسول خدا صلی الله علیه و آله این بود که آش بلغور جو را با چربی پیه می خورد و ایشان حلیم را بیشتر می خورد و آن را [به عنوان] سحری می خورد و جبرئیل برای سحری او از بهشت آن را می آورد . -. مکارم الاخلاق : ۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الهرس الدق العنیف و منه الهریس و الهریسه و فی بحر الجواهر الهرس الدق و منه الهریس و الهریسه بدارصینی مجرّب للباءه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: الهرس یعنی به شدت کوبیدن و هریس و هریسه از آن[ریشه] گرفته شده است. و در بحر الجواهر گفته است «الهرس»ی یعنی کوبیدن و هریس و از آن گرفته شده است. و هریسه(حلیم) با دارچین برای قوه نکاح مفید است.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَكَارِمُ، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: لَوْ أَغْنَى عَنِ الْمَوْتِ شَيْ ءٌ لَأَغْنَتِ الْمُثَلَّثَهُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْمُثَلَّثَهُ قَالَ الْحَسْوُ بِاللَّبَنِ

.(۴)

۱- ۱. المحاسن: ۴۰۳.

۲- ۲. عيون الأخبار ۲ ر ۳۶.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۳۰.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ۱۸۷ و الصحيح: التلبينه فى الموضعين كما سيجى ء فى باب الالبان تحت الرقم ۷.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: اگر چیزی جلو مردن را می گرفت همان مثلثه بود، گفته شد: یا رسول اللّه مثلثه چیست؟ فرمود: سوپ(یا آش) با شیر. -. مکارم الاخلاق : ۱۸۷ -

**[ترجمه]

باب ۱۸ السمن و أنواعه

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نِعْمَ الْإِدَامُ السَّمْنُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: روغن، چه خوب خورشی است. -. المحاسن : ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی حَفْصٍ الْأَبَّارِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: السَّمْنُ مَا دَخَلَ جَوْفاً مِثْلُهُ وَ إِنِّی لَأَکْرَهُهُ لِلشَّیْخِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: مانند روغن چیزی وارد شکم نشده است و من آن را برای [فرد]پیر، بد می دانم. -. المحاسن : ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَکَلَّمَهُ شَیْخٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَقَالَ لَهُ مَا لِی أَرَی کَلَامَکَ مُتَغَیِّراً قَالَ سَقَطَتْ مَقَادِیمُ فَمِی فَنَقَصَ کَلَامِی فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَنَا أَیْضاً قَدْ سَقَطَ بَعْضُ أَسْنَانِی حَتَّی إِنَّهُ لَیُوَسْوِسُ إِلَیَّ الشَّیْطَانُ فَیَقُولُ فَإِذَا ذَهَبَتِ الْبَقِیَّهُ فَبِأَیِّ شَیْ ءٍ تَأْکُلُ فَأَقُولُ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّهَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ عَلَیْکَ بِالثَّرِیدِ فَإِنَّهُ صَالِحٌ وَ اجْتَنِبِ السَّمْنَ فَإِنَّهُ لَا یُلَائِمُ الشَّیْخَ (۳).

**[ترجمه]محاسن: حماد بن عثمان می گوید نزد امام صادق علیه السّلام بودم و پیری از اهل عراق با آن حضرت سخن می گفت، به او فرمود: چرا سخن تو دگرگون شده است؟ گفت: دندان های پیشین دهانم افتاده اند و سخنم کاسته [شده است]آن حضرت فرمود: برخی دندان های من هم افتاده اند تا آنجا که شیطان مرا وسوسه می کند و می گوید: اگر بقیه هم بروند با چه

غذا می خوری؟ و من می گویم: لا حول و لا قوّه الّا باللّه، سپس به او فرمود: بر تو باد خوردن ترید که غذای سازگاری است و از روغن بپرهیز که برای پیر سازگار نیست. - . المحاسن : ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: سُمُونُ الْبَقَرِ شِفَاءٌ.

و منه، عن عبد الله بن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السّلام فرمود: روغن های گاو درمان هستند. - . المحاسن : ۴۹۸ -

و از همان با سند دیگری مانند آن آمده است.

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی حَفْصٍ الْأَبَّارِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ: سَمْنُ الْبَقَرِ دَوَاءٌ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السّلام فرمود: که روغن گاو دارو است. - . المحاسن : ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، عَنِ الرَّیَّانِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَتَّخِذُ لَکَ حَلْوَاءَ قَالَ مَا اتَّخَذْتُمْ لِی مِنْهُ فَاجْعَلُوهُ بِسَمْنٍ وَ قَالَ نِعْمَ الْإِدَامُ السَّمْنُ وَ إِنِّی

۱- ۱. المحاسن: ۴۹۸. و فیه: ما أدخل جوف مثلی.

۲- ۲. المحاسن: ۴۹۸. و فیه: ما أدخل جوف مثلی.

۳- ۳. المحاسن: ۹۸.

۴- ۴. المحاسن: ۴۹۸.

۵- ۵. المحاسن: ۴۹۸.

لَأَكْرَهُهُ لِلشَّيْخِ وَ قَالَ هُوَ فِی الصَّیْفِ خَیْرٌ مِنْهُ فِی الشِّتَاءِ.

**[ترجمه]ریّان می گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: برای شما حلوا درست بکنم؟ فرمود: هر چه برای من درست می کنید با روغن درست کنید، فرمود: روغن، چه خوب نانخورشی است و البته من آن را برای پیر بد می دانم. فرمود: روغن در تابستان بهتر است از آن در زمستان.

**[ترجمه]

«۷»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَحْمُ الْبَقَرِ دَاءٌ وَ سَمْنُهَا شِفَاءٌ وَ لَبَنُهَا دَوَاءٌ وَ مَا دَخَلَ الْجَوْفَ مِثْلُ السَّمْنِ (۱).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: گوشت گاو درد است و روغنش شفاء و شیرش دارو، و مانند روغن در شکم وارد نشده است. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۲ -

**[ترجمه]

«۸»

الْمَکَارِمُ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَحْمُ الْبَقَرِ دَاءٌ وَ أَسْمَانُهَا شِفَاءٌ وَ أَلْبَانُهَا دَوَاءٌ(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: گوشت گاو درد است و روغن هایش درمان و شیرهایش دارو. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۹ الألبان و بدو خلقها و فوائدها و أنواعها و أحکامها

الآیات

النحل: وَ إِنَّ لَکُمْ فِی الْأَنْعامِ لَعِبْرَةً نُسْقِیکُمْ مِمَّا فِی بُطُونِهِ مِنْ بَیْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً سائِغاً لِلشَّارِبِینَ (۳)

المؤمنون: وَ إِنَّ لَکُمْ فِی الْأَنْعامِ لَعِبْرَةً نُسْقِیکُمْ مِمَّا فِی بُطُونِها(۴)

lt;meta info="-وَ إِنَّ لَکُمْ فِی الْأَنْعامِ لَعِبْرَةً نُسْقِیکُمْ مِمَّا فِی بُطُونِهِ مِنْ بَیْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً سائِغاً لِلشَّارِبِینَ - . نحل / ۶۶ -

{ و در دامها قطعاً برای شما عبرتی است: از آنچه در [لابلای] شکم آنهاست، از میان سرگین و خون، شیری ناب به شما می

نوشانیم که برای نوشندگان گواراست}

-وَ إِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِها - . مومنون / ۲۱ -

{ و البته برای شما در دامها [ی گلّه درس] عبرتی است: از [شیری] که در شکم آنهاست، به شما می نوشانیم}

**[ترجمه]

تفسیر

قال الرازی الفرث سرجین الكرش و روی الكلبی عن أبی صالح عن ابن عباس أنه قال إذا استقر العلف فی الكرش صار أسفله فرثا و أعلاه دما و أوسطه لبنا فیجری الدم فی العروق و اللبن فی الضرع و یبقی الفرث كما هو فذاك هو قوله تعالی مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً لا یشوبه الدم و لا الفرث.

و لقائل أن یقول الدم و اللبن لا یتوالدان فی الكرش البته و الدلیل علیه الحس فإن هذه الحیوان تذبح ذبحا متوالیا و ما رأی أحد فی كرشها لا دما و لا لبنا و لو كان تولد الدم و اللبن فی الكرش لوجب أن یشاهد ذلك فی بعض الأحوال و الشی ء الذی دلت المشاهده علی فساده لم یجز المصیر إلیه.

ص: ۸۹

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۲.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۱۸۳ و فی طبعه الكمبانیّ تكرار أسقطناه.

۳- ۳. النحل: ۶۶.

۴- ۴. المؤمنون: ۳۱.

بل الحق أن الحيوان إذا تناول الغـذاء وصل ذلك العلف إلى معـدته و إلى كرشه إن كان من الأنعام و غيرها فإن طبـخ و حصـل الهضم الأول فيه فما كـان منه صافيـا انجـذب إلى الكبـد و مـا كان كثيفا نزل إلى الأمعاء ثم ذلك الـذى يحصل منه فى الكبد ينطبـخ فيهـا و يصير دمـا و ذلـك هو الهضم الثانى و يكون ذلك الـدم مخلوطا بالصـفراء و السوداء و زياده المائيه أما الصـفراء فتـذهب إلى المراره و السوداء إلى الطحال و المائيه إلى الكليه و منها إلى المثانه و أما ذلك الـدم فإنه يـدخل فى الأورده و هى العروق النابته من الكبد و هناك يحصل الهضم الثالث و بين الكبد و بين الضـرع عروق كثيره فينصب الدم فى تلك العروق إلى الضـرع و الضـرع لحم غددى رخو أبيض فيقلب الله الدم عند انصبابه إلى ذلك اللحم الغددى الرخو الأبيض من صوره الدم إلى صوره اللبن فهذا هو القول الصحيح فى كيفيه تولد اللبن.

فإن قيل فهذه المعانى حاصـله فى الحيوان الذكر فلم لم يحصل منه اللبن قلنا الحكمه الإلهيه اقتضت تدبير كل شـى ء على الوجه اللائق به الموافق لمصـلحته فمزاج الـذكر من كل حيوان أن يكون حارا يابسا و مزاج الأنثى يجب أن يكون باردا رطبا و الحكمه فيه أن الولد إنما يكون فى داخل بدن الأنثى فوجب أن تكون الأنثى مختصه بمزيد الرطوبات لوجهين.

الأول أن الولد إنما يتولد من الرطوبات فوجب أن يحصل فى بدن الأنثى رطوبات كثيره ليصير ماده لتولد الولد.

و الثانى أن الولـد إذا كبر وجب أن يكون بـدن الأم قابلا للتمدد حتى يتسع لذلك الولد(١) فإذا كانت الرطوبات غالبه على بدن الأـم كـانت بنيتها قابلا للتمـدد و يتسع للولـد فثبت بما ذكرناه أنه تعالى خص بـدن الأنثى من كل حيوان بمزيـد الرطوبات بهـذه الحكمه.

ثم إن تلك الرطوبات التى كانت تصـير ماده لازدياد بـدن الجنين حين كان فى رحم الأم فعند انفصال الجنين تنصب إلى الثدى و الضرع و تصير ماده لغذاء ذلك

ص: ٩٠

١- ١. ما بين العلامتين ساقط من المخطوطه و الكمبانىّ أضفناه من المصدر.

الطفل الصغير.

إذا عرفت هذا فنقول ظهر أن السبب الذى لأجله يتولد اللبن من الدم فى حق الأنثى غير حاصل فى حق الذكر فظهر الفرق.

و إذا عرفت هذا فنقول المفسرون قالوا المراد من قوله مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ هو أن هذه الثلاثه تتولد فى موضع واحد فالفرث يكون فى أسفل الكرش و الدم يكون فى أعلاه و اللبن يكون فى الوسط و قد دللنا على أن هذا القول على خلاف الحس و التجربه.

و أما نحن فنقول المراد به من الآيه هو أن اللبن إنما يتولد من بعض أجزاء الدم و الدم إنما يتولد من الأجزاء اللطيفه التى فى الفرث و هو الأشياء المأكوله الحاصله فى الكرش فهذا اللبن متولد من الأجزاء التى كانت حاصله فيما بين الفرث أولا ثم كانت حاصله فيما بين الدم ثانيا و صفاه الله تعالى عن تلك الأجزاء الكثيفه الغليظه و خلق فيها الصفات التى باعتبارها صارت لبنا يكون موافقا لبدن الطفل فهذا ما حصلناه فى هذه المقام.

ثم اعلم أن حدوث اللبن فى الثدى و اتصافه بالصفات التى باعتبارها يكون موافقا(١) لتغذيه الصبى مشتمل على حكمه عجيبه و أسرار بديعه يشهد صريح العقل بأنها لا تحصل إلا بتدبير الفاعل الحكيم المدبر الرحيم و بيانه من وجوه الأول أنه تعالى خلق فى أسفل المعده منفذا يخرج منه ثفل الغذاء فإذا تناول الإنسان غذاء أو شربه رقيقه انطبق ذلك المنفذ انطباقا كليا لا يخرج منه شى ء من ذلك المأكول و المشروب إلى أن يكمل انهضامه فى المعده و ينجذب ما صفى منه إلى الكبد و يبقى الثفل هناك فحينئذ ينفتح ذلك المنفذ و ينزل منه ذلك الثفل و هذا من العجائب التى لا يمكن حصولها إلا بتدبير الفاعل الحكيم لأنه متى كانت الحاجه إلى خروج ذلك الجسم عن المعده انفتح و يحصل الانطباق تاره و الانفتاح أخرى بحسب

١- ١. ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانىّ.

الحاجه و بقدر المنفعه و هذا مما لا يتأتى إلا بتقدير الفاعل الحكيم.

الثانى أنه تعالى أودع فى الكبد قوه تجذب الأجزاء اللطيفه الحاصله فى ذلك المأكول و المشروب و لا تجذب الأجزاء الكثيفه و خلق فى الأمعاء قوه تجذب تلك الأجزاء الكثيفه التى هى الثفل و لا تجذب الأجزاء اللطيفه البته و لو كان الأمر بالعكس لاختلت مصلحه البدن و لفسد نظام هذا التركيب الثالث أنه تعالى أودع فى الكبد قوه هاضمه طابخه حتى إن تلك الأجزاء اللطيفه لتنطبخ فى الكبد و تنقلب دما ثم إنه تعالى أودع فى المراره قوه جاذبه للصفراء و فى الطحال قوه جاذبه للسوداء و فى الكليه قوه جاذبه لزياده المائيه حتى يبقى الدم الصافى الموافق لتغذيه البدن و تخصيص كل واحد من هذه الأعضاء بتلك القوه الحاصله لا يمكن إلا بتدبير الحكيم العليم.

الرابع أن فى الوقت الذى يكون الجنين فى رحم الأم ينصب من ذلك نصيب وافر إليه حتى يصير ماده لنمو أعضاء ذلك الولد و ازدياده فإذا انفصل الجنين عن الرحم ينصب ذلك النصيب إلى جانب الثدى ليتولد منه اللبن الذى يكون غذاء له فإذا كبر لا ينصب ذلك النصيب لا إلى الرحم و لا إلى الثدى بل ينصب إلى جميع بدن المغتذى فانصباب ذلك الدم فى كل وقت إلى عضو آخر انصبابا موافقا للمصلحه و الحكمه لا يتأتى إلا بتدبير الفاعل المختار الحكيم.

الخامس أن عند تولد اللبن فى الضرع أحدث تعالى فى حلمه الثدى ثقبا صغيره و مساما ضيقه و جعلها بحيث إذا اتصل المصّ و الحلب بتلك الحلمه انفصل اللبن عنها فى تلك المسام الضيقه و لما كانت تلك المسام ضيقه جدا فحينئذ لا يخرج منها إلا ما كان فى غايه الصفاء و اللطافه و أما الأجزاء الكثيفه فإنها لا يمكنها الخروج من تلك المنافذ الضيقه فيبقى فى الداخل فما الحكمه فى إحداث تلك الثقب الصغيره و المنافذ الضيقه فى رأس حلمه الثدى إلا أن تكون كالمصفاه فكل ما كان لطيفا خرج و كل ما كان كثيفا احتبس فى الداخل و لم يخرج فبهذا الطريق يصير ذلك اللبن

خالصا موافقا لبـدن الصبى سائِغاً لِلشّارِبِينَ السادس أنه تعالى ألهم ذلك الصبى إلى المص فإن الأم كلما ألقمت حلمه الثدى فى فم الصبى فـذلك الصبى فى الحـال يأخـذ فى المص و لو لاـ أن الفاعـل المختـار الرحيم ألهم ذلك الطفل الصـغير ذلك العمل المخصوص لم يحصل بتخليق ذلك اللبن فى ذلك الثدى فائده.

السابع أنا بينا أنه تعالى إنما خلق اللبن من فضله الدم و إنما خلق الدم من الغذاء الذى تناوله الحيوان و الشاه لما تناولت العشب و الماء فالله تعالى خلق الـدم من لطيف تلك الأجزاء ثم خلق اللبن من بعض أجزاء ذلك الدم ثم إن اللبن حصـلت فيه أجزاء ثلاثه على طبائع متضاده فما فيه من الدهن يكون حارا رطبا و ما فيه من المائيه يكون باردا رطبا و ما فيه من الجبنيه يكون باردا يابسا و هذه الطبائع ما كانت حاصله فى العشب الذى تناوله الشاه.

فظهر بهـذين أن هـذه الأجسـام لاـ تزال تنقلب من صـفه إلى صـفه من حاله إلى حاله مع أنه لا يناسب بعضـها بعضا و لا يشاكل بعضـها بعضا و عنـد ذلك يظهر أن هـذه الأحوال إنما تحـدث بتدبير فاعل حكيم رحيم يدبر أحوال هذا العالم على وفق مصالح العباد فسـبحان من شـهد جميع ذرات العالم الأعلى و الأسـفل بكمال قدرته و نهايه حكمته و رحمته لَهُ الْخَلْقُ وَ الْأَمْرُ تَبارَکَ اللّهُ رَبُّ

الْعالَمِينَ أما قوله سائِغاً لِلشّارِبِينَ فمعناه جاريا فى حلوقهم لذيذا هنيئا يقال ساغ الشـراب فى الحلق و أساغه صاحبه و منه قوله وَ لا يَکادُ يُسِيغُهُ (۱) و قال أهل التحقيق اعتبار حـدوث اللبن كما يدل على وجود الصانع المختار فكذلك يدل على إمكان الحشـر و النشـر و ذلك لأن هـذا العشب الـذى يأكله الحيوان إنما يتولـد من الماء و الأرض فخالق العالم دبر تدبيرا آخر انقلب ذلك الدم لبنا ثم دبر تدبيرا آخر حدث من ذلك اللبن الدهن و الجبن فهذا الاستقراء يدل على أنه تعالى قادر على أن

۱- ۱. إبراهيم: ۱۷.

يقلب هذه الأجسام من صفه إلى صفه و من حاله إلى حاله فإذا كان كذلك لم يمنع أيضا أن يكون قادرا على أن يقلب أجزاء أبدان الأموات إلى صفه الحياه و العقل كما كانت قبل ذلك فهذا الاعتبار يدل من هذا الوجه على أن البعث و القيامه أمر ممكن غير ممتنع.

و قال البيضاوى وَ إِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعامِ لَعِبْرَةً دلاله يعبر بها من الجهل إلى العلم نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ استئناف لبيان العبره و إنما ذكر الضمير و وحده هاهنا للفظ و أنثه فى سوره المؤمنون للمعنى فإن الأنعام اسم جمع و لذلك عده سيبويه فى المفردات المبنيه على أفعال كأخلاق و أكياس و من قال إنه جمع نعم جعل الضمير للبعض فإن اللبن لبعضها دون جميعها أو لواحده أوله على المعنى فإن المراد به الجنس و قرأ نافع و ابن عامر و أبو بكر و يعقوب نسقيكم بالفتح هنا و فى المؤمنون مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً فإنه يخلق من بعض أجزاء الدم المتولد من الأجزاء اللطيفه التى فى الفرث و هو الأشياء المأكوله المنهضمه بعد الانهضام فى الكرش و حديث ابن عباس إن صح فالمراد أن أوسطه يكون ماده اللبن و أعلاه ماده الدم الذى يغذى البدن لأنهما لا يتكونان فى الكرش.

ثم ذكر مختصرا مما ذكره الرازى ثم قال خالِصاً صافيا لا يستصحبه لون الدم و لا رائحه الفرث أو مصفى عما يصحبه من الأجزاء الكثيفه بتضييق مخرجه سائِغاً لِلشَّارِبِينَ سهل المرور فى حلقهم.

و قال الطبرسى رحمه الله روى الكلبى عن ابن عباس قال إذا استقر العلف فى الكرش صار أسفله فرثا و أعلاه دما و أوسطه لبنا فيجرى الدم فى العروق و اللبن فى الضرع و يبقى الفرث كما هو فذلك قوله مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً لا يشوبه الدم و لا الفرث و الكبد مسلطه على هذه الأصناف فتقسمها على الوجه الذى اقتضاه التدبير الإلهى (۱).

**[ترجمه]رازى گفته است كه فرث سرگين شكمبه است، كلبى از ابن عباس آورده است كه هنگامى كه علف در شكمبه جا گيرد قسمت پايين آن سرگين مى شود و بالاى آن خون و ميانه آن شير مى شود، خون در رگها جارى مى شود و شير در پستان و سرگين باقى مى ماند و اين است معناى قول خداى تعالى كه فرمود: { از ميان سرگين و خون، شيرى ناب به شما مى نوشانيم} كه نه خون و نه سرگين با آن مخلوط نمى شود .

و كسى ممكن است بگويد: خون و شير البته كه در شكمبه پديد نمى آيند و دليل آن حسّ است [چرا] كه حيوان را پيوسته سر مى برند و كسى در شكمبه او نه خون ديده و نه شير، [در حالى كه] و اگر آنها در شكمبه پديد مى آمدند بايستى گاهى ديده مى شدند و نمى توان به چيزى كه خلاف حسّ است گرايش پيدا كرد.

درست اين است كه هنگامى كه حيوان غذا خورد، علف به معده يا شكمبه او مى رسد، اگر از چهارپايان و غير آن هاست. و هنگامى كه پخته شد و براى بار نخست هضم شد، آنچه رقيق است به سمت كبد كشيده مى شود و آنچه متراكم و غليظ است به روده ها مى رود و سپس آنچه در كبد است باز در آن پخته مى شود و تبديل به خون مى گردد و اين هضم دوم است و اين خون، با صفرا و سوداء و زيادى از آب آميخته مى باشد . صفراء به كيسه صفراء مى رود و سوداء به طحال و آب به قلوه مى رود و از آنجا وارد مثانه مى شود. و اما خون وارد «اورده» يعنى رگهايى كه از كبد شروع شده اند مى شود كه در آنجا هضم سوم صورت مى گيرد. و ميان كبد و پستان، رگ هاى بسيارى وجود دارند و خون در آن رگ ها تا پستان مى ريزد و

پستان، گوشتی است غده دار و نرم و سفید که خداوند در آن، خون را از حالت خون به شیر سفید تبدیل می نماید و این است گفتار درست در باره پیدایش شیر.

اگر گفته شود این مراحل، در حیوان نرم هم وجود دارد پس چرا از او شیر به دست نمی آید؟ در جواب می گوئیم حکمت الهی هر چیزی را روی شایستگی و مصلحت خود تدبیر کرده است و مزاج هر حیوان نری آنست که گرم و خشک باشد و مزاج ماده باید سرد و تر باشد و حکمت آن این است که بچه درون بدن ماده است و باید به دو دلیل[بدن ماده] رطوبت بیشتری داشته باشد :

۱.

فرزند از رطوبت ها پدید می آید و باید در بدن ماده، رطوبت فراوانی وجود داشته باشد تا باعث پیدایش بچه شود.

۲.

هنگامی که جنین بزرگ می شود شکم مادر باید جادار و با کشش باشد تا بتواند فرزند را جا بدهد و اگر رطوبت بر بدن ماده چیره شود پیکر آن پذیرای کشش[گسترش] می گردد و برای پذیرش بچه، وسیع می گردد. و با آنچه گفتیم ثابت می شود که خدای تعالی، با این حکمت، بدن هر حیوان ماده ای را ، به رطوبتهای زیادی اختصاص داده است.

و این رطوبتها که مایه بزرگ شدن بدن جنین است در رحم مادر قرار دارد و هنگام جدا شدن بچه از مادر به پستان می ریزد و مایه خوراک آن کودک نوزاد می گردد.

حال که این را دانستی می گوئیم، روشن شد، سبب تولید شیر از خون در باره ماده وجود دارد و نه در باره نر. و تفاوت آن دو روشن شد.

حال که این را دانستی می گوئیم، مفسران گفته اند: مقصود از قول خداوند متعال که فرمود «مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ» این است که این سه در یک جا پدید می آیند؛ سرگین در پایین شکمبه، و خون در بالا و شیر در میانه قرار دارد، و ما دلیل آوردیم که این گفته بر خلاف حسّ و آزمایش است.

و ما می گوئیم مقصود آیه این است که شیر از برخی از اجزاء خون تولید می شود و خون از اجزاء لطیف سرگین ایجاد می شود که همان چیزهای خورده شده در شکمبه اند، پس اولا این خون تولید شده از اجزائی است که میان سرگین است و سپس در بار دوّم میان خون است و خداوند، آن را از این اجزاء غلیظ ومتراکم تصفیه نموده است و در آن اوصافی قرار داده که به اعتبار آن، [به] شیر [موصوف]شده و سازگار با بدن نوزاد گردیده است. این است آنچه در اینجا به دست آوردیم.

و بدان که ایجاد شدن شیر در پستان و موصوف شدن آن به صفاتی که به خاطر آن، سازگار با تغذیه نوزاد شده است حکمت شگفتی دارد و کاری بدیع است که عقل به روشنی گواهی می دهد بر اینکه [این] جز به تدبیر فاعلی حکیم و مدبر و مهربان صورت نمی گیرد و بیان آن از چند راه است:

یکم: خداونـد در پـایین معـده سـوراخی را آفریـده که ته نشـین خوراک از[طریق] آن خـارج می شود. و هنگـامی که انسـان، غذایی می خورد یا نوشـیدنی می نوشد آن سوراخ بسـته می شود [به گونه ای] که چیزی از غذا و نوشیدنی از آن خارج نشود و هضم آن به صورت کامـل صورت گیرد. آن چه از آن که تصـفیه شـده است از معـده به کبـد جـذب می شود و [چیزهـای] سنگین در آنجـا بـاقی می مانـد. در این هنگـام، آن سوراخ بـاز می شود و از آن [چیز]سـنگین از آن خـارج می شود، و این از شگفتی هایی است که جز با تـدبیر فاعل حکیم نمی توانـد صورت پذیرد. هنگامی که نیاز به خروج آن جسم سـنگین از معده وجود دارد، آن سوراخ بـاز می شود و دیگر وقت بسـته می شود و هنگـامی که نیاز باشـد دوباره به انـدازه نیاز، باز می شود. و این جز با تدبیر فاعلی حکیم ممکن نیست.

.۲

خـدا تعالی در کبـد نیرویی قرار داده است که می توانـد اجزاء لطیفه چیزی که خورده یا نوشـیده شده است را جذب کند ولی اجزاء ثقیل را جـذب نکنـد. و در روده ها نیروئی قرار داده است که ته نشـین معـده را جذب کنند و اجزاء لطیف غذا را جذب نکنند و اگر برعکس بود، به صلاح نبود و نظام بدن به هم می ریخت.

.۳

خـدا در کبد نیروی هضم و پختن قرار داده است که این اجزاء لطیفه در آن پخته می شوند و به خون، تبدیل می گردند وانگه در کیسه صـفراء نیروی کشـش صـفراء را قرار داده است و در طحال، نیروی کشـیدن سوداء را قرار داده است و در قلوه نیروی کشـیدن زیـادی آب را قرار داده است تا خون پاکِ سازگار با تغـذیه بـدن بر جای بمانـد، و اختصاص هر یک از این اعضاء و بدن، به نیرویی خاص، جز با تدبیر حکیم دانا ممکن نیست.

.۴

زمانی که جنین در شکم مادر است بهره فراوانی از آن[شیر] به وی می رسد تا مایه رشد و نمو اعضای بدن او شود و هنگامی که نوزاد از رحم جدا شد آن بهره، به پستان می ریزد تا از آن شیر تولید گردد و غذای طفل باشد و چون بچه بزرگ شد آن بهره نه به رحم می ریزد و نه به پستان، بلکه در همه بدن مادر پخش می شود. و ریزش این خون در هر زمانی به اندامی دیگر، سازگار با مصلحت و حکمت است و این کار صورت نمی گیرد مگر با تدبیر فاعلی مختار و حکیم.

.۵

با تولیـد شـدن شیر در پسـتان، خداوند، سوراخهای ریزی در پسـتان ایجاد می کند و آن ها را به گونه ای قرار می دهد که هر گاه مکیده شوند این شـیر از آن سوراخ ها خارج شود. و چون این سوراخها بسیار تنگ هستند، فقط شیر رقیق و لطیف از آنها خارج می شود و اجزاء درشت و غیر لطیف نمی تواننـد از آن سوراخ ها خارج شوند و در درون باقی می مانند. و حکمت این سوراخهای تنگ سر پستان نیست مگر اینکه پستان همچون صاف کننده ای عمل کند و هر چه لطیف است، از آن خارج شود و درشت در آن باقی بماند و از این راه، آن شیر، پاک و سازگار با نوزاد و گوارا برای نوشنده می باشد.

.۶

خداوند متعال، به نوزاد مکیدن را الهام می کند زیرا هر وقت که مادر، پستان را در دهان او می گذارد، نوزاد بی درنگ آن را می مکد و اگر فاعل مختار حکیمی به او الهام نکند تا آن را بمکد، این شیر پستان سودی نخواهد داشت.

.۷

گفتیم خداونـد، شیر را از فضـله خون می آفرینـد و خون را از غذای حیوان می آفریند و هنگامی که گوسفند، گیاه و آب را می خورد خدا از اجزاء لطیف آن، خون را می آفریند سپس از برخی اجزاء آن خون، شیر را می آفریند و در شیر سه جزء با طبع های مخالف هم پدید می آیند؛ روغن آن گرم و تر است، و آبش سرد و تر، و آنچه ماده پنیر دارد سرد و خشک است و این طبع ها در گیاهی که گوسفند خورده است وجود ندارند.

و از اینجا برمی آید که این اجسام پیوسته از وصفی به وصفی دیگر و از حالی به حالی دیگر دگرگون می شوند و بعضی از آنها با برخی دیگر هم شکل نیستند و همانا این گردش[احوال] با تـدبیر فاعلی حکیم و مهربان صورت می گیرد که امورات این جهان را مطابق مصالح بنـدگان تـدبیر می کند ، پاک و منزه است آنکه همه ذرات جهان بالا و پائین گواه کمال قدرت و نهایت حکمت و رحمت اویند «لَهُ الْخَلْقُ وَ الْأَمْرُ تَبارَکَ اللَّهُ رَبُّ الْعالَمِینَ» - . أعراف/ ۵۴ - { [عالم] خلق و امر از آنِ اوست . فرخنـده خـدایی است پروردگـار جهانیـان}و امـا معنی اینکـه فرمـود «سائِغاً لِلشَّارِبِینَ» - . نحـل / ۶۶ - { برای نوشـندگان گواراست}این است که در گلویشان روان است و خوشمزه و گواراست. گفته می شود «ساغ الشراب فی الحلق و اساغه» یعنی همراه[و ملازم] حلق شد. و این سخن خداوند که فرمود: «لا یَکادُ یُسِیغُهُ» - . ابراهیم / ۱۷ - { و نمی تواند آن را فرو برد } از همین معنا است و محققان گفته انـد: چنـانچه پدیـدار شـدن شیر نشانه ای است بر وجود صانع مختار، همچنین دلیلی است بر امکان حشر و نشر. برای اینکه گیاهی را که حیوان می خورد از آب و زمین تولیـد شـده است و آفریننده جهان تدبیری کرده است که از آن خون، شیر تولید شود و تدبیر دیگری کرده است تا از شیر، روغن و پنیر به وجود آیند و این بررسی دلیل بر این است که خـدای تعـالی که می توانـد اجسام را از وضـعی به وضـعی و از حالی به حالی دیگر تبـدیل کنـد، مانعی[بر سر راه او نخواهـد بود] که به اجزاء بـدن مرده هـا، وصف زنـدگی و خِرد ببخشـد، همچنان که پیش از آن بودنـد، و عبرت گیری از این راه، دلیل آن است که بعثت و قیامت شدنی است و امری ناممکن نیست.

بیضـاوی گفته است: «وَ إِنَّ لَکُمْ فِی الْأَنْعامِ لَعِبْرَهً» - . نحل / ۶۶ - { و در دامها قطعاً برای شـما عبرتی است} دلیلی است که از نـادانی به علم راهنمـایی می کنـد «نُسْقِیکُمْ مِمَّا فِی بُطُونِهِ» - . نحل / ۶۶ - {از آنچه در [لابلای] شـکم آنهاست، به شـما می نوشانیم}آغاز سخنی است برای بیان عبرت. و در اینجا ضمیر را به اعتبار لفظ مذکر آورده و در سوره المؤمنون به اعتبار معنی، آن را مؤنث آورده است زیرا انعام، اسم جمع است و از این رو سیبویه آن را همانند اخلاق و اکیاس در شمار مفرد ها بر وزن افعال آورده است و اگر کسی آن را جمعِ نعم بداند مرجع ضمیر را بعض گرفته است چون شیر متعلق به برخی از انعام است نه همه آنهـا. یـا [اگر]به واحـد برگردانـد به تاویـل معنی می باشـد چون مقصود از آن جنس است، و نافع و ابن عامر و ابو بکر و یعقوب «نسقیکم» را در اینجا و در سوره المؤمنون، به فتح نون خوانده اند.

«مِنْ بَیْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً» - . نحل / ۶۶ - { از میان سرگین و خون، شیری} خلقت شیر از برخی از اجزاء خون است که [خود آن هم] از اجزاء لطیفه در سرگین که خوراک هضم شده در شکمبه هستند پدید آمده است و حدیث ابن عباس اگر درست باشد مقصودش این است که در وسط آن، مادّه شیر است و در بالای آن ماده خون است که بدن از آن تغذیه می کند زیرا آنها در شکمبه به وجود نمی آیند.

سپس، خلاصه ای از سخن رازی را آورده و گفته است: «خالِصاً » یعنی پاک، [به گونه ای که] نه رنگ خون را دارد و نه بوی سرگین را، یا [اینکه منظور از «خالِصاً »] این است که به دلیل تنگی سوراخ[ی که شیر از آن خارج می شود] صاف شده از اجزاء درشت می باشد. «سائِغاً لِلشَّارِبِینَ» یعنی آسان در گلویشان عبور می کند.

طبرسی(ره) گفته است:، کلینی از ابن عباس روایت کرده است که هنگامی که علف در شکمبه مستقر شد، بخش پایین آن، سرگین می شود و بخش بالای آن خون و بخش میانه آن، شیر می شود و خون در رگ ها و شیر در پستان جاری می شود و سرگین باقی می بماند و این است معنای سخن خداوند که فرمود «مِنْ بَیْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً» که خون و سرگین آن را آلوده نکرده است و کبد بر همه این ها مسلط است و آنها را همان گونه که حکمت و تدبیر الهی اقتضا می کند پخش می نماید. - . مجمع البیان ۳ : ۳۷۱ -

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَى الْیَقْطِینِیِّ عَنِ

۱- ۱. مجمع البیان ۳ ر ۳۷۱.

الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: حَسْوُ اللَّبَنِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا الْمَوْتَ (۱).

وَ قَالَ علیه السلام: لُحُومُ الْبَقَرِ دَاءٌ وَ أَلْبَانُهَا دَوَاءٌ وَ أَسْمَانُهَا شِفَاءٌ(۲).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: خرده خرده نوشیدن شیر، درمان هر درد است جز مرگ. - . الخصال ۲ : ۶۱۵ -

و فرمود: گوشت های گاو درد، و شیرشان دارو و روغنشان درمان است. - . الخصال ۲ : ۶۱۵ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس حسا زید المرق شربه شیئا بعد شی ء کتحساه و احتساه و اسم ما یحتسی الحسیه و الحسا و یمد و الحسو کدلو و الحسو کعدو.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «حسا زید المرق » یعنی جرعه جرعه نوشید. تحساه و احتساه و از همین ریشه اند و نام آن چیزی که جرعه جرعه نوشیده می شود، حسیه می باشد و حسا و حساء و حَسو یر وزن دلو و حسو بر وزن عدو است .

**[ترجمه]

«۲»

طِبُّ الْأَئِمَّهِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ رِيَاحٍ عَنْ فَضَالَهَ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی يَعْفُورٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ أَلْبَانِ الْأُتُنِ لِلدَّوَاءِ يَشْرَبُهَا الرَّجُلُ قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ (۳).

**[ترجمه]طب الائمه: ابن ابی یعفور می گوید از امام صادق علیه السّلام در باره شیر ماده الاغی که فردی آن را به عنوان دارو می نوشد، سوال کردم، حضرت فرمود: اشکالی ندارد. - . طب الائمه : ۶۳ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی الدروس یکره لبن الأتن جامدا و مائعا انتهی و کأنهم حکموا بالکراهه لکراهه لحمها و فیه نظر و لم أر فی الأخبار ما یدل علیها و إن کان فی بعضها التقیید بالدواء لکن فی أکثره فی کلام السائل و بالجمله الحکم بالکراهه مشکل.

**[ترجمه]در دروس گفته است: [خوردن] شیر ماده الاغ چه تازه باشد و چه جامد [بسته] مکروه است. پایان، و گویا حکم به کراهت آن به دلیل مکروه بودن[خوردن] گوشت آن می باشد. و بر آن قول، اشکال وارد است و من در اخبار، چیزی که بر کراهت آن دلالت کند نیافتم، گرچه در برخی[روایات] به دارو بودن مقید شده است [اما] این قید، بیشتر در کلام سوال کننده آمده است و خلاصه اینکه حکم کردن به کراهت آن مشکل است.

**[ترجمه]

«۳»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنِ الْجَارُودِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ كَامِلٍ قَالَ سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ يَقُولُ سَمِعْتُ أَشْيَاخَنَا يَقُولُونَ: أَلْبَانُ اللِّقَاحِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ عَاهَةٍ فِي الْجَسَدِ(۴).

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ إِلَّا أَنَّهُ زَادَ فِيهِ وَ هُوَ يُنَقِّي الْبَدَنَ وَ يُخْرِجُ دَرَنَهُ وَ يَغْسِلُهُ غَسْلًا(۵).

**[ترجمه]طب الائمه: موسی بن عبد اللّه الحسن می گوید: از اساتیدمان شنیدم که می گویند: شیر شتران درمان هر درد و آفتی در بدن است. -. طب الائمه : ۱۰۲ -

امام صادق علیه السّلام مانند آن را فرموده است جز آن که بر آن افزوده است که آن، بدن را پاک می سازد و چرکش را بیرون می کند و خوب آن را می شوید. -. طب الائمه : ۱۰۲ -

**[ترجمه]

بیان

اللقاح ككتاب الإبل و اللقوح كصبور واحدتها و الناقه الحلوب و قال الدرن محركه الوسخ أو تلطخه.

**[ترجمه]«اللقاح» به معنای شتر است. و لقوح مفرد آن است. و «ناقه الحلوب»یعنی شتر شیر ده. و گفته شده است «الدَرَن» به معنای چرک است یا [به این معناست که] آلوده کرد آن را.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأُتِينَا بِسُكُرُّجَاتٍ فَأَشَارَ بِيَدِهِ نَحْوَ وَاحِدَهٍ مِنْهُنَّ وَ قَالَ هَذَا شِيرَازُ الْأُتُنِ

۱- ۱. الخصال ۲ ر ۶۱۵.

۲- ۲. الخصال ۲ ر ۶۱۵.

۳- ۳. طبّ الأئمّه: ۶۳.

۴- ۴. طبّ الأئمّه: ۱۰۲ و مثله فی المحاسن ۴۹۳.

۵- ۵. طبّ الأئمّه: ۱۰۲.

لِعَلِيلٍ عِنْدَنَا فَمَنْ شَاءَ فَلْيَأْكُلْ وَ مَنْ شَاءَ فَلْيَدَعْ (۱).

المکارم، عن یحیی بن عبد الله: مثله (۲)

**[ترجمه]محاسن: یحیی بن عبد اللّه می گوید نزد امام صادق علیه السّلام بودیم و چند پیاله برای ما آوردند و حضرت به یکی از آنها اشاره کرد و فرمود: ماست آب گرفته ماده الاغ است که برای بیمار خود آماده کردیم هر که می خواهد بخورد و هر که می خواهد وانهد[نخورد]. - . المحاسن

: ۴۹۴ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۲ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه فیه لا آکل فی سکرجه هی بضم السین و الکاف و الراء و التشدید إناء صغیر یؤکل فیه الشی ء القلیل من الأدم و هی فارسیه و أکثر ما یوضع فیه الکوامیخ و نحوها و فی القاموس الشیراز اللبن الرائب المستخرج ماؤه و فی بحر الجواهر هو صبغ یعمل من اللبن کالحسو الغلیظ و الجمع شواریز.

و أقول الظاهر أن المراد بالرائب الذی اشتد و غلظ سواء حمض کالماست أو لم یحمض کالجبن الرطب و إن کان الثانی أظهر.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: در سکرّجه نمی خورم، و سکرّجه، ظرفی است کوچک که چیزهای کم مانند خورشت ها در آن خورده می شوند و کلمه ای فارسی است و اکثرا در آن کوامیخ[نوعی خورش] و مانند آن قرار داده می شود. در قاموس گفته است «الشیراز» ماست آب گرفته ماده الاغ است و در بحر الجواهر گفته است خورشی است که از شیر درست می شود و مانند نوشیدنی غلیظی است و جمع آن شواریز است.

می گویم، ظاهرا مراد از «رائب» چیزی است که سفت و غلیظ شده است، اعم از اینکه ترش باشد مانند ماست یا ترش نباشد مانند پنیر مرطوب، گرچه [این معنا برای]دومی روشن تر است

**[ترجمه]

«۵»

الْمَکَارِمُ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: وَ ذَکَرَ لَحْمَ الْبَقَرِ قَالَ أَلْبَانُهَا دَوَاءٌ وَ شُحُومُهَا شِفَاءٌ وَ لُحُومُهَا دَاءٌ(۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: [نزد] امام صادق علیه السّلام از گوشت گاو نام برده شد و حضرت فرمود: شیرهایشان دارو و پیه

هایشان درمان و گوشت هاشان درد است. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ التَّلْبِينَ يَجْلُو الْقَلْبَ الْحَزِينَ كَمَا يَجْلُو الْأَصَابِعُ الْعَرَقَ مِنَ الْجَبِينِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: تلبین قلب اندوهگین را جلا می دهد چنانچه انگشت ها، عرق پیشانی را می برند. - . المحاسن

: ۴۰۵ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَوْ أَغْنَى عَنِ الْمَوْتِ شَيْ ءٌ لَأَغْنَتِ التَّلْبِينَةُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا التَّلْبِينَةُ قَالَ الْحَسْوُ بِاللَّبَنِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: اگر چیزی جلو مرگ را می گرفت[همانا آن] تلبینه بود، گفته شد: یا رسول اللَّه تلبینه چیست؟ فرمود: جرعه جرعه شیر نوشیدن. - . المحاسن

: ۴۰۵ -

**[ترجمه]

توضیح

رواه فی الکافی (۶)

مرسلا إلی قوله الحسو باللبن الحسو باللبن یکررها ثلاثا و فیه التلبینه فی الموضعین و هو أظهر قال فی النهایه فیه التلبینه مجمه لفؤاد المریض التلبینه و التلبین حساء یعمل من دقیق أو نخاله و ربما جعل فیها عسل

۱- ۱. المحاسن ۴۹۴.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ۲۲۲.

۳- ۳. مكارم الأخلاق ۱۸۳.

۴- ۴. المحاسن: ۴۰۵.

۵- ۵. المحاسن: ۴۰۵.

۶- ۶. الكافى ۶- ۳۲۰، رواه مرسلا ثمّ قال: و رواه سهل بن زياد عن محمّد بن الحسن بن شمون عن الأصمّ عن مسمع بن عبد الملك عن أبى عبد اللّه عليه السّلام مثله.

سمیت تشبیها باللبن لبیاضها و رقتها و هی تسمیه بالمره من التلبین مصدر لبن القوم إذا سقاهم اللبن.

و فی القاموس التلبین و بهاء حساء من نخاله و لبن و عسل أو من نخاله فقط و قال حسا زید المرق شربه شیئا بعد شی ء کتحساه و احتساه و اسم ما یحتسی الحسیه و الحسا و یمد و الحسو کدلو و الحسو کعدو.

**[ترجمه]در کافی - . الکافی ۶ : ۳۲۰ - آن را به صورت مرسل نقل کرده است تا آن جا که فرمود «الحسو باللبن» و سه بار آن را تکرار کرد و در کافی بجای لبنیه در هر دو جا تلبینه آمده و آن روشن تر است، در نهایه گفته است: تلبینه روشنی دل بیمار است، تلبینه و تلبین شربتی و خوراکی است که از آرد یا نخاله (بلغور) درست می کنند و چه بسا که در آن عسل [هم] بریزند و آن را به این نام می گویند برای اینکه مانند شیر سفید و رقیق است و آن[تلبینه] نام گذاری مرّه[یک بار] برای تلبین است که آن هم مصدر فعل لبّن است. لبّن القوم یعنی به آن ها، شیر نوشاند.

در قاموس گفته شده است: تلبین شربتی است از نخاله (بلغور) و شیر و عسل یا فقط از نخاله (بلغور). و گفته است: «حسا زید المرق» یعنی آن را جرعه جرعه نوشید و حسیه اسم آن چیزی است که جرعه جرعه نوشیده شده است. و حسا و الحسو نیز که اسم و مصدر است به همین معنا می باشد.

**[ترجمه]

«۸»

طِبُّ الْأَئِمَّهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی السَّرِیعِیِّ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ وَ هَارُونَ بْنِ أَبِی الْجَهْمِ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: شَکَا نُوحٌ إِلَی رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ضَعْفَ بَدَنِهِ فَأَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَیْهِ أَنِ اطْبُخِ اللبن [اللَّحْمَ بِاللَّبَنِ] فَکُلْهَا فَإِنِّی جَعَلْتُ الْقُوَّهَ وَ الْبَرَکَهَ فِیهِمَا(۱).

**[ترجمه]طب الائمه: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: نوح، از سستی[و ضعف] بدنش به پروردگارش شکایت کرد خدای متعال به او وحی کرد که گوشت را با شیر بپز و بخور که من نیرو و برکت را در آنها نهاده ام. - . طب الائمه : ۶۴ -

**[ترجمه]

«۹»

الْمَکَارِمُ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ فِی مَرَقِ لَحْمِ الْبَقَرِ: یَذْهَبُ بِالْبَیَاضِ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ بَنِی إِسْرَائِیلَ شَکَوْا إِلَی مُوسَی علیه السلام مَا یَلْقَوْنَ مِنَ الْبَرَصِ فَشَکَا ذَلِکَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهِ مُرْهُمْ فَلْیَأْکُلُوا لَحْمَ الْبَقَرِ بِالسِّلْقِ (۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: آبگوشت گوشت گاو، پیسی را می برد. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۳

-

امام باقر علیه السّلام فرمود: بنی اسرائیل از پیسی به موسی شکایت کردند، و او به خدای عزّ و جلّ شکوه کرد و خداوند به او وحی کرد که به آن ها دستور دهد گوشت گاو را با برگ چغندر بخورند.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: أَکَلْنَا مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأَتَانَا بِلَحْمِ جَزُورٍ وَ ظَنَنْتُ أَنَّهُ مِنْ بَدَنَتِهِ فَأَکَلْنَا ثُمَّ أُتِینَا بعص [بِعُسٍ] مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبَ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ لِی اشْرَبْ یَا أَبَا مُحَمَّدٍ فَذُقْتُهُ فَقُلْتُ أَیْشٍ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ إِنَّهَا الْفِطْرَهُ ثُمَّ أَتَانَا بِتَمْرٍ فَأَکَلْنَا(۳).

الکافی، عن العده عن أحمد بن أبی عبد الله: مثله (۴)

و فیه محمد بن علی بن أبی حمزه و ما فی المحاسن کأنه أظهر و فیه مکان أیش لبن و مکان أتانا أتینا.

ص: ۹۷

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۶۴.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ۱۸۳.

۳- ۳. المحاسن: ۴۹۱.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۳۳۷.

**[ترجمه]محاسن: محمد بن ابی حمزه می گوید: با امام صادق علیه السلام مشغول خوردن بودیم، برایمان گوشت شتر آوردند و گمان کردم از شتر قربانی اوست، سپس ظرف بزرگی از شیر آوردند و از آن نوشید و به من فرمود: ای ابا محمد بنوش، از آن چشیدم و عرض کردم فدایت شوم چیست؟ فرمود: فطره است. سپس خرما آوردند و خوردیم. - . المحاسن

: ۴۹۱ -

در کافی، مانندآن را نقل کرده است - . الکافی ۶ : ۳۳۷ - . و در آن محمد بن علی بن ابی حمزه ذکر شده است و آنچه در محاسن ذکر شده است روشن تر است، و در آن به جای أیش، لبن و به جای أتانا، أتینا آمده است .

**[ترجمه]

بيان

العس بالضم القدح العظيم و أقول.

رَوَى مُسْلِمٌ فِی صَحِیحِهِ (۱): أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أُتِیَ لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِهِ بِإِیلِیَا بِقَدَحَیْنِ مِنْ خَمْرٍ وَ لَبَنٍ فَنَظَرَ إِلَیْهِمَا فَأَخَذَ اللَّبَنَ فَقَالَ لَهُ جَبْرَئِیلُ علیه السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی هَدَاکَ لِلْفِطْرَهِ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُکَ.

و قال بعض شراحه إیلیا بالمد و قد یقصر بیت المقدس و فی الروایه محذوف تقدیره أتی بقدحین فقیل له اختر أیهما شئت فألهمه الله تعالی اختیار اللبن لما أراد سبحانه من توفیق هذه الأمه و قول جبرئیل علیه السلام أصبت الفطره قیل فی معناه أقوال المختار منها أن الله تعالی أعلم جبرئیل أن النبی صلی الله علیه و آله إن اختار اللبن کان کذا و إن اختار الخمر کان کذا و أما الفطره فالمراد بها هنا الإسلام و الاستقامه و معناه و الله یعلم اخترت علامه الإسلام و الاستقامه و جعل اللبن علامه ذلک لکونها سهلا طیبا طاهرا سائِغاً لِلشَّارِبِینَ سلیم العاقبه و أما الخمر فإنها أم الخبائث و جالبه لأنواع الشر فی الحال و المال انتهی.

و قال الطیبی للفطره أی الَّتِی فَطَرَ النَّاسَ عَلَیْها فإن منها الإعراض عما فیه غائله و فساد کالخمر المخله بالعقل الداعی إلی کل خیر و الرادع عن کل شر و المیل إلی ما فیه نفع خال عن المضره کاللبن انتهی.

**[ترجمه]عُس به معنای پیاله ی بزرگ است و می گویم: مسلم در صحیح خود روایت کرده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در شبی که از بیت المقدس به معراج رفت، دو کاسه از شراب و شیر آوردند، به آن ها نگاه کرد و شیر را برداشت، پس جبرئیل به او گفت: ستایش خدایی را که تو را به فطرت هدایت کرد، اگر شراب را بر می داشتی امت تو گمراه می شدند.

برخ از شارحان صحیحه مسلم گفته اند: مراد از «ایلیاء» با مد یا قصر، بیت المقدس است. و در روایت، محذوفی وجود دارد و آن اینکه : دو پیمانه آوردند و به او گفته شد هر کدام را که می خواهی بردار و خداوند متعال به او الهام کرد که شیر را بردار چرا که خداوند متعال توفیق این امت را می خواست.

و اینکه جبرئیل علیه السلام فرمود: فطرت را برگزیدی، برای بیان معنای آن قول های مختلفی بیان شده است و از بین آن ها آنچه قابل پذیرش است این است که خداوند متعال جبرئیل را آگاه کرد که اگر پیامبر صلی الله علیه و آله، شیر را برگزیند، چنین و چنان خواهد شد و اگر شراب را برگزیند چنین و چنان خواهدشد، اما مراد از فطرت در اینجا اسلام و استقامت است و معنای آن- که خدا داناتر است- این است که علامت اسلام و درستی را برگزیدی و شیر را علامتی برای آن قرار داد چرا که آن، روان، پاک و طاهر است«سائِغاً لِلشَّارِبِینَ » - . نحل / ۶۶ - { برای نوشندگان گواراست}، در پی آن سلامتی است، اما شراب، مادر پلیدی ها و جلب کننده انواع شر برای حال و آینده می باشد.

طیبیّ در مورد فطرت گفته است مرا از آن یعنی«الَّتِی فَطَرَ النَّاسَ عَلَیْها » - . روم / ۳۰ - { با همان سرشتی که خدا مردم را بر آن سرشته است} زیرا در آن، دوری از شر و فساد است فسادی مانند شراب که در آن و تباهی و آسیب به عقل است که به سوی خیرات دعوت می کند و از بدی ها باز می دارد و [با فطرت] گرایش به آنچه که در آن نفع خالص و بدون ضرر است وجود دارد مانند شیر[که نفع خالص و بدون ضرر در آن است].پایان .

**[ترجمه]

أقول

فعلی هذه الوجوه المعنی أن اللبن شی ء مبارک کان اختیار النبی صلی الله علیه و آله إیاه علامه الفطره فیکون إشاره إلی تلک القصه لعلم الراوی بها و أقول یحتمل هذا الخبر وجوها أخر.

ص: ۹۸

۱- ۱. روی مسلم فی صحیحه تحت الرقم ۱۶۸ فی حدیث الاسراء:« .... فأتیت باناءین فی أحدهما لبن و فی الآخر خمر، فقیل لی: خذ أیهما شئت، فأخذت اللبن فشربته فقال: هدیت الفطره، أو أصبت الفطره. أما انک لو أخذت الخمر غوت أمتک» و رواه أحمد فی مسنده ۲۵ ر ۲۸۲ و الترمذی فی تفسیر سوره الإسراء تحت الرقم ۵۱۳۷ بهذا اللفظ و ما ذکره المؤلّف العلامه فی الصلب و نسبه الی مسلم انما یوجد فی البخاری تحت الرقم ۲ و ۱۲ من کتاب الاشربه و فی تفسیر سوره بنی إسرائیل بالرقم ۲.

الأول أنه مما اغتذى الإنسان به فی أول ما رغب إلی الغذاء عند خروجه من بطن أمه و نشأ علیه فکأنه فطر علیه و خلق منه.

الثانی أن یکون المراد بها ما یستحب أن یفطر علیه لورود الأخبار باستحباب إفطار الصائم به.

الثالث أن یکون الغرض مدح ذلک اللبن المخصوص بأنه قریب العهد بالحلب قال الفیروزآبادی الفطر بالضم و بضمتین شی ء من فضل اللبن یحلب ساعتئذ و قال قد سئل عن المذی قال هو الفطر قیل شبه المذی فی قلته بما یحتلب بالفطر و روی بالضم (۱) و أصله ما یظهر من اللبن علی إحلیل الضرع انتهی و قیل الفطره الطری القریب الحدیث بالعمل.

**[ترجمه]با این مطالب معنا چنین می شود که شیر، چیز مبارکی است و اینکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آن را برگزید، علامت فطرت است و اشاره کردن به این داستان به دلیل علم راوی از آن است.

و می گویم وجوه[جنبه های] دیگری برای این روایت محتمل است:

اول: شیر، چیزی است که انسان در ابتدای خروجش از شکم مادر، از آن تغذیه می کند و با آن رشد می کند و گویا با آن به وجود آمده از آن خلق شده است.

دوم: مراد از آن این باشد که مستحب است با آن افطار شود، چرا که روایاتی در مورد استحباب افطار روزه دار با شیر وجود دارد.

سوم: مراد، مدح کردن آن شیر مخصوص بوده باشد به این[عنوان] که تازه دوشیده شده است. فیروزآبادی گفته است: فُطر و فُطُر مقدار کمی از شیر، در همان ابتدای زمان دوشیدن را می گویند.وگفت از مذی سوال شد و گفت همان فطر است. گفته شده است: مذی مانند آنچه دوشیده می شود، از نظر کم بودنش ، به فُطر تشبیه شده است. - . القاموس ۲ : ۱۱۰ - و اصل آن عبارت است از آنچه از شیر که در سر پستان ظاهر می شود. پایان. و گفته شده است: فطره، به کار تازه و نزدیک و جدید گفته می شود.

**[ترجمه]

الأول أظهر الوجوه ثم هی مرتبه فی القرب و البعد.

**[ترجمه]وجه اول از دیگر وجوه روشن تر است. سپس [دیگر وجوه] از نظر نزدیک یا دور بودن [به مقصود] قرار دارند.

**[ترجمه]

«۱۱»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا أَکَلَ طَعَاماً یَقُولُ اللَّهُمَّ بَارِکْ لَنَا فِیهِ وَ ارْزُقْنَا خَیْراً مِنْهُ وَ إِذَا أَکَلَ لَبَناً أَوْ شَرِبَهُ یَقُولُ اللَّهُمَّ بَارِکْ لَنَا فِیهِ وَ ارْزُقْنَا مِنْهُ (۲).

صحیفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثله (۳)

**[ترجمه]عیون اخبار: امام حسین بن علی علیه السلام می فرماید: رسول خدا صلی الله علیه و آله هنگامی که غذایی را می خورد، می فرمود: خدایا برای ما در آن، برکت قرار ده و بهتر از آن را روزی ما بفرما، و هنگامی که شیر می خورد یا می نوشید می فرمود: خدایا برای ما در آن، برکت قرار ده و از آن روزی ما بفرما. -. عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۹ -

در صحیفه رضا مانند آن نقل شده است. -. صحیفه الرضا : ۱۳ -

**[ترجمه]

بیان

قوله أو شربه كأنه ترديد من الراوي أو الأكل للمنعقد منه و الشرب لغيره.

**[ترجمه]اینکه فرمود «یا نوشید» گویا تردید از راوی است یا اینکه واژه «اکل» برای شیری که سفت و غلیظ شده استفاده شده و «شرب» برای غیر آن.

**[ترجمه]

«۱۲»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ نَتَدَاوَى فَقَالَ نَعَمْ فَتَدَاوَوْا

ص: ۹۹

۱- ۱. القاموس ۲ ر ۱۱۰ و لفظه:« و قول عمر و قد سئل عن المذی: هو الفطر، قیل: شبه المذی فی قلته بما یحتلب بالفطر أو شبه طلوعه من الاحلیل بطلوع الناب و رواه النضر بالضم إلخ.

۲- ۲. عیون الأخبار ۲ ر ۳۹.

۳- ۳. صحیفه الرضا علیه السّلام ۱۳.

فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَمْ یُنْزِلْ دَاءً إِلَّا وَ قَدْ أَنْزَلَ لَهُ دَوَاءً عَلَیْکُمْ بِأَلْبَانِ الْبَقَرِ فَإِنَّهَا تَرِدُ مِنَ الشَّجَرِ(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: جابر بن عبد الله می گوید: به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض شد آیا دارو بخوریم؟ فرمود: آری، خداوند تبارک و تعالی، دردی نفرستاده مگر اینکه درمان آن را نیز فرستاده است. بر شما باد شیرهای گاو، که آن از درخت گرفته می شود. - . قرب الاسناد : ۷۰ -

**[ترجمه]

توضیح

فإنها ترد بالتخفیف مضمنا معنی الأخذ أو بالتشدید بمعنی الصدور و فی بعض النسخ ترق و کأن المعنی تأکل ورق کل شجر لکن لم أجد فی اللغه هذا الوزن بهذا المعنی بل قالوا تورقت الناقه أکلت الورق و فی الکافی (۲) فی حدیث زراره فإنها تخلط من کل الشجر کما سیأتی و علی أی حال المعنی أنها تأکل من کل حشیش و ورق فتحصل فی لبنه منافع کلها.

**[ترجمه]«فانها ترد» بدون تشدید، معنای گرفتن را در بر دارد و با تشدید معنای صادر شدن را می رساند. در برخی نسخه ها «ترق» آمده است و گویا معنا چنین می شود که برگ هر درختی را می خورد، اما در لغت، این وزن را در معنای مذکور نیافتم، بلکه گفته شده است«تورقت الناقه»یعنی برگ را خورد و در کافی - . الکافی ۶ : ۳۳۷ - در حدیث زراره آمده است: همانا آن از هر درختی آمیخته می شود و به هر حال معنا به این شکل است که آن از هر علف و برگی می خورد و منافع همه آن ها در شیر آن، یافت می شود.

**[ترجمه]

«۱۳»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ جَدِّهِ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ أَلْبَانِ الْأُتُنِ تُشْرَبُ لِلدَّوَاءِ أَوْ تُجْعَلُ فِی الدَّوَاءِ قَالَ لَا بَأْسَ (۳).

کتاب المسائل لعلی بن جعفر: مثله (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر می گوید از برادرم علیه السلام در مورد شیر الاغ ماده که به عنوان دارو خورده می شود یا در دارو گذاشته می شود سوال کردم، فرمود: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد : ۱۵۵ -

در کتاب المسائل از علی بن جعفر، مانند آن نقل شده است. - . بحار الانوار ۱۰ : ۲۷۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله یُحِبُّ مِنَ الشَّرَابِ اللَّبَنَ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از بین نوشیدنی ها، شیر را دوست داشت. - . المحاسن

: ۴۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُسْلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمْ یَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْكُلُ طَعَاماً وَ لَا یَشْرَبُ شَرَاباً إِلَّا قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَ أَبْدِلْنَا بِهِ خَیْراً مِنْهُ إِلَّا اللَّبَنَ فَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَ زِدْنَا مِنْهُ (۶).

وَ مِنْهُ،(۷)

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام می فرماید: رسول خدا صلی الله علیه و آله غذایی نمی خورد و نوشیدنی نمی نوشید مگر اینکه می فرمود: خدایا در آن برای ما برکت قرار بده و بهتر از آن را برای ما قرار بده، مگر در مورد شیر، که همواره می فرمود: خدایا در آن برای ما برکت قرار بده و آن را برای ما زیاد کن. - . المحاسن : ۴۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۶»

عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: كَانَ

ص: ۱۰۰

۱- ۱. قرب الإسناد ۷۰ ط نجف.

۲- ۲. الكافی ۶ ر ۳۳۷.

۳- ۳. قرب الإسناد ۱۵۵ ط نجف.

۴- ۴. راجع بحار الأنوار ۱۰ ر ۲۷۰.

۵- ۵. المحاسن ۴۹۱.
۶- ۶. المحاسن ۴۹۱.
۷- ۷. المحاسن ۴۹۱.

النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا شَرِبَ اللَّبَنَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِکْ لَنَا فِیهِ وَ زِدْنَا مِنْهُ.

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السلام می فرماید: هنگامی که رسول خدا صلی الله علیه و آله، شیر می نوشید، می فرمود: خدایا در آن برای ما برکت قرار بده و آن را برای ما زیاد کن. - . المحاسن : ۴۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ حِزَامٍ الْحَرِیرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ عَنْ ثَعْلَبَهَ عَنْ عَبْدِ الرَّحِیمِ بْنِ عَبْدِ الْمَجِیدِ الْقَصِیرِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَصَابَهُ ضَعْفٌ فِی قَلْبِهِ أَوْ بَدَنِهِ فَلْیَأْکُلْ لَحْمَ الضَّأْنِ بِاللَّبَنِ فَإِنَّهُ یَخْرُجُ مِنْ أَوْصَالِهِ کُلُّ دَاءٍ وَ غَائِلَهٍ وَ یَقْوَی جِسْمُهُ وَ یَشُدُّ مَتْنُهُ (۱).

**[ترجمه]طب الائمه: امام صادق علیه السلام می فرماید: هر کس، ضعفی در قلب یا بدنش دارد، گوشت میش را با شیر بخورد، همانا آن از بدن او، هر درد و فسادی را خارج می کند و جسم او را قوی و پشتش را محکم سازد. - . طب الائمه : ۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا شَرِبَ اللَّبَنَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِکْ لَنَا فِیهِ وَ زِدْنَا مِنْهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السلام می فرماید: هنگامی که رسول خدا صلی الله علیه و آله، شیر می نوشید، می فرمود: خدایا در آن برای ما برکت قرار بده و آن را برای ما زیاد کن. - . المحاسن

: ۴۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اللَّبَنُ مِنْ طَعَامِ الْمُرْسَلِینَ (۳).

و منه، عن جعفر بن محمد الأشعری عن ابن القداح عن أبی عبد الله علیه السلام عن أبیه عن آبائه علیهم السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: شیر، از غذاهای انبیاست. - . المحاسن

: ۴۹۱ -

ابن قداح نیز از حضرت، مانند آن را روایت کرده است. - . المحاسن

: ۴۹۱ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ وَ ابْنِ بَزِيعٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَزَّازِ عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام كَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُفْطِرَ عَلَى اللَّبَنِ (۵).

**[ترجمه]امام علی علیه السلام دوست داشت با شیر افطار کند.

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنِ ابْنِ أُخْتِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ الْيَسَعِ الْبَاهِلِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام يُعْجِبُهُ أَنْ يُفْطِرَ عَلَى اللَّبَنِ.

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السلام می پسندید که با شیر افطار کند. - . المحاسن

: ۵۹۱ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَيْسَ أَحَدٌ يَغَصُّ بِشُرْبِ اللَّبَنِ لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَقُولُ- لَبَناً خالِصاً سائِغاً لِلشّارِبِينَ (۶).

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۶۴ فی حدیث.

۲- ۲. المحاسن: ۴۹۱.

۳- ۳. المحاسن: ۴۹۱.

۴- ۴. المصدر نفسه، و فيه هذا السند بعد الحديث السابق راجعه.

۵- ۵. المحاسن: ۵۹۱.

۶- ۶. المحاسن: ۴۹۲.

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: کسی نیست که شیر در گلویش گیر کند چرا که خداوند تبارک و تعالی فرمود:«لَبَناً خالِصاً سائِغاً لِلشَّارِبِينَ - . نحل / ۶۶ - »{ شیر خالص و گوارا به شما می نوشانیم } - . المحاسن

- ۴۹۲ :

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الغصه بالضم الشجا و ما اعترض فی الحلق فأشرق غصصت بالکسر و بالفتح تغص بالفتح غصصا و فی الصحاح غصصت بالماء إذا وقف فی حلقک فلم تکد تسیغه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: غصّه با ضمه به معنای، اندوه و چیزی که در حلق گیر کند می باشد، «غصِصت یغَصّ غصصا» به کار رفته است. در صحاح گفته است«غصصت بالماء» یعنی آب در حلق تو گیر کرد و نتوانستی آن را فرو ببری.

**[ترجمه]

«۲۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَصْفَهَانِیِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ وَ أَنَا أَسْمَعُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّی أَجِدُ الضَّعْفَ فِی بَدَنِی فَقَالَ عَلَيْكَ بِاللَّبَنِ فَإِنَّهُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ يَشُدُّ الْعَظْمَ (۱).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن اصفهانی می گوید: نزد امام صادق علیه السلام بودم، مردی به ایشان عرض کرد در حالی که من می شنیدم: فدایت شوم، در بدن خود، ضعف دارم، و ایشان فرمود بر تو باد [خوردن- نوشیدن]شیر، [زیرا] آن گوشت را می رویاند و استخوان را محکم می کند. - . المحاسن

- ۴۹۲ :

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: مَنْ تَغَيَّرَ عَلَيْهِ مَاءُ الظَّهْرِ يَنْفَعُ لَهُ اللَّبَنُ الْحَلِيبُ وَ الْعَسَلُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السلام فرمود: کسی که آب پشت[منی] او دگرگون شد، شیر دوشیده شده و عسل برای او سودمند است. - . المحاسن

- ۴۹۲ :

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ أَبِی هَمَّامٍ عَنْ کَامِلِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: اللَّبَنُ الْحَلِیبُ لِمَنْ تَغَیَّرَ عَلَیْهِ مَاءُ الظَّهْرِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام فرمود: شیر دوشیده شده برای کسی که آب پشت [منی] او دگرگون شده است، سودمند است. - . المحاسن

- ۳۹۳ :

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الحلیب اللبن المحلوب أو الحلیب ما لم یتغیر طعمه انتهی و تغیر ماء الظهر کنایه عن عدم انعقاد الولد منه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: به شیر دوشیده شده حلیب گفته می شود یا اینکه حلیب، شیری است که طعم آن تغییر نکرده است. پایان. و دگرگون شدن آب پشت[منی] کنایه از این است که بچه دار نشود.

**[ترجمه]

«۲۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ السَّیَّارِیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْفَارِسِیِّ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ لَهُ رَجُلٌ إِنِّی أَکَلْتُ لَبَناً فَضَرَّنِی فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَا وَ اللَّهِ مَا ضَرَّ شَیْئاً قَطُّ وَ لَکِنَّکَ أَکَلْتَهُ مَعَ غَیْرِهِ فَضَرَّکَ الَّذِی أَکَلْتَهُ مَعَهُ فَظَنَنْتَ أَنَّ ذَلِکَ مِنَ اللَّبَنِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: مردی به امام صادق علیه السلام عرض کرد: شیر خوردم و آن برای من مضرّ بود. امام صادق علیه السلام فرمود: به خدا سوگند هرگز[شیر] به چیزی ضرر نمی رساند اما تو آن را با چیز دیگری خورده ای و آن چه به همراه شیر خورده ای به تو زیان رسانده است و تو گمان کرده ای که، شیر به تو زیان رسانده است. - . المحاسن

- ۳۹۳ :

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی عَلِیٍّ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدٍ صَالِحٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَکَلَ اللَّبَنَ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی آکُلُهُ عَلَی شَهْوَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِیَّاهُ لَمْ یَضُرَّهُ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام هفتم علیه السلام فرمود: کسی که شیر را بخورد و بگوید، خدایا من آن را [به خاطر اینکه]دل خواه رسول خدا صلی الله علیه و آله بود، می خورم، به او زیانی نمی رساند. - . المحاسن

: ۳۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ سَمِعْتُ أَشْیَاخَنَا یَقُولُونَ: إِنَّ أَلْبَانَ اللِّقَاحِ شِفَاءٌ مِنْ کُلِّ دَاءٍ وَ عَاهَهٍ(۶).

**[ترجمه]محاسن: عبد الله بن حسن می گوید شنیدم که بزرگان[پیرهای] ما می گفتند: همانا شیرهای شتران آبستن درمان هر درد و آفتی است. - . المحاسن

: ۳۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ غَیْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَحَدِهِمَا علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَیْکُمْ بِأَلْبَانِ الْبَقَرِ فَإِنَّهَا تُخْلَطُ مِنْ کُلِّ شَجَرَهٍ(۷).

ص: ۱۰۲

۱- ۱. المحاسن: ۴۹۲.

۲- ۲. المحاسن: ۴۹۲.

۳- ۳. المحاسن: ۳۹۳.

۴- ۴. المحاسن: ۳۹۳.

۵- ۵. المحاسن: ۳۹۳.

۶- ۶. المحاسن: ۳۹۳.

۷- ۷. المحاسن: ۳۹۳.

**[ترجمه]محاسن: رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: بر شما باد شیر های گاو، چون از همه درختها هستند. - . المحاسن

- ۳۹۳ :

**[ترجمه]

«۳۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: لَبَنُ الْبَقَرِ شِفَاءٌ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السلام فرمود: شیر گاو درمان است. - . المحاسن

- ۴۹۴ :

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام ذَرَبَ مَعِدَتِي فَقَالَ مَا يَمْنَعُكَ مِنْ شُرْبِ أَلْبَانِ الْبَقَرِ فَقَالَ لِي شَرِبْتَهَا قَطُّ فَقُلْتُ مِرَاراً قَالَ فَكَيْفَ وَجَدْتَهَا تَدْبُغُ الْمَعِدَةَ وَ تَكْسُو الْكُلْيَتَيْنِ الشَّحْمَ وَ تُشَهِّي الطَّعَامَ فَقَالَ لَوْ كَانَتْ أَيَّامُهُ خَرَجْتُ أَنَا وَ أَنْتَ إِلَى يَنْبُعَ حَتَّى نَشْرَبَهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: راوی می گوید: از فساد معده به امام باقر علیه السلام شکایت کردم و فرمود: چه چیزی مانع می شود که شیر گاو ننوشی؟ فرمود: حتما نوشیده ای. عرض کردم: بله بارها نوشیده ام. فرمود: آن را چگونه یافتی؟ معده را شستشو می دهد و قلوه ها را نیرومند کرده و بر آن پیه می پوشاند و باعث اشتها برای غذا می شود و فرمود: اگر روزش بود به همراه تو به ینبع می رفتیم تا شیر بنوشی. - . المحاسن

- ۴۹۴ :

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری ذربت معدته تذرب ذربا فسدت و ینبع کینصر حصن له عیون و نخیل و زروع بطریق حاج مصر ذکره الفیروزآبادی.

**[ترجمه]جوهری گفته است: «ذربت معدته تذرب ذربا» یعنی معده فاسد شد. فیروز آبادی گفته است: «یَنبُع» قلعه ای است

که دارای چشمه ها و خرما و کشت زارهایی است که در مسیر حجّاج مصر قرار دارد.

**[ترجمه]

«۳۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ صَفْوَانَ عَنْ عِيصِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ شُرْبِ أَلْبَانِ الْأُتُنِ فَقَالَ اشْرَبْهَا(۳).

**[ترجمه]محاسن: عیص بن عاصم می گوید: از امام صادق علیه السلام در باره نوشیدن شیر الاغ ماده سوال کردم، ایشان فرمود: بنوش. - . المحاسن

: ۴۹۴ -

**[ترجمه]

«۳۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ أَبِي مَرْيَمَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ شُرْبِ أَلْبَانِ الْأُتُنِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهَا(۴).

**[ترجمه]محاسن: ابی مریم انصاری می گوید: از امام صادق علیه السلام در باره نوشیدن شیر الاغ ماده سوال کردم، ایشان فرمود: اشکالی ندارد. - . المحاسن

: ۴۹۴ -

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْعِيصِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَغَدَّيْتُ مَعَهُ فَقَالَ هَذَا شِيرَازُ الْأُتُنِ اتَّخَذْنَاهُ لِمَرِيضٍ لَنَا فَإِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَأْكُلَ مِنْهُ فَكُلْ (۵).

**[ترجمه]محاسن: عیص می گوید با امام صادق علیه السلام چاشت می خوردم و فرمود: این ماست آب گرفته الاغ ماده است برای بیماری آن را درست کرده ایم اگر دوست داری از آن بخور. - . المحاسن

: ۴۹۴ -

**[ترجمه]

«۳۵»

الْمَکَارِمُ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: ذَانِکَ الْأَطْیَبَانِ التَّمْرُ وَ اللَّبَنُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کُلَّمَا شَرِبَ لَبَناً تَمَضْمَضَ وَ قَالَ إِنَّ لَهُ لَدَسَماً.

وَ فِی رِوَایَهٍ قَالَ علیه السلام: إِذَا شَرِبْتُمُ اللَّبَنَ فَتَمَضْمَضُوا فَإِنَّ لَهَا دَسَماً.

عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: أَلْبَانُ الْبَقَرِ دَوَاءٌ.

عَنِ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام یَقُولُ: أَبْوَالُ الْإِبِلِ خَیْرٌ مِنْ أَلْبَانِهَا وَ یَجْعَلُ اللَّهُ الشِّفَاءَ فِی أَلْبَانِهَا(۶).

۱- ۱. المحاسن: ۴۹۴ و فیه: لو کانت أیار.

۲- ۲. المحاسن: ۴۹۴ و فیه: لو کانت أیار.

۳- ۳. المصدر نفسه و ما بین العلامتین ساقط من المطبوعه.

۴- ۴. المصدر نفسه و ما بین العلامتین ساقط من المطبوعه.

۵- ۵. المصدر نفسه و ما بین العلامتین ساقط من المطبوعه.

۶- ۶. مکارم الأخلاق ۲۲۱- ۲۲۲.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: این دو پاکیزه ترند: خرما و شیر، هرگاه رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله شیر می خورد دهان [خود] را با آب می شست و می فرمود: آن[شیر] چربی دارد. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۲-۲۲۱ -

در روایتی فرموده است: هر گاه شیر نوشیدید دهان را بشوئید که چربی دارد.

امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: شیرهای گاو درمان هستند.

أبو الحسن علیه السّلام می فرمود: بول های[ادرار] شترها از شیر آن ها بهتر است [با اینکه] خدا در شیرهایشان درمان قرار داده است .

**[ترجمه]

باب ۲۰ الجبن

روایات

«۱»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّیْخِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَفَّارِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ الدِّعْبِلِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهم السلام قَالَ: شَیْئَانِ مَا دَخَلَا جَوْفاً قَطُّ إِلَّا أَفْسَدَاهُ الْجُبُنُّ وَ الْقَدِیدُ الْخَبَرَ(۱).

۶ المحاسن، عن بعض أصحابه رفعه عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام علی بن الحسین علیه السلام فرمود: دو چیز هستند که هرگز به درونی وارد نمی شوند جز اینکه آن را تباه می سازند: پنیر و گوشت خشکیده . - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۹ -

در محاسن از امام صادق علیه السلام، مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۴۶۳ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: ثَلَاثٌ یُؤْکَلْنَ وَ یَهْزِلْنَ اللَّحْمُ الْیَابِسُ وَ الْجُبُنُّ وَ الطَّلْعُ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ الْجَوْزُ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ الْکُسْبُ إِلَی آخِرِ مَا مَرَّ فِی بَابِ اللَّحْمِ (۳).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: سه چیز هستند که خورده می شوند و لاغر می کنند: گوشت خشکیده، پنیر و گُل خرما. و در حدیث دیگری [آمده است]، گردو، و در حدیث دیگری ته نشین روغن که از کره گیرند (بنتو) [آمده است]، تا

آخر آنچه در باب گوشت گذشت. - . المحاسن : ۴۶۳ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنِ الْجُبُنِّ فَقَالَ لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ طَعَامٍ يُعْجِبُنِي ثُمَّ أَعْطَى الْغُلَامَ دَرَاهِمَ فَقَالَ يَا غُلَامُ ابْتَعْ لِي جُبُنّاً وَ دَعَا بِالْغَدَاءِ فَتَغَدَّيْنَا مَعَهُ وَ أُتِيَ بِالْجُبُنِّ فَقَالَ كُلْ فَلَمَّا فَرَغَ مِنَ الْغَدَاءِ قُلْتُ مَا تَقُولُ فِي الْجُبُنِّ قَالَ أَ وَ لَمْ تَرَنِي أَكَلْتُهُ قُلْتُ بَلَى وَ لَكِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْكَ فَقَالَ سَأُخْبِرُكَ عَنِ الْجُبُنِّ وَ غَيْرِهِ كُلُّ مَا يَكُونُ فِيهِ حَلَالٌ وَ حَرَامٌ فَهُوَ لَكَ حَلَالٌ حَتَّى تَعْرِفَ الْحَرَامَ بِعَيْنِهِ فَتَدَعَهُ (۴).

**[ترجمه]محاسن: عبد اللَّه بن سلیمان می گوید: از ابی جعفر علیه السّلام در باره پنیر سوال کردم، فرمود: از خوراکی پرسیدی که من از آن خوشم می آید، سپس چند درهم به غلامی داد و فرمود: با آن برای ما پنیر بخر و من با آن حضرت چاشت خوردم و غلام، پنیر را آورد و حضرت فرمود: بخور، چون از چاشت فارغ شدم گفتم: در باره پنیر چه می فرمایید؟ فرمود: ندیدی آن را خوردم؟ گفتم: چرا ولی دوست دارم از زبانتان بشنوم. فرمود: تو را در باره پنیر و غیر آن آگاه می کنم، هر چه حلال و حرام دارد برایت حلال است تا خود حرام آن را [دقیقا] بشناسی و آن را وانهی [کنار گذاری] - . المحاسن : ۴۹۵ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنِ الْجُبُنِّ وَ قُلْتُ لَهُ أَخْبَرَنِي مَنْ رَأَى أَنَّهُ يُجْعَلُ فِيهِ الْمَيْتَةُ فَقَالَ مِنْ أَجْلِ مَكَانٍ وَاحِدٍ يُجْعَلُ فِيهِ الْمَيْتَةُ حُرِّمَ فِي جَمِيعِ الْأَرَضِينَ إِذَا عَلِمْتَ أَنَّهُ مَيْتَةٌ فَلَا تَأْكُلْهُ وَ إِنْ لَمْ تَعْلَمْ فَاشْتَرِ وَ بِعْ وَ كُلْ وَ اللَّهِ إِنِّي لَأَعْتَرِضُ السُّوقَ فَأَشْتَرِي بِهَا اللَّحْمَ وَ السَّمْنَ وَ الْجُبُنَّ وَ اللَّهِ مَا أَظُنُّ كُلَّهُمْ يُسَمُّونَ هَذِهِ الْبَرْبَرُ وَ هَذِهِ السُّودَانُ (۵).

۱- ۱. أمالي الطوسيّ ۱ ر ۳۷۹.

۲- ۲. المحاسن: ۴۶۳.

۳- ۳. المحاسن: ۴۶۳.

۴- ۴. المحاسن ۴۹۵.

۵- ۵. المحاسن ۴۹۵.

**[ترجمه]محاسن: ابی الجارود می گوید: در باره پنیر از ابی جعفر علیه السّلام پرسیدم و گفتم کسی که دیده به من گزارش داده است که در آن، مردار می گذارند، حضرت فرمود: آیا به خاطر اینکه در یک جا در آن مردار می گذارند هر آنچه پنیر در روی زمین است حرام می شود؟ اگر دانستی[یقین کردی] که در آن مردار وجود دارد مخور و اگر نمی دانی[یقین نداری] بخر و بخور، به خدا سوگند که خود من به بازار می روم، گوشت و روغن و پنیر می خرم و به خدا سوگند نمی دانم[یقین ندارم] که همه در ذبیحه بسم اللّه گفته اند، اینان بربرند و اینان هم سودانی هستند. - . المحاسن : ۴۹۵ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ حَبِيبٍ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْجُبُنِّ وَ أَنَّهُ تُوضَعُ فِيهِ الْإِنْفَحَهُ مِنَ الْمَيْتَهِ قَالَ لَا يَصْلُحُ ثُمَّ أَرْسَلَ بِدِرْهَمٍ فَقَالَ اشْتَرِ بِدِرْهَمٍ مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ وَ لَا تَسْأَلْهُ عَنْ شَيْ ءٍ(۱).

**[ترجمه]محاسن: از امام صادق علیه السّلام در باره پنیر سوال شد که در آن مایه پنیر از مردار قرار می دهند. فرمود: نشاید[چنین نیست]، سپس درهمی فرستاد و فرمود: از مردی مسلمان پنیر بخر و از چیزی سوال مکن. - . المحاسن : ۴۹۶ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي شِبْلٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْجُبُنِّ قَالَ كَانَ أَبِي ذُكِرَ لَهُ مِنْهُ شَيْ ءٌ فَكَرِهَهُ ثُمَّ أَكَلَهُ فَإِذَا اشْتَرَيْتَهُ فَاقْطَعْ وَ اذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ كُلْ (۲).

**[ترجمه]محاسن: عمرو بن ابی شبل می گوید از امام صادق علیه السلام در باره پنیر سوال کردم. فرمود: برای پدرم، در باره آن چیزی گفتند که آن را بد داشت سپس خورد، هنگامی که خریدی دنبال مکن[پیگیری مکن] و نام خدا را بر آن ببر و بخور. - . المحاسن : ۴۹۶ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَلَبِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْجُبُنِّ فَقَالَ إِنَّ أَكْلَهُ يُعْجِبُنِي ثُمَّ دَعَا بِهِ فَأَكَلَهُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: مردی از امام صادق علیه السّلام در باره پنیر پرسید، فرمود: از خوردن آن خوشم می آید و سپس آن را خواست و خورد. - . المحاسن : ۴۹۶ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُعَاوِيَهَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَسَأَلَهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْجُبُنِّ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّهُ لَطَعَامٌ يُعْجِبُنِی فَسَأُخْبِرُكَ عَنِ الْجُبُنِّ وَ غَيْرِهِ كُلُّ شَیْ ءٍ فِيهِ الْحَلَالُ وَ الْحَرَامُ فَهُوَ لَكَ حَلَالٌ حَتَّی تَعْرِفَ الْحَرَامَ فَتَدَعَهُ بِعَيْنِهِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: یکی از اصحاب می گوید: نزد ابی جعفر علیه السّلام بودم، و فردی در باره پنیر سوال کرد. حضرت فرمود: خوراکی است که من می پسندم و تو را در باره پنیر و غیر آن آگاه می کنم : هر چیزی که حلال و حرام دارد برایت حلال است تا خود حرام را بدانی[یقین کنی] و آن را به طور خاص وانهی[کنار گذاری] - . المحاسن : ۴۹۶ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ: الْجُبُنُّ يَهْضِمُ الطَّعَامَ قَبْلَهُ وَ يُشَهِّی مَا بَعْدَهُ (۵).

**[ترجمه]محاسن: فرمود: پنیر خوراک پیش از خود را هضم می کند و برای پس از خود موجب اشتها می شود. - . المحاسن : ۴۹۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: نِعْمَ اللُّقْمَهُ الْجُبُنُّ يُطَيِّبُ النَّكْهَهَ وَ يَهْضِمُ مَا قَبْلَهُ وَ يُمْرِئُ مَا بَعْدَهُ.

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: پنیر، چه خوب لقمه ایست دهن را خوشبو کند و خوراک پیش از خود را هضم کند و پس از خود را گوارا می سازد.

**[ترجمه]

«۱۱»

الدُّرُوعُ الْوَاقِيَهُ، بِإِسْنَادِهِ إِلَی هَارُونَ بْنِ مُوسَی التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَی الْفَارِسِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَی الطَّبَرِيِّ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ أَبَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: نِعْمَ اللُّقْمَهُ الْجُبُنُّ تُعْذِبُ الْفَمَ وَ تُطَيِّبُ النَّكْهَهَ وَ تَهْضِمُ مَا قَبْلَهُ وَ تُشَهِّی الطَّعَامَ وَ مَنْ يَتَعَمَّدْ أَكْلَهُ رَأْسَ الشَّهْرِ أَوْشَكَ أَنْ لَا تُرَدَّ لَهُ حَاجَهٌ.

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام میفرمود: پنیر، چه خوب لقمه ایست، دهان را باز می کند و بوی دهان را خوش کند و خوراک پیش از خود را هضم می کند و اشتهای خوردن می آورد و هر که روز اول هر ماه آن را بخورد بسا که حاجتی از او رد نشود.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری النکهه ریح الفم.

**[ترجمه]جوهری گفته است: «النکهه» به معنای بوی دهان است.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْکَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْهَاشِمِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ

ص: ۱۰۵

۱- ۱. المحاسن ۴۹۶.

۲- ۲. المحاسن ۴۹۶.

۳- ۳. المحاسن ۴۹۶.

۴- ۴. المحاسن ۴۹۶.

۵- ۵. المحاسن ۴۹۶.

بْنِ الْفُضَيْلِ النَّيْسَابُورِيِّ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الْجُبُنِّ فَقَالَ دَاءٌ لَا دَوَاءَ لَهُ فَلَمَّا كَانَ بِالْعَشِيِّ دَخَلَ الرَّجُلُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَنَظَرَ إِلَى الْجُبُنِّ عَلَى الْخِوَانِ فَقَالَ جُعِلْتُ فِدَاكَ سَأَلْتُكَ بِالْغَدَاةِ عَنِ الْجُبُنِّ فَقُلْتَ لِي إِنَّهُ هُوَ الدَّاءُ الَّذِي لَا دَوَاءَ لَهُ وَ السَّاعَةَ أَرَاهُ عَلَى الْخِوَانِ قَالَ فَقَالَ هُوَ ضَارٌّ بِالْغَدَاةِ نَافِعٌ بِالْعَشِيِّ وَ يَزِيدُ فِي مَاءِ الظَّهْرِ.

وَ رُوِيَ: أَنَّ مَضَرَّةَ الْجُبُنِّ فِي قِشْرِهِ (۱).

**[ترجمه]کافی: مردی از امام صادق علیه السّلام در باره پنیر پرسید، حضرت فرمود: دردی است که درمانی ندارد. و در هنگام شام، آن مرد نزد آن حضرت آمد و دید سر سفره او پنیر است گفت: قربانت شوم، هنگام چاشت در باره پنیر از شما پرسیدم فرمودید درد بی درمان است و اکنون آن را در سفره می بینم؟ می گوید: فرمود: آن در چاشت زیان دارد و در شام سودمند است و در منی می افزاید. - . الکافی ۶ : ۳۴۰ -

و روایت است که زیان پنیر در پوسته آن است.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْجُبُنُّ وَ الْجَوْزُ فِي كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الشِّفَاءُ فَإِنِ افْتَرَقَا كَانَ فِي كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الدَّاءُ(۲).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: از امام صادق علیه السّلام فرمود: در هر دوی پنیر و گردو، درمان می باشد و اگر جدا از هم [خورد شوند] در هر کدام از آن ها، درد می باشند. - . المحاسن : ۴۹۷ -

در مکارم مانند آن را نقل کرده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۴»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْجُبُنَّ وَ الْجَوْزَ إِذَا اجْتَمَعَا كَانَا دَوَاءً وَ إِذَا افْتَرَقَا كَانَا دَاءً(۴).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: اگر پنیر و گردو با هم جمع شوند[با هم خورده شوند] هر دو دارو هستند و اگر جدا از هم باشند، درد هستند. - . الکافی ۶ : ۳۴۰ -

**[ترجمه]

بیان

قد يقال إن الجوز إنما يصلحه إذا لم يكن مالحا فإنه حينئذ بارد رطب فى الثالثه و أما مالحه فهو حار يابس فى الثالثه و الجوز حار إما فى الثانيه أو فى الثالثه يابس فى الأولى فتزيد غائلته.

**[ترجمه]گفته می شود که گردو، آن [پنیر] را اصلاح می کند[بهتر می کند] اگر شور نباشد چون در این حال سرد و تر است و در درجه سوّم ولی پنیر شور و گرم و خشک است در درجه سوّم و گردو هم گرم است در درجه دوّم یا سوّم و خشک است در درجه یکم و آفت آن را افزایش می دهد.

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: الْجُبُنُّ يَهْضِمُ مَا قَبْلَهُ وَ يُشَهِّي مَا بَعْدَهُ (۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: پنیر پیش از خود را هضم می کند و اشتهای غذا خورن، را در پی می آورد. -. مکارم الاخلاق : ۲۱۶ -

**[ترجمه]

بیان

فى المصباح الجبن المأكول فيه ثلاث لغات أجودها سكون الباء و الثانيه ضمها للإتباع و الثالثه و هى أقلها التثقيل و منهم من يجعل التثقيل من ضروره الشعر.

ص: ۱۰۶

۱- ۱. الكافى ۶ ر ۳۴۰.

۲- ۲. المحاسن: ۴۹۷.

۳- ۳. مكارم الأخلاق ۲۱۶.

۴- ۴. الكافى ۶ ر ۳۴۰، و مثله فى المحاسن: ۴۹۶.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۲۱۶.

**[ترجمه]در مصباح گفته است: واژه «جبن» كه خوردنى است، در لغت به سه شكل به كار مى رود: اولين شكل كه بهترين آن است جبن، با سكون باء مى باشد. شكل دوم، جبُن است و شكل سوم كه كم كاربردتر است «جبّن»مى باشد. و برخى «جبّن» را بنا به ضرورت شعرى به صورت مشدد به كار مى برند .

**[ترجمه]

باب 21 الماست و المضيره

روايات

«1»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى رَفَعَهُ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: مَنْ أَرَادَ الْمَاسْتَ وَ لَا يَضُرُّهُ فَلْيَصُبَّ عَلَيْهَا الْهَاضُومَ قُلْتُ وَ مَا الْهَاضُومُ قَالَ النَّانْخَواهُ (1).

**[ترجمه]كافى: ابى الحسن عليه السّلام فرمود: هر كه مى خواهد ماست به او زيان نرساند، در آن، هاضوم بريزد. [راوى مى گويد] عرض كردم: هاضوم چيست؟ فرمود: نانخواه. - . الكافى 6 : 328 -

**[ترجمه]

«2»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَجَّالِ عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ الْحَمَّارِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَجَاءَنَا بِمَضِيرَةٍ وَ بَعْدَهَا بِطَعَامٍ ثُمَّ أُتِيَ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطَبٍ عَلَيْهِ أَلْوَانٌ الْخَبَرَ(2).

المحاسن، عن الحجال: مثله (3)

**[ترجمه]كافى: ابى سليمان حمّار مى گويد كه نزد امام صادق عليه السّلام بوديم و مضيره آوردند و به دنبال آن خوراك آوردند و سپس ظرفى از خرما تازه آوردند كه كه چند رنگ با آن بود. - . الكافى 6 : 348 -

در محاسن مانند آن آمده است. - . المحاسن : 537 -

**[ترجمه]

بيان

فى بحر الجواهر مضر من باب نصر حمض سخت ترش و المضيره طبيخه تطبخ باللبن الماضر فارسيها دوغبا.

**[ترجمه]در بحر الجواهر گفته است: «مضَر يمضُر» به معناى ترش شد و سخت ترش است و مضيره چيزى است كه با شير ترشيده درست مى شود كه در فارسى به آن دوغبا مى گويند (شايد منظورش كاله جوش كشك است).

**[ترجمه]

«۳»

إِرْشَادُ الْقُلُوبِ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليه السلام فَوَجَدْتُهُ جَالِساً وَ بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَاءٌ فِيهِ لَبَنٌ أَجِدُ رِيحَ حُمُوضَتِهِ وَ فِى يَدِهِ رَغِيفٌ أَرَى قشاء [قُشَارَ] الشَّعِيرِ فِى وَجْهِهِ وَ هُوَ يَكْسِرُ بِيَدِهِ وَ يَطْرَحُهُ فِيهِ الْخَبَرَ(۴).

ص: ۱۰۷

۱- ۱. الكافى ۶ ر ۳۲۸.

۲- ۲. الكافى ۶ ر ۳۴۸.

۳- ۳. المحاسن: ۵۳۷ و فيه:« عن أبى داود سليمان الحمار» و الصحيح ما فى الكافى و هو أبو سليمان داود بن سليمان بن عبد الرحمن الحمار الكوفىّ عنونه النجاشىّ ص ۱۲۲ و قال: كوفىّ ثقه روى عن أبى عبد اللّه عليه السّلام قال: ذكره ابن نوح، له كتاب يرويه عده من أصحابنا منهم الحسن بن محبوب عن داود به، و عنونه الشيخ فى الفهرست و زاد فيمن روى كتابه أحمد بن ميثم، و نقل الجامع روايه الوشاء، و النضر بن سويد و ابى على الخزاز عنه أيضا و اما أبو داود سليمان الحمار، الذى وقع فى بعض الأسانيد أظنه تخليطا بين الرجل و أبيه و أن الصحيح فى الاسناد« ابو سليمان داود الحمار» بقرينه التكنيه و اتّحاد الراوى عنه.

۴- ۴. إرشاد القلوب ۲ ر ۸.

**[ترجمه]ارشاد القلوب: سوید بن غفله می گوید، نزد علی بن ابی طالب علیه السّلام رفتم و دیدم نشسته و در پیش او ظرفی از شیر است که من بوی ترشیدگی آن را احساس کردم و در دستش قرص نانی است که پوسته جو را بر روی آن دیدم و حضرت آن را با دست خود خرد می کرد و در آن شیر می ریخت. ادامه حدیث. - . ارشاد القلوب ۲ : ۸ -

**[ترجمه]

أبواب النباتات

باب ۱ جوامع أحوالها و نوادرها و أحوال الأشجار و ما يتعلق بها

الآيات

الأعراف: وَ الْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَ الَّذِی خَبُثَ لا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِداً كَذلِكَ نُصَرِّفُ الْآياتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ (۱)

النحل: هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً لَكُمْ مِنْهُ شَرابٌ وَ مِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ إلى قوله تعالى وَ سَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَ النَّهارَ إلى قوله وَ ما ذَرَأَ لَكُمْ فِی الْأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ (۲)

طه: فَأَخْرَجْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْ نَباتٍ شَتَّى كُلُوا وَ ارْعَوْا أَنْعامَكُمْ (۳)

التنزيل: أَ وَ لَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْماءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعامُهُمْ وَ أَنْفُسُهُمْ أَ فَلا يُبْصِرُونَ (۴)

يس: وَ آيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْناها وَ أَخْرَجْنا مِنْها حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ إلى قوله سبحانه سُبْحانَ الَّذِی خَلَقَ الْأَزْواجَ كُلَّها مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ مِمَّا لا يَعْلَمُونَ (۵)

الرحمن: وَ النَّجْمُ وَ الشَّجَرُ يَسْجُدانِ (۶)

۱- ۱. الأعراف: ۵۸.

۲- ۲. النحل الآيات ۱۰- ۱۳.

۳- ۳. طه: ۵۳ و ۵۴.

۴- ۴. السجده: ۲۷.

۵- ۵. يس: ۳۳- ۴۶.

۶- ۶. الرحمن: ۶.

عبس: فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ أَنَّا صَبَبْنَا الْماءَ صَبًّا ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنا فِيها حَبًّا وَ عِنَباً وَ قَضْباً وَ زَيْتُوناً وَ نَخْلًا وَ حَدائِقَ غُلْباً وَ فاكِهَةً وَ أَبًّا مَتاعاً لَكُمْ وَ لِأَنْعامِكُمْ (۱)

الأعلی: الَّذِی أَخْرَجَ الْمَرْعی فَجَعَلَهُ غُثاءً أَحْوی (۲)

lt;meta info="- وَ الْبَلَدُ الطَّیِّبُ یَخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَ الَّذِی خَبُثَ لا یَخْرُجُ إِلَّا نَكِداً كَذلِكَ نُصَرِّفُ الْآیاتِ لِقَوْمٍ یَشْكُرُونَ - . اعراف / ۵۸ -

{ و زمین پاک [و آماده]، گیاهش به اذن پروردگارش برمی آید و آن [زمینی] که ناپاک [و نامناسب] است [گیاهش] جز اندک و بی فایده برنمی آید. این گونه، آیات [خود] را برای گروهی که شکر می گزارند، گونه گون بیان می کنیم}

- هُوَ الَّذی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً لَكُمْ مِنْهُ شَرابٌ وَ مِنْهُ شَجَرٌ فیهِ تُسیمُونَ *یُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَ الزَّیْتُونَ وَ النَّخیلَ وَ الْأَعْنابَ وَ مِنْ كُلِّ الثَّمَراتِ إِنَّ فی ذلِكَ لَآیَةً لِقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ *وَ سَخَّرَ لَكُمُ اللَّیْلَ وَ النَّهارَ وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ وَ النُّجُومُ مُسَخَّراتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فی ذلِكَ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یَعْقِلُونَ * وَ ما ذَرَأَ لَكُمْ فِی الْأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوانُه - . نحل / ۱۳-۱۰ -

{اوست کسی که از آسمان، آبی فرود آورد که [آب] آشامیدنی شما از آن است، و روییدنی [هایی] که [رمه های خود را] در آن می چرانید [نیز] از آن است. به وسیله آن، کشت و زیتون و درختان خرما و انگور و از هر گونه محصولات [دیگر] برای شما می رویاند. قطعاً در اینها برای مردمی که اندیشه می کنند نشانه ای است.و شب و روز و خورشید و ماه را برای شما رام گردانید، و ستارگان به فرمان او مسخّر شده اند. مسلماً در این [امور] برای مردمی که تعقل می کنند نشانه هاست.و [همچنین] آنچه را در زمین به رنگهای گوناگون برای شما پدید آورد [مسخّر شما ساخت].} - فَأَخْرَجْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْ نَباتٍ شَتَّی*كُلُوا وَ ارْعَوْا أَنْعامَكُمْ - . طه / ۵۴-۵۳ -

{و از آسمان آبی فرود آورد، پس به وسیله آن رُستنیهای گوناگون، جفت جفت بیرون آوردیم. بخورید و دامهایتان را بچرانید}

- أَ وَ لَمْ یَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْماءَ إِلَی الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعامُهُمْ وَ أَنْفُسُهُمْ أَ فَلا یُبْصِرُونَ - . سجده / ۲۷ -

{ آیا ننگریسته اند که ما باران را به سوی زمینِ بایر می رانیم، و به وسیله آن کِشته ای را برمی آوریم که دامهایشان و خودشان از آن می خورند؟ مگر نمی بینند؟}

- وَ آیَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَیْتَةُ أَحْیَیْناها وَ أَخْرَجْنا مِنْها حَبًّا فَمِنْهُ یَأْكُلُونَ *وَ جَعَلْنا فیها جَنَّاتٍ مِنْ نَخیلٍ وَ أَعْنابٍ وَ فَجَّرْنا فیها مِنَ الْعُیُونِ *لِیَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَ ما عَمِلَتْهُ أَیْدیهِمْ أَ فَلا یَشْكُرُونَ *سُبْحانَ الَّذی خَلَقَ الْأَزْواجَ كُلَّها مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ مِمَّا لا یَعْلَمُونَ . - . یس / ۳۶-۳۳ -

{و زمین مرده، برهانی است برای ایشان، که آن را زنده گردانیدیم و دانه از آن برآوردیم که از آن می خورند. و در آن [زمین] باغهایی از درختان خرما و تاک قرار دادیم و چشمه ها در آن روان کردیم. تا از میوه آن و [از] کارکردِ دستهایِ

خودشان بخورنـد، آیا باز [هم] سپاس نمی گزارنـد؟ پاک [خدایی] که از آنچه زمین می رویاند و [نیز] از خودشان و از آنچه نمی دانند، همه را نر و ماده گردانیده است.}

- وَ النَّجْمُ وَ الشَّجَرُ یَسْجُدانِ - . رحمن / ۶ -

{ و بوته و درخت چهره سایانند. }

- فَلْیَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ* أَنَّا صَبَبْنَا الْماءَ صَبًّا* ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا* فَأَنْبَتْنا فِیها حَبًّا* وَ عِنَباً وَ قَضْباً* وَ زَیْتُوناً وَ نَخْلًا*وَ حَدائِقَ غُلْباً *وَ فاکِهَةً وَ أَبًّا *مَتاعاً لَکُمْ وَ لِأَنْعامِکُمْ. - . عبس / ۳۲-۲۴ -

{ پس انسان باید به خوراک خود بنگرد،که ما آب را به صورت بارشی فرو ریختیم، آن گاه زمین را با شکافتنی [لازم] شکافتیم، پس در آن، دانه رویانیدیم. و انگور و سبزی، و زیتون و درخت خرما، و باغهای انبوه، و میوه و چراگاه،

[تا وسیله] استفاده شما و دامهایتان باشد.}

- و الَّذِی أَخْرَجَ الْمَرْعی فَجَعَلَهُ غُثاءً أَحْوی - . اعلی / ۵-۴ -

{ و آنکه چمنزار را برآورد *و پس [از چندی] آن را خاشاکی تیره گون گردانید.}

**[ترجمه]

تفسیر

وَ الْبَلَدُ الطَّیِّبُ قیل أی الأرض الکریمه التربه یَخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ أی بمشیته و تیسره عبر به عن کثره النبات و حسنه و غزاره نفعه لأنه أوقعه علی مقابله وَ الَّذِی خَبُثَ کالحره و السبخه لا یَخْرُجُ إِلَّا نَکِداً أی قلیلا عدیم النفع و نصبه علی الحال و تقدیر الکلام و البلد الذی خبث لا یخرج نباته إلا نکدا فحذف المضاف و أقیم المضاف إلیه مقامه فصار مرفوعا مستترا کَذلِکَ نُصَرِّفُ الْآیاتِ أی نرددها و نکررها لِقَوْمٍ یَشْکُرُونَ نعمه الله فیتفکرون فیها و یعتبرون بها و الآیه مثل لمن تدبر الآیات و انتفع بها و لمن لم یرفع إلیها رأسا و لم یتأثر بها.

و قال علی بن إبراهیم (۳)

هو مثل الأئمه علیهم السلام یخرج علمهم بإذن ربهم و لأعدائهم لا یخرج علمهم إلا کدرا فاسدا و قال ابن شهرآشوب فی المناقب قال عمرو بن العاص للحسین علیه السلام ما بال لحاکم أوفر من لحانا فقرأ علیه السلام هذه الآیه(۴).

و قال سبحانه هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً لَکُمْ مِنْهُ شَرابٌ أی ما تشربونه وَ مِنْهُ شَجَرٌ أی و منه تکون شجر یعنی الشجر الذی ترعاه المواشی و قیل کل ما نبت علی الأرض شجر فِیهِ تُسِیمُونَ من سامت الماشیه و أسامها صاحبها یُنْبِتُ لَکُمْ بِهِ الزَّرْعَ و قرأ أبو بکر بالنون علی التفخیم وَ الزَّیْتُونَ وَ النَّخِیلَ وَ الْأَعْنابَ وَ مِنْ کُلِّ الثَّمَراتِ أی و بعض کلها إذ لم ینبت فی الأرض کل ما یمکن

من الثمار قيل و لعل تقديم

١- ١. عبس: ٢۴- ٣٢.

٢- ٢. الأعلى: ۴ و ۵.

٣- ٣. تفسير القمّيّ: ٢١٩.

۴- ۴. مناقب آل أبى طالب ۴ ر ۶٧.

ما يسأم فيه على ما يؤكل منه لأنه سيصير غذاء حيوانيا هو أشرف الأغذيه و من هذا تقديم الزرع و التصريح بالأجناس الثلاثه و ترتيبها.

إِنَّ فِي ذلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ على وجود الصانع و حكمته فإن من تأمل أن الحبه تقع فى الأرض و تصل إليها نداوه تنفذ فيها فينشق أعلاها و يخرج منه ساق الشجره و ينشق أسفلها فيخرج منه عروقها ثم ينمو و يخرج منه الأوراق و الأزهار و الأكمام و الثمار و يشتمل كل منها على أجسام مختلفه الأشكال و الطباع مع اتحاد المواد و نسبه الطبائع السفليه و التأثيرات الفلكيه إلى الكل علم أن ذلك ليس إلا بفعل فاعل مختار مقدس عن منازعه الأضداد و الأنداد.

وَ ما ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ عطف على الليل أى و سخر لكم ما خلق لكم فيها من حيوانات و نباتات مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ أى أصنافه فإنها تتخالف باللون غالبا إِنَّ فِي ذلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ أن اختلافها فى الطباع و الهيئات و المناظر ليس إلا بصنع صانع حكيم.

و قال تعالى وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجْنا بِهِ قيل عدل من لفظ الغيبه إلى صيغه المتكلم على الحكايه لكلام الله تنبيها على ظهور ما فيه من الدلاله على كمال القدره و الحكمه و إيذانا بأنه مطاع تنقاد الأشياء المختلفه بمشيته أَزْواجاً أى أصنافا مِنْ نَباتٍ شَتَّى أى متفرقات فى الصور و الأعراض و المنافع يصلح بعضها للناس و بعضها للبهائم فلذلك قال كُلُوا وَ ارْعَوْا أَنْعامَكُمْ أى أخرجنا أصناف النبات قائلين كلوا و ارعوا أنعامكم إِنَّ فِي ذلِكَ لَآياتٍ لِأُولِي النُّهى لذوى العقول الناهيه عن اتباع الباطل و ارتكاب القبائح جمع نهيه.

و أقول هذا مما يدل على عموم الإباحه إلا ما أخرجه الدليل كما مر.

وَ النَّجْمُ أى النبات الذى ينجم أى يطلع من الأرض و لا ساق له وَ الشَّجَرُ الذى له ساق يَسْجُدانِ ينقادان لله فيما يريد بهما طبعا انقياد الساجد من المكلفين طوعا

وَ الَّذِی أَخْرَجَ الْمَرْعی أی ینبت ما یرعاه الدواب فَجَعَلَهُ بعد خضرته غُثاءً أَحْوی أی یابسا أسود و قیل أحوی حال من المرعی أی أخرجه أحوی من شده خضرته.

أقول

و قد مر سائر الآیات و تفسیرها فی باب جوامع ما یحل.

**[ترجمه]و «وَ الْبَلَدُ الطَّیِّبُ » یعنی زمین زراعت ده «یَخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ » یعنی گیاه آن به فرمان و مشیت و آسان کردن پروردگارش خارج می شود و این کنایه از پر گیاهی و خوش گیاهی و پر سودی است گویا آن را در برابر«وَ الَّذِی خَبُثَ » قرار داده است که جز کاست نرویاند و سودی ندهد. «لا یَخْرُجُ إِلَّا نَکِداً » یعنی کم و بدون سود، و علت منصوب این است که نقش حال را دارد و تقدیر آن چنین است: آن [زمینی] که ناپاک [و نامناسب] است گیاهان آن جز اندک و بی فایده برنمی آورد. مضاف حذف شده است و به جای آن مضاف الیه قرار گرفته و مستترا مرفوع شده است. «کَذلِکَ نُصَرِّفُ الْآیاتِ » یعنی آن ها را تکرار می کنیم «لِقَوْمٍ یَشْکُرُونَ » که نعمت های خدا را شکر می گویند و در آن تفکر می کنند و از آن عبرت می گیرندو این آیه مثل است برای کسی که در آیات اندیشه کند و از آنها عبرت گیرد و کسی که به آن ها سر برنیاورد و به آنها گوش ندهد و در گمراهی بماند.

علی بن ابراهیم - . تفسیر القمی

: ۲۱۹ - گفته است: [این آیه]مَثل است برای ائمه علیهم السّلام که دانش خود را به فرمان پروردگارشان اظهار می دارند و [همچنین مثل است برای] برای دشمنانشان که دانش آنها جز تیره و فاسد خارج نمی کند، و ابن شهرآشوب در مناقب آورده است که عمرو بن عاص به حسین علیه السّلام گفت: چرا ریشهای شما انبوهتر از ریشهای ما است؟ و آن حضرت علیه السّلام این آیه را در پاسخش خواند. - . مناقب آل ابی طالب ۴ : ۶۷ -

خداوند سبحان فرمود: «هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً لَکُمْ مِنْهُ شَرابٌ » - . نحل/۱۱ - { اوست کسی که از آسمان، آبی فرود آورد که [آب] آشامیدنی شما از آن است} شراب یعنی آنچه آن را می نوشید و «وَ مِنْهُ شَجَرٌ » و از جمله آن، درخت است یعنی درختی که بهائم از آن می چرند، و گفته شده است هر چه بر زمین بروید شجر است«فِیهِ تُسِیمُونَ » { [رمه های خود را] در آن می چرانید}«سامت الماشیه» یعنی چارپایان به چراگاه رفتند «اسامها صاحبها» یعنی صاحبشان آن ها را به چراگاه برد. «یُنْبِتُ لَکُمْ بِهِ الزَّرْعَ » و ابوبکر آن را به جهت تفخیم با نون قرائت کرده است. «وَ الزَّیْتُونَ وَ النَّخِیلَ وَ الْأَعْنابَ وَ مِنْ کُلِّ الثَّمَراتِ »{ و زیتون و درختان خرما و انگور و از هر گونه محصولات [دیگر] } یعنی برخی از همه میوه ها چون هر میوه ای در زمین نمی روید و گفته شده است تقدیم چراگاه حیوان بر خوراک آدمی برای این است که گوشت حیوان خوراک آدمی می شود که بهترین خوراک است و تقدیم زراعت به اجناس سه گانه هم از این باب است.

«إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیَةً لِقَوْمٍ یَتَفَکَّرُونَ »{ . قطعاً در اینها برای مردمی که اندیشه می کنند نشانه ای است} در وجود صانع و حکمتش زیرا کسی که در این اندیشه کند که دانه در زمین می افتد و به آن تری می رسد و بالای آن می شکافد و از آن

جوانه درخت برمی آید و پایینش می شکافد و از آن ریشه در می آید و بزرگ می شود و برگ و گل و غنچه و میوه می دهد و هر کدام از این ها جسمی گوناگون با طبعی متفاوت دارند با اینکه مادّه همه آن ها یکی است و طبع و تأثیر افلاک همه یکسان است می فهمد که این جز کار فاعلی مختار نیست که از تنازع اضداد و انداد[شریک ها] برکنار است .

«وَ ما ذَرَأَ لَکُمْ فِی الْأَرْضِ »{ و [همچنین] آنچه را در زمین به رنگهای گوناگون برای شما پدید آورد [مسخّر شما ساخت] } عطف است بر «لیل» یعنی فراهم کرد براتان هر آنچه در زمین است از جانور و گیاه «مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ »یعنی گونه های آن ها مختلف است که رنگ رشته هایشان غالبا با هم تفاوت دارند «إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیَةً لِقَوْمٍ یَذَّکَّرُونَ »{ بی تردید، در این [امور] برای مردمی که پند می گیرند نشانه ای است. } در اینکه اختلاف در طبع و شکل و منظر نیست مگر کار سازنده ای حکیم.

و فرمود: «وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجَ بِهِ» - .طه/۵۳ - { و از آسمان آبی فرود آورد و بدان برای شما بیرون آورد}گفته اند: عدول از لفظ غایب به صیغه متکلم در حکایت سخن خداوند آگاهی دادن است بر کمال قدرت و حکمت و اعلامی است بر اینکه خداوند، مورد اطاعت است و همه چیزهای گوناگون فرمانبر خواست اویند. «أَزْواجاً » یعنی اصنافی «مِنْ نَباتٍ شَتَّی » یعنی در صورت و عرض و منافع که برخی از آن ها در مورد انسان و برخی بهائم هم وجود دارد متفاوت هستند. از این رو فرمود: «کُلُوا وَ ارْعَوْا أَنْعامَکُمْ » یعنی انواع گیاهان را به وجود آوردیم، در حالی که می گوییم: خود بخورید و به چهارپاهایانتان در چرا بدهید «إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیاتٍ لِأُولِی النُّهی »یعنی برای خرد داران که به دنبال بیهوده [و باطل] نمی روند و به کارهای زشت دست نمی زنند.

گویم: این دلالت دارد بر اینکه هر چیزی مباح است جز آنچه دلیلی بر حرمت آن وجود داشته باشدچنانچه گذشت.

«و النجم» - . رحمن/۶ - یعنی گیاهی که از زمین می روید و بر آن پهن می شود و ساقه ندارد و { وَ الشَّجَرُ }شجر آنچه را گویند که ساقه دارد { یَسْجُدانِ }که هر دو مطیع خواست خدا هستند و به مانند انسان ها که مکلف به سجده بر او هستند آن ها نیز طبعا مطیع و منقاد او هستند. { وَ الَّذِی أَخْرَجَ الْمَرْعی } - .اعلی/۴ - یعنی گیاهی را که چارپایان در آن بچرند را در می آورد و «فَجَعَلَهُ »پس از سبزی، آن را قرار می دهد: «غُثاءً أَحْوی » یعنی خشک و سیاه کنند. و گفته اند: «أحوی» حال است برای «مرعی»به این معنا که چراگاه را از کثرت سبزی به سیاهی می کشاند.

گویم

تفسیر آیات دیگر در کلیات حلال از حیوانات مورد اشاره قرار گرفت.

**[ترجمه]

روایات

«۱»

الْعُیُونُ وَ الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ الطَّائِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ

الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: سَأَلَ الشَّامِيُّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام عَنْ أَوَّلِ شَجَرَةٍ غُرِسَتْ فِی الْأَرْضِ فَقَالَ الْعَوْسَجَهُ وَ مِنْهَا عَصَا مُوسَی علیه السلام وَ سَأَلَهُ عَنْ أَوَّلِ شَجَرَهٍ نَبَتَتْ فِی الْأَرْضِ فَقَالَ هِیَ الدُّبَّاءُ وَ هِیَ الْقَرْعُ (۱).

**[ترجمه]عیون اخبار: شامی در مورد نخستین درخت که در زمین کاشته شده از امیر المؤمنین علیه السّلام سوال کرد، حضرت فرمود: درخت عوسجه است که عصای موسی علیه السّلام از آن بود، از حضرت در باره نخست درختی که بر زمین روئید، سوال کرد، حضرت فرمود: کدو بود. - . عیون اخبار الرضا ۱ : ۲۴۴ – علل الشرائع ۲ : ۲۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

لا- تنافی بین الأول و الثانی لأن الأول ما کان بغرس غارس و الثانی ما نبتت من غیر غرس و أما ما سیأتی من أن أول الشجره النخله فیمکن أن تکون الأولیه فی إحداهما إضافیه أو المراد بما سیأتی ما له ثمره معروفه أو إحداهما ما نبت بالنواه و الأخری ما نبت بالغصن و فی المصباح العوسج فوعل من شجر الشوک له ثمر مدور و الواحده عوسجه.

**[ترجمه]منافاتی میان اولی و دومی نیست زیرا اولی در آنجا است که کشتکاری دارد و دومی در موردی است که خودرو است[و نیاز به غرس و کشت ندارد]، و آنچه آید که نخست درخت کشت شده نخل است بسا که اوّل بودن در یکی حقیقی است و در یکی نسبی یا مقصود این است که نخستین درخت میوه ده، نخل بوده یا یکی نخستین درختی بوده که با هسته کشت شده و دیگری با شاخه. در مصباح گفته: عوسج از درختهای خاردار است و میوه گردی دارد و مفرد آن عوسجه است.

**[ترجمه]

«۲»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ النُّعْمَانِ عَنْ بُرَيْدٍ الْعِجْلِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: إِنَّمَا سُمِّیَ الْعُودُ خِلَافاً لِأَنَّ إِبْلِيسَ عَمِلَ صُورَهَ سُوَاعٍ عَلَی خِلَافِ صُورَهِ وَدٍّ فَسُمِّیَ الْعُودُ خِلَافاً الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]شرایع: امام باقر علیه السّلام فرمود: همانا درخت عود را خلاف نامیده اند برای آنکه شیطان بر آن، صورت بت سواع را بر خلاف صورت بت ودّ ساخت و [از همین رو] عود، خلاف نامیده شد. تا آخر خبر. - . الشرایع ۱ : ۵ -

**[ترجمه]

بیان

إنما سمی العود أی الشجر المعهود و کأن السواع کان منحوتا منه و قال الفیروزآبادی الخلاف ککتاب و شدّه لحن صنف من الصفصاف و لیس به سمی خلافا لأن السیل یجی ء به سبیا فینبت من خلاف أصله و قال فی المصباح

۱- ۱. عیون الأخبار ۱ ر ۲۴۴. علل الشرائع ۲ ر ۲۸۷.

۲- ۲. الشرائع ۱ ر ۵.

قال الدينورى زعموا أنه سمى خلافا لأن الماء يأتى به سبيا ينبت مخالفا لأصله و يحكى أن بعض الملوك مر بحائط فرأى شجر الخلاف فقال لوزيره ما هذا الشجر فكره الوزير أن يقول شجر الخلاف لنفور النفوس عن لفظه فسماه باسم ضده فقال شجر الوفاق فأعظمه الملك لنباهته.

**[ترجمه]عود را درخت معهود نامیده اند، گو اینکه بت سواع از آن تراشیده شده بود، فیروزآبادی گفته است: خلاف بر وزن کتاب – مشدد بودن آن اشتباه است- و نوعی بید است. یک نوع از صفصاف(بید) است و از نظر زیبائی بر خلاف انواع دیگر است و از این رو آن را خلاف نامیدند، چون سیل جوانه آن را می آورد و آن ، بر خلاف اصل خود می روید، در مصباح گفته است: دینوری می گوید: چنین می پندارند که چون که آب آن را می آورد و بر خلاف اصل خود، می روید آن را خلاف می گویند و حکایت است که پادشاهی به باغی رسید و درخت خلاف را دید و به وزیرش گفت: این درخت چیست؟ و وزیر نخواست لفظ خلاف که نفرت آور است به زبان بیآورد، گفت: درخت وفاق است و پادشاه به خاطر هوش او وی را بزرگداشت.

**[ترجمه]

«۳»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ شَجَرَةً إِلَّا وَ لَهَا ثَمَرَةٌ تُؤْكَلُ فَلَمَّا قَالَ النَّاسُ اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَداً أَذْهَبَ نِصْفَ ثَمَرِهَا فَلَمَّا اتَّخَذُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهاً شَاكَ الشَّجَرُ(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمود: که خدا درختی نیافرید مگر اینکه میوه خوردنی داشت و زمانی که مردم گفتند: خداوند [برای خود] فرزند گرفته است، خداوند میوه نیمی از درخت ها را برد و زمانی که به همراه خدا بت پرستیدند درخت، خار برآورد. -. علل الشرایع ۲. : ۲۶۰ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْعَلَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْقَطَّانِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِيسَى بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله سُئِلَ كَيْفَ صَارَتِ الْأَشْجَارُ بَعْضُهَا مَعَ أَحْمَالٍ وَ بَعْضُهَا بِغَيْرِ أَحْمَالٍ فَقَالَ كُلَّمَا سَبَّحَ اللَّهَ آدَمُ تَسْبِيحَةً صَارَتْ لَهُ فِی الدُّنْيَا شَجَرَةً مَعَ حِمْلٍ وَ كُلَّمَا سَبَّحَتْ حَوَّاءُ تَسْبِيحَةً صَارَتْ فِی الدُّنْيَا شَجَرَةً مِنْ غَيْرِ حِمْلٍ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام علی علیه السلام فرمود: از پیغمبر صلی اللّه علیه و آله پرسش شد که چگونه برخی درختها بار

دارند و برخی ندارند؟ فرمود: هر چقدر که آدم تسبیح خدا را گفت، برای او درختی بار ده در جهان شد و هر چه حواء تسبیح گفت درختی بی بار شد. - . علل الشرایع ۲. : ۲۶۰ -

**[ترجمه]

«۵»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْمُفِيدِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَوَّلُ شَجَرَةٍ نَبَتَتْ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ النَّخْلَةُ(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام باقر علیه السّلام فرمود: نخستین درختی که بر زمین روئیده است، نخل خرماست. - . امالی الطوسی ۳ : ۲۱۹ -

**[ترجمه]

«۶»

تَفْسِيرُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ الْهَيْثَمِ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الشَّجَرَ لَمْ يَزَلْ خَضِيداً كُلَّهُ حَتَّى دُعِيَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ عَزَّ الرَّحْمَنُ وَ جَلَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ فَكَادَتِ السَّمَاوَاتُ أَنْ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَ تَنْشَقَّ الْأَرْضُ وَ تَخِرَّ الْجِبَالُ هَدّاً فَعِنْدَ ذَلِكَ اقْشَعَرَّ الشَّجَرُ وَ صَارَ لَهُ شَوْكٌ

۱- ۱. علل الشرائع ۲ ر ۲۶۰.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۲۶۰.

۳- ۳. أمالي الطوسيّ ۱ ر ۲۱۹.

حِذَارَ أَنْ يَنْزِلَ بِهِ الْعَذَابُ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: هر درختی پیوسته بار چیدنی داشت تا برای خدا فرزند ادّعا شد، برکنار است خدا از اینکه فرزند داشته باشد، از این گفته نزدیک است آسمانها از هم بپاشند و زمین بشکافد و کوهها بپاشند، در این هنگام درخت لرزید و خار برآورد از ترس اینکه به خاطر این سخن عذاب نازل شود. الخبر. - . تفسیر القمی : ۷۶ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس خضد الشجر قطع شوكه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «خضد الشجر» یعنی خار آن قطع شد.

**[ترجمه]

«۷»

الْعَيَّاشِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّهُ لَنْ يَغْضَبَ لِلَّهِ شَيْ ءٌ كَغَضَبِ الطَّلْحِ وَ السِّدْرِ إِنَّ الطَّلْحَ كَانَتْ كَالْأُتْرُجِّ وَ السِّدْرَ كَالْبِطِّيخِ فَلَمَّا قَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ أَنْقَصَتَا حِمْلَهُمَا فَصَغُرَ فَصَارَ لَهُ عَجَمٌ وَ اشْتَدَّ الْعَجَمُ فَلَمَّا أَنْ قَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ أَذْعَرَتَا فَخَرَجَ لَهُمَا هَذَا الشَّوْكُ وَ نَقَصَتَا حِمْلَهُمَا وَ صَارَ النَّبِقُ إِلَى هَذَا الْحِمْلِ وَ ذَهَبَ حِمْلُ الطَّلْحِ فَلَا يَحْمِلُ حَتَّى يَقُومَ قَائِمُنَا أَوْ تَقُومَ السَّاعَةُ قَالَ مَنْ سَقَى طَلْحَةً أَوْ سِدْرَةً فَكَأَنَّمَا سَقَى مُؤْمِناً مِنْ ظَمَاءٍ(۲).

**[ترجمه]تفسیرعیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمود: هرگز خداوند خشم نکند به چیزی همچون خشم بر درخت طلح و سدر. طلح، میوه ای همچون پرتقال داشت و سدر میوه ای چون خربزه داشت و چون یهود گفتند دست خدا بسته است میوه هاشان خرد شد و هسته دار شد و هسته شان سخت شد و چون نصاری گفتند مسیح پسر خدا است لرزیدند و خار برآوردند و میوه شان کاسته شد و بصورت کنونی درآمد و طلح به کلی بی میوه شد و میوه نیاورد تا قائم ما ظهور کند و قیامت برپا شود، فرمود: هر که یک درخت طلح یا سدر را آب دهد گویا که مؤمنی را آب داده است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۸۶ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الطلح شجر عظام و الطلع و الموز و قال النبق حمل السدر كالنبق بالكسر و ككتف واحدته بهاء و قال البیضاوی فی قوله تعالی وَ طَلْحٍ و شجر موز أو أم غیلان و له أنوار كثیره طیبه الرائحه و قرئ بالعین مَنْضُودٍ نضد حمله من أسفله إلی أعلاه انتهی.

و قوله علیه السلام و ذهب حمل الطلح أی حمله المعهود أو مطلقا إن حملناه علی شجر لا ـ حمل له و کونه فی الجنه منضود الحمل لا ینافی کونه فی الدنیا غیر ذی حمل

قَالَ ابْنُ الْأَثِیرِ فِی النِّهَایَهِ: فِی الْحَدِیثِ مَنْ قَطَعَ سِدْرَهً صَوَّبَ اللَّهُ رَأْسَهُ فِی النَّارِ.

سئل أبو داود السجستانی عن هذا الحدیث فقال هو حدیث مختصر و معناه من قطع سدره فی فلاه یستظل بها ابن السبیل عبثا و ظلما بغیر حق یکون له فیها صوب الله رأسه فی النار أی نکسه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: طلح درخت بزرگی است و نام درخت طلع و موز است و گفته نام میوه درخت سدر نبق است و نِبق با کسره و مفردش نِبقه است و بیضاوی در تفسیر سخن خداوند متعال که فرمود: «وَ طَلْحٍ مَنْضُودٍ» - . واقعه / ۲۹ - گفته است مراد، درخت موز یا درخت امّ غیلانست که گل فراوان و خوشبو دارد و با عین هم خوانده شده است. منضود یعنی از پایین تا بالای آن میوه کنار هم چیده شده است. پایان.

اینکه فرمود«و ذهب حمل الطلح » یعنی میوه نخست آن یا هر میوه آن اگر که آن را بر درخت بی میوه تفسیر کنیم و اینکه، طلح در بهشت دارای میوه های کنار هم چیده شده است منافات ندارد که در دنیا بی میوه باشد.

ابن اثیر در نهایه گفته است: در حدیث آمده است که هر کسی که درخت سدری را ببُرد خدا او را وارونه در دوزخ می افکند.

از ابو داود سجستانی در باره معنی این حدیث سوال شد، گفت: حدیث مختصریست و معنایش این است که هر کسی درخت سدری را در بیابان که سایه سر رهگذران است بیهوده و بنا حق ببرد ، خداوند سر او را وارونه در دوزخ افکند.

**[ترجمه]

و أقول

قد مر معنی الحدیث فی المجلد العاشر و أنه کانت سدره عند قبر الحسین علیه السلام و کانت علامه قبره فقطعها بعض الخلفاء لیعمی أثر قبره فالملعون قاطع تلک السدره و هی من معجزاته علیه السلام (۳).

ص: ۱۱۳

۱- ۱. تفسیر القمّیّ: ۷۶ فی حدیث و فیه« تَکادُ السَّماواتُ یَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ» الخ کما هو لفظ الآیه فی مریم ۹۰.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ۲ ر ۸۶.

۳- ۳. قد مر فی ج ۴۵ ص ۳۹۸ نقلا عن أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۳۳ بإسناده عن یحیی ابن المغیره قال: کنت عند جریر بن عبد الحمید اذ جاءه رجل من أهل العراق فسأله جریر عن خبر الناس فقال: ترکت الرشید و قد کرب قبر الحسین علیه السّلام و أمر أن تقطع السدره التی فیه فقطعت، قال: فرفع جریر یدیه و قال: اللّه أکبر جاءنا فیه حدیث عن رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله أنه

قال:« لعن اللّه قاطع السدره ثلاثا» فلم نقف على معناه حتّى الآن لان القصد بقطعه تغيير مصـرع الحسين عليه السّلام حتّى لا يقف الناس على قبره.

**[ترجمه]معنای حدیث در جلد دهم گذشت و اینکه یک درخت سدر نزد قبر حسین علیه السّلام بود و نشانه قبر آن حضرت بود و یکی از خلفاء آن را برید تا نشانه قبر او را از میان ببرد و برنده درخت سدر قبر آن حضرت ملعون است و آن از معجزات او به حساب می آید .

**[ترجمه]

باب ۲ الفواكه و عدد ألوانها و آداب أكلها و جوامع ما يتعلق بها

الآيات

الأنعام: وَ هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجْنا بِهِ نَباتَ كُلِّ شَیْ ءٍ فَأَخْرَجْنا مِنْهُ خَضِراً نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَراكِباً وَ مِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِها قِنْوانٌ دانِیَةٌ وَ جَنَّاتٍ مِنْ أَعْنابٍ وَ الزَّیْتُونَ وَ الرُّمَّانَ مُشْتَبِهاً وَ غَیْرَ مُتَشابِهٍ انْظُرُوا إِلی ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ وَ یَنْعِهِ إِنَّ فِی ذلِكُمْ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ (۱)

و قال: وَ هُوَ الَّذِی أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشاتٍ وَ غَیْرَ مَعْرُوشاتٍ وَ النَّخْلَ وَ الزَّرْعَ مُخْتَلِفاً أُكُلُهُ وَ الزَّیْتُونَ وَ الرُّمَّانَ مُتَشابِهاً وَ غَیْرَ مُتَشابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ(۲)

الرعد: وَ فِی الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ وَ جَنَّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِیلٌ صِنْوانٌ وَ غَیْرُ صِنْوانٍ یُسْقی بِماءٍ واحِدٍ وَ نُفَضِّلُ بَعْضَها عَلی بَعْضٍ فِی الْأُكُلِ إِنَّ فِی ذلِكَ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یَعْقِلُونَ (۳)

النحل: هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً لَكُمْ مِنْهُ شَرابٌ وَ مِنْهُ شَجَرٌ فِیهِ تُسِیمُونَ یُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَ الزَّیْتُونَ وَ النَّخِیلَ وَ الْأَعْنابَ وَ مِنْ كُلِّ الثَّمَراتِ إِنَّ فِی ذلِكَ لَآیَةً لِقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ وَ سَخَّرَ لَكُمُ اللَّیْلَ وَ النَّهارَ إلی قوله تعالی وَ ما ذَرَأَ لَكُمْ

ص: ۱۱۴

۱- ۱. الأنعام: ۹۹ و ۱۴۱.

۲- ۲. الأنعام: ۹۹ و ۱۴۱.

۳- ۳. الرعد: ۴.

فِی الْأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ (۱)

المؤمنون: فَأَنْشَأْنا لَکُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِیلٍ وَ أَعْنابٍ لَکُمْ فِیها فَواکِهُ کَثِیرَهٌ وَ مِنْها تَأْکُلُونَ وَ شَجَرَهً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَیْناءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَ صِبْغٍ لِلْآکِلِینَ (۲)

فاطر: أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجْنا بِهِ ثَمَراتٍ مُخْتَلِفاً أَلْوانُها(۳)

یس: وَ جَعَلْنا فِیها جَنَّاتٍ مِنْ نَخِیلٍ وَ أَعْنابٍ وَ فَجَّرْنا فِیها مِنَ الْعُیُونِ لِیَأْکُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَ ما عَمِلَتْهُ أَیْدِیهِمْ أَ فَلا یَشْکُرُونَ (۴)

الرحمن: فِیها فاکِهَهٌ وَ النَّخْلُ ذاتُ الْأَکْمامِ وَ الْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَ الرَّیْحانُ (۵)

عبس: فَلْیَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ أَنَّا صَبَبْنَا الْماءَ صَبًّا ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنا فِیها حَبًّا وَ عِنَباً وَ قَضْباً وَ زَیْتُوناً وَ نَخْلًا وَ حَدائِقَ غُلْباً وَ فاکِهَهً وَ أَبًّا مَتاعاً لَکُمْ وَ لِأَنْعامِکُمْ (۶)

التین: وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ

lt;meta info="- وَ هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجْنا بِهِ نَباتَ کُلِّ شَیْ ءٍ فَأَخْرَجْنا مِنْهُ خَضِراً نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَراکِباً وَ مِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِها قِنْوانٌ دانِیَهٌ وَ جَنَّاتٍ مِنْ أَعْنابٍ وَ الزَّیْتُونَ وَ الرُّمَّانَ مُشْتَبِهاً وَ غَیْرَ مُتَشابِهٍ انْظُرُوا إِلی ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ وَ یَنْعِهِ إِنَّ فِی ذلِکُمْ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ -. انعام / ۹۹ -

{و اوست کسی که از آسمان، آبی فرود آورد پس به وسیله آن از هر گونه گیاه برآوردیم، و از آن [گیاه] جوانه سبزی خارج ساختیم که از آن، دانه های متراکمی برمی آوریم. و از شکوفه درخت خرما خوشه هایی است نزدیک به هم. و [نیز] باغهایی از انگور و زیتون و انار- همانند و غیر همانند- خارج نمودیم. به میوه آن چون ثمر دَهَد و به [طرز] رسیدنش بنگرید. قطعاً در اینها برای مردمی که ایمان می آورند نشانه هاست. }

- وَ هُوَ الَّذِی أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشاتٍ وَ غَیْرَ مَعْرُوشاتٍ وَ النَّخْلَ وَ الزَّرْعَ مُخْتَلِفاً أُکُلُهُ وَ الزَّیْتُونَ وَ الرُّمَّانَ مُتَشابِهاً وَ غَیْرَ مُتَشابِهٍ کُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ -. انعام / ۱۴۱ -

{ و اوست کسی که باغهایی با داربست و بدون داربست، و خرمابن، و کشتزار با میوه های گوناگون آن، و زیتون، و انار، شبیه به یکدیگر و غیر شبیه پدید آورد. از میوه آن- چون ثمر داد- بخورید} - وَ فِی الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ وَ جَنَّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِیلٌ صِنْوانٌ وَ غَیْرُ صِنْوانٍ یُسْقی بِماءٍ واحِدٍ وَ نُفَضِّلُ بَعْضَها عَلی بَعْضٍ فِی الْأُکُلِ إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یَعْقِلُونَ -. رعد / ۴ -

{و در زمین قطعاتی است کنار هم، و باغهایی از انگور و کشتزارها و درختان خرما، چه از یک ریشه و چه از غیر یک ریشه، که با یک آب سیراب می گردند، و [با این همه] برخی از آنها را در میوه [از حیث مزه و نوع و کیفیت] بر برخی دیگر برتری می دهیم. بی گمان در این [امر نیز] برای مردمی که تعقّل می کنند دلایل [روشنی] است}

- هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً لَکُمْ مِنْهُ شَرابٌ وَ مِنْهُ شَجَرٌ فِیهِ تُسِیمُونَ* یُنْبِتُ لَکُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَ الزَّیْتُونَ وَ النَّخِیلَ وَ الْأَعْنابَ وَ مِنْ کُلِّ الثَّمراتِ إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیَةً لِقَوْمٍ یَتَفَکَّرُونَ *وَ سَخَّرَ لَکُمُ اللَّیْلَ وَ النَّهارَ وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ وَ النُّجُومُ مُسَخَّراتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فی ذلِکَ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یَعْقِلُونَ* وَ ما ذَرَأَ لَکُمْ فِی الْأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوانُه - . نحل / ۱۴-۱۰ -

{ اوست کسی که از آسمان، آبی فرود آورد که [آب] آشامیدنی شما از آن است، و روییدنی [هایی] که [رمه های خود را] در آن می چرانید [نیز] از آن است. به وسیله آن، کشت و زیتون و درختان خرما و انگور و از هر گونه محصولات [دیگر] برای شما می رویاند. قطعاً در اینها برای مردمی که اندیشه می کنند نشانه ای است. و شب و روز و خورشید و ماه را برای شما رام گردانید، و ستارگان به فرمان او مسخّر شده اند. مسلماً در این [امور] برای مردمی که تعقل می کنند نشانه هاست. و [همچنین] آنچه را در زمین به رنگهای گوناگون برای شما پدید آورد [مسخّر شما ساخت]}

- فَأَنْشَأْنا لَکُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِیلٍ وَ أَعْنابٍ لَکُمْ فِیها فَواکِهُ کَثِیرَةٌ وَ مِنْها تَأْکُلُونَ *وَ شَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَیْناءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَ صِبْغٍ لِلْآکِلِینَ - . مومنون / ۲۰-۱۹ -

{پس برای شما به وسیله آن باغهایی از درختان خرما و انگور پدیدار کردیم که در آنها برای شما میوه های فراوان است و از آنها می خورید. و از طور سینا درختی برمی آید که روغن و نان خورشی برای خورندگان است. } - أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجْنا بِهِ ثَمَراتٍ مُخْتَلِفاً أَلْوانُها - فاطر / ۲۷ -

{ آیا ندیده ای که خدا از آسمان، آبی فرود آورد و به [وسیله] آن میوه هایی که رنگهای آنها گوناگون است بیرون آوردیم؟ }

- وَ جَعَلْنا فِیها جَنَّاتٍ مِنْ نَخِیلٍ وَ أَعْنابٍ وَ فَجَّرْنا فِیها مِنَ الْعُیُونِ *لِیَأْکُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَ ما عَمِلَتْهُ أَیْدِیهِمْ أَ فَلا یَشْکُرُونَ - . یس ۳۵-۳۴ -

{ و در آن [زمین] باغهایی از درختان خرما و تاک قرار دادیم و چشمه ها در آن روان کردیم. تا از میوه آن و [از] کارکردِ دستهایِ خودشان بخورند، آیا باز [هم] سپاس نمی گزارند؟ }

- فِیها فاکِهَةٌ وَ النَّخْلُ ذاتُ الْأَکْمامِ *وَ الْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَ الرَّیْحانُ - . رحمن / ۱۲-۱۱ -

{ در آن، میوه [ها] و نخلها با خوشه های غلاف دار، و دانه های پوست دار و گیاهان خوشبوست. }

- فَلْیَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ* أَنَّا صَبَبْنَا الْماءَ صَبًّا* ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا* فَأَنْبَتْنا فِیها حَبًّا وَ عِنَباً وَ قَضْباً* وَ زَیْتُوناً وَ نَخْلًا *وَ حَدائِقَ غُلْباً* وَ فاکِهَةً وَ أَبًّا* مَتاعاً لَکُمْ وَ لِأَنْعامِکُمْ - . عبس ۳۲-۲۴ -

{ پس انسان باید به خوراک خود بنگرد، که ما آب را به صورت بارشی فرو ریختیم آن گاه زمین را با شکافتنی [لازم] شکافتیم پس در آن، دانه رویانیدیم. و انگور و سبزی، و زیتون و درخت خرما، و باغهای انبوه، و میوه و چراگاه، [تا وسیله] استفاده شما و دامهایتان باشد.}

- وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ - .تین / ۱ -

{ سوگند به [کوه] تین و زیتون، }

**[ترجمه]

تفسیر

أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً قیل أی من السحاب أو من جانب السماء فَأَخْرَجْنا علی تلوین الخطاب بِهِ أی بالماء نَباتَ کُلِّ شَیْ ءٍ أی نبت کل صنف من النبات و المعنی إظهار القدره فی إنبات الأنواع المفننه بماء واحد فَأَخْرَجْنا مِنْهُ أی من النبات أو الماء خَضِراً أی شیئا أخضر یقال أخضر و خضر کأعور و عور و هو الخارج من الحبه المتشعب نُخْرِجُ مِنْهُ أی من الخضر حَبًّا مُتَراکِباً و هو السنبل.

وَ مِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِها قِنْوانٌ أی و أخرجنا من النخل نخلا من طلعها

ص: ۱۱۵

۱- ۱. النحل: ۱۰- ۱۳.

۲- ۲. المؤمنون: ۱۹ و ۲۰.

۳- ۳. فاطر: ۳۷.

۴- ۴. یس: ۳۵ و ۳۶.

۵- ۵. الرحمن: ۱۱ و ۱۲.

۶- ۶. عبس: ۲۴- ۳۲.

قنوان أو من النخل شيئا من طلعها قنوان و يجوز أن يكون مِنَ النَّخْلِ خبر قِنْوانٌ و مِنْ طَلْعِها بدل منه و المعنى و حاصله من طلع النخل قنوان و هو الأعذاق جمع قنو كصنوان جمع صنو دانِيَةٌ قريبه من المتناول لقصر شجره أو ملتفه قريب بعضها من بعض و إنما اقتصر على ذكرها عن مقابلها لدلالتها عليه و زياده النعمه فيها.

وَ جَنَّاتٍ مِنْ أَعْنابٍ عطف على نَباتَ كُلِّ شَيْ ءٍ و قرئ بالرفع على الابتداء أى و لكم أو ثم جنات أو من الكرم جنات و لا يجوز عطفه على قِنْوانٌ إذ العنب لا يخرج من النخل.

وَ الزَّيْتُونَ وَ الرُّمَّانَ أيضا عطف على نَباتَ أو نصب على الاختصاص لعزه هذين الصنفين عندهم مُشْتَبِهاً وَ غَيْرَ مُتَشابِهٍ حال من الرمان أو من الجميع أى بعض ذلك متشابه و بعضه غير متشابه فى الهيئه و القدر و اللون و الطعم انْظُرُوا إِلى ثَمَرِهِ أى إلى ثمر كل واحد من ذلك إِذا أَثْمَرَ إذا أخرج ثمره كيف يثمر ضئيلا لا يكاد ينتفع به وَ يَنْعِهِ و إلى حال نضجه كيف يعود ضخيما ذا نفع و لذه و هو فى الأصل مصدر ينعت الثمره إذا أدركت و قيل جمع يانع كتاجر و تجر.

إِنَّ فِي ذلِكُمْ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ أى لآيات على وجود القادر الحكيم و توحيده فإن حدوث الأجناس المختلفه و الأنواع المفننه من أصل واحد و نقلها من حال إلى حال لا يكون إلا بإحداث قادر يعلم تفاصيلها و يرجح ما تقتضيه حكمته مما يمكن من أحوالها و لا يعوقه عن فعله ند يعارضه أو ضد يعانده.

وَ فِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ بعضها طيبه و بعضها سبخه و بعضها رخوه و بعضها صلبه و بعضها يصلح للزرع دون الشجر و بعضها بالعكس و لو لا تخصيص قادر موقع لأفعاله على وجه دون وجه لم تكن كذلك لاشتراك تلك القطع فى الطبيعه الأرضيه و ما يلزمها و يعرض لها بتوسط ما يعرض من الأسباب السماويه من حيث إنها متضامه متشاركه فى النسب و الأوضاع وَ جَنَّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ أى و بساتين فيها أنواع الأشجار و الزروع و توحيد الزرع لأنه مصدر فى أصله و قرأ

حفص و غيره وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ بالرفع عطفا على وَ جَنَّاتٌ صِنْوانٌ نخلات أصلها واحد وَ غَيْرُ صِنْوانٍ أى و متفرقات مختلفه الأصول و قرأ حفص بالضم و هو لغه تميم كقنوان فى جمع قنو فِي الْأُكُلِ فى الثمر شكلا و قدرا و رائحه و طعما و ذلك أيضا مما يدل على وجود الصانع الحكيم فإن اختلافها مع اتحاد الأصول و الأسباب لا يكون إلا بتخصيص قادر مختار لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ يستعملون عقولهم بالتفكر.

فِيها فاكِهَةٌ أى ضروب مما يتفكه به ذاتُ الْأَكْمامِ أوعيه التمر وَ الْحَبُّ كالحنطه و الشعير و سائر ما يتغذى به ذُو الْعَصْفِ ذو الورق اليابس كالتبن وَ الرَّيْحانُ يعنى المشموم أو الرزق من قولهم خرجت أطلب ريحان الله.

وَ التِّينِ وَ الزَّيْتُونِ قيل خصهما من الثمار بالقسم لأن التين فاكهه طيبه لا فضله له و غذاء لطيف سريع الهضم و دواء كثير النفع فإنه يلين الطبع و يحلل البلغم و يطهر الكليتين و يزيل رمل المثانه و يفتح سدَّه الكبد و الطحال و يسمن البدن و الزيتون فاكهه و إدام و دواء و له دهن لطيف كثير المنافع و قد مر تأويلهما برسول الله و أمير المؤمنين أو بالحسنين صلوات الله عليهم.

**[ترجمه]«وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً» { از آسمان، آبی فرود آورد }گفته اند: یعنی از ابر یا از سوی آسمان که با آن«فَأَخْرَجْنا » { برآوردیم } -تفاوت در خطاب از غائب به متکلم-، «بِهِ » یعنی با آب«نَباتَ كُلِّ شَيْ ءٍ » یعنی رویش هر دسته گیاه را و منظور، اظهار قدرت است بر رویاندن گیاهان گوناگون از یک آب، «فَأَخْرَجْنا مِنْهُ »یعنی از آن گیاه یا از آن آب، خارج کردیم«خَضِراً » جوانه سبزی که از درون دانه برآید و خارج از دانه های پراکنده شده قرار دارد «نُخْرِجُ مِنْهُ » {برمی آوریم }از آن، سبزه خوشه ای که«حَبًّا مُتَراكِباً » دانه های روی هم دارد.

«وَ مِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِها قِنْوانٌ »یعنی از نخل، نخلی دارای گلی پرده دار و رشته های در دسترس و به هم پیوسته خارج کردیم یا از نخل، چیزی را و از شکوفه های آن، خوشه هایی نزدیک به هم خارج کردیم، می توان «مِنَ النَّخْلِ »را خبر برای «قِنْوانٌ » و «مِنْ طَلْعِها » را بدل آن در نظر گرفت. و معنا چنین می شود: از شکوفه های درخت خرما خوشه هایی نزدیک به هم حاصل می شود. قنوان که جمع قنو است مانند صنوان که جمع آن صنو است یعنی خوشه های خرما«دانِيَةٌ »یعنی نزدیک کسی است که قصد خوردن دارد، چرا که درخت آن کوتاه است یا اینکه[معنا چنین است]که به هم تنیده است که برخی از آن نزدیک برخی دیگر است و به ذکر آن پرداخت که بر دیگری ها دلالت دارد و نعمت در آن زیاد است.

«وَ جَنَّاتٍ مِنْ أَعْنابٍ » عطف است بر «نَباتَ كُلِّ شَيْ ءٍ » و همچنین مبتدا در نظر گرفته شده و مرفوع قرائت شده است، یعنی برای شما یا اینکه سپس باغ هایی است یا از کرم[خداوند] باغ هایی است و عطف کردن آن به «قِنْوانٌ » صحیح نمی باشد چرا که انگور از درخت خرما خارج نمی شود.

«وَ الزَّيْتُونَ وَ الرُّمَّانَ » نیز عطف بر «نَباتَ » است یا اینکه به خاطر اختصاص منصوب شده است چرا که این دو نوع در نزد آن ها دارای ارزش زیادی هستند.«مُشْتَبِهاً وَ غَيْرَ مُتَشابِهٍ » حال برای رمان یا از همه است یعنی بعضی از آن ها در اندازه و رنگ و مزه شبیه به هم و برخی غیر متشابه هستند «انْظُرُوا إِلى ثَمَرِهِ »یعنی بنگرید به میوه هر کدام از آن ها، «إِذا أَثْمَرَ » یعنی هنگامی که میوه خود را خارج می کند که بسیار خرد و زبون و تقریبا بی سود است «وَ يَنْعِهِ »و به رسیدن میوه اش بنگرید که چگونه پخته می شود و درشت و سودمند می گردد و آن در واقع مصدر است، گفته می شود«ینعت الثمره» وقتی که برسد و گفته شده

است جمع یانع است مانند تاجر و تجر.

«إِنَّ فِي ذلِكُمْ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ » یعنی نشانه هایی است بر وجود قادر حلیم و یگانه بودن آن، چون که پذیرش اجناس گوناگون و انواع چندان و ذی فنون از یک اصل و چرخش آنها از حالی به حالی، نباشد جز با اثر بخششی قادری که شرح آنها را می داند و با حکمت خود بر ترجیح دادن حالی ا بر حالی دیگر، بر حسب مقتضی تواناست و همتا و ضدی نیست که با او در آویزد و جلو کارش را بگیرد.

«وَ فِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ» { و در زمین قطعاتی است کنار هم } برخی خوب و برخی شوره زار، برخی نرم و برخی سخت، برخی زراعت ده و ناسازگار برای درخت و برخی بر عکس و اگر توانائی نباشد که هر یک را بر کار خود اختصاص دهد، چنین تفاوت هایی نیز به وجود نمی آید زیرا همه در طبع زمینی شریکند و در لوازم آن بر اثر اوضاع آسمانی با هم برابرند چون نسبت و وضع آنها یکی است «وَ جَنَّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ» یعنی بستانهایی که انواعی از نخل و زراعت دارند، و اینکه زرع را مفرد آورده است به این دلیل است که در اصل مصدر است و حفص و دیگران آن را «وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ »قرائت کرد اند و با رفع خوانده اند که عطف بر «وَ جَنَّاتٌ» است.

«صِنْوانٌ» نخلهایی که از یک ریشه اند و «غَيْرُ صِنْوانٍ » یعنی نخل هایی که ریشه های جدا از هم دارند و حفص آن را با ضمه قرائت کرده است که بر اساس لغت تمیم می باشد مانند«قنوان» که جمع «قنو» است. «فِی الْأُكُلِ» یعنی میوه آنها در شکل و اندازه و بو و مزه تفاوت دارند که این هم خود دلیل بر وجود صانع حکیم است، زیرا اختلاف آنها با اینکه اصل و اسباب آنها یکی است جز با تأیید و اختصاص دادن توانای مختار امکان پذیر نیست. «لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ » یعنی کسانی که عقل های خود را با فکر کردن به کار می اندازند.

«فِيها فاكِهَةٌ» یعنی انواعی از آنچه به عنوان میوه خورده می شود«ذاتُ الْأَكْمامِ »یعنی غلاف های خرما، «وَ الْحَبُ » مانند گندم و جو و دیگر چیزهایی که از آن تغذیه صورت می گیرد«ذُو الْعَصْفِ » دارای برگ خشک مانند کاه «وَ الرَّيْحانُ » یعنی بودار یا به معنای روزی همچنان که گفته می شود «خرجت أطلب رحيان الله»یعنی خارج شدم در حالی که به دنبال روزی خداوند بودم.

«وَ التِّينِ وَ الزَّيْتُونِ» { سوگند به [کوه] تین و زیتون} از میان همه میوه ها به این دو سوگند یاد شده است چون انجیر میوه خوبیست و همه اش خوردنیست و خوراکی است لطیف و زود هضم و پر سود طبع را نرم می کند، بلغم را فرو می نشاند قلوه ها را نیرو دهد، ورم مثانه را می ببرد و سدّه کبد و طحال را می گشاید و فربه می سازد، و زیتون میوه و خورش و دارو است و روغن لطیفی دارد که پر سود است و تأویل آنها به پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و امیر المؤمنین علیه السلام و حسنین علیهم السّلام گذشت.

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا أَهْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ آدَمَ علیه السلام مِنَ الْجَنَّةِ أَهْبَطَ مَعَهُ عِشْرِينَ وَ مِائَةَ قَضِيبٍ مِنْهَا أَرْبَعُونَ مَا يُؤْكَلُ دَاخِلُهَا وَ خَارِجُهَا وَ أَرْبَعُونَ مِنْهَا مَا يُؤْكَلُ دَاخِلُهَا وَ يُرْمَى بِخَارِجِهَا وَ أَرْبَعُونَ مِنْهَا مَا يُؤْكَلُ خَارِجُهَا وَ يُرْمَى بِدَاخِلِهَا وَ غِرَارَةٌ فِيهَا بَزْرُ كُلِّ شَيْ ءٍ(۱).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: هنگامی که خداوند عزّ و جلّ آدم را از بهشت فرو آورد به همراه او صد و بیست شاخه فرود آورد که چهل عدد آن ها از درون و بیرون خوردنی بودند، چهل عدد آنها درونش خوردنی بود و بیرونش دورانداختنی بود، و چهل عدد آن ها بیرونش خوردنی بود نه درونش و با او یک جوال بود که در آن تخم هر چیزی بود. - . الخصال : ۶۰۱ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الغراره بالکسر الجوالق و قال البزر کل حب یبذر للنبات.

ص: ۱۱۷

۱- ۱. الخصال: ۶۰۱.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «الغِراره» یعنی جوال و «البزر» به هر دانه ای که به عنوان بـذر برای گیاه به کار می رود گفته می شود.

**[ترجمه]

«۲»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ الْقَاسِمِ الْبَجَلِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْقِرَانِ بَیْنَ التِّینِ وَ التَّمْرِ وَ سَائِرِ الْفَوَاکِهِ قَالَ نَهَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنِ الْقِرَانِ فَإِنْ کُنْتَ وَحْدَکَ فَکُلْ کَیْفَ أَحْبَبْتَ وَ إِنْ کُنْتَ مَعَ قَوْمٍ مُسْلِمِینَ فَلَا تَقْرُنْ (۱).

المحاسن، عن أبی القاسم عن إسماعیل بن همام عن علی بن جعفر: مثله (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: علی بن جعفر می گوید: از برادرم موسی علیه السّلام پرسیدم از همراه خوردن انجیر و خرما و میوه های دیگر، فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم از همراه خوردن آنها نهی کرد، اگر تنها بودی هر طور که می خواهی بخور و اگر در میان جمع مسلمانی هستی، همراه هم مخور (یعنی دو تا را در یک لقمه قرار مده). - . علل الشرایع ۲.: ۲۰۶ -

در محاسن، مانند آن نقل شده است. - . المحاسن : ۴۴۲. -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّی أَوْ غَیْرِهِ رَفَعَهُ قَالَ: إِذَا آکَلْتَ أَحَداً فَأَرَدْتَ أَنْ تَقْرُنَ فَأَعْلِمْهُ بِذَلِکَ (۳).

**[ترجمه]محاسن: فرمود: چون هم خوراک دیگری باشی و خواهی دو دو بخوری به او اعلام کن. - . المحاسن : ۴۴۲. -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ نَادِرٍ الْخَادِمِ قَالَ: أَکَلَ الْغِلْمَانُ فَاکِهَةً وَ لَمْ یَسْتَقْصُوا أَکْلَهَا وَ رَمَوْا بِهَا فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام سُبْحَانَ اللَّهِ إِنْ کُنْتُمُ اسْتَغْنَیْتُمْ فَإِنَّ النَّاسَ لَمْ یَسْتَغْنُوا أَطْعِمُوهُ مَنْ یَحْتَاجُ إِلَیْهِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: نادر خادم گفت: غلامان[نوجوانان] میوه خوردند و ته مانده اش را دور ریختند ابو الحسن علیه السّلام فرمود: سبحان اللّه اگر شما از آن بی نیاز بودید مردم از آن بی نیاز نیستند، آن را به کسی که نیازمند آن است بخورانید. - .

المحاسن : ۴۴۱. –

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّهِيكِيِّ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام يَقُولُ: لَا تَضُرُّ الْعِنَبُ الرَّازِقِيُّ وَ قَصَبُ السُّكَّرِ وَ التُّفَّاحُ (۵).

**[ترجمه]محاسن: منصور بن یوسف می گوید: شنیدم أبو الحسن علیه السّلام می فرمود: انگور رازقی، نیشکر و سیب، زیانی ندارند. – . المحاسن : ۵۲۷. –

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ تَقْشِيرَ الثَّمَرَهِ(۶).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السّلام: پوست کندن میوه را بد می داشت. – . المحاسن : ۵۵۶. –

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ فُرَاتِ بْنِ أَحْنَفَ قَالَ: إِنَّ لِكُلِّ ثَمَرَهٍ سَمّاً مَا فَإِذَا أُتِيتُمْ بِهَا فَأَمِسُّوهَا بِالْمَاءِ أَوِ اغْمِسُوهَا فِی الْمَاءِ يَعْنِی اغْسِلُوهَا(۷).

**[ترجمه]محاسن: فرات بن احنف می گوید: هر میوه زهری دارد و هنگامی که آوردید، آب به آن برسانید و در آب فرو ببرید یعنی آن را بشوئید. – . المحاسن : ۵۵۶. –

**[ترجمه]

بیان

سماما بالکسر جمع سم أو بالفتح و التشدید فی المیمین فما للتبهیم و التقلیل أی سمّا قلیلا و لیس «ما» فی الکافی (۸)

«فأمسوها» و فی الکافی «فمسوها»

۱- ۱. علل الشرائع ۲ ر ۲۰۶.

۲- ۲. المحاسن ۴۴۲.

۳- ۳. المحاسن ۴۴۲.

۴- ۴. المحاسن ۴۴۱.

۵- ۵. المحاسن ۵۲۷.

۶- ۶. المحاسن: ۵۵۶.

۷- ۷. المحاسن: ۵۵۶.

۸- ۸. الکافی ۶ ر ۳۵۰.

و هو أظهر و على ما هنا كأن الباء زائده و كأن التعبير بالمس للإشعار بالاكتفاء بصب قليل من الماء و يحتمل الحقيقه.

**[ترجمه]«سِماما» جمع سم يا با فتحه و تشديد، «ما» براى مبهم و كم نشان دادن است و در كافى - . الكافى ۶ : ۳۵۰. -

، «ما» ذكر نشده است، به جاى «فأمسوها» در كافى «فمسوها» ذكر شده است و آن روشن تر است و بر اساس آنچه در اينجا ذكر شده است گويا باء زائده است و گويا تعبير به «مس» جهت اشاره كردن به اين امر است كه ريختن اندكى از آب، كفايت مى كند و احتمال دارد [باء، زائده نباشد بلكه] حقيقت باشد.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: شَيْئَانِ يُؤْكَلَانِ بِالْيَدَيْنِ الْعِنَبُ وَ الرُّمَّانُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام فرمود: دو چيز با دست خورده مى شود: انگور و انار. - . المحاسن : ۵۵۶. -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، قَالَ رُوِيَ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلَ أَبُو عُكَّاشَةَ بْنُ مِحْصَنٍ الْأَسَدِيُّ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَكَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَائِماً عِنْدَهُ فَقَدَّمَ إِلَيْهِ عِنَباً فَقَالَ حَبَّةً حَبَّةً يَأْكُلُ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ أَوِ الصَّبِيُّ الصَّغِيرُ وَ ثَلَاثَةً وَ أَرْبَعَةً مَنْ يَظُنُّ أَنَّهُ لَا يَشْبَعُ فَكُلْهُ حَبَّتَيْنِ حَبَّتَيْنِ فَإِنَّهُ يُسْتَحَبُّ وَ نَرْوِي أَنَّ الثِّمَارَ إِذَا أَدْرَكَتْ فَفِيهَا الشِّفَاءُ لِقَوْلِهِ جَلَّ وَ عَزَّ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ(۲).

**[ترجمه]كافى: ابو عكاشه بن محصن اسدى نزد امام باقر عليه السّلام رفت و امام صادق عليه السّلام نزد او ايستاده بود و انگورى براى او آورد و آن حضرت فرمود: پيرمرد و كودك خردسال آن را دانه دانه مى خورند و كسى كه مى پندارد سير نشود سه تا و چهارتا و تو، دو دو، بخور كه مستحب است و روايت است كه در ميوه رسيده شفاء است كه خدا جلّ و عزّ فرموده «كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ » - . انعام / ۱۴۱ - { از ميوه آن- چون ثمر داد- بخوريد.} - . الكافى ۶ : ۳۵۱. -

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَكَارِمُ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله رُبَّمَا أَكَلَ الْعِنَبَ حَبَّةً حَبَّةً وَ كَانَ صلى الله عليه و آله رُبَّمَا أَكَلَهُ خَرْطاً حَتَّى تُرَى رُوَالُهُ عَلَى لِحْيَتِهِ كَتَحَدُّرِ اللُّؤْلُؤِ وَ الرُّوَالُ الْمَاءُ الَّذِي يَخْرُجُ مِنْ تَحْتِ الْقِشْرِ(۳) وَ كَانَ يَأْكُلُ الْقِثَّاءَ بِالرُّطَبِ وَ الْقِثَّاءَ بِالْمِلْحِ وَ كَانَ يَأْكُلُ الْفَاكِهَةَ الرَّطْبَةَ وَ كَانَ أَحَبُّهَا إِلَيْهِ

الْبِطِّيخَ وَ الْعِنَبَ وَ كَانَ يَأْكُلُ الْبِطِّيخَ بِالْخُبْزِ وَ رُبَّمَا أَكَلَ بِالسُّكَّرِ وَ كَانَ رُبَّمَا أَكَلَ صلى الله عليه و آله الْبِطِّيخَ بِالرُّطَبِ وَ يَسْتَعِينُ بِالْيَدَيْنِ جَمِيعاً(۴)

وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ التَّمْرَ وَ يَشْرَبُ عَلَيْهِ الْمَاءَ وَ كَانَ التَّمْرُ وَ الْمَاءُ أَكْثَرَ طَعَامِهِ وَ كَانَ يَتَمَجَّعُ اللَّبَنَ وَ التَّمْرَ وَ يُسَمِّيهِمَا الْأَطْيَبَيْنِ (۵).

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِذَا أُتِيَ بِفَاكِهَةٍ حَدِيثَةٍ قَبَّلَهَا وَ وَضَعَهَا عَلَى عَيْنَيْهِ وَ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَرَيْتَنَا أَوَّلَهَا فَأَرِنَا آخِرَهَا وَ فِي رِوَايَةِ ابْنِ بَابَوَيْهِ اللَّهُمَّ كَمَا أَرَيْتَنَا أَوَّلَهَا فِي عَافِيَةٍ أَرِنَا آخِرَهَا فِي عَافِيَةٍ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ أَكَلَ الْفَاكِهَةَ وَ بَدَأَ بِبِسْمِ اللَّهِ لَمْ

۱- ۱. المحاسن: ۵۵۶.

۲- ۲. لم نجده فی المحاسن، و تری مثله فی الکافی ۶ ر ۳۵۱.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۲۹- ۳۰. بتقدیم و تأخیر.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ۲۹- ۳۰. بتقدیم و تأخیر.

۵- ۵. مکارم الأخلاق ۲۹- ۳۰. بتقدیم و تأخیر.

تَضُرَّهُ وَ قَالَ صلى الله عليه و آله لَمَّا أَخْرَجَ آدَمُ عليه السلام مِنَ الْجَنَّةِ زَوَّدَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ وَ عَلَّمَهُ صَنْعَهَ كُلِّ شَيْ ءٍ فَثِمَارُكُمْ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ غَيْرَ أَنَّ هَذِهِ تَغَيَّرُ وَ تِلْكَ لَا تَتَغَيَّرُ(۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله شیوه اش چنین بود که زمانی انگور را دانه دانه می خورد و بسا خوشه آن را به دهان می گرفت و می کشید تا لعابش را میدیدیم که بر ریش او مانند دانه لؤلؤ سرازیر می شد و آن لعاب، آب زیر پوست است. - . مکارم الاخلاق ۲۹-۳۰ -

و خیار را با رطب[خرمای تَر] و خیار را با نمک می خورد، میوه را تازه می خورد و او خربزه و انگور را بیشتر دوست داشت و خربزه را با نان می خورد و گاهی هم با شکر، و بسا که خربزه را با رطب می خورد، و همه را با هر دو دست می خورد. - . مکارم الاخلاق ۲۹-۳۰ -

و خرما می خورد و از رویش آب می نوشید، و خرما و آب، بیشترین خوراکش بودند، و پیوسته شیر و خرما را با هم می خورد و آنها را دو پاکیزه تر می نامید. - . مکارم الاخلاق ۲۹-۳۰ -

امام صادق علیه السّلام می فرماید: هنگامی که میوه تازه و نوبار برای پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله می آوردند آن را می بوسید و بر چشم می نهاد، و می فرمود: بار خدایا آغازش را به ما نشان دادی، پس پایانش را [نیز] به ما بنما، و در روایت ابن بابویه است که همان گونه که آغاز آن را با عافیت به ما نشان دادی، پایانش را هم با عافیت، به ما نشان ده.

از ابن عباس از رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله نقل می کند که فرمود: هر که با نام خدا میوه را بخورد، به او زیان نمی زند، و فرمود: زمانی که خدا آدم علیه السّلام را از بهشت خارج کرد از میوه های بهشت به او توشه داد و ساخت هر چیز را به او آموخت، میوه های شما از میوه های بهشت است جز اینکه اینها دگرگونی دارند و میوه بهشت دگرگونی ندارد. - . مکارم الاخلاق ۱۹۴-۱۹۳ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه فیه أنه علیه السلام کان یأکل العنب خرطا یقال خرط العنقود و اخترطه إذا وضعه فی فیه ثم یأخذ حبه و یخرج عرجونه عاریا منه و قال الجوهری الروال علی فعال بالضم اللعاب یقال فلان یسیل رواله و الفرس یرول فی مخلاته ترویلا قال ابن السکیت الروال و المرغ و اللعاب و البصاق کله بمعنی و فی النهایه التمجع و المجع أکل التمر باللبن و هو أن یحسو حسوه من اللبن و یأکل علی أثرها تمره.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: او علیه السلام، انگور را به دهان می کشید، گفته شده است«خرط العنقود و اخترطه» یعنی در دهانش گذاشت، دانه اش را درآورد و خوشه آن را بدون دانه خارج کرد. جوهری گفته است: «رُوال» به معنای لعاب [آب دهان] است. گفته می شود«فلان یسیل رواله » یعنی فلانی آب دهانش جاری می شود، «الفرس یرول فی مخلاته ترویلا» یعنی

اسب، آب دهان خود را در توبره اش می ریزد. ابن سکیت می گوید: الروال و المرغ و اللعاب و البصاق همه شان به یک معناست و در نهایه گفته است در معنای التمجع و المجع، آن راخوردن خرما با شیر گفته است و آن عبارت است از اینکه جرعه جرعه شیر را بنوشد و در پی آن خرما بخورد.

**[ترجمه]

«۱۱»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أُهْبِطَ آدَمُ علیه السلام بِثَلَاثِینَ صِنْفاً مِنْ فَاكِهَهِ الْجَنَّهِ مِنْهَا مَا يُؤْكَلُ دَاخِلُهُ وَ خَارِجُهُ وَ مِنْهَا مَا يُؤْكَلُ دَاخِلُهُ وَ يُطْرَحُ خَارِجُهُ وَ مِنْهَا مَا يُؤْكَلُ خَارِجُهُ وَ يُطْرَحُ دَاخِلُهُ (۲).

**[ترجمه]درالمنثور: ابن عباس می گوید: آدم سی نوع میوه از بهشت فرو آورد برخی از آن ها، از درون و بیرون قابل خوردن هستند، برخی درونش را می خورند و بیرونش را دور می اندازند و برخی برعکس. - . الدر المنثور ۱ : ۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْقِرَانِ بَيْنَ التَّمْرَتَيْنِ فِي فَمٍ وَ عَنْ سَائِرِ الْفَاكِهَهِ كَذَلِكَ (۳).

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: إِنَّمَا ذَلِكَ إِذَا كَانَ مَعَ النَّاسِ فِي طَعَامٍ مُشْتَرَكٍ فَأَمَّا مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ فَلْيَأْكُلْ كَيْفَ أَحَبَّ (۴).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله از خوردن دو تا خرما با هم، نهی کردند و همچنین از خوردن سایر میوه ها [نیز به این شکل نهی کردند] - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۲۰ -

امام باقر علیه السلام فرمود: این امر[خوردن میوه ها باهم و دوتا دوتا] زمانی است که فرد با مردم در غذایی متشرک باشد، اما کسی که به تنهایی مشغول خوردن است، هر گونه دوست دارد بخورد. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۲۰ -

**[ترجمه]

بیان

قَالَ فِي النِّهَايَهِ فِي الْحَدِيثِ: أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْقِرَانِ إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ أَحَدُكُمْ صَاحِبَهُ.

و يروى الإقران و الأول أصح و هو أن يقرن بين التمرتين فی الأكل و إنما نهى عنه لأن فيه شرها و ذلك يزرى بفاعله أو لأن فيه غبنا برفيقه و قيل إنما نهى لما كانوا فيه من شده العيش و قله الطعام و كانوا مع هذا

۱- ۱. مكارم الأخلاق ۱۹۳- ۱۹۴ نقلا عن أمالى الصدوق.

۲- ۲. الدّر المنثور ۱ ر ۵۶ قال: أخرجه ابن أبى حاتم عن ابن عبّاس.

۳- ۳. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۲۰ و فيه:« و كذلك قال جعفر بن محمّد» و هو تصحيف.

۴- ۴. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۲۰ و فيه:« و كذلك قال جعفر بن محمّد» و هو تصحيف.

يواسون من القليل فإذا اجتمعوا على الأكل آثر بعضهم بعضا على نفسه و قد يكون في القوم من قد اشتد جوعه فربما قرن بين التمرتين أو عظم اللقمه فأرشدهم إلى الإذن فيه لتطيب به أنفس الباقين.

و منه حديث جبله قال كنا في المدينه في بعث العراق فكان ابن الزبير يرزقنا التمر و كان ابن عمر يمر فيقول لا تقارنوا إلا أن يستأذن الرجل أخاه هذا لأجل ما فيه من الغبن و لأن ملكهم فيه سواء و روى نحوه عن أبي هريره في أصحاب الصفه انتهى.

و قال الكرماني النهي للتحريم أو الكراهيه بحسب الأحوال و الإذن و قال الطيبي و لا حاجه إلى الإذن عند الاتساع و كذا إذا كان الطعام كثيرا يشبع الجميع لكن الأدب حسن.

و قَالَ فِي إِكْمَالِ الْإِكْمَالِ فِي رِوَايَهِ مُسْلِمٍ (۱) عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ: لَا تُقَارِنُوا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله نَهَى عَنِ الْإِقْرَانِ إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ.

هذا النهي متفق عليه حتى يستأذنهم فإذا أذنوا فلا بأس و اختلفوا في أن هذا النهي على التحريم أو على الكراهه و الأدب فنقل القاضي عياض عن أهل الظاهر أنه للتحريم و عن غيرهم أنه للكراهه و الأدب.

و الصواب التفصيل فإن كان الطعام مشتركا بينهم فالقران حرام إلا برضاهم و يحصل الرضا بتصريحهم أو بما يقوم مقام التصريح من قرينه حال أو إدلال عليهم كلهم بحيث يعلم يقينا أو ظنا قويا أنهم يرضون به و متى شك في

۱- ۱. روى مسلم في كتاب الاشربه تحت الرقم ۱۵۰ ج ۳- ۱۶۱۷ بإسناده عن شعبه قال: سمعت جبله بن سحيم قال: كان ابن الزبير يرزقنا التمر، قال: و قد كان أصاب الناس يومئذ جهد، و كنا نأكل، فيمر علينا ابن عمر و نحن نأكل فيقول: لا تقارنوا، فان رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله نهى عن الاقران الا أن يستأذن الرجل أخاه، قال شعبه: لا أرى هذه الكلمه الا من كلمه ابن عمر، يعني الاستيذان.

رضاهم فهو حرام و إن كان الطعام لغيرهم أو لأحدهم اشترط رضاه وحده فإن قرن بغير رضاه فحرام و يستحب أن يستأذن الآكلين معه و لا يجب.

و إن كان الطعام لنفسه و قد ضيفهم به فلا يحرم عليه القران ثم إن كان فی الطعام قله فحسن أن لا يقترن لتساويهم و إن كان كثيرا بحيث يفضل عنهم فلا بأس بقرانه لكن الأدب مطلقا التأدب فی الأكل و ترك الشره إلا أن يكون مستعجلا و يريد الإسراع لشغل آخر.

و قال الخطابی إنما كان هذا فی زمنهم و حين كان الطعام ضيقا فأما اليوم مع اتساع الحال فلا حاجه إلی الإذن و ليس كما قال بل الصواب ما ذكرناه من التفصيل فإن الاعتبار بعموم اللفظ لا بخصوص السبب لو ثبت السبب كيف و هو غير ثابت و قوله يقرن أی يجمع و هو بضم الراء و كسرها لغتان و قوله نهی عن الإقران هكذا فی الأصول (۱) و المعروف فی اللغه القران.

**[ترجمه]در نهایه در حدیثی گفته است: همانا او از قران [خوردن با هم] نهی کرده مگر اینکه از دوستش[همراهش] اجازه بگیرد، و روایت شده که با هم خوردن رواست و اولی درست تر است و از آن نهی شده است چون دلیل بر حرص و شکمباره گیست و مایه زبونی است و باعث زیان کسی است که رفیق و هم خوراک است و گفته اند همانا نهی از آن برای سختی زندگی و کمی خوراک بوده که [با این کار] در خوراک کم با هم مواساه [همراهی و همیاری]می کردند و چون گرد هم جمع می شدند، برخی، برخی دیگر را بر خود مقدم می داشتند و بسا میان آنها گرسنه تری بوده که دو تا خرما با هم می خورده یا لقمه را بزرگ بر می داشته است و به آنها اجازه داده تا خوردن برای دیگران گوارا باشد.

و حدیث جبله از این باب است. [می گوید] : ما در مدینه، در شمار فرستاده های عراق بودیم و ابن زبیر خرمائی به ما داده بود و ابن عمر می گذشت و می گفت دو تا با هم مخورید جز که یکی از یارش[رفیقش] اجازه بگیرد، این به خاطر این بوده که مایه زیان دیگران بوده است و همه در آن [به یک میزان]شریک بودند، و مانند آن از ابی هریره در باره اصحاب صفّه روایت شده است. پایان.

کرمانی گفته است: نهی، به حسب احوال برای حرمت یا کراهت بوده و گاهی هم اذن صادر می شده است. طیبی گفته است: در صورت وسعت خوراک نیازی به اجازه گرفتن از دیگران نیست و همچنین در فراوانی خوراک که همه سیر می شوند نیز چنین است[نیازی به اجازه گرفتن نیست]ولی [مراعات] ادب خوب است .

در باره روایت مسلم از ابن عمر آمده است که او گفت: دو تا را با هم نخورید زیرا رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله از آن نهی کرد، مگر کسی که از یارش[رفیقش] اجازه بگیرد، این نهی مورد اتفاق است تا از دیگران اجازه گیرد و اگر اجازه دادند اشکالی ندارد و اختلاف دارند که آیا این نهی دلالت بر تحریم دارد یا کراهت و یا ادب؟ قاضی عیاض از اهل ظاهر آورده است که دلالت بر نهی تحریم دارد و از دیگران نقل کرده است که نهی، بر کراهت و ادب دلالت دارد. و درست این است که قائل به تفصیل باشیم که اگر خوراک مشترک بین همه باشد دو تا خوردن آن حرام است مگر با رضایت کسانی که در آن شریک هستند و رضایت با لفظ صریح یا آنچه جای آن را بگیرد مانند قرینه حال یا محبوب بودن نزد آنها تا جایی که یقین یا اطمینان دارد که آن ها راضی هستند و اگر شک دارد که آن ها راضی هستند یا نه حرام است و اگر خوراک از آنِ

دیگری است یـا از آنِ یکی از آن هـاست فقط رضایت او شـرط است و اگر بـدون رضایت او دو تا با هم بخورد حرام است و اجازه گرفتن از هم خوراکها مستحب است ولی واجب نیست.

و اگر خوراک، از آنِ خود او باشـد که او آن هـا را مهمـان کرده است با هم خوردن بر او حرام نیست وانگه اگر خوراک کم است بهتر است که دو تا با هم نخورنـد تا ملاحظه تساوی آنها بشود و اگر غذا [خوراک]فراوان است و فزونی دارد دو تا با هم خوردن ایرادی نـدارد ولی به هر حـال همیشه، [رعـایت] ادب در [خوردن] خوراک خوب است و نیز ادب [اقتضا می کنـد که انسان] حرص [و میل زیاد] نسبت به غذا را جز اینکه برای [انجام] کاری شتاب زده باشد، ترک کند.

خطـابی گفته است که این سـخن هـا در زمان آنها بوده است که خوراک تنگ بوده و[تهیه آن دشوار بود] امّا امروزه نیازی به اجـازه نیست و[لی] چنان نیست که [او] می گویـد بلکه حق همان است که ما شـرح کردیم زیرا میزان، عموم لفظ خبر است نه خصوصیت سبب با اینکه [خود] این سبب [هم] ثابت نیست.

و اینکه فرمود«یقرن» یعنی جمع می کند، که با ضمه و کسره راء دو لغت به حساب می آید و اینکه فرمود«نهی عن الإقران» نیز در اصول همین گونه است و آنچه در لغت معروف است عبارت است از: القران.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْكُوفِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الطَّحَّانِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: خَمْسٌ مِنْ فَاكِهَةِ الْجَنَّةِ فِي الدُّنْيَا الرُّمَّانُ الْمَلَاسِيُّ وَ التُّفَّاحُ الْأَصْفَهَانِيُّ وَ السَّفَرْجَلُ وَ الْعِنَبُ وَ الرُّطَبُ الْمُشَانُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: پنج تا از میوه های بهشت در این جهان هسـتند: انار ملاس، سـیب اصفهان، به، انگور، و رطب مشان. - . المحاسن : ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَفَّارِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِيٍّ الدِّعْبِلِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام أَنَّهُ قَالَ: أَرْبَعَةٌ نَزَلَتْ مِنَ الْجَنَّةِ الْعِنَبُ الرَّازِقِيُّ وَ الرُّطَبُ الْمُشَانُ وَ الرُّمَّانُ الْأَمْلَسِيُّ وَ التُّفَّاحُ الشَّعْشَعَانِيُّ يَعْنِي الشَّامِيَّ وَ فِي خَبَرٍ آخَرَ وَ السَّفَرْجَلُ (۳).

**[ترجمه]امـالی طوسـی: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: چهار[میوه] از بهشت فرود آمـده است: انگور رازقی، رطب مشان، انگور ملس، سیب شعشعانی یعنی شامی و در روایت دیگری آمده است: و به. - . امالی الطوسی ۱.: ۳۷۹ -

**[ترجمه]

توضیح

روی الکلینی (۴)

الخبر الأول عن العده عن البرقی و فی بعض نسخه

ص: ۱۲۲

۱- ۱. راجع صحیح البخاریّ تحت الرقم ۱۴ من کتاب المظالم و بالرقم ۴۴ من کتاب الاطعمه و سنن أبی داود أیضا کتاب الاطعمه بالرقم ۴۳ و الترمذی بالرقم ۱۶ و الدارمیّ بالرقم ۲۵، مسند ابن حنبل ۲- ۷ و ۴۶۴۴ و ۷۴ و ۸۱ و ۱۰۳.

۲- ۲. المحاسن: ۵۲۷ و فیه« التفاح الشعشعانی».

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ۱- ۳۷۹.

۴- ۴. الکافی ۶- ۳۴۹.

الإمليسی مكان الملاسی و هو أظهر.

قال فی القاموس الإمليس و بهاء الفلاه ليس بها نبات و الرمان الإمليسی كأنه منسوب إليه انتهی و المعروف عندنا الملس بالتحريك و هو ما لا عجم له و به فسر الأملسی فی بحر الجواهر و فی بعض النسخ موضع الأصفهانی الشفان و لم أجد له معنی مناسبا قال فی القاموس غداه ذات شفان برد و ريح و فی أكثر نسخ الكافی الشيسقان و لم أجده فی اللغه و فی بعضها الشيقان و فی القاموس الشيقان بالكسر جبلان أو موضع قرب المدينه.

و أقول لو كان بالإضافه كان له وجه.

و الشعشعانی الطويل و كأنه أصح النسخ فتفسير الشيخ إياه بالشامی كأنه لكون تفاحهم كذلك و فی الأصبهان أيضا تفاح صغير طويل هو أطيب هذا النوع و أنفعه و فی الكافی و العنب الرازقی.

و فی القاموس الرازقی الضعيف و العنب الملاحی و قال الملاحی كغرابی و قد يشدد عنب أبيض طويل.

و قال الموشان بالضم و كغراب و ككتاب من أطيب الرطب.

**[ترجمه]كلينی - . الكافی ۶ : ۱۴۹ - روايت نخست را از عدّه از برقی آورده و در بعضی از نسخه های آن به جای ملاسی، إمليسی است و آن روشن تر است.

در قاموس گفته است: امليس و امليسه دشت بی گياه است و گويا انار امليسی به آنجا منسوب است .پايان. و نزد ما مَلَس معروف است و آن انار بی دانه است و در بحر الجواهر، امليسی به آن تفسير شده است، و در بعضی از نسخه ها به جای اصفهانی «شفان» آمده و معنی مناسبی برای آن نيافتم، در قاموس گفته است «غداه ذات شفان» يعنی بامداد سرد و باددار، در بسياری از نسخه های كافی، شيسقان آمده كه در لغت معنائی برای آن نيافتم، و در يک نسخه «شيقان»است و در قاموس آن را دو كوه يا جايی نزديک مدينه تفسير كرده است.

و می گويم اگر با اضافه بود، معنايی داشت.

و «شعشعانی» به معنی دراز است و گويا درست ترين نسخه ها همين باشد و اينكه شيخ آن را به شامی تفسير كرده برای اين است كه گويا سيب آنها از اين نوع بوده است، و در اصفهان سيب خرد درازيست كه بهترين و سودمندترين اين نوع از سيب است و در كافی«و العنب الرازقی » و انگور رازقی آمده است.

و در قاموس گفته است: رازقی يعنی ضعيف و انگور ملاحی را گويند، و ملاحی همانند غرابی، انگور سفيد درازی می باشد.

و گفته است: «موشان» با ضمه و بر وزن غراب و كتاب از بهترين خرماهاست.

**[ترجمه]

«۱۵»

الْفِرْدَوْسُ، عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: كُلُوا الْعِنَبَ حَبَّةً حَبَّةً فَإِنَّهُ أَهْنَأُ وَ أَمْرَأُ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَنْ أَكَلَ مِنَ الْفَوَاكِهِ وَتْراً لَمْ تَضُرَّهُ.

ص: ۱۲۳

**[ترجمه]امام علی علیه السّلام از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نقل می کند که فرمود: انگور را دانه دانه بخورید که خوشتر و گواراتر است.

و از ابن عباس نقل شده است که هر کسی که میوه ها را به شمار طاق[فرد و نه زوج] بخورد زیانش نمی زند .

**[ترجمه]

باب ۳ التمر و فضله و أنواعه

الآیات

مریم: وَ هُزِّی إِلَیْکِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِ تُساقِطْ عَلَیْکِ رُطَباً جَنِیًّا(۱)

التکاثر: ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ

lt;meta info="- وَ هُزِّی إِلَیْکِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِ تُساقِطْ عَلَیْکِ رُطَباً جَنِیًّا - . مریم / ۵ -

{ و تنه درخت خرما را به طرف خود [بگیر و] بتکان، تا بر تو خرمای تازه می ریزد. }

- ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ - . تکاثر / ۸ -

{ سپس در همان روز است که از نعمتِ [روی زمین] پرسیده خواهید شد }

**[ترجمه]

تفسیر

قال الطبرسی رحمه الله:

قَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام: لَمْ تَسْتَشْفِ النِّسَاءُ بِمِثْلِ الرُّطَبِ إِنَّ اللَّهَ أَطْعَمَهُ مَرْیَمَ فِی نِفَاسِهَا(۲).

و قال فی الآیه الثانیه

رُوِیَ: أَنَّ بَعْضَ الصَّحَابَهِ أَضَافَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله مَعَ جَمَاعَهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَوَجَدُوا عِنْدَهُ تَمْراً وَ مَاءً بَارِداً فَأَکَلُوا فَلَمَّا خَرَجُوا قَالَ هَذَا مِنَ النَّعِیمِ الَّذِی یُسْأَلُونَ عَنْهُ (۳).

أقول

قد مرت الأخبار الکثیره فی أن النعیم هو الولایه(۴).

**[ترجمه]طبرسی(ره) گفته است: امام باقر علیه السّلام فرمود: زنان درمانی چون خرمای تازه ندارند زیرا خداوند در زائیدن به مریم خورانید.

و در باره تفسیر آیه دوم گفته است: یک صحابی پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله را با گروهی یارانش مهمان کرد و خرما و آب سرد برایشان آورد، خوردند و هنگامی که خارج شدند فرمود: این از آن نعمتهایی است که از آنها پرسش می شوند.

گویم

اخبار بسیاری گذشت که در آن ها بیان شده است که نعیم همان ولایت است .

**[ترجمه]

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ السَّيَّارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِی يَرْفَعُهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَةٌ يُعَدِّلْنَ الطِّبَاعَ الرُّمَّانُ السُّورَانِيُّ وَ الْبُسْرُ الْمَطْبُوخُ وَ الْبَنَفْسَجُ وَ الْهِنْدَبَاءُ(۵).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: چهار چیز طبع ها را معتدل می سازند، انار سودانی، غوره پخته، بنفشه و کاسنی. - . الخصال : ۲۴۹. -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَی الْعَطَّارِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الزَّيَّاتِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذْ وَرَدَ عَلَيْهِ وَفْدُ عَبْدِ الْقَيْسِ فَسَلَّمُوا ثُمَّ وَضَعُوا بَيْنَ

۱- ۱. مريم: ۲۵.

۲- ۲. مجمع البيان ۳ ر ۵۱۱.

۳- ۳. مجمع البيان ۵ ر ۵۳۴.

۴- ۴. راجع ج ۲۴ ص ۴۸- ۶۶.

۵- ۵. الخصال: ۲۴۹.

يَدَيْهِ جُلَّهَ تَمْرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَ صَدَقَةٌ أَمْ هَدِيَّةٌ قَالُوا بَلْ هَدِيَّةٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَيُّ تَمَرَاتِكَمْ هَذِهِ قَالُوا الْبَرْنِيُّ فَقَالَ صلى الله عليه و آله فِي تَمْرَتِكُمْ هَذِهِ تِسْعُ خِصَالٍ إِنَّ هَذَا جَبْرَئِيلُ عليه السلام يُخْبِرُنِي أَنَّ فِيهِ تِسْعَ خِصَالٍ يُطَيِّبُ النَّكْهَةَ وَ يُطَيِّبُ الْمَعِدَةَ وَ يَهْضِمُ الطَّعَامَ وَ يَزِيدُ فِي السَّمْعِ وَ الْبَصَرِ وَ يُقَوِّي الظَّهْرَ وَ يُخَبِّلُ الشَّيْطَانَ وَ يُقَرِّبُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يُبَاعِدُ مِنَ الشَّيْطَانِ (۱).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: ما نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله بودیم ناگاه فرستادگان عبد القیس وارد شدند و سلام دادند و یک سبد خرما نزد آن حضرت نهادند و رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: صدقه است یا هدیه؟ گفتند: یا رسول اللّه هدیه است، فرمود: این از کدام نوع خرماهای شما است؟ گفتند: بَرنیّ است، فرمود: در این خرمای شما نه خصلت است که جبرئیل آن ها را به من خبر داده است: بوی دهان را خوش می کند، معده را پاک می کند، خوراک را هضم می کند، نیروی شنیدن و دیدن را می افزاید، پشت را محکم می کند. شیطان را گیج می سازد، به خداوند عزّ و جلّ نزدیک می کند و از شیطان دور می کند. - . الخصال : ۴۱۶ -

**[ترجمه]

بیان

و يخبل الشيطان قال في القاموس الخبل فساد الأعضاء و الفالج و يحرك فيهما و قطع الأيدي و الأرجل و الحبس و المنع و بالتحريك فساد في القوائم و الجنون و كسحاب النقصان و الهلاك و العناء و خبله الحزن و خبله و اختبله جننه و أفسد عقله أو عضوه انتهى.

**[ترجمه]شیطان را دچار خبل[گیجی] می کند، در قاموس گفته است: خَبْل ، فساد اندامها و بیماری فلج و بریدن دست ها و پاها و زندان کردن و بازداشتن را گویند، و خَبَل، شیتی[به گونه ای که فرد نمی داند چگونه راه می رود] و دیوانگی است و «خَبال» مانند سحاب، به معنای کاستی و هلاکت و رنج است و خَبَله به معنی اندوه است و «خبله و اختبله» یعنی دیوانه اش کرد و عقل یا عضو[ی از]او را فاسد کرد. پایان.

**[ترجمه]

و أقول

أكثر المعاني هنا مناسبه كما لا يخفى.

و قال الزمخشري في الفائق قدم على النبي صلى الله عليه و آله وفد عبد القيس فجعل يسمى لهم تمرات بلدهم فقالوا لرجل منهم أطعمنا من بقيه القوس الذي في نوطك فأتاهم بالبرني فقال النبي صلى الله عليه و آله أما إنه دواء لا داء فيه القوس بقيه التمر في أسفل القربه أو الجله كأنها شبهت بقوس البعير و هي جانحته و النوط الجله الصغيره.

**[ترجمه]بیشتر این معانی [در باره خبل که در این حدیث ذکر شده است] مناسب است.

زمخشری در فائق گفته است: فرستادگان عبد القیس نزد پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله آمدند و نام خرماهای سرزمین آنها را بر شمرد و به یکی از مردان آنها فرمود: آنچه از سهم تو مانده که بیشتر آویختی به ما بخوران و برایشان برنیّ آورد و پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: آگاه باشید که آن درمانیست که درد ندارد، و قوس، ته مانده خیک یا سبد خرما است که گویا به قوس شتر تشبیه شده که پهلوی او است. و نوط، سبد کوچک را گویند.

**[ترجمه]

«۳»

الْخِصَالُ، رُوِیَ: أَنَّهُ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ الْبِطِّیخَ بِالرُّطَبِ وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام أَکْلُ التَّمْرِ الْبَرْنِیِّ عَلَی الرِّیقِ یُورِثُ الْفَالِجَ (۲).

**[ترجمه]خصال: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله خربزه را با خرما می خورد، امام صادق علیه السّلام فرمود: خوردن خرمای برنی در ناشتا بیماری فلج می آورد. -. الخصال : ۴۴۳. -

**[ترجمه]

«۴»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ قَالَ الرُّطَبُ وَ الْمَاءُ الْبَارِدُ(۳).

وَ قَالَ علیه السلام: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا أَکَلَ التَّمْرَ یَطْرَحُ النَّوَی عَلَی ظَهْرِ کَفِّهِ

ص: ۱۲۵

۱- ۱. الخصال: ۴۱۶.

۲- ۲. الخصال ۴۴۳ فی حدیث.

۳- ۳. عیون أخبار الرضا علیه السّلام ۲ ر ۳۸.

ثُمَّ يَقْذِفُ بِهِ (۱).

وَ قَالَ علیه السلام: جَاءَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ عَلَیْکُمْ بِالْبَرْنِیِّ فَإِنَّهُ خَیْرُ تُمُورِکُمْ یُقَرِّبُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ یُبَعِّدُ مِنَ النَّارِ(۲).

وَ قَالَ علیه السلام: إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أُتِیَ بِبِطِّیخٍ وَ رُطَبٍ فَأَکَلَ مِنْهُمَا وَ قَالَ هَذَانِ الْأَطْیَبَانِ (۳).

وَ قَالَ علیه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کُلُوا التَّمْرَ عَلَی الرِّیقِ فَإِنَّهُ یَقْتُلُ الدِّیدَانَ فِی الْبَطْنِ (۴).

صَحِیفَةُ الرِّضَا عَنْهُ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: مِثْلَ الْحَدِیثِ الثَّانِی وَ الْأَخِیرِ(۵).

و قال الصدوق رحمه الله یعنی بذلک کل التمور إلا البرنی فإن أکله علی الریق یورث الفالج (۶).

**[ترجمه]عیون اخبار: علی بن ابی طالب علیه السّلام در تفسیر سخن خداوند عزّ و جلّ که«ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ» { سپس در همان روز است که از نعمتِ [روی زمین] پرسیده خواهید شد} فرمود: [مراد]خرما و آب خنک [است]. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۸ -

امام علی علیه السلام فرمود: هنگامی که پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله خرما می خورد هسته اش را پشت دستش می گذاشت و آن را پرت می کرد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۱ -

امام علی علیه السلام فرمود: جبرئیل نزد پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله آمد و گفت: بر شما باد [خوردن] برنیّ که آن بهترین خرمای شماست به خداوند عزّ و جلّ نزدیک می سازد و از آتش دور کند. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۱ -

امام علی علیه السلام فرمود: برای پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله خربزه و خرمای تازه آوردند از هر دو خورد و فرمود: اینان دو پاکیزه ترند. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۲ -

و پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: خرما را ناشتا بخورید که کرم ها را در شکم می کشد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۸ -

در صحیفه رضا علیه السّلام مانند حدیث دوم و حدیث آخری آمده است. - . صحیفه الرضا

: ۱۰ -

و صدوق(ره) گفته است: مقصود از آخری همه خرماها است به غیر از برنیّ که خوردنش در ناشتا باعث بیماری فلج شود. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۸ -

**[ترجمه]

الْعُيُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَنْبَسَةَ عَنْ دَارِمِ بْنِ قَبِيصَةَ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَأْكُلُ الطَّلْعَ وَ الْجُمَّارَ بِالتَّمْرِ وَ يَقُولُ إِنَّ إِبْلِيسَ يَشْتَدُّ غَضَبُهُ وَ يَقُولُ عَاشَ ابْنُ آدَمَ حَتَّى أَكَلَ الْعَتِيقَ بِالْحَدِيثِ (۷).

**[ترجمه]عیون اخبار: پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله طلع و جمّار را با خرما می خورد و می فرمود خشم ابلیس سخت می شود و می گوید آدمیزاده زندگی می کند تا کهنه را با نو بخورد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۷۲ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس الطلع من النخل شیء یخرج کأنه نعلان مطبقان و الحمل بینهما منضود و الطرف محدد أو ما یبدو من ثمرته فی أول ظهوره و قشرها یسمی الکفری و ما فی داخله الإغریض لبیاضه.

و قال الجمار کرمان هو شحم النخل و قال فی بحر الجواهر کزنار هو شحم

۱- ۱. عيون الأخبار ۲ ر ۴۱.

۲- ۲. عيون الأخبار ۲ ر ۴۱.

۳- ۳. عيون الأخبار ۲ ر ۴۲.

۴- ۴. عيون الأخبار ۲ ر ۴۸.

۵- ۵. صحيفه الرضا: ۱۰.

۶- ۶. عيون الأخبار ۲ ر ۴۸.

۷- ۷. عيون الأخبار ۲ ر ۷۲.

النخله و قيل إنها بارد يابس فى الأولى يعقل الطبيعه و هو بطى ء الانحدار من المعده.

و فى النهايه الجماره قلب النخله و شحمتها و قال فى المصباح الطلح بالفتح ما يطلع من النخله ثم يصير تمرا إن كانت أنثى و إن كانت النخله ذكرا لم يصر تمرا بل يؤكل طريا و يترك على النخله أياما معلومه حتى يصير فيه شى ء أبيض مثل الدقيق و له رائحه زكيه فيلقح به الأنثى و قال جمار النخله قلبها و منه يخرج الثمر و السعف و تموت بقطعه.

**[ترجمه]در قاموس آمده است كه طلع نخل خرما چيزيست مانند دو نعل كه روى هم قرار دارد و بن خوشه خرما ميان آن درآيد و نوكش تيز است و يا به معناى آنچه از ميوه خرماست كه در ابتداى ظاهرشدنش مشاهده مى شود و پوسته آن را كفرّى گويند و درونش را اغريض(هر چيز تازه و سفيد) [مى گويند]چون سفيد است.

و گفته است جمّار بر وزن رمان، پيه نخل خرما است و در بحر الجواهر گفته است جمار مانند زنار و به معناى پيه نخل خرماست و گفته شده است كه سرد و خشك است و درجه يكم طبع را مى بندد و به كندى از معده فرود مى آيد.

در نهايه آمده است كه جمّاره، دل و پيه درخت خرما است، در مصباح گفته است: طَلع بفتح گُل نخله [درخت خرما]است كه اگر ماده باشد خرما مى شود و اگر نر باشد خرما نمى شود و خودش را مى خورند و چند روز بر درخت خرما باقى مى گذارند تا گرد سفيدى مانند آرد در آن پديدار گردد و بوى خوبى دارد و آن گرد را به گل درخت خرماى ماده مى ريزند تا تلقيح شود. گفته است: جمّار درخت خرما، قلب او است و خرما و سعف[چوب درخت خرما] از آن خارج مى شوند و اگر آن را ببرند نخله مى ميرد.

**[ترجمه]

«۶»

الْعُيُونُ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ الَّذِى أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى بَنِى إِسْرَائِيلَ وَ هِيَ شِفَاءُ الْعَيْنِ وَ الْعَجْوَةُ الَّتِى هِيَ مِنَ الْبَرْنِيِّ مِنَ الْجَنَّهِ وَ هِيَ شِفَاءٌ مِنَ السَّمِ (۱).

**[ترجمه]عيون اخبار: پيغمبر اكرم صلى الله عليه و آله فرمود: كمأه [قارچ] از منّ است كه خداوند به بنى اسرائيل نازل كرد و درمان چشم است و خرماى عجوه از جنس بَرنىّ است كه از بهشت است و درمان زهر است. - . عيون اخبار الرضا ۲ : ۷۵ -

**[ترجمه]

بيان

فى القاموس العجوه بالحجاز التمر المخشى (۲)

و تمر بالمدينه و قال فى بحر الجواهر العجوه بالفتح نوع من تمر المدينه أكبر من الصيحانى يضرب إلى السواد و قال البرنى من

أجود التمر و فی القاموس البرنی تمر معروف معرب أصله برنیک أی الحمل الجید.

**[ترجمه]در قـاموس گفته است: عجوه در حجـاز، خرمای پست است و خرمائی است در مـدینه. در بحر الجواهر گفته است: عَجوه نوعی از خرمـای مـدینه است که درشت تر از صـیحانی می باشـد و به سـیاهی می زنـد، و گفته است: برنی بهترین خرما است . و در قاموس گفته است برنیّ خرمای معروفی است که معرّب شده است و اصل آن «برنیک» یعنی بار نیکوست.

**[ترجمه]

«۷»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بُشْرَانَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ السِّمَاكِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُنَادِی عَنْ شُجَاعِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ هَاشِمِ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ سَعْداً قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَصْبَحَ بِتَمَرَاتٍ مِنْ عَجْوَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ سَمٌّ وَ لَا سِحْرٌ(۳).

**[ترجمه]امالی طوسـی: رسول خدا صـلی اللّه علیه و آله فرمود: هر کس با چند خرمای عجوه ناشتا بشکند در آن روز از زهر و جادو زیان نمی بیند. - . امالی الطوسی ۲ : ۹ -

**[ترجمه]

«۸»

الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِی يَحْيَى الْوَاسِطِيِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ

۱- ۱. عیون الأخبار ۲ ر ۷۵.

۲- ۲. التمر المخشی: هو الحشف، یقال: خشت النخله تخشو: أثمرت الخشو أی الحشف.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ۲ ر ۹.

جَلَّ لَمَّا خَلَقَ آدَمَ مِنْ طِينَتِهِ فَضَلَتْ مِنْ تِلْكَ الطِّينَهِ فَضْلَهٌ فَخَلَقَ اللَّهُ مِنْهَا النَّخْلَهَ فَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ إِذَا قُطِعَتْ رَأْسُهَا لَمْ تَنْبُتْ وَ هِيَ تَحْتَاجُ إِلَى اللِّقَاحِ (۱).

**[ترجمه]الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِي يَحْيَى الْوَاسِطِيِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ

ص: ۱۲۷

جَلَّ لَمَّا خَلَقَ آدَمَ مِنْ طِينَتِهِ فَضَلَتْ مِنْ تِلْكَ الطِّينَهِ فَضْلَهٌ فَخَلَقَ اللَّهُ مِنْهَا النَّخْلَهَ فَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ إِذَا قُطِعَتْ رَأْسُهَا لَمْ تَنْبُتْ وَ هِيَ تَحْتَاجُ إِلَى اللِّقَاحِ - ۱. علل الشرائع ۲ ر ۲۶۲. - .

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ طَلْحَهَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: كُلُّ النَّخْلِ يَنْبُتُ فِي مُسْتَنْقَعِ الْمَاءِ إِلَّا الْعَجْوَهَ فَإِنَّهَا نَزَلَ بَعْلُهَا مِنَ الْجَنَّهِ(۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: هر درخت خرمایی در آبگیر می روید جز درخت خرمای عجوه چون که نر آن از بهشت است. - . علل الشرایع ۲ : ۲۶۳ -

**[ترجمه]

بیان

كأن المعنى أن العجوه لا تنبت من النواه و إذا نبتت منها لا تكون عجوه و إنما تكون عجوه إذا نبتت من بعض عذوقها.

**[ترجمه]مقصود این است که عجوه از هسته نمی رویـد و اگر درخت خرما از هسته بروید به آن عجوه نمی گویند، و تنها، شاخه ای که از ریشه آن بروید عجوه می باشد.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مَا تَأْكُلُ الْحَامِلُ مِنْ شَيْ ءٍ وَ لَا تَتَدَاوَى بِهِ أَفْضَلَ مِنَ الرُّطَبِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَرْيَمَ علیها السلام وَ هُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِ تُساقِطْ عَلَيْكِ رُطَباً جَنِيًّا فَكُلِي وَ اشْرَبِي وَ قَرِّي عَيْناً(۳) حَنِّكُوا أَوْلَادَكُمْ

بِالتَّمْرِ فَهَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ علیهما السلام (۴).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: زن زائو[وضع حمل کننده] چیزی نخورد و با آن درمان نکند که بهتر از رطب باشد، خداوند عزّ و جلّ به مریم علیها السّلام فرمود: «وَ هُزِّی إِلَیْکِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِ تُساقِطْ عَلَیْکِ رُطَباً جَنِیًّا فَکُلِی وَ اشْرَبِی وَ قَرِّی عَیْناً » - . مریم / ۲۶-۲۵ - { و تنه درخت خرما را به طرف خود [بگیر و] بتکان، تا بر تو خرمای تازه می ریزد. و بخور و بنوش و دیده روشن دار } کام فرزندان خود را با خرما بردارید که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله با حسن و حسین علیهما السّلام چنین کرد. - . الخصال ۲ : ۶۳۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ وَفْدَ عَبْدِ الْقَيْسِ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ فَوَضَعُوا بَيْنَ يَدَيْهِ جُلَّهَ تَمْرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَ صَدَقَهٌ أَمْ هَدِيَّهٌ قَالُوا بَلْ هَدِيَّهٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَيُّ تَمَرَاتِكُمْ هَذِهِ قَالُوا هُوَ الْبَرْنِيُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ هَذَا جَبْرَئِيلُ يُخْبِرُنِی أَنَّ فِی تَمْرَتِكُمْ هَذِهِ تِسْعَ خِصَالٍ تُخَبِّلُ الشَّيْطَانَ وَ يُقَوِّی الظَّهْرَ وَ تَزِيدُ فِی الْمُجَامَعَهِ وَ تَزِيدُ فِی السَّمْعِ وَ الْبَصَرِ وَ تُقَرِّبُ مِنَ اللَّهِ وَ تُبَاعِدُ مِنَ الشَّيْطَانِ وَ تَهْضِمُ الطَّعَامَ وَ تَذْهَبُ بِالدَّاءِ وَ تُطَيِّبُ النَّكْهَهَ(۵).

۱- ۱. علل الشرائع ۲ ر ۲۶۲.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۲۶۳.

۳- ۳. مریم: ۲۵.

۴- ۴. الخصال: ۲ ر ۶۳۷.

۵- ۵. المحاسن: ۵۳۴.

و منه، عن أحمد بن عبید عن الحسین بن علوان: مثله (۱)

المكارم، عن النبی صلی الله علیه و آله: مثله (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: فرستادگان عبد القیس نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمدند و یک سبد خرما نزد آن حضرت نهادند و رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: صدقه است یا هدیه؟ گفتند: یا رسول اللّٰه هدیه است، فرمود: این از کدام نوع خرماهای شما است؟ گفتند: بَرنیّ است، فرمود: در این خرمای شما نه خصلت است که جبرئیل آن ها را به من خبر داده است: شیطان را گیج می سازد، پشت را محکم می کند، [قدرت] آمیزش را افزایش می دهد نیروی شنیدن و دیدن را می افزاید، به خداوند عزّ و جلّ نزدیک می کند و از شیطان دور می کند، خوراک را هضم می کند، بوی دهان را خوش می کند و بیماری را [از بین] می برد. - . المحاسن : ۵۳۴ -

به سندی دیگر مانند آن نقل شده است - . المحاسن : ۵۳۴ - و در مکارم نیز مانند آن از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ يَرْفَعُهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سُئِلَ عَنْ خَلْقِ النَّخْلِ بَدْءاً مِمَّا هُوَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمَّا خَلَقَ آدَمَ مِنَ الطِّينَهِ الَّتِي خَلَقَهُ مِنْهَا فَضَلَ مِنْهَا فَضْلَهٌ فَخَلَقَ مِنْهَا نَخْلَتَيْنِ ذَكَراً وَ أُنْثَى فَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ أَنَّهَا خُلِقَتْ مِنْ طِينِ آدَمَ تَحْتَاجُ الْأُنْثَى إِلَى اللِّقَاحِ كَمَا تَحْتَاجُ الْمَرْأَهُ إِلَى اللِّقَاحِ وَ يَكُونُ مِنْهُ جَيِّدٌ وَ رَدِيٌّ وَ دَقِيقٌ وَ غَلِيظٌ وَ ذَكَرٌ وَ أُنْثَى وَ وَالِدٌ وَ عَقِيمٌ ثُمَّ قَالَ إِنَّهَا كَانَتْ عَجْوَهً فَأَمَرَ اللَّهُ آدَمَ علیه السلام أَنْ يَنْزِلَ بِهَا مَعَهُ حِينَ أُخْرِجَ مِنَ الْجَنَّهِ فَغَرَسَهَا بِمَكَّهَ فَمَا كَانَ مِنْ نَسْلِهَا فَهِيَ الْعَجْوَهُ وَ مَا كَانَ مِنْ نَوَاهَا فَهُوَ سَائِرُ النَّخْلِ الَّذِي فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبِهَا(۳).

**[ترجمه]محاسن: از امام صادق علیه السّلام از آغاز آفرینش نخل خرما سوال شد، حضرت فرمود: چون خدا تبارک و تعالی آدم را از گلی که برایش آماده کرده بود آفرید تکه ای فزون آمد و از آن، دو درخت خرما آفرید، نر و ماده، و به خاطر اینکه درخت خرما از فزونی گل آدم شده است مانند نیاز زن به نطفه مرد در آبستنی، ماده ی آن نیاز به گرد نر دارد، و از این رو خرما خوب و بد، و نازك و کلفت، نر و ماده، بارده و بی بار دارد، سپس فرمود: آن همان عجوه بود و خداوند به آدم زمانی که فرود آمد فرمود که آن را در مکه بکارد و هر آنچه از نژاد آن است عجوه می باشد و هر چه از هسته آن است نخلهای دیگر در خاور و باختر زمین است. - . المحاسن : ۵۲۸ -

**[ترجمه]

بیان

بدء کفعل و بدی ء کفعیل أی ابتداء.

**[ترجمه]«بدء» مانند فعل و «بدیء» مانند فعیل، یعنی آغاز کردن .

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مَرْوَکٍ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اسْتَوْصُوا بِعَمَّتِکُمُ النَّخْلَهِ خَیْراً فَإِنَّهَا خُلِقَتْ مِنْ طِینَهِ آدَمَ أَلَا تَرَوْنَ أَنَّهُ لَیْسَ شَیْ ءٌ مِنَ الشَّجَرَهِ تُلْقَحُ غَیْرُهَا(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: در باره عمه خود نخله سفارش به خوبی کنید، زیرا آن از گل آدم آفریده شده است آیا نمی بینید هیچ درختی جز آن گرد نر نمی خواهد. - . المحاسن : ۵۲۸ -

**[ترجمه]

بیان

استوصوا أی اقبلوا وصیتی إیاکم فی عمّتکم خیرا.

**[ترجمه]«استوصوا» یعنی این وصیت به نیکی در مورد عمه خود را که من به شما می گویم، بپذیرید.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْخَطَّابِ الْحَلَّالِ عَنْ عَلَاءِ بْنِ رَزِینٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: یَا عَلَاءُ هَلْ تَدْرِی مَا أَوَّلُ شَجَرَهٍ نَبَتَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ قُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ ابْنُ رَسُولِهِ أَعْلَمُ قَالَ فَإِنَّهَا الْعَجْوَهُ فَمَا خَلَصَ فَهُوَ الْعَجْوَهُ وَ مَا کَانَ غَیْرَ ذَلِکَ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الْأَشْیَاءِ(۵).

**[ترجمه]محاسن: علاء بن رزین می گوید: امام صادق علیه السّلام فرمود: ای علاء می دانی نخستین درختی که بر زمین روئیده چیست؟: گفتم: خدا و رسولش و زاده رسولش داناترند، فرمود: همانا آن عجوه است که هر کدام پاک باشند عجوه اند و هر کدام، غیر آن باشد از چیزهای [دیگر] است. - . المحاسن : ۵۲۸ -

**[ترجمه]

بیان

فمـا خلص أى نبت من غصن من أغصانه بغير واسـطه أو بها أو بوسائط أو شابهها مشابهه تامه و ما كان غير ذلك على الوجهين فإنما هو من الأشياء

۱- ۱. المصدر نفسه: ص ۱۳.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۱۹۳.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۸.

۴- ۴. المحاسن: ۵۲۸.

۵- ۵. المحاسن: ۵۲۸.

أی من غيرها من أنواع التمور و فی الكافی (۱) من الأشـباه أی يشبهها و ليست هی و يحتمل أن يكون بالياء المثناه و الهاء جمع شيه أی الألوان المختلفه.

**[ترجمه]پاک باشـد يعنی از شاخه آن با واسـطه يا بی واسـطه روئيده شود يا اينکه مشابهت تامه ای به آن داشـته باشد و اگر اين گونه نبود، از چيزهـای ديگر يعنی خرماهای ديگر است و در کافی - . الکافی ۶ : ۳۴۶ - «من الاشباه» آمده يعنی مانند آن است و خودش نيست و احتمال دارد جمع«شيه» باشد يعنی رنگ های مختلف.

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِيرَهِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ: كُلُّ التُّمُورِ تَنْبُتُ فِی مُسْتَنْقَعِ الْمَاءِ إِلَّا الْعَجْوَهُ فَإِنَّهَا نَزَلَ بَعْلُهَا مِنَ الْجَنَّهِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام فرمود: همه خرماها در آبگير می رويند به جز عجوه که نر آن، از بهشت است. - . المحاسن : ۵۲۹ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ مُكْرَمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: الْعَجْوَهُ مِنْ أُمِّ التَّمْرِ وَ هِیَ الَّتِی أَنْزَلَ بِهَا آدَمُ مِنَ الْجَنَّهِ(۳).

المكارم، عن أبی عبد الله عليه السلام: مثله (۴)

**[ترجمه]محـاسن: امـام صادق عليه السّلام فرمود: عجوه مادر همه خرماها است و همان است که آدم آن را از بهشت آورده است. - . المحاسن : ۵۲۹ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۲ -

**[ترجمه]

بَيَان

فِی الْكَافِی (۵): هِیَ أُمُّ التَّمْرِ وَ هِیَ الَّتِی أَنْزَلَهَا اللَّهُ تَعَالَى لِآدَمَ عليه السلام مِنَ الْجَنَّهِ.

**[ترجمه]در کافی - . الکافی ۶ : ۳۴۷ - آمـده است: آن [عجوه] مادر همه خرماها است و همان است که خداوند متعال آن را از بهشت برای آدم فرو فرستاد .

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبِی خَدِیجَهَ سَالِمِ بْنِ مُکْرَمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْعَجْوَهُ أُمُّ التَّمْرِ وَ هِیَ الَّتِی أَنْزَلَ بِهَا آدَمَ علیه السلام مِنَ الْجَنَّهِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی ما قَطَعْتُمْ مِنْ لِینَهٍ أَوْ تَرَکْتُمُوها قائِمَهً عَلی أُصُولِها(۶) یَعْنِی الْعَجْوَهَ.

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ قَالَ: أَصْلُ التَّمْرِ کُلِّهِ مِنَ الْعَجْوَهِ(۷).

**[ترجمه]امـام صـادق علیه السّلام فرمـود: عجوه مـادر همه خرماهـا است و همـان است که آدم آن را از بهشت آورده و آن معنی قول خـدای تبـارک و تعـالی است که فرمود: «مـا قَطَعْتُمْ مِنْ لِینَهٍ أَوْ تَرَکْتُمُوها قائِمَهً عَلی أُصُولِها » - . حشـر / ۵ - { آنچه درخت خرما بریدید یا آنها را [دست نخورده] بر ریشه هایشان بر جای نهادید} که مقصود همان عجوه است.

و در حدیث دیگری است که ریشه همه خرماها عجوه است. - . المحاسن : ۵۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

فی الصحاح العجوه ضرب من أجود التمر بالمدینه و نخلتها تسمی لینه و قال البیضاوی ما قطعتم من لینه أی أی شی ء قطعتم من نخله فعله من اللون و تجمع علی ألوان و قیل من اللین و معناها النخله الکریمه و جمعها ألیان.

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۴۶.

۲- ۲. المحاسن: ۵۲۹.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۹.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۱۹۲.

۵- ۵. الکافی: ۶ ر ۳۴۷.

۶- ۶. الحشر: ۵.

۷- ۷. المحاسن: ۵۳۰.

**[ترجمه]در صحاح گفته است: عجوه بهترین نوع خرمای مدینه است و نخله آن را لینه می نامند، و بیضاوی در تفسیر «ما قَطَعْتُمْ مِنْ لِینَهٍ» گفته است: هر نخله را ببرید به هر رنگ باشد. [لینه] بر وزن فِعله از ریشه«اللون» است که جمع آن«ألوان» می باشد. و گفته شده است که به معنی نخل خوبست که جمع آن«ألیان»می باشد.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ خَلَّادٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: کَانَتْ نَخْلَهُ مَرْیَمَ الْعَجْوَهَ نَزَلَتْ فِی کَانُونَ وَ نَزَلَ مَعَ آدَمَ مِنَ الْجَنَّهِ الْعَتِیقُ وَ الْعَجْوَهُ مِنْهُمَا تَفَرَّقَ أَنْوَاعُ النَّخْلِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام فرمود: نخل خرمای مریم عجوه بود که در ماه کانون فرود آمد، خرمای عتیق و عجوه به همراه آدم از بهشت نازل شدند و انواع دیگر خرما از آنها است. - . المحاسن : ۵۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

کانون الأول و الثانی شهران من الشهور الرومیه فی قلب الشتاء و کأن المراد هنا الأول.

**[ترجمه]کانون اول و دوم، دو ماه از ماه های رومی در دل زمستان هستند و گویا مقصود اینجا کانون یکم است.

**[ترجمه]

«۱۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَامِرِ بْنِ کَثِیرٍ السَّرَّاجِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَهَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَوَدَّعْتُهُ وَ کَانَ أَصْحَابُنَا یُقَدِّمُونَنِی فَقَالَ لِی یَا ابْنَ سُوقَهَ إِنَّ أَصْلَ کُلِّ تَمْرَهٍ مِنَ الْعَجْوَهِ فَمَا لَمْ یَکُنْ مِنَ الْعَجْوَهِ فَلَیْسَ بِتَمْرٍ(۲).

**[ترجمه]محاسن: محمّد بن سوقه می گوید برای وداع نزد امام باقر علیه السّلام رفتیم و یاران، مرا مقدم می داشتند و آن حضرت به من فرمود: ای پسر سوقه اصل خرماها از عجوه است و هر چه از آن نباشد خرما نیست. - . المحاسن : ۵۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُیَسِّرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَوْ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ

اللَّهِ تَعَالَی فَلْیَنْظُرْ أَیُّها أَزْکی طَعاماً(۳) قَالَ أَزْکَی طَعَاماً التَّمْرُ(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر یا امام صادق علیهما السّلام در تفسیر قول خدای تعالی که «فَلْیَنْظُرْ أَیُّها أَزْکی طَعاماً » - . کهف / ۱۹ - { تا ببیند کدام یک از غذاهای آن پاکیزه تر است } فرمود خوراک پاک تر همان خرما است. - . المحاسن : ۵۳۱ -

**[ترجمه]

بیان

المشهور بین المفسرین أن المراد بالأزکی الأطهر و الأحل ذبیحه لأن عامتهم کانت مجوسا و فیهم قوم مؤمنون یخفون بإیمانهم و قیل أطیب طعاما و قیل أکثر طعاما و قیل کان من طعام أهل المدینه ما لا یستحله أصحاب الکهف

**[ترجمه]مشهور میان مفسران این است که مقصود از «أزکی» پاک ترین و [در میان ذبیحه ها] حلال‌ترین [آن] است زیرا عموم مردم زرتشتی بودند و میان آنها گروهی مؤمن بودند که ایمان خود را نهان می داشتند، و گفته اند: مراد از آن یعنی گواراترین خوراک است، و گفته اند: مراد،خوراک بیشتر است، و گفته شده است: اصحاب کهف برخی خوراک های آن شهر را حلال نمی دانستند.

**[ترجمه]

أقول

یمکن الجمع بین بعض ما ذکروه و بین ما ورد فی الروایه بأن یکون الأطیب عندهم التمر لکونه ألذ و عدم مدخلیه التذکیه فیه.

**[ترجمه]میان برخی این گفته ها با آنچه در این روایت است می توان به این شکل جمع کرد که: خوراک پاک تر نزد آنها همان خرما بوده که تذکیه لازم ندارد.

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مِهْزَمٍ عَنْ عَنْبَسَهَ بْنِ بِجَادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا قُدِّمَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله طَعَامٌ فِیهِ تَمْرٌ إِلَّا بَدَأَ بِالتَّمْرِ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: خوراکی برای رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نیاوردند که در آن خرما باشد مگر اینکه ایشان با خوردن خرما آغاز می فرمود. - . المحاسن : ۵۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام

ص: ۱۳۱

۱- ۱. المحاسن: ۵۳۰.

۲- ۲. المحاسن: ۵۳۱.

۳- ۳. الكهف: ۹.

۴- ۴. المحاسن ۵۳۱.

۵- ۵. المحاسن ۵۳۱.

قَالَ: کَانَ حَلْوَاءُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله التَّمْرَ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: حلوای پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله خرما بود. - . المحاسن : ۵۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ علیه السلام: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَوَّلُ مَا یُفْطِرُ عَلَیْهِ فِی زَمَنِ الرُّطَبِ الرُّطَبُ وَ فِی زَمَنِ التَّمْرِ التَّمْرُ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله، اول چیزی که در فصل رطب با آن افطار می کرد رطب بود و در فصل خرما، خرما بود. - . المحاسن : ۵۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مِهْزَمٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ یُفْطِرُ عَلَی التَّمْرِ فِی زَمَنِ التَّمْرِ وَ عَلَی الرُّطَبِ فِی زَمَنِ الرُّطَبِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله در فصل رطب با رطب افطار می کرد و در فصل خرما با خرما. - . المحاسن : ۵۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ الْکُوفِیِّ وَ غَیْرِهِ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ یُحِبُّ أَنْ یَرَی الرحل [الرَّجُلَ] تَمْرِیّاً لِحُبِّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله التَّمْرَ(۴).

**[ترجمه]محاسن: علی بن الحسین علیه السلام دوست می داشت که ببیند کسی خرما دوست داشته باشد برای[اینکه] رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله خرما را دوست داشت. - . المحاسن : ۵۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ عُقْبَهَ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: دَخَلْنَا عَلَيْهِ فَدَعَا لَنَا بِتَمْرٍ فَأَكَلْنَا ثُمَّ ازْدَدْنَا مِنْهُ ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنِّی لَأُحِبُّ الرَّجُلَ أَوْ قَالَ يُعْجِبُنِی الرَّجُلُ أَنْ يَكُونَ تَمْرِيّاً(۵).

**[ترجمه]محاسن: عقبه بن بشير می گويد نزد ابی جعفر عليه السّلام رفتيم، برای ما خرما خواست، ما خورديم و بيشتر خواستيم سپس فرمود: رسول خدا صلی اللّه عليه و آله فرموده است من دوست دارم كسی را كه، خرما دوست باشد. - . المحاسن : ۵۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ أَبِی الْحُسَيْنِ الْأَحْمَسِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنِّی لَأُحِبُّ الرَّجُلَ أَنْ يَكُونَ تَمْرِيّاً(۶).

المكارم، مرسلا: مثله (۷).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه عليه و آله فرمود: من دوست دارم كسی را كه، خرما دوست باشد. - . المحاسن : ۵۳۱ -

در مكارم مانند آن به صورت مرسل نقل شده است. - . مكارم الاخلاق : ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَهِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِعَلِیٍّ عليه السلام يَا عَلِیُّ إِنَّهُ لَيُعْجِبُنِی الرَّجُلُ

۱- ۱. المحاسن ۵۳۱.

۲- ۲. المحاسن ۵۳۱.

۳- ۳. المحاسن ۵۳۱.

۴- ۴. المحاسن ۵۳۱.

۵- ۵. المحاسن ۵۳۱.

۶- ۶. المحاسن ۵۳۱.

۷- ۷. مكارم الأخلاق: ۱۹۳.

أَنْ يَكُونَ تَمْرِيّاً(۱).

و منه عن أبيه عن ابن أبی عمير عن إبراهيم بن طلحه عن أبی عبد الله عليه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله به امام على عليه السلام فرمود: اى على من خوش دارم مرد، خرما دوست باشد. - . المحاسن : ۵۳۲ -

با سند ديگرى مانند همين حديث آمده است. - . المحاسن : ۵۳۲ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: الْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ وَ فِيهَا شِفَاءٌ مِنَ السَّمِ (۳).

المكارم، عنه عليه السلام: مثله (۴)

كِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِيهِ وَ هِيَ شِفَاءٌ.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام فرمود: خرماى عجوه از بهشت است و در آن درمان زهر است. - . المحاسن : ۵۳۲ -

در مكارم مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۱۹۲ -

در كتاب الامامه و التبصره همين مضمون آمده است جز اينكه در آن آمده است كه: در آن درمان است.

**[ترجمه]

«۳۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ وَ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ زِيَادِ بْنِ مَرْوَانَ الْقَنْدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ أَكَلَ سَبْعَ تَمَرَاتٍ عَجْوَةٍ عِنْدَ مَنَامِهِ قَتَلْنَ الدِّيدَانَ فِي بَطْنِهِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام فرمود: كسى كه هنگام خوابيدن هفت خرماى عجوه بخورد، [آن خرما ها] كرمها را در شكمش مى كشند. - . المحاسن : ۵۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: خَالِفُوا أَصْحَابَ الْمُسْكِرِ وَ كُلُوا التَّمْرَ فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً مِنَ الْأَدْوَاءِ(۶).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: مخالف شراب خواران باشید و خرما بخورید که درمان دردها است. - . المحاسن : ۵۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام أَنَّ بَعْضَ أَصْحَابِنَا يَشْكُو الْبَخَرَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ كُلِ التَّمْرَ الْبَرْنِيَّ عَلَى الرِّيقِ وَ اشْرَبْ عَلَيْهِ الْمَاءَ فَفَعَلَ فَسَمِنَ وَ غَلَبَتْ عَلَيْهِ الرُّطُوبَهُ فَكَتَبَ إِلَيْهِ يَشْكُو ذَلِكَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ كُلِ التَّمْرَ الْبَرْنِيَّ عَلَى الرِّيقِ وَ لَا تَشْرَبْ عَلَيْهِ الْمَاءَ فَاعْتَدَلَ (۷).

**[ترجمه]محاسن: حسن بن شمّون می گوید: به ابی الحسن علیه السّلام نوشتم که یکی از یاران ما از خشکی مزاج شکوه کرد، حضرت به او نوشت خرمای برنی را ناشتا بخور و روی آن آب بنوش و چنین کرد و فربه شد و رطوبت بر او چیره شد و نامه ای نوشت و از آن شکوه کرد و حضرت در پاسخ او نوشت خرمای برنی را ناشتا بخور و آب روی آن ننوش، و مزاجش معتدل شد. - . المحاسن : ۵۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَمْرٍو عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: خَيْرُ تُمُورِكُمُ الْبَرْنِيُّ يَذْهَبُ بِالدَّاءِ وَ لَا دَاءَ فِيهِ وَ يُشْبِعُ

۱- ۱. المحاسن: ۵۳۲.

۲- ۲. المحاسن: ۵۳۲.

۳- ۳. المحاسن: ۵۳۲.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۱۹۲.

٥- ٥. المحاسن: ٥٣٣.

٦- ٦. المحاسن: ٥٣٣.

٧- ٧. المحاسن: ٥٣٣.

وَ يَذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ مَعَ كُلِّ تَمْرَةٍ حَسَنَةٌ.

وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: يُهَنِّئُ وَ يُمْرِئُ وَ يَذْهَبُ بِالْإِعْيَاءِ وَ يُشْبِعُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: بهترین خرمای شما برنی است، درد را می برد و دردی نمی آورد و سیر می کند و بلغم را می برد و با هر خرما حسنه ایست. - . المحاسن : ۵۳۳ -

و در حدیث دیگری است که خوش خور است و گوارا خستگی را می برد و سیری می آورد.

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُمَيْرٍ الصُّوفِيِّ قَالَ: هَبَطَ جَبْرَئِيلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ بَيْنَ يَدَيْهِ طَبَقٌ مِنْ رُطَبٍ أَوْ تَمْرٍ فَقَالَ جَبْرَئِيلُ أَيُّ شَيْءٍ هَذَا قَالَ الْبَرْنِيُّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ كُلْهُ فَإِنَّهُ يُهَنِّئُ وَ يُمْرِئُ وَ يَذْهَبُ بِالْإِعْيَاءِ وَ يُخْرِجُ الدَّاءَ وَ لَا دَاءَ فِيهِ وَ مَعَ كُلِّ تَمْرَةٍ حَسَنَةٌ(۲).

**[ترجمه]محاسن: جبرئیل بر پیغمبر صلی اللّه علیه و آله نازل شد و در مقابلش سینی ای از رطب یا خرما بود و جبرئیل گفت این چیست؟ فرمود: برنیّ است. گفت: یا محمد آن را بخور که آن دل چسب و گوارا می سازد و خستگی ها را می برد و درد را خارج می کند و هیچ دردی در آن نیست و با هر خرمایی حسنه ای است. - . المحاسن : ۵۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ تَمْرِكُمُ الْبَرْنِيُّ يَذْهَبُ بِالدَّاءِ وَ لَا دَاءَ فِيهِ.

وَ زَادَ فِيهِ غَيْرُهُ: وَ مَنْ بَاتَ وَ فِي جَوْفِهِ مِنْهُ وَاحِدَةٌ سَبَّحَتْ سَبْعَ مَرَّاتٍ (۳).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: بهترین خرمای شما برنیّ است درد را می برد و دردی در آن نیست. - . المحاسن : ۵۳۳ -

دیگری در آن افزوده است: هر که شب را سپری کند و یک دانه خرمای برنی در شکمش باشد هفت بار تسبیح گفته است.

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِيرَهِ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: خَيْرُ تُمُورِكُمُ الْبَرْنِيُّ وَ هُوَ دَوَاءٌ لَيْسَ فِيهِ دَاءٌ(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: بهترین خرمای شما برنیّ است و آن داروئی است که درد ندارد. - . المحاسن : ۵۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی عُثْمَانَ رَفَعَهُ قَالَ: أُهْدِیَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَمْرٌ بَرْنِيٌّ مِنْ تَمْرِ الْيَمَامَهِ فَقَالَ يَا عُمَيْرُ أَكْثِرْ لَنَا مِنْ هَذَا التَّمْرِ فَهَبَطَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام فَقَالَ مَا هَذَا فَقَالَ تَمْرٌ بَرْنِيٌّ أُهْدِیَ لَنَا مِنَ الْيَمَامَهِ فَقَالَ جَبْرَئِيلُ لِلنَّبِيِّ صلی الله علیه و آله التَّمْرُ الْبَرْنِيُّ يُشْبِعُ وَ يُهَنِّئُ وَ يُمْرِئُ وَ هُوَ الدَّوَاءُ وَ لَا دَاءَ لَهُ مَعَ كُلِّ تَمْرَهٍ حَسَنَهٌ وَ يُرْضِی الرَّبَّ وَ يُسْخِطُ الشَّيْطَانَ وَ يَزِيدُ فِی مَاءِ فَقَارِ الظَّهْرِ(۵).

**[ترجمه]محاسن: به پیغمبر صلی اللّه علیه و آله خرمای برنی یمامه هدیه شد و ایشان فرمود: ای عمیر از این خرما میان مردم بسیار پخش کن. و جبرئیل نازل شد و گفت: این چیست؟ فرمود: خرمای برنی که مردم از یمامه پیش کش آورده اند، جبرئیل به پیغمبر صلی اللّه علیه و آله گفت: خرمای برنی سیر می کند، خوش خوراك و گوارا است، و داروئی است بی درد، با هر دانه اش حسنه ایست، پروردگار را خشنود می سازد، شیطان را به خشم می آورد و منی را می افزاید. - . المحاسن : ۵۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ الشَّامِيِّ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: أَطْعِمُوا الْبَرْنِيَّ نِسَاءَكُمْ فِی نِفَاسِهِنَّ تَحْلُمْ أَوْلَادُكُمْ.

وَ فِی حَدِيثٍ آخَرَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: خَيْرُ تَمَرَاتِكُمُ الْبَرْنِيُّ فَأَطْعِمُوا نِسَاءَكُمْ فِی نِفَاسِهِنَّ تَخْرُجْ أَوْلَادُكُمْ حُلَمَاءَ(۶).

۱- ۱. المحاسن: ۵۳۳.

۲- ۲. المحاسن: ۵۳۳.

۳- ۳. المحاسن: ۵۳۳.

۴- ۴. المصدر نفسه ۵۳۴.

۵- ۵. المصدر نفسه ۵۳۴.

۶- ۶. المصدر نفسه ۵۳۴.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: خرمای برنیّ را به زن های زائو[وضع حمل کننده] بخورانید تا فرزندهایتان بردبار شوند. - . المحاسن : ۵۳۴ -

امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: بهترین خرمای شما برنیّ است آن را به زن های [وضع حمل کننده] بخورانید تا فرزندهایتان بردبار شوند.

**[ترجمه]

بیان

كأن المراد بنفاسهن قرب نفاسهن قبل الولاده أو محمول على ما إذا أرضعن أولادهن و الأخير أنسب بقصه مريم عليها السلام.

**[ترجمه]گویا مقصود از باردار بودن زن، نزدیک زائیدن است یا اینکه بر زن شیرده کودک حمل می شود و با توجه به داستان حضرت مریم معنای اخیر مناسب تر است .

**[ترجمه]

«۳۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَهَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَوْ كَانَ طَعَامٌ أَطْيَبَ مِنَ الرُّطَبِ لَأَطْعَمَهُ اللَّهُ مَرْيَمَ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: اگر خوراکی خوش تر از خرما بود خداوند [آن را] به مریم می خوراند. - . المحاسن : ۵۳۵ -

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ وَ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الْقَنْدِيِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَا اسْتَشْفَتْ نُفَسَاءُ بِمِثْلِ الرُّطَبِ لِأَنَّ اللَّهَ أَطْعَمَ مَرْيَمَ جَنِيّاً فِي نِفَاسِهَا(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: زن های وضع حمل کننده را درمانی همچون خرمای تازه نیست، زیرا خداوند تازه چیده از آن را به مریم زائو[وضع حمل کننده] خورانید. - . المحاسن : ۵۳۵ -

**[ترجمه]

وَ مِنْهُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ رَفَعَهُ إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لِيَكُنْ أَوَّلُ مَا تَأْكُلُ النُّفَسَاءُ الرُّطَبَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ لِمَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ- وَ هُزِّی إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِ تُساقِطْ عَلَيْكِ رُطَباً جَنِيًّا قِيلَ (۳) يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ إِبَّانَ الرُّطَبِ قَالَ سَبْعُ تَمَرَاتٍ مِنْ تَمَرَاتِ الْمَدِينَهِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَسَبْعُ تَمَرَاتٍ مِنْ تَمَرَاتِ أَمْصَارِكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى قَالَ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی وَ عَظَمَتِی وَ ارْتِفَاعِ مَكَانِی لَا تَأْكُلُ نُفَسَاءُ يَوْمَ تَلِدُ الرُّطَبَ فَيَكُونُ غُلَاماً إِلَّا كَانَ حَلِيماً وَ إِنْ كَانَتْ جَارِيَهً كَانَتْ حَلِيمَهً(۴).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: نخستین خوراک زن زائو باید خرمای تازه باشد زیرا خدا عزّ و جلّ به مریم دختر عمران فرمود: «وَ هُزِّی إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِ تُساقِطْ عَلَيْكِ رُطَباً جَنِيًّا { و تنه درخت خرما را به طرف خود [بگیر و] بتکان، تا بر تو خرمای تازه می ریزد.} گفتند: یا رسول اللّه اگر دوران رطب نبود[چه؟]، فرمود: هفت دانه خرمای مدینه باشد، و اگر نباشد هفت دانه از هر خرما که بود زیرا خداوند تبارک و تعالی فرموده است: بعزت و جلال و عظمت و والامقامیم سوگند که زائو در روزی که زاید[وضع حمل می کند] خرما نخورد جز اینکه اگر نوزادش پسر است بردبار باشد و اگر دختر است بردبار باشد. - . المحاسن : ۵۳۵ -

**[ترجمه]

بيان

وَ هُزِّی إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِ قیل أی أمیلیه إلیک و الباء مزیده للتأکید أو افعلی الهز و الإماله به أو هزی التمره بهزه و الهز التحریک بجذب و دفع.

تساقط أی تتساقط فأدغمت التاء الثانیه فی السین و حذفها حمزه و قرأ حفص تساقط من ساقطت بمعنی أسقطت رطبا تمیز أو مفعول و الجنی المجتنی من

۱- ۱. المصدر ۵۳۵.

۲- ۲. المصدر ۵۳۵.

۳- ۳. مریم: ۲۵.

۴- ۴. المحاسن: ۵۳۵.

التمر و أكثر ما يستعمل فيما كان غذا طريا.

**[ترجمه]«وَ هُزِّی إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِ » گفته شده است یعنی آن را به سمت خود مایل [کج] کن و باء زائده و برای تاکید است، یا اینکه تکان دادن و کشیدن آن را با آن انجام بده یا خرما را با تکانی تکان بده، و «هزّ» یعنی تکان دادن با کشیدن و دفع کردن. «تساقط» به معنی «تتساقط» یعنی می ریزد. تاء دوم در سین ادغام شده و حمزه آن را حذف کرده است و حفص «تساقط» خوانده است یعنی فرو می ریزد، «رطبا» تمیز یا مفعول است و «الجنی» خرمای تازه را گویند و اکثرا در مورد خرمای خوردنی و تازه به کار می رود.

**[ترجمه]

«۴۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الصَّرَفَانُ سَيِّدُ تُمُورِكُمْ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: سرور خرماهای شما خرمای صرفان است - . المحاسن : ۵۳۵ -

**[ترجمه]

«۴۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ حَرْبٍ صَاحِبِ الْجَوَارِی قَالَ: لَمَّا قَدِمَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ بَعَثَنِی هُذَيْلُ بْنُ صَدَقَهَ بْنِ الْحَشَّاشِ فَاشْتَرَيْتُ سَلَّهَ رُطَبِ صَرَفَانٍ مِنْ بُسْتَانِ إِسْمَاعِيلَ فَلَمَّا جِئْتُ بِهِ قَالَ مَا هَذَا قُلْتُ رُطَبٌ بَعَثَهُ إِلَيْكُمْ هُذَيْلُ بْنُ صَدَقَهَ فَقَالَ لِی قَرِّبْهُ فَقَرَّبْتُهُ إِلَيْهِ فَقَلَبَهُ بِإِصْبَعِهِ ثُمَّ قَالَ نِعْمَ التَّمْرُ هَذِهِ الْعَجْوَهُ لَا دَاءَ وَ لَا غَائِلَهَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: حرب کنیز فروش می گوید: هنگامی که امام صادق علیه السّلام آمد و عبد اللّه بن حسن با او بود، هذیل بن صدقه مرا فرستاد و یک زنبیل رطب صرفان از بستان اسماعیل خریدم و چون آوردمش فرمود: این چیست؟ گفتم: رطبی است که هذیل بن صدقه برای شما فرستاده است، فرمود: نزدیک بیاور، نزدیکش بردم و با انگشتش آن را زیر و رو کرد و فرمود: چه خوب خرمائی است این عجوه که درد و آفتی ندارد. - . المحاسن : ۵۳۵ -

**[ترجمه]

«۴۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: لَمَّا قَدِمَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْحِيرَهَ رَكِبَ دَابَّتَهُ وَ مَضَى إِلَى الْخَوَرْنَقِ ثُمَّ نَزَلَ فَاسْتَظَلَّ بِظِلِّ دَابَّتِهِ وَ مَعَهُ غُلَامٌ أَسْوَدُ وَ ثَمَّ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ فَاشْتَرَى نَخْلًا فَقَالَ لِلْغُلَامِ مَنْ هَذَا فَقَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ فَخَرَجَ فَجَاءَ بِطَبَقٍ ضَخْمٍ فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَأَشَارَ إِلَى الْبَرْنِیِّ فَقَالَ مَا هَذَا فَقَالَ السَّابِرِیُّ فَقَالَ هُوَ عِنْدَنَا الْبَيْضُ ثُمَّ قَالَ

لِلْمُشَانِ مَا هَـٰذَا فَقَالَ لَهُ الْمُشَانُ قَالَ هُوَ عِنْدَنَا أَمُّ جِرْذَانَ وَ نَظَرَ إِلَى الصَّرَفَانِ فَقَالَ مَا هَذَا قَالَ الصَّرَفَانُ فَقَالَ هُوَ عِنْدَنَا الْعَجْوَةُ وَ فِيهَا شِفَاءٌ(۳).

**[ترجمه]محاسن: زمانی که امام صادق علیه السّلام به حیره آمد مرکبش را سوار شد و به خورنق رفت و در آنجا پیاده شد و در سایه مرکبش آرمید و غلام سیاهی با او بود و آنجا مردی از اهل کوفه بود که نخلستانی خریده بود و به آن غلام گفت: این آقا کیست؟ پاسخ داد جعفر بن محمّد است و آن مرد رفت یک طبق بزرگ خرما آورد و مقابل آن حضرت نهاد و آن حضرت به خرمای برنیّ اشاره کرد که این چیست؟ پاسخ داد سابریست، فرمود آن در نزد ما خرمای بیض است، سپس به مشان اشاره کرد که این چیست؟ گفت: مشان، فرمود ما آن را ام جرذان می دانیم و به صرفان نگریست و فرمود: این چیست؟ گفت: صرفان، امام فرمود: ما آن را عجوه نامیم و در آن درمان است. - . المحاسن : ۵۳۶ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الخورنق کفدوکس قصر للنعمان الأکبر معرب خورنگاه أی موضع الأکل و نهر بالکوفه و قال الضخم بالفتح و بالتحریک العظیم من کل شی ء و قال السابری تمر طیب و قال البیضه بالکسر لون من التمر و الجمع البیض و قال الجوهری السابری ضرب من التمر یقال أجود تمر بالکوفه النرسیان و السابری و قال المشان نوع من التمر و فی المثل بعله الورشان تأکل رطب المشان (۴) بالإضافه و لا تقل الرطب المشان و فی القاموس الموشان و کغراب

ص: ۱۳۶

۱- ۱. المحاسن: ۵۳۵.

۲- ۲. المحاسن: ۵۳۵.

۳- ۳. المحاسن ۵۳۶.

۴- ۴. قال فی اللسان: و من أمثال أهل العراق: بعله الورشان تأکل الرطب المشان. قال ابن بری: المشان نوع من الرطب الی السواد دقیق و هو أعجمی، سماه أهل الکوفه بهذا الاسم لان الفرس لما سمعت بأم جرذان و هی نخله کریمه صفراء البسر و التمر، فلما جاء الفرس قالوا: أین موشان، یریدون أین أم الجرذان سمیت بذلک لان الجرذان تأکل من رطبها لأنّها تلقطه کثیرا. و قال المیدانی: یقولون: انه یشبه الفأر شکلا.

و کتـاب من أطیب الرطب و قال الورشان محرکه طائر و هو ساق حر(۱) لحمه أخف من الحمـام و فی المثل بعله الورشان تأکل رطب المشـان یضـرب لمن یظهر شـیئا و المراد منه شـی ء آخر و فی النهـایه أم جرذان نوع من التمر کبـار و قیل إن نخله یجتمع تحته الفأر و هو الذی یسمی بالکوفه الموشان یعنون الفأر بالفارسیه و الجرذان جمع جرذ و هو الذکر الکبیر من الفأر.

**[ترجمه]فیروزآبـادی گفته است: «خَوَرنَق» کـاخ نعمان اکبر و معرب خورنگاه است یعنی جای خوراک و نام نهری است در کوفه و گفت: «الضـخم» بـا فتحه و نیز بـا حرکت، به معنای بزرگ از هر چیز است. و گفت: سابری خرمای خوبی است، بیضـه یـک نـوع خرمـا است که جمع آن «بیض » است و جوهری گفته است: «السـابریّ» نوعی خرمـاست، گفته می شود بهـترین نوع خرمـای کوفه نرسـیان و سـابری است، و گفته است: مشـان یـک نوع خرمـا است و ضـرب المثـل است که «بعله الورشان تاکل رطب المشان» ماده ورشان(نوعی پرنـده)، خرمای مشان می خورد، «رطب المشان» با اضافه نقل شده است و نگفته اند: «الرطب المشـان». در قـاموس گفته است: «الموشـان» و ماننـد[بر وزن] غراب و کتاب، از بهترین خرماهاست، و گفته است«الورشان» که متحرک العین است، نام پرنـده ای است و قمری نر را گویند که گوشت آن سـبک تر از کبوتر است و مَثَل«بعله الورشان تاکل رطب المشان» در مورد کسـی به کار می رود که چیزی را ظاهر می کنـد(نشان می دهـد) ولی منظور از آن چیز دیگری است. در نهـایه گفته است: «أم جرذان» نـوعی خرمـاست، و گفته شـده است که در زیر درخت آن مـوش جمع می شود و آن چیزی است که در کـوفه موشـان گفته می شود،«فـأر» در فارسـی به معنـای موش است و «الجرذان» جمع «جرذ» است که آن موش نر بزرگ می باشد.

**[ترجمه]

«۴۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ سَعْدَانَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الصَّرَفَانُ مِنَ الْعَجْوَهِ وَ فِیهِ شِفَاءٌ مِنَ الدَّاءِ(۲).

**[ترجمه]محـاسن: امـام صـادق علیه السّـلام فرمود: صـرفان [نوعی از] عجوه است و در آن درمـان درد است . - . المحاسن : ۵۳۶ و ۵۳۷ -

**[ترجمه]

«۴۶»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ مَحْبُوبِ بْنِ یُوسُفَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْحِیرَهَ خَرَجَ مَعَ أَصْحَابٍ لَنَا إِلَی بَعْضِ الْبَسَاتِینِ فَلَمَّا رَآهُ صَاحِبُ الْبُسْتَانِ أَعْظَمَهُ فَاجْتَنَی لَهُ أَلْوَاناً مِنَ الرُّطَبِ فَوَضَعَهُ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ وَضَعَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَدَهُ عَلَی لَوْنٍ مِنْهُ فَقَالَ مَا تُسَمُّونَ هَذَا فَقُلْنَا السَّابِرِیَّ قَالَ هَذَا نُسَمِّیهِ عِنْدَنَا عِذْقَ ابْنِ زَیْدٍ ثُمَّ قَالَ لِلَوْنٍ آخَرَ مَا تُسَمُّونَ هَذَا أَوْ قَالَ فَهَذَا قُلْنَا الصَّرَفَانَ قَالَ نِعْمَ التَّمْرُ لَا دَاءَ وَ لَا غَائِلَهَ أَمَا إِنَّهُ مِنَ الْعَجْوَهِ(۳).

**[ترجمه]محاسن: از بعضی از اصحاب نقل شده است که: زمانی که امام صادق علیه السلام وارد حیره شد به همراه اصحاب،

به سوی بستان هایی رفت زمانی که صاحب بستان حضرت را دید، ایشان را گرامی داشت و برای ایشان انواعی از خرما چید و مقابل حضرت قرار داد، امام صادق علیه السلام، روی نوعی از آن دست گذاشت و فرمود: شما این را چه می نامید؟ گفت: سابریّ می گوییم. فرمود ما به آن «عذق ابن زید » می گوییم. سپس از نوع دیگری از خرما پرسید که این را چه می نامید؟ یا اینکه فرمود : و این! ما گفتیم صرفان می گوییم. فرمود چه خرمای خوبی است، دردی و آفتی ندارد، آگاه باشید که آن [نوعی] از عجوه است. - . المحاسن : ۵۳۶ و ۵۳۷ -

**[ترجمه]

بیان

عذق ابن زید لم أره فی اللغه لکن قال فی القاموس العذق النخله بحملها إلی أن قال و أطم بالمدینه لبنی أمیه بن زید.

**[ترجمه]عذق ابن زید را در لغت نیافتیم ولی در قاموس گفته است: عذق نخل باردار است تا اینکه گفته است: و نام قلعه ایست در مدینه که متعلق به بنی امیه بن زید است.

**[ترجمه]

«۴۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَمَّنْ رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: أَشْبَهُ تُمُورِكُمْ بِالطَّعَامِ الصَّرَفَانُ (۴).

ص: ۱۳۷

۱- ۱. ساق حر: الذکر من القماری سمی بصوته، لان حکایه صوته« ساق حر» و قیل: الساق الحمام و الحر فرخه یعنی أنّه فرخ الحمام.

۲- ۲. المحاسن: ۵۳۶ و ۵۳۷.

۳- ۳. المحاسن: ۵۳۶ و ۵۳۷.

۴- ۴. المحاسن: ۵۳۶ و ۵۳۷.

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: شبیه ترین خرماهای شما به خوراک صرفان است. - . المحاسن : ۵۳۶ و ۵۳۷ -

**[ترجمه]

«۴۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ وَ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ سُلَیْمَانَ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَ تَدْرِی مِمَّا حَمَلَتْ مَرْیَمُ فَقُلْتُ لَا إِلَّا أَنْ تُخْبِرَنِی فَقَالَ مِنْ تَمْرِ الصَّرَفَانِ نَزَلَ بِهَا جَبْرَئِیلُ فَأَطْعَمَهَا فَحَمَلَتْ (۱).

**[ترجمه]محاسن: سلیمان جعفری می گوید: امام رضا علیه السّلام به من فرمود: می دانی مریم از چه آبستن شد؟ گفتم: نه، جز اینکه شما به من خبر دهید. فرمود: از خرمای صرفان که جبرئیل فرو آورد و به او خوراند و آبستن[حامله] شد. - . المحاسن : ۵۳۷ -

**[ترجمه]

«۴۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: نِعْمَ التَّمْرُ الصَّرَفَانُ لَا دَاءَ وَ لَا غَائِلَةَ.

و رواه سعدان عن یحیی بن حبیب الزیات عن رجل عن أبی عبد الله علیه السلام (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: صرفان چه خوب خرمائیست نه دردی دارد و نه آسیبی می رساند. - . المحاسن : ۵۳۷ -

**[ترجمه]

«۵۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ أَبِی سُلَیْمَانَ الْحَمَّارِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأُتِینَا بِقُبَاعٍ مِنْ رُطَبٍ فِیهِ أَلْوَانٌ مِنَ التَّمْرِ فَجَعَلَ یَأْخُذُ الْوَاحِدَةَ بَعْدَ الْوَاحِدَةِ وَ قَالَ أَیَّ شَیْ ءٍ تُسَمُّونَ هَذِهِ حَتَّی وَضَعَ یَدَهُ عَلَی وَاحِدَةٍ مِنْهَا قُلْنَا نُسَمِّیهَا الْمُشَانَ قَالَ لَكِنَّا نُسَمِّیهَا أُمَّ جِرْذَانَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أُتِیَ بِشَیْ ءٍ مِنْهَا وَ دَعَا لَهَا فَلَیْسَ شَیْ ءٌ مِنْ نَخْلِنَا أَحْمَلَ لِمَا یُؤْخَذُ مِنْهَا(۳).

**[ترجمه]محاسن: ابی سلیمان حمّار می گوید: نزد امام ششم علیه السّلام بودیم و چند سینی رطب برای ما آوردند که چند نوع خرما در آنها بودند، و یکی را پس از دیگری بر می داشت و می فرمود: این را چه می نامید و این را چه می نامید تا دست بر یکی از آنها نهاد و گفتیم آن را مشان می نامیم، فرمود: ولی ما آن را امّ جرذان می نامیم که چیزی از آن را برای

رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله آوردند و برايش دعا كرد و در نخلهاى ما پربارتر از آن نيست. - . المحاسن : ۵۳۷ -

**[ترجمه]

تَوْضِيح

رَوَاهُ فِي الْكَافِي (۴)

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَجَّالِ عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ الْحَمَّارِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَجَاءَنَا بِمَضِيرَةٍ وَ بِطَعَامٍ بَعْدَهَا ثُمَّ أُتِيَ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطَبٍ عَلَيْهِ أَلْوَانٌ فَجَعَلَ يَأْخُذُ بِيَدِهِ الْوَاحِدَهَ بَعْدَ الْوَاحِدَهِ فَقَالَ أَيَّ شَيْ ءٍ تُسَمُّونَ هَذِهِ فَنَقُولُ كَذَا وَ كَذَا حَتَّى أَخَذَ وَاحِدَةً فَقَالَ مَا تُسَمُّونَ هَذِهِ فَقُلْنَا الْمُشَانَ فَقَالَ نَحْنُ نُسَمِّيهَا أُمَّ جِرْذَانَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أُتِيَ بِشَيْ ءٍ مِنْهَا فَأَكَلَ مِنْهَا وَ دَعَا لَهَا فَلَيْسَ شَيْ ءٌ مِنْ نَخْلٍ أَجْمَلَ مِنْهَا.

و فى القاموس المضيره مريقه تطبخ باللبن المضير أى الحامض و ربما خلط بالحليب و قال و فى القاف و الباء الموحده القباع كغراب مكيال ضخم و قال فى النون القناع بالكسر الطبق من عشب النخل و فى النهايه فى النون قال أتيته

ص: ۱۳۸

۱- ۱. المحاسن: ۵۳۷.

۲- ۲. المحاسن: ۵۳۷.

۳- ۳. المحاسن: ۵۳۷.

۴- ۴. الكافى ۶ ر ۳۴۸.

بقناع من رطب القناع الطبق الذی یؤکل علیه و یقال له القنع بالکسر و الضم و قیل القناع جمعه انتهی و فی أکثر نسخ الکافی بالنون و فی أکثر نسخ المحاسن بالباء و لکل وجه و إن کان الأول أوجه و أحمل فی بعض النسخ بالحاء المهمله و فی بعضها بالجیم و الأول أجمل و قوله لما یؤخذ کان الأصوب مما یؤخذ و ما فی الکافی أظهر.

**[ترجمه]در کافی - . الکافی ۶ : ۳۴۸ - از ابی سلیمان حمار آمده است که می گوید: نزد امام صادق علیه السلام بودیم که برای ما مضیره آوردند و به دنبال آن خوراک آوردند و سپس ظرفی از خرمای تازه آوردند که که چند نوع خرما در آن بود. یکی را پس از دیگری بر می داشت و می فرمود: این را چه می نامید و ما می گفتیم چنین و چنان. تا اینکه دست بر یکی از آنها نهاد و پرسید این را چه می نامید: گفتیم آن را مشان می نامیم، فرمود: ولی ما آن را امّ جرذان می نامیم که چیزی از آن را برای رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله آوردند و برایش دعا کرد و در نخلهای ما زیباتر از آن نیست

در قاموس گفته است: مضیره آبگوشتی است که با شیر ترش کرده می پزند و بسا با شیر تازه می آمیزند، در مورد «قُباع» گفته است: پیمانه ای بزرگ است. «قِناع» را به معنای سینی ای است که از علف درخت خرما ساخته می شود. در نهایه گفته است: طَبَقی از خرما برای او آوردم. «قناع» به معنای سینی است که در آن خورده می شود و به آن، قنع با کسره و ضمه گفته شده و جمع آن نیز «قناع» گفته شده است. در بیشتر نسخه های کافی با«نون» آمده و در اکثر نسخه های محاسن با «باء» آمده است که هر کدام از آن ها وجهی دارد اما اولی بهتر است و «أحمل»در برخی از نسخه ها با حاء و در برخی با جیم آمده است که اولی زیباتر است.و در مورد «لما یؤخذ» درست تر عبارت است از«ممّا یؤخذ» و آنچه در کافی آمده است روشن تر است.

**[ترجمه]

«۵۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الرَّبِیعِ الْمُسْلِیِّ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ: عَمَّنْ رَأَی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَأْكُلُ الْخُبْزَ بِالتَّمْرِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: کسی دید که امیر المؤمنین علیه السّلام نان را با خرما می خورد. - . المحاسن : ۵۳۸ -

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِهِمْ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَأْخُذُ التَّمْرَ فَیَضَعُهَا عَلَی اللُّقْمَهِ وَ یَقُولُ هَذِهِ أُدْمُ هَذِهِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: امیر المؤمنین علیه السّلام خرما را روی لقمه می نهاد و می فرمود: این خرما نانخورش این است. - . المحاسن : ۵۳۸ -

**[ترجمه]

«۵۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِالْمَدِينَهِ فَقَدَّمْتُ إِلَيْهِ تَمْرَ نِرْسِيَانٍ وَ زُبْداً فَأَكَلَ ثُمَّ قَالَ مَا أَطْيَبَ هَذَا أَيُّ شَيْ ءٍ هُوَ عِنْدَكُمْ قُلْتُ النِّرْسِيَانُ فَقَالَ أَهْدِ إِلَيَّ مِنْ نَوَاهُ حَتَّى أَغْرِسَهُ فِي أَرْضِي (۳).

**[ترجمه]محاسن: سدیر می گوید که امام باقر علیه السلام در مدینه نزد من آمد و خرمای نرسیان و کره برای ایشان آوردم، حضرت خورد و فرمود: چه خوشمزه است نزد شما چه نام دارد؟ گفتم: نرسیان، فرمود: از هسته اش به من بدهید تا آن را در زمین خودم بکارم. - . المحاسن : ۵۳۸ -

**[ترجمه]

بیان

النرسیان بکسر النون و سکون الراء و کسر السین ثم الیاء و فی بعض النسخ البرسان بالباء الموحده بغیر یاء و هو تصحیف فی القاموس النرسیان بالکسر من أجود التمر الواحده بهاء.

**[ترجمه]نِرْسِیان، در برخی نسخه ها «برسان» آمده است که درست نیست. در قاموس گفته است: نرسیان، از بهترین خرما هاست است مفرد آن نرسیانه می باشد.

**[ترجمه]

«۵۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ: ذُكِرَ التَّمْرُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ الْوَاحِدُ عِنْدَكُمْ أَطْيَبُ مِنَ الْوَاحِدِ عِنْدَنَا وَ الْجَمِيعُ عِنْدَنَا أَطْيَبُ مِنَ الْجَمِيعِ عِنْدَكُمْ (۴).

**[ترجمه]محاسن: هشام بن حکم می گوید: نام خرما را نزد امام صادق علیه السّلام بردند و آن حضرت فرمود: یک نوع خرما شما در عراق دارید که بهتر از یک نوع خرمای ما است در مدینه، ولی روی هم رفته خرمای مدینه بهتر است. - . المحاسن : ۵۳۸ -

**[ترجمه]

بیان

عندکم أی بالعراق عندنا أی بالمدینه أو الحجاز و الحاصل أنه قد یوجد عندکم تمر یکون أحسن من ذلک الصنف عندنا لکن

أكثر أصنافه عندنا أحسن مما عندكم أو يكون عندكم تمر هو أحسن من جميع تمورنا لكن أكثر

ص: ۱۳۹

۱- ۱. المحاسن ۵۳۸.

۲- ۲. المحاسن ۵۳۸.

۳- ۳. المحاسن ۵۳۸.

۴- ۴. المحاسن ۵۳۸.

تمورنا أحسن مما عندكم فإذا قيس المجموع بالمجموع كان ما عندنا أحسن.

**[ترجمه]«عندکم» یعنی در عراق و «عندنا» یعنی در مدینه یا حجاز، و در کل معنا این است که نزد شما خرمایی وجود دارد که از آن نوعی که در نزد ماست بهتر می باشد اما اکثر انواع خرما که نزد ماست بهتر از آنچه از خرما که نزد شماست می باشد. یا اینکه نزد شما خرمایی وجود دارد که [به تنهایی] از همه خرماهای ما بهتر است اما اکثر خرماهای ما بهتر است از آنچه نزد شماست. اگر همه با همه مقایسه شود آنچه نزد ماست بهتر است.

**[ترجمه]

«۵۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَنْ عَمَّارٍ السَّابَاطِیِّ قَالَ: کُنْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأُتِیَ بِرُطَبٍ فَجَعَلَ یَأْکُلُ مِنْهُ وَ یَشْرَبُ الْمَاءَ وَ یُنَاوِلُنِی الْإِنَاءَ فَأَکْرَهُ أَنْ أَرُدَّهُ فَأَشْرَبُ حَتَّی فَعَلَ ذَلِکَ مِرَاراً فَقُلْتُ لَهُ إِنِّی کُنْتُ صَاحِبَ بَلْغَمٍ فَشَکَوْتُ إِلَی أَهْرَنَ طَبِیبِ الْحِجَازِ فَقَالَ لِی أَ لَکَ بُسْتَانٌ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَفِیهِ نَخْلٌ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ عُدَّ عَلَیَّ مَا فِیهِ فَعَدَدْتُ عَلَیْهِ حَتَّی بَلَغْتُ الْهِیرُونَ فَقَالَ لِی کُلْ مِنْهُ سَبْعَ تَمَرَاتٍ حِینَ تُرِیدُ أَنْ تَنَامَ وَ لَا تَشْرَبِ الْمَاءَ فَفَعَلْتُ فَکُنْتُ أُرِیدُ أَنْ أَبْزُقَ فَلَا أَقْدِرُ عَلَی ذَلِکَ فَشَکَوْتُ ذَلِکَ إِلَیْهِ فَقَالَ اشْرَبِ الْمَاءَ قَلِیلًا وَ أَمْسِکْ حَتَّی تَعْتَدِلَ طَبِیعَتُکَ فَفَعَلْتُ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَمَّا أَنَا فَلَوْ لَا الْمَاءُ بِالْبَیْتِ لَا أَذُوقُهُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: عمّار ساباطی می گوید: به همراه امام صادق علیه السّلام بودم و رطب آوردند و آن حضرت می خورد و رویش آب می نوشید و ظرف آب خوری را به من میداد و من زشت می داشتم که آن را برگردانم و من هم می نوشیدم تا چند بار چنین کرد، پس گفتم من دچار بلغم بودم و به اهرن پزشک حجاز شکوه کردم، به من گفت باغ داری؟ گفتم: آری، گفت: نخل خرما دارد؟ گفتم: آری، گفت نام آنها را برشمار و من برشمردم تا به هیرون رسیدم به من گفت: هنگام خوابیدن هفت دانه از آن بخور و بر آن آب منوش و خوردم و دهانم خشک شد تا آنکه نمی توانستم تف کنم و به او خبر دادم و گفت: بر آن خرما کمی آب بخور و خوددار باش تا طبع تو معتدل شود، و من عمل کردم، امام صادق علیه السّلام فرمود اما من اگر آب در خانه نباشد آن را نمی چشم. -. المحاسن : ۵۳۹ -

**[ترجمه]

«۵۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی عَلِیٍّ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ رَفَعَهُ قَالَ: مَنْ أَکَلَ التَّمْرَ عَلَی شَهْوَةِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِیَّاهُ لَمْ یَضُرَّهُ (۲).

المكارم، عن محمد بن إسحاق: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: به صورت مرفوع نقل شده است: هر که خرما را برای اینکه دلخواه رسول خدا است بخورد، به او زیان

نمی رساند. - . المحاسن : ۵۳۹ -

در مکارم از محمد بن اسحاق مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۲ -

**[ترجمه]

«۵۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ وَ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ جَمِيعاً عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ: دَعَانَا بَعْضُ آلِ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ فَجَاءَ الرِّضَا عليه السلام وَ جِئْنَا مَعَهُ قَالَ فَأَكَلْنَا وَ وَقَعَ عَلَى النَّكْدِ(۴)

فَأَلْقَى نَفْسَهُ عَلَيْهِ وَ النَّاسُ يَدْخُلُونَ وَ الْمَوَائِدُ تُنْصَبُ لَهُمْ وَ هُوَ مُشْرِفٌ عَلَيْهِمْ وَ هُمْ يَتَحَدَّثُونَ إِذَا نَظَرَ إِلَيَّ فَأَصْغَى بِرَأْسِهِ فَقَالَ أَبْغِنِي قِطْعَهَ تَمْرٍ قَالَ فَخَرَجْتُ فَجِئْتُهُ بِقِطْعَهِ تَمْرٍ فِي قِطْعَهِ قِرْبَهٍ فَأَقْبَلَ يَتَنَاوَلُ وَ أَنَا قَائِمٌ وَ هُوَ مُضْطَجِعٌ فَتَنَاوَلَ مِنْهَا تَمَرَاتٍ وَ هِيَ بِيَدِي قَالَ ثُمَّ رَكِبْنَا دَوَابَّنَا وَ أَبَنَّا فَقَالَ مَا كَانَ فِي طَعَامِهِمْ شَيْ ءٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنَ التَّمَرَاتِ الَّتِي أَكَلْتُهَا(۵).

ص: ۱۴۰

۱- ۱. المحاسن ۵۳۹.

۲- ۲. المحاسن ۵۳۹.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۱۹۲.

۴- ۴. كذا في المخطوطه و هو الصحيح و في المطبوعه و هكذا المصدر المطبوع« الكد» و هو تصحيف، يقال نكد العيش نكدا: اشتد و عسر و نكد القوم الرجل: استنفدوا ما عنده بكثره السؤال.

۵- ۵. المحاسن: ۵۳۹.

**[ترجمه]محاسن: جعفری می گوید: یکی از خاندان علی علیه السّلام ما را دعوت کرد و امام رضا علیه السّلام هم آمد و به آن حضرت همراه شدیم و خوردیم و خود را از بسیاریِ مهمانان در رنج افکند و خود را بر امام افکند و مردم بر او درمی آمدند و او برای آن ها سفره می گسترد و بالای سرشان بود و آنها گفتگو می کردند ناگاه چشمش به من افتاد و سر به گوشم نهاد و فرمود: یک تکه خرما برایم بیاور و یک تکه خرما که در نیمه مشکی بود برای او آوردم، و آن را تناول می کرد، من ایستاده بودم و او به پهلو خوابیده و چند دانه خرمای آن را که در دست من بود برگرفت وانگه سوار شدیم و فرمود: در خوراک آنها چیزی نزد من خوشتر از همان چند دانه خرما نبود که خوردم. - . المحاسن : ۵۳۹ -

**[ترجمه]

بیان

و وقع على النكد أی وقع صاحب البيت على النكد و المشقّه لكثره الناس و دخول مثله عليه السلام عليهم.

أو عليّ بالتشديد أی اشتدّ عليّ الأمر لذلك فألقى أی صاحب البيت نفسه عليه عليه السلام تعظيما له أو ألقى عليه السلام نفسه على الخوان و لم يأكل مما كان عليه و هو أی الإمام أو صاحب البيت مشرف عليهم فأصغى برأسه أی أماله و يقال أبغاه الشی ء أی طلبه له و كأن فيه تصحيفا فی مواضع.

**[ترجمه]«و وقع على النكد » یعنی صاحب خانه به دلیل کثرت جمعیت و آمدن افرادی همچون حضرت علیه السلام در مشقت افتاد. یا اینکه «عليّ» می باشد یعنی کار بر من سخت شد. «فألقى» یعنی صاحب خانه «نفسه عليه» یعنی یعنی برای احترام او خود را بدست و پایش انداخت، یا اینکه امام علیه السلام بر[کنار] سفره نشست و از آنچه به ضررش بود نخورد «و هو» یعنی امام یا صاحب خانه بر آن ها اشراف داشت،«فأصغى برأسه » یعنی سرش را مایل[کج] کرد و گفته می شود أبغاه الشیء یعنی آن را برای او طلب کرد و گویا در برخی مواضع آن ایرادهایی وجود دارد .

**[ترجمه]

«۵۸»

الْمَكَارِمُ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: كُلُوا التَّمْرَ فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً مِنَ الْأَدْوَاءِ.

عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ تَصَبَّحَ بِعَشْرِ تَمَرَاتٍ عَجْوَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ سِحْرٌ وَ لَا سَمٌّ.

وَ عَنْهُ عليه السلام قَالَ: بَيْتٌ لَا تَمْرَ فِيهِ جِيَاعٌ أَهْلُهُ.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ عليه السلام: كُلُوا التَّمْرَ عَلَى الرِّيقِ فَإِنَّهُ يَقْتُلُ الدُّودَ.

وَ قَالَ صلى الله عليه و آله: نَزَلَ عَلَيَّ جَبْرَئِيلُ بِالْبَرْنِيِّ مِنَ الْجَنَّهِ.

وَ قَالَ علیه السلام: أَطْعِمُوا الْمَرْأَهَ فِی شَهْرِهَا الَّذِی تَلِدُ فِیهِ التَّمْرَ فَإِنَّ وَلَدَهَا یَکُونُ حَلِیماً نَقِیّاً.

وَ قَالَ علیه السلام: عَلَیْکُمْ بِالْبَرْنِیِّ فَإِنَّهُ یَذْهَبُ بِالْإِعْیَاءِ وَ یُدْفِئُ مِنَ الْقُرِّ وَ یُشْبِعُ مِنَ الْجُوعِ وَ فِیهِ اثْنَانِ وَ سَبْعُونَ بَاباً مِنَ الشِّفَاءِ.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَطْعِمُوا نِسَاءَکُمُ التَّمْرَ الْبَرْنِیَّ فِی نِفَاسِهِنَّ تُجَمِّلُوا أَوْلَادَکُمْ.

عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یَبْتَدِئُ طَعَامَهُ إِذَا کَانَ صَائِماً بِالتَّمْرِ(۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: که خرما بخورید زیرا درمان دردها است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۲-۱۹۳ -

و پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله می فرماید: که هر که ناشتا ده دانه خرما عجوه بخورد در آن روز، نه سحر و جادو و نه زهری به او زیانی نمی رساند.

و فرمود: خانه ای که هیچ خرمایی در آن وجود ندارد، اهل آن گرسنه هستند.

ابن عباس است می گوید حضرت فرمود: خرما را ناشتا بخورید زیرا کرم را می کشد.

و فرمود: خرمای برنی را جبرئیل از بهشت آورد.

و فرمود: به زنهای خود در ماهی که وضع حمل می کنند، خرما دهید تا فرزندشان بردبار و پاک باشد.

و فرمود: بر شما باد [خوردن خرمای] برنی زیرا خستگی را می برد و در برابر سرما، برای بدن گرمی می آورد و از گرسنگی سیر می کند، و هفتاد و دو نوع درمان دارد.

امام صادق علیه السّلام فرمود، به زنهایتان در زائیدن خرمای برنی بدهید تا فرزندانتان را زیبا کنید.

در روایتی آمده است که پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله، زمانی که روزه بود، با خرما افطار میکرد.

**[ترجمه]

«۵۹»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ الرُّطَبَ بِیَمِینِهِ فَیَطْرَحُ النَّوَی فِی یَسَارِهِ وَ لَا یُلْقِیهِ فِی الْأَرْضِ فَمَرَّتْ شَاهٌ فَأَشَارَ إِلَیْهَا بِالنَّوَی فَدَنَتْ

١- ١. مكارم الأخلاق ١٩٢- ١٩٣.

مِنْهُ فَجَعَلَتْ تَأْكُلُ مِنْ كَفِّهِ الْيُسْرَى وَ يَأْكُلُ صلى الله علیه و آله بِيَمِينِهِ حَتَّى فَرَغَ.

**[ترجمه]رسول خدا صلی اللّه علیه و آله رطب را با دست راستش می خورد و هسته اش را بدست چپ می گرفت و آن را به زمین نمی انداخت تا بگوسفندی رسید و هسته ها را به او نشان داد و آن هم آمد و هسته ها را از میان کف چپش می خورد و آن حضرت با دست راست می خورد تا پایان داد.

**[ترجمه]

«۶۰»

كِتَابُ الْغَارَاتِ، لِإِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ: أَنَّهُ سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَنْ أَوَّلِ شَيْ ءٍ اهْتَزَّ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ قَالَ هِيَ النَّخْلَهُ وَ مَثَلُهَا مَثَلُ ابْنِ آدَمَ إِذَا قُطِعَ رَأْسُهُ هَلَكَ وَ إِذَا قُطِعَتْ رَأْسُ النَّخْلَهِ إِنَّمَا هِيَ جِذْعٌ مُلْقًى.

**[ترجمه]ابن نباته از امیر المؤمنین علیه السّلام در مورد نخستین چیزی که بر روی زمین لرزش نمود سوال کرد؟ حضرت فرمود: آن نخل خرما است که همچون انسان است هرگاه سرش بریده شود می میرد و زمانی که سر نخل را ببرند، تنه ی در افتاده می شود .

**[ترجمه]

«۶۱»

الشِّهَابُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ الْمَالِ سِكَّهٌ مَأْبُورَهٌ وَ فَرَسٌ مَأْمُورَهٌ وَ قَالَ نِعْمَ الْمَالُ النَّخْلُ الرَّاسِخَاتُ فِي الْوَحَلِ الْمُطْعِمَاتُ فِي الْمَحْلِ.

**[ترجمه]رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: بهترین مال سکّه مابوره و اسب مأموره است، و فرمود: نخل های پایدار در لجن و خوراک بخش در قحطی چه خوب مالی هستند.

**[ترجمه]

بيان

قد مر تفسير تلك الفقرات فی الأبواب السابقه و قال فی ضوء الشهاب فی شرح الفقرات الأخيره يعظم صلی الله علیه و آله شأن النخل و التمر تحبيبا لها إلى قلوب أصحابها الفقراء الذين كانوا يسمعون بتنعم الأعاجم فی مآكلهم و مشاربهم و ملابسهم فيقول صلی الله علیه و آله نعم المال النخل التی لا تطلب منك علفا و لا لباسا و لا إنفاقا فهی راسخه فی الوحل و هو الماء و الطين و يقال وحل و وحل و قوله صلی الله علیه و آله المطعمات فی المحل يعنی أنها غياث فی القحط تغيث الناس و فِي حَدِيثٍ آخَرَ: أَكْرِمُوا النَّخْلَهَ فَإِنَّهَا عَمَّتُكُمْ.

و تشبيهها بالعمه من وجهين.

أحدهما أنها أنزلت مع آدم عليه السلام من الجنه و كان يحبها غايه المحبه حتى أمر بأن يصحب بعضها إذا دفن فأصحب جريدتين منها.

و الثانى أن بعض أحوالها يشبه أحوال ابن آدم لا تحمل من غير تلقيح و إن قطع رأسها جفت.

و فائده الحديث تعظيم حرمه النخل و راوى الحديث موسى بن جعفر الكاظم عليه السلام عن أبيه عن آبائه عليهم السلام عن رسول الله صلى الله عليه و آله.

**[ترجمه]شرح اين چند فقره در ابواب پيش گذشت و در ضوء الشهاب در شرح چند فقره اخير گفته است: مقام نخل خرما و خرما را بزرگ داشته است تا آن را نزد صاحبان فقير آن ها محبوب سازد كه ايشان نعمت عجمها را در خوردن و نوشيدن و جامه پوشيدن مى شنيدند. و پيغمبر صلى اللّٰه عليه و آله فرموده: نخله خرما خوبست چرا كه از تو علوفه و جامه و هزينه نمى خواهد، در لجن كه آب و گل است پا برجا است و در قحطى قوت و غذا است، در حديث ديگر فرموده است كه «نخل خرما را گرامى داريد كه آن

عمه شماست. و تشبيه آن به عمه از دو راه است:

۱. با آدم عليه السّلام از بهشت فرود آمده و وى بى نهايت آن را دوست مى داشت تا آنجا كه فرمود: هنگام به خاك سپردنش تكه اى از آن را با وى در قبر بگذارند و دو جريده [چوب درخت خرما] از آن را همراه او دفن كردند.

۲. در برخى حالات، مانند آدميزاده است: تا بر روى آن گرد نريزند بار نمى دهد و اگر سر آن را ببرند خشك مى شود.

و سود حديث در بزرگداشت نخل خرما است، راوى حديث، موسى بن جعفر كاظم عليه السلام از پدرانش تا رسول خدا صلى اللّٰه عليه و آله مى باشد.

**[ترجمه]

«۶۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ رِبْعِيٍّ عَنْ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: أَنْزَلَ اللَّهُ الْعَجْوَةَ وَ الْعَتِيقَ مِنَ السَّمَاءِ قُلْتُ وَ مَا الْعَتِيقُ قَالَ الْفَحْلُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر عليه السّلام فرمود: خدا عجوه و عتيق را از آسمان فرود آورد، گفتم: عتيق چيست؟ فرمود: فحل[حيوان يا شتر نر] . - . المحاسن : ۵۲۹ -

**[ترجمه]

تبیین

قیل قد یتراءی کونه الفنیق بالفاء و النون قال فی النهایه فی حدیث

ص: ۱۴۲

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۹.

عمیر بن أفصی ذکر الفنیق هو الفحل المکرم من الإبل الذی لا یرکب و لا یهان لکرامته علیهم و قال الجوهری الفنیق الفحل المکرم و قال أبو زید هو اسم من أسمائه انتهی.

و قال فی القاموس الفنیق کأمیر الفحل المکرم لا یؤذی لکرامته علی أهله و لا یرکب و أما العتیق فقد قال فی القاموس العتیق فحل من النخل لا تنفض نخلته و الماء و الطلاء و الخمر و التمر علم له و اللبن و الخیار من کل شی ء و فی الصحاح العتیق الکریم من کل شی ء و الخیار من کل شی ء التمر و الماء و البازی و الشحم انتهی.

**[ترجمه]گفته شده است: چنین نماید که لفظ فنیق با فاء و نون است، در نهایه گفته است: در حدیث عمیر بن افصی لفظ فنیق آمده و آن فحل ارجمند از شتر است که به خاطر ارجمندی اش نه سوار آن می شوند و نه آن را خوار می دارند، جوهری گفته: فنیق، فحل ارجمند است و ابو زید گفته است که آن نامی از نام های شتر است. پایان .

در قاموس گفته است: فنیق، به شتر ارجمند گفته می شود که به خاطر اینکه برای صاحبانش، ارجمند است نه مورد اذیت قرار می گیرد و نه بر آن سوار می شوند. قاموس درباره عتیق گفته است: عتیق، درخت خرمای نر است که درخت آن تکان داده نمی شود و نیز به معنای آب، شیره انگور، اسم خاص برای خرما، و شیر است و به خوب هر چیزی هم گفته می شود، و در صحاح گفته است که عتیق ارجمندِ هر چیز است و خوب هر چیز از خرما و آب و باز و پیه .پایان.

**[ترجمه]

و أقول

نسخ الکافی (۱)

و المحاسن و غیرهما متفقه علی العتیق بالعین المهمله و التاء و هو أصوب و أظهر من الفنیق و المعنی أنه نزل لحدوث التمر فی الأرض عتیق مکان الفحل و عجوه مکان الأنثی لاحتیاجه إلیهما کما عرفت و قد مر و سیأتی ما یؤیده.

**[ترجمه]در نسخه های کافی - . الکافی ۶ : ۳۴۶. - و محاسن و غیر آنها عتیق با عین بی نقطه و تاء آمده است و آن روشنتر و درست تر از فنیق است و مقصود حدیث این است که برای پیدایش خرما در زمین عتیق بجای فحل فرود آمد و عجوه بجای ماده. چرا که چنانچه دانستی و گذشت، به هر دو نیاز دارد و و در ادامه آنچه تأییدی بر آن است خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۶۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ آدَمَ علیه السلام نَزَلَ بِالْعَجْوَهِ وَ الْعَتِیقِ الْفَحْلِ فَکَانَ مِنَ الْعَجْوَهِ الْعُذُوقُ کُلُّهَا وَ التَّمْرُ کُلُّهُ کَانَ مِنَ الْعَجْوَهِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: حضرت آدم علیه السلام، با عجوه و عتیق فرود آمد. همه نخل های باردار از عجوه هستند و همه خرماها از عجوه هستند. - . المحاسن : ۵۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس العذق النخله بحملها و بالکسر القنو منها و کل غصن له شعب.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «العـذق» خرمای باردار است. و با کسـره، خوشه خرما را گویند و هر شاخه ای از آن، دارای شاخه هایی است.

**[ترجمه]

«۶۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ الَّذِی حَمَلَ نُوحٌ مَعَهُ فِی السَّفِینَهِ مِنَ النَّخْلِ الْعَجْوَهُ وَ الْعَذْقُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: آنچه از نخل، که نوح علیه السّلام در کشتی برد، عجوه بود و نخل باردار. - . المحاسن : ۵۳۰ -

**[ترجمه]

«۶۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ أَبِی خَدِیجَهَ قَالَ: أَخَذْنَا مِنَ الْمَدِینَهِ نَوَی الْعَجْوَهِ فَغَرَسَهُ صَاحِبٌ لَنَا فِی بُسْتَانٍ فَخَرَجَ مِنْهُ السُّکَّرُ وَ الْهِیرُونُ وَ الشِّهْرِیزُ وَ الصَّرَفَانُ وَ کُلُّ ضَرْبٍ مِنَ التَّمْرِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: ابی خدیجه می گوید: از مدینه هسته عجوه گرفتیم و یکی از دوستان ما آن را در بستانش کاشت و از آن سکر، هیرون، شهریز، صرفان، و هر نوع از خرما درآمد. - . المحاسن : ۵۳۰ -

**[ترجمه]

توضیح

فی القاموس السکر بالضم و تشدید الکاف معرب شکر واحدته بهاء و رطب طیب و عنب یصیبه المرق (۵)

فینتشر و هو من أحسن العنب و قال الهیرون

ص: ۱۴۳

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۴۶.

۲- ۲. المحاسن: ۵۳۰.

۳- ۳. المحاسن: ۵۳۰.

۴- ۴. المحاسن ۵۳۰.

۵- ۵. المرق: محرکه: آفه تصیب الزرع.

كزيتون ضرب من التمر و فى بحر الجواهر هيرون بالكسر نوع من جيد التمر و فى القاموس فى السين المهمله تمر سهريز بالضم و الكسر و بالنعت و بالإضافه نوع معروف و قال فى المعجمه تمر شهريز تقدم فى السين و فى الصحاح تمر شهريز و شهريز و سهريز و سهريز بالشين و السين جميعا لضرب من التمر و إن شئت أضفت مثل ثوب خز و قال الصرفان جنس من التمر و فى القاموس الصرفان محركه تمر رزين صلب المضاغ يعدها ذوو العيالات و الأجراء و العبيد لجزاءتها(۱) أو هو الصيحانى و من أمثالهم صرفانه ربعيه تصرم فى الصيف و تؤكل بالشتيه(۲).

**[ترجمه]در قاموس گفته است: سكّر با ضمه و تشديد كاف، شكر است كه معرب شده است و مفرد آن با هاء است. و نام خرمايى خوب و انگورى است كه پوسته نازك دارد و مى تركد و بهترين انگور است، و گفته: هيرون بر وزن زيتون نوعى خرما است و در بحر الجواهر گفته است كه هيرون با كسره نوعى خرماى خوب است . در قاموس گفته است«سهريز»با كسره و ضمه و به صورت نعت و اضافه، نوع معروفى از خرماست، و در مورد«شهريز» گفته است كه در ذيل سهريز توضيح داده ايم. در صحاح گفته است كه خرماى شهريز، شهرير، سهرير و سهرير با شين و سين هر دو نوعى خرما است. و اگر خواستى مى توانى به صورت مضاف به كار ببرى مانند«ثوب خزّ». و گفته است صرفان يک نوع خرما است، در قاموس گفته است: صرفان با حركت راء خرماى سخت پرگوشتى است كه خوراک عيال و كارگرها و بنده ها است چون كفايت غذائى دارد و آن را صيحانى گويند و يک مثل عربى است كه (صرفانه ربعيه تصرم بالصيف و تؤكل بالشتيه) يعنى خرماى صرفانه بهارى، در تابستان چيده مى شود و در زمستان خورده مى شود.

**[ترجمه]

«۶۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ: مَنْ أَكَلَ سَبْعَ تَمَرَاتٍ مِمَّا يَكُونُ بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَهِ لَمْ يَضُرَّهُ لَيْلَتَهُ وَ يَوْمَهُ ذَلِكَ سَمٌّ وَ لَا غَيْرُهُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: يكى از ياران حضرت كه به صورت مرفوعه نقل كرده است: هر كس از خرماى ميان دو تپه شهر مدينه هفت دانه بخورد ، در آن شب و روز، زهر و غير آن به او زيانى نمى رساند. - . المحاسن : ۵۳۲ -

**[ترجمه]

«۶۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ أَكَلَ فِي يَوْمٍ سَبْعَ عَجَوَاتٍ تَمْرٍ عَلَى الرِّيقِ مِنْ تَمْرِ الْعَالِيَهِ لَمْ يَضُرَّهُ سَمٌّ وَ لَا شَيْطَانٌ (۴).

المكارم، عنه عليه السلام: مثله (۵)

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس روزی هفت دانه خرمای عجوه باغستان عالیه را ناشتا بخورد زهر و شیطان، به او زیانی نمی رساند. - . المحاسن : ۵۳۲ -

در مکارم از امام صادق علیه السلام مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۲ -

**[ترجمه]

تَوْضِیح

رَوَاهُ فِی الْکَافِی (۶) عَنِ الْعِدَّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ هَکَذَا: مَنْ أَکَلَ فِی کُلِّ یَوْمٍ سَبْعَ تَمَرَاتٍ عَجْوَهٍ.

وَ رَوَی مُسْلِمٌ فِی صَحِیحِهِ (۷)

عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَکَلَ سَبْعَ

ص: ۱۴۴

۱- ۱. فی المصدر المطبوع« لجزائها» و قال شارح القاموس: کذا فی النسخ و الصواب« یعده» و« لجزائه» بتذکیر الضمیر و معنی قوله:« لجزائه» أی عظم موقعه، أقول: کانه أنث الضمیر بتوهم الصرفانه و قوله لجزائها أی لکفایتها عنهم.

۲- ۲. مثل یضرب فی الشی ء یؤخذ فی وقت و یذخر الی وقت آخر.

۳- ۳. المحاسن: ۵۳۲.

۴- ۴. المحاسن: ۵۳۲.

۵- ۵. مکارم الأخلاق: ۱۹۲.

۶- ۶. الکافی ۸ ر ۳۴۹.

۷- ۷. صحیح مسلم کتاب الاشربه بالرقم ۱۴ و فیه:« مما بین لابتیها» و بعده بالرقم و ۱۵۵ و ۱۵۶ ص ۱۶۱۷ ط محمّد فؤاد، و تری الحدیث فی صحیح البخاریّ کتاب الاطعمه بالرقم ۴۳، کتاب الطبّ ۵۲ و فی سنن ابی داود کتاب الطبّ بالرقم ۱۲ مسند ابن حنبل ۱ ر ۱۸۱.

تَمَرَاتٍ مِنْ بَيْنِ لَابَتَيْهَا حِينَ يُصْبِحُ لَمْ يَضُرَّهُ سَمٌّ حَتَّى يُمْسِيَ.

وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: مَنْ يُصْبِحْ بِسَبْعِ تَمَرَاتٍ عَجْوَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ سَمٌّ وَ لَا سِحْرٌ.

وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: إِنَّ فِي عَجْوَةِ الْعَالِيَةِ شِفَاءً وَ إِنَّهَا تِرْيَاقٌ أَوَّلَ الْبُكْرَةِ.

و قال بعض شراحه (۱)

اللابتان هما الحرتان (۲) و المراد لابتا المدينه و السم معروف و هو بفتح السين و ضمها و كسرها و الفتح أفصح و الترياق بكسر التاء و ضمها لغتان و يقال درياق و طرياق أيضا كله فصيح و قوله صلى الله عليه و آله أول البكره بنصب أول على الظرف و هو بمعنى الروايه الأخرى من يصبح و العاليه ما كان من الحوائط و القرى و العمارات من جهه المدينه العليا مما يلى نجد و السافله من الجهه الأخرى مما يلى تهامه قال القاضى و أدنى العاليه ثلاثه أميال و أبعدها ثمانيه من المدينه و العجوه نوع جيد من التمر و فى هذه الأحاديث فضيله تمر المدينه و عجوتها و فضيله التصبح بسبع تمرات منه و تخصيص عجوه المدينه دون غيرها و عدد السبع من الأمور التى علمها الشارع و لا نعلم نحن حكمتها فيجب الإيمان بها و اعتقاد فضلها و الحكمه فيها و هذا كأعداد الصلوات و نصب الزكاه و غيرها(۳).

**[ترجمه]در كافى - . الكافى ٨ : ٣۴٩ - آن را با سندى چنين آورده است: هر كس روزى هفت خرماى عجوه بخورد.

و مسلم در صحيح خود از پيغمبر صلى اللّٰه عليه و آله آورده است كه هر كس، در صبح، هفت دانه خرماى مدينه بخورد، زهر تا شب به او زيانى نمى رساند.

و در روايتى ديگر آمده است: هر كس در صبح هفت خرماى عجوه بخورد، در آن روز نه سم و نه جادو در او اثر نمى كند .

و در روايت ديگر آمده است : در خرماى عجوه ى عاليه، درمان است و در بامداد خوردن آن، ضد زهر است.

برخى شرح كنندگان صحيح مسلم گفته اند: «اللابتان» همان دو حره مى باشد كه در مدينه واقع است و «سم» همان ماده معروف است كه هم با فتحه سين و هم با ضمه و كسره خوانده مى شود كه البته فتحه فصيح تر است. و «تِرياق»و «تُرياق» هر دو در لغت آمده است و همچنين «درياق» و «طرياق» نيز فصيح مى باشند. و اين فرمايش حضرت صلى الله عليه و آله كه«اول البكره» با ظرف و منصوب در نظر گرفتن «اول» همان معناى روايت ديگرى را دارد به معناى«من يصبح » يعنى كسى كه صبح مى كند. «عاليه» نخلستانها و دهها و ساختمانهاى بالاى مدينه است كه تا نجد و پائين آن از سوى ديگر تا تهامه كشيده شده است. قاضى گفته است: نزديك ترين مرز عاليه تا سه ميل است و دورترين آن تا هشت ميل از مدينه مى باشد. و «عجوه» يك نوع خرماى خوب است و اين احاديث در فضيلت خرماى مدينه و خصوصا عجوه آن است. ناشتا خوردن، هفت دانه خرما و به ويژه خرماى عجوه مدينه، و نيز شماره هفت، تعبد از شارع است و حكمت آن را نمى دانيم و بايد آن را باور داشته باشيم و معتقد به فضل و حكمت آن باشيم، همانند شماره ركعت هاى نماز و نصابهاى زكاه و ديگر از اين قبيل.

**[ترجمه]

«۶۸»

الْفِرْدَوْسُ، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: كُلُوا الْبَلَحَ بِالتَّمْرِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا أَكَلَهُ ابْنُ آدَمَ غَضِبَ فَقَالَ بَقِيَ ابْنُ آدَمَ حَتَّى أَكَلَ الْجَدِيدَ بِالْخَلَقِ.

**[ترجمه]پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: خرمای غوره را با خرما بخورید، زمانی که انسان آن را می خورد، شیطان به خشم می آید و می گوید آدمی زاده زنده ماند تا تازه را با کهنه بخورد.

**[ترجمه]

بیان

البلح محركه بين الخلال و البسر.

**[ترجمه]«البَلَح» بین سرکه شدن و نرم شدن را می گویند.

**[ترجمه]

«۶۹»

الْفِرْدَوْسُ،: كُلُوا التَّمْرَ عَلَى الرِّيقِ فَإِنَّهُ يَقْتُلُ الدُّودَ.

**[ترجمه]در فردوس گفته است: خرما را ناشتا بخورید که کرم را می کشد.

**[ترجمه]

«۷۰»

كِتَابُ تَارِيخِ الْمَدِينَه، لِلسَّيِّدِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ الشَّافِعِيِّ السَّمْهُودِيِّ قَالَ: فِي عَدِّ تُمُورِ الْمَدِينَه أَنْوَاعُ تَمْرِهَا كَثِيرَهٌ بَلَغَتْ مِائَهً وَ بِضْعاً وَ ثَلَاثِينَ نَوْعاً مِنَ الصَّيْحَانِيِّ.

۱- ۱. یعنی الامام النووی.

۲- ۲. یعنی حره و اقم فی شرق المدینه و حره الوبره فی غربها.

۳- ۳. و زاد بعده فهذا هو الصواب فی هذا الحدیث، و أمّا ما ذکره الامام المازری و القاضی عیاض فکلام باطل فلا تلتفت إلیه و لا تعرج علیه، و قد قصدت بهذا التنبیه التحذیر من الاغترار به.

وَ فِی فَضْلِ أَهْلِ الْبَیْتِ لِابْنِ الْمُؤَیِّدِ الْحِمَوِیِّ عَنْ جَابِرٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: کُنْتُ مَعَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله یَوْماً فِی بَعْضِ حِیطَانٍ وَ یَدُ عَلِیٍّ فِی یَدِهِ قَالَ فَمَرَرْنَا بِنَخْلٍ فَصَاحَ النَّخْلُ هَذَا مُحَمَّدٌ سَیِّدُ الْأَنْبِیَاءِ وَ هَذَا عَلِیٌّ سَیِّدُ الْأَوْصِیَاءِ أَبُو الْأَئِمَّهِ الطَّاهِرِینَ ثُمَّ مَرَرْنَا بِنَخْلٍ فَصَاحَ النَّخْلُ هَذَا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ هَذَا عَلِیٌّ سَیْفُ اللَّهِ فَالْتَفَتَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ لَهُ سَمِّهِ الصَّیْحَانِیَّ فَسُمِّیَ مِنْ ذَلِکَ الْیَوْمِ الصَّیْحَانِیَّ فَکَانَ هَذَا سَبَبَ تَسْمِیَهِ هَذَا النَّوْعِ بِذَلِکَ أَوِ الْمُرَادُ نَخْلُ ذَلِکَ الْحَائِطِ وَ بِالْمَدِینَهِ الْیَوْمَ مَوْضِعٌ یُعْرَفُ بِالصَّیْحَانِی (۱).

**[ترجمه]در کتاب تاریخ مدینه تألیف سمهودی شافعی آمده است: که انواع خرمای مدینه را تا صدو سی و چند برشمرده از صیحانی.

در کتاب فضل اهل بیت از جابر نقل شده است که روزی با پیغمبر در یکی از نخلستانهای مدینه بودم و دست علی علیه السّلام در دست او بود و به یک نخل خرما گذر کردیم که فریاد برآورد «این محمّد سرور پیغمبران است و این علی سرور اوصیاء و اولیاء و پدر ائمه طاهرین است.» سپس از کنار نخل[دیگری] گذر کردیم و فریاد زد «این است محمّد رسول خدا، این است علی سیف اللّه» و پیغمبر صلی اللّه علیه و آله رو به علی کرد و فرمود، نام این نخله را صیحانی بگذار و از آن روز صیحانی نام گرفت و سبب نامگذاری این نوع خرما این بود. یا اینکه منظور، نام گذاری جای آن نخله و آن نخلستان بوده، و امروزه در مدینه جایی است که آن را صیحانی می نامند.

**[ترجمه]

«۷۱»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ کَانَ یُحِبُّ التَّمْرَ وَ یَقُولُ الْعَجْوَهُ مِنَ الْجَنَّهِ وَ کَانَ یَضَعُ التَّمْرَهَ عَلَی اللُّقْمَهِ وَ یَقُولُ هَذِهِ إِدَامُ هَذِهِ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَقُولُ إِنِّی أُحِبُّ الرَّجُلَ یَکُونُ تَمْرِیّاً لِحُبِّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله التَّمْرَ وَ کَانَ صلی الله علیه و آله إِذَا قُدِّمَ إِلَیْهِ الطَّعَامُ وَ فِیهِ التَّمْرُ بَدَأَ بِالتَّمْرِ وَ کَانَ یُفْطِرُ عَلَی التَّمْرِ فِی زَمَنِ التَّمْرِ وَ عَلَی الرُّطَبِ فِی زَمَنِ الرُّطَبِ (۲).

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام: أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ أَکَلَ عِنْدَهُ طَعَاماً فَلَمَّا أَنْ رُفِعَ الطَّعَامُ قَالَ جَعْفَرٌ علیه السلام یَا جَارِیَهُ ائْتِنَا بِمَا عِنْدَکِ فَأَتَتْهُ بِتَمْرٍ فَقَالَ الرَّجُلُ جُعِلْتُ فِدَاکَ هَذَا زَمَنُ الْفَاکِهَهِ وَ الْأَعْنَابِ وَ کَانَ صَیْفاً فَقَالَ کُلْ فَإِنَّهُ خُلُقٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْعَجْوَهُ لَا دَاءَ وَ لَا غَائِلَهَ(۳).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله خرما را دوست داشت و می فرمود: عجوه از بهشت است، و خرما را بر لقمه اش می نهاد و می فرمود: این نانخورش این است و علی بن الحسین علیه السّلام بسیار می فرمود: من دوست دارم مرد، خرما دوست باشد به خاطر اینکه رسول خدا خرما را دوست می داشت و هنگامی که خوراک برای حضرت صلی الله علیه و آله می آوردند و در آن خرما بود، ابتدا با خوردن خرما، آغاز به خوردن می فرمود، در زمان خرما با خرما افطار می کرد و در زمان رطب با رطب. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۱ -

جعفر بن محمّد علیه السّلام می فرماید: یکی از اصحاب نزد او خوراکی خورد و چون سفره را برداشتند فرمود: ای کنیزک هر چه داری برای ما بیاور، و خرما آورد، آن مرد گفت: قربانت، اکنون زمان میوه انگور است، چرا که تابستان بود. فرمود: بخور این شیوه رسول خدا صلی اللّه علیه و آله است که فرمود: عجوه نه درد دارد و نه زیانی می آورد. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۱ -

**[ترجمه]

باب ۴ الجمار و الطلع

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی

۱- ۱. هـذا الحدیث لا یوجد فی المخطوطه، و قد مر مثله فی ج ۴۱ ص ۲۶۷ نقلا عن المناقب و زاد بعده: و أروی کان البستان ثعامر بن سعد بعقیق السفلی.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۱.

۳- ۳. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۱.

عَنْ مُوسَی بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَهٌ یَهْزِلْنَ الْبَیْضُ وَ السَّمَکُ وَ الطَّلْعُ (۱).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: سه چیز لاغر می کنند: تخم، ماهی و شکوفه درخت خرما. - . الخصال : ۱۵۵ -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْمَکِّیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْبَخْتَرِیِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثٌ یُؤْکَلْنَ وَ یَهْزِلْنَ الطَّلْعُ وَ الْکُسْبُ وَ الْجَوْزُ(۲).

و منه عن بعض أصحابه رفعه عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۳)

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: سه چیز لاغر می کنند: پوسته گل خرما و ته مانده روغنی که آب کنند و گردو. - . المحاسن : ۴۵۰ -

مانند این حدیث به صورت مرفوعه از امام صادق علیه السلام نقل شده است. - . المحاسن : ۴۶۳ -

**[ترجمه]

أقول

قد مر بعض الأخبار مع شرحه فی الباب السابق (۴).

**[ترجمه]برخی اخبار با شرح آن ها در باب پیش گذشت .

**[ترجمه]

باب ۵ العنب

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِیِّ عَنِ النَّهِیکِیِّ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ یُونُسَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام یَقُولُ: ثَلَاثَهٌ لَا یَضُرُّ الْعِنَبُ الرَّازِقِیُّ وَ قَصَبُ السُّکَّرِ وَ التُّفَّاحُ اللُّبْنَانِیُّ (۵).

**[ترجمه]خصال: امام موسى كاظم عليه السّلام فرمود: سه چيز زيان ندارند: انگور رازقى و نيشكر و سيب لبنانى. - . الخصال : ۱۴۴ -

**[ترجمه]

بيان

لبنان بالضم جبل بالشام.

**[ترجمه]لبنان بالضم جبل بالشام.

**[ترجمه]

«۲»

الْعُيُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّيْسَابُورِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِيهِ وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِیِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأُشْنَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَهْرَوَيْهِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْفَرَّاءِ كُلِّهِمْ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: كُلُوا الْعِنَبَ حَبَّةً حَبَّةً فَإِنَّهَا أَهْنَأُ وَ أَمْرَأُ(۶).

ص: ۱۴۷

۱- ۱. الخصال ۱۵۵.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۰ فی حديث.

۳- ۳. المحاسن: ۴۶۳.

۴- ۴. راجع ص ۶۵ ممّا سبق.

۵- ۵. الخصال ۱۴۴.

۶- ۶. عيون الأخبار ۲ ر ۳۵.

صحیفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثله (۱)

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: انگور را دانه دانه بخورید که خوشتر و گواراتر است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ -

در صحیفه رضا مانند آن آمده است. - . صحیفه الرضا : ۱۰ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه یقال مرأنی الطعام و أمرأنی إذا لم یثقل علی المعده و انحدر عنها طیبا قال الفراء یقال هنأنی الطعام و مرأنی بغیر الألف فإذا أفردوها عن هنأنی قالوا أمرأنی و قال هنأنی الطعام یهنؤنی و یهنأنی و هنئت الطعام أی تهنأت به و کل أمر یأتیک من غیر تعب فهو هنیء انتهی و قال البیضاوی الهنیء و المریء صفتان من هنأ الطعام و مرئ إذا ساغ من غیر غص و قیل الهنیء ما یلذه الإنسان و المریء ما تحمد عاقبته.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: «مرأنی الطعام و أمرأنی» یعنی بر معده سنگین نبود به صورت گوارا از آن جاری شد. فراء گفته است: «هنأنی الطعام و مرأنی » بدون الف به کار می رود، و اگر بدون «هنأنی» و به تنهایی به کار رود، با الف به کار می رود و گفته می شود«أمرأنی» و گفته است: «هنأنی الطعام یهنؤنی و یهنأنی و هنئت الطعام » یعنی برای من گوارا بود و هر کاری که برای تو بدون رنج باشد، هنیء و گوارا است. بیضاوی گفته است: «الهنیء و المریء » صفت هستند که از «هنأ الطعام و مرئ» به معنای اینکه غذا گوارا بود و بدون رنج و اندوه فرو برده شد می باشد. و گفته شده است«الهنئ» چیزی است که انسان از آن لذت می برد و «المرئ» چیزی است که عاقبت و سرانجام آن ستوده می شود .

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أُمِّ رَاشِدٍ مَوْلَاهِ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ: کُنْتُ وَصِیفَهً أَخْدُمُ عَلِیّاً وَ إِنَّ طَلْحَهَ وَ الزُّبَیْرَ کَانَا عِنْدَهُ وَ دَعَا بِعِنَبٍ وَ کَانَ یُحِبُّهُ فَأَکَلُوا(۲).

**[ترجمه]محاسن: امّ هانی می گوید: کنیزی بودم و به علی علیه السّلام خدمت می کردم، طلحه و زبیر نزد او بودند، حضرت انگور خواست که آن را دوست می داشت و با هم خوردند. - . المحاسن : ۵۴۷ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الوصیف کأمیر الخادم و الخادمه و الجمع وصفاء کالوصیفه و الجمع وصائف.

**[ترجمه]وصیف، مانند أمیر و به معنای خدمتکار مرد و زن می باشد. جمع آن وصفاء و وصائف می باشد.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیه السلام یُعْجِبُهُ الْعِنَبُ فَکَانَ ذَاتَ یَوْمٍ صَائِماً فَلَمَّا أَفْطَرَ کَانَ أَوَّلَ مَا جَاءَتْ الْعِنَبُ أَتَتْهُ أُمُّ وَلَدٍ لَهُ بِعُنْقُودٍ فَوَضَعَهُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَجَاءَ سَائِلٌ فَدَفَعَ إِلَیْهِ فَدَسَّتْ إِلَیْهِ أَعْنِی إِلَی السَّائِلِ فَاشْتَرَتْهُ مِنْهُ ثُمَّ أَتَتْهُ فَوَضَعَتْهُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَجَاءَ سَائِلٌ آخَرُ فَأَعْطَاهُ فَفَعَلَتْ أُمُّ الْوَلَدِ مِثْلَ ذَلِکَ حَتَّی فَعَلَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا کَانَ فِی الرَّابِعِ أَکَلَهُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: هشام بن سالم می گوید: امام علی بن الحسین علیه السّلام از انگور خوشش می آمد، یک روز روزه بود، هنگام افطار همسرش نخست برای ایشان خوشه انگوری آورد و حضرت آن را مقابلش نهاد و سائلی آمد و آن حضرت خوشه انگور را به او داد و همسرش نزد سائل فرستاد و آن را خرید و در بر امام نهاد و سائل دیگری آمد و باز هم آن را به وی داد و همسرش باز چنین کرد(تا سه بار) و بار چهارم امام آن را خورد. - . المحاسن : ۵۴۷ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنِ الرَّبِیعِ الْمُسْلِیِّ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ: عَمَّنْ رَأَی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَأْکُلُ الْخُبْزَ بِالْعِنَبِ.

و رواه القاسم بن یحیی عن جده عن معروف:(۴).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام نان را با انگور می خورد. - . المحاسن : ۵۴۷ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ زِیَادِ بْنِ سُوقَةَ عَنْ

ص: ۱۴۸

۱- ۱. صحیفه الرضا: ۱۰.

٢- ٢. المحاسن: ٥۴٧.

٣- ٣. المحاسن: ٥۴٧.

۴- ۴. المحاسن: ٥۴٧.

حَسَنِ بْنِ حَسَنٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَلَى امْرَأَتِهِ الْعَامِرِيَّةِ وَ عِنْدَهَا نِسْوَةٌ مِنْ أَهْلِهَا فَقَالَ هَلْ زَوَّدْتُمُوهُنَّ بَعْدُ قَالَتْ وَ اللَّهِ مَا أَطْعَمْتُهُنَّ شَيْئاً قَالَ فَأَخْرَجَ دِرْهَماً مِنْ حُجْزَتِهِ وَ قَالَ اشْتَرُوا بِهَذَا عِنَباً فَجِي ءَ بِهِ فَقَالَ أَطْعِمِيهِنَّ فَكَأَنَّهُنَّ اسْتَحْيَيْنَ مِنْهُ قَالَ فَأَخَذَ عُنْقُوداً بِيَدِهِ ثُمَّ تَنَحَّى وَحْدَهُ فَأَكَلَهُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: روزی امیر المؤمنین علیه السّلام نزد همسر عامریه خود وارد شد و زن هائی از فامیل او مهمانش بودند، فرمود از آنها پذیرائی کرده اید؟ گفت: به خدا چیزی به آنها نخورانده ام. می گوید: یک درهم از جیب خود بر آورد، فرمود: با آن انگور بخرید و آن را آوردند و فرمود به آن ها بخورانید و گویا شرم می کردند و خودش خوشه ای برگرفت و به تنهائی از آن ها دور شد و آن را خورد. - . المحاسن : ۵۴۷ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ زَيْدٍ الشَّحَّامِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَرَّبَ إِلَيَّ عِنَباً فَأَكَلْنَا مِنْهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: ابی اسامه می گوید نزد امام صادق علیه السلام رفتم و انگور آوردند و از آن خوردیم. - . المحاسن : ۵۴۷ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِذَا أَكَلْتُمُ الْعِنَبَ فَكُلُوهُ حَبَّةً حَبَّةً فَإِنَّهَا أَهْنَأُ وَ أَمْرَأُ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: زمانی که انگور می خورید، آن را دانه دانه بخورید که خوشمزه تر و گواراتر است. - . المحاسن : ۵۴۷ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَكَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ إِلَى اللَّهِ الْغَمَّ فَأَمَرَهُ بِأَكْلِ الْعِنَبِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: که پیغمبری از پیامبران، از غم، به خدا شکایت کرد و خداوند به او امر فرمود که انگور بخورد. - . المحاسن : ۵۴۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ فُرَاتِ بْنِ أَحْنَفَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ نُوحاً شَكَا إِلَى اللَّهِ الْغَمَّ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ كُلِ الْعِنَبَ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِالْغَمِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: نوح، از غم به خداوند شکایت کرد و خداوند به او وحی فرمود که انگور بخور که آن غم را می برد. - . المحاسن : ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ الزَّيَّاتِ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُوسَى بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا حَسَرَ الْمَاءُ عَنْ عِظَامِ الْمَوْتَى فَرَأَى ذَلِكَ نُوحٌ علیه السلام جَزِعَ جَزَعاً شَدِيداً وَ اغْتَمَّ لِذَلِكَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ كُلِ الْعِنَبَ الْأَسْوَدَ لِيَذْهَبَ غَمُّكَ (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: زمانی که آب از استخوان های مرده های طوفان کنار رفت و نوح علیه السّلام آن ها را دید سخت بی تاب شد و اندوه خورد و خداون به او وحی فرمود که انگور سیاه بخور تا غمت برود. - . المحاسن : ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: شَيْئَانِ يُؤْكَلَانِ بِالْيَدَيْنِ الْعِنَبُ وَ الرُّمَّانُ.

مِنَ الْفِرْدَوْسِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ طَعَامِكُمُ الْخُبْزُ وَ خَيْرُ فَاكِهَتِكُمُ الْعِنَبُ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله خُلِقَتِ النَّخْلَةُ وَ الرُّمَّانُ وَ الْعِنَبُ مِنْ فَضْلَةِ طِينَةِ آدَمَ علیه السلام وَ قَالَ صلی الله علیه و آله رَبِيعُ أُمَّتِي الْبِطِّيخُ وَ الْعِنَبُ.

۱- ۱. المحاسن ۵۴۷.

۲- ۲. المحاسن ۵۴۷.

۳- ۳. المحاسن ۵۴۷.

۴- ۴. المحاسن ۵۴۷.

۵- ۵. المحاسن: ۴۵۸.

۶- ۶. المحاسن: ۴۵۸.

عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ: أَنَّهُ كَانَ يَأْكُلُ الْعِنَبَ بِالْخُبْزِ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: الْعِنَبُ أُدْمٌ وَ فَاكِهَةٌ وَ طَعَامٌ وَ حَلْوَاءُ(۱).

**[ترجمه]امام صادق عليه السّلام فرمود: دو چيز است كه با دو دست خورده مى شوند: انگور و انار.

از كتاب فردوس از عايشه نقل شده است كه رسول خدا صلى اللّه عليه و آله فرمود: بهترين خوراك شما نان است و بهترين ميوه تان انگور است، و فرمود: نخله خرما و انار و انگور از فزونى گل آدم آفريده شدند، فرمود: بهار امت من خربزه و انگور است.

امام رضا عليه السلام از پدران خود در مورد امير المؤمنين عليه السّلام نقل مى كند كه كه ايشان انگور را با نان ميخورد.

و نيز از امير المومنين عليه السلام روايت مى كند كه فرمود: انگور، نان خورش است و ميوه و خوراك و حلواست. -. مكارم الاخلاق : ۱۹۹-۱۹۸ -

**[ترجمه]

«۱۳»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ رَفَعَهُ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَا تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ فَإِنَّ الْمُؤْمِنَ هُوَ الْكَرْمُ (۲).

المحاسن، عن عده من أصحابه عن ابن أسباط: مثله (۳)

**[ترجمه]علل الشرايع: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله مى فرمايد: به انگور، كَرْم مگوئيد زيرا مؤمن، كَرْم است. -. علل الشرايع ۲ : ۲۷۰ -

از برخى از اصحاب از ابن اسباط مانند آن نقل شده است. -. المحاسن : ۵۴۶ -

**[ترجمه]

بيان

قال فى النهايه لا تسموا العنب الكرم فإنما الكرم الرجل المسلم (۴)

قيل سمى الكرم كرما لأن الخمر المتخذ منه تحث على السخاء و الكرم فاشتقوا له منه اسما فكره أن يسمى باسم مأخوذ من

الکرم و جعل المؤمن أولی به یقال رجل کرم أی کریم وصف بالمصدر کرجل عدل و ضیف و قال الزمخشری أراد أن یقرر و یشدد ما فی قوله تعالی إِنَّ أَکْرَمَکُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاکُمْ بطریقه أنیقه و مسلک لطیف و لیس الغرض حقیقه النهی عن تسمیه العنب کرما و لکن الإشاره إلی أن المسلم التقی جدیر بأن لا یشارک فیما سماه الله به و قوله فإنما الکرم الرجل المسلم أی إنما المستحق للاسم المشتق من الکرم الرجل المسلم انتهی.

و قال الکرمانی هو حصر ادعائی نفیا لتسمیتهم العنب کرما إذ الخمر المتخذ منه یحث علی الکرم فجعل المؤمن المتقی من شربها أحق و قال النووی یوصف به المؤمن تسمیه بالمصدر لا الکرم لئلا یتذکروا به الخمر التی تسمی کرما

ص: ۱۵۰

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۱۹۸- ۱۹۹.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۲۷۰ فی حدیث.

۳- ۳. المحاسن: ۵۴۶.

۴- ۴. رواه مسلم فی صحیحه کتاب الألفاظ بالرقم ۸ ص ۱۷۶۲ و روی عن أبی هریره قال: قال رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله و سلم:« لا یقولن أحدکم الکرم. فانما الکرم قلب المؤمن».

و قال الطيبى سموه به لأن الخمر المتخذ منه تحث على السخاء فكرهه الشارع إسقاطا لها عن هذه الرتبه و تأكيدا لحرمتها و الفرق بين الجود و الكرم أن الجود بذل المقتنيات و كرم الإنسان أخلاقه و أفعاله المحموده.

**[ترجمه]در نهایه آمده است که در حدیث آمده «به انگور کَرْمَ مگوئید زیرا کَرْمَ مرد مسلمان است»، گفته شده است، کَرْم را کَرْم می گویند چون که، شراب آن سخاوت و کرم می آورد و این نام را از کَرَم برایش باز گرفته اند، و پیغمبر صلی الله علیه و آله نخواست نامی از کَرْمَ روی انگور باشد و مؤمن را شایسته آن دانست. گفته می شود «رجل کَرْم » یعنی فرد کریم. و در واقع با مصدر مورد وصف قرار گرفته است همان گونه که «رجل عدل و ضیف» یعنی فردی عادل و مهمان نواز است، نیز از همین نوع می باشد. زمخشری گفته است: منظور پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله تأکید لطیف بر این فرمایش خدای تعالی است که«إِنَّ أَکْرَمَکُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتقیکم - . حجرات / ۱۳ - » {در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزگارترین شماست} و منظور، نهی از نامیدن انگور به کَرْم نیست بلکه اشاره است به اینکه شایسته نیست چیز دیگری به جز مسلمان با تقوا، در نامی که خداوند، مومن را به آن نام نهاده است، مشارکت داشته باشد. و اینکه فرموده است: همانا کَرْم، مرد مسلمان است یعنی شایسته این نام که مشتق از کرامت است، فرد مسلمان می باشد. .پایان.

کرمانی گفته است: این حصر ادعائی است و ردّ قول آنها است که انگور را برای می آن کرم نامیدند و مؤمن با تقوی را به کَرم سزاوارتر از می خواران دانسته است. نووی گفته است: مؤمن را کرم نامیده تا مردم این نام را برای می فراموش کنند، طیبی گفته است: انگور را کَرْم نامیده اند برای اینکه مِی آن سخاوت می آورد و شارع آن را بد داشته است تا آن را از این مقام دور کند و بر حرمت آن تأکید نماید و فرق میان جود و کرم این است که جود، بخشش اموال است و کرم آدمی در اخلاق و اعمال پسندیده است .

**[ترجمه]

باب ۶ الزبیب

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ بَکْرٍ الْخُوزِیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ الطَّائِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَیْکُمْ بِالزَّبِیبِ فَإِنَّهُ یَکْشِفُ الْمِرَّةَ وَ یَذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ یَشُدُّ الْعَصَبَ وَ یَذْهَبُ بِالْإِعْیَاءِ وَ یُحَسِّنُ الْخُلُقَ وَ یُطَیِّبُ النَّفْسَ وَ یَذْهَبُ بِالْغَم (۱).

**[ترجمه]خصال: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: بر شما باد خوردن کشمش، زیرا صفراء را می برد و بلغم را می برد و پی را سخت می کند و خستگی را بر می اندازد و خلق را خوش می کند و نفس را پاک می کند و اندوه را می برد. - . الخصال : ۳۴۴ -

**[ترجمه]

«۲»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ: مِثْلَهُ وَ فِیهِ بِالضَّنَاءِ مَکَانَ قَوْلِهِ بِالْإِعْیَاءِ(۲).

**[ترجمه]عیون اخبار: در عیون مانند آن آمده است و در آن به جای «بالأعیاء» «بالضناء» یعنی بیماری و بدحالی آمده است.
-. عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس ضنی کرضی ضنی فهو ضنی و ضن کحری و حر مرض مرضا مخامرا کلما ظن برؤه نکس و أضناه المرض.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: ضنی مانند رضی است، گفته می شود ضنی فهو ضنی و ضن مانند حری و حر به معنای مریض شدن است به گونه ای که هر وقت که گمان کرد بهبود یافته است دوباره برگردد و بیماری او را مریض کند.

**[ترجمه]

«۳»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ عَلِیٍّ قَالَ: مَنْ أَکَلَ إِحْدَی وَ عِشْرِینَ زَبِیبَهً حَمْرَاءَ عَلَی الرِّیقِ لَمْ یَجِدْ فِی جَسَدِهِ شَیْئاً یَکْرَهُهُ (۳).

صحیفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]عیون اخبار: امام علی علیه السّلام می فرماید: هر کس در ناشتا بیست و یک دانه کشمش سرخ بخورد در بدنش بدی نمی بیند. -. عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۱ -

در صحیفه رضا مانند آن آمده است.

**[ترجمه]

«۴»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّیْخِ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَفَّارِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ الدِّعْبِلِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ

عليهم السلام قَالَ: مَنْ أَدَامَ أَكْلَ

ص: ۱۵۱

۱- ۱. الخصال ۳۴۴.

۲- ۲. عیون الأخبار ۲ ر ۳۵.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۴۱.

۴- ۴. صحیفه الرضا لم نجده.

إِحْدَى وَ عِشْرِينَ زَبِيبَةً حَمْرَاءَ عَلَى الرِّيقِ لَمْ يَمْرَضْ إِلَّا مَرَضَ الْمَوْتِ (١).

المحاسن، عن أبی القاسم و یعقوب بن یزید عن القندی عن ابن سنان عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (٢).

و رواه عن أبیه عن أبی البختری عن أبی عبد الله علیه السلام (٣).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام علی علیه السلام می فرماید: هر کس بر خوردن بیست و یک دانه کشمش سرخ در ناشتا مداومت داشته باشد بیمار نشود جز برای مردن. - . امالی الطوسی ١ : ٣٧٠ -

در محاسن مانند آن آمده است . - . المحاسن : ۵۴٨ -

**[ترجمه]

«۵»

الْمَجَالِسُ،(۴)

بِإِسْنَادِ الدِّعْبِلِيِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: الزَّبِيبُ يَشُدُّ الْقَلْبَ وَ يَذْهَبُ بِالْمَرَضِ وَ يُطْفِئُ الْحَرَارَةَ وَ يُطَيِّبُ النَّفْسَ.

**[ترجمه]امام علی علیه السّلام فرمود: کشمش دل را تقویت می کند و بیماری را می برد و حرارت را فرو می نشاند و نفس را پاک کند.

**[ترجمه]

«۶»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: إِحْدَى وَ عِشْرُونَ زَبِيبَةً حَمْرَاءَ فِي كُلِّ يَوْمٍ عَلَى الرِّيقِ تَدْفَعُ جَمِيعَ الْأَمْرَاضِ إِلَّا مَرَضَ الْمَوْتِ (۵).

المحاسن، عن القاسم بن یحیی عن جده عن أبی بصیر عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۶).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: خوردن بیست و یک دانه کشمش سرخ هر روز ناشتا هر بیماری را رفع می کند جز بیماری مردن را. - . الخصال ٢ : ۶١٢ - در محاسن مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۵۴٨ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: مَنِ اصْطَبَحَ إِحْدَى وَ عِشْرِينَ زَبِيبَةً حَمْرَاءَ لَمْ يَمْرَضْ إِلَّا مَرَضَ الْمَوْتِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى (۷).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السلام می فرماید: هر کس با بیست و یک کشمش سرخ، صبح کند جز به بیماری مردن دچار نمی شود، ان شاءالله - . المحاسن : ۵۴۸ -

**[ترجمه]

بيان

فى النهايه الاصطباح أكل الصبوح و هو الغداء و فى الصحاح الصبوح

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۰ و فیه ۱ ر ۳۷۱ بالإسناد الی الرضا علیه السّلام عن آبائه عن علی بن الحسین عن نزال بن سیره عن علیّ بن أبی طالب علیه السّلام أنّه قال: من أكل احدی و عشرین زبیبه حمراء، لم یر فی جسده شیئا یكرهه.

۲- ۲. المحاسن ۵۴۸.

۳- ۳. المحاسن ۵۴۸.

۴- ۴. فی مطبوعه الكمبانیّ و هكذا المخطوطه: المحاسن، و هو تصحیف راجع أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۲.

۵- ۵. الخصال ۲ ر ۶۱۲.

۶- ۶. المحاسن: ۵۴۸.

۷- ۷. المحاسن: ۵۴۸.

الشرب بالغداه و اصطبح الرجل شرب صبوحا

**[ترجمه]در نهایه گفته است: «الاصطباح» به معنای خوردن صبحانه است. در صحاح آمده است«الصبوح» به معنای نوشیدن در صبح است و «اصطبح الرجل» یعنی صبح هنگام نوشید.

**[ترجمه]

و أقول

كان تخلف بعض هذه الأمور لتخلف بعض الشرائط من الإخلاص و التقوى و غيرهما أو لوجود معارض أقوى.

**[ترجمه]تفاوت برخی از این امور برای تفاوت شرائط آن ها همچون اخلاص و تقوی و غیر آن یا برای وجود معارضی اقوی است.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ قَالَ حَدَّثَنِی رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الزَّبِیبُ یَشُدُّ الْعَصَبَ وَ یَذْهَبُ بِالنَّصَبِ وَ یُطَیِّبُ النَّفْسَ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: کشمش، پی را محکم می کند و خستگی را می برد و نفس را پاک می کند. -. المحاسن : ۵۴۸ -

**[ترجمه]

«۹»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْبُرْسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْأَرْمَنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنْ أَكَلَ إِحْدَی وَ عِشْرِینَ زَبِیبَهً حَمْرَاءَ أَوَّلَ النَّهَارِ دَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ كُلَّ مَرَضٍ وَ سَقَمٍ (۲).

وَ عَنْ حَرِیزِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ النَّاسَ یَقُولُونَ فِی هَذَا الزَّبِیبِ قَوْلًا عَنْكُمْ فَمَا هُوَ قَالَ نَعَمْ وَ ذَكَرَ الْحَدِیثَ (۳).

**[ترجمه]طب الائمه: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: هر کس در آغاز هر روز بیست و یک دانه کشمش سرخ بخورد خداوند از او هر بیماری و دردی را می برد. -. طب الائمه : ۱۳۷ -

حریز می گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: یا ابن رسول اللّه مردم در باره کشمش از قول شما سخن می گویند. فرمود: درست است و همین حدیث را بیان کرد. - . طب الائمه : ۱۳۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَكَارِمُ، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالزَّبِيبِ فَإِنَّهُ يُطْفِئُ الْمِرَّةَ وَ يَأْكُلُ الْبَلْغَمَ وَ يُصِحُّ الْجِسْمَ وَ يُحَسِّنُ الْخُلُقَ وَ يَشُدُّ الْعَصَبَ وَ يَذْهَبُ بِالْوَصَبِ (۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله می فرماید: بر شما باد خوردن کشمش، زیرا صفراء را خاموش می کند و بلغم را می برد و تن را سالم می کند و خلق را نیکو می سازد و پی را محکم کند و رنج را بر می اندازد. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

الْإِخْتِصَاصُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَنْجَوَيْهِ الدِّينَوَرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِيهِ زِيَادِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ أَبِي هِنْدٍ قَالَ: أُهْدِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ طَبَقٌ مُغَطًّى فَكَشَفَ الْغِطَاءَ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ نِعْمَ الطَّعَامُ الزَّبِيبُ يَشُدُّ الْعَصَبَ وَ يَذْهَبُ بِالْوَصَبِ وَ يُطْفِئُ الْغَضَبَ وَ يُرْضِي الرَّبَّ وَ يَذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ يُطَيِّبُ النَّكْهَةَ وَ يُصَفِّي اللَّوْنَ (۵).

۱- ۱. المحاسن ۵۴۸.

۲- ۲. طبّ الأئمّه ۱۳۷.

۳- ۳. طبّ الأئمّه ۱۳۷.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ۲۰۰.

۵- ۵. الاختصاص: ۱۲۳- ۱۲۴.

**[ترجمه]اختصاص: ابی هند می گوید: برای رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم طَبَقی رو بسته هدیه آوردند و روکش آن را برداشت و فرمود: با نام خدا بخورید، کشمش، چه خوب خوراکی است پی را محکم می کند رنج را می برد و خشم را خاموش می کند و پروردگار را خشنود می سازد و بلغم را بر می اندازد و بوی دهان را خوش می کند و رنگ را صفا می دهد. - . الاختصاص : ۱۲۴-۱۲۳ -

**[ترجمه]

باب ۷ فضل الرمان و أنواعه

روایات

«۱»

الْعُيُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِيهِ وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْخُوزِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِيِّ وَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأُشْنَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَهْرَوَيْهِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ كُلِّهِمْ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كُلُوا الرُّمَّانَ فَلَيْسَتْ مِنْهُ حَبَّةٌ تَقَعُ فِي الْمَعِدَهِ إِلَّا أَنَارَتِ الْقَلْبَ وَ أَخْرَجَتِ الشَّيْطَانَ أَرْبَعِينَ يَوْماً(۱).

وَ بِهَذِهِ الْأَسَانِيدِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: كُلُوا الرُّمَّانَ بِشَحْمِهِ فَإِنَّهُ دِبَاغٌ لِلْمَعِدَهِ(۲).

وَ بِهَذِهِ الْأَسَانِيدِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْعَبَّاسِ كَانَ يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَ إِذَا أَكَلَ الرُّمَّانَ لَمْ يَشْرَكْهُ أَحَدٌ فِيهِ وَ يَقُولُ فِي كُلِّ رُمَّانَةٍ حَبَّةٌ مِنْ حَبَّاتِ الْجَنَّهِ(۳).

صحيفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثل الأخبار الثلاثه(۴) المكارم، عن أبي سعيد: مثل الحديث الأول (۵).

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله می فرماید: انار بخورید که هیچ دانه ای از آن در معده وارد نمی شود مگر آنکه دل را روشن می کند و شیطان را تا ۴۰ روز خارج می کند. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ -

امام علی علیه السّلام می فرماید: انار را با پیه اش بخورید چون نرم کننده معده است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۳ -

عبد الله بن عباس می گوید: زمانی که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله انار می خورد کسی را در یک انار شریک نمی کرد و می فرمود: در هر اناری یک دانه بهشتی است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۳ -

در صحیفه رضا مانند آن آمده است - . صحیفه الرضا : ۳۴ - و در مکارم نیز مانند حدیث اول آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ السَّيَّارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِی يَرْفَعُهُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: أَرْبَعَهٌ يُعَدِّلْنَ الطِّبَاعَ الرُّمَّانُ السُّورَانِيُّ وَ الْبُسْرُ الْمَطْبُوخُ

ص: ۱۵۴

۱- ۱. عيون الأخبار ۲ ر ۳۵.

۲- ۲. المصدر نفسه ۲ ر ۴۳.

۳- ۳. المصدر نفسه ۲ ر ۴۳.

۴- ۴. صحيفه الرضا: ۳۴.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ۱۹۵.

وَ الْبَنَفْسَجُ وَ الْهِنْدَبَاءُ(۱).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام می فرماید: چهار چیز، طبعها را معتدل می سازند: انار سورانی، غوره خرمای پخته، بنفشه و کاسنی. - . الخصال : ۲۴۹ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس سوريه مضمومه مخففه اسم للشام أو موضع قرب خناصره و سورين نهر بالری و أهلها يتطيرون منه لأن السيف الذی قتل به يحيى بن زيد بن علی بن الحسين غسل فيه و سوری كطوبی موضع بالعراق و هو من بلد السريانيين و موضع من عمل بغداد و قد يمد انتهى و لعل إحدى الأخيرين هنا أنسب و الألف و النون من زيادات النسب.

**[ترجمه]در قاموس است که سوریه نام شام است یا جایی نزدیک خناصره، و سورین نهریست در سرزمین ری که مردمش بدان فال بد می زنند، زیرا شمشیری را که با آن یحیی بن زید بن علی را کشتند در آن شستند، و سوری بر وزن طوبی جاییست در عراق که از سرزمین سریانیها بوده و جایی در اطراف بغداد است و سوراء هم گفته می شود.پایان. و یکی از دو تای اخیر در اینجا مناسب تر است و الف و نون برای نسبت افزوده شده است.

**[ترجمه]

«۳»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الطَّحَّانِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: خَمْسَةٌ مِنْ فَاكِهَهِ الْجَنَّهِ فِی الدُّنْيَا الرُّمَّانُ الْإِمْلِيسِیُّ وَ التُّفَّاحُ وَ السَّفَرْجَلُ وَ الْعِنَبُ وَ الرُّطَبُ الْمُشَانُ (۲).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام می فرماید: پنج چیز از میوه های بهشت هستند در این جهان: انار ملس(إملیسی)، سیب، به، انگور، و رطب مشان. - . الخصال : ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۴»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَفَّارِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِیٍّ الدِّعْبِلِیِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام أَنَّهُ قَالَ: أَرْبَعَهٌ نَزَلَتْ مِنَ الْجَنَّهِ الْعِنَبُ الرَّازِقِیُّ وَ الرُّطَبُ الْمُشَانُ وَ الرُّمَّانُ الْإِمْلِيسِیُّ وَ التُّفَّاحُ الشَّعْشَعَانِیُّ يَعْنِی الشَّامِیَّ وَ فِی خَبَرٍ آخَرَ وَ السَّفَرْجَلُ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: امیر المؤمنین علیه السلام می فرماید: چهار میوه از بهشت فرود آمدند: انگور رازقی، رطب مشان و انار ملس(إملیسی) و سیب شامی و در روایت دیگر: و به. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۸ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: أَطْعِمُوا صِبْيَانَكُمُ الرُّمَّانَ فَإِنَّهُ أَسْرَعُ لِأَلْسِنَتِهِمْ (۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: امیرالمؤمنین علیه السّلام می فرماید: به کودکان خود انار بدهید که زودتر زبان باز کنند. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۲ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْهُ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا مِنْ رُمَّانَةٍ إِلَّا وَ فِيهَا حَبَّةٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَالَ فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ لَا أَتْرُكَ شَيْئاً مِنْهَا(۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم فرمود هیچ اناری نیست مگر آن که در آن دانه ایست از بهشت. فرمود: من دوست دارم هیچ دانه اش وانیفتد. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۹ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ،(۶) بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: شَيْئَانِ مَا دَخَلَا جَوْفاً

۱- ۱. الخصال ۲۴۹.

۲- ۲. الخصال ۲۸۹.

۳- ۳. أمالي الطوسيّ ۱ ر ۳۷۸.

۴- ۴. أمالي الطوسيّ ۱ ر ۳۷۲.

۵- ۵. أمالي الطوسيّ ۱ ر ۳۷۹.

۶- ۶. أمالي الطوسيّ ۱ ر ۳۷۹.

قَطَّ إِلَّا أَفْسَدَاهُ وَ شَيْئَانِ مَا دَخَلَا جَوْفاً قَطَّ إِلَّا أَصْلَحَاهُ فَأَمَّا اللَّذَانِ يُصْلِحَانِ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ فَالرُّمَّانُ وَ الْمَاءُ الْفَاتِرُ وَ أَمَّا اللَّذَانِ يُفْسِدَانِ فَالْجُبُنُّ وَ الْقَدِيدُ.

المحاسن، عن بعض أصحابنا رفعه عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام علی بن الحسین علیه السّلام می فرماید: دو چیز هرگز در درونی وارد نمی شوند مگر آنکه تباهش می کنند و دو چیز در درونی وارد نمی شوند مگر آنکه آن را بهبود می بخشند، آن دو چیز که درون انسان را بهبود می بخشند(اصلاح می کنند) انار است و آب نیم گرم و اما آن دو که تباه می کنند پنیر است و گوشت خشکیده. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۹ -

در محاسن از امام صادق علیه السلام مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۴۶۳ -

**[ترجمه]

«۸»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: كُلُوا الرُّمَّانَ بِشَحْمِهِ فَإِنَّهُ دِبَاغٌ لِلْمَعِدَةِ وَ فِی كُلِّ حَبَّةٍ مِنَ الرُّمَّانِ إِذَا اسْتَقَرَّتْ فِی الْمَعِدَةِ حَيَاةٌ لِلْقَلْبِ وَ إِنَارَةٌ لِلنَّفْسِ وَ تُمْرِضُ وَسْوَاسَ الشَّيْطَانِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً(۲).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: انار را با پیه اش بخورید که نرم کننده معده است و هر دانه ای از انار که در معده جای گیرد موجب حیات قلب و روشنی جان است و وسوسه شیطان را تا چهل شب ناخوش می کند. - . الخصال : ۶۳۶ -

**[ترجمه]

«۹»

الطب، طب الأئمه علیهم السلام عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُؤَذِّنِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ وَ الرُّمَّانُ مِنْ فَوَاكِهِ الْجَنَّةِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فِيهِما فاكِهَةٌ وَ نَخْلٌ وَ رُمَّانٌ (۳).

**[ترجمه]طب الائمه: در حدیث دیگری مانند قبلی از امیر المؤمنین علیه السّلام نقل شده است و در پایان آن افزوده شده است: انار از میوه های بهشت است، خداوند عز و جل فرموده است: «فِيهِما فاكِهَةٌ وَ نَخْلٌ وَ رُمَّانٌ » - . رحمن / ۶۸ - { در آن دو، میوه و خرما و انار است.} - . طب الائمه : ۱۳۴ -

**[ترجمه]

بیان

وسواس الشیطان أی الشیطان الذی اسمه الوسواس کما عبر عنه فی سائر الأخبار بشیطان الوسوسه أو المراد به وسوسه الشیطان ففی إسناد المرض إلیه مجاز.

**[ترجمه]«وسواس الشیطان» یعنی شیطانی که نام آن وسواس است همان گونه که در دیگر اخبار از شیطان وسوسه تعبیر شده است یا اینکه مقصود، وسوسه شیطان است و نسبت دادن مرض به آن، مَجاز است.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ زِیَادٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ: الْفَاکِهَهُ عِشْرُونَ وَ مِائَهُ لَوْنٍ سَیِّدُهَا الرُّمَّانُ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السّلام فرمود: میوه صدو بیست نوع است و سرور همه آن ها، انار است. -. المحاسن : ۵۳۹ و ۵۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْیَقْطِینِیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: مِمَّا أَوْصَی بِهِ آدَمُ إِلَی هِبَهِ اللَّهِ عَلَیْکَ بِالرُّمَّانِ فَإِنَّکَ إِنْ أَکَلْتَهُ وَ أَنْتَ جَائِعٌ أَجْزَأَکَ وَ إِنْ أَکَلْتَهُ وَ أَنْتَ شَبْعَانُ أَمْرَأَکَ (۵).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السّلام فرمود: از سفارش های آدم به هبه اللّه این بود که بر تو باد خوردن انار که اگر آن را در گرسنگی بخوری تو را بس باشد و اگر در سیری بخوری بر تو گوارا باشد. -. المحاسن : ۵۳۹ و ۵۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی یُوسُفَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام

۱- ۱. المحاسن: ۴۶۳.

۲- ۲. الخصال ۶۳۶.

۳- ۳. طبّ الأئمّه ۱۳۴ و الآيه فى سوره الرحمن: ۶۸.

۴- ۴. المحاسن ۵۳۹ و ۵۴۰.

۵- ۵. المحاسن ۵۳۹ و ۵۴۰.

قَالَ: لَمْ يَأْكُلِ الرُّمَّانَ جَائِعٌ إِلَّا أَجْزَأَهُ وَ لَمْ يَأْكُلْهُ شَبْعَانُ إِلَّا أَمْرَأَهُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السّلام فرمود: گرسنه ای انار نمی خورد مگر آن که سیر می شود و سیری انار نمی خورد مگر آن که بر او گوارا می باشد. - . المحاسن : ۵۴۰ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس مرأ الطعام مثلثه الراء فهو مری ء یعنی حمید المغبه و هنأنی و مرأنی فإن أفرد فأمرأنی.

**[ترجمه]در قاموس مرأ الطعام یعنی خوش گوار و هنأنی و مرأنی به همان معناست

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَوْ كُنْتُ بِالْعِرَاقِ لَأَكَلْتُ كُلَّ يَوْمٍ رُمَّانَةً سُورَانِيَّةً وَ اغْتَمَسْتُ فِي الْفُرَاتِ غَمْسَةً(۲).

**[ترجمه]محاسن: عبد العزیز العبدیّ می گوید امام صادق علیه السّلام فرمود: اگر در عراق بودم هر روز یک دانه انار می خوردم و یک بار در فرات در آب فرو می رفتم. - . المحاسن : ۵۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ غَزْوَانَ قَالَ: كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَأْكُلُ الرُّمَّانَ كُلَّ لَيْلَةِ جُمُعَةٍ(۳).

**[ترجمه]محاسن: سعید بن غزوان می گوید: امام صادق علیه السّلام هر شب جمعه انار می خورد. - . المحاسن : ۵۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ يُونُسَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا مِنْ رُمَّانَةٍ إِلَّا وَ فِيهَا حَبَّةٌ مِنَ الْجَنَّةِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: اناری نیست مگر اینکه یک دانه بهشتی در آن وجود دارد. - . المحاسن : - ۵۴۰

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: فِی کُلِّ رُمَّانَهٍ حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: در هر اناری یک دانه بهشتی وجود دارد. - . المحاسن : ۵۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِیهَا حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ فَإِذَا شَذَّ مِنْهَا شَیْ ءٌ فَخُذُوهُ وَ مَا وَقَعَتْ أَوْ مَا دَخَلَتْ تِلْکَ الْحَبَّهُ مَعِدَهَ امْرِئٍ قَطُّ إِلَّا أَنَارَتْهَا أَرْبَعِینَ لَیْلَهً وَ نَفَتْ عَنْهُ شَیْطَانَ الْوَسْوَسَهِ وَ رَوَی بَعْضُهُمْ وَ نَفَتْ عَنْهُ وَسْوَسَهَ الشَّیْطَانِ (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود : اناری نیست مگر اینکه دانه ای از بهشت در آن وجود دارد. اگر دانه ای از آن بیفتد بگیرش و آن دانه در معده ای هرگز نیفتد جز اینکه چهل شب، آن را روشن می دارد، و شیطان وسوسه را از آن دور می کند، و در روایت دیگر آمده است که: وسوسه شیطان را از آن دور کند. - . المحاسن : ۵۴۰ -

**[ترجمه]

بیان

فإذا شذ أی ندر و سقط.

**[ترجمه]«فإذا شذ» یعنی کنده شد و افتاد.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْوَشَّاءِ وَ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ مُثَنًّی عَنْ زِیَادٍ عَنْ یَحْیَی الْحَنْظَلِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ بَیْنَ یَدَیْهِ طَبَقٌ فِیهِ رُمَّانٌ فَقَالَ لِی یَا زِیَادُ ادْنُ وَ کُلْ مِنْ هَذَا الرُّمَّانِ أَمَا إِنَّهُ لَیْسَ شَیْ ءٌ أَبْغَضَ إِلَیَّ مِنْ أَنْ یَشْرَکَنِی فِیهِ

أَحَدٌ مِنَ الرُّمَّانِ أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ رُمَّانَةٍ إِلَّا وَ فِيهَا حَبَّةٌ مِنْ حَبِّ الْجَنَّهِ(۷).

ص: ۱۵۷

۱- ۱. المحاسن ۵۴۰.

۲- ۲. المحاسن ۵۴۰.

۳- ۳. المحاسن ۵۴۰.

۴- ۴. المحاسن ۵۴۰.

۵- ۵. المحاسن ۵۴۰.

۶- ۶. المحاسن ۵۴۰.

۷- ۷. المحاسن ۵۴۰.

و منه عن أبيه عن ابن أبی عمیر عن حفص بن البختری عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۱).

**[ترجمه]محاسن: زیاد بن یحیی حنظلی می گوید: نزد امام صادق علیه السّلام رفتم و مقابلش طبقی از انار بود. فرمود: ای زیاد بیا نزدیک و از این انار بخور چون چیزی از آن نزد من بدتر از این نیست که کسی در یک دانه انار شریک من شود چون هیچ اناری نیست مگر آن که در آن یک دانه بهشتی است. - . المحاسن : ۵۴۰ -

مانند آن از امام صادق علیه السلام نقل شده است. - . المحاسن : ۵۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ وَ هِشَامٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ کَانَ أَبِی لَیَأْخُذُ الرُّمَّانَهَ فَیَصْعَدُ بِهَا إِلَی فَوْقُ فَیَأْکُلُهَا وَحْدَهُ خَشْیَهَ أَنْ یَسْقُطَ مِنْهَا شَیْ ءٌ وَ مَا مِنْ شَیْ ءٍ أُشَارَکُ فِیهِ أَبْغَضَ إِلَیَّ مِنَ الرُّمَّانِ إِنَّهُ لَیْسَ مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِیهَا حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ(۲).

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا مِنْ شَیْ ءٍ أُشَارَکُ فِیهِ أَبْغَضَ إِلَیَّ مِنَ الرُّمَّانِ وَ مَا مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِیهَا حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ وَ رَوَاهُ النَّوْفَلِیُّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام (۳).

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: وَ مَا مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِیهَا حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ وَ إِذَا أَکَلَهَا الْکَافِرُ بَعَثَ اللَّهُ إِلَیْهِ مَلَکاً فَانْتَزَعَهَا مِنْهُ (۴).

**[ترجمه]محاسن: از امام صادق علیه السلام مانند روایت قبلی نقل شده است جز اینکه در آن افزوده است که فرمود: پدرم یک دانه انار برمی داشت و بالا می برد و آن را می خورد مبادا از آن چیزی بیفتد، نزد من، شریک شدن در هیچ چیز بدخواه تر از شراکت در انار نیست. اناری نیست مگر آنکه در آن یک دانه بهشتی است. - . المحاسن : ۵۴۰ -

امام صادق علیه السلام می فرماید: نزد من، شریک شدن در هیچ چیز بدخواه تر از شراکت در انار نیست. و هیچ اناری نیست مگر اینکه در آن دانه ای بهشتی وجود دارد. - . المحاسن : ۵۴۰ -

در حدیث دیگری آمده است: اناری نیست مگر اینکه یک دانه بهشتی دارد و چون کافر آن را بخورد خدا فرشته ای می فرستد تا آن دانه بهشتی را از آن برباید. - . المحاسن : ۵۴۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ الرَّمَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا مِنْ شَیْ ءٍ أُشَارَکُ فِیهِ

أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنَ الرُّمَّانِ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِيهَا حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: نزد من، شریک شدن در هیچ چیز بدخواه تر از شراکت در انار نیست. - . المحاسن : ۵۴۱ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبَانٍ الْكَلْبِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ وَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليهما السلام يَقُولَانِ: مَا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ ثَمَرَهٌ كَانَتْ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنَ الرُّمَّانِ وَ قَدْ كَانَ وَ اللَّهِ إِذَا أَكَلَهَا أَحَبَّ أَنْ لَا يَشْرَكَهُ فِيهَا أَحَدٌ(۶).

**[ترجمه]محاسن: از امام باقر و امام صادق علیه السلام روایت شده است که فرمودند: بر روی زمین میوه ای دوست داشتنی از انار در نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله نبود و به خدا سوگند دوست داشت زمانی که انار می خورد کسی در آن با ایشان شریک نشود. - . المحاسن : ۵۴۱ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ أَبِي لَمْ يُحِبَّ أَنْ يَشْرَكَهُ فِيهَا أَحَدٌ فِي أَكْلِ الرُّمَّانَهِ لِأَنَّ فِي كُلِّ رُمَّانَهٍ حَبَّهً مِنَ الْجَنَّهِ(۷).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: پدر من دوست نداشت که در خوردن انار، کسی شریک او شود زیرا در هر اناری دانه ای از بهشت وجود دارد. - . المحاسن : ۵۴۱ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام إِذَا أَكَلَ الرُّمَّانَ بَسَطَ تَحْتَهُ مِنْدِيلًا فَسُئِلَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لِأَنَّ فِيهِ حَبَّاتٍ

ص: ۱۵۸

۱- ۱. المصدر نفسه و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمباني.

٢- ٢. المصدر نفسه و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانيّ.

٣- ٣. المصدر نفسه و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانيّ.

٤- ٤. المصدر نفسه و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانيّ.

٥- ٥. المصدر: ٥٤١.

٦- ٦. المصدر: ٥٤١.

٧- ٧. المصدر: ٥٤١.

مِنَ الْجَنَّهِ فَقِيلَ لَهُ إِنَّ الْيَهُودِيَّ وَ النَّصْرَانِيَّ وَ مَنْ سِوَاهُمْ يَأْكُلُونَهَا قَالَ إِذَا كَانَ ذَلِكَ بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهِ مَلَكاً فَانْتَزَعَهَا مِنْهُ لِئَلَّا يَأْكُلَهَا(۱).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]محاسن: زمانی که امیر المؤمنین علیه السّلام انار می خورد دستمالی زیر آن پهن می کرد، و از علت آن پرسیدند، فرمود: چون دانه های بهشتی دارد. به ایشان عرض کردند: یهود و نصرانی و دیگران هم از آن می خوردند، فرمود: زمانی که چنین باشد خداوند فرشته ای می فرستد که آن دانه ها را جدا کنند تا آن ها آن را نخورند. - . المحاسن : ۵۴۱ -

در مکارم: مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۲۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِي يُوسُفَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَكَلَ الرُّمَّانَ بَسَطَ الْمِنْدِيلَ عَلَى حَجْرِهِ فَكُلَّمَا وَقَعَتْ حَبَّهٌ أَكَلَهَا وَ يَقُولُ لَوْ كُنْتُ مُسْتَأْثِراً عَلَى أَحَدٍ لَاسْتَأْثَرْتُ الرُّمَّانَ (۳).

**[ترجمه]محاسن: زمانی که امام صادق علیه السّلام انار می خورد دستمالی در دامنش پهن می کرد و چون دانه ای می افتاد آن را بر می داشت و می فرمود: اگر چیزی را از دیگری دریغ دارم انار را دریغ می دارم. - . المحاسن : ۵۴۲ -

**[ترجمه]

بیان

الاستیثار الانفراد بالشی ء و أن یخص به نفسه و استأثر علی أصحابه أی اختار لنفسه أشیاء حسنه أی لو کنت متفردا بشی ء باخلا علی غیری لفعلت ذلک فی الرمان أی فی جنسه لا فی خصوص الرمانه فإنه علیه السلام کان یفعل ذلک فیها أو لو کنت اخترت الأجود لنفسی لفعلته فی الرمان أو لو کنت علی الفرض المحال غاصبا من الناس شیئا أو منفردا بما للناس فیه شرکه لفعلته فیه و علی التقادیر الغرض بیان فضل الرمان و کثره منافعه و کرامته عنده.

**[ترجمه]«استیثار» یعنی اختصاص چیزی به خود، و «استاثر علی أصحابه» یعنی چیزهای خوبی را به خود اختصاص داد. یعنی اگر [قرار باشد] چیزی را به خود اختصاص دهم و در مورد آن نسبت به دیگران بخیل باشم، در مورد انار این کار را می کردم. یعنی در مورد جنس انار نه در مورد یک انار. و حضرت علیه السلام، این کار را در مورد آن انجام می داد. یا اینکه اگر [قرار بود] بهترین را برای خود برگزینم در مورد انار چنین می کردم. یا اینکه با فرض محال اگر [قرار بود] چیزی را از مردم غصب کنم، یا اینکه اگر[قرار بود] در مود آنچه مردم در مورد آن با هم شرکت می ورزند، تنها بودن را بر می گزیدم در مورد انار چنین می کردم. این دلالت دارد بر فضیلت انار و سود بسیار آن و ارجمند بودنش نزد آن حضرت.

**[ترجمه]

«۲۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ قَالَ: رَأَیْتُ أُمَّ سَعِیدٍ الْأَحْمَسِیَّهَ وَ هِیَ تَأْكُلُ رُمَّاناً وَ قَدْ بَسَطَتْ ثَوْباً قُدَّامَهَا تَجْمَعُ كُلَّمَا سَقَطَ مِنْهَا عَلَیْهِ فَقُلْتُ مَا هَذَا الَّذِی تَصْنَعِینَ فَقَالَتْ قَالَ مَوْلَایَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیه السلام مَا مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِیهَا حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ لَا یَسْبِقَنِی أَحَدٌ إِلَی تِلْكَ الْحَبَّهِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: راوی می گوید: ام سعید احمسیه را دیدم که انار می خورد و لباسی در مقابلش گسترده است و هر دانه ای که در آن می افتد را جمع می کند، پس گفتم این چه کاری است که می کنید؟ گفت: مولایم جعفر بن محمد علیه السلام فرمود: اناری نیست مگر اینکه در آن دانه ای بهشتی است. و من دوست دارم که کسی در مورد آن دانه بر من پیشی نگیرد. - . المحاسن : ۵۴۲ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: فِی كُلِّ رُمَّانَهٍ حَبَّهٌ مِنْ رُمَّانِ الْجَنَّهِ فَكُلُوا مَا یَنْتَثِرُ مِنَ الرُّمَّانِ (۵).

و منه عن بعض أصحابنا عن الأصم عن شعیب عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله قال و رواه الحجال عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۶).

ص: ۱۵۹

۱- ۱. المحاسن: ۵۴۱.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ۱۹۴.

۳- ۳. المحاسن ۵۴۲.

۴- ۴. المحاسن ۵۴۲.

۵- ۵. المحاسن ۵۴۲.

۶- ۶. المحاسن ۵۴۲.

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلى الله عليه و آله مى فرمايد: در هر انارى، دانه اى از انارهاى بهشتى وجود دارد پس آنچه از انار كه پراكنده مى شود را بخوريد. - . المحاسن : ۵۴۲ -

مانند آن با اسناد ديگرى نقل شده است. - . المحاسن : ۵۴۲ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ عَنِ النَّوْفَلِيِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: كُلُوا الرُّمَّانَ بِشَحْمِهِ فَإِنَّهُ دِبَاغُ الْمَعِدَهِ وَ مَا مِنْ حَبَّهٍ اسْتَقَرَّتْ فِى مَعِدَهِ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا أَنَارَتْهَا وَ أَمْرَضَتْ شَيْطَانَ وَسْوَسَتِهَا أَرْبَعِينَ صَبَاحاً(۱).

وَ فِى حَدِيثٍ آخَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: كُلُوا الرُّمَّانَ بِشَحْمِهِ فَإِنَّهُ يَدْبُغُ الْمَعِدَهَ وَ يَزِيدُ فِى الذِّهْنِ (۲).

**[ترجمه]امام على عليه السّلام مى فرمايد: انار را با پيه اش بخوريد كه معده را نرم مى كند و دانه اى از آن در معده مسلمانى جاى نمى گيرد مگر آنكه آن را روشن مى كند و چهل روز شيطانِ وسوسه او را بيمار مى كند. - . المحاسن : ۵۴۲ -

امام صادق عليه السلام فرمود: انار را با پيه اش بخوريد كه معده را نرم مى كند و ذهن را مى افزايد. - . المحاسن : ۵۴۲ -

**[ترجمه]

بيان

الدباغ بالكسر ما يدبغ به و كان نسبه الإناره و الوسوسه إلى المعده على المجاز و المراد إناره القلب و وسوسته لتوقف صلاح القلب على صلاح المعده أو يكون الضميران راجعين إلى القلب بقرينه المقام بتأويل و فى القاموس الذهن بالكسر الفهم و العقل و حفظ القلب و الفطنه.

**[ترجمه]«دِباغ» چيزى است كه با آن دباغى صورت مى گيرد. و نسبت دادن روشنى و وسوسه به معده مَجاز است و منظور از آن روشنى قلب و وسوسه آن است چرا كه صلاح دل به صلاح معده وابسته است. يا اينكه هر دو ضمير به قرينه مقام، به دل بر گردند. در قاموس گفته است: «ذِهن» فهم است و خرد و حفظ قلب و هوش.

**[ترجمه]

«۲۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ أَكَلَ حَبَّهَ رُمَّانَهٍ أَمْرَضَتْ شَيْطَانَ الْوَسْوَسَهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: که هر کس یک دانه انار بخورد شیطانِ وسوسه را چهل صباح بیمار می کند. - . المحاسن : ۵۴۳ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ صَبِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ذُکِرَ الرُّمَّانُ فَقَالَ الْمُزُّ أَصْلَحُ فِی الْبَطْنِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: نزد امام صادق علیه السّلام از انار نام برده شد، حضرت فرمود: [انار دارای مزه] ترش و شیرین برای شکم بهتر است. - . المحاسن : ۵۴۳ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس رمان مز بالضم بین الحامض و الحلو.

**[ترجمه]در قاموس گفته است«رمان مزّ» انار بین ترش و شیرین است.

**[ترجمه]

«۳۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کُلُوا الرُّمَّانَ الْمُزَّ بِشَحْمِهِ فَإِنَّهُ یَدْبُغُ الْمَعِدَهَ(۵).

**[ترجمه]محاسن: از امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: انار را با پیه اش بخورید که معده را نرم می کند. - . المحاسن : ۵۴۳ -

**[ترجمه]

توضیح

قَالَ فِی النِّهَایَهِ فِی حَدِیثِ عَلِیٍّ علیه السلام: کُلُوا الرُّمَّانَ بِشَحْمِهِ فَإِنَّهُ دِبَاغُ الْمَعِدَهِ.

شحم الرمان ما فی جوفه سوی الحب و فی القاموس شحمه الحنظل ما فی جوفه سوی حبه و من الرمان الرقیق الأصفر الذی بین

ظهرانی الحب انتهی و أقول کان القشر بالتفسیر الأخیر أنسب.

**[ترجمه]در قاموس در مورد حدیث امام علی علیه السلام که فرمود: (انار را با پیه اش بخورید که معده را نرم می کند.) گفته است: «شحم الرمان» آن چیزی است به غیر از دانه که در درون انار وجود دارد. در قاموس گفته است است: «شحمه الحنظل» آن چیزی است به غیر از دانه که در درون آن وجود دارد. و در مورد انار، پوسته های زرد نازک پشت دانه های انار است.پایان.

و می گویم: پوسته به این تفسیر اخیر مناسب تر است.

**[ترجمه]

«۳۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كُلُوا الرُّمَّانَ

ص: ۱۶۰

۱- ۱. المحاسن: ۵۴۲.

۲- ۲. المحاسن: ۵۴۲.

۳- ۳. المصدر نفسه: ۵۴۳.

۴- ۴. المصدر نفسه: ۵۴۳.

۵- ۵. المصدر نفسه: ۵۴۳.

بِقِشْرِهِ فَإِنَّهُ دِبَاغُ الْبَطْنِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: انار را با پوست آن بخورید که آن نرم کننده شکم است. - . المحاسن : ۵۴۳ -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِهِمْ رَفَعَهُ إِلَى صَعْصَعَةَ بْنِ صُوحَانَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ هُوَ عَلَى الْعَشَاءِ فَقَالَ يَا صَعْصَعَةُ ادْنُ فَكُلْ قَالَ قُلْتُ قَدْ تَعَشَّيْتُ وَ بَيْنَ يَدَيْهِ نِصْفُ رُمَّانَةٍ فَكَسَرَ لِي وَ نَاوَلَنِي بَعْضَهُ وَ قَالَ كُلْهُ مَعَ قِشْرِهِ يُرِيدُ مَعَ شَحْمِهِ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِالْحَفَرِ وَ بِالْبَخَرِ وَ يُطَيِّبُ النَّفْسَ (۲).

**[ترجمه]محاسن: صعصعه بن صوحان بر امیر مؤمنان علیه السّلام وارد شد و حضرت بر سر شام بود، فرمود: ای صعصعه نزدیک شو و بخور. می گوید گفتم من شام خورده ام، پیش روی آن حضرت نیمه اناری بود و برای من شکست و پاره ای از آن را به من داد و فرمود با پوسته اش یعنی با پیه اش بخور که چرک دندان را می برد و هم گند دهان را و نفس را پاکیزه می نماید. - . المحاسن : ۵۴۳ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الحفر بالتحریک سلاق فی أصول الأسنان أو صفره تعلوها و یسکن و قال البخر بالتحریک النتن فی الفم و غیره و تطیب النفس کنایه عن إذهاب الهمّ و الحزن.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «الحَفَر» چرکی است در پایه های دندان ها یا زردی بالای دندان هاست. و با ساکن هم خوانده می شود. پاکیزگی نفس کنایه از بردن غم و اندوه است.

**[ترجمه]

«۳۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْوَشَّاءِ وَ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُثَنًّى عَنْ زِيَادِ بْنِ يَحْيَى الْحَنْظَلِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ أَكَلَ رُمَّانَةً عَلَى الرِّيقِ أَنَارَتْ قَلْبَهُ فَطَرَدَتْ شَيْطَانَ الْوَسْوَسَهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس ناشتا یک انار بخورد دلش را روشن می کند و شیطان وسوسه را تا

چهل صباح از او دور می راند. – . المحاسن : ۵۴۳ –

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ بَقَّاحٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَهَ الْقَمَّاطِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: مَنْ أَكَلَ رُمَّانَهً أَنَارَتْ قَلْبَهُ وَ مَنْ أَنَارَتْ قَلْبَهُ فَالشَّيْطَانُ بَعِيدٌ مِنْهُ فَقُلْتُ أَيَّ رُمَّانٍ قَالَ سُورَانِيَّكُمْ هَذَا(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس یک انار بخورد دلش را روشن می کند هر کس دلش روشن شود شیطان از او دور است. [راوی می گوید] پرسیدم کدام انار؟ فرمود این سورانیتان. – . المحاسن : ۵۴۳ –

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: مَنْ أَكَلَ رُمَّانَهً عَلَى الرِّيقِ أَنَارَتْ قَلْبَهُ أَرْبَعِينَ يَوْماً(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس ناشتا یک انار بخورد دلش را تا چهل روز روشن می کند. – . المحاسن : ۵۴۴ –

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ غَزْوَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ أَكَلَ رُمَّانَهً نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ وَ طَرَدَ عَنْهُ شَيْطَانَ الْوَسْوَسَهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً(۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس یک انار بخورد، خداوند قلب او را نورانی می کند و شیطانِ وسوسه را تا چهل روز از او دور می کند. – . المحاسن : ۵۴۴ –

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِهِمْ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَكَلَ رُمَّانَهً أَنَارَتْ قَلْبَهُ وَ رَفَعَتْ عَنْهُ الْوَسْوَسَهَ أَرْبَعِينَ

صَبَاحاً(۷).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس یک انار بخورد دلش را روشن می کند و شیطان وسوسه را تا چهل صباح از او دور می راند. - . المحاسن : ۵۴۴ -

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ

۱- ۱. المحاسن: ۵۴۳.

۲- ۲. المحاسن: ۵۴۳.

۳- ۳. المحاسن: ۵۴۳.

۴- ۴. المحاسن: ۵۴۳.

۵- ۵. المصدر نفسه: ۵۴۴.

۶- ۶. المصدر نفسه: ۵۴۴.

۷- ۷. المصدر نفسه: ۵۴۴.

النَّوْفَلِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ فِي يَدِهِ رُمَّانَةٌ فَقَالَ يَا مُعَتِّبُ أَعْطِهِ رُمَّاناً فَإِنِّي لَمْ أَشْرَكْ فِي شَيْ ءٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُشْرَكَ فِي رُمَّانَةٍ ثُمَّ احْتَجَمَ وَ أَمَرَنِي أَنْ أَحْتَجِمَ فَاحْتَجَمْتُ ثُمَّ دَعَا لِي بِرُمَّانَةٍ وَ أَخَذَ رُمَّانَةً أُخْرَى ثُمَّ قَالَ لِي يَا يَزِيدُ أَيُّمَا مُؤْمِنٍ

أَكَلَ رُمَّانَةً حَتَّى يَسْتَوْفِيَهَا أَذْهَبَ اللَّهُ الشَّيْطَانَ مِنْ إِنَارَةِ قَلْبِهِ أَرْبَعِينَ يَوْماً وَ مَنْ أَكَلَ اثْنَتَيْنِ أَذْهَبَ اللَّهُ الشَّيْطَانَ عَنْ إِنَارَةِ قَلْبِهِ مِائَةَ يَوْمٍ وَ مَنْ أَكَلَ ثَلَاثاً حَتَّى يَسْتَوْفِيَهَا أَذْهَبَ اللَّهُ الشَّيْطَانَ عَنْ إِنَارَةِ قَلْبِهِ سَنَةً وَ مَنْ أَذْهَبَ اللَّهُ الشَّيْطَانَ عَنْ إِنَارَةِ قَلْبِهِ لَمْ يُذْنِبْ وَ مَنْ لَمْ يُذْنِبْ دَخَلَ الْجَنَّةَ(۱).

المكارم، عنه علیه السلام مرسلا: مثله مع اختصار بل سقط(۲)

عن إناره قلبه أی عن الضرر فی إناره قلبه أو عن منعها و الإخلال بها و قیل أی إذهابا حاصلا عنها یعنی أنار قلبه لیذهب عنه الشیطان و لا یخلو من بعد و فی أکثر نسخ المکارم بالثاء المثلثه بمعنی التهییج و هو یرجع إلی الوسوسه.

**[ترجمه]محاسن: یزید بن عبد الملک نوفلی می گوید: نزد امام صادق علیه السّلام رفتم و یک انار در دست داشت و به معتب فرمود: به او اناری بده که من شراکت در چیزی را همچون شراکت در یک انار بد نمی دارم، سپس حجامت کرد و به من فرمود که حجامت کنم، سپس یک انار برایم خواست و او هم یک انار برداشت و سپس فرمود: ای یزید هر مؤمن یک انار تمام بخورد خداوند ، شیطان را از روشنی دل او، چهل روز براند و هر کس دو انار بخورد از روشنی دل او صد روز شیطان را براند و هر که سه تا انار تمام بخورد خداوند از روشنی دل او یک سال شیطان را براند و هر کس که خدا از روشنی دل او شیطان را براند گناه نکند و هر که گناه نکند به بهشت می رود. - . المحاسن : ۵۴۴ -

در حدیث دیگری به صورت مرسل، همانند آن با اختصار بلکه با اسقاط نقل شده است - . مکارم الاخلاق : ۱۹۴ - ، و معنی کلمه «از روشنی دلش» ممانعت از زیان زدن به روشنی دل یا از منع و اخلال به آن می باشد و گفته اند یعنی دور کردنی در اثر آن، یعنی خداوند قلب او را روشن می کند تا شیطان از آن دور شود. و این معنا اندازه ای دور است و در بیشتر نسخه های مکارم با ثاء سه نقطه آمده است که به معنی برانگیختن است و به وسوسه بر می گردد.

**[ترجمه]

«۳۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّهِيكِيِّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْأَوَّلَ علیه السلام يَقُولُ: مَنْ أَكَلَ رُمَّانَةً يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الرِّيقِ نَوَّرَتْ قَلْبَهُ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً فَإِنْ أَكَلَ رُمَّانَتَيْنِ فَثَمَانِينَ يَوْماً فَإِنْ أَكَلَ ثَلَاثاً فَمِائَةً و عشرون [عِشْرِينَ] يَوْماً وَ طَرَدَتْ عَنْهُ وَسْوَسَةَ الشَّيْطَانِ وَ مَنْ طُرِدَتْ عَنْهُ وَسْوَسَةُ الشَّيْطَانِ لَمْ يَعْصِ اللَّهَ وَ مَنْ لَمْ يَعْصِ اللَّهَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ(۳).

**[ترجمه]محاسن: زیاد بن مروان می گوید: شنیدم از امام موسی کاظم علیه السّلام که می فرمود: هر کس روز جمعه ناشتا یک انار بخورد دلش را چهل صباح روشن می کند و اگر دو انار بخورد هشتاد صباح روشن می کند، و اگر سه تا باشد تا

صدو بیست روز، و وسوسه شیطان را از او دور می کند، و هر کس وسوسه شیطان از او دور شود نافرمانی خدا را نمی کند و هر کس نافرمانی خدا را نکند خدا او را به بهشت می برد. - . المحاسن : ۵۴۴ -

**[ترجمه]

بیان

لا استبعاد فی تأثیر بعض الأغذیه الجسمانیه فی الصفات و الملکات الروحانیه و یمکن أن یکون أمثال هذه مشروطه بشرائط من الإخلاص و التقوی و قوه الاعتقاد بالمخبر و غیرها فإذا تخلف فی بعض الأحیان کان للإخلال ببعضها.

**[ترجمه]بعید نیست که یک خوراک جسمانی در صفات و کمالات روحانی اثر کند و ممکن است گفته شود که این گونه امور مشروط به شرایطی است همچون اخلاص و تقوی و اعتقاد به خبر دهنده و غیر آن و اگر مواردی مخالف آن دیده شود به خاطر اخلال در یکی از شرایط آن باشد.

**[ترجمه]

«۴۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ

ص: ۱۶۲

۱- ۱. المحاسن: ۵۴۴.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ۱۹۴ و فیه« عن اثاره قلبه» فی المواضع و فیه« و من أذهب اللّه عز و جل الشیطان عن اثاره قلبه سنه لم یذنب». کما فی الکافی ۶ ر ۳۵۳.

۳- ۳. المصدر: ۵۴۴.

إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالرُّمَّانِ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ حَبَّةٍ تَقَعُ فِی الْمَعِدَهِ إِلَّا أَنَارَتْ وَ أَطْفَأَتْ شَيْطَانَ الْوَسْوَسَهِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن موسی علیه السلام فرمود: بر شما باد خوردن انار چرا که دانه ای [از آن] نیست که در معده رود مگر آنکه [آن را]روشن کرده و شیطان وسوسه را خاموش می کند. - . المحاسن : ۵۴۵ -

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِالرُّمَّانِ الْحُلْوِ فَكُلُوهُ فَإِنَّهُ لَيْسَتْ مِنْ حَبَّةٍ تَقَعُ فِی مَعِدَهِ مُؤْمِنٍ إِلَّا أَنَارَتْهَا وَ أَطْفَأَتْ شَيْطَانَ الْوَسْوَسَهِ(۲).

وَ بِإِسْنَادِهِ قَالَ: مَنْ أَكَلَ الرُّمَّانَ طَرَدَ عَنْهُ شَيْطَانَ الْوَسْوَسَهِ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: بر شما باد خوردن انار شیرین، آن را بخورید که هیچ دانه ای از آن نیست که در معده فرد مومن وارد شود مگر اینکه آن را روشن می کند و شیطان وسوسه را فرو می نشاند. - . المحاسن : ۵۴۵ -

و فرمود: هر کس انار بخورد، شیطانِ وسوسه از او رانده می شود. - . المحاسن : ۵۴۵ -

**[ترجمه]

بیان

فی الکافی (۴)

فی الخبر الأول إلا أبادت داء مکان أنارتها و الإباده الإهلاک و الإفناء.

**[ترجمه]در کافی - . الکافی ۶ : ۳۵۴ - به جای«أنارت» «أبادت داء» آمده است و إباده یعنی هلاک کردن و از بین بردن .

**[ترجمه]

«۴۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: عَلَيْكُمْ بِالرُّمَّانِ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ حَبَّةِ رُمَّانٍ تَقَعُ فِی الْمَعِدَهِ إِلَّا أَنَارَتْ وَ أَطْفَأَتْ شَيْطَانَ الْوَسْوَسَهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: برشما باد خورد انار، که دانه ای از انار در معده نمی افتد مگر اینکه آن را روشن می کند و شیطانِ وسوسه را چهل صباح فرو می نشاند. - . المحاسن : ۵۴۵ -

**[ترجمه]

«۴۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: الرُّمَّانُ سَيِّدُ الْفَاكِهَةِ وَ مَنْ أَكَلَ رُمَّانَةً أَغْضَبَ شَيْطَانَهُ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً.

و رواه عن خلاد بن خالد المقری عن قیس (۶)

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۷).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: انار سرور میوه ها است و هر کس یک انار بخورد چهل صباح شیطانش را بخشم آورد. - . المحاسن : ۵۴۵ -

در مکارم مانند آن، با سند دیگری نیز نقل شده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

**[ترجمه]

«۴۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ قَيْسِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: كُلُوا الرُّمَّانَ يُنَقِّي أَفْوَاهَكُمْ (۸).

و منه عن أحمد بن النضر عن قیس: مثله (۹).

**[ترجمه]محاسن: عبد اللّه بن حسن می گوید: انار بخورید تا دهانتان پاکیزه شود. - . المحاسن : ۵۴۵ -

مانند آن به سند دیگری هم نقل شده است. - . المحاسن : ۵۴۵ -

**[ترجمه]

«۴۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام: حَطَبُ الرُّمَّانِ يَنْفِي الْهَوَامَ (۱۰).

۱- ۱. المحاسن: ۵۴۵.

۲- ۲. المحاسن: ۵۴۵.

۳- ۳. المحاسن: ۵۴۵.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۳۵۴.

۵- ۵. المحاسن: ۵۴۵.

۶- ۶. المحاسن: ۵۴۵.

۷- ۷. مکارم الأخلاق: ۱۹۵.

۸- ۸. المصدر نفسه: ۵۴۵.

۹- ۹. المصدر نفسه: ۵۴۵.

۱۰- ۱۰. المصدر نفسه: ۵۴۵.

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام فرمود: هیزم انار، خزنده ها را بر می اندازد (یعنی ضد حشرات است). - . المحاسن : ۵۴۵ -

**[ترجمه]

«۴۶»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْخُرَاسَانِيِ (۱) قَالَ: أَكْلُ الرُّمَّانِ يَزِيدُ فِی مَاءِ الرَّجُلِ وَ يُحَسِّنُ الْوَلَدَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: خراسانی می گوید: خوردن انار منی را می افزاید و فرزند را زیبا می سازد. - . المحاسن : ۵۴۶ -

**[ترجمه]

بيان

الظاهر أن الخراسانی كنايه عن الرضا عليه السلام عبر به تقيه لكن المذكور فی النجاشی و رجال الشيخ عمرو بن إبراهيم الأزدی و ذكر أنه روی عنه أحمد بن أبی عبد الله و أبوه و عده من أصحاب الصادق عليه السلام و ذكر أنه كوفی و يحتمل أن يكون هذا غيره.

**[ترجمه]ظاهر این است که خراسانی کنایه از امام رضا علیه السّلام است و این تعبیر برای تقیه است ولی در فهرست نجاشی و رجال شیخ، راوی را عمرو بن ابراهیم ازدی نوشته که احمد بن ابی عبد اللّه از او روایت می کند و او را از اصحاب امام صادق علیه السّلام شمرده و کوفی وصف کرده اند و احتمال دارد که در اینجا غیر او باشد.

**[ترجمه]

«۴۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: أَطْعِمُوا صِبْيَانَكُمُ الرُّمَّانَ فَإِنَّهُ أَسْرَعُ لِشَبَابِهِمْ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: به کودکانتان انار بخورانید که زودتر جوان شوند. - . المحاسن : ۵۴۶ -

**[ترجمه]

بيان

لشبابهم أی لنموهم و وصولهم إلى حد الشباب و لا يبعد أن يكون للسانهم موافقا لما سيأتی (۴).

**[ترجمه]«لشبابهم» یعنی برای رشد و نمو آنها و برای به جوانی رسیدن آنها و بسا مقصود زبان آور شدن آنها باشد چنانچه خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۴۸»

الْخَرَائِجُ، رُوِیَ: أَنَّ یَهُودِیّاً قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام إِنَّ مُحَمَّداً قَالَ إِنَّ فِی کُلِّ رُمَّانَةٍ حَبَّةً مِنَ الْجَنَّةِ وَ أَنَا کَسَرْتُ وَاحِدَةً وَ أَکَلْتُهَا کُلَّهَا فَقَالَ علیه السلام صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ ضَرَبَ یَدَهُ عَلَی لِحْیَتِهِ فَوَقَعَتْ حَبَّةُ رُمَّانٍ فَتَنَاوَلَهَا علیه السلام وَ أَکَلَهَا وَ قَالَ لَمْ یَأْکُلْهَا الْکَافِرُ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ.

**[ترجمه]یک یهودی به امام علی علیه السّلام گفت: محمّد گفته است در هر اناری یک دانه بهشتی است و من یک دانه انار شکستم و همه اش را خوردم، فرمود: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله راست گفته است و دست به ریش او زد و یک دانه از انار افتاد و آن حضرت آن را برداشت و خورد و فرمود سپاس خدا که کافر آن را نخورد.

**[ترجمه]

بیان

ظاهره طهاره أهل الکتاب و یمکن حمله علی الغسل.

**[ترجمه]ظاهر آن پاکی اهل کتاب است و بسا حمل شود که آن را شسته باشد.

**[ترجمه]

«۴۹»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَکَلَ رُمَّاناً عِنْدَ مَنَامِهِ فَهُوَ آمِنٌ فِی نَفْسِهِ إِلَی أَنْ یُصْبِحَ.

وَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِیرَهِ قَالَ: شَکَوْتُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام ثِقَلًا أَجِدُهُ فِی فُؤَادِی وَ کَثْرَهَ التُّخَمَهِ مِنْ طَعَامِی فَقَالَ تَنَاوَلْ مِنْ هَذَا الرُّمَّانِ الْحُلْوِ وَ کُلْهُ بِشَحْمِهِ فَإِنَّهُ یَدْبُغُ الْمَعِدَهَ دَبْغاً وَ یَشْفِی التُّخَمَهَ وَ یَهْضِمُ الطَّعَامَ وَ یُسَبِّحُ فِی الْجَوْفِ (۵).

ص: ۱۶۴

۱- ۱. لعله یعنی عطاء الخراسانیّ و هو عطاء بن عبد اللّه.

۲- ۲. المحاسن: ۵۴۶.

۳- ۳. المحاسن: ۵۴۶.

۴- ۴. و لما مر عن أمالى الطوسىّ تحت الرقم ۵.

۵- ۵. طبّ الأئمّه: ۱۳۴.

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس هنگام خوابیدن یک انار بخورد بر خود ایمن باشد تا صبح کند.

حارث بن مغیره می گوید: به امام صادق علیه السّلام از سنگینی درون و کثرت ناهمواری هضم خوراک خود شکوه کردم فرمود: از این انارهای شیرین بخور و آن را با پیهش بخور که معده را خوب نرم می کند و ناهمواری هضم را درمان می کند و غذا را هضم می نماید و در درون تسبیح می گوید. - . طب الائمه : ۱۳۴ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس طعام وخیم غیر موافق و قد وخم ککرم و توخمه و استوخمه لم یستمرئه و التخمه کهمزه الداء یصیبک منه انتهی و یحتمل أن یکون التسبیح فی الجوف کنایه عن کثره نفعه فیه فهو لدلالته بهذه الجهه علی قدره الصانع و حکمته کأنه یسبح لله تعالی.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: طعام وخیم [یعنی] ناسازگار، وَخُم و توخّمه و استوخمه یعنی گوارای او نبود. و «تُخَمَه» بیماری است که از آن می رسد.پایان. ای بسا تسبیح در معده کنایه از سود فراوانش باشد که این خود دلالت بر قدرت و حکمت صانع دارد و گویا تسبیح او است.

**[ترجمه]

«۵۰»

الْمَکَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِیهَا حَبَّهٌ مِنْ رُمَّانِ الْجَنَّهِ فَإِذَا تَبَدَّدَ مِنْهَا شَیْ ءٌ فَخُذُوهُ وَ مَا وَقَعَتْ أَوْ مَا دَخَلَتْ تِلْکَ الْحَبَّهُ مَعِدَهَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا أَنَارَتْهَا أَرْبَعِینَ صَبَاحاً(۱).

وَ عَنْهُ علیه السلام: أَنَّهُ کَانَ یَأْکُلُ الرُّمَّانَ لَیْلَهَ الْجُمُعَهِ(۲).

وَ عَنْهُ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: کُلُوا الرُّمَّانَ بِشَحْمِهِ فَإِنَّهُ دِبَاغُ الْمَعِدَهِ وَ مَا مِنْ حَبَّهٍ اسْتَقَرَّتْ فِی مَعِدَهِ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا أَنَارَتْهَا وَ نَفَتْ شَیْطَانَ الْوَسْوَسَهِ عَنْهَا أَرْبَعِینَ صَبَاحاً(۳).

وَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: کَانَ إِذَا أَکَلَهُ صلی الله علیه و آله لَا یَشْرَکُهُ فِیهِ أَحَدٌ(۴).

وَ عَنْ مَرْجَانَهَ مَوْلَاهِ صَفِیَّهَ قَالَتْ: رَأَیْتُ عَلِیّاً علیه السلام یَأْکُلُ رُمَّاناً فَرَأَیْتُهُ یَلْتَقِطُ مَا یَسْقُطُ مِنْهُ (۵).

وَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: مَنْ أَکَلَ رُمَّانَهً حَتَّی یَسْتَتِمَّهَا نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ أَرْبَعِینَ لَیْلَهً(۶).

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: خُلِقَ آدَمُ علیه السلام وَ النَّخْلَهُ وَ الْعِنَبَهُ وَ الرُّمَّانَهُ مِنْ طِینَهٍ وَاحِدَهٍ(۷).

وَ مِنْ إِمْلَاءِ الشَّیْخِ أَبِی جَعْفَرٍ الطُّوسِیِّ رَحِمَهُ اللَّهُ: أَطْعِمُوا صِبْیَانَکُمُ الرُّمَّانَ فَإِنَّهُ أَسْرَعُ لِأَلْسِنَتِهِمْ (۸).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: هیچ اناری نیست جز اینکه در آن دانه ایست از انار بهشت و اگر از آن چیزی پرت شد آن را برگیرید و این دانه بهشتی در درون مسلمانی نرود جز آنکه چهل صباح آن را روشن کند . -. مکارم الاخلاق : ۱۹۴ -

و آن حضرت هر شب جمعه انار می خورد. -. مکارم الاخلاق : ۱۹۴ -

امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: انار را با پیه آن بخورید که معده را نرم می کند ، و دانه ای از آن در معده مسلمان قرار نمی گیرد مگر آنکه آن را روشن می سازد و شیطان وسوسه را تا چهل صباح از آن می راند. -. مکارم الاخلاق : ۱۹۴ -

و از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است که کسی را در انار خود شریک نمی کرد. -. مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

مرجانه خدمتکار صفیه می گوید که علی علیه السّلام را دیدم انار می خورد و هر چه از آن می افتاد برمی داشت. -. مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: هر کس یک انار را تمام بخورد خدا چهل شب دلش را روشن می کند. -. مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

و فرمود: خدا آدم، نخل خرما، انگور و انار را از یک سرشت[از یک نوع گل] آفریده است. -. مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

و از املاء شیخ طوسی است(ره) نقل شده است که به کودکانتان انار بخورانید که زودتر زبان باز کنند . -. مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

**[ترجمه]

«۵۱»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا شَیْ ءٌ أُشَارَکُ فِیهِ أَبْغَضَ

ص: ۱۶۵

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۱۹۴.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۹۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۱۹۴.

۴- ۴. المصدر نفسه: ۱۹۵.

۵- ۵. المصدر نفسه: ۱۹۵.

۶- ۶. المصدر نفسه: ۱۹۵.

۷- ۷. المصدر نفسه: ۱۹۵.

۸- ۸. المصدر نفسه: ۱۹۵.

إِلَيَّ مِنَ الرُّمَّانِ لِأَنَّهُ لَيْسَ مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِيهَا حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ وَ مَنْ أَكَلَ رُمَّانَهً عَلَى الرِّيقِ أَنَارَتْ قَلْبَهُ وَ طَرَدَتْ عَنْهُ وَسْوَسَهَ الشَّيْطَانِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً.

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: شراکت دیگری را در انار خود ناخواه تر[ناپسند تر] از هر شراکت می دانم و اناری نیست جز آنکه دانه ای بهشتی دارد و هر که ناشتا یک انار بخورد دلش را روشن می کند و وسوسه شیطان را از او تا چهل صباح دور می کند.

دعائم الاسلام: امام علی علیه السّلام انار را با پیه اش می خورد و به آن دستور می داد و می فرمود: آن، نرم کننده معده است و اناری نیست مگر آنکه

**[ترجمه]

«۵۲»

الدَّعَائِمُ، عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَأْكُلُ الرُّمَّانَ بِشَحْمِهِ وَ يَأْمُرُ بِذَلِكَ وَ يَقُولُ هُوَ دِبَاغُ الْمَعِدَهِ وَ لَيْسَ مِنْ رُمَّانَهٍ إِلَّا وَ فِيهَا حَبَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ فَإِذَا شَذَّ مِنْهَا شَيْ ءٌ فَتَتَبَّعُوهُ وَ كُلُوهُ وَ كَانَ لَا يُشَارِكُ أَحَداً فِي الرُّمَّانَهِ وَ يَتْبَعُ مَا سَقَطَ مِنْهَا وَ يَقُولُ مَا أَدْخَلَ أَحَدٌ الرُّمَّانَ جَوْفَهُ إِلَّا طَرَدَ مِنْهُ وَسْوَسَهَ الشَّيْطَانِ (۱).

**[ترجمه]در آن یک دانه بهشتی است و اگر از آن دور افتاد به دنبالش باشید و آن را بخورید، و در انار کسی را شریک نمی کرد و هر چه از آن می افتاد برمی داشت و می فرمود: انار در درونی نرود جز آنکه وسوسه شیطان آن را از آن براند. - . دعائم الاسلام : ۱۱۲-۱۱۳ -

**[ترجمه]

بیان

لا استبعاد فی أن یوکل الله تعالی ملائکه یدخلون فی کل رمانه حبه من رمان الجنه و یحتمل أن یکون المعنی أن الله یخلق فی کل رمانه حبه کامله النفع و البرکه علی خلقه رمان الجنه و الله یعلم.

**[ترجمه]بعید نیست که خداوند ملائکی را مامور سازد که در هر اناری دانه ای از انار بهشتی قرار دهند و ممکن است معنا این باشد که خداوند در هر اناری یک دانه با سود و برکت تمام قرار دهد همان طور که انار بهشتی را خلق می کند. و اللّه یعلم .

**[ترجمه]

باب ۸ التفاح و السفرجل و الکمثری و أنواعها و منافعها

روایات

«۱»

الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَهَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ قَالَ: قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ يَمْرَضُ مِنَّا الْمَرِيضُ فَيَأْمُرُهُ الْمُعَالِجُونَ بِالْحِمْيَةِ قَالَ لَا وَ لَكِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ لَا نَحْتَمِي إِلَّا مِنَ التَّمْرِ وَ نَتَدَاوَى بِالتُّفَّاحِ وَ الْمَاءِ الْبَارِدِ قَالَ قُلْتُ وَ لِمَ تَحْتَمُونَ مِنَ التَّمْرِ قَالَ لِأَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَمَى عَلِيّاً عليه السلام مِنْهُ فِي مَرَضِهِ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: محمّد بن فیض می گوید: گفتم: قربانت شوم یکی از ما بیمار می شود و پزشکان او را به پرهیز وادار می کنند. فرمود: نه، ما خانواده جز از خرما پرهیز نداریم و با سیب و آب سرد درمان می کنیم. گفتم: چرا از خرما پرهیز می کنید، فرمود: چون پیغمبر صلی اللّه علیه و آله علی علیه السّلام را در بیماریش از آن پرهیز داد. - . علل الشرایع ۲ : ۱۴۹ -

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَصْرِيِّ عَنْ فَضَالَةَ وَ وُهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ شِهَابِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ الزُّبَيْرَ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

۱- ۱. دعائم الإسلام: ۱۱۲- ۱۱۳.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۱۴۹ و مثله فی الکافی ۸ ر ۲۹۱، طبّ الأئمّه ۵۹.

صلی الله علیه و آله وَ بِیَدِهِ سَفَرْجَلَهٌ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا زُبَیْرُ مَا هَذِهِ بِیَدِکَ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ سَفَرْجَلَهٌ فَقَالَ یَا زُبَیْرُ کُلِ السَّفَرْجَلَ فَإِنَّ فِیهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ قَالَ وَ مَا هِیَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ یُجِمُّ الْفُؤَادَ وَ یُسَخِّی الْبَخِیلَ وَ یُشَجِّعُ الْجَبَانَ (۱).

المحاسن، عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۲) المکارم، فی روایه: کل السفرجل إلی آخر الخبر(۳)

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: زبیر نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم آمد و یک به در دست داشت، رسول خدا صلی اللّه علیه و آله به او فرمود: ای زبیر این چیست در دستت؟ گفت: یا رسول اللّه این یک به است، فرمود: ای زبیر به بخور که سه خصلت دارد، گفت: یا رسول اللّه آنها چه هستند؟ فرمود: دل را آسوده و جمع می کند، بخیل را با سخاوت می کند، و ترسو را دلیر می سازد. - . الخصال : ۱۵۷ -

در محاسن مانند آن از امام صادق علیه السّلام آمده است - . المحاسن : ۵۵۰ . -

در مکارم آمده است به را بخور تا آخر حدیث. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه.

فِی حَدِیثِ طَلْحَهَ: رَمَی إِلَیَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِسَفَرْجَلٍ فَقَالَ دُونَکَهَا فَإِنَّهَا تُجِمُّ الْفُؤَادَ.

أی تُریحه و قیل تجمعه و تکمل صلاحه و نشاطه و منه حدیث عائشه فی التلبینه فإنها تجم فؤاد المریض و حدیثها الآخر فإنها مجمّه له أی مظنّه للاستراحه.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: در حدیث است که پیغمبر یک به را نزد طلحه انداخت فرمود: آن را بردار که دل را آسوده می کند. منظور این است که دل را آرام می کند و گفته شده است منظور این است که دل را جمع می کند و به بهبودی و نشاط می آورد، و حدیث عایشه در باره شوربا نیز از همین است که دل بیمار را آسوده سازد و آسایش آور است. و در حدیث دیگری آمده است«فإنها مجمّه » یعنی گمان بر آن می رود که موجب راحتی شود.

**[ترجمه]

«۳»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ فِی بَابِ الرُّمَّانِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: دَخَلَ طَلْحَهُ بْنُ عُبَیْدِ اللَّهِ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ فِی یَدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَفَرْجَلَهٌ فَدَحَا بِهَا إِلَیْهِ وَ قَالَ خُذْهَا یَا أَبَا مُحَمَّدٍ فَإِنَّهَا تُجِمُّ الْقَلْبَ (۴).

صحیفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثله (۵)

**[ترجمه]عیون اخبار: طلحه بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد شد و در دست رسول خدا صلی الله علیه و آله به بود آن را به سمت او رها کرد[انداخت] و فرمود آن را بگیر ای ابا محمد که آن قلب را آسوده و جمع می کند. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۱ -

در صحیفه الرضا مانند آن آمده است.

**[ترجمه]

بیان

فی النهایه فدحا السیل فیه بالبطحاء أی رمی و ألقی و قال الجوهریّ یقال للاعب بالجوز أبعد المدی و ادحه أی ارمه و فی الصحیفه فرمی بها إلیه.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: «فدحا السیل فیه بالبطحاء» یعنی انداخت و پرت کرد. و جوهری گفته است به کسی که با گردو بازی می کند گفته می شود«أبعد المدی و ادحه »یعنی آن را پرت کن. در صحیفه آمده است«فرمی بها إلیه»

**[ترجمه]

«۴»

الْعُیُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَغْدَادِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَنْبَسَهَ عَنْ دَارِمِ بْنِ قَبِیصَهَ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْماً وَ فِی یَدِهِ سَفَرْجَلٌ فَجَعَلَ یَأْکُلُ وَ یُطْعِمُنِی وَ یَقُولُ کُلْ یَا عَلِیُّ فَإِنَّهَا هَدِیَّهُ الْجَبَّارِ إِلَیَّ وَ إِلَیْکَ قَالَ فَوَجَدْتُ فِیهَا کُلَّ لَذَّهٍ فَقَالَ لِی یَا عَلِیُّ مَنْ

ص: ۱۶۷

۱- ۱. الخصال: ۱۵۷.

۲- ۲. المحاسن: ۵۵۰.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۱۹۵.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲ ر ۴۱.

۵- ۵. صحیفه الرضا لم نجده.

أَكَلَ السَّفَرْجَلَ ثَلَاثَهَ أَيَّامٍ عَلَى الرِّيقِ صَفَا ذِهْنُهُ وَ امْتَلَأَ جَوْفُهُ حِلْماً وَ عِلْماً وَ وُقِيَ مِنْ كَيْدِ إِبْلِيسَ وَ جُنُودِهِ (۱).

**[ترجمه]عیون اخبار: امام علی علیه السّلام می فرماید: نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله آمدم و به در دست داشت و آغاز بخوردن آن نمود و به من هم خورانیـد و می فرمود: ای علی بخور که این هـدیه خـدا است به من و تو. فرمود: هر لـذتی را در آن یـافتم. فرمود: ای علی هر که سه روز ناشـتا، به بخورد ذهنش پـاک شود، و درونش پر از بردبـاری و دانش گردد و از کید ابلیس و لشکرهای او محفوظ ماند. – . عیون اخبار الرضا ۲ : ۷۳ –

**[ترجمه]

«۵»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنِ النَّهِيكِيِّ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: ثَلَاثَهٌ لَا تَضُرُّ الْعِنَبُ الرَّازِقِيُّ وَ قَصَبُ السُّكَّرِ وَ التُّفَّاحُ اللُّبْنَانِيُ (۲).

**[ترجمه]خصـال: امـام موسـی کاظم علیه السـلام می فرمایـد: سه چیز زیان ندارنـد: انگور رازقی، نیشـکر و سـیب لبنانی. – . الخصال : ۱۴۴ –

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: أَكْلُ التُّفَّاحِ نَضُوحٌ لِلْمَعِدَه(۳).

وَ قَالَ عليه السلام: أَكْلُ السَّفَرْجَلِ قُوَّهٌ لِلْقَلْبِ الضَّعِيفِ وَ يُطَيِّبُ الْمَعِدَهَ وَ يُذَكِّي الْفُؤَادَ وَ يُشَجِّعُ الْجَبَانَ وَ يُحَسِّنُ الْوَلَدَ(۴).

وَ قَالَ عليه السلام: الْكُمَّثْرَى يَجْلُو الْقَلْبَ وَ يُسَكِّنُ أَوْجَاعَ الْجَوْفِ (۵).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: خوردن سیب شستشوی معده است. – . الخصال : ۶۱۲ – و فرمود: خوردن به نیرویی بر دل ناتوان است و معده را پاک می کند و دل را روشن می سازد و فرزند را زیبا می نماید. – . الخصال : ۶۱۲ – و فرمود: گلابی دل را جلا می دهد و دردهای درون را آرام می کند. – . الخصال : ۶۳۲ –

**[ترجمه]

توضیح

نضوح للمعده أی يطيبها أو يغسلها و ينظفها و يؤيد الأول ما سيأتی قال فی النهايه النضوح بالفتح ضرب من الطيب تفوح رائحته

ثم قال و قـد يرد النضـح بمعنى الغسل و الإزاله و منه الحـديث و نضـح الـدم عن جبينه و فى بعض نسخ المكارم (۶) بالجيم من النضج بمعنى الطبخ و هو تصحيف و فى القاموس ذكت النار ذكوا و ذكا و ذكاء بالمد و استذكت اشتد لهبها و أذكاها و ذكاها أوقـدها و الذكاء سـرعه الفطنه و قال فى المصـباح الذكاء فى اللغه تمام الشـى ء و منه الذكاء فى الفهم إذا كان تام العقل سـريع القبول.

ص: ۱۶۸

۱- ۱. عيون الأخبار ۲ ر ۷۳.

۲- ۲. الخصال: ۱۴۴.

۳- ۳. المصدر: ۶۱۲ ص ۴.

۴- ۴. الخصال: ۶۱۲ ص ۶.

۵- ۵. المصدر نفسه: ۶۳۲ ص ۱۰.

۶- ۶. مكارم الأخلاق: ۱۹۷.

**[ترجمه]«نضوح للمعده» یعنی آن را پاک می کند یا می شوید و تمیز می کند و اولی را آنچه در ادامه می آید تایید می کند. در نهایه آمده است: نَضوح نوعی از شستن است که بوی آن پخش می شود. سپس گفته است: گاهی اوقات «نضح» به معنی شستن و زائل کردن است و از این معنی است حدیث (نضح الدم عن جبینه) یعنی خون را از پیشانی اش پاک کرد. در برخی از نسخه های مکارم - . مکارم الاخلاق : ۱۹۷ - با جیم آمده به معنی پختن و آن نادرست است، در قاموس گفته است: «ذکت النار ذکوا و ذکا و ذکاء و استذکت» یعنی شعله های آتش زیاد شد. و «أذکاها و ذکاها » یعنی آتش بر افروخت . و ذکاء به معنی سرعت در هوش و فهم است. در مصباح گفته است: ذکاء در لغت تمامیت هر چیز است و به این معنی در فهم بکار رود زمانی که تام العقل و سریع القبول است.

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَکَلَ سَفَرْجَلَهً أَنْطَقَ اللَّهُ الْحِکْمَهَ عَلَی لِسَانِهِ أَرْبَعِینَ یَوْماً(۱).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۲)

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس یک به بخورد خداوند چهل روز حکمت را بر زبانش جاری می سازد. - . المحاسن : ۵۴۸ -

در مکارم مانندآن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۶ -

**[ترجمه]

بیان

نسبه الإنطاق إلی الحکمه علی المجاز کما فی قوله تعالی هذا کِتابُنا یَنْطِقُ عَلَیْکُمْ بِالْحَقِ (۳).

**[ترجمه]نسبت گویائی به حکمت مَجاز است، چنانچه خداوند می فرماید: «هذا کِتابُنا یَنْطِقُ عَلَیْکُمْ بِالْحَقِ » - . جاثیه / ۲۹ - { این است کتابِ ما که علیه شما به حق سخن می گوید}

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی یُوسُفَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ وَ زِیَادِ بْنِ مَرْوَانَ کِلَیْهِمَا عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: أُهْدِیَ لِلنَّبِیِّ

صلى الله عليه و آله سَفَرْجَلٌ فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى سَفَرْجَلِهٍ فَقَطَعَهَا وَ كَانَ يُحِبُّهَا حُبّاً شَدِيداً فَأَكَلَهَا وَ أَطْعَمَ مَنْ كَانَ بِحَضْرَتِهِ مِنْ أَصْحَابِهِ ثُمَّ قَالَ عَلَيْكُمْ بِالسَّفَرْجَلِ فَإِنَّهُ يَجْلُو الْقَلْبَ وَ يَذْهَبُ بِطَخَاءِ الصَّدْرِ(۴).

المكارم، عن الرضا عليه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السّلام فرمود: برای پیغمبر بهی را هدیه آوردند و یک دانه برداشت و برید و خورد چون سخت آن را دوست می داشت و به کسانی که در نزد او بودند خوراند و فرمود: بر شما باد خوردن به، که دل را روشن می کند و سنگینی سینه را می برد. - . المحاسن : ۵۴۸ -

در مکارم: مانند آن از امام رضا علیه السّلام آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۶ -

**[ترجمه]

بيان

قال فی النهایه فیه إذا وجد أحدكم طخاء على قلبه فليأكل السفرجل الطخاء ثقل و غشی و أصل الطخاء و الطخيه الظلمه و الغيم و منه الحديث إن للقلب طخاءه كطخاءه القمر أی ما يغشاه من غيم يغطی نوره انتهى و جلاء القلب قريب منه أو المراد به إذهاب الحزن.

**[ترجمه]در نهایه گفته است:«إذا وجد أحدكم طخاء على قلبه فليأكل السفرجل » طخاء سنگینی و پوشش است. اصل طخاء و طخیه تاریکی و ابر است و از این معنا است حدیث «ان للقلب طخاءه كطخائه القمر» یعنی دل را پرده ای می گیرد که روشنی آن را می برد.پایان. و جلاء قلب معنایی نزدیک به آن دارد یا اینکه مراد از آن بردن حزن [و اندوه] است.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ: كَانَ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَأُهْدِيَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله سَفَرْجَلٌ فَقَطَعَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله قِطْعَةً وَ نَاوَلَهَا جَعْفَراً فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَهَا فَقَالَ خُذْهَا وَ كُلْهَا فَإِنَّهَا تُذَكِّي الْقَلْبَ وَ تُشَجِّعُ الْجَبَانَ (۶).

**[ترجمه]محاسن: نوفلی می گوید: جعفر بن ابی طالب نزد پیغمبر صلی اللّه علیه و آله بود و به آن حضرت بهی هدیه شد و تکه ای از آن را برید و به جعفر داد و او نخواست که بخورد، به او فرمود: بگیر و بخور که دل را پاک می کند و ترسو را دلیر می سازد. - . المحاسن : ۵۴۹ -

**[ترجمه]

بيان

لعل إباءه رضى الله عنه كان للإيثار فلا ينافى حسن الأدب.

ص: ۱۶۹

۱- ۱. المحاسن: ۵۴۸.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۱۹۶.

۳- ۳. الجاثيه: ۲۹.

۴- ۴. المحاسن: ۵۴۸.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۱۹۶.

۶- ۶. المحاسن: ۵۴۹.

**[ترجمه]ای بسا علت اینکه جعفر بن ابی طالب به را ابا داشت که بگیرد، برای ایثار و تقدیم به دیگری بوده و بی ادبی نبوده است.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْبَجَلِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام قَالَ: کَسَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَفَرْجَلَهً وَ أَطْعَمَ جَعْفَرَ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ قَالَ لَهُ کُلْ فَإِنَّهُ یُصَفِّی اللَّوْنَ وَ یُحَسِّنُ الْوَلَدَ(۱).

**[ترجمه]محاسن: موسی بن جعفر علیه السلام می فرماید: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بهی را برید و به جعفر بن ابی طالب خوراند و به او گفت بخور که آن رنگ را صفا دهد و فرزند را زیبا کند. - . المحاسن : ۵۴۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ سِجَادَهَ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَکَلَ سَفَرْجَلَهً عَلَی الرِّیقِ طَابَ مَاؤُهُ وَ حَسُنَ وَلَدُهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: کسی که در ناشتا گلابی بخورد، منی او پاک و فرزند او زیبا می شود. - . المحاسن : ۵۴۹ -

**[ترجمه]

بیان

کان حسن الولد تفسیر لطیب الماء و یحتمل أن یکون طیب الماء لبیان التأثیر فی الأخلاق الحسنه فی الولد.

**[ترجمه]زیبائی فرزند شرح پاک شدن منی است و چه بسا، پاکیِ منی، برای بیان اثر بخشی در اخلاق خوب فرزند باشد.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْخَزَّازِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: نَظَرَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِلَی غُلَامٍ جَمِیلٍ فَقَالَ یَنْبَغِی أَنْ یَکُونَ أَبُو هَذَا الْغُلَامِ أَکَلَ السَّفَرْجَلَ وَ قَالَ السَّفَرْجَلُ یُحَسِّنُ الْوَجْهَ وَ یُجِمُّ الْفُؤَادَ(۳).

**[ترجمه]محاسن: محمّد بن مسلم می گوید: امام صادق علیه السّلام به پسر بچه زیبائی نگاه کرد و فرمود: سزاست که پدرش به خورده باشد، فرمود: به، چهره را زیبا و دل را آرام می کند. - . المحاسن : ۵۴۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ أَوْ غَيْرِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ بَزِيعٍ عَنْ أَبِی إِبْرَاهِيمَ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِجَعْفَرٍ يَا جَعْفَرُ كُلِ السَّفَرْجَلَ فَإِنَّهُ يُقَوِّی الْقَلْبَ وَ يُشَجِّعُ الْجَبَانَ (۴)

وَ رَوَاهُ أَبُو سُمَيْنَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِیِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام (۵).

المكارم، عن النبی صلی الله علیه و آله: مثله (۶).

**[ترجمه]محاسن: ابی ابرهیم می گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله به جعفر فرمود: ای جعفر به را بخور که آن قلب را نیرو بخشیده و ترسو را شجاع می سازد. - . المحاسن : ۵۴۹ - به سند دیگری از امام صادق علیه السلام نیز نقل شده است.

در مکارم از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَصَمِّ عَنْ شُعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِیِّ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَكْلُ السَّفَرْجَلِ قُوَّةٌ لِلْقَلْبِ وَ ذَكَاءٌ لِلْفُؤَادِ وَ يُشَجِّعُ الْجَبَانَ (۷).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: خورن به، قوتی برای قلب و روشنایی برای دل است و ترسو را شجاع می سازد. - . المحاسن : ۵۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: أَكْلُ السَّفَرْجَلِ قُوَّةٌ لِلْقَلْبِ الضَّعِيفِ وَ يُطَيِّبُ الْمَعِدَةَ وَ يُذَكِّی الْفُؤَادَ وَ يُشَجِّعُ الْجَبَانَ (۸).

ص: ۱۷۰

۱- ۱. المحاسن ۵۴۹.

۲- ۲. المحاسن ۵۴۹.

۳- ۳. المحاسن ۵۴۹.

۴- ۴. المحاسن ۵۴۹.

۵- ۵. المحاسن ۵۴۹.

۶- ۶. مكارم الأخلاق: ۱۹۵.

۷- ۷. المحاسن: ۵۵۰.

۸- ۸. المحاسن: ۵۵۰.

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: خوردن به، قوت دل ناتوان است و معده را پاک می کند و قلب را روشنایی می بخشد و ترسو را دلیر می سازد. - . المحاسن : ۵۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی الْبَخْتَرِیِّ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: دَخَلَ طَلْحَهُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ فِی يَدِهِ سَفَرْجَلَهٌ فَأَلْقَاهَا إِلَى طَلْحَهَ وَ قَالَ كُلْهَا فَإِنَّهَا تُجِمُّ الْفُؤَادَ(۱).

**[ترجمه]محاسن: طلحه بن عبد اللّه نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و در دست آن حضرت بهی بود و آن را به طلحه پرت کرد و به او فرمود: آن را بخور که دل را آرام می کند. - . المحاسن : ۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو رَفَعَهُ قَالَ: السَّفَرْجَلُ يَدْبُغُ الْمَعِدَهَ وَ يَشُدُّ الْفُؤَادَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: محمّد بن عمرو به صورت مرفوع نقل کرده است که: به، معده را پاک می کند و دل را نیرو می دهد. - . المحاسن : ۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِیِّ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَهَ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیه السلام يَقُولُ: السَّفَرْجَلُ يَذْهَبُ بِهَمِّ الْحَزِينِ كَمَا تَذْهَبُ الْيَدُ بِعَرَقِ الْجَبِينِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام می فرمود: به، اندوه غمگین را می برد چنانچه دست عرق جبین را می برد. - . المحاسن : ۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّيَّارِیِّ رَفَعَهُ قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالسَّفَرْجَلِ فَكُلُوهُ فَإِنَّهُ يَزِيدُ فِی الْعَقْلِ وَ الْمُرُوَّهِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: از سیاری به صورت مرفوع نقل شده است: بر شما باد خوردن به، که خِرد و مردانگی را می افزاید. - . المحاسن : ۵۵ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّیَّارِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُطَهَّرٍ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: السَّفَرْجَلُ یُفَرِّجُ الْمَعِدَهَ وَ یَشُدُّ الْفُؤَادَ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیّاً قَطُّ إِلَّا أَکَلَ السَّفَرْجَلَ (۵).

وَ قَالَ علیه السلام: التُّفَّاحُ نَضُوحُ الْمَعِدَهِ(۶) وَ قَالَ کُلِ التُّفَّاحَ فَإِنَّهُ یُطْفِئُ الْحَرَارَهَ وَ یُبَرِّدُ الْجَوْفَ وَ یَذْهَبُ بِالْحُمَّی وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ یَذْهَبُ بِالْوَبَاءِ(۷).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: به، معده را می گشاید و دل را محکم می کند و خدا هرگز پیغمبری نفرستاده مگر اینکه به خورده است. - . المحاسن : ۵۵ - و فرمود: سیب پاک کننده معده است.

و فرمود: سیب بخور که حرارت را خاموش می کند و درون را خنک می کند، و تب را می برد، و در روایت دیگری است که: وبا را می برد. - . المحاسن : ۵۵۰ -

**[ترجمه]

بیان

یفرج المعده کذا فی أکثر النسخ و لیس له معنی یناسب المقام إلا أن یکون من الشق کنایه عن توسیعها و حصول شهوه الطعام و فی بعض النسخ یصوح بالصاد و الحاء المهملتین و واو بینهما أی یجفف و فی بعضها نضوح کما مر و هو أظهر و فی النهایه الوباء بالقصر و المد و الهمز الطاعون و المرض العام.

**[ترجمه]«معده را گشاید» در بسیاری نسخ است و معنی مناسبی در اینجا ندارد مگر اینکه به معنی وسعت دهنده باشد و کنایه از اشتهاء آور بودن برای خوراک باشد، و در برخی نسخه ها «یصوح» آمده است یعنی خشک می کند و در برخی نسخه ها «نضوح» آمده است چنانچه گذشت و آن روشن تر است. و در نهایه «وبا» و «وباء» به معنای طاعون و بیماری عمومی است.

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی یُوسُفَ عَنِ الْقَنْدِیِّ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ذُکِرَ لَهُ الْحُمَّی فَقَالَ إِنَّا أَهْلُ بَیْتٍ لَا نَتَدَاوَی إِلَّا بِإِفَاضَهِ الْمَاءِ

ص: ۱۷۱

۱- ۱. المحاسن: ۵۵.

۲- ۲. المحاسن: ۵۵.

۳- ۳. المحاسن: ۵۵.

۴- ۴. المحاسن: ۵۵.

۵- ۵. المحاسن: ۵۵.

۶- ۶. فی المطبوع من المصدر یفرج.

۷- ۷. المصدر ۵۵۰.

الْبَارِدِ يُصَبُّ عَلَيْنَا وَ أَكْلِ التُّفَّاحِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: نزد امام صادق علیه السّلام از تب یاد شد و فرمود: ما خاندانی باشیم که جز با ریختن آب خنک بر تن خود و خوردن سیب درمان نمی کنیم. - . المحاسن : ۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ يُونُسَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي التُّفَّاحِ مَا دَاوَوْا مَرْضَاهُمْ إِلَّا بِهِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: اگر مردم خاصیت سیب را می دانستند بیمارانشان را جز با آن درمان نمی کردند. - . المحاسن : ۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِهِمْ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَطْعِمُوا مَحْمُومِيكُمُ التُّفَّاحَ فَمَا مِنْ شَيْ ءٍ أَنْفَعَ مِنَ التُّفَّاحِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: به تب دارانتان سیب بخورانید، چیزی از سیب سودمندتر نیست. - . المحاسن : ۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ قَالَ: بَعَثَنِي الْمُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ وَ قُدَّامَهُ طَبَقٌ فِيهِ تُفَّاحٌ أَخْضَرُ فَوَ اللَّهِ إِنْ صَبَرْتُ أَنْ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَ تَأْكُلُ هَذَا وَ النَّاسُ يَكْرَهُونَهُ فَقَالَ كَأَنَّهُ لَمْ يَزَلْ يَعْرِفُنِي إِنِّي وُعِكْتُ فِي لَيْلَتِي هَذِهِ فَبَعَثْتُ فَأُتِيتُ بِهِ وَ هَذَا يَقْلَعُ الْحُمَّى وَ يُسَكِّنُ الْحَرَارَةَ فَقَدِمْتُ فَأَصَبْتُ أَهْلِي مَحْمُومِينَ فَأَطْعَمْتُهُمْ فَأَقْلَعَتْ عنی [عَنْهُمْ](۴).

**[ترجمه]محاسن: درست بن ابی منصور می گوید: مفضل بن عمر مرا نزد امام صادق علیه السّلام فرستاد در روز تابستانی گرم نزد آن حضرت رفتم و مقابل آن حضرت طبقی سیب سبز بود، به خدا بی درنگ گفتم: قربانت شوم از این می خوری با اینکه مردمش آن را بد می دارند، خودمانی فرمود: امشب تب کردم و فرستادم آن را برایم آوردند، این تب را می برد و حرارت را خاموش می کند، و به خانه آمدم و دیدم همه خانواده ام تب دارند و به آنها خوراندم و تب ریشه کن شد. - .

المحاسن : ۵۵۱ -

**[ترجمه]

توضیح

فی الکافی (۵)

عن عبد الله الدهقان مکان ابن سنان (۶) و هو الصواب و فیه إلی أبی عبد الله علیه السلام بلطف و هو بضم اللام و فتح الطاء جمع لطفه بالضم بمعنی الهدیه کما ذکره الفیروزآبادی و قیل بضم اللام و سکون الطاء أی لطلب لطف و بر و إحسان و الأول أظهر فو الله إن صبرت إن بالکسر نافیه و فی الکافی فقال لی علیه السلام کأنه إلی آخر الخبر أی قال ذلک علی وجه الاستیناس و اللطف کأنه کان مصاحبا لی قدیما أو کان هذا القول علی هذا الوجه و حکایه أحواله لی مع أنی لم أکن رأیته و مع شرافته و رفعته مما یدل علی غایه تواضعه و حسن معاشرته مع موالیه فأتیت به علی بناء المجهول و فی الکافی بعد ذلک

۱- ۱. المحاسن: ۵۵۱.

۲- ۲. المحاسن: ۵۵۱.

۳- ۳. المحاسن: ۵۵۱.

۴- ۴. المصدر نفسه و فیه« فأقلعت عنهم» و هو الظاهر.

۵- ۵. الکافی: ۶ ر ۳۵۵.

۶- ۶. کما ذکره الأردبیلیّ فی الجامع ۱ ر ۵۲۸ قال: محمّد بن علی الهمدانیّ عن عبد اللّه الدهقان فی باب التفاح[فی] و لکن فی المطبوع من المصدر ط الآخوندی مثل ما فی المحاسن.

فأكلته و قوله فقدمت كلام الراوى و فى الكافى فأقلعت الحمى عنهم و هو الظاهر.

**[ترجمه]در كـافى - . الكافى ۶ : ۳۵۵. - به جاى ابن سـنان، عبـدالله بن دهقان آمـده است كه درست تر است. در آن آمده است: «إلى أبى عبـد الله ع بلطـف » همـان طـور كه فيروز آبـادى گفته است لُطَف جمع لطفه به معنـاى هـديه است.[كه در اين صورت معنـا عبـارت مى شود: مرا با هـدايا نزد امام فرسـتاد] يا اينكه لطف با لام مضـموم و طاء ساكن است كه به معناى طلب لطف و نيكى و احسان است.[كه در اين صورت معناى عبارت مى شود: براى جلب احسان آن حضـرت، مرا نزد او فرسـتاد] و معنى اول روشن تر است. «فو الله إن صبرت » إن، نـافيه است. در كـافى آمـده است«فقـال لى عليه السـلام كأنه» تا آخر حـديث يعنى آن را از روى انس و لطف گفت به گونه اى كه گويـا از قـديم بـا من مصـاحب [و رفيق] بوده است يا اينكه به اين گونه سخن گفتن او بـا من، و نحوه برخورد او بـا من بـا اينكه تـا به حـال او را نديـده بودم و با مقام و منزلت بالايى كه او داشت، بر نهايت تواضع و حسن معاشـرت آن حضـرت با دوسـتان [و شيعيان] دارد. «فأتيت به» به صورت مجهول است و در كافى بعد از آن آمـده است كه من از آن خوردم. «فقـدمت » سـخن راوى است. و در كافى آمده است كه تب از آنها ريشه كن شد، و آن روشن است.

**[ترجمه]

«۲۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دُرُسْتَوَيْهِ الْوَاسِطِيِّ قَالَ: وَجَّهَنِي الْمُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ بِحَوَائِجَ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَإِذَا قُدَّامَهُ تُفَّاحٌ أَخْضَرُ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا هَذَا فَقَالَ يَا سُلَيْمَانُ إِنِّي وُعِكْتُ الْبَارِحَةَ فَبَعَثْتُ إِلَى هَذَا لِآكُلَهُ أَسْتَطْفِئُ بِهِ الْحَرَارَةَ وَ يُبَرِّدُ الْجَوْفَ وَ يَذْهَبُ بِالْحُمَّى.

و رواه أبو الخزرج عن سليمان (۱):

المكارم،(۲) مرسلا: مثله

**[ترجمه]محاسن: سـليمان بن درسـتويه واسـطى مى گويد: مفضل بن عمر با درخواست هايى مرا نزد امام صادق عليه السـلام فرسـتاد، زمانى كه [نزد او رسيدم] مقابل آن حضرت سيب سبز بود، به ايشان گفتم فدايت شوم اين چيست؟ فرمود اى سليمان، ديشب تب داشـتم گفتم اين را آوردند تا بخورم و حرارت تب را فرو مى نشاند و درون را خنك مى كند و تب را مى برد. - . المحاسن : ۵۵۲. - در مكارم به صورت مرسل نقل شده است. - . مكارم الاخلاق : ۱۹۷ -

**[ترجمه]

بيان

بحوائج أى بأشياء كان عليه السلام احتاج إليها فطلبها منه و كان عليه السلام يرجع إلى المفضل بأشباه ذلك كما يفهم من أخبار

أخر إني وعكت على بناء المفعول قال في النهايه الوعك هو الحمى و قيل ألمها و قد وعكه المرض وعكا و وعك فهو موعوك فبعثت إلى هذا أى طلبته من بعض النواحى أستطفئ جمله استئنافيه بيانيه و كان الواقعه المذكوره فى هذا الخبر غير ما ذكر فى الخبر السابق لاختلاف الراوى و إن كان يوهم تشابههما اتحادهما و عروض تصحيف فى أحدهما.

**[ترجمه]«بحوائج» یعنی با چیزهایی که حضرت به آن ها نیاز داشت و از او خواسته بود و همان طور که از روایات دیگر استفاده می شود، حضرت با نظائر آن ها نزد مفضل باز می گردد. «إنی وعکت» با صیغه مجهول است. در نهایه گفته است: الوعک همان تب است و گفته شده است درد تب است و گفته می شود«قد وعكه المرض وعكا و وعك فهو موعوك»و «فبعثت الی هذا» یعنی آن را از برخی نواحی جستجو کردم. «أستطفئ» جمله استینافیه بیانیه است و خبر ذکر شده در این حدیث با حدیث قبلی، به دلیل اختلاف راوی ها متفاوت است با اینکه شباهت آن ها به هم یکی بودن آن ها و بروز اشتباه در یکی را متصور می سازد.

**[ترجمه]

«۲۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَمَّادٍ وَ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الْقَنْدِيِّ قَالَ: أَصَابَ النَّاسَ وَبَاءٌ وَ نَحْنُ بِمَكَّهَ فَأَصَابَنِي فَكَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام فَكَتَبَ إِلَيَّ كُلِ التُّفَّاحَ فَأَكَلْتُهُ فَعُوفِيتُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: قندی می گوید: مردم دچار وبا شدند و ما در مکه بودیم، و من هم دچار شدم و به ابی الحسن علیه السّلام نوشتم و در پاسخ من نوشت سیب بخور و خوردم و خوب شدم. - . المحاسن : ۵۵۲ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِي يُوسُفَ عَنِ الْقَنْدِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ الْمَدِينَهَ وَ مَعِي أَخِي يُوسُفُ فَأَصَابَ النَّاسَ الرُّعَافُ وَ كَانَ الرَّجُلُ إِذَا رَعَفَ يَوْمَيْنِ مَاتَ فَرَجَعْتُ إِلَى الْمَنْزِلِ فَإِذَا سَيْفٌ أَخِي يَرْعُفُ رُعَافاً شَدِيداً فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَقَالَ يَا زِيَادُ أَطْعِمْ سَيْفاً التُّفَّاحَ فَرَجَعْتُ فَأَطْعَمْتُهُ إِيَّاهُ فَبَرَأَ(۴).

۱- ۱. المحاسن: ۵۵۲.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۹۷.

۳- ۳. المحاسن: ۵۵۲.

۴- ۴. المحاسن: ۵۵۲.

المكارم، عن القندی: مثله (۱).

**[ترجمه]محاسن: ابو یوسف قندی می گوید: با برادرم در مدینه بودیم و مردم دچار خون دماغ شدند و چون کسی دو روز گرفتار آن می شد می مرد، به منزل برگشتم و دیدم برادرم سیف بسختی دچار آن شده است و نزد امام صادق علیه السّلام رفتم و فرمود:ای زیاد به سیف سیب بخوران. و به او خوراندم و خوب شد. - . المحاسن : ۵۵۲ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۸ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی یُوسُفَ عَنِ الْقَنْدِیِّ قَالَ: أَصَابَ النَّاسَ وَبَاءٌ بِمَکَّهَ فَأَصَابَنِی فَکَتَبْتُ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام فَکَتَبَ إِلَیَّ کُلِ التُّفَّاحَ فَأَکَلْتُهُ فَعُوفِیتُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: قندی می گوید: مردم در مکه دچار وبا شدند، من هم دچار شدم. به ابی الحسن علیه السلام نوشتم و حضرت برای من نوشت که سیب بخور. و من خوردم و خوب شدم. - . المحاسن : ۵۵۳ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَکْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْأَوَّلَ علیه السلام یَقُولُ: التُّفَّاحُ شِفَاءٌ مِنْ خِصَالٍ مِنَ السَّمِّ وَ السِّحْرِ وَ اللَّمَمِ یَعْرِضُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ الْبَلْغَمِ الْغَالِبِ وَ لَیْسَ شَیْ ءٌ أَسْرَعَ مَنْفَعَهً مِنْهُ (۳).

المکارم، عن الرضا علیه السلام: مثله (۴)

**[ترجمه]محاسن: جعفری می گوید از امام صادق علیه السلام شنیدم می فرمود: سیب درمان زهر و جادو و ناراحتی است که از اهل زمین عارض می شود و هم درمان بلغم غالب است و چیزی زود سودتر از آن نیست. - . المحاسن : ۵۵۳ - در مکارم مانند آن از امام رضا علیه السّلام آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۷ -

**[ترجمه]

بیان

و اللمم یعرض أی جنون أو أصابه من الجن فی القاموس اللمم محرکه الجنون و صغار الذنوب و أصابته من الجن لمه أی مس أو قلیل.

**[ترجمه]«و اللمم يعرض» يعنى ديوانگى، يا اينكه از جن به او اصابت مى كند. در قاموس گفته است«اللمم» جنون را به حركت در مى آورد و گناهان كوچك است و اينكه گفته مى شود«أصابته من الجن لمّه» يعنى [از سوى جن] ديوانگى يا اندكى [به او اصابت كرده است]

**[ترجمه]

«۳۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ شُعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِيِّ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ وَ رَوَاهُ الْقَاسِمُ بْنُ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: التُّفَّاحُ نَضُوحُ الْمَعِدَهِ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام على عليه السّلام مى فرمايد: سيب پاك كن معده است. - . المحاسن : ۵۵۳. -

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: التُّفَّاحُ نَضُوحُ الْمَعِدَهِ(۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السلام مى فرمايد: سيب پاك كن معده است. - . المحاسن : ۵۵۳. -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كُلُوا الْكُمَّثْرَى فَإِنَّهُ يَجْلُو الْقَلْبَ وَ يُسَكِّنُ أَوْجَاعَ الْجَوْفِ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى (۷).

المكارم، عنه عليه السلام: مثله (۸).

ص: ۱۷۴

۱- ۱. مكارم الأخلاق: ۱۹۸.

۲- ۲. المحاسن: ۵۵۳.

۳- ۳. المحاسن: ۵۵۳.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ۱۹۷.

۵- ۵. المحاسن: ۵۵۳ و فيه يصوح المعده.

۶- ۶. المحاسن: ۵۵۳.

۷- ۷. المحاسن: ۵۵۳.

۸- ۸. مكارم الأخلاق: ۱۹۹.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: گلابی بخورید زیرا دل را روشن می کند و دردهای درون را به فرمان خداوند متعال آرام می سازد. - . المحاسن : ۵۵۳. -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۹ -

**[ترجمه]

«۳۳»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ جَابِرِ بْنِ عُمَرَ السَّكْسَكِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ أَيُّوبَ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي التُّفَّاحِ مَا دَاوَوْا مَرْضَاهُمْ إِلَّا بِهِ أَلَا وَ إِنَّهُ أَسْرَعُ شَيْ ءٍ مَنْفَعَةً لِلْفُؤَادِ خَاصَّةً وَ إِنَّهُ نَضُوحُهُ (۱).

وَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ الْبَاقِرَ علیه السلام يَقُولُ: إِذَا أَرَدْتَ أَكْلَ التُّفَّاحِ فَشَمَّهُ ثُمَّ كُلْهُ فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ أَخْرَجَ مِنْ بَدَنِكَ كُلَّ دَاءٍ وَ غَائِلَةٍ وَ يُسَكِّنُ مَا يُوجَدُ مِنْ قِبَلِ الْأَرْوَاحِ كُلِّهَا(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: اگر مردم اثر سیب را می دانستند بیمارانشان را جز با آن درمان نمی کردند آگاه باشید که منفعت آن زودتر از هر چیز می رسد به ویژه برای دل و پاک کن آن است. - . طب الائمه : ۱۳۵. -

ابی بصیر می گوید شنیدم که امام باقر علیه السّلام می فرمود: چون خواستی سیب بخوری بویش کن و سپس بخور که چون چنین کنی هر درد و بلایی را از بدنت بیرون می کند و هر آسیب روحی را که از طرف ارواح باشند آرام می سازد. - . طب الائمه : ۱۳۵. -

**[ترجمه]

بیان

الأرواح الجن و أخلاط البدن جمیعا أو الصفراء أو السوداء خصوصا فإنه قد یطلق علیهما فی الأخبار و الأول أظهر و کان العله فیه أن استیلاء الجن غالبا إنما یکون لضعف القلب و الدماغ و التفاح أکلا و شما یقویهما قال فی النهایه فی حدیث ضمام إنی أعالج من هذه الأرواح الأرواح هاهنا کنایه عن الجن سموا أرواحا لکونهم لا یرون فهم بمنزله الأرواح.

**[ترجمه]ارواح، جنیان و اخلاط بدن همه ی آن ها یا خصوصا صفراء یا سوداء می باشد که در اخبار به آنها اطلاق شده و اولی روشن تر است و علت آن این است که تسلط جنیان غالبا بر اثر ضعف قلب و مغز است و خوردن و بو کردن سیب آنها را قوی می کند، در نهایه ضمن حدیث ضمام آمده است که «من این ارواح را درمان می کنم» در اینجا ارواح کنایه از جن است که مانند ارواح دیده نمی شوند.

**[ترجمه]

«۳۴»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْبُرْسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْأَرْمَنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ ظَبْیَانَ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبِی زَیْنَبَ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنِ الْبَاقِرِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کُلُوا الْکُمَّثْرَی فَإِنَّهُ یَجْلُو الْقَلْبَ.

وَ عَنْ زِیَادِ بْنِ الْجَهْمِ عَنِ الْحَلَبِیِّ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِرَجُلٍ شَکَا إِلَیْهِ وَجَعاً یَجِدُهُ فِی قَلْبِهِ وَ غِطَاءً عَلَیْهِ فَقَالَ کُلِ الْکُمَّثْرَی (۳).

**[ترجمه]طب الائمه: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: گلابی بخورید زیرا دل را روشن می کند. - . طب الائمه : ۱۳۵. -

فردی از درد دل و سنگینی آن به امام صادق علیه السّلام شکوه کرد و حضرت به او فرمود گلابی بخور.

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْخَضِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیهم السلام قَالَ: أَکْلُ السَّفَرْجَلِ یَزِیدُ فِی قُوَّهِ الرَّجُلِ وَ یَذْهَبُ بِضَعْفِهِ.

**[ترجمه]امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: خوردن به، بر نیروی مرد می افزاید و ناتوانی او را می برد.

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَشْعَثِ مِنْ وُلْدِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ بْنِ قَیْسٍ الْکِنْدِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْمُخْتَارِ مِنْ وُلْدِ الْمُخْتَارِ بْنِ أَبِی عُبَیْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَهَ

ص: ۱۷۵

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۱۳۵.

۲- ۲. طبّ الأئمّه: ۱۳۵.

۳- ۳. طبّ الأئمّه: ۱۳۵.

بْنِ زَیْدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْحِجَامَهِ یَوْمَ السَّبْتِ قَالَ یَضْعُفُ قُلْتُ إِنَّمَا عِلَّتِی مِنْ ضَعْفِی وَ قِلَّهِ قُوَّتِی قَالَ فَعَلَیْکَ بِأَکْلِ السَّفَرْجَلِ الْحُلْوِ مَعَ حَبِّهِ فَإِنَّهُ یُقَوِّی الضَّعْفَ وَ یُطَیِّبُ الْمَعِدَهَ وَ یُذَکِّی الْمَعِدَهَ.

وَ عَنْهُ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ فِی السَّفَرْجَلِ خَصْلَهً لَیْسَتْ فِی سَائِرِ الْفَوَاکِهِ قُلْتُ وَ مَا ذَاکَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ یُشَجِّعُ الْجَبَانَ هَذَا وَ اللَّهِ مِنْ عِلْمِ الْأَنْبِیَاءِ علیهم السلام (۱).

**[ترجمه]طلحه بن زید می گوید از امام صادق علیه السلام در باره حجامت در روز شنبه پرسیدم، فرمود ناتوان می کند گفتم: درد من ناتوانی و کم نیروئی است، فرمود: بر تو باد خوردن به شیرین با دانه اش که ناتوانی را می برد و معده را پاک می کند و می شوید.

امام صادق علیه السلام می فرماید: در به اثری است که در دیگر میوه ها نیست، گفتم: یا بن رسول اللّه آن چیست؟ فرمود ترسو را دلیر می کند، و به خدا سوگند این از دانش پیغمبران علیهم السّلام است. - . طب الائمه : ۱۳۶. -

**[ترجمه]

«۳۷»

الْمَکَارِمُ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: کُلُوا السَّفَرْجَلَ فَإِنَّهُ یَجْلُو عَنِ الْفُؤَادِ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: کُلُوا السَّفَرْجَلَ وَ تَهَادَوْا بَیْنَکُمْ فَإِنَّهُ یَجْلُو الْبَصَرَ وَ یُنْبِتُ الْمَوَدَّهَ فِی الْقَلْبِ وَ أَطْعِمُوا حَبَالاکُمْ فَإِنَّهُ یُحَسِّنُ أَوْلَادَکُمْ وَ فِی رِوَایَهٍ یُحَسِّنُ أَخْلَاقَ أَوْلَادِکُمْ.

وَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: السَّفَرْجَلُ قُوَّهُ الْقَلْبِ وَ حَیَاهُ الْفُؤَادِ وَ یُشَجِّعُ الْجَبَانَ.

وَ قَالَ علیه السلام: رَائِحَهُ السَّفَرْجَلِ رَائِحَهُ الْأَنْبِیَاءِ(۲).

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: کُلُوا السَّفَرْجَلَ عَلَی الرِّیقِ.

وَ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: عَلَیْکُمْ بِالسَّفَرْجَلِ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الْعَقْلِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَکَلَ السَّفَرْجَلَ عَلَی الرِّیقِ طَابَ مَاؤُهُ وَ حَسُنَ وَجْهُهُ.

وَ مِنْ کِتَابِ الْجَامِعِ لِأَبِی جَعْفَرٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیّاً قَطُّ إِلَّا وَ فِی یَدَیْهِ سَفَرْجَلَهٌ أَوْ بِیَدِهِ سَفَرْجَلَهٌ وَ قَالَ أَیْضاً رَائِحَهُ الْأَنْبِیَاءِ رَائِحَهُ السَّفَرْجَلِ وَ رَائِحَهُ حُورِ الْعِینِ الْآسُ وَ رَائِحَهُ الْمَلَائِکَهِ الْوَرْدُ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیّاً إِلَّا وُجِدَ مِنْهُ رِیحُ السَّفَرْجَلِ.

وَ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: السَّفَرْجَلُ یَذْهَبُ بِهَمِّ الْحَزِینِ.

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۱۳۶.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۹۶.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ نَظَرَ إِلَی غُلَامٍ جَمِیلٍ فَقَالَ یَنْبَغِی أَنْ یَکُونَ أَبُو هَذَا أَکَلَ السَّفَرْجَلَ.

وَ قَالَ النَّبِیُّ: کُلُوا السَّفَرْجَلَ فَإِنَّهُ یَجْلُو عَنِ الْفُؤَادِ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیّاً إِلَّا أَطْعَمَهُ مِنْ سَفَرْجَلِ الْجَنَّهِ فَیَزِیدُ فِیهِ قُوَّهَ أَرْبَعِینَ رَجُلًا.

وَ قَالَ علیه السلام: کُلُوا السَّفَرْجَلَ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الذِّهْنِ وَ یَذْهَبُ بِطَخَاءِ الصَّدْرِ وَ یُحَسِّنُ الْوَلَدَ.

وَ فِی الْحَدِیثِ: أَنَّ التُّفَّاحَ یُورِثُ النِّسْیَانَ وَ ذَلِکَ لِأَنَّهُ یُوَلِّدُ فِی الْمَعِدَهِ لُزُوجَهً.

وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: کُلُوا التُّفَّاحَ عَلَی الرِّیقِ فَإِنَّهُ نَضُوحُ الْمَعِدَهِ.

وَ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ: إِنَّا أَهْلُ بَیْتٍ لَا نَتَدَاوَی إِلَّا بِإِفَاضَهِ الْمَاءِ الْبَارِدِ لِلْحُمَّی وَ أَکْلِ التُّفَّاحِ (۱).

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: الْکُمَّثْرَی یَدْبُغُ الْمَعِدَهَ وَ یُقَوِّیهَا هُوَ وَ السَّفَرْجَلُ (۲).

**[ترجمه]پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله فرمود: به بخورید که دل را روشن می کند.

و فرمود: به بخورید و به هم هدیه دهید که دیده را روشن می کند و دوستی در دل می آورد و به زنان آبستن خود بدهید که فرزندتان را زیبا می کند.

امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: به نیروی دل، و زندگی جان است و ترسو را دلیر می کند .

و فرمود: بوی به، بوی پیامبران است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۶ -

پیامبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: به را ناشتا بخورید.

امام رضا علیه السّلام می فرماید: بر شما باد خوردن به، زیرا خرد را می افزاید.

امام صادق علیه السّلام می فرماید هر کس ناشتا به بخورد منی او پاک و چهره اش زیبا می شود.

در کتاب جامع ابی جعفر اشعری از او علیه السّلام آمده است که خداوند هرگز پیامبری را مبعوث نکرده است جز آنکه در دست یا با دست خود، به داشته است. و نیز فرمود: بوی پیامبران بوی به است و بوی حور العین بوی گل آس است و بوی فرشته ها بوی گل محمدی است و هرگز خداوند پیامبری نفرستاده جز آنکه بوی به داشته است.

امام باقر علیه السّلام می فرماید: به اندوه حزین را می برد.

امام صادق علیه السّلام به پسر بچه زیبایی نگریست و فرمود: سزاوار است که پدرش، به خورده باشد.

پیغمبر صـلی اللَّه علیه و آله فرمود: به بخورید که دل را روشن می کند و خدا هرگز پیغمبری نفرستاده جز آنکه از به بهشت به او خورانده است و نیروی چهل مرد را در او می افزاید.

و فرمود: به بخورید که هوش را می افزاید و تیرگی دل را می برد و فرزند را زیبا می کند.

و در حدیث است که سیب فراموشی می آورد چون در معده چسبندگی ایجاد می کند.

پیامبر اکرم صلی اللَّه علیه و آله فرمود: سیب را ناشتا بخورید که پاک کن معده است.

امام باقر علیه السلام می فرماید: ما اهل بیت جز با آب سرد ریختن بر تن برای تب و خوردن سیب درمان نمی کنیم. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۶-۱۹۷ -

امـام صـادق علیـه السّـلام می فرمایـد: گلابی معـده را پـاک می کنـد و آن را نیرو می دهـد و به [نیز چنین است.] - . مکـارم الاخلاق : ۱۹۹ -

**[ترجمه]

«۳۸»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: دَخَلَ طَلْحَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَ فِي يَدِهِ صلی الله علیه و آله سَفَرْجَلَةٌ فَرَمَى بِهَا إِلَيْهِ وَ قَالَ خُذْهَا يَا بَا مُحَمَّدٍ فَإِنَّهَا تُجِمُّ الْقَلْبَ.

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: أَطْعِمُوا حَبَالاكُمُ السَّفَرْجَلَ فَإِنَّهُ يُحَسِّنُ أَخْلَاقَ أَوْلَادِكُمْ.

**[ترجمه]امیر المؤمنین علیه السّـلام می فرمایـد: طلحه نزد رسول خدا صـلی اللَّه علیه و آله آمد که یک به در دست داشت و آن را نزد طلحه افکند و فرمود: ای ابا محمّد آن را بگیر که دل را آرام می کند.

و فرمود: به زنان آبستن خود به بدهید که اخلاق فرزندانتان را نیکو می کند.

**[ترجمه]

«۳۹»

كِتَابُ الْإِمَامَةِ وَ التَّبْصِرَةِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: رَائِحَةُ الْأَنْبِيَاءِ رَائِحَةُ السَّفَرْجَلِ وَ رَائِحَةُ الْحُورِ الْعِينِ رَائِحَةُ الْآسِ وَ رَائِحَةُ الْمَلَائِكَةِ رَائِحَةُ الْوَرْدِ وَ رَائِحَةُ ابْنَتِي فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ رَائِحَةُ السَّفَرْجَلِ وَ الْآسِ وَ الْوَرْدِ وَ لَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيّاً وَ لَا وَصِيّاً إِلَّا وُجِدَ مِنْهُ رَائِحَةُ السَّفَرْجَلِ فَكُلُوهَا وَ أَطْعِمُوا حَبَالاكُمْ يُحَسِّنْ أَوْلَادَكُمْ.

**[ترجمه]رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: بوی پیغمبران بوی به است و بوی حور العین بوی گل آس و بوی فرشته ها بوی گل سرخ، و بوی دخترم فاطمه زهرا علیها السّلام بوی به و آس و گل سرخ است و خدا پیغمبری و وصیّ پیغمبری مبعوث نکرده جز آنکه بوی به داشته است، آن را بخورید و به زنان آبستن خود دهید تا فرزندهایتان زیبا شوند.

**[ترجمه]

«۴۰»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ قَطَعَ سَفَرْجَلَهً فَأَكَلَ مِنْهَا وَ نَاوَلَ جَعْفَرَ بْنَ

ص: ۱۷۷

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۱۹۶- ۱۹۷.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ۱۹۹.

أَبِی طَالِبٍ وَ قَالَ كُلْ فَإِنَّ السَّفَرْجَلَ يُذَكِّی الْقَلْبَ وَ يُشَجِّعُ الْجَبَانَ (۱).

وَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالتُّفَّاحِ فَكُلُوهُ فَإِنَّهُ نَضُوحُ الْمَعِدَهِ(۲).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله بهی را برید و از آن خورد و به جعفر بن ابی طالب هم داد و فرمود: بخور که به دل را پاک می کند و ترسو را دلیر می کند. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۳ -

امام علی علیه السّلام می فرماید: سیب بخورید برای آنکه پاک کن معده است. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۴۱»

صَحِيفَهُ الرِّضَا عَنْهُ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ أَخَذَ جَبْرَائِيلُ عليه السلام بِيَدِي وَ أَقْعَدَنِي عَلَى دُرْنُوكٍ مِنْ دَرَانِيكِ الْجَنَّهِ ثُمَّ نَاوَلَنِي سَفَرْجَلَهً فَأَنَا كُنْتُ أُقَلِّبُهَا إِذَا انْفَلَقَتْ فَخَرَجَتْ مِنْهَا جَارِيَهٌ حَوْرَاءُ لَمْ أَرَ أَحْسَنَ مِنْهَا فَقَالَتِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ قُلْتُ مَنْ أَنْتِ قَالَتْ أَنَا الرَّاضِيَهُ الْمَرْضِيَّهُ خَلَقَنِي الْجَبَّارُ مِنْ ثَلَاثَهِ أَصْنَافٍ أَسْفَلِي مِنْ مِسْكٍ وَ وَسَطِي مِنْ كَافُورٍ وَ أَعْلَايَ مِنْ عَنْبَرٍ عُجِنْتُ مِنْ مَاءِ الْحَيَوَانِ ثُمَّ قَالَ لِيَ الْجَبَّارُ كُونِي فَكُنْتُ خَلَقَنِي لِأَخِيكَ وَ ابْنِ عَمِّكَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام (۳).

العيون، بالأسانيد الثلاثه: مثله (۴).

**[ترجمه]صحیفه رضا: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: زمانی که مرا به آسمان بردند جبرئیل دستم را گرفت و مرا بر یکی از پله های بهشت نشانید و یک دانه به بدستم داد و آن را میچرخاندم که ناگاه شکافت و دخترکی حوروش از آن بیرون آمد که بهتر از آن ندیده بودم و گفت: سلام بر تو ای محمّد گفتم: تو کیستی؟ پاسخ داد راضیه مرضیه ام، خدا مرا از سه نوع آفریده است، پایینم از مشک است و میانه ام از کافور و بالایم از عنبر و با آب زندگی خمیر شدم سپس خداوند به من فرمود: باش و بود شدم، مرا برای برادرت علی بن ابی طالب آفریده است. - . صحیفه الرضا علیه السلام ۲ : ۱۱۳ -

در عیون با هر سه سند مانند آن آمده است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۶ -

**[ترجمه]

«۴۲»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَهَ قَالَ: أَوَّلُ شَيْ ءٍ أَكَلَهُ آدَمُ حِينَ أُهْبِطَ إِلَى الْأَرْضِ الْكُمَّثْرَى وَ إِنَّهُ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَتَغَوَّطَ أَخَذَهُ مِنْ ذَلِكَ كَمَا تَأْخُذُ الْمَرْأَهَ عِنْدَ الْوِلَادَهِ فَذَهَبَ شَرْقاً وَ غَرْباً لَا يَدْرِي كَيْفَ يَصْنَعُ حَتَّى نَزَلَ إِلَيْهِ جَبْرَائِيلُ فَأَقْعَى لَهُ فَأَقْعَى آدَمُ فَخَرَجَ ذَلِكَ مِنْهُ فَلَمَّا وَجَدَ رِيحَهُ مَكَثَ يَبْكِي سَبْعِينَ سَنَهً(۵).

**[ترجمه]در المنثور: علی بن ابی طلحه می گوید: نخستین خوراک آدم پس از فرود به زمین گلابی بوده، و زمانی که خواست قضای حاجت کند مانند درد زائیدن زن برایش رخ داد، و به سمت شرق و غرب رفت و نمی دانست چه کند تا جبرئیل نازل شد و او را بر سر قدم نشانید و از او بر آمد و چون بویش را شنید هفتاد سال می گریست. - . الدر المنثور ۱.: ۵۶ -

**[ترجمه]

أقول

و قد مضی کثیر من الأخبار فی باب أنواع الفاکهه و باب الرمان.

**[ترجمه]بسیاری اخبار در باب انواع میوه ها و در باب انار گذشتند.

**[ترجمه]

«۴۳»

الْفِرْدَوْسُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: کُلُوا السَّفَرْجَلَ عَلَی الرِّیقِ.

**[ترجمه]رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: به را ناشتا بخورید.

**[ترجمه]

«۴۴»

الْکَافِی، عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْقَاسَانِیِّ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْمَدِینِیِّ عَنْ سُلَیْمَانَ الْجَعْفَرِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یُعْجِبُهُ النَّظَرُ إِلَی الْأُتْرُجِّ الْأَخْضَرِ وَ التُّفَّاحِ الْأَحْمَرِ(۶).

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۳.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۳.

۳- ۳. صحیفه الرضا علیه السّلام: ۶- ۷. و الدرنوک ضرب من البسط ذو خمل.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲ ر ۲۶.

۵- ۵. الدّر المنثور ۱ ر ۵۶ قال: أخرجه ابن أبی الدنیا فی کتاب البکاء.

۶- ۶. الکافی ۶ ر ۳۶۰.

**[ترجمه]کافی: امام رضا علیه السّلام می فرمایـد: رسول خـدا صـلی اللَّه علیه و آله از نگاه کردن به اترج سبز و سـیب سـرخ خوشش می آمد. - . الکافی ۶ : ۳۶۰ -

**[ترجمه]

باب ۹ الزیتون و الزیت و ما یعمل منهما

روایات

«۱»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَيْكَ بِالزَّيْتِ فَكُلْهُ وَ ادَّهِنْ بِهِ فَإِنَّ مَنْ أَكَلَهُ وَ ادَّهَنَ بِهِ لَمْ يَقْرَبْهُ الشَّيْطَانُ أَرْبَعِينَ يَوْماً(۱).

**[ترجمه]عیون اخبار: امیر المومنین علیه السلام می فرمایـد: رسول خدا صـلی اللَّه علیه و آله فرمود: بر تو باد خوردن روغن ، آن را بخور و به بـدن بمال که هر که آن را بخورد و به بـدن بمالـد شیطان چهل روز به او نزدیک نمی گردد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۲ -

**[ترجمه]

«۲»

صحیفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]در صحیفه رضا مانند آن آمده است. - . صحیفه الرضا : ۲۸ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُمَا، عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَيْكُمْ بِالزَّيْتِ فَإِنَّهُ يَكْشِفُ الْمِرَّةَ وَ يُذْهِبُ الْبَلْغَمَ وَ يَشُدُّ الْعَصَبَ وَ يُحَسِّنُ الْخُلُقَ وَ يُطَيِّبُ النَّفْسَ وَ يَذْهَبُ بِالْغَمِ (۳).

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صـلی اللَّه علیه و آله می فرماید:بر شـما باد خوردن زیت، که صفراء را می گشاید و بلغم را می برد و پی را سـخت می کند و خلق را نیک می سازد و نفس را پاکیزه می نماید و اندوه را می برد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ – صحیفه الرضا : ۱۰ -

**[ترجمه]

أقول

فی بعض النسخ مکان بالزیت بالزبیب لکن ذکره الراوندی فی دعواته و الطبرسی فی المکارم و فیهما علیکم بالزیت.

**[ترجمه]در برخی نسخه ها به جای زیت واژه زبیب آمده است ولی راوندی و طبرسی آن را با واژه زیت آورده اند.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدَانَ عَنْ مَوْلًی لِأُمِّ هَانِی قَالَ: مَرَرْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ فِی رِدَائِی طَعَامٌ بِدِینَارٍ فَقَالَ کَیْفَ أَصْبَحْتَ أَیْ أَبَا فُلَانٍ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ تَسْأَلُنِی کَیْفَ أَصْبَحْتَ وَ هَذَا بِدِینَارٍ قَالَ أَ فَلَا أُعَلِّمُکَ کَیْفَ تَأْکُلُهُ قُلْتُ بَلَی قَالَ فَادْعُ بِصَحْفَهٍ فَاجْعَلْ فِیهَا مَاءً وَ زَیْتاً وَ شَیْئاً مِنْ مِلْحٍ وَ اثْرُدْ فِیهَا فَکُلْ وَ الْعَقْ أَصَابِعَکَ (۴).

**[ترجمه]محاسن: آزاد کرده امّ هانی می گوید: بر امام صادق علیه السلام گذر کردم و خوراکی به ارزش یک اشرفی در رداء من بود، به من فرمود: ای ابا فلانی چگونه صبح کردی؟ گفتم: قربانت شوم به من می فرمائی چگونه صبح کردی و این خوراک را بیک اشرفی طلا خریدم، فرمود: آیا به تو نگویم چطور آن را بخوری؟ گفتم: آری[بفرما]، فرمود قدحی بیاور و در آن آب و زیت و نمک بریز و آن را ترید کن و بخور و انگشتانت را بلیس. - . المحاسن : ۴۰۵. -

**[ترجمه]

بیان

قوله هذا بدینار کأنه شکایه عن غلاء السعر أو کثره العیال.

**[ترجمه]این را به یک اشرفی طلا خریدم گویا شکایت از گرانی است یا بسیاری عیال.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ:

۱- ۱. عيون الأخبار ۲ ر ۴۲.

۲- ۲. صحيفه الرضا: ۲۸.

۳- ۳. عيون الأخبار ۲ ر ۳۵، صحيفه الرضا: ۱۰.

۴- ۴. المحاسن: ۴۰۵.

الْخَلَّ وَ الزَّيْتُ مِنْ طَعَامِ الْمُسْلِمِينَ (۱).

و منه: عن النوفلی عن السکونی عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: سرکه وزیت از خوراك مسلمانان هستند. - . المحاسن : ۴۸۲. - با سند دیگری مانند آن را آورده است. - . المحاسن : ۴۸۲. -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِيرَهِ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: مَا أَقْفَرَ بَيْتٌ يَأْتَدِمُونَ بِالْخَلِّ وَ الزَّيْتِ وَ ذَلِكَ إِدَامُ الْأَنْبِيَاءِ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السّلام می فرماید: خانه ای که با سرکه و زیت نانخورش دارند بی نانخورش نمی شوند که آن نانخورش پیغمبران است. - . المحاسن : ۴۸۲. -

**[ترجمه]

بیان

فی النهایه فیه ما أقفر بیت فیه خل أی ما خلا من الإدام و لا عدم أهله الأدم و القفار الطعام بلا أدم و أقفر الرجل إذا أکل الخبز وحده من القفر و القفار و هی الأرض الخالیه التی لا ماء بها.

**[ترجمه]در نهایه آمده است: «ما أقفر بیت فیه خل » یعنی از خورشت خالی مباد و [چنین نباشد که]اهل آن خورشت نیابند، و قفار به معنای طعام بدون خورشت است. أقفر الرجل یعنی نان را بدون خورشت خورد. أقفر از ریشه قفر و قفار به معنی زمین خالی و بدون آب می باشد.

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدَهَ الْوَاسِطِيِّ عَنْ عَجْلَانَ قَالَ: تَعَشَّيْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بَعْدَ عَتَمَهٍ وَ كَانَ يَتَعَشَّى بَعْدَ الْعَتَمَهِ فَأُتِيَ بِخَلٍّ وَ زَيْتٍ وَ لَحْمٍ بَارِدٍ قَالَ فَجَعَلَ يَنْتِفُ اللَّحْمَ فَيُلْقِمُنِيهِ وَ يَأْكُلُ الْخَلَّ وَ الزَّيْتَ وَ يَدَعُ اللَّحْمَ فَقَالَ إِنَّ هَذَا طَعَامُنَا وَ طَعَامُ الْأَنْبِيَاءِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: عجلان می گوید با امام صادق علیه السّلام پس از نماز عشاء شام خوردم که شیوه آن حضرت بود و

سرکه و زیت و گوشت سرد آوردند، و گوشت را جدا میکرد و به من می داد و خودش سرکه و زیت می خورد، فرمود: این خوراک ما و خوراک پیغمبران است. - . المحاسن : ۴۸۲. -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِيحٍ قَالَ: كُنْتُ أُفْطِرُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ مَعَ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَكَانَ أَوَّلَ مَا يُؤْتَى بِهِ قَصْعَةٌ مِنْ ثَرِيدِ خَلٍّ وَ زَيْتٍ فَكَانَ أَقَلَّ مَا يَتَنَاوَلُ مِنْهُ ثَلَاثُ لُقَمٍ ثُمَّ يُؤْتَى بِالْجَفْنَةِ(۵).

**[ترجمه]محاسن: خالد بن نجیح می گوید با امام صادق علیه السّلام و امام موسی کاظم علیه السّلام در ماه رمضان افطار می کردم و نخستین چیز در افطار ایشان، کاسه ثرید سرکه و زیت بود که کمترین خوراک ایشان از آن سه لقمه بود سپس سینی خوراک را می آوردند. - . المحاسن : ۴۸۲. -

**[ترجمه]

بیان

ثم يؤتى بالجفنه أي القصعه الكبيره التي فيها اللحم و نحوه.

**[ترجمه]قدح را می آوردند، یعنی کاسه بزرگ که گوشت و مانندش در آن بود .

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَحَبَّ الْأَصْبَاغِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْخَلُّ وَ الزَّيْتُ [وَ قَالَ هُوَ] طَعَامُ الْأَنْبِيَاءِ(۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: محبوب ترین نان خورشها نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله سرکه و زیت بود [و حضرت فرمود آن] خوراک پیغمبران است. - . المحاسن : ۴۸۳. -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ الْحُرِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الطَّعَامِ فَقَالَ

عَلَيْکَ بِالْخَلِّ وَ الزَّیْتِ فَإِنَّهُ مَرِی ءٌ وَ إِنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَانَ یُکْثِرُ أَکْلَهُ وَ إِنِّی أَکْثِرُ أَکْلَهُ لِأَنَّهُ مَرِی ءٌ(۷).

۱- ۱. المحاسن ۴۸۲، و فیه« من طعام المرسلین» و هو الظاهر.

۲- ۲. المحاسن ۴۸۲، و فیه« من طعام المرسلین» و هو الظاهر.

۳- ۳. المصدر نفسه ۴۸۲.

۴- ۴. المحاسن: ۴۸۲.

۵- ۵. المحاسن: ۴۸۲.

۶- ۶. المصدر ص ۴۸۳.

۷- ۷. المصدر ص ۴۸۳.

**[ترجمه]محاسن: حلبی می گوید از امام صادق علیه السّلام در باره خوراک پرسیدم، فرمود: بر تو باد خوردن سرکه و زیت که گوارایند و علی علیه السّلام آن را بسیار می خورد و من هم بسیار می خورم چون گوارا هستند. - . المحاسن : ۴۸۳. -

**[ترجمه]

بیان

طعام مری ء أی حمید المغبه.

**[ترجمه]«طعام مریء» یعنی از نظر گوارا بودن پسندیده است.

**[ترجمه]

«۱۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَی قَالَ: أَکَلْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ یَا جَارِیَهُ ائْتِینَا بِطَعَامِنَا الْمَعْرُوفِ فَأُتِیَ بِقَصْعَهٍ فِیهَا خَلٌّ وَ زَیْتٌ فَأَکَلْنَا(۱).

**[ترجمه]محاسن: عبد الاعلی می گوید: با امام صادق علیه السلام طعام خوردم، فرمود: ای کنیزک خوراک معروف ما را بیاور و کاسه ای آورد که در آن سرکه و زیت بود و آن را خوردیم. - . المحاسن : ۴۸۳. -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ سَلَمَهَ الْقَلَانِسِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَلَمَّا تَکَلَّمْتُ قَالَ مَا لِی أَسْمَعُ کَلَامَکَ قَدْ ضَعُفَ قُلْتُ سَقَطَ فَمِی قَالَ فَکَأَنَّهُ شَقَّ عَلَیْهِ ذَلِکَ قَالَ فَأَیَّ شَیْ ءٍ تَأْکُلُ قُلْتُ آکُلُ مَا کَانَ فِی الْبَیْتِ قَالَ عَلَیْکَ بِالثَّرِیدِ فَإِنَّ فِیهِ بَرَکَهً فَإِنْ لَمْ یَکُنْ لَحْمٌ فَالْخَلُّ وَ الزَّیْتُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: سلمه قلانسی می گوید نزد امام صادق علیه السّلام رفتم و چون سخن گفتم، فرمود: چرا سخنت را ناتوان می شنوم؟ گفتم دهانم از کار افتاده است. می گوید: گویا بر آن حضرت ناگوار آمد، فرمود: چه می خوری؟ گفتم هر چه در خانه است، فرمود: بر تو باد خوردن ترید که برکت دارد و اگر گوشت نباشد از سرکه و زیت استفاده کن. - . المحاسن : ۴۸۳. -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا أَقْفَرَ بَيْتٌ فِيهِ الْخَلُّ وَ الزَّيْتُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: هشام بن سالم می گوید امام صادق علیه السلام فرمود: خالی از خورشت نیست خانه ای که در آن سرکه و زیت است. - . المحاسن : ۴۸۳. -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زَيْدِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَشْبَهَ النَّاسِ طِعْمَةً بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَأْكُلُ الْخَلَّ وَ الزَّيْتَ وَ يُطْعِمُ النَّاسَ الْخُبْزَ وَ اللَّحْمَ (۴).

**[ترجمه]محاسن: زید بن حسن می گوید شنیدم امام صادق علیه السّلام می فرمود: امیر المؤمنین علیه السّلام در خوراک، شبیه ترین مردم به رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله بود، ایشان نان و سرکه و زیت می خورد و به مردم نان و گوشت می خوراند. - . المحاسن : ۴۸۳. -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الزَّرَّاعِ الْبَصْرِيِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَهُ الزَّيْتُونُ فَقَالَ رَجُلٌ يَجْلِبُ الرِّيَاحَ فَقَالَ لَا وَ لَكِنْ يَطْرُدُ الرِّيَاحَ (۵).

**[ترجمه]محاسن: نزد امام صادق علیه السلام از زیتون یاد کردند و مردی گفت: باد آور است و او فرمود، نه باد را می راند. - . المحاسن : ۴۸۲. -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ أَوْ غَيْرِهِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّهُمْ يَقُولُونَ الزَّيْتُ يُهَيِّجُ الرِّيَاحَ فَقَالَ إِنَّ الزَّيْتُونَ يَطْرُدُ الرِّيَاحَ (۶).

**[ترجمه]محاسن: راوی می گوید به امام صادق علیه السلام عرض کردم می گویند که زیت باد آور است، و ایشان فرمود زیتون باد را می راند. - . المحاسن : ۴۸۲. -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ

ص: ۱۸۱

۱- ۱. المحاسن: ۴۸۳.

۲- ۲. المحاسن: ۴۸۳.

۳- ۳. المحاسن: ۴۸۳.

۴- ۴. المحاسن: ۴۸۳.

۵- ۵. المصدر ۴۸۲.

۶- ۶. المصدر ۴۸۲.

الْوَاسِطِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: كَانَ مِمَّا أَوْصَی بِهِ آدَمُ إِلَی هِبَهِ اللَّهِ علیه السلام أَنْ كُلِ الزَّيْتُونَ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَهٍ مُبارَكَهٍ(۱).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السّلام فرمود: از سفارش های آدم علیه السّلام به هبه اللّه این بود كه: زیتون بخور زیرا از درخت مباركی است. - . المحاسن : ۴۷۲. -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُطَهَّرِيِّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الزَّيْتُونُ يَزِيدُ فِی الْمَاءِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید زیتون منی را می افزاید. - . المحاسن : ۴۷۲. -

**[ترجمه]

بيان

أی ماء الظهر و هو المنیّ.

**[ترجمه]یعنی آب پشت كه همان منی است.

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كُلُوا الزَّيْتَ وَ ادَّهِنُوا بِهِ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَهٍ مُبَارَكَهٍ(۳).

المكارم، عنه علیه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: زیتون را بخورید و به بدن بمالید كه از درخت مباركی است. - . المحاسن : ۴۷۲. - در مكارم مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۲۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَاسِعٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي دَاوُدَ النَّخَعِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: ادَّهِنُوا بِالزَّيْتِ وَ ائْتَدِمُوا بِهِ فَإِنَّهُ دُهْنَةُ الْأَخْيَارِ وَ إِدَامُ الْمُصْطَفَيْنَ مُسِحَتْ بِالْقُدْسِ مَرَّتَيْنِ بُورِكَتْ مُقْبِلَةً وَ بُورِكَتْ مُدْبِرَةً لَا يَضُرُّ مَعَهَا دَاءٌ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السلام می فرماید: زیت را به بدن بمالید و آن را به عنوان خورشت به کار ببرید که روغن خوراک نیکان و برگزیدگان است دو بار به پاکی و برکت وصف شده است و پیش و پس آن مبارک است، با وجود آن بیماری، زیان نمی آورد. - . المحاسن : ۴۸۴. -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس دهن رأسه و غیره دهنا و دهنه بله و الدهنه بالضم الطائفه من الدهن مسحت بالقدس مرتین أی وصفت بالطهاره و البرکه و العظمه فی موضعین من القرآن فی سوره النور و فی سوره التین أو فی الملل السابقه و فی هذه المله أو المراد به محض التکرار من غیر خصوص عدد الاثنین کما قیل فی لبیک و سعدیک و غیرهما و أما قوله علیه السلام مقبله و مدبره فلعل المعنی رطبه و جافه أو صحیحه و معتصره منها الدهن أو سواء کانت موافقه للمزاج أو غیر موافقه أو الغرض تعمیم الأحوال مطلقا و قال بعض الأفاضل لعل ممسوحیه الزیت بالقدس کنایه عن دعاء الأنبیاء علیهم السلام فیه بذلک و إقبالها و إدبارها کنایه عن وفورها و قلتها.

۱- ۱. المحاسن ۴۷۲.

۲- ۲. المحاسن ۴۷۲.

۳- ۳. المحاسن ۴۷۲.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ۲۱۸.

۵- ۵. المحاسن: ۴۸۴.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: دهن رأسه و غیره دهنا و دهنه، یعنی به سر خود روغن مالید، دُهنه نوعی روغن است. دو بار تقدیس شده است یعنی در دو جای قرآن مجید به پاکی و برکت و بزرگی وصف شده است، در سوره نور و تین، یا در ملتهای پیشین و در این ملت، یا مقصود تکرار مسح و وصف است بدون اینکه منظور شمار دو باشد چنانچه در توجیه واژه تثنیه (لبیک و سعدیک) و غیر آنها گفته اند، و اما اینکه پیش و پس آن مبارک است، ای بسا مقصود از آن خشک بودن و تر بودن است، یا درست خوردن آن و فشردن آن برای روغن گیری است، یا اینکه خواه موافق مزاج باشد یا نباشد، یا مقصود این است که در هر حال چنین است. یکی از افاضل گفته است: ای بسا مسح شدن زیت به قداست [و پاکی] کنایه از دعاء پیغمبران به قدس [و پاکی] برای آن است و پیش آمدن و پس رفتن آن کنایه از فراوانی و کم بود آن است.

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: كَانَ فِيمَا أَوْصَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً عليه السلام أَنْ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ كُلِ الزَّيْتَ وَ ادَّهِنْ بِهِ فَإِنَّهُ مَنْ أَكَلَ الزَّيْتَ لَمْ يَقْرَبْهُ الشَّيْطَانُ أَرْبَعِينَ يَوْماً(۱).

المکارم، مرسلا: مثله (۲).

**[ترجمه]محاسن: از جمله سفارش های رسول خدا صلی اللّه علیه و آله به علی علیه السّلام این بود که فرمود ای علی زیت بخور و به بدن بمال زیرا هر که زیت بخورد، چهل روز شیطان به او نزدیک نمی شود. -. المحاسن : ۴۸۵ -

در مکارم مانند آن آمده است. -. مکارم الاخلاق : ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۲۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: الزَّيْتُ طَعَامُ الْأَتْقِيَاءِ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: زیت خوراک پاکان است. -. المحاسن : ۴۸۵. -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَدَعَا بِالْمَائِدَةِ فَأَتَيْنَا بِقَصْعَةٍ فِيهَا ثَرِيدٌ وَ لَحْمٌ فَدَعَا بِزَيْتٍ فَصَبَّهُ عَلَى اللَّحْمِ فَأَكَلَهُ (۴).

**[ترجمه]محاسن: اسماعیل بن جابر می گوید نزد امام صادق علیه السّلام بودیم و خوراک خواست کاسه ای که ترید و گوشت داشت برای ما آوردند وزیت خواست و آن را بر گوشت ریخت و خورد. - . المحاسن : ۴۸۵. -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ یَزِیدَ النَّوْفَلِیِّ عَنِ الْجَرِیرِیِّ عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الزَّیْتُ دُهْنُ الْأَبْرَارِ وَ إِدَامُ الْأَخْیَارِ بُورِکَ فِیهِ مُقْبِلًا وَ بُورِکَ فِیهِ مُدْبِراً انْغَمَسَ فِی الْقُدْسِ مَرَّتَیْنِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: زیت صابون تن نیکان و نانخورش خوبان است و پیشامدن و پس رفتن آن مبارک شده ، دو بار در قدس فرو شده است. - . المحاسن : ۴۸۵. -

**[ترجمه]

«۲۵»

الْمَکَارِمُ، عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: نِعْمَ الطَّعَامُ الزَّیْتُ یُطَیِّبُ النَّکْهَهَ وَ یَذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ یُصَفِّی اللَّوْنَ وَ یَشُدُّ الْعَصَبَ وَ یَذْهَبُ بِالْوَصَبِ وَ یُطْفِئُ الْغَضَبَ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: الزَّیْتُ دُهْنُ الْأَبْرَارِ وَ طَعَامُ الْأَخْیَارِ(۶).

**[ترجمه]امام رضا علیه السّلام می فرماید: چه خوب خوراکی است زیت، دهان را پاکیزه می کند و بلغم را می برد و رنگ را صفا می دهد و پی را محکم می کند و خستگی را رفع می کند و خشم را خاموش می کند.

امام صادق علیه السّلام می فرماید: زیت روغن تن نیکان و خوراک خوبان است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۲۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَیْفٍ عَنْ أَخِیهِ عَنْ أَبِیهِ سَیْفِ بْنِ عَمِیرَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَا کَانَ دُهْنُ الْأَوَّلِینَ إِلَّا زَیْتٌ (۷).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: صابون پیشینیان جز زیت نبوده است. - . المحاسن : ۴۸۵. -

**[ترجمه]

تبيين

قال ابن بيطار قال جالينوس ورق شجره الزيتون و عيدانها الطريه فيها من البروده بمقدار ما فيها من القبض و أما ثمرتها فما كان منها مدركا نضيجا مستحكم النضج فهو حار حراره معتدله و ما كان منها غير نضيج فهو أشد بردا و قبضا

ص: ۱۸۳

۱- ۱. المصدر: ۴۸۵.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۲۱۸.

۳- ۳. المحاسن: ۴۸۵.

۴- ۴. المحاسن: ۴۸۵.

۵- ۵. المحاسن: ۴۸۵.

۶- ۶. مكارم الأخلاق: ۲۱۸.

۷- ۷. المحاسن: ۴۸۵.

و قال إسحاق بن عمران الزيتون الأخضر بارد يابس عاقل للطبيعه دابغ للمعده مولد لشهوتها بطی ء للانهضام ردی الغذاء و إذا ربی فی الخل کان أسرع انهضاما و أکثر عقلا للبطن و إذا عمل بالملح اکتسب منه حراره و کان ألطف من المنقع فی الماء.

و قال البغدادی الزیت اسم للدهن المعتصر من الزیتون و یعتصر من نضیجه و یسمی زیتا عذبا و من خامه و یسمی زیت إنفاق و زیت رکابی و الأول حار باعتدال و الثانی بارد یابس فیه قبض ظاهر و الثانی أوفق للأصحاء و جید للمعده و یشد اللثه و یقوی الأسنان إذا أمسک فی الفم و یمنع من درور العرق و العتیق من الزیت العذب صالح للأدویه و حینئذ یکون فیه حراره ظاهره یحلل و یلین البشره و یمنع من الجمود و یلین الطبیعه و یضعف قوه الأدویه و یکتحل بالعتیق منه لحده البصر و الکحل بالمغسول المبیض یزیل بیاض العین الرقیق و هو دواء شریف للعین إذا أدیم استعماله حتی إنه یقوم مقام القدح فی العین عند نزول الماء خصوصا إذا قطر فی العین و حکت العین بطرف المیل انتهی.

و قال فی بحر الجواهر الزیت بارد فی الدرجه الأولی و قیل فیه رطوبه یقوی الأعضاء و یعین علی جبر ما انکسر منها حتی قیل إنه مثل دهن الورد فی کثیر من أفعاله و یقاوم السموم و یقتل الدیدان و یقوی الأسنان و المعده و یحفظ الشعر و یمنع سرعه الشیب و ینفع من الجرب و القروح کلها و اللثه الدامیه و یشد الأسنان و الزیت المغسول هو الذی یضرب فی الماء العذب و یؤخذ عنه.

**[ترجمه]ابن بیطار به نقل از جالینوس گفته است: برگ درخت زیتون و شاخه تر آن به اندازه ای که قبض می آورند، برودت دارند و میوه اش که خوب رسیده باشد گرم و معتدل است و نارس آن سردتر و قابضتر است. اسحاق بن عمران گفته است: زیتون سبز، سرد و خشک و دارای طبعی سست آور است پاک کن معده است و اشتهاء آور و دیر هضم و بد تغذیه است و اگر در سرکه پرورش یابد زودهضم تر می شود و بیشتر شکم را بند می آورد، و چون نمک سود شود از آن گرمی بدست می آید و لطیف تر از آب خیس می باشد.

بغدادی گفته است: زیت نام روغنی است که از زیتون می گیرند و از رسیده زیتون آن را می گیرند و زیت خوشمزه نامیده می شود و اگر نرسیده باشد زیت انفاق و زیت رکابی نامیده می شود و اولی گرم و معتدل است و دوّمی سرد و خشک است و قابض. و دومی برای تندرست ها سازگارتر است و برای معده خوبست و لثه را سخت کند، و چنانچه آن را در دهان نگهدارند دندانها را نیرو می دهد و از کرم ریشه ها باز می دارد، زیت کهنه خوشمزه برای دارو خوبست و گرمی دارد و محلّل است و بشره[روی پوست صورت] را نرم می کند و از خشکی باز می دارد و طبع را روان می سازد و نیروی داروها را سست می کند، و سرمه کشیدن با زیت کهنه دید چشم را بهبود می بخشد [تیز می کند] و سرمه با شسته شده و سفید آن پرده نازک چشم را برمی اندازد، و به چشم کشیدن آن داروی خوبی برای چشم است در صورتی که پیوسته استعمال شود، و برای برطرف کردن آب چشم بسیار خوب است به ویژه اگر قطره ای در آن ریزند و با نیل بسایند. پایان.

در بحر الجواهر گفته است: زیت در درجه یکم سرد است، و گفته شده است: رطوبتی دارد که اندام را نیرو می دهد و آنچه از آن که شکسته است را جبران می کند، و گفته اند: در بسیاری از آثارش همچون روغن گل است، با زهرها مقاومت می کند و کرمها را می کشد و دندانها و معده را نیرو می دهد، و مو را حفظ می کند و از زرد و سفید شدن آن باز می دارد و برای کچلی و قرحه ها همه و خونریزی لثه نافع است و دندانها را سخت[و محکم] می کند، و زیت شسته آن است که در آب گوارا می ریزند و از آن می گیرند .

**[ترجمه]

باب ۱۰ التين

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ رَجُلٍ سَمَّاهُ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمَّا خَرَجَ مَلِکُ الْقِبْطِ یُرِیدُ هَدْمَ بَیْتِ الْمَقْدِسِ اجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَی حِزْقِیلَ النَّبِیِّ علیه السلام فَشَکَوْا ذَلِکَ إِلَیْهِ فَقَالَ لَعَلِّی أُنَاجِی رَبِّی اللَّیْلَهَ فَلَمَّا جَنَّهُ

ص: ۱۸۴

اللَّيْلُ نَاجَى رَبَّهُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنِّي قَدْ كَفَيْتُكَمْ وَ كَانُوا قَدْ مَضَوْا فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى مَلَكِ الْهَوَاءِ أَنْ أَمْسِكْ عَلَيْهِمْ أَنْفَاسَهُمْ فَمَاتُوا كُلُّهُمْ وَ أَصْبَحَ حِزْقِيلُ النَّبِيُّ عليه السلام وَ أَخْبَرَ قَوْمَهُ بِذَلِكَ فَخَرَجُوا فَوَجَدُوهُمْ قَدْ مَاتُوا وَ دَخَلَ حِزْقِيلَ النَّبِيَّ عليه السلام الْعُجْبُ فَقَالَ فِي نَفْسِهِ مَا فَضْلُ سُلَيْمَانَ النَّبِيِّ عليه السلام عَلَيَّ وَ قَدْ أُعْطِيتُ مِثْلَ هَذَا قَالَ فَخَرَجَتْ عَلَى كَبِدِهِ قَرْحَةٌ فَآذَتْهُ فَخَشَعَ لِلَّهِ وَ تَذَلَّلَ وَ قَعَدَ عَلَى الرَّمَادِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ خُذْ لَبَنَ التِّينِ فَحُكَّهُ عَلَى صَدْرِكَ مِنْ خَارِجٍ فَفَعَلَ فَسَكَنَ عَنْهُ ذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]محاسن: ابی جعفر علیه السّلام می فرماید: زمانی که پادشاه قبط برای ویران کردن بیت المقدس خارج شد مردم گرد حزقیل پیغمبر را گرفتند و به او شکایت کردند، فرمود: امید که امشب با پروردگارم مناجات کنم، وقتی که شب فرا رسید با پروردگارش مناجات کرد و خداوند به او وحی کرد من کار شما را کفایت می کنم و رفتند و خداوند به فرشته هوا وحی کرد که نفس آنها را بند آورد! و همه لشکر قبط مردند و بامداد حزقیل پیغمبر به مردم خود گزارش داد و بیرون رفتند و دیدند همه مرده اند، حزقیل دچار عجب شد و با خود گفت با همچو چیزی که به من عطا شد فضل سلیمان نبی بر من چیست؟ کبدش زخم شد و آزارش داد و به درگاه خداوند خشوع و تذلّل کرد و بر خاکستر نشست، و خداوند به او وحی کرد که شیر انجیر را بگیر و از بیرون به سینه خود بمال و چنین کرد و آن زخم آرام شد. -. المحاسن : ۵۵۳. -

**[ترجمه]

بیان

و كانوا قد مضوا أی حزقیل و أصحابه خوفا من الملك أو الملك و أصحابه بقدره الله فیكون موتهم بعد المضی فی الطریق و كون المضی بمعنی إتیانهم بیت المقدس بعید.

**[ترجمه]«و کانوا قد مضوا »یعنی حزقیل و اصحاب او از ترس پادشاه رفتند یا اینکه پادشاه و اصحابش به قدرت خداوند رفتند و مرگ آن ها بعد از رفتن آن ها در راه بود و اینکه مضی به معنای آمدن به بیت المقدس باشد بعید است.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: التِّينُ يَذْهَبُ بِالْبَخَرِ وَ يَشُدُّ الْعَظْمَ وَ يُنْبِتُ الشَّعْرَ وَ يَذْهَبُ بِالدَّاءِ حَتَّى لَا يُحْتَاجَ مَعَهُ إِلَى دَوَاءٍ وَ قَالَ عليه السلام التِّينُ أَشْبَهُ شَيْ ءٍ بِنَبَاتِ الْجَنَّهِ وَ هُوَ يَذْهَبُ بِالْبَخَرِ(۲).

الْمَكَارِمُ، عَنِ الرِّضَا عليه السلام: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ إِلَى دَوَاءٍ(۳).

الْكَافِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ وَ عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ أَحْمَدَ: إِلَى قَوْلِهِ بِنَبَاتِ الْجَنَّهِ وَ فِيهِ وَ يَشُدُّ الْفَمَ وَ الْعَظْمَ (۴).

**[ترجمه]امام رضا علیه السّلام می فرماید: انجیر، بوی بد دهن را می برد و استخوان را سخت می کند و مو را می رویاند و

درد را می برد تا آنجا که با او نیازی به دارو نمی ماند و [نیز] فرمود: انجیر شبیه ترین چیز به روئیدنی بهشتی است و بوی بد را می برد. - . المحاسن : ۵۵۴. -

در حدیث دیگری از امام رضا علیه السّلام مانند آن آمده است تا آنجا که فرمود: درد را می برد. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۸ -

در کافی نیز آن را آورده تا آنجا که فرموده: آن- انجیر- شبیه ترین چیز به روئیدنی بهشتی است و در آن آمده است که «دهان و استخوان را سخت کند». - . الکافی ۶ : ۳۵۸. -

**[ترجمه]

بیان

لعل الأشبهیه لخلوص جوفه عما یلقی و یرمی کما سیأتی و البخر بالتحریک النتن فی الفم و غیره.

**[ترجمه]شاید شبیه تر بودن آن برای این است که در درونش هسته دور انداختنی نیست چنانچه در ادامه خواهد آمد. «البَخَر» بوی بد در دهان و غیر آن است.

**[ترجمه]

«۳»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّیْسَابُورِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَهَ قَالَ: کُنْتُ بِخُرَاسَانَ أَیَّامَ الرِّضَا علیه السلام وَ الْمَأْمُونِ فَقُلْتُ لِلرِّضَا علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِی أَکْلِ التِّینِ فَقَالَ هُوَ جَیِّدٌ لِلْقُولَنْجِ فَکُلُوهُ.

۱- ۱. المحاسن: ۵۵۳.

۲- ۲. المصدر: ۵۵۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۱۹۸.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۳۵۸.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: عَلَیْکُمْ بِأَکْلِ التِّینِ فَإِنَّهُ ناقع [نَافِعٌ] لِلْقُولَنْجِ وَ أَقِلُّوا مِنْ أَکْلِ السَّمَکِ فَإِنَّ أَکْلَهُ یُذْبِلُ الْبَدَنَ وَ یُکْثِرُ الْبَلْغَمَ وَ یُغَلِّظُ النَّفْسَ.

وَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: أَکْلُ التِّینِ یُلَیِّنُ السُّدَدَ وَ هُوَ نَافِعٌ لِرِیَاحِ الْقُولَنْجِ فَأَکْثِرُوا مِنْهُ بِالنَّهَارِ وَ کُلُوهُ بِاللَّیْلِ وَ لَا تُکْثِرُوا مِنْهُ (۱).

**[ترجمه]محمّد بن عرفه می گوید: در ایام امام رضا علیه السّلام و مأمون در خراسان بودم و به آن حضرت عرض کردم: یا بن رسول اللّه در باره خوردن انجیر چه می فرمایید؟ فرمود: برای قولنج خوبست آن را بخورید.

امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: بر شما باد خوردن انجیر که برای قولنج خوبست و کم ماهی بخورید که گوشتش تن را می جوشاند و بلغم را می افزاید و نفس را تنگ کند.

امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: خوردن انجیر سدّه را نرم می کند و برای بادهای قولنج خوبست در روز بسیار از آن بخورید و در شب کمتر. - . طب الائمه : ۱۳۷. -

**[ترجمه]

«۴»

الْمَکَارِمُ، عَنْ أَبِی ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ: أُهْدِیَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله طَبَقٌ عَلَیْهِ تِینٌ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ کُلُوا فَلَوْ قُلْتُ فَاکِهَةٌ نَزَلَتْ مِنَ الْجَنَّةِ لَقُلْتُ هَذِهِ لِأَنَّهُ فَاکِهَةٌ بِلَا عَجَمٍ فَإِنَّهَا تَقْطَعُ الْبَوَاسِیرَ وَ تَنْفَعُ مِنَ النِّقْرِسِ (۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: ابی ذر می گوید طبقی که انجیر داشت برای پیغمبر صلی اللّه علیه و آله هدیه آوردند و ایشان به یارانش فرمود: بخورید و اگر بگویم یک میوه از بهشت آمده است باید بگویم همین است زیرا میوه بی هسته است که برای بواسیر خوبست و برای نقرس سودمند است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۸ -

**[ترجمه]

«۵»

الْفِرْدَوْسُ، عَنْ أَبِی ذَرٍّ: مِثْلَهُ وَ فِیهِ فَإِنَّ فَاکِهَةَ الْجَنَّةِ بِلَا عَجَمٍ فَکُلُوهَا فَإِنَّهَا تَقْطَعُ الْبَوَاسِیرَ.

**[ترجمه]در فردوس مانند آن را از ابی ذر آورده که فرمود: راستی میوه بهشت هسته ندارد پس آن را بخورید که بواسیر را قطع می کند.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَكَارِمُ، فِي الْحَدِيثِ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَرِقَّ قَلْبُهُ فَلْيُدْمِنْ أَكْلَ الْبَلَسِ وَ هُوَ التِّينُ.

وَ عَنْ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: كُلُوا التِّينَ الرَّطْبَ وَ الْيَابِسَ فَإِنَّهُ يَزِيدُ فِي الْجِمَاعِ وَ يَقْطَعُ الْبَوَاسِيرَ وَ يَنْفَعُ مِنَ النِّقْرِسِ وَ الْإِبْرِدَهِ(۳).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: در حديث آمده است كه هر كه خواهد دلش نرم باشد پيوسته بلس كه همان انجير است بخورد. - . مكارم الاخلاق : ۱۹۸ -

رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله فرمود: انجير تر و خشك را بخوريد كه نيروى جماع را مى افزايد و بواسير را مى برد و براى نقرس و سردى معده سودمند است.

**[ترجمه]

بيان

قال الجوهرى البلس بالتحريك شى ء يشبه التين يكثر باليمن و فى القاموس ثمر كالتين و التين نفسه و فى النهايه فيه من أحب أن يرقّ قلبه فليدم أكل البلس هو بفتح الباء و اللام التين قيل هو شى ء باليمن يشبه التين و قيل هو العدس و قيل البلس مضموم الباء و اللام و منه حديث ابن جريح قال سألت عطاء عن صدقه الحب فقال فيه كله الصدقه فذكر الذره و الدخن و البلس و الجلجلان و قد يقال فيه البلسن بزياده النون.

**[ترجمه]جوهرى گفته است: بَلَس، چيزيست مانند انجير و در يمن بسيار است و در قاموس گفته است: چيزى است مانند انجير و يا خود انجير است، در نهايه آمده است كه «هر كه خواهد دلش نرم باشد بايد بلس بخورد» و آن به فتح باء و لام همان انجير است، گفته شده است: ميوه ايست در يمن مانند انجير و گفته اند: عدس است و به ضم باء و لام هم خوانده اند و در حديث ابن جريج است كه از عطاء در مورد زكات دانه ها پرسيدم، گفت: در همه آنها زكات است و ذرّت و گاورس و بلس و جلجلان را نام برد و آن را بلسن با نون هم مى خوانند.

**[ترجمه]

و أقول

كأن المراد هنا العدس لورود هذا المضمون فيه بروايات كثيره و لا يبعد أن يكون مكانه البلسن قال فى القاموس البلسن بالضم العدس و حب آخر يشبهه و قال النقرس بالكسر ورم و وجع فى مفاصل الكعبين و أصابع الرجلين

١- ١. طبّ الأئمّه: ١٣٧.

٢- ٢. مكارم الأخلاق: ١٩٨.

٣- ٣. مكارم الأخلاق: ١٩٨.

و قـال الإبرده بالكسر برد فی الجوف و فی النهـایه فیه أن البطیـخ یقطع الإبرده بکسر الهمزه و الراء عله معروفه من غلبه البرد و الرطوبه تفتر عن الجماع و همزتها زائده.

**[ترجمه]گویا در اینجا، عدس مراد است چرا که این مضمون در مورد آن در روایت های زیادی وارد شده است و بعید نیست که به جای آن بلسن باشد.

در قاموس گفته است: بُلسن به معنای عدس و دانه ای دیگر که شبیه آن است می باشد و گفته است نقرس با کسره، ورم و دردی در مفاصل برآمدگی پا و انگشتان پاها است. و گفته است: إبرده با کسره رطوبتی است در درون. در نهایه گفته است: خربزه، إبرده را برمی اندازد. و آن با همزه و راء مکسور، دردیست معروف به واسطه غلبه سردی و رطوبت که سستی از جماع می آورد و همزه آن زائده است.

**[ترجمه]

«۷»

الْفِرْدَوْسُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَرِقَّ قَلْبُهُ فَلْیُدْمِنْ أَکْلَ الْبَلَسِ یَعْنِی التِّینَ.

وَ عَنْهُ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: کُلُوا التِّینَ فَإِنَّ عَلَی کُلِّ نَاحِیَهٍ مِنْهُ بِسْمِ اللَّهِ الْقَوِیِّ.

**[ترجمه]پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: هر که می خواهد دلش نرم شود پیوسته بلس بخورد یعنی انجیر.

و هم از پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله است که انجیر بخورید که به هر سوی آن نگاشته است: بسم اللَّه القوی .

**[ترجمه]

باب ۱۱ الموز

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَرَّبَ إِلَیَّ مَوْزاً فَأَکَلْنَا مَعَهُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: ابی اسامه می گوید: نزد امام صادق علیه السّلام رفتم و موزی نزدیکم آورد و با آن حضرت از آن خوردیم. - . المحاسن : ۵۵۴. -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ أَبِی خَدِیجَهَ قَالَ: أُدْخِلْتُ أَنَا وَ الْمُفَضَّلُ إِلَی أَبِی خَالِدٍ الْکَعْبِیِّ صَاحِبِ الشَّامَهِ فَأُتِیَ بِمَوْزٍ وَ رُطَبٍ فَقَالَ کُلُوا مِنْ هَذَا فَإِنَّهُ طَیِّبٌ (۲).

**[ترجمه]محاسن: ابی خدیجه می گوید با فضل نزد ابی خالد صاحب خال رفتیم و موز و رطب آورد و گفت: از این بخورید که خوبست. - . المحاسن : ۵۵۴ -

**[ترجمه]

بیان

کأن هذا إشاره إلی کل منهما و یحتمل الموز فقط.

**[ترجمه]گویا این، اشاره به هر کدام از آن ها است یا فقط اشاره به موز است.

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ یَحْیَی بْنِ مُوسَی الصَّنْعَانِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی الْحَسَنِ الثَّانِی علیه السلام بِمِنًی وَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام عَلَی فَخِذِهِ وَ هُوَ یُقَشِّرُ مَوْزاً وَ یُطْعِمُهُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: یحیی بن موسی صنعانی می گوید در منی نزد ابی الحسن ثانی بودم و ابی جعفر علیه السّلام در دامنش بود و موز را پوست میکند و به او می خوراند. - . المحاسن : ۵۵۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الموز ثمر معروف ملین مدرّ محرک للباه یزید فی النطفه و البلغم و الصفراء و إکثاره مثقل جدا و قنوه یحمل من الثلاثین إلی خمسمائه موزه و فی بحر الجواهر الموز بالفتح ثمره شجره تکون عند البحر فی أکثر البلاد و إن الموز و النخل لا ینبتان إلا بالبلاد الحارّه.

ص: ۱۸۷

۱- ۱. المحاسن: ۵۵۴.

٢- ٢. المحاسن: ٥٥٤.

٣- ٣. المصدر ٥٥٥.

**[ترجمه]فیروزآبادی گفته است: موز میوه معروفی است نرم کننده و روان کننده و شهوت آور است نطفه و بلغم و صفراء را می افزاید و پر خوردنش جدا سنگینی می آورد و خوشه اش از سی تا پانصد موز در بر می گیرد، در بحر الجواهر است که موز با فتحه، میوه درختی است که در بیشتر بلاد در کنار دریا می روید، و موز و نخل خرما جز در بلاد گرمسیر نمی رویند .

**[ترجمه]

باب ۱۲ الغبیراء

روایات

«۱»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ هُوَ مَحْمُومٌ فَأَمَرَهُ بِأَکْلِ الْغُبَیْرَاءِ(۱).

صحیفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار: امام حسین علیه السّلام می فرماید: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نزد علی علیه السّلام آمد و او تب داشت و به او فرمود: سنجد بخورد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۳ -

در صحیفه رضا مانندآن آمده است. - . صحیفه الرضا : ۳۴ -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَکَارِمُ، عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: فِی الْغُبَیْرَاءِ إِنَّ لَحْمَهُ یُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ عَظْمَهُ یُنْبِتُ الْعَظْمَ وَ جِلْدَهُ یُنْبِتُ الْجِلْدَ وَ مَعَ ذَلِکَ فَإِنَّهُ یُسَخِّنُ الْکُلْیَتَیْنِ وَ یَدْبُغُ الْمَعِدَهَ وَ هُوَ أَمَانٌ مِنَ الْبَوَاسِیرِ وَ التَّقْطِیرِ وَ یُقَوِّی السَّاقَیْنِ وَ یَقْمَعُ عِرْقَ الْجُذَامِ بِإِذْنِ اللَّهِ (۳).

الکافی، عن محمد بن یحیی عن محمد بن موسی عن أحمد بن الحسن بن علی عن أبیه عن ابن بکیر: مثله (۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: ابن بکیر می گوید: شنیدم امام صادق علیه السّلام در باره سنجد می فرمود: گوشت آن، گوشت را می رویاند و استخوان آن استخوان را می رویاند و پوست آن پوست را می رویاند و با این حال قلوه ها را گرم و معده را پاک می کند و امانی است از بواسیر و چکیدن شاش و ساقها را نیرو می بخشد و رگ خوره را به فرمان خدا بر می اندازد. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۰ -

در کافی مانند آن آمده است. - . الکافی ۶ : ۳۶۱. -

**[ترجمه]

باب ۱۳ قصب السکر

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنِ النَّهِيكِيِّ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام يَقُولُ: ثَلَاثَةٌ

ص: ۱۸۸

۱- ۱. عیون الأخبار: ۲ ر ۴۳ و الغبیراء هو الذی یسمی بالفارسیه سنجد.

۲- ۲. صحیفه الرضا: ۳۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۲۰۰.

۴- ۴. الکافی: ۶ ر ۳۶۱.

لَا تَضُرُّ الْعِنَبُ الرَّازِقِيُّ وَ قَصَبُ السُّكَّرِ وَ التُّفَّاحُ اللَّبْنَانِيُّ (۱).

**[ترجمه]خصـال: امـام موسـی کـاظم علیه السـلام می فرمـود: سه چیز زیـان نـدارد: انگور رازقی نیشـکر و سـیب لبنـانی. - . الخصال : ۱۴۴. -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَكَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: قَصَبُ السُّكَّرِ يَفْتَحُ السُّدَدَ وَ لَا دَاءَ فِيهِ وَ لَا غَائِلَةَ(۲).

**[ترجمه]در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۲-۱۹۱ -

و نیز فرموده است: نیشکر گرفتگی ها را باز می کند و درد و بدی ندارد .

**[ترجمه]

باب ۱۴ الإجاص و المشمش

روایات

«۱»

الطب، [طب الأـئمه علیهم السـلام] عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْـدِ الْحَمِيـدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِـمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: شَكَا رَجُلٌ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام مِرَاراً هَاجَتْ بِهِ حَتَّى كَادَ أَنْ يُجَنَّ فَقَالَ لَهُ سَكِّنْهُ بِالْإِجَّاصِ.

وَ عَنِ الْأَزْرَقِ بْنِ سُـلَيْمَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام عَنِ الْإِجَّاصِ فَقَالَ نَافِعٌ لِلْمِرَارِ وَ يُلَيِّنُ الْمَفَاصِلَ فَلَا تُكْثِرْ مِنْهُ فَيُعْقِبَكَ رِيَاحاً فِي مَفَاصِلِكَ.

وَ عَنْهُ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: الْإِجَّاصُ عَلَى الرِّيقِ يُسَكِّنُ الْمِرَارَ إِلَّا أَنَّهُ يُهَيِّجُ الرِّيَاحَ.

وَ عَنْهُمْ علیهم السـلام: عَلَيْكُمْ بِالْإِجَّاصِ الْعَتِيقِ فَإِنَّ الْعَتِيقَ قَدْ بَقِيَ نَفْعُهُ وَ ذَهَبَ ضَرَرُهُ وَ كُلُوهُ مُقَشَّراً فَإِنَّهُ نَافِعٌ لِكُلِّ مِرَارٍ وَ حَرَارَةٍ وَ وَهَجٍ يَهِيجُ مِنْهَا(۳).

**[ترجمه]مردی از هیجـان صـفراء به ابی جعفر علیه السّـلام شـکوه کرد تـا جایی که نزدیک است دیوانه شود، حضـرت به او فرمود با آلو آن را آرام کن.

ازرق بن سلیمان می گوید از امام صادق علیه السّلام در باره آلو پرسیدم، فرمود: برای صفراء خوبست و بندها را نرم می کند، از آن زیاد مخور که بادها را در بندهایت به دنبال می آورد.

و از آن حضرت علیه السلام است: که آلو در ناشتا صفراء را آرام می کند جز اینکه باد را به حرکت می آورد.

و از ائمه علیهم السّلام نقل شده است که: بر شما باد خوردن آلوی خشک، که خشک آن زیانش رفته و سودش مانده است و آن را پوست کنده بخورید که برای صفراء و گرمی و هر چه از آن خیزد خوبست. - . طب الائمه : ۱۳۶. -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَكَارِمُ، عَنْ زِيَادٍ الْقَنْدِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الرِّضَا علیه السلام وَ بَيْنَ يَدَيْهِ تَوْرٌ فِيهِ إِجَّاصٌ أَسْوَدُ فِي إِبَّانِهِ فَقَالَ إِنَّهُ هَاجَتْ بِي حَرَارَةٌ وَ أَرَى الْإِجَّاصَ يُطْفِئُ الْحَرَارَةَ وَ يُسَكِّنُ الصَّفْرَاءَ وَ أَنَّ الْيَابِسَ مِنْهُ يُسَكِّنُ الدَّمَ وَ يُسَكِّنُ الدَّاءَ الدَّوِيَّ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۴).

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ

ص: ۱۸۹

۱- ۱. الخصال: ۱۴۴.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۹۱- ۱۹۲.

۳- ۳. طبّ الأئمّه: ۱۳۶.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۱۹۹- ۲۰۰.

زِيَادٍ الْقَنْدِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ وَ بَيْنَ يَدَيْهِ تَوْرُ مَاءٍ إِلَى قَوْلِهِ وَ إِنَّ الْإِجَّاصَ الطَّرِيَّ إِلَى قَوْلِهِ وَ يَسُلُّ الدَّاءَ الدَّوِيَ (1).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: زياد قندى مى گويد نزد امام رضا عليه السّلام رفتم و مقابلش ظرفى از آلوى سياه در فصلش بود، فرمود: گرمى در من هيجان كرد، و مى دانم آلو حرارت را خاموش مى كند و صفراء را آرام مى كند و خشك آن خون را آرام مى كند و به فرمان خداوند عزّ و جلّ درد گران را آرام مى كند. - . مكارم الاخلاق : ٢٠٠-١٩٩ -

زياد قندى مى گويد: بر امام رضا عليه السلام وارد شدم و در مقابلش ظرف آبى بود تا آنجا كه.. آلوى تازه تا آنجا كه فرمود: درد گران را مى برد. - . الكافى ۶ : ٣٥٩. -

**[ترجمه]

بيان

فى النهايه التور إناء من صفر أو حجاره كالإجانه انتهى و يسل أى يجذب و يخرج برفق و الداء الدوى الذى عسر علاجه و أعيا الأطباء و فى الصحاح الدوى مقصورا المرض تقول منه دوى بالكسر أى مرض و فى القاموس الدوا بالقصر المرض دوى دوى فهو دو انتهى فالتوصيف للمبالغه كليل أليل و يوم أيوم.

**[ترجمه]در نهايه گفته است: «التور» ظرفى است از جنس برنج يا طلا يا سنگ مانند تشت.پايان. «يسلّ» يعنى جذب مى شود و به آرامى خارج مى شود. «الداء الدوى» دردى است كه درمان آن دشوار است و پزشكان را به زحمت مى اندازد. در صحاح گفته است: «الدوى» به معناى بيمارى است. در قاموس الدوا به صورت مقصور است كه به معناى بيمارى است گفته مى شود: «دوى دوى فهون دو» پايان. و توصيف براى مبالغه است مانند ليل أليل و يوم أيوم.

**[ترجمه]

«٣»

الْعِلَلُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْعَلَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِيسَى بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِّ الْعُمَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ نَبِيّاً مِنْ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى قَوْمِهِ فَبَقِيَ فِيهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً فَلَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ فَكَانَ لَهُمْ عِيدٌ فِي كَنِيسَةٍ فَأَتْبَعَهُمْ ذَلِكَ النَّبِيُّ فَقَالَ لَهُمْ آمِنُوا بِاللَّهِ قَالُوا لَهُ إِنْ كُنْتَ نَبِيّاً فَادْعُ لَنَا اللَّهَ أَنْ يَجِيئَنَا بِطَعَامٍ عَلَى لَوْنِ ثِيَابِنَا وَ كَانَتْ ثِيَابُهُمْ صَفْرَاءَ فَجَاءَ بِخَشَبَةٍ يَابِسَةٍ فَدَعَا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْهَا فَاخْضَرَّتْ وَ أَيْنَعَتْ وَ جَاءَتْ بِالْمِشْمِشِ حِمْلًا فَأَكَلُوا فَكُلُّ مَنْ أَكَلَ وَ نَوَى أَنْ يُسْلِمَ عَلَى يَدِ ذَلِكَ النَّبِيِّ خَرَجَ مَا فِي جَوْفِ النَّوَى مِنْ فِيهِ حُلْواً وَ مَنْ نَوَى أَنَّهُ لَا يُسْلِمُ خَرَجَ مَا فِي جَوْفِ النَّوَى مِنْ فِيهِ مُرّاً(2).

**[ترجمه]علل الشرايع: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله فرمود: خداوند پيغمبرى را به قومش مبعوث كرد و چهل سال ميان

آنها زیست و به او ایمان نیاوردند و عیدی در معبد خود داشتند و آن پیغمبر به دنبالشان رفت و گفت: به خدا ایمان آورید گفتند اگر تو پیغمبری دعا کن خدا برای ما خوراکی به رنگ جامه های ما آورد و جامه هایشان زرد بود، و او یک شاخه خشک چوب آورد و به درگاه خداوندعزّ و جلّ دعا کرد و سبز شد و میوه رسیده آورد و آن میوه زرد آلو بود و خوردند و هر کس در دل داشت که ایمان آورد هسته زرد آلو از دهنش شیرین به در آمد و هر که در دل نداشت مسلمان نشود هسته زرد آلو از دهانش تلخ بیرون آمد. - . علل الشرایع ۲.: ۲۶۰ -

**[ترجمه]

فائده

لا یبعد أن یکون المشمش من نوع الإجاص کما یومئ إلیه اسمه بالفارسیه و فی القاموس الإجاص بالکسر مشدده ثمر معروف دخیل لأن الجیم و الصاد لا یجتمعان فی کلمه الواحده بهاء و لا تقل إنجاص أو لغیه یسهل الصفراء و یسکن العطش و حراره القلب و أجوده الحلو الکبیر و الإجاص المشمش و الکمثری بلغه الشامیین و قال المشمش و یفتح ثمر معروف قلما یوجد شی ء أشد تبریدا للمعده

ص: ۱۹۰

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۵۹.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۲۶۰.

منه و تلطیخا و إضعافا و بعضهم یسمی الإجاص مشمشا.

و فی بحر الجواهر المشمش کزبرج و جعفر زردالو بارد رطب فی الثانیه و الدم المتولد منه سریع العفونه و ینبغی أن لا یؤکل بعد الطعام لأنه یفسد و یطفو فی فم المعده و یطفئ نارها و لا شی ء أشد إضعافا منه للمعده یتولد من إکثاره الحمیات بعد مده.

**[ترجمه]دور نیست که زرد آلو هم از نوع آلو باشد چنانچه از نام فارسیش بر می آید، در قاموس گفته است: آلو میوه معروفی است و صفراء را آسان می کند و عطش را آرام می کند و حرارت دل را فرو می نشاند و درشت تر آن بهتر است و اجّاص در زبان شامیان زرد آلو و گلابی را می گویند، و گفته است مشمش و با فتحه آورده است که میوه معروفی است و از همه چیز معده را سردتر و آلوده تر و ناتوانتر می کند و برخی مشمش را اجاص می دانند.

در بحر الجواهر گفته است: مشمش مانند زبرج و جعفر، زردآلو است سرد و تر و از درجه دوم است، و خونی که از آن می تراود زود عفونت می پذیرد، و سزاوار است که آن را بعد از خوراک نخورند زیرا تباهی می آورد و در دهانه معده ورم می کند و حرارتش را فرو می نشاند و چیزی بیش از او معده را سست نمی کند، و از پر خوردنش پس از مدتی تب ها پدید می آیند .

**[ترجمه]

باب ۱۵ الأترج

روایات

«۱»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّیْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ الدِّعْبِلِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْأُتْرُجَّ لَثَقِیلٌ فَإِذَا أُکِلَ فَإِنَّ الْخُبْزَ الْیَابِسَ یَهْضِمُهُ مِنَ الْمَعِدَهِ(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام صادق علیه السّلام فرمود: ترنج سنگین است و نان خشکیده آن را در معده هضم می کند. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۹ -

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام فِی الْأَرْبَعِمِائَهِ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کُلُوا الْأُتْرُجَّ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ فَإِنَّ آلَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله یَفْعَلُونَ ذَلِکَ (۲).

المحاسن عن القاسم بن یحیی عن جده عن أبی بصیر عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: ترنج را پیش و پس از غذا بخورید که خاندان محمّد صلی اللّه علیه و آله چنین می کنند. - . الخصال : ۶۳۲. - در محاسن مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۵۵۵. -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُمَرَ الْیَمَانِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَزْعُمُونَ النَّاسُ أَنَّ الْأُتْرُجَّ عَلَی الرِّیقِ أَجْوَدُ مَا یَکُونُ قَالَ إِنْ کَانَ قَبْلَ الطَّعَامِ خَیْرٌ فَبَعْدَ الطَّعَامِ خَیْرٌ وَ خَیْرٌ(۴).

**[ترجمه]محاسن: ابراهیم بن عمر یمانی می گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: مردم می پندارند ترنج ناشتا بهتر است. فرمود: اگر پیش از خوراک باشد بهتر است پس از آن بهتر و بهتر است. - . المحاسن : ۵۵۵. -

**[ترجمه]

بیان

إن کان قبل الطعام خیر کان تامه أو ضمیر الشأن فیه مقدر وَ رَوَاهُ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۹.

۲- ۲. الخصال ۶۳۲.

۳- ۳. المحاسن: ۵۵۵.

۴- ۴. المحاسن: ۵۵۵.

فِی الْکَافِی (۱)

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ حَمَّادٍ إِلَی قَوْلِهِ: فَهُوَ بَعْدَ الطَّعَامِ خَیْرٌ وَ خَیْرٌ وَ أَجْوَدُ.

**[ترجمه]«إن كان قبل الطعام خير» يعنى كامل و تمام است يا اينكه ضمير شان در آن مقدر است.

در کافی - . الكافى ۶ : ۳۶۰.ا ز حماد نقل كرده است تا : پس آن بعد از طعام بهتر است و بهتر و نيكوتر. -

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَکْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْجَعْفَرِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: أَیَّ شَیْ ءٍ یَأْمُرُکُمْ أَطِبَّاؤُکُمْ مِنَ الْأُتْرُجِّ قُلْتُ یَأْمُرُونَنَا بِهِ قَبْلَ الطَّعَامِ قَالَ قَالَ لَکِنِّی آمُرُکُمْ بِهِ بَعْدَ الطَّعَامِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: ابى الحسن عليه السّلام به جعفرى فرمود: پزشكهاى شما در باره ترنج به شما چه مى گويند؟ ، گفتم: پيش از خوراك به خوردن آن دستور مى دهند، فرمود: ولى من دستور مى دهم پس از خوراك باشد. - . المحاسن : ۵۵۵ و ۵۵۶ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: کَانَ عِنْدِی ضَیْفٌ فَتَشَهَّی عَلَیَّ أُتْرُجّاً بِعَسَلٍ فَأَطْعَمْتُهُ وَ أَکَلْتُ مَعَهُ ثُمَّ مَضَیْتُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَإِذَا الْمَائِدَةُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَالَ لِی ادْنُ فَکُلْ قُلْتُ إِنِّی قَدْ أَکَلْتُ قَبْلَ أَنْ آتِیَکَ أُتْرُجّاً بِعَسَلٍ وَ أَنَا أَجِدُ ثِقْلَهُ لِأَنِّی أَکْثَرْتُ مِنْهُ فَقَالَ یَا غُلَامُ انْطَلِقْ إِلَی فُلَانَةَ فَقُلْ لَهَا ابْعَثِی إِلَیْنَا بِحَرْفِ رَغِیفٍ یَابِسٍ مِنَ الَّذِی یُجَفَّفُ فِی التَّنُّورِ فَأُتِیَ بِهِ فَقَالَ کُلْ هَذَا فَإِنَّ الْخُبْزَ الْیَابِسَ یَهْضِمُ الْأُتْرُجَّ فَأَکَلْتُهُ ثُمَّ قُمْتُ مِنْ مَکَانِی فَکَأَنِّی لَمْ آکُلْ شَیْئاً(۳).

**[ترجمه]محاسن: ابى بصير مى گويد: مهمانى داشتم و از من ترنج با عسل خواست به او خوراندم و با او خوردم و نزد امام صادق عليه السّلام رفتم و ديدم در مقابل ايشان سفره گسترده است. به من فرمود: نزديك بيا و بخور، گفتم: من پيش از اينكه نزد شما آيم ترنج با عسل خوردم و سنگين شدم چون زياد از آن خوردم، فرمود: اى غلام برو نزد فلان زن و بگو يك تكه نان خشك كه در تنور خشك شده باشد بما بده، و آن را آورد، فرمود: اين را بخور كه نان خشك ترنج را هضم مى كند، و خوردم و از جا برخاستم و گويا چيزى نخورده ام. - . المحاسن : ۵۵۵. و ۵۵۶ -

**[ترجمه]

بيان

التشـهی إظهار الشهوه و علی لیس فی الکافی و علی تقدیره کأنه لتضمین معنی التحمیل و الإلزام قال فی القاموس شهیه کرضیه و تشـهاه أحبه و تشـهی اقترح شهوه بعد شهوه و فی الصحاح شهیت الشی ء بالکسر شهوه إذا اشتهیته و تشهیت علی فلان کذا و قال حرف کل شی ء طرفه و شفیره و حدّه.

**[ترجمه]«التشهی» یعنی اظهار شهوت و در کافی «علی» وجود ندارد. و با فرض وجود آن گویا معنای تحمیل و الزام را در بر دارد. در قاموس گفته است «شـهیه» مانند رضیه بوده و تشهّاه یعنی آن را دوست دارد. تشهی یعنی میلی بعد از میلی به آن پیدا کرد. در صـحاح گفته است: شـهیت الشـیء شـهوه زمانی گفته می شود که به چیزی میل و اشتها پیدا کنی و تشهیت علی فلان بکذا نیز به همین معناست. و گفته است: حرف هر چیزی به معنای کنار و لبه و مرز آن چیز می باشد.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُنْذِرٍ وَ بَکْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام: مَا تَقُولُ الْأَطِبَّاءُ فِی الْأُتْرُجِّ قَالَ یَأْمُرُونَنَا بِأَکْلِهِ عَلَی الرِّیقِ قَالَ لَکِنِّی آمُرُکُمْ أَنْ تَأْکُلُوهُ عَلَی الشِّبَعِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: ابوالحسن علیه السـلام به جعفری فرمود: پزشکان شما در مورد ترنج چه می گویند؟ گفت به ما دستور می دهند تا ناشـتا آن را بخوریم. فرمود: اما من به شما دستور می دهم که بر سیری [و نه ناشتا] آن را بخورید. - . المحاسن : ۵۵۵ و ۵۵۶ -

**[ترجمه]

«۷»

الطب، طب الأئمه علیهم السلام عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بِسْطَامَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْحَسَنِ الْجَعْفَرِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ لِأَصْحَابِهِ بِأَیِّ شَیْ ءٍ یَأْمُرُکُمْ أَطِبَّاؤُکُمْ فِی الْأُتْرُجِّ قَالُوا یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ یَأْمُرُونَنَا بِهِ قَبْلَ الطَّعَامِ قَالَ مَا مِنْ شَیْ ءٍ أَرْدَأَ مِنْهُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ مَا مِنْ شَیْ ءٍ أَنْفَعَ مِنْهُ بَعْدَ الطَّعَامِ فَعَلَیْکُمْ

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۶۰.

۲- ۲. المحاسن: ۵۵۵ و ۵۵۶.

۳- ۳. المحاسن: ۵۵۵ و ۵۵۶.

۴- ۴. المحاسن: ۵۵۵ و ۵۵۶.

بِالْمُرَبَّی مِنْهُ فَإِنَّ لَهُ رَائِحَهً فِی الْجَوْفِ کَرَائِحَهِ الْمِسْکِ.

وَ قَالَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی: إِنْ کَانَ قَبْلَ الطَّعَامِ خَیْرٌ فَبَعْدَ الطَّعَامِ خَیْرٌ وَ خَیْرٌ ثُمَّ قَالَ هُوَ یُؤْذِی قَبْلَ الطَّعَامِ وَ یَنْفَعُ بَعْدَ الطَّعَامِ وَ إِنَّ الْجُبُنَّ الْیَابِسَ یَهْضِمُ الْأُتْرُجَ (۱).

**[ترجمه]طب الائمه: امام صادق علیه السّلام به یاران خود فرمود: پزشکان شما، در باره ترنج چه می گویند؟ گفتند: ای پسر رسول خدا به ما دستور می دهند تا پیش از غذا آن را بخوریم. فرمود: چیزی پیش از خوراک بدتر از ترنج نیست و پس از آن بهتر از ترنج نیست و شما باد خوردن مربای آن زیرا در درون بوئی دارد چون بوی مشک.

و در روایت دیگر فرمود: اگر پیش از خوراک بهتر است پس از آن بهتر و بهتر است، فرمود: پیش از خوراک آزار می دهد و پس از خوراک سودمند است و نان خشک ترنج را هضم می کند. - . طب الائمه : ۱۳۵. -

**[ترجمه]

باب ۱۶ البطیخ

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ یُعْجِبُهُ الرُّطَبُ بِالْخِرْبِزِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله از رطب با خربزه خوشش می آمد. - . المحاسن : ۵۵۷ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ الشَّعِیرِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ الْبِطِّیخَ بِالتَّمْرِ(۳).

**[ترجمه]امام جعفربن محمد علیه السلام می فرماید: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله همواره خربزه را با خرما می خورد. - . المحاسن : ۵۵۷ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْكُلُ الرُّطَبَ بِالْخِرْبِزِ.

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: یُحِبُّ الرُّطَبَ بِالْخِرْبِزِ(۴).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام می فرماید: پیامبر اكرم صلی الله علیه و آله همواره خرما را با خربزه می خورد.

در حدیث دیگری است كه: خرما را به همراه خربزه می خورد. - . المحاسن : ۵۵۷ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس الخربز بالكسر البطیخ عربی صحیح أو أصله فارسی.

**[ترجمه]در قاموس آمده است كه خربز با كسره همان بطیخ عربی است و یا اصلش فارسی است.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ قَالَ: أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْبِطِّیخَ بِالسُّكَّرِ وَ أَكَلَ الْبِطِّیخَ بِالرُّطَبِ (۵).

المكارم، عنه علیه السلام: مثله (۶)

**[ترجمه]امام موسی بن جعفر علیه السّلام می فرماید: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله خربزه و شكر را و خربزه و رطب را با هم می خورد. - . المحاسن : ۵۵۷ -

در مكارم مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۱۱ -

**[ترجمه]

بيان

كأنه صلی الله علیه و آله كان یجمع بینهما لتعدیلهما إذ الظاهر أن البطیخ الذی كان فی تلك البلاد لم یكن حلوا جدا فهو بارد البته فلذا عدل برودته بالسكر أو الرطب.

**[ترجمه]گویـا پیامبر صـلی الله علیه و آله آن دو را با هم می خورد تا معتـدل شونـد، زیرا ظاهرا خربزه آن سـرزمین به خوبی شیرین نبوده و البته سرد بوده و از این رو سردی آن را با شکر یا رطب تعدیل می کرده است .

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبِی یَحْیَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ

ص: ۱۹۳

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۱۳۵ و فی بعض النسخ« الخبز الیابس».

۲- ۲. المحاسن ۵۵۷.

۳- ۳. المحاسن ۵۵۷.

۴- ۴. المحاسن ۵۵۷.

۵- ۵. المحاسن ۵۵۷.

۶- ۶. مکارم الأخلاق ۲۱۱.

عليهما السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ الْخِرْبِزَ بِالسُّكَّرِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر عليه السـلام می فرمايد: رسول خدا صلى الله عليه و آله خربزه را با شكر می خورد. - . المحاسن : ۵۵۷ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَمَرَّ عَلَيْهِ غُلَامٌ لَهُ فَدَعَاهُ فَقَالَ يَا قَيْنُ قُلْتُ وَ مَا الْقَيْنُ قَالَ الْحَدَّادُ ثُمَّ قَالَ أَرُدُّ عَلَيْكَ فُلَانَةَ وَ تُطْعِمُنَا بِدِرْهَمٍ خِرْبِزاً يَعْنِي الْبِطِّيخَ (۲).

**[ترجمه]محاسن: محمّـد می گويـد نزد ابی جعفر عليه السّـلام رفتم و غلامی از [كنار] او گذر كرد و او را خواست و فرمود: ای قين، گفتم: قين چيست؟، فرمود: آهنگر وانگه فرمود: فلاـن كنيز را بتو برگردانـدم و تو با يک درهم خربزه ما را اطعام كن. - . المحاسن : ۵۵۷ -

**[ترجمه]

بيان

القين العبـد و الحـداد و كـأنه عليه السـلام كـان زوجه جـاريه من جواريه ثم استردهـا منه ثم ردها إليه بشـرط أن يشترى له عليه السلام بدرهم بطيخا و كأنه عليه السلام قال ذلك على وجه المطايبه و المزاح.

**[ترجمه]قين يعنی برده و آهنگر. گويا حضرت عليه السلام كنيزی به او به زنی داده بود و از او پس گرفته بوده و سپس به او باز گردانده بود به شرطی كه با يک درهم خربزه از حضرت بخرد و گويا از روی شوخی چنين گفته است.

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ يَاسِرٍ الْخَادِمِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: الْبِطِّيخُ عَلَى الرِّيقِ يُورِثُ الْفَالِجَ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام رضا عليه السّلام می فرمايد: خربزه در ناشتا مايه فلج شدن است. - . المحاسن : ۵۵۷ -

**[ترجمه]

«۸»

الْمَكَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ فِی رِوَایَهٍ الْقُولَنْجِ.

وَ مِنَ الْفِرْدَوْسِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: تَفَکَّهُوا بِالْبِطِّیخِ فَإِنَّ مَاءَهُ رَحْمَهٌ وَ حَلَاوَتَهُ مِنْ حَلَاوَهِ الْجَنَّهِ.

وَ فِی رِوَایَهٍ: أَنَّهُ أُخْرِجَ مِنَ الْجَنَّهِ فَمَنْ أَکَلَ لُقْمَهً مِنَ الْبِطِّیخِ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ سَبْعِینَ أَلْفَ حَسَنَهٍ وَ مَحَا عَنْهُ سَبْعِینَ أَلْفَ سَیِّئَهٍ وَ رَفَعَ لَهُ سَبْعِینَ أَلْفَ دَرَجَهٍ.

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: الْبِطِّیخُ شَحْمَهُ الْأَرْضِ لَا دَاءَ وَ لَا غَائِلَهَ فِیهِ وَ قَالَ فِیهِ عَشْرُ خِصَالٍ طَعَامٌ وَ شَرَابٌ وَ فَاکِهَهٌ وَ رَیْحَانٌ وَ أُدْمٌ وَ حَلْوَاءُ وَ أُشْنَانٌ وَ خِطْمِیٌّ وَ نقل [بَقْلٌ] وَ دَوَاءٌ.

وَ عَنِ الرَّوْضَهِ لِلرِّضَا علیه السلام:

أَهْدَتْ لَنَا الْأَیَّامُ بِطِّیخَهً***مِنْ حُلَلِ الْأَرْضِ وَ دَارِ السَّلَامِ

تَجْمَعُ أَوْصَافاً عِظَاماً وَ قَدْ***عَدَدْتُهَا مَوْصُوفَهً بِالنِّظَامِ

کَذَاکَ قَالَ الْمُصْطَفَی الْمُجْتَبَی***مُحَمَّدٌ جَدِّی عَلَیْهِ السَّلَامُ

مَاءٌ وَ حَلْوَاءُ وَ رَیْحَانَهٌ***فَاکِهَهٌ حُرْضٌ طَعَامٌ إِدَامٌ

۱- ۱. المحاسن: ۵۵۷.

۲- ۲. المحاسن: ۵۵۷.

۳- ۳. المحاسن: ۵۵۷.

تُنَقِّی الْمَثَانَهَ تُصَفِّی الْوُجُوهَ***تُطَیِّبُ النَّکْهَهَ عَشْرٌ تَمَامٌ (۱).

**[ترجمه]در مکارم مانند آمده است سپس در روایتی فرموده است: مایه قولنج است.

پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: خربزه را میوه بگیرید که آبش رحمت است و شیرینیش از شیرینی بهشت است.

در روایتی است که خربزه از بهشت آورده شده و هر که یک لقمه خربزه بخورد خدا هفتاد هزار حسنه برایش می نویسد و هفتاد هزار گناه از او محو می کند و هفتاد هزار درجه او را بالا می برد.

امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: خربزه پیه زمین است و درد و بلایی در آن نیست و در آن ده خصلت است: خوراک است و نوشیدنی و میوه و گل و نانخورش و حلوا و صابون و خطمی و نقل و دارو است.

از امام رضا علیه السلام آمده است که چنین سرودند:

روزگار از بهر ما آورد هدیه خربزه

که زمین را زیور است و آید از دار السّلام اندران

اوصاف خوبی باشد و ارزنده ای

که شمردم جمله را آوردم آنها در نظام

این چنین فرموده جدّم مصطفای مجتبی

جدّ من باشد محمّد بروی و آلش سلام

آب و حلواء باشد و گل خربزه بهر بشر

میوه و صابون بود باشد طعام و هم ادام

شستشو سازد مثانه چهره ها خرم کند

هم دهان خوشبو نماید ده صفت دارد تمام - . مکارم الاخلاق : ۲۱۲-۲۱۱ -

**[ترجمه]

توضیح

سمی شحمه الأرض لأنه شبیه بالشحم یخرج من الأرض کما سمیت الکمأه شحمه قال فی القاموس الشحمه من الأرض الکمأه

و سمی أشنانا لأنه یفعل فعله فی تنظیف الفم و خطمیا لفعله فعله فی نعامه البدن إذا أکل أو لأن قشره بل جوفه یفعل ذلک طلاء و فی القاموس النقل ما یتنقل به علی الشراب و قد یضم أو ضمه خطأ انتهی و یحتمل أن یکون صفه لشحمه أو بزره و الحرض بضمتین الأشنان فی القانون و غیره البطیخ بارد فی أول الثانیه رطب فی آخرها و قیل بل الحلو منه حار فی الأولی و بزره الیابس و أصله مجففان فی الأولی و النضیج لطیف و الفج (۲) کثیف فی طبع القثاء و هو مفتح جال مدر غسال ینفع من حصاه الکلی و المثانه و ینقی الجلد من الوسخ و ینفع الکلف و البرش و النمش و البهق و یستحیل إلی أی خلط وافق فی المعده.

**[ترجمه]خربزه، پیه زمین نامیده شده است برای اینکه شبیه پیه است که از زمین خارج می شود مانند قارچ که پیه نامیده شده است در قاموس قارچ را پیه زمین تعبیر کرده است، و خربزه را اشنان نامیده اند چون که دهن را مانند آن پاک می کند و خطمی گفته اند چون که مانند آن تن را نرم می کند، یا برای آنکه پوست و مغزش با مالیدن، اثر آن را دارد، در قاموس گفته است «النقل» آنچه با آن به شراب تبدیل می شود، و گاهی با ضمه به کار می رود که آن خطاست. پایان. و ممکن است صفتی برای پیه آن یا دانه آن باشد.«الحرض» با دو ضمه به معنای صابون است. قانون و غیر آن گفته است : خربزه در آغاز درجه دوم سرد است و در پایان درجه دوم، تر است، و گفته اند شیرین آن در درجه یکم گرم است، و تخم خشک آن و ریشه اش در درجه یکم خشکند، خربزه لطیف است و نارسش سنگین است و مانند خیار است، گشاینده و محلل است و مدرّ و شوینده است، برای سنگ کلیه و مثانه خوب است، چرک پوست را می زداید و برای لکه و سفیده روی اندام سودبخش است، و به هر خلطی که در معده برسد، به آن تبدیل می شود.

**[ترجمه]

«۹»

الْفِرْدَوْسُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: فِی الْبِطِّیخِ عَشْرُ خِصَالٍ هُوَ طَعَامٌ وَ شَرَابٌ وَ یَغْسِلُ الْمَثَانَهَ وَ یَقْطَعُ الْإِبْرِدَهَ وَ هُوَ رَیْحَانٌ وَ أُشْنَانٌ وَ یَغْسِلُ الْبَطْنَ وَ یُکْثِرُ الْجِمَاعَ وَ یُنَقِّی الْبَشَرَهَ.

**[ترجمه]پیغمبر صلی اللّه علیه و آله می فرماید: خربزه ده خاصیت دارد: خوراک است و نوشابه و شوینده مثانه و برنده سردی معده، گل است و صابون، شکم را می شوید و جماع را می افزاید و تن[پوست] را خرم می کند .

**[ترجمه]

«۱۰»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِیفٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَسِیرُ فِی جَمَاعَهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ عَلِیٌّ علیه السلام مَعَهُ إِذْ نَزَلَتْ عَلَیْهِ ثَمَرَهٌ فَمَدَّ یَدَهُ فَأَخَذَهَا فَأَکَلَ مِنْهَا ثُمَّ نَظَرَ إِلَی مَا بَقِیَ مِنْهَا فَدَفَعَهَا إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَأَکَلَهُ قَالَ فَسُئِلَ مَا تِلْکَ الثَّمَرَهُ فَقَالَ أَمَّا اللَّوْنُ فَلَوْنُ الْبِطِّیخِ وَ أَمَّا الرِّیحُ فَرِیحُ الْبِطِّیخِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله در [کنار]گروهی از یارانش شب روی میکرد و علی علیه السّلام همراهش

بود و به ناگاه میوه ای بر او فرود آمد و دستش را دراز کرد و آن را گرفت و از آن خورد وانگه نگاه کرد و آنچه از آن مانده بود آن را به علی علیه السّلام داد و خوردش و از آن حضرت پرسش شد آن چه میوه ای است؟ فرمود: رنگ و بوی خربزه داشت. - . قرب الاسناد : ۷۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله أُتِيَ بِبِطِّيخٍ وَ رُطَبٍ فَأَكَلَ مِنْهُمَا وَ قَالَ هَذَانِ الْأَطْيَبَانِ (۴).

۱- ۱. مكارم الأخلاق ۲۱۱- ۲۱۲.

۲- ۲. الفج بالكسر و الفجاجه بالفتح النی ء الذی لم ینضج من الفواكه.

۳- ۳. قرب الإسناد: ۷۵.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲ ر ۴۲.

صحیفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثله (۱).

**[ترجمه]عیون اخبار: برای پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله خربزه و خرما آوردند و از آنها خورد و فرمود این دو پاکیزه ترند. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۲ -

در صحیفه رضا مانند آن آمده است. - . صحیفه الرضا : ۳۲ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کُلُوا الْبِطِّیخَ فَإِنَّ فِیهِ عَشْرَ خِصَالٍ مُجْتَمِعَهٍ هُوَ شَحْمَهُ الْأَرْضِ لَا دَاءَ فِیهِ وَ لَا غَائِلَهَ وَ هُوَ طَعَامٌ وَ هُوَ شَرَابٌ وَ هُوَ فَاکِهَهٌ وَ هُوَ رَیْحَانٌ وَ هُوَ أُشْنَانٌ وَ هُوَ أُدْمٌ وَ یَزِیدُ فِی الْبَاهِ وَ یَغْسِلُ الْمَثَانَهَ وَ یُدِرُّ الْبَوْلَ.

و حدثنی الهمدانی عن علی عن أبیه عن عمرو بن عثمان عن علی بن أبی حمزه عن یحیی بن إسحاق عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: وَ یُذِیبُ الْحَصَی فِی الْمَثَانَهِ(۲).

المکارم، عن الروضه فی روایه عن الصادق علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: خربزه بخورید چرا که ده خاصیت با هم دارد: پیه زمین است، درد و بلا ندارد، خوراک است و نوشیدنی، میوه است و گل و صابون، نانخورش است و بر قوه باه می افزاید، مثانه را می شوید و بول آور است.

با سند دیگر از آن حضرت مانند آن آمده است . در حدیث دیگری است که سنگ مثانه را آب می کند. - . الخصال : ۴۴۳ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

الْخِصَالُ: وَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ الْبِطِّیخَ بِالرُّطَبِ وَ فِی خَبَرٍ آخَرَ کَانَ علیه السلام یَأْکُلُ الْخِرْبِزَ بِالسُّکَّرِ(۴).

**[ترجمه]خصال: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله همواره خربزه را با رطب می خورد، و در حدیث دیگری است که خربزه را

با شکر می خورد. - . الخصال : ۴۴۳ -

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَكَارِمُ، وَ الْخِصَالُ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: أَكْلُ الْبِطِّيخِ عَلَى الرِّيقِ يُورِثُ الْفَالِجَ (۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: خربزه خوردن ناشتا فلج به بار می آورد. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۱ – الخصال : ۴۴۳ -

**[ترجمه]

«۱۵»

تُحَفُ الْعُقُولِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ يَوْماً إِنَّ أَكْلَ الْبِطِّيخِ يُورِثُ الْجُذَامَ فَقِيلَ لَهُ أَ لَيْسَ قَدْ أَمِنَ الْمُؤْمِنُ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ أَرْبَعُونَ سَنَةً مِنَ الْجُنُونِ وَ الْجُذَامِ وَ الْبَرَصِ قَالَ نَعَمْ وَ لَكِنْ إِذَا خَالَفَ الْمُؤْمِنُ مَا أُمِرَ بِهِ مِمَّنْ آمَنَهُ لَمْ يَأْمَنْ أَنْ تُصِيبَهُ عُقُوبَةُ الْخِلَافِ (۶).

**[ترجمه]تحف العقول: امام هادی علیه السّلام روزی فرمود: خوردن خربزه مایه خوره است، به ایشان عرض شد: آیا چنین نیست که چون مؤمن چهل ساله شود از دیوانگی و خوره و پیسی در امان باشد؟ فرمود: چرا ولی اگر مؤمن نافرمانی کند از کسی که او را امان داده در امان نیست که دچار کیفر نافرمانی خود شود. - . تحف العقول : ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۶»

صَحِيفَةُ الرِّضَا، عَنْهُ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام

ص: ۱۹۶

۱- ۱. صحیفه الرضا: ۳۲.

۲- ۲. الخصال: ۴۴۳.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۲۱۱.

۴- ۴. الخصال ۴۴۳.

۵- ۵. مکارم الأخلاق: ۲۱۱، الخصال ۴۴۳.

۶- ۶. تحف العقول ۴۸۳.

يَأْكُلُ الْبِطِّيخَ بِالسُّكَّرِ (۱).

**[ترجمه]در صحیفه رضا آمده است که شیوه امیر المؤمنین چنین بود که خربزه را با شکر می خورد. - . صحیفه الرضا : ۲۹ -

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَنَاقِبُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ الْخَثْعَمِيِّ قَالَ: عَزَمْتُ أَنْ أَسْأَلَ فِي كِتَابِي إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ علیه السلام عَنْ أَكْلِ الْبِطِّيخِ عَلَى الرِّيقِ وَ عَنْ صَاحِبِ الزِّنْجِ فَأُنْسِيتُ فَوَرَدَ عَلَيَّ جَوَابُهُ لَا تَأْكُلِ الْبِطِّيخَ عَلَى الرِّيقِ فَإِنَّهُ يُورِثُ الْفَالِجَ وَ صَاحِبُ الزِّنْجِ لَيْسَ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ (۲).

كشف الغمه، من دلائل الحميرى عن الخثعمى فى البطيخ: مثله (۳)

**[ترجمه]مناقب: محمّد بن صالح خثعمی می گوید: قصد داشتم از امام هادی علیه السّلام با نامه ای در باره ناشتا خوردن خربزه سوال کنم و از وضع صاحب الزنج (رئیس قرامطه) و از ایشان پاسخی به من رسید که خربزه را ناشتا مخورید زیرا فلج می آورد و صاحب الزنج از ما اهل بیت نیست. - . مناقب آل ابی طالب ۴ : ۴۲۸ -

در کشف الغمه، مانند آن آمده است. - . کشف الغمه ۳ : ۳۰۵ -

**[ترجمه]

بيان

صاحب الزنج هو الذى خرج بالبصره فى زمانه علیه السلام و ادعى أنه من العلويين و غلب عليها و قتل ما لا يحصى من الناس فنفاه علیه السلام عن أهل البيت علیهم السلام و كان منفيا عنهم علیهم السلام نسبا و مذهبا و عملا.

**[ترجمه]صاحب الزنج کسی بود که در زمان آن حضرت در بصره شورش کرد و ادعا کرد که از علویون است و بر بصره مسلط شد و بسیاری از مردم کشت و حضرت علیه السلام از اینکه او منتسب به اهل بیت علیهم السلام باشد نفی کرد چرا که در نژاد و مذهب و کردار از آنها جدا بود.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْعِلَلُ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِيِّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَخَذَ بِطِّيخَةً لِيَأْكُلَهَا فَوَجَدَهَا مُرَّةً فَرَمَى بِهَا وَ قَالَ

بُعْداً وَ سُحْقاً فَقِيلَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا هَذِهِ الْبِطِّيخَهُ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ اللَّهَ أَخَذَ عَقْدَ مَوَدَّتِنَا عَلَى كُلِّ حَيَوَانٍ وَ نَبْتٍ فَمَا قَبِلَ الْمِيثَاقَ كَانَ عَذْباً طَيِّباً وَ مَا لَمْ يَقْبَلِ الْمِيثَاقَ كَانَ مِلْحاً زُعَاقاً(۴).

۱- ۱. صحیفه الرضا: ۲۹.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۴ ر ۴۲۸.

۳- ۳. کشف الغمّه ۳ ر ۳۰۵ و لفظه:« قال: کتبت الی أبی محمّد علیه السّلام أسأله عن البطیخ و کنت به مشغوفا، فکتب الی: لا تأکله علی الریق فانه یولد الفالج، و کنت أرید أن أسأله عن صاحب الزنج الذی خرج بالبصره، فنسیت حتّی نفذ کتابی إلیه، فوقع: صاحب الزنج لیس من أهل البیت».

۴- ۴. علل الشرائع ۲ ر ۱۴۸، و فی طبع الکمبانیّ« الطب» بدل« العلل» و هو تصحیف و أمّا شرح الحدیث، فراجع ج ۲۷ ص ۲۸۳ من بحار الأنوار.

**[ترجمه]علل الشرایع: امیر المؤمنین علیه السّلام یک خربزه گرفت تا بخورد و دید که تلخ است و آن را دور انداخت و فرمود: دور باد و نابود باد! به ایشان عرض شد یا امیر المؤمنین این خربزه چه بود؟ حضرت پاسخ داد که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: خدا پیمان دوستی ما را از هر جاندار و گیاهی گرفته است و هر کدام پیمان را پذیرفتند شیرین و گوارایند و آنچه از آن ها که نپذیرفته اند شور و بدمزه اند. - . علل الشرایع ۲ : ۱۴۸ -

**[ترجمه]

باب ۱۷ الجوز و اللوز و أكل الجوز مع الجبن

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْمَكِّیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْبَخْتَرِیِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثٌ لَا یُؤْكَلْنَ وَ یُسْمِنَّ وَ ثَلَاثٌ یُؤْكَلْنَ وَ یَهْزِلْنَ فَأَمَّا اللَّوَاتِی یُؤْكَلْنَ وَ یَهْزِلْنَ فَالطَّلْعُ وَ الْكُسْبُ وَ الْجَوْزُ وَ أَمَّا اللَّوَاتِی لَا یُؤْكَلْنَ وَ یُسْمِنَّ فَالنُّورَةُ وَ الطِّیبُ وَ لُبْسُ الْكَتَّانِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: سه چیز، نخورده موجب چاقی می شوند و سه چیز با خوردن لاغر می کنند و آن سه که خورده می شوند و لاغر می کنند گل خرما و ته مانده روغن آب کرده و گردو می باشند و آن هایی که ناخورده موجب چاقی می شوند نوره و بوی خوش و پوشیدن کتان است. - . المحاسن : ۴۵۰ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّكُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: أَكْلُ الْجَوْزِ فِی شِدَّةِ الْحَرِّ یُهَیِّجُ الْحَرَّ فِی الْجَوْفِ وَ یُهَیِّجُ الْقُرُوحَ فِی الْجَسَدِ وَ أَكْلُهُ فِی الشِّتَاءِ یُسَخِّنُ الْكُلْیَتَیْنِ وَ یَدْفَعُ الْبَرْدَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: خوردن گردو در سختی گرما حرارت درون را برمی انگیزد و در بدن، دمل ایجاد می کند و خوردن آن در زمستان قلوه ها را گرم می کند و سرما را دفع می سازد. - . المحاسن : ۴۹۷ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ الْعَبْدِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْجُبُنُّ وَ الْجَوْزُ فِی كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الشِّفَاءُ فَإِنِ افْتَرَقَا كَانَ فِی كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الدَّاءُ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: پنیر و گردو با هم، در هر کدامشان درمان است و اگر از هم جدا شوند در هر کدامشان درد هست. - . المحاسن : ۴۹۷ -

**[ترجمه]

بیان

قد یخص هذا بالجبن الطری غیر المملوح فإنه الشائع فی تلک البلاد و هو بارد یعدله الجوز بحرارته.

**[ترجمه]چه بسا این را خاص پنیر تازه و بی نمک می دانند که در آن سرزمین شایع بوده و آن سرد است و گردو آن را با حرارت خود، معتدل می سازد. - . المحاسن : ۴۹۷ -

**[ترجمه]

«۴»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَهُ أَشْيَاءَ تَجْلُو الْبَصَرَ وَ يَنْفَعْنَ وَ لَا يَضْرُرْنَ فَسُئِلَ عَنْهُنَّ فَقَالَ السَّعْتَرُ وَ الْمِلْحُ إِذَا اجْتَمَعَا وَ النَّانْخَواهُ وَ الْجَوْزُ إِذَا اجْتَمَعَا قِيلَ لَهُ وَ لِمَا يَصْلُحُ هَذِهِ الْأَرْبَعَهُ إِذَا اجْتَمَعْنَ قَالَ النَّانْخَواهُ وَ الْجَوْزُ يُحْرِقَانِ الْبَوَاسِيرَ وَ يَطْرُدَانِ الرِّيحَ وَ يُحَسِّنَانِ اللَّوْنَ وَ يُخَشِّنَانِ الْمَعِدَهَ وَ يُسَخِّنَانِ الْكُلَى وَ السَّعْتَرُ وَ الْمِلْحُ يَطْرُدَانِ الرِّيَاحَ مِنَ الْفُؤَادِ وَ يَفْتَحَانِ السُّدَدَ وَ يُحْرِقَانِ الْبَلْغَمَ وَ يُدِرَّانِ الْمَاءَ وَ يُطَيِّبَانِ النَّكْهَهَ وَ يُلَيِّنَانِ الْمَعِدَهَ وَ يَذْهَبَانِ بِالرِّيحِ الْخَبِيثَهِ مِنَ الْفَمِ وَ يُصَلِّبَانِ الذَّكَرَ(۴).

۱- ۱. المحاسن: ۴۵۰.

۲- ۲. المحاسن: ۴۹۷.

۳- ۳. المحاسن: ۴۹۷.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۲۱۸.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: از امام صادق علیه السّلام می فرماید: چهار چیز دیده را روشن می کند و سود دارند و زیان ندارند. از آنها پرسش شد[که آنها چیستند؟] و فرمود: گیاه سَعتَر به همراه نمک، نانخواه به همراه گردو، گوید: گفتم: اینها با هم برای چه خوبند؟ فرمود نانخواه و گردو بواسیر را می سوزانند و باد را می رانند و رنگ را باز می کنند و معده را آماده هضم می نمایند و قلوه ها را گرم می کنند، سَعتَر با نمک بادها را از دل می رانند و گرفتگی ها را می گشایند و بلغم را می سوزانند و آب تن را روان می سازند و بوی دهن را پاکیزه می کنند و بادهای بد دهان را برمی اندازند، و آلت مردی را سخت و استوار نمایند. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۸ -

**[ترجمه]

أبواب البقول

باب ۱ جوامع أحوال البقول

روايات

«۱»

مَجَالِسُ الشَّيْخِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْهَمَدَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِكُلِّ شَيْ ءٍ حِلْيَةٌ وَ حِلْيَةُ الْخِوَانِ الْبَقْلُ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام صادق علیه السّلام می فرماید: برای هر چیزی آرایشی است و آرایش سفره سبزی است. ادامه خبر. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۱۰ -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ مُوَفَّقٍ الْمَدَنِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ الْمَاضِي علیه السلام يَوْماً وَ حَبَسَنِي لِلْغَدَاءِ فَلَمَّا جَاءُوا بِالْمَائِدَةِ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا بَقْلٌ فَأَمْسَكَ يَدَهُ ثُمَّ قَالَ لِلْغُلَامِ أَ مَا عَلِمْتَ أَنِّي لَا آكُلُ عَلَى مَائِدَةٍ لَيْسَ فِيهَا خَضِرٌ فَأْتِنِي بِالْخَضِرِ قَالَ فَذَهَبَ وَ جَاءَ بِالْبَقْلِ فَأَلْقَاهُ عَلَى الْمَائِدَةِ فَمَدَّ يَدَهُ ثُمَّ أَكَلَ (۲).

المكارم، عن أحمد بن هارون عن الرضا علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: پدر موفّق مدنی می گوید امام موسی بن جعفر علیه السلام مرا یک روزی خواست و برای چاشت نگه داشت و چون سفره آوردند سبزی نداشت دست کشید[نخورد] و به غلام فرمود: نمی دانی من از سفره ای که سبزی در آن نباشد نمی خورم، برای من سبزی بیاور و رفت سبزی آورد و در سفره گذاشت و آن حضرت دست دراز کرد و خورد. - . المحاسن : ۵۰۷ -

در مکارم مانند آن از امام رضا علیه السّلام آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، فِی الْحَدِیثِ: خَضِّرُوا مَوَائِدَکُمْ بِالْبَقْلِ فَإِنَّهُ مَطْرَدَهٌ لِلشَّیْطَانِ مَعَ التَّسْمِیَهِ وَ فِی رِوَایَهٍ زَیِّنُوا مَوَائِدَکُمْ (۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: در حدیثی آمده است که سفره خود را با سبزیها سبز کنید که با بسم اللّه راننده شیطانست، و در روایتی است که سفره خود را با سبزی بیارائید. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۱ -

محاسن: حنان می گوید با امام صادق علیه السّلام بر سر سفره بودم و آن حضرت متوجه سبزی شد و من به دلیل بیماری که داشتم دست باز داشتم، حضرت به من رو کرد و فرمود: ای حنان آیا نمی دانی که برای امیر المؤمنین علیه السلام

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ حَنَانٍ قَالَ: کُنْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَلَی الْمَائِدَهِ فَمَالَ عَلَی الْبَقْلِ وَ امْتَنَعْتُ أَنَا مِنْهُ لِعِلَّهٍ کَانَتْ بِی فَالْتَفَتَ إِلَیَّ فَقَالَ یَا حَنَانُ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَمْ یُؤْتَ بِطَبَقٍ وَ لَا فَطُورٍ إِلَّا وَ عَلَیْهِ بَقْلٌ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۱۰.

۲- ۲. المحاسن: ۵۰۷.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۲۰۱.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ۲۰۱.

قُلْتُ وَ لِمَ ذَاکَ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ لِأَنَّ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ خَضِرٌ فَهِيَ تَحِنُّ إِلَى أَشْكَالِهَا(۱).

**[ترجمه]طبق خوراک یا افطاری نمی آوردند مگر آنکه بر آن سبزی بود؟ گفتم: قربانت شوم این برای چه بود؟ فرمود: برای اینکه دل مؤمنان سبز است و به مانند خود توجه می کند. - . المحاسن : ۵۰۷ -

**[ترجمه]

بيان

لأن قلوب المؤمنين خضر و فى الكافى (۲)

خضره أى منوره بنور أخضر فتميل إلى شكلها أو كنايه عن كونها معموره بالحكم و المعارف فتكون لتلك الخضره المعنويه مناسبه لها لا نعرف حقيقتها أو المعنى أن قلوبهم لما كانت معموره بمزارع الحكمه فهى تميل إلى ما كانت له جهه حسن و نفع و هذا منه

**[ترجمه]«برای اینکه دل مومنان سبز است» در کافی - . الکافی ۶ : ۳۶۲ -[به جای خضر] خضره آمده است یعنی دل مومنان با نور سبزی نورانی است، یا کنایه از این است که قلوب مومنان آکنده از حکمت و معرفت است، و با آن سبزی معنوی مناسبتی دارد که ما حقیقت آن را نمی دانیم. یا اینکه معنا این است که: از آن جایی که قلوب مومنان با مزارع حکمت آباد شده است لذا مایل به سمتی است که در آن زیبایی و سودی وجود دارد ، و این از آن است.

**[ترجمه]

أقول

ليس فى الكافى و لا فطور.

**[ترجمه]در کافی «و لا فطور» نیامده است .

**[ترجمه]

باب ۲ الكراث

روايات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ

عَمْرِو بْنِ عِيسَى عَنْ فُرَاتِ بْنِ أَحْنَفَ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْكَرَّاثِ فَقَالَ كُلْهُ فَإِنَّ فِيهِ أَرْبَعَ خِصَالٍ يُطَيِّبُ النَّكْهَةَ وَ يَطْرُدُ الرِّيَاحَ وَ يَقْطَعُ الْبَوَاسِيرَ وَ هُوَ أَمَانٌ مِنَ الْجُذَامِ لِمَنْ أَدْمَنَ عَلَيْهِ (۳).

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ عِيسَى: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ لِمَنْ أَدْمَنَهُ (۴).

الْمَكَارِمُ، عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: فِي الْكُرَّاثِ أَرْبَعُ خِصَالٍ وَ ذَكَرَ مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]خصال: از امام صادق علیه السّلام در باره تره سوال شد. حضرت فرمود: آن را بخور. چرا كه چهار خاصيت دارد: دهان را خوشبو مى كند، بواسير را مى برد، و براى كسى كه پيوسته آن را بخورد موجب ايمنى از خوره است. - . الخصال : ۲۴۹ -

در محاسن مانند آن را آورده است ولى به جاى«لِمَنْ أَدْمَنَ عَلَيْهِ » گفته است«لِمَنْ أَدْمَنَهُ » - . المحاسن : ۲۱۰ -

در مكارم مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۲»

الْعِلَلُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الرَّزَّازِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَفٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ أَكْلِ الْبَصَلِ وَ الْكُرَّاثِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِأَكْلِهِ مَطْبُوخاً وَ غَيْرَ مَطْبُوخٍ وَ لَكِنْ إِنْ أَكَلَ مِنْهُ مَا لَهُ أَذًى فَلَا يَخْرُجْ إِلَى الْمَسْجِدِ كَرَاهِيَةَ أَذَاهُ عَلَى مَنْ يُجَالِسُهُ (۶).

ص: ۲۰۰

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۷.

۲- ۲. الكافي ۶ ر ۳۶۲.

۳- ۳. الخصال ۲۴۹.

۴- ۴. المحاسن: ۲۱۰.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ۲۰۴.

۶- ۶. علل الشرائع ۲ ر ۲۰۷.

المحاسن، عن الوشاء عن ابن سنان قال: سألت أبا عبد الله عليه السلام عن الكراث و ذكر مثله (۱)

**[ترجمه]علل الشرايع: محمّد بن شاذان می گويد در باره پياز و تره از امام صادق عليه السّلام پرسيدم فرمود: خوردن آنها پخته و نپخته ايرادی ندارد، ولی اگر به اندازه ای كه آزار بخش است از آن بخورد به مسجد نرود تا بويش ديگران را آزار دهد. - . علل الشرايع ۲ : ۲۰۷ -

در محاسن از ابن سنان، مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۵۱۲ -

**[ترجمه]

بيان

ابن أسنان فی روايه البرقی المراد به عبد الله فإنه الراوی عن الصادق عليه السلام و كأن محمدا فی روايه الصدوق اشتباه أو تحريف من النساخ أو الرواه.

**[ترجمه]در روايت برقی، مراد از ابن سنان، عبدالله است و آن از امام صادق عليه السلام روايت می كند. و گويا محمد در روايت صدوق اشتباه است يا تحريفی است از سوی نسخه برداران يا راويان .

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ الْخَزَّازِ الْأَحْمَسِيِّ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ أَوْ أَبِی الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: لِكُلِّ شَیْءٍ سَيِّدٌ وَ سَيِّدُ الْبُقُولِ الْكُرَّاثُ (۲).

المكارم، عن أبی عبد الله عليه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق يا موسی بن جعفر عليهما السّلام می فرمايد: هر چيز را سروری است و سرور سبزيها تره است. - . المحاسن : ۵۱۰ -

در مكارم از امام صادق عليه السلام مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَقْطُرُ عَلَى الْهِنْدَبَاءِ قَطْرَةٌ وَ عَلَى الْكُرَّاثِ قَطَرَاتٌ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام بر کاسنی یک قطره می چکد و بر تره چندین قطره. -. المحاسن : ۵۱۰ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِیِّ عَنْ بِسْطَامَ بْنِ مُرَّةَ الْفَارِسِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَکْرٍ الْفَارِسِیِّ عَنْ أَبِی الْعَبَّاسِ الْمَکِّیِّ الْأَعْرَجِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّهُمْ یَقُولُونَ فِی الْهِنْدَبَاءِ یَقْطُرُ عَلَیْهِ قَطْرَةٌ مِنَ الْجَنَّةِ فَقَالَ إِنْ کَانَ فِی الْهِنْدَبَاءِ قَطْرَةٌ فَفِی الْکُرَّاثِ سِتٌّ (۵).

**[ترجمه]محاسن: ابراهیم بن عبد المجید می گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: می گویند بر کاسنی یک قطره بهشتی می چکد، فرمود: اگر در کاسنی یک قطره باشد در تره شش قطره است. -. المحاسن : ۵۱۰ -

**[ترجمه]

بیان

یمکن أن یکون المراد ست أزید مما فی الهندباء لئلا ینافی السبع الآتی.

**[ترجمه]ممکن است مقصود این باشد که تره شش قطره بیشتر است و منافات ندارد با روایت هفت قطره که در ادامه می آید.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ زِیَادِ بْنِ سُوقَةَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ آبَائِهِ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَعَرَفْتُ فِی وَجْهِهِ الْجُوعَ فَاسْتَقَیْتُ لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ عَشْرَ دِلَاءٍ فَأَخَذْتُ عَشْرَ تَمَرَاتٍ وَ أَسِرَّةٍ مِنْ کُرَّاثٍ فَجَعَلْتُهَا فِی حَجْرِی ثُمَّ أَتَیْتُ بِهَا فَأَطْعَمْتُهُ (۶).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله را دیدم و گرسنگی را از رخسار حضرت متوجه شدم، پس برای یک زن انصاری ده دلو آب کشیدم و ده دانه خرما گرفتم و یک دسته تره آوردم و به رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله خوراندم. -. المحاسن : ۵۱۱ -

**[ترجمه]

بیان

كأن المراد بالأسره الحزمه المشدوده منه و فى القاموس الأسر الشد و العصب.

ص: ٢٠١

١- ١. المحاسن: ٥١٢.

٢- ٢. المصدر نفسه ص ٥١٠.

٣- ٣. مكارم الأخلاق: ٢٠۴.

۴- ۴. المحاسن ٥١٠.

۵- ۵. المحاسن ٥١٠.

۶- ۶. المحاسن: ٥١١.

**[ترجمه]گویا مراد از أسرّه، یک دسته ی بسته شده از آن می باشد. در قاموس گفته است الأسر به معنای محکم کردن و بستن است.

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ سَلَمَةَ قَالَ: اشْتَکَیْتُ بِالْمَدِینَهِ شَکَاهً شَدِیدَهً فَأَتَیْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام فَقَالَ لِی أَرَاکَ مُصْفَرّاً قُلْتُ نَعَمْ قَالَ علیه السلام کُلِ الْکُرَّاثَ فَأَکَلْتُهُ فَبَرَأْتُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: سلمه می گوید در مدینه سخت بیمار شدم و نزد ابی الحسن علیه السّلام رفتم و فرمود: تو را زرد می بینم؟ گفتم: آری، فرمود: تره بخور و خوردم و خوب شدم. - . المحاسن : ۵۱۲ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ قَالَ: اشْتَکَی غُلَامٌ لِأَبِی الْحَسَنِ علیه السلام فَسَأَلَ عَنْهُ فَقِیلَ بِهِ طُحَالٌ فَقَالَ أَطْعِمُوهُ الْکُرَّاثَ ثَلَاثَهَ أَیَّامٍ فَأَطْعَمْنَاهُ فَقَعَدَ الدَّمُ ثُمَّ بَرَأَ(۲).

المکارم، عن موسی بن بکر: مثله (۳)

**[ترجمه]محاسن: موسی بن بکر می گوید: غلامی از ابو الحسن علیه السّلام بیمار شد و از او پرسش شد و گفتند درد طحال دارد، فرمود: تا سه روز به او تره بخورانید، و به او خوراندیم و خون آرام شد و خوب شد. - . المحاسن : ۵۱۲ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۳ -

**[ترجمه]

بیان

قد مر شرحه فی باب علاج ورم الکبد(۴) و الظاهر أن المراد بقعود الدم انفصال الدم عنه عند القعود للبراز و قد ذکر الأطباء أنه یفتح سده الطحال و إسهال الدم بسبب التسخین و التفتیح کما یدر دم الحیض و أما نفع إسهال الدم لورم الطحال فلأنه قد یکون من سوء مزاج الدم و قد یکون من السوداء.

**[ترجمه]شرح آن در باب درمان ورم کبد گذشت و ظاهر این است که مقصود از (قعد الدم) خون ریزی در هنگام نشستن برای غائط است، پزشکان گفته اند: تره به سبب گرم کردن و گشودن خون، گرفتگی طحال را می گشاید و خون را روان می

سـازد، چنـانچه حیض بسـته را هم می گشایـد، و امـا سود باز شـدن خون برای ورم طحال از این است که ورم طحال گاهی از بدی خون است و گاهی از سوداء.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ حَمَّادٍ اللَّحَّامِ وَ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ قَالا: کَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یُعْجِبُهُ الْکُرَّاثُ وَ کَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ یَأْکُلَهُ خَرَجَ مِنَ الْمَدِینَهِ إِلَی الْعُرَیْضِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: یونس بن یعقوب می گوید امام صادق علیه السّلام از تره خوشش می آمد و زمانی که می خواست آن را بخورد از شهر مدینه به مزرعه عریض می رفت. -. المحاسن : ۵۱۱ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه العریض بضم العین مصغرا واد بالمدینه بها أموال لأهلها.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: عُریض -به حالت تصغیر- ، دشتی است در مدینه که اموالی برای اهل مدینه دارد.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّضْرِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّا لَنَأْکُلُ الْکُرَّاثَ (۶).

**[ترجمه]محاسن: ابی جعفر علیه السّلام می فرماید: ما تره می خوریم. -. المحاسن : ۵۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّیَّارِیِّ رَفَعَهُ قَالَ: کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَأْکُلُ الْکُرَّاثَ بِالْمِلْحِ الْجَرِیشِ (۷).

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۲.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۲.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۲۰۳ و فيه فعقد الدم، و هو الظاهر.

۴- ۴. راجع ج ۶۲ ص ۱۷۰.

۵- ۵. المحاسن: ۵۱۱.

۶- ۶. المصدر: ۵۱۱.

۷- ۷. المصدر: ۵۱۱.

المكارم، روی عن أمیر المؤمنین علیه السلام: أنه كان یأكل إلخ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام تره را با نمک کوبیده می خورد. - . المحاسن : ۵۱۱ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۳ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس جرش الشی ء لم ینعم دقه فهو جریش و قال و كأمیر من الملح ما لم یطیب.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «جرش الشیء» در اثر کوبیدن، نرم نشد[نیم کوب و بلغور شد]، جریش -مانند امیر- از نمک، آن نمکی را گویند که خوب نیست .

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْآدَمِیِّ قَالَ: حَدَّثَنِی مَنْ رَأَی أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام یَأْكُلُ الْكُرَّاثَ مِنَ الْمَشَارَهِ یَعْنِی الدَّبْرَهَ یَغْسِلُهُ بِالْمَاءِ وَ یَأْكُلُهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: کسی که دیده بود برای من نقل می کرد که: أبو الحسن علیه السّلام تره را از دمش می خورد آن را می شست و می خورد. - . المحاسن : ۵۱۲ -

**[ترجمه]

بيان

قال الفیروزآبادی المشاره الدبره فی المزرعه و قال الدبره البقعه تزرع و فی الصحاح الدبره و الدباره المشاره فی المزرعه و هی بالفارسیه كردو.

**[ترجمه]قال الفیروزآبادی المشاره الدبره فی المزرعه و قال الدبره البقعه تزرع و فی الصحاح الدبره و الدباره المشاره فی المزرعه و هی بالفارسیه كردو.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِی دَاوُدَ: عَنْ رَجُلٍ رَأَی أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام بِخُرَاسَانَ یَأْکُلُ الْکَرَّاثَ فِی الْبُسْتَانِ کَمَا هُوَ فَقِیلَ إِنَّ فِیهِ السَّمَادَ فَقَالَ لَا یَعْلَقُ بِهِ مِنْهُ شَیْ ءٌ وَ هُوَ جَیِّدٌ لِلْبَوَاسِیرِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: مردی دیده بود که أبو الحسن علیه السّلام تره را در بستان نَشُسته می خورد و به آن حضرت گفتند: کود نجس در آن است فرمود: از آن به تره نمی چسبد و آن برای بواسیر خوب است. - . المحاسن : ۵۱۲ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه فی حدیث عمر إن رجلا کان یسمد أرضه بعذره الناس فقال أ ما یرضی أحدکم حتی یطعم الناس ما یخرج منه السماد ما یطرح فی أصول الزرع و الخضر من العذره و الزبل لیجود نباته انتهی.

و أقول قوله علیه السلام لا یعلق منه شی ء إما مبنی علی الاستحاله أو علی أنه لا یعلم ملاقاه شی ء منه للنابت فالغسل فی الخبر السابق محمول علی الاستحباب و النظافه.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: در حدیث عمر آمده است که مردی زمین خود از نجاست مردم، کود می داد، گفت آیا یکی از شما را خشنود نمی کند که آنچه از او برمی آید را به مردم بخوراند؟ سماد کودیست از نجاسات و خاشاک که به ریشه زراعت و سبزی می ریزند تا رویش آن خوب شود.

و من گویم: اینکه فرمود: چیزی از آن به او نمی چسبد بر پایه این است که استحاله شده یا اینکه علم به ملاقات نجس حاصل نیست و شستن در حدیث قبلی بر استحباب و نظافت حمل می شود.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنِ الْکُرَّاثِ فَقَالَ إِنَّمَا نَهَی لِأَنَّ الْمَلَکَ یَجِدُ رِیحَهُ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: همانا رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از خوردن تره نهی کرد برای اینکه فرشته بویش را دریافت می کند. - . المحاسن : ۵۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْيَقْطِينِيِّ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ذُكِرَتِ الْبُقُولُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ كُلُوا الْكُرَّاثَ

ص: ۲۰۳

۱- ۱. مكارم الأخلاق: ۲۰۳.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۲.

۳- ۳. المحاسن: ۵۱۲.

۴- ۴. المحاسن: ۵۱۲.

فَإِنَّ مَثَلَهُ فِي الْبُقُولِ كَمَثَلِ الْخُبْزِ فِي سَائِرِ الطَّعَامِ أَوْ قَالَ الْإِدَامِ الشَّكُّ مِنِّي (۱).

**[ترجمه]محاسن: نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله سبزیها را نام بردند، فرمود: تره بخورید که آن در بین سبزیها همچون نان است در بین دیگر خوراکها، یا چون نانخورش است (راوی می گوید) تردید از من می باشد. - . المحاسن : ۵۱۲ -

**[ترجمه]

بیان

فی الکافی (۲)

عن عبد الرحمن و فی آخر الحدیث الشک من محمد بن یعقوب و هو کلام بعض رواه الکافی و کأنه أخطأ إذ الظاهر مما فی المحاسن أن الشک من البرقی و هو أنسب.

**[ترجمه]در کافی - . الکافی ۶ : ۳۶۵ - از عبد الرحمن نقل کرده و در آخر حدیث آورده است که شک از محمد بن یعقوب است و این، گفته برخی از راویان کافی است و گویا نادرست است زیرا آن چه که از محاسن پیداست این است که شک از برقی است و آن مناسب تر است .

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْأَوَّلَ علیه السلام يَقْطَعُ الْكُرَّاثَ بِأُصُولِهِ فَيَغْسِلُهُ بِالْمَاءِ فَيَأْكُلُهُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: یونس بن یعقوب می گوید: دیدم امام موسی بن جعفر علیه السّلام تره را از ریشه می برید و با آب می شست و می خورد. - . المحاسن : ۵۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ وَهْبِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: ذُكِرَ الْبُقُولُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ سَنَامُ الْبُقُولِ وَ رَأْسُهَا الْكُرَّاثُ وَ فَضْلُهُ عَلَى الْبُقُولِ كَفَضْلِ الْخُبْزِ عَلَى سَائِرِ الْأَشْيَاءِ وَ فِيهِ بَرَكَةٌ وَ هِيَ بَقْلَتِي وَ بَقْلَةُ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي وَ أَنَا أُحِبُّهُ وَ آكُلُهُ وَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى نَبَاتِهِ فِي الْجَنَّةِ تَبْرُقُ وَرَقُهُ خُضْرَةً وَ حُسْناً(۴).

**[ترجمه]نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله از سبزی ها سخن گفته شد، حضرت فرمود: بالا و سر سبزی ها، تره است و

برتری آن بر سایر سبزیها مانند برتری نان بر دیگر چیزهاست، و در آن برکت وجود دارد و آن سبزی من و پیغمبران پیش از من است و من دوستش دارم و آن را می خورم و گویا بر روئیدن آن در بهشت می نگرم که برگش از سبزی و زیبایی می درخشد. - . المحاسن : ۵۱۳ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس برق الشی ء برقا و بریقا و برقانا لمع و المرأه برقا تحسنت و تزینت.

**[ترجمه]فی القاموس برق الشی ء برقا و بریقا و برقانا لمع و المرأه برقا تحسنت و تزینت.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَهَ الْخُزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام بِخُرَاسَانَ فِی رَوْضَهٍ وَ هُوَ يَأْكُلُ الْكُرَّاثَ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ النَّاسَ يَرْوُونَ أَنَّ الْهِنْدَبَاءَ يَقْطُرُ عَلَيْهِ كُلَّ يَوْمٍ قَطْرَهٌ مِنَ الْجَنَّهِ فَقَالَ إِنْ كَانَ الْهِنْدَبَاءُ يَقْطُرُ عَلَيْهِ قَطْرَهٌ مِنَ الْجَنَّهِ فَإِنَّ الْكُرَّاثَ مُنْغَمِسٌ فِی الْمَاءِ فِی الْجَنَّهِ قُلْتُ فَإِنَّهُ يُسَمَّدُ فَقَالَ لَا يَعْلَقُ بِهِ شَیْ ءٌ(۵).

**[ترجمه]محاسن: یحیی بن سلیمان می گوید: امام رضا علیه السّلام را در خراسان دیدم که تره می خورد و گفتم: قربانت شوم مردم روایت می کنند که بر کاسنی هر روز قطره ای از بهشت می چکد، فرمود: اگر بر آن یک قطره بچکد، تره در آب بهشت فرو است، عرض کردم به آن کود نجس می دهند، فرمود: چیزی به آن نمی چسبد. - . المحاسن : ۵۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَلَى الْمَائِدَهِ فَمِلْتُ عَلَى الْهِنْدَبَاءِ فَقَالَ لِی يَا حَنَانُ لِمَ لَا تَأْكُلُ الْكُرَّاثَ فَقُلْتُ لِمَا جَاءَ عَنْكُمْ مِنَ الرِّوَايَهِ فِی الْهِنْدَبَاءِ قَالَ وَ مَا الَّذِی جَاءَ عَنَّا فِيهِ قَالَ

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۲.

۲- ۲. الکافی: ۶ ر ۳۶۵.

۳- ۳. المحاسن: ۵۱۳.

۴- ۴. المحاسن: ۵۱۳.

۵- ۵. المحاسن: ۵۱۳.

قُلْتَ إِنَّهُ يَقْطُرُ عَلَيْهِ قَطَرَاتٌ مِنَ الْجَنَّهِ فِی کُلِّ یَوْمٍ فَقَالَ لِی فَعَلَی الْکَرَّاثِ إِذاً سَبْعٌ فَقُلْتُ فَکَیْفَ آکُلُهُ قَالَ اقْطَعْ أَصُولَهُ وَ اقْذِفْ رَأْسَهُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: حنان بن سدیر می گوید: با امام صادق علیه السّلام بر سر سفره بودم و به کاسنی توجه کردم، به من فرمود: ای حنان چرا تره نمی خوری؟ گفتم: چون از شما در باره کاسنی روایت است. فرمود: از ما در باره آن چه آمده است؟ عرض کردم: اینکه هر روز بر آن از بهشت قطره ای می چکد، فرمود: در این صورت بر تره هفت قطره می چکد، گفتم: چگونه آن را بخورم؟ فرمود تهش را ببر و سرش را دور انداز. - . المحاسن : ۵۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۰»

الْمَکَارِمُ، عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ قَالَ: أَتَیْتُ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام فَقَالَ لِی مَا لِی أَرَاکَ مُصْفَارّاً کُلِ الْکُرَّاثَ فَأَکَلْتُهُ فَبَرَأْتُ.

وَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: فَضْلُ الْکُرَّاثِ عَلَی سَائِرِ الْبُقُولِ کَفَضْلِ الْخُبْزِ عَلَی سَائِرِ الْأَشْیَاءِ(۲).

**[ترجمه]موسی بن بکر می گوید نزد ابی الحسن علیه السّلام آمدم و به من فرمود چرا رنگت، بسیار زرد است، تره بخور و خوردم و خوب شدم .

پیامبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: فضل تره بر دیگر سبزیها همچون فضل نان است بر دیگر چیزها. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَکَلَ الْکُرَّاثَ ثُمَّ نَامَ اعْتَزَلَ الْمَلَکَانِ عَنْهُ حَتَّی یُصْبِحَ.

**[ترجمه]پیغمبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: هر که تره بخورد و بخوابد دو فرشته از او کنار می روند تا صبح کند.

**[ترجمه]

«۲۲»

الْمَجَازَاتُ النَّبَوِیَّهُ، قَالَ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَکَلَ مِنْ هَاتَیْنِ الْبَقْلَتَیْنِ فَلَا یَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا یَعْنِی الثُّومَ وَ الْکُرَّاثَ فَمَنْ کَانَ أَکَلَهُمَا فَلْیُمِتْهُمَا طَبْخاً.

قال السيد رحمه الله و هذا القول مجاز لأن الإماته على الحقيقه لا تلحق إلا ذا حياه و إنما المراد فليستخرج ما فيهما من القوه التی عنهـا تكون شـده الرائحه المكروهه بالطبـخ تشبيهـا بـالميت الـذی لاـ يبلغ إلى مفـارقه الحياه إلا بعـد بلوغ قوته منقطعها و تفريق الموت مجتمعها و فی روايه أخرى فليمثها طبخا بالثاء أی فليطبخهما حتى يتفتتا فيناثا(۳).

**[ترجمه]پيغمبر اكرم صلى اللَّه عليه و آله فرمو:

هر كس از اين دو سبزی بخورد (يعنی سير و تره) به مسـجد ما نزديک نشود هر كه[می خواهد] آنها را بخورد، بپزد تا بويشان را [از بين] ببرد و آنها را بميراند.

سيـد(ره) گفته است: ميرانـدن در اينجـا مَجـاز است زيرا در حقيقت، مردن جز بر موجود دارای حيـات واقع نمی شود و همـانا مقصـود اين است كه به واسـطه پختن، نيروی آنهـا كه بـوی بـد از آن بر می خيزد گرفته می شود و آن را به مرده تشـبيه كرده است كه جـان از او جـدا نمی شود مگر پس از دست دادن نيرويش و از هم پاشـيدن آن، و در روايتی است كه «فليمثهـا طبخا» يعنی آن دو را بپزد تا از هم بپاشند. - . المجازات النبويه : ۴۹ -

**[ترجمه]

بيان

قال فی النهايه فی حديث الثوم و البصل من أكلها فليمتهما طبخا أی فليبالغ فی طبخهما لتذهب حدتهما و رائحتهما.

**[ترجمه]در نهايه در حديث سير و پياز گفته است: كسی كه می خواهد آن دو را بخورد آن دو را با پختن بميراند، يعنی در آن ها را زياد بپزد تا تيزی و بوی آن ها برود.

**[ترجمه]

«۲۳»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السـلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أَكْلِ الثُّومِ وَ الْبَصَلِ وَ الْكُرَّاثِ نِيّاً وَ مَطْبُوخاً قَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِكَ وَ لَكِنْ مَنْ أَكَلَهُ نِيّاً فَلَا يَدْخُلِ الْمَسْجِدَ فَيُؤْذِىَ بِرَائِحَتِهِ (۴).

ص: ۲۰۵

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۳.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۲۰۴.

۳- ۳. المجازات النبويّه: ۴۹.

۴- ۴. دعائم الإسلام: ۲ ر ۱۱۲.

**[ترجمه]دعـائم الاسـلام: از جعفر بن محمّـد علیه السّـلام در بـاره خوردن سـیر و پیـاز و تره خام و پخته سوال شـد،حضـرت فرمود: ایرادی ندارد ولی هر کس خام آنها را خورد به مسجد وارد نشود که بویش آزار می رساند. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۲ -

**[ترجمه]

باب ۳ الهندباء

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ السَّیَّارِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: الْهِنْدَبَاءُ شَجَرَهٌ عَلَی بَابِ الْجَنَّهِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السّلام فرمود: کاسنی درختی است بر در بهشت. - . المحاسن : ۵۰۷ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الهنـدب و الهنـدباء بکسـر الهاء و فتح الدال و قد تکسـر مقصوره و تمد بقله معروفه معتدله نافعه للمعده و الکبد و الطحال أکلا و للسعه العقرب ضمادا بأصولها و طابخها أکثر خطأ من غاسلها(۲)

الواحده هندباءه و فی الصحاح هندب بفتح الدال و هندبا و هندباء بقل و قال أبو زید الهندباء بکسر الدال یمد و یقصر.

**[ترجمه]«هِنـدِب و هِنـدِباء و هندبا» یعنی کاسـنی، سبزی شـناخته شده ایست، معتدل است و خوردن آن برای معده و کبد و طحـال خوبست و اسـتفاده از ریشه آن به عنوان پانسـمان برای عقرب زدگی خوبست و شسـته اش از پخته اش بهتر است. مفرد آن هندباءه است و در صحاح گفته است: هندِب و هندَبا و هندَباء، سبزی است و ابوزید گفته است هندِباء به صورت ممدود و مقصور به کار می رود.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ حَـدَّثَهُ عَنْ أَبِی حَفْصٍ الْأَبَّارِ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السـلام قَالَ: عَلَیْکُمْ بِالْهِنْدَبَاءِ فَإِنَّهُ أُخْرِجَ مِنَ الْجَنَّهِ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام على عليه السّلام فرمود: بر شما باد خوردن كاسنى زيرا از بهشت خارج شده است. - . المحاسن : ۵۰۷ - ۵۰۸ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: كَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی الْهِنْدَبَاءِ تَهْتَزُّ فِی الْجَنَّهِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: پيغمبر اكرم صلى اللَّه عليه و آله مى فرمايد: گويا مى نگرم به كاسنى كه در بهشت مى لرزد. - . المحاسن : ۵۰۷ - ۵۰۸ -

**[ترجمه]

بيان

الاهتزاز التحرك.

**[ترجمه]الاهتزاز يعنى حركت كردن[و تكان خوردن]

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ يَحْيَی بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ قَالَ: ذَكَرَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْهِنْدَبَاءَ فَقَالَ يَقْطُرُ فِيهِ مِنْ مَاءِ الْجَنَّهِ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام از كاسنى سخن گفت و فرمود در كاسنى از آب بهشت مى چكد. - . المحاسن : ۵۰۷ - ۵۰۸ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْيَقْطِينِیِّ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ قُتَيْبَهَ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ النَّخَعِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله:

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۷.

۲- ۲. یعنی أن الذی یغسلها و یأکلها خاسئ فی فعله و الذی یطبخها ثمّ یأکلها أکثر خطأ منه، فان الطبخ یفسدها و الماء یغسل ما علیها من القطرات التی تتقطر منها و سیجی ء شرح ذلک فی التذییل.

۳- ۳. المحاسن: ۵۰۸- ۵۰۷.

۴- ۴. المحاسن: ۵۰۸- ۵۰۷.

۵- ۵. المحاسن: ۵۰۸- ۵۰۷.

كُلُوا الْهِنْدَبَاءَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْفَضَ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْهَا مِنْ وَرَقِهٍ إِلَّا وَ فِيهَا مِنْ مَاءِ الْجَنَّهِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: کاسنی را نتکانده بخورید زیرا در آن برگی نیست مگر آنکه در آن آب بهشت است. - . المحاسن : ۵۰۸ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ مُثَنًّی بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کُلُوا الْهِنْدَبَاءَ فَمَا مِنْ صَبَاحٍ إِلَّا وَ عَلَیْهَا قَطْرَهٌ مِنْ قَطْرِ الْجَنَّهِ فَإِذَا أَکَلْتُمُوهَا فَلَا تَنْفُضُوهَا قَالَ وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ کَانَ أَبِی یَنْهَانَا أَنْ نَنْفُضَهُ إِذَا أَکَلْنَاهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: کاسنی بخورید زیرا بامدادی نشود مگر آنکه بر آن قطره ای از قطره های بهشتی باشد، و چون آن را بخورید آن را تکان ندهید. راوی می گوید امام صادق علیه السّلام فرمود: پدرم ما را از تکاندن آن وقتی که می خوردیم باز می داشت. - . المحاسن : ۵۰۸ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ کَرِهَ أَنْ یُنْفَضَ الْهِنْدَبَاءُ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: تکاندن کاسنی مکروه است. - . المحاسن : ۵۰۸ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ غَیْرِهِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْهِنْدَبَاءُ یَقْطُرُ عَلَیْهِ قَطَرَاتٌ مِنَ الْجَنَّهِ وَ هُوَ یَزِیدُ فِی الْوَلَدِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: بر کاسنی، قطره های بهشتی می چکد و فرزند را می افزاید. - . المحاسن : ۵۰۸ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ: نِعْمَ الْبَقْلَةُ الْهِنْدَبَاءُ وَ لَيْسَ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا وَ عَلَيْهَا قَطْرَةٌ مِنَ الْجَنَّةِ فَكُلُوهَا وَ لَا تَنْفُضُوهَا عِنْدَ أَكْلِهَا قَالَ وَ كَانَ أَبِي يَنْهَانَا أَنْ نَنْفُضَهُ إِذَا أَكَلْنَاهُ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام به نقل از پدرانش علیهم السّلام فرمود: چه خوب سبزیست کاسنی. برگی ندارد مگر آنکه قطره بهشتی دارد، آن را بخورید و هنگام خوردن نتکانید، فرمود: زمانی که آن را می خوردیم پدرم ما را از تکاندن آن نهی می کرد. - . المحاسن : ۵۰۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْبَقْلِ وَ أَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ الْهِنْدَبَاءُ لَنَا(۶).

وَ قَالَ الرِّضَا علیه السلام: عَلَيْكُمْ بِأَكْلِ بَقْلَهِ الْهِنْدَبَاءِ فَإِنَّهَا تَزِيدُ فِي الْمَالِ وَ الْوَلَدِ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكْثُرَ مَالُهُ وَ وَلَدُهُ فَلْيُدْمِنْ أَكْلَ الْهِنْدَبَاءِ(۷).

**[ترجمه]محاسن: ابو بصیر می گوید: مردی از امام صادق علیه السّلام در مورد سبزی پرسید و من نزد آن حضرت بودم و فرمود: کاسنی از آن ما است. - . المحاسن : ۵۰۸ -

امام رضا علیه السّلام فرمود: بر شما باد خوردن کاسنی، که مال و فرزند را می افزاید، و هر کس می خواهد مال و فرزندش زیاد شوند پیوسته کاسنی بخورد. - . المحاسن : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ خَالِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ سُفْيَانَ بْنِ السِّمْطِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ أَدَامَ أَكْلَ الْهِنْدَبَاءِ كَثُرَ مَالُهُ وَ وَلَدُهُ (۸).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کسی پیوسته کاسنی بخورد مال و فرزندش زیاد می شوند. - . المحاسن : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْهَمْدَانِیِّ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا علیه السلام یَقُولُ: عَلَیْکُمْ بِأَکْلِ بَقْلَتِنَا الْهِنْدَبَاءِ فَإِنَّهَا تَزِیدُ فِی الْمَالِ وَ الْوَلَدِ(۹).

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْهِنْدَبَاءُ تُکْثِرُ الْمَالَ وَ الْوَلَدَ(۱۰).

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۸.

۲- ۲. المحاسن: ۵۰۸.

۳- ۳. المحاسن: ۵۰۸.

۴- ۴. المحاسن: ۵۰۸.

۵- ۵. المحاسن: ۵۰۸.

۶- ۶. المحاسن: ۵۰۸.

۷- ۷. المحاسن ۵۰۹ و ما بین العلامتین ساقط من المطبوعه.

۸- ۸. المحاسن ۵۰۹ و ما بین العلامتین ساقط من المطبوعه.

۹- ۹. المحاسن ۵۰۹ و ما بین العلامتین ساقط من المطبوعه.

۱۰- ۱۰. المحاسن ۵۰۹ و ما بین العلامتین ساقط من المطبوعه.

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام می فرمود: بر شما باد خوردن سبزی ما کاسنی، که در مال و فرزند می افزاید. - . المحاسن : ۵۰۹ -

امام صادق علیه السّلام فرمود: کاسنی، مال و فرزند را زیاد می کند. - . المحاسن : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَکْثُرَ مَالُهُ وَ وَلَدُهُ الذُّکُورُ فَلْیُکْثِرْ مِنْ أَکْلِ الْهِنْدَبَاءِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: کسی که از زیاد شدن مال و فرزندان پسرش خوشحال می شود، زیاد کاسنی بخورد. - . المحاسن : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِهِمْ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: عَلَیْکَ بِالْهِنْدَبَاءِ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الْمَاءِ وَ یُحَسِّنُ الْوَجْهَ (۲).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام می فرماید: بر تو باد [خوردن] کاسنی، [چرا] که آن منی را می افزاید و صورت را نیکو می سازد. - . المحاسن : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

بیان

أی وجه الآکل و یحتمل الولد.

**[ترجمه]یعنی صورت کسی که کاسنی می خورد را نیکو می سازد و احتمال دارد که مراد، فرزند باشد.

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ مُثَنَّی بْنِ الْوَلِیدِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ بَاتَ وَ فِی جَوْفِهِ سَبْعُ وَرَقَاتٍ مِنَ الْهِنْدَبَاءِ أَمِنَ

مِنَ الْقُولَنْجِ لَيْلَتَهُ تِلْكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ رَوَاهُ الْأَصَمُّ عَنْ شُعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِيِّ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام می فرمايد: هر كس شب را سپری كند و در درونش هفت برگ كاسنی باشد آن شب از قولنج آسوده است ان شاء اللّه. اين حديث با سند ديگری هم روايت شده است. - . المحاسن : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْهِنْدَبَاءُ سَيِّدُ الْبُقُولِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه عليه و آله فرمود: كاسنی سرور سبزيها است. - . المحاسن : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی سُلَيْمَانَ الْحَذَّاءِ الْحَلَبِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ قَالَ: تَغَدَّيْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ عَلَى الْخِوَانِ بَقْلٌ وَ مَعَنَا شَيْخٌ فَجَعَلَ يَتَنَكَّبُ الْهِنْدَبَاءَ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَمَا إِنَّكُمْ تَزْعُمُونَ أَنَّهَا بَارِدَةٌ وَ لَيْسَ كَذَلِكَ إِنَّمَا هِیَ مُعْتَدِلَةٌ وَ فَضْلُهَا عَلَى الْبُقُولِ كَفَضْلِنَا عَلَى النَّاسِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: محمّد بن فيض می گويد با امام صادق عليه السّلام چاشت خوردم و بر سر سفره سبزی بود و با ما پيری بود كه از كاسنی رو گردان بود و امام صادق عليه السلام به او فرمود: راستی شما می پنداريد كه اين سرد است، و[لی] چنين نيست و همانا معتدل است و برتری آن بر سبزيها همانند برتری ماست بر مردم. - . المحاسن : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

بيان

فی رجال الشيخ و الفهرست أبو سليمان الجبلی و كذا فی بعض نسخ الكافی (۶) أيضا.

**[ترجمه]در رجال شيخ و فهرست ابوسليمان جبلی است و همچنين در برخی نسخه های كافی - . الكافی ۶ : ۳۶۳ - نيز چنين است.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی سُلَیْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَیْضِ قَالَ: صَحِبْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِلَی مَوْلًی لَهُ یَعُودُهُ بِالْمَدِینَهِ فَانْتَهَیْنَا إِلَی دَارِهِ فَإِذَا غُلَامٌ قَائِمٌ فَقَالَ لَهُ غُلَامُ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام تَنَحَّ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَهْ فَإِنَّ أَبَاهُ کَانَ أَکَّالًا لِلْهِنْدَبَاءِ(۷).

**[ترجمه]محاسن: محمّد بن فیض می گوید: به همراه امام صادق علیه السلام به عیادت یکی از دوستانشان در مدینه رفتیم و به خانه اش رسیدیم و غلام او در راه ایستاده بود و غلام امام صادق علیه السلام به او گفت: دور شو، امام صادق علیه السلام فرمود: خاموش باش که پدرش بسیار کاسنی خور بود. - . المحاسن : ۵۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَیُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ وَضَّاحٍ التَّمَّارِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: مَنْ أَکْثَرَ مِنْ أَکْلِ الْهِنْدَبَاءِ أَیْسَرَ قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنَّهُ یُسَمَّدُ قَالَ لَا تَعْدِلْ بِهِ شَیْئاً(۸).

ص: ۲۰۸

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۹.

۲- ۲. المحاسن: ۵۰۹.

۳- ۳. المحاسن: ۵۰۹.

۴- ۴. المحاسن: ۵۰۹.

۵- ۵. المحاسن: ۵۰۹.

۶- ۶. الکافی ۶ ر ۳۶۳.

۷- ۷. المحاسن: ۵۱۰.

۸- ۸. المحاسن: ۵۱۰.

**[ترجمه]محاسن: وضاح خرما فروش می گوید: شـنیدم امام صادق علیه السّلام می فرمود: هر که بسیار کاسنی بخورد توانگر می شود، به ایشان عرض کردم: به آن کود می دهند، فرمود چیزی را با آن، برابر مگیر. - . المحاسن : ۵۱۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ دُرُسْتَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: مَنْ أَكَلَ سَبْعَ وَرَقَاتِ هِنْدَبَاءَ يَوْمَ الْجُمُعَهِ قَبْلَ الزَّوَالِ دَخَلَ الْجَنَّهَ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: هر که هفت برگ کاسنی در روز جمعه بخورد پیش از ظهر، داخل بهشت می شود. - . المحاسن : ۵۱۰ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَ مَا يَرْضَی أَحَدُكُمْ أَنْ يَشْبَعَ مِنَ الْهِنْدَبَاءِ وَ لَا يَدْخُلَ النَّارَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: آیا کسی از شما خشنود نمی شود که از کاسنی سیر بخورد و به دوزخ نرود؟ - . المحاسن : ۵۱۰ -

**[ترجمه]

«۲۲»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْبُرْسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَی الْأَرْمَنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ ظَبْيَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی زَيْنَبَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام أَنَّهُ قَالَ: كُلُوا الْهِنْدَبَاءَ فَمَا مِنْ صَبَاحٍ إِلَّا وَ يَقْطُرُ عَلَيْهِ مِنْ قَطْرِ الْجَنَّهِ(۳).

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَكَوْتُ إِلَيْهِ هَيَجَاناً فِی رَأْسِی وَ أَضْرَاسِی وَ ضَرَبَاناً فِی عَيْنِی حَتَّی تَوَرَّمَ وَجْهِی مِنْهُ فَقَالَ علیه السلام عَلَيْكَ بِهَذَا الْهِنْدَبَاءِ فَاعْصِرْهُ وَ خُذْ مَاءَهُ وَ صُبَّ عَلَيْهِ مِنْ هَذَا السُّكَّرِ الطَّبَرْزَدِ وَ أَكْثِرْ مِنْهُ فَإِنَّهُ يُسَكِّنُهُ وَ يَدْفَعُ ضَرَرَهُ قَالَ فَانْصَرَفْتُ إِلَی مَنْزِلِی فَعَالَجْتُهُ مِنْ لَيْلَتِی قَبْلَ أَنْ أَنَامَ وَ شَرِبْتُهُ وَ نِمْتُ عَلَيْهِ فَأَصْبَحْتُ وَ قَدْ عُوفِيتُ بِحَمْدِ اللَّهِ وَ مَنِّهِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: کاسنی بخورید چون بامدادی نباشد جز آنکه از قطره های بهشتی بر آن بچکد. - . المحاسن : ۵۱۰ -

به امام صادق علیه السّلام از هیجان سر و دندان هایم و از تپش چشمم شکوه کردم تا آنجا که چهره ام باد کرده بود، فرمود: بر تو باد [خوردن] این کاسنی. آبش را بگیر و از این شکر طبرزد بر آن بریز و زیاد از آن بنوش که آن را آرام می کند و زیان آن را دفع می کند، به خانه ام رفتم و همان شب پیش از خواب آن را ساختم و نوشیدم و خوابیدم و بحمد اللّه و منّه صبح خوب شده بودم. - . طب الائمه : ۱۳۸-۱۳۷ -

**[ترجمه]

«۲۳»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: مَنْ أَكَلَ الْهِنْدَبَاءَ كُتِبَ مِنَ الْآمِنِينَ يَوْمَهُ ذَلِكَ وَ لَيْلَتَهُ.

وَ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: الْهِنْدَبَاءُ شِفَاءٌ مِنْ أَلْفِ دَاءٍ وَ مَا مِنْ دَاءٍ فِي جَوْفِ الْإِنْسَانِ إِلَّا قَمَعَهُ الْهِنْدَبَاءُ وَ دَعَا بِهِ يَوْماً لِبَعْضِ الْحَشَمِ وَ قَدْ كَانَ يَأْخُذُهُ الْحُمَّى وَ الصُّدَاعُ فَأَمَرَ أَنْ يُدَقَّ وَ يَصِيرَ عَلَى قِرْطَاسٍ وَ يُصَبَّ عَلَيْهِ دُهْنُ بَنَفْسَجٍ وَ يُوضَعَ عَلَى رَأْسِهِ وَ قَالَ أَمَا إِنَّهُ يَقْمَعُ الْحُمَّى وَ يَذْهَبُ بِالصُّدَاعِ.

وَ عَنِ السَّيَّارِيِّ يَرْفَعُهُ قَالَ: عَلَيْكَ بِالْهِنْدَبَاءِ فَإِنَّهُ يَزِيدُ فِي الْمَاءِ وَ يُحَسِّنُ الْوَلَدَ

ص: ۲۰۹

۱- ۱. المحاسن: ۵۱.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱.

۳- ۳. المحاسن: ۵۱.

۴- ۴. طبّ الأئمّه: ۱۳۷- ۱۳۸.

وَ هُوَ حَارٌّ يَزِيدُ فِي الْوَلَدِ الذُّكُورِ.

مِنَ الْفِرْدَوْسِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: الْهِنْدَبَاءُ مِنَ الْجَنَّهِ(۱).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام می فرماید: هر کسی کاسنی بخورد تا یک شبانه روزش از آسودگان نوشته می شود.

امام رضا علیه السّلام می فرماید: کاسنی درمان هزار درد است و دردی در درون نباشد مگر آنکه کاسنی آن را ریشه کن می کند و یک روز برای یکی از خدمت کاران که تب و سر درد داشت کاسنی خواست و فرمود: آن را بکوبند و بر روی کاغذ بریزند و روغن بنفشه بر آن بریزند و روی سرش بگذارند، فرمود: تب را می بُرد و سر درد را می بَرد.

سیاری می گوید که فرمود: بر تو باد [خوردن] کاسنی، زیرا منی را می افزاید و فرزند را زیبا می کند و آن گرم است و پسر آور است.

پیغمبر اکرم صلی اللّه علیه و آله فرمود: کاسنی از بهشت است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۳-۲۰۲ -

**[ترجمه]

«۲۴»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِيٍّ الدِّعْبِلِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَا مِنْ صَبَاحٍ إِلَّا وَ تَقْطُرُ عَلَى الْهِنْدَبَاءِ قَطْرَةٌ مِنَ الْجَنَّهِ فَكُلُوهُ وَ لَا تَنْفُضُوهُ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: بامدادی نشود مگر آنکه بر کاسنی قطره ای از بهشت بچکد، آن را بخورید و نتکانید. - . امالی الطوسی ۱ : ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۵»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ السَّيَّارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِي يَرْفَعُهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَةٌ يَعْدِلْنَ الطِّبَاعَ الرُّمَّانُ السُّورَانِيُّ وَ الْبُسْرُ الْمَطْبُوخُ وَ الْبَنَفْسَجُ وَ الْهِنْدَبَاءُ(۳).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: چهار چیز طبع ها را معتدل می سازند: انار سورانی، غوره خرمای پخته، بنفشه و کاسنی. - . الخصال : ۲۴۹ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: كُلُوا الْهِنْدَبَاءَ فَمَا مِنْ صَبَاحٍ إِلَّا وَ عَلَيْهِ قَطْرَةٌ مِنْ قَطَرَاتِ الْجَنَّةِ(۴).

**[ترجمه]خصال: امير المؤمنين عليه السّلام مى فرمايد: كاسنى بخوريد زيرا بامدادى نشود مگر آنكه قطره بهشتى بر آن بچكد. - . الخصال : ۶۳۶ -

**[ترجمه]

«۲۷»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: مَنْ أَكَلَ الْهِنْدَبَاءَ ثُمَّ نَامَ عَلَيْهِ لَمْ يَحِكْ فِيهِ سِحْرٌ وَ لَا سَمٌّ وَ لَا يَقْرَبُهُ شَيْ ءٌ مِنَ الدَّوَابِّ لَا حَيَّةٌ وَ لَا عَقْرَبٌ حَتَّى يُصْبِحَ وَ قَالَ صلى الله عليه و آله كُلُوا الْهِنْدَبَاءَ وَ لَا تَنْفُضُوهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ يَوْمٌ مِنَ الْأَيَّامِ إِلَّا وَ قَطَرَاتٌ مِنَ الْجَنَّةِ يَقْطُرْنَ عَلَيْهِ.

الفردوس،: مثل الخبرين

**[ترجمه]پيغمبر اكرم صلى اللّه عليه و آله فرمود: هر كس كاسنى بخورد و بر آن [حال]بخوابد جادو و زهر در او اثر نمى كند و هيچ جانورى به او نزديک نمى شود نه مار و نه كژدم تا اينكه صبح كند، و فرمود: كاسنى را بخوريد و نتكانيد زيرا روزى نيست مگر آنكه چند قطره بهشتى بر آن مى چكد.

در فردوس مانند دو خبر پيش نقل شده است.

**[ترجمه]

بيان

قال في النهايه فيه الإثم ما حاك في نفسك أي أثّر فيها و رسخ يقال ما يحيك كلامك في فلان أي ما يؤثر.

**[ترجمه]در نهايه گفته است: فيه الاثم ما حاک فى نفسک، يعنى اثر و نفوذى در آن ندارد. گفته مى شود: ما يحيک كلامک فى فلان: يعنى اثرى نگذاشت.

**[ترجمه]

«۲۸»

الدَّعَوَاتُ، رُوِيَ عَنْ بَعْضِ الصَّالِحِينَ أَنَّهُ قَالَ: صَعُبَ عَلَيَّ بَعْضَ الْأَحَايِينِ

١- ١. مكارم الأخلاق: ٢٠٢- ٢٠٣.

٢- ٢. أمالي الطوسيّ ١ ر ٢٧٣.

٣- ٣. الخصال ٢٤٩.

۴- ۴. الخصال ۶٣۶.

الْقِيَامُ لِصَلَاهِ اللَّيْلِ وَ كَانَ أَحْزَنَنِی ذَلِکَ فَرَأَیْتُ صَاحِبَ الزَّمَانِ علیه السلام فِی النَّوْمِ وَ قَالَ لِی عَلَیْکَ بِمَاءِ الْهِنْدَبَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ یُسَهِّلُ ذَلِکَ عَلَیْکَ قَالَ فَأَکْثَرْتُ مِنْ شُرْبِهِ فَسَهَّلَ عَلَیَّ ذَلِکَ.

**[ترجمه]فرد صالحی می گوید: گاهی بر خاستن برای نماز شب بر من دشوار می شد و این امر مرا اندوهگین می کرد و صاحب الزمان عجل اللّه فرجه را در خواب دیدم و به من فرمود: بر تو باد[نوشیدن] آب کاسنی که خداوند آن را بر تو آسان می کند، گفت: بسیار از آن نوشیدم و بر من آسان شد.

دعائم الاسلام: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: کاسنی از آن ما است و تره شاه از آن بنی امیه و گویا من به جایگاه روئیدن آن در دوزخ

**[ترجمه]

«۲۹»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْهِنْدَبَاءُ لَنَا وَ الْجِرْجِیرُ لِبَنِی أُمَیَّهَ وَ کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی مَنْبِتِهِ فِی النَّارِ وَ إِلَی مَنْبِتِ الْبَادَرُوجِ فِی الْجَنَّهِ(۱)

وَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ مَا مِنْ وَرَقَهِ هِنْدَبَاءَ إِلَّا وَ فِیهَا مَاءُ الْجَنَّهِ(۲).

**[ترجمه]می نگرم و جای روئیدن بادیان در بهشت است - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۳ - ، و نیز فرمود: برگی از کاسنی نیست مگر آنکه در آن آب بهشت وجود دارد. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۳ -

**[ترجمه]

تذییل

أقول:

وجدت فی بعض الرسائل الطبیّه أنه سئل رئیس الحکماء و الأطباء أبو علی بن سینا أن علی کلاما فی عله الأمر باستعمال ماء الهندباء غیر مغسول فأخذ الدرج و کتب ارتجالا. رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ أَمَرَ بِتَنَاوُلِ الْهِنْدَبَاءِ غَیْرَ مَغْسُولٍ وَ قَالَ إِنَّهُ لَیَقْطُرُ عَلَیْهِ مِنْ طَلِّ الْجَنَّهِ.

و المحققون من الأطباء أیضا استحسنوا أن تؤخذ عصارته غیر مغسول و یستعمل غیر مطبوخ و أکثر ما یرون فیه أن یصفی و یبالغ فی ترویقه و أما الأوساط فی العمل المبالغون فی التظرّف و التنظّف فإنهم یرسمون أن تطبخ عصارته و تصفی.

**[ترجمه]در یکی از رساله های طبی یافتم که از رئیس حکماء ابن سینا از سبب اینکه دستور داده شده که آب کاسنی را

نَشُسته به کار ببرند سوال کردم و در جواب نوشت که خالد از پیغمبر صلی اللّه علیه و آله روایت کرده که بخوردن کاسنی نشُسته فرمان داد و فرمود: از آب بهشت بر آن میچکد، و محققان اطباء خوش داشتند که از نشسته آن آب بگیرند و نپخته بکار ببرند و بیشتر نظر آنان این است که تصفیه شود و در جدا کردن ته نشین آن تأکید می شود و میانه روها، در نظافت آن اصرار دارند و می گویند شیره اش پخته شود و تصفیه گردد.

**[ترجمه]

أقول

ثم ذكر تحقيقا طويلا أنيقا فی معنی مركّب القوی تركنا إيراده حذرا من الإطناب الغير المناسب للكتاب ثم قال الهندباء أيضا من جمله الأدويه المركبه.

و قد نستدل علی تركيبه بضرب من القياس إلی أن نرجع إلی التجربه فإن فی طعمه مراره و تفها و بورقيه و قبضا قليلا و المراره و البورقيه يلزمان القوه الحاره التی فيه و أعنی بقوتين المائيه و الأرضيه لا الماء و لا الأرض البسيطين بل جوهرا مركبا يغلب عليه أحدهما قد عاد بسيطا لتركيب ثان لجوهريه الهندباء و

ص: ۲۱۱

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۳، و فيه سقط.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۳، و فيه سقط.

المراره و الحراره عرضت لأرضيته من تجاور ناريته و حرارته أعنى جزءه الغالب عليه الحراره و هذا الجزء عرضت للتبرز و الانفراش على سطح الهندباء إلى الرطوبه التى تجرى عليه فإذا غسل بطل هذا الجزء اللطيف البورقى و بقى أثره المراره فى جوهر كثيف أرضى.

فقد علم أن الهيولى القابله لصوره المراره و هى هو الجوهر و إن حركته الحراره أزعجته كسلان ثقيل لا نفوذ له و أما الباقى من جوهر الهندباء و هو البارد فأحراه أن يكون أكسل و أثقل فيعدم الهندباء من فضيلته التفتيح البالغ و البورقيه القويه فإنما الهندباء إنما كان يفضل سائر البقول أو أكثرها لأنه فيه قوه خارطه إلى الأعضاء التى يسوق نحوها فيفتح و يغسل و يدفع الأخلاط اللحجه الحاره و البارده ثم تحرك القوه المبرده القويه التى فيها حتى تغلغل التجاويف و المنافذ تغلغلا واغلا يأتى أقصى ليف العروق.

و لأنها أعنى القوه المسخنه لطيفه فلا يثبت أن يتحلل و يبطل و يزول أذاها و لأن القوه المبرده راسبه لأنها ثقيله لا يطول عليها أن يبدل مزاج العضو إلى برد راسب راسخ و لو لا تلك القوه لما انفتحت السدد و لا اندفعت الأخلاط الحاره المستثقله و لا تبدرقت القوه المبرده إلى أقصى الأعضاء و إلى مثل جانب الكبد المنعقد بل إلى القلب و كانت مما لا يبرح جانب المعده و الماساريقا يؤثر فيها و فيما يليها تأثيرا غير ممعن و لا منقص و لا باق و لا واصل إلى الأعضاء التى هى الأصول التى هى الرئيسه.

فغاسل الهندباء يفقد هذا البز الفاضل و طابخه أشد خطاء و أكثر إقداما على الباطل لأنه أيضا يعدم ما تركه الغسل فى جوهر الهندباء فى باطنه من تلك القوه فيحلله و يبخره.

فقد بان ما قاله الغره من الأطباء المذكورين و بان معنى الكلام النبوى الخارج الكثير منه فخرج الأمثال المضروبه و الرموز الواقعيه و بالله التوفيق

ص: ٢١٢

انتهى ملخص كلامه و إنما أوردته لتعلم أن ما صدر من معدن الوحى و منبع الإلهام موافق لما حققه المهره فى الطب عند أكثر الأنام.

**[ترجمه]سپس تحقیقی طولانی و موشکافانه در باره ترکیب نیروها آورده که چون مناسب با کتاب نیست، آن را بیان نکردیم تا سخن به درازا نکشد، و سپس گفته است کاسنی هم در شمار داروهای مرکبه است.

و برای دلیل ترکیب آن یک نوع قیاس آمده است که به تجربه برمی گردد، زیرا مزه اش تلخی و بی مزه و بوره ای واندکی قابض است و تلخی و بوره ای ملازم نیروی حرارت گشاینده در آن است و مقصودم از دو نیرو آبی و زمینی است ولی نه آب و زمین ساده بلکه جوهر مرکبی که یکی از آن دو در آن غالب است و به نام آن خوانده شده و بسیط ثانویِ جوهره کاسنی گردیده و تلخی و گرمی کاسنی به طبع زمینی عارض شده و از جزء آتشین یعنی جزئی که عارض بر این شده غلبه دارد و آن را بر آورده و بر سطح کاسنی با رطوبت آن گسترده و اگر شسته شود این جوهر لطیف بوره ای از میان می رود و اثر تلخی آن در جوهر غلیظ و زمینی باقی می ماند.

و دانسته شده است که هیولای پذیرای تلخی جوهر تیره زمینی است و این جوهر را گرچه گرمی می جنباند و می فشارد باز هم تنبل و سنگین است و نافذ نیست و آنچه از ترکیب کاسنی می ماند همان جزء سرد آن است که سزاوارتر به تنبلی و افتاده تر و سنگین تر است، و کاسنی برتری در گشایندگی شایان و بوره ای بودن نیرومند خود را از دست می دهد، و کاسنی از دیگر سبزیهای مبرّد برتر است، و بیشتر تأثیر آن نیروی نفوذ در اعضاء است که بر آنها پیش می رود و آنها را باز می کند و می شوید و اخلاط چسبنده گرم و سرد را از آنها دفع می کند و نیروی سرد متحرک آنها را جنبش میدهد تا در تهیگاه و سوراخهای آنها خوب نفوذ کند و به دورترین لیف رگها برسد.

و چون این نیروی گرم لطیف است بی درنگ تحلیل می رود و آزارش از میان می رود و چون قوه سردکننده رسوب کننده و سنگین است طولی نمی کشد که مزاج عضو را به سردی ثابت و ته نشینی تبدیل کند، و اگر آن نیرو نباشد سده ها باز نمی شوند و اخلاط گرم سنگین رانده نمی شوند، و نیروی مبرّد به پایان اعضاء و به مانند کبد بسته و مانند قلب نمی رسد و از کناره معده و روده بند جدا نمی گردد تا در اعضاء پهلوی آنها اثر کند، و به اعضاء اصلی و رئیسی نمی رسد.

و کسی که کاسنی را می شوید این نفوذ و اثر را از بین می برد و آنکه آن را می پزد خطاکارتر و بیهوده کارتر است زیرا او با پختن، آنچه را که شستن به جا گذاشته در جوهر کاسنی از دست می دهد و نیروی درونی آن را از میان می برد و بخار می کند.

و درستی گفتار پزشکان استاد و نیز معنای کلام پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روشن شد، و این شرح سخنی است که خود ضرب المثل و رمز علمی محبوبست و باللّٰه التوفیق . خلاصه گفتار او پایان یافت، و همانا آن را آوردم تا دانسته شود که آنچه از معدن وحی و منبع الهام صادر شده است با تحقیق استادان علم طب نزد بیشتر مردم موافق است[و مغایرتی ندارد]

**[ترجمه]

باب ۴ الباذروج

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی الْبَاذَرُوجِ فِی الْجَنَّهِ قَالَ قُلْتُ لَهُ الْهِنْدَبَاءُ قَالَ لَا بَلِ الْبَاذَرُوجُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: گویا به روئیدن بادیان در بهشت، می نگرم، [راوی می گوید]عرض کردم: کاسنی؟ فرمود: نه بادیان. - . المحاسن : ۵۱۳ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْعَلَوِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ إِلَی الْبَاذَرُوجِ فَقَالَ هَذَا الْحَوْکُ کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی مَنْبِتِهِ فِی الْجَنَّهِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السّلام می فرماید: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله به بادیان نگریست و فرمود: این حوک است و به جای روئیدن آن در بهشت می نگرم. - . المحاسن : ۵۱۳ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی القاموس الحوک الباذروج و البقله الحمقاء و قال الباذروج بفتح الذال بقله معروفه یقوی جدا و یقبض إلا أن یصادق فضله فیسهل انتهی و المشهور أنه الریحان الجبلی و شبیه بالریحان البستانی إلا أن ورقه أعرض و قالوا حرارته قریب من الدرجه الثانیه و یبسه فی الدرجه الأولی.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: حوک بادیان است و سبزی خرفه و

گفته است بادیان سبزی شناخته ایست و خوب نیرو بخش است و قابض مگر اینکه به فضله ای بر خورد کند و آن را روان سازد. پایان. و مشهور این است که ریحان کوهی است و مانند ریحان بستانی است جز آنکه برگش پهن تر است و گفته اند: گرمی آن در درجه دو است و خشکی آن در درجه یک.

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا الْكِسَائِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی نَبَاتِ الْبَاذَرُوجِ فِی الْجَنَّهِ قُلْتُ لَهُ الْهِنْدَبَاءُ قَالَ لَا بَلِ الْبَاذَرُوجُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: گویا به بادیان در بهشت می نگرم، [راوی می گوید] عرض کردم: کاسنی؟ فرمود: نه، بادیان. - . المحاسن : ۵۱۳-۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ عِيسَى بْنِ الْوَلِيدِ عَنِ الشَّعِيرِيِّ قَالَ: كَانَ أَحَبُّ الْبُقُولِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ الْبَاذَرُوجَ (۴).

**[ترجمه]محاسن: شعیری می گوید: محبوب ترین سبزی نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله بادیان بود. - . المحاسن : ۵۱۳-۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۵»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَی قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: وَ قَدْ سُئِلَ عَنِ الْحَوْكِ فَقَالَ الْحَوْكُ محبه [مُحَبَّبَةٌ] إِلَی النَّاسِ غَيْرَ أَنَّهَا

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۳.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۳.

۳- ۳. المحاسن: ۵۱۳- ۵۱۴.

۴- ۴. المحاسن: ۵۱۳- ۵۱۴.

تَبْخَرُ وَ الدِّيدَانُ تُسْرِعُ إِلَيْهَا وَ هِیَ الْبَاذَرُوجُ (۱).

**[ترجمه]حمران بن عیسی می گوید: شنیدم امام صادق علیه السّلام در پاسخ پرسش از حوک فرمود: مردم آن را دوست دارند جز آنکه دهان را بدبو می کند و کرم، زود به آن در می آویزد و آن بادیان است.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْحَوْكِ وَ ذَكَرَ مِثْلَهُ (۲) .

**[ترجمه]محاسن: از امام صادق علیه السلام در باره حوک سوال شد، و مانند بالایی را ذکر کرد. - . المحاسن : ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْبُقُولِ وَ أَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ الْبَاذَرُوجُ لَنَا(۳).

و منه عن محمد بن علی عن وهب بن حفص عن أبی بصیر: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: ابی بصیر می گوید: مردی از امام صادق علیه السّلام که من [نیز] نزد حضرت بودم در باره سبزیها پرسید و حضرت فرمود: بادیان از ما است. - . المحاسن : ۵۱۴ -

از ابی بصیر مانند آن نقل شده است. - . المحاسن : ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام قَالَ: الْبَاذَرُوجُ لَنَا(۵).

**[ترجمه]محاسن: ابی بصیر از یکی از آن دو علیهما السلام نقل می کند که فرمود: بادیان از ماست. - . المحاسن : ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَحْوَلِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَنَا مِنَ الْبُقُولِ الْبَاذَرُوجُ (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: از سبزی ها، بادیان برای ماست. - . المحاسن : ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْیَقْطِینِیِّ أَوْ غَیْرِهِ عَنْ قُتَیْبَهَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَکَرِیَّا النَّخَعِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی شَجَرَتِهَا نَابِتَهً فِی الْجَنَّهِ(۷).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: گویا به درخت آن می نگرم که در بهشت روئیده است. - . المحاسن : ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: کَانَ یُعْجِبُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ الْبُقُولِ الْحَوْکُ (۸).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السّلام می فرماید: رسول خدا، در بین سبزی ها از حوک خوششان می آمد. - . المحاسن : ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: الْبَاذَرُوجُ لَنَا وَ الْجِرْجِیرُ لِبَنِی أُمَیَّهَ(۹).

**[ترجمه]طب الائمه: امام رضا علیه السّلام فرمود: بادیان از آنِ ماست و شاه تره از آنِ بنی امیه است. - . طب الائمه : ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَکَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: ذُکِرَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْحَوْکُ وَ

هُوَ الْبَاذَرُوجُ فَقَالَ بَقْلَتِی وَ بَقْلَهُ الْأَنْبِیَاءِ قَبْلِی وَ إِنِّی لَأَحِبُّهَا وَ آكُلُهَا وَ إِنِّی أَنْظُرُ شَجَرَتَهَا نَابِتَهً فِی الْجَنَّهِ.

۱- ۱. قرب الإسناد ط حجر ۷۶ ط نجف ۹۹ و فی المطبوعه ذکر المحاسن و فی المخطوطه طبّ الأئمّه، و کلاهما سهو لا یوجد فیهما.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۴.

۳- ۳. المحاسن: ۵۱۴.

۴- ۴. المحاسن: ۵۱۴.

۵- ۵. المحاسن: ۵۱۴.

۶- ۶. المحاسن: ۵۱۴.

۷- ۷. المحاسن: ۵۱۴.

۸- ۸. المحاسن: ۵۱۴.

۹- ۹. طبّ الأئمّه: ۱۳۹ فی حدیث.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یُعْجِبُهُ الْبَاذَرُوجُ.

وَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُعْجِبُهُ الْحَوْکُ.

وَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْحَوْکُ بَقْلَهُ الْأَنْبِیَاءِ علیهم السلام أَمَا إِنَّ فِیهِ ثَمَانَ خِصَالٍ یُمْرِئُ الطَّعَامَ وَ یَفْتَحُ السُّدَدَ وَ یُطَیِّبُ النَّکْهَهَ وَ یُشَهِّی الطَّعَامَ وَ یُسْهِلُ الدَّمَ وَ هُوَ أَمَانٌ مِنَ الْجُذَامِ وَ إِذَا اسْتَقَرَّ فِی جَوْفِ الْإِنْسَانِ قَمَعَ الدَّاءَ کُلَّهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ یُزَیِّنُ بِهِ أَهْلُ الْجَنَّهِ مَوَائِدَهُمْ (۱).

الْکَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی عَنْ إِشْکِیبَ بْنِ عَبْدَهَ الْهَمْدَانِیِّ بِإِسْنَادٍ لَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲)

إِلَی قَوْلِهِ قَمَعَ الدَّاءَ کُلَّهُ.

و فیه و یسل الداء و هو أصوب و فی بعض نسخ المکارم و یسیل الدم و فی بعضها و یسل.

**[ترجمه]علی بن ابی طالب علیه السّلام می فرماید: نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله حوک را نام بردند که بادیان است فرمود: سبزی من است و سبزی پیغمبران پیش از من، و راستی که دوستش دارم و آن را می خورم و گویا می نگرم که در بهشت روئیده است.

امام صادق علیه السلام می فرماید: امیرالمومنین علیه السلام، از بادیان خوششان می آمد.

امیرالمومنین علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از حوک خوششان می آمد.

امام صادق علیه السلام می فرماید: حوک سبزی پیغمبران است و آگاه باشید که در آن هشت خاصیت است، خوراک را گوارا می کند، سدّه ها را می گشاید دهان را خوشبو می کند، و اشتهای خوراک می آورد، خون را روان می سازد، امان از خوره می باشد چون در درون آدمی جای بگیرد همه دردها را ریشه کن می کند، و سپس فرمود: اهل بهشت سفره های خود را با آن زینت می دهند. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۴ -

در کافی مانند آن را آورده است - . الکافی ۶ : ۳۶۴ - تا آنجا که فرمود: همه درد ها را ریشه کن می کند. و در آن آمده است: «و یسلّ الداء» که آن درست تر است و در برخی نسخه های مکارم «و یسیل الدم» آمده است و در برخی هم «و یسلّ» آمده است.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَکَارِمُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْحَوْکُ بَقْلَهٌ طَیِّبَهٌ کَأَنِّی أَرَاهَا نَابِتَهً فِی الْجَنَّهِ وَ الْجِرْجِیرُ بَقْلَهٌ خَبِیثَهٌ کَأَنِّی أَرَاهَا نَابِتَهً

فِی النَّارِ.

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَکَلَ مِنْ بَقْلَهِ الْبَاذَرُوجِ أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْمَلَائِکَهَ یَکْتُبُونَ لَهُ الْحَسَنَاتِ حَتَّی یُصْبِحَ.

عَنْ أَیُّوبَ بْنِ نُوحٍ قَالَ: حَدَّثَنِی مَنْ حَضَرَ أَبَا الْحَسَنِ الْأَوَّلَ عَلَی الْمَائِدَهِ مَعَهُ فَدَعَا بِالْبَاذَرُوجِ فَقَالَ إِنِّی أُحِبُّ أَنْ أَسْتَفْتِحَ بِهِ الطَّعَامَ فَإِنَّهُ یَفْتَحُ السُّدَدَ وَ یُشَهِّی الطَّعَامَ وَ یَذْهَبُ بِالسِّلِّ وَ مَا أُبَالِی إِذَا افْتَتَحْتُ بِهِ مَا أَکَلْتُ بَعْدَهُ مِنَ الطَّعَامِ فَإِنِّی لَا أَخَافُ دَاءً وَ لَا غَائِلَهَ قَالَ فَلَمَّا فَرَغْنَا مِنَ الْغَدَاءِ دَعَا بِهِ فَرَأَیْتُهُ یَتَتَبَّعُ وَرَقَهً مِنَ الْمَائِدَهِ وَ یَأْکُلُهُ وَ یُنَاوِلُنِی وَ یَقُولُ اخْتِمْ بِهِ طَعَامَکَ فَإِنَّهُ یُمْرِئُ مَا قَبْلُ وَ یُشَهِّی مَا بَعْدُ وَ یَذْهَبُ بِالثِّقْلِ وَ یُطَیِّبُ الْجُشَاءَ وَ النَّکْهَهَ(۳).

الکافی، عن العده عن سهل عن أیوب: مثله (۴)

ص: ۲۱۵

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۲۰۴.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۶۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۲۰۵.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۳۶۴.

**[ترجمه]رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: بادیان سبزی خوبیست، گویا می بینم در بهشت روئیده است، و تره شاه، سبزی بدیست. گویا می بینم که در دوزخ روئیده است.

و فرمود: هر که از سبزی بادیان بخورد خداوند عزّ و جلّ به فرشته هایش دستور می دهد تا صبح برای او حسنه بنویسند.

ایوب بن نوح می گوید: کسی به من باز گفت که با امام موسی بن جعفر علیه السّلام بر سر سفره بوده است که حضرت بادیان خواست و فرمود: دوست دارم خوراک را با آن آغاز کنم چون سدّها را می گشاید و اشتهاء آو است و سل را می برد و زمانی که غذا را با آن آغاز می کنم باکی ندارم که پس از آن چه بخورم، چرا که از درد و بلائی نمی ترسم، [راوی می گوید] زمانی که از چاشت دست کشیدیم، آن را خواست و دیدم برگی را از سفره برداشت و خورد و به من هم داد و فرمود: خوراکت را با آن پایان بده زیرا خوراک پیش را گوارا می سازد و برای خوراک پس از آن اشتهاء می آورد و سنگینی را می برد و آروق و بوی دهان را خوش کند. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۵ -

در کافی مانند آن آمده است. - . الکافی ۶ : ۳۶۴ -

**[ترجمه]

بیان

ربما یوجه نفعه فی السل بأنه یجفف رطوبه الصدر و الریه مع أنه ذکر الأطباء أن المعتصر منه ینفع الدم من الحلق و سوء التنفس و ذکر الأطباء فی بزره أنه ینفع السوداء فیناسب دفع الجذام لکن قال بعضهم إن ورقه یولد السوداء و لا عبره بقولهم بعد الخبر.

**[ترجمه]سودمندی آن برای سل توجیه شد به اینکه رطوبت سینه و شش را می خشکاند [مضاف بر آن] اینکه پزشکان گفته اند شیره اش برای خون گلو و تنگی نفس خوب است، و نیز گفته اند برای سوداء خوب است و مناسب جلوگیری از خوره است، ولی برخی گفته اند: برگ آن سوداء را می افزاید، و در برابر حدیثی که گفته شد، سخن آنها معتبر نیست .

**[ترجمه]

باب ۵ السلق و الکرنب

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يُعْجِبُهُ الْكُرْنُبُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله از کلم خوششان می آمد. - . المحاسن : ۵۱۹ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی عُثْمَانَ سَجَّادَهَ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ رَفَعَ عَنِ الْیَهُودِ الْجُذَامَ بِأَكْلِهِمُ السِّلْقَ وَ قَلْعِهِمُ الْعُرُوقَ (۲).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند، به خاطر خوردن چغندر و از بُن درآوردن رگهای گوشت، خوره را از یهود برداشت. - . المحاسن : ۵۱۹ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِهِمْ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ قَوْماً مِنْ بَنِی إِسْرَائِیلَ أَصَابَهُمُ الْبَیَاضُ فَأُوحِیَ إِلَی مُوسَی علیه السلام أَنْ مُرْهُمْ فَلْیَأْكُلُوا لَحْمَ الْبَقَرِ بِالسِّلْقِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: گروهی از بنی اسرائیل دچار سفیده پوست شدند و خداوند به موسی علیه السّلام وحی کرد که به آنها دستور بده: باید گوشت گاو را با چغندر بخورند. - . المحاسن : ۵۱۹ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ عَبَّادٍ عَنْ عِیسَی بْنِ أَبِی الْوَرْدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَیْسٍ الْأَسَدِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ بَنِی إِسْرَائِیلَ شَكَوْا إِلَی مُوسَی علیه السلام مَا یَلْقَوْنَ مِنَ الْبَیَاضِ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهِ مُرْهُمْ یَأْكُلُوا لَحْمَ الْبَقَرِ بِالسِّلْقِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام فرمود: بنی اسرائیل از سفیده پوست به موسی علیه السلام شکایت کردند و و خداوند به موسی علیه السّلام وحی کرد که به آنها دستور بده: باید گوشت گاو را با چغندر بخورند. - . المحاسن : ۵۱۹ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی یُوسُفَ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْمُبَارَکِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ الْکِنَانِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَرَقُ السِّلْقِ بِلَحْمِ الْبَقَرِ یَذْهَبُ بِالْبَیَاضِ (۶).

ص: ۲۱۶

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۹.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۹.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۲۰۷.

۴- ۴. المحاسن: ۵۱۹.

۵- ۵. المحاسن: ۵۱۹.

۶- ۶. المحاسن: ۵۱۹.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: خورشت چغندر با گوشت گاو، سفیده پوستی را می برد. - . المحاسن : ۵۱۹ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام یَا أَحْمَدُ کَیْفَ شَهْوَتُکَ الْبَقْلَ فَقُلْتُ إِنِّی لَأَشْتَهِی عَامَّتَهُ فَقَالَ فَإِذَا کَانَ کَذَلِکَ فَعَلَیْکَ بِالسِّلْقِ فَإِنَّهُ یَنْبُتُ عَلَی شَاطِئِ الْفِرْدَوْسِ وَ فِیهِ شِفَاءٌ مِنَ الْأَدْوَاءِ وَ هُوَ یُغَلِّظُ الْعَظْمَ وَ یُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ لَوْ لَا أَنْ تَمَسَّهُ أَیْدِی الْخَاطِئِینَ لَکَانَتِ الْوَرَقَهُ مِنْهُ تَسْتُرُ رِجَالًا قُلْتُ مِنْ أَحَبِّ الْبُقُولِ إِلَیَّ فَقَالَ أَحْمَدُ اللَّهَ عَلَی مَعْرِفَتِکَ بِهِ (۱).

الْمَکَارِمُ، عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: عَلَیْکَ بِالسِّلْقِ وَ ذَکَرَ مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: بزنطی می گوید: امام رضا علیه السّلام به من فرمود: ای احمد! میل تو برای سبزیها چگونه است؟ گفتم: همه را دوست دارم، فرمود: چون چنین است بر تو باد خوردن چغندر که آن بر کناره نهر بهشت می روید و در آن درمان دردها است و استخوان را کلفت می کند و گوشت را می رویاند و اگر دست خطاکاران به آن نمی رسید یک برگ آن، چند مرد را می پوشانید، گفتم: آن محبوب ترین سبزی در نزد من است. فرمود: خدا را سپاس می گویم که آن را شناختی. - . المحاسن : ۵۱۹ و ۵۲۰ -

امام رضا علیه السلام می فرماید: بر تو باد[خوردن] چغندر. و مانند حدیث[قبلی] را ذکر کرده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۶ و ۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ قَالَ: یَشُدُّ الْعَقْلَ وَ یُصَفِّی الدَّمَ (۳).

**[ترجمه]محاسن: در حدیثی آمده است که خرد را محکم و خون را پاک می کند. - . المحاسن : ۵۱۹ و ۵۲۰ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ الْعَطَّارِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: نِعْمَ الْبَقْلَهُ السِّلْقُ (۴).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السّلام فرمود: چغندر، چه خوب سبزی است. - . المحاسن : ۵۱۹ و ۵۲۰ -

**[ترجمه]

«۹»

الْمَكَارِمُ، رُوِيَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: أَكْلُ السِّلْقِ يُؤْمِنُ مِنَ الْجُذَامِ.

وَ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: لَا يَخْلُو جَوْفُكَ مِنْ طَعَامٍ وَ أَقِلَّ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ وَ لَا تُجَامِعْ إِلَّا مِنْ شَبَقٍ وَ نِعْمَ الْبَقْلَةُ السِّلْقُ (۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: خوردن چغندر امان از خوره است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۶ و ۲۰۷ -

امام رضا علیه السّلام فرمود: درونت از خوراک تهی نماند و کم آب بنوش و جماع مکن جز به خاطر غلبه شهوت، و چه خوب سبزی است چغندر.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: أَطْعِمُوا مَرْضَاكُمُ السِّلْقَ يَعْنِي وَرَقَهُ فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً وَ لَا دَاءَ مَعَهُ وَ لَا غَائِلَةَ لَهُ وَ يُهْدِئُ نَوْمَ الْمَرِيضِ وَ اجْتَنِبُوا أَصْلَهُ فَإِنَّهُ يُهَيِّجُ السَّوْدَاءَ(۶).

**[ترجمه]کافی: امام رضا علیه السّلام فرمود: به بیمارانتان چغندر دهید، مقصود برگ آن است که در آن درمان است و درد و بلا ندارد، و خواب بیمار را آرام می کند و از ریشه اش پرهیز کنید که سوداء را بر می انگیزد. - . الکافی ۶ : ۳۶۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ بَعْضِ الْحُضَيْنِيِّينَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام: أَنَّ السِّلْقَ يَقْمَعُ عِرْقَ الْجُذَامِ وَ مَا دَخَلَ جَوْفَ الْمُبَرْسَمِ مِثْلُ وَرَقِ السِّلْقِ (۷).

الْمَكَارِمُ، عَنِ الرِّضَا علیه السلام: مِثْلَ الْخَبَرَيْنِ مَعَ اخْتِصَارٍ مُخِلٍّ فِي الْأَوَّلِ (۸).

ص: ۲۱۷

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۰ و ۵۱۹.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۲۰۷ و ۲۰۶.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۰ و ۵۱۹.

۴- ۴. المحاسن: ۵۲۰ و ۵۱۹.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۲۰۷ و ۲۰۶.

۶- ۶. الكافى ۶ ر ۳۶۹.

۷- ۷. الكافى ۶ ر ۳۶۹.

۸- ۸. مكارم الأخلاق: ۲۰۷، و المبرسم: من به البرسام و هو بالكسر و الفتح: التهاب يعرض للحجاب الذى بين الكبد و القلب، فارسى مركب معناه التهاب الصدر.

**[ترجمه]كافى: ابى الحسن عليه السّلام فرمود: برگ چغندر خوره را از ريشه مى كند و مانند برگ چغندر در درون شخص بَرسامى(كسى كه التهاب سينه دارد) داخل نمى شود. - . الكافى ۶ : ۳۶۹ -

در مكارم از امام رضا عليه السّلام مانند دو خبر پيش آمده است، با اختصار در خبر نخست. - . مكارم الاخلاق : ۲۰۷ -

**[ترجمه]

بيان

فى القاموس السلق بالكسر بقله معروفه تجلو و تحلل و تلين و تسر النفس نافع للنقرس و المفاصل و عصيره إذا صب على الخمر خللها بعد ساعتين و على الخل خمرها بعد أربع و عصير أصله سعوطا ترياق وجع السن و الأذن و الشقيقه و قال الكرنب بالضم و كسمند السلق أو نوع منه أحلى و أغض من القنبيط و البرى منه مر و درهمان من سحيق عروقه المجففه فى شراب ترياق مجرب من نهشه الأفعى انتهى.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: سلق با كسره سبزى شناخته ايست، كه روشن مى سازد و تحليل برد و نرمى مى آورد و نفس را شاد مى كند، براى نقرس و مفاصل خوبست و اگر شيره اش را روى شراب بريزند پس از دو ساعت آن را سركه مى كند و اگر بر سركه بريزند پس از چهار ساعت آن را شراب مى كند، و شيره ته آن كه در بينى كشيده مى شود، براى درد دندان و گوش و شقيقه، ترياق است و كرنب با ضمه و وزن سمند هم همان سلق است يا نوعى از آن است كه شيرين تر و نرم تر از نوع گل كلم است و [نوع] خشكى آن، تلخ است. در حدود يك مثقال از آرد ريشه خشك آن در نوشيدنى ترياق براى نيش افعى سودمند است .پايان.

**[ترجمه]

و أقول

السلق هو الذى يقال له بالفارسيه چغندر قال ابن بيطار فى جامعه هو ثلاثه أصناف فمنه كبير شديد الخضره يضرب إلى السواد و ورقه كبار عراض لينه حسنه المنظر و يسمى الأسود و منه صغير الورق جعد سمج المنظر ناقص الخضره و منه ضعيف ورقه نابت على ساق طويل و ورقته كبيره دقيقه الأعلى فى أسفلها جعوده و فى أعلاها الرقيق سبوطه طويل الساق إلى موضع الورقه و خضرته ناقصه جدا يضرب إلى الصفره انتهى.

و أما الكرنب فله صنفان أحدهما يقال له بالفارسيه كلم و الآخر يقال له قمرى و كأنه القنبيط قال فى القاموس القنبيط بالضم و فتح النون المشدده أغلظ أنواع الكرنب مبخر مغلظ و قال ابن بيطار هو صنفان جعد و سبط و كلاهما يؤكل ساقه و ورقه و الجعد أطيب طعما و أصدق حلاوه و أشد رحوضه من القنبيط.

**[ترجمه]در فارسى، سلق به چغندر گفته مى شود. ابن بيطار در جامع خود گفته است: سه دسته است درشت و بسيار سبز كه

به سیاهی می زند و برگ بزرگ پهن دارد (کلم) و آن را اسود می خوانند، و دیگری دارای برگ کوچک و پیچ دار و زشت منظر و دارای سبزی کم و دیگری برگ ضعیفی دارد که بر ساقه بلندی می روید و برگ آن بسیار است و بالایش باریک است و پایینش پیچ کمی دارد و در بالای نازکش، برگشت دارد ساق بلندی دارد تا به برگ می رسد و سبزی بسیار اندکی دارد که به زردی می زند .پایان.

و اما کرنب دو نوع دارد: یکی را در فارسی کلم می گویند و دیگری را قمری و گویا همان قُنَّبِیط است (گل کلم) در قاموس گفته: قنّبیط با ضمه و فتحه نون تشدید دار سخت ترین نوع کرنب است، گندو و غلیظ است، ابن بیطار گفته است دو نوع است: پیچ دار و گشاده و ساق و برگش هر دو خوردنی است و پیچ دارش خوشمزه تر و شیرین تر و شوینده تر از قنبیط است .

**[ترجمه]

باب ۶ الجزر

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام يَقُولُ: أَكْلُ الْجَزَرِ يُسَخِّنُ الْكُلْيَتَيْنِ وَ يُقِيمُ الذَّكَرَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ كَيْفَ آكُلُهُ وَ لَيْسَ لِي أَسْنَانٌ فَقَالَ مُرِ الْجَارِيَةَ تَسْلُقْهُ وَ كُلْهُ (۱).

ص: ۲۱۸

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۴.

**[ترجمه]محاسن: داود بن فرقد می گوید: شنیدم ابو الحسن می فرمود: خوردن هویج قلوه ها را گرم می کند و آلت مردی را راست می کند، گفتم: قربانت شوم چطور آن را بخورم و دندان ندارم، فرمود به کنیز بگو آن را بپزد و بخور. - . المحاسن : ۵۲۴ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، رَوَی بَعْضُ أَصْحَابِنَا أَنَّ دَاوُدَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَ بَيْنَ يَدَيْهِ جَزَرٌ فَنَاوَلَنِی جَزَرَةً فَقَالَ كُلْ فَقُلْتُ لَيْسَتْ لِی طَوَاحِنُ فَقَالَ أَ مَا لَكَ جَارِيَةٌ فَقُلْتُ بَلَی فَقَالَ مُرْهَا تَسْلُقْهُ لَكَ وَ كُلْ فَإِنَّهُ يُسَخِّنُ الْكُلْيَتَيْنِ وَ يُقِيمُ الذَّكَرَ(۱).

**[ترجمه]محاسن: داود می گویم بر ایشان وارد شدم و در مقابل ایشان هویج بود و به من از آن خوراند و گفت بخور، عرض کردم دندان ندارم. فرمود: آیا کنیز نداری؟ گفتم چرا دارم. فرمود به او دستور بده تا آن را بپزد و بخور که آن قلوه ها را گرم می کند و آلت مردی را راست می کند. - . المحاسن : ۵۲۴ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَكَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ قَالَ وَ قَالَ الْجَزَرُ أَمَانٌ مِنَ الْقُولَنْجِ وَ الْبَوَاسِيرِ وَ يُعِينُ عَلَی الْجِمَاعِ (۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: در مکارم مانند آن را آورده و گفته است: هویج ایمنی از قولنج و بواسیر است و بر جماع یاری می رساند. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۱ -

**[ترجمه]

توضیح

قال فی القاموس الطواحن الأضراس و قال سلق الشی ء أغلاه بالنار و قال الجزر محركه أرومه تؤكل معربه و يكسر الجيم و هو مدر باهی محدر للطمث و وضع ورقه مدقوقا علی القروح المتأكله نافع و فی الصحاح سلقت البقل و البيض إذا أغليته بالنار إغلاءه خفيفه و قيل يمكن أن يكون نفعه للقولنج لما ذكره الأطباء أنه إذا كان فی المعده رطوبه لزجه يدفعها و يفتح سدد الكبد و نفعه للبواسير للتفتيح و الترطيب و إصلاح حال الكبد و منع تولد السوداء غير الطبيعی فيه لأن عروض البواسير من غلبه السوداء غير الطبيعی.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: طواحن، همان اضراس، به معنای دندان های آسیاست. و گفته است سلق الشیء یعنی آن را در آتش جوشانید و گفته است جزر با حرکت ریشه ای است که خورده می شود و جیم آن مکسور هم می شود مدرّ است و

باه آور و خون حیض را می گشاید، و برگ کوبیده شده آن برای زخم های تودار خوبست، در صحاح گفته است: سلقت البقل و البیض یعنی سبزی و تخم را، اندکی در آب جوشاندم و گفته شده است: ممکن است سود آن برای قولنج از این راه باشد که پزشکان می گویند قولنج از رطوبت چسبنده در معده حاصل می شود و آن را دفع و سده های کبد را می گشاید و سود آن برای بواسیر به خاطر گشایندگی و رطوبت بخشی آن است و [نیز به خاطر] اصلاح حال کبد و منع تولد سوداء غیر طبیعی در آن است زیرا بواسیر از غلبه سوداء غیر طبیعی ایجاد می شود.

**[ترجمه]

«۴»

الْخَرَائِجُ، قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام مِضْيَافاً فَنَزَلَ عَلَيْهِ يَوْماً قَوْمٌ وَ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ شَيْ ءٌ فَقَالَ إِنْ أَخَذْتُ خَشَبَ الدَّارِ وَ بِعْتُهُ مِنَ النَّجَّارِ فَإِنَّهُ يَنْحَتُهُ صَنَماً وَثَناً فَلَمْ يَفْعَلْ فَخَرَجَ بَعْدَ أَنْ أَنْزَلَهُمْ فِي دَارِ الضِّيَافَهِ وَ مَعَهُ إِزَارٌ إِلَى مَوْضِعٍ وَ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فَلَمَّا فَرَغَ وَ لَمْ يَجِدِ الْإِزَارَ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ هَيَّأَ أَسْبَابَهُ فَلَمَّا دَخَلَ دَارَهُ رَأَى سَارَهَ تَطْبُخُ شَيْئاً فَقَالَ لَهَا أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هَذَا الَّذِي بَعَثْتَهُ عَلَى يَدِ الرَّجُلِ وَ كَانَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَمَرَ جَبْرَئِيلَ أَنْ يَأْخُذَ الرَّمْلَ الَّذِي كَانَ فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ إِبْرَاهِيمُ وَ يَجْعَلَهُ فِي إِزَارِهِ وَ الْحِجَارَهَ الْمُلْقَاهَ هُنَاكَ أَيْضاً فَفَعَلَ جَبْرَئِيلُ ذَلِكَ وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ الرَّمْلَ جَاوَرْساً مُقَشَّراً وَ الْحِجَارَهَ الْمُدَوَّرَهَ شَلْجَماً وَ الْمُسْتَطِيلَ جَزَراً.

الْعِلَلُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِيسَى بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِّ الْعُمَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ

ص: ۲۱۹

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۴.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۲۱۱.

عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله سُئِلَ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْجَزَرَ فَقَالَ إِنَّ إِبْرَاهِیمَ علیه السلام کَانَ لَهُ یَوْماً ضَیْفٌ وَ ذَکَرَ نَحْوَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ مَکَانَ الْجَاوَرْسِ الذُّرَهَ وَ مَکَانَ الشَّلْجَمِ اللِّفْتَ (۱).

**[ترجمه]ابراهیم علیه السّلام مهمان پذیر بود، یک روز گروهی بر او وارد شدند و نزد او چیزی نبود، گفت: اگر چوب خانه را برگیرم و به بازرگانان بفروشم از آن بت می سازند و [لذا] آن [کار]را نکرد و پس از جا دادن مهمانان در مهمانخانه با لباسی[ملافه و پارچه ای] بیرون آمد و در جایی دو رکعت نماز خواند و زمانی که نماز را به پایان رساند لباس را ندید و دانست که خداوند کارسازی کرده و زمانی که به خانه اش آمد دید ساره چیزی را می پزد، گفت: از کجا این را آوردی؟ ساره گفت: تو این را توسط مردی فرستادی، و خدای سبحان به جبرئیل فرموده بود از ریگ و سنگ هایی که در جای نماز خواندن ابراهیم بود برگرفته و در میان لباس ابراهیم علیه السّلام قرار دهد، و جبرئیل نیز چنین کرده بود و خداوند، ریگها را به گاورس پوست کنده تبدیل کرده بود و سنگهای گرد را شلغم و سنگهای دراز را هویج کرده بود.

امام علی علیه السلام می فرماید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله در باره آن چه که خداوند هویج را از آن خلق کرده است سوال شد و فرمود: روزی ابراهیم علیه السلام مهمان داشت و مانند حدیث قبلی را ذکر کرده است به جز اینکه به جای گاورس ذرت آورده است و بجای «شلجم» «اللِّفت» که همان معنای شلغم را می دهد آورده است. - . علل الشرایع ۲ : ۲۶۱ -

**[ترجمه]

باب ۷ الشلجم

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ الْمُهْتَدِی رَفَعَهُ قَالَ: مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ فِیهِ عِرْقٌ مِنَ الْجُذَامِ وَ إِنَّ الشَّلْجَمَ یُذِیبُهُ.

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ فِیهِ عِرْقُ الْجُذَامِ فَکُلُوا الشَّلْجَمَ فِی زَمَانِهِ یَذْهَبْ بِهِ عَنْکُمْ.

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ بِهِ عِرْقٌ مِنَ الْجُذَامِ وَ إِنَّ اللِّفْتَ وَ هُوَ الشَّلْجَمُ یُذِیبُهُ فَکُلُوهُ فِی زَمَانِهِ یُذْهِبْ عَنْکُمْ کُلَّ دَاءٍ(۲).

**[ترجمه]در محاسن به صورت مرفوعه نقل شده است: کسی نیست مگر اینکه در او ریشه ای از خوره وجود دارد و همانا شلغم آن را آب می کند.

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی نیست جز آنکه در او ریشه خوره است شلغم را در فصل خود بخورید تا آن را براندازد.

در حدیث دیگری آمده است: کسی نیست جز آنکه در او ریشه خوره است و لِفت که همان شلغم است آن را آب می کند، آن را در فصل خود بخورید که هر دردی را از شما می برد. - . المحاسن : ۵۲۵ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَةَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ: مَا مِنْ خَلْقٍ إِلَّا وَ فِيهِ عِرْقُ الْجُذَامِ فَأَذِيبُوهُ بِالشَّلْجَمِ (۳).

و منه عن أبی یوسف عن یحیی بن المبارک عن عبد الله بن جبله عن علی بن أبی حمزه: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: در روایت دیگری به صورت مرفوع آمده است: هیچ مخلوقی نیست مگر اینکه ریشه ای از خوره در اوست، و آن را با شلغم آب کنید. - . المحاسن : ۵۲۵ -

مانند آن به سند دیگری نقل شده است. - . المحاسن : ۵۲۵ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالشَّلْجَمِ فَكُلُوهُ وَ أَدِيمُوا أَكْلَهُ وَ اكْتُمُوهُ إِلَّا عَنْ أَهْلِهِ فَإِنَّهُ مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ بِهِ عِرْقُ الْجُذَامِ فَأَذِيبُوهُ بِأَكْلِهِ (۵).

الْمَكَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ وَ فِيهِ كُلُوهُ وَ اغْذُوهُ وَ اكْتُمُوهُ (۶).

۱- ۱. علل الشرائع ۲ ر ۲۶۱.

۲- ۲. المحاسن: ۵۲۵.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۵.

۴- ۴. المصدر: ۵۲۵.

۵- ۵. المصدر: ۵۲۵.

۶- ۶. مكارم الأخلاق: ۲۰۷.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: بر شما باد[خوردن] شلغم، آن را بخورید و پیوسته آن را بخورید و از نااهل پنهان بدارید، زیرا کسی نیست مگر اینکه در او ریشه خوره هست و با خوردن آن، آن را آب کنید. - . المحاسن : ۵۲۵ -

در مکارم مانند آن نقل شده و در آن آمده است«کلوه و اغدوه و اکتموه» یعنی آن را بخورید و آن را به عنوان غذا برگزینید و پنهانش دارید. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنِ الْعُبَيْدِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ أَخْبَرَنِی زِيَادُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ بِهِ عِرْقٌ مِنَ الْجُذَامِ فَأَذِيبُوهُ بِالشَّلْجَمِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: کسی نیست مگر آنکه در او ریشه ای از خوره است، و آن را با شلغم آب کنید. - . المحاسن : ۵۲۵ -

**[ترجمه]

«۵»

الْكَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ علیه السلام: عَلَيْكَ بِاللِّفْتِ فَكُلْهُ أَيِ الشَّلْجَمَ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ بِهِ عِرْقٌ مِنَ الْجُذَامِ وَ اللِّفْتُ يُذِيبُهُ (۲).

**[ترجمه]کافی: بنده صالح علیه السلام فرمود: بر تو باد [خوردن] شلغم، و آن را بخور یعنی شلغم را زیرا کسی نیست مگر آنکه ریشه خوره دارد و شلغم آن را آب می کند. - . الکافی ۶ : ۳۷۲ -

**[ترجمه]

تبيين

قال الفيروزآبادی اللفت بالكسر الشلجم و قال الشلجم كجعفر نبت معروف و لا تقل ثلجم و لا شلجم أو لغيه انتهى و كان عرق الجذام كنايه عن السوداء إذ بغلبتها و فسادها يحدث الجذام و طبع السلجم لكونه حارا فی آخر الثانيه رطبا فی الأولى يخالف طبعها فهو يمنع طغيانها.

**[ترجمه]فیروز آبادی گفته است: لِفت همان شلغم است و شلجم بر وزن جعفر، روئیدنی معروفی است، در لغت و لهجه، نه ثلجم و نه شلجم نگویید. پایان. ریشه خوره کنایه از غلبه سوداء است چرا که با غلبه و فساد آن، خوره ایجاد می شود و شلغم

که گرم است در آخر درجه دوم قرار دارد و در درجه یکم تر است و مخالف طبع سوداء است و از طغیان آن جلوگیری می کند .

**[ترجمه]

باب ۸ الباذنجان

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِذَا أَدْرَکَ الرُّطَبُ وَ نَضِجَ الْعِنَبُ ذَهَبَ ضَرَرُ الْبَاذَنْجَانِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: زمانی که رطب پخته شود و انگور برسد زیان بادنجان می رود. - . المحاسن : ۵۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

دفع ضرر الباذنجان فی هذا الوقت إما بسبب أن الثمار المصلحه له کثیره و أکلها یذهب ضرره أو باعتبار أن الهواء فی هذا الوقت یمیل إلی الاعتدال و البرد فلا یضر أو بسبب اعتدال الهواء ما یتولد فیه یکون أقل ضررا و اختلف الأطباء فی طبعه فقیل بارد و قیل حار یابس فی الثانیه و هو أصح عند ابن سینا و من تبعه.

قالوا و هو مرکب من جوهر أرضی بارد به یکون قابضا و من جوهر أرضی

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۵.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۷۲.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۵.

حار به یکون مرا و من جوهر مائی به یکون به تفها و من جوهر ناری شدید الحراره به یکون حریفا و یختلف طبعه بحسب غلبه هذه الطعوم و لذلک اختلف فی مزاجه و قالوا یولد السوداء و السدد و الدوار و السدر و الجرب السوداوی و السرطان و البواسیر و ورم الصلب و الجذام و یفسد اللون و یسوده و یصفره و یبثر الفم.

**[ترجمه]از میان رفتن زیان بادنجان در این هنگام یا برای خوردن این میوه ها است یا برای اینکه هواء در آن معتدل شود و به خنکی می گراید و چه بسا که زیانش کم می شود، و یا اینکه به سبب اعتدال هوا، آنچه در آن به وجود می آید ضرر کمتری دارد. پزشکان در طبع بادنجان اختلاف دارند و گفته شده است که سرد است و نیز گفته شده است که گرم و خشک در درجه دو است که ابن سینا و پیروانش آن را درست تر دانسته اند.

گفته اند که آن ترکیب شده از جوهر زمینی سرد است که به خاطر آن قابض است و از جوهر زمینی گرم است که به خاطر آن، تلخی دارد و از جوهر آب که بی طعم است و از جوهر آتشی سخت که دهن سوز است و طبع آن به حسب غلبه این مزه های گوناگون مختلف می شود و به همین دلیل در مورد مزاج آن اختلاف وجود دارد و گفته اند که مایه سوداء و بستگی و سرگیجه است و کچلی سوداوی و سرطان و بواسیر و ورم پشت و هم خوره و رنگ را تباه می سازد و به سیاهی و زردی می کشد و موجب جوش دهن می شود.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ السَّیَّارِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ هَارُونَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: الْبَاذَنْجَانُ عِنْدَ جَذَاذِ النَّخْلِ لَا دَاءَ فِیهِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام فرمود: بادنجان هنگام چیدن خرما دردی ندارد. -. المحاسن : ۵۲۶ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَامِرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کُلُوا الْبَاذَنْجَانَ فَإِنَّهُ یُذْهِبُ الدَّاءَ وَ لَا دَاءَ لَهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: بادنجان بخورید که درمان است و درد ندارد. -. المحاسن : ۵۲۶ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْهَاشِمِيِّ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کُلُوا الْبَاذَنْجَانَ فَإِنَّهُ جَیِّدٌ لِلْمِرَّهِ السَّوْدَاءِ(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: بادنجان بخورید که برای خلط سوداء خوب است. - . المحاسن : ۵۲۶ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ بَعْضِ الْبَغْدَادِيِّينَ: أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ الثَّالِثَ علیه السلام قَالَ لِبَعْضِ قَهَارِمَتِهِ اسْتَكْثِرْ لَنَا مِنَ الْبَاذَنْجَانِ فَإِنَّهُ حَارٌّ فِی وَقْتِ الْحَرَارَهِ وَ بَارِدٌ فِی وَقْتِ الْبُرُودَهِ مُعْتَدِلٌ فِی الْأَوْقَاتِ كُلِّهَا جَیِّدٌ عَلَى كُلِّ حَالٍ (۴).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۵)

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عن الرضا علیه السلام: مثله (۶)

**[ترجمه]محاسن: از بعضی از بغدادی ها نقل شده است که: امام هادی علیه السلام به یکی از خرید کنان خانه اش فرمود برای ما بادنجان فراوان بیاور که در گرما گرم است و در سرما سرد و در همه وقت معتدل است و در هر حال خوب است. - . المحاسن : ۵۲۶ -

در مکارم مانند آن آمده - . مکارم الاخلاق : ۲۱۰ - و در طب از امام رضا علیه السّلام مانند ان آمده است. - . طب الائمه : ۱۳۹ -

**[ترجمه]

بیان

لا یبعد أن تکون هذه الخواص لنوع یکون معتدلا فی الکیفیات المتقدمه فإنا قد أکلناه فی المدینه الطیبه و الحجاز و کان فی غایه اللطافه و الاعتدال و لم نجد فیه حرافه فمثل هذا لا یبعد أن لا تکون فیه حراره و لا تکون مولده للسوداء و لذا قال علیه السلام معتدل فی الأوقات کلها.

ص: ۲۲۲

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۶.

۲- ۲. المحاسن: ۵۲۶.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۶.

۴- ۴. المحاسن: ۵۲۶.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۲۱۰.

۶- ۶. طبّ الأئمّه: ۱۳۹.

و كونه حارا فی وقت الحراره يحتمل وجهين.

الأول أن يكون المعنى كون البدن محتاجا إلى الحراره أو إلى البروده و حينئذ وجه صحه ما ذكره عليه السلام أن المعتدل يفعل البروده فی المحرورين و الحراره فی المبرودين.

الثانی أن يكون المراد كون الهواء حارا أو باردا فوجهه أن المتولد فی الهواء الحار يكون حارا و فی الهواء البارد يكون باردا كما مر و قد يقال يمكن أن يكون نفعه و دفع مضاره لموافقه قول الأئمه عليهم السلام فيكون ذكر هذه الأمور لامتحان إيمان الناس و تصديقهم لأئمتهم و مع العمل بها يدفع الله ضررها بقدرته كما نرى جماعه من المؤمنين المخلصين يعملون بما يروى منهم عليهم السلام و ينتفعون به و إذا عمل غيرهم على وجه الإنكار أو التجربه ربما يتضرر به.

**[ترجمه]بعيد نيست كه اين خواصّ از يک نوع آن باشد كه در كيفيات پيشين معتدل است، چون ما در مدينه طيبه و حجاز از آن خورديم و بسيار لطيف و معتدل بود و دهن سوز نبود، و مانند آن بعيد نيست كه گرمی نداشته باشد و سوداء نياورد و از همين رو فرمود: در همه وقت معتدل است.

و اينكه فرمود: در گرما گرم است دو راه دارد:

۱. بدن نياز به گرمی و خنكی دارد و وجه درستی فرموده اش اين است كه معتدل در طبع گرم خنكی می آورد و در طبع سرد گرمی می آورد.

۲. هواء گرم است و يا سرد و آنچه در هوای گرم به وجود می آيد، گرم است و آنچه در هوای سرد است سرد می باشد چنانچه گذشت، و بسا گفته شود كه سود و بی زيان بودن آن می تواند در اثر موافقت گفتار ائمه عليهم السّلام باشد و ذكر اين موارد، جهت آزمايش اعتقاد مردم و تصديق ائمه از سوی آن ها باشد و با عمل به آن، خداوند به قدرت خود زيان آن را ببرد چنانچه ديده شده است كه مؤمنان مخلص به دستور ائمه خود عليهم السلام عمل می كنند و از آن سود می برند و چنانچه افراد بی ايمان برای آزمايش و در مقام انكار آن را بكار بندند، از آن زيان می بينند.

**[ترجمه]

«۶»

الطب، [طب الأئمه عليهم السلام] عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْمُعَلَّى سِجَادَةَ عَنْ أَبِی الْخَيْرِ الرَّازِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی الْأَغَرِّ النَّخَّاسِ عَنِ ابْنِ أَبِی يَعْفُورٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: كُلُوا الْبَاذَنْجَانَ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ.

وَ عَنْهُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: الْبَاذَنْجَانُ جَيِّدٌ لِلْمِرَّهِ السَّوْدَاءِ وَ لَا يُضِرُّ بِالصَّفْرَاءِ(۱).

**[ترجمه]طب الائمه: امام صادق عليه السّلام فرمود: بادنجان بخوريد زيرا درمان هر درد است.

امام صادق علیه السلام می فرماید: بادنجان برای خلط سوداء خوبست و به صفراء زیان ندارد. -. طب الائمه : ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۷»

الْمَکَارِمُ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: عَلَیْکُمْ بِالْبَاذَنْجَانِ الْبُورَانِیِّ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ یُؤْمِنُ مِنَ الْبَرَصِ وَ کَذَا الْمَقْلِیُّ بِالزَّیْتِ.

وَ مِنَ الْفِرْدَوْسِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: کُلُوا الْبَاذَنْجَانَ فَإِنَّهَا شَجَرَهٌ رَأَیْتُهَا فِی جَنَّهِ الْمَأْوَی شَهِدَتْ لِلَّهِ بِالْحَقِّ وَ لِی بِالنُّبُوَّهِ وَ لِعَلِیٍّ بِالْوَلَایَهِ فَمَنْ أَکَلَهَا عَلَی أَنَّهَا دَاءٌ کَانَتْ دَاءً وَ مَنْ أَکَلَهَا عَلَی أَنَّهَا دَوَاءٌ کَانَتْ دَوَاءً.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: کُلُوا الْبَاذَنْجَانَ وَ أَکْثِرُوا مِنْهَا فَإِنَّهَا أَوَّلُ شَجَرَهٍ آمَنَتْ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: أَکْثِرُوا مِنَ الْبَاذَنْجَانِ عِنْدَ جَذَاذِ النَّخْلِ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ

ص: ۲۲۳

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۱۳۹.

مِنْ كُلِّ دَاءٍ يَزِيدُ فِي بَهَاءِ الْوَجْهِ وَ يُبِينُ الْعُرُوقَ وَ يَزِيدُ فِي مَاءِ الصُّلْبِ.

عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: رُوِيَ أَنَّهُ كَانَ بَيْنَ يَدَيْ سَيِّدِي عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام بَاذَنْجَانٌ مَقْلُوٌّ بِالزَّيْتِ وَ عینیه [عَيْنُهُ] رَمِدَةٌ وَ هُوَ يَأْكُلُ مِنْهُ قَالَ الرَّاوِي فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ تَأْكُلُ مِنْ هَذَا وَ هُوَ نَارٌ فَقَالَ لِي اسْكُتْ إِنَّ أَبِي حَدَّثَنِي عَنْ جَدِّي علیهم السلام قَالَ الْبَاذَنْجَانُ مِنْ شَحْمَةِ الْأَرْضِ وَ هُوَ طَيِّبٌ فِي كُلِّ شَيْ ءٍ يَقَعُ فِيهِ (۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: بر شما باد [خوردن] بادنجان بورانی، که درمان است و از پیسی ایمن می سازد و سرخ کرده با روغن زیت هم اینچنین باشد.

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: بادنجان را بخورید که من بوته اش را در بهشت دیدم که به خدا و نبوت من و ولایت علی علیه السّلام گواهی داد، هر که با نیت اینکه درد است آن را بخورد برایش درد خواهد بود و هر که به نیت اینکه دارو است آن را بخورد برایش دارو خواهد بود.

پیغمبر اکرم صلی اللّه علیه و آله فرمود: بادنجان را بخورید و زیاد بخورید زیرا نخستین درختی است که به خداوند عزّ و جلّ ایمان آورده است.

امام صادق علیه السّلام فرمود: که هنگام خرما چیدن بسیار بادنجان بخورید که درمان هر درد است، چهره را خرم می کند و رگها را جدا می کند و منی را می افزاید.

در مقابل امام علی بن الحسین علیهما السلام بادنجان سرخ کرده با روغن زیتون بود و چشم آن حضرت به درد آمده بود و از آن می خورد، راوی می گوید: گفتم: یا ابن رسول اللّه از این می خوری که آتش است؟ فرمود: خاموش! پدرم از جدّم برایم باز گفته است که بادنجان از پیه زمین است و برای هر چه که در آن بیفتد خوبست. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۰ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی القاموس البورانیه طعام ینسب إلی بوران بنت الحسن بن سهل زوج المأمون انتهی و قوله علیه السلام و المقلی أی هو أیضا کذلک أو هو البورانی المقلی بالزیت و فی الصحاح قلیت السویق و اللحم فهو مقلی و قلوت فهو مقلو لغه و الجذاذ بالفتح و الکسر قطع ثمره النخل و یبین العروق أی یدفع مواد العلل کعرق الجذام و عرق الفالج أو علی بناء التفعیل أی یکثر الدم فتمتلئ العروق به.

**[ترجمه]در قاموس گفته: بورانی خوراکی است که به بوران دختر حسن بن سهل و همسر مأمون منسوب است. پایان.

و اینکه فرمود«المقلیّ» آن هم این چنین است یا اینکه عبارت است از بورانی سرخ شده با زیت. در صحاح گفته است«قلیت السویق و اللحم فهو مقلی و قلوت فهو مقلو» یعنی گوشت و آرد را سرخ کردم و آن سرخ شده است. و «جَذاذ» و «جِذاذ»

بریدن میوه خرما را گویند. «یبین العروق» یعنی مواد بیماری را دور می کند مانند ریشه خوره و ریشه فلج، یا اگر ساختار تفعیل باشد به این معناست که خون را افزایش می دهد و رگ ها را پر از خون می کند.

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَبَشِیٍّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَى وَ جَعْفَرِ بْنِ عِیسَى عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی غُنْدَرٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَى وَ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیهما السلام أَنَّهُمَا قَالا: الْبَاذَنْجَانُ عِنْدَ جَذَاذِ النَّخْلِ لَا دَاءَ فِیهِ (۲).

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ أَبِی غُنْدَرٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْبَاذَنْجَانُ جَیِّدٌ لِلْمِرَّهِ السَّوْدَاءِ(۳).

المکارم، عن الصادق علیه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام موسی بن جعفر و امام رضا علیهما السّلام فرمودند: بادنجان هنگام چیدن خرما دردی ندارد. -. امالی الطوسی ۲ : ۲۸۱ -

امام صادق علیه السّلام فرمود: بادنجان برای خلط سوداء خوب است. -. امالی الطوسی ۲ : ۲۸۱ -

در مکارم مانند آن آمده است. -. مکارم الاخلاق : ۲۱۰ -

**[ترجمه]

«۹»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ،: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فِی دَارِ جَابِرٍ فَقُدِّمَ إِلَیْهِ الْبَاذَنْجَانُ فَجَعَلَ یَأْکُلُ فَقَالَ جَابِرٌ إِنَّ فِیهِ لَحَرَارَهً فَقَالَ یَا جَابِرُ مَهْ إِنَّهَا أَوَّلُ شَجَرَهٍ آمَنَتْ بِاللَّهِ اقْلُوهُ وَ أَنْضِجُوهُ وَ زَیِّتُوهُ وَ لَیِّنُوهُ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الْحِکْمَهِ.

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۲۱۰.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ۲ ر ۲۸۱.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ۲ ر ۲۸۱.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ۲۱۰.

**[ترجمه]پیغمبر اکرم صلی اللَّه علیه و آله در خانه جابر بود و بادنجان برای او آوردنـد و شـروع به خوردن کرد. جابر عرض کنـد در آن حرارت است. فرمود: دست بردار جـابر. [ای جـابر البته گرمی دارد،] آن نخسـتین درختی است که به خـدا ایمـان آورده است، آن را با روغن زیتون سرخ کنید و بپزید و زینت دهید و نرم کنید که در حکمت می افزاید.

**[ترجمه]

بیان

البـاذنجان بالـذال المعجمه معرب بادنجان بالمهمله و اسـمه فی الأصل عنـد العرب المغـد بالفتـح و التحریک و الوغـد بالفتـح و الأنب بالتحریک.

**[ترجمه]باذنجان معرب بادنجان بوده و نام آن نزد عرب مَغَد یا وَغد یا أَنَب است .

**[ترجمه]

باب ۹ القرع و الدباء

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کُلُوا الدُّبَّاءَ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الدِّمَاغِ وَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُعْجِبُهُ الدُّبَّاءُ(۱).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: کدو بخورید زیرا مغز را می افزاید و رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله از آن خوشش می آمد. - . الخصال : ۶۳۲ -

**[ترجمه]

بیان

الـدباء بالضم و التشدیـد القرع کالـدبه الواحـده بهاء کذا فی القاموس و فی بحر الجواهر الدباء بالضم و المد و تشدید الموحده القرع و قال ابن حجر و یجوز القصر و قیل الدباء أعم من القرع لأن القرع لا یطلق إلا علی الرطب و قیل الدباء هو الیابس منه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: الـدُّباء، به معنای کـدو است. مفرد آن دبّه است. در بحر الجواهر گفته است: الدُّباء مفرد قرع یعنی کدو است. ابن حجر گفته است قصـر آن هم جایز است. و گفته شده است الدّباء عام تر از کدو است زیرا کدو تنها بر تَر

دلالت می کند و گفته شده است دباء به خشک آن گفته می شود.

**[ترجمه]

«۲»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا طَبَخْتُمْ فَأَكْثِرُوا الْقَرْعَ فَإِنَّهُ یَسُرُّ قَلْبَ الْحَزِینِ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: وقتی چیزی پختید زیاد در آن کدو بریزید چون دل غمگین را شاد می کند. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۶ -

**[ترجمه]

بیان

قیل یصیر سببا لسرور یحصل من حركه الروح إلی الخارج و مع كثره الروح و صفائها و رقتها و اعتدالها تكون الحركه أكثر و أكل القرع یفعل جمیع ذلک و أیضا الحزن یحصل بحركه الروح إلی الداخل قلیلا قلیلا بسبب مؤذ و هی تصیر سببا لحراره القلب و القرع لبرودته یرفع ذلک و أیضا لرطوبته یقلل الخلط السوداوی المولد للحزن.

**[ترجمه]گفته شده است: شادی برای جنبش روح به بیرون است و زمانی كه روح فزونی یابد و با صفا و رقیق و معتدل گردد جنبش آن بیش تر می شود و خوردن كدو همه این اثرها را دارد، و نیز غم، از حركت كم كم روح به سمت داخل به دلیل اذیت كننده ای حاصل می شود و این امر باعث حرارت قلب می شود و از آنجایی كه كدو خنک است از آن جلوگیری می كند و چون تر است خلط سوداء را كه اندوه آور است كم می كند.

**[ترجمه]

«۳»

الْعُیُونُ، بِهَذِهِ الْأَسَانِیدِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: عَلَیْكُمْ بِالْقَرْعِ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الدِّمَاغِ (۳).

ص: ۲۲۵

۱- ۱. الخصال: ۶۳۲.

۲- ۲. عیون الأخبار ۲ ر ۳۶.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۳۶.

صحيفه الرضا، بالإسناد: مثل الخبرين (۱)

المكارم، عنه عليه السلام: مثل الأخير(۲)

**[ترجمه]عيون اخبار: امام على عليه السـلام فرمود: بر شما باد خوردن كدو كه مغز را مى افزايد. - . عيون اخبار الرضا ۲ : ۳۶ -

در «صحيفه رضا» مانند هر دو خبر پيشين آمده است - . صحيفه الرضا

: ۱۱ و ۲۶ - و در «مكارم» مانند خبر اخير آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۰۱ -

**[ترجمه]

بيان

فى القاموس القرع حمل اليقطين واحدته بهاء.

**[ترجمه]قرع(كدو)، به ميوه گياه يقطين گفته مى شود و مفرد آن يقطينه است.

**[ترجمه]

«۴»

مَجَالِسُ، ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِيٍّ الدِّعْبِلِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليهم السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُعْجِبُهُ الدُّبَّاءُ وَ يَلْتَقِطُهُ مِنَ الصَّحْفَهِ(۳).

المحاسن، عن ابن فضال عن ابن القداح عن جعفر عن أبيه قال قال على عليه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]امالى طوسى: اميرالمومنين عليه السلام فرمود: رسول خدا صلى الله عليه و آله از كدو خوشش مى آمد و ته بشقابش را پاك ميكرد. - . امالى الطوسى ۱ : ۳۷۲ -

در «محاسن» مانند آن آمده است. - . المحاسى : ۵۲۱ -

**[ترجمه]

«۵»

الْمَجَالِسُ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الدُّبَّاءَ يَزِيدُ فِي الْعَقْلِ (۵).

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام قَالَ: سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ سُئِلَ عَنِ الْقَرْعِ أَ يُذْبَحُ فَقَالَ لَيْسَ شَيْ ءٌ يُذَكَّى فَكُلُوا الْقَرْعَ وَ لَا تَذْبَحُوهُ وَ لَا يَسْتَفِزَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ (۶).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام علی علیه السّلام می فرماید: همانا کدو خرد را می افزاید. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۲ -

از امیر المؤمنین علیه السّلام سوال شد که آیا باید سر کدو را برید و ذبحش کرد؟ فرمود: چیزی نیست که تذکیه بخواهد، بخورید و سرش را نبرید و شیطان شما را سبک نسازد. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۲ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس استفزه استخفه و أخرجه من داره أفزعه انتهی (۷).

و أقول یظهر منه و من أمثاله أن بعض المخالفین کانوا یشترطون فی حل القرع قطع رأسه أولا و یعدونه تذکیه له و لم أر ذلک فی کتبهم (۸).

ص: ۲۲۶

۱- ۱. صحیفه الرضا: ۱۱ و ۲۶.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۲۰۱.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۲.

۴- ۴. المحاسن: ۵۲۱.

۵- ۵. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۲.

۶- ۶. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۲.

۷- ۷. فی المصدر المطبوع بمصر: و أزعجه، و زاد بعده. و أفززته: أزعجته، و فی بعض النسخ. أفزعته.

۸- ۸. نقل عن ابن شهرآشوب أن معاویه لما عزم علی مخالفه أمیر المؤمنین(ع) أراد أن یختبر أهل الشام فاشار إلیه ابن العاص أن یامرهم بذبح القرع و تذکیته فان أطاعوه فهو صاحبهم و الا فلا، فامرهم بذلک فأطاعوه و صارت بدعه امویه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است «استفزّه» یعنی او را خفیف و خار کرد و از خانه اش بیرون کرد. پایان.

و می گویم: از این روایت و مانند آن برمی آید که برخی مخالفان بریدن سر کدو را شرط حلال بودنش می دانستند و تذکیه آن را واجب می شمردند ولی من آن را در کتابهایشان ندیدم.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَةَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: شَجَرَةُ الْيَقْطِينِ هِيَ الدُّبَّاءُ وَ هِيَ الْقَرْعُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام فرمود: بوته یقطین همان بوته کدو است. - . المحاسن : ۵۲۰ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الیقطین ما لا ساق له من النبات و نحوه و بهاء القرعه الرطبه انتهی و یظهر من کتب اللغه أن الیقطین یطلق علی القرع و علی شجرته و الدباء و القرع لا یطلقان إلا علی الثمره فلا بد هنا من تقدیر مضاف.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: یقطین گیاه و مانند آن است که ساقه ندارد و یقطینه به کدوی تر گفته می شود. پایان. از کتب لغت برمی آید که یقطین در زبان عرب به بوته کدو و خود کدو هر دو اطلاق می شده ولی دبّاء و قرع همان خود کدو است لذا در این جا چاره ای جز این نیست که مضافی را در تقدیر بگیریم.

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام سُئِلَ عَنِ الْقَرْعِ هَلْ يُذْبَحُ قَالَ الْقَرْعُ لَيْسَ شَيْ ءٌ يُذَكَّى فَكُلُوهُ وَ لَا تَذْبَحُوهُ وَ لَا يَسْتَهْوِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: از امیر المومنین علیه السلام سوال شد که آیا کدو را باید ذبح کرد؟ فرمود: کدو چیزی نیست که تذکیه شود. آن را بخورید و ذبحش نکنید و شیطان عقل شما را از شما نگیرد. - . المحاسن : ۵۲۰ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس استهوته الشیاطین ذهبت بهواه و عقله أو استفهمته و حیرته أو زینت له هواه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: «استهوته الشیطان» یعنی میل و عقل او را برد یا اینکه به او فهماند و او را متحیر کرد یا اینکه هوای[نفس] او را برای او زینت داد.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام یَقُولُ: الدُّبَّاءُ یَزِیدُ فِی الْعَقْلِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: ابا الحسن علیه السلام می فرماید: کدو خرد را می افزاید. - . المحاسن : ۵۲۰ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ: الدُّبَّاءُ یَزِیدُ فِی الدِّمَاغِ (۴).

و منه عن أبی القاسم و یعقوب بن یزید عن العبدی عن ابن سنان و أبی حمزه عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السلام می فرماید: کدو، مغز را می افزاید. - . المحاسن : ۵۲۰ -

با سند دیگری همان نقل شده است. - . المحاسن : ۵۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: کَانَ فِیمَا أَوْصَی بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً علیه السلام أَنْ قَالَ یَا عَلِیُّ عَلَیْکَ بِالدُّبَّاءِ فَکُلْهُ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الْعَقْلِ وَ الدِّمَاغِ (۶).

**[ترجمه]محاسن: از جمله چیزهایی که رسول خدا صلی الله علیه و آله در مورد آن به علی علیه السلام وصیت کرد این بود که فرمود: یا علی، بر تو باد خوردن کدو، آن را بخور که بر عقل مغز می افزاید. - . المحاسن : ۵۲۱ -

**[ترجمه]

بیان

كـأن زيـاده العقـل لأـنه مولـد للخلـط الصـحيح و به تقوى القوى الـدماغيه التى هى آلاـت النفس فى الإدراكات و المراد بزياده الدماغ إما زياده قوته لأنه يرطب الأدمغه اليابسه و يبرد الأدمغه الحاره أو زياده جرمه لأنه غذاء

ص: ۲۲۷

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۰.

۲- ۲. المحاسن: ۵۲۰.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۰.

۴- ۴. المحاسن: ۵۲۰.

۵- ۵. المحاسن: ۵۲۰.

۶- ۶. المحاسن: ۵۲۱.

موافق لجوهره و الأول أظهر.

**[ترجمه]گویا افزودن در خرد برای این است که خلط درست پدید می آورد و با آن مغز را که ابزار ادراکات روح است نیرو می بخشد و مراد از زیاد کردن مغز این است که یا نیروی آن را افزایش می دهد زیرا آن را که خشک است مرطوب می کند و آن را که گرم است خنک می کند یا اینکه به جرم آن می افزاید زیرا غذائی است موافق جوهر مغز، و تفسیر نخست روشن تر است.

**[ترجمه]

«۱۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله كَانَ يُعْجِبُهُ مِنَ الْقُدُورِ الدُّبَّاءُ(۱).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله از دیگِ پخت کدو خوشش می آمد. -. المحاسن : ۵۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: كَانَ يُعْجِبُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ الْمَرَقِهِ الدُّبَّاءُ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله از شوربای کدو خوشش می آمد. -. المحاسن : ۵۲۱ -

**[ترجمه]

بیان

أی من أجزاء المرقه الدباء أو من المرقات مرقه الدباء.

**[ترجمه]یعنی یکی از اجزاء شوربا، کدو بود یا از بین شوربا ها، شوربای کدو [منظور است]

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُعْجِبُهُ الدُّبَّاءُ وَ هُوَ الْقَرْعُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: رسول خدا صلی الله علیه و آله از دباء که همان کدو است خوشش می آمد. - . المحاسن : ۵۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّیَّارِیِّ یَرْفَعُهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ کَانَ یُعْجِبُهُ الدُّبَّاءُ وَ کَانَ یَأْمُرُ نِسَاءَهُ فَیَقُولُ إِذَا طَبَخْتُنَّ قِدْراً فَأَکْثِرُوا فِیهِ مِنَ الدُّبَّاءِ وَ هُوَ الْقَرْعُ (۴).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله از کدو خوشش می آمد و به زنان خود می فرمود: اگر دیگی پختید، زیاد در آن کدو بریزید. - . المحاسن : ۵۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۵»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ حَسَّانَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْکِرْمَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نُمَیْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُبَارَکِ بْنِ عَجْلَانَ عَنْ زَیْدٍ الشَّحَّامِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کُلُوا الدُّبَّاءَ وَ نَحْنُ أَهْلَ الْبَیْتِ نُحِبُّهُ.

وَ عَنْ ذَرِیحٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْحَدِیثَ الْمَرْوِیَّ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ فِی الدُّبَّاءِ أَنَّهُ قَالَ کُلُوا الدُّبَّاءَ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الدِّمَاغِ فَقَالَ الصَّادِقُ علیه السلام نَعَمْ وَ أَنَا أَقُولُ إِنَّهُ جَیِّدٌ لِوَجَعِ الْقُولَنْجِ (۵).

**[ترجمه]امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: کدو بخورید و ما اهل بیت آن را دوست می داریم.

ذریح می گوید به امام صادق علیه السّلام حدیثی که از امیر المؤمنین روایت شده است که کدو بخورید چون به مغز می افزاید راعرض کردم، حضرت فرمود: آری و من هم می گویم برای درد قولنج خوب است. - . طب الائمه : ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَکَارِمُ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: کُلُوا الْیَقْطِینَ فَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّ شَجَرَةً أَخَفَّ

مِنْ هَذِهِ أَنْبَتَهَا عَلَى أَخِی یُونُسَ إِذَا اتَّخَذَ أَحَدُکُمْ مَرَقاً فَلْیُکْثِرْ فِیهِ مِنَ الدُّبَّاءِ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی الدِّمَاغِ وَ الْعَقْلِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَکَلَ الدُّبَّاءَ بِالْعَدَسِ رَقَّ قَلْبُهُ عِنْدَ ذِکْرِ اللَّهِ وَ زَادَ فِی جِمَاعِهِ.

۱- ۱. المحاسن ۵۲۱.

۲- ۲. المحاسن ۵۲۱.

۳- ۳. المحاسن ۵۲۱.

۴- ۴. المحاسن ۵۲۱.

۵- ۵. طبّ الأئمّه ۱۲۸.

وَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: إِنَّ حَنَّاطاً دَعَا النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله فَأَتَاهُ بِطَعَامٍ قَدْ جَعَلَ فِيهِ قَرْعاً بِإِهَالَةٍ قَالَ أَنَسٌ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ الْقَرْعَ يَتَتَبَّعُهُ مِنَ الصَّحْفَةِ قَالَ أَنَسٌ فَمَا زَالَ يُعْجِبُنِي الْقَرْعُ مُنْذُ رَأَيْتُهُ يُعْجِبُهُ وَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُعْجِبُهُ الدُّبَّاءُ وَ يَلْتَقِطُهُ مِنَ الصَّحْفَةِ وَ كَانَ النَّبِيُّ فِي دَعْوَةٍ فَقَدَّمُوا إِلَيْهِ صلى الله عليه و آله قَرْعِيَّةً فَكَانَ يَتَتَبَّعُ آثَارَ الْقَرْعِ لِيَأْكُلَهُ (۱).

**[ترجمه]امام على بن الحسين عليه السّلام مى فرمايد: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله فرمود: كدو بخوريد اگر خدا درختى سبک تر از آن مى دانست آن را براى سايبان برادرم يونس مى رويانيد، هر كدام شما شوربايى درست مى كند بسيار كدو در آن بريزد كه در مغز و خرد مى افزايد.

امام صادق عليه السلام مى فرمايد: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله فرمود: هر كس كدو را با عدس بخورد، هنگام ذكر خداوند دل او نرم مى شود و نيروى جماع او را مى افزايد.

پيغمبر اكرم صلى الله عليه و آله مى فرمايد: يک گندم فروش پيغمبر صلى اللّه عليه و آله را دعوت كرد و برايش خوراكى آورد كه كدو و پيه داشت، انس مى گويد ديدم پيغمبر صلى اللّه عليه و آله كدو را مى خورد و بشقابش را پاک مى كند. انس مى گويد: از آن روز من از كدو خوشم مى آمد چون رسول خدا صلى اللّه عليه و آله از آن خوشش مى آمد. و گفت: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله از كدو خوشش مى آمد و آن را از بشقاب پاک مى كرد و پيغمبر صلى اللّه عليه و آله را دعوت كردند و نزد ايشان خوراک كدو گذاشتند و او آثار كدو را در آن دنبال مى كرد تا آن را بخورد. - . مكارم الاخلاق : ٢٠١-٢٠٢ -

**[ترجمه]

بيان

قال فى النهايه كل شى ء من الأدهان مما يؤتدم به إهاله و قيل هو ما أذيب من الألیه و الشحم و قيل الدسم الجامد انتهى و كأن المراد بالقرعيّه المرقه المطبوخه بالقرع.

**[ترجمه]در نهايه گفته است: هر آنچه از روغن ها كه از آن به عنوان خورشت استفاده مى شود، إهاله ناميده مى شود. و گفته شده است إهاله ذوب شده أليه و پيه است و گفته شده است به روغن جامد گفته مى شود و گويا مراد از «القرعيه» خورشتى است كه با كدو پخته مى شود.

**[ترجمه]

«١٧»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لِعَلِيٍّ عليه السلام: كُلِ الْيَقْطِينَ فَإِنَّهُ مَنْ أَكَلَهَا حَسُنَ وَجْهُهُ وَ نَضَرَ وَجْهُهُ وَ هِيَ

طَعَامِی وَ طَعَامُ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِی.

**[ترجمه]پیغمبر اکرم صلی اللّه علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: کدو بخور زیرا هر کس کدو بخورد زیبا رو می شود و چهره اش خرّم می گردد و آن خوراک من و خوراک پیغمبران پیش از من است.

**[ترجمه]

«۱۸»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ كَانَ يُعْجِبُهُ الدُّبَّاءُ وَ يَلْتَقِطُهَا مِنَ الصَّحْفَهِ وَ يَقُولُ الدُّبَّاءُ تَزِيدُ فِی الدِّمَاغِ.

وَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالدُّبَّاءِ فَإِنَّهُ يُذَكِّی الْعَقْلَ وَ يَزِيدُ فِی الدِّمَاغِ (۲).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از کدو خوشش می آمد و آن را از بشقاب پاک می کرد و می فرمود: کدو مغز را می افزاید.

و فرمود: بر شما باد خوردن کدو، که کدو خرد را پاک می کند و مغز را می افزاید. -. دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۳ -

**[ترجمه]

بیان

قَالَ مُسْلِمٌ (۳) فِی حَدِيثِ أَنَسٍ: إِنَّ خَيَّاطاً دَعَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَرَّبَ إِلَيْهِ خُبْزاً مِنْ شَعِيرٍ وَ مَرَقاً فِيهِ دُبَّاءٌ وَ قَدِيدٌ قَالَ أَنَسٌ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالِی الصَّحْفَهِ فَلَمْ أَزَلْ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ مِنْ يَوْمِئِذٍ.

وَ فِی رِوَايَهٍ قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ جَعَلْتُ أُلْقِيهِ إِلَيْهِ وَ لَا أَطْعَمُهُ.

وَ فِی رِوَايَهٍ قَالَ أَنَسٌ فَمَا صُنِعَ لِی طَعَامٌ بَعْدُ أَقْدِرُ عَلَى أَنْ يُصْنَعَ فِيهِ دُبَّاءٌ إِلَّا صُنِعَ و قال الشارح صاحب إكمال الإكمال فيه فوائد منها إجابه الدعوه و إباحه كسب الحناط و إباحه المرق و فضيله أكل الدباء و أنه يستحب أن يحب الدباء و كذلك كل شی ء كان رسول الله صلی الله علیه و آله يحبه و أن يحرص على تحصيل ذلك و أنه يستحب لأهل المائده إيثار بعضهم بعضا

۱- ۱. مكارم الأخلاق: ۲۰۱- ۲۰۲.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۳.

۳- ۳. صحيح مسلم ۱۶۱۵ ط محمّد فؤاد، و فيه أن الرجل كان خياطا.

إذا لم یکرهه صاحب الطعام.

و أما قوله یتتبع الدباء من حوالی الصحفه فیحتمل وجهین أحدهما من حوالی جانبه و ناحیته من الصحفه لا من حوالی جمیع جوانبها فقد أمر بالأکل مما یلی الإنسان و الثانی أن یکون من جمیع جوانبها و إنما نهی ذلک لئلا یتقذره جلیسه و رسول الله صلی الله علیه و آله لا یتقذره أحد بل یتبرکون بآثاره صلی الله علیه و آله فقد کانوا یتبرکون ببصاقه و نخامته و یدلکون بذلک وجوههم و شرب بعضهم بوله و بعضهم دمه مما هو معروف من عظیم اعتنائهم بآثاره التی یخالف فیها غیره و الدباء هو الیقطین و هو بالمد.

**[ترجمه]مسلم - . صحیح مسلم : ۱۶۱۵ - گفته است: در حدیث انس آمده است که گندم فروشی از رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم دعوت کرد و نان جو و آبگوشت کدو و گوشت خشکیده نزد آن حضرت گذاشت، انس می گوید دیدم رسول خدا کدو را از کنار بشقاب دنبال می کرد[بر می داشت]، و از آن روز پیوسته کدو را دوست دارم. و در روایتی آمده است که انس گفت: چون چنین دیدم کدوها را نزد آن حضرت می گذاشتم و خودم نمی خوردم. در روایتی آمده است که انس گفت: پس از آن تا دستم به کدو می رسید در خوراکم از آن استفاده می کردم. شارح اکمال الاکمال گفته: در این حدیث فائده ها [و نکات قابل استفاده ای وجود] دارد از قبیل اجابت دعوت، مباح بودن کسب گندم فروشان، مباح بودن شوربا، فضیلت خوردن کدو، استحباب خوش داشتن کدو و هر چه رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم دوست می داشته است و اینکه در به دست آوردن آن بکوشد، و استحباب بخشش خوراکها به یکدیگر از سوی کسانی که بر سر سفره نشسته اند [البته] اگر صاحب خوراک بدش نیاید.

و اما اینکه گفته است: کدو را از کنارهای بشقاب دنبال می کرد[پاک می کرد] دو توجیه دارد:

۱. از کناره ای که در سمت خودش بود نه از همه سو زیرا دستور داده شده است که انسان از سمت خودش بخورد.

۲. مراد از همه سو باشد و نهی از آن برای این است که هم خوراکش آن را پلید نشمارد و کسی آنچه را که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله به آن دست زده بود پلید نمی شمرد بلکه به آن تبرّک می جست بلکه به آب بینی و دهانش هم تبرک می جستند و آن را بروی خود می مالیدند و برخی بول حضرت را نوشیدند و برخی خون ایشان را، که توجه فراوان مردم به آثار آن حضرت که مخالف آثار دیگران است معروف می باشد. و «دباء» همان کدو است .

**[ترجمه]

باب ۱۰ الفجل

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَلَی الْمَائِدَهِ فَنَاوَلَنِی فُجْلَهً فَقَالَ یَا حَنَانُ کُلِ الْفُجْلَ فَإِنَّ فِیهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ وَرَقُهُ یَطْرُدُ الرِّیَاحَ وَ لُبُّهُ یُسَرْبِلُ الْبَوْلَ وَ أُصُولُهُ تَقْطَعُ الْبَلْغَمَ (۱).

المحاسن، عن عده من أصحابه عن حنان: مثله (۲) المکارم، عن الروضه عن حنان: مثله (۳)

**[ترجمه]خصال: حنان بن سدیر می گوید با امام صادق علیه السّلام بر سر سفره بودم و به من یک ترب داد و فرمود: ای حنان ترب بخور که در آن سه خصلت است برگش باد را می برد و مغزش بول را می گشاید و ریشه اش بلغم را می برد. - . الخصال : ۱۴۴ -

در محاسن - . المحاسن : ۵۲۴ - و مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۸ -

**[ترجمه]

بیان

یقال سربله أی ألبسه السربال و لا یناسب المقام إلا بتجوّز و تکلف بعید و فی المکارم و بعض نسخ الکافی یسهل و فی بعضها یسیل و هما أصوب.

**[ترجمه]گفته شده است «سربله» یعنی به او شلوار پوشاند. و این معنا با این مقام سازگار نیست مگر با اغماض و تکلف. در مکارم و برخی نسخه های کافی «یسهل» یعنی آسان می کند و در برخی دیگر «یسیل» یعنی جاری می کند آمده است که این دو بهتر از قبلی می باشند.

**[ترجمه]

«۲»

مَجَالِسُ الشَّیْخِ، عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ الدِّعْبِلِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیهم السلام قَالَ: الْفُجْلُ أَصْلُهُ یَقْطَعُ الْبَلْغَمَ

ص: ۲۳۰

۱- ۱. الخصال ۱۴۴.

۲- ۲. المحاسن: ۵۲۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۲۰۸.

وَ يَهْضِمُ الطَّعَامَ وَ وَرَقُهُ يَحْدُرُ الْبَوْلَ (۱).

المکارم، عن أمیر المؤمنین علیه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]امـالی طوسـی: امیر المؤمنین علیه السّـلام می فرمایـد: ریشه ترب بلغم را می برد و خوراک را هضم می کنـد و بول آور است. - . امالی الطوسی ۱ : ۲۷۳ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۸ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ السَّیَّارِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْمُبَارَکِ الدِّینَوَرِیِّ عَنْ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِی مَنْصُورٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْفُجْلُ أَصْلُهُ یَقْطَعُ الْبَلْغَمَ وَ لُبُّهُ یَهْضِمُ وَ وَرَقُهُ یُحَدِّرُ الْبَوْلَ تَحْدِیراً(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: ریشه ترب، بلغم را می بُرد و مغز آن هضم کننده است و برگ آن زیاد بول آور است. - . المحاسن : ۵۲۴ -

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ بَیْنَ یَدَیْهِ الْمَائِدَهُ فَقَالَ لِی یَا حَنَانُ ادْنُ وَ کُلْ فَدَنَوْتُ فَأَکَلْتُ مَعَهُ فَقَالَ لِی یَا حَنَانُ کُلِ الْفُجْلَ فَإِنَّ وَرَقَهُ یُمْرِئُ وَ لُبَّهُ یُسَرْبِلُ وَ أُصُولَهُ تَقْطَعُ الْبَلْغَمَ (۴).

**[ترجمه]محـاسن: حنـان بن سـدیر می گویـد بر امـام صادق علیه السـلام وارد شـدم و مقابل ایشان سـفره [پهن] بود و به من فرمـود: ای حنـان نزدیـک بیـا و بخـور. و من به همراه ایشـان خوردم. حضـرت به من فرمود: ای حنـان ترب بخور که برگ آن گواراست و مغز آن بول آور است و ریشه آن بلغم را می بُرد. - . المحاسن : ۵۲۴ -

**[ترجمه]

بیان

کأن المراد بلبه بذره.

**[ترجمه]گویا مقصود از مغز آن، تخم آن است.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَكَارِمُ، مِنْ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ صلی الله علیه و آله: إِذَا أَكَلْتُمْ وَ أَرَدْتُمْ أَنْ لَا يُوجَدَ لَهَا رِيحٌ فَاذْكُرُونِی عِنْدَ أَوَّلِ قَضْمِهِ(۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: ابن مسعود می گوید: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: زمانی که ترب می خورید و می خواهید باد نداشته باشد در آغاز جویدن آن، نام مرا ببرید. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۷ -

**[ترجمه]

باب ۱۱ الکمأه

روایات

«۱»

الْعُيُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَغْدَادِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَنْبَسَةَ عَنْ دَارِمِ بْنِ قَبِيصَةَ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ الَّذِی أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى بَنِی إِسْرَائِيلَ وَ هِیَ شِفَاءُ الْعَيْنِ الْخَبَرَ(۶).

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله می فرماید: قارچ از آن مَنّی است که خداوند به بنی اسرائیل فرو آورد و درمان چشم است. ادامه حدیث. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۷۵ -

**[ترجمه]

«۲»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۳.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ۲۰۸.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۴.

۴- ۴. المحاسن: ۵۲۴.

٥- ٥. مكارم الأخلاق ٢٠٧.

٦- ٦. عيون الأخبار ٢ ر ٧٥.

يُونُسَ الْقُرَشِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ عَنْ أَبِی سَلَمَةَ عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ وَ مَاؤُهَا شِفَاءُ الْعَيْنِ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: قارچ از مَنّ است و شفای چشم است. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۹۴ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنْ عِيسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ الرَّافِعِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْكَمْأَةُ مِنْ نَبْتِ الْجَنَّةِ وَ مَاؤُهَا نَافِعٌ مِنْ وَجَعِ الْعَيْنِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: قارچ از گیاهان بهشت است و آب آن درمان چشم است. - . المحاسن : ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ وَ الْمَنُّ مِنَ الْجَنَّةِ وَ مَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: قارچ از مَنّ است و مَنّ از بهشت است و آب آن شفای درد چشم است. - . المحاسن : ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ عَلِيٍّ عَنْ أُمَامَةَ بِنْتِ أَبِی الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ وَ أُمُّهَا زَيْنَبُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَتْ: أَتَانِی أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَأُتِیَ بِقِثَّاءٍ وَ تَمْرٍ وَ كَمْأَةٍ وَ كَانَ يُحِبُّ الْكَمْأَةَ(۴).

**[ترجمه]محاسن: امامه دختر ابی العاص بن ربیع که مادرش زینب دختر رسول خدا صلی اللّه علیه و آله بود، می گوید: امیر المؤمنین علیه السّلام در ماه رمضان نزد من آمد و شام، خرما و قارچ نزدش آوردند و حضرت قارچ را دوست می داشت. - .

المحاسن : ۵۲۷ -

**[ترجمه]

تکمله

الكم ء بالفتح معروف قال الجوهرى الكمأه واحدها كم ء على غير قياس انتهى و قال الأطباء هو أصل مستدير لا ورق له و لا ساق لونه إلى الحمره ما هو يوجد فى الربيع عند كثره الثلوج و الأمطار و يؤكل نيا و مطبوخا و له أسماء و أصناف.

فمنه الفطر قال فى القاموس الفطر بالضم و بضمتين ضرب من الكمأه قتال انتهى و قال ابن بيطار نقلا عن ديسقوريدس الفطر منه ما يصلح للأكل و منه ما لا يصلح و يقتل إما لأنه ينبت بالقرب من مسامير صديه أو خرق متعفنه أو أعشاش بعض الهوام الضاره أو شجر خاصيتها أن يكون الفطر قتالا إذا أنبت بالقرب منها و قد يوجد

۱- ۱. أمالى الطوسىّ ۱ ر ۳۹۴.

۲- ۲. المحاسن: ۵۲۷.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۷.

۴- ۴. المحاسن: ۵۲۷.

على هذا الصنف من الفطر رطوبه لزجه فإذا قلع و وضع فى موضع فسد و تعفن سريعا و أما الصنف الآخر فيستعمل فى الأمراق و هو لذيذ و إذا أكثر منه أضر و يعرض منه اختناق أو هيضه و قال جالينوس قوه الفطر قوه بارده رطبه شديدا و لذلك هو قريب من الأدويه القتاله و منه شى ء يقتل و خاصه كل ما كان يخالط جوهره شى ء من العفونه انتهى.

و منه الفقع قال الفيروزآبادى الفقع و يكسر البيضاء الرخوه من الكمأه و الجمع كعنبه و قال ابن بيطار هو شى ء يتكون تحت الأرض بقرب المياه و هو أبيض مدور أكبر من الكمأه يوجد فى الأرض و كل واحده قد تشققت ثلاثا أو أربع قطع إلا أن بعضها ملتصق ببعض و هو أسلم من الفطر و ليس فيه شى ء يقتل كما فى الفطر و هو بارد رطب غليظ.

و منه (۱)

ما يقال له بالفارسيه كشنج (۲) و يقال له كل كنده ينبت فى الرمل و فى خراسان و ما وراء النهر أكثر و قيل هو مسكر و هو مجوف و رطبه بمقدار جوزه كبيره و قالوا هو أيضا بارد غليظ بطى ء الهضم.

و منه الغرشنه قال ابن بيطار هى كثيره بأرض بيت المقدس و تعرف هناك بالكرشته قال ابن سينا هو جنس من الكمأه و الفطر شكله شكل كأس صغير متبسم متشنج ناعم اللمس و يغسل به الثياب و يؤكل فى الأشياء الحامضه و قال ابن بيطار فى الكمأه نقلا عن بعضهم الكمأه الحمراء قاتله و أجودها تلذذا أشدها إملاسا و أميلها إلى البياض و أما المتخلخل الرخو فردى جدا و هو فى المعده الحاره جدا جيد و إذا لم تهضم لإكثار منه أو لضعف المعده فخلطه ردى جدا غليظ يولد الأوجاع فى أسفل الظهر و الصدر و عن ابن ماسه بارده رطبه فى الدرجه الثانيه و عن المسيح يولد السدد أكلا و ماؤها يجلو البصر كحلا و عن الغافقى من خواص الكمأه أن من أكلها فأى شى ء من ذوات السموم لذعه و الكمأه فى معدته مات و لم يخلصه دواء

ص: ۲۳۳

۱- ۱. فى المخطوطه: و هو ما يقال له.

۲- ۲. وزان أعرج.

البته و أما ماء الکمأه فمن أصلح الأدویه للعین إذا ربی به الإثمد و اکتحل به فإنه یقوی أجفان العین و یزید فی الروح الباصره قوه و حده و یدفع عنها نزول الماء انتهی.

**[ترجمه]قارچ، معروف است و جوهری گفته است: مفرد غیر قیاسی کمأه، کمء می باشد. پایان. پزشکان گفتند: بُنی است گرد و بدون برگ و بدون ساق و سرخ رنگ و در بهار پر برف و باران می روید و خام و پخته اش را می خورند و چند نام و چند نوع دارد. در قاموس گفته است یک نوع آن فُطر با یک و دو ضمه است که نوعی قارچ کشنده است و ابن بیطار به نقل از دیسقوریدس گفته است: یک نوع از فطر خوراکی است و نوع دیگرش کشنده است و خوردنی نیست یا برای آنکه نزدیک میخ های زهرناک می روید یا در سوراخ های عفونت بار یا در کنار حشرات زهردار یا در کنار درختی که به طبع خود زهردار است می روید و بعضا این نوع قارچ رطوبت چسبناکی دارد و چون آن را ببرند و بر جایی بگذارند به زودی تباه و عفونت بار می شود ولی نوع خوردنی آن را در شورباها می ریزند و خوشمزه است و زیاد از آن زیان آور است و از آن خفگی و هیضه[اسهال] به وجود می آید.

جالینوس گفته است: نیروی فطر، نیروی به سختی سرد و تر است و از این رو به داروهای کشنده نزدیک است و انواعی از آن کشنده است به ویژه اگر با جوهر آن، عفونت مخلوط شده باشد.پایان.

و نوع دوّم آن فقع است و فیروزآبادی گفته است: با کسره هم به کار می رود و آن، قارچ سفید و نرم است، و همچون عنبه جمع بسته می شود ابن بیطار گفته است: آن، چیزی است که زیر زمین و نزدیک آب پدید می آید سفید و گرد و درشت تر از قارچ زمین است و هر یک از آن به سه یا چهار تکه جدا تقسیم می شود ولی به هم چسبیده هستند و آن از فطر سالم تر است و چیزی که کشنده باشد در آن وجود ندارد و سرد است و تر و غلیظ.

و نوع سوم را در فارسی کشنج و کل کنده می گویند و بیشتر در میان ریگ و در خراسان و ما وراء النهر می روید ، و گفته شده است: که مست کننده است، میان تهی و مرطوب است و به اندازه یک گردوی درشت است، و نیز گفته اند که سرد است و غلیظ و دیر هضم.

یک نوع [دیگر] آن غرشنه است و ابن بیطار گفته است که در سرزمین بیت المقدس، از آن، بسیار وجود دارد. و در آنجا به کرشته معروف است.

ابن سینا گفته است: آن از جنس کمأه است و شکل فطر مانند کاسه کوچک خندانی است، درهم و نرم است و با آن رخت می شویند و با چیزهای ترش می خورند، ابن بیطار به نقل از برخی در باره کمأه گفته است: سرخ آن کشنده است و خوشمزه ترین آن، ملس ترین و سفید ترین آن است و آن نوع از آن که سوراخ سوراخ و سست است بسیار پست[و نامطلوب] است و در معده بسیار داغ، خوب است، و اگر به دلیل پرخوری آن یا برای ناتوانی معده هضم نشود خلط بسیار بد غلیظی دارد که در قسمت پایین پشت و سینه دردهایی را ایجاد می کند. از ابن ماسه [آمده] است که سرد است و تر در درجه دو، و از مسیح [آمده] است که خوردنش گره ها به وجود می آورد و سرمه آب آن دیده را روشن می کند، غافقی گفته است: از خواص قارچ این است که هر کسی آن را بخورد و حیوان زهر داری او را بگزد و قارچ در معده او باشد، وی می میرد و قطعا درمانی

ندارد، آب قارچ شایسته ترین دارو برای چشم است اگر سنگ سرمه را با آن پرورش دهند و با آن سرمه بکشند، زیر پلکهای چشم را قوی می کند و روح دید را می افزاید و آن را تیز می کند و از آب آوردن چشم جلوگیری می کند.پایان.

**[ترجمه]

و أقول

قد مر بعض الكلام فيه فی باب علاج العين (۱).

**[ترجمه]سخنی در این باره در باب درمان چشم بیان شد .

**[ترجمه]

باب ۱۲ الرجله و الفرفخ

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: وَطِئَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الرَّمْضَاءَ فَأَحْرَقَتْهُ فَوَطِئَ عَلَى الرِّجْلَةِ وَ هِيَ الْبَقْلَةُ الْحَمْقَاءُ فَسَكَنَ عَنْهُ حَرُّ الرَّمْضَاءِ فَدَعَا لَهَا وَ كَانَ يُحِبُّهَا(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله بر ریگ سوزان گام نهاد و آن را سوزاند و گام بر خرفه نهاد و سوزش آن تسکین یافت و برایش دعا کرد و آن را دوست می داشت. - . المحاسن : ۵۱۷ -

**[ترجمه]

«۲»

الْكَافِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ وَ كَانَ علیه السلام يُحِبُّهَا وَ يَقُولُ مِنْ بَقْلَةٍ مَا أَبْرَكَهَا(۳).

**[ترجمه]کافی: در کافی مانند آن آمده و به آن افزوده است که: می فرمود: وه چه سبزی پر برکتی است. - . الکافی ۶ : ۳۶۷ -

**[ترجمه]

بیان

فی القـاموس الرجله بالکسـر الفرفـخ و منه أحمق من رجله و العـامه یقول من رجله و قـال رمض قـدمه احترقت من الرمضاء أی الأرض الشدیده الحراره.

**[ترجمه]در قاموس گفته است«الرجله» با کسـره همان «فرفـخ» یعنی خرفه است و این گفتار که از رجله هم احمق تر است از آن گرفته شـده و عـامه می گوینـد «من رجله» [یعنی از احمق تر از پـایش است] و گفته است «رمض قـدمه» یعنی آتش گرفت [سوخت] که از رمضاء به معنای زمینی که بسیار داغ است گرفته شده است.

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَـی أَوْ غَیْرِهِ عَنْ قُتَیْبَهَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَیْکُمْ بِالْفَرْفَخِ وَ هِیَ الْمِکْیَسَهُ فَإِنَّهُ إِنْ کَانَ شَیْ ءٌ یَزِیدُ فِی الْعَقْلِ فَهِیَ (۴).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۵)

ص: ۲۳۴

۱- ۱. راجع بحار الأنوار ج ۶۲ ص ۱۴۴ باب معالجات العین و الاذن.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۷.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۳۶۷.

۴- ۴. المحاسن: ۵۱۸.

۵- ۵. مکارم الأخلاق: ۲۰۵.

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: بر شما باد [خوردن]خرفه، كه ابزار هوش است و اگر چیزی خرد را بفزاید همان است. - . المحاسن : ۵۱۸ -

در مكارم مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۰۵ -

**[ترجمه]

بيان

و هی المكيسه علی بناء اسم الآله أو الفاعل من الإفعال أو التفعيل من الكياسه.

**[ترجمه]«و هی المكيسه» بر وزن اسم آلت بوده یا اسم فاعل از باب افعال یا تفعیل و از ریشه كیاسه [تیزهوشی] می باشد .

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَيْسَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ بَقْلَةٌ أَشْرَفَ وَ لَا أَنْفَعَ مِنَ الْفَرْفَخِ وَ هِيَ بَقْلَةُ فَاطِمَةَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ بَنِي أُمَيَّةَ هُمْ سَمَّوْهَا بَقْلَةَ الْحَمْقَاءِ بُغْضاً لَنَا وَ عَدَاوَةً لِفَاطِمَةَ علیها السلام (1).

الكافی، عن محمد بن يحيی عن أحمد بن محمد عن عثمان بن عيسی عن فرات بن أحنف قال سمعت أبا عبد الله علیه السلام: و ذكر مثله (2).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: بر روی زمین شریفتر و سودمندتر از خرفه نیست كه سبزی فاطمه صلوات اللَّه علیها است و سپس فرمود: خدا لعنت كند بنی امیه را كه از روی دشمنی با ما و فاطمه علیها السّلام آن را بقله الحمقاء نامیدند. - . المحاسن : ۵۱۷ -

در كافی مانند آن آمده است. - . الكافی ۶ : ۳۶۷ -

**[ترجمه]

«۵»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ،: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله وَجَدَ حَرَارَةً فَعَضَّ عَلَى رِجْلِهِ فَوَجَدَ لِذَلِكَ رَاحَةً فَقَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهَا إِنَّ فِيهَا شِفَاءً مِنْ تِسْعٍ وَ تِسْعِينَ دَاءً انْبُتِي حَيْثُ شِئْتِ.

وَ رُوِيَ: أَنَّ فَاطِمَةَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهَا كَانَتْ تُحِبُّ هَذِهِ الْبَقْلَةَ فَنُسِبَ إِلَيْهَا وَ قِيلَ بَقْلَةُ الزَّهْرَاءِ كَمَا قَالُوا شَقَائِقُ النُّعْمَانِ ثُمَّ إِنَّ بَنِي

أَمَيَّةَ غَيَّرَتْهَا فَقَالُوا بَقْلَهُ الْحَمْقَاءِ وَ قَالُوا الْحَمْقَاءُ صِفَهُ الْبَقْلَهِ لِأَنَّهَا تَنْبُتُ بِمَمَرِّ النَّاسِ وَ مَدْرَجِ الْحَوَافِرِ فَتُدَاسُ.

**[ترجمه]پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله سوزشی یافت: و خرفه را به دندان گرفت و آسوده شد و فرمود: بار خدایا به آن برکت بده، همانا در آن درمان نود و نه درد است هر جا خواهی بروی.

روایت است که فاطمه علیه السّلام این سبزی را دوست می داشت و به آن نسبت داده شد و گفتند: سبزی زهراء چنانچه گفتند شقائق نعمان و سپس بنی امیه آن را تغییر دادند و گفتند: سبزی احمقی است چون در گذرگاه مردم و سم داران می روید و پامال می شود.

**[ترجمه]

«۶»

الدَّعَائِمُ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: أَنَّهُ كَانَ يُحِبُّ الرِّجْلَهَ وَ بَارَكَ فِيهَا(۳).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله خرفه را دوست می داشت و به آن برکت داد. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۳ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی القاموس الفرفخ الرجله معرب پرپهن أی عریض الجناح و قال البقله المبارکه الهندباء أو الرجله و کذا البقله اللینه و کذا بقله الحمقاء انتهی و قال سلیمان بن حسان زعموا أنها سمیت حمقاء لأنها تنبت علی طرق الناس فیداس و علی مجری السیل فیقلعها و قال الأطباء بارده فی الثالثه رطبه فی الثانیه یقطع الثآلیل بخاصیته و یسکن الصداع الحار و التهاب المعده شربا و ضمادا و ینفع من الرمد و نفث الدم.

ص: ۲۳۵

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۷.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۶۷.

۳- ۳. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۳.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: فرفخ معرب پر پهن است یعنی پرهای پهن دارد و گفته است سبزی مبارک، کاسنی و یا خرفه است و هم سبزی نرم که آن را بقله الحمقاء می نامند.پایان. سلیمان بن حسان گفته است: چنین می پندارند که به این دلیل به آن حمقاء می گویند که در سر راه مردم می روید و پایمال می شود و در گذرگاه سیل می روید و سیل آن را از ریشه بر می کند، پزشکان آن را سرد از درجه سه و تر در درجه دو می دانند، به خاطر اثری که دارد زگیلها را می برد و سر درد گرم و التهاب معده را با نوشیدن و مالیدن آرام می کند و از چشم درد و خونریزی جلوگیری می کند .

**[ترجمه]

باب ۱۳ الجرجير

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي جَمِيلٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: الْجِرْجِيرُ شَجَرَةٌ عَلَى بَابِ النَّارِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام باقر علیه السّلام فرمود: تره تیزک درختی است بر در دوزخ. - . المحاسن : ۵۱۸ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ قُتَيْبَةَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَكْرَهُ الْجِرْجِيرَ وَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى شَجَرَتِهَا نَابِتَةً فِي جَهَنَّمَ وَ مَا تَضَلَّعَ مِنْهَا رَجُلٌ بَعْدَ أَنْ يُصَلِّيَ الْعِشَاءَ إِلَّا بَاتَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ وَ نَفْسُهُ تُنَازِعُهُ إِلَى الْجُذَامِ (۲).

وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: مَنْ أَكَلَ الْجِرْجِيرَ بِاللَّيْلِ ضَرَبَ عَلَيْهِ عِرْقُ الْجُذَامِ مِنْ أَنْفِهِ وَ بَاتَ يُنْزَفُ الدَّمُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: تره تیزک را بد می دارم و گویا بوته اش را می نگرم که در دوزخ روئیده است و مردی پس از نماز عشاء از آن سیر نمی خورد جز آنکه شب را در حالی سپری می کند که نفس او با خوره در ستیز است. - . المحاسن : ۵۱۸ -

در حدیث دیگری آمده است: هر کس، شب، تره تیزک بخورد، از بینی او رگ خوره می زنند و شب را خونریزی می کند. - . المحاسن : ۵۱۸ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه فی حدیث زمزم فشرب حتی تضلع أی أکثر من الشرب حتی تمدد جنبه و أضلاعه و فی القاموس نزف ماء البئر نزحه کله و البئر نزحت کنزفت بالضم لازم و متعد و نزف فلان دمه کعنی إذا سال حتی یفرط فهو منزوف و نزیف و نزفه الدم ینزفه انتهی.

و ضرب عرق الجذام کنایه عن تحرک مادّته لتولیده أبخره حاره توجب احتراق الأخلاط و انصبابها إلی المواضع المستعده للجذام و لما کان الأنف أقبل المواضع لذلک خص بالذکر و لذا یبتدئ غالبا بالأنف و نزف الدم إما کنایه عن طغیانه و احتراقه و انصبابه إلی المواضع أو عن قله الدم الصالح فی البدن.

**[ترجمه]در نهایه در حدیث زمزم گفته است، «فشرب حتی تضلع » یعنی زیاد از آن نوشید تا آن جایی که پهلوها و دنده هایش کشیده شد، در قاموس گفته است«نزف ماء البئر» یعنی همه آب چاه را کشید و زمانی که گفته می شود«البئر نزحت» همان معنای نزُفت را می دهد یعنی چاه خشک شد. نزفت با ضمه، هم لازم و هم متعدی به کار می رود. «نزف فلان دمه» زمانی است که خون فرد، زیاد جاری شده باشد و [از دیگر کاربردهای این ریشه] منزوف و نزیف و نزفه الدم می باشد. پایان .

زدن رگ خوره کنایه از تأثیر ماده آن در پیدایش بخارهای گرم است که منجر به سوختن اخلاط و ریخته شدن آن ها در هر جایی می شود که آماده خوره است، و بینی، بیش از جاهای دیگر پذیرای آن است و از این رو خصوصا نام آن برده شده است و خوره هم غالبا از آن جا آغاز می شود. نزف دم کنایه از طغیان آن و سوزش و ریزش آن به هر جا می باشد و یا اینکه کنایه از کمی خون سالم در بدن است.

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ مُثَنًّی بْنِ الْوَلِیدِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی الْجِرْجِیرِ یَهْتَزُّ فِی النَّارِ.

وَ رَوَاهُ یَحْیَی بْنُ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَأَنِّی أَنْظُرُ بِهَا تَهْتَزُّ فِی النَّارِ(۴).

ص: ۲۳۶

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۸.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۸.

۳- ۳. المحاسن: ۵۱۸.

۴– ۴. المحاسن: ۵۱۸.

وَ مِنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی الْجِرْجِیرِ فَقَالَ کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی مَنْبِتِهِ فِی النَّارِ(۱).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام می فرماید:گویا می نگرم به تره تیزک که در دوزخ می لرزد.

امام صادق علیه السلام می فرماید: گویا می نگرم به آن، که در دوزخ می لرزد. - . المحاسن : ۵۱۸ -

پیغمبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله به جرجیر نگریست و فرمود: گویا به جای روئیدن آن در دوزخ می نگرم. - . المحاسن : ۵۱۸ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرٍ الْأَحْوَلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یُونُسَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لِبَنِی أُمَیَّةَ مِنَ الْبُقُولِ الْجِرْجِیرُ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: در بین سبزیها تره تیزک از آن بنی امیه است. - . المحاسن : ۵۱۸ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْعَبْدِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ نُصَیْرٍ مَوْلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ أَوْ عَنْ مُوَفَّقٍ مَوْلَی أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: کَانَ إِذَا أَمَرَ بِشَیْ ءٍ مِنَ الْبَقْلِ یَأْمُرُ بِالْإِکْثَارِ مِنَ الْجِرْجِیرِ فَیُشْتَرَی لَهُ وَ کَانَ یَقُولُ مَا أَحْمَقَ بَعْضَ النَّاسِ یَقُولُونَ إِنَّهُ یَنْبُتُ فِی وَادِی جَهَنَّمَ وَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یَقُولُ- وَقُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجارَةُ فَکَیْفَ یَنْبُتُ الْبَقْلُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: راوی می گوید: زمانی که ابی الحسن علیه السّلام به سبزی دستور می داد از تره تیزک بیشتر می فرمود و برایش خریداری می شد، می فرمود چه احمقند برخی از مردم که می گویند [این سبزی] در دره دوزخ می روید و خداوند تبارک و تعالی می فرماید «وَقُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجارَةُ » - . تحریم / ۶ - { آتشی که سوخت آن، مردم و سنگهاست} چگونه سبزی در آن می روید؟ - . المحاسن : ۵۱۸ -

**[ترجمه]

بَیَان

فِی الْکَافِی عَنْ مُوَفَّقٍ مَوْلَی أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: کَانَ مَوْلَایَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام إِذَا أَمَرَ بِشِرَاءِ الْبَقْلِ یَأْمُرُ بِالْإِکْثَارِ مِنْهُ وَ

مِنَ الْجِرْجِيرِ(۴).

**[ترجمه]موفق می گویـد: ابوالحسن علیه السـلام زمانی که به خریدن سبزی دسـتور می داد، می فرمود از آن و از تره تیزک زیاد بخرند. - . الکافی ۶ : ۳۶۸ -

**[ترجمه]

و أقول

یمکن الجمع بین هـذا الخبر و سـائر الأخبـار بـأن النفی فی هـذا الخبر کونه علی حقیقه البقلیه و المثبت فی غیره کونه علی هـذا الشکل و الهیئه کشجره الزقوم و یحتمل أن یکون أخبار الإثبات و الإنبات محموله علی التقیه.

**[ترجمه]می توان بین این خبر و دیگر اخبار به این شـکل جمع کرد که نفی در این خبر به معنی روئیـدن خود این سبزی در دوزخ باشـد و در اخبـار دیگر منظور شـکل دوزخی آن باشـدماننـد درخت زقوم، و نیز می شود اخبار تاییـد آن و روئیـدن در دوزخ، بر تقیه حمل شوند.

**[ترجمه]

«۶»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: الْبَاذَرُوجُ لَنَا وَ الْجِرْجِيرُ لِبَنِی أُمَيَّهَ(۵).

**[ترجمه]طب الائمه: امام رضا علیه السّلام می فرماید: بادیان از آنِ ما و تره تیزک از آنِ بنی امیه است. - . طب الائمه : ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۷»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: أَكْلُ الْجِرْجِيرِ بِاللَّيْلِ يُورِثُ الْبَرَصَ (۶).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّـلام می فرماید: خوردن تره تیزک در شب مایه پیسی است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۸»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَكَلَ الْجِرْجِيرَ ثُمَّ نَامَ يُنَازِعُهُ عِرْقُ الْجُذَامِ فِی أَنْفِهِ وَ قَالَ رَأَيْتُهَا فِی النَّارِ.

**[ترجمه]پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس که تره تیزک بخورد و بخوابد ریشه خوره در بینی او با وی می ستیزد و فرمود: در دوزخ آن را دیدم.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَجَازَاتُ النَّبَوِيَّةُ، قَالَ وَ مِنْ ذَلِكَ قَوْلُهُ علیه السلام فِی خَبَرٍ طَوِيلٍ رُوِیَ عَنْ أَنَسٍ

ص: ۲۳۷

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۸ و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانیّ.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۸ و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانیّ.

۳- ۳. المحاسن: ۵۱۸ و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانیّ.

۴- ۴. الكافی ۶ ر ۳۶۸.

۵- ۵. طبّ الأئمّه: ۱۳۹.

۶- ۶. مكارم الأخلاق ۲۰۵.

بْنِ مَالِكٍ سَمِعَهُ مِنْهُ صلّى اللّه عليه و آله: عِنْدَ ذِكْرِهِ مَنَافِعَ كَثِيرَةً مِنْ بُقُولِ الْأَرْضِ وَ مَضَارَّهَا فَقَالَ عليه السلام عِنْدَ ذِكْرِ الْجِرْجِيرِ فَوَ الَّذِی نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا مِنْ عَبْدٍ بَاتَ وَ فِی جَوْفِهِ شَیْ ءٌ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَهِ إِلَّا بَاتَ وَ الْجُذَامُ يُرَفْرِفُ عَلَی رَأْسِهِ حَتَّی يُصْبِحَ إِمَّا أَنْ يَسْلَمَ وَ إِمَّا أَنْ يَعْطَبَ.

قال السيد رحمه الله و هذا القول مجاز لأن الداء المخصوص الذی هو الجذام لا يصح أن يوصف بالرفرفه على الحقيقه لأنه عرض من الأعراض و إنما أراد عليه السلام أن البائت على أكل هذه البقله على شرف من الوقوع فی الجذام لشده اختصاصها بتوليد هذه العله فإما أن يدفعها الله تعالى عنه فتدفع أو يوقعه فيها فتقع و إنما قال عليه السلام يرفرف على رأسه عباره عن دنو هذه العله منه فتكون بمنزله الطائر الذی يرفرف على الشی ء إذا همّ بالنزول إليه و الوقوع عليه (۱).

**[ترجمه]انس بن مالک می گويد رسول خدا صلی الله عليه و آله در باب ذکر منافع بسياری از سبزيها و زيان های آنها در باره تره تيزک فرمود: سوگند به کسی که جان محمّد به دست او است بنده ای نيست که شب گذراند و در درونش چيزی از اين سبزی باشد مگر آنکه خوره در آن شب تا بامداد بر گرد سرش می چرخد يا سالم می ماند و يا بر او چيره شده و هلاکش می کند.

سيد(ره) گفته است: اين تعبير مجاز است، زيرا درد خاص خوره در حقيقت چرخش ندارد چون يک عرضی است و مقصود اين است که کسی که شب را سپری می کند در حالی که از اين سبزی خورده است در شُرُف دچار شدن به خوره است زيرا خصوصا اين سبزی در پديد آوردن اين درد اثر دارد و يا اينکه خداوند آن را از او بر می گرداند و يا آن را به جانش انداخته و او بر می افتد، و اينکه فرمود: بر سرش می چرخد به اين معناست که چون اين درد به او نزديک است و مانند پرنده ای است که می چرخد بر سر چيزی که می خواهد بدان فرود می آيد. - . المجازات النبويه : ۹۷ -

**[ترجمه]

توضيح

اعلم أن الذی يظهر من كتب أكثر الأطباء أن البقله المعروفه عند العجم تره تيزک ليس هو الجرجير بل هو الرشاد قال ابن بيطار الجرجير صنفان بستانی و بری كل واحد منهما صنفان فأحد صنفی البستانی عريض الورق فستقی اللون ناقص الحرافه رحض طيب و الثانی ورقه رقاق شديد الحرافه و قال صاحب الاختيارات الجرجير بری و بستانی البری يقال له الأيهقان و البستانی يقال له بالفارسيه كيكير و الجرجير البری يقال له الخردل البری و يستعمل بذره مكان الخردل و قال الرشاد الحرف و يقال له بالفارسيه سپندان و تره تيزک.

ص: ۲۳۸

---

۱ - ۱. المجازات النبويّه ۹۷، و لعله صلّى اللّه عليه و آله أشار بذلک الى أن الابتلاء بالجذام انما يكون بهوام طائره فی الهواء تعشق و تعتاد ريح هذه البقله، فإذا أكلها الرجل و فاح ريح البقله منه اجتمعت تلک الهوام و ترفرفت على رأس الاكل كيف

تنفـذ فی بـدنه طلبا للعصاره المحبوبه له، فربما نفـذت الهوام و ابتلی الرجل بالجـذام، و هـذا کقوله الآخر(ص)« فر من المجذوم فرارک من الأسد» مع ما قیل أن هوام الجذام علی هیئه الأسد شکلا.

**[ترجمه]بـدان كه از كتب بیشتر پزشكان چنین برمی آیـد كه سـبزی معروف به تره تیزك در نزد عجم جرجیر نیست بلكه رشـاد است ابن بیطـار گفته است: جرجیر دو نوع است، بسـتانی و بیابـانی و هر نوعی دو جور است یـك جور از بسـتانی برگ پهن و یـك رنـگ و كم دهن سـوز و خوش خوراك است و دومی برگ باریـك و پر سوزش است. صـاحب اختیـارات گفته است: جرجیر یا دشتی است و یا بسـتانی. نوع دشتی آن را ایهقان می گویند و نوع بستانی آن را در فارسی كیكیر می گویند و جرجیر دشتی را خردل می نامنـد و تخمش به جـای خردل به كـار می رود و گفته است: رشاد حرف است و در فارسـی آن را سپندان و تره تیزك می گویند .

**[ترجمه]

باب ۱۴ الخسّ

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ حَفْصٍ الْأَبَّارِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: عَلَیْكُمْ بِالْخَسِّ فَإِنَّهُ یُطْفِئُ الدَّمَ (۱).

الْكَافِی، عَنِ الْعِدَّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ: مِثْلَهُ لَكِنَّهُ قَالَ فَإِنَّهُ یُصَفِّی الدَّمَ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: بر شما باد خوردن كاهو، زیرا خون را خاموش می كند. - . المحاسن : ۵۱۴ -

در كافی مانند آن آمده است اما گفته است خون را صفا می دهد. - . الكافی ۶ : ۳۶۷ -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَكَارِمُ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: عَلَیْكَ بِالْخَسِّ فَإِنَّهُ یَقْطَعُ الدَّمَ.

وَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كُلُوا الْخَسَّ فَإِنَّهُ یُورِثُ النُّعَاسَ وَ یَهْضِمُ الطَّعَامَ (۳).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: بر شما باد خوردن كاهو، كه خون را می بُرد.

رسول خـدا صـلی اللَّه علیه و آله می فرمایـد: كاهو بخوریـد كه چرت می آورد و غـذا را هضم می كنـد. - . مكارم الاخلاق : ۲۰۹ -

**[ترجمه]

بيان

لا يبعد أن يكون يقطع الدم تصحيف يطفئ أو يصفی أو المراد به ما يرجع إليهما أی يقطع سَوْره الدم أو الأمراض الدمويه و قال الأطباء إنه بارد رطب فی الثالثه و قيل فی الثانيه و هو منوِّم مدرٌّ للبول و الدم المتولّد منه أصلح من الدم المتولد من سائر البقول و يصلح المعده و ذكروا له و لبذره منافع كثيره.

**[ترجمه]بعيد نيست كه «يقطع الدم» تصحيف «يطفی» يا يصفّی باشد يا مراد از آن چيزی باشد كه به آن دو باز می گردد يعنی خون را خاموش می كند يا پاك می كند يا منظور از قطع خون قطع شورش آن است و قطع بيماريهای خونی كه به همان برمی گردد، پزشكان گفته اند: كاهو سرد و تر است از درجه سه و برخی گفته اند در درجه دو و خواب آور و بول گشا است و خونی كه از آن به وجود می آيد از خونی كه از سبزيهای ديگر به وجود آمده است بهتر است و معده را اصلاح می كند و برای آن و برای تخم آن سودهای بسياری نقل كرده اند .

**[ترجمه]

باب ١۵ الكرفس

روايات

«١»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الْبَجَلِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله: الْكَرَفْسُ بَقْلَهُ الْأَنْبِيَاءِ(۴).

الدعائم، عنه عليه السلام: مثله (۵).

ص: ٢٣٩

١- ١. المحاسن: ۵١۴.

٢- ٢. الكافی ۶ ر ٣۶٧.

٣- ٣. مكارم الأخلاق: ٢٠٩.

۴- ۴. المحاسن: ۵١۵.

۵- ۵. دعائم الإسلام ٢ ر ١١٣.

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: کرفس سبزی پیغمبران است. - . المحاسن : ۵۱۵ -

در دعائم مانند آن آمده است. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۲»

الدُّرُوسُ، رُوِیَ: أَنَّهُ أَیِ الْکَرَفْسَ یُورِثُ الْحِفْظَ وَ یُذَکِّی الْقَلْبَ وَ یَنْفِی الْجُنُونَ وَ الْجُذَامَ وَ الْبَرَصَ.

**[ترجمه]در دروس روایت کرده است که کرفس، موجب هوشیاری [و حفظ کردن] می شود و دل را پاک می کند و دیوانگی و خوره و پیسی را از بین می برد.

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی أَوْ غَیْرِهِ عَنْ قُتَیْبَهَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَیْکُمْ بِالْکَرَفْسِ فَإِنَّهُ طَعَامُ إِلْیَاسَ وَ الْیَسَعِ وَ یُوشَعَ بْنِ نُونٍ (۱).

**[ترجمه]رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود:کرفس خوراک الیاس و الیسع و یوشع بن نون بود. - . المحاسن : ۵۱۵ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ فِیمَا أَعْلَمُ عَنْ نَادِرٍ الْخَادِمِ قَالَ: ذَکَرَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام الْکَرَفْسَ فَقَالَ أَنْتُمْ تَشْتَهُونَهُ وَ لَیْسَ مِنْ دَابَّهٍ إِلَّا وَ هِیَ تَحْتَکُّ بِهِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: ابو الحسن علیه السّلام نام کرفس را برد و فرمود: شما آن را دوست می دارید و جانوری نیست مگر آنکه خود را به آن می ساید. - . المحاسن : ۵۱۵ -

**[ترجمه]

بیان

هذا إما مدح له بأن الدواب أیضا یعرفن نفعه فیتداوین به أو ذم له بأن ذوات السموم تحتکّ به فیسری إلیه بعض سمها و الأول

أظهر.

**[ترجمه]این مطلب یا مدح آن است برای آنکه جانوران هم سود آن را می دانند و با آن درمان می کنند یا نکوهش آن است به اعتبار اینکه زهر داران خود را به آن می سایند و آن را زهرناک می کنند و اولی روشن تر است.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لِعَلِيٍّ عليه السلام فِي أَشْيَاءَ وَصَّاهُ بِهَا كُلِ الْكَرَفْسَ فَإِنَّهُ بَقْلَهُ إِلْيَاسَ وَ يُوشَعَ بْنِ نُونٍ عليهما السلام.

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْكَرَفْسُ بَقْلَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَ يُذْكَرُ أَنَّ طَعَامَ الْخَضِرِ وَ إِلْيَاسَ الْكَرَفْسُ وَ الْكَمْأَةُ(۳).

**[ترجمه]پیغمبر صلی اللّه علیه و آله از سفارش های خود به علی علیه السّلام فرمود: کرفس بخور زیرا سبزی الیاس و یوشع بن نون است .

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: کرفس، سبزی پیغمبران است و ذکر شده است که خوراک خضر و الیاس کرفس و قارچ بوده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الکرفس بفتح الکاف و الراء بقل معروف عظیم المنافع مدر محلل للریاح و النفخ منق للکلی و الکبد و المثانه مفتح سددها مقو للباءه لا سیما بذره مدقوقا بالسکر و السمن عجیب إذا شرب ثلاثه أیام و یضر بالأجنه و الحبالی و المصروعین.

ص: ۲۴۰

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۵.

۲- ۲. المحاسن: ۵۱۵.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۲۰۵.

**[ترجمه]فیروزآبادی گفته است: کرفس بفتح کاف و را، سبزی معروفی است و سودهای کلان دارد مدرّ است و باد شکن و نفخ را می برد و قلوه ها و کبد و مثانه را پاک می کند و سدّه های آنها را می گشاید باه را نیرو می دهد بخصوص تخم کوبیده آن با شکر و روغن اگر سه روز خورده شود اثر عجیبی دارد و برای جنین و زن آبستن و کسانی که بیماری صرع[غش] دارند زیان دارد .

**[ترجمه]

باب ۱۶ السداب

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: السَّدَابُ يَزِيدُ فِي الْعَقْلِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السّلام فرمود: سداب خرد را می افزاید. -. المحاسن : ۵۱۵ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: السَّدَابُ جَيِّدٌ لِوَجَعِ الْأُذُنِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: سداب برای درد گوش خوب است. -. المحاسن : ۵۱۵ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: السَّدَابُ يَزِيدُ فِي الْعَقْلِ غَيْرَ أَنَّهُ يَنْثُرُ مَاءَ الظَّهْرِ.

عَنِ الْفِرْدَوْسِ، عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ أَكَلَ السَّدَابَ وَ نَامَ عَلَيْهِ نَامَ آمِناً مِنَ الدُّبَيْلَةِ وَ ذَاتِ الْجَنْبِ (۳).

**[ترجمه]امام رضا علیه السّلام می فرماید: سداب خرد را می افزاید جز آنکه منی را پراکنده می کند.

پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: هر کس سداب بخورد و در آن [حال] بخوابد از درد و دمّل و سینه پهلو آسوده است. -.

مکارم الاخلاق : ۲۰۶ –

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الـدبیله کجهینه الـداهیه و داء فی الجوف و قال فی بحر الجواهر الدبیله بالتصـغیر کل ورم فأما أن یعرض فی داخله موضع تنصبّ فیه الماده فیسمّی دبیله و إلا خصّ باسم الورم و قیل ورم کبیر مستدیر الشکل یجمع المدّه و قیل هی دمل کبیر ذو أفواه کثیره فارسیها کفکیرک.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: دبیله مانند جهینه، گرفتاری و دردیست در درون، در بحر الجواهر آمده است: دُبَیله به صـیغه تصـغیر هر ورمی است که در جای ماده دار بر آید و گر نه به آن ورم می گویند، و گفته شده است: ورم بزرگ گردی اسـت که مایه فراهم کرده و گفته شده است دمل بزرگ پنجه داریست که در پارسی آن را کفگیرک می گویند.

**[ترجمه]

«۴»

الْکَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَـی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ الْهَمْـدَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ أَوْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام الْوَهْمُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی قَالَ: ذُکِرَ السَّدَابُ فَقَالَ أَمَا إِنَّ فِیهِ مَنَافِعَ زِیَادَهٌ فِی الْعَقْلِ وَ تَوْفِیرٌ فِی الدِّمَاغِ غَیْرَ أَنَّهُ یُنَتِّنُ مَاءَ الظَّهْرِ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ جَیِّدٌ لِوَجَعِ الْأُذُنِ (۴).

ص: ۲۴۱

۱- ۱. المحاسن ۵۱۵.

۲- ۲. المحاسن ۵۱۵.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۲۰۶.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۳۶۸.

**[ترجمه]محمّد بن موسی می گوید از سداب نام برده شد و حضرت فرمود: سود بسیاری در افزودن خرد و فزونی مغز دارد جز اینکه منی را می گنداند.

و روایت است که برای درد گوش خوب است. - . الکافی ۶ : ۳۶۸ -

**[ترجمه]

بیان

السداب فی نسخ الحدیث و أکثر نسخ الطب بالدال المهمله و فی القاموس و بعض النسخ بالمعجمه قال فی القاموس السذاب الفیجن و هو بقل معروف و فی بحر الجواهر السذاب بالفتح و الذال المعجمه هو من الحشائش المعروفه بری و بستانی الرطب منه حار یابس فی الثانیه و الیابس فی الثالثه و البری فی الرابعه و قیل فی الثالثه مقطع للبلغم محلل للریاح جدا منق للعروق و یجفف المنی و یسقط الباءه مفرح قابض یذیب رائحه الثوم و البصل و یحلل الخنازیر و ینفع من القولنج و أوجاع المفاصل و یقتل الدود و بزره یسکن الفواق البلغمی و إن لزج بخر الثوب بأصله لم یبق فیه القمل و هذا مجرب انتهی.

**[ترجمه]سداب در نسخه های حدیث و بیشتر نسخه های طبی با دال بی نقطه آمده است و در قاموس و برخی نسخه ها با ذال نقطه دار است در قاموس گفته است: سذاب سبزی معروفی است. در بحر الجواهر گفته است: سداب با فتحه و دال بی نقطه از ریشه های داروئی شناخته شده ای است که دشتی و بستانی است. مرطوب آن گرم و خشک است در درجه دو و خشک آن در درجه دو و نوع دشتی آن در درجه چهار و یا سه بلغم را می بُرد، بادشکن است و پاک کننده رگها است و منی را می خشکاند و باه را از کار می اندازد، قابض است و بوی سیر و پیاز را می برد، خنازیر(غده های سخت زیر گلو) را منحل می کند، برای قولنج و دردهای مفاصل خوب است و کرم را می کشد، و تخم آن، فواق و گلوگیری بلغمی را آرام می کند، و اگر جامه را با ریشه اش بخار دهند شپش در آن باقی نمی ماند و این آزموده شده است.پایان.

**[ترجمه]

و أقول

نفعه لوجع الأذن مشهور بین الأطباء قالوا إذا قطر ماؤه فی الأذن یسکن الوجع لا سیما إذا أغلی فی قشر الرمان و أما زیاده العقل فلان غالب البلاده من غلبه البلغم و هو یقطعه و ما نقله ابن بیطار عن روفس أن الإکثار من أکله یبلد الفکر و یعمی القلب فلا عبره به مع أنه خص ذلک بإکثاره.

**[ترجمه]سودمند بودن آن برای درد گوش در بین پزشکان معروف است، می گویند چنانچه آب آن را در گوش بریزند درد آن آرام می شود به ویژه اگر در آب انار جوش آید، و اما اینکه عقل را افزایش می دهد برای این است که بیشتر کم خردیها از بلغم است و سداب بلغم را می برد، و آنچه ابن بیطار از قول روفس آورده که زیاد خوردن آن، کم خردی می آورد آزموده شده نیست با اینکه آن[کم خردی آوردن] مخصوص پر خوردن آن است .

**[ترجمه]

باب ۱۷ الحزاء

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ الْحَزَاءَ جَیِّدٌ لِلْمَعِدَهِ بِمَاءٍ بَارِدٍ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: حزاء با آب سرد برای معده خوب است. - . المحاسن : ۵۱۶ -

**[ترجمه]

«۲»

الْکَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ غَیْرِ وَاحِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ إِبْرَاهِیمَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام وَ شَکَوْتُ إِلَیْهِ ضَعْفَ مَعِدَتِی فَقَالَ اشْرَبِ الْحَزَاءَهَ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ فَفَعَلْتُ فَوَجَدْتُ مِنْهُ مَا أُحِبُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: عمرو بن ابراهیم می گوید از ابی جعفر علیه السّلام سوال کردم و از ضعف معده ام شکوه کردم. فرمود: حزاء را با آب سرد بنوش و عمل کردم و آنچه می خواستم یافتم. - . الکافی ۸ : ۱۹۱ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه فی حدیث بعضهم الحزاءه تشربها أکایس النساء للطشه الحزاءه نبت بالبادیه یشبه الکرفس إلا أنه أعرض ورقا منه و الحزاء جنس لها

ص: ۲۴۲

۱- ۱. المحاسن: ۵۱۶.

۲- ۲. الکافی ۸ ر ۱۹۱.

و الطشه الزكام و فی روايه يشتريها أكايس النساء للخافيه و الإقلات الخافيه الجن و الإقلات موت الولد كأنهم كانوا يرون ذلك من قبل الجن فإذا تبخرن به نفعهن و فی القاموس الحزاء و يمد نبت الواحده حزاه و حزاءه و غلط الجوهری فذكره بالخاء و قال بعضهم هو نبت يكون بآذربيجان كثيرا و يرمی (۱) ورقه فی الخل و فيه حموضه و يقال له بالفارسيه بيوه زا.

قال ابن بيطار قال أبو حنيفه الحزاء هی النبته التی تسمی بالفارسيه دينارويه و هی تشفی الريح ريحها كريهه و ورقها نحو من ورق السداب و ليس فی خضرته و قيل إنه سداب البر و قيل هی بقله حاره حريفه قليلا تشوبها مراره ورقها كورق الرازيانج فی ملمسها خشونه و هی تضاد سم العقرب و الأدويه القتاله بالبرد هاضمه للطعام الغليظ و نفش الرياح و يزيل الجشأ الحامض و يدر البول و يعطش إعطاشا كثيرا و شبيه بالسداب فی القوه و قاطع للمنی و له بزر أخضر طيب الريح و الطعم طارد للرياح جيد للمعده و يصلح مزاج البدن و الأحشاء و يفتح سدد الكبد و الطحال و ذكر له منافع أخری كثيره.

**[ترجمه]در نهايه آمده است كه در حديثی آمده كه حزاء را زنان هوشمند برای زكام می نوشند و آن گياهی است در دشت كه شبيه كرفس است جز اينكه برگش پهن تر است و حزاء هم جنس آن است.

و طشّه به معنی زكام است، و در حديثی آمده است كه زنهای زيرک آن را برای جن زدگی و مرگ فرزند می خرند، و گويا مرگ فرزند را از اثر جن زدگی می دانستند و چنانچه با آن بخور می كردند از آن سود می بردند. در قاموس، آن را حزاء ضبط كرده كه گياهی است و مفرد آن حزاءه است و گفته است: جوهری بغلط آن را با خاء ضبط كرده، برخی گفته اند اين سبزه دشتی در آذربايجان فراوان است و برگ آن را در سركه برای ترشی پرورش می دهند و ترشی هم دارد و آن را در فارسی بيوه زا می گويند .

ابن بيطار به نقل از ابی حنيفه گفته است: حزاء گياهی است كه در فارسی آن را دينارويه می نامند و درمان باد است و بد بو است و برگ آن مانند برگ سداب است ولی سبزی آن را ندارد ، و گفته اند: سداب دشتی است، و گفته اند: سبزی گرم و كم دهن سوزيست كه تلخ مزه است، و برگش به برگ رازيانه شبيه است و زبر است و ضدّ زهر كژدم و زهرهائی است كه از سردی كشنده هستند، غذای سنگين را هضم می كند و باد شكن است و آروغ ترشه را بر می اندازد و بول را می گشايد و تشنگی سخت می آورد و در نيرو مانند سداب است و منی را بر می اندازد، تخم سبزِ خوشبو و خوشمزه ای دارد كه بادشكن است و برای معده خوب است، و مزاج بدن و اندام درونی را اصلاح می كند، و گره های كبد و طحال را می گشايد و برای آن سودهای فراوان ديگری ذكر شده است .

**[ترجمه]

باب ۱۸ النانخواه و الصعتر

روايات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، رُوِیَ: أَنَّ الصَّعْتَرَ یَدْبُغُ الْمَعِدَهَ.

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: أَنَّ الصَّعْتَرَ یُنْبِتُ زِئْبِرَ الْمَعِدَهِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: روایت شده است که سعتر معده را پاک می کند. و در حدیث دیگری آمده است که سعتر ، آجین معده را می رویاند. - . المحاسن : ۵۱۶ -

**[ترجمه]

بیان

الزئبر بالکسر مهموز ما یعلو الثوب الجدید مثل ما یعلو الخزّ یقال زأبر الثوب فهو مزأبر إذا خرج زئبره انتهی أقول: هذا قریب المضمون بالخبر الآتی فإن الخمل قریب من الزئبر قال فی القاموس الخمل هدب القطیفه و نحوها و أخملها جعلها ذات خمل.

ص: ۲۴۳

۱- ۱. و یربی خ.

۲- ۲. المحاسن ۵۱۶.

**[ترجمه]زئبر بـا کسـره و همزه آنچه [از پرز] که روی لباس جدیـد بر می آیـد هماننـد آنچه که بر خز بر می آیـد. گفته می شود: زأبر الثوب فهو مزئبر زمانی که پرز [و کرک] آن خارج شود.

می گویم

این نزدیک به مضـمون خبر آینـده است چرا که خمل نزدیک به زئبر است. در قاموس گفته است به کرک حوله وماننـد آن، خمل گفته می شود و أخبلها یعنی آن را کرک دار کرد.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی یُوسُفَ عَنْ زِیَادِ بْنِ مَرْوَانَ الْقَنْدِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام قَالَ: کَانَ دَوَاءُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام الصَّعْتَرَ وَ کَانَ یَقُولُ إِنَّهُ یُصَیِّرُ فِی الْمَعِدَهِ خَمْلًا کَخَمْلِ الْقَطِیفَهِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام موسـی بن جعفر علیه السّـلام فرمود: داروی امیر المؤمنین علیه السّلام جوارش بود و همیشه می فرمود: جوارش[آویشن] برای معده پرزها می سازد همانند پرزهای حوله خشک کن. - . المحاسن : ۵۹۴ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَکَارِمُ، رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ دَعَا بِالْهَاضُومِ وَ الصَّعْتَرِ وَ الْحَبَّهِ السَّوْدَاءِ فَکَانَ یَسْتَفُّهُ إِذَا أَکَلَ الْبَیَاضَ وَ طَعَاماً لَهُ غَائِلَهٌ وَ کَانَ یَجْعَلُهُ مَعَ الْمِلْحِ الْجَرِیشِ وَ یَفْتَحُ بِهِ الطَّعَامَ وَ یَقُولُ مَا أُبَالِی إِذَا تَغَادَیْتُهُ مَا أَکَلْتُ مِنْ شَیْ ءٍ وَ کَانَ یَقُولُ یُقَوِّی الْمَعِدَهَ وَ یَقْطَعُ الْبَلْغَمَ وَ هُوَ أَمَانٌ مِنَ اللَّقْوَهِ(۲).

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الثُّفَّاءُ دَوَاءٌ لِکُلِّ دَاءٍ وَ لَمْ یُدَاوَ الْوَرَمُ وَ الضَّرَبَانُ بِمِثْلِهِ.

الثفاء النانخواه و یقال الخردل و یقال حب الرشاد(۳).

**[ترجمه]مکـارم الاخلاـق: از پیغمبر اکرم صـلی اللّه علیه و آله روایت شـده است که هاضوم و جوارش[آویشن] و سـیاه دانه خواست و زمـانی که سـفیده یـا خوراکی که گرفتگی داشت می خورد آن را بـا نمـک سوده می آمیخت و خوراک را بـا آن آغاز می کرد و می فرمود: اگر آن را ناشتا بخورم باکی ندارم که چه بخورم. و زیاد می فرمود که آن، معده را نیرو می دهد و بلغم را می برد و موجب ایمنی از لقوه و لرزش اعضاء می باشد. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۴ -

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: نانخواه و سیاهدانه درمان هر درد است و برای ورم و طپش قلب دوائی مانند آن ندارد.

و گفته انـد: الثقـاء نانخواه است و گفته شـده است مقصود از آن خردل است که حب الرشاد می گوینـد. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۹ -

**[ترجمه]

أقول

أوردنا خبرا فی باب الجوز یناسب الباب.

**[ترجمه]خبری در باب گردو بیان شد که مناسب این باب است.

**[ترجمه]

«۴»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُوسَى بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ بَعْضِ الْوَاسِطِيِّينَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام: أَنَّهُ شَكَا إِلَيْهِ الرُّطُوبَةَ فَأَمَرَهُ أَنْ يَسْتَفَّ الصَّعْتَرَ عَلَى الرِّيقِ (۴).

**[ترجمه]کـافی: فردی به ابی الحسن علیه السّلام از رطـوبت و بـاد شـکایت کرد، حضـرت به او فرمود که سـعتر را در ناشـتا بخورد. - . الکافی ۶ : ۳۷۵ -

**[ترجمه]

تبیین

السعتر یکون بالسین و الصاد کما ذکره الفیروزآبادی و غیره و قال الجوهری السعتر نبت و بعضهم یکتبه بالصاد فی کتب الطب لئلا یلتبس بالشعیر و قالوا أصنافه کثیره فمنه بری و منه بستانی و منه جبلی و منه طویل الورق و منه مدور الورق و منه دقیق الورق و منه عریض الورق و أکثرها مشهورا حار یابس فی الثالثه یلطف و یحلل و یطرد الریاح و النفخ و یهضم الطعام الغلیظ و یجفف المعده و یدر البول و الطمث و یحد البصر الضعیف و ینفع وجع

۱- ۱. المصدر ۵۹۴.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ۲۱۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۲۱۹.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۳۷۵.

الورك مشروبا و ضمادا و فی الصحاح الهاضوم الذی يقال له الجوارش لأنه يهضم الطعام و فی القاموس الهاضوم كل دواء هضم طعاما.

و كأن المراد هنا النانخواه لما

رَوَى الْكُلَيْنِيُّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَرَادَ أَكْلَ الْمَاسْتِ وَ لَا يَضُرُّهُ فَلْيَصُبَّ عَلَيْهَا الْهَاضُومَ قُلْتُ لَهُ وَ مَا الْهَاضُومُ قَالَ النَّانْخَواهُ (۱).

و المراد بالبياض اللبنيات و يحتمل بياض البيض و الأول أظهر و قوله الثفّاء من كلام الطبرسی رحمه الله و قال الجوهری الثفاء علی مثال القراء الخردل و يقال الحرف و هو فعال الواحده ثفاءه و نحوه قال الفيروزآبادی و قال فی بحر الجواهر و يسميه أهل العراق حب الرشاد و كان هذا و النانخواه بأبواب الحبوب أنسب ذكرناهما هنا استطرادا.

**[ترجمه]چنانچه فيروزآبادی و غير او گفته اند سعتر با سين و صاد هر دو آمده است، جوهری گفته است: سعتر گياهی است و برخی آن را در طب با صاد می نويسند تا با شعير اشتباه نشود. پايان. و انواع بسياری دارد؛ دشتی، بستانی، كوهی، برخی برگ دراز دارند و برخی برگ گرد، برگ برخی نازک برخی پهن است و بيشتر آنها [كه]شناخته شده اند، گرم و خشک در درجه سه هستند، لطيف [و نرم] كرده و محلل است و باد و نفخ را می راند و طعام سنگين را هضم می كند و معده را خشک كرده و بول و حيض را می گشايد، و ديده ناتوان را تيز می كند و بنوشيدن و ماليدن آن برای درد ران سودمند است. در صحاح گفته است: هاضوم همان است كه به آن گوارش می گويند زيرا خوراک را هضم می كند و در قاموس گفته است: هاضوم هر دارويی است كه خوراک را هضم می كند.

و گويا مقصود از آن در اينجا نانخواه است. چون كلينی از ابی الحسن عليه السّلام روايت كرده است كه هر كس دوست دارد ماست بخورد و آن برای او زيان نرساند بايد هاضوم بر آن بريزد[راوی گويد] از حضرت پرسيدم: هاضوم چيست؟ فرمود نانخواه است. - . الكافی ۶ : ۳۳۸ - مقصود از سفيده، لبنيات است و ای بسا كه مقصود از آن سفيده تخم مرغ باشد و اولی روشن تر است. ثفّاء از سخن طبرسی رحمه الله است و جوهری گفته است : الثفّاء بر وزن قرّاء به معنی خردل است كه به آن حرف می گويند، بر وزن فُعّال بوده و مفرد آن ثفاءه می باشد در بحر الجواهر گفته است اهل عراق آن را حب الرشاد می گويند، و گويا سعتر و نانخواه با ابواب حبوب مناسبتر است و در اينجا به طور استطراد آنها را ذكركرديم .

**[ترجمه]

باب ۱۹ الكزبره

روايات

«۱»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ

أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: أَكْلُ التُّفَّاحِ وَ الْكَزْبُرَهِ یُورِثُ النِّسْیَانَ (۲).

**[ترجمه]کافی: ابی الحسن علیه السّلام فرمود: خوردن سیب و گشنیز مایه فراموشی است. - . الکافی ۶ : ۳۶۶ -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَكَارِمُ، وَ الْخِصَالُ، وَ غَیْرُهُمَا: فِی وَصَایَا النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ تِسْعَهٌ أَشْیَاءَ تُورِثُ النِّسْیَانَ أَكْلُ التُّفَّاحِ الْحَامِضِ وَ أَكْلُ الْكُزْبُرَهِ وَ الْجُبُنِّ وَ سُؤْرِ الْفَأْرَهِ وَ قِرَاءَهُ كِتَابَهِ الْقُبُورِ وَ الْمَشْیُ بَیْنَ امْرَأَتَیْنِ وَ طَرْحُ الْقَمْلَهِ حَیَّهً وَ الْحِجَامَهُ فِی النُّقْرَهِ وَ الْبَوْلُ فِی الْمَاءِ الرَّاكِدِ(۳).

ص: ۲۴۵

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۳۸.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۶۶.

۳- ۳. مكارم الأخلاق ۵۰۷. الخصال ۴۲۳ بالرقم ۲۳ من باب التسعه و أخرجه المؤلّف العلامه فی كتاب الآداب و السنن ج ۷۶ ص ۳۱۹ عن الدعوات للراوندی و الفقیه ۴ ر ۲۶۱. و النقره: منقطع القمحدوه فی القفا.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق و خصال و کتابهای دیگر: از سفارشهای پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله به علی علیه السلام آمده است: ای علی نه چیز فراموشی می آورند: خوردن سیب ترش، خوردن گشنیز، پنیر، باقیمانده آنچه موش خورده است، خواندن نوشته روی قبرها، راه رفتن میان دو زن، افکندن شپش زنده، حجامت بر مهره پشت، ایستاده بول کردن در آب راکد. - . مکارم الاخلاق

: ۵۰۷ – الخصال : ۴۲۳ -

**[ترجمه]

«۳»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]خصال: در خصال از ابی الحسن علیه السّلام مانند آن آمده است. - . الخصال : ۴۲۲ -

**[ترجمه]

بیان

الکزبره بضم الکاف و الباء و قد یفتح الباء و اختلف الأطباء فی طبعها فقیل بارد فی آخر الأولی یابس فی الثانیه و قیل إنها مرکّبه القوی و ذکروا لها فوائد کثیره شربا و ضمادا لکن ذکروا أن إدمانها و الإکثار منها یخلط الذهن و یظلم العین و یجفف المنی و یسکن الباه و یورث النسیان و لا یبعد حمل الأخبار علی الإکثار.

**[ترجمه]کزبره با کاف و باء بوده و گاهی با فتحه نیز به کار می رود، پزشکان در طبع آن اختلاف نظر دارند، برخی گفته اند در پایان درجه یک [و] سرد است و در درجه دو خشک است و گفته شده است که نیروی ترکیبی دارد و فوائد بسیاری برای نوشیدن آن و مالیدن آن ذکر شده است ولی گفته اند پیوسته خوردن و زیاد خوردن آن ذهن را در هم می ریزد و چشم را تاریک کرده و منی را می خشکاند و باه را کم کرده و فراموشی می آورد و حمل کردن اخبار بر زیاد خوردن آن بعید نیست .

**[ترجمه]

باب ۲۰ البصل و الثوم

روایات

«۱»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الثُّومِ وَ الْبَصَلِ يُجْعَلُ فِي الدَّوَاءِ قَبْلَ أَنْ يُطْبَخَ قَالَ لَا بَأْسَ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ أَكْلِ الثُّومِ وَ الْبَصَلِ بِالْخَلِّ قَالَ لَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]علی بن جعفر می گوید در باره سیر و پیاز که نپخته در دارو می گذارند از برادرش علیه السلام سوال کرد، حضرت فرمود: اشکالی ندارد و می گوید از خوردن سیر و پیاز با سرکه سوال کردم، فرمود: اشکالی ندارند. - . قرب الاسناد : ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكِسَائِيِّ عَنْ مُيَسِّرٍ بَيَّاعِ الزُّطِّيِّ وَ كَانَ خَالَهُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: كُلُوا الْبَصَلَ فَإِنَّ فِيهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ يُطَيِّبُ النَّكْهَةَ وَ يَشُدُّ اللِّثَةَ وَ يَزِيدُ فِي الْمَاءِ وَ الْجِمَاعِ (۳).

الكافي، عن علي بن بندار عن أبيه عن الهمداني: مثله (۴)

ص: ۲۴۶

۱- ۱. الخصال ۴۲۲ بالرقم ۲۲ من باب التسعه.

۲- ۲. قرب الإسناد ۱۵۴.

۳- ۳. الخصال ۱۵۷.

۴- ۴. الكافي ۶ ر ۳۷۴ و فيه الحسن بن عليّ الكسلان.

المحاسن، و المكارم، مرسلا: مثله (۱).

**[ترجمه]میسر زطیّ فروش می گوید شنیدم امام صادق علیه السّلام می فرمود: پیاز بخورید که سه خصلت دارد: دهن را خوشبو می کند، لثه را محکم و در منی و جماع می فزاید. - . الخصال : ۱۵۷ -

در کافی مانند آن آمده است - . الکافی ۶ : ۳۷۴ - ، در محاسن و مکارم نیز به صورت مرسل مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۵۲۲ – مکارم الاخلاق : ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۳»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الثُّومِ فَقَالَ إِنَّمَا نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْهُ لِرِيحِهِ فَقَالَ مَنْ أَكَلَ هَذِهِ الْبَقْلَةَ الْمُنْتِنَةَ فَلَا يَقْرَبْ مَسْجِدَنَا فَأَمَّا مَنْ أَكَلَهُ وَ لَمْ يَأْتِ الْمَسْجِدَ فَلَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: محمّد بن مسلم می گوید از امام باقر علیه السلام در باره سیر پرسیدم فرمود: همانا رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله آن را به خاطر بویش ممنوع کرد و فرمود: هر که این سبزی گندو را بخورد به مسجد ما نزدیک نشود و اما هر کس آن را بخورد و به مسجد نرود اشکالی ندارد. - . علل الشرایع ۲ : ۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَكَلَ هَذِهِ الْبَقْلَةَ فَلَا يَقْرَبْ مَسْجِدَنَا وَ لَمْ يَقُلْ إِنَّهُ حَرَامٌ (۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السلام می فرماید: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: هر کس این سبزی را بخورد به مسجد ما نزدیک نشود و نفرمود: که حرام است. - . علل الشرایع ۲ : ۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الرَّزَّازِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَفٍ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلْتُ

أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ أَكْلِ الْبَصَلِ وَ الْكُرَّاثِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِأَكْلِهِ مَطْبُوخاً وَ غَيْرَ مَطْبُوخٍ وَ لَكِنْ إِنْ أَكَلَ مِنْهُ مَا لَهُ أَذًى فَلَا يَخْرُجْ إِلَى الْمَسْجِدِ كَرَاهِيَةَ أَذَاهُ عَلَى مَنْ يُجَالِسُهُ (۴).

**[ترجمه]علل الشرايع: محمّد بن سنان مى گويد از امام صادق عليه السّلام در باره پياز و تره پرسيدم فرمود: خوردن پخته و خامشان ايرادى ندارد ولى اگر[كسى] از آن آنچه را كه موجب آزار مى شود بخورد به مسجد نرود كه مبادا همنشين خود را آزار دهد. - . علل الشرايع ۲ : ۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْبَصَلُ يُذْهِبُ النَّصَبَ وَ يَشُدُّ الْعَصَبَ وَ يَزِيدُ فِي الْمَاءِ وَ الْخُطَا وَ يَذْهَبُ بِالْحُمَّى (۵).

الْكَافِي، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ: مِثْلَهُ (۶)

إِلَّا أَنَّ فِيهِ وَ يَزِيدُ فِي الْخُطَا وَ يَزِيدُ فِي الْجِمَاعِ.

المكارم، مرسلا: مثله (۷)

۱- ۱. المحاسن ۵۲۲، مكارم الأخلاق ۲۰۹.
۲- ۲. علل الشرائع ج ۲ ص ۲۰۷.
۳- ۳. علل الشرائع ج ۲ ص ۲۰۷.
۴- ۴. علل الشرائع ج ۲ ص ۲۰۷.
۵- ۵. المحاسن: ۵۲۲ و قوله[و يشد العصب] ساقط من الكمبانىّ موجود فى المصدر و المخطوطه من البحار.
۶- ۶. الكافى ۶ ر ۳۷۴ و فيه. يزيد فى الخطا و يزيد فى الماء و يذهب بالحمى.
۷- ۷. مكارم الأخلاق ۲۰۸.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: پیاز، خستگی را می برد و عصب را محکم می کند و منی و جماع را می افزاید و تب را می برد. -. المحاسن : ۵۲۲ -

در کافی مانند آن آمده است -. الکافی ۶ : ۳۷۴ - جز آنکه در آن افزوده است گام زدن و جماع را می افزاید.

در مکارم هم مانند آن آمده است. -. مکارم الاخلاق : ۲۰۸ -

**[ترجمه]

بیان

الخطا جمع الخطوه و الزیاده فیها کنایه عن قوه المشی و زیادتها و ربما یقرأ بالحاء المهمله و الظاء المعجمه من حظی کل واحد من الزوجین عند صاحبه حظوه و المراد به الجماع و کأنه تصحیف لکن فی أکثر نسخ المکارم هکذا قال فی القاموس الحظوه بالضم و الکسر و الحظه کعده المکانه و الحظ من الرزق و الجمع حظی و حظاء و حظی کل واحد من الزوجین عند صاحبه کرضی و احتظی و هی حظیه و قرأ بعض المصحفین أیضا بالخاء و الظاء المعجمتین أی یکثر لحمه قال فی القاموس خظا لحمه خظوا کسموا اکتنز و الخظوان محرکه من رکب بعض لحمه بعضا و خظاه الله و أخظاه أضخمه و أعظمه و خظی لحمه خظی اکتنز و فرس خظ بظ و امرأه خظیه بظیه و أخظی سمن و سمن انتهی و لا یخفی ما فیه من التکلف مع عدم مساعده إملاء النسخ.

**[ترجمه]خُطا جمع خطوه است و زیادت در آن کنایه از نیرو و زیاد راه رفتن است و ممکن است با حاء و ظاء خوانده شود(حظا) که در این صورت از ریشه حظی کل واحد من الزوجین عند صاحبه حظوه گرفته شده است و به این معناست که هر کدام از زوجین نزد دیگری کامیاب شد. و این کنایه از جماع است. و گویا تصحیف می باشد ولی در بسیاری از نسخه های مکارم چنین آمده است. در قاموس گفته است: حظوه با ضمه و کسره و حظه مانند عده و به معنای جایگاه و شان می باشد و حظ من الرزق یعنی بهره ی از روزی. جمع آن حظی و حظاء می باشد. و [گفته می شود] هر کدام از زوجین از دیگری کامیاب شد. حظی مانند رضی بوده و [گفته می شود] احتظی یعنی بهره مند شد و هی حظیه یعنی او کنیز محبوبی است. و یکی از تصحیف کنان خظا، با خاء و ظاء نقطه دار خوانده است یعنی گوشت آن زیاد می شود. در قاموس گفته است: خظا لحمه خُظُوًّا مانند سموًّا یعنی گوشت پر و محکم شد. خظوان به کسی گفته می شود که بعضی گوشت آن بر بعض دیگر سوار شود و خظاه الله و أخظاه یعنی او را درشت و بزرگ کرد و خظی لحمه یعنی گوشت آن زیاد[پر] شد و گفته می شود فرس خظ بظ یعنی اسب چاق و امرأه خظیه بظیه یعنی زن چاق و أخظی یعنی چاق و چاق شد. و این تکلف است و مناسب املاء آن نیست.

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْمُبَارَكِ الدِّينَوَرِيِّ عَنْ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْبَصَلُ يُطَيِّبُ الْفَمَ وَ يَشُدُّ الظَّهْرَ وَ يُرِقُّ الْبَشَرَةَ(۱).

الکافی، عن علی بن محمد بن بندار عن السیاری: مثله (۲)

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۳)

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: پیاز دهان را خوشبو می کند و پشت را محکم کند و پوست را خرّم می کند. - . المحاسن : ۵۲۲ -

در کافی مانند آن آمده - . الکافی ۶ : ۳۷۴ - و در مکارم [نیز] مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۹ -

**[ترجمه]

بیان

کأن المراد برقه البشره صفاء اللون و عدم کمدته (۴) قال فی القانون البصل یحمر الوجه.

**[ترجمه]گویا مقصود از خرم کردن پوست، صفا دادن رنگ آن و عدم تغییر رنگ آن است و در قانون گفته است: پیاز چهره را سرخ می کند.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ حَسَّانَ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ قَالَ: ذَكَرَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْبَصَلَ فَقَالَ

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۲.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۷۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۲۰۹.

۴- ۴. الکمده: تغیر اللون و ذهان صفائه.

يُطَيِّبُ النَّكْهَهَ وَ يَذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ يَزِيدُ فِي الْجِمَاعِ (١).

الكافى، عن العده عن سهل عن منصور: مثله (٢)

**[ترجمه]محاسن: عبد اللّه بن محمّد جعفى مى گويد نزد امام صادق عليه السّلام نام پياز را بردند فرمود: دهن را خوشبو مى كند و بلغم را مى برد و بر جماع مى افزايد. - . المحاسن : ۵۲۲ -

در كافى مانند آن آمده است. - . الكافى ۶ : ۳۷۴ -

**[ترجمه]

بيان

تطيب النكهه و هى بالفتح ريح الفم آجلا لا ينافى البخر و نتنه عاجلا.

**[ترجمه]پاك و خوشبو كردن بوى دهان در آينده منافاتى با بوى بد فورى آن ندارد.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِذَا دَخَلْتُمْ بِلَاداً كُلُوا مِنْ بَصَلِهَا يَطْرُدْ عَنْكُمْ وَبَاءَهَا(٣).

الكافى، عن العده عن البرقى: مثله (۴)

المكارم، عن الباقر عليه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلى الله عليه و آله مى فرمايد: زمانى كه در بلادى وارد شديد از پياز آن بخوريد تا وباى آن را از شما دور كند. - . المحاسن : ۵۲۲ -

در كافى مانند آن آمده است - . الكافى ۶ : ۳۷۴ - و در مكارم نيز مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۰۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّضْرِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّا لَنَأْكُلُ الْبَصَلَ وَ الثُّومَ (۶).

**[ترجمه]محاسن: ابی جعفر علیه السّلام فرمود: البته ما پیاز و سیر می خوریم. - . المحاسن : ۵۲۳ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ،(۷)

عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ شُعَيْبِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ أَكْلِ الثُّومِ وَ الْبَصَلِ قَالَ لَا بَأْسَ بِأَكْلِهِ نِيّاً وَ فِی الْقِدْرِ(۸).

**[ترجمه]محاسن: از امام صادق علیه السّلام در باره خوردن سیر و پیاز سوال شد. حضرت فرمود: خوردن آن ها خام یا در دیگ اشکالی ندارد. - . المحاسن : ۵۲۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْخَثْعَمِيِّ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أَكْلِ الْبَصَلِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ نِيّاً وَ فِی الْقِدْرِ وَ لَا بَأْسَ أَنْ يَتَدَاوَوْا بِالثُّومِ وَ لَكِنْ إِذَا كَانَ ذَلِكَ فَلَا تَخْرُجْ إِلَى الْمَسْجِدِ(۹).

۱- ۱. المحاسن: ۵۲۲.

۲- ۲. الكافی ۶ ر ۳۷۴.

۳- ۳. المحاسن ۵۲۲.

۴- ۴. الكافی ۶ ر ۳۷۴.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۲۰۸.

۶- ۶. المحاسن: ۵۲۳.

۷- ۷. فی مطبوعه الكمبانیّ(الكافی) و هو سهو. و الصحيح ما فی الصلب كما فی المخطوطه و المحاسن.

۸- ۸. المحاسن: ۵۲۳.

۹- ۹. المحاسن: ۵۲۳.

الکافی، عن محمد بن یحیی عن أحمد بن محمد عن الحسین بن سعید عن حماد عن شعیب عن أبی بصیر عنه علیه السلام: مثله (۱)

**[ترجمه]محاسن: از امام صادق علیه السلام در مورد خوردن پیاز سوال شد. حضرت فرمود: خوردن آن ها خام یا در دیگ اشکالی ندارد و اشکالی ندارد که با سیر مداوا صورت گیرد ولی اگر چنین شد [کسی که آن را خورده] به مسجد نرود. - . المحاسن : ۵۲۳ -

در کافی مانند آن نقل شده است - . الکافی ۶ : ۳۷۵ - .

**[ترجمه]

بیان

فی النهایه النی هو الذی لم یطبخ أو طبخ و لم ینضج یقال ناء اللحم ینی ء نیئا بوزن ناع ینیع نیعا فهو نی ء بالکسر کنیع هذا هو الأصل و قد یترک الهمزه و یقلب یاء فیقال نی مشددا انتهی.

**[ترجمه]در نهایه گفته است«النیّ» به چیزی گفته می شود که نپخته است و یا آنکه پخته است اما [جا نیفتاده است] ناء ینیء بر وزن ناع ینیع به کار می رود و نیز گفته می شود فهو نیء یعنی آن نیم پز است. آنچه بیان شد اصل این کلمه است و بعضا بدون همزه به کار رفته و به یاء تبدیل می شود و گفته می شود«نیّ». پایان.

**[ترجمه]

أقول

رواه فی المکارم مرسلا(۲)

و فیه فقال لا بأس به توابل فی القدر و هو تصحیف حسن قال فی المصباح التابل بفتح الباء و قد یکسر هو الأبزار و یقال إنه معرب قال ابن الجوالیقی و عوام الناس تفرق بین التابل و الأبزار و العرب لا تفرق بینهما یقال توبلت القدر إذا أصلحتها بالتابل و الجمع التوابل.

**[ترجمه]در ضمن بیانی از «مکارم» به صورت مرسل روایت کرده - . مکارم الاخلاق : ۲۰۸ - و در آن آورده است که فرمود باکی بدان نیست برای ادویه دیگ غذا. و آن تصحیف نیکویی است. در مصباح گفته است: التابل با فتحه باء و گاهی نیز با کسره باء به کار می رود و به معنای ادویه جات است. و گفته شده است که معرب است. ابن جوالیقی گفته است: عوام الناس بین تابل و ابزار تفاوت قائلند و عرب بین آن دو تفاوتی قائل نیست. گفته می شود«تابلت القدر» یعنی دیگ را با ادویه آن را بهبود بخشیدم. جمع آن توابل است.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنِ الْحَسَنِ الزَّيَّاتِ قَالَ: لَمَّا أَنْ قَضَيْتُ نُسُكِی مَرَرْتُ بِالْمَدِينَهِ فَسَأَلْتُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالُوا هُوَ بِيَنْبُعَ فَأَتَيْتُ يَنْبُعَ فَقَالَ يَا حَسَنُ أَتَيْتَنِی إِلَی هَاهُنَا فَقُلْتُ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاکَ كَرِهْتُ أَنْ أَخْرُجَ وَ لَا أَلْقَاكَ فَقَالَ إِنِّی أَكَلْتُ هَذِهِ الْبَقْلَهَ يَعْنِی الثُّومَ فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَنَحَّی عَنْ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۳).

**[ترجمه]محاسن: حسن زیات می گوید زمانی که حجّم را انجام دادم به مدینه گذر کردم و از ابی جعفر علیه السّلام سوال کردم، گفتند: به ینبع رفته است و من به ینبع رفتم، فرمود: ای حسن تا اینجا به دنبال من آمدی؟ گفتم: آری قربان شوم. بد

داشتم که بروم و شما را زیارت نکنم، فرمود: من از این سبزی یعنی سیر خوردم و خواستم از مسجد رسول اللّه دور باشم. - . المحاسن : ۵۲۳ -

**[ترجمه]

بیان

ینبع کینصر قریه کبیره بها حصن علی سبع مراحل من المدینه من جهه البحر ذکره فی النهایه.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: ینبع بر وزن ینصر، دهی بزرگ و دارای دژ در هفت منزلی مدینه در سمت دریا است.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَكَلَ هَذِهِ الْبَقْلَهَ فَلَا يَقْرَبْ مَسْجِدَنَا وَ لَمْ يَقُلْ إِنَّهُ حَرَامٌ (۴).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: هر که از این سبزی بخورد به مسجد نیاید، و نفرمود حرام است. - . المحاسن : ۵۲۳ -

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَكَارِمُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا يَأْكُلُ الثُّومَ وَ لَا الْبَصَلَ وَ لَا الْكُرَّاثَ وَ لَا الْعَسَلَ الَّذِی فِيهِ الْمَغَافِيرُ وَ هُوَ مَا يَبْقَی

مِنَ الشَّجَرِ فِی بُطُونِ النَّحْلِ فَیُلْقِیهِ فِی الْعَسَلِ فَیَبْقَی

ص: ۲۵۰

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۷۵.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۲۰۸.

۳- ۳. المحاسن: ۵۲۳.

۴- ۴. المحاسن: ۵۲۳.

لَهُ رِيحٌ فِي الْفَمِ (۱).

وَ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِنَّا لَنَأْكُلُ الثُّومَ وَ الْبَصَلَ وَ الْكُرَّاثَ.

عَنِ الْفِرْدَوْسِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كُلُوا الثُّومَ فَلَوْ لَا أَنِّي أُنَاجِي الْمَلَكَ لَأَكَلْتُهُ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: لَا يَصْلُحُ أَكْلُ الثُّومِ إِلَّا مَطْبُوخاً(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله سیر و پیاز و تره و عسل مغافیر نمی خورد. [عسل مغافیر] آنچه از درخت است که در شکم زنبور می ماند و آن را در عسل می ریزد و بویی از آن در دهان باقی می ماند. - . مکارم الاخلاق : ۳۱ -

امام باقر علیه السّلام می فرماید: ما سیر و پیاز و تره می خوریم.

پیامبر اکرم صلی اللَّه علیه و آله فرمود: سیر بخورید و اگر من با ملک هم راز نبودم آن را می خوردم.

امام علی علیه السلام می فرماید: سیر، تنها اگر پخته شود عیبش برطرف می شود. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۸ -

**[ترجمه]

بیان

فی النهایه المغافیر شی ء ینضجه شجر العرفط حلو کالناطف واحدها مغفور بالضم و له ریح کریهه منکره و یقال أیضا المغاثیر بالثاء المثلثه.

**[ترجمه]در نهایه گفته است: المغافیر چیزی است که درخت عرفط موجب رسیده شده آن می شود، همچون ناطف(شکر و سفیده تخم مرغ روی نان شیرینی یا خامه روی شیرینی) شیرین است، مفرد آن مغفور با ضمه است و دارای بوی بد و ناپسندی است و همچنین به آن مغاثیر نیز گفته می شود .

**[ترجمه]

«۱۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَكَلَ هَذِهِ الْبَقْلَةَ الْمُنْتِنَةَ الثُّومَ وَ الْبَصَلَ فَلَا يَغْشَانَا فِي مَجَالِسِنَا وَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَّى بِمَا يَتَأَذَّى بِهِ الْمُسْلِمُ.

تذنیب: قال فی بحر الجواهر البصل حار یابس فی الرابعه و قیل فی الثالثه و فیه رطوبه فضلیه ملطف مقطع و فیه مع قبضه جلاء و

تفتيح قوى و فيه نفخ و جذب للدم إلى الخارج و بزره إذا طلى به أذهب البهق و يقلع البياض من العين مع العسل و نافع لداء الثعلب إذا دلك حوله و هو بالملح يقطع الثآليل و يفتح أفواه عروق البواسير مهيج للباه جدا و يصدع و الإكثار من أكله يسبت و يضر بالعقل و يقوى المعده و يشهى و يعطش و شمه ينفع الغثيان من شرب الدواء و إن أكل فى الأسفار و المواضع المختلفه المياه نفع من ضرر اختلافها و ماؤه يدر الطمث و يلين الطبيعه.

و فى الجامع إذا قطر ماء البصل وحده فى أذن نفع من ثقل السمع و طنينها و سيلان القيح منها و من الماء إذا وقع فيها.

و قال الثوم صنفان برى و بستانى قال جالينوس حار يابس فى الثالثه و قيل فى الرابعه ينفع كهبه الدم و يقتل القمل و الصئبان و يصدع و يضر البصر

ص: ٢٥١

١- ١. مكارم الأخلاق: ٣١.

٢- ٢. المصدر ص ٢٠٨.

أكثر من البصل لقوه تحليله و شده تجفيفه و ينفع من وجع الظهر و الورك و هو يقوم مقام الترياق فى لسع الهوام البارده و هو بالجمله حافظ لصحه المبرودين و الشيوخ جدا مقو لحرارتهم الغريزيه طارد للرياح الغليظه و ينفع من تقطير البول للشيوخ و خير صنعته أن يسلق بالماء و الملح ثم يخرج و يطبخ بدهن اللوز ثم يؤكل و يمص بعده الرمان و التفاح و إذا أحرق و سحق و عجن بعسل و وضع على لسعه الحيه أبرئ و للثوم منفعه عجيبه فى قتل حب القرع.

**[ترجمه]پيغمبر صلى اللّه عليه و آله فرمود: هر كه اين سبزى گندو را بخورد كه سير و پياز است با ما هم نشينى نكند و به راستى كه فرشته ها از آنچه مسلمان آزار ببينند. آزار مى كشند.

دنباله : در بحر الجواهر گفته است: پياز گرم است و خشک از درجه چهار و بنا به قولى در درجه سه، رطوبت افزون دارد، لطيف كننده و برنده است و با اينكه قابض است پاک كننده و گشاينده قوى اى است، و نفخ دارد و خون را به برون كشاند، و اگر تخمش را به تن بمالند سفيدى بدن را بر مى اندازد و با عسل به چشم مى كشند و سفيدى آن را مى برد و ماليدن آن بر اطراف داء الثعلب(نوعى بيمارى كه باعث ريزش مو مى شود) براى آن خوب است، و با نمک زگيل را مى برد و در دمل و عقده بواسير را بگشايد، و باه را جدّا به هيجان مى آورد و سر درد مى آورد، و زياد خوردن آن خموشى مى آورد و به خرد زيان مى رساند، معده را قوى مى كند و اشتهاء آور است و موجب عطش مى شود، و بوى آن براى بيهوشى ناشى از دارو نافع است و اگر در سفر و بر سر آبهاى گوناگون خورده شود براى زيان اختلاف آنها نافع است، آب آن حيض را مى گشايد و طبع را نرم مى كند.

در كتاب جامع گفته است: اگر آب خالص پياز را به گوش بچكانند براى سنگينى و طنين و چرک ريزى آن و آبى كه در آن رفته خوب است. و گفته است: سير دو نوع است، دشتى و بستانى.

جالينوس گفته است: گرم و خشک است در درجه سه و گفته شده است در درجه چهار. براى تيرگى خون خوبست و شپش و رشک را مى كشد و سر درد مى آورد ، و زياد خوردن آن همچون پياز، ديده را زيان مى رساند چون بسيار تحليل كرده و به سختى مى خشكاند، و براى درد پشت و ران خوب است و براى گزيدن حشراتى كه زهر سرد دارند همچون ترياق است، و خلاصه اينكه تندرستى سرمازده ها و پيرها كه حرارت غريزى آنها كاسته شده را حفظ مى كند و هم را بادهاى غليظ را مى راند و از چكيدن بول افراد پير جلوگيرى مى كند، و بهتر ساختن آن به اين شكل است كه با آب و نمک پوست كنده شود و سپس آن را بيرون آورده و با روغن بادام مى پزند و سپس خورده مى شود و پس از آن انار و سيب را مى مكند، و چنانچه آن را بسوزانند و بسايند و با عسل خمير كنند و بر جاى نيش مار بگذارند خوب مى شود، و سير اثر عجيبى در كشتن كرم كدو دارد.

**[ترجمه]

«۱۷»

التَّهْذِيبُ، بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ حَدَّثَنِي مَنْ أُصَدِّقُ مِنْ أَصْحَابِنَا: أَنَّهُ سَأَلَ أَحَدَهُمَا عليهما السلام

عَنْ ذَلِکَ یَعْنِی أَکْلَ الثُّومِ فَقَالَ أَعِدْ کُلَّ صَلَاهٍ صَلَّیْتَهَا مَا دُمْتَ تَأْکُلُهُ (۱).

**[ترجمه]از یکی از دو امام علیهما السّلام پرسش شد از این، یعنی از خوردن سیر، فرمود: تا زمانی که آن را می خوری هر نمازی خواندی اعاده کن. - . التهذیب ۹ : ۹۶ -

**[ترجمه]

بیان

حمله الشیخ و غیره علی التغلیظ فی الکراهه و استحباب الإعاده و نقلوا الإجماع علی نفی وجوبها.

**[ترجمه]شیخ و غیر او این روایت را به شدت کراهت و استحباب اعاده نماز تعبیر کرده اند و گفته اند عدم وجوب اعاده نماز، اجماعی است.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْفِرْدَوْسُ، عَنْ أَبِی الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِذَا دَخَلْتُمْ بَلْدَهً وَبِیئاً فَخِفْتُمْ وَبَاءَهَا فَعَلَیْکُمْ بِبَصَلِهَا فَإِنَّهُ یُجَلِّی الْبَصَرَ وَ یُنَقِّی الشَّعْرَ وَ یَزِیدُ فِی مَاءِ الصُّلْبِ وَ یَزِیدُ فِی الْخُطَا وَ یَذْهَبُ بالحماء [بِالْحُمَّی] وَ هُوَ السَّوَادُ فِی الْوَجْهِ وَ الْإِعْیَاءِ أَیْضاً.

**[ترجمه]پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله فرمود: زمانی که در شهری یا ساختمانی وارد شدید و از وباء آن ترسیدید پیازش را بخورید که دیده را روشن می کند و موها را پاک می کند و منی را می افزاید و نیروی رفتن را می افزاید و تیرگی چهره و خستگی را می بَرد .

**[ترجمه]

باب ۲۱ القثّاء

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْیَقْطِینِیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ الْوَاسِطِیِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِذَا أَکَلْتُمُ الْقِثَّاءَ فَکُلُوهُ مِنْ أَسْفَلِهِ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِبَرَکَتِهِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: زمانی که خیار می خورید، آن را از ته بخورید زیرا برکت بیشتری دارد. -

. المحاسن : ۵۵۷ –

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحَجَّالِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ

ص: ۲۵۲

۱- ۱. التهذیب ج ۹ ص ۹۶.

۲- ۲. المحاسن: ۵۵۷.

صلى الله علیه و آله یَأْكُلُ الْقِثَّاءَ بِالْمِلْحِ (١).

المكارم، عنه علیه السلام: مثل الخبرين (٢).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله خيار را با نمک می خورد. - . المحاسن : ۵۵۷ -

در مکارم مانند اين دو خبر ذکر شده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۱۲ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله یَأْكُلُ الْقِثَّاءَ بِالرُّطَبِ وَ الْقِثَّاءَ بِالْمِلْحِ (٣).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: پيامبر اکرم صلى اللّه عليه و آله خيار را با خرما می خورد و خيار را با نمک می خورد. - . مكارم الاخلاق : ۲۹ -

**[ترجمه]

«۴»

الْفِرْدَوْسُ عَنْ وَابِصَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله علیه و آله قَالَ: إِذَا أَكَلْتُمُ الْقِثَّاءَ فَكُلُوا مِنْ أَسْفَلِهِ.

**[ترجمه]پيامبر اکرم صلى اللّه عليه و فرمود: زمانی که خيار می خوريد از ته آن بخوريد.

**[ترجمه]

بيان

فی تهذيب الأسماء القثاء بكسر القاف و ضمها ممدودا من الثمار المعروفه و فی المغرب أن الخيار مرادف للقثاء و هو الذی صرح به الجوهری و يظهر من بعض الأطباء أن القثاء هو الطويل المعوج و القثد و الخيار هو القصير المعروف ببادرنك فی لغه العجم ففی جامع البغدادی الخيار معروف و هو بارد رطب فی آخر الثانيه و بذره أبرد و جرمه أغلظ و أثقل و أبرد من القثاء فهو لذلك أشد تطفئه و تبريدا و يولد البلغم الغليظ و يضر عصب المعده و يفجج الغذاء و يولد الخام و أجوده ما كان صغير الجثه دقيق الحب غزيره متكاثفا و لا ينبغی أن يؤكل سوى لبه و هو يطفئ حراره الكبد و المعده الملتهبين و شمه يرد إلى النفس قوتها و يسكن الضعف الحادث من الاختلاف الحادث من حراره مفرطه لو كان أصابه غشی و بزره نافع من احتراق الصفراء و ورم الكبد الحار و الطحال و أوجاع الريه و قروحها الحاره و يدر البول.

و قال فی القثاء هو صنفان کازرونی هو طوال کبار یجی ء فی فصل الربیع قلیل البزر شحم الجرم و صنف یأتی فی أواخر الصیف یسمی النیشابوری و هو کثیر البزر و هو أعذب و أحلی من الأول و هو بارد رطب فی آخر الثانیه و هو أخف من الخیار و أسرع نزولا انتهی.

**[ترجمه]در تهذیب الاسماء آمده است: قثاء با کسره قاف و ضمه آن و به حالت ممدود از میوه های معروف است و در مغرب خیار مترادف با قثاء می باشد و جواهری نیز بر این معنا تصریح کرده است و از برخی پزشکان نیز چنین بر می آید که قثاء، دراز و کج بوده و قثد و خیار کوتاه است و در لغت عجم معروف به بادرنک است. در جامع بغدادی آمده است: خیار شناخته شده است و سرد و تر است در آخر درجه دو و تخم آن سردتر است و جرم آن غلیظتر و سنگینتر و سردتر از قثاء(خیار شنبر) است و از این رو بیشتر حرارت را خاموش می کند و بلغم غلیظ پدید می آورد و به پی معده زیان می رساند و غذا را می بندد و خام می کند، و بهترین آن کوچک، با دانه باریک،و پر دانه و درهم آن است، و شایسته نیست که به جز مغز آن خورده شود و آن حرارت کبد و معده را خاموش می کند، و بویش نیروی نفس باز می گرداند و ضعفی که از اختلاف حرارت زیاد ایجاد شده و غش آور شده باشد را آرام می کند، تخم آن برای سوزش از صفراء و ورم کبد گرم و طحال و دردهای شش و زخم و دمل گرمائی آن خوب است و بول گشا است. در باره قثاء گفته است: دو نوع است؛ کازرونی که دراز و بزرگ که در فصل بهار می آید، تخم آن اندک و جرم آن پر پیه است و نوع دوم در پایان تابستان می آید که آن را نیشابوری می گویند، تخم زیادی دارد و خوشمزه تر و شیرین تر از نخست است، سرد و تر در پایان درجه دو است، و از خیار سبکتر بوده و زودتر دفع می شود. پایان.

**[ترجمه]

أقول

رَوَی الْعَامَّهُ فِی صِحَاحِهِمْ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله کَانَ یَأْکُلُ الرُّطَبَ بِالْقِثَّاءِ.

ص: ۲۵۳

۱- ۱. المحاسن: ۵۵۷.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۲۱۲.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۲۹.

وَ رَوَوْا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ أَنَّهُ قَالَ: رَأَيْتُ فِي يَمِينِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قِثَّاءً وَ فِي شِمَالِهِ رُطَباً وَ هُوَ يَأْكُلُ مِنْ ذَا مَرَّةً وَ مِنْ ذَا مَرَّةً(1).

و قال القرطبى يؤخذ منه جواز مراعاه صفات الأطعمه و طبائعها و استعمالها على الوجه اللائق بها على قاعده الطب لأن فى الرطب حراره و فى القثاء بروده فإذا أكلا معا اعتدلا و هذا أصل كبير فى المركبات من الأدويه.

ص: ۲۵۴

۱- ۱. راجع صحيح البخارىّ كتاب الاطعمه الباب ۳۹ و ۴۵ و ۴۷، صحيح مسلم كتاب الاشربه بالرقم ۱۴۸ سنن ابى داود كتاب الاطعمه بالرقم ۴۴، الترمذى ۳۷، ابن ماجه ۳۷ سنن الدارمىّ ۲۴، مسند ابن حنبل ۱ ر ۲۰۳ و ۲۰۴.

**[ترجمه]عامه در کتب صحاح خود روایت کرده اند که پیامبر صلی اللّه علیه و آله خیار را با خرما می خورد.

و از عبد اللّه بن جعفر آورده اند که گفت: دیدم در دست راست پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم خیار بود و در دست چپ ایشان خرما، و او یک بار از این می خورد و یک بار از آن. - . صحیح البخاری کتاب الاطعمه الباب : ۳۹ و ۴۵ و ۴۷ – صحیح مسلم کتاب الاشربه بالرقم ۱۴۸ – سنن ابی داود کتاب الاطعمه بالرقم ۴۴ – الترمذی : ۳۷- ابن ماجه : ۳۷ – سنن الدارمی : ۲۴ – مسند ابن حنبل ۱ : ۲۰۳ و ۲۰۴ -

قرطبی گفته است: از این حدیث استفاده می شود که رعایت صفات و طبع خوراکها و به کار بردن آن ها به گونه ای که سزاوار است موافق دستور طبّ جایز است. زیرا خرما گرم است و خیار سرد و چون با هم خورده شوند معتدل می شوند، و این اصل مهمی در داروهای ترکیبی می باشد .

**[ترجمه]

أبواب الحبوب

باب ۱ الحنطه و الشعیر و بدو خلقهما

روایات

«۱»

الْعِلَلُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِيسَى بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِّ الْعُمَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ الشَّعِيرَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى أَمَرَ آدَمَ علیه السلام أَنِ ازْرَعْ مِمَّا اخْتَرْتَ لِنَفْسِکَ وَ جَاءَهُ جَبْرَئِيلُ بِقَبْضَهٍ مِنَ الْحِنْطَهِ فَقَبَضَ آدَمُ عَلَى قَبْضَهٍ وَ قَبَضَتْ حَوَّاءُ عَلَى أُخْرَى فَقَالَ آدَمُ لِحَوَّاءَ لَا تَزْرَعِی أَنْتِ فَلَمْ تَقْبَلْ أَمْرَ آدَمَ فَكُلُّ مَا زرعت حواء [زَرَعَ آدَمُ] جَاءَ حِنْطَهً وَ كُلُّ مَا زَرَعَتْ حَوَّاءُ جَاءَ شَعِيراً(۱).

الْمَكَارِمُ، مِنْ كِتَابِ النُّبُوَّهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا زَالَ طَعَامُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الشَّعِيرَ حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: كَانَ قُوتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الشَّعِيرَ وَ حَلْوَاهُ التَّمْرَ وَ إِدَامُهُ الزَّيْتَ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: لَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِی شَيْ ءٍ شِفَاءً أَكْثَرَ مِنَ الشَّعِيرِ مَا جَعَلَهُ اللَّهُ غِذَاءَ الْأَنْبِيَاءِ علیهم السلام (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: از امام علی بن ابی طالب علیه السّلام سوال شد که خداوند جو را از چه آفریده است؟ فرمود: خداوند تبارک و تعالی به آدم فرمود هر چه برای خود می خواهی بکار و جبرئیل یک مشت گندم برایش آورد، و آدم مشتی از آن برگرفت و حوا هم مشتی، و آدم به حواء فرمود تو نکار و دستور آدم را نپذیرفت و هر چه را آدم کشت گندم بر آورد و هر

چه را حواء کشت جو بر آورد. - . علل الشرایع ۲ : ۲۶۱ -

امام صادق علیه السّلام فرمود: پیوسته خوراک پیامبر صلی الله علیه و آله جو بود تا اینکه خداوند جانش را گرفت.

امام صادق علیه السّلام فرمود: خوراک رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نان جو بود و شیرینیش خرما و نان خورشش روغن زیتون.

و فرمود: اگر خداوند در چیزی [به جز] از جو درمان بیشتری می دانست آن را خوراک پیغمبرانش علیهم السّلام نمی ساخت. - . مکارم الاخلاق : ۱۷۷ -

**[ترجمه]

فائده

المشهور بين الأطباء أن الحنطه حاره معتدله فى الرطوبه و اليبس و المقلوه منهما بطيئه الهضم يولد الدود و حب القرع و الحنطه الكبيره الحمراء

ص: ۲۵۵

۱- ۱. علل الشرائع ۲ ر ۲۶۱.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۷۷.

أغـذی و الشـعیر بارد یابس فی الأول و قیل فی الثانیه أقل غـذاء من الحنطه و ینفع الجرب و الکلف طلاء و ضـمادا بدقیقه و هو ردی للمعده و ماؤه رطب بارد و هو أوفق غذاء للمحمومین و أسـرع انحدارا من ماء الحنطه و ینفع الصدر و السـعال و هو أغذی من سویقه و لا یخلو من نفخ لکن نفخ السویق أکثر.

**[ترجمه]میان اطباء معروفست که گندم گرم است و رطوبت و خشکی معتدلی دارد، و گندم جوشیده دیر هضم است و گرم و کرم کدو پدید آرد و گندم درشت سرخ مغذی تر است، و جو سرد است و خشک در درجه یکم و به قولی در درجه دوم و گفته شده است در دوم، کم غذاده تر از گندم است و به شکل روغن یا پماد با آرد آن برای بیماری گری و کلف[لک دار و خال خال شـدن] خوب است و برای معـده ناپسـند است و آب آن، تر و سـرد است و آن سازگارترین غـذا برای تب دارها می باشد و نسبت به آب گندم سـریع تر سـرازیر می شود و برای سـینه و سرفه خوب است، نانش از قاووتش غذاده تر است و نفخ آور است و نفخ قاووتش بیشتر است .

**[ترجمه]

باب ۲ الماش و اللوبیا و الجاورس

روایات

«۱»

الْمَکَارِمُ: سَأَلَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا الرِّضَا علیه السلام عَنِ الْبَهَقِ قَالَ فَأَمَرَنِی أَنْ أَطْبُخَ الْمَاشَ وَ أَتَحَسَّاهُ وَ أَجْعَلَهُ طَعَامِی فَفَعَلْتُ أَیَّاماً فَعُوفِیتُ.

وَ عَنْهُ علیه السلام أَیْضاً قَالَ: خُذِ الْمَاشَ الرَّطْبَ فِی أَیَّامِهِ وَ دُقَّهُ مَعَ وَرَقِهِ وَ اعْصِرِ الْمَاءَ وَ اشْرَبْهُ عَلَی الرِّیقِ وَ اطْلِهِ عَلَی الْبَهَقِ فَفَعَلْتُ فَعُوفِیتُ (۱).

**[ترجمه]یکی از یاران ما از امام هشـتم علیه السـلام از درمان سـفیده پوست پرسید، می گوید حضرت به من فرمود: ماش را بپزم و آبش را بنوشم و آن را خوراک خود نمایم و چند روز انجام دادم و بهبود یافتم.

و از او علیه السّلام روایت شده است که فرمود: ماش تازه را در زمان آن بگیر و به همراه برگش بکوب و آبش را بفشار و آن را ناشتا بنوش و بر سفیده بمال و چنین کردم و بهبود یافتم. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۴ -

**[ترجمه]

«۲»

الْکَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْجَلَّابِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: شَکَا رَجُلٌ إِلَی أَبِی

الْحَسَنِ علیه السلام الْبَهَقَ فَأَمَرَهُ أَنْ یَطْبُخَ الْمَاشَ وَ یَتَحَسَّاهُ وَ یَجْعَلَهُ فِی طَعَامِهِ (۲).

**[ترجمه]کـافی: مردی از سـفیده پوست به ابی الحسن علیه السّـلام شـکوه کرد، ایشان به او فرمود که ماش را بپزد و آبش را سر بکشد و آن را در خوراک خود قرار بدهد. - . الکافی ۶ : ۳۴۴ -

**[ترجمه]

بیان

قـال فی القـاموس المـاش حبّ معروف معتـدل و خلطه محمـود نـافع للمحمـوم و المزکـوم ملین و إذا طبـخ بالخـل نفـع الجرب المتقرح و ضماده یقوی الأعضاء الواهیه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: ماش دانه شـناخته شده ایست [که]معتدل [بوده] و خلطش پسـندیده است و برای تب و زکام سودمند است، نرم است و اگر با سرکه پخته شود برای کچلی دمل دار خوبست و پماد آن عضو سست را نیرو می بخشد.

**[ترجمه]

«۳»

الْکَافِی، عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اللُّوبِیَا تَطْرُدُ الرِّیَاحَ الْمُسْتَبْطِنَةَ(۳).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: لوبیا بادهای برآمده را می راند. - . الکافی ۶ : ۳۴۴ -

**[ترجمه]

بیان

قال صاحب بحر الجواهر اللوبیاء و اللوبیا بالمد و القصر من الحبوب المعروفه حار فی الأصل معتدل فی الیبوسه و قیل بارد یابس منق من دم النفاس

ص: ۲۵۶

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۲۱۴.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۴۴.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۳۴۴.

مدر للطمث و البول مخصب للبدن مخرج للأجنه و المشیمه.

**[ترجمه]صاحب بحر الجواهر گفته است: لوبیاء و لوبیا از دانه های شناخته شده است، در اصل گرم است و خشکی میانه ای دارد و گفته شده است سرد و خشک است خون زایش[نفاس] را برآورد، گشاینده حیض و بول است، فربه کننده تن است، جنین و مشیمه[پوسته ای که جنین در آن قرار دارد] را خارج می کند.

**[ترجمه]

«۴»

الْکَافِی، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ نُوحٍ قَالَ: حَدَّثَنِی مَنْ أَکَلَ مَعَ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام هَرِیسَهً بِالْجَاوَرْسِ فَقَالَ أَمَا إِنَّهُ طَعَامٌ لَیْسَ فِیهِ ثِقَلٌ وَ لَا لَهُ غَائِلَهٌ وَ إِنَّهُ أَعْجَبَنِی فَأَمَرْتُ أَنْ یُتَّخَذَ لِی وَ هُوَ بِاللَّبَنِ أَنْفَعُ وَ أَلْیَنُ فِی الْمَعِدَهِ(۱).

**[ترجمه]کافی: کسی که با ابی الحسن علیه السّلام حلیم با گاورس خورده بود می گوید حضرت فرمود: این خوراکیست که سنگینی و بلائی ندارد و من از آن خوشم می آید و دستور دادم[خواستم] که از آن برایم درست کنند و آن با شیر، در معده سودمندتر و نرم تر است. - . الکافی ۶ : ۳۴۴ -

**[ترجمه]

بیان

فی بحر الجواهر جاورس معرب کاورس و هو خیر من الدخن فی جمیع أحواله إلا أنه أقوی قبضا بارد فی الأولی یابس فی الثانیه قابض مجفف یسکن الوجع و یحلل النفخ إذا قلی و کمد حارا(۲)

و یولد دما ردیا و لو طبخ باللبن قل ضرره و هو قلیل الغذاء بطی ء الهضم و قال ابن بیطار الجاورس عند الأطباء صنفان من الدخن صغیر الحب شدید القبض أغبر اللون و هو عند جمیع الرواه الدخن نفسه غیر أن أبا حنیفه الدینوری خاصه من بینهم قال الدخن جنسان أحدهما زلال وقاص و الآخر أخرس و قال الجاورس فارسی و الدخن عربی و قال ابن ماسه إذا طبخ مع اللبن و اتخذ منه دقیقه حیسا و صیر معه شی ء من الشحوم غذی البدن غذاء صالحا و هو أفضل من الدخن و أغذی و أسرع انهضاما و أقل حبسا للطبیعه.

**[ترجمه]در بحر الجواهر گفته است: جاورس معرب گاورس است و آن در هر حالش بهتر از دخن است (ذرّت خوشه ای) به جز اینکه آن گیراتر است و سرد در درجه یکم است و خشک در درجه دوم. قابض است و خشک کننده، درد را آرام می کند و در صورتی که جوشانده شود و در اثر گرما تغییر رنگ دهد نفخ را فرو می نشاند، و خون فاسدی تولید می کند، و اگر آن را با شیر بپزند زیانش کمتر می شود، مایه غذائیش اندک است و کند هضم است، ابن بیطار گفته است: گاورس نزد پزشکان دو نوع از دخن است که دارای دانه کوچک، قبض سخت، و رنگی خاکی است و همه راویان لغت آن را خود دخن

می دانند به جز ابی حنیفه دینوری از میان همه که گفته است: دخن دو جنس است یکی زلال و چرخان و دیگری خود نگهدار و گفته است: جاورس واژه پارسی است و دخن عربی است، ابن ماسه گفته است: زمانی که با شیر پخته شود و از آرد آن سوپی مهیا شود و قدری پیه و چربی در آن ریزند غذای خوبی برای بدن می شود و از دخن برتر و مغذی تر است و زودتر هضم می شود و کمتر طبع را بند می آورد .

**[ترجمه]

باب ۳ العدس

روایات

«۱»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَیْکُمْ بِالْعَدَسِ فَإِنَّهُ مُبَارَکٌ مُقَدَّسٌ یُرِقُّ الْقَلْبَ وَ یُکْثِرُ الدَّمْعَهَ وَ قَدْ بَارَکَ فِیهِ سَبْعُونَ نَبِیّاً آخِرُهُمْ عِیسَی ابْنُ مَرْیَمَ علیه السلام (۳).

صحیفه الرضا و المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۴)

ص: ۲۵۷

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۴۴.

۲- ۲. یقلی و یجعل فی کیس و یوضع علی الموضع الوجع یشتفی به و الفعل کماد.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۴۱.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۲۱۵، صحیفه الرضا: ۲۵.

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خـدا صـلی اللّه علیه و آله فرمود: بر شـما باد خوردن عدس، چون مبارک و مقدس است، دل را نرم می کند و اشک را می افزاید و البته هفتاد پیغمبر به آن برکت بخشیده اند که آخرین آنها عیسی بن مریم علیه السّلام بوده است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۱ -

در «صحیفه رضا» و «مکارم» مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۵ – صحیفه الرضا : ۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

و قد بارک فیه أی دعوا له بالبرکه أو بینوا برکتها و منافعها.

**[ترجمه]برکت بخشیده اند یعنی برای برکتش دعا کرده اند یا برکت و منافع آن را بیان کرده اند.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَیْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَکَا رَجُلٌ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَسَاوَهَ الْقَلْبِ فَقَالَ لَهُ عَلَیْکَ بِالْعَدَسِ فَإِنَّهُ یُرِقُّ الْقَلْبَ وَ یُسْرِعُ الدَّمْعَهَ وَ قَدْ بَارَکَ عَلَیْهِ سَبْعُونَ نَبِیّاً(۱).

**[ترجمه]محاسن: مردی از قساوت قلب به پیامبر صلی اللّه علیه و آله شکایت کرد، فرمود: بر تو باد خوردن عدس، که دل را نرم و اشک را بزودی روان می سازد و هفتاد پیامبر به آن برکت بخشیده اند. - . المحاسن : ۵۰۴ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: أَکْلُ الْعَدَسِ یُرِقُّ الْقَلْبَ وَ یُسْرِعُ الدَّمْعَهَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السلام می فرماید: خوردن عدس قلب را نرم می کند و اشک را جاری می سازد. - . المحاسن : ۵۰۴ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ التَّبُوكِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَالِسٌ فِي مُصَلَّاهُ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ التَّيِّهَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَأَجْلِسُ إِلَيْكَ كَثِيراً وَ أَسْمَعُ مِنْكَ كَثِيراً فَمَا يُرِقُّ قَلْبِي وَ مَا تُسْرِعُ دَمْعَتِي فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَا ابْنَ التَّيِّهَانِ عَلَيْكَ بِالْعَدَسِ فَكُلْهُ فَإِنَّهُ يُرِقُّ الْقَلْبَ وَ يُسْرِعُ الدَّمْعَةَ وَ قَدْ بَارَكَ عَلَيْهِ سَبْعُونَ نَبِيّاً(۳).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: وقتی که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله بر نمازگاهش نشسته بود مردی به نام عبد اللّٰه بن تیهان از انصار نزد از ایشان آمد و گفت: یا رسول اللّٰه راستی که من بسیار در حضور تو می نشینم و بسیار سخنت را می شنوم و[لی] دلم نرم نمی شود و اشکم زود جاری نمی شود، پیامبر صلی اللّٰه علیه و آله و به او فرمود: ای پسر تیهان بر تو باد خوردن عدس، آن را بخور که دل را نازک می کند و زود اشک را جاری می سازد، و البته هفتاد پیغمبر به آن برکت دادند. - . المحاسن : ۵۰۴ -

در «مکارم» مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۵ -

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ: كَانَ فِيمَا أَوْصَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً علیه السلام أَنْ قَالَ يَا عَلِيُّ كُلِ الْعَدَسَ فَإِنَّهُ مُبَارَكٌ مُقَدَّسٌ وَ هُوَ يُرِقُّ الْقَلْبَ وَ يُكْثِرُ الدَّمْعَةَ وَ إِنَّهُ بَارَكَ عَلَيْهِ سَبْعُونَ نَبِيّاً(۵).

**[ترجمه]محاسن: از جمله چیزهایی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله علی علیه السلام را به آن وصیت می کرد این بود که می فرمود: ای علی عدس بخود چرا که آن مبارک و مقدس است و قلب را نازک می کند و اشک را جاری می سازد و هفتاد پیامبر به آن برکت بخشیده اند. - . المحاسن : ۵۰۴ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ فُرَاتِ بْنِ أَحْنَفَ: أَنَّ بَعْضَ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ شَكَا إِلَى اللَّهِ قَسْوَةَ الْقَلْبِ وَ قِلَّةَ الدَّمْعَةِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ كُلِ الْعَدَسَ فَأَكَلَ الْعَدَسَ فَرَقَّ قَلْبُهُ وَ كَثُرَتْ دَمْعَتُهُ (۶).

**[ترجمه]محاسن: یکی از پیغمبران بنی اسرائیل از قساوت قلبش و از کمی اشکش به خدا شکایت کرد و و خدا به او وحی کرد که عدس بخور و عدس خورد و دلش نرم شد و اشکش افزون شد. - . المحاسن : ۵۰۴ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ إِسْحَاقَ الْحَذَّاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ قَالَ: أَكَلْتُ عِنْدَ

ص: ۲۵۸

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۴.

۲- ۲. المحاسن: ۵۰۴.

۳- ۳. المحاسن: ۵۰۴.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ۲۱۵.

۵- ۵. المحاسن: ۵۰۴.

۶- ۶. المحاسن: ۵۰۴.

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَرَقَهً بِعَدَسٍ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ هَؤُلَاءِ یَقُولُونَ إِنَّ الْعَدَسَ قَدَّسَ عَلَیْهِ ثَمَانُونَ نَبِیّاً فَقَالَ کَذَبُوا وَ لَا عشرین [عِشْرُونَ] نَبِیّاً(۱).

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ یُرِقُّ الْقَلْبَ وَ یُسْرِعُ دَمْعَهَ الْعَیْنَیْنِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: محمّد بن فیض می گوید نزد امام صادق علیه السّلام شوربای عدس خوردم و گفتم قربانت شوم راستش آنان می گویند هشتاد پیغمبر عدس را تقدیس کرده اند، فرمود: دروغ می گویند و نه بیست پیغمبر. - . المحاسن : ۵۰۴ -

روایت شده است که آن دل را نرم می کند و اشک دو چشم را زود جاری می سازد. - . المحاسن : ۵۰۴ -

**[ترجمه]

بیان

نفی تقدیس الأنبیاء لا ینافی مبارکتهم فإن التقدیس الحکم بالطهاره و التنزه أو الدعاء له بالطهاره و هذا معنی أرفع من البرکه و النفع و یحتمل أن یکون المراد بالعدس هنا غیر ما أرید به فی سائر الأخبار فإنه سیأتی أن العدس یطلق علی الحمص و سیأتی إشعار بهذا الجمع فلا تغفل.

**[ترجمه]نفی تقدیس پیغمبران با برکت دادن آنان منافات ندارد زیرا تقدیس، حکم به پاکی و منزه بودن است یا دعا برای پاکی است و این معنی فراتر از برکت و نفع است و ممکن است مقصود از عدس در اینجا به جز عدسی باشد که در اخبار دیگر است زیرا در ادامه خواهد آمد که عدس بر نخود هم اطلاق می شود، و اِشعاری به این جمع خواهد آمد پس غفلت مکن!

**[ترجمه]

«۸»

الْمَکَارِمُ، مِنَ الْفِرْدَوْسِ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: شَکَا نَبِیٌّ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَسَاوَهَ قُلُوبِ قَوْمِهِ فَأَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیْهِ وَ هُوَ فِی مُصَلَّاهُ أَنْ مُرْ قَوْمَکَ أَنْ یَأْکُلُوا الْعَدَسَ فَإِنَّهُ یُرِقُّ الْقَلْبَ وَ یُدْمِعُ الْعَیْنَ وَ یُذْهِبُ الْکِبْرِیَاءَ وَ هُوَ طَعَامُ الْأَبْرَارِ(۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیغمبر اکرم صلی اللّه علیه و آله فرمود: یکی از پیامبران از قساوت قلب قومش به خداوند عزّ و جلّ شکایت کرد و خداوند عزّ و جلّ به او در حالی که در نمازگاهش بود وحی کرد که به قومت بگو عدس بخورند زیرا دل را نرم می کند و چشم را اشکین می سازد، تکبر را می برد و خوراک نیکان است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۵ -

**[ترجمه]

«۹»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالْعَدَسِ فَإِنَّهُ يُرِقُّ الْقَلْبَ وَ يُكْثِرُ الدَّمْعَةَ وَ لَقَدْ قَدَّسَهُ سَبْعُونَ نَبِيّاً(۴).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بر شما باد خوردن عدس، زیرا دل را نرم می کند و اشک را فراوان می سازد و البته که هفتاد پیغمبر آن را تقدیس نموده اند. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۲ -

**[ترجمه]

بيان

فی بحر الجواهر العدس من الحبوب المعروفه فی التقويم أنه بارد يابس فی الثانيه و قال جالينوس إنه إما معتدل فی الحر و البرد أو مايل إلی الحراره يسيرا و فی المنهاج هو معتدل فی الحر و البرد يابس فی الثانيه و قيل إن قشره حار فی الأولی و المقشور منه بارد فی الثانيه و قيل فی الأولی يابس فی الثالثه و نفس جرمه يجفف و يحبس البطن و أما الماء الذی يطبخ به العدس فمطلق و لذلک صار من يستعمله لحبس البطن يطبخه طبختين و يصب عنه ماءه الأول و هو أولی من الماش فی الحصبه إن لم يكن صداع و هو مضر بالعصب و البصر و المعده و عسر البول و يولد الرياح و الجذام و مصلحه السلق و اللحم السمين أو دهن اللوز و الإسفاناج.

ص: ۲۵۹

۱- ۱. المحاسن ۵۰۴.

۲- ۲. المحاسن ۵۰۴.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۲۱۵.

۴- ۴. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۲.

**[ترجمه]در بحر الجواهر آمده است که عدس از دانه های شناخته شده ای است، سرد است و خشک است در درجه دو، جالینوس گفته است: آن یا در گرمی و سردی معتدل است یا اندکی گرم است و در منهاج هم به همین مضمون گفته و افزوده است که در گرمی و سردی معتدل است و در درجه دو خشک است، و گفته شده است پوستش گرم است در درجه یکم و پوست کنده اش سرد است، در درجه دوم و گفته شده شده است در یکم و خشک است در درجه سوم، و خود جرمش خشک کن و قبض آور است و اما آب عدس پخته شکم را باز کند از این رو کسی که برای بند آوردن شکم آن را به کار می برد دو بار آن را می پزد که همان آب اول پخت را در بار دوم بر آن می ریزد، و عدس برای بیمار حصبه از ماش بهتر است در صورتی که سر درد نباشد، و عدس برای پی و دید چشم و معده و دشوار بول کردن زیان دارد، و باد آور و خوره آور است ولی با چغندر و گوشت فربه یا روغن بادام و اسفناج اصلاح پذیر است .

**[ترجمه]

باب ۴ الأرز

روایات

«۱»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَيِّدُ طَعَامِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ اللَّحْمُ ثُمَّ الْأَرُزُّ(۱).

الصحيفه، عنه عليه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: سرور خوراکها در دنیا و دیگر سرا گوشت است و سپس برنج. -. عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ -

در صحیفه مانند آن آمده است. -. صحیفه الرضا : ۱۰ -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نِعْمَ الطَّعَامُ الْأَرُزُّ وَ إِنَّا لَنَدَّخِرُهُ لِمَرْضَانَا(۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: برنج چه خوب خوراکی است، ما برای بیماران خود آن را ذخیره می کنیم. -. المحاسن : ۵۰۲ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ وَ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَا يَأْتِينَا مِنْ نَاحِيَتِكُمْ شَيْ ءٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الْأَرُزِّ وَ الْبَنَفْسَجِ إِنِّي اشْتَكَيْتُ وَجَعِي ذَاكَ الشَّدِيدَ فَأُلْهِمْتُ أَكْلَ الْأَرُزِّ فَأَمَرْتُ بِهِ فَغُسِلَ فَجُفِّفَ ثُمَّ قُلِيَ وَ طُحِنَ فَجُعِلَ لِي مِنْهُ سَفُوفٌ بِزَيْتٍ وَ طَبِيخٌ أَتَحَسَّاهُ فَذَهَبَ اللَّهُ بِذَلِكَ الْوَجَعِ (۴).

الْكَافِي، عَنِ الْبَرْقِيِّ: مِثْلَهُ وَ فِيهِ فَأَذْهَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنِّي بِذَلِكَ الْوَجَعَ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: از سوی شما چیزی که برای ما دوست داشتنی تر از برنج و بنفشه باشد نمی آید من از این درد سخت خود شکوه کردم وانگه به دلم افتاد برنج بخورم و فرمودم تا شسته شد و خشک شد وانگه بو داده شد و آرد شد و از آن برایم با زیت و همان پخته سفوف ساختند و من آن را جرعه جرعه نوشیدم و خدا با آن دردم را برد. - . المحاسن : ۵۰۳ -

کافی مانند آن آمده است و در آن چنین آمده: خداوند با آن، درد مرا برد. - . الکافی ۶ : ۳۴۱ -

**[ترجمه]

بیان

كأن المراد بالطبيخ هنا مطلق المطبوخ و في القاموس الطبيخ ضرب من المنصَّف و هو شراب طبخ حتى ذهب نصفه و لو كان هو المراد هنا فلعل المراد به ما لم يغلظ كثيرا بل اكتفى فيه بذهاب نصفه و قوله و طبيخ عطف معطوف على سفوف و قيل أراد بالبنفسج دهنه كما مر في باب الأدهان.

**[ترجمه]مراد از پخته در اینجا هر پخته ایست و در قاموس گفته است: طبیخ یک نوع منصَّف است و آن نوشیدنی ای است که پخته می شود تا نصف آن برود اگر در اینجا این معنی مقصود باشد، ای بسا منظور این است که زیاد غلیظ نشده بلکه همان خارج شدن نصف آن کافی بوده است. و اینکه فرموده است «و طبیخ» عطف است بر سفوف و گفته شده است مقصود از بنفشه روغن آن است چنانچه در باب روغنها گذشت.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَرِضْتُ سَنَتَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ فَأَلْهَمَنِيَ اللَّهُ الْأَرُزَّ فَأَمَرْتُ بِهِ فَغُسِلَ

۱- ۱. عیون الأخبار ۲ ر ۳۵.

۲- ۲. صحیفه الرضا: ۱۰.

۳- ۳. المحاسن: ۵۰۲.

۴- ۴. المحاسن: ۵۰۳.

۵- ۵. الکافی ۶ ر ۳۴۱.

فَجُفِّفَ ثُمَّ أَشِمَّ النَّارَ وَ طُحِنَ فَجَعَلْتُ بَعْضَهُ سَفُوفاً وَ بَعْضَهُ حَسْواً(۱).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: دو یا چند سال بیمار شدم و خداوند برنج را به دلم افکند و دستور دادم[خواستم] تا شسته شد و خشک شد و اندکی بو داده شد و آرد شد و برخی را به حالتی که کوبیده شده بود و برخی را با جرعه جرعه خوردم.

**[ترجمه]

بيان

ثم أشم النار أی أقلی بالنار قليا خفيفا كأنه شم رائحته فی القاموس أشم الحجام الختان أخذ منه قليلا انتهی و هذا مجاز شائع بين العرب و العجم و فی القاموس سففت الدواء بالكسر سفا و استففته قمحته أو أخذته غير ملتوت و هو سفوف كصبور و

قال حسا زيد المرق شربه شيئا بعد شی ء كتحساه و احتساه و أحسيته إياه و حسيته و اسم ما يتحسی الحسيه و الحسا و يمد و الحسو كدلو و الحسوّ كعدوّ.

**[ترجمه]«ثم اشم النـار» یعنی کمی بـا آتش پخت گویـا بوی آن را استشـمام کرد. در قاموس گفته است اشم الحجام الختان یعنی مقـداری از آن را گرفت . پایان. و این مجاز و شایع بین عرب و عجم است. در قاموس گفته است «سـففت الـدواء سفّا و استفته » یعنی آن را بدون اینکه مخلوط کند برداشت و مصـرف کرد و گفته می شود هو سـفوف بر وزن صبور. و گفته است: «حسا زیـد المرق » یعنی کم کم آن را نوشـید. مانند تحسّاه و احتساه و أحسـیته ایّاه و حسّـیته و نیز اسم آن چه کم کم نوشـیده می شود عبارت است از حسیّه و حسا و با مد نیز به کار می رود و حسو بر وزن دلو و حسوّ بر وزن عدوّ می باشد.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ يُونُسَ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: رَأَيْتُ دَايَةَ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام تُلْقِمُهُ الْأَرُزَّ وَ تَضْرِبُهُ عَلَيْهِ فَغَمَّنِي ذَلِكَ فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ إِنِّي أَحْسَبُكَ غَمَّكَ الَّذِي رَأَيْتَ مِنْ دَايَةِ أَبِي الْحَسَنِ قُلْتُ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَقَالَ لِي نَعَمْ نِعْمَ الطَّعَامُ الْأَرُزُّ يُوَسِّعُ الْأَمْعَاءَ وَ يَقْطَعُ الْبَوَاسِيرَ وَ إِنَّا لَنَغْبِطُ أَهْلَ الْعِرَاقِ بِأَكْلِهِمُ الْأَرُزَّ وَ الْبُسْرَ فَإِنَّهُمَا يُوَسِّعَانِ الْأَمْعَاءَ وَ يَقْطَعَانِ الْبَوَاسِيرَ(۲).

الكافی، عن علی بن إبراهيم عن أبيه عن إسماعيل بن مرار و غيره عن يونس: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: زراره می گوید دیدم که دایه ابو الحسن علیه السّلام لقمه برنج به دهن او می نهاد و او را میزد تا بخورد و از آن اندوه خوردم و نزد امام صادق علیه السّلام رفتم، فرمود گمان می کنم آنچه از دایه ابی الحسن دیدی تو را غمگین کرده است؟ گفتم: آری قربانت شوم، به من فرمود: آری، چه خوب خوراکی است برنـج. روده ها را گشاد می کنـد و بواسیر را می

برد، و ما به مردم عراق غبطه می خوریم که برنـج و خرمای غوره می خورنـد که هر دو روده ها را گشاد می کنند و بواسـیر را می برند. - . المحاسن : ۵۰۴ -

در کافی مانند آن آمده است. - . الکافی ۶ : ۳۴۱ -

**[ترجمه]

«۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الصَّادِقِ علیه السلام بِالْغَدَاهِ وَ هُوَ عَلَى الْمَائِدَهِ فَقَالَ تَعَالَ يَا مُفَضَّلُ إِلَى الْغَدَاءِ فَقُلْتُ يَا سَيِّدِي قَدْ تَغَدَّيْتُ قَالَ وَيْحَکَ فَإِنَّهُ أَرُزٌّ فَقُلْتُ يَا سَيِّدِي قَدْ فَعَلْتُ فَقَالَ تَعَالَ حَتَّى أَرْوِيَ لَکَ حَدِيثاً فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَجَلَسْتُ فَقَالَ:

حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ أَوَّلُ حَبَّهٍ أَقَرَّتْ لِلَّهِ

ص: ۲۶۱

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۲.

۲- ۲. المصدر نفسه ۵۰۴.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۳۴۱.

بِالْوَحْدَانِيَّهِ وَ لِی بِالنُّبُوَّهِ وَ لِأَخِی عَلِیٍّ بِالْوَصِیَّهِ وَ لِأُمَّتِیَ الْمُوَحِّدِینَ بِالْجَنَّهِ الْأَرُزُّ ثُمَّ قَالَ ازْدَدْ أَکْلًا حَتَّی أَزِیدَکَ عِلْماً فَازْدَدْتُ أَکْلًا فَقَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ کُلُّ شَیْ ءٍ أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ فَفِیهِ دَاءٌ وَ شِفَاءٌ إِلَّا الْأَرُزَّ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ لَا دَاءَ فِیهِ ثُمَّ قَالَ ازْدَدْ أَکْلًا حَتَّی أَزِیدَکَ عِلْماً فَازْدَدْتُ أَکْلًا فَقَالَ:

حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ لَوْ کَانَ الْأَرُزُّ رَجُلًا لَکَانَ حَلِیماً ثُمَّ قَالَ ازْدَدْ أَکْلًا حَتَّی أَزِیدَکَ عِلْماً فَازْدَدْتُ أَکْلًا فَقَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ إِنَّ الْأَرُزَّ یُشْبِعُ الْجَائِعَ وَ یُمْرِئُ الشَّبْعَانَ وَ قَالَ کَانَ أَحَبُّ الطَّعَامِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله النَّارْبَاجَهَ.

**[ترجمه]مفضل بن عمر می گوید: چاشت نزد امام صادق علیه السّلام رفتم و ایشان بر سر سفره بود و به من فرمود: ای مفضّل سر چاشت بیا. گفتم: ای آقای من، من چاشت خورده ام، فرمود: وای بر تو این برنج است، گفتم ای آقای من چاشت خوردم. فرمود: بیا تا برایت حدیثی بگویم و نزدیک ایشان رفتم و نشستم و فرمود: پدرم از پدرانش از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم به من باز گفتند که: نخستین دانه ای که برای خدا به یگانگی، و برای من به پیغمبری و برای برادرم علی به جانشینی و برای امت یگانه پرستم به بهشت رفتن اعتراف کرده است برنج است، سپس فرمود: بیشتر بخور تا بیشتر به تو علم بیاموزم، و بیشتر خوردم و از پیغمبر صلی اللّه علیه و آله حدیث آورد که فرمود: هر چیزی که زمین آن را خارج سازد در آن بیماری و شفاء هست مگر برنج که آن شفاء است و دردی ندارد. سپس فرمود بیشتر بخور تا بیشتر به تو علم بیاموزم، و بیشتر خوردم و از پیغمبر صلی اللّه علیه و آله حدیث آورد که اگر برنج مرد بود بردبار بود، باز فرمود: بیشتر بخور تا به دانشت بیفزایم، و من بیشتر خوردم و فرمود پدرم از پدرانش علیهم السّلام به من باز گفت که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله و سلم فرمود: برنج گرسنه را سیر می کند و خوراک را بر سیر گوارا می سازد و فرمود: محبوب ترین خوراک نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله شوربا بود.

**[ترجمه]

«۷»

الْمَکَارِمُ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: نِعْمَ الدَّوَاءُ الْأَرُزُّ بَارِدٌ صَحِیحٌ سَلِیمٌ مِنْ کُلِّ دَاءٍ.

وَ عَنِ الرِّضَا عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَیِّدُ طَعَامِ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ اللَّحْمُ وَ الْأَرُزُّ(۱).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: برنج چه خوب دوایی است؛ خنک است و صحیح و سازگار به هر درد.

امام رضا علیه السّلام فرمود رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم می فرماید: سرور خوراکهای این جهان و جهان دیگر گوشت و برنج است. - . مکارم الاخلاق : ۱۷۸ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى كثير من فضل الأرز فی باب علاج البطن (۲).

تتميم فی القـاموس الأرز كأشـد و عتل و قفل و طنب و رز و رنز و آرز ككابل و أرز كعضـد و هاتان عن كراع حب معروف و قال فی بحر الجواهر بارد يابس فی الثانيه و قيل معتدل و قيل حار و قال الشيخ إنه حار يابس و يبسه أظهر من حره و قيل إنه أحر من الحنطه.

و قال الشـيخ نجيب الـدين السـمرقندی يسـتدل علی حرارته من جهتين إحداهما طعمه و الأخری تأثيره و فعله أما الاسـتدلال من جهه الطعم فهو عذوبه طعمه و أما تأثيره فإنه يحمی أبدان المحرورين و يلهبها و هو سـريع الهضم يسمن البدن و يحسن البشره و يغـذو غـذاء صالحـا و يغسـل الأمعاء مع اللبن و مع السـماق يحبس جـدا و الأحمر الغير المغسول أحبس و الحقنه به دافع لسـجج الأمعاء و إذا أكل

۱- ۱. مكارم الأخلاق: ۱۷۸.

۲- ۲. راجع بحار الأنوار ج ۶۲ ر ۱۶۲- ۱۷۹.

بالسكر كان انحداره عن المعده سريعا و إذا طبخ باللبن و أخذ مع السكر أخصب البدن و غذا غذاء كثيرا و زاد فی المنی و فی نضاره اللون.

**[ترجمه]بسیاری از فضیلت برنج در باب درمان شکم اشاره شد. - . بحار الانوار ۶۲ : ۱۶۲-۱۷۹ -

در قاموس گفته است: ارزّ مانند اشدّ و عتل و قفل و طنب و رز و رنز بوده و آرز مانند کابل و ارز مانند عضد -که این دو مورد از کراع نقل شده است- دانه ایست شناخته شده، و در بحر الجواهر گفته است: سرد است و خشک در درجه دو و گفته شده است معتدل است و نیز گفته شده است گرم است، شیخ گفته است: گرم و خشک است و خشکی آن روشنتر از گرمی آن است، و به قولی از گندم گرمتر است، و شیخ نجیب الدین سمرقندی گفته است دلیل گرمیش از از دو جهت است مزه اش و دیگری اثر و عملش در مزاج. اما از راه مزه این است که شیرین است و اما از راه اثر این است که بدن های گرما گرفته را تب دار می کند و ملتهب می سازد، زود هضم است و تن را فربه کند و پوست صورت را زیبا می کند و خوراک خوبی است، با شیر روده ها را شستشو می کند و با سماق، گرفتگی می آورد، و برنج سرخ نشسته بیشتر قابض است، و حقنه با آن گرفتگی های روده را دفع می کند و اگر آن را با شکر بخورند زودتر از معده سرازیر می شود و چون آن را با شیر بپزند و با شکر بخورند بدن را فربه تر می کند و مایه غذائی آن بیشتر می باشد، و در منی و خرمی رخساره می افزاید .

**[ترجمه]

باب ۵ الحمص

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: الْحِمَّصُ جَيِّدٌ لِوَجَعِ الظَّهْرِ وَ كَانَ يَدْعُو بِهِ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام فرمود: نخود [پخته] برای درد پشت خوب است و ایشان آن را پیش از خوراک و پس از آن می خورد. - . المحاسن : ۵۰۵ -

**[ترجمه]

بیان

کأنه رد علی الأطباء حیث خصوا نفعه بأكله وسط الطعام قال فی القاموس الحمص كحِلِّز و قِنَّب حبّ معروف نافخ مليّن مدرّ يزيد فی المنیّ و الشهوه و الدم مقوّ للبدن و الذكر بشرط أن لا يؤكل قبل الطعام و لا بعده بل فی وسطه.

**[ترجمه]گویا این فرمایش حضرت ردّ بر سخن پزشکها است که سود آن را ویژه خوردن آن در میانه خوراک می دانند، در

قاموس گفته است: نخود مانند حلّز و قنّب، دانه شناخته شده ای است، باد دار و ملین و بول گشا است، منی و شهوت و خون را می افزایـد تن و آلت مردی را نیرو می دهـد به شـرط آنکه در آغاز خوراک و پس از خوراک نخورند بلکه در میانه خوراک بخورند.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ نَادِرٍ الْخَادِمِ قَالَ: كَانَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام يَأْكُلُ الْحِمَّصَ الْمَطْبُوخَ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام رضا عليه السلام نخود پخته را قبل از غذا و بعد از آن می خورد. - . المحاسن : ۵۰۵ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ مُوسَى قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ لَمَّا عَافَى أَيُّوبَ عليه السلام نَظَرَ إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدِ ازْدَرَعَتْ فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ إِلَهِي وَ سَيِّدِي عَبْدُكَ أَيُّوبُ الْمُبْتَلَى الَّذِي عَافَيْتَهُ لَمْ يَزْرَعْ شَيْئاً وَ هَذَا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ زَرْعٌ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ يَا أَيُّوبُ خُذْ مِنْ سُبْحَتِكَ أَكُفّاً وَ ابْذُرْهُ وَ كَانَتْ لِأَيُّوبَ سُبْحَةٌ فِيهَا مِلْحٌ فَأَخَذَ أَيُّوبُ أَكُفّاً مِنْهَا فَأَبْذَرَهُ فَخَرَجَ هَذَا الْعَدَسُ وَ أَنْتُمْ تُسَمُّونَهُ الْحِمَّصَ وَ نَحْنُ نُسَمِّيهِ الْعَدَسَ (۳).

الكافی، عن العده عن البرقی: مثله (۴)

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام فرمود: زمانی كه خداوند ايوب عليه السّلام را عافيت داد ديد بنی اسرائيل زراعت می كننـد و به آسـمان نگريست و گفت: ای معبود من و ای آقـای من! بنـده ات ايوب گرفتـاری كه عافيتش دادی كشت نمی كنـد و اين بنی اسرائيل زراعت دارنـد و خداونـد به او وحی كرد ای ايوب از سـبحه خود مشتی تخم بردار و تخم بكار، ايوب سبحه ای داشت كه در آن نمک بود، و ايوب مشتی از آن بر گرفت و تخم افشاند و از آن عدس بر آمد همان كه شماها آن را نخود می ناميد و ما آن را عدس می ناميم. - . المحاسن : ۵۰۵ -

در كافی مانند آن آمده است. - . الكافی ۶ : ۳۴۳ -

**[ترجمه]

بيان

قد ازرعت كأنه بتشديد الزاى بقلب الدال إليها و فى الكافى ازدرعت

ص: ۲۶۳

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۵.

۲- ۲. المحاسن: ۵۰۵.

۳- ۳. المحاسن: ۵۰۵.

۴- ۴. الكافى ۶ ر ۳۴۳.

و هو أصوب قال فی القاموس زرع کمنع أطرح البذر کازدرع و أصله ازترع أبدلوها دالا لتوافق الزای و فی الکافی فرفع طرفه إلی السماء فقال إلهی و سیدی عبدک أیوب المبتلی عافیته و لم یزدرع إلی قوله تعالی خذ من سبحتک فی أکثر نسخ الکافی کما هنا بالحاء المهمله و هی خرزات للتسبیح تعد فقوله فیها ملح لعل المعنی أنها کانت قد خلطت فی الموضع الذی وضعها فیه بملح أو کان بعض الخرزات من الملح و إن کان بعیدا و الملح بالکسر الملاحه و الحسن کما فی القاموس فیحتمل ذلک أیضا أو یقرأ الملح بالضم جمع الأملح و هو ما فیه بیاض یخالطه سواد أی کان بعض الخرزات کذلک و فی بعض نسخ الکافی بالخاء المعجمه و لعله أظهر و یدل علی أن الحمص یطلق علی العدس أو بالعکس و لم أر شیئا منهما فیما عندنا من کتب اللغه.

**[ترجمه]«قد ازّرعت» تشدید زاء در اثر تبدیل دال به زاء رخ داده است. و در کافی ازدرعت آمده است که صحیح تر است. در قاموس گفته است: زرع مانند منع پاشیدن بذر است ومانند ازدرع است که اصل آن ازترع بوده که به دلیل موافقت، تاء به دال تبدیل شده است. در کافی آمده است: و سرش را به سمت آسمان بلند کرد و گفت خدای من و آقای من! بنده مبتلای خود ایوب را عافیت دادی و او زراعت نمی کند تا آنجا که خداوند فرمود: از سبحه خود برگیر. در بیشتر نسخه های کافی همانند اینجا با حاء بی نقطه آمده است و آن دانه هائیست که از آن تسبیح می سازند و اینکه فرموده: نمک در آن بود شاید به این معنا است که در جایی که آن را نهاده بوده با نمک آمیخته شده بود یا دانه هایش از نمک بوده و این دور از باور است، و یا ملح به معنی نمکین بودن است و بهتر همان طور که در قاموس است و همچنین احتمال آن نیز وجود دارد، یا واژه ملح با ضمه است جمع املح است یعنی سفیدی که با سیاهی کمی آمیخته باشد که برخی دانه های تسبیح اینچنین بوده، و در برخی نسخه های کافی با خاء نقطه دار است، به معنی خاک نمکزار و آن روشنتر است، و این خبر دلالت دارد که حمّص بر عدس اطلاق می شده و یا بر عکس و هیچ کدام از آن ها را در کتب لغتی که نزد ماست ندیدم.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: ذُكِرَ عِنْدَهُ الْحِمَّصُ فَقَالَ هُوَ جَيِّدٌ لِوَجَعِ الصَّدْرِ(۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: نزد امام صادق علیه السّلام از نخود نام بردند، فرمود: فرمود برای درد سینه خوب است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی بحر الجواهر الحمص منه أبیض و منه أحمر و منه أسود قال بقراط حار رطب فی الأولی و قال إسحاق حار یابس فی الأولی إذا طبخ مع اللحم أعان علی نضجه و إذا غسل به أثر الدم قلعه من الثوب و لو دق و خلط بماء الورد الحار و ضمد به علی الظهر الوجع نفع و یدر البول و الحیض و یوافق الصدر و الریه و یهیج الباه و یلین البطن و یضر قرحه الکلی و المثانه و یغذو

الریه أکثر من کـل شـی ء و ینفع طبیخه من وجع الظهر و الاستسـقاء و الیرقان و اعلم أن الجماع یحتاج فی قوته إلی ثلاثه أشـیاء هی مجتمعه فی الحمص أحدها طعام تکون فیه حراره زائده یقوی الحراره الغریزیه و ینبه الشهوه للجماع و الثانی غذاء یکون فیه من قوه الغذاء و رطوبته ما یرطب البدن و یزید فی المنی و الثالث غذاء فیه من الریاح و النفخ ما یملأ أوراد القضیب و أعضاءه و کلها موجوده فی الحمص انتهی.

ص: ۲۶۴

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۲۱۵.

و قال ابن بیطار نقلا عن الإسرائیلی الحمص الأسود أکثر حراره و أقل رطوبه من الأبیض و لذلک صارت مرارته أظهر من حلاوته و صار فعله فی تفتیح سدد الکبد و الطحال و تفتیت الحصاه و إخراج الدود و حب القرع من البطن و إسقاط الأجنه و النفع من الاستسقاء و الیرقان العارض من سدد الکبد و المراره فیه أقوی و أظهر و أما فی زیاده اللبن و المنی و تحسین اللون و إدرار البول فالأبیض أخص بذلک و أفضل لعذوبته و لذاذته و کثره غذائه قال و یجب أن لا یؤکل قبل الطعام و لا بعده لکن فی وسطه و قال نقلا عن الرازی إن الحساء المتخذ منه و من اللبن نافع لمن جفت ریته و رق صوته.

**[ترجمه]در بحر الجواهر گفته است: نخود سفید دارد و سرخ و سیاه. بقراط گفته است: گرم و تر است در درجه یکم اسحاق گفته است: گرم و خشک است در درجه یکم اگر آن را با گوشت بپزند به پختش کمک می کند، و اگر با آن لباس بشویند اثر خون را از آن می برد، اگر کوبیده اش را با گلاب گرم بیامیزند و به پشت دردناک بمالند خوبست بول و حیض را می گشاید و با سینه و شش سازگار است و باه را می انگیزد و شکم را نرم می کند، و برای زخم قلوه و مثانه زیان دارد و شش را بیش از هر غذا تغذیه می کند، و دم پختش برای درد پشت و استسقاء و یرقان خوبست، و بدان که نیروی جماع برای نیروی خود به سه چیز نیاز دارد که همه در نخود گرد آمدند، ۱- خوراکی که حرارت بیشتری دارد و حرارت غریزیه را می افزاید و شهوت جماع را می آورد ۲- خوراکی که نیروی غذائی خوب دارد و رطوبت به بدن می دهد و منی را می افزاید. ۳- خوراکی که باد و ورم آن وریدهای آلت را پر کند و اعضای آن را بزرگ نماید و همه اینها در نخود وجود دارند .پایان.

ابن بیطار به نقل از اسرائیلی گفته است: نخود سیاه از نخود سفید گرمی بیشتر و رطوبت کمتری دارد و از این رو تلخیش بر شیرینش روشنتر است و در گشودن سدّه های کبد و طحال و خورد کردن سنگ درون و بر آوردن کرم و کرم کدو از شکم و سقط کردن جنین و به کردن استسقاء و یرقان ناشی از سدّه کبد نیرومندتر و روشن تر است ولی در فزونی شیر و منی و زیبا کردن رنگ رخسار و گشایش بول نخود سفید اثر بخش تر و بهتر است چون شیرین و خوشمزه و پر غذاست. گفته است: باید پیش و پس از خوراک نخورند و در میانه آن بخورند، و به نقل از رازی گفته است: آب جوشیده آن با شیر برای کسی که شش او خشک باشد و آوازش نازک شده باشد. نافع است .

**[ترجمه]

باب ۶ الباقلاء

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: أَکْلُ الْبَاقِلَاءِ یُمِخُّ السَّاقَ وَ یُوَلِّدُ الدَّمَ الطَّرِیَ (۱).

الْمَکَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲)

إِلَّا أَنَّهُ قَالَ يُمَخِّخُ السَّاقَيْنِ كَمَا فِي الْكَافِي (٣).

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام فرمود: خوردن باقلا ساق را مخ دار می کند و خون تازه می آورد. - . المحاسن : ۵۰۶ -

در مکارم مانند آن آمده است - . مکارم الاخلاق : ۲۰۹ - و در آن فرموده است«یمخخ الساقین» همان طور که در کافی است. - . الکافی ۶ : ۳۴۴ -

**[ترجمه]

بيان

الظاهر أن المراد أنه يكثر مخ الساق فيصير سببا لقوتها و لم يأت في اللغه بهذا المعنى لا بناء الإفعال و لا التفعيل و إن كان القياس يقتضي ذلك قال في القاموس المخ بالضم نقي العظم و الدماغ و عظم مخيخ ذو مخ و أمخ العظم صار فيه مخ و الشاه سمنت و مخخ العظم و تمخخه و امتخه و مخمخه مخمخه أخرج مخه انتهى و كثيرا ما يستعمل ما لم يأت في اللغه و يمكن أن يقرأ الساق بالرفع على ما في المحاسن أي يمخ الساق به.

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۶.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۲۰۹.

۳- ۳. الكافي ۶ ر ۳۴۴.

**[ترجمه]ظاهر این است که آن، مخ ساق را می افزاید و سبب نیروی آن می گردد. در لغت به این معنا نیامده است نه در ساختار افعال و نه تفعیل اگر چه قیاس، آن را اقتضا می کند. در قاموس گفته است: المخّ با ضمه به معنای [قسمت] خالص و پاک استخوان و مغز را گویند و «عظم مخیخ» یعنی استخوان دارای مخ. أمخّ العظم یعنی دارای مخ شد و گوسفند چاق شد. «مخخ العظم و تمخخه و امتخه و مخمخه مخمخه» یعنی مغز استخوان را خارج کرد.پایان. و در بسیار از موارد آنچه در لغت نیامده است به کار می رود و ممکن است «ساق» با ضمه خوانده شود که در محاسن نیز چنین آمده است که در این صورت یعنی ساق با آن مخ دار می شود.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْبَاقِلَاءُ يُمِخُّ السَّاقَيْنِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: باقلا ساق ها را مخ دار می کند. - . المحاسن : ۵۰۶ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَكْلُ الْبَاقِلَاءِ يُمِخُّ السَّاقَيْنِ وَ يَزِيدُ فِي الدِّمَاغِ وَ يُوَلِّدُ الدَّمَ (۲).

الکافی، عن محمد بن یحیی عن محمد بن أحمد: مثله (۳)

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۴) وَ فِي الْكَافِي: الدَّمُ الطَّرِيُّ.

**[ترجمه]محاسن: در حدیث دیگری است که امام صادق علیه السلام فرمود: باقلا ساق ها را مخ دار می کند و در آن افزوده است که در مغز می افزاید و خون تولید می کند. - . المحاسن : ۵۰۶ -

در کافی مانند آن آمده است. - . الکافی ۶ : ۳۴۴ -

در مکارم: مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۰۹ - و در کافی نیز مانند آن آمده و در آن آمده است که خون تازه پدید می آورد.

**[ترجمه]

بیان

محمد بن أحمد هو ابن أبی قتاده بقرینه الراوی و المروی عنه معا.

**[ترجمه]محمد بن احمد به قرینه راوی و کسی که از او روایت شده است همان ابن ابی قتاده است.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: کُلُوا الْبَاقِلَاءَ بِقِشْرِهِ فَإِنَّهُ یَدْبُغُ الْمَعِدَهَ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: باقلا را با پوستش بخورید که معده را دباغی می کند. -. المحاسن: ۵۰۶ -

**[ترجمه]

«۵»

الْمَکَارِمُ، مِنَ الْفِرْدَوْسِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: کَانَ طَعَامُ عِیسَی الْبَاقِلَاءَ حَتَّی رُفِعَ وَ لَمْ یَأْکُلْ عِیسَی علیه السلام شَیْئاً غَیَّرَتْهُ النَّارُ حَتَّی رُفِعَ.

مِنَ الْفِرْدَوْسِ، وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ أَکَلَ فُولَهً بِقِشْرِهَا أَخْرَجَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهُ مِنَ الدَّاءِ مِثْلَیْهَا.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: الْبَاقِلَاءُ یُذْهِبُ الدَّاءَ وَ لَا دَاءَ فِیهِ (۶).

**[ترجمه]پیامبر اکرم صلی اللَّه علیه و آله و سلم می فرماید: خوراک عیسی باقلا بود تا بالا رفت و تا زمانی که بالا رفت چیز پخته با آتش نخورد که آتش آن را دگرگون کرده باشد.

و فرمود هر که فوله را با پوستش بخورد خداوند عزّ و جلّ دو برابر مثل آن از درد را از او خارج می کند.

امام صادق علیه السّلام می فرماید: باقلاء درد را می برد و دردی ندارد. -. مکارم الاخلاق: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

تبیین

قال فی القاموس الفول بالضم حب کالحمص و الباقلاء عند أهل الشام أو مختص بالیابس الواحده فوله و قال الباقلا مخففه ممدوده الفول الواحده بهاء أو الواحد و الجمع سواء و أکله یولد الریاح و الأحلام الردیه و السدر و الهم و أخلاطا غلیظه و ینفع للسعال و تخصیب البدن و یحفظ الصحه إذا أصلح و أخضره

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۶.

۲- ۲. المحاسن: ۵۰۶.

۳- ۳. الكافى: ۶ ر ۳۴۴.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ۲۰۹.

۵- ۵. المحاسن: ۵۰۶.

۶- ۶. مكارم الأخلاق: ۲۰۹.

بالزنجبيل للباءه غايه و الباقلا- القبطى نبات حبه أصغر من الفول و فى الصحاح الباقلا إذا شددت اللام قصرت و إن خففت مددت الواحده باقلاه على ذلك و قال الفول الباقلا.

و قال فى القانون الباقلا- منه المعروف و منه مصرى و نبطى و النبطى أشد قبضا و المصرى أرطب و أقل غذاء و الرطب أكثر فضولا و لو لا بطوء هضمه و كثره نفخه ما قصر فى التغذيه الجيده من كشك الشعير بل دمه أغلظ و أقوى ثم قال و فيه جلاء يتولد منه لحم رخو و يولد أخلاطا غليظه و قد قضى بقراط بجوده غذائه و انحفاظ الصحه به و أنه يرى أحلاما مشوشه و يحدث الحكه خصوصا طريه و مصدع ضار لمن يعتريه الصداع انتهى.

و قال بعضهم جيد للصدر و نفث الدم و السعال مع العسل و ينفع من أورام الحلق و السجج أكلا و دقيقه إذا طبخ و ضمد به وحده أو مع السويق سكن الورم العارض من ضربه و لو قشر الباقلا و دق و ذر على موضع نزف الدم حبسه و إذا خلط بدقيق الحلبه و عسل حلل الدماميل و الأورام العارضه فى أصول الآذان.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: فول دانه ایست ماننـد نخود و در نزد شامیان همان باقلا است یا نام بخصوصـی برای خشـک آن است، و گفته است: باقلا به صورت مخففه و ممـدود به کار می رود. فول، مفرد آن با هاء است و یا اینکه مفرد و جمع آن یکسان است. خوردن باقلا باد پدیـد می آورد و خوابهای بـد و گره در اعضاء درونی و اندوه در دل و نیز خلطهای غلیظ پدید می آورد و برای سـرفه کردن و فربـه کردن تـن و حفـظ بهـداشت خـوب است بشـرط آنکه اصـلاح شـود، و سـبز آن به همراه زنجبیـل، بینهـایت بـاه آور است، باقلاـ قبطی دانه اش ریزتر از فول است، در صـحاح گفته است: باقلا با تشدیـد لام به صورت مقصور به کار می رود و بـدون تشدیـد لام به حالت ممـدود است. مفرد آن باقلاه نیز چنین است و گفته است فول باقلا است. در قانون گفته است: یک نوع باقلا شناخته است و نوعی از آن مصری و نبطی است و نبطی قابض تر است و مصری با رطوبت تر و کم غـذاتر و مرطوب آن فضـله بیشتر دارد، و اگر نبود که کنـد هضم و پر نفـخ است از کشـکاب جو در خوبی غذا کمتر نبـود و بلکه از آن پرمـایه تر و نیرو بخش تر است، و گفته است جلـوه ای دارد که از آن گـوشت سـستی به وجود می آیـد، و اخلاط سـفتی ایجاد می کند، بقراط گفته است: خوش غذا و نگهدار صحت است، و خوابهای پریشان می آورد و به ویژه تازه آن خارش پدید می آورد، و برای کسـی که دچار سر درد می شود سـر درد می آورد و زیان می رساند. پایان. و برخی گفته اند: برای سینه و خونریزی و سـرفه به همراه عسل خوب است و خوردن آن برای ورمهای گلو و پیچیدگیها مفید است و پختن آرد آن و پانسـمان بـا آن، به تنهـایی یـا بـا سویق خوب است، و دردی که از ضـربه ایجاد شـده باشـد را آرام می کنـد، و اگر پوست باقلا را بکننـد و بکوبنـد و بر جای خونریزی بپاشـند آن را بنـد می آورد، و اگر با آرد حلبه و عسل بیامیزند دمل و ورم های بیخ گوش را تحلیل می برد .

**[ترجمه]

أبواب ما یعمل من الحبوب

باب ۱ فعل الخبز و إکرامه و آداب خبزه و أکله

روایات

«۱»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَانَ یُعَاتِبُ خَدَمَهُ فِی تَخْمِیرِ الْخَمِیرِ فَیَقُولُ هُوَ أَکْثَرُ لِلْخُبْزِ(۱).

**[ترجمه]قرب الاسـناد: امام علی علیه السّـلام خـدمتکارانش را در باره تخمیر و ورآمدن خمیر نان مورد باز خواست قرار می داد و می فرمود: آن، نان را بیشتر میکند. - . قرب الاسناد : ۴۷ -

**[ترجمه]

بیان

فی تخمیر الخمیر أی تغطیته بثوب عند الخبز أو قبله أیضا فإن وقوع الأعین علیه مما یذهب ببرکته و لا استبعاد فی أن یکثر الله الخمیر بذلک أو المراد به ترکه زمانا طویلا حتی یجود و کونه سببا للزیاده و البرکه و النفع ظاهر مجرب قال فی القاموس الخمر ترک العجین و الطین و نحوه حتی یجود کالتخمیر و الفعل کضرب و نصر و هو خمیر و قال التخمیر التغطیه.

**[ترجمه]ورآمدن و تخمیر این است که روی آن را هنگام پخت یا پیش از آن بپوشند زیرا چشم انداختن بدان برکتش را می برد و دور نیست که خدا بدین سبب آن را زیاد کند یا مقصود این است که آن را مدتی وانهند تا خوب ورآید و اثر آن در برکت و سود و زیاد شدن روشن و آزموده است. در قاموس گفته است: الخمر یعنی اینکه خمیر یا گل و مانند آن را وا نهی تا خوب ورآید و فعل آن بر وزن ضرب و نصر می آید و گفته می شود آن خمیر است. و گفته است تخمیر یعنی پوشاندن.

**[ترجمه]

«۲»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّیْخِ، عَنْ أَبِیهِ بِإِسْنَادِ أَخِی دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْأُتْرُجَّ لَثَقِیلٌ فَإِذَا أُكِلَ فَإِنَّ الْخُبْزَ الْیَابِسَ یَهْضِمُهُ مِنَ الْمَعِدَهِ(۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام باقر علیه السّلام فرمود: پرتقال و ترنج سنگین است و چنانچه آن را بخورند، نان خشک آن را از معده هضم می کند. - . امالی الطوسی ۱ : ۳۷۹ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنِّی لَأَلْعَقُ أَصَابِعِی مِنَ المأدم [الْأُدْمِ] حَتَّی أَخَافَ أَنْ یَرَی خَادِمِی أَنَّ ذَلِكَ مِنْ جَشَعٍ وَ لَیْسَ ذَلِكَ كَذَلِكَ إِنَّ قَوْماً أُفْرِغَتْ عَلَیْهِمُ النِّعْمَهُ وَ هُمْ أَهْلُ

۱- ۱. قرب الإسناد ۴۷ ط نجف و فیه تصحیف.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ: ۱ ر ۳۷۹.

الثَّرْثَارِ فَعَمَدُوا إِلَى مُخِّ الْحِنْطَهِ فَجَعَلُوهُ خُبْزاً هَجَّاءً فَجَعَلُوا يُنَجُّونَ بِهِ صِبْيَانَهُمْ حَتَّى اجْتَمَعَ مِنْ ذَلِکَ جَبَلٌ فَمَرَّ رَجُلٌ صَالِحٌ عَلَى امْرَأَهٍ وَ هِیَ تَفْعَلُ ذَلِکَ بِصَبِیٍّ لَهَا فَقَالَ وَیْحَکُمُ اتَّقُوا اللَّهَ لَا یُغَیِّرْ مَا بِکُمْ مِنْ نِعْمَهٍ فَقَالَتْ کَأَنَّکَ تُخَوِّفُنَا بِالْجُوعِ أَمَّا مَا دَامَ ثَرْثَارُنَا یَجْرِی فَإِنَّا لَا نَخَافُ الْجُوعَ قَالَ فَأَسِفَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ ضَعَّفَ لَهُمُ الثَّرْثَارَ وَ حَبَسَ عَنْهُمْ قَطْرَ السَّمَاءِ وَ نَبْتَ الْأَرْضِ قَالَ فَاحْتَاجُوا إِلَى مَا فِی أَیْدِیهِمْ فَأَکَلُوهُ ثُمَّ احْتَاجُوا إِلَى ذَلِکَ الْجَبَلِ فَإِنْ کَانَ لَیُقَسَّمُ بَیْنَهُمْ بِالْمِیزَانِ (۱).

و منه عن محمد بن علی عن الحکم بن مسکین عن عمرو بن شمر(۲): مثله

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: من انگشتان خود را از نانخورش خوب می لیسم تا آنجا که می ترسم خدمتکار بپندارد که این کار از پر خوری من است و چنین نیست. همانا به مردمی نعمت فراوان داده شد که مردم ثرثار بودند تا آنجا که مغز گندم را نان کرده و با آن ته کودکان خود را پاک می کردند تا از آن کوهی ساختند و مرد صالحی به زنی که با پسر بچه اش چنین می کرد گذر کرد و به او گفت: وای بر شما از خدا بترسید مبادا نعمت شما را دگرگون سازد گفت: گویا تو ما را از گرسنگی می ترسانی ولی تا ثرثار ما روانست از گرسنگی نمی ترسیم، فرمود: خداوند عزّ و جلّ بر آنها خشمناک شد و ثرثارشان را ضعیف کرد و باران آسمان و گیاه زمین را از آنها بازداشت. فرمود: پس از آن نیازمند همانی شدند که در دستشان بود و سپس نیازمند همان کوه نان آلوده شدند، و چنان بود که با ترازو میان آنها پخش میشد. - . المحاسن : ۵۸۷-۵۸۶ -

و از همان بسند دیگر مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۵۸۷-۵۸۶ -

**[ترجمه]

بیان

من المأدم فی الکافی (۳) من المأدوم و فی بعض نسخه من الأدم و هما أصوب و فی القاموس الثرثار نهر أو واد کبیر بین سنجار و تکریت و الهجاء بالتشدید من هجأ جوعه کمنع هجئا و هجوءا سکن و ذهب فهو صفه للخبز أی صالحا لرفع الجوع أو مصدر بمعنی الحمق أی فعلوا ذلک لحمقهم و الهجأه کهمزه الأحمق کما فی القاموس و لا یبعد أن یکون تصحیف هجانا أی خیارا جیادا کما

رُوِیَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: هَذَا جِنَایَ وَ هِجَانُهُ فِیهِ.

و الأسف السخط قال تعالی فَلَمّا آسَفُونا انْتَقَمْنا مِنْهُمْ (۴) و الإضعاف و التضعیف جعل الشی ء ضعیفا أو مضاعفا و الثانی أنسب بکلام المرأه و بقوله علیه السلام لهم دون علیهم و بقوله فی الروایه الأخیره(۵) فأجری الله الثرثار أضعف ما کان علیه و حبس عنهم برکه السماء و ذلک لأنهم لما اعتمدوا علی النهر ضاعفه الله لهم و حبس عنهم القطر و الزرع لیعلموا أن النهر لا یغنیهم من الله و أنه لا بد أن یکون الاعتماد علی الله و ستأتی الأخبار فی کتاب الطهاره مشروحه إن شاء الله (۶).

۱- ۱. المحاسن: ۵۸۶- ۵۸۷.

۲- ۲. المحاسن: ۵۸۶- ۵۸۷.

۳- ۳. الکافی: ۶ ر ۳۰۱.

۴- ۴. الزخرف: ۵۵.

۵- ۵. یعنی روایه عمرو بن شمر راجع نصه فی المحاسن: ۵۸۷.

۶- ۶. راجع ج ۸۰ ص ۲۰۲- ۲۰۳، و لنا فی الذیل کلام فی تفسیر الخبر لا بأس بمراجعته.

**[ترجمه]در کافی - . الکافی ۶ : ۳۰۱ - به جای «من المأدم» «من المأدوم» و در برخی نسخه ها «من الأدم» آمده است. و آن دو درست تر هستند. در قاموس گفته است: ثرثار نهر یا دشتی است میان سنجار و تکریت که بزرگ است. هجّاء از «هجأ جوعه» به معنای گرسنگی او آرام گرفت و رفع شد گرفته شده است. و آن صفتی برای نان است یعنی اینکه برای رفع گرسنگی صلاحیت دارد یا اینکه هجّاء مصدر به معنای حماقت است. یعنی این کار را به خاطر حماقتشان انجام دادند و هجأه یعنی احمق همان طور که در قاموس گفته است. و بعید نیست که تصحیف هجانا باشد یعنی برگزیده و خوب همان طور که از امیرالمومنین علیه السلام نقل شده است که فرمود: این آن چیزی است که من چیده ام و خالص و خوب در آن وجود دارد. «أسف» به معنای خشم است. خداوند متعال فرمود: «فَلَمَّا آسَفُونا انْتَقَمْنا مِنْهُمْ» { و چون ما را به خشم درآوردند، از آنان انتقام گرفتیم - . زخرف / ۵۵ - } اضعاف و تضعیف یعنی چیزی را ضعیف یا مضاعف قرار دادن و دومی مناسب تر با کلام آن زن است و نیز به این دلیل که حضرت علیه السلام فرمود لهم و نه علیهم و در روایت دیگری آمده است که خداوند ثرثار را بیشتر از آن چه در آن بود برای آنها جاری ساخت و برکت آسمان را از آنها باز داشت و این به این خاطر بود که آنها بر نهری اعتماد کردند که خداوند بر آنها فزونی بخشیده بود و از آنها باران و زرع را باز داشته بود تا بدانند که نهر آنها را از خداوند بی نیاز نمی کند و باید به خداوند متعال اعتماد کرد، و اخبار آن در کتاب طهارت به صورت مشروح خواهد آمد. ان شاء الله

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ صَبِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّمَا بُنِیَ الْجَسَدُ عَلَی الْخُبْزِ(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: جز این نباشد که تن بر نان بنا شده است. - . المحاسن : ۵۸۵ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ بَعْضِ الْکُوفِیِّینَ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَکْرِمُوا الْخُبْزَ وَ عَظِّمُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَنْزَلَ لَهُ بَرَکَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَ أَخْرَجَ بَرَکَاتِ الْأَرْضِ مِنْ کَرَامَتِهِ أَنْ لَا یُقْطَعَ وَ لَا یُوطَأَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: نان را ارجمند و بزرگ دارید زیرا خداوند تبارک و تعالی برای آن برکاتی از آسمان فرو فرستاده و برکات زمین را خارج ساخته است، از گرامی داشتن نان این است که نه بریده شود و نه پامال گردد. - . المحاسن : ۵۸۵ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليهم السلام قَالَ: أَكْرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّهُ قَدْ عَمِلَ فِيهِ مَا بَيْنَ الْعَرْشِ إِلَى الْأَرْضِ وَ مَا بَيْنَهُمَا(۳).

المكارم، عن الصادق عليه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام على عليه السّلام مى فرمايد: نان را گرامى داريد زيرا از عرش تا زمين و آنچه در ميان آنها است در پيدايش آن بكار رفته است. - . المحاسن : ۵۸۵ -

در مكارم از امام صادق عليه السّلام مانند آن آمده است. - . المكارم : ۱۷۷ -

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي الْخُبْزِ وَ لَا تُفَرِّقْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُ فَلَوْ لَا الْخُبْزُ مَا صُمْنَا وَ لَا صَلَّيْنَا وَ لَا أَدَّيْنَا فَرَائِضَ رَبِّنَا(۵).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله فرمود: بار خدايا، براى ما در نان بركت قرار ده و ميان ما و آن جدائى مينداز كه اگر نان نبود نماز نمى خوانديم و روزه نمى گرفتيم و واجبات پروردگار خود را انجام نمى داديم. - . المحاسن : ۵۸۶ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: تَغَدَّى عِنْدِي أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام فَجِيءَ بِقَصْعَهٍ وَ تَحْتَهَا خُبْزٌ فَقَالَ أَكْرِمُوا الْخُبْزَ أَنْ يَكُونَ تَحْتَهَا وَ قَالَ لِي مُرِ الْغُلَامَ أَنْ يُخْرِجَ الرَّغِيفَ مِنْ تَحْتِ الْقَصْعَهِ(۶).

**[ترجمه]محاسن: فضل بن يونس مى گويد ابو الحسن عليه السّلام نزد من چاشت خورد و كاسه اى براى ايشان آوردند كه زير آن نان بود، فرمود: نان را گرامى تر از آن بداريد كه زير كاسه باشد و به من فرمود: به غلام بگو قرص نان را از زير كاسه درآورد. - . المحاسن : ۵۸۹ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنِ الْمُثَنَّى عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّهُ كَرِهَ أَنْ يُوضَعَ الرَّغِيفُ تَحْتَ الْقَصْعَهِ(۷).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام بد می داشت که قرص نان زير كاسه باشد. -. المحاسن : ۵۸۹ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ مُثَنًّى عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يُوضَعَ الرَّغِيفُ تَحْتَ الْقَصْعَهِ وَ نَهَى عَنْهُ .(۸)

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام بد می داشت که قرص نان در زیر سینی قرار داده شود و از آن نهی می فرمود. - . المحاسن : ۵۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی يُوسُفَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ الْعَمِّيِّ عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ يُوسُفَ

۱- ۱. المحاسن: ۵۸۵.

۲- ۲. المحاسن: ۵۸۵.

۳- ۳. المحاسن: ۵۸۵.

۴- ۴. المكارم: ۱۷۷.

۵- ۵. المحاسن: ۵۸۶.

۶- ۶. المحاسن: ۵۸۹.

۷- ۷. المحاسن: ۵۸۹.

۸- ۸. المحاسن: ۵۸۹.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ علیه السلام: لَا تَقْطَعُوا الْخُبْزَ بِالسِّکِّینِ وَ لَکِنِ اکْسِرُوهُ بِالْیَدِ وَ لْیُکْسَرْ لَکُمْ خَالِفُوا الْعَجَمَ (۱).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: نان را با کارد نبرید و با دست بشکنید و برایتان شکسته می شود، با عجم مخالفت کنید. - . المحاسن : ۵۹۰-۵۸۹ -

**[ترجمه]

بیان

الظاهر أن أبا یوسف یعقوب بن زید کما صرح به فی مواضع و الواو فی قوله و لیکسر کأنه بمعنی أو و الأمر بمخالفه العجم لأنهم کانوا یومئذ کفارا.

**[ترجمه]ظاهرا ابا یوسف، یعقوب بن زید است همان طور که در مواضعی به آن تصریح کرده است. و واو در «ولیکسر» گویا به معنای یا می باشد و دستور به مخالفت با عجم به این خاطر بود که آنها در آن زمان کافر بودند.

**[ترجمه]

«۱۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ بَشِیرٍ رَفَعَهُ قَالَ: لَا بَأْسَ بِقَطْعِ الْخُبْزِ بِالسِّکِّینِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: در محاسن به صورت مرفوعه نقل شده است که فرمود: بریدن نان با کارد اشکالی ندارد. - . المحاسن : ۵۹۰-۵۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّیَّارِیِّ عَنْ أَبِی عَلِیِّ بْنِ رَاشِدٍ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِذَا لَمْ یَکُنْ لَهُ إِدَامٌ قَطَعَ الْخُبْزَ بِالسِّکِّینِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: زمانی که امیر المؤمنین علیه السّلام نانخورش نداشت نان را با کارد می برید. - . المحاسن : ۵۹۰-۵۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مِنْ أَدْنَی الْإِدَامِ قَطْعُ الْخُبْزِ بِالسِّكِّينِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: کمترین نانخورش، بریدن نان با کارد می باشد. - . المحاسن : ۵۹۰- - ۵۸۹

**[ترجمه]

بیان

جعل القطع مقام الإدام إما لأنه یصیر ألذ فیفعل فعل الإدام أو یصیر شبیها بالإدام فکأنه یخدع الطبیعه به و علی أی حال یدل علی جواز قطع الخبز بالسکین مع فقد الإدام و فی غیره کأن المنع محمول علی الکراهه و إن کان الأحوط الترک قال فی الدروس و یکره قطع الخبز بالسکین و لم یستثن هذه الصوره و کأنه حملها علی تخفیف الکراهه.

**[ترجمه]اینکه بریدن را به جای نانخورش آورده است یا برای این است که خوشمزه تر می شود یا مانند نانخورش می شود و با آن، طبع فریب داده می شود، به هر حال بر جواز بریدن نان با کارد در صورت نبودن نانخورش دلالت می کند، و در غیر آن، حمل بر کراهت می شود گرچه احوط ترک آن است، در دروس گفته است: بریدن نان با کارد مکروه است و این صورت را استثناء نکرده است و گویا آن را حمل بر سبکی کراهت کرده است .

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَكَارِمُ، مِنْ كِتَابِ طِبِّ الْأَئِمَّهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: أَكْرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَ لَهُ بَرَكَاتِ السَّمَاءِ وَ أَخْرَجَ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ قِيلَ وَ مَا إِكْرَامُهُ قَالَ لَا يُقْطَعُ وَ لَا يُوطَأُ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: أَكْرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَنْزَلَ لَهُ بَرَكَاتِ السَّمَاءِ قِيلَ وَ مَا إِكْرَامُهُ قَالَ إِذَا حَضَرَ لَمْ يُنْتَظَرْ بِهِ غَيْرُهُ (۵).

۱- ۱. المحاسن: ۵۸۹- ۵۹۰.

۲- ۲. المحاسن: ۵۸۹- ۵۹۰.

۳- ۳. المحاسن: ۵۸۹- ۵۹۰.

۴- ۴. المحاسن: ۵۸۹- ۵۹۰.

۵- ۵. مکارم الأخلاق: ۱۷۷.

**[ترجمه]امیر المومنین علیه السلام فرمود: نـان را گرامی بداریـد که خداونـد عزّوجـلّ برکات آسـمان را بر آن نازل کرده و برکات زمین را خارج کرده است، عرض شد: گرامی داشتن آن چیست؟ فرمود: اینکه قطع نشود و پامال نگردد.

امیر المومنین علیه السلام می فرمایـد: نان را گرامی بدارید که خداوند تعالی برکات آسمان را بر آن نازل کرده است. عرض شد: گرامی داشتن آن چیست؟ فرمود: چون حاضر شود چشم به راه خوراک دیگر نشوند. - . مکارم الاخلاق : ۱۷۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: صَغِّرُوا رِغَافَكُمْ فَإِنَّ مَعَ كُلِّ رَغِيفٍ بَرَكَةً.

**[ترجمه]پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله فرمود: قرص نان را کوچک بسازید زیرا با هر قرصی برکتی است

**[ترجمه]

«۱۶»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُشَمَّ الْخُبْزُ كَمَا تَشَمُّ السِّبَاعُ وَ نَهَى أَنْ يُقْطَعَ بِالسِّكِّينِ (۱).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله نهی کرد که نان را بو کننـد ماننـد اینکه درنـدگان بو میکنند، و از بریدن آن با کارد نهی کرد. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۷»

الْكَافِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِيَّاكُمْ أَنْ تَشَمُّوا الْخُبْزَ كَمَا تَشَمُّهُ السِّبَاعُ فَإِنَّ الْخُبْزَ مُبَارَكٌ أَرْسَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ السَّمَاءَ مِدْرَاراً وَ لَهُ أَنْبَتَ اللَّهُ الْمَرْعَى وَ بِهِ صَلَّيْتُمْ وَ بِهِ صُمْتُمْ وَ بِهِ حَجَجْتُمْ بَيْتَ رَبِّكُمْ (۲).

الْمَحَاسِنُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَمِّيِّ عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ يُوسُفَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِيَّاكُمْ أَنْ تَشَمُّوا إِلَى قَوْلِهِ مِدْرَاراً(۳).

**[ترجمه]کـافی: رسول خـدا صـلی اللّه علیه و آله فرمود: مبادا نان را بو کنیـد چنانچه درنـده ها بو می کننـد زیرا نان مبارک است، خداوند عزّ و جلّ از آسـمان باران پیاپی فرسـتاده و برای آن چراگاه را رویانده است، با آن است که نماز می گذارید با آن می توانید روزه بگیرید و با آن به حج خانه پروردگارتان می روید. - . الکافی ۶ : ۳۰۳ -

در «محاسن» از امام صادق علیه السلام نقل کرده است: مبادا بو کنید تا آنجا که فرمود باران پیاپی. - . المحاسن : ۵۸۵ -

**[ترجمه]

بیان

أن تشموا الخبز أی لاختبار جودته أرسل الله إلی آخره إشاره إلی قوله تعالی فی سوره نوح نقلا عنه علیه السلام فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّکُمْ إِنَّهُ کانَ غَفَّاراً یُرْسِلِ السَّماءَ عَلَیْکُمْ مِدْراراً(۴) و قال البیضاوی السماء یحتمل المظله و السحاب و المدرار کثیر الدر یستوی فی هذا البناء المذکر و المؤنث.

**[ترجمه]بو کردن نان برای این است که خوبی آن را بررسی کنند، و اینکه فرمود: خداوند فرستاده است اشاره است به فرمایش خداوند تعالی در سوره نوح که از سوی حضرت علیه السّلام نقل شده است که«فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّکُمْ إِنَّهُ کانَ غَفَّاراً* یُرْسِلِ السَّماءَ عَلَیْکُمْ مِدْراراً » { و گفتم: از پروردگارتان آمرزش بخواهید که او همواره آمرزنده است. [تا] بر شما از آسمان بارانِ پی در پی فرستد. - . نوح / ۱۰ و ۱۱ - } بیضاوی گفته است:السماء احتمال سایه انداز و ابر را دارد و مدرار زیاد فرو ریز است و برای مذکر و مونث با همین بنا به کار می رود.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْکَافِی، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا أُتِیتُمْ بِالْخُبْزِ وَ اللَّحْمِ فَابْدَءُوا بِالْخُبْزِ فَسُدُّوا بِهِ خِلَالَ الْجُوعِ ثُمَّ کُلُوا اللَّحْمَ (۵).

**[ترجمه]کافی: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: زمانی که برایتان نان و گوشت آوردند با نان آغاز کنید و با آن سد جوع کنید سپس گوشت را بخورید. - . الکافی ۶ : ۴۰۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَکْرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّهُ قَدْ عَمِلَ فِیهِ مَا بَیْنَ الْعَرْشِ إِلَی الْأَرْضِ وَ الْأَرْضُ وَ مَا فِیهَا مِنْ کَثِیرٍ خَلْقِهِ ثُمَّ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۷.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۰۳.

۳- ۳. المحاسن ۵۸۵.

۴- ۴. نوح: ۱۰- ۱۱.

۵- ۵. الکافی ۶ ر ۴۰۳.

أَ لَا أُحَدِّثُكُمْ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فِدَاكَ الْآبَاءُ وَ الْأُمَّهَاتُ فَقَالَ إِنَّهُ كَانَ نَبِيٌّ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يُقَالُ لَهُ دَانِيَالُ وَ إِنَّهُ أَعْطَى صَاحِبَ مِعْبَرٍ رَغِيفاً لِكَيْ يَعْبُرَ بِهِ فَرَمَى صَاحِبُ الْمِعْبَرِ بِالرَّغِيفِ وَ قَالَ مَا أَصْنَعُ بِالْخُبْزِ هَذَا الْخُبْزُ عِنْدَنَا قَدْ يُدَاسُ بِالْأَرْجُلِ فَلَمَّا رَأَى دَانِيَالُ ذَلِكَ مِنْهُ رَفَعَ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ أَكْرِمِ الْخُبْزَ فَقَدْ رَأَيْتَ يَا رَبِّ مَا صَنَعَ هَذَا الْعَبْدُ وَ مَا قَالَ قَالَ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى السَّمَاءِ أَنْ يَحْبِسَ الْغَيْثَ وَ أَوحَى إِلَى الْأَرْضِ أَنْ كُونِي طَبَقاً كَالْفَخَّارِ قَالَ فَلَمْ يُمْطَرُوا حَتَّى إِنَّهُ بَلَغَ مِنْ أَمْرِهِمْ أَنَّ بَعْضَهُمْ أَكَلَ بَعْضاً فَلَمَّا بَلَغَ مِنْهُمْ مَا أَرَادَ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ ذَلِكَ قَالَتِ امْرَأَةٌ لِأُخْرَى وَ لَهُمَا وَلَدَانِ يَا فُلَانَةُ تَعَالَيْ حَتَّى نَأْكُلَ أَنَا وَ أَنْتِ الْيَوْمَ وَلَدِي فَإِذَا جُعْنَا غَداً أَكَلْنَا وَلَدَكِ قَالَتْ لَهَا نَعَمْ فَأَكَلَتَاهُ فَلَمَّا أَنْ جَاعَتَا مِنْ بَعْدُ رَاوَدَتِ الْأُخْرَى عَلَى أَكْلِ وَلَدِهَا فَامْتَنَعَتْ عَلَيْهَا فَقَالَتْ بَيْنِي وَ بَيْنَكِ نَبِيُّ اللَّهِ فَاخْتَصَمَا إِلَى دَانِيَالَ فَقَالَ لَهُمَا وَ قَدْ بَلَغَ إِلَى مَا أَرَى قَالَتَا لَهُ نَعَمْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَ أَشَدَّ فَرَفَعَ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ عُدْ عَلَيْنَا بِفَضْلِكَ وَ فَضْلِ رَحْمَتِكَ وَ لَا تُعَاقِبِ الْأَطْفَالَ وَ مَنْ فِيهِ خَيْرٌ بِذَنْبِ صَاحِبِ الْمِعْبَرِ وَ أَضْرَابِهِ لِنِعْمَتِكَ قَالَ فَأَمَرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِلَى السَّمَاءِ أَنْ أَمْطِرِي عَلَى الْأَرْضِ وَ أَمَرَ الْأَرْضَ أَنْ أَنْبِتِي لِخَلْقِي مَا قَدْ فَاتَهُمْ مِنْ خَيْرِكَ فَإِنِّي قَدْ رَحِمْتُهُمْ بِالطِّفْلِ الصَّغِيرِ(۱).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السّلام می فرماید: پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله و سلم فرمود: نان را گرامی بدارید که آنچه میان عرش تا فرش است و زمین و آنچه در آن با آفریده های بسیارش وجود دارد در آن کار کرده است. سپس به آنها که در اطراف ایشان بودند فرمود: آیا برای شما حدیث نگویم؟ گفتند: چرا یا رسول اللّه پدران و مادران ما به قربانت، فرمود: پیش از شماها پیغمبری بود به نام دانیال و قرص نانی به صاحب گذرگاه داد تا او را از آب عبور دهد و آنکه وسیله گذر داشت قرص نان را به دور افکند و گفت: من با این نان چه کنم نان نزد ما لگد مال می شود، چون دانیال این را دید دست به آسمان برداشت و گفت: بار خدایا نان را گرامی دار. پروردگارا دیدی این بنده چه کرد و چه گفت، فرمود: خداوند عزّ و جلّ به آسمان وحی کرد تا باران را بند آورد و به زمین وحی کرد تا همچون گِل پخته شود، فرمود: باران بر آنها نبارید تا کارشان بدان جا رسید که همدیگر را خوردند، و چون بدینجا رسیدند که خداوند عزّ و جلّ خواست، زنی به دیگری که هر کدام یک فرزند داشتند گفت بیا امروز فرزند مرا با هم بخوریم و فردا اگر گرسنه شدیم فرزند تو را بخوریم، گفت بسیار خوب و فرزند او را امروز با هم خوردند و چون گرسنه شدند دیگری برای خوردن فرزند او آمد و او سرباز زد و به او گفت میان من و تو پیغمبر خدا دانیال حَکَم باشد و نزد او برای[رفع] مخاصمه رفتند و آن حضرت به آنها فرمود: کار بدینجا رسیده است؟ گفتند: ای پیغمبر خدا آری و سخت تر است و او دست به آسمان بلند کرد و فرمود: بار خدایا بر ما فضلت را و فضل رحمتت را بازگردان و کودکان و کسانی که خیری دارند را به گناه صاحب گذرگاه و امثال او در نعمتت مورد شکنجه قرار مده. فرمود: خداوند تبارک و تعالی به آسمان فرمود: بر زمین ببار و به زمین فرمود: برای آفریده هایم هر خیرت را که از آنها فوت شده است برویان که من به خاطر بچه خردسال به آنان رحم کردم. - . الکافی ۶ : ۳۰۲ -

**[ترجمه]

بیان

الدیاس و الدیاسه الوطء بالرجل و کون الأرض طبقا کنایه عن صلابتها و اندماج أجزائها تشبیها بالطبق المعروف من أمتعه البیت و فی القاموس الطبق محرکه غطاء کل شی ء و الطبق أیضا من کل شی ء ما ساواه و الطابق کهاجر و صاحب الأجر الکبیر

و قال الفخاره كجبانه الجره و الجمع الفخار أو هو الخزف.

**[ترجمه]الـدياس و الـدياسه به معناى كوبيدن با پا مى باشد. و طبق قرار دادن زمين كنايه از سـفتى و فرورفتن اجزا آن اسـت كه از بـاب تشبيه به طبق كه معروف است و از اثـاث منزل است به كار برده شـده است. در قاموس گفته است: طَبَق به پوشـش هر چيزى گفته مى شود و همچنين طبق از هر چيزى آنچه كه با آن مساوى است را گوينـد و طابق مانند هاجر و صاحب اجر و مزد بزرگ را گويند و گفته است فخّاره بر وزن جبّانه به كوزه سـفالى گفته مى شود. و جمع آن فخّار است يا اينكه آن سـفال است.

**[ترجمه]

«۲۰»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَقْطِينٍ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: صَغِّرُوا رُغْفَانَكُمْ فَإِنَّ مَعَ كُلِّ رَغِيفٍ بَرَكَةً وَ قَالَ يَعْقُوبُ بْنُ يَقْطِينٍ رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ يَعْنِي الرِّضَا عليه السلام يَكْسِرُ

ص: ۲۷۳

۱- ۱. الكافي ۶ ر ۳۰۲.

الرَّغِيفَ إِلَى فَوْقُ (١).

**[ترجمه]كافی: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: قرص های نانتان را کوچک بسازید زیرا با هر قرصی برکتی است، یعقوب بن یقطین گفت که امام رضا علیه السلام را دیدم که قرص نان را به سوی بالا می شکست. -. الکافی ۶: ۳۰۳ -

**[ترجمه]

بيان

كسره إلى فوق يحتمل وجهين الأول و هو الأظهر أن يكون المعنى كسر اليابس بعطف اليدين إلى جانب التحت لينكسر الخبز من جهه الفوق و الثاني أن يكون المراد كسر الرطب بابتدائه من الجانب الأسفل و خرقه إلى الأعلى.

**[ترجمه]در مورد «به سوی بالا شکستن» دو احتمال وجود دارد یکی که روشنتر است این است که نان خشک را از دو سو به زیر فشار دهند تا از بالا شکسته شود دوم اینکه نان نم دار را از طرف پائین بکشند تا از بالا جدا شود.

**[ترجمه]

«٢١»

الْكَافِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: لَا تَقْطَعُوا الْخُبْزَ بِالسِّكِّينِ وَ لَكِنِ اكْسِرُوهُ بِالْيَدِ خَالِفُوا الْعَجَمَ (٢).

**[ترجمه]كافی: امام رضا علیه السّلام فرمود: نان را با کارد نبرید ولی آن را با دست بشکنید، با عجم مخالف باشید. -. الکافی ۶: ۳۰۴ -

**[ترجمه]

باب ٢ أنواع الخبز

روايات

«١»

الْكَافِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: فَضْلُ خُبْزِ الشَّعِيرِ عَلَى الْبُرِّ كَفَضْلِنَا عَلَى النَّاسِ وَ مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَ قَدْ دَعَا لِآكِلِ الشَّعِيرِ وَ بَارَكَ عَلَيْهِ وَ مَا دَخَلَ جَوْفاً إِلَّا وَ أَخْرَجَ كُلَّ دَاءٍ فِيهِ وَ هُوَ قُوتُ الْأَنْبِيَاءِ وَ طَعَامُ الْأَبْرَارِ أَبَى اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَجْعَلَ قُوتَ الْأَنْبِيَاءِ إِلَّا شَعِيراً(٣).

الْمَكَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِیهِ أَبَی اللَّهُ أَنْ یَجْعَلَ قُوتَ الْأَنْبِیَاءِ لِلْأَشْقِیَاءِ(۴).

**[ترجمه]کافی: امام رضا علیه السّلام فرمود: فضل نان جو بر گندم چون فضل ما است بر دیگر مردم، هیچ پیغمبری نبوده جز اینکه برای خوردن نـان جو دعوت کرده و آن را برکت داده و به درونی وارد نشود مگر آنکه هر درد را از آن خـارج کنـد و آن قوت پیغمبران و خوراك نیکـان است، خداونـد متعال نخواسـته است خوراك پیغمبرانش جز نان جو باشـد. - . الکافی ۶ : ۳۰۳ -

در مکارمماننـد آن آمـده است جز آنکه گفته است: خداونـد نخواسـته است خوراك پیغمبران را برای اشـقیاء مقرر سازد. - . مکارم الاخلاق : ۱۷۸ -

**[ترجمه]

«۲»

الْکَافِی، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ الرِّضَا علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَا دَخَلَ فِی جَوْفِ الْمَسْلُولِ شَیْ ءٌ أَنْفَعُ لَهُ مِنْ خُبْزِ الْأَرُزِّ(۵).

وَ مِنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی عَنِ الْخَشَّابِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَطْعِمُوا الْمَبْطُونَ خُبْزَ الْأَرُزِّ فَمَا دَخَلَ جَوْفَ الْمَسْلُولِ شَیْ ءٌ أَنْفَعُ مِنْهُ أَمَا إِنَّهُ یَدْبُغُ الْمَعِدَهَ وَ یَسُلُّ الدَّاءَ سَلًّا(۶).

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۰۳.

۲- ۲. الکافی: ۶ ر ۳۰۴.

۳- ۳. الکافی: ۶ ر ۳۰۴.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ۱۷۸.

۵- ۵. الکافی: ۶ ر ۳۰۵.

۶- ۶. الکافی: ۶ ر ۳۰۵.

**[ترجمه]کافی: امام رضا علیه السّلام می فرماید: در درون مسلول [کسی که بیماری سل مبتلا شده است]چیزی سودمندتر از نان برنج نیست. -. الکافی ۶ : ۳۰۵ -

امام صادق علیه السّلام فرمود: به مبطون (بیمار اسهالی) نان برنج بدهید کمتر چیزی در درون مسلول وارد می شود که سودمندتر از آن باشد، آگاه باشید که آن، معده را دباغی می کند و درد را به خوبی بیرون می کشد. -. الکافی ۶ : ۳۰۵ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: مَا دَخَلَ جَوْفَ الْمَسْلُولِ مِثْلُ خُبْزِ الْأَرُزِّ إِنَّهُ يَسُلُّ الدَّاءَ سَلًّا.

وَ مِنْ صَحِيفَةِ الرِّضَا علیه السلام عَنِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ وَ غَيْرِهِ يَرْفَعُونَهُ قَالَ: مَا مِنْ شَيْ ءٍ أَنْفَعَ مِنْهُ وَ مَا مِنْ شَيْ ءٍ يَبْقَى فِي الْجَوْفِ مِنْ غُدْوَةٍ إِلَى اللَّيْلِ إِلَّا خُبْزُ الْأَرُزِّ(۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: در درون مسلول چیزی مانند نان برنج وارد نشود که آن، درد را بخوبی از بین می برد. -. مکارم الاخلاق : ۱۷۸ -

در صحیفه رضا علیه السلام آمده است: چیزی سودمندتر از آن نیست، و چیزی نیست که از صبح تا شام در درون آدمی بماند جز نان برنج.

**[ترجمه]

بیان

قوله من صحيفة الرضا ليس في موقعه و ليس الخبر المذكور بعده فيها(۲) و ليس الإسناد إليها في بعض النسخ و هو أصوب.

**[ترجمه]این سخن«از صحیفه رضا» در جایگاه خودش نیست و روایتی که بعد از آن ذکر شده است در آن وجود ندارد. و در برخی نسخه ها به آن اسناد نشده است و آن درست تر است.

**[ترجمه]

«۴»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي رَافِعٍ وَ غَيْرِهِ يَرْفَعُونَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَيْسَ يَبْقَى فِي الْجَوْفِ مِنْ غُدْوَةٍ إِلَى اللَّيْلِ إِلَّا خُبْزُ الْأَرُزِّ(۳).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: از صبح تا شام، چیزی همچون نان برنج در شکم باقی نمی ماند. - . الکافی ۶ : ۳۰۵ -

**[ترجمه]

«۵»

الْمَکَارِمُ، فِی خُبْزِ الْجَاوَرْسِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَمَا إِنَّهُ لَیْسَ فِیهِ ثِقَلٌ وَ هُوَ بِاللَّبَنِ أَلْیَنُ وَ أَنْفَعُ فِی الْمِعِدَهِ(۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: از امام صادق علیه السّلام در مورد نان گاورس نقل شده است که فرمود: ثقل ندارد و با شیر نرمتر و سودمندتر برای معده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۷۸ -

**[ترجمه]

«۶»

رَوْضَهُ الْوَاعِظِینَ، عَنِ الْعِیصِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ: قُلْتُ لِلصَّادِقِ علیه السلام حَدِیثٌ یُرْوَی عَنْ أَبِیکَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ مَا شَبِعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ خُبْزِ بُرٍّ قَطُّ أَ هُوَ صَحِیحٌ فَقَالَ لَا مَا أَکَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خُبْزَ بُرٍّ قَطُّ وَ لَا شَبِعَ مِنْ خُبْزِ شَعِیرٍ قَطُّ(۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: عیص بن قاسم می گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم برای ما حدیثی از پدرتان روایت شده است که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله هرگز از نان گندم سیر نخورده است. آیا درست است؟ فرمود: نه، رسول خدا صلی اللّه علیه و آله هرگز نان گندم نخورده است و هرگز از نان جو سیر نشده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۹ -

**[ترجمه]

«۷»

کِتَابُ الْمَسَائِلِ، بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْخُبْزِ یُطَیَّنُ بِالسَّمْنِ قَالَ لَا بَأْسَ (۶).

**[ترجمه]بحارالانوار: علی بن جعفر می گوید از برادرم موسی علیه السّلام پرسیدم در باره اینکه به نان روغن می مالند، فرمود: اشکالی ندارد. - . بحار الانوار ۱۰ : ۲۶۲ -

**[ترجمه]

بیان

يطين أى قبل الطبخ أو عند الأكل و كان الأول أظهر.

**[ترجمه]«يطين» يعنى قبل از پختن يا هنگام خوردن به آن روغن مى مالند و نخست روشن تر است.

**[ترجمه]

«۸»

الْكَافِى، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: الْخُبْزُ الْيَابِسُ يَهْضِمُ الْأُتْرُجَ (۷).

ص: ۲۷۵

۱- ۱. مكارم الأخلاق: ۱۷۸.

۲- ۲. فى المخطوطه: و كأنّ فيه سقطا، و ليس فيها ما ذكر بعد ذلك.

۳- ۳. الكافى ۶ ر ۳۰۵.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ۱۷۸.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۲۹، و مثله فى أمالى الصدوق ۱۹۲.

۶- ۶. راجع بحار الأنوار ۱۰ ر ۲۶۲.

۷- ۷. الكافى ۶ ر ۳۶۰.

**[ترجمه]کافی: امام رضا علیه السّلام فرمود: نان خشک ترنج را هضم می کند. - . الکافی ۶ : ۳۶۰ -

**[ترجمه]

باب ۳ الأسوقه و أنواعها

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ: ذُکِرَ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام السَّوِیقُ فَقَالَ إِنَّمَا عُمِلَ بِالْوَحْیِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: نزد امام صادق علیه السّلام نام قاووت برده شد و آن حضرت فرمود: همانا با وحی ساخته شده [و دستور خدا است] - . المحاسن : ۴۸۸ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَیَابَهَ عَنْ جُنْدَبٍ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام یَقُولُ: نَزَلَ السَّوِیقُ بِالْوَحْیِ مِنَ السَّمَاءِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: ابا الحسن موسی علیه السلام فرمود: قاووت با وحی از آسمان نازل شده است. - . المحاسن : ۴۸۸ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: السَّوِیقُ طَعَامُ الْمُرْسَلِینَ أَوْ قَالَ مِنْ طَعَامِ النَّبِیِّینَ علیهم السلام.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرمود: قاووت خوراک مرسلین است یا فرمود خوراک پیغمبران علیهم السّلام است.

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ نَضْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: السَّوِیقُ لِمَا شُرِبَ لَهُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام فرمود: قاووت برای هر چه که آن را بقصد آن بنوشند نافع است. - . المحاسن : ۴۸۸ -

**[ترجمه]

بیان

أی ینفع لأی داء شرب لدفعه و لأی منفعه قصد به.

**[ترجمه]أی ینفع لأی داء شرب لدفعه و لأی منفعه قصد به.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ بَکْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: السَّوِیقُ یُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ یَشُدُّ الْعَظْمَ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود قاووت گوشت را می رویانـد و اسـتخوان را سـخت می کند. - . المحاسن : ۴۸۸ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: شَرْبَهُ السَّوِیقِ بِالزَّیْتِ تُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ تَشُدُّ الْعَظْمَ وَ تُرِقُّ الْبَشَرَهَ وَ تَزِیدُ فِی الْبَاهِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: ابن مسکان می گوید شنیدم امام صادق علیه السّلام می فرمود: نوشیدن قاووت با زیت گوشت را می رویاند و استخوان را سخت می کند و رخساره را خرم می سازد و باه را می افزاید. - . المحاسن : ۴۸۸ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ خَضِرٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا فَقَالَ لَهُ يُولَدُ لَنَا الْمَوْلُودُ فَيَكُونُ مِنْهُ الْقِلَّهُ وَ الضَّعْفُ فَقَالَ مَا يَمْنَعُكَ مِنَ السَّوِيقِ فَإِنَّهُ يَشُدُّ الْعَظْمَ وَ يُنْبِتُ اللَّحْمَ (۶).

ص: ۲۷۶

۱- ۱. المحاسن: ۴۸۸.

۲- ۲. المحاسن: ۴۸۸.

۳- ۳. المحاسن: ۴۸۸.

۴- ۴. المحاسن: ۴۸۸.

۵- ۵. المحاسن: ۴۸۸.

۶- ۶. المحاسن: ۴۸۸ و سیجی ء تحت الرقم ۱۴ عن طبّ الأئمّه و فیه« البله و الضعف».

المكارم، مرسلا: مثله (۱)

**[ترجمه]محاسن: خضر می گوید نزد امام صادق علیه السلام بودم و یکی از یاران ما آمد و به آن حضرت عرض کرد: نوزاد برای ما به صورت کوچك و نزار [ضعیف] متولد می شود، حضرت به او فرمود: چه چیز تو را از نوشیدن قاووت باز می دارد که آن، استخوان را سخت می کند و گوشت را می رویاند. - . المحاسن : ۴۸۸ -

در مکارم به صورت مرسل مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۹ -

**[ترجمه]

بیان

کأن المراد بالقله قله اللحم و الهزال و فی المکارم العله و هو أصوب.

**[ترجمه]ظاهرا مراد از «قلّه» کمی گوشت و لاغری است و در مکارم «العله» [یعنی بیماری] آمده است که آن درست تر است.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: أَرْسَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِلَى عَيْثَمَةَ جَدَّتِي أَنِ اسْقِي مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ السَّلَامِ السَّوِيقَ فَإِنَّهُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ يَشُدُّ الْعَظْمَ وَ رَوَاهُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِلَّا أَنَّهُ قَالَ أَرْسَلَ إِلَى سَعِيدَةَ(۲).

**[ترجمه]محاسن: بکر بن محمد می گوید: ابو عبدالله علیه السلام به عیثمه جده من [پیغام] فرستاد که به محمد بن عبد السلام قاووت بنوشان که آن گوشت را می رویاند و استخوان را محکم می کند. - . المحاسن : ۴۸۹ -

و همین را از عثمان بن عیسی از سماعه از امام صادق علیه السلام نقل کرده است و در آن آمده است که به سعیده [پیغام] فرستاد.

**[ترجمه]

بیان

سعیده إما مرسله أو مرسل إلیها مکان عیثمه و سیأتی ما یؤید الأول.

**[ترجمه]سعیده یا فرستنده است و یا کسی است که به سوی او فرستاده شده است به جای عیثمه است و خواهد آمد آنچه

موید اول است.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی وَ عَنْ أَبِیهِ جَمِیعاً عَنْ بَکْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِیِّ قَالَ: دَخَلَتْ عَیْثَمَهُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ مَعَهَا ابْنُهَا أَظُنُّ اسْمَهُ مُحَمَّداً فَقَالَ لَهَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا لِی أَرَی جِسْمَ ابْنِکِ نَحِیفاً قَالَتْ هُوَ عَلِیلٌ فَقَالَ لَهَا اسْقِیهِ السَّوِیقَ فَإِنَّهُ یُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ یَشُدُّ الْعَظْمَ (۳).

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ بَکْرٍ: مِثْلَهُ وَ فِیهِ دَخَلَتْ غُنَیْمَهُ عَمَّتِی (۴).

**[ترجمه]محاسن: راوی می گوید: عیثمه به همراه پسرش که به گمانم اسمش محمد بود نزد امام صادق علیه السلام آمد و امام صادق علیه السلام به او فرمود: چرا جسم فرزندت اینقدر لاغر است؟ عرض کرد: او بیمار است. فرمود: به او قاووت بنوشان که آن گوشت را می رویاند و استخوان را محکم می کند. - . المحاسن : ۴۸۹ -

محمد بن عیسی مانند آن را نقل کرده است و در آن آمده است: غنیمه عمه من وارد شد. - . قرب الاسناد : ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ بَکْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثَیْمَهَ أُمِّ وَلَدِ عَبْدِ السَّلَامِ قَالَتْ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: اسْقُوا صِبْیَانَکُمُ السَّوِیقَ فِی صِغَرِهِمْ فَإِنَّ ذَلِکَ یُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ یَشُدُّ الْعَظْمَ وَ مَنْ شَرِبَ السَّوِیقَ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً امْتَلَأَتْ کَتِفَاهُ قُوَّهً(۵).

الْمَکَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۶)

إِلَّا أَنَّ فِیهِ امْتَلَأَتْ کَعْبُهُ.

و فی الکافی (۷) کالمحاسن.

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: به فرزندان خود در خردسالی شان سویق بنوشانید که آن گوشت را می رویاند و استخوان را محکم می کند و هرکس چهل بامداد قاووت بنوشد دو کتفش پر از نیرو می گردد. - . المحاسن : ۴۸۹ -

و در مکارم مانند آن آمده است مگر اینکه در آن آمده است: زانوهایش پر از نیرو می گردد. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۰ -

و در کافی هم مانند محاسن آمده است. - . الکافی ۶ : ۳۰۶ -

**[ترجمه]

«۱۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ عَنْ قُتَيْبَهَ الْأَعْشَى عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ

ص: ۲۷۷

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۲۱۹.

۲- ۲. المحاسن: ۴۸۹.

۳- ۳. المحاسن: ۴۸۹.

۴- ۴. قرب الإسناد: ۱۱.

۵- ۵. المحاسن: ۴۸۹.

۶- ۶. مکارم الأخلاق ۲۲۰.

۷- ۷. الکافی ۶ ر ۳۰۶ بالرقم ۱۲.

عليه السلام قَالَ: ثَلَاثُ رَاحَاتِ سَوِيقٍ جَافٍّ عَلَى الرِّيقِ يُنَشِّفُ الْمِرَّةَ وَ الْبَلْغَمَ حَتَّى يُقَالَ لَا يَكَادُ أَنْ يَدَعَ شَيْئاً(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السّلام فرمود سه كف قاووت خشک در ناشتا خوردن صفراء و بلغم را برچينند تا بسا چيزى از آنها نماند. - . المحاسن : ۴۸۹ -

**[ترجمه]

بيان

الراحه الكف و فى الكافى حتى لا تكاد(۲).

**[ترجمه]«الراحه» يعنى كف. در كافى آمده است«حتى لا تكاد» - . الكافى ۶ : ۳۰۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الطب، [طب الأئمه عليهم السلام] عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْمِصْرِيِّ عَنْ فَضَالَهَ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ السَّوِيقَ الْجَافَّ إِذَا أُخِذَ عَلَى الرِّيقِ أَطْفَأَ الْحَرَارَهَ وَ سَكَّنَ الْمِرَّهَ وَ إِذَا لُتَّ ثُمَّ شُرِبَ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ (۳).

**[ترجمه]طب الائمه: امام صادق عليه السّلام فرمود: خوردن قاووت خشک در ناشتا گرمى را خاموش مى كند و صفراء را آرام مى كند و اگر تر كنند و سپس بنوشند اين اثر را ندارد. - . طب الائمه : ۶۷ -

**[ترجمه]

بيان

و إذا لتّ على بناء المجهول أى خلط بسمن أو زيت و نحوهما كما رَوَى الْكُلَيْنِيُّ عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بِسْطَامَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مَرْوَ قَالَ: بَعَثَ إِلَيْنَا الرِّضَا عليه السلام وَ هُوَ عِنْدَنَا يَطْلُبُ السَّوِيقَ فَبَعَثَ إِلَيْهِ بِسَوِيقٍ مَلْتُوتٍ فَرَدَّهُ وَ بَعَثَ إِلَيَّ أَنَّ السَّوِيقَ إِذَا شُرِبَ عَلَى الرِّيقِ جَافّاً أَطْفَأَ الْحَرَارَهَ وَ سَكَّنَ الْمِرَّهَ وَ إِذَا لُتَّ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ (۴).

و فى الصحاح لت فلان بفلان إذا لز به و قرن معه و لتت السويق ألته لتا إذا جدحته و فى الصحاح لت السويق بله بشى ء.

**[ترجمه]تر كنند، يعنى آن را با روغن و زيت بياميزند.

يک مرد مروى مى گويد كه امام رضا عليه السّلام كه نزد ما در مرو بود فرستاد و قاووت خواست و قاووت آميخته به روغن براى ايشان فرستادند و حضرت آن را برگردانيد و به من پيغام فرستاد كه قاووت اگر خشک در ناشتا خورده شود حرارت را

فرو می نشاند و صفراء را آرام می کند و چون آمیخته باشد این اثر را ندارد. - . الکافی ۶ : ۳۰۷ -

در صحاح آمده است: لتّ فلان بفلان یعنی به او چسبید و ملازم و همراه آن شد. لتت السویق الته یعنی آن را مخلوط کرد. در صحاح آمده است: لت السویق یعنی با چیزی مخلوط شد.

**[ترجمه]

«۱۳»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: مَا أَعْظَمَ بَرَکَهَ السَّوِیقِ إِذَا شَرِبَهُ الْإِنْسَانُ عَلَی الشِّبَعِ أَمْرَأَ وَ هَضَمَ الطَّعَامَ وَ إِذَا شَرِبَهُ الْإِنْسَانُ عَلَی الْجُوعِ أَشْبَعَهُ وَ نِعْمَ الزَّادُ فِی السَّفَرِ وَ الْحَضَرِ السَّوِیقُ (۵).

**[ترجمه]طب الائمه: امام باقر علیه السّلام فرمود: چه بزرگ است برکت قاووت! اگر انسان در هنگام سیری آن را بنوشد گواراست و غذا را هضم می کند و اگر گرسنه باشد سیر می کند و قاووت برای سفر و حضر چه خوب توشه ایست. - . طب الائمه : ۸۸-۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

عَنْ أَحْمَدَ بْنِ غِیَاثٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَکْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ یُولَدُ الْوَلَدُ فَیَکُونُ فِیهِ الْبَلَهُ وَ الضَّعْفُ فَقَالَ مَا یَمْنَعُکَ مِنَ السَّوِیقِ اشْرَبْهُ وَ مُرْ أَهْلَکَ بِهِ فَإِنَّهُ یُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ یَشُدُّ الْعَظْمَ وَ لَا یُولَدُ لَکُمْ إِلَّا الْقَوِیُ (۶).

۱- ۱. المحاسن: ۴۸۹.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۰۶ بالرقم ۸.

۳- ۳. طبّ الأئمّه ۶۷.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۳۰۷.

۵- ۵. طبّ الأئمّه ۶۷ و ۸۸.

۶- ۶. طبّ الأئمّه ۶۷ و ۸۸.

**[ترجمه]طب الائمه: بکر بن محمّد می گوید نزد امام صادق علیه السّلام بودم و مردی به آن حضرت عرض کرد: یا بن رسول اللّه نوزاد ما خرد و ناتوان متولد می شود. فرمود: چه چیز تو را از قاووت باز می دارد؟ آن را بنوش و خانواده ات را دستور بده که از آن بنوشد که گوشت را می رویاند و استخوان را سخت می کند و برای شما نوزاد متولد نمی شود مگر نیرومند. - . طب الائمه : ۸۸-۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِيِّ قَالَ: جَاءَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ السَّلَامِ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ لَهُ إِنَّ رَجُلًا ضَرَبَ بَقَرَةً بِفَأْسٍ فَوَقَذَهَا ثُمَّ ذَبَحَهَا فَلَمْ يُرْسِلْ إِلَيْهِ بِالْجَوَابِ وَ دَعَا سَعِيدَةَ فَقَالَ لَهَا إِنَّ هَذَا جَاءَنِي فَقَالَ إِنَّكِ أَرْسَلْتِ إِلَيَّ

فِي صَاحِبِ الْبَقَرَهِ الَّتِي ضَرَبَهَا بِفَأْسٍ فَإِنْ كَانَ الدَّمُ خَرَجَ مُعْتَدِلًا فَكُلُوا وَ أَطْعِمُوا وَ إِنْ كَانَ خَرَجَ خُرُوجاً عَتِيّاً فَلَا تَقْرَبُوهُ قَالَ فَأَخَذَتِ الْغُلَامَ فَأَرَادَتْ ضَرْبَهُ فَبَعَثَ إِلَيْهَا اسْقِيهِ السَّوِيقَ فَإِنَّهُ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ يَشُدُّ الْعَظْمَ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: بکر بن محمّد ازدی می گوید عبد السّلام نزد امام صادق علیه السّلام آمد و عرض کرد: مردی گاوی را با تبر زده و کوبیده و سرش را بریده است و پاسخی به او نفرستاد، و سعیده را خواست و به او فرمود: این مرد نزدم آمد و گفت: تو در باره مردی که گاو را با تبر زده نزد من فرستادی، پس اگر خون معتدل روان شود بخورید و بخورانید و اگر به سختی و کندی بیرون آید نزدیکش نروید، می گوید: آن غلام را گرفت تا او را بزنند، و امام به او پیغام داد به او قاووت بنوشان که گوشت را می رویاند و استخوان را سخت کند. - . قرب الاسناد : ۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۶»

الْإِحْتِجَاجُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِيِّ: فِي خَبَرِ احْتِجَاجِ الرِّضَا علیه السلام عَلَى أَرْبَابِ الْمِلَلِ قَالَ لَمَّا أَرَادَ علیه السلام الْمَصِيرَ إِلَى الْمَأْمُونِ تَوَضَّأَ وُضُوءَ الصَّلَاهِ وَ شَرِبَ شَرْبَهَ سَوِيقٍ وَ سَقَانَا الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]احتجاج: از امام رضا علیه السلام در مناظره او با سران ملل است آمده است که چون آن حضرت خواست نزد مأمون برود وضوی نماز گرفت و قاووت نوشید و بما هم نوشانید. الخبر. - . الاحتجاج : ۲۲۷ -

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی یُوسُفَ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْمُبَارَکِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: السَّوِیقُ الْجَافُّ یَذْهَبُ بِالْبَیَاضِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: قاووت خشك سفیده را می برد. - . المحاسن : ۴۸۹ -

**[ترجمه]

بیان

بالبیاض أی بالبرص و بیاض العین بعید.

**[ترجمه]سفیده یعنی پیسی و سفیده چشم دور از باور است.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُوسَی بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ یَحْیَی بْنِ مُسَاوِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَوْ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: السَّوِیقُ یَجْرُدُ الْمِرَّهَ وَ الْبَلْغَمَ جَرْداً وَ یَدْفَعُ سَبْعِینَ نَوْعاً مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: قاووت، صفراء و بلغم را به کلی از بین می برد و هفتاد نوع بلا را دفع می کند. - . المحاسن : ۴۸۹ -

**[ترجمه]

بیان

فی الکافی (۵)

یجرد المره و البلغم من المعده أی ینزع و فی القاموس جرده و جرده قشره و الجلد نزع شعره و زیدا من ثوبه عراه و القطن حلجه.

**[ترجمه]در کافی آمده است: یجرّد المره و البلغم من المعده یعنی صفرا و بلغم را از معده ریشه کن می کند و در قاموس آمده است: جرده و جرّده یعنی پوست آن را کند، و جرد الجلد یعنی موی آن را کند، و جرد زیدا من ثوبه یعنی زید را عریان کرد و جرد القطن یعنی پنبه را حلاجی کرد. - . الکافی ۶ : ۳۰۶ -

**[ترجمه]

«۱۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ قِرْوَاشٍ الْجَمَّالِ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْمَاضِي عليه السلام: السَّوِيقُ إِذَا غَسَلْتَهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ وَ قَلَّبْتَهُ مِنْ إِنَاءٍ إِلَى إِنَاءٍ

ص: ۲۷۹

۱- ۱. قرب الإسناد: ۳۱.

۲- ۲. الاحتجاج ۲۲۷.

۳- ۳. المحاسن: ۴۸۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۸۹.

۵- ۵. الكافى ۶ ر ۳۰۶.

آخَرَ فَهُوَ يَذْهَبُ بِالْحُمَّى وَ يُنْزِلُ الْقُوَّهَ فِی السَّاقَیْنِ وَ الْقَدَمَیْنِ (۱).

المکارم، عن الرضا علیه السلام: مثله (۲)

**[ترجمه]محاسن: امام موسی بن جعفر علیه السلام فرمود: اگر قاووت را هفت بار شسته باشی و آن را از ظرفی به ظرف دیگر بگردانی تب را می برد و در ساقها و گام ها نیرو فرو می آورد. - . المحاسن : ۴۸۹ -

در مکارم از امام رضا علیه السّلام مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۰ -

**[ترجمه]

بیان

و قلبته من إناء أی قبل الدق لتصفیته عما یشوبه أو بعده فإن مع القلب من إناء إلی آخر یبقی دردیه فی الإناء.

**[ترجمه]گردانیدن از ظرفی به ظرفی برای خوب شستن دانه پیش از کوبیدن یا پس از آن است، با گرداندن آن از ظرفی به ظرف دیگر تفاله آن در ظرف باقی می ماند.

**[ترجمه]

«۲۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُمَرَ الْیَمَانِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: امْلَئُوا جَوْفَ الْمَحْمُومِ مِنَ السَّوِیقِ یُغْسَلُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ یُسْقَی قَالَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ یُحَوَّلُ مِنْ إِنَاءٍ إِلَی إِنَاءٍ(۳).

الْمَکَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَی قَوْلِهِ یُغْسَلُ سَبْعَ مَرَّاتٍ ثُمَّ یُسْقَی (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: درون تبدار را از قاووت پر کنید، سه بار آن را بشوئید و آنگاه به او بدهید بنوشد.

و در حدیث دیگری آمده است: سپس از ظرفی به ظرفی دیگر گردانده شود. - . المحاسن : ۴۹۰ -

در مکارم مانند آن آمده است تا آنجا که فرمود: هفت بار آن را بشویند و سپس بنوشانند. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَفْضَلُ سَحُورِکُمُ السَّوِیقُ وَ التَّمْرُ.

و رواه أبو یوسف عن ابن أبی عمیر عن مرازم عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۵) المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: بهترین سحری شماها قاووت و خرما است. - . المحاسن : ۴۹۰ -

در مکارم هم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۲۲»

الْمَحَاسِنُ، فِی حَدِیثٍ آخَرَ قَالَ: نِعْمَ الطَّعَامُ السَّوِیقُ (۷).

**[ترجمه]در محاسن در حدیث دیگری آمده است: قاووت، چه خوب خوراکیست.

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام یَقُولُ: نِعْمَ الْقُوتُ السَّوِیقُ إِنْ کُنْتَ جَائِعاً أَمْسَکَ وَ إِنْ کُنْتَ شَبْعَانَ أَهْضَمَ طَعَامَکَ (۸).

و منه عن علی بن جعفر و موسی بن القاسم عن أبی همام عن سلیمان الجعفری عن أبی الحسن الرضا علیه السلام (۹): مثله.

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السّلام می فرماید: قاووت، چه خوب خوراکی است، اگر گرسنه باشی تو را نگه می دارد و اگر سیر باشی خوراکت را هضم می کند. - . المحاسن : ۴۹۰ -

و با سند دیگری از امام رضا علیه السلام مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۴۹۰ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ،(۱۰) عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام

۱- ۱. المحاسن: ۴۸۹.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ۲۲۰.

۳- ۳. المحاسن: ۴۹۰.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ۲۲۰.

۵- ۵. المحاسن: ۴۹۰.

۶- ۶. مكارم الأخلاق: ۲۲۰.

۷- ۷. لم نجده فی مظانه من المصدر.

۸- ۸. المحاسن: ۴۹۰.

۹- ۹. المحاسن: ۴۹۰.

۱۰- ۱۰. المحاسن: ۴۹۰.

قَالَ: إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أُتِیَ بِسَوِیقِ لَوْزٍ فِیهِ سُکَّرُ طَبَرْزَدٍ فَقَالَ هَذَا طَعَامُ الْمُتْرَفِینَ بَعْدِی.

**[ترجمه]محاسن: برای پیامبر اکرم صلی اللَّه علیه و آله قاووت بادام با شکر طبرزد آوردند و فرمود: این پس از من خوراک خوشگذرانها است. - . المحاسن : ۴۹۰ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس أترفته النعمه أطغته أو نعمته كترفته تتريفا و المترف كمكرم المتروك يصنع ما شاء و لا يمنع و المتنعم لا يمنع من تنعمه و الجبار.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: اترفته النعمه یعنی او را به طغیان واداشت یا نعمت زیادی به او داد. مانند ترفته تتریفا و مترف بر وزن مکرم رها شده را گویند که هر کاری خواست می کند و مورد منع قرار نمی گیرد و متنعم و جبار از بهره مندی از نعمت منع نمی شوند.

**[ترجمه]

«۲۵»

الْمَکَارِمُ، مِنْ أَمَالِی الشَّیْخِ أَبِی جَعْفَرٍ الطُّوسِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَالَ: بُلُّوا جُوعَ الْمَحْمُومِ بِالسَّوِیقِ وَ الْعَسَلِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ یُحَوَّلُ مِنْ إِنَاءٍ إِلَی إِنَاءٍ وَ یُسْقَی الْمَحْمُومَ فَإِنَّهُ یَذْهَبُ بِالْحُمَّی الْحَارَّهِ وَ إِنَّمَا عُمِلَ بِالْوَحْیِ (۱).

وَ عَنِ ابْنِ کَثِیرٍ قَالَ: انْطَلَقَ بَطْنِی فَأَمَرَنِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنْ آخُذَ سَوِیقَ الْجَاوَرْسِ بِمَاءِ الْکَمُّونِ فَفَعَلْتُ فَأَمْسَکَ بَطْنِی وَ عُوفِیتُ.

وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَزِیدَ قَالَ: کَانَ إِذَا لَسَعَ أَهْلَ الدَّارِ حَیَّهٌ أَوْ عَقْرَبٌ قَالَ اسْقُوهُ سَوِیقَ التُّفَّاحِ.

وَ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ قَالَ: رَعَفْتُ فَسُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ اسْقُوهُ سَوِیقَ التُّفَّاحِ فَسَقَیْتُهُ فَانْقَطَعَ الرُّعَافُ (۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام سجاد علیه السّلام می فرماید: درون فرد تبدار را با قاووت و عسل بیالائید سه بار و از ظرفی به دیگری بریزید و به تبدار نوشانده شود که تب گرم را می برد، و جز این نیست که با وحی ساخته شده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۹ — امالی الطوسی ۱ : ۳۷۶ -

ابن کثیر می گوید که اسهال گرفتم و امام صادق علیه السلام فرمود: قاووت گاورس با آب زیره بخورم و خوردم و شکمم بند آمد و خوب شدم .

احمد بن یزید می گوید: زمانی که یکی از اهل خانه را مار و یا کژدم می گزید می گفت: به او قاووت سیب بنوشانید.

ابن بکیر می گوید که خون دماغ شدم و از امام صادق علیه السّلام در این باره پرسیدند، فرمود به او قاووت سیب بنوشانید و خون بند آمد. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۰- ۲۲۱ -

**[ترجمه]

بیان

قطعه الرعاف کأنه لبرده و قبضه و قطع الصفراء و دفع السموم لتقویته القلب و تقویته الروح فیمنع تأثیرها.

**[ترجمه]بند آمدن خون گویا برای خنکی و قابضی آن است و بریدن صفراء و دفع زهر برای این است که قلب و روح را نیرو می دهد و جلو اثر آن را می گیرد.

**[ترجمه]

«۲۶»

الْكَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ سَیْفٍ التَّمَّارِ قَالَ: مَرِضَ بَعْضُ رُفَقَائِنَا بِمَكَّةَ فَبُرْسِمَ فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأَعْلَمْتُهُ فَقَالَ لِی اسْقِهِ سَوِیقَ الشَّعِیرِ فَإِنَّهُ یُعَافَى إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ هُوَ غِذَاءٌ فِی جَوْفِ الْمَرِیضِ قَالَ فَمَا سَقَیْنَاهُ السَّوِیقَ إِلَّا یَوْمَیْنِ أَوْ قَالَ مَرَّتَیْنِ حَتَّى عُوفِیَ صَاحِبُنَا(۳).

المکارم،: مثله مع اختصار(۴)

**[ترجمه]کافی: سیف خرما فروش می گوید: یکی از یارانمان در مکه بیمار شد و سرسام گرفت و من نزد امام صادق علیه السّلام رفتم و گزارش دادم، حضرت به من فرمود: به او قاووت جو بنوشان که خوب شود ان شاء اللّه و آن غذای شکم بیمار است. می گوید این قاووت را فقط دو روز یا دو بار به او نوشاندیم و یار ما خوب شد. - . الکافی ۶ : ۳۰۷ -

در مکارم بطور اختصار مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۰ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس البرسام بالکسر عله یهذی فیها برسم بالضم فهو مبرسم

١- ١. مكارم الأخلاق ٢١٩، أمالى الطوسىّ ١ ر ٣٧٦.

٢- ٢. مكارم الأخلاق ٢٢٠- ٢٢١.

٣- ٣. الكافى ۶ ر ٣٠٧.

۴- ۴. مكارم الأخلاق ٢٢٠.

و قـال فی بحر الجواهر البرسام فی الينابيع بالكسـر و فی التهـذيب بالفتـح قال الشـيخ نجيب الـدين هو تورم يعرض للحجاب بين الكبـد و المعـده و قال نفيس الـدين إنه قـد خالف جمهور القوم فی تعريف هـذا المرض فإنهم اتفقوا علی أنه ورم فی الحجاب نفسه و هو الحجاب المعترض بين القلب و المعـده و أما الحجاب الحائل بين المعـده و الكبـد فمما لم يقل به أحـد من الفضـلاء غير الطبری انتهی.

و مناسبه سويق الشـعير للبرسام ظاهره فإن فی البرسام الحراره غالبه جدا و سويق الشـعير فی غايه البروده و قوله عليه السلام و هو غـذاء كأنه إشاره إلی ما ذكره الأطباء من أن التـداوی بالأغذيه أحسن من التداوی بالأدويه أو إلی أنه لا يؤكل بعده غذاء يتوهم أنه دواء لا بد من غذاء آخر و التخصيص بالمريض لأن غذاءه يكون أقل من غذاء الصحيح و قيل المراد به أنه يولد الدم.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: بِرسام [سرسام] بُرسم درديست كه هذيان می آورد، با ضمه [نيز] آمده است و گفته می شود فهو مبرسم يعنی او به بيمـاری سـرسام مبتلاـ است. در بحر الجواهر گفته است كه شـيخ نجيب الـدين گفته است سـرسام ورمی است كه در پرده ميـان جگر و معـده رخ می دهـد، نفيس الـدين گفته است او با ديگران در تعريف اين بيماری مخالفت كرده زيرا همه اتفـاق دارنـد كه سـرسام يـک ورمی است در خود پرده پهنی كه ميـان دل و معـده است و پرده ميان معـده و كبـد را كسـی از فضـلاء نگفته است به جز طبری. پايـان. و منـاسب بودن قاووت جو برای سـرسام روشن است، زيرا در سـرسام گرمی غـالبی است و قاووت جو بسـيار خنک است، و اينكه فرمود: آن غـذاء است، گويا اشاره است بـدان چه پزشـكان گفته انـد كه درمـان بـا غـذا بهـتر است از درمـان بـا دارو، يـا اشـاره به اين است كه پس از آن خوراكی لاـزم نيست چرا كه تصور می شود داروست و بعـد از آن غذای ديگری نياز است. تخصـيص آن به بيمار برای اينست كه غذايش كمتر از تندرست است و گفتند مقصود اين است كه خون توليد كند.

**[ترجمه]

«۲۷»

الْكَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی رَفَعَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: سَوِيقُ الْعَدَسِ يَقْطَعُ الْعَطَشَ وَ يُقَوِّی الْمَعِدَهَ وَ فِيهِ شِـفَاءٌ مِنْ سَـبْعِينَ دَاءً وَ يُطْفِئُ الصَّفْرَاءَ وَ يُبَرِّدُ الْجَوْفَ وَ كَانَ إِذَا سَافَرَ عليه السـلام لَا يُفَارِقُهُ وَ كَانَ يَقُولُ عليه السلام إِذَا هَاجَ الدَّمُ بِأَحَدٍ مِنْ حَشَمِهِ قَالَ لَهُ اشْرَبْ مِنْ سَوِيقِ الْعَدَسِ فَإِنَّهُ يُسَكِّنُ هَيَجَانَ الدَّمِ وَ يُطْفِئُ الْحَرَارَهَ(۱).

المكارم، عنه عليه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]كافی: امام صادق عليه السّـلام فرمود: قاووت عـدس تشـنگی را می برد و معـده را نيرو می دهد و درمان هفتاد درد می باشـد، و صـفراء را خاموش می كنـد و درون را خنک می كنـد و خود حضـرت زمانی كه به مسافرت می رفت در سـفر به همراه داشت و زياد ميفرمود بكسـی كه خونش ميجوشـيد قاووت عـدس بنوشـد كه جوشـش خون را آرام می كند و گرمی را خاموش می نمايد. -. الكافی ۶ : ۳۰۷ -

در مكارم مانند آن آمده است. -. مكارم الاخلاق : ۲۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۸»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ قَالَ: إِنَّ جَارِيَةً لَنَا أَصَابَهَا الْحَيْضُ وَ كَانَ لَا يَنْقَطِعُ عَنْهَا حَتَّى أَشْرَفَتْ عَلَى الْمَوْتِ فَأَمَرَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام أَنْ تُسْقَى سَوِيقَ الْعَدَسِ فَسُقِيَتْ فَانْقَطَعَ عَنْهَا وَ عُوفِيَتْ (۳).

المكارم، عن على بن مهزيار: مثله (۴)

**[ترجمه]كافى: على بن مهزيار مى گويد كنيزش دچار خونريزى حيض شد و بند نيامد تا نزديک مرگ رسيد و ابى جعفر عليه السّلام به او فرمود: قاووت عدس بنوشد و نوشيد و خون بريد و بهبود يافت. - . الكافى ۶ : ۳۰۷ -

در مكارم مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۲۲۱ -

**[ترجمه]

تبيين

لعل تسكينه للعطش فى الخبر الأول من جهه التبريد و التطفئه و تقويته للمعده إذا كان ضعفها من جهه الحراره أو الرطوبه و أما إطفاؤه للصفراء

ص: ۲۸۲

۱- ۱. الكافى ۶ ر ۳۰۷.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ۲۲۱.

۳- ۳. الكافى ۶ ر ۳۰۷.

۴- ۴. مكارم الأخلاق ۲۲۱.

و الحراره فقيل لجهتين أحدهما من جهه التبريد فى الأمزجه الحاره و الأخرى من جهه تغليظ الدم و تسكين حدته فيقلّ جريانه و سيلانه فى العروق و لهذا السبب يقطع دم الحيض كما فى الخبر الثانى.

**[ترجمه]ای بسا بردن تشنگی که در خبر نخست آمده است برای خنک کردن و گرم کردن آن و برای نیرو دادن به معده در زمانی است که سستی آن از گرمی و رطوبت است. و اما برای خاموش کردن صفراء و گرمی دو وجه گفته اند: یکی از راه خنک کردن در مزاج های گرم و دیگری از راه سفت کردن خون و آرام کردن تندی آن تا روانی و ریزش آن در رگها کند شود و از این راه است که خون حیض را چنانچه در خبر دوم آمد، می برد.

**[ترجمه]

و أقول

يظهر من الكلينى رحمه الله أنه حمل السويق المطلق الوارد فى الأخبار على سويق الحنطه حيث قال باب الأسوقه و فضل سويق الحنطه ثم ذكر الأخبار المطلقه فى هذا الباب و قال الشهيد رحمه الله فى الدروس فى السويق و نفعه أخبار جمّه و فسّره الكلينى بسويق الحنطه و قال مؤلف بحر الجواهر السويق متخذ من سبعه أشياء الحنطه و الشعير و النبق و التفاح و القرع و حب الرمان و الغبيراء و جملته يعقل الطبع و يقطع القى ء و الغثيان الصفراويين و ينشّف بلّه المعده و إن اتخذ من سويق الشعير و الماء و قليل من اللبن و خلط به الخشخاش المقلوّ المسحوق ينفع السجج [السحج] و يسكن اللدغ و يجلب النوم انتهى.

و قال ابن بيطار نقلا عن الرازى كل سويق مناسب للشى ء الذى يتخذ منه فسويق الشعير أبرد من سويق الحنطه بمقدار ما الشعير أبرد منها و أكثر توليدا للرياح و الذى يكثر استعماله من الأسوقه هذان السويقان أعنى سويق الحنطه و سويق الشعير و هما جميعا ينفخان و يبطئان النزول عن المعده و يذهب ذلك عنهما إن غليا بالماء غليا جيدا ثم صفى فى خرقه صفيقه ليسيل عنها الماء و يعصرا حتى يصيرا كبّه و يشربا بالسكر و الماء البارد فيقل نفخهما و يقل انحدارهما و ينفعان المحرورين الملتهبين إذا باكروا شربه فى الصيف و يمنع كون الحميات و الأمراض الحاره و هذا من أجل منافعه و لا ينبغى لمن شربه أن يأكل ذلك اليوم شيئا من فاكهه رطبه و لا خيارا و لا بقولا و لا يكثر منها.

و أما المبرودون و من يعتريهم نفخ فى البطن و أوجاع فى الظهر و المفاصل العتيقه و المشايخ و أصحاب الأمزجه البارده جدا فلا ينبغى لهم أن يتعرضوا للسويق بته فإن اضطروا إليه فليصلحوه بأن يشربوه بعد غسله بالماء الحار مرات بالفانيد و العسل بعد اللتّ بالزيت و دهن الحبه الخضراء و دهن الجوز

و سويق الشعير و إن كان أبرد من سويق الحنطه فإن سويق الحنطه لكثره ما يشرب من الماء يبلغ من تطفئته و تبريده للبدن مبلغا أكثر و لا سيما فى ترطيبه فيكون أبلغ نفعا لمن يحتاج إلى ترطيبه و سويق الشعير أجود لمن يحتاج إلى تطفئته و تجفيفه و هؤلاء هم أصحاب الأبدان العبله الكثيره اللحم و الدماء و أما الأولون فأصحاب الأبدان القصيفه القليله اللحم المصفرّه و أما سائر الأسوقه فإنها تستعمل على سبيل دواء لا على سبيل غذاء كما يستعمل سويق النبق و سويق التفاح و الرمان الحامض ليعقل البطن مع حراره و سويق الخرنوب و الغبيراء لعقل الطبيعه.

**[ترجمه]از كلينى رحمه الله چنين برمى آيد كه قاووت مطلق را در اخبار به قاووت گندم تفسير كرده است و آنجا كه گفته است: باب اسوقه و فضل سويق حنطه و سپس همه اخبار مطلق را در اين باب آورده است و شهيد(ره) در دروس درباره قاووت اخبار فراوانى آورده است و كلينى آنها را به قاووت گندم تفسير كرده است، نگارنده بحر الجواهر گفته است: قاووت را از هفت چيز مى سازند: گندم، جو، بار درخت سدر، سيب، كدو، دانه انار و دانه غبيراء (سنجد) و همه آنها طبع را مى بندند و قى و جوشش صفرائى را مى برند و ترى معده را مى خشكانند و اگر قاووت جو را با آب و كمى شير و تخم خشخاش بو داده كوبيده بيآميزند براى سحج(خراش روده) خوبست و [محل]گزيده شده را آرام مى كند و خواب آور است. پايان.

ابن بيطار به نقل از رازى گفته است: هر قاووت هم آهنگ مايه آن است قاووت جو سردتر از قاووت گندم است و هر دو نفخ دارند و به كندى از معده فرو مى آيند، و اگر خوب با آب جوشيده شوند و با پارچه تنگى تصفيه شوند كه آب ده باشد و فشار داده شوند تا در آن حلّ شوند و با شكر و آب خنك نوشيده شوند نفخ آنها كم مى شود و در معده روانتر مى گردند و براى گرما زده هاى تند، نوشيدن آن، ناشتا در تابستان سودمند است و از تبها و بيماريهاى گرمائى جلوگيرى مى كند و اين از سودهاى كلان آنها است. و سزاوار نيست كسى كه آن را مى نوشد در آن روز ميوه هاى تر و خيار و سبزى بسيار بخورد.

ولى مزاج هاى سرد و كسانى كه نفخ شكم و درد پشت و مفاصل كهنه دارند و پيران و سرد مزاجان، سزاوار نيست كه البته گرد قاووت گردند و اگر بدان ناچار شوند بايد آن را با آب گرم چند بار بشويند و با شكر و عسل بياميزند و با زيت و روغن دانه سبز و روغن گردو بيالايند. قاووت جو گر چه خنك تر از قاووت گندم است ولى چون قاووت گندم بيشتر آب مى خورد خموش كردن و خنك كردن آن براى تن بيشتر است و به ويژه كه مرطوب تر است و براى كسى كه نياز به رطوبت دارد سود بيشترى دارد و قاووت جو براى كسى كه به خموش كردن حرارت و خشكى نياز دارد سودمندتر است مانند مردم تنومند پرگوشت و پر خون. ولى آنها كه پيكر كم گوشت نازك دارند همان گروه نخستين مى باشند، و قاووتهاى ديگر به عنوان دارو استفاده مى شوند نه غذا. چنانچه قاووت ميوه سدر و قاووت سيب و دانه انار ترش براى بستن اسهال به همراه حرارت است و قاووت خرنوب و غبيراء (سنجد) براى بستن طبع است .

**[ترجمه]

«۲۹»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُوسَى بْنِ الْحَسَنِ عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَتَبَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام مِنْ خُرَاسَانَ إِلَى الْمَدِينَهِ لَا تَسْقُوا أَبَا جَعْفَرٍ الثَّانِيَ السَّوِيقَ بِالسُّكَّرِ فَإِنَّهُ رَدِيٌّ لِلرِّجَالِ. و فسره السيارى عن عبيد الله أنه يكره للرجال

لأنه يقطع النكاح من شده برده مع السكر(١).

ص: ٢٨٤

١- ١. الكافى ۶ ر ٣٠٧.

**[ترجمه]کافی: ابی الحسن علیه السّلام از خراسان برای مدینه نوشت بامام نهم قاووت و شکر ندهند که برای مردها بد است.

و سیاری به نقل از عبید اللّه آن را تفسیر کرده که آن برای مردان مطلوب نیست چون از بس سرد است از مردان نیروی جماع را می برد. - . الکافی ۶ : ۳۰۷ -

**[ترجمه]

أبواب الحلاوات و الحموضات

باب ۱ أنواع الحلاوات

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قِیلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا رَسُولَ اللَّهِ أَیُّ الشَّرَابِ أَحَبُّ إِلَیْکَ قَالَ الْحُلْوُ الْبَارِدُ(۱).

**[ترجمه]محاسن: به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض شد: یا رسول الله کدام نوشابه ها را بیشتر دوست داری؟ فرمود: شیرینِ سرد را. - . المحاسن : ۴۰۷- ۴۰۸ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْیَقْطِینِیِّ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ أَبِی الْحُسَیْنِ الْأَحْمَسِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْمُؤْمِنُ عَذْبٌ یُحِبُّ الْعُذُوبَهَ وَ الْمُؤْمِنُ حُلْوٌ یُحِبُّ الْحَلَاوَهَ(۲).

و منه عن أبیه عن محمد بن سنان عن الأحمسی: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: مؤمن گوارا است و گوارا را دوست دارد و شیرین است و شیرینی دوست دارد. - . المحاسن : ۴۰۷- ۴۰۸ -

و از همان به سند دیگر مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۴۴۹ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ بْنِ مُوَفَّقٍ الْمَدَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ الْمَاضِی يَوْماً فَأَكَلْنَا عِنْدَهُ وَ أَكْثَرُوا مِنَ الْحَلْوَاءِ فَقُلْتُ مَا أَكْثَرَ هَذَا الْحَلْوَاءَ فَقَالَ إِنَّا وَ شِيعَتَنَا خُلِقْنَا مِنَ الْحَلَاوَةِ فَنَحْنُ نُحِبُّ الْحَلْوَاءَ(۴).

**[ترجمه]محاسن: موفق مدایني می گوید: روزی امام هفتم فرستاد و نزد او غذا خوردیم و حلوا را فراوان کرده بودند و من گفتم: این حلوا چه فراوان است. فرمود ما و شیعه هایمان از شیرینی آفریده شدیم و شیرینی را دوست داریم. - . المحاسن : ۴۰۸ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَنْ لَمْ يُرِدِ الْحَلْوَاءَ يُرِدِ الشَّرَابَ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امام پنجم علیه السّلام فرمود: هر که حلوا دوست ندارد شراب دوست دارد. - . المحاسن : ۴۰۸ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام

ص: ۲۸۵

۱- ۱. المحاسن ۴۰۷- ۴۰۸.

۲- ۲. المحاسن ۴۰۷- ۴۰۸.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۹.

۴- ۴. المحاسن ۴۰۸.

۵- ۵. المحاسن ۴۰۸.

قَالَ: إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ نُحِبُّ الْحَلْوَاءَ وَ مَنْ لَمْ يُحِبَّ الْحَلْوَاءَ مِنَّا أَرَادَ الشَّرَابَ وَ قَالَ إِنَّ بِي لَمَوَادَّ وَ أَنَا أُحِبُّ الْحَلْوَاءَ(۱).

**[ترجمه]محاسن: الحسن علیه السّلام فرمود: همانا ما خاندانی هستیم که حلوا را دوست داریم و هر که از ما حلوا نخواهد شراب [می]خواهد. فرمود: در من مایه ها است و من حلوا را دوست دارم. - . المحاسن : ۴۰۸-۴۰۹ -

**[ترجمه]

بيان

قوله علیه السلام إن بی لمواد الماده الزياده المتصله و كأن المعنى أن لي أموالا أقدر على التكلف في الطعام و ليس منی إسرافا و أحب الحلواء و أستعمله أو مواد من المرض يتوهم التضرر به و مع ذلك أحبه و في بعض النسخ إن أبی لمواد أی كان أبی موادا محبا له و كأنه تصحيف بل لا يبعد كون كليهما تصحيفا.

**[ترجمه]در من مایه ها است، یعنی فزونیهای پیوسته و گویا مقصود این است که من اموالی دارم و می توانم در طعام خود را به تکلف بیندازم و[لی] اسراف کار در خوراک نیستم و حلوا را دوست دارم و به کار می برم یا مایه ها از بیماری دارم که ای بسا حلوا برای آن ها زیان دارد و با این حال حلوا را دوست دارم و در برخی نسخه ها آمده است که پدرم حلوا دوست بود و گویا تصحیف است و ای بسا هر دو تصحیف باشند.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كُنَّا بِالْمَدِينَهِ فَأَرْسَلَ إِلَيْنَا اصْنَعُوا لَنَا فَالُوذَجَ وَ أَقِلُّوا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِ فِي قَصْعَهٍ صَغِيرَهٍ(۲).

**[ترجمه]محاسن: یونس بن یعقوب می گوید در مدینه بودیم و امام صادق علیه السّلام فرستاد که برایم فالوده بسازید و کم بسازید و یک کاسه کوچک برای ایشان فرستادیم. - . المحاسن : ۴۰۸ - ۴۰۹ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدَانَ عَنْ يُوسُفَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ: كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يُعْجِبُهُ الْفَالُوذَجُ وَ كَانَ إِذَا أَرَادَهُ قَالَ اتَّخِذُوهُ لَنَا وَ أَقِلُّوا(۳).

**[ترجمه]محاسن: یوسف بن یعقوب می گوید امام صادق علیه السلام از فالوده خوشش می آمد و چون از آن می خواست

می فرمود: برای ما کمی بسازید. - . المحاسن : ۴۰۸ - ۴۰۹ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ سَعْدَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ قَالَ: بَعَثْتُ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام بِقَصْعَهٍ فِیهَا خشتیج ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَیْهِ فَوَجَدْتُ الْقَصْعَهَ مَوْضُوعَهً بَیْنَ یَدَیْهِ وَ قَدْ دَعَا بِقَصْعَهٍ فَدَقَّ فِیهَا سُکَّراً فَقَالَ لِی تَعَالَ فَکُلْ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَدْ جُعِلَ فِیهَا مَا یُکْتَفَی بِهِ قَالَ کُلْ فَإِنَّکَ سَتَجِدُهُ طَیِّباً(۴).

**[ترجمه]محاسن: راوی می گوید کاسه ای نزد ابی الحسن علیه السّلام فرستادم و در آن نان شکری بود، روزی نزد ایشان رفتم و آن کاسه در برابرش بود و کاسه ای خواست و شکر در آن ریخت و فرمود بیا بخور. گفتم: قربانت شوم آنچه در آن نهادند کافی نیست. فرمود: بخور که آن را خوشمزه می یابی. - . المحاسن : ۴۰۸ - ۴۰۹ -

**[ترجمه]

بیان

فیها خشتیج و فی بعض النسخ خشنیج و لم أعرف معناهما فی اللغه و فی بحر الجواهر الخشکنانج السکری هو الخبز المقلی بالسکر.

**[ترجمه]«فیها خشتیج» و در بعضی نسخه ها«خشنیج» آمده است و من معنای آنها را درلغت نمی دانم و در بحر الجواهر گفته است «الخشکنانج السکری» به نانی گفته می شود که با شکر سرخ شده باشد.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَی قَالَ: أَکَلْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأُتِیَ بِدَجَاجَهٍ مَحْشُوَّهٍ خَبِیصاً فَفَکَکْنَاهَا فَأَکَلْنَاهَا(۵).

**[ترجمه]محاسن: عبد الاعلی می گوید با امام صادق علیه السلام مشغول خوردن بودیم، مرغی پر از حلوای روغن و خرما آوردند آن را جدا کردیم و خوردیم. - . المحاسن : ۴۰۸ - ۴۰۹ -

**[ترجمه]

توضیح

قال فی القاموس خبصه یخبصه خلطه و منه الخبیص المعمول من التمر و السمن و فی بحر الجواهر الخبیص حلواء یعمل بأن یغلی من الشیرج رطل فیجعل فیه عند غلیانه من الدقیق الحواری رطل و یغلی حتی تفوح رائحته ثم یلقی

۱- ۱. المحاسن: ۴۰۸- ۴۰۹.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۸- ۴۰۹.

۳- ۳. المحاسن: ۴۰۸- ۴۰۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۰۸- ۴۰۹.

۵- ۵. المحاسن: ۴۰۸- ۴۰۹.

علیه ثلاثه أرطال من السکر أو العسل أو الدبس و یطبخ بنار هادئه و یحرک بإسطام (۱)

حتی یقذف الدهن فیرفع.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: خبصه یخبصه یعنی آن را مخلوط کرد و خبیص نیز از آن ریشه گرفته شده است که آن را از خرما و روغن می سازند و در بحر الجواهر گفته است: خبیص حلوائیست که آن را به این شکل می سازند که یک رطل شیره می جوشانند و زمانی که جوش آمد یک رطل آرد پاک در آن می ریزند و آنگاه می جوشانند تا بوی آن خارج شود و سپس سه رطل شکر یا عسل یا شیره انگور در آن می ریزند و با آتش نرمی آن را می پزند و با ملاقه زیر و رو می کنند تا روغن را پس دهد.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَکَارِمُ،: لَقَدْ جَاءَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله بَعْضُ أَصْحَابِهِ یَوْماً بِفَالُوذَجٍ فَأَکَلَ مِنْهُ وَ قَالَ مِمَّ هَذَا یَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی نَجْعَلُ السَّمْنَ وَ الْعَسَلَ فِی الْبُرْمَهِ وَ نَضَعُهَا عَلَی النَّارِ ثُمَّ نُغْلِیهِ ثُمَّ نَأْخُذُ مُخَّ الْحِنْطَهِ إِذَا طُحِنَتْ فَنُلْقِیهِ عَلَی السَّمْنِ وَ الْعَسَلِ ثُمَّ نَسُوطُهُ حَتَّی یَنْضَجَ فَیَأْتِیَ کَمَا تَرَی فَقَالَ صلی الله علیه و آله إِنَّ هَذَا الطَّعَامَ طَیِّبٌ-(۲)

وَ لَقَدْ کَانَ یَأْکُلُ الشَّعِیرَ غَیْرَ مَنْخُولٍ خُبْزاً أَوْ عَصِیدَهً فِی حَالِهِ(۳) کُلُّ ذَلِکَ کَانَ یَأْکُلُهُ صلی الله علیه و آله(۴)

وَ کَانَ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ الْحَیْسَ وَ کَانَ یَتَمَجَّعُ اللَّبَنَ وَ التَّمْرَ وَ یُسَمِّیهِمَا الْأَطْیَبَیْنِ (۵).

**[ترجمه]محاسن: یکی از یاران پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله روزی برای ایشان فالوده آورد، حضرت از آن خورد و فرمود: از چه ساخته شده است؟ عرض کرد: پدر و مادرم قربانت شوند ، روغن و عسل را در دیگچه می گذاریم و روی آتش گذاشته و می جوشانیم و آرد مغز گندم را بر روغن و عسل می ریزیم و آن را زیر و رو کنیم تا بپزد و چنین می شود که می بینید، فرمود: این خوراک خوشمزه ایست. - . مکارم الاخلاق : ۲۸ -

و نان جو باسبوس یا حلوای آن را با سبوسش می خورد از همه آنها می خورد. - . مکارم الاخلاق : ۲۹-۳۰ -

کشک می خورد و شیر و خرما با هم می خورد و می فرمود: آن دو پاکتر هستند. - . مکارم الاخلاق : ۲۹-۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

البرمه بالضم قدر من الحجاره ذکره الفیروزآبادی و قال السوط الخلط و هو أن تخلط شیئین فی إنائک ثم تضربهما بیدک حتی

يختلطا كالتسويط و فى الصحاح العصيده التى تعصدها بالمسواط فتمرها به فتنقلب لا يبقى فى الإناء منها شى ء إلا انقلب و قال الحيس الخلط و منه سمى الحيس و هو تمر يخلط بسمن و أقط و قال فى بحر الجواهر الحيس بالفتح حلواء يتخذ من السمن و الكعك و الدبس و غيره فارسيه چنگال و فى النهايه التمجع و المجع أكل التمر باللبن و هو أن يحسو حسوه من اللبن و يأكل على أثرها تمره.

**[ترجمه]فیروز آبادی گفته است:«البُرمه» به دیگ سنگی گفته می شود و گفته است: سوط یعنی مخلوط کردن و آن عبارت است از اینکه دو چیز را در ظرف خود مخلوط کنی و سپس با دست خود بر آنها بزنی تا مخلوط شوند مانند تسویط. در صحاح گفته است: العصیده آن است که با مخلوط کن چوبی به هم می زنی و می ریزی به گونه ای که چیزی از آن در ظرف باقی نمی ماند. و گفته است : حیس یعنی مخلوط کردن و حیس نیز از آن نام گرفته است و خرمایی است که با روغن و کشک مخلوط شده است. در بحر الجواهر گفته است: الحیس با فتحه، حلوائی است که از روغن و قرص نان و شیره و غیر آن ساخته می شود. و به فارسی چنگال گفته می شود. در نهایه گفته است: التمجع و المجع، به خوردن خرما با شیر گفته می شود و آن به این شکل است که جرعه ای از شیر نوشیده می شود و به دنبال آن خرمایی خورده می شود.

**[ترجمه]

«۱۱»

السَّرَائِرُ، نَقْلًا مِنْ كِتَابِ أَبِی الْقَاسِمِ بْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كُلُّ مَنِ اشْتَدَّ لَنَا حُبّاً اشْتَدَّ لِلنِّسَاءِ حُبّاً وَ لِلْحَلْوَاءِ(۶).

**[ترجمه]مستطرفات السرائر: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر که ما را زیاد دوست دارد، زن و حلوا را زیاد دوست دارد. - . مستطرفات السرائر : ۴۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَكَارِمُ، رُوِیَ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام رَأَى رَجُلًا يَعِيبُ الْفَالُوذَجَ

ص: ۲۸۷

۱- ۱. الاسطام و هكذا السطام: المسعار و هو حديده تحرك بها النار.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۲۸.

۳- ۳. فی نخالته ظ.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ۲۹- ۳۰.

٥- ٥. مكارم الأخلاق: ٢٩- ٣٠.

٦- ٦. مستطرفات السرائر: ٤٩١.

فَقَالَ فُتَاتُ الْبُرِّ بِلُعَابِ النَّحْلِ بِخَالِصِ السَّمْنِ مَا عَابَ هَذَا مُسْلِمٌ (۱).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: حسن بن على عليه السّلام مردى را ديد كه فالوده را بد مى شمرد. فرمود: مغز گندم است و عسل به همراه روغن پاك، مسلمان آن را نكوهش نمى كند. - . مكارم الاخلاق : ۱۹۳ -

**[ترجمه]

بيان

فى الصحاح الفالوذ و الفالوذق معربان قال يعقوب و لا تقل الفالوذج انتهى و يظهر من الحديث أن الفالوذج فى تلك الزمان كان اسما للحلواء المعمول من دقيق البر و السمن و العسل.

**[ترجمه]در صحاح گفته است: الفالوذ و الفالوذق معرب هستند. يعقوب گفته است: فالوذج نگوييد.پايان. از حديث چنين برمى آيد كه آن زمان، فالوده نام حلوائى بوده كه از آرد گندم و روغن و عسل ساخته مى شد.

**[ترجمه]

«۱۳»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ أَطْعَمَ أَخَاهُ حَلَاوَةً أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُ مَرَارَةَ الْمَوْتِ.

**[ترجمه]رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله فرمود: هر كه به برادرش شيرينى بخوراند، خداوند از او تلخى مرگ را مى برد.

**[ترجمه]

«۱۴»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام: أَنَّهُ كَانَ يُعْجِبُهُ الْفَالُوذَجُ وَ كَانَ إِذَا أَرَادَهُ قَالَ اتَّخِذُوهُ لَنَا وَ أَقِلُّوا أَظُنُّهُ وَ كَانَ عليه السلام يَتَّقِي الْإِكْثَارَ مِنْهُ لِئَلَّا يَضُرَّهُ (۲).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: جعفر بن محمّد عليه السّلام فالوده را خوش مى داشت و زمانى كه از آن مى خواست مى فرمود كمى از آن براى ما درست كنيد. و از زياد خوردن آن پرهيز مى كرد تا زيان نرساند. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَكَارِمُ، قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: إِذَا وُضِعَتِ الْحَلْوَاءُ فَأَصِيبُوا مِنْهَا وَ لَا تَرُدُّوهَا(۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله فرمود: اگر حلوا قرار دادند از آن بردارید و آن را رد نکنید. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۸ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الحلواء و یقصر معروف و الفاکهه الحلوه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: حلواء و حلوا معروف است و میوه شیرین است.

**[ترجمه]

«۱۶»

مَجْمَعُ الْبَيَانِ، قَالَ رُوِيَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله كَانَ يَأْكُلُ الدَّجَاجَ وَ الْفَالُوذَ وَ كَانَ يُعْجِبُهُ الْحَلْوَاءُ وَ الْعَسَلُ (۴).

**[ترجمه]پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله مرغ و فالوده می خورد و از حلواء و عسل خوشش می آمد .

**[ترجمه]

باب ۲ العسل

الآيات

النحل: وَ أَوْحى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِی مِنَ الْجِبالِ بُيُوتاً وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمَّا يَعْرِشُونَ ثُمَّ كُلِی مِنْ كُلِّ الثَّمَراتِ فَاسْلُكِی سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِی ذلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (۵)

۱- ۱. مكارم الأخلاق: ۱۹۳.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۱.

۳- ۳. مكارم الأخلاق ۱۸۸.

۴- ۴. مجمع البيان.

۵- ۵. النحل: ۶۸.

lt;meta info="- وَ أَوْحى رَبُّکَ إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذی مِنَ الْجِبالِ بُیُوتاً وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمّا یَعْرِشُونَ* ثُمَّ کُلی مِنْ کُلِّ الثَّمَراتِ فَاسْلُکی سُبُلَ رَبِّکِ ذُلُلاً یَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ إِنَّ فی ذلِکَ لَآیَةً لِقَوْمٍ یَتَفَکَّرُونَ - . نحل / ۶۹-۶۸ -

{و پروردگار تو به زنبور عسل وحی [الهام غریزی] کرد که از پاره ای کوه ها و از برخی درختان و از آنچه داربست [و چفته سازی] می کنند، خانه هایی برای خود درست کن.* سپس از همه میوه ها بخور، و راههای پروردگارت را فرمانبردارانه، بپوی. [آن گاه] از درون [شکم] آن، شهدی که به رنگهای گوناگون است بیرون می آید. در آن، برای مردم درمانی است. راستی در این [زندگی زنبوران] برای مردمی که تفکر می کنند نشانه [قدرت الهی] است.}

**[ترجمه]

تفسیر

أقول

قد مر تفسیرها فی باب النحل و جملته أن الوحی إما إلهام من الله أو کنایه عن جعله ذلک فی غرائزها وَ مِمّا یَعْرِشُونَ الضمیر للناس و المراد بالعرش رفع البناء کالسقوف و الکروم ذُلُلًا جمع ذلول و هی حال من السبل أو من الضمیر فی فَاسْلُکِی

فِیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ إما بنفسه کما فی بعض الأمراض البلغمیه أو مع غیره کما فی سائر الأمراض إذ قلما یوجد معجون لم یکن العسل جزءا منه مع أن التنکیر یشعر بالتبعیض و یجوز أن یکون للتعظیم و التکثیر و قیل الضمیر للقرآن و هو بعید.

إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیَةً إلخ فإن من تفکر فی أحوال النحل و أفعاله و وجود العسل و کیفیه حصوله علم قطعا أن الله سبحانه هو المعلم له و أنه قادر مختار حکیم علیم متصف بجمیع صفات الکمال و لیس فیه نقص بوجه و فیها دلاله علی حل العسل بل الشمع فإنه قل ما ینفک عنه و جواز اتخاذ النحل للعسل ما لم یمنع منه مانع شرعی و جواز الاستشفاء منه مفردا و مرکبا و أن الله یشفی بالدواء و إن کان قادرا علیه بغیره لحکمه فی ذلک و جواز طلب علم الطب بل علم الکلام و التفکر فی الأفعال و الأعمال و الاستدلال بها علی وجود الواجب و صفاته و الحسن و القبح العقلیین و غیر ذلک کذا ذکره بعض الأفاضل و فی بعضها مجال مناقشه.

**[ترجمه]گویم :

تفسیر آن در باب نحل بیان شده است و خلاصه اش این است که وحی یا الهامی است از خدا یا کنایه است از اینکه این غریزه را به او داده است و در «وَ مِمّا یَعْرِشُونَ » ضمیر به مردم بر می گردد و مقصود از عروش ساختمانیست که از شاخه ها و موها درست می کنند، «ذُلُلًا » جمع ذلول و حال از سبل یا از ضمیر فاسلکی می باشد. «فِیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ» و درمان مردم در آن است یعنی یا در خود آن است چنانچه به تنهایی درمان برخی بیماریها است یا به همراه چیز دیگری درمان است همان طور که در برخی دیگر از بیماری ها چنین است. چون کمتر معجونیست که عسل در آن نباشد به علاوه اینکه به کار بردن به صورت

نکره نشان دهنده تبعیض است و ممکن است نشان دهنده تعظیم و کثرت باشد. و برخی گفته اند: ضمیر به قرآن برمی گردد و مقصود اینست که قرآن برای مردم درمان است.

«إِنَّ فِی ذٰلِکَ لَآیَةً» تا آخر آیه، در آن نشانه ها است، زیرا هر که در احوال زنبور عسل و کارهای آن و وجود عسل و نحوه پیدایش آن بیندیشد به خوبی خواهد دانست که خداوند سبحان آموزگار او است که توانا و مختار و حکیم و دانا و موصوف به همه صفات کمال است و هیچ نقصی ندارد، و دلالت دارد که عسل حلال است بلکه موم هم [حلال است] زیرا بسیار کم اتفاق می افتد که موم از عسل جدا باشد. و همچنین برجواز زنبورداری برای به دست آوردن عسل مادامی که مانع شرعی نباشد دلالت دارد. و همچنین بر جواز درمان خواستن از آن به صورت تنها و یا با دیگر داروها دلالت می کند. و نیز بر اینکه خداوند درمان را به وسیله دارو می دهد و اگر چه بدون آن می تواند درمان کند چون حکمت در این است و نیز بر جواز طلب علم پزشکی بلکه علم کلام و اندیشه در کارها و کردارها و استدلال به آنها در مورد واجب الوجود و صفاتش و بر حسن و قبح عقلی و غیر آن دلالت دارد. برخی از افاضل چنین گفته اند و در برخی از آنها جای گفتگو و مناقشه وجود دارد.

**[ترجمه]

روایان

«۱»

مَجْمَعُ الْبَیَانِ، نَقْلًا عَنِ الْعَیَّاشِیِّ مَرْفُوعاً إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: أَنَّ رَجُلًا قَالَ لَهُ إِنِّی مُوجَعٌ بَطْنِی فَقَالَ أَ لَکَ زَوْجَهٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ اسْتَوْهِبْ مِنْهَا شَیْئاً مِنْ مَالِهَا طَیِّبَهً نَفْسُهَا ثُمَّ اشْتَرِ بِهِ عَسَلًا ثُمَّ اسْکُبْ عَلَیْهِ مِنْ مَاءِ السَّمَاءِ ثُمَّ اشْرَبْهُ فَإِنِّی سَمِعْتُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ یَقُولُ فِی کِتَابِهِ- وَ نَزَّلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَکاً وَ قَالَ یَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِیهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ وَ قَالَ فَإِنْ طِبْنَ لَکُمْ عَنْ شَیْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَکُلُوهُ هَنِیئاً مَرِیئاً وَ إِذَا اجْتَمَعَتِ الْبَرَکَهُ وَ الشِّفَاءُ وَ الْهَنِیءُ شُفِیتَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۱).

۱- ۱. مجمع البیان ۳ ر ۶ و الآیات فی سوره ق: ۹، النحل: ۶۹، النساء: ۴ و نص الحدیث مسندا فی العیّاشیّ ۱ ر ۲۱۸.

**[ترجمه]مجمع البیان: مردی به امیر المؤمنین علیه السّلام عرض کرد: دلم درد دارد، فرمود: آیا زن داری؟ گفت: آری فرمود: چیزی از مال او را با رضایتش به عنوان بخشش بگیر و با آن عسل بخر و بر آن آب باران بریز و آن را بنوش که من شنیدم خداوند سبحان در قرآن می فرماید: «وَ نَزَّلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَكاً - . ق / ۹ - »{ و از آسمان، آبی پر برکت فرود آوردیم} و هم فرمود«يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ - . نحل / ۶۹ - »{ [آن گاه] از درون [شکم] آن، شهدی که به رنگهای گوناگون است بیرون می آید. در آن، برای مردم درمانی است} و هم فرموده«فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَرِيئاً - . نساء / ۴ - » { و اگر به میل خودشان چیزی از آن را به شما واگذاشتند، آن را حلال و گوارا بخورید.} و چون برکت و درمان و خوشی و گوارائی با هم جمع گردند ان شاء الله درمان می یابی. - . مجمع البیان ۱ : ۶ -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَكَارِمُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُعْجِبُهُ الْعَسَلُ وَ قَالَ عليه السلام عَلَيْكُمْ بِالشِّفَاءِ مِنَ الْعَسَلِ وَ الْقُرْآنِ.

وَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: مَنْ تَغَيَّرَ عَلَيْهِ مَاءُ بَصَرِهِ يَنْفَعُ لَهُ اللَّبَنُ الْحَلِيبُ بِالْعَسَلِ.

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَا اسْتَشْفَى النَّاسُ بِمِثْلِ لَعْقِ الْعَسَلِ.

وَ مِنَ الْفِرْدَوْسِ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ شَرِبَ الْعَسَلَ فِي كُلِّ شَهْرٍ مَرَّةً يُرِيدُ مَا جَاءَ بِهِ الْقُرْآنُ عُوفِيَ مِنْ سَبْعٍ وَ سَبْعِينَ دَاءً.

وَ عَنْهُ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَنْ أَرَادَ الْحِفْظَ فَلْيَأْكُلِ الْعَسَلَ.

وَ قَالَ صلى الله عليه و آله: نِعْمَ الشَّرَابُ الْعَسَلُ يُرْعِي الْقَلْبَ وَ يُذْهِبُ بَرْدَ الصَّدْرِ.

وَ مِنَ الْفِرْدَوْسِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: خَمْسٌ يَذْهَبْنَ بِالنِّسْيَانِ وَ يَزِدْنَ فِي الْحِفْظِ وَ يَذْهَبْنَ بِالْبَلْغَمِ السِّوَاكُ وَ الصِّيَامُ وَ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ وَ الْعَسَلُ وَ اللُّبَانُ (۱).

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از عسل خوشش می آمد و می فرمود: بر باد است درمان جوئی از عسل و از قرآن.

ابی الحسن علیه السّلام می فرماید: هر که منی او تغییر یابد شیر تازه و عسل برای او سودمند است.

امام صادق علیه السّلام می فرماید: مردم به چیزی مانند یک انگشت از عسل درمان نمی کنند.

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: هر کس به قصد اینکه خداوند در قرآن [از عسل به عنوان] درمان یاد کرده است ماهی

یک بار عسل بنوشد از هفتادو هفت درد عافیت می یابد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: هر کس می خواهد حافظه[خوبی] داشته باشد باید عسل بخورد.

و فرمود: چه خوب نوشیدنی است عسل که دل را نگه می دارد و سردی سینه را می برد.

رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: پنج چیز فراموشی را می برند، و حافظه را می افزایند و بلغم را از بین می برند: مسواک، روزه، خواندن قرآن، عسل و کندر. -. مکارم الاخلاق : ۱۸۸-۱۹۰ -

**[ترجمه]

بیان

یرعی القلب الإرعاء الإبقاء و الرفق و الشفقه.

**[ترجمه]«یرعی القلب» الارعاء یعنی ابقاء و مدارا و شفقت.

**[ترجمه]

«۳»

الْعُیُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِیهِ وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْخُوزِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِیِّ وَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأُشْنَانِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَهْرَوَیْهِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سُلَیْمَانَ کُلِّهِمْ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنْ یَکُنْ فِی شَیْ ءٍ شِفَاءٌ فَفِی شَرْطَهِ الْحَجَّامِ أَوْ فِی شَرْبَهِ الْعَسَلِ (۲).

وَ بِالْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تَرُدُّوا شَرْبَهَ الْعَسَلِ عَلَی مَنْ أَتَاکُمْ بِهَا(۳).

وَ بِالْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: ثَلَاثَهٌ یَزِدْنَ فِی الْحِفْظِ وَ یَذْهَبْنَ بِالْبَلْغَمِ قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ وَ الْعَسَلُ وَ اللُّبَانُ (۴).

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۱۸۸- ۱۹۰.

۲- ۲. عیون الأخبار ۲ ر ۳۵ و ۳۶ بالرقم ۸۳ و ۸۴.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۳۵ و ۳۶ بالرقم ۸۳ و ۸۴.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲ ر ۳۸.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: الطِّیبُ نُشْرَهٌ وَ الْعَسَلُ نُشْرَهٌ وَ الرُّكُوبُ نُشْرَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْخُضْرَهِ نُشْرَهٌ(۱).

صَحِیفَهُ الرِّضَا، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَ الْجَمِیعِ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله می فرماید: كه اگر در چیزی شفا وجود دارد، تیغ حجام است یا نوشیدن عسل. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ و ۳۶ -

رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: شربت عسل را از هر كس كه به شما بدهد رد نكنید. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۵ و ۳۶ -

امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: سه چیز حافظه را می افزایند و بلغم را از بین می برند: خواندن قرآن، خوردن عسل و كندر. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۸ -

و فرمود بوی خوش نشاط دارد و عسل نشاط دارد، و سواری نشاط دارد و دیدار سبزه نشاط دارد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۰ -

در صحیفه رضا مانند همه این ها آمده است. - . صحیفه الرضا

: ۱۱ -

**[ترجمه]

بیان

النشره ما یزیل الهموم و الأحزان التی یتوهم أنها من الجن قال فی النهایه فیه أنه سئل عن النشره فقال هو من عمل الشیطان النشره بالضم ضرب من الرقیه و العلاج یعالج به من كان یظن أن به مسا من الجن سمیت نشره لأنه بها ینشر عنه ما خامره من الداء أی یكشف و یزال.

**[ترجمه]نشره به آنچه كه اندوه و غمی كه می پندارند از جن حاصل شده است را از بین می برد، گفته می شود. ، در نهایه آمده است كه از نشره سوال شد و فرمود: كار شیطان است، نشره با ضمه یک نوع دعا و درمان است برای كسی كه گمان می شود جن زده شده است آن را نشره می گویند چون دردی كه در او قرار گرفته است را پراكنده می كند یعنی برطرف و زائل می كند.

**[ترجمه]

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: لَعْقُ الْعَسَلِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى- يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ وَ هُوَ مَعَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ (۳).

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ وَ مَضْغُ اللُّبَانِ يُذِيبُ الْبَلْغَمَ (۴).

**[ترجمه]خصال: امير المؤمنين عليه السّلام می فرمايد: يک انگشت عسل درمان هر درد است. خداوند متعال فرموده است: «يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ - . نحل / ۶۹ - » {[آن گاه] از درون [شكم] آن، شهدی كه به رنگهای گوناگون است بيرون می آيد. در آن، برای مردم درمانی است}و آن به همراه خواندن قرآن است. - . الخصال ۲ : ۶۲۳ -

در محاسن مانند آن آمده و در پايانش گفته است: جويدن كندر بلغم را از بين می برد. - . المحاسن : ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَعْقُ الْعَسَلِ فِيهِ شِفَاءٌ قَالَ اللَّهُ- يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ (۵).

المكارم، عنه علیه السلام: مثله (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق عليه السلام می فرمايد: در يک انگشت عسل، شفاء وجود دارد. خداوند متعال فرموده است: «يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ - . نحل / ۶۹ - » {[آن گاه] از درون [شكم] آن، شهدی كه به رنگهای گوناگون است بيرون می آيد. در آن، برای مردم درمانی است} - . المحاسن : ۴۹۸ -

در مكارم مانند آن آمده است. - . مكارم الاخلاق : ۱۸۸ -

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: الْعَسَلُ فِيهِ شِفَاءٌ(۷).

١- ١. المصدر نفسه ٢ ر ۴٠.

٢- ٢. صحيفه الرضا: ١١.

٣- ٣. الخصال ٢ ر ۶٢٣.

۴- ۴. المحاسن: ۴٩٨.

۵- ۵. المحاسن: ۴٩٨.

۶- ۶. مكارم الأخلاق ١٨٨.

٧- ٧. المحاسن: ۴٩٩.

**[ترجمه]محاسن: امام علی علیه السّلام می فرماید: در عسل درمان است. - . المحاسن : ۴۹۹ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَوَاهُ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: الْعَسَلُ شِفَاءٌ مِنْ کُلِّ دَاءٍ إِذَا أَخَذْتَهُ مِنْ شَهْدِهِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: ابی الحسن علیه السّلام می فرماید: عسل، از هر دردی شفاء است بشرط اینکه آن را تازه و از موم آن بگیری. - . المحاسن : ۴۹۹ -

**[ترجمه]

بیان

أی أخذته جدیدا من شمعه أو من خالصه قال فی الصحاح الشهد و الشهد العسل فی شمعها و الشهده أخص منها.

**[ترجمه]یعنی آن را تازه از موم آن یا از خالص آن بگیری. در صحاح گفته است: شهد و شُهد به عسل در مومش گفته می شود و شهده اخص از آن است.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ وَ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْقَنْدِیِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ وَ أَبِی الْبَخْتَرِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا اسْتَشْفَی مَرِیضٌ بِمِثْلِ الْعَسَلِ (۲).

و منه عن علی بن حسان عن موسی بن بکر عن أبی الحسن علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: هیچ مریضی به چیزی همچون عسل شفا نیافته است. - . المحاسن : ۴۹۹ -

با سند دیگری مانند آن روایت شده است. - . المحاسن : ۴۹۹ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِی نَصْرٍ قَرَابَهَ بْنِ سَلَّامٍ الْحَلَّاسِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ نَصْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

سُوقَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا اسْتَشْفَی النَّاسُ بِمِثْلِ الْعَسَلِ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: مردم به چیزی همچون عسل شفا نیافته اند. - . المحاسن : ۴۹۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ فَضَالَهَ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: لَمْ یَسْتَشْفِ مَرِیضٌ بِمِثْلِ شَرْبَهِ عَسَلٍ (۵).

**[ترجمه]محاسن: امیرالمومنین علیه السلام می فرماید: هیچ مریضی به همچون نوشیدن عسل شفا نیافته است. - . المحاسن : ۴۹۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَ حَمَّادٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُعْجِبُهُ الْعَسَلُ وَ کَانَ بَعْضُ نِسَائِهِ یَأْتِیهِ بِهِ فَقَالَتْ لَهُ إِحْدَاهُنَّ إِنِّی رُبَّمَا وَجَدْتُ مِنْکَ الرَّائِحَهَ فَتَرَکَهُ (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام می فرماید: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله عسل را خوش می داشت و عسلی که برایش می آوردند می خورد تا اینکه یکی از همسران حضرت گفت: من بوی بد از تو درمی یابم و حضرت آن را ترک کرد. - . المحاسن : ۴۹۹ -

**[ترجمه]

بیان

أقول قد مرت هذه القصه مفصله فی أبواب أحوال نبینا صلی الله علیه و آله و قد أوردناها بوجوه مختلفه منها مَا رُوِیَ عَنْ عَائِشَهَ أَنَّهَا قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یَمْکُثُ عِنْدَ زَیْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ- وَ یَشْرَبُ عِنْدَهَا عَسَلًا فَتَوَاطَأْتُ أَنَا وَ حَفْصَهُ أَیَّتُنَا دَخَلَ عَلَیْهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَلْتَقُلْ إِنِّی أَجِدُ مِنْکَ رِیحَ الْمَغَافِیرِ فَدَخَلَ صلی الله علیه و آله عَلَی إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ لَهُ ذَلِکَ فَقَالَ لَا بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا عِنْدَ زَیْنَبَ- فَحَرَّمَ الْعَسَلَ عَلَی نَفْسِهِ أَوْ زَیْنَبَ فَنَزَلَتْ سُورَهُ التَّحْرِیمِ فَعَادَ إِلَیْهِمَا وَ لَمْ یَتْرُکْهُمَا.

**[ترجمه]می گویم: این داستان به صورت مفصل در ابواب احوال پیامبر ما صلی الله علیه و آله گذشت، و از چند راه آن را روایت کردیم از جمله:

عایشه گفت: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله نزد زینب بنت جحش درنگ میکرد و عسل می نوشید و من با حفصه تبانی

کردیم که زمانی که پیامبر صلی اللَّه علیه و آله نزد هر کدام از ما بیاید بگوئیم از تو بوی بد مغافیر می شنویم، و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نزد یکی از آنها رفت و همین را گفت: حضرت فرمود: نه، بلکه نزد زینب عسلی نوشیدم و عسل را یا زینب را بر خود حرام کرد و سوره تحریم فرو آمد و نزد آنها برگشت و آنها را ترک نکرد.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ سُکَیْنٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ الْعَسَلَ (۷).

ص: ۲۹۲

۱- ۱. المحاسن: ۴۹۹.

۲- ۲. المحاسن: ۴۹۹.

۳- ۳. المحاسن: ۴۹۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۹۹.

۵- ۵. المحاسن: ۴۹۹.

۶- ۶. المحاسن: ۴۹۹.

۷- ۷. المحاسن: ۴۹۹.

الْكَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَبْـدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَـی عَنِ ابْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ وَ یَقُولُ آیَاتٌ مِنَ الْقُرْآنِ وَ مَضْغُ اللُّبَانِ یُذِیبُ الْبَلْغَمَ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم همواره عسل می خورد. - . المحاسن : ۴۹۹ -

در کافی نیز آن را آورده و به دنبال آن افزوده است که : و حضرت می فرمود: چند آیه قرآن و جویدن کندر بلغم را آب می کنند. - . الکافی ۶ : ۳۳۲ -

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ: الْعَسَلُ فِیهِ شِفَاءٌ(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام علی علی السلام می فرماید: در عسل شفاء هست. - . المحاسن : ۵۰۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِیِّ عَنْ أَبِی عَلِیِّ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الثَّالِثَ علیه السلام یَقُولُ: أَکْلُ الْعَسَلِ حِکْمَةٌ(۳).

**[ترجمه]محاسن: ابا الحسن ثالث علیه السلام می فرماید: خوردن عسل حکمت است. - . المحاسن : ۵۰۰ -

**[ترجمه]

بیان

أی سبب لها أو مسبب عنها.

**[ترجمه]یعنی سبب حکمت و یا ایجاد کننده آن است .

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: رَفَعَتْ إِلَيَّ امْرَأَةٌ غَزْلًا فَقَالَتِ ادْفَعْهُ بِمَكَّهَ لِتُخَاطَ بِهِ كِسْوَهُ الْكَعْبَهِ قَالَ فَكَرِهْتُ أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَى الْحَجَبَهِ وَ أَنَا أَعْرِفُهُمْ فَلَمَّا صِرْتُ إِلَى الْمَدِينَهِ دَخَلْتُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ امْرَأَهً أَعْطَتْنِی غَزْلًا وَ حَكَيْتُ لَهُ قَوْلَ الْمَرْأَهِ وَ كَرَاهَتِی لِدَفْعِ الْغَزْلِ إِلَى الْحَجَبَهِ فَقَالَ اشْتَرِ بِهِ عَسَلًا وَ زَعْفَرَاناً وَ خُذْ مِنْ طِينِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ اعْجِنْهُ بِمَاءِ السَّمَاءِ وَ اجْعَلْ فِيهِ شَيْئاً مِنْ عَسَلٍ وَ زَعْفَرَانٍ وَ فَرِّقْهُ عَلَى الشِّيعَهِ لِيَتَدَاوَوْا بِهِ مَرْضَاهُمْ (۴).

المكارم، عنه علیه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]محاسن: راوی می گوید: زنی نخ رشته ای نزد من آورد و گفت: آن را به مکه ببر تا پیراهن خانه کعبه را با آن بدوزند، و بد داشتم آن را به دربانان خانه کعبه که آنها را می شناختم بدهم و در مدینه نزد ابی جعفر علیه السّلام شرفیاب شدم و به ایشان گفتم: قربانت شوم، زنی رشته ای به من داده و آنچه را که زن گفته بود حکایت کردم و گفتم: بد دارم آن را به دربانان بدهم. حضرت فرمود: با آن عسل و زعفران بخر و با تربت امام حسین علیه السّلام با آب باران خمیر کن و عسل و زعفران را در آن بریز و بر شیعه ها پخش کن تا بیمارانش را با آن درمان کنند. - . المحاسن : ۵۰۰ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۶»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ الْعَالِمُ علیه السلام: عَلَيْكُمْ بِالْعَسَلِ وَ حَبَّهِ السَّوْدَاءِ وَ قَالَ الْعَسَلُ شِفَاءٌ فِي ظَاهِرِ الْكِتَابِ كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَالَ علیه السلام فِي الْعَسَلِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ مَنْ لَعِقَ لَعْقَهَ عَسَلٍ عَلَى الرِّيقِ يَقْطَعُ الْبَلْغَمَ وَ يَكْسِرُ الصَّفْرَاءَ وَ يَقْطَعُ الْمِرَّهَ السَّوْدَاءَ وَ يَصْفُو الذِّهْنَ وَ يُجَوِّدُ الْحِفْظَ إِذَا كَانَ مَعَ اللُّبَانِ الذَّكَرِ.

**[ترجمه]در فقه الرضا آمده است: عالم آل محمد صلی اللّه علیه و آله فرموده است: بر شما باد [خوردن] عسل با سیاهدانه، فرمود: عسل در ظاهر قرآن درمان است همان طور که خداوند عزّ و جلّ فرموده است. و حضرت علیه السلام فرموده است: در عسل درمان هر درد است، هر کس ناشتا یک انگشت عسل بخورد بلغم را می برد و صفراء را می شکند و خلط سوداء را می زداید و ذهن را پاک می کند و حافظه را خوب می کند اگر با کندر نر باشد.

**[ترجمه]

«۱۷»

الْعَيَّاشِيُّ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَعْقَهُ الْعَسَلِ فِيهِ شِفَاءٌ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى- مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ (۶).

١- ١. الكافى ۶ ر ٣٣٢.

٢- ٢. المحاسن ۵٠٠.

٣- ٣. المحاسن ۵٠٠.

۴- ۴. المحاسن ۵٠٠.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ١٨٩.

۶- ۶. تفسير العيّاشىّ ٢ ر ٢۶٣.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السّلام می فرماید: در یک انگشت عسل درمان است خداوند متعال فرموده است: «مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ - . نحل / ۶۹ - » { شهدی که به رنگهای گوناگون است بیرون می آید. در آن، برای مردم درمانی است. } رنگارنگ است و در آن درمان است برای مردم. - . تفسیر العیاشی ۲ : ۲۶۳ -

**[ترجمه]

أقول

قد أوردنا تأويلا آخر للآيه فى باب غرائب التأويل فى الأئمه عليهم السلام فى كتاب الإمامه(۱).

**[ترجمه]برای این آیه در باب غرائب تأویل از ائمه تأویل دیگری آوردم. - . مراجعه شود به بحار الانوار ۲۴ : ۱۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَكَارِمُ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: الْعَسَلُ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ لَا دَاءَ فِيهِ يُقِلُّ الْبَلْغَمَ وَ يَجْلُو الْقَلْبَ.

وَ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ الْبَرَكَةَ فِي الْعَسَلِ وَ فِيهِ شِفَاءٌ مِنَ الْأَوْجَاعِ وَ قَدْ بَارَكَ عَلَيْهِ سَبْعُونَ نَبِيّاً(۲).

**[ترجمه]امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: عسل درمان هر درد است و دردی ندارد، بلغم را می کاهد و دل را روشن می کند .

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: خدا عزّ و جل در عسل برکت نهاده است و در آن درمان از همه دردهاست و هفتاد پیغمبر به آن برکت دادند. - . مکارم الاخلاق : ۱۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۹»

كِتَابُ الْإِمَامَةِ وَ التَّبْصِرَةِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْعَسَلُ شِفَاءٌ يَطْرُدُ الرِّيحَ وَ الْحُمَّى.

**[ترجمه]رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: عسل درمان است، باد و تب را دور می کند.

**[ترجمه]

حَيَاهُ الْحَيَوَانِ: اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى جَمَعَ فِى النَّحْلَهِ السَّمَّ وَ الْعَسَلَ دَلِيلًا عَلَى كَمَالِ قُدْرَتِهِ وَ أَخْرَجَ مِنْهَا الْعَسَلَ مَمْزُوجاً بِالشَّمْعِ وَ كَذَلِكَ عَمَلُ الْمُؤْمِنِ مَمْزُوجٌ بِالْخَوْفِ وَ الرَّجَاءِ وَ فِى الْعَسَلِ ثَلَاثَهُ أَشْيَاءَ الشِّفَاءُ وَ الْحَلَاوَهُ وَ اللِّينُ وَ كَذَلِكَ الْمُؤْمِنُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى- ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَ قُلُوبُهُمْ إِلى ذِكْرِ اللَّهِ وَ يَخْرُجُ مِنَ الشَّبَابِ خِلَافُ مَا يَخْرُجُ مِنَ الْكَهْلِ وَ الشَّيْخِ وَ كَذَلِكَ حَالُ الْمُقْتَصِدِ وَ السَّابِقِ وَ أَمَرَهَا اللَّهُ تَعَالَى بِأَكْلِ الْحَلَالِ حَتَّى صَارَ لُعَابُهَا شِفَاءً وَ كُلُّ ذُبَابٍ فِى النَّارِ إِلَّا النَّحْلَ وَ دَوَاءُ اللَّهِ حُلْوٌ وَ هُوَ الْعَسَلُ وَ دَوَاءُ الْأَطِبَّاءِ مُرٌّ وَ هِىَ تَأْكُلُ مِنْ كُلِّ شَجَرٍ وَ لَا يَخْرُجُ مِنْهَا إِلَّا الْحُلْوُ وَ لَا يُغَيِّرُهَا اخْتِلَافُ مَآكِلِهَا- وَ الْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَ قَوْلُهُ تَعَالَى فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ لَا يَقْتَضِى الْعُمُومَ لِكُلِّ عِلَّهٍ وَ فِى كُلِّ إِنْسَانٍ لِأَنَّهُ نَكِرَهٌ وَ لَيْسَ فِى سِيَاقِ النَّفْيِ بَلْ إِنَّهُ خَبَرٌ عَنْ أَنَّهُ يَشْفِى كَمَا يَشْفِى غَيْرُهُ مِنَ الْأَدْوِيَهِ فِى حَالٍ دُونَ حَالٍ وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ لَا يَشْكُو شَيْئاً إِلَّا تَدَاوَى بِالْعَسَلِ حَتَّى كَانَ يَدْهُنُ بِهِ الدُّمَّلَ وَ الْقَرْحَهَ وَ يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَهَ وَ هَذَا يَقْتَضِى أَنَّهُ كَانَ يَحْمِلُهُ عَلَى الْعُمُومِ وَ رَوَى ابْنُ مَاجَهَ وَ الْحَاكِمُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ الْعَسَلُ شِفَاءٌ

ص: ۲۹۴

۱- ۱. راجع ج ۲۴ ص ۱۱۲.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ۱۸۹.

مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ الْقُرْآنُ شِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ فَعَلَيْكُمْ بِالشِّفَاءَيْنِ الْقُرْآنِ وَ الْعَسَلِ (۱) وَ حَكَى النَّقَّاشُ عَنْ أَبِي وَجْزَةَ أَنَّهُ كَانَ يَكْتَحِلُ بِالْعَسَلِ وَ يَتَدَاوَى بِهِ مِنْ كُلِّ سُقْمٍ وَ رُوِيَ أَيْضاً عَنْ عَوْنِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ مَرِضَ فَقَالَ ائْتُونِي بِمَاءٍ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ- وَ نَزَّلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَكاً ثُمَّ قَالَ ائْتُونِي بِعَسَلٍ وَ قَرَأَ الْآيَةَ ثُمَّ قَالَ ائْتُونِي بِزَيْتٍ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبارَكَةٍ فَخَلَطَ الْجَمِيعَ ثُمَّ شَرِبَهُ فَشُفِيَ.

وَ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَ مُسْلِمٌ وَ النَّسَائِيُّ وَ التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ: إِنَّ أَخِي اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ فَقَالَ صلى الله عليه و آله اسْقِهِ عَسَلًا فَسَقَاهُ ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ قَدْ سَقَيْتُهُ فَلَمْ يَزِدْ إِلَّا اسْتِطْلَاقاً فَقَالَ صلى الله عليه و آله اسْقِهِ عَسَلًا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ جَاءَ فِي الرَّابِعَةِ فَقَالَ اسْقِهِ عَسَلًا قَالَ قَدْ سَقَيْتُهُ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتِطْلَاقاً فَقَالَ صلى الله عليه و آله صَدَقَ اللَّهُ وَ كَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ اسْقِهِ عَسَلًا فَسَقَاهُ فَبَرَأَ انْتَهَى (۲).

**[ترجمه]در حیات الحیوان آمده است: بدان که خداوند متعال در زنبور عسل زهر و عسل را فراهم آورده است که دلیل کمال توانائی او است، عسل را به صورت مخلوط با موم، خارج کرده است. عمل مؤمن نیز چنین است، آمیخته با بیم و امید است. در عسل سه چیز است: شفاء، شیرینی و نرمی. و مؤمن هم چنین است خداوند متعال فرموده است:«ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَ قُلُوبُهُمْ إِلى ذِكْرِ اللَّهِ - . زمر / ۲۳ - » {سپس پوستشان و دلشان به یاد خدا نرم می گردد } و از جوان برخلاف آنچه از میانسال و پیر خارج می شود بر می آید. این گونه است حال میانه رو و پیشتاز. و خداوند به زنبور عسل فرمان داده است که از حلال بخورد تا لعابش درمان گردد، هر مگسی در آتش است به جز زنبور عسل، داروی خداوند که عسل است شیرین است و داروی پزشکان، تلخ است. زنبور عسل از هر درختی می خورد و به جز شیرینی از آن خارج نمی شود و انواع خوردنی ها که می خورد آن را تغییر نمی دهد. «وَ الْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ - . اعراف / ۵۸ - »{ و زمین پاک [و آماده]، گیاهش به اذن پروردگارش برمی آید} و اینکه خداوند فرموده است: «فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ - . نحل / ۶۹ - »{ در آن، برای مردم درمانی است} نباید برای همه و برای هر درد باشد ، زیرا نکره است ولی نکره در سیاق نفی نیست بلکه خبری است از اینکه آن مانند داروهای دیگر درمانی است و گهگاهی اثر دارد، و از ابن عمر نقل شده است که او هر دردی داشت با عسل درمان می کرد تا آنجا که آن را به دمل و زخم می مالید و این آیه را می خواند و از این برمی آید که او آن را حمل بر عموم کرده است، ابن ماجه و حاکم از ابن مسعود آورده اند که پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله فرمود: عسل درمان هر درد است و قرآن درمان هر چه در دل است، بر شما باد این دو درمان که قرآن و عسل هستند، نقاش از ابی وجزه آورده است که با عسل سرمه می کشید و از هر دردی بدان درمان می کرد، و از عون بن مالك روایت شده است که بیمار شد و گفت برایم آب بیاورید که خداوند متعال فرموده است: «وَ نَزَّلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَكاً - . ق / ۹ - »{ و از آسمان، آبی پر برکت فرود آوردی } سپس گفت: برایم عسل بیاورید و آیه آن را خواند و سپس گفت برایم روغن زیتون بیاورید که«مِنْ شَجَرَةٍ مُبارَكَةٍ - . نور / ۳۵ - »{ از درخت خجسته زیتون است} و همه را با هم مخلوط کرد و نوشید و شفا یافت.

مردی نزد پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله آمد و گفت: برادرم شکم روی (اسهال) گرفته است، فرمود: به او عسل بنوشانید، به او نوشاند و سپس آمد و گفت ای رسول خدا که درود خداوند بر تو باد به او نوشاندم و جز این نشد که بر دردش افزود و تا سه بار به او فرمود: به او عسل بنوشان و در بار چهارم هم فرمود: به او عسل بنوشان و او گفت به او نوشاندم و جز بر شکم روه(اسهال) او نیفزود، حضرت فرمود: خدا راست گفته و شکم برادرت دروغگو است به او باز عسل بنوشان و به او نوشاند و خوب شد.پایان.

**[ترجمه]

أقول

قال ابن حجر فی فتح الباری فی شرح هذا الخبر قال الخطابی و غیره أهل الحجاز یطلقون الکذب فی موضع الخطاء یقال کذب سمعک أی زل فلم یدرک حقیقه ما قیل له فمعنی کذب بطنه أی لم یصلح لقبول الشفاء بل زل عنه.

و قد اعترض بعض الملاحده فقال العسل مسهل فکیف یوصف لمن وقع به الإسهال.

و الجواب أن ذلک جهل من قائله بل هو کقول الله تعالی بَلْ کَذَّبُوا بِما لَمْ یُحِیطُوا بِعِلْمِهِ فقد اتفق الأطباء علی أن المرض الواحد یختلف علاجه باختلاف السن و العاده و الزمان و الغذاء المألوف و التدبیر و قوه الطبیعه و علی أن الإسهال یحدث من أنواع منها الهیضه التی تحدث عن تخمه و اتفقوا علی أن علاجها بترک الطبیعه و فعلها فإن احتاجت إلی مسهل أعینت ما دام بالعلیل قوه.

ص: ۲۹۵

۱- ۱. راجع سنن ابن ماجه کتاب الطبّ الباب ۷، مجمع الزوائد ج ۵ ص ۹۱. الدّر المنثور ۴ ر ۱۲۳. حیاه الحیوان ۲ ر ۳۰۰ و ۳۰۱.

۲- ۲. راجع صحیح البخاریّ کتاب الطبّ الباب ۲۴، صحیح مسلم کتاب السلام الباب ۹۱ سنن الترمذی کتاب الطبّ الباب ۳۱، مسند ابن حنبل ج ۳ ص ۱۹ و ۹۲، الدّر المنثور ۴ ر ۱۲۳.

فكأن هذا الرجل كان استطلاق بطنه عن تخمه أصابته فوصف له النبى صلى الله عليه و آله العسل لدفع الفضول المجتمعه فى نواحى المعده و الأمعاء لما فى العسل من الجلاء و دفع الفضول التى تصيب المعده من أخلاط لزجه تمنع استقرار الغذاء فيها و للمعده خمل كخمل المنشفه فإذا علقت بها الأخلاط اللزجه أفسدتها و أفسدت الغذاء الواصل إليها فكان دواؤها استعمال ما يجلو تلك الأخلاط و لا شى ء فى ذلك مثل العسل لا سيما إن مزج بالماء الحار و إنما لم يفده فى أول مره لأن الدواء يجب أن يكون له مقدار و كميه بحسب الداء إن قصر عنه لم يدفعه بالكليه و إن جاوزه أوهى القوه و أحدث ضررا آخر و كأنه شرب منه أولا مقدارا لا يفى بمقاومه الداء فأمره بمعاوده سقيه فلما تكررت الشربات بحسب ما فيه من الداء برئ بإذن الله.

و فى قوله صلى الله عليه و آله و كذب بطن أخيك إشاره إلى أن هذا الدواء نافع و أن بقاء الداء ليس لقصور الدواء فى نفسه و لكن لكثره الماده الفاسده فمن ثم أمر بمعاوده شرب العسل لاستفراغها و كان كذلك و برئ بإذن الله.

قال الخطابى و الطب نوعان طب اليونان و هو قياسى و طب العرب و الهند و هو تجاربى و كان أكثر ما يصفه النبى صلى الله عليه و آله لمن يكون عليلا على طريقه طب العرب و منه ما يكون مما اطلع عليه بالوحى و قد قال صاحب كتاب المائه فى الطب إن العسل تاره يجرى سريعا إلى العروق و ينفذ معه جل الغذاء و يدر البول و يكون قابضا و تاره يبقى فى المعده فيهيجان بلذعها حتى يدفع الطعام و يسهل البطن فيكون مسهلا فإنكار وصفه للمسهل مطلقا قصور من المنكر.

و قال غيره طب النبى صلى الله عليه و آله متيقن البرء لصدوره عن الوحى و طب غيره أكثره حدس أو تجربه و قد يختلف الشفاء عن بعض من يستعمل طب النبوه و ذلك لمانع قام بالمستعمل من ضعف اعتقاد الشفاء به و تلقيه بالقبول و أظهر الأمثله فى ذلك القرآن الذى هو شفاء لما فى الصدور و مع ذلك فقد لا يحصل لبعض الناس شفاء صدره به لقصوره فى الاعتقاد و التلقى بالقبول بل لا يزيد المنافق إلا رجسا إلى رجسه و مرضا إلى مرضه فطب النبوه لا تناسب إلا الأبدان الطيبه كما أن شفاء القرآن لا يناسب

إلا القلوب الطيبه و الله أعلم.

و قال ابن الجوزی فی وصفه صلی الله علیه و آله العسل للذی به الإسهال أربعه أقوال أحدها أنه حمل الآیه علی عمومها فی الشفاء و إلی ذلک إشاره بقوله صدق الله أی فی قوله شِفاءٌ لِلنَّاسِ فلما نبهه علی هذه الحکمه تلقاها بالقبول فشفی بإذن الله الثانی أن الوصف المذکور علی المألوف من عادتهم من التداوی بالعسل فی الأمراض کلها.

الثالث أن الموصوف له ذلک کانت به هیضه کما تقدم تقریره.

الرابع یحتمل أن یکون أمره أولا بطبخ العسل قبل شربه فإنه یعقد البلغم فلعله شربه أولا بغیر طبخ انتهی و الثانی و الرابع ضعیفان و فی کلام الخطابی احتمال آخر و هو أن یکون الشفاء یحصل للمذکور ببرکه النبی صلی الله علیه و آله و برکه وصفه و دعائه فیکون خاصا بذلک الرجل دون غیره و هو ضعیف أیضا و یؤید الأول

حدیث ابن مسعود علیکم بالشفاء من العسل و القرآن.

و أَثَرُ عَلِیٍّ علیه السلام: إِذَا اشْتَکَی أَحَدُکُمْ فَلْیَسْتَوْهِبْ مِنِ امْرَأَتِهِ مِنْ صَدَاقِهَا وَ لْیَشْتَرِ بِهِ عَسَلًا ثُمَّ یَأْخُذْ مَاءَ السَّمَاءِ فَیَجْمَعُ هَنِیئاً مَرِیئاً شِفَاءً مُبَارَکاً.

أخرجه ابن أبی حاتم فی التفسیر بسند حسن انتهی و قال بعض الأطباء العسل حار یابس فی الثانیه یجلو ظلمه البصر و یقوی المعده و یشهی و یسهل البطن و یوافق السعال و أجوده الصادق الحلاوه الأبیض الربیعی و قیل أجوده المائل إلی الحمره.

**[ترجمه]ابن حجر در فتح الباری در شرح این روایت گفته است: خطابی و غیر او گفته اند: مردم حجاز واژه کذب را به جای واژه خطا استفاده می کنند، می گویند گوش تو دروغ گفت یعنی درست نشنید و مقصود از دروغ گوئی شکم، ناشایستگی پذیرش درمان و لغزش از سوی آن است. برخی ملحدها اعتراض کرده و گفته اند: عسل مسهل است و چگونه برای فردی که بیماری اسهال دارد توصیه می شود؟ پاسخش این است که این از نادانی است چنانچه خداوند فرموده است: «بَلْ کَذَّبُوا بِما لَمْ یُحِیطُوا بِعِلْمِهِ - . یونس / ۳۹ - »{ بلکه چیزی را دروغ شمردند که به علم آن احاطه نداشتند و } زیرا همه پزشکان می گویند یک بیماری با اختلاف سن و عادت و زمان و خوراک معمولی و تدبیر و نیروی طبع بیمار، دارویش نیز متفاوت می گردد ، و اسهال چند علت دارد همچون هیضه که از تخمه می باشد، و اتفاق نظر دارند که باید طبیعت را آزاد گذاشت تا کار خود را بکند و اگر نیاز به مسهل شود مادامی که توانی در بیمار است به کار برود. و گویا اسهال این مرد از تخمه بوده است و پیامبر صلی الله علیه و آله برایش عسل را توصیه کرده است تا فضولات کنار معده و روده را دفع کند زیرا عسل برنده است و فضولاتی که به معده نشسته و چسبیده و از جاگیر شدن غذا در آن جلوگیری کرده است را دفع می کند و معده ریشه هایی هچون ریشه های پارچه مخمل دارد و اگر اخلاط چسبنده به آنها بند شود آن را تباه می کنند و خوراکی را که هم به آن می رسد را تباه می سازند و درمانش این است که چیزی استعمال شود که این اخلاط را از جا برکند، و برای این کار چیزی مانند عسل نمی باشد. به ویژه اگر با آب جوش بیامیزد. و بار اول با رسیدن به معده تباه می شود، زیرا دارو باید به اندازه درد باشد، اگر کم باشد دفع نمی کند و اگر بیشتر باشد در بار نخست نیرو را سست می کند و بیماری دیگری به وجود

می آورد، و گویا با اول به انـدازه ای نوشـیده بود که نتوانسـته است درد را فرو نشانـد و حضـرت فرمود دو باره بنوشد و چون چند بار نوشیده است کفایت کرده و به فرمان خداوند خوب شده است.

و اینکه فرمود: شـکم برادرت دروغگو است اشاره است به اینکه این دارو مفیـد است و باقی ماندن بیماری به خاطر کمی دارو نیست بلکه به خـاطر زیاد بودن ماده فاسـد است، و از همین رو به دوباره نوشـیدن عسل فرمان داد تا ماده را پایان دهـد و چنین بود و به فرمان خداوند بهبود یافت.

خطـابی گفته است: طب دو نوع است، طب یونـان که با قیاس است و طب عرب و هنـد که از تجربه است، و بیشتر نسـخه های پیغمـبر برای بیمـاران بـه روش طب عرب است. و برخی را از وحی آمـوخته است.، مؤلـف کتـاب المـائه فی الطب گفته است: عسـل، یـک بار به صورت سـریع در رگها وارد می شود و غـذا را با خود می برد و بول آور بوده و قابض است و بار دیگر در خود معـده می مانـد و آن را می گزد تا خوراک را دفع کنـد و اسـهال آورد و لـذا انکار نسـخه دادن آن به کسـی که بیماری اسهال دارد، کوتاهی از سوی منکر است .

و دیگری گفته است: طب پیامبر درمانی یقینی [و قطعی] است زیرا از وحی است و طب غیر او بیشتر از حدس و تجربه است، و بسـا که طب پیامبر برای برخی که آن را به کار می برنـد به خاطر وجود مانعی از تاثیر آن همچون سـستی عقیـده و عـدم قبول نتیجه ندهـد، و نمونه روشـنتر آن خود قرآن است که درمـان بیمـاری دلهـا است و با این وضع برای برخی درمان نمی باشـد به خاطر سـستی عقیـده و عـدم پـذیرش آن، بلکه برای منافق پلیـدی بر روی پلیدی می افزاید و مرض روی مرض می آورد، طب پیامبر جز مناسب تنهای پاک نیست همچنانچه طب قرآن جز در دلهای پاک اثر نمی کند و خداوند داناتر است.

ابن جوزی در باره اینکه پیامبر اکرم عسل را برای اسهال نسخه داده است چهار قول آورده است:

۱.

حمل آیه بر اینکه در مورد درمان بودن، عمومیت دارد. و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با بیان اینکه راست گفت خداوند، به این آیه که فرمود شِفاءٌ لِلنَّاسِ اشاره کرده است. و زمانی که از این حکمت آگاهی داد پذیرفت و به فرمان خداوند شفا یافت.

۲.

این نسخه بنا بر عادت عرب بوده که عسل را برای درمان هر درد به کار می بردند.

۳.

بیماری که این نسخه به آن داده شده است دچار هیضه بوده همان طور که بیان آن گذشت.

۴.

ممکن است دستور آن حضرت به پختن عسل قبل از نوشیدن آن بوده است، که آن بلغم را می بندد و ای بسا او بار اول آن را به صورت نپخته نوشیده است و لذا اثر نکرده است. پایان.

قول دوم و چهارم ضعیف هستند، و در سخن خطابی احتمال دیگری وجود دارد و آن این که درمان برای شخص نامبرده به برکت نسخه پیامبر و برکت دعاء او بوده است و مخصوص اوست نه هر کس. و این هم سست است . ومؤید وجه اول روایت ابن مسعود است که بر شما باد به درمان با عسل و قرآن همچنین روایت امام علی علیه السّلام که می فرماید: چنانچه هر کدام از شما دچار دردی شد، از صداق همسرش به عنوان بخشش چیزی بگیرد و با آن عسل بخرد و سپس آب باران بردارد و [همه را] جمع کند که گوارا، خوشمزه، درمان و مبارک است.

ابن أبی حاتم آن را در تفسیر خود با سند خوبی آورده است. پایان.

برخی پزشکان گفته اند: عسل، گرم و خشک است در درجه دو، تیرگی دیده را می برد و معده را نیرو می دهد و اشتهاء آور است و شکم را می گشاید و با سرفه سازگار است و بهترین آن، خوب شیرین است و سفید و بهاری است و به قولی بهترین آن سرخ گون آنست .

**[ترجمه]

باب ۳ السكر و أنواعه و فوائده

روايات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام أَوْ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْهُ قَالَ: السُّكَّرُ الطَّبَرْزَدُ يَأْكُلُ الْبَلْغَمَ أَكْلًا(۱).

ص: ۲۹۷

۱- ۱. المحاسن: ۵۰۱.

**[ترجمه]محاسن: امام رضا علیه السلام می فرماید: شکر طبرزد بلغم را به شدت می خورد. - . المحاسن : ۵۰۱ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی القاموس السکر بالضم و تشدید الکاف معرب شکر واحدته بهاء و رطب طیب و عنب یصیبه المرق فینتثر و هو من أحسن العنب و فی المصباح السکر معروف قال بعضهم و أول ما عمل بطبرزد و لهذا یقال سکر طبرزدی و قال طبرزد وزان سفرجل معرب و فیه ثلاث لغات بذال معجمه و بنون و لام و حکی الأزهری النون و اللام و لم یحکِ الدال و قال ابن الجوالیقی و أصله بالفارسیه تبرزد و الطبر الفأس کأنه نحت من جوانبه بفأس و علی هذا یکون طبرزد صفه تابعه للسکر فی الإعراب فیقال هو سکر طبرزد و قال بعض الناس الطبرزد هو السکر الأبلوج انتهی و فی بحر الجواهر الأبلوج السکر الأبیض و قال ابن بیطار الطبرزد معرب أی أنه صلب لیس برخو و لا لین و قال الملح الطبرزد و هو الصلب الذی لیس له صفاء انتهی.

**[ترجمه]در قاموس گفته سکّر با ضمه و تشدید کاف معرب شکر است و مفرد آن سکره و به معنی رطب خوب و انگوری که آفت ببیند و دانه هایش بریزد که از بهترین نوع انگور است آمده است. در مصباح گفته است: شکر، معروف است و نخست از طبرزد ساخته شده است و از این رو گفته می شود شکر طبرزدی. و گفته است طبرزد بر وزن سفرجل و معرب است و به سه شکل آمده است: با ذال معجمه و با نون و لام . ازهری گفته است با نون و لام آمده است و دال را نگفته است. و ابن جوالیقی گفته است: اصل آن در فارسی تبرزد است و طبر یعنی تبر و گویا با تبر از اطرافش تراشیده می شود و بر این اساس طبرزد صفت شکر بوده و در اعراب از آن تبعیت می کند و گفته می شود آن، شکر طبرزد است. و برخی گفته اند طبرزد شکر ابلوج است و در بحر الجواهر گفته است: ابلوج شکر سفید است، ابن بیطار گفته است: طبرزد معرّب است یعنی سخت است و سست و نرم نیست و گفته است: نمک طبرزد یعنی نمکی که سخت است و خالص نیست. پایان.

**[ترجمه]

و أقول

یظهر من بعض کلماتهم أن الطبرزد هو المعروف بالنبات و من أکثرها أنه القند قال البغدادی فی جامعه السکر حار فی أوائل الثانیه رطب فی الأولی و قد یصفی مرارا و یعمل منه ألوان فأصفاه و أشفه و أنقاه یسمی نباتا اصطلاحا و دون من هذا و هو مجرش خشن نقی غیر شفاف و هو الأبلوج و دون ذلک و هو العصیر یسمی القلم لأنه یقلم متطاولا کالأصابع و النبات أقل حراره و بعده الأبلوج و بعده القلم و بعده العصیر المطبوخ و ألطفها النبات ثم الأبلوج ثم القلم القلیل البیض و یسمی الأبلوج الصلب منه بالطبرزد.

**[ترجمه]از برخی سخنان ایشان چنین بر می آید که طبرزد گیاه شناخته شده ایست و از بیشترآنها برمی آید که به معنی قند است. بغدادی در کتاب جامعش گفته است: شکر در آغاز درجه دو گرم است و در درجه یک مرطوب است و گاهی چند

بار تصـفیه می شود و از آن رنگ هایی می سازند و صافترین و شفافترین و پاکترین آن را نبات می گویند و پست تر از آن را که زبر و دنـدانه دار و پـاک و تیره اسـت ابلـوج می گوینـد، و پسـت تر از آن کـه از شـیره است، قلم می نامنـد زیرا همچـون انگشـتان، دراز می باشد (شاخ نبات). نبات کمتر گرم است و پس از آن ابلوج است و سـپس قلم و پس از آن شـیره پخته قرار دارد. نبات از همه لطیفتر است و سپس ابلوج و سپس قلمی که کمتر سفید است، و ابلوج سفت آن را طبرزد می نامند.

**[ترجمه]

«۲»

الـدَّعَائِمُ،: كَـانَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیه السـلام يَتَصَـدَّقُ بِـالسُّكَّرِ فَقِيلَ لَهُ فِی ذَلِكَ فَقَالَ لَيْسَ شَـیْ ءٌ مِنَ الطَّعَامِ أَحَبَّ إِلَیَّ مِنْهُ وَ أَنَا أُحِبُّ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِأَحَبِّ الْأَشْيَاءِ إِلَیَ (۱).

**[ترجمـه]دعـائم الاسـلام: جعفر بـن محمّـد علیـه السّـلام، شـکر صـدقه می داد در این بـاره از ایشـان پرسـیدند، فرمـود: هیچ خوراکی را بیشتر از آن دوست ندارم و می خواهم چیزی را که بیشتر از همه دوست دارم در راه خدا بدهم. - . دعائم الاسـلام ۲ : ۱۱۱ -

**[ترجمه]

«۳»

الْكَـافِی، عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ رَفَعَهُ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَـالَ: شَـكَا إِلَيْهِ رَجُلٌ الْوَبَاءَ فَقَالَ لَهُ وَ أَيْنَ أَنْتَ عَنِ الطَّيِّبِ الْمُبَارَكِ قَالَ قُلْتُ وَ مَا الطَّيِّبُ الْمُبَارَكُ قَالَ سُلَيْمَانِيُّكُمْ هَذَا قَالَ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ أَوَّلَ

ص: ۲۹۸

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۱.

مَنِ اتَّخَذَ السُّكَّرَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]کـافی: مردی از وبـاء به امـام صـادق علیه السـلام شـکایت کرد، حضـرت به او فرمود: کجائی از طیب مبارک؟ می گوید: گفتم: طیب مبارک چیست؟ فرمود همین شـیرینی سـلیمانی شـماها، و امام صادق علیه السّـلام فرمود: نخستین کسی که شکر درست کرد و برگرفت سلیمان بن داود بود علیه السّلام بود. - . الکافی ۶ : ۳۳۳ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَزْدِيِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ: شَكَا رَجُلٌ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ أَنَا رَجُلٌ شَاكٍ فَقَالَ أَيْنَ هُوَ عَنِ الْمُبَارَكِ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ مَا الْمُبَارَكُ قَالَ السُّكَّرُ قُلْتُ أَيُّ السُّكَّرِ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَالَ سُلَيْمَانِيُّكُمْ هَذَا(۲).

المکارم، مرسلا: مثله (۳).

**[ترجمه]کـافی: فردی به امـام صـادق علیه السـلام شـکایت کرد و گفت: مرد فرد شک کننـده ای هسـتم. و حضـرت فرمود: کجـاست از مبـارک؟ می گویـد عرض کردم فـدایت شوم مبـارک چیست؟ حضـرت فرمود: شـکر. گفتم کـدام شـکر. فرمود: سلیمانی شما. این. - . الکافی ۶ : ۳۳۳ -

در مکارم به صورت مرسل مانند آن نقل شده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۱ -

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَئِنْ كَانَ الْجُبُنُّ يَضُرُّ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ لَا يَنْفَعُ مِنْ شَيْ ءٍ فَإِنَّ السُّكَّرَ يَنْفَعُ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ لَا يَضُرُّ مِنْ شَيْ ءٍ(۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّـلام فرمود: اگر پنیر همه اش ضرر دارد و هیچ سودی ندارد شکر از همه سودی دارد و ضرر ندارد. - . المحاسن : ۵۰۰ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَيْسَ

شَیْ ءٌ أَحَبَّ إِلَیَّ مِنَ السُّکَّرِ(۵).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: چیزی برای من محبوب تر از شکر نیست. - . المحاسن : ۵۰۰ -

در مکارم مانند آن آمده است. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۱ -

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدَانَ عَنْ مُعَتِّبٍ قَالَ: لَمَّا تَعَشَّی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ لِی ادْخُلِ الْخِزَانَهَ فَاطْلُبْ لِی سُکَّرَتَیْنِ فَأَتَیْتُهُ بِهِمَا(۷).

**[ترجمه]محاسن: معتب می گوید: زمانی که امام صادق علیه السّلام شام خورد، به من فرمود: برو در انبار و دو شاخه شکر برایم بیاور و آنها را برایش آوردم. - . المحاسن : ۵۰۰ -

**[ترجمه]

بیان

رَوَاهُ فِی الْکَافِی عَنِ الْعِدَّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ: وَ فِیهِ بَعْدَ قَوْلِهِ سُکَّرَتَیْنِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ لَیْسَ ثَمَّ شَیْ ءٌ فَقَالَ ادْخُلْ وَیْحَکَ قَالَ فَدَخَلْتُ فَوَجَدْتُ سُکَّرَتَیْنِ فَأَتَیْتُهُ بِهِمَا(۸).

**[ترجمه]در کافی پس از دو شاخه شکر آمده است: گفتم: قربانت شوم در آنجا چیزی نیست. فرمود: وای بر تو انجام بده و من وارد شدم و دو شاخه شکر یافتم و آنها را برایش آوردم. - . الکافی ۶ : ۳۳۳ -

**[ترجمه]

و أقول

لعلهما وجدتا بإعجازه علیه السلام و إن احتمل کونهما و عدم علم معتب بهما و یدل علی أن السکره فی ذلک الزمان کانت تعمل علی مقدار معلوم کالفانید و سکر اللوز فی زماننا.

**[ترجمه]شاید آن دو با معجزه آن حضرت به وجود آمدند و ای بسا بودند و معتب نمی دانسته است و بر این دلالت دارد که شکر در آن روز به اندازه معلومی ساخته می شد. مانند نقل و شکر بادام در روزگار ما.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ قَالَ: كَانَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ

ص: ۲۹۹

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۳۳.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۳۳.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۱۹۱.

۴- ۴. المحاسن: ۵۰۰.

۵- ۵. المحاسن: ۵۰۰.

۶- ۶. مکارم الأخلاق ۱۹۱.

۷- ۷. المحاسن: ۵۰۰.

۸- ۸. الکافی ۶ ر ۳۳۳.

عليه السلام كَثِيراً مَا يَأْكُلُ السُّكَّرَ عِنْدَ النَّوْمِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام هفتم عليه السّلام بسيار مى شد كه هنگام خواب شكر مى خورد. - . المحاسن : ۵۰۱ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ بَشِيرٍ النَّبَّالِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام لِأَبِي بَشِيرٍ بِأَيِّ شَيْ ءٍ تُدَاوُونَ مَرْضَاكُمْ قَالَ بِهَذِهِ الْأَدْوِيَهِ الْمِرَارِ قَالَ لَا إِذَا مَرِضَ أَحَدُكُمْ فَخُذِ السُّكَّرَ الْأَبْيَضَ فَدُقَّهُ ثُمَّ صُبَّ عَلَيْهِ الْمَاءَ الْبَارِدَ وَ اسْقِهِ إِيَّاهُ فَإِنَّ الَّذِي جَعَلَ الشِّفَاءَ فِي الْمِرَارِ قَادِرٌ أَنْ يَجْعَلَهُ فِي الْحَلَاوَهِ(۲).

**[ترجمه]محاسن: يحيى بن بشير نبّال مى گويد: امام صادق عليه السّلام به پدرم فرمود: اى بشير، بيمارانتان را با چه درمان مى كنيد؟ گفت: با اين داروهاى تلخ، فرمود: نه چون يكى از شماها بيمار شد شكر سفيد بگير و بكوب و آب سرد بر آن بريز و به وى بنوشان زيرا آن كسى كه درمان را در داروى تلخ قرار داده است توانا است كه در شيرين [نيز] قرار دهد. - . المحاسن : ۵۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۰»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ عليه السلام: السُّكَّرُ يَنْفَعُ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ لَا يَضُرُّ مِنْ شَيْ ءٍ.

**[ترجمه]در فقه الرضا آمده است: حضرت عليه السلام فرمود: شكر براى همه چيز خوبست و هيچ زيانى ندارد .

**[ترجمه]

«۱۱»

الطب، [طب الأئمه عليهم السلام] عَنْ حَمْدَانَ بْنِ أَعْيَنَ الرَّازِيِّ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ: وَيْحَكَ يَا زُرَارَهُ مَا أَغْفَلَ النَّاسَ عَنْ فَضْلِ سُكَّرِ الطَّبَرْزَدِ وَ هُوَ يَنْفَعُ مِنْ سَبْعِينَ دَاءً وَ هُوَ يَأْكُلُ الْبَلْغَمَ أَكْلًا وَ يَقْلَعُهُ بِأَصْلِهِ (۳).

**[ترجمه]طب الائمه: زراره مى گويد: امام پنجم به من فرمود: واى بر تو اى زراره چه اندازه مردم از فضيلت شكر طبرزد بى خبرند و [حال آنكه آن] براى هفتاد درد خوبست و بلغم را به شدت مى خورد و ريشه كن مى كند. - . طب الائمه : ۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: شَكَا وَاحِدٌ إِلَيْهِ فَقَالَ إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَكُلْ سُكَّرَتَيْنِ قَالَ فَفَعَلْتُ فَبَرَأْتُ.

وَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ أَخَذَ سُكَّرَتَيْنِ عِنْدَ النَّوْمِ كَانَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ.

عَنْهُ عليه السلام قَالَ: لَوْ أَنَّ رَجُلًا عِنْدَهُ أَلْفُ دِرْهَمٍ اشْتَرَى بِهِ سُكَّراً لَمْ يَكُنْ مُسْرِفاً.

وَ عَنْهُ عليه السلام أَيْضاً قَالَ: يَأْخُذُ لِلْحُمَّى وَزْنَ عَشْرِ دَرَاهِمَ سُكَّراً بِمَاءٍ بَارِدٍ عَلَى الرِّيقِ (۴).

**[ترجمه]فردی از دردی به امام صادق علیه السّلام شکایت کرد. آن حضرت فرمود: زمانی که به بسترت رفتی دو دانه شکر بخور، می گوید: خوردم و خوب شدم.

و از علی بن یقطین نقل شده است که شنیدم ابو الحسن علیه السّلام می فرمود: هر کس هنگام خوابیدن دو دانه شکر بردارد، درمان هر دردی به جز مرگ می باشد.

از آن حضرت روایت شده است که: اگر مردی هزار درهم دارد و با آن شکر بخرد اسراف کار نمی باشد.

و از آن حضرت علیه السّلام است که فرد تبدار، به وزن ده درهم (در حدود ۶ مثقال) شکر را با آب سرد ناشتا بنوشد. - . مکارم الاخلاق : ۱۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام الْوَجَعَ فَقَالَ إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَكُلْ سُكَّرَتَيْنِ قَالَ فَفَعَلْتُ فَبَرَأْتُ وَ أَخْبَرْتُ بِهِ بَعْضَ الْمُتَطَبِّبِينَ وَ كَانَ أَفْرَهَ أَهْلِ بِلَادِنَا فَقَالَ مِنْ أَيْنَ عَرَفَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ هَذَا مِنْ مَخْزُونِ عِلْمِنَا أَمَا إِنَّهُ صَاحِبُ كُتُبٍ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ أَصَابَهُ فِي بَعْضِ كُتُبِهِ (۵).

**[ترجمه]کافی: راوی می گوید: از دردی به امام صادق علیه السلام شکایت کردم، حضرت فرمود زمانی که به بسترت می روی دو دانه شکر بخور و خوردم و خوب شدم و به یک پزشکی که از همه همشهریانش استادتر بود گزارش دادم، گفت: امام از کجا این را دانسته این از اسرار دانشمندان ما است، آگاه باش که او کتابهایی دارد و این را در یکی از کتابهایش دریافته است. - . الکافی ۶ : ۳۳۳ -

**[ترجمه]

بیان

الفراهه الحذاقه و أقول و قد مر كثير من أخبار الباب فى باب الحمى.

ص: ٣٠٠

١- ١. المحاسن: ٥٠١.

٢- ٢. المحاسن: ٥٠١.

٣- ٣. طبّ الأئمّه: ۶۶.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ١٩١.

۵- ۵. الكافى ۶ ر ٣٣٣.

**[ترجمه]الفراهه یعنی ماهر بودن. و می گویم اخبار زیادی در باب تب، بیان شد .

**[ترجمه]

باب ۴ الخل

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْخَلُّ یَشُدُّ الْعَقْلَ (۱).

و منه عن محمد بن علی عن الحسن بن علی بن یوسف عن زکریا بن محمد عن أبی الیسع عن سلیمان بن خالد: مثله (۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: سرکه خرد را محکم می کند. - . المحاسن : ۴۸۵ -

با سند دیگری مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۴۸۵ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّا لَنَبْدَأُ عِنْدَنَا بِالْخَلِّ کَمَا تَبْدَءُونَ بِالْمِلْحِ عِنْدَکُمْ وَ إِنَّ الْخَلَّ لَیَشُدُّ الْعَقْلَ (۳).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: ما در نزد خود با سرکه آغاز می کنیم هم چنان که شما در نزد خودتان با نمک آغاز می کنید و البته که سرکه خرد را محکم کند. - . المحاسن : ۴۸۵ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ لَا یُقْفِرُ بَیْتٌ فِیهِ خَلٌّ (۴).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: سرکه چه خوب نان خورشی است. خانه ای که در آن سرکه است فقیر نمی شود. - . المحاسن : ۴۸۶ -

**[ترجمه]

وَ مِنْهُ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی أُمِّ سَلَمَةَ فَقَرَّبَتْ إِلَیْهِ کِسَراً فَقَالَ هَلْ عِنْدَکُمْ إِدَامٌ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عِنْدِی إِلَّا خَلٌّ فَقَالَ نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ مَا أَقْفَرَ بَیْتٌ فِیهِ الْخَلُّ (۵).

المکارم، مرسلا: مثله (۶).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله نزد ام سلمه رفت و او چند تکه نان برای حضرت آورد . حضرت فرمود: آیا نزد شما نانخورشی نیست؟ گفت: یا رسول اللَّه جز سرکه نیست فرمود: سرکه خوب نانخورشی است ، خانه ای که در آن سرکه است فقیر نمی شود. - . المحاسن : ۴۸۶ -

در مکارم مانند آن به صورت مرسل نقل شده است. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَیْفٍ عَنْ أَخِیهِ عَنْ أَبِیهِ سَیْفِ بْنِ عَمِیرَةَ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: ائْتَدِمُوا بِالْخَلِّ فَنِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ وَ رَوَاهُ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُنْذِرِ بْنِ جَیْفَرٍ عَنْ زِیَادِ بْنِ سُوقَةَ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ(۷).

**[ترجمه]محاسن: جابر بن عبد اللّه می گوید: سرکه را نانخورش کنید که سرکه خوب نانخورشی است. - . المحاسن : ۴۸۶ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَیْفٍ عَنْ أَخِیهِ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِیلٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: دَخَلَ عَلَیَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَرَّبْتُ إِلَیْهِ خُبْزاً وَ خَلًّا قَالَ کُلْ وَ قَالَ نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُ (۸).

۱- ۱. المحاسن ۴۸۵.

۲- ۲. المحاسن ۴۸۵.

۳- ۳. المحاسن ۴۸۵.

۴- ۴. المحاسن ۴۸۶.

۵- ۵. المحاسن ۴۸۶.

۶- ۶. مكارم الأخلاق: ۲۱۷.

۷- ۷. المحاسن ۴۸۶.

۸- ۸. المحاسن ۴۸۶.

**[ترجمه]محاسن: جابر بن عبد الله می گوید: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله نزد من آمد و نان و سرکه نزدیکش آوردم، فرمود: بخور و فرمود: سرکه خوب نانخورشی است. - . المحاسن : ۴۸۶ -

**[ترجمه]

بیان

فی النهایه فیه نعم الإدام الخل الإدام بالکسر و الأدم بالضم ما یؤکل مع الخبز أی شی ء کان و منه الحدیث سید إدام أهل الدنیا و الآخره اللحم جعل اللحم أدما و بعض الفقهاء لا یجعله أدما و یقول لو حلف أن لا یأتدم ثم أکل لحما لم یحنث.

**[ترجمه]در نهایه در آخر آن آمده است: سرکه چه خوب نانخورشی است. إدام با کسره و ضمه به آن چیزی گفته می شود که با نان خورده می شود. و حدیث «سرور نانخورش در دنیا و آخرت گوشت است» نیز از همین معنا می باشد که در آن از گوشت به عنوان نانخورش نام برده است. و برخی فقهاء گوشت را نانخورش ندانسته و می گویند اگر کسی قسم بخورد که نانخورش نخورد و سپس گوشت بخورد قسم خود را نشکسته است.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ عَمِیرَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَقِیلٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ (۱).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: سرکه، خوب نانخورشی است. - . المحاسن : ۴۸۶ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا یُقْفِرُ بَیْتٌ فِیهِ خَلٌّ (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: خانه ای که در آن سرکه باشد فقیر نمی گردد. - . المحاسن : ۴۸۶ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا أَقْفَرَ بَیْتٌ فِیهِ خَلٌّ وَ بِإِسْنَادِهِ قَالَ مَا أَقْفَرَ مِنْ إِدَامٍ بَیْتٌ فِیهِ الْخَلُّ (۳).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: خانه ای که در آن سرکه باشد فقیر نمی گردد و فرمود: خانه ای که در آن سرکه است از نانخورش فقیر نیست. - . المحاسن : ۴۸۶ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ رِفَاعَهَ وَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ رِفَاعَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: الْخَلُّ یُنِیرُ الْقَلْبَ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: سرکه دل را روشن می کند. - . المحاسن : ۴۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدَانَ عَنْ سَدِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ذُکِرَ عِنْدَهُ خَلُّ الْخَمْرِ فَقَالَ یَقْتُلُ دَوَابَّ الْبَطْنِ وَ یَشُدُّ الْفَمَ.

و رواه محمد بن علی عن یونس بن یعقوب عن سدیر(۵)

**[ترجمه]نزد امام صادق علیه السّلام نام سرکه برده شد، حضرت فرمود: جانورانِ شکم را از بین می برد و دهان را محکم می کند.

با سند دیگری نیز روایت شده است. - . المحاسن : ۴۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

کأن المراد بشد الفم شد اللثه کما سیأتی.

**[ترجمه]گویا منظور از محکم کردن دهان، محکم کردن ریشه دندانها(لثه) است چنانچه خواهد آمد .

**[ترجمه]

«۱۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ صَبَّاحٍ الْحَذَّاءِ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: خَلُّ الْخَمْرِ يَشُدُّ اللِّثَةَ وَ يَقْتُلُ دَوَابَّ الْبَطْنِ وَ يَشُدُّ الْعَقْلَ وَ رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ صَبَّاحٍ (۶).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: سرکه می[انگور]، ریشه دندانها را سخت می کند، جانوران شکم را می کشد و خرد را محکم می سازد. در روایت دیگری هم آمده است. - . المحاسن : ۴۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْمُسْلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زَرِينٍ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ السِّمْطِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: عَلَيْكَ بِخَلِّ خَمْرٍ فَاغْتَمِسْ فِيهِ فَإِنَّهُ لَا يَبْقَى فِي

ص: ۳۰۲

۱- ۱. المحاسن: ۴۸۶.

۲- ۲. المحاسن: ۴۸۶.

۳- ۳. المحاسن: ۴۸۶.

۴- ۴. المحاسن ۴۸۷.

۵- ۵. المحاسن ۴۸۷.

۶- ۶. المحاسن ۴۸۷.

جَوْفِكَ دَابَّةٌ إِلَّا قَتَلَهَا(۱).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: بر تو باد [خوردن]سرکه می[انگور] و در آن فرو برو که در درونت جانوری نمی ماند مگر آن که آن را می کشد. - . المحاسن : ۴۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

الاغتماس الارتماس و کأنه هنا کنایه عن کثره الشرب أو المعنی غمس اللقمه فیه عند الائتدام به.

**[ترجمه]فرو شدن کنایه از زیاد نوشیدن و یا فرو بردن لقمه در آن است زمانی که به عنوان نانخورش از آن استفاده می شود.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى خِوَانٍ عَلَيْهِ خَلٌّ وَ مِلْحٌ (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: خدا و فرشتگانش درود می فرستند بر سفره ای که در آن سرکه و نمک است. - . المحاسن : ۴۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الخوان ککتاب ما یؤکل علیه الطعام کالإخوان.

**[ترجمه]خِوان مانند کتاب چیزی است که بر آن غذا خورده می شود. مانند اخوان.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ: أَنَّ رَجُلًا كَانَ عِنْدَ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام بِخُرَاسَانَ فَقُدِّمَتْ إِلَيْهِ مَائِدَةٌ عَلَيْهَا خَلٌّ وَ مِلْحٌ

فَافْتَتِحَ بِالْخَلِّ فَقَالَ الرَّجُلُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّکَمْ أَمَرْتُمُونَا أَنْ نَفْتَتِحَ بِالْمِلْحِ فَقَالَ هَذَا مِثْلُ هَذَا یَعْنِی الْخَلَّ وَ إِنَّ الْخَلَّ یَشُدُّ الذِّهْنَ وَ یَزِیدُ فِی الْعَقْلِ (۳).

**[ترجمه]محاسن: مردی در خراسان نزد امام رضا علیه السّلام بود و سفره ای گستردند که در آن سرکه و نمک بود و آن حضرت با سرکه آغاز کرد و آن مرد گفت: قربانت شوم شما به ما فرموده اید که با نمک آغاز کنیم، فرمود: این مانند این یعنی سرکه است و سرکه ذهن را محکم می کند و عقل را می افزاید. -. المحاسن : ۴۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

السَّرَائِرُ، عَنِ السَّیَّارِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام قَالَ: مَلَکٌ یُنَادِی فِی السَّمَاءِ اللَّهُمَّ بَارِکْ فِی الْخَلَّالِینَ وَ الْمُتَخَلِّلِینَ وَ الْخَلُّ بِمَنْزِلَهِ الرَّجُلِ الصَّالِحِ یَدْعُو لِأَهْلِ الْبَیْتِ بِالْبَرَکَهِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ مَا الْخَلَّالُونَ وَ الْمُتَخَلِّلُونَ قَالَ الَّذِینَ فِی بُیُوتِهِمُ الْخَلُّ وَ الَّذِینَ یَتَخَلَّلُونَ فَإِنَّ الْخِلَالَ نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِیلُ مَعَ الْیَمِینِ وَ الشَّهَادَهِ مِنَ السَّمَاءِ(۴).

**[ترجمه]مستطرفات السرائر: امام هفتم علیه السّلام می فرماید: فرشته ای در آسمان ندا می دهد که بار خدایا به خلّالان و متخلّلان برکت بده، سرکه همچون مرد خوبیست که برای خاندان، درخواست برکت می کند. راوی می گوید: عرض کردم: قربانت شوم خلّالان و متخلّلان چه کسانی هستند؟ فرمود خلالان سرکه داران هستند و متخلّلان کسانی هستند که خلال می کنند، خلال را جبرئیل با سوگند و گواه فرو آورده است. -. مستطرفات السرائر : ۴۷۶ -

**[ترجمه]

بیان

نزل به أی باستحبابه أو بآلته أیضا.

**[ترجمه]فرو آورده است یعنی استحباب یا ابزار خلال را جبرائیل فرو آورده است.

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَکَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: عَلَیْکَ بِخَلِّ الْخَمْرِ فَإِنَّهُ لَا یَبْقَی فِی جَوْفِکَ دَابَّهٌ إِلَّا قَتَلَهَا.

وَ قَالَ علیه السلام: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ اللَّهُمَّ بَارِکْ فِی الْخَلِّ فَإِنَّهُ إِدَامُ الْأَنْبِیَاءِ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: إِنَّا نَبْدَأُ بِالْخَلِّ عِنْدَنَا کَمَا تَبْتَدِءُونَ بِالْمِلْحِ عِنْدَکُمْ فَإِنَّ الْخَلَّ یَشُدُّ الْعَقْلَ (۵).

۱ – ۱. المصـدر نفسه ۴۸۷ و الخوان كغراب و كتـاب: مـا يؤكـل عليه الطعـام كالاـخوان و فى الحـديث« حتى أن أهـل الاخوان ليجتمعون» كذا ذكره الفيروزآبادى. اقول و هو معرب خوان بالفارسيه يكتب بالواو المعدوله و يقرأ خان بالالف.

۲ – ۲. المصـدر نفسه ۴۸۷ و الخوان كغراب و كتـاب: مـا يؤكـل عليه الطعـام كالاـخوان و فى الحـديث« حتى أن أهـل الاخوان ليجتمعون» كذا ذكره الفيروزآبادى. اقول و هو معرب خوان بالفارسيه يكتب بالواو المعدوله و يقرأ خان بالالف.

۳ – ۳. المصـدر نفسه ۴۸۷ و الخوان كغراب و كتـاب: مـا يؤكـل عليه الطعـام كالاـخوان و فى الحـديث« حتى أن أهـل الاخوان ليجتمعون» كذا ذكره الفيروزآبادى. اقول و هو معرب خوان بالفارسيه يكتب بالواو المعدوله و يقرأ خان بالالف.

۴– ۴. مستطرفات السرائر ۴۷۶.

۵– ۵. مكارم الأخلاق: ۲۱۷.

**[ترجمه]امـام صـادق عليه السّـلام مى فرمايـد: بر تـو بـاد [خوردن] سـركه مى [انگور]، كه در درونت جـانورى را بـاقى نمى گذارد مگر آنكه آن را مى كشد.

فرمود: سركه، چه خوب نانخورشى است، بار خدايا به سركه بركت بده كه نانخورش پيامبران است.

و فرمود: ما با سركه آغاز مى كنيم چنانچه شما با نمك آغاز مى كنيد زيرا سركه عقل را محكم مى كند. - . مكارم الاخلاق : ۲۱۷ -

**[ترجمه]

بيان

قد مر أن الظاهر أن المراد بخل الخمر الخل المتخذ من العنب و قد مضى معان أخر فى باب معالجات علل أجزاء الوجه (۱).

**[ترجمه]گذشت كه منظور از سركه مى، سركه انگور است، و معانى ديگر آن نيز در باب درمان هاى دردهاى اجزاء چهره بيان شدند. - . مراجعه شود به بحار الانوار ۶۳ : ۱۶۲-۱۶۳ -

**[ترجمه]

«۱۷»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى خِوَانٍ عَلَيْهِ مِلْحٌ وَ خَلٌّ.

وَ عَنْ بَزِيعِ بْنِ عَمْرِو بْنِ بَزِيعٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَ هُوَ يَأْكُلُ خَلًّا وَ زَيْتاً فِي قَصْعَةٍ سَوْدَاءَ مَكْتُوبٍ فِي وَسَطِهَا قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ يَا بَزِيعُ ادْنُ فَدَنَوْتُ وَ أَكَلْتُ مَعَهُ ثُمَّ حَسَا مِنَ الْمَاءِ ثَلَاثَ حَسَوَاتٍ حِينَ لَمْ يَبْقَ مِنَ الْحَبَّةِ شَيْ ءٌ ثُمَّ نَاوَلَنِي فَحَسَوْتُ الْبَقِيَّةَ.

وَ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: الْخَلُّ وَ الزَّيْتُ مِنْ طَعَامِ الْمُرْسَلِينَ وَ قَالَ نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ يَكْسِرُ الْمِرَّةَ وَ يُحْيِي الْقَلْبَ وَ يَشُدُّ اللِّثَةَ وَ يَقْتُلُ دَوَابَّ الْبَطْنِ وَ قَالَ الِاصْطِبَاغُ بِالْخَلِّ يَذْهَبُ بِشَهْوَةِ الزِّنَا.

**[ترجمه]در دعوات راوندى آمده است: پيامبر اكرم صلى اللّه عليه و آله فرمود: خداوند و فرشته هايش رحمت مى فرستند بر سفره اى كه بر آن نمك و سركه است.

بزيع بن عمرو بن بزيع مى گويد: بر ابى جعفر عليه السّلام وارد شدم و او سركه و روغن زيتون مى خورد در كاسه اى كه سياه بود و در ميانش نوشته بود قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فرمود: اى بزيع نزديك بيا، نزديك شدم و به همراهش خوردم سپس سه جرعه آب را كه دانه نداشت نوشيد و به من داد و من باقى مانده اش را نوشيدم.

امام صادق علیه السّلام فرمود: سرکه و روغن زیتون، از خوراک پیامبران است. فرمود: سرکه، چه خوب نانخورشی است، صفراء را می شکند و دل را زنده می کند و لثه را محکم می کند و جانوران شکم را می کشد و فرمود: نانخورش کردن سرکه شهوت زنا را از بین می برد.

**[ترجمه]

«۱۸»

كِتَابُ الْغَايَاتِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَحَبَّ الصِّبَاغِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْخَلُّ وَ أَحَبَّ الْبُقُولِ إِلَيْهِ الْحَوْكُ يَعْنِي الْبَادَرُوجَ.

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: محبوب ترین نانخورش برای رسول خدا صلی اللّه علیه و آله سرکه بود و محبوب ترین سبزی، بادیان و شویت بود.

**[ترجمه]

بیان

قال في المصباح المنير الصباغ جمع صبغ نحو بئر و بئار و الصبغ أيضا ما يصبغ به الخبز في الأكل و يختص بكل إدام مائع كالخل و نحوه و في التنزيل وَ صِبْغٍ لِلْآكِلِينَ و قال الفارابي و اصطبغ بالخل و غيره و قال بعضهم و اصطبغ من الخل و هو فعل لا يتعدى إلى مفعول صريح فلا يقال اصطبغ الخبز بخل و أما الحرف فهو لبيان النوع الذي يصطبغ به كما يقال اكتحلت بالإثمد و من الإثمد.

**[ترجمه]در مصباح المنير گفته است: الصباغ، جمع صبغ است مانند بئر و بئار و همچنین الصبغ چیزی است که هنگام خوردن، نان را در آن فرو می برند. و مختص هر مایعی است مانند سرکه و مانند آن. و در قرآن آمده است:«وَ صِبْغٍ لِلْآكِلِينَ - . مومنون / ۲۰ - » { و نان خورشی برای خورندگان است}فارابی گفته است: و با سرکه و غیر آن نانخورش استفاده کرد و برخی گفته اند از سرکه نانخورش استفاده کرد و آن فعلی است که با مفعول صریح متعدی نمی شود و گفته نمی شود: اصطبغ الخبز بخل. و اما حرف برای بیان نوعی است که از آن به عنوان نانخورش استفاده شده است. همان طور که گفته می شود: با اثمد(سنگی که برای سرمه کشیدن استفاده می شود) و یا از اثمد سرمه کشیدم.

**[ترجمه]

«۱۹»

الدَّعَائِمُ، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ وَ نِعْمَ الْإِدَامُ الزَّيْتُ وَ هُوَ طِيبُ الْأَنْبِيَاءِ وَ إِدَامُهُمْ وَ هُوَ مُبَارَكٌ وَ مَا افْتَقَرَ بَيْتٌ مِنْ إِدَامٍ فِيهِ خَلٌّ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: الْخَلُّ يُسَكِّنُ الْمِرَارَ وَ يُحْيِي الْقُلُوبَ.

وَ عَنْهُ علیه السلام: أَنَّهُ قَدَّمَ إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ خَلًّا وَ زَيْتاً وَ لَحْماً بَارِداً فَأَكَلَ مَعَهُ الرَّجُلُ فَجَعَلَ علیه السلام يَنْتِفُ اللَّحْمَ وَ يَغْمِسُهُ فِي الْخَلِّ وَ الزَّيْتِ وَ يَأْكُلُهُ فَقَالَ الرَّجُلُ جُعِلْتُ

۱- ۱. راجع ج ۶۲ ص ۱۶۲- ۱۶۳ من البحار الطبعه الحدیثه.

فِدَاکَ هَلَّا کَانَ [طُبِخَا مَعَ] اللَّحْمِ فَقَالَ علیه السلام هَذَا طَعَامُنَا وَ طَعَامُ الْأَنْبِیَاءِ(۱).

**[ترجمه]پیامبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله می فرماید: سرکه، خوب نانخورشی است و روغن زیتون خوب نانخورشی است که بوی خوش پیغمبران و نانخورش آنان است ، مبارک است و خانه ای که سرکه دارد بی نانخورش نیست.

و از جعفر بن محمّد علیه السّلام روایت شده است که فرمود: سرکه صفرا را آرام می کند، و دلها را زنده می کند.

و از او علیه السّلام است که برای یکی از یارانش سرکه و روغن زیتون و گوشت سرد پیش داشت و آن مرد با او خورد و حضرت علیه السلام گوشت را می کَند و در سرکه و روغن زیتون فرو می برد و می خورد، آن مرد گفت: فدایت شوم آیا با گوشت پخته نشده اند؟ فرمود: این خوراک ما و خوراک پیامبران است. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۲ -

**[ترجمه]

«۲۰»

الْمَکَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ یَکْسِرُ الْمِرَارَ وَ یُحْیِی الْقَلْبَ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَکَلَ الْخَلَّ قَامَ عَلَی رَأْسِهِ مَلَکٌ یَسْتَغْفِرُ لَهُ حَتَّی یَفْرُغَ (۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السلام می فرماید: سرکه، خوب نانخورشی است؛ صفراء را می شکند و دل زنده می کند.

رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: هر کس سرکه می خورد فرشته ای بر سرش می ایستد و برایش آمرزش می خواهد تا [زمانی که از خوردن آن] فارغ شود. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۲۱»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ أَکْلِ الثُّومِ وَ الْبَصَلِ بِالْخَلِّ قَالَ لَا بَأْسَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر می گوید از امام هفتم علیه السّلام در باره خوردن سیر و پیاز با سرکه پرسیدم، حضرت فرمود اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد

: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۲۲»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ (۴)

یَکْسِرُ الْمِرَّهَ وَ یُحْیِی الْقَلْبَ (۵).

المحاسن، عن بعض أصحابه عن الأصم عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد الله عن علی علیهما السلام: مثله (۶).

**[ترجمه]خصال: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: سرکه چه خوب نانخورشی است! صفراء را می کشد و دل را زنده می کند. - . الخصال : ۶۳۶ -

در محاسن مانند آن آمده است. - . المحاسن : ۴۸۶ -

**[ترجمه]

«۲۳»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ الْمُتَقَدِّمَهِ مِرَاراً عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ وَ لَا یَفْتَقِرُ أَهْلُ بَیْتٍ عِنْدَهُمُ الْخَلُّ (۷).

وَ بِتِلْکَ الْأَسَانِیدِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: کُلُوا خَلَّ الْخَمْرِ فَإِنَّهُ یَقْتُلُ الدِّیدَانَ فِی الْبَطْنِ (۸).

صَحِیفَهُ الرِّضَا، بِالْأَسَانِیدِ عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَ الْخَبَرِ الْأَوَّلِ (۹).

**[ترجمه]عیون اخبار: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: سرکه چه خوب نانخورشی است! و خاندانی که سرکه دارند فقیر نمی شوند. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۴ -

امام علی علیه السلام فرمود: سرکه انگور بخورید که کرم های شکم را می کشد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۴ -

در صحیفه رضا مانند خبر اول آمده است. - . صحیفه الرضا

: ۱۶ -

**[ترجمه]

«۲۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ عَنْ مُنْذِرِ بْنِ جَيْفَرٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ سُوقَهَ عَنْ أَبِی الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: جَاءَهُ قَوْمٌ فَأَخْرَجَ لَهُمْ كِسَراً وَ

ص: ۳۰۵

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۱۱۲.

۳- ۳. مكارم الأخلاق ۲۱۷.

۴- ۴. قرب الإسناد ۱۵۴.

۵- ۵. الخصال ۶۳۶.

۶- ۶. المحاسن: ۴۸۶.

۷- ۷. عيون الأخبار ۲ ر ۳۴.

۸- ۸. عيون الأخبار ۲ ر ۳۴.

۹- ۹. صحيفه الرضا: ۱۶.

خَلًّا وَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ (۱).

**[ترجمه]محاسن: از جابر بن عبد اللّه روایت شده است که جمعی بر او وارد شدند و تکه های نان و سرکه برایشان آورد و گفت: شنیدم رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرمود: سرکه چه خوب نانخورشی است. - . المحاسن : ۴۴۱ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ عَنِ الْحَسَنِ الْعُقَيْلِيِّ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ وَ كَفَى بِالْمَرْءِ سَرَفاً أَنْ يَسْخَطَ مَا قُرِّبَ إِلَيْهِ (۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: سرکه خوب نانخورشی است و در مسرف بودن مرد همین بس که آنچه برایش می آورند را نخواهد. - . المحاسن : ۴۴۱ -

**[ترجمه]

باب ۵ المری و الكامخ

روايات

«۱»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُوسَى بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي مَحْمُودٍ عَمَّنْ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ يُوسُفَ لَمَّا أَنْ كَانَ فِي السِّجْنِ شَكَا إِلَى رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَكْلَ الْخُبْزِ وَحْدَهُ وَ سَأَلَ إِدَاماً يَأْتَدِمُ بِهِ وَ قَدْ كَانَ كَثُرَ عِنْدَهُ قِطَعُ الْخُبْزِ الْيَابِسِ فَأَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ الْخُبْزَ وَ يَجْعَلَهُ فِي إِجَّانَةٍ وَ يَصُبَّ عَلَيْهِ الْمَاءَ وَ الْمِلْحَ فَصَارَ مُرِّيّاً وَ جَعَلَ يَأْتَدِمُ بِهِ علیه السلام (۳).

الْمَكَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ فِي خَابِيَةٍ(۴).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السّلام می فرماید: یوسف علیه السّلام در زندان از خوردن نان خالی به پروردگارش عز و جل شکوه کرد و از او یک نانخورشی خواست که با نان بخورد و تکه نان های خشک فراوانی داشت و خداوند به او فرمود: نان را بگیرد و در ظرفی بگذارد و آب و نمک بر آن بریزد تا مریّ شود و از آن به عنوان نانخورش استفاده کند. - . الکافی ۶ : ۳۳۰ -

در مکارم مانند آن آمده است و در آن گفته است: در خمره ای [قرار دهد]. - . مکارم الاخلاق : ۲۱۷ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس المری کدری إدام کالکامخ و فی الصحاح المری الذی یؤتدم به کأنه منسوب إلی المراره و العامه تخفّفه.

**[ترجمه]در قاموس گفته است: مُرّیّ بر وزن دُرّیّ است و نانخورشی است مانند کامخ. و در صحاح گفته است: مری چیزی است که از آن به عنوان نانخورش استفاده می شود و گویا منسوب است به مراره و عامه آن را مخفف کرده اند.

**[ترجمه]

و أقول

هو الذی یسمی بالفارسیه آبکامه قال البغدادی هو اسم نبطی و قیل بل عربی مشتق من معنی المراره و قیل بل أصله الممری لکن غلب استعماله بمیم واحده و هو حارّ یابس و یبسه أقوی من حره یکون فی الثانیه نحو آخرها یسهل و یهضم و یشهی و یذهب بوخامه الأطعمه و خصوصا الدسمه و یلطف غلظها یعطش و یسخّن الکبد و المعده و یجفّفها و المری النبطی هو المعمول من الشعیر و ذلک بأن یخبز و یجفف فی التنور حتی یحترق و یضاف إلیه الفوذنج و الملح و الرازیانج و یجعل فی الشمس و لیکن الفوذنج و خبز الشعیر أو الحنطه متساویین و

ص: ۳۰۶

۱- ۱. المحاسن: ۴۴۱.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۱.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۳۳۰.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۲۱۷.

یدقان و یعجنان فی إجّانه خضراء و الملح مثل أحدهما و الرازیانج و بعضهم یضیف إلیه شونیزا و بعضهم لا یجعل شیئا من ذلک و لیکن مثل نصف أحدهما و یترک الجمیع مثل العجین فی الشمس الحاره مقدار عشرین یوما یعجن کل یوم و یرشّ علیه الماء و إذا اسود و استحکم مرق بالماء و صفی و جعل فی الشمس الحاره أیاما یؤمن فیها علیها الفساد ثم یرفع و إذا تجرع منه یسیر علی الریق قتل الدیدان و الحیات و یکتحل به عین المجدور فیمنع خروجه و إن کان خرج فیها شی ء أذابه.

**[ترجمه]آن همان است که در فارسی آبکامه می گویند. بغدادی گفته است: آن واژه نبطی است و به قولی عربی است و از معنای مراره گرفته شده و گفته شده است که اصل آن ممری بوده که استفاده از یک میم در آن غالب شده است که گرم و خشک است و خشکی آن بیش از گرمی آن است، در حدود پایان درجه دوم است مسهل و هضم کننده و اشتهاء آور است و ناگواری غذا به ویژه چربی آن را می برد و سفتی آنها را لطیف می کند، تشنگی می آورد و گرم کننده کبد و معده است و آنها را خشک می کند. و مری نبطی را از جو می سازند و به این شکل است که آن را نان کرده و در تنور می گذارند تا بو داده شود و فودنج و نمک و رازیانه بر آن می افزایند و در برابر خورشید قرار می دهند، و باید فودنج و نان جو یا گندم مساوی باشند و آنها را می کوبند و در ظرف سبزی خمیر می کنند و برابر یکی از آنها نمک و رازیانه بر آن می ریزند و برخی بر آن شونیز اضافه می کنند و برخی آن را نمی افزایند و باید نصف یکی از اجزاء دیگر باشد و همه را خمیر می کنند و بیست روز در برابر آفتاب گرم می گذارند و هر روز در هم می مالند و آب بر آن می ریزند و زمانی که سیاه و سخت شد با آب حل کرده و صاف می کنند و چند روز در برابر آفتاب گرم قرار می دهند که فساد در آن رخ ندهد سپس آن را بر می دارند، و چنانچه یک جرعه ی کم آن را ناشتا بنوشند کرمها را و مارها را می کشد، و آن را به چشم فرد آبله دار می کشند و از خارج شدن آن جلوگیری می کند و اگر چیزی از آن خارج شد، آن را ذوب می کند.

**[ترجمه]

«۲»

التَّهْذِیبُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُصَدِّقِ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْبَیْتِ الَّذِی یَکُونُ فِیهِ الْخَمْرُ هَلْ یَصْلُحُ أَنْ یَکُونَ فِیهِ الْخَلُّ وَ مَاءٌ کَامَخٌ أَوْ زَیْتُونٌ قَالَ إِذَا غُسِلَ فَلَا بَأْسَ (۱).

**[ترجمه]تهذیب: عمار بن موسی می گوید: از امام صادق علیه السّلام در باره ظرفی که در آن می بوده است سوال کردم که آیا می شود در آن سرکه یا آب کامخ یا زیتون قرار داد؟ فرمود: اگر شسته شود اشکالی ندارد. -. التهذیب ۹ : ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ عَنِ الْمَشْرِقِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ

علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ أَكْلِ الْمُرِّيِّ وَ الْكَامَخِ فَقُلْتُ إِنَّهُ يُعْمَلُ مِنَ الْحِنْطَةِ وَ الشَّعِيرِ فَنَأْكُلُهُ فَقَالَ نَعَمْ حَلَالٌ وَ نَحْنُ نَأْكُلُهُ (۲).

**[ترجمه]تهذیب: مشرقی می گوید: از ابی الحسن علیه السّلام در باره خوردن مُرّیّ و کامخ سوال کردم که از گندم و جو می سازند و ما آن را می خوریم، فرمود: آری حلال است و ما هم آن را می خوریم. - . التهذیب ۹ : ۹۲۷ -

**[ترجمه]

توضیح

قال فی بحر الجواهر الکامخ معرب کامه و الجمع کوامیخ هی صباغ یتخذ من الفوذنج (۳) و اللبن و الأبازیر و الکوامیخ کلها ردیه للمعده معطشه مفسده للدم و قال الجوهری الکامخ الذی یؤتدم به معرب و الکمخ السلح و قدم إلی أعرابی خبز و کامخ فلم یعرفه فقیل له هذا کامخ قال علمت أنه کامخ أیکم کمخ به یرید سلح انتهی و قال بعضهم الکوامیخ هی صباغ یتخذ من الفوتنج و اللبن و الأبازیر و الفوتنج هی خمیره الکوامیخ المتخذه من دقیق الشعیر الطحین

ص: ۳۰۷

۱- ۱. التهذیب ج ۹ ص ۱۱۶.

۲- ۲. المصدر نفسه ۹ ر ۱۲۷.

۳- ۳. معرب بوزنج و الیوم یقال له پوچک خضره تعلو الخبز و امثاله عند ما یطرح فی المواضع المرطوبه، و قد عمل منه الاطباء المتاخرون دواء یسمی پنی سیلین.

العجين المـدفون فی التبن أربعين يومـا فيجـدد اللبن حتی يربو ثم يطرح فيه من الأبازير من الأنجـدان و الشبت أو الكبر أو سائر القبول ثم تنسب الكواميخ إلی ذلک (۱).

**[ترجمه]در بحر الجواهر گفته است: کامخ معرب کامه است و جمع آن کواميخ است و نانخورشی است که از فودنج و شير و ادويه ساخته می شود، و همه نوع کامخ برای معده بد است و تشـنه کننده و تباه کننده خون است. جوهری گفته است: کامخ که به عنوان نانخورش استفاده می شود معرب است و گفته است کمخ سرگين است و نزد اعرابی نان با کامخ آوردند و آن را نشـناخت به او گفتنـد: اين کامـخ است. گفت: دانسـتم مـدفوع است اما از آن ِکدام يک از شـما است؟ پايان. برخی گفته اند: کامخها نانخورشی هستند که از فودنج و شير و ادويه ساخته می شوند و فودنج مايه کامخها است که از آرد جوی که خيسانده شده و تا چهل روز زير کاه دفن شده است می باشد و شـير آن را تازه می کنند تا ورآيد و سـپس در آن ادويه مانند انگدان و شبت و کبر يا سبزيهای ديگر می ريزند و کامخ را به آن نسبت می دهند.

**[ترجمه]

و أقول

يظهر من بعض الأخبار أنها کانت تعمل من السمک أيضا کما مر و کأنها هی التی تسمی الصحناه قال فی بحر الجواهر الصحناء بالکسـر و يمد و يقصـر إدام يتخذ من السـمک و الصـحناه أخص منه کذا قال الجوهری و فی المغرب الصـحناه بالفتح و الکسر الصبر و هو بالفارسـيه ماهی آبه و الصحناه الشاميه و المصريه إدام يتخذ من السمک الصغار و السماق أو الليمو أو غير ذلک من الحموضات و هو مقويه مبرّده للمعده.

**[ترجمه]از برخی روايات بر می آيد که چنانچه گذشت از ماهی هم ساخته می شود و گويا همان صـحناه می باشد. در بحر الجواهر گفته است صـحنا بـا کسـره که بـا مـد هم خوانـده می شود نانخورشـی است که از ماهی می سازنـد و صـحنات از آن اخص است. جوهری نيز چنين گفته است. و در مغرب صـحناه بـا فتحه و کسـره به معنای صبر است که در فارسـی به آن ماهی آبه می گويند و صـحناه شامی و مصـری، نانخورشـی است که از ماهيان کوچک و سـماق و ليمو و ترشيهای ديگر درست می کنند و مقوی و سرد کننده معده است .

**[ترجمه]

باب ۶ نادر فيما يستحبّ أو يکره أکله و بعض النوادر

روايات

«۱»

الْمَکَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ عليه السـلام قَالَ: ثَلَاثٌ لَا يُؤْکَلْنَ وَ يُسْـمِنَّ وَ ثَلَاثٌ يُؤْکَلْنَ وَ يَهْزِلْنَ وَ اثْنَانِ يَنْفَعَانِ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ لَا يَضُرَّانِ مِنْ شَیْ ءٍ وَ اثْنَانِ يَضُـرَّانِ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ لَا يَنْفَعَانِ مِنْ شَیْ ءٍ قَالَ فَاللَّوَاتِی لَا يُؤْکَلْنَ وَ يُسْمِنَّ اسْتِشْعَارُ الْکَتَّانِ وَ الطِّيبُ وَ النُّورَهُ وَ

اللَّوَاتِی یُؤْکَلْنَ وَ یَهْزِلْنَ اللَّحْمُ الْیَابِسُ وَ الْجُبُنُّ وَ الطَّلْعُ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ الْجَوْزُ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ الْکَسْبُ وَ اللَّذَانِ یَنْفَعَانِ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ لَا یَضُرَّانِ مِنْ شَیْ ءٍ السُّکَّرُ وَ الرُّمَّانُ.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام می فرماید: سه چیز ناخورده، چاق می کنند و سه چیز خورده می شوند و لاغر می کنند و دو چیز، از هر چیزی سود می بخشند و به چیزی زیان نمی رسانند و دو چیز، به هر چیزی زیان می رسانند و از چیزی سود نمی رسانند، آنها که ناخورده چاق می کنند: زیرپوش کتان و بوی خوش و نوره است و آنهایی که خورده می شوند و لاغر می کنند: گوشت خشکیده و پنیر و گل خرما است. و در حدیث دیگری گردو هم آمده است و در حدیث دیگری بنتو نیز آمده است، و آن دو چیزی که از هر چیزی سود می بخشند و به چیزی زیان ندارند شکر و انار می باشند. - . مکارم الاخلاق : ۲۲۴ -

**[ترجمه]

أقول

قد مر الخبر عن المحاسن و الکافی أبسط من ذلک و السقط هنا ظاهر(۲).

**[ترجمه]این خبر از محاسن و کافی مبسوطتر از این بیان شد و آنچه در اینجا افتاده دارد روشن است. - . مراجعه شود به باب اهمیت گوشت زیر شماره ۲۸ -

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ،: فِی وَصَایَا النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ تِسْعَهُ أَشْیَاءَ تُورِثُ النِّسْیَانَ أَکْلُ التُّفَّاحِ الْحَامِضِ وَ أَکْلُ الْکُزْبُرَهِ وَ الْجُبُنِّ وَ سُؤْرُ الْفَأْرِ وَ قِرَاءَهُ کِتَابَهِ

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۲۲۴.

۲- ۲. راجع باب فضل اللحم تحت الرقم ۲۸.

الْقُبُورِ وَ الْمَشْيُ بَيْنَ امْرَأَتَيْنِ وَ طَرْحُ الْقَمْلَةِ وَ الْحِجَامَةُ فِي النُّقْرَةِ وَ الْبَوْلُ فِي الْمَاءِ الرَّاكِدِ(۱).

**[ترجمه]خصال: در سفارش های پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله به علی علیه السّلام آمده است که: ای علی، نه چیز فراموشی می آورند: خوردن سیب ترش، گشنیز، پنیر، دمخورده موش، خواندن نوشته گورها، راه رفتن میان دو زن، دور انداختن شپش، حجامت در مهره پشت و ایستاده بول کردن در آب. - . الخصال : ۴۲۳ -

**[ترجمه]

«۳»

كِتَابُ الْمَسَائِلِ، بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمِسْكِ وَ الْعَنْبَرِ وَ غَيْرِهِ مِنَ الطِّيبِ يُجْعَلُ فِي الطَّعَامِ قَالَ لَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]علی بن جعفر می گوید از برادرم امام موسی بن جعفر علیه السلام در باره مشک و عنبر و عطرهای دیگر که در خوراک می ریزند پرسیدم، فرمود: اشکالی ندارد. - . مراجعه شود به بحار الانوار ۱۰ : ۲۸۰ -

**[ترجمه]

«۴»

الْكَافِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ يُؤْكَلَ مَا تَحْمِلُهُ النَّمْلَةُ بِفِيهَا وَ قَوَائِمِهَا(۳).

**[ترجمه]رسول خدا صلی الله علیه و آله از خوردن آنچه مورچه با دهان و پا می کشد نهی فرمود.

**[ترجمه]

بيان

قال صاحب الجامع و غيره يكره أكل ما تحمله النملة بفيها و قوائمها.

**[ترجمه]صاحب جامع و غیر او گفته اند: خوردن آنچه مورچه با دهان و پا می کشد مکروه است.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَكَارِمُ، عَنْ كِتَابِ الْبَصَائِرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَاصِمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: حَجَجْتُ وَ مَعِي جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا فَأَتَيْتُ الْمَدِينَهَ فَقَصَدْنَا مَكَاناً نَنْزِلُهُ فَاسْتَقْبَلَنَا غُلَامٌ لِأَبِی الْحَسَنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیه السلام عَلَی حِمَارٍ لَهُ أَخْضَرَ يَتْبَعُهُ الطَّعَامُ فَنَزَلْنَا بَيْنَ النَّخْلَهِ فَجَاءَ هُوَ علیه السلام فَنَزَلَ ثُمَّ قُدِّمَ الطَّعَامُ فَبَدَأَ بِالْمِلْحِ ثُمَّ قَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ ثُمَّ ثَنَّی بِالْخَلِّ ثُمَّ أُتِیَ بِكَتِفٍ مَشْوِيٍّ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أُتِیَ بِالْخَلِّ وَ الزَّيْتِ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ فَاطِمَهَ علیها السلام ثُمَّ أُتِیَ بِالسِّكْبَاجِ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام ثُمَّ أُتِیَ بِلَحْمٍ مَقْلُوٍّ فِيهِ بَاذَنْجَانٌ فَقَالَ كُلُوا- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السلام ثُمَّ أُتِیَ بِلَبَنٍ حَامِضٍ قَدْ ثُرِدَ

۱- ۱. الخصال ۴۲۳.

۲- ۲. راجع بحار الأنوار ج ۱۰ ص ۲۸۰ طبعتنا هذه، و فيه سألته عن المسک و العنبر يصلح فی الدهن؟ قال انی لاضعه فی الدهن و لا باس و لكن روی الكلينی فی الكافی ۶ ر ۵۱۵ هذا الحديث و فيه: سألته عن المسک فی الدهن أ يصلح؟ قال: انی لا صنعه فی الدهن و لا بأس، و روی أنّه لا بأس بصنع المسک فی الطعام.

۳- ۳. الكافی.

فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عليهم السلام ثُمَّ أَتِيَ بِأَضْلَاعٍ بَارِدَةٍ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام ثُمَّ أُتِيَ بِجَنْبٍ مُبَرَّزٍ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ عليه السلام ثُمَّ أُتِيَ بِتَوْرٍ فِيهِ بَيْضٌ كَالْعُجَّةِ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ أَبِي جَعْفَراً عليه السلام ثُمَّ أُتِيَ بِحَلْوَاءَ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ يُعْجِبُنِي (۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: راوی می گوید: با گروهی از شیعیان به حج رفتم و در مدینه دنبال منزل بودیم که غلام امام موسی بن جعفر علیه السلام سوار بر الاغی که بر آن سبزی بود و به دنبال آن غذا بود به سوی ما آمد و در کنار درخت خرمایی پیاده شدیم و آن حضرت علیه السلام آمد و پیاده شد و خوراک آوردند و ایشان با نمک آغاز کرد و فرمود: به نام خداوند بخشنده مهربان بخورید و بار دوم سرکه برداشت و سپس شانه بریانی آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراکی است که پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله دوست می داشت و سپس سرکه با روغن زیتون آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان، این خوراک مورد پسند فاطمه علیها السّلام بود، و سپس آبگوشت سرکه آوردند و فرمود بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان، این خوراک را امیر المؤمنین علیه السّلام دوست داشت، و سپس خوراک گوشت و بادنجان آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان، این خوراک، مورد پسند حسن بن علی علیه السّلام بود، و سپس [شیر ترش]ماست رو به آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان که حسین بن علی علیه السّلام آن را می پسندیده است و سپس دنده های گوشت سرد آوردند فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان که این خوراک، مورد پسند علی بن الحسین علیه السّلام بود، و سپس جنب مبرّز آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان که این خوراک، مورد پسند محمّد بن علی علیه السّلام بود سپس یک بشقاب آوردند که خاگینه تخم مرغ داشت و فرمود بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان که این خوراک مورد پسند پدرم جعفر علیه السّلام بود، و آنگه حلواء آوردند و فرمود: بخورید بنام خداوند بخشنده مهربان، این خوراک مورد پسند من است. - . مکارم الاخلاق : ۱۶۶ -

**[ترجمه]

أقول

سیأتی الخبر بتمامه فی باب جوامع آداب الأكل إن شاء الله.

**[ترجمه]همه این خبر در باب کلیات آداب خوردن خواهد آمد. ان شاء اللّه.

**[ترجمه]

بيان

بجنب مبرز فی أكثر النسخ بتقديم المهمله علی المعجمه فيحتمل أن يكون كنايه عن السمن أی بجنب شاه ارتفع لسمنها و فی بعضها بالعكس و كأنه من الأبازير و الأدويه الحاره التی تلقی فی القدر و كأن فيه تصحيفا و العجّه بالضم طعام من البيض مولّد

و فی بحر الجواهر العجه بالضم و تشدید الجیم خاگینه و الأجود أن لا یستعمل فیها بیاض البیض.

**[ترجمه]جنب مبرّز در بیشتر نسخه ها راء پیش از زای آمده است، و گویا کنایه است از چاقی است یعنی تکه ای از گوسفند که از فربهی برآمده بود، و در برخی نسخه ها برعکس است و گویا از ادویه ایست که گرم بوده و در دیگ غذا می ریزند و گویا تصحیف شده باشد. و عُجّه، غذایی است که از تخم مرغ درست می شود در بحر الجواهر آمده است که عُجّه به معنی خاگینه است و بهتر آن است که سفیده تخم در آن نباشد.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ صَفْوَانَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنِ الْحَسَنِ الصَّيْقَلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی حَدِيثٍ: أَنَّ امْرَأَةً بَذِيَّةً قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَاوِلْنِی مِنْ طَعَامِكَ فَنَاوَلَهَا فَقَالَتْ لَا وَ اللَّهِ إِلَّا الَّذِی فِی فِيكَ فَأَخْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اللُّقْمَةَ مِنْ فِيهِ فَنَاوَلَهَا إِيَّاهَا فَأَكَلَتْهَا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَمَا أَصَابَهَا دَاءٌ حَتَّى فَارَقَتِ الدُّنْيَا(۲).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السّلام می فرماید: زن بی شرمی به رسول خدا صلی اللّه علیه و آله گفت: از خوراکت به من بده و حضرت به او داد. گفت: نه به خدا جز از همان که در دهان داری بده و رسول خدا صلی اللّه علیه و آله لقمه را از دهانش در آورد و به او داد و زن آن را خورد، امام صادق علیه السّلام فرمود: آن زن دردی ندید تا از دنیا رفت. - . المحاسن - ۴۵۷ :

**[ترجمه]

«۷»

الْكَافِی، عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِیِّ جَمِيعاً عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ يَحْيَى عَنِ النُّعْمَانِ الصَّيْرَفِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ فِی حَدِيثٍ طَوِيلٍ قَالَ: فَقُمْتُ فَمَصَصْتُ رِيقَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام يَعْنِی الْجَوَادَ ثُمَّ قُلْتُ أَشْهَدُ أَنَّكَ إِمَامِی عِنْدَ اللَّهِ فَبَكَى الرِّضَا علیه السلام (۳).

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۱۶۶.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۷ و قد أخرجه العلامه المؤلف فی تاریخ نبیّنا ص ج ۱۶ ص ۲۲۵ و فیه« امرأه بدویه» و سیأتی فی باب جوامع آداب الأکل.

۳- ۳. الکافی ج ۱ ر ۳۲۳.

**[ترجمه]کافی: علی بن جعفر در حدیثی طولانی نقل می کند که برخاستم و آب دهان ابی جعفر علیه السّلام را مکیدم یعنی امام جواد علیه السّلام را و سپس گفتم گواهی می دهم که تو امام من هستی در نزد خدا و امام رضا علیه السّلام گریست. - . الکافی ۱ : ۳۲۳ -

**[ترجمه]

بیان

یمکن الاستدلال بهذا الخبر و بالخبر السابق علی جواز شرب ریق الغیر و أکل اللقمه الخارجه من فم الغیر خلافا للمشهور و إن أمکن أن یکون ذلک من خصائصهم علیهم السلام و وجه الاختصاص ظاهر مع عدم صراحه الخبر الأخیر فیما استدلوا به لکن دلیل الحرمه قاصر إذ العمده فیها الخباثه و قد عرفت فیما سبق ما فیه فتذکر.

**[ترجمه]ممکن است به این حدیث و حدیث پیشین بر جواز مکیدن آب دهان دیگری و خوردن لقمه ای که از دهان دیگری درآید استدلال کرد، که خلاف مشهور است و ای بسا که این از خصائص آنان علیهم السّلام است و وجه اختصاص روشن است با اینکه خبر دوم صریح در حکم نیست ولی دلیل حرمت هم کوتاه [و قاصر] است زیرا دلیل عمده این است که از خبائث است و اعتراض در آن را پیشتر دانستی . به یاد بیاور!

**[ترجمه]

«۸»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ: فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ نَهَی عَنْ أَکْلِ سُؤْرِ الْفَأْرِ(۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: در مجالس صدوق در مناهی پیغمبر آمده است که حضرت از خوردن دمخورده موش نهی کرده است. - . امالی الصدوق

: ۲۵۳ -

**[ترجمه]

«۹»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَانَ یَقُولُ: کُلُوا طَعَامَ الْمَجُوسِ کُلَّهُ مَا خَلَا ذَبَائِحَهُمْ فَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ وَ إِنْ ذُکِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۲).

١- ١. أمالی الصدوق: ٢٥٣.

٢- ٢. قرب الإسناد ٥٩.

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام می فرماید: از همه خوراکهای زرتشتیان بخورید به جز ذبائح آنها که اگر هم نام خدا را بر آن ببرند حلال نیست. - . قرب الاسناد

: ۵۹ -

**[ترجمه]

أبواب آداب الأكل و لواحقها

باب ۱ أن ابن آدم أجوف لا بد له من الطعام

روايات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ ابْنَ آدَمَ أَجْوَفَ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: از امام محمد باقر علیه السّلام روایت شده است که: خداوند آدمیزاد را درون تهی آفریده است - . المحاسن: ۳۹۷ - .

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَهَ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ قَالَ تُبَدَّلُ خُبْزَهً نَقِيًّ يَأْكُلُ النَّاسُ مِنْهَا حَتَّى يَفْرُغَ النَّاسُ مِنَ الْحِسَابِ فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ إِنَّهُمْ لَفِی شُغُلٍ يَوْمَئِذٍ عَنِ الْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ ابْنَ آدَمَ أَجْوَفَ فَلَا بُدَّ لَهُ مِنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ أَ هُمْ أَشَدُّ شُغُلًا يَوْمَئِذٍ أَمْ مَنْ فِی النَّارِ فَقَدِ اسْتَغَاثُوا وَ اللَّهُ يَقُولُ وَ إِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغاثُوا بِماءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِی الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرابُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: زراره از امام محمد باقرعلیه السّلام روایت می کند که درباره تفسیر سخن خداوند عزّ و جلّ «روزی که زمین به غیر این زمین، و آسمانها [به غیر این آسمانها] مبدل گردد - . ابراهیم / ۴۸ - » فرمود: زمین به نانی پاک مبدل شود و مردم از آن بخورند تا از حساب فارغ شوند، یکی به آن حضرت گفت مردم آن روز گرفتارند و خورد و خوراک ندارند فرمود: خدا تعالی آدمیزاد را میان تهی آفریده و چاره ای جز خورد و آشامیدن ندارد، آنان آن روز گرفتارترند یا در دوزخ که استغاثه کنند و خدا فرماید: «و اگر فریادرسی جویند، به آبی چون مس گداخته که چهره ها را بریان می کند یاری می شوند. وه! چه بد شرابی - . الکهف / ۲۹ - ».

**[ترجمه]

بیان

خبزه نقی بالإضافه و کسر النون و سکون القاف و هو المخ أی خبزه معموله من مخ الحنطه و فی الکافی (۳)

نقیه فهی صفه قال فی النهایه النقی المخ و فیه یحشر الناس یوم القیامه علی أرض بیضاء عفراء کقرصه النقی یعنی الخبز الحواری و هو الذی نخل مره بعد مره انتهی و یمکن أن یقرأ نقی ء علی فعیل أی خبزه من هذا الجنس.

ص: ۳۱۲

۱- ۱. المحاسن ۳۹۷ و الآیتان فی سوره إبراهیم ۴۸، الکهف ۲۹.

۲- ۲. المحاسن ۳۹۷ و الآیتان فی سوره إبراهیم ۴۸، الکهف ۲۹.

۳- ۳. الکافی ۸ ر ۱۲۱- ۱۲۲ فی حدیث.

**[ترجمه]نان پاکیزه یعنی ساخته شـده از مغز گنـدم، در الکافی آمده است که(النقی) صـفت است. در نهایه گفته شده: نقی مغز است و در حدیث است که: مردم روز رستاخیز بر زمینی لخت محشور شوند که چون گِرده نقی است که مقصود نان سپید است و چند بار بیخته(غربال) شده پایان. و ممکن اسن نقییء بر وزن فعیل خوانده شود یعنی نانی از این جنس.

**[ترجمه]

أقول

و قـد مضـی الکلاـم فی الآیه و وجوه تأویلها فی کتاب المعاد(۱) فلاـ نعیـد و المهل النحاس المـذاب و قیل دردی الزیت و قیل القیح و الصدید.

**[ترجمه]پیرامون این آیه و وجوه تأویـل آن در کتـاب معـاد سـخن رانـدیم لـذا دوباره تکرار نمی کنم، «مهل» مس گـداخته است و به قولی ته نشین روغن است و به قولی چرک و خون است.

**[ترجمه]

«۳»

الدَّعَائِمُ، رُوِّینَا عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّ الْأَبْرَشَ الْکَلْبِیَّ سَأَلَهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- یَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَیْرَ الْأَرْضِ قَالَ تُبَدَّلُ بِأَرْضٍ تَکُونُ کَخُبْزَهٍ نَقِیَّهٍ یَأْکُلُ النَّاسُ مِنْهَا حَتَّی یَفْرُغَ مِنَ الْحِسَابِ قَالَ الْأَبْرَشُ إِنَّ النَّاسَ یَوْمَئِذٍ لَفِی شُغُلٍ عَنِ الْأَکْلِ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ هُمْ فِی النَّارِ أَشَدُّ شُغُلًا فَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ نادی أَصْحابُ النَّارِ أَصْحابَ الْجَنَّهِ أَنْ أَفِیضُوا عَلَیْنا مِنَ الْماءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَکُمُ اللَّهُ وَ هُمْ فِی النَّارِ یَأْکُلُونَ الضَّرِیعَ وَ یَشْرَبُونَ الْحَمِیمَ فَکَیْفَ هُمْ عِنْدَ الْحِسَابِ إِنَّ ابْنَ آدَمَ خُلِقَ أَجْوَفَ فَلَا بُدَّ لَهُ مِنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ (۲).

**[ترجمه]الدعائم: ابرش کلبی روایت می کند که از امام محمد باقرعلیه السّلام تفسیر آیه «روزی که زمین به غیر این زمین، و آسـمانها [به غیر این آسـمانها] مبـدل گردد » را پرسـید، امام علیه السـلام فرمودند: زمین به نانی پاک مبدل شود و مردم از آن بخورنـد تـا از حساب فارغ شونـد، یکی به آن حضـرت گفت مردم آن روز گرفتارنـد و خورد و خوراک ندارنـد فرمود: خـدا تعالی آدمیزاد را میان تهی آفریـده و چاره ای جز خورد و آشامیـدن ندارد، آنان آن روز در دوزخ بسـیار گرفتارترند به طوری که خداوند عزّ و جلّ می فرماید «و دوزخیان، بهشتیان را آواز می دهند که: «از آن آب یا از آنچه خدا روزیِ شـما کرده، بر ما فرو ریزیـد - . الاعراف / ۵۰ - » و آنان در دوزخنـد و خار تلخ بدبو خورند و آب داغِ گل آلود نوشـند. روز رسـتاخیز چگونه باشـند؟ حقیقت این است که آدمیزاد میـان تهی آفریـده شـده و چاره ای جز خوردن و آشامیـدن نـدارد - . دعائم الاسـلام ۲ : ۱۰۸. المحاسن : ۳۹۷ - .

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی حِكَايَةً عَنْ مُوسَی علیه السلام رَبِّ إِنِّی لِما أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ قَالَ سَأَلَ الطَّعَامَ وَ قَدِ احْتَاجَ إِلَيْهِ (۳).

الدَّعَائِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَی قَوْلِهِ سَأَلَ الطَّعَامَ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام در تفسير سخن خداوند در حكايت از موسی « پروردگارا، من به هر خيری كه سويم بفرستی سخت نيازمندم» فرمود: از خداوند خواهان خوراك شد و البته بدان نياز داشت - . المحاسن :۵۸۵ - .

در دعائم: مانند اين حديث آمده است تا سخن خداوند كه می فرمايد «سأل الطعام» - . دعائم السلام ۲: ۸ / القصص ۲۴ - .

**[ترجمه]

باب ۲ مدح الطعام الحلال و ذم الحرام

روايات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُ مَا عُصِيَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی [بِهِ] لَسِتُّ خِصَالٍ حُبُّ الدُّنْيَا وَ حُبُّ الرِّئَاسَةِ وَ حُبُّ الطَّعَامِ

ص: ۳۱۳

۱- ۱. راجع ج ۷ ص ۷۱- ۷۳ من طبعتنا هذه.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۰۸ و الآيه فی الأعراف ۵۰ و مثله فی المحاسن ۳۹۷.

۳- ۳. المحاسن: ۵۸۵ الی قوله:« سأل الطعام» فقط.

۴- ۴. دعائم الإسلام ۲ ر ۸، الی قوله:« و قد احتاج إليه» و الآيه فی القصص ۲۴.

وَ حُبُّ النِّسَاءِ وَ حُبُّ النَّوْمِ وَ حُبُّ الرَّاحَهِ(۱).

**[ترجمه]الخصال: رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله می فرماید نخست چیز که خدا تبارک و تعالی در آن نافرمانی شد شش چیز بود، دوستی دنیا، دوستی ریاست، دوستی خوراک، دوستی زنان، دوستی خواب، دوستی آسایش - . الخصال : ۳۳۰ - .

**[ترجمه]

«۲»

مَعَانِی الْأَخْبَارِ، وَ الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی بْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الطَّعَامُ إِذَا جَمَعَ أَرْبَعَ خِصَالٍ فَقَدْ تَمَّ إِذَا کَانَ مِنْ حَلَالٍ وَ کَثُرَتِ الْأَیْدِی عَلَیْهِ وَ سُمِّیَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فِی أَوَّلِهِ وَ حُمِدَ فِی آخِرِهِ (۲).

المحاسن، عن أبیه عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن أبی عبد الله علیه السلام عن النبی صلی الله علیه و آله: مثله (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار و خصال: رسول خدا صلّی الله علیه وآله می فرماید که: چون چهار صفت در خوراک باشد، کامل است، از مال حلال باشد، و دست بسیار از آن بهره مند شود، نام خدا در آغازش برده شود و سپاس او در پایانش ذکر گردد - . معانی الاخبار : ۳۷۵. و الخصال ۲۱۶ - .

المحاسن: از پیامبر صلّی الله علیه و آله مانندش روایت شده است - . المحاسن : ۳۹۸ - .

**[ترجمه]

«۳»

الْفِرْدَوْسُ، عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: کُلُوا مِنْ کَدِّ أَیْدِیکُمْ.

**[ترجمه]الفردوس: پیامبر صلی اللّه علیه و آله می فرماید که: از دسترنج خود بخورید.

**[ترجمه]

«۴»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، لِجَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ الْقُمِّیِّ عَنْ بِسْطَامَ بْنِ سَابُورَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا عِنْدَ اللَّهِ شَیْ ءٌ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ عِفَّهِ بَطْنٍ وَ فَرْجٍ وَ قِیلَ لِسَلْمَانَ رَحِمَهُ اللَّهُ أَیُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ قَالَ الْإِیمَانُ بِاللَّهِ وَ خُبْزٌ حَلَالٌ.

<meta info=". کتاب الغایات: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید که: خدا پرستیده نشد به چیزی بهتر از پارسائی

در شکم و فرج، به سلمان رضی اللّٰه عنه گفتند: کدام کار خیر است که برتر است، گفت: ایمان به خدا و نان حلال.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَكَارِمُ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ النَّارَ قَالَ الْأَجْوَفَانِ الْبَطْنُ وَ الْفَرْجُ (۴).

lt;meta info=". المکارم: از رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله پرسش شد چه چیزی بیشتر سبب افتادن در دوزخ است؟

فرمود: دو میان تهی، شکم و فرج - . مکارم الاخلاق : ۱۷۳ - .

**[ترجمه]

«۶»

رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ، وَ الْمَكَارِمُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ قَامَ عَلَى رَأْسِهِ مَلَكٌ يَسْتَغْفِرُ لَهُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ أَكْلِهِ وَ قَالَ إِذَا وَقَعَتِ اللُّقْمَةُ مِنْ حَرَامٍ فِي جَوْفِ الْعَبْدِ لَعَنَهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ مَا دَامَتِ اللُّقْمَةُ فِي جَوْفِهِ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَ مَنْ أَكَلَ اللُّقْمَةَ مِنَ الْحَرَامِ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ إِنْ مَاتَ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ (۵).

lt;meta info=". روضه الواعظین و مکارم: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: هر که حلال خورد فرشته ای بر سرش ایستد و برایش آمرزش خواهد تا از خوردنش فارغ شود،سپس فرمود: چون لقمه حرامی در درون مردی افتد هر فرشته ای که در آسمان ها و زمین است او را لعن کند و تا آن لقمه در درون او است خدا به او نظر نکند، هر که لقمه حرامی خورد به خشم خدا گرفتار شود، اگر توبه کند خدا پذیرد و اگر بی توبه بمیرد دوزخ شایسته اوست - . مکارم الاخلاق : ۱۷۳ - .

**[ترجمه]

«۷»

الْفِرْدَوْسُ، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ أَكَلَ لُقْمَةَ حَرَامٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَ لَمْ تُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً وَ كُلُّ لَحْمٍ يُنْبِتُهُ الْحَرَامُ فَالنَّارُ أَوْلَى

ص: ۳۱۴

۱- ۱. الخصال ۳۳۰.

۲- ۲. معانی الأخبار ۳۷۵ و الخصال ۲۱۶.

٣- ٣. المحاسن: ٣٩٨.

٤- ٤. مكارم الأخلاق ١٧٣.

٥- ٥. مكارم الأخلاق: ١٧٣.

بِهِ وَ إِنَّ اللَّقْمَهَ الْوَاحِدَهَ تُنْبِتُ اللَّحْمَ.

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ وُقِیَ شَرَّ لَقْلَقِهِ وَ قَبْقَبِهِ وَ ذَبْذَبِهِ فَقَدْ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّهُ وَ اللَّقْلَقُ اللِّسَانُ وَ الْقَبْقَبُ الْبَطْنُ وَ الذَّبْذَبُ الْفَرْجُ.

<meta info="الفردوس: پیـامبر صـلی اللَّه علیه و آله میفرمایـد که: هر که یک لقمه حرام بخورد چهل روز نمازش قبول نیست و چهـل صباح دعـایش اجابت نشود، هر گوشتی از حرام رویـد دوزخ را سـزد، و یک لقمه هم، گوشت را می رویانـد، سپس فرمود: هر که از شر زبان و شکم و فرجش نگهداری شود، بهشت سزاوار اوست .

**[ترجمه]

باب ۳ إکرام الطعام و مدح اللذیذ منه و إن الله تعالی لا یحاسب المؤمن علی المأکول و الملبوس و أمثالهما

الآیات

التکاثر: ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ

<meta info="- ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ. - . التکاثر / ۸ -

{سپس در همان روز است که از نعمتِ [روی زمین] پرسیده خواهید شد}.

**[ترجمه]

تفسیر

قال الطبرسی رحمه الله قال مقاتل یعنی کفار مکه کانوا فی الدنیا فی الخیر و النعمه فیسألون یوم القیامه عن شکر ما کانوا فیه إذا لم یشکروا رب النعیم حیث عبدوا غیره و أشرکوا به ثم یعذبون علی ترک الشکر و هذا قول الحسن قال لا یسأل عن النعیم إلا أهل النار و قال الأکثرون إن المعنی ثم لتسألن یا معاشر المکلفین عن النعیم قال قتاده إن الله مسائل کل ذی نعمه عما أنعم علیه و قیل عن النعیم فی المأکل و المشرب و غیرهما من الملاذ عن ابن جبیر و قیل النعیم الصحه و الفراغ عن عکرمه و یعضده ما رواه ابن عباس عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِیهِمَا کَثِیرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّهُ وَ الْفَرَاغُ.

و قیل هو الأمن و الصحه عن ابن مسعود و مجاهد و روی ذلک عن أبی جعفر و أبی عبد الله علیهما السلام و قیل یسأل عن کل نعیم إلا ما خصه الحدیث و هو

قَوْلُهُ علیه السلام: ثَلَاثَهٌ لَا یُسْأَلُ عَنْهَا الْعَبْدُ خِرْقَهٌ یُوَارِی بِهَا عَوْرَتَهُ أَوْ کِسْرَهٌ یَسُدُّ بِهَا جَوْعَتَهُ أَوْ بَیْتٌ یَکُنُّهُ مِنَ الْحَرِّ وَ الْبَرْدِ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ بَعْضَ الصَّحَابَهِ أَضَافَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله مَعَ جَمَاعَهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَوَجَدُوا عِنْدَهُ تَمْراً وَ مَاءً بَارِداً فَأَکَلُوا فَلَمَّا خَرَجُوا قَالَ هَذَا مِنَ النَّعِیمِ الَّذِی یُسْأَلُونَ عَنْهُ.

وَ رَوَى الْعَيَّاشِيُّ بِإِسْنَادِهِ فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ قَالَ: سَأَلَ أَبُو حَنِيفَهَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ هَذِهِ الْآيَهِ فَقَالَ لَهُ مَا النَّعِيمُ عِنْدَكَ يَا نُعْمَانُ قَالَ الْقُوتُ مِنَ الطَّعَامِ وَ الْمَاءُ الْبَارِدُ فَقَالَ:

ص: ۳۱۵

لَئِنْ أَوْقَفَکَ اللَّهُ بَیْنَ یَدَیْهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ حَتَّی یَسْأَلَکَ عَنْ أَکْلِهِ أَکَلْتَهَا أَوْ شَرْبَهٍ شَرِبْتَهَا لَیَطُولَنَّ وُقُوفُکَ بَیْنَ یَدَیْهِ قَالَ فَمَا النَّعِیمُ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ نَحْنُ أَهْلَ الْبَیْتِ النَّعِیمُ الَّذِی أَنْعَمَ اللَّهُ بِنَا عَلَی الْعِبَادِ وَ بِنَا ائْتَلَفُوا بَعْدَ أَنْ کَانُوا مُخْتَلِفِینَ وَ بِنَا أَلَّفَ اللَّهُ بَیْنَ قُلُوبِهِمْ وَ جَعَلَهُمْ إِخْوَاناً بَعْدَ أَنْ کَانُوا أَعْدَاءً وَ بِنَا هَدَاهُمُ اللَّهُ لِلْإِسْلَامِ وَ هِیَ النِّعْمَهُ الَّتِی لَا تَنْقَطِعُ وَ اللَّهُ سَائِلُهُمْ عَنْ حَقِّ النَّعِیمِ الَّذِی أَنْعَمَ بِهِ عَلَیْهِمْ وَ هُوَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ عِتْرَتُهُ علیهم السلام انْتَهَی (۱).

و أقول قد مضت سائر الآیات المتعلقه بهذا الباب فی باب جوامع ما یحل و ما یحرم مع تفسیرها.

**[ترجمه]طبرسی- ره- گفته است که: مقاتل می گوید: مقصود کافران مکه اند که در این دنیا در خیر و برکت بودند و روز رستاخیز از شکر آنچه در آن بودند، بازپرسی می شوند چرا که شکر پرورنده نعمت را به جا نیاوردند و غیر او را پرستیدند و برایش شریک گرفتند، لذا به سبب عدم سپاسگزاری شکنجه شوند،و حسن در این باره معتقد است که بازپرسی نشوند از نعمت جز دوزخیان و بیشتر مفسران گفتند: معنا این است که البته بازپرسی شوید از نعمت ای گروه مکلفان؟ قتاده گفته: خداوند هر صاحب نعمت را از آنچه به او نعمت داده، بازخواست خواهد کرد. و ابن جبیر گفته نعمت خوراک و نوشابه و غیر آن هاست، و از عکرمه گفته، مقصود نعمت تندرستی و فراغت است. و مؤید آن است آنچه از ابن عباس آمده که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: دو نعمت باشند که بیشتر مردم در آن ها مغبون اند: تندرستی و فراغت و به قولی تندرستی و امنیت، که از ابن مسعود و مجاهد و از امام محمد باقر و جعفر صادق علیهما السّلام روایت است، و به قولی از هر نعمت بازپرسی شود جز آنچه این حدیث جدا کرده که فرمود: سه چیزاند که بنده از آن ها بازپرسی نشود: پارچه ای که عورتش را پوشاند، تکه نانی که گرسنگی او را ببرد و خانه ای که از گرما و سرما نگهش دارد.

روایت شده که یک صحابه پیغمبر صلی اللّه علیه و آله را با گروهی از یارانش مهمان کرد و نزد او خرما و آب سرد یافتند و خوردند و چون بیرون آمدند، فرمود این از نعمتی است که بازپرسی دارد، عیّاشی در حدیث بلندی آورده که ابو حنیفه تفسیر این آیه را از امام جعفرصادق علیه السّلام پرسید، و آن حضرت فرمود: ای نعمان نعیم به نظر تو چیست؟ گفت: خوراک و آب سرد، فرمود: اگر خدا روز رستاخیز تو را در برابر خود قرار دهد تا از لقمه خوراک و جرعه نوشیدنی بازپرسی کند البته ایستادنت برابر خدا به طول خواهد انجامید، گفت: قربانت پس نعیم چیست؟ فرمود: ما خانواده همان نعیم باشیم که خدا ما را نعیم بنده اش نموده و به وسیله ما الفت میان آن ها افتاد، پس از دشمنی و جدائی آن ها با هم، بوسیله ما دل آنها را به هم نزدیک کرد و آنها را برادر هم نمود پس از اینکه دشمن هم بودند، و به وسیله ما خدا آنها را به مسلمانی رهنمون شد، این نعمتی است که پایان نپذیرد، و خداوند از این نعمت وجود پیغمبر صلی اللّه علیه و آله و خاندانش علیهم السّلام از آن ها بازپرسی کند. پایان - . مجمع البیان ۵ : ۵۳۴ - ۵۳۵ - .

گویم: آیاتی که وابسته به این باب اند در باب کلیات حلال و حرام به همراه تفسیرشان ذکر شدند.

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام أَنَّهُ قَالَ: لَيْسَ فِي الطَّعَامِ سَرَفٌ وَ قَالَ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ اللَّهُ أَكْرَمُ مِنْ أَنْ يُطْعِمَكُمْ طَعَاماً فَيَسْأَلَكُمْ عَنْهُ وَ لَكِنَّكُمْ مَسْئُولُونَ عَنْ نِعْمَهِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ بِنَا هَلْ عَرَفْتُمُوهَا وَ قُمْتُمْ بِحَقِّهَا.

وَ عَنْهُ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْمِسْكِ وَ الْعَنْبَرِ وَ غَيْرِهِ مِنَ الطِّيبِ يُجْعَلُ فِي الطَّعَامِ قَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِكَ (۲).

**[ترجمه]الدعائم: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید که: در خوراک اسراف نیست، و در تفسیر سخن خداوند عزّ و جلّ «سپس در همان روز است که از نعمتِ [روی زمین] پرسیده خواهید شد» فرمود: خدا کریم تر از این است که خوراکی به شما دهد و شما را از آن بازپرسد ولی شما همه مسئولیت دارید از نعمت وجود ما، که آیا آن را شناختید و حقش را ادا کردید؟

و از آن حضرت علیه السّلام پرسیدند از مشک و عنبر و بوی خوش دیگر که در خوراک نهند، فرمود: مشکلی ندارد. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۶ و ۱۱۷ -

**[ترجمه]

«۲»

كِتَابُ الْمَسَائِلِ، لِعَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]المسائل: از امام جعفر صادق علیه السّلام مانندش روایت شده است - . به ص ۳۰۹ همین کتاب مراجعه شود. - .

**[ترجمه]

«۳»

الْعُيُونُ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ الْبَيْهَقِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الصَّوْلِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْعَبَّاسِ الصَّوْلِيِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَيْسَ فِي الدُّنْيَا نَعِيمٌ حَقِيقِيٌّ فَقِيلَ لَهُ فَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى- ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ مَا هَذَا النَّعِيمُ فِي الدُّنْيَا أَ هُوَ الْمَاءُ الْبَارِدُ فَقَالَ الرِّضَا علیه السلام وَ عَلَا صَوْتَهُ وَ كَذَا فَسَّرْتُمُوهُ أَنْتُمْ وَ جَعَلْتُمُوهُ عَلَى ضُرُوبٍ فَقَالَتْ طَائِفَةٌ هُوَ الْمَاءُ الْبَارِدُ وَ قَالَ غَيْرُهُمْ هُوَ الطَّعَامُ الطَّيِّبُ وَ قَالَ آخَرُونَ هُوَ النَّوْمُ الطَّيِّبُ وَ لَقَدْ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ الصَّادِقِ علیهما السلام أَنَّ أَقْوَالَكُمْ هَذِهِ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ فَغَضِبَ وَ قَالَ:

۱- ۱. مجمع البيان ۵ ر ۵۳۴- ۵۳۵.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۶ و ۱۱۷.

۳- ۳. راجع ص ۳۰۹ ممّا سبق.

إِنَّ اللَّهَ لَا یَسْأَلُ عِبَادَهُ عَمَّا تَفَضَّلَ بِهِ عَلَیْهِمْ وَ لَا یَمُنُّ بِذَلِکَ عَلَیْهِمْ وَ الِامْتِنَانُ بِالْإِنْعَامِ مُسْتَقْبَحٌ مِنَ الْمَخْلُوقِینَ فَکَیْفَ یُضَافُ إِلَی الْخَالِقِ مَا لَا یَرْضَی الْمَخْلُوقُونَ بِهِ وَ لَکِنَّ النَّعِیمَ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَیْتِ وَ مُوَالاتُنَا یَسْأَلُ اللَّهُ عَنْهُ عِبَادَهُ بَعْدَ التَّوْحِیدِ وَ النُّبُوَّهِ لِأَنَّ الْعَبْدَ إِذَا وَافَاهُ بِذَلِکَ أَدَّاهُ إِلَی نَعِیمِ الْجَنَّهِ الَّذِی لَا یَزُولُ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]العیون: امام رضا علیه السّلام فرمودند که: در دنیا نعمت حقیقی نیست به او گفتند: پس سخن خدا تعالی چیست؟ «سپس در همان روز است که از نعمتِ [روی زمین] پرسیده خواهید شد» این نعیم در دنیا چیست؟ همان آب خنک است؟ امام رضا علیه السّلام به فریاد بلند فرمود، آن را شما چنین تفسیرش کردید و به چند بخش تقسیم نمودید، گروهی گفتند.آب خنک است، و گروه دیگر خوراک خوشمزه، گروه سوّم خواب خوش، و البته که پدرم از پدرش امام صادق علیه السّلام به من بازگفته که به شما بگویم: این سخنان شما نزد وی نیز در تفسیر سخن خداوند عزّ و جلّ (ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ) گفته شد که وی به خشم آمد و فرمود: خدا البته از بنده هایش بازخواست نکند از تفضّلی که به آنها کرده و منتی هم بر آن ها ننهد، منت بر انعام از آفریده ها زشت شمرده شود و چگونه به آفریننده نسبت داده شود، آنچه در آفریده ها نپسندند، ولیکن نعیم دوستی ما خانواده و وابستگی به ما است که خداوند بنده هایش را پس از توحید و نبوت، در مورد آن باز پرسد زیرا چون بنده این حق را پرداخت او را به نعمت بهشت کشاند که زوال ندارد. الخبر - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۲۹ - .

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ شِهَابِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: اعْمَلْ طَعَاماً وَ تَنَوَّقْ فِیهِ وَ ادْعُ عَلَیْهِ أَصْحَابَکَ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید که: خوراکی خوب و نیکو بساز و یارانت را بر آن فرا بخوان - . المحاسن : ۴۱۰ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس تنیق فی مطعمه و ملبسه تجود و بالغ کتنوق.

**[ترجمه]فی القاموس تنیق فی مطعمه و ملبسه تجود و بالغ کتنوق.

**[ترجمه]

«۵»

الْكَافِی، عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا عَذَّبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَوْماً قَطُّ وَ هُمْ یَأْکُلُونَ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَکْرَمُ مِنْ أَنْ یَرْزُقَهُمْ شَیْئاً ثُمَّ یُعَذِّبَهُمْ عَلَیْهِ حَتَّی یَفْرُغُوا مِنْهُ (۳).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید که: خداوند عزّ و جلّ هرگز قومی را در حال خوردن عذاب نکند و خدا عزّ و جلّ کریم تر است از اینکه چیزی به آنها روزی کند سپس تا فارغ نشده اند آنها را عذاب کند - . الکافی ۶ : ۲۷۴ - .

**[ترجمه]

«۶»

الْمَکَارِمُ، رُوِیَ عَنِ الْعَالِمِ علیه السلام: ثَلَاثَةٌ لَا یُحَاسَبُ عَلَیْهَا الْمُؤْمِنُ طَعَامٌ یَأْکُلُهُ وَ ثَوْبٌ یَلْبَسُهُ وَ زَوْجَةٌ صَالِحَةٌ تُعَاوِنُهُ وَ یُحْرِزُ بِهَا دِینَهُ (۴).

**[ترجمه]المکارم: از عالم روایت شده است که خداوند مؤمن را بر سه چیز بازپرسی نکند، خوراک، جامه تن، همسر خوب که به او کمک کند و به واسطه او دینش را نگه دارد. - . مکارم الاخلاق : ۱۶۹ -

**[ترجمه]

«۷»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی زِیَادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: ثَلَاثَةُ أَشْیَاءَ لَا یُحَاسِبُ اللَّهُ عَلَیْهَا الْمُؤْمِنَ طَعَامٌ یَأْکُلُهُ وَ ثَوْبٌ یَلْبَسُهُ وَ زَوْجَةٌ صَالِحَةٌ تُعَاوِنُهُ وَ تُحْصِنُ فَرْجَهُ (۵).

المحاسن، عن ابن محبوب عن ابن رئاب عن الحلبی: مثله (۶).

**[ترجمه]الخصال: از عالم روایت شده است که خداوند مؤمن را بر سه چیز بازپرسی نکند، خوراک، جامه تن، همسر خوب که به او کمک کند و به واسطه او دینش را نگه دارد، و سبب شود که پارسا و خوددار باشد - . الخصال : ۸۰ - .

المحاسن: مانند این روایت آمده است - . المحاسن : ۳۹۹ - .

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ شِهَابِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَیْسَ فِی الطَّعَامِ

سَرَفٌ (٧).

ص: ٣١٧

١- ١. عيون الأخبار ٢ ر ١٢٩.

٢- ٢. المحاسن: ۴١٠.

٣- ٣. الكافى ۶ ر ٢٧۴.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ١۶٩.

۵- ۵. الخصال ٨٠.

۶- ۶. المحاسن: ٣٩٩.

٧- ٧. المحاسن: ٣٩٩.

lt;meta info=". المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: در خوراک اسراف نباشد - . المحاسن : ۳۹۹ - .

**[ترجمه]

بیان

كأنه محمول على ما إذا كان له سعه و كان غرضه إكرام المؤمنين لا الرياء و السمعه و سائر الأغراض الباطله.

**[ترجمه]تفسیر می شود به کسی که از توانگری برخوردا است و مقصود گرامی داشتن مؤمن باشد نه خود نمائی و شهرت طلبی و اغراض باطل دیگر.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي قَوْلِهِ ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ أَكْرَمُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ مُؤْمِناً عَنْ أَكْلِهِ وَ شُرْبِهِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام در تفسیر سخن خداوند «لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ» می فرماید: خدا کریم تر از این است که مؤمن به سبب خوردن و نوشیدنش بازپرسی کند - . المحاسن :۳۹۹ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَرِيزٍ عَنْ سَدِيرٍ الصَّيْرَفِيِّ عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَابُلِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَدَعَا بِالْغَدَاءِ فَأَكَلْتُ مَعَهُ طَعَاماً مَا أَكَلْتُ طَعَاماً قَطُّ أَنْظَفَ مِنْهُ وَ لَا أَطْيَبَ مِنْهُ فَلَمَّا فَرَغْنَا مِنَ الطَّعَامِ قَالَ يَا أَبَا خَالِدٍ كَيْفَ رَأَيْتَ طَعَامَنَا قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا رَأَيْتُ أَنْظَفَ مِنْهُ قَطُّ وَ لَا أَطْيَبَ وَ لَكِنِّي ذَكَرْتُ الْآيَةَ الَّتِي فِي كِتَابِ اللَّهِ- لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ لَا إِنَّمَا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَنْتُمْ عَلَيْهِ مِنَ الْحَقِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: ابو خالد کابلی روایت می کند که بر امام محمد باقر علیه السّلام وارد شدم و درخواست غذا کرد من هم با او شروع به خوردن کردم، خوراکی که هرگز لطیف تر و خوشمزه تر از آن نخورده بودم و چون فارغ شدیم فرمود: ای ابا خالد خوراک ما را چگونه دیدی: گفتم: قربانت لطیف تر و خوشمزه تر از آن هرگز ندیدم ولی به یاد آیه قرآن افتادم که «سپس در همان روز است که از نعمتِ [روی زمین] پرسیده خواهید شد» فرمود: نه همانا از راه و روش حقی که در پیش گرفته اید، پرسش شوید - . المحاسن : ۳۹۹ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام جَمَاعَةً فَدَعَا بِطَعَامٍ مَا لَنَا عَهْدٌ بِمِثْلِهِ لَذَاذَةً وَ طِيباً حَتَّى تَمَلَّيْنَا وَ أُتِينَا بِتَمْرٍ يُنْظَرُ فِيهِ إِلَى وُجُوهِنَا مِنْ صَفَائِهِ وَ حُسْنِهِ فَقَالَ رَجُلٌ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ غَداً عَنْ هَذَا النَّعِيمِ الَّذِي تَنَعَّمْتُمْ عِنْدَ ابْنِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام اللَّهُ أَكْرَمُ وَ أَجَلُّ أَنْ يُطْعِمَكُمْ فَيُسَوِّغَكُمُوهُ ثُمَّ يَسْأَلَكُمْ عَنْهُ وَ لَكِنَّهُ يَسْأَلُكُمْ عَمَّا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْكُمْ بِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ.

قال و رواه محمد بن علی عن عیسی بن هشام عن أبی خالد القماط عن أبی حمزه: مثله (۳)

**[ترجمه]المحاسن: ابو جعفر روایت می کند که: گروهی نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودیم و درخواست غذا کرد، که ما در خوشمزگی و لطافت مانندش را ندیده بودیم تا شکم پر کردیم سپس خرمائی آوردند که از صفا و زیبائی به روی ما می خندید، مردی گفت البته در فردا از این نعمت بازپرسی شوید که نزد زاده رسول از آن برخوردار شدید، امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود خدا کریم تر و والاتر است از آنکه به شما بخوراند و گوارا دارد، آنگاه از شما بازپرسی کند ولی شما بازپرسی می شوید از نعمت هایی که به سبب وجود محمّد و آل محمّد از آن برخوردارید.

گفته: بسند دیگر هم مانندش آمده است - . المحاسن : ۴۰۰ - .

**[ترجمه]

بيان

قال الجوهری امتلأ الشی ء و تملأ بمعنی یقال تملأت من الطعام و الشراب.

**[ترجمه]قال الجوهری امتلأ الشی ء و تملأ بمعنی یقال تملأت من الطعام و الشراب.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ:

ص: ۳۱۸

۱- ۱. المحاسن: ۳۹۹.

٢- ٢. المحاسن: ٣٩٩.

٣- ٣. المحاسن ٤٠٠، و فيه:« لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ» عن هذا النعيم الذى إلخ.

كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام رُبَّمَا أَطْعَمَنَا الْفَرَانِيَّ وَ الْأَخْبِصَهَ ثُمَّ يُطْعِمُ الْخُبْزَ وَ الزَّيْتَ فَقِيلَ لَهُ لَوْ دَبَّرْتَ أَمْرَكَ حَتَّى يَعْتَدِلَ فَقَالَ إِنَّمَا تَدْبِيرُنَا مِنَ اللَّهِ إِذَا أَوْسَعَ عَلَيْنَا وَسَّعْنَا وَ إِذَا قَتَّرَ عَلَيْنَا قَتَّرْنَا(۱).

**[ترجمه]المحاسن: از یک از اصحاب روایت شده که: امام جعفر صادق علیه السّلام به ما فِرنی و آش می خوراند سپس نان و روغن، یکی گفت: کاش کارت را یک نواخت می کردی تا معتدل می شد، فرمود: تدبیر کار ما از خدا است، چون وسعت دهد، وسعت دهیم و چون تنگ گیرد، تنگ گیریم - . المحاسن : ۴۰۰ - .

**[ترجمه]

تبیان

فی القاموس الفرن بالضم المخبز یخبز فیه الفرنی لخبز غلیظ مستدیر أو خبزه مصنعبه مضمومه الجوانب إلی الوسط تشوی ثم تروی سمنا و لبنا و سکرا و الصنعبه الانقباض.

**[ترجمه]در قاموس گفته فرنی با ضمه وسیله نان پزی است که با آن نان کلفت و گرد پزند، یا گردک که اطرافش به میان جمع شده را در آن پزند، سپس بریان کنند و با روغن و شیر و شکر آمیخته باشد.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: أَكَلْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَدَعَا وَ أُتِيَ بِدَجَاجَهٍ مَحْشُوَّهٍ وَ بِخَبِيصٍ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام هَذِهِ أُهْدِيَتْ لِفَاطِمَهَ ثُمَّ قَالَ يَا جَارِيَهُ ائْتِنَا بِطَعَامِنَا الْمَعْرُوفِ فَجَاءَ بِثَرِيدِ خَلٍّ وَ زَيْتٍ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: عبد الأعلی روایت می کند که با امام جعفر صادق علیه السّلام غذا می خوردم که مرغی بریان با تو دلی و آش خواست و فرمود: این مرغ بریان را برای فاطمه هدیه آوردند، سپس فرمود: ای کنیزک خوراک معمولی خودمان را بیاور و نانی خیس خورده با سرکه و روغن آورد - . المحاسن : ۴۰۰ - .

**[ترجمه]

باب ۴ التواضع فی الطعام و استحباب ترک التنوق فی الأطعمه و کثره الاعتناء به

الآیات

الأحقاف: وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّباتِكُمْ فِي حَياتِكُمُ الدُّنْيا وَ اسْتَمْتَعْتُمْ بِها فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذابَ الْهُونِ بِما كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ (۳)

lt;meta info="- و يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُواْ عَلىَ النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فىِ حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَ اسْتَمْتَعْتُم بهَِا فَالْيَوْمَ تجُْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبرُِونَ - . الاحقاف / ٢٠ -

{ و آن روز كه آنهايى را كه كفر ورزيده اند، بر آتش عرضه مى دارند [به آنان مى گويند:] «نعمتهاى پاكيزه خود را در زندگى دنيايتان [خودخواهانه] صَرف كرديد و از آنها برخوردار شديد پس امروز به [سزاى] آنكه در زمين بناحق سركشى مى نموديد}.

**[ترجمه]

تفسير

قال الطبرسى رحمه الله وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ يعنى يوم القيامه أى يدخلون النار كما يقال عرض فلان على السوط و قيل معناه عرض عليهم النار قبل أن يدخلوها ليروا أهوالها أَذْهَبْتُمْ طَيِّباتِكُمْ فِى حَياتِكُمُ الدُّنْيا أى فيقال لهم آثرتم طيباتكم و لذاتكم فى الدنيا على طيبات الجنه وَ اسْتَمْتَعْتُمْ بِها أى انتفعتم بها منهمكين فيها و قيل هى الطيبات من الرزق يقول أنفقتموها فى شهواتكم و فى ملاذ الدنيا و لم تنفقوها فى مرضاه الله تعالى.

و لما وبخ الله سبحانه الكفار بالتمتع بالطيبات و اللذات فى هذه الدنيا آثر

ص: ٣١٩

١- ١. المحاسن: ۴٠٠.

٢- ٢. المحاسن: ۴٠٠.

٣- ٣. الأحقاف: ٢٠.

النبى و أمير المؤمنين عليهما السلام الزهد و التقشف و اجتناب الترفّه و النعمه.

وَ قَدْ رُوِیَ فِی الْحَدِیثِ: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ اسْتَأْذَنْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَدَخَلْتُ عَلَیْهِ فِی مَشْرَبَهِ أُمِّ إِبْرَاهِیمَ وَ إِنَّهُ لَمُضْطَجِعٌ عَلَی خَصَفَهٍ وَ إِنَّ بَعْضَهُ عَلَی التُّرَابِ وَ تَحْتَ رَأْسِهِ وِسَادَهٌ مَحْشُوَّهٌ لِیفاً فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ ثُمَّ جَلَسْتُ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ نَبِیُّ اللَّهِ وَ صَفْوَتُهُ وَ خِیَرَتُهُ مِنْ خَلْقِهِ وَ کِسْرَی وَ قَیْصَرُ عَلَی سُرُرِ الذَّهَبِ وَ فُرُشِ الدِّیبَاجِ وَ الْحَرِیرِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أُولَئِکَ قَوْمٌ عُجِّلَتْ طَیِّبَاتُهُمْ وَ هِیَ وَشِیکَهُ الِانْقِطَاعِ وَ إِنَّمَا أُخِّرَتْ لَنَا طَیِّبَاتُنَا.

وَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فِی بَعْضِ خُطَبِهِ وَ اللَّهِ لَقَدْ رَقَّعْتُ مِدْرَعَتِی هَذِهِ حَتَّی اسْتَحْیَیْتُ مِنْ رَاقِعِهَا وَ لَقَدْ قَالَ لِی قَائِلٌ أَ لَا تَنْبِذُهَا فَقُلْتُ اعْزُبْ عَنِّی فَعِنْدَ الصَّبَاحِ یَحْمَدُ الْقَوْمُ السُّرَی.

وَ رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ قَیْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: وَ اللَّهِ إِنْ کَانَ عَلِیٌّ لَیَأْکُلُ إِکْلَهَ الْعَبْدِ وَ یَجْلِسُ جِلْسَهَ الْعَبْدِ وَ إِنْ کَانَ لَیَشْتَرِی الْقَمِیصَ فَیُخَیِّرُ غُلَامَهُ خَیْرَهُمَا ثُمَّ یَلْبَسُ الْآخَرَ فَإِذَا جَازَ أَصَابِعَهُ قَطَعَهُ وَ إِذَا جَازَ کَعْبَهُ حَذَفَهُ وَ لَقَدْ وَلِیَ خَمْسَ سِنِینَ وَ مَا

وَضَعَ آجُرَّهً عَلَی آجُرَّهٍ وَ لَا لَبِنَهً عَلَی لَبِنَهٍ وَ لَا أَوْرَثَ بَیْضَاءَ وَ لَا حَمْرَاءَ وَ إِنْ کَانَ لَیُطْعِمُ النَّاسَ خُبْزَ الْبُرِّ وَ اللَّحْمِ وَ یَنْصَرِفُ إِلَی مَنْزِلِهِ فَیَأْکُلُ خُبْزَ الشَّعِیرِ وَ الزَّیْتِ وَ الْخَلِّ وَ لَا وَرَدَ عَلَیْهِ أَمْرَانِ کِلَاهُمَا لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِیهِ رِضًا إِلَّا أَخَذَ بِأَشَدِّهِمَا عَلَی بَدَنِهِ وَ لَقَدْ أَعْتَقَ أَلْفَ مَمْلُوکٍ مِنْ کَدِّ یَمِینِهِ تَرِبَتْ مِنْهُ یَدَاهُ وَ عَرِقَ فِیهِ وَجْهُهُ وَ مَا أَطَاقَ عَمَلَهُ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ وَ إِنْ کَانَ لَیُصَلِّی فِی الْیَوْمِ وَ اللَّیْلَهِ أَلْفَ رَکْعَهٍ وَ إِنْ کَانَ أَقْرَبُ النَّاسِ شَبَهاً بِهِ لَعَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ مَا أَطَاقَ عَمَلَهُ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ بَعْدَهُ.

ثم إنه قد اشتهر فی الروایه أَنَّهُ علیه السلام لَمَّا دَخَلَ عَلَی الْعَلَاءِ بْنِ زِیَادٍ بِالْبَصْرَهِ یَعُودُهُ قَالَ لَهُ الْعَلَاءُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَشْکُو إِلَیْکَ أَخِی عَاصِمَ بْنَ زِیَادٍ لَبِسَ الْعَبَاءَ وَ تَخَلَّی مِنَ الدُّنْیَا فَقَالَ علیه السلام عَلَیَّ بِهِ فَلَمَّا جَاءَ قَالَ یَا عُدَیَّ نَفْسِهِ لَقَدِ اسْتَهَامَ بِکَ الْخَبِیثُ أَ مَا رَحِمْتَ أَهْلَکَ وَ وُلْدَکَ أَ تَرَی اللَّهَ أَحَلَّ الطَّیِّبَاتِ وَ هُوَ یَکْرَهُ أَنْ تَأْخُذَهَا أَنْتَ أَهْوَنُ عَلَی اللَّهِ مِنْ ذَلِکَ قَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ هَذَا أَنْتَ فِی خُشُونَهِ عَیْشِکَ وَ

جُشُوبَهِ مَأْكَلِكَ قَالَ وَيْحَكَ إِنِّي لَسْتُ كَأَنْتَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ عَلَى أَئِمَّهِ الْحَقِّ أَنْ يُقَدِّرُوا أَنْفُسَهُمْ بِضَعَفَهِ النَّاسِ كَيْلَا يَتَبَيَّغَ بِالْفَقِيرِ فَقْرُهُ انْتَهَى (١).

و أقول الخطاب فى هذه الآيه للكفار فإن طيباتهم كانت منحصره فيما تمتعوا بها فى الدنيا لتفويتهم على أنفسهم استحقاق نعيم الآخره فلا تكون حجه فى رجحان ترك المؤمنين ملاذ الدنيا و نعيمها كَمَا قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِيمَا كَتَبَ إِلَى أَهْلِ مِصْرَ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ: وَ اعْلَمُوا يَا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ الْمُتَّقِينَ حَازُوا عَاجِلَ الْخَيْرِ وَ آجِلَهُ فَشَارَكُوا أَهْلَ الدُّنْيَا فِي دُنْيَاهُمْ وَ لَمْ يُشَارِكْهُمْ أَهْلُ الْآخِرَهِ فِي آخِرَتِهِمْ أَبَاحَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا مَا كَفَاهُمْ بِهِ وَ أَغْنَاهُمْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ اسْمُهُ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَهَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيِّباتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَياهِ الدُّنْيا خالِصَهً يَوْمَ الْقِيامَهِ كَذلِكَ نُفَصِّلُ الْآياتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ سَكَنُوا الدُّنْيَا بِأَفْضَلِ مَا سُكِنَتْ وَ أَكَلُوهَا بِأَفْضَلِ مَا أُكِلَتْ شَارَكُوا أَهْلَ الدُّنْيَا فِي دُنْيَاهُمْ فَأَكَلُوا مَعَهُمْ مِنْ طَيِّبَاتِ مَا يَأْكُلُونَ وَ شَرِبُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا يَشْرَبُونَ وَ لَبِسُوا مِنْ أَفْضَلِ مَا يَلْبَسُونَ وَ سَكَنُوا مِنْ أَفْضَلِ مَا يَسْكُنُونَ وَ تَزَوَّجُوا مِنْ أَفْضَلِ مَا يَتَزَوَّجُونَ وَ رَكِبُوا مِنْ أَفْضَلِ مَا يَرْكَبُونَ أَصَابُوا لَذَّهَ الدُّنْيَا مَعَ أَهْلِ الدُّنْيَا وَ هُمْ غَداً جِيرَانُ اللَّهِ يَتَمَنَّوْنَ عَلَيْهِ فَيُعْطِيهِمْ مَا يَتَمَنَّوْنَ لَا تُرَدُّ لَهُمْ دَعْوَهٌ وَ لَا يَنْقُصُ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ اللَّذَّهِ فَإِلَى هَذَا يَا عِبَادَ اللَّهِ يَشْتَاقُ مَنْ كَانَ لَهُ عَقْلٌ وَ يَعْمَلُ لَهُ تَقْوَى اللَّهِ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّهَ إِلَّا بِاللَّهِ (٢).

و مثل ذلك كثير أوردتها فى كتاب الإيمان و الكفر و أما الأخبار المعارضه لها فصنفان أحدهما ما ورد فى كيفيه تعيش رسول الله و أمير المؤمنين و بعض الأئمه عليهم السلام فمع معارضتها لأطوار بعضهم أيضا محموله على أنها من خصائص النبى صلى الله عليه و آله و الإمام الممكن من التصرف كما يدل عليه خبر عاصم بن زياد

١- ١. مجمع البيان ۵ ر ٨٧- ٨٨.

٢- ٢. راجع أمالى الطوسىّ ١ ر ٢۵- ٢۶.

المتقدم و غيره و الصنف الآخر الذى لا يحتمل ذلك محموله على من يحصله من الحرام أو الشبهه أو يكون مسرفا فى ذلك بحيث لا يناسب حاله أو يعلم من نفسه أن ذلك يصير سببا لطغيانه فيحتاج إلى تذليل بدنه و امتهانه و سيأتى مزيد تحقيق لذلك فى أبواب المكارم مع سائر الأخبار المتعلقه بذلك.

**[ترجمه]طبرسى- ره- گفته:«و يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُواْ عَلىَ النَّارِ» يعنى روز رستاخيز به دوزخ روند چنان كه گويند فلانى بر شلاق است، و به قولى يعنى پيش از رفتن به آنجا، آن را بر آن ها عرضه نمايند تا هراس هايش را بينند و به آن ها گفته شود شما خوشى هاى دنيا را بر خوشى هاى بهشت برگزيديد و از آن بهره مند شديد، به قولى مقصود خوراك هاى خوب است كه مى فرمايد: آن ها را در شهوات خود بكار زديد و در راه خدا مصرف نكرديد، و از آنجا كه خداوند

كفار را به بهره مندى از خوشى ها و لذت هاى دنيا سرزنش كرده، پيغمبر صلى اللّٰه عليه و آله و امير المؤمنين عليه السّلام زهد و ترک خوراک هاى خوب را برگزيدند و از خوشگذرانى و نعمت بارگى دورى كردند، روايت است كه عمر بن خطاب گفته: اجازه شرفيابى حضور رسول خدا صلى اللّٰه عليه و آله خواستم و در مشربه امّ ابراهيم نزد او رسيدم و خوابيده بود و پاره اى از تنش روى خاک بود و زيرش متكائى از ليف خرما بود، درود گفتم و نشستم و گفتم: يا رسول اللّٰه تو پيغمبر خدائى برگزيده و سرور خلق او هستى، خسرو و قيصر روى تخت طلا و فرش ديبا و حريراند، رسول خدا صلى اللّٰه عليه و آله فرمود: آنان مردمى باشند كه خوشى هاى اين دنيا پيشاپيش آنها داده شده كه زودگذرند، و همانا خوشى هاى ما به تاخير افتاده است.

على بن ابى طالب عليه السّلام در يک از سخنرانى هايش فرمود: به خدا سوگند اين رداى من آنقدر وصله خورده است كه از وصله هاى آن خجالت مى كشم، يكى به من گفت: چرا بدورش نيندازى؟ گفتمش گم شو، بامدادان مردم شبروى را بستايند(كنايه از اينكه اين سختى را به اميد راحتى فردا تحمل مى كنم).

محمّد بن قيس از امام باقر عليه السّلام روايت كرده كه فرمود: به خداى سوگند كه على عليه السّلام مانند بنده ها غذا مى خورد، و چون بندگان مى نشست، دو پيراهن مى خريد و بهتر را به غلامش مى داد و ديگرى را خود مى پوشيد، و چون از انگشتانش بلندتر بود آن را مى بريد و چون از دامنش بلندتر بود مى كاست، پنج سال پادشاه شد و نه آجرى بر هم نهاد و نه خشتى و نه پول سفيدى بر جا نهاد و نه سرخى، به مردم نان گندم و گوشت مى خوراند و به خانه اش مى رفت و نان جو و روغن و سركه مى خورد و هيچگاه در برابر دو كار قرار نمى گرفت كه هر دو مايه خشنودى خدا باشند جز ايكه سنگين تر آن ها را براى خود برمى گزيد، و البته كه هزار بنده را از دست رنجش آزاد كرد كه به سبب آن دستش خاک آلود و عرق بر چهره آورده بود، هيچ كس تاب كار او را نداشت، در شبانه روز هزار ركعت نماز مى خواند، و راستى شبيه ترين مردم به او على بن الحسين عليه السّلام بود.

سپس در روايت شهرت دارد كه در بصره به عيادت علاء بن زياد رفت و او به وى گفت: يا امير المؤمنين به تو شكوه دارم از برادرم عاصم بن زياد كه خرقه پوشيده و از دنيا گذشته، فرمود: او را نزد من آريد و چون آمد به او فرمود: اى دشمن خود شيطان پليد تو را ديوانه كرده، آيا به خانواده و فرزندانت رحم نكنى، آيا دانى كه خدا طيبات را بر امت حلال كرده و بد دارد كه از آن ها برگيرى؟ تو نزد خدا پست تر از آنى، گفت: يا امير المؤمنين تو خود در سختى زندگانى هستيد و غذايت ناگوار

است، فرمود: وای بر تو من چون تو نیستم، خدا بر رهبران خلق واجب کرده که هم طراز مردم ناتوان و بینوا باشند تا نداری آنها را به هیجان نیاورد. پایان - . مجمع البیان ۵ : ۸۷ - ۸۸ - .

گویم: خطاب در این آیه با کفار است که خوشی های آن ها تنها در این جهان است و نعمت آخرت را از دست داده اند، و این دلیل بر این نیست که مؤمنان لذت های دنیا و نعمت هایش را رها کند چنانچه امیرالمؤمنین در عهد نامه محمّد بن ابو بکر به مردم مصر نوشت: بدانید ای بنده های خدا که پرهیزکاران خیر این دنیا و دیگر سرا را به دست آورند، با مردم دنیا در دنیایشان شریکند و اهل آخرت در زندگی آخرت آن ها شریک نیستند، خداوند برایشان در دنیا روا کرده آنچه که برای آنها کفایت کند، و بی نیازشان سازد، خداوند عزّ اسمه می فرماید: «[ای پیامبر] بگو: «زیورهایی را که خدا برای بندگانش پدید آورده، و [نیز] روزیهای پاکیزه را چه کسی حرام گردانیده؟» بگو: «این [نعمتها] در زندگی دنیا برای کسانی است که ایمان آورده اند و روز قیامت [نیز] خاصّ آنان می باشد.» این گونه آیات [خود] را برای گروهی که می دانند به روشنی بیان می کنیم - . الاعراف : ۳۲ - » در دنیا بهتر مسکن دارند و بهتر خوراک، شریک دنیایند با دنیاداران و خوردند با آنان از آنچه خوردند و نوشیدند از آنچه نوشیدند به خوشی و پوشیدند از بهتر جامه که پوشند و زناشوئی کردند بهتر از زناشوئی آنان، و سوار شدند بر مرکب هایی بهتر از آنان، به کام دنیا رسیدند با دنیا داران و آنان فردا همسایه های خدایند و از او درخواست کنند و به آنها دهد آنچه را که خواهند، درخواستی از آنان رد نکند، و بهره ای از لذت آن ها نکاهد. ای بنده های خدا هر که خرد دارد به این امور شیفته باشد و برایش راه تقوی پیماید و لا حول و لا قوه الا باللّه. - . امالی الطوسی ۱ : ۲۵ - ۲۶ -

و مانند آن بسیار باشد که در کتاب ایمان و کفر آوردم، اما اخبار مخالف آن دو دسته اند.

۱.

آنچه در وضع زندگی رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و امیر المؤمنین علیه السّلام و برخی ائمه آمده با این که معارض وضع برخی دیگر از آن ها است، حمل شود بر ای که از خصائص پیغمبر و امام است که تسلط بر همه چیز دارند چنانچه خبر عاصم بن زیاد گذشته و مانند آن بر این امر دلالت دارد.

۲.

آنچه که چنین تفسیری را پذیرا نیست، حمل شود بر کسی که از حرام و شبهه مصرف کند و یا اسراف کار باشد که مناسب حال او نیست و داند که او را سرکش کند و نیاز دارد به خوار کردن خویش و تن سائی و خوار کردن بدن، به زودی تحقیق آن در ابواب مکارم با اخبار وابسته بدان خواهد آمد.

**[ترجمه]

روایات

«۱»

إِرْشَادُ الْقُلُوبِ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَوَجَدْتُهُ جَالِساً وَ بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَاءٌ فِيهِ لَبَنٌ أَجِدُ فِيهِ رِيحَ حُمُوضَتِهِ وَ فِي يَدِهِ رَغِيفٌ أَرَى قُشَارَ الشَّعِيرِ فِي وَجْهِهِ وَ هُوَ يَكْسِرُ بِيَدِهِ وَ يَطْرَحُهُ فِيهِ فَقَالَ ادْنُ فَأَصِبْ مِنْ طَعَامِنَا فَقُلْتُ إِنِّي صَائِمٌ فَقَالَ عليه السلام سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ مَنْ مَنَعَهُ الصِّيَامُ عَنْ طَعَامٍ يَشْتَهِيهِ كَانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ يُطْعِمَهُ مِنْ طَعَامِ الْجَنَّةِ وَ يَسْقِيَهُ مِنْ شَرَابِهَا قَالَ قُلْتُ لِفِضَّةَ وَ هِيَ قَرِيبَةٌ مِنْهُ قَائِمَةٌ وَيْحَكِ يَا فِضَّةُ أَ مَا تَتَّقِينَ اللَّهَ فِي هَذَا الشَّيْخِ تَنْخُلُ هَذَا الطَّعَامَ مِنَ النُّخَالَةِ الَّتِي فِيهِ قَالَتْ قَدْ تَقَدَّمَ إِلَيْنَا أَنْ لَا نَنْخُلَ لَهُ طَعَاماً قَالَ مَا قُلْتَ لَهَا فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ بِأَبِي وَ أُمِّي مَنْ لَمْ يُنْخَلْ لَهُ طَعَامٌ وَ لَمْ يَشْبَعْ مِنْ خُبْزِ الْبُرِّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ قَالَ وَ كَانَ عليه السلام يَجْعَلُ جَرِيشَ الشَّعِيرِ فِي وِعَاءٍ وَ يَخْتِمُ عَلَيْهِ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ هَذَيْنِ الْوَلَدَيْنِ أَنْ يَجْعَلَا فِيهِ شَيْئاً مِنْ زَيْتٍ أَوْ سَمْنٍ (۱).

**[ترجمه]ارشاد القلوب: سوید بن غفله روایت می کند که: نزد علی بن ابی طالب علیه السّلام رفتم دیدم نشسته و برابرش ظرفی است از ماست که بوی ترشی از آن به مشامم می رسید و در دستش گرده نان جوی که سبوس آن را بر روی آن می دیدم، آن را با دست خُرد کرد و در آن شیر ریز کرده، فرمود: نزدیک شو و از خوراک ما برگیر، گفتم: روزه دارم، فرمود: شنیدم از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله هر که روزه اش او را از خوراکی که خواست او است باز دارد، بر خدا باید که او را از خوراک بهشت خوراند و از نوشابه اش نوشاند، گوید: به فضه که نزدیک او بود، گفتم وای بر تو ای فضه از خدا نترسی در باره این پیرمرد که سبوس این نان جو را بگیری، گفت: به ما سفارش کرده که آن را الک نکنیم برای خوراکش، گفت به او چه گفتی؟ از گفته من به او خبر دادم، فرمود: پدر و مادرم قربان آنکه خوراک او را نبیختند و از نان گندم سیر نخورد تا خدا جانش را گرفت، گفت: آن حضرت قاووت گندم را در کیسه می کرد و سرش را مهر می نمود و از او سبب این کار را پرسیدند، فرمود می ترسم این دو فرزندم در آن زیت یا روغن بریزند - . ارشاد القلوب ۲ : ۸ - .

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله مَسْجِدَ قُبَاءَ فَأُتِيَ بِإِنَاءٍ فِيهِ لَبَنٌ حَلِيبٌ مَخِيضٌ بِعَسَلٍ فَشَرِبَ مِنْهُ حُسْوَةً أَوْ حُسْوَتَيْنِ ثُمَّ وَضَعَهُ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَدَعُهُ مُحَرِّماً قَالَ لَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَدَعُهُ تَوَاضُعاً لِلَّهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله به مسجد داخل شد و ظرفی شیر تازه آمیخته با عسل برایش آوردند و از آن یک جرعه یا دو جرعه نوشید و آن را کنار گذاشت، گفتند: از اینکه حرام است وانهادی؟ فرمود: نه بار خدایا برای تواضع بهر خداوند آن را وانهادم - . المحاسن : ۴۰۹ - .

**[ترجمه]

بیان

مخیض بالخاء المعجمه و الیاء المثناه التحتانیه علی فعیل من المخض و هو التحریک کنایه عن الخلط الشدید و فی بعض النسخ بالباء الموحده من التخبیص بمعنی التخلیط فی القاموس خبصه یخبصه خلطه و منه الخبیص و قد خبص یخبص و خبص تخبیصا قوله محرما علی بناء الفاعل أو علی بناء المفعول حالا عن المفعول.

ص: ۳۲۲

۱- ۱. إرشاد القلوب ۲ ر ۸.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۹.

**[ترجمه]مخیض بر وزن فعیل از مخض یعنی حرکت که در اینجا کنایه از در هم آمیختن شدید است. در برخی نسخ با باء آمده(مخبص) که به معنای مخلوط کردن است در قاموس گفته خبصه یخبصه به معنای «مخلوط کرد» می باشد. و محرما در حدیث به صورت ساختار فاعلی یا مفعولی حال از مفعول می باشد.

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرٍ بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ قَالَ: أُتِيَ بِخَبِيصٍ فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَهُ فَقِيلَ أَ تُحَرِّمُهُ قَالَ لَا وَ لَكِنِّی أَكْرَهُ أَنْ تَتُوقَ إِلَيْهِ نَفْسِی ثُمَّ تَلَا الْآيَهَ أَذْهَبْتُمْ طَيِّباتِكُمْ فِی حَياتِكُمُ الدُّنْيا(۱).

**[ترجمه]المحاسن: روایت شده که برای آن حضرت صلی اللَّه علیه و آله آش آوردند و نخورد، گفتند حرام میدانی؟ فرمود: نه ولی بد دارم که دلم آن را بخواهد و شیفته آن گردد. سپس آیه «[به آنان می گویند:] «نعمتهای پاکیزه خود را در زندگی دنیایتان [خودخواهانه] صَرف کردید - . احقاف/۲۰ - »را تلاوت فرمود. - . المحاسن : ۴۰۹ -

**[ترجمه]

بیان

أتی أی النبی صلى الله عليه و آله أو الصادق عليه السلام و الأول أظهر و فی كتاب الغارات أن المأتی كان أمير المؤمنين عليه السلام و فی القاموس تَاقَ إليه تَوْقاً و تَوَقَاناً اشتاق.

**[ترجمه]اتی یعنی به نزد پیامبر صلی اللَّه علیه و آله یا امام صادق علیه السّلام آوردند که اولی آشکارتر است و در کتاب الغارات آمده که آن کس امیر المؤمنین علیه السّلام بوده است . تاق الیه توقا وتوقانا یعنی بدان مشتاق شد.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَرْطَاهَ بْنِ حَبِيبٍ عَنْ أَبِی دَاوُدَ الطُّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ الْعَامِرِيِّ عَنْ حَبَّهَ الْعُرَنِيِّ قَالَ: أُتِيَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِخِوَانِ فَالُوذَجٍ فَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَنَظَرَ إِلَى صَفَائِهِ وَ حُسْنِهِ فَوَجَأَ بِإِصْبَعِهِ فِيهِ حَتَّى بَلَغَ أَسْفَلَهُ ثُمَّ سَلَّهَا وَ لَمْ يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئاً وَ تَلَمَّظَ إِصْبَعَهُ وَ قَالَ إِنَّ الْحَلَالَ طَيِّبٌ وَ مَا هُوَ بِحَرَامٍ وَ لَكِنِّی أَكْرَهُ أَنْ أُعَوِّدَ نَفْسِی مَا لَمْ أُعَوِّدْهَا ارْفَعُوهُ عَنِّی فَرَفَعُوهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: حبه عرنی روایت می کند که برای امیر المؤمنین علیه السّلام سفره ای از فالوده آوردند و برابرش نهادند، به صفا و زیبائی آن نگریست و انگشت بدان فرو برد تا به تهش رسید و آن را برآورد و چیزی از آن نخورد و انگشت را

لیسید و فرمود: راستی حلال و پاکیزه است و حرام نیست ولی من بد دارم که خود را عادت دهم بدان چه عادت ندارم، آن را از برم بردارید و آن را برداشتند. - . المحاسن : ۴۰۹ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری الخوان بالكسر ما يؤكل عليه معرب و قال وجأته بالسكين ضربته و قال لمظ يلمظ بالضم لمظا إذا تتبع بلسانه بقيه الطعام فی فمه أو أخرج لسانه فمسح به شفتيه و كذلك التلمظ.

**[ترجمه]جوهری گفته الخوان به کسره چیزی است که روی آن غذا می خورند که معرّب است. و وجأته بالسکین یعنی با چاقو به آن ضربه زدم.و لمظ یلمظ لمظا یعنی آن را لیسید یا زبانش را خارج کرده ودو لبش را لیسد و تلمظ هم چنین است.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ صَبَّاحٍ الْحَذَّاءِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: بَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِی الرَّحْبَهِ فِی نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ أُهْدِیَ لَهُ طَسْتُ خِوَانٍ فَالُوذَجٍ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ مُدُّوا أَيْدِيَكُمْ فَمَدُّوا أَيْدِيَهُمْ وَ مَدَّ يَدَهُ ثُمَّ قَبَضَهَا فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَمَرْتَنَا أَنْ نَمُدَّ أَيْدِيَنَا فَمَدَدْنَاهَا وَ مَدَدْتَ يَدَكَ ثُمَّ قَبَضْتَهَا فَقَالَ إِنِّی ذَكَرْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمْ يَأْكُلْهُ فَكَرِهْتُ أَكْلَهُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید که: وقتی امیر المؤمنین علیه السّلام با چند تن از یارانش در رحبه بود طشتی در سفره فالوده برایش هدیه آوردند و به یارانش فرمود: دست دراز کنید و خودش دست دراز کرد و برگردانید، گفتند یا امیر المؤمنین به ما فرمودی دست دراز کنیم و دراز کردیم و خودت دست دراز کردی و برش گرداندی، فرمود: یادم آمد که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از آن نخورده، من هم نخواستم بخورم - . المحاسن : ۴۱۰ - .

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام يَقُولُ لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّهُ بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَلْبَسُوا لِبَاسَ الْعَجَمِ وَ يَطْعَمُوا أَطْعِمَهَ الْعَجَمِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَهُمُ اللَّهُ بِالذُّلِ (۴).

١- ١. المحاسن: ٤٠٩.

٢- ٢. المحاسن: ٤٠٩.

٣- ٣. المحاسن: ٤١٠.

٤- ٤. المحاسن: ٤١٠.

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرمود: پیوسته این امت به خیر و خوبی باشند تا جامه عجم نپوشیده اند و خوراک عجم نخورده اند، و چون آن کنند خدا خوارشان کند - . المحاسن : ۴۱۰ - .

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام كَانَ لَا یُنْخَلُ لَهُ الدَّقِیقُ وَ كَانَ عَلِیٌّ علیه السلام یَقُولُ لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّهُ إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ السَّابِقِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: آرد را برای نان علی نمی بیختند و می فرمود: پیوسته این امت به خیر و خوبی باشند تا جامه عجم نپوشیده اند و خوراک عجم نخورده اند، و چون آن کنند خدا خوارشان کند - . المحاسن : ۴۴۰ - .

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ یَحْیَی بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ بَزِیعٍ أَبِی عَمْرِو بْنِ بَزِیعٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ یَأْكُلُ خَلًّا وَ زَیْتاً فِی قَصْعَهٍ سَوْدَاءَ مَكْتُوبٍ فِی وَسَطِهَا بِصُفْرَهٍ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ ادْنُ یَا بَزِیعُ فَدَنَوْتُ فَأَكَلْتُ مَعَهُ ثُمَّ حَسَا مِنَ الْمَاءِ ثَلَاثَ حُسًی حَتَّی لَمْ یَبْقَ مِنَ الْخُبْزِ شَیْ ءٌ ثُمَّ نَاوَلَنِی فَحَسَوْتُ الْبَقِیَّهَ(۲).

lt;meta info=". المحاسن: عمروبن بزیع روایت می کند که: بر امام جعفر صادق علیه السّلام وارد شدم دیدم که سرکه و روغن در سینی ای مشکی می خورد که بر وسط آن با رنگ طلایی نوشته شده است «قل هو الله أحد» فرمودند:ای بزیع جلو بیا، سپس جلو رفتم و به همراه او غذا خوردم سپس سه جرعه آب نوشید تا جائیکه چیزی از نان باقی نماند، سپس به من خوراند و من بقیه را سر کشیدم. - . المحاسن :۴۱۰ -

**[ترجمه]

بیان

یحتمل أن یكون المراد بالماء الخل الباقی فی القصعه.

**[ترجمه]شاید مقصود از آب باقیمانده سرکه در کاسه باشد.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الثُّمَالِيِّ قَالَ: لَمَّا دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام دَعَا بِنُمْرُقَةٍ فَطُرِحَتْ فَقَعَدْتُ عَلَيْهَا ثُمَّ أُتِيتُ بِمَائِدَةٍ لَمْ أَرَ مِثْلَهَا قَطُّ قَالَ لِی كُلْ فَقُلْتُ مَا لَكَ جُعِلْتُ فِدَاكَ لَا تَأْكُلُ فَقَالَ إِنِّی صَائِمٌ فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ أُتِیَ بِخَلٍّ وَ زَيْتٍ فَأَفْطَرَ عَلَيْهِ وَ لَمْ يُؤْتَ بِشَیْ ءٍ مِنَ الطَّعَامِ الَّذِی قُرِّبَ إِلَیَ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: ثمالی روایت می کند که نزد امام سجاد علیه السلام رفتم تشکی خواست و بر آن نشستم و سفره ای آوردند که هرگز مانندش را ندیده بودم، فرمود: بخور گفتم: قربانت شوم چرا شما نمی خورید؟ فرمود: من روزه ام، و چون شب شد سرکه و روغن آوردند و با آن افطار کرد و از آن خوراکی که برای من آوردند چیزی برایش نیاوردند - . المحاسن : ۴۴۰ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس النمرق و النمرقه مثلثه الوساده الصغیره أو المیثره أو الطنفسه فوق الرحل.

**[ترجمه]در قاموس گفته النمرق و النمرقه بالش کوچک یا میثره(نوعی بالشچه)یا طنفسه(فرش یا بوریا)که بر روی بار وتوشه می اندازند است.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَكَارِمُ: لَقَدْ جَاءَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله ابْنُ خَوَلِیٍّ بِإِنَاءٍ فِيهِ عَسَلٌ وَ لَبَنٌ فَأَبَی أَنْ يَشْرَبَهُ فَقَالَ شَرْبَتَانِ فِی شَرْبَةٍ وَ إِنَاءَانِ فِی إِنَاءٍ وَاحِدٍ فَأَبَی أَنْ يَشْرَبَهُ ثُمَّ قَالَ مَا أُحَرِّمُهُ وَ لَكِنِّی أَكْرَهُ الْفَخْرَ وَ الْحِسَابَ بِفُضُولِ الدُّنْيَا غَداً وَ أُحِبُّ التَّوَاضُعَ فَإِنَّ مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ (۴).

lt;meta info="". المکارم: ابن خولی برای پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله ظرفی از عسل و شیر آورد، اما پیامبر نخورد و فرمود: دو نوشیدنی است در یک نوش و دو ظرف در یک ظرف و از آن نخورد و فرمود: حرامش نکنم ولی از فخر و بازرسی به سبب فضول دنیا در فردای قیامت بدم می آید و تواضع را دوست دارم زیرا هر که برای خدا تواضع کند خدا او را بالا برد - . مکارم الاخلاق : ۳۳ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

كِتَابُ الزُّهْدِ، لِلْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَفْطَرَ رَسُولُ اللَّهِ

عَشِيَّهَ الْخَمِيسِ فِی مَسْجِدِ قُبَا فَقَالَ

ص: ۳۲۴

۱- ۱. المحاسن: ۴۴۰.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۰.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۰.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۳۳.

هَلْ مِنْ شَرَابٍ فَأَتَاهُ أَوْسُ بْنُ خَوْلَهَ الْأَنْصَارِيُّ بِعُسٍّ مِنْ لَبَنٍ مَخِيضٍ بِعَسَلٍ فَلَمَّا وَضَعَهُ عَلَى فِيهِ نَحَّاهُ ثُمَّ قَالَ شَرَابَانِ يُكْتَفَى بِأَحَدِهِمَا عَنْ صَاحِبِهِ لَـا أَشْرَبُهُ وَ لَا أُحَرِّمُهُ وَ لَكِنِّى أَتَوَاضَعُ لِلَّهِ فَإِنَّهُ مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ وَ مَنْ تَكَبَّرَ خَفَضَهُ اللَّهُ وَ مَنِ اقْتَصَدَ فِى مَعِيشَتِهِ رَزَقَهُ اللَّهُ وَ مَنْ بَذَّرَ حَرَمَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ اللَّهِ أَحَبَّهُ اللَّهُ.

**[ترجمه]کتاب الزهد: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله شب پنجشنبه در مسجد قبا افطار کرد و فرمود شربتی هست؟ اوس بن خوله انصاری قدحی شیر آمیخته با عسل آورد و چون آن را بر لب نهاد، دورش کرد و فرمود: دو نوشابه است یکی بس است من آن را ننوشم و حرام نکنم ولی برای خدا فروتنی کنم که هر که برای خدا فروتنی کند خدایش بالا برد و هر که تکبر کند خدایش خوار کند و هر که در زندگی میانه روی کند خداوند به او روزی دهد و هر که تبذیر کند خدایش محروم کند و هر که فراوان ذکر خدا گوید خداوند او را دوست می دارد .

**[ترجمه]

«۱۲»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ أَتَى قُبَا يَوْمَ خَمِيسٍ وَ هُوَ صَائِمٌ فَلَمَّا أَمْسَى قَالَ هَلْ مِنْ شَرَابٍ وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ إِلَى قَوْلِهِ وَ مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ اللَّهِ رَزَقَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ فَهَذَا (وَ اللَّهُ أَعْلَمُ) مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَوَاضُعٌ كَمَا قَالَ لَا عَلَى أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حَرَّمَ شَيْئاً مِنْ طَيِّبَاتِ الرِّزْقِ قَالَ جَلَّ ذِكْرُهُ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَهَ اللَّهِ الَّتِى أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيِّباتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَياهِ الدُّنْيا خالِصَهً يَوْمَ الْقِيامَهِ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ أُتِيَ بِطَبَقٍ فَالُوذَجٍ فَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ وَ رَأَى صَفَاءَهُ وَ حُسْنَهُ فَوَجَأَ بِإِصْبَعِهِ فِيهِ ثُمَّ اسْتَلَّهَا فَلَمْ يَنْتَزِعْ مِنْهُ شَيْئاً فَتَلَمَّظَ إِصْبَعَهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ هَذَا لَحُلْوٌ طَيِّبٌ وَ لَكِنْ نَكْرَهُ أَنْ نُعَوِّدَ أَنْفُسَنَا مَا لَمْ تُعَوَّدْ ارْفَعُوهُ فَرَفَعُوهُ (۱).

**[ترجمه]الدعائم: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله شب پنجشنبه در مسجد قبا افطار کرد و فرمود شربتی هست؟ ..تا آنجا که فرمود هر که فراوان ذکر خدا گوید خداوند او را روزی می دهد.. سپس گفته: این تواضع از رسول خدا دانسته شده چنانچه خودش فرموده نه اینکه خدا عزّ و جلّ چیزی از روزی های پاکیزه را حرام کرده باشد، خدا جلّ ذکره فرموده: «[ای پیامبر] بگو: «زیورهایی را که خدا برای بندگانش پدید آورده، و [نیز] روزیهای پاکیزه را چه کسی حرام گردانیده؟» بگو: «این [نعمتها] در زندگی دنیا برای کسانی است که ایمان آورده اند و روز قیامت [نیز] خاصّ آنان می باشد - . الاعراف / ۳۲ - ».

برای امیر المؤمنین علیه السّلام سفره ای از فالوده آوردند و برابرش نهادند، به صفا و زیبائی آن نگریست و انگشت بدان فرو برد تا به تهش رسید و آن را برآورد و چیزی از آن نخورد و انگشت را لیسید و فرمود: راستی حلال و پاکیزه است و حرام نیست ولی من بد دارم که خود را عادت دهم بدان چه عادت ندارم، آن را از برم بردارید و آن را برداشتند - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۵ — ۱۱۶ - .

**[ترجمه]

باب ۵ ذم كثره الأكل و الأكل على الشبع و الشكايه عن الطعام

روايات

«۱»

عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام: الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَ الْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَهِ أَمْعَاءٍ(۲).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: مؤمن در یک روده می خورد و کافر در هفت روده - . الخصال : ۳۵۱ - .

**[ترجمه]

«۲»

الْمَجَازَاتُ وَ الشِّهَابُ، عَنْهُ صلى الله عليه و آله: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]در مجازات و شهاب مانند حدیث فوق از ایشان صلی اللّه علیه و آله روایت شده است.

**[ترجمه]

بيان

قال السيد رحمه الله هذا القول مجاز و المراد أن المؤمن يقنع من مطعمه بالبلغ التى تمسك الرمق و تقيم الأود دون المآكل التى يقصد بها وجه اللذه

ص: ۳۲۵

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۵- ۱۱۶ و الآيه فى الأعراف: ۳۷.

۲- ۲. الخصال: ۳۵۱.

و يقضـى بهـا حق الشـهوه فكـأنه يأكل فى معى واحـد لفرط الاقتصار و كراهه الاسـتكثار و أما الكافر فإنه لِتَبَجُّحِهِ فى المآكل و تنقّله فى المطـاعم و توخّيه ضـد مـا يتوخّاه المؤمن من اجترار حطام الـدنيا التى يطلب عاجلها و لا يأمل آجلها فهو عبـد للـذته و كادح فى طاعه شهوته كأنه يأكل فى سبعه أمعاء لأن أكله للذه لا للبلغه و للنهمه لا للمسكه انتهى (۱).

و قـال الراونـدى رحمه الله المعى على وزن اللوى واحـد الأمعاء و هى مجارى الطعام فى البطن و هـذا مَثَلٌ و ذلك أن المؤمن لا يأكـل إلا من الحلال و يجتنب الحرام و الشـبهه و الكافر لا يبالى ما أكل و كيف أكل و من أين أكل و إذا كان كـذلك فمأكل الكافر أكثر من مأكل المؤمن و خصّ السبعه بالـذكر مثلا كما يـذكر السـبعون فى مثل هـذه المواضع قال تعالى إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ (۲) و المعى أيضا المـذنب من المـذانب و هو مسـيل الماء فى الحضـيض قال أبو عبيـد ترى ذلك لتسـميه المؤمن عنـد طعامه فتكون فيه البركه و الكافر لا يفعل ذلك و هـذا الوجه كما ترى و قيل إنه مثل ضـربه النبى صـلى الله عليه و آله للمؤمن و زهـده فى الـدنيا و الكافر و حرصه عليها و ليس الغرض بـذلك الأكل فحسب بل يعنى اتساع الرغبه و هـذا الوجه قريب من الوجه الذى قدمناه و صدرنا به الكلام.

و قيل هـذا فى رجل بعينه كان يأكل فى حال كفره فيكثر فلما أسـلم قل طعمه و ذكر أنه عمرو بن معـديكرب الزبيدى و قال أبو عبيد فى تاريخه ترى أنه عنى أبا نضـره الغفارى و اسم أبى نضـره حُميل بالحاء و ضـمّه فمن قال حميل أو جميل فقد أخطأ و الله أعلم بـذلك و يؤيـد أن المعنى اتساع الرغبه قولهم فلان يأكل هـذه البلده و هذه الولايه و لعله لا يأكل مما يحصل منها لقمه بل يتصـرف فى ذلـك و ذكر الأكـل مجـاز فى مثل هـذه المواضع يقال أكل فلان ألف دينار و لعله لبس به و لم يأكل أو أعطاه أو أنفقه فى وجه غير الأكل و الغرض بالأكل الشنعه أ لا ترى إلى

۱- ۱. المجازات النبويّه ۲۴۳.

۲- ۲. لنا كلام فى شرح الآيه تراها فى ج ۹۱ ص ۳۶۴.

قَوْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: لَيُسَلَّطَنَّ عَلَيْكَمْ غُلَامُ ثَقِيفٍ الذَّيَّالُ الْمَيَّالُ يَأْكُلُ خُضْرَتَكَمْ وَ يُذِيبُ شَحْمَتَكَمْ.

و يَقُولُ لِغَيْرِهِ: أَمَا إِنَّهُ سَيَظْهَرُ عَلَيْكُمْ بَعْدِى رَجُلٌ رَحْبُ الْبُلْعُومِ مُنْدَحِقُ الْبَطْنِ وَاسِعُ السُّرْمِ يَأْكُلُ مَا يَجِدُ.

كل ذلك تعبير بالرغب و قد قيل الرغب شؤم.

و هـذا إعلام منه عليه السـلام أن المؤمن يشـغله دينه و خوفه من الله عن الـدنيا و الاتساع فيها و فائـده الحديث الحث على الرغبه عن الدنيا و الاجتناب من الوقوع فى مصائد من شهواتها و راوى الحديث جابر و رواه ابن عمر انتهى.

و فى النهايه هـذا مثل ضـربه للمؤمن و زهـده فى الدنيا و الكافر و حرصه عليها و ليس معناه كثره الأكل دون الاتساع فى الدنيا و لهـذا قيل الرُّغْبُ شُؤْمٌ لأنه يحمل صاحبه على اقتحام النار و قيل هو تحضـيض للمؤمن على قله الأكل و تحامى ما يجرُّه الشِّبَعُ من القسوه و طاعه الشـهوه و وصف الكافر بكثره الأكل إغلاظٌ على المؤمن و تأكيد لما رُسِمَ له و قيل هو خاص فى رجل بعينه كان يأكل كثيرا فأسلم فقلّ أكله و المعى واحد الأمعاء و هى المَصارِين انتهى.

و قال فى فتـح البارى بعد ذكر بعض ما مر و قيل بل هو على ظاهره ثم اختلف فى ذلك على أقوال الأول أنه ورد فى شـخص بعينه و اللام عهديه لا جنسيه و يؤيده

مَـا رَوَاهُ عَـنِ الطَّبَرَانِىِّ بِسَـنَدٍ جَيِّدٍ بِزَعْمِهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ(١) قَـالَ: جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صـلى الله عليه و آله سَـبْعَهُ رجل [رِجَالٍ] فَأَخَـذَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الصَّحَابَهِ رَجُلًا وَ أَخَذَ النَّبِيُّ صـلى الله عليه و آله رَجُلًا فَقَالَ لَهُ مَا اسْـمُکَ قَالَ أَبُو غَزْوَانَ قَالَ فَحُلِبَ لَهُ سَـبْعُ شِـيَاهٍ فَشَرِبَ لَبَنَهَا كُلَّهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صـلى الله عليه و آله هَلْ لَکَ يَا أَبَا غَزْوَانَ أَنْ تُسْـلِمَ قَالَ نَعَمْ فَأَسْـلَمَ فَمَسَحَ رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله صَـدْرَهُ فَلَمَّا أَصْـبَحَ حُلِبَ لَهُ شَـاهٌ وَاحِـدَهٌ فَلَمْ يُتِمَّ لَبَنَهَـا فَقَـالَ مَا لَکَ يَا أَبَا غَزْوَانَ فَقَالَ وَ الَّذِى بَعَثَکَ بِالْحَقِّ لَقَـدْ رُوِيتُ قَالَ إِنَّکَ أَمْسِ كَانَ لَکَ سَبْعَهُ أَمْعَاءٍ وَ لَيْسَ لَکَ الْيَوْمَ إِلَّا مِعًى وَاحِدٌ.

ثم ضعف هذا الحمل

١- ١. أخرجه الهيتمى فى مجمع الزوائد ۵ ر ٣٢ عن الطبرانى و قال رجاله رجال الصحيح.

و الثانى أن الحديث خرج مخرج الغالب و ليست حقيقه العدد مراده كقوله وَ الْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ و المعنى أن من شأن المؤمن التقلّل من الأكل لاشتغاله بأسباب العباده و لعلمه بأن مقصود الشرع من الأكل ما يسدّ الجوع و يمسك الرمق و يعين على العباده و لخشيته أيضا من حساب ما زاد على ذلك و الكافر بخلاف ذلك كله فإنه لا يقف على مقصود الشرع بل هو تابع لشهوه نفسه مسترسل فيها غير خائف من تبعات الحرام فصار أكل المؤمن ما ذكر إذا نسب إلى أكل الكافر كأنه بقدر السبع منه و لا يلزم من هذا اطراده فى حق كل مؤمن و كافر فقد يكن فى المؤمنين من يأكل كثيرا إما بحسب العاده أو لعارض يعرض له على رأى الأطباء و قد يكون فى الكافرين من يأكل قليلا إما للرياضه على رأى الرهبان و إما لعارض كضعف المعده.

قال الطيبى و محصل القول أن من شأن المؤمن الحرص على الزهاده و الاقتناع بالبلغه بخلاف الكافر فإذا وجد مؤمن أو كافر على غير هذا الوصف لا يقدح فى الحديث.

الثالث أن المراد بالمؤمن فى هذا الحديث التام الإيمان لأن من حسن إسلامه و كمل إيمانه اشتغل فكره فيما يصير إليه من الموت و ما بعده فيمنعه شده الخوف و كثره التفكر و الإشفاق على نفسه من استيفاء شهوته كما ورد فى حديث أبى أمامه من كثر تفكره قلّ طعمه و من قلّ طعمه كثر تفكره و من كثر طعمه قسا قلبه

وَ فِى حَدِيثِ أَبِى سَعِيدٍ الصَّحِيحِ: أَنَّ هَذَا الْمَالَ حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ فَمَنْ أَخَذَهُ بِإِسْرَافِ نَفْسٍ كَانَ كَالَّذِى يَأْكُلُ وَ لَا يَشْبَعُ.

فدل على أن المراد بالمؤمن من يقصد فى مطعمه و أما الكافر فمن شأنه الشره فيأكل بالنهم كما يأكل البهيمه و لا يأكل بالمصلحه لقيام البنيه كما قال تعالى وَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَ يَأْكُلُونَ كَما تَأْكُلُ الْأَنْعامُ الرابع أن المراد أن المؤمن يسمى الله تعالى عند طعامه و شرابه فلا يشركه الشيطان فيكفيه القليل و الكافر لا يسمى فيشركه الشيطان.

الخامس أن المؤمن يقل حرصه على الطعام فيبارك له فيه و فى مأكله يشبع من القليل و الكافر طافح البصر إلى المآكل كالأنعام فلا يشبعه القليل و هذا يمكن ضمه إلى الذى قبله و يجعلان جوابا واحدا مركبا.

السادس قال النووى المختار أن المراد أن بعض المؤمنين يأكل فى معى واحد و أكثر الكفار يأكلون فى سبعه أمعاء و لا يلزم أن يكون كل واحد من السبعه مثل المؤمن انتهى.

و يدل على تفاوت الأمعاء ما ذكره عياض عن أهل التشريح أن أمعاء الإنسان سبعه المعده ثم ثلاثه أمعاء بعدها متصله بها البواب ثم الصائم ثم الرقيق و الثلاثه رقاق ثم الأعور و القولون و المستقيم و كلها غلاظ فيكون المعنى أن الكافر لكونه يأكل بسرعه لا يشبعه إلا مل ء أمعائه السبعه و المؤمن يشبعه مل ء معى واحد و نقل الكرمانى عن الأطباء فى تسميه الأمعاء السبعه أنها المعده ثم ثلاثه متصله رقاق و هى الاثنا عشر و الصائم و القولون ثم ثلاثه غلاظ و هى النافف بنون و فاءين أو قافين و المستقر و الأعور.

السابع قال النووى يحتمل أن يريد بالسبعه فى الكافر سبع صفات هى الحرص و الشره و طول الأمل و الطمع و سوء الطبع و الحسد و حب السمن و بالواحد فى المؤمن سد خلته.

الثامن قال القرطبى شهوات الطعام سبع شهوه الطبع و شهوه النفس و شهوه العين و شهوه الفم و شهوه الأذن و شهوه الأنف و شهوه الجوع و هى الضروريه التى يأكل بها المؤمن و أما الكافر فيأكل بالجميع ثم رأيت أصل ما ذكره فى كلام القاضى أبى بكر و هو أن الأمعاء السبعه كنايه عن الحواس الخمس و الشهوه و الحاجه.

**[ترجمه]سید- ره- گفته: این تعبیر مجازی است و مقصود این است که مؤمن را خوراک اندکی که مایه زیست است بس است و در خوراک کامجو نیست و شهوت خوراک ندارد و به این ماند که در یک روده غذا می خورد و زیاد نمی خورد، و کافر پرخور و شکم باره است و مقصودش از زیستن همان خوردن است و به دنبال کالای دنیا است که خواهان نقد آن است و از نعمت آینده ناامید است، بنده کامجوئی است و رنج فرمانبری از شهوتش را دارد و گویا در هفت روده می خورد چون خوردنش برای لذت است نه حفظ جان و زیستن و شکم خواره است و قناعت ندارد- پایان. - . المجازات النبویه : ۲۴۳ -

راوندی- ره- گفته: معی مفرد امعاء است که همان روده است و آن مجرای خوراک است در درون شکم و این تعبیر مثلی است چون مؤمن تنها حلال خورد و از خوردن حرام و شبهه بر کنار است، و کافر باک ندارد چه خورد و چگونه خورد و از کجا خورد، و از این رو خورش کافر بیش از خورش مؤمن است و هفت را نمونه آورده چنانچه هفتاد را نمونه بسیاری آرند و خدا تعالی فرموده: «[حتّی] اگر هفتاد بار برایشان آمرزش طلب کنی هرگز خدا آنان را نخواهد آمرزید - . التوبه / ۸۰ - »

و معا به معنی ناودان هم آمده که آب را سرازیر به مکان های پست و حضیض کند، ابو عبید گفته: اشاره دارد که مؤمن نزد خوردن نام خدا برد و برکت آورد و کافر بی نام خدا خورد و برکت را از بین برد، و این وجه چنان است که بینی. و به قولی این مثل برای زهد مؤمن است در باره دنیا و حرص کافر است نسبت آن، و منظور صرف خوردن غذا نیست بلکه مراد هر گونه دنیاطلبی است، و این وجه نزدیک است بدان چه ما در آغاز سخن گفتیم، و گفتند این سخن در باره یک شخص صادر

شده که در حال کفرش پر می خورد و چون مسلمان شد کم خور شد و او عمر بن معدیکرب زبیدی است. ابو عبید در تاریخ خود گفته به نظرم مقصود او ابانضره غفاری است که نامش حُمیل به ضم حاء بی نقطه است و هر که حمیل یا جمیل با جیم گفته غلط گفته و خدا داناتر است و مؤید این که مقصود از آن رغبت زیاد به دنیا است، این است که می گویند فلانی این شهر یا این ولایت را خورده با اینکه بسا لقمه ای هم از غذایش را نخورده باشد و همان تصرف در آن دارد و تعبیر به خوردن مجاز است در این موارد، گویند فلانی هزار اشرفی را خورد و شاید لباس خریده وپوشیده هیچ از آن نخورده بلکه آن را بخشیده و یا در غیرخوراک خرج کرده و غرض از خوردن مذمت او است، مگر نمی دانی که امیر المؤمنین علیه السّلام فرموده: البته بر شما مسلط کند غلام ثقیف را که دامن کش و پرآرزو است، سبزه شما را یک جا بخورد و پیه شما را آب کند،» و در باره دیگری فرموده: هان که پس از من بر شما مردی بر شما غلبه کند گلو گشاده و شکم گنده و بزرگ باسن، بخورد هر چه یابد، همه این ها تعبیر از رغبت است، و گفته اند: رغبت شوم است.

این سخن آگهی او است از این که مؤمن را دین و ترس از خدا، از دنیاپرستی بازدارد و فایده حدیث واداری به روگردانی از دنیا و جلوگیری از افتادن در دام های آن است و راوی حدیث جابر است و ابن عمر.پایان .

در نهایه گفته: این مثل را زده برای مؤمن و زهدش در دنیا و برای کافر و حرصش بر دنیا و مقصود پرخوری نیست در برابر وسعت طلبی و از این رو گفته اند: رغبت شوم است زیرا صاحب خود را به دوزخ اندازد و به قولی واداری مؤمن است به کم خوری و دوری از عواقب سیری که عبارت است از سخت دلی و شهوت و کافر را به پرخوری وصف کرده که همانا این سخت گیری و تأکید بر مؤمن است نسبت به وظیفه اش، و به قولی در باره شخص خاصی است که پر خور بوده و چون مسلمان شده کم خوری پیشه کرده است. پایان.

در فتح الباری پس از بیان برخی از آنچه گذشت گفته: بلکه ظاهر کلام مقصود است، و در تفسیر آن چند قول است.

۱. در باره شخص خاصّی است که کلام بدان اشاره دارد. و مؤید آن است روایت طبرانی به سند خوبی که پندارد از ابن عمر نقل شده: هفت مرد نزد پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله آمدند و هر کدام از صحابه مردی را برگرفتند و پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله هم مردی را و به او فرمود: نامت چیست؟ گفت ابو غزوان و هفت گوسفند را برایش دوشید و همه شیرشان را نوشید و پیغمبر به او فرمود: ای ابو غزوان می خواهی مسلمان شوی؟ گفت آری، مسلمان شد و پیغمبر دست به سینه او کشید و بامداد یک گوسفند برایش دوشید و شیر آن را تمامی ننوشید، فرمود: ای ابو غزوان تو را چه شده است، گفت: قسم به آن که تو را به راستی فرستاده سیراب شدم، فرمود: دیروز هفت روده داشتی و امروز تنها یک روده داری، آنگاه این وجه را ضعیف شمرده است.

۲. این تعبیر بنا بر تغلیب است و حقیقت عدد مراد نیست، چنانچه فرموده «و دریا را هفت دریای دیگر به یاری آید - . لقمان / ۲۷ - » و منظور این است که شأن مؤمن کم خوری است چون در کار عبادت است و اشاره دارد که مقصود شارع از خوردن یافتن رمق و توان برای عبادت است و ترس از حساب هم سبب می شود فزون طلبی نکند. ولی کافر بر خلاف همه این ها است و پابند مقصود شرع نیست و پیرو دلخواه خود است و مهار گسیخته است و ترسی از عواقب حرام ندارد، و چون خوراک مؤمن را با کافر بسنجند، یک هفتم می شود و این نباید بر هر فرد مؤمن و کافر درست درآید بلکه نوعیت دارد و بسا یک

مؤمن به عبادت خود و یا به نظر پزشکان به سبب عارضه ای پرخور باشد، و بسا در کفار کم خور باشد به قصد ریاضت چون راهبان یا به سبب عارضه بیماری چون ضعف معده.

طیّبی گفته: خلاصه گفتار این است که شأن مؤمن رغبت به زهد است و قناعت به اندازه گذران، به خلاف کافر و اگر مؤمن یا کافری بر خلاف یافت شود اعتراضی به حدیث نباشد.

۳. مقصود از مؤمن در این حدیث مؤمن کامل است چون مسلمان خوش عقیده که ایمانش کامل است به مرگ و آنچه بدان مربوط می شود، پردازد، و ترس و اندیشه ونگرانی از آن بر خودش او را از شهوت باز دارد. چنانچه در حدیث ابو امامه است، هر که زیاد اندیشد، کم خورد و هر که کم خورد، زیاد اندیشد، و هر که پر خورد سنگ دل شود.

در حدیثی از ابو سعید صحیح آمده است که: این مال شیرین و خرّم است هر که از روی اسراف خود آن را برگیرد چون کسی باشد که می خورد و سیر نمی شود، و دلالت دارد که مراد از مؤمن آن کسی است که در خوراک میانه رو باشد ولی شأن کافر پرخوری و حرص است و همانند چهارپا از روی شکم بارگی خورد، و در خوردن نظر به مصلحت زیستن ندارد، چنانچه خداوند متعال فرمود «و [حال آنکه] کسانی که کافر شده اند، [در ظاهر] بهره می برند و همان گونه که چارپایان می خورند، می خورند» - . محمد / ۱۲ - .

۴. مقصود از مؤمن کسی است که هنگامی که شروع به خوردن و نوشیدن کند، نام خدا بر زبان آورد، و شیطان شریک او نشود و اندکی او را کفایت کند و کافر نام خدا نبرد و شیطان شریک او شود .

۵. حرص مؤمن به خوراک کم است و برکت یابد و به اندکی سیر شود، و کافر به خوراک خیره شود مانند حیوان و به کم سیر نشود و می شود این مورد را به

وجه پیشین پیوست کرد و هر دو را به عنوان یک پاسخ آورد.

۶. نووی گفته: مختار اینست که برخی مؤمنان در یک روده خورند و بیشتر کافران در هفت روده خورند و لازم نیست هر روده هفتگانه کافر مانند یک روده مؤمن باشند.

و دلیل تفاوت روده ها آن است که عیاض از اهل تشریح آورده که روده های آدمی هفت عدد باشند یکی معده و سه روده به دنبالش که به بواب پیوندند و آنگاه روده صائم و روده رقیق که هر سه رقیق باشند، و آنگاه اعور و قولون و مستقیم که همه کلفتند. و معنی حدیث این است که چون کافر شتابانه می خورد سیر نشود جز که هفت روده اش پر شوند و مؤمن با پر شدن یکی سیر شود، و کرمانی از پزشکان درباره وجه نامگذاری هفت روده نقل کرده که: معده است و سه تا که متصلند و نازکند که عبارتند از روده اثنی عشری و صائم و قولون و آنگاه سه تا کلفت که نافف به نون و دو فاء یا ناقق با دو قاف است و روده مستقر و اعور.

۷.نووی گفته است احتمال دارد از هفت روده کافر مراد هفت صفت باشد چون حرص، پرخوری، آرزوی دراز، جمع مال،

بدسرشتی، حسد و دوستی فربهی، و مراد از یک روده مؤمن همان رفع نیاز باشد.

۸. قرطبی گفته: شهوتِ خوراک هفت مورد است، شهوت طبع، شهوت نفس، شهوت دیده، شهوت دهان، شهوت گوش، شهوت بینی، شهوت گرسنگی که ضرورت خوردن به بار آورد، و مؤمن به همان یکی خورد ولی کافر به همه خورد.

سپس هر چه گفته: در سخن قاضی ابو بکر خلاصه آن آمده که هفت کنایه است از پنج حسّ و شهوت و نیاز .

**[ترجمه]

«۳»

عِدَّةُ الدَّاعِی، عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: حَسْبُ ابْنِ آدَمَ لُقَیْمَاتٌ یُقِمْنَ صُلْبَهُ فَإِنْ کَانَ وَ لَا بُدَّ فَلْیَکُنِ الثُّلُثُ لِلطَّعَامِ وَ الثُّلُثُ لِلشَّرَابِ وَ الثُّلُثُ الْآخَرُ لِلنَّفَسِ.

**[ترجمه]عده الداعی: پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرموده اند که: آدمی را چند لقمه که پشتش بر پا دارند بس است که به ناچار یک سوم برای خوراک و یک سوم برای نوشیدنی و یک سوم برای نفس کشیدن لازم است - . سنن ترمذی، کتاب الزهد باب ۴۷ . سنن ابن ماجه کتاب الاطعمه باب ۵۰ - .

**[ترجمه]

بیان

قال فی فتح الباری بعد روایه أوردها تدل علی أن النبی صلی الله علیه و آله شبع من

ص: ۳۲۹

الطعـام قال القرطبی فیه دلیل علی جواز الشـبع و ما جاء من النهی عنه محمول علی الشـبع الـذی یثقل المعـده و یثبط صاحبه عن القیام بالعباده و یفضـی إلی البطر و الأشـر و النوم و الکسل و قد تنتهی کراهته إلی التحریم بحسب ما یترتب علیه من المفسده و ذکر الکرمـانی تبعـا لاـبن المنیر أن الشـبع المـذکور محمول علی شـبعهم المعتـاد منهم و هو ما رواه الْمِقْـدَامُ بْنُ مَعْـدِیکَرِبَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله یَقُولُ: مَا مَلَأَ آدَمِیٌّ وِعَاءً شَرّاً مِنْ بَطْنٍ حَسْبُ الْآدَمِیِّ لُقَیْمَاتٌ یُقِمْنَ صُلْبَهُ فَإِنْ غَلَبَ الْآدَمِیَّ نَفْسُهُ فَثُلُثٌ لِلطَّعَامِ وَ ثُلُثٌ لِلشَّرَابِ وَ ثُلُثٌ لِلنَّفَسِ (۱).

قال القرطبی لو سـمع بقراط بهـذه القسـمه لعجب من هـذه الحکمه و قال الغزالی قبله ذکر هذا الحدیث لبعض الفلاسـفه فقال ما سمعت کلاما فی قله الأکل أحکم من هذا و لا شک فی أن أثر الحکمه فی الحدیث المذکور واضح و إنما خص الثلاثه بالذکر لأنها أسـباب حیاه الحیوان و لأنه لا یدخل البطن سواها و هل المراد بالثلث التساوی علی ظاهر الخبر أو التقسـیم إلی ثلاثه أقسام متقاربه محل احتمال و الأول أولی و یحتمل أن یکون لمح بذکر الغلبه إلی قوله فی الحدیث الآخر الثلث کثیر.

و قال بعضـهم مراتب الشـبع تنحصـر فی سبع الأول ما تقوم به الحیاه الثانی أن یزید حتی یصوم و یصلی عن قیام و هذان واجبان الثالث أن یزیـد حتی یقوی علی أداء النوافل الرابع أن یزید حتی یقدر علی التکسب و هذان مسـتحبان الخامس أن یملأ الثلث و هذا جائز السادس أن یزید علی ذلک و به یثقل البدن و یکثر النوم و هذا مکروه السابع أن یزید حتی یتضرر و هی البطنه المنهی عنها و هذا حرام و یمکن إدخال الأول فی الثانی و الثالث فی الرابع.

**[ترجمه]در فتح الباری آمده است که پس از نقل روایت سیر خوردن پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله به نقل از قرطبی گفته: که این دلالت دارد بر جواز سـیر خوردن و باید آنچه در نهی از آن رسـیده بر سـیری سـنگین کننده معده و باز دارنده از عبادت و کشاننـده به بطر و سـرمستی و خواب و کسالت حمل شود و بسا که کراهتش به حرمت رسد بر حسب مفسده ای که بار آورد، و کرمـانی به پیروی از ابن منیر گفته: سـیری نهی شـده بر سـیری معتاد آنان حمل شود که ابو المقـدام ابن معـدی کرب گفته، شنیدم پیغمبر صـلی اللَّه علیه و آله می فرمود: آدمی زاد ظرفی بدتر از شکم پر نکند بس است چند لقمه که پشت را بر جا نگه دارنـد و اگر شـهوت غـالب آیـد یـک سوم برای خوراک و یـک سوم برای نوشـیدنی و یک سوم برای نفس کشـیدن، قرطبی گوید اگر بقراط این تقسـیم بندی را می شنید از این حکمت در شگفت می شد، و غزالی پیش از او گفته: این حدیث را برای یـک فیلسوف خوانـده و او گفته: سـخنی در باره کم خوری محکم تر از این نشـنیدم و شک نیست که اثر حکمت در حـدیث مـذکور روشن است، و همانا این سه را یاد کرده چون مایه زنـدگی جانورند و برای اینکه جز آنها در شـکم داخل نشود و آیا مقصود بخش برابر است که ظـاهر خبر است یـا قریب به برابر که محتمـل است، و مورد نخست بهتر است و بسـا با عبارت غلبه اشاره دارد به فرموده اش در حدیث دیگر که یک سوم بسیار است،

یکی گفته سیری هفت درجه دارد.

۱.

به اندازه زیست

۲- به اندازه توانائی بر روزه و نماز ایستادن و این دو واجبند

۳- بیفزاید تا تواند نوافل بخواند.

۴. به انـدازه ای که توانـد کسب کنـد و این دو درجه مسـتحب باشـند ۵- یـک سوم را پر کنـد و این جـائز است ۶- بخورد تا سنگین شود و خواب را زیاد کند و این مکروه است ۷- فزاید تا زیان بیند و این شکم بارگی است که از آن نهی شده و حرام است و می شود یکم را در دوم گنجاند و سوّم را در چهارم.

**[ترجمه]

«۴»

الشِّهَابُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا مَلَأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرّاً مِنْ بَطْنٍ.

الضوء و ذلک لأنه إذا ملأ بطنه تثاقل عن الطاعات و کسل عن العبادات

ص: ۳۳۰

۱- ۱. راجع سنن الترمذی کتاب الزهد الباب ۴۷، سنن ابن ماجه کتاب الاطعمه الباب ۵۰.

و ثارت شـهواته فإن تبعها هلک و إن منعها و جاهـدها تأذی فالأولی أن لا یزیـد فی الطعام علی ما یمسک الرمق و یمـد القوه و قـد قیل کفی بک شـرها أن تأکل جمیع شـهواتک و قیل البطنه تذهب الفطنه لأنها تکدر الحواس و تثقلها عن الحرکات و فائده الحدیث النهی عن الامتلاء و راوی الحدیث المقدام بن معدیکرب قال سـمعت رسول الله صلی الله علیه و آله یقول ما ملأ آدمی وعاء شرا من بطن بحسب ابن آدم أکلات یقمن صلبه فإن کان لا محاله فثلث طعام و ثلث شراب و ثلث لنفسه (۱).

**[ترجمه]الشهاب: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: آدمی ظرف پر نکرده بدتر از شکم.

الضوء: برای اینکه چون شکم پر شود از عبادت سنگین گردد و از طاعت بماند و شهوت بشورد، و اگر به دنبالش رود، هلاک گردد و اگر بـازش دارد و مبـارزه کنـد در آزار است، پس بهـتر است بیش از حفـظ رمق و توان نخورد، و گفته انـد همین در بـدی تو بس که هر چه خواهی بخوری، و گفته شـده پری شـکم هوش را از بین می برد چون حواس را تیره کنـد و از حرکت باز دارد، و فائده حدیث نهی از امتلاء است و راوی حدیث مقدام بن معدی کرب می گوید: شـنیدم رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرمود: پر نکرده آدمی ظرفی بـدتر از شـکم، آدمیزاد را کفایت کنـد چند لقمه که پشـتش را بر پا دارند و اگر ناچار باشد یک سوم برای خوراک، یک سوم نوشیدنی و یک سوم برای نفس کشیدن - . مسند احمد بن حنبل ۴ : ۱۳۲ - .

**[ترجمه]

«۵»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: أَقْرَبُ مَا یَکُونُ الْعَبْدُ إِلَی اللَّهِ إِذَا مَا خَفَّ بَطْنُهُ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَا مِنْ شَیْ ءٍ أَبْغَضَ إِلَی اللَّهِ مِنْ بَطْنٍ مَمْلُوءٍ.

وَ قَالَ علیه السلام: أَبْعَدُ الْخَلْقِ مِنَ اللَّهِ إِذَا مَا امْتَلَأَ بَطْنُهُ.

**[ترجمه]الغایات: امام صادق علیه السّلام فرمود: نزدیک ترین حال بنـده به خـدا هنگامی است که شـکمش سبک باشد، و امام محمد باقر علیه السّلام می فرماید که: دشمن ترین حالت به خدا هنگامی است که شکمش را پر کند.

**[ترجمه]

«۶»

الْعُیُونُ، عَنْ تَمِیمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ الْهَرَوِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ قَالَ: وَ کَانَ علیه السلام خَفِیفَ الْأَکْلِ خَفِیفَ الطُّعْمِ (۲).

**[ترجمه]العیون: عبد السّلام بن صالح هروی در وصف امام رضا علیه السّلام می فرماید که: کم خور و سبک خوراک بود - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۳۷ - .

**[ترجمه]

«۷»

الْمَكَارِمُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نُورُ الْحِكْمَهِ الْجُوعُ وَ التَّبَاعُدُ مِنَ اللَّهِ الشِّبَعُ وَ الْقُرْبَهُ إِلَی اللَّهِ حُبُّ الْمَسَاكِينِ وَ الدُّنُوُّ مِنْهُمْ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله لَا تُمِيتُوا الْقُلُوبَ بِكَثْرَهِ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ فَإِنَّ الْقُلُوبَ تَمُوتُ كَالزُّرُوعِ إِذَا كَثُرَ عَلَيْهَا الْمَاءُ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله لَا تَشْبَعُوا فَتَطْفَأَ نُورُ الْمَعْرِفَهِ مِنْ قُلُوبِكُمْ وَ مَنْ بَاتَ يُصَلِّی فِی خِفَّهٍ مِنَ الطَّعَامِ بَاتَ الْحُورُ الْعِينُ حَوْلَهُ (۳).

**[ترجمه]المکارم: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: نور حکمت در گرسنگی است و دوری از خدا در سیری و نزدیکی خدا دوستی با بینوایان و نزدیکی با آنان است، سپس فرمود: دلها را با طعام و نوشیدنی بسیار نمیرانید، دلها مانند زراعت از فزونی آب بمیرند، فرمود سیر نخورید تا نور معرفت در دلهاتان خاموش شود، هر که شب گذراند و با شکم سبک نماز بخواند حور العین در کنارش شب گذراند - . مکارم الاخلاق: ۱۷۲ - .

**[ترجمه]

«۸»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَوَّاضٍ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَكْلُ عَلَی الشِّبَعِ يُورِثُ الْبَرَصَ (۴).

۱- ۱. راجع مسند أحمد بن حنبل ۴ ر ۱۳۲.

۲- ۲. عيون الأخبار ۲ ر ۱۳۷.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۱۷۲.

۴- ۴. أمالی الصدوق ۳۲۴.

**[ترجمه]مجالس الصدوق: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمودند که خوردن روی سیری مایه پیسی است - . امالی الصدوق ۳۲۴ - .

**[ترجمه]

«۹»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی بْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُعَلَّی عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثٌ فِیهِنَّ الْمَقْتُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ نَوْمٌ فِی غَیْرِ سَهَرٍ وَ ضَحِکٌ مِنْ غَیْرِ عَجَبٍ وَ أَکْلٌ عَلَی الشِّبَعِ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که: در سه چیز دشمنی خدا عزّ و جلّ است، خوابیدن بی بیداری، خنده بی تعجب، خوردن پس از سیری - . الخصال: ۸۹ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی الْکُمُنْدَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَةٌ یَذْهَبْنَ ضَیَاعاً الْبَذْرُ فِی السَّبَخَةِ وَ السِّرَاجُ فِی الْقَمَرِ وَ الْأَکْلُ عَلَی الشِّبَعِ وَ الْمَعْرُوفُ إِلَی مَنْ لَیْسَ بِأَهْلِهِ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که چهار چیز بیهوده باشند: کشت در نمک زار، چراغ در بر مهتاب، خوردن سر سیری و احسان به غیر اهلش - . الخصال: ۲۶۳ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ أَبِی حَامِدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ خَالِدٍ الْخَالِدِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ التَّمِیمِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ الْقَطَّانِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ قَالَ فِی وَصِیَّةٍ لَهُ یَا عَلِیُّ أَرْبَعَةٌ یَذْهَبْنَ ضَیَاعاً الْأَکْلُ بَعْدَ الشِّبَعِ وَ السِّرَاجُ فِی الْقَمَرِ وَ الزَّرْعُ فِی السَّبَخَةِ وَ الصَّنِیعَةُ عِنْدَ غَیْرِ أَهْلِهَا(۳).

**[ترجمه]الخصال: اما جعفر صادق علیه السلام می فرماید، پیامبر صلّی الله علیه و آله در وصیتی فرمودند یا علی علیه السلام: چهار چیز بیهوده باشند: خوردن سر سیری، چراغ در بر مهتاب، و کشت در نمک زار، و احسان به غیر اهلش. - . الخصال: ۲۶۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: أَتَی أَبُو جُحَیْفَهَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَتَجَشَّی فَقَالَ صلی الله علیه و آله اکْفُفْ جُشَاءَکَ فَإِنَّ أَکْثَرَ النَّاسِ فِی الدُّنْیَا شِبَعاً أَکْثَرُهُمْ جُوعاً یَوْمَ الْقِیَامَهِ قَالَ فَمَا مَلَأَ أَبُو جُحَیْفَهَ بَطْنَهُ مِنْ طَعَامٍ حَتَّی لَحِقَ بِاللَّهِ (۴).

صحیفه الرضا، عنه علیه السلام: مثله (۵)

**[ترجمه]العیون: امام علی علیه السّلام می فرماید که ابو جحیفه نزد پیغمبر صلی اللّه علیه و آله و سلم آمد و آروغ می زد: فرمودش آروغ نزن که سیرترین مردم در این جهان گرسنه ترین آنهایند در روز رستاخیز، سپس فرمود: پس از آن دیگر ابو جحیفه شکم پر نکرد تا به خداوند ملحق شد - . عیون اخبار الرضا۲ : ۳۸ - .

صحیفه الرضا: مانندش آمده است - . صحیفه الرضا: ۱۳ - .

**[ترجمه]

بیان

المضبوط فی رجال العامه أبو جحیفه بتقدیم الجیم المضمومه علی الحاء المهمله المفتوحه و هو وهب بن عبد الله نزل بالکوفه و جعله علی علیه السلام علی بیت المال بالکوفه و شهد معه مشاهده کلها و کذا فی نسخ الصحیفه أیضا و فی أکثر نسخ

۱- ۱. الخصال ۸۹.

۲- ۲. المصدر ۲۶۳.

۳- ۳. المصدر ۲۶۳.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲ ر ۳۸.

۵- ۵. صحیفه الرضا ۱۳.

العيون بتقديم المهمله و كأنه تصحيف و فى بعض روايات العامه فما أكل أبو جحيفه مل ء بطنه حتى فارق الدنيا كان إذا تعشى لا يتغدى و إذا تغدى لا يتعشى و فى روايه قال أبو جحيفه فما ملأت بطنى منذ ثلاثين سنه(۱).

**[ترجمه]ابو جحیفه با جیم ضمه دار است پیش از حاء بی نقطه فتحه دار که نامش وهب بن عبد اللّه است و علی علیه السلام در کوفه او را بر بیت المال گمارد و با آن حضرت در همه جا همراه بود. در نسخه های صحیفه به همین املاء است و در بیشتر نسخه های عیون با تقدیم حاء بی نقطه آمده است و گویا تصحیف است در برخی روایات عامّه است که ابو جحیفه شکم پر نکرد تا از دنیا رفت چون شام نمی خورد چاشت می خورد و چون چاشت می خورد شام نمی خورد، و خودش گفته سی سال است که سیر نخورده ام - . مجمع الزوائد ۵: ۳۱ - .

**[ترجمه]

«۱۳»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْدَةَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ أَحْمَدَ الْقَزْوِينِيِّ عَنْ عَمِّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ سَلْمَانَ الْفَارِسِيَّ وَ قَدْ أُكْرِهَ عَلَى طَعَامٍ فَقَالَ حَسْبِي إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ إِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ شِبَعاً فِي الدُّنْيَا أَكْثَرُهُمْ جُوعاً فِي الْآخِرَةِ يَا سَلْمَانُ إِنَّمَا الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَ جَنَّةُ الْكَافِرِ(۲).

**[ترجمه]مجالس ابن الشیخ: عقبه بن عامر جهنی روایت می کند که شنیدم: سلمان فارسی که به خوردن خوراکی وادار شده بود می گفت: برایم همین بس که شنیدم رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرمود: سیرترین مردم در دنیا گرسنه ترین آنانند در دیگر سرا، ای سلمان جز این نیست که دنیا زندان مؤمن است و بهشت کافر - . امالی الطوسی ۱ : ۳۵۶ - .

**[ترجمه]

بيان

قال الراوندى فى ضوء الشهاب شبه رسول الله صلى الله عليه و آله المؤمن بالمسجون من حيث هو ملجم بالأوامر و النواهى مضيق عليه فى الدنيا مقبوض على يده فيها مخوف بسياط العقاب مبتلى بالشهوات ممتحن بالمصائب بخلاف الكافر الذى هو مخلوع العذار متمكن من شهوات البطن و الفرج بطيبه من قلبه و انشراح من صدره مخلى بينه و بين ما يريد على ما يسول له الشيطان لا ضيق عليه و لا منع فهو يغدو فيها و يروح على حسب مراده و شهوه فؤاده كأنها جنه له يتمتع بملاذها و يتنعم كما أنها كالسجن للمؤمن صارفا له عن لذاته مانعا من شهواته و روى أن سلمان رحمه الله أكره على طعام فقال حسبى إنى سمعت رسول الله صلى الله عليه و آله يقول و ساق إلى قوله و جنه الكافر.

فالمؤمن يتزود و الكافر يتمتع و الله إن أصبح فيها مؤمن إلا حزينا و كيف لا يحزن و قد جاء عن النبى صلى الله عليه و آله أنه وارد جهنم و لم يأت أنه صادر عنها.

**[ترجمه]راوندی در ضوء الشهاب گفته: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله مؤمن را به زندانی مانند کرده چون مهاری از اوامر و نواهی دارد و در تنگنای دنیا است و در آن از ترس تازیانه عذاب دست بسته است، گرفتار شهوت است و مورد آزمون است به مصیبت بر خلاف کافر که مهار گسیخته و با دل خوش و روی گشاده توانا به انجام شهوتِ شکم و فرج است و هر چه بخواهد به رهنمائی شیطان می کند، بانگی بر او نزنند و جلوگیری ندارد و کامروا و خوشدل است و به سبب کامجوئی و نعمتهایی که از آنها بهره می برد، گویا در بهشت است. ولی دنیا زندان مؤمن است که در رسیدن به لذات و غوطه ور شدن در شهواتش مانع دارد. و روایت است که سلمان را به خوراکی واداشتند و گفت: برایم همین بس که شنیدم رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله می فرمود: ..سخن را ادامه می دهد تا اینکه می گوید: و بهشت کافر است، مؤمن توشه برگیرد و کافر بهره بگیرد، به خدا مؤمنی در آن صبح نکند جز غم زده و چگونه غم نخورد با اینکه از پیغمبر فرموده است که او وارد دوزخ شود و دلیلی نرسیده که از آن بیرون آید.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ إِلَی الرِّضَا علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَیْسَ شَیْ ءٌ أَبْغَضَ إِلَی اللَّهِ مِنْ بَطْنٍ مَلْآنَ (۳).

ص: ۳۳۳

۱- ۱. راجع مجمع الزوائد ۵ ر ۳۱ قال رواه الطبرانی فی الاوسط و الکبیر بأسانید.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۵۶.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۳۶.

صحیفه الرضا، عنه علیه السلام: مثله (۱).

**[ترجمه]العیون: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: چیزی نزد خدا منفور تر از شکم پر نیست - . عیون اخبار الرضا ۲: ۳۶ - .

در صحیفه رضا مانندش آمده است - . صحیفه الرضا : ۱۱ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

الْعِلَلُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زِیَادٍ الْقَطَّانِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِیسَی بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِیِّ الْعُمَرِیِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَرَّ أَخِی عِیسَی علیه السلام بِمَدِینَهٍ وَ فِیهَا رَجُلٌ وَ امْرَأَهٌ یَتَصَایَحَانِ فَقَالَ مَا شَأْنُکُمَا قَالَ یَا نَبِیَّ اللَّهِ هَذِهِ امْرَأَتِی وَ لَیْسَ بِهَا بَأْسٌ صَالِحَهٌ وَ لَکِنِّی أُحِبُّ فِرَاقَهَا قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَلَی کُلِّ حَالٍ مَا شَأْنُهَا قَالَ هِیَ خَلَقَهُ الْوَجْهِ مِنْ غَیْرِ کِبَرٍ قَالَ لَهَا یَا مَرْأَهُ أَ تُحِبِّینَ أَنْ یَعُودَ مَاءُ وَجْهِکِ طَرِیّاً قَالَتْ نَعَمْ قَالَ لَهَا إِذَا أَکَلْتِ فَإِیَّاکِ أَنْ تَشْبَعِینَ لِأَنَّ الطَّعَامَ إِذَا تَکَاثَرَ عَلَی الصَّدْرِ فَزَادَ فِی الْقَدْرِ ذَهَبَ مَاءُ الْوَجْهِ فَفَعَلَتْ ذَلِکَ فَعَادَ وَجْهُهَا طَرِیّاً(۲).

**[ترجمه]العلل: پیغمبر صلّی الله علیه و آله فرمود: برادرم عیسی به شهری گذر کرد که مرد و زنی را با هم دید که فریاد می زنند و پرسید چه می کنید، مرد گفت: یا نبی اللّه این زن من است مشکلی ندارد و خوب است ولی می خواهم از او جدا شوم، فرمود: آخر بگو چه کار می کند، گفت: چهره چروکین دارد با اینکه پیر نشده، فرمودش ای زن می خواهی رخسارت آبدار و خرم و تازه شود؟ گفت: آری فرمودش چون خوراک خوری مبادا سیر بخوری، چون وقتی خوراک در درون فزون باشد و از مقدارش بیشتر شود، آب چهره را می برد ، و چنین کرد و چهره اش تازه و شاداب شد - . علل الشرائع ۲ : ۱۸۳ - .

**[ترجمه]

«۱۶»

الْخِصَالُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُورٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِیِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ عِکْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَمْسُ خِصَالٍ تُورِثُ الْبَرَصَ النُّورَهُ یَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ یَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ وَ التَّوَضِّی وَ الِاغْتِسَالُ بِالْمَاءِ الَّذِی تُسَخِّنُهُ الشَّمْسُ وَ الْأَکْلُ عَلَی الْجَنَابَهِ وَ غِشْیَانُ الْمَرْأَهِ فِی أَیَّامِ حَیْضِهَا وَ الْأَکْلُ عَلَی الشِّبَعِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید که: پنج خصلت مایه پیسی باشند، واجبی زدن در روز جمعه و چهارشنبه، وضو و غسل با آبی که با خورشید داغ شده، خوردن در حال جنابت، و هم بستر شدن بر زن حائض، خوردن به

هنگام سیری. - . الخصال: ۲۷۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ إِبْرَاهِیمَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام یَقُولُ: لَوْ أَنَّ النَّاسَ قَصَدُوا فِی الْمَطْعَمِ لَاسْتَقَامَتْ أَبْدَانُهُمْ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: عمرو بن ابراهیم می گوید، شنیدم که ابو الحسن علیه السّلام می فرمود: اگر مردم در خوراک میانه رو بودند تنشان درست و بر جا بود - . المحاسن: ۴۳۹ - .

**[ترجمه]

بیان

قصدوا أی فی الکم و الکیف معا.

**[ترجمه]میانه رو: یعنی در اندازه و چگونگی هر دو.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَصْفَهَانِیِّ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمِنْقَرِیِّ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِیَاثٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ظَهَرَ إِبْلِیسُ لِیَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا علیهما السلام وَ إِذَا عَلَیْهِ مَعَالِیقُ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ فَقَالَ لَهُ یَحْیَی مَا هَذِهِ الْمَعَالِیقُ یَا إِبْلِیسُ فَقَالَ هَذِهِ

۱- ۱. صحیفه الرضا ۱۱.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۱۸۳.

۳- ۳. الخصال: ۲۷۰.

۴- ۴. المحاسن: ۴۳۹.

الشَّهَوَاتُ الَّتِی أَصِیبُتَهَا مِنِ ابْنِ آدَمَ قَالَ فَهَلْ لِی مِنْهَا شَیْ ءٌ قَالَ رُبَّمَا شَبِعْتَ فَثَقَّلْتُکَ عَنِ الصَّلَاهِ وَ الذِّکْرِ قَالَ یَحْیَی لِلَّهِ عَلَیَّ أَنْ لَا أَمْلَأَ بَطْنِی مِنْ طَعَامٍ أَبَداً فَقَالَ إِبْلِیسُ لِلَّهِ عَلَیَّ أَنْ لَا أَنْصَحَ مُسْلِماً أَبَداً ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَا حَفْصُ لِلَّهِ عَلَی جَعْفَرٍ وَ آلِ جَعْفَرٍ أَنْ لَا یَمْلَئُوا بُطُونَهُمْ مِنْ طَعَامٍ أَبَداً وَ لِلَّهِ عَلَی جَعْفَرٍ وَ آلِ جَعْفَرٍ أَنْ لَا یَعْمَلُوا لِلدُّنْیَا أَبَداً(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: ابلیس به یحیی بن زکریا علیهما السّلام ظاهر شد و آویزه هایی از همه چیز بر خود داشت، یحیی به او گفت: ابلیس این آویزه ها چیستند؟ گفت اینها شهواتند که با آنها به آدمیزاد دست یابم، گفت: برای من هم چیزی میان آن ها است؟ گفت: بسا سیر می خوری و از نماز و ذکر می مانی، یحیی گفت: نذر کردم که دیگر هرگز شکم را پر از خوراک نکنم، ابلیس گفت: من نیز نذر کردم که هرگز به مسلمانی اندرز ندهم و آنگاه امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: ای حفص (راوی حدیث است) نذر است بر جعفر و خاندان جعفر که هرگز شکم خود را از خوراک پر نکنند و نذر است بر آنها که هرگز برای دنیا کار نکنند. - . المحاسن : ۴۳۹ - ۴۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَیْسَ لِابْنِ آدَمَ بُدٌّ مِنْ أَکْلِهِ یُقِیمُ بِهَا صُلْبَهُ فَإِذَا أَکَلَ أَحَدُکُمْ طَعَاماً فَلْیَجْعَلْ ثُلُثَ بَطْنِهِ لِلطَّعَامِ وَ ثُلُثَ بَطْنِهِ لِلشَّرَابِ وَ ثُلُثَ بَطْنِهِ لِلنَّفَسِ وَ لَا تَسَمَّنُوا کَمَا تَسَمَّنُ الْخَنَازِیرُ لِلذَّبْحِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: برای آدمیزاد از خوردن چاره نیست برای اینکه زنده بماند، چون یکی از شما خوراک بخورد یک سوم شکمش را برای خوراک نهد و یک سوم برای نوشیدنی و یک سوّم درون برای نفس کشیدن، خود را فربه نکنید همان طور که خوک خود را برای ذبح فربه کند - . المحاسن: ۴۳۹ - ۴۴۰ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: بِئْسَ الْعَوْنُ عَلَی الدِّینِ قَلْبٌ نَخِیبٌ وَ بَطْنٌ رَغِیبٌ وَ نَعْظٌ شَدِیدٌ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: بد کمکی است برای دین ترسو بودن و شکمی گشاده و نعوظی سخت و شهوت خیز - . المحاسن: ۴۴۵ - .

**[ترجمه]

بیان

فی النهایه النخیب الجبان الـذی لا فؤاد له و قیل الفاسـد العقل و قال الرغیب الواسع یقال جوف رغیب و منه حدیث أبی الدرداء بئس العون علی الـدین قلب نخیب و بطن رغیب انتهی و فی القـاموس الرغب بالضم و بضـمتین کثره الأکل و شـده النهم و فعله ککرم فهو رغیب کأمیر و قال نعظ ذکره نعظا و یحرک و نعوظا قام و أنعظ الرجل و المرأه علاهما الشبق.

**[ترجمه]در نهایه گفته نخیب ترسویی است که دل نـدارد و گفته شده فاسد العقل است و گفته رغیب یعنی گشاده. گفته می شـود جوف رغیب یعنی شـکم گشـاده و از ابوالـدرداء هم چنین حـدیث رسـیده: چه بـد کمکی است برای دین قلب ترسـو و شکمی گشاده.پایان. ودر قاموس آمده الرغب زیاد خوردن و حرص شدید بر آن است. و فعل آن مانند کرم است ودارنده آن را رغیب گوینـد مانـند امیر. و می گویـد نعـظ ذکره نعظا و یحرک و نعوظا یعنی ذَکر او بلنـد شـد و أنعظ الرجل و المرأه یعنی آزمندی ونیاز به جماع در آنها مسلط شد.

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ صَالِحٍ النِّیلِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یُبْغِضُ کَثْرَهَ الْأَکْلِ (۴).

و منه عن محمد بن علی عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که راستی خدا تبارک و تعالی از پرخوری تنفر دارد - . المحاسن: ۴۴۶ - .

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَجَّالِ عَنْ بُهْلُولِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَثْرَهُ الْأَکْلِ مَکْرُوهٌ (۶).

۱- ۱. المحاسن: ۴۳۹- ۴۴۰.

۲- ۲. المحاسن: ۴۳۹- ۴۴۰.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۵.

۴- ۴. المحاسن: ۴۴۶.

۵- ۵. المحاسن: ۴۴۶.

۶- ۶. المحاسن: ۴۴۶.

**[ترجمه]المحاسن: اما جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: پرخوری مکروه است - . المحاسن: ۴۴۶ - .

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْبَطْنَ إِذَا شَبِعَ طَغَی (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: شکم چون پر شود طغیان می کند - . المحاسن: ۴۴۶- ۴۴۷ - .

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ بَشِیرٍ الدَّهَّانِ أَوْ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ یُبْغِضُ الْبَطْنَ الَّذِی لَا یَشْبَعُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند که: خداوند از شکمی که سیر نمی شود تنفر دارد - . المحاسن: ۴۴۶ - ۴۴۷ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ وَهْبِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی یَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ الْبَدَنَ لَیَطْغَی مِنْ أَکْلِهِ وَ أَقْرَبُ مَا یَکُونُ الْعَبْدُ مِنَ اللَّهِ إِذَا مَا جَاعَ بَطْنُهُ وَ أَبْغَضُ مَا یَکُونُ الْعَبْدُ إِلَی اللَّهِ إِذَا امْتَلَأَ بَطْنُهُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: ابو بصیر می گوید که امام جعفر صادق علیه السلام به من فرمود: ای ابو بصیر راستی تن از خوردن سرکش شود، نزدیکترین حال بنده به خدا در گرسنگی است و دشمنترین حال بنده به خدا شکم پر است - . المحاسن: ۴۴۶- ۴۴۷ - .

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَکْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَاشِمِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْعَطَّارِ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ یُحَدِّثُ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: قَالَ جَبْرَئِیلُ فِی کَلَامٍ بَلَغَنِیهِ عَنْ رَبِّی یَا مُحَمَّدُ وَ أُخْرَی هِیَ الْأُولَی وَ الْآخِرَةُ یَقُولُ

لَکَ رَبُّکَ یَا مُحَمَّدُ مَا أَبْغَضْتُ وِعَاءً قَطُّ إِلَّا بَطْناً مَلْآنَ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که جبرئیل در سخنی که از پروردگار به من رسانید گفت: ای محمّد یک اندرز نهائی از آغاز تا انجام این است که هرگز ظرفی را دشمن ندارم جز شکم پر. - . المحاسن: ۴۴۶- ۴۴۷ -

**[ترجمه]

بیان

و أخری أی نصیحه أخری هی الأولی بحسب الرتبه لشده الاهتمام بها و الآخره بحسب الذکر و الأصوب للأولی کما سیأتی أی تنفع فی الدنیا و الآخره.

**[ترجمه]اخری یعنی نصیحتی دیگر که از جهت رتبه به خاطر اهمیتش مقدم است اما از جهت ذکر شدن آخر است که همانگونه که خواهد آمد صحیح تر، اولی است یعنی در دنیا وآخرت سودمند است.

**[ترجمه]

«۲۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ اللُّؤْلُؤِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَا مِنْ شَیْ ءٍ أَبْغَضَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ بَطْنٍ مَمْلُوءٍ(۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر علیه السلام فرمودند: هیچ چیزی نزد خداوند بد تر از شکم پر نیست - . المحاسن: ۴۴۶- ۴۴۷ - .

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْأَکْلُ عَلَی الشِّبَعِ یُورِثُ الْبَطْنَ (۶).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که خوردن پس از سیری موجب بیماری شکم ورنجش آن می شود.

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کُلُّ دَاءٍ مِنَ التُّخَمَهِ مَا خَلَا الْحُمَّی فَإِنَّهَا تَرِدُ وُرُوداً(۷).

**[ترجمه]امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: هر دردی از تخمه و ناگواری خوراک است جز تب که یکباره درآید - . المحاسن: ۴۴۶- ۴۴۷ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس توخم الطعام و استوخمه لم یستمرئه و التخمه کهمزه الداء یصیبک منه انتهی و قال بعضهم هی أن یفسد الطعام فی المعده و یستحیل إلی کیفیه غیر صالحه.

ص: ۳۳۶

۱- ۱. المحاسن: ۴۴۷- ۴۴۶.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۷- ۴۴۶.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۷- ۴۴۶.

۴- ۴. المحاسن: ۴۴۷- ۴۴۶.

۵- ۵. المحاسن: ۴۴۷- ۴۴۶.

۶- ۶. المحاسن: ۴۴۷- ۴۴۶.

۷- ۷. المحاسن: ۴۴۷- ۴۴۶.

**[ترجمه]در قاموس گفته توخم الطعام و استوخمه یعنی آن را ناخوشایند یافت و التخمه مرضی است که از آن به تو می رسد .وبعضی گفته اند تخمه این است که خوراک در شکم تباه گردد و به وضع ناشایستی در آید.

**[ترجمه]

«۳۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ رَفَعَهُ قَالَ: قَامَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ خَطِيباً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقَالَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَأْكُلُوا حَتَّى تَجُوعُوا وَ إِذَا جُعْتُمْ فَكُلُوا وَ لَا تَشْبَعُوا فَإِنَّكُمْ إِذَا شَبِعْتُمْ غَلُظَتْ رِقَابُكُمْ وَ سَمِنَتْ جُنُوبُكُمْ وَ نَسِيتُمْ رَبَّكُمْ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: روایت شده عیسی بن مریم علیه السّلام در بنی اسرائیل شروع به سخن رانی کرد و فرمود: نخورید تا گرسنه باشید و در گرسنگی بخورید و سیر نشوید که چون سیر شوید دلتان سخت شود و پهلویتان فربه گردد و پروردگار خود را فراموش کنید - . المحاسن: ۴۴۷ - .

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّضْرِ عَنْ عُمَرَ بْنِ شِمْرٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي كَلَامٍ لَهُ: سَتَكُونُ مِنْ بَعْدِي سَنَةٌ يَأْكُلُ الْمُؤْمِنُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَ يَأْكُلُ الْكَافِرُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله که در سخنی فرمود پس از من سنتی آید که مؤمن در یک روده خورد و کافر در هفت روده - . المحاسن: ۴۴۷ - .

**[ترجمه]

بیان

السنه یحتمل الفتح و التخفیف و الضم و التشدید.

**[ترجمه]السنه محتمل است با فتح وتخفیف وضمه وتشدید باشد.

**[ترجمه]

«۳۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كُفْرٌ بِالنِّعَمِ أَنْ يَقُولَ

الرَّجُلُ أَكَلْتُ طَعَامَ كَذَا وَ كَذَا فَضَرَّنِی (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: از ناسپاسی نعمت است که کس گوید: فلان خوراک را خوردم و به من زیان رساند - . المحاسن: ۴۵۰ - .

**[ترجمه]

«۳۳»

مِصْبَاحُ الشَّرِیعَهِ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: قِلَّهُ الْأَكْلِ مَحْمُودٌ فِی كُلِّ حَالٍ وَ عِنْدَ كُلِّ قَوْمٍ لِأَنَّ فِیهِ الْمَصْلَحَهَ لِلْبَاطِنِ وَ الظَّاهِرِ وَ الْمَحْمُودُ مِنَ الْأَكْلِ أَرْبَعَهٌ ضَرُورَهٌ وَ عُدَّهٌ وَ فُتُوحٌ وَ قُوتٌ فَالْأَكْلُ بِالضَّرُورَهِ لِلْأَصْفِیَاءِ وَ الْعُدَّهُ لِلْقُوَّامِ الْأَتْقِیَاءِ وَ الْفُتُوحُ لِلْمُتَوَكِّلِینَ وَ الْقُوتُ لِلْمُؤْمِنِینَ وَ لَیْسَ شَیْ ءٌ أَضَرَّ لِقَلْبِ الْمُؤْمِنِ مِنْ كَثْرَهِ الْأَكْلِ وَ هِیَ مُورِثَهٌ شَیْئَیْنِ قَسْوَهَ الْقَلْبِ وَ هَیَجَانَ الشَّهْوَهِ وَ الْجُوعُ إِدَامٌ لِلْمُؤْمِنِ وَ غِذَاءُ الرُّوحِ وَ طَعَامُ الْقَلْبِ وَ صِحَّهُ الْبَدَنِ قَالَ النَّبِیُّ مَا مَلَأَ ابْنُ آدَمَ وِعَاءً أَشَرَّ مِنْ بَطْنِهِ وَ قَالَ دَاوُدُ علیه السلام تَرْكُ اللُّقْمَهِ مَعَ الضَّرُورَهِ إِلَیْهَا أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ قِیَامِ عِشْرِینَ لَیْلَهً وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله الْمُؤْمِنُ یَأْكُلُ بِمِعًى وَاحِدٍ وَ الْمُنَافِقُ بِسَبْعَهِ أَمْعَاءٍ وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَیْلٌ لِلنَّاسِ مِنَ الْقَبْقَبَیْنِ فَقِیلَ وَ مَا هُمَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَلْقُ وَ الْفَرْجُ وَ قَالَ عِیسَی ابْنُ مَرْیَمَ علیه السلام مَا مَرِضَ قَلْبٌ بِأَشَدَّ مِنَ الْقَسْوَهِ وَ مَا اعْتَلَّتْ نَفْسٌ بِأَصْعَبَ مِنْ نَقْصِ الْجُوعِ وَ هُمَا زِمَامَانِ لِلطَّرْدِ وَ الْخِذْلَانِ (۴).

**[ترجمه]مصباح الشریعه. امام صادق علیه السّلام فرمود: کم خوری مورد پسند است در هر حال و نزد هر قوم چون درون و برون را بهتر سازد، و خوراک پسندیده چهار مورد است، برای ضرورتِ زیست، برای آمادگی در زندگی، برای گشایش و برای قوت، خوردنِ ضرورت برای برگزیدگان خدا است و آمادگی برای فرمانبری خدا و گشایش برای متوکلان و قوت برای مؤمنان، چیزی برای دل مؤمن زیانبارتر از پرخوری نیست که دو خصلت به بار آرد: سخت دلی و شهوت انگیزی، گرسنگی نانخورش مؤمن و غذای روح و خوراک دل و مایه تندرستی اوست، رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: پر نکرده آدمیزاد ظرفی را بدتر از شکمش، داود علیه السّلام فرمود: نخوردن لقمه با ضرورت به آن نزد من محبوب تر از عبادت بیست شب است، و پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: مؤمن با یک روده خورد و منافق با هفت روده، و فرمود: صلی اللّٰه علیه و آله وای بر مردم از دو قبقب. گفتند: یا رسول اللّٰه آن دو چیستند؟ فرمود: گلوگاه و فرج، عیسی علیه السّلام فرمود: دل به سخت تر از سنگ دلی بیمار نشود و جان به چیزی مانند کمی گرسنه ماندن گرفتار نگردد، این دو، سر رشته طرد از درگاه خدا و مایه خذلانند - . مصباح الشریعه: ۲۷ - ۲۸ - .

**[ترجمه]

توضیح

لعل المراد بالضروره أن لا یتصرف من القوت إلا بقدر الضروره عند الاضطرار و هذه طریقه الأصفیاء و العده هو أن یدخر عده للفقراء و الضعفاء

۱- ۱. المحاسن: ۴۴۷.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۷.

۳- ۳. المحاسن: ۴۵۰.

۴- ۴. مصباح الشريعه ۲۷- ۲۸، و فيه: العده لقوام الأتقياء.

و هذا شأن القوام بأمور الخلق الأتقياء فإنهم لا يخونون فيها بل يصرفونها فی مصارفها و الفتوح و هو أن لا يدخر شيئا و ينتظر ما يفتح الله له فينفقه قليلا كان أو كثيرا و هذا ديدن المتوكلين و المراد بالقوت أن يدخر قوت السنه و لا يزيد عليه و هذا مجوز للمؤمنين كما ورد فی الأخبار و فی بعض النسخ و قوه أی يحصل ما يقويه علی الطاعات و الأول أظهر و الجوع إدام المؤمن لأن الجائع يكتفی بالخبز و يلتذ به مثل ما يلتذ غيره بالإدام و فی النهايه فيه من وقی شر قبقبه و ذبذبه و لقلقه دخل الجنه القبقب البطن من القبقبه و هو صوت يسمع من البطن فكأنها حكايه ذلك الصوت قوله للطرد و الخذلان أی من جناب الحق تعالی.

**[ترجمه]بسا که مقصود از ضرورت این است که از قوت جز به اندازه حفظ جان مصرف نکنید و این روش اصفیا است، و آمادگی پس انداز برای بینوایان و ناتوانان است و این کار پرهیزکاران است که در آن خیانت نورزند، گشایش این است که پس انداز نکند و چشم به راه روزی خداوند بماند، چه خوراک کم باشد یا زیاد و این شیوه متوکلان است، و مقصود از قوت پس انداز خوراک یک سال است نه بیشتر، و این برای مؤمن رواست چنانچه در اخبار آمده است، در نسخه ای به جای قوت، قوه به معنی نیرو آمده است برای طاعت و نخست روشن تر است، گرسنگی نان خورش است برای این که گرسنه از نان خالی همان لذت را برد که دیگران از نان خورشهای معمولی. در نهایه است که در حدیث آمده «هر که از شر قبقب و ذبذبش نگهداری شود به بهشت رود» قبقب به معنی شکم است و قبقبه آوازی است که از دل شنیده شود و گویی حکایت از آن سخن است که فرمود: (آن دو) سر رشته طرد از درگاه خدا و مایه خذلانند.

**[ترجمه]

«۳۴»

مَجَالِسُ الْمُفِيدِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَاشِمِيِّ عَنْ أَبِی حَفْصٍ الْعَطَّارِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: جَاءَنِی جَبْرَئِيلُ فِی سَاعَةٍ لَمْ يَكُنْ يَأْتِينِی فِيهَا فَقُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ لَقَدْ جِئْتَنِی فِی سَاعَةٍ وَ يَوْمٍ لَمْ تَكُنْ تَأْتِينِی فِيهِمَا لَقَدْ أَرْعَبْتَنِی قَالَ وَ مَا يَرُوعُكَ يَا مُحَمَّدُ وَ قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ ما تَأَخَّرَ قَالَ بِمَا ذَا بَعَثَكَ رَبُّكَ قَالَ يَنْهَاكَ رَبُّكَ عَنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ وَ شُرْبِ الْخُمُورِ وَ مُلَاحَاةِ الرِّجَالِ وَ أُخْرَى هِيَ لِلْآخِرَةِ وَ الْأُولَى يَقُولُ لَكَ رَبُّكَ يَا مُحَمَّدُ مَا أَبْغَضْتُ وِعَاءً قَطُّ كَبُغْضِی بَطْناً مَلْآناً(۱).

**[ترجمه]مجالس المفید: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که جبرئیل نابهنگام بر من نزول کرد، گفتم: ای جبرئیل نابهنگام آمدی و مرا نگران کردی، گفت از چه نگرانی ای محمّد با این که خدا آمرزیده گناه تو را که پیش بوده یا پس از این آید، گفت: بر چه پروردگارت تو را مبعوث کرده؟ ، گفت پروردگارت تو را بازداشته از پرستش بتان و نوشیدن می ها و ستیزه با مردان، و خصلت دیگر برای دنیا و سرای دیگر پروردگار به تو می فرماید: ای محمّد هرگز دشمن ندارم ظرفی مانند شکمی پر - . امالی: المفید: ۱۲۱ - .

**[ترجمه]

«۳۵»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله علیه و آله: إِيَّاكُمْ وَ الْبِطْنَةَ فَإِنَّهَا مَفْسَدَةٌ لِلْبَدَنِ وَ مَوْرَثَةٌ لِلسَّقَمِ وَ مَكْسَلَةٌ عَنِ الْعِبَادَةِ وَ رُوِيَ مَنْ قَلَّ طَعَامُهُ صَحَّ بَدَنُهُ وَ صَفَا قَلْبُهُ وَ مَنْ كَثُرَ طَعْمُهُ سَقِمَ بَدَنُهُ وَ قَسَا قَلْبُهُ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: از شکم پری دوری کنید که تن را تباه کند و بیماری آورد و از عبادت باز دارد، در روایت است که هر کس خوراکش کم باشد، تنش سالم و دلش روشن است و پرخور تنش بیمار و دلش به قساوت گرفتار است .

**[ترجمه]

باب ۶ آخر فی ذم التجشؤ و ما یفعل أو یقال عنده

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله: إِذَا تَجَشَّيْتُمْ

ص: ۳۳۸

۱- ۱. أمالی المفید: ۱۲۱.

فَلَا تَرْفَعُوا جُشَاكُمْ إِلَى السَّمَاءِ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: چون آروغ زنید تا آسمان صدای آن را بر نیاورید - .المحاسن: ۴۴۷ - .

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَطْوَلُكُمْ جُشْئاً فِي الدُّنْيَا أَطْوَلُكُمْ جُوعاً يَوْمَ الْقِيَامَهِ.

قَالَ وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَجُلًا يَتَجَشَّأُ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ قَصِّرْ مِنْ جُشَائِكَ فَإِنَّ أَطْوَلَ النَّاسِ جُوعاً يَوْمَ الْقِيَامَهِ أَكْثَرُهُمْ شِبَعاً فِي الدُّنْيَا(۲).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: آروغ درازتر شما گرسنگیش روز جزا درازتر باشد.

در حدیث دیگر است از امام جعفر صادق علیه السّلام که رسول خدا آروغ مردی را شنید، فرمود: ای بنده خدا آروغت را بکاه که گرسنه تر مردم در روز رستاخیز سیرتر آنان است در این جهان. - . المحاسن: ۴۴۷ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَطْوَلُكُمْ جُشَاءً أَطْوَلُكُمْ جُوعاً يَوْمَ الْقِيَامَهِ(۳).

**[ترجمه]المکارم: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: هر کدام شما آروغش درازتر است روز رستاخیز گرسنگی او درازتر است - . مکارم الاخلاق: ۱۶۹ - .

**[ترجمه]

«۴»

رَوْضَهُ الْوَاعِظِينَ، رَوَى عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَنْ أَبِي جُحَيْفَهَ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَا أَتَجَشَّأُ فَقَالَ يَا أَبَا جُحَيْفَهَ اخْفِضْ جُشَاءَكَ فَإِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ شِبَعاً فِي الدُّنْيَا أَطْوَلُهُمْ جُوعاً يَوْمَ الْقِيَامَهِ.

**[ترجمه]روضه الواعظین: از علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت است که ابو جحیفه گفت: نزد رسول خدا صلی اللّه علیه

و آله آمدم و آروغ میزدم، فرمود: ای ابو جحیفه آروغت را فرو گیر زیرا سیرتر مردم در این جهان گرسنه تر آنانند در قیامت.

**[ترجمه]

بیان

فی القـاموس جشأت نفسه کجعل جشوءا نهضت و جاشت من حزن أو فزع و ثارت للقی ء و التجشّؤ تنفس المعـده کالتجشـئه و الاـسم کهمزه و فی الصـحاح تجشـأت تجشـئوا و التجشـئه مثله و الاسم الجشاءه علی فعال و فی المصـباح تجشأ الإنسان تجشأ و الاسم الجشاء وزان غراب و هو صوت مع ریح یحصل من الفم عند حصول الشـبع انتهی و المراد بالخفض هنا إما عدم الرفع إلی السـماء أو کنایه عن التقلیل و التسـکین و عدم الإتیان بما یوجبه من الامتلاء کما یدل علیه التعلیل قال فی القاموس الخفض ضد الرفع و غض الصوت و خفض القول یـا فلاـن لینه و الأـمر هونه و قـال فی الـدروس یکره کثره الأکـل و ربمـا حرم إذا أدی إلی الضرر و یکره رفع الجشأ إلی السماء.

۱– ۱. المحاسن ۴۴۷.

۲– ۲. المحاسن ۴۴۷.

۳– ۳. مکارم الأخلاق ۱۶۹.

**[ترجمه]در مصباح گفته: جشأت نفسه کجعل جشوءا یعنی از حزن ونگرانی به حرکت در آمد و قی را به حرکت در آورد و التجشّؤ همان تنفس معده است.در صحاح نیز مانند آن آمده است. همچنین در مصباح آمده تجشأ الإنسان تجشأ و الاسم الجشاء وزان غراب یعنی آروغ آواز باداری است که هنگام سیری از گلو برآید. پایان.، و فرو داشتن آن یا به معنی بلند نکردن آن به آسمان است یا کنایه از کاستن و نگهداشتن آن وانجام ندادن آنچه منجر به آن می شود همان طور که در بیان علت آن آمده است. در قاموس گفته فروکاستن ضد بلند کردن است وبه معنی پایین آوردن صدا وکلام می باشد. ودر الدروس گفته پرخوری مکروه است وچه بسا حرام است اگر منجر به ضرری شود و بلند کردن صدای آروغ به آسمان مکروه است .

**[ترجمه]

باب ۷ الغداء و العشاء و آدابهما

الآیات

الکهف: آتِنا غَداءَنا لَقَدْ لَقِینا مِنْ سَفَرِنا هذا نَصَباً(۱)

مریم: وَ لَهُمْ رِزْقُهُمْ فِیها بُکْرَهً وَ عَشِیًّا(۲)

lt;meta info="- ءَاتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِینَا مِن سَفَرِنَا هَاذَا نَصَبًا - . الکهف / ۶۲ -

{ «غذایمان را بیاور که راستی ما از این سفر رنج بسیار دیدیم}.

- وَ لَهُمْ رِزْقُهُمْ فِیهَا بُکْرَهً وَ عَشِیًّا - . مریم / ۶۲ -

{ و روزی شان صبح و شام در آنجا [آماده] است}

**[ترجمه]

تفسیر

قال الطبرسی رحمه الله الغداء طعام الغداه و العشاء طعام العشی و الإنسان إلی الغداء أشد حاجه منه إلی العشاء و قال قال المفسرون لیس فی الجنه شمس و لا قمر فیکون لهم بکره و عشیا و المراد أنهم یؤتون رزقهم علی ما یعرفونه من مقدار الغداه و العشاء و قیل کانت العرب إذا أصاب أحدهم الغداء و العشاء أعجب به و کانت تکره الوجبه و هی الأکله الواحده فی الیوم فأخبر الله تعالی أن لهم فی الجنه رزقهم بکره و عشیا علی قدر ذلک الوقت و لیس ثم لیل و إنما هو ضوء و نور عن قتاده و قیل إنهم یعرفون مقدار اللیل بإرخاء الحجب و فتح الأبواب انتهی (۳).

و أقول یظهر من بعض الأخبار أن هذا وصف جنه الدنیا فلا إشکال قال علی بن إبراهیم ذلک فی جنات الدنیا قبل القیامه و

الدليل على ذلك بكره و عشيا فالبكره و العشى لا تكون فى الآخره فى جنات الخلد و إنما يكون الغدو و العشى فى جنات الدنيا التى تنتقل إليها أرواح المؤمنين و تطلع فيها الشمس و القمر انتهى (۴).

و على التقادير فيها إيماء إلى استحباب التغدى و التعشى و الجمع بينهما و الاكتفاء بهما إذ لو كان يحسن الأكل بينهما لكان ذكره فى مقام الامتنان أنسب و كان البكره شامل لما قبل الزوال و التعشى لما بعده إلى مضى شى ء من الليل أو إلى آخره كما مر مرارا.

ص: ۳۴۰

۱- ۱. الكهف: ۶۲.

۲- ۲. مريم: ۶۲.

۳- ۳. مجمع البيان ۳ ر ۵۲۱.

۴- ۴. تفسير علىّ بن إبراهيم: ۴۱۲.

**[ترجمه]طبرسی- ره- گفته: چاشت خوراک بامدادی است و شام خوراک شبانه و آدمی به خوراک بامداد نیازمندتر است از شام، گوید: مفسّران گفته اند در بهشت خورشید و ماه نیستند تا بامداد و شام داشته باشند، و مقصود این است که فاصله خوراک آن ها به همان اندازه است که شناخته اند از بامداد تا شام و به قولی عرب پسنده داشت که چاشت و شام یابد و یک وعده خوراک را در شبانه روز بد می داشت و خدا گزارش داد که در بهشت هم چاشت باشد و هم شام به فاصله میان بامداد و عشاء با اینکه شبی در بهشت نیست و همه روشنی و درخشندگی است. از قتاده روایت شده است، و به قولی اهل بهشت اندازه شب را به میزان انداختن پرده ها و بستن در می شناسند. پایان.

گویم

از برخی اخبار برآید که این وصف بهشت دنیا است و اشکالی ندارد، علی بن ابراهیم گفته: این در بهشت های دنیا و قبل از قیامت است دلیل آن بامداد و شام است زیرا در آخرت و بهشتِ جاوید، بامداد و شامی در کار نیست و همانا این ها در بهشت دنیایند که جان مؤمنان پس از مردن بدان جا رود و خورشید و ماه در آن بتابند- پایان.

و به هر تقریر در این آیه اشاره ای است به استحباب چاشت خوردن و شام خوردن و جمع میان آن ها در شبانه روز و اکتفا به آن دو، زیرا اگر خوراک میان آن دو نیکو بود یاد آن در مقام امتنان و تشویق بدان سزاوارتر بود، و بامداد تا پیش از نیمه روز را شامل می شود. و شام پس از نیم روز است تا پاسی از شب یا تا پایان شب، چنانچه چند بار گذشت.

**[ترجمه]

روایات

«۱»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: مَنْ أَرَادَ الْبَقَاءَ وَ لَا بَقَاءَ فَلْيُبَاكِرِ الْغَدَاءَ وَ لْيُجَيِّدِ الْحِذَاءَ وَ لْيُخَفِّفِ الرِّدَاءَ وَ لْيُقِلَّ غِشْيَانَ النِّسَاءِ(۱).

**[ترجمه]العیون:امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند: هر کس بقا خواهد با اینکه بقائی نباشد باید بامداد چاشت خورد و کفش خوب بپوشد و ردا و جامه سبک به تن کند، و کمتر با زنان در آمیزد - . عیون اخبار الرضا۲ : ۳۸ - .

**[ترجمه]

«۲»

صَحِيفَةُ الرِّضَا، عَنْهُ عليه السلام: مِثْلَهُ (۲).

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَبَشِيٍّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى وَ جَعْفَرِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي غُنْدَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليهما السلام: مِثْلَهُ وَ لَيْسَ فِيهِ وَ لْيُجَيِّدِ الْحِذَاءَ(۳).

**[ترجمه]در صحیفه رضا مانندش آمده است - . صحیفه الرضا : ۱۳ - .

در مجالس شیخ: نیز مانندش روایت شده است ودر آن «کفش خوب بپوشد»نیامده است - . امالی الطوسی ۲: ۲۷۹ - .

**[ترجمه]

بيان

البقاء الأول امتداد العمر و الثانی الأبديه و استدرک ذلک لئلا یتوهم أن المراد به الثانی و مباکره الغداء المبادره به و إیقاعه أول النهار و الحذاء بالکسر النعل و قیل هنا کنایه عن الزوجه و الرداء بالکسر ما یلبس فوق الثیاب و قال فی النهایه

فی حدیث علی علیه السلام من أراد البقاء و لا بقاء فلیخفف الرداء قیل و ما خفه الرداء قال قله الدین.

سمی رداء لقولهم دینک فی ذمتی و عنقی و لازم فی رقبتی و هو موضع الرداء و هو الثوب أو البرد الذی یضعه الإنسان علی عاتقیه بین کتفیه و فوق ثیابه.

**[ترجمه]بقاء نخست درازی عمر است و بقاء دوم که نیست جاویدانگی است و بدان اشاره شد تا از بقاء جاویدانی توهم نشود، گفتند: کفش در اینجا کنایه از همسر است و رداء روپوش است، در نهایه گفته: در حدیثی از امام علی علیه السّلام است که هر که بقاء خواهد با آنکه بقائی نباشد باید رداء سبک سازد، گفته شد: سبکی رداء چیست فرمود: وام کم، وام را رداء نامیده چون گویند وام تو بر ذمه من و بر گردن من، وآن جای رداء است که جامه ای است یا بردی که روی جامه ها به دوش اندازند .

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ نُعَيْمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ لَا يَخْرُجَ مِنْ بَيْتِهِ حَتَّى يَطْعَمَ فَإِنَّهُ أَعَزُّ لَهُ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که شایسته است که مؤمن تا چیزی نخورد از خانه اش به در نیاید، زیرا آن برایش آبرومندانه تر است - المحاسن : ۳۹۷ - ۳۹۸ - .

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ يَرْفَعُهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَأْخُذَ فِي حَاجَةٍ فَكُلْ كِسْرَةً بِمِلْحٍ فَإِنَّهُ أَعَزُّ لَكَ وَ أَقْضَى لِلْحَاجَةِ(۵).

و منه عن أبيه عن ابن أبی عمير عن حماد بن عثمان عن أبی عبد الله عليه السلام: مثله (۶).

ص: ۳۴۱

۱- ۱. عيون الأخبار ۲ ر ۳۸.

۲- ۲. صحيفه الرضا ۱۳.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ۲ ر ۲۷۹.

۴- ۴. المحاسن ۳۹۷- ۳۹۸.

۵- ۵. المحاسن ۳۹۷- ۳۹۸.

۶- ۶. المحاسن ۴۴۹.

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفرصادق عليه السّلام فرمودند كه: چون خواهى دنبال كارى بروى تكه نانى با نمك بخور كه برايت آبرومندتر و نياز برآورتر است - . المحاسن: ۳۹۷ - ۳۹۸ - .

المحاسن: بسند ديگر مانندش را روايت كرده است - .المحاسن: ۴۴۹ - .

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّضْرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ صَامِتٍ عَنِ ابْنِ أَخِي شِهَابِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَا أَلْقَى مِنَ الْأَوْجَاعِ وَ التُّخَمِ فَقَالَ تَغَدَّ وَ تَعَشَّ وَ لَا تَأْكُلْ بَيْنَهُمَا شَيْئاً فَإِنَّ فِيهِ فَسَادَ الْبَدَنِ أَ مَا سَمِعْتَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ- لَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيها بُكْرَةً وَ عَشِيًّا(۱).

الطب، [طب الأئمه عليهم السلام] عن محمد بن عبد الله العسقلانى عن النضر بن سويد عن على بن أبى الصلت ابن أخى شهاب: مثله (۲).

**[ترجمه]المحاسن: ابن اخى شهاب بن عبد ربه روايت مى كند كه به امام جعفر صادق عليه السّلام از دردها و ناگوارى خوراك شكوه كردم، فرمود: چاشت و شام بخور و ميان آن ها چيزى مخور كه تباهى تن آورد آيا نشنيدى كه خداوند عزّ و جلّ كه فرمايد «و روزيشان صبح و شام در آنجا [آماده] است» - . المحاسن : ۴۲۰ - .

در الطّب مانندش آمده است - . المحاسن: ۴۲. - .

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: عَشَاءُ الْأَنْبِيَاءِ بَعْدَ الْعَتَمَهِ فَلَا تَدَعُوا الْعَشَاءَ فَإِنَّ تَرْكَ الْعَشَاءِ خَرَابُ الْبَدَنِ (۳).

المكارم، عن أمير المؤمنين عليه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امير المؤمنين عليه السّلام فرمودند كه: شام خوردن پيغمبران پس از نماز عشاء بوده است، شام خوردن را رها نكنيد، كه مايه ويرانى تن است - . طب الائمه: ۵۹ - .

المكارم: از اميرالمؤمنين على عليه السّلام مانندش را روايت كرده است - . مكارم الاخلاق: ۲۲۳ - .

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِی الْحَلَّالِ قَالَ: تَعَشَّيْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ الْعَشَاءُ بَعْدَ الْعِشَاءِ الْآخِرَهِ عَشَاءُ النَّبِيِّينَ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند که: خوردن عشاء پس از نماز عشاء سنت انبیاء است - . المحاسن: ۴۲۱ - .

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَرْكُ الْعَشَاءِ خَرَابُ الْبَدَنِ (۶).

**[ترجمه]محمد بن مروان از امام جعفر صادق علیه السلام روایت می کند که فرمودند: ترک شام موجب تباهی تن است.

**[ترجمه]

بيان

قال فی المصباح العشی قيل ما بين الزوال إلى الصباح و قيل العشی و العشاء من صلاه المغرب إلى العتمه و عليه قول ابن فارس العشاءان المغرب و العتمه قال ابن الأنباری العشيه مؤنثه و ربما ذكرتها العرب على معنى العشی و قال بعضهم العشيه واحده جمعها عشی و العشاء بالكسر و المد ظلام الليل و بالفتح و المد الطعام الذی يتعشى به وقت العشاء و عشوت فلانا بالتثقيل و عشوته أطعمته العشاء و تعشيت أنا أكلت العشاء و فی القاموس العشوه بالفتح الظلمه كالعشواء أو ما بين أول الليل إلى ربعه و العشاء أول الظلام أو من المغرب إلى العتمه أو من زوال الشمس إلى طلوع الفجر و العشی

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۰.

۲- ۲. طبّ الأئمّه ۵۹.

۳- ۳. المحاسن: ۴۲۰.

۴- ۴. مكارم الأخلاق ۲۲۳.

۵- ۵. المحاسن ۴۲۱.

۶- ۶. المحاسن ۴۲۱.

و العشیه آخر النهار و العشی بالکسر و العشاء کسماء طعام العشی و تعشی أکله و عشاه أطعمه إیاه کعشاه و أعشاه.

**[ترجمه]در مصباح گفته: از نیمه روز تـا بامـداد را عشاء گوینـد، و به قولی از هنگام نماز مغرب است تا نماز عشاء و بر این پایه ابن فارس گفته: عشاءان دو نماز مغرب و عشاء هستند، و ابن انباری گفته: عشاء از آغاز تاریکی شب است با کسره عین و مـدّ و با فتـح عین و مدّ شامی است که خوردند در هنگام عشاء در قاموس گفته: عشوه با فتحه تاریکی است و میانه آغاز شـب است تـا یـک چهارم و عشاء آغاز تاریکی است یا میانه مغرب است تا نماز عشاء یا از نیمه روز تا سپیـده دم آینـده، و عشـیّ با کسره و عشاء خوراک شب است و تعشی أکله و عشاه یعنی آن را به او خوراند.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنِ الْمِیثَمِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ الْحَسَنُ مُنَادِی یَعْقُوبَ علیه السلام یُنَادِی کُلَّ غَدَاهٍ مِنْ مَنْزِلِهِ عَلَی فَرْسَخٍ أَلَا مَنْ أَرَادَ الْغَدَاءَ فَلْیَأْتِ آلَ یَعْقُوبَ وَ إِذَا أَمْسَی نَادَی أَلَا مَنْ أَرَادَ الْعَشَاءَ فَلْیَأْتِ آلَ یَعْقُوبَ.

وَ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو الْقَاسِمِ وَ یَعْقُوبُ بْنُ یَزِیدَ وَ النَّهِیکِیُّ عَنْ زِیَادٍ الْقَنْدِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سُلَیْمَانَ الْهَاشِمِی (۱):

الْکَافِی، عَنِ الْعِدَّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ إِلَی قَوْلِهِ قَالَ: إِنَّ یَعْقُوبَ کَانَ لَهُ مُنَادٍ یُنَادِی کُلَّ غَدَاهٍ إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: حسن جارچی یعقوب علیه السّلام بود و هر بامداد از خانه آن حضـرت تـا یـک فرسـنگ راه جـار می زد: هر که چـاشت خواهـد به خـانه آل یعقوب آیـد، و در شام جار می زد هر که شام خواهد به خانه آل یعقوب آید، بسند دیگر همین روایت را آورده است - . المحاسن: ۴۲۱ - .

الکافی: هم مضمون آن روایت شده است. - . الکافی ۶ : ۲۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

قـد مر أن ذلـک إنما کان لأن ابتلاءه بفقـد یوسف إنما کان لأنه بات لیله شـبعان و کان فی جواره طاعما و لم یطعمه فکان بعد رفع البلیه یفعل ذلک و یدل علی أن طعام الأنبیاء کان فی الغداء و العشاء معا و علی استحباب الدعوه إلی الطعام إلی فرسخ.

**[ترجمه]گـذشت که گرفتاری آن حضـرت به جـدائی از یوسف به این سـبب اتفاق افتاد که شبی سـیر خوابیـد و در کنارش گرسنه ای به سر برد که به او خوراک نداد و پس از رفع گرفتاری همواره این کار را انجام می داد. و دلالت دارد که خوراک پیغمبران در بامداد و شامگاهان هر دو با هم بوده و دعوت به خوراک تا یک فرسنگ راه مستحب است.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَوَّلُ خَرَابِ الْبَدَنِ تَرْکُ الْعَشَاءِ(۳).

و منه عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن هشام بن الحکم: مثله (۴).

**[ترجمه]المحاسن: از محمد باقر علیه السّلام فرمودند که: آغاز ویرانی تن نخوردن شام است - . المحاسن: ۴۲۱ - .

المحاسن: و به سند دیگر مانندش را آورده است. - . المحاسن: ۴۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی حُمَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْکَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تَدَعُوا الْعَشَاءَ وَ لَوْ عَلَی حَشَفَهٍ إِنِّی أَخْشَی عَلَی أُمَّتِی مِنْ تَرْکِ الْعَشَاءِ الْهَرَمَ فَإِنَّ الْعَشَاءَ قُوَّهُ الشَّیْخِ وَ الشَّابِ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: شام را ترک نکنید، گر چه با یک دانه خرمای پوسیده باشد که من برای امتم از نخوردن شام بیم پیر شدن آن ها را دارم زیرا شام خوردن نیروی پیر و جوان است - . المحاسن: ۴۲۱ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الحشف بالتحریک أردأ التمر أو الضعیف لا نوی له أو الیابس الفاسد.

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۱ و مثله ص ۳۹۹ و لیس فیه[الحسن].

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۲۸۷.

۳- ۳. المحاسن ۴۲۱.

۴- ۴. المحاسن ۴۲۱.

۵- ۵. المحاسن ۴۲۱.

**[ترجمه]حشف بدترین خرما است یا خرمای ضعیفی که هسته ندارد و یا خشک وفاسد است.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَرْکُ الْعَشَاءِ مَهْرَمَهٌ وَ قَالَ أَوَّلُ انْهِدَامِ الْبَدَنِ الْعَشَاءُ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که نخوردن شام پیری آور است و آغاز ویرانی تن نخوردن شام است.

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَرْکُ الْعَشَاءِ مَهْرَمَهٌ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: اما جعفر صادق علیه السلام فرمودند: نخوردن شام باعث پیری می شود - . المحاسن: ۴۲۲ - .

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَرْکُ الْعَشَاءِ مَهْرَمَهٌ وَ یَنْبَغِی لِلرَّجُلِ إِذَا أَسَنَّ أَنْ لَا یَبِیتَ إِلَّا وَ جَوْفُهُ مُمْتَلِئٌ مِنَ الطَّعَامِ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: اما جعفر صادق علیه السلام فرمودند که: نخوردن شام باعث پیری است و شایست است که فرد زمانی که خواست بخوابد، حتما شکمش از غذا پر باشد - . المحاسن : ۴۲۲ - .

**[ترجمه]

بیان

قال فی الفائق. قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: تَعَشَّوْا وَ لَوْ بِکَفٍّ مِنْ حَشَفٍ فَإِنَّ تَرْکَ الْعَشَاءِ مَهْرَمَهٌ. أَیْ مَظِنَّهٌ لِلضَّعْفِ وَ الْهَرَمِ وَ کَانَتِ الْعَرَبُ تَقُولُ تَرْکُ الْعَشَاءِ یَذْهَبُ بِلَحْمِ الْکَاذَهِ وَ فِی الصِّحَاحِ الْکَاذَتَانِ مَا نَتَأَ مِنَ اللَّحْمِ فِی أَعَالِی الْفَخِذِ وَ قَالَ فِی النِّهَایَهِ أَیْ مَظِنَّهٌ لِلْهَرَمِ قَالَ الْقُتَیْبِیُّ هَذِهِ الْکَلِمَهُ جَارِیَهٌ عَلَی أَلْسِنَهِ النَّاسِ وَ لَسْتُ أَدْرِی أَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ابْتَدَأَهَا أَمْ کَانَتْ

تُقَالُ قَبْلَهُ.

**[ترجمه]در الفائق گفته: پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: شام بخورید گر چه مشتی خرمای پوسیده باشد زیرا نخوردن شام پیری آور است و عرب می گویند: شام نخوردن گوشت بالای ران را بریزد، در نهایه گفته: جمله شام نخوردن پیری آور است زبانزد مردم است و من نمی دانم رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله آن را آغاز کرده یا پیش از او هم بوده است.

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَيْلَةً وَ هُوَ يَتَعَشَّى فَقَالَ يَا مُفَضَّلُ ادْنُ وَ كُلْ قُلْتُ قَدْ تَعَشَّيْتُ فَقَالَ ادْنُ وَ كُلْ فَإِنَّهُ يُسْتَحَبُّ لِلرَّجُلِ إِذَا اكْتَهَلَ أَنْ لَا يَبِيتَ إِلَّا وَ فِی جَوْفِهِ طَعَامٌ حَدِيثٌ فَدَنَوْتُ فَأَكَلْتُ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: مفضل بن عمر فرمود شبی نزد امام جعفر صادق علیه السّلام رفتم و او شام می خورد، فرمود: ای مفضّل نزدیک شو و بخور، گفتم: شام خوردم، فرمود: بیا و بخور که خوب است که آدمی شب نگذراند جز که در درونش خوراک تازه باشد، سپس نزدیک رفتم و خوردم. - . المحاسن : ۴۲۲ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس اكتهل صار كهلا قالوا و لا تقل كهل قوله طعام حديث أی قريب عهد بالنوم لأنه كان قد تعشى قبل.

**[ترجمه]در قاموس گفته اکتهل یعنی پیر شد و منظور از خوراک تازه یعنی نزدیک به زمان خواب زیرا او شام خورده بود.

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ وَ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: لَا خَيْرَ لِمَنْ دَخَلَ فِی السِّنِّ أَنْ يَبِيتَ خَفِيفاً يَبِيتُ مُمْتَلِياً خَيْرٌ لَهُ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: حماد بن ولید بن صبیح می گوید:شنیدم امام جعفر صادق علیه السّلام می فرمود: خوب نیست سالمند سبک بخوابد، شکمش پر باشد برایش بهتر است - . المحاسن : ۴۲۲ - .

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ،(۶) عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ ذَرِيحِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَنَاحٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: إِذَا اكْتَهَلَ الرَّجُلُ فَلَا يَدَعْ

ص: ۳۴۴

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۲.

۲- ۲. المحاسن: ۴۲۲.

۳- ۳. المحاسن: ۴۲۲.

۴- ۴. المحاسن: ۴۲۲.

۵- ۵. المحاسن: ۴۲۲.

۶- ۶. المحاسن: ۴۲۲.

أَنْ يَأْكُلَ بِاللَّيْلِ شَيْئاً لِأَنَّهُ أَهْدَأَ لِنَوْمِهِ وَ أَطْيَبُ لِنَكْهَتِهِ.

**[ترجمه]المحاسن: امام رضا عليه السّلام فرموده اند: خوب نيست سالمند سبک بخوابد، شكمش پر باشد برايش بهتر است، زيرا شكم پر خواب آرام ترى آرد و دهان را خوشبو كند - . المحاسن: ۴۲۲ - .

**[ترجمه]

بيان

فى النهايه الهدأه و الهدوء السكون عن الحركات.

**[ترجمه]در نهايه آمده الهدأه و الهدوء يعنى سكون وبى حركتى

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ وَ هُوَ الْخُتَّلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَوْماً يَقُولُ: مَنْ تَرَكَ الْعَشَاءَ لَيْلَةَ السَّبْتِ وَ لَيْلَةَ الْأَحَدِ مُتَوَالِيَتَيْنِ ذَهَبَتْ مِنْهُ قُوَّةٌ لَمْ تَرْجِعْ إِلَيْهِ أَرْبَعِينَ يَوْماً(۱).

**[ترجمه]المحاسن: جميل بن دراج مى گويد: شنيدم امام جعفر صادق عليه السّلام روزى مى فرمود: هر كه شب شنبه و يک شنبه دنبال هم شام نخورد، نيروئى از او برود كه تا چهل روز به او باز نگردد. - . المحاسن: ۴۲۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْمَدِينِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ تَرَكَ الْعَشَاءَ نَقَصَتْ عَنْهُ قُوَّةٌ وَ لَا تَعُودُ إِلَيْهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند: هر كس كه شام نخورد، نيرويش بكاهد و باز نگردد - . المحاسن: ۴۲۳ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ: كَانَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام لَا يَدَعُ الْعَشَاءَ وَ لَوْ كَعْكَةً وَ كَانَ يَقُولُ إِنَّهُ قُوَّةٌ لِلْجِسْمِ قَالَ وَ لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَالَ وَ صَالِحٌ لِلْجِمَاعِ (۳).

المكارم، عنه علیه السلام: مثله (۴)

**[ترجمه]المحاسن: روایت شده که ابو الحسن علیه السّلام شام خوردن را رها نمی کرد گر چه با یک گرده خرد باشد، و می فرمود: نیروی تن است و چنان دانم که فرمود: برای جماع شایسته است - . المحاسن: ۴۲۳ - .

در مکارم: مانندش آمده است - . مکارم الاخلاق: ۲۲۳ - .

**[ترجمه]

بيان

قيل الكعك بالفتح الخبز المحترق و قيل هو الخبز اليابس و قيل هو الخبز الغليظ الذي يطبخ في التنور على حجاره محماه.

**[ترجمه]کعک با فتح نان پختهویا نان خشک است وگفته شده نان ضخیمی است که در تنور روی سنگ داغ پخته شده است.

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: لَا تَدَعِ الْعَشَاءَ وَ لَوْ بِثَلَاثِ لُقَمٍ بِمِلْحٍ قَالَ وَ مَنْ تَرَكَ الْعَشَاءَ لَيْلَةً مَاتَ عِرْقٌ فِي جَسَدِهِ لَا يَحْيَا أَبَداً.

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ تَرَكَ الْعَشَاءَ لَيْلَةَ السَّبْتِ وَ لَيْلَةَ الْأَحَدِ مُتَوَالِيَتَيْنِ ذَهَبَ مِنْهُ مَا لَا يَرْجِعُ إِلَيْهِ أَرْبَعِينَ يَوْماً.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: لَا يَنْبَغِي لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ أَنْ يَنَامَ إِلَّا وَ جَوْفُهُ مُمْتَلِئٌ مِنَ الطَّعَامِ فَإِنَّهُ أَهْدَأُ لِنَوْمِهِ وَ أَطْيَبُ لِنَكْهَتِهِ (۵).

**[ترجمه]المکارم: امام صادق علیه السّلام فرمودندکه: شام خوردن را رها مکن گر چه سه لقمه باشد با نمک، سپس فرمود: هر که شام نخورد رگی در تنش بمیرد که هرگز زنده نشود.

رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: هر که شب شنبه و یک شنبه پی هم شام نخورد از او نیروئی رود که تا چهل روز باز نگردد، و از امام صادق علیه السّلام است که نشاید سالمند پیر بخوابد جز که درونش پر باشد زیرا آرام تر خوابد و دهانش را خوشبو کند - . مکارم الاخلاق: ۲۲۳ - .

**[ترجمه]

«۲۲»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِذَا صَلَّيْتَ الْفَجْرَ فَكُلْ كِسْرَةً تُطَيِّبْ بِهَا نَكْهَتَكَ وَ تُطْفِئْ بِهَا حَرَارَتَكَ وَ تُقَوِّمْ بِهَا أَضْرَاسَكَ وَ تَشُدَّ بِهَا لِثَتَكَ وَ تَجْلِبْ بِهَا رِزْقَكَ وَ تُحَسِّنْ بِهَا خُلُقَكَ.

ص: ۳۴۵

۱- ۱. المحاسن ۴۲۳.

۲- ۲. المحاسن ۴۲۳.

۳- ۳. المحاسن ۴۲۳.

۴- ۴. مكارم الأخلاق ۲۲۳.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ۲۲۳.

وَ عَنْ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عليه السلام: أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّى صَلَاةَ الْغَدَاةِ ثُمَّ يَثْبُتُ فِى مُصَلَّاهُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّى صَلَاةً طَوِيلَةً ثُمَّ يَرْقُدُ رَقْدَةً ثُمَّ يَسْتَيْقِظُ فَيَدْعُو بِالسِّوَاكِ فَيَسْتَنُّ ثُمَّ يَدْعُو بِالْغَدَاءِ(۱).

**[ترجمه]دعوات راوندی: امام صادق علیه السّلام فرمود: چون نماز فجر را خواندی تکه نانی بخور تا بوی دهانت خوش شود و گرمی تو بدان فرو نشیند و دندان هایت بر جا شوند و لثه ات محکم گردد و روزی خود را با آن به دست آری و اخلاقت خوش گردد،و از زین العابدین علیه السّلام روایت شده است که: نماز صبح را می خواند و بر روی جانمازش می ماند تا خورشید برآید و آنگه برمی خاست و نمازی دراز می خواند و آنگاه اندکی می خوابید، و بیدار می شد و مسواک می خواست و مسواک می زد، سپس چاشت می خواست.

**[ترجمه]

«۲۳»

الشِّهَابُ، قَالَ صلی الله علیه و آله: تَعَشَّوْا وَ لَوْ بِكَفٍّ مِنْ حَشَفٍ فَإِنَّ تَرْكَ الْعَشَاءِ مَهْرَمَةٌ.

الضوء العشاء بالفتح طعام أول الليل و هو خلاف الغداء و الحشف أراد التمر و هذا أمر منه عليه السلام بالتعشى و لو لم يكن إلا قليلا تافها ليكون ذلك عونا على عباده الليل و زياده قوه على الطاعه و إنما يخاطب به أصحابه فإنهم كانوا يخففون المطعم و يقنعون باليسير تزهدا و تقشفا و قله رغبه فى الرغب فحثهم على التعشى تقويه لهم على العباده و ما هم بصدده من المجاهده.

فأما الطب فإنهم يذكرون أنه يضر بالنفس و قد قال بعضهم ممدوده يورث مقصوره يعنى العشاء يورث العشا و هو الشبكره و الهرم كبر السن يعنى عليه السلام أن تركه مدعاه إلى ضعف البدن الذى ينشأ من كبر السن و قد خرج بعض الطب له وجها على ما كان يهواه فقال إن النبى صلى الله عليه و آله إنما قال ذلك نهيا عن طعام الليل و قال تركه مهرمه أى أنه يطول العمر عن تركه حتى يهرم و الصحيح ما تقدم و أول الكلام يدل عليه ثم إنه كان يشفق على أصحابه و يتعهدهم بما يرجع عليهم بالقوه لمكابدتهم الطاعات البدنيه و كانوا يؤثرون على أنفسهم و يقنعون بما دون الشبع و يتواصون بذلك و فائده الحديث الأمر بالتعشى لمن قام بالليل و راوى الحديث أنس.

**[ترجمه]الشهاب:پیامبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: شام بخورید و گرچه مشتی خرما پوسیده باشد زیرا شام نخوردن پیری آور است - . الاطعمه ترمذی: باب ۴۶ - .

الضوء: عشاء به فتح خوراک سر شب است در برابر چاشت، حشف پست ترین خرماست، فرمان آن حضرت به شام خوردن گرچه آن شام اندک و بی مایه باشد برای کمک بر عبادت در شب است و فزونی توان طاعت، و همانا خطاب او به یاران او است که کم می خوردند و به اندک قانع بودند و زهد پیشه بودند و آن ها را به شام خوردن تشویق کرد تا نیروی عبادت یابند و آماده جهاد باشند، و در پزشکی گویند زیان دارد و یکی گفته شام خوردن مایه کوری است و فرموده شام نخوردن مایه سستی تن است که از پیریست، و یک پزشکی سخن پیغمبر را بدلخواه خود تفسیر کرده و گفته: منظور پیغمبر صلی اللّه علیه و آله منع از شام خوردن است که فرموده نخوردنش پیری آورد یعنی عمر را دراز کند تا به پیری رسد و درست همان است که

گذشت و آغاز سخن بر آن دلالت دارد. چه که آن حضرت نسبت به یارانش مهربان بود و از آنها حمایت می کرد به وسیله آنچه به آنها نیرو دهد برای پرداخت عبادات بدنی، آنان دیگران را بر خود مقدم می داشتند و به کمتر از سیر شدن قناعت می کردند و با هم همدردی می کردند، فائده حدیث فرمان شام خوردن است و راوی حدیث انس است.

**[ترجمه]

«۲۴»

الْکَافِی، عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ ذَرِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الشَّیْخُ لَا یَدَعُ الْعَشَاءَ وَ لَوْ بِلُقْمَهٍ(۲).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند که پیر شام خوردن را ترک نکند، گرچه یک لقمه باشد - . الکافی ۶ : ۲۸۹ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ بَکْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ

۱- ۱. راجع سنن الترمذی کتاب الاطعمه الباب ۴۶.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۲۸۹.

إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي عَلِيٍّ اللَّهَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَا يَقُولُ أَطِبَّاؤُكُمْ فِي عَشَاءِ اللَّيْلِ قُلْتُ إِنَّهُمْ يَنْهَوْنَّا عَنْهُ قَالَ فَإِنِّي آمُرُكُمْ بِهِ (۱).

**[ترجمه]الکافی: ابو علی لهبی می گوید که امام جعفر صادق علیه السّلام به من فرمودند: پزشک های شما در باره شام خوردن به شما چه می گویند؟ گفتم ما را از آن باز دارند، فرمود راستش من شما را بدان وادارم - . الکافی ۶: ۲۸۹ و ۳۰۰ - .

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: طَعَامُ اللَّيْلِ أَنْفَعُ مِنْ طَعَامِ النَّهَارِ(۲).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که خوراک شب بهتر از خوراک روز است - . الکافی: ۶ : ۲۸۹ و ۳۰۰ - .

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، بِإِسْنَادِهِ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: إِنَّ فِي الْجَسَدِ عِرْقاً يُقَالُ لَهُ الْعَشَاءُ فَإِذَا تَرَكَ الرَّجُلُ الْعَشَاءَ لَمْ يَزَلْ يَدْعُو عَلَيْهِ ذَلِكَ الْعِرْقُ حَتَّى يُصْبِحَ يَقُولُ أَجَاعَكَ اللَّهُ كَمَا أَجَعْتَنِي وَ أَظْمَأَكَ اللَّهُ كَمَا أَظْمَأْتَنِي فَلَا يَدَعَنَّ أَحَدُكُمُ الْعَشَاءَ وَ لَوْ بِلُقْمَةٍ مِنْ خُبْزٍ أَوْ بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ(۳).

**[ترجمه]الکافی: امام رضا علیه السّلام فرمودند که: در تن رگی است به نام عشاء که هر که شام نخورد پیوسته بر او نفرین کند تا بامداد گوید: خداوند تو را گرسنه دارد چنانچه مرا گرسنه داشتی و تشنه ات دارد چنانچه مرا تشنه داشتی کسی از شما خوردن شام را ترک نکند، گرچه یک لقمه نان یا نوشی آب باشد - . الکافی ۶ : ۲۸۹ و ۳۰۰ - .

**[ترجمه]

بیان

هذا الدعاء تمثیل لبیان تضرر ذلک العرق و وصول ضرره إلی البدن فکأنه یدعو و یستجاب له.

**[ترجمه]این نفرین، بیان همان زیان آن رگ و رسیدن زیانش به بدن است، گویا دعا کند و اجابت شود.

**[ترجمه]

«۲۸»

الْكَافِی، بِإِسْنَادِهِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ: تَعَشَّيْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَتَمَةً فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ عَشَائِهِ حَمِدَ اللَّهَ وَ قَالَ هَذَا عَشَائِی وَ عَشَاءُ آبَائِی الْحَدِيثَ (۴).

**[ترجمه]الكافی: داود بن كثير روايت می كند كه با امام جعفر صادق عليه السّلام شام خوردم و چون پايان داد، فرمود: الحمد للّه و فرمود: اين شام من و شام پدران من است - . الكافی ۶ : ۲۸۹ و ۳۰۰ - .

**[ترجمه]

باب ۸ ذم الأكل وحده و استحباب اجتماع الأيدی على الطعام و التصدق مما يؤكل

روايات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثَلَاثَةً الْآكِلَ زَادَهُ وَحْدَهُ وَ الرَّاكِبَ فِی الْفَلَاةِ وَحْدَهُ وَ النَّائِمَ فِی بَيْتٍ وَحْدَهُ (۵).

المحاسن، عن محمد بن عيسى: مثله (۶)

ص: ۳۴۷

۱- ۱. الكافی ۶ ر ۳۰۰ و ۲۸۹.

۲- ۲. الكافی ۶ ر ۳۰۰ و ۲۸۹.

۳- ۳. الكافی ۶ ر ۳۰۰ و ۲۸۹.

۴- ۴. الكافی ۶ ر ۳۰۰ و ۲۸۹.

۵- ۵. الخصال: ۹۳.

۶- ۶. المحاسن: ۳۹۸.

**[ترجمه]الخصـال: امـام على عليه السّـلام فرمودنـد كه رسول خـدا صـلى اللَّه عليه و آله سه تـا را لعنت كرد: آنكه توشه تنها خورد، آنكه تنها در بيابان سفر كند، آنكه تنها در خانه بخوابد - . الخصال : ۹۳ - .

المحاسن: مانند حديث فوق آمده است.

**[ترجمه]

بيان

ظـاهر الأصـحاب حمـل الجميع على الكراهه إلاـ مع فروض نـادره كخـوف التلف على مؤمن من الجوع أو منع واجب النفقه و كالسـفر مع ظن التلف إذا كان وحده و كما إذا ظن طريان مرض أو جنون فى النوم وحده و يقال إن اللعن البعد من رحمه الله و يحصل من المكروه أيضا و الأحوط العمل بالروايه فى الجميع.

**[ترجمه]ظـاهر اصـحاب حمـل همه اينهـا است بر كراهت جز در موارد انـدكى ماننـد ترس بر جـان خود يا منع واجب النفقه خود، و ماننـد مسافرت تنها كه در آن ظن تلف باشد، يا خوف از رخ دادن بيمارى يا ديوانگى در تنها خوابيدن، و به قولى لعن دورى از رحمت است و در كراهت هم هست و درست تر عمل به روايت است در همه اين موارد.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَعَانِي، وَ الْخِصَالُ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الطَّعَامُ إِذَا جَمَعَ أَرْبَعَ خِصَالٍ فَقَدْ تَمَّ إِذَا كَانَ مِنْ حَلَالٍ وَ كَثُرَتِ الْأَيْدِي عَلَيْهِ وَ سُمِّيَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فِي أَوَّلِهِ وَ حُمِدَ فِي آخِرِهِ (۱).

**[ترجمه]المعانى و الخصال: رسول خدا صـلى اللَّه عليه و آله فرمود: چون چهار خصلت در خوراك فراهم شوند كامل باشد: از حلال باشد و دست بسيارى در آن درآيد و با نام خدا تبارك و تعالى آغاز شود و با سپاسش پايان پذيرد. - . معانى : ۳۷۵، الخصال : ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ قَالَ: كَانَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام إِذَا أَكَلَ أُتِيَ بِصَحْفَةٍ فَتُوضَعُ قُرْبَ مَائِدَتِهِ فَيَعْمِدُ إِلَى أَطْيَبِ الطَّعَامِ مِمَّا يُؤْتَى بِهِ فَيَأْخُذُ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ شَيْئاً فَيُوضَعُ فِي تِلْكَ الصَّحْفَةِ ثُمَّ يَأْمُرُ بِهَا لِلْمَسَاكِينِ ثُمَّ يَتْلُو هَذِهِ الْآيَةَ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ثُمَّ يَقُولُ عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ لَيْسَ كُلُّ إِنْسَانٍ يَقْدِرُ عَلَى عِتْقِ رَقَبَةٍ فَجَعَلَ لَهُمُ السَّبِيلَ إِلَى الْجَنَّةِ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: معمر بن خلّاد می گوید چون خوراک برای امام رضا علیه السّلام آوردند از هر نوع بهتر آن را برمی گرفت و در یک سینی می نهاد و می فرمود به مستمندان دهند و این آیه را می خواند «خود و [لی] نخواست از گردنه [عاقبت نگری] بالا رَوَد» و آنگاه می فرمود: خدا عزّ و جلّ می دانست که همه کس توانا به آزاد کردن بنده نیست لذا راهی به بهشت برای آنان گشود - . المحاسن : ۳۹۲ - .

**[ترجمه]

بیان

فجعل لهم السبیل أی حیث خیر بین العتق و الإطعام فی قوله فَکُّ رَقَبَهٍ أَوْ إِطْعامٌ الآیه.

**[ترجمه]یعنی چون آن ها را میان آزاد کردن بنده و خوراندن بینوا مخیر کرد، و فرمود: فَکُّ رَقَبَهٍ أَوْ إِطْعامٌ، تا آخر آیه.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: طَعَامُ الْوَاحِدِ یَکْفِی الِاثْنَیْنِ وَ طَعَامُ الِاثْنَیْنِ یَکْفِی الثَّلَاثَهَ وَ طَعَامُ الثَّلَاثَهِ یَکْفِی الْأَرْبَعَهَ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که خوراک یک نفر برای دو نفر بس است و خوراک دو نفر برای سه نفر و خوراک سه نفر ، چهار نفر را کفایت کند - . المحاسن: ۳۸۹ - .

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ،(۴) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِیِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ مُکْرَمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّمَا ابْتُلِیَ یَعْقُوبُ بِیُوسُفَ علیهما السلام أَنَّهُ ذَبَحَ کَبْشاً سَمِیناً وَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ یُدْعَی قَیُّومَ مُحْتَاجٌ لَمْ یَجِدْ مَا یُفْطِرُ عَلَیْهِ فَأَغْفَلَهُ فَلَمْ یُطْعِمْهُ فَابْتُلِیَ بِیُوسُفَ قَالَ فَکَانَ بَعْدَ ذَلِکَ یُنَادِی مُنَادِیهِ کُلَّ صَبَاحٍ مَنْ لَمْ یَکُنْ صَائِماً فَلْیَشْهَدْ

۱- ۱. معانی الأخبار: ۳۷۵، الخصال: ۲۱۶.

۲- ۲. المحاسن: ۳۹۲ و زاد بعده[باطعام الطعام].

۳- ۳. المحاسن: ۳۹۸.

۴- ۴. المحاسن: ۳۹۸.

غَدَاءَ يَعْقُوبَ وَ إِذَا أَمْسَى نَادَى مَنْ كَانَ صَائِماً فَلْيَشْهَدْ عَشَاءَ يَعْقُوبَ.

**[ترجمه]المحاسن - . المحاسن : ۳۸۹ - : امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که همانا گرفتاری یعقوب بیوسف علیه السّلام از آن شد که قوچ فربهی سر برید و یکی از یارانش به نام فیوم نیازمند بود و نیافت خوراکی که با آن افطار کند و یعقوب بی خبر ماند و به او خوراکی نداد و گرفتار جدائی یوسف شد و پس از آن جارچی او هر بامداد جار می زد هر که روزه نیست به چاشت یعقوب آید و شب جار می زد هر که روزه است به شام یعقوب آید.

**[ترجمه]

أقول

قد أوردنا مثله بأسانيد فی كتاب النبوات.

**[ترجمه]مانندش را به چند سند در کتاب النبوّات آورده ایم.

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: إِذَا وُضِعَ الطَّعَامُ وَ جَاءَ السَّائِلُ فَلَا تَرُدُّوهُ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام علی علیه السّلام فرمودند که: چون خوراک نهند و مستمند آید او را ردّ نکنید.

**[ترجمه]

«۷»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ،: كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِذَا أَكَلَ لَقَّمَ مَنْ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَ إِذَا شَرِبَ سَقَى مَنْ عَنْ يَمِينِهِ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: روایت شده که پیغمبر صلّی الله علیه و آله در خوردن لقمه از جلوی خود می گرفت و در نوشیدن از دست راستش می نوشید - . المحاسن: ۴۲۳ - .

**[ترجمه]

«۸»

الـدَّعَائِمُ، عَنْ عَلِيٍّ علیه السـلام أَنَّهُ قَالَ: أَكْثَرُ الطَّعَـامِ بَرَكَةً مَا كَثُرَتْ عَلَيْهِ الْأَيْـدِى وَ قَـدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِى الِاثْنَيْنِ وَ طَعَامُ الِاثْنَيْنِ يَكْفِى الْأَرْبَعَةَ.

يعنى عليه السلام بالكفايه ما أجزأ و دفع الجوعه ليس ما أشبع و بلغ غايه الكفايه(۲)

**[ترجمه]الدعائم: امام على عليه السّـلام فرمودند كه پر بركت ترين خوراكى آن است كه دست بسـيار در آن باشد، و رسول خـدا صـلى اللَّه عليه و آله فرمود: خوراك يـك نفر براى دوتا و غـذا دو نفر چهار تا را بس است يعنى مى تواننـد بـدان اكتفاء كنند براى دفع گرسنگى نه اينكه همه آنها را به طور كامل سير كند - . دعائم الاسلام ۲: ۱۱۶ - .

**[ترجمه]

بيان

قوله يعنى تأويل ذكره المؤلف للحـديث و حاصـله أن المراد بطعام الواحـد ما يكون بقـدر شـبعه الكامل و بالكفايه ما يجتزى به دون ذلك و فى بعض روايات العامه كلوا جميعا و لا تفرقوا فإن طعام الواحـد يكفى الاثنين فيدل على أن الكفايه تنشأ من بركه الاجتماع و أن الجمع كلما كثر ازدادت البركه و الغرض التحريص على الاجتماع و أنه لا ينبغى للمرء أن يسـتحقر ما عنده فيمتنع من تقديمه فإن القليل قد يحصل به الاكتفاء.

**[ترجمه]خلاصه كلام گوينده حديث اين است كه مقصود از طعام واحد يعنى مقدارى كه براى سـيرى كامل كفايت ميكند ونياز به چيز ديگرى نيست و در روايات عامه است كه با هم بخوريد جدا نباشيد كه خوراك يكى دو تا را بس است، و دلالت دارد كه اجتماع مايه بركت است و تا هر چه فزايـد بركت برآيد و مراد تشويق بر اجتماع است و بر اينكه شايسـته نيست كسـى براى اينكه خوراكش كم است از تقديم آن به ديگران خود دارى كند، زيرا بسا همان كم بس باشد.

**[ترجمه]

«۹»

الْفِرْدَوْسُ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: كُلُوا جَمِيعاً وَ لَا تَفَرَّقُوا فَإِنَّ الْبَرَكَةَ مَعَ الْجَمَاعَهِ.

**[ترجمه]الفردوس: پيغمبر صلى اللَّه عليه و آله فرمودند كه با هم بخوريد و جدا نباشيد زيرا بركت با جماعت است.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَكَارِمُ: سَـأَلَ رَجُـلٌ رَسُولَ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله فَقَـالَ يَـا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَأْكُـلُ وَ لَـا نَشْـبَعُ قَـالَ لَعَلَّكُمْ تَفْتَرِقُونَ عَنْ طَعَامِكُمْ

فَاجْتَمِعُوا عَلَيْهِ وَ اذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ يُبَارَكْ لَكُمْ (۳).

وَ مِنْ كِتَابِ مَوَالِيدِ الصَّادِقِينَ،: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ كُلَّ الْأَصْنَافِ مِنَ الطَّعَامِ وَ كَانَ يَأْكُلُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَهُ مَعَ أَهْلِهِ وَ خَدَمِهِ إِذَا أَكَلُوا وَ مَعَ مَنْ يَدْعُوهُ مِنَ

ص: ۳۴۹

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۳.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۶.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۱۷۲.

الْمُسْلِمِينَ عَلَى الْأَرْضِ وَ عَلَى مَا أَكَلُوا عَلَيْهِ وَ مِمَّا أَكَلُوا إِلَّا أَنْ يَنْزِلَ بِهِ ضَيْفٌ فَيَأْكُلَ مَعَ ضَيْفِهِ وَ كَانَ أَحَبُّ الطَّعَامِ إِلَيْهِ مَا كَانَ عَلَى ضَفَفٍ (۱).

**[ترجمه]المکارم: مردی از رسول خدا پرسید ما می خوریم و سیر نمی شویم فرمود: شاید جدا جدا می خورید، با هم بخورید و نام خدا ببرید تا برکت کند برایتان. - . مکارم الاخلاق: ۱۷۲ -

موالید الصادقین: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از هر نوع خوراکی می خورد و هر چه را خدا برایش حلال کرده بود به همراه خاندان و خدمتکارانش می خورد و به همراه مهمانانی که از مسلمانان او دعوت کرده بود بر روی زمین و در خوردن خوراک هم آهنگ دیگران بود و چنانچه مهمانی به او می رسید با مهمانش غذا می خورد، و محبوب ترین خوراکش آن بود که با تنگی باشد - . مکارم الاخلاق: ۲۷ - .

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه فیه أنه لم یشبع من خبز و لحم إلا علی ضفف الضفف الضیق و الشده أی لم یشبع منهما إلا عن ضیق و قله و قیل الضفف اجتماع الناس یقال ضفّ القوم علی الماء یضفون ضفا و ضففا أی لم یأکل خبزا و لحما وحده و لکن یأکل مع الناس و قیل الضفف أن تکون الأکله أکثر من مقدار الطعام و الخفف أن یکونوا بمقداره.

**[ترجمه]در نهایه گفته: در حدیث است که: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله از نان و گوشت سیر نخورد جز اینکه بر تنگدستی بود و گفته اند: ضفف گروه شدن مردم است یعنی تنها خور نبود و محبوب ترین غذایش با مردم بود، و به قولی ضفف این است که خورندگان غذا بیش از اندازه خوراک باشند و خفف اینکه به اندازه خوراک باشد .

**[ترجمه]

باب ۹ آخر فی استحباب الأکل مع الأهل و الخادم و إطعام من ینظر إلی الطعام و إلقام المؤمنین

روایات

«۱»

الْعُیُونُ، عَنْ حَمْزَهَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ یَاسِرٍ الْخَادِمِ قَالَ: کَانَ الرِّضَا علیه السلام إِذَا خَلَا جَمَعَ حَشَمَهُ کُلَّهُمْ عِنْدَهُ الصَّغِیرَ وَ الْکَبِیرَ فَیُحَدِّثُهُمْ وَ یَأْنَسُ فَیُؤْنِسُهُمْ وَ کَانَ علیه السلام إِذَا جَلَسَ عَلَی الْمَائِدَهِ لَا یَدَعُ صَغِیراً وَ لَا کَبِیراً حَتَّی السَّائِسَ وَ الْحَجَّامَ إِلَّا أَقْعَدَهُ عَلَی مَائِدَتِهِ قَالَ یَاسِرٌ فَبَیْنَمَا نَحْنُ عِنْدَهُ یَوْماً إِذْ سَمِعَ وَقْعَ الْقُفْلِ الَّذِی کَانَ عَلَی بَابِ الْمَأْمُونِ إِلَی دَارِ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام فَقَالَ لَنَا أَبُو الْحَسَنِ قُومُوا تَفَرَّقُوا عَنِّی فَقُمْنَا عَنْهُ فَجَاءَ الْمَأْمُونُ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]العیون: یاسر خادمروایت می کند که چون امام رضا علیه السّلام تنها بود همه خدمتکاران را از کوچک و بزرگ جمع می کرد و با آن ها گفتگو می کرد و انس می گرفت و چون بر سر سفره می نشست همه را تا برسد به کار پرداز و حجامت گر بر سر سفره خود می نشاند، یاسر گوید: در این هنگام که روزی ما نزدش بودیم آواز قفلی که بر در خانه مأمون به خانه او باز می شد، را شنید و به ما فرمود: برخیزید و پراکنده شوید و ما برخاستیم و مأمون آمد - . عیون اخبار الرضا ۲: ۱۵۹ - .

**[ترجمه]

بیان

کأن المراد بالسائس من یدبر أمر الغلمان و یربیهم أو الرائض و مربی الدواب و وقع القفل أی وقوعه و سقوطه أو صوت صدمته علی الباب فی القاموس الوقع وقعه الضرب بالشیء و الوقعه فی الحرب صدمه بعد صدمه و کأن تفریقهم کان للتقیه لعدم موافقته لآدابه أو لأنه کان یرید الخلوه به علیه السلام أو

ص: ۳۵۰

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۲۷.

۲- ۲. عیون الأخبار: ۲ ر ۱۵۹.

یکون استحباب ذلک مختصا بالخلوه کما هو ظاهر الخبر الآتی.

**[ترجمه]گویا مراد از السائس کسی است که اداره امور نوجوانان وتربیت آنان را به عهده دارد و مراد از الرابض تربیت کننده حیوانات است و وقع قفل یعنی افتادن وسقوط آن یا صدایی که بر درب خانه شنیده می شود. در قاموس گفته الوقع یعنی زدن با چیزی و الوقعه در جنگ یعنی صدمه ای پس از صدمه دیگر.و گویا تفرقه آن ها برای تقیه بوده چون مأمون در آداب و رسوم با او دمساز نبوده یا منظور او خلوت گزیدن با وی بوده یا استحباب هم خوری خاص به صورت تنهائی است چنانچه ظاهر خبر بعدی چنین است.

**[ترجمه]

«۲»

الْعُیُونُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ نُعَیْمِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنِ الرِّضَا علیه السلام فِی حَدِیثٍ: أَنَّهُ کَانَ إِذَا خَلَا وَ نُصِبَتْ مَائِدَتُهُ أَجْلَسَ مَعَهُ عَلَی مَائِدَتِهِ مَمَالِیکَهُ وَ مَوَالِیَهُ حَتَّی الْبَوَّابَ وَ السَّائِسَ (۱).

**[ترجمه]العیون: ابراهیم بن عباس روایت می کند که چون امام رضا علیه السّلام تنها بود بندگان و بستگانش را تا برسد به دربان و کارپرداز بر سر سفره خود می نشانید - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۸۴ - .

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زِیَادٍ الْهَمَدَانِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ یَاسِرٍ الْخَادِمِ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَنَّهُ لَمَّا دَخَلَ طُوسَ وَ قَدِ اشْتَدَّتْ بِهِ الْعِلَّهُ بَقِیَ أَیَّاماً فَلَمَّا کَانَ مِنْ یَوْمِهِ الَّذِی قُبِضَ فِیهِ قَالَ لِی بَعْدَ مَا صَلَّی الظُّهْرَ یَا یَاسِرُ مَا أَکَلَ النَّاسُ فَقُلْتُ مَنْ یَأْکُلُ هَاهُنَا مَعَ مَا أَنْتَ فِیهِ فَانْتَصَبَ ثُمَّ قَالَ هَاتُوا الْمَائِدَهَ وَ لَمْ یَدَعْ مِنْ حَشَمِهِ أَحَداً إِلَّا أَقْعَدَهُ مَعَهُ عَلَی الْمَائِدَهِ یَتَفَقَّدُ وَاحِداً وَاحِداً فَلَمَّا أَکَلُوا بَعَثَ إِلَی النِّسَاءِ بِالطَّعَامِ فَحَمَلُوا الطَّعَامَ إِلَی النِّسَاءِ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]عیون الاخبار: یاسر خادم روایت می کند که چون امام رضا علیه السّلام به طوس آمد، سخت بیمار بود چند روز زنده بود و روزی که وفات کرد پس از اینکه نماز ظهر را خواند به من گفت: مردم چه می خوردند؟ گفتم کی در اینجا چیزی تواند خورد با این بیماری سخت شما، برخاست نشست و فرمود: سفره بیاورید و همه خدمتکاران را بر سر سفره خود نشاند و از هر کدام دلجوئی کرد و پرسش نمود، و چون همه خوردند غذا برای زن ها فرستاد و غذاها برای زن ها بردند.

**[ترجمه]

«۴»

الْكَافِی، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ شَمُّونٍ عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ مِسْمَعٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا مِنْ رَجُلٍ یَجْمَعُ عِیَالَهُ وَ یَضَعُ مَائِدَتَهُ فَیُسَمُّونَ فِی أَوَّلِ طَعَامِهِمْ وَ یَحْمَدُونَ فِی آخِرِهِ فَتُرْفَعُ الْمَائِدَهُ حَتَّی یُغْفَرَ لَهُمْ (۳).

**[ترجمه]الکافی: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: کسی نباشد که گرد آورد نانخورانش را و سفره پهن کند و در آغاز خوردن نام خدا برند و در پایانش سپاس او گویند و سفره را بردارند جز اینکه خداوند همه را بیامرزد. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۴۱ -

**[ترجمه]

«۵»

ثَوَابُ الْأَعْمَالِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّیِّ عَنِ الرَّبَابِ امْرَأَتِهِ قَالَتْ: اتَّخَذْتُ خَبِیصاً فَأَدْخَلْتُهُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ هُوَ یَأْکُلُ فَوَضَعْتُ الْخَبِیصَ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ کَانَ یُلَقِّمُ أَصْحَابَهُ فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ مَنْ لَقَّمَ مُؤْمِناً لُقْمَهَ حَلَاوَهٍ صَرَفَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا مَرَارَهَ یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۴).

کتاب الإخوان، عن داود: مثله.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: رباب همسر داود رقّی می گوید کاچی ساختم و نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بردم که سر غذا بود و کاچی را برابرش گذاشتم و او برای یارانش لقمه می گرفت و می فرمود: هر که یک لقمه شیرینی برای مؤمنی بگیرد خدا به واسطه آن تلخی روز رستاخیز را از او ببرد - . ثواب الاعمال: ۱۸۱ - .

کتاب الاخوان: نیز مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۶»

الْکَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی وَ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْجَعْفَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ

ص: ۳۵۱

۱- ۱. عیون الأخبار: ۲ ر ۱۸۴.

۲- ۲. المصدر: ۲ ر ۲۴۱.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۲۹۶.

۴- ۴. ثواب الأعمال ۱۸۱ ط مکتبه الصدوق.

رَفَعَهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِذَا أَكَلَ لَقَّمَ مَنْ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَ إِذَا شَرِبَ سَقَى مَنْ عَنْ يَمِينِهِ.

وَ رَوَى نَادِرٌ الْخَادِمُ قَالَ: كَانَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام يَضَعُ جَوْزِينَجَةً عَلَى الْأُخْرَى وَ يُنَاوِلُنِي (۱).

المحاسن، عن نوح بن شعيب عن نادر: مثله (۲).

**[ترجمه]الکافی: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمودند که چون می خورد از جلوی دیده اش لقمه برمی داشت و چون می نوشید از سمت راستش نوشابه برمی گرفت، نادر خادم روایت کرده که ابو الحسن علیه السّلام یک تکه گوزینه (حلوایی که از مغز گردو ساخته می شود) را بر دیگری می نهاد و به من می داد - . الکافی ۶ : ۲۹۸ - .

المحاسن: مانند روایت فوق آمده است - . المحاسن: ۴۲۴ - .

**[ترجمه]

باب ۱۰ غسل اليد قبل الطعام و بعده و آدابه

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكْثُرَ خَيْرُ بَيْتِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ عِنْدَ حُضُورِ طَعَامِهِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که: هر کسی که دوست دارد خیر خانه اش فزون گردد باید چون خوراکش برایش آورند، وضو بگیرد - . الخصال: ۱۳ - .

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَتِّيلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي عَوْفٍ الْعِجْلِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ (۴).

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ: مِثْلَهُ وَ فِيهِ يَزِيدَانِ (۵).

**[ترجمه]الخصال: ابو عوف عجلی روایت می کند که شنیدم امام جعفر صادق علیه السّلام می فرمود وضو پیش از خوراک و پس از آن روزی را فراوان می کند - . الخصال: ۱۳ - .

در محاسن مانندش آمده است - . المحاسن ۴۲۴ - .

**[ترجمه]

«۳»

الْكَافِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ رُوِيَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ أَوَّلُهُ يَنْفِي الْفَقْرَ وَ آخِرُهُ يَنْفِي الْهَمَّ (۶).

**[ترجمه]الکافی: از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله مانند آن را آورده و افزوده آغازش فقر را از بین می برد، و پایانش اندوه را نابود می کند - . الکافی ۶: ۲۹۰ - .

**[ترجمه]

«۴»

الْخِصَالُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ اللُّؤْلُؤِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ غَزْوَانَ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام قَالَ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكْثُرَ خَيْرُ بَيْتِهِ فَلْيَغْسِلْ يَدَهُ قَبْلَ

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۲۹۸.

۲- ۲. المحاسن: ۴۲۴.

۳- ۳. الخصال ۱۳.

۴- ۴. المصدر نفسه ۲۳.

۵- ۵. المحاسن: ۴۲۴.

۶- ۶. الکافی ۶ ر ۲۹۰.

الْأَكْلِ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امير المؤمنين عليه السّلام فرمودند كه: هر كه خواهد خير خانه اش فزون گردد بايد دستش را پيش از خوردن بشويد - . الخصال: ۲۵ - .

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنْ ثَوْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]الخصال: امام على عليه السّلام فرمودند: وضوء پيش از خوراك روزى را فزون كند - . الخصال: ۵۵ - .

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: غَسْلُ الْيَدَيْنِ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ زِيَادَةٌ فِي الرِّزْقِ وَ إِمَاطَةٌ لِلْغَمَرِ عَنِ الثِّيَابِ وَ يَجْلُو الْبَصَرَ(۳).

المحاسن، عن القاسم بن يحيى عن جده عن أبي بصير: مثله (۴)

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِيهِ زِيَادَةً فِي الْعُمُرِ(۵).

**[ترجمه]الخصال: امير المؤمنين عليه السّلام فرمودند كه: شستن دو دست پيش از خوراك و پس از آن فزونى روزى و زدودن چرك جامه است و ديده را روشن كند - . الخصال: ۶۱۲ - .

المحاسن: مانند حديث فوق آمده است - . المحاسن: ۴۲۴ - .

الكافى: مانند حديث فوق آمده جز آنكه در آن فزونى در عمر افزوده شده است - . الكافى ۶: ۲۹۰ - .

**[ترجمه]

«۷»

الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ غَیْرِهِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَمَّالِ عَنْ أَبِی نُمَیْرَهَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ یُذْهِبَانِ الْفَقْرَ قَالَ قُلْتُ یُذْهِبَانِ الْفَقْرَ قَالَ یُذْهِبَانِ الْفَقْرَ(۶).

**[ترجمه]العلل: ابو نمیره می گوید: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: وضوء پیش از خوردن و پس از آن فقر را ببرند گفتم: فقر را ببرند، فرمود: فقر را ببرند - . علل الشرایع ۱: ۲۶۸ - .

**[ترجمه]

«۸»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: صَاحِبُ الرَّحْلِ یَتَوَضَّأُ أَوَّلَ الْقَوْمِ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ آخِرَ الْقَوْمِ بَعْدَ الطَّعَامِ (۷).

ص: ۳۵۳

۱- ۱. الخصال ۲۵.

۲- ۲. الخصال ۵۰۵، أبواب السته عشر.

۳- ۳. الخصال ۶۱۲.

۴- ۴. المحاسن ۴۲۴.

۵- ۵. الکافی ۶ ر ۲۹۰.

۶- ۶. علل الشرائع ۱ ر ۲۶۸.

۷- ۷. قرب الإسناد ۴۷.

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که: صاحب خانه پیش از خوراک جلو همه مهمانان دست خود را بشوید و بعد از غذا، پس از همه این کار را انجام دهد - . قرب الاسناد: ۴۷ - .

**[ترجمه]

«۹»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِيٍّ الدِّعْبِلِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام قَالَ: لَا تَرْفَعُوا الطَّشْتَ حَتَّى يَنْطُفَ أَجْمِعُوا وَضُوءَكُمْ جَمَعَ اللَّهُ شَمْلَكُمْ (۱).

**[ترجمه]مجالس ابن شیخ: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که: طشت دستشوئی را بر ندارید تا پر شود آب دستشویی خود را یک جا کنید تا خدا شما را یگانه کند - . امالی الطوسی ۱: ۳۸۰ - .

**[ترجمه]

بیان

حتی ينطف أی يمتلئ بحيث يشرف على السيلان من جوانبه قال الفيروزآبادی نطف الماء كنصر و ضرب سال انتهى و الوضوء بالفتح الماء الذی ينفصل من غسل اليد و هذا رد على ما كان المتكبرون يفعلونه من أنه إذا غسل أحدهم صبوا الماء ثم أتوا بالطشت لآخر و هذا مكروه.

قال فی الجامع تجمع غساله الأيدی فی إناء واحد.

**[ترجمه]حتی ینطف یعنی تا اینکه پرشود ولبریز گردد فیروزآباد گفته نطف الماء مانند نصر و ضرب یعنی جاری شد. پایان .وَضو به فتح آبی است که پس از شستن دستها می ریزد و این ردّ بر متکبران است که چون یکی از آنها دست شوید، آب را بریزند و طشت را برای دیگری پر آب کنند و این مکروه است.

در الجامع گفته: آب دستشوئی را در یک ظرف فراهم کنند.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ يَبْدَأُ صَاحِبُ الْبَيْتِ لِئَلَّا يَحْتَشِمَ أَحَدٌ فَإِذَا فَرَغَ مِنَ الطَّعَامِ يَبْدَأُ مَنْ عَنْ يَمِينِ الْبَابِ حُرّاً كَانَ أَوْ عَبْداً.

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: فَلْیَغْسِلْ أَوَّلًا رَبُّ الْبَیْتِ یَدَهُ ثُمَّ یَبْدَأَ بِمَنْ عَنْ یَمِینِهِ وَ إِذَا رُفِعَ الطَّعَامُ بَدَأَ بِمَنْ عَلَی یَسَارِ صَاحِبِ الْمَنْزِلِ وَ یَکُونُ آخِرَ مَنْ یَغْسِلُ یَدَهُ صَاحِبُ الْمَنْزِلِ لِأَنَّهُ أَوْلَی بِالْغَمَرِ وَ یَتَمَنْدَلُ عِنْدَ ذَلِکَ (۲).

**[ترجمه]العلل: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که دست شوئی پیش از خوراک با میزبان آغاز شود تا دیگران خودداری نکنند و چون از خوراک دست کشیدند، از آن که در سمت راست میزبان است، آغاز شود آزاد باشد یابنده.

در روایت دیگر است که میزبان از خود آغاز کند و آنگاه از سمت راستش و چون خوراک را بردارند از سمتِ چپِ میزبان آغاز کنند و میزبان بعد از همه دست شوید زیرا او سزاوارتر است بآلودگی دست از دیگران و آنگاه حوله خشک کنی به دست گیرد - . علل الشرایع ۱: ۲۷۵ - .

**[ترجمه]

بیان

قال فی المسالک یستحب أن یبدأ صاحب البیت بغسل یده ثم یبدأ بعده بمن علی یمینه ثم یدور علیهم فی الغسل الأول و فی الثانی یبدأ بمن علی یساره کذلک و یکون هو آخر من یغسل یده و علل تقدیم غسل یده أولا برفع الاحتشام عن الجماعه و تأخیره أخیرا بأنه أولی بالصبر علی الغمر و فی خبر آخر إذا فرغ من الطعام بدأ بمن علی یمین الباب حرا کان أو عبدا.

و فی الدروس و یستحب غسل الید قبل الطعام و لا یمسحها فإنه لا یزال البرکه

ص: ۳۵۴

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۸۰، و فیه:« حتی ینظف» و لعلّ المراد أنّه لا ترفعوا الطشت لتنظفوه لکل أحد بل دعوها و اجمعوا وضوءکم إلخ.

۲- ۲. علل الشرائع ۱ ر ۲۷۵.

فی الطعام ما دامت النداوه فی الید و یغسلها بعده و یمسحها و یستحب الابتداء فی الغسل بمن علی یمینه دورا. وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: يَبْدَأُ صَاحِبُ الْمَنْزِلِ بِالْغَسْلِ إِلَى آخِرِ مَا مَرَّ.

و فی الجامع یبدأ بسقی من عن یمینه و غسل یده حتی یرجع إلیه و قال الشیخ فی النهایه إذا أرادوا غسل أیدیهم یبدأ بمن هو علی یمینه حتی ینتهی إلی آخرهم و یستحب أن تجمع غساله الأیدی فی إناء واحد.

**[ترجمه]در المسالک گفته: خوب است میزبان به شستن دست خود آغاز کند و از سمت راستش یکی یکی بشوید و بچرخد و در شستن دوّم یعنی پس از خوراک از سمت چپش آغاز کند و خود آخر کسی باشد که دست شوید، برای اینکه در آغاز از خودداری مهمانان بکاهد و در ماندن خودش بر آلوده ماندن دست شکیبا باشد، در خبر دیگر است که چون از خوردن برایند از آن که سمت راست در است دست شستن را آغاز کنند، آزاد باشد یابنده.

الدروس: مستحب است شستن دست پیش از خوردن و آن را خشک نکند که تا تری باشد خوراک برکت کند و پس از آن دست را شوید و خشک کند و مستحب است شستن دست را از سمت راست آغاز کند و بچرخد. امام صادق علیه السّلام می فرماید: میزبان به شستن دستش آغاز کند تا آخر آنچه گذشت. و در الجامع آمده است که آغاز کند به نوشاندن کسی که در سمت راستش است و شستن دستش و بچرخد تا به او برگردد. و شیخ در نهایه گفته: چون خواهد دستشان را بشوید از آنکه در سمت راستش است آغاز کند تا آخرین نفر، و مستحب است، آب دستشوئی همه را در یک ظرف فراهم سازد.

**[ترجمه]

«۱۱»

كَامِلُ الزِّيَارَهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْقُرَشِيِّ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ يَحْيَى الثَّوْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهم السلام قَالَ: زَارَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ يَوْمٍ فَقَدَّمْنَا إِلَيْهِ طَعَاماً وَ أَهْدَتْ إِلَيْنَا أُمُّ أَيْمَنَ صَحْفَةً مِنْ تَمْرٍ وَ قَعْباً مِنْ لَبَنٍ وَ زُبْدٍ فَقَدَّمْنَا إِلَيْهِ فَأَكَلَ مِنْهَا فَلَمَّا فَرَغَ قُمْتُ فَسَكَبْتُ عَلَى يَدَيْهِ مَاءً فَلَمَّا غَسَلَ يَدَهُ مَسَحَ وَجْهَهُ وَ لِحْيَتَهُ بِبِلَّهِ يَدَيْهِ (۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام علی علیه السّلام فرمودند که: روزی پیغمبر صلی اللّه علیه و آله به دیدن ما آمد و خوراکی جلویش نهادیم، و امّ أیمن یک سینی خرما و کاسه ای شیر و کره برایمان آورد، سپس شروع به خوردن کرد و چون دست کشید برخاستم و آب بردم و بر دستش ریختم و چون دست شست باتریش بر چهره و ریشش دست کشید - . کامل الزیاره : ۵۸ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

صَحِيفَهُ الرِّضَا، عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا أَكَلَ مَضْمَضَ فَاهُ وَ قَالَ إِنَّ لَهُ دَسَماً(۲).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: وقتی رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله می خورد آب در دهن می گردانید و می فرمود: چربی دارد - . صحیفه الرضا: ۱۳ - .

**[ترجمه]

بيان

رُوِيَ فِي الْفِرْدَوْسِ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: إِذَا شَرِبْتُمُ اللَّبَنَ فَمَضْمِضُوا فَإِنَّ لَهُ دَسَماً.

و كأنه كان هكذا فصحف.

**[ترجمه]در فردوس از ام سلمه روایت شده که پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: چون شیر نوشیدید آب در دهن بگردانید زیرا چربی دارد و گویا همین بوده و تصحیف شده است.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي مَحْمُودٍ عَنْ أَبِيهِ أَوْ غَيْرِهِ يَرْفَعُهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِذَا غَسَلْتَ يَدَكَ لِلطَّعَامِ فَلَا تَمْسَحْ يَدَكَ بِالْمِنْدِيلِ فَإِنَّهُ لَا يَزَالُ الْبَرَكَهُ فِي الطَّعَامِ مَا دَامَتِ النَّدَاوَهُ فِي الْيَدِ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: چون دست شوئی برای خوردن حوله به دست مکش که تا تری در دست است پیوسته خوراک در برکت است - . المحاسن: ۴۲۴ - .

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس المندیل بالکسر و الفتح و کمنبر الذی یتمسح به و تندل به و تمندل تمسح.

**[ترجمه]القاموس: المندیل چیزی است که با آن پاک می کنند(دستمال)

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكْثُرَ خَيْرُ بَيْتِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ عِنْدَ حُضُورِ طَعَامِهِ (۴).

۱- ۱. کامل الزیارات ۵۸ فی حدیث.

۲- ۲. صحیفه الرضا ۱۳.

۳- ۳. المحاسن ۴۲۴.

۴- ۴. المحاسن ۴۲۴.

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند كه: هر كس خواهد خير خانه اش افزايش يابد، بايد هنگام خوردنش وضوء بگيرد. - . المحاسن: ۴۲۴ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ يُنْبِتُ النِّعْمَةَ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام على عليه السّلام فرمودند كه: وضوء پيش از غذا و پس از آن نعمت روياند - . المحاسن: ۴۲۵ - .

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: مَنْ غَسَلَ يَدَهُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ عَاشَ فِي سَعَةٍ وَ عُوفِيَ مِنْ بَلْوَى جَسَدِهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر عليه السّلام فرمودند كه: هر كس قبل از خوردن و پس از آن دستش را بشويد در وسعت روزى زندگى كند و تنش سالم بماند - . المحاسن: ۴۲۵ - .

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ ذَكَرَهُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَا عَلِيُّ إِنَّ الْوُضُوءَ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ شِفَاءٌ فِي الْجَسَدِ وَ يُمْنٌ فِي الرِّزْقِ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله فرمود: اى على شستن دست پيش از خوردن و پس از آن درمان درد تن است و سبب ميمنت در روزى است - . المحاسن: ۴۲۵ - .

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ يُذِيبَانِ الْفَقْرَ(۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: وضوء پیش و پس از خوردن غذا فقر را براندازد - . المحاسن: ۴۲۵ - .

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَزَنْطِيِّ وَ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی یَا بَا حَمْزَةَ الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ یُذِیبَانِ الْفَقْرَ قُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی کَیْفَ یُذِیبَانِ قَالَ یُذْهِبَانِ (۵).

**[ترجمه]المحاسن:ابوحمزه از امام باقر علیه السّلام روایت می کند که امام به من فرمود: ای ابا حمزه وضو پیش و پس از خوردن غذا فقر را براندازد گفتم یا ابن رسول الله پدر ومادرم به فدایتان چطور بر می اندازند؟ فرمود: از بین می برند. - . المحاسن: ۴۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

الإذابه ضد الإجماد استعیر هنا للإذهاب.

**[ترجمه]الإذابه ضد الإجماد استعیر هنا للإذهاب.

**[ترجمه]

«۲۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: اغْسِلُوا أَیْدِیَکُمْ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ فَإِنَّهُ یَنْفِی الْفَقْرَ وَ یَزِیدُ فِی الْعُمُرِ (۶).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام فرمودند:دستهایتان را قبل از غذا و بعد از آن بشویید چراکه فقر را از بین می برد وعمر را می افزاید. - . المحاسن:۴۲۵ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ سَیْفِ بْنِ عَمِیرَةَ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْحَضْرَمِیِّ قَالَ: کَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَدْعُو لَنَا بِالطَّعَامِ فَلَا

يُوَضِّينَا قَبْلَهُ وَ يَأْمُرُ الْخَادِمَ فَنَتَوَضَّأَ بَعْدَ الطَّعَامِ (۷).

**[ترجمه]المحاسن: ابو بکر حضرمی روایت می کند که امام جعفر صادق علیه السّلام برای ما خوردنی می خواست و پیش از آن دست ما را نمی شست و به خدمتکار می فرمود تا پس از خوردن دست شوییم. - . المحاسن: ۴۲۵ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي مَحْمُودٍ قَالَ أَخْبَرَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا قَالَ: ذُكِرَ لِلرِّضَا علیه السلام الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ فَقَالَ ذَلِكَ شَيْءٌ أَحْدَثَتْهُ الْمُلُوكُ (۸).

**[ترجمه]المحاسن: روایت شده که دست شوئی پیش از خوردن را نزد امام رضا علیه السّلام یاد کردند، فرمود: این را پادشاهان پدید آوردند. - . المحاسن : ۴۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

هذان الحدیثان غریبان و کأنه لا قائل بعدم استحباب غسل الید قبل الطعام و یمکن حملهما علی عدم الوجوب أو علی ما إذا کان قریب العهد بالتوضی

ص: ۳۵۶

۱- ۱. المحاسن ۴۲۵.

۲- ۲. المحاسن ۴۲۵.

۳- ۳. المحاسن ۴۲۵.

۴- ۴. المحاسن ۴۲۵.

۵- ۵. المحاسن ۴۲۵.

۶- ۶. المحاسن ۴۲۵.

۷- ۷. المحاسن ۴۲۵.

۸- ۸. المحاسن ۴۲۵.

أو كانت يده نظيفه أو على التقيه لما رواه فى شرح السنه عن يحيى بن سعيد قال كان سفيان الثورى يكره غسل اليد قبل الطعام و إن كان روى أيضا

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ أَنَّ بَرَكَةَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ فَذَكَرْتُ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ أَخْبَرْتُهُ بِمَا قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ فَقَالَ صلى الله عليه و آله بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ.

**[ترجمه]این دو حدیث غریب باشند و گویا قول به عدم استحباب شستن دست پیش از خوردن نباشد، و بسا تفسیر شوند به اینکه واجب نیست یا به اینکه تازه دست شسته بوده یا دستش پاک بوده یا بر تقیه، همانطور که در روایت شرح السنه از یحیی بن سعید آمده که سفیان ثوری دست شستن پیش از خوردن را مکروه می دانست و گرچه از سلمان هم روایت شده که در تورات خواندم برکت خوراک در دست شستن پس از خوردن است و آن را به پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله گفتم فرمود: برکت خوراک وضوء است پیش از آن و پس از آن.

**[ترجمه]

«۲۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ الْمُبَارَكِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: لَمَّا تَغَدَّى أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام عِنْدِي وَ جِيءَ بِالطَّشْتِ بُدِئَ بِهِ وَ كَانَ فِي الصَّدْرِ فَقَالَ ابْدَأْ بِمَنْ عَنْ يَمِينِكَ فَلَمَّا تَوَضَّأَ وَاحِداً وَ أَرَادَ الْغُلَامُ أَنْ يَرْفَعَ الطَّشْتَ فَقَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام أَتْرِعْهَا(۱).

**[ترجمه]المحاسن: فضل بن یونس روایت می کند که: چون ابو الحسن علیه السّلام نزد من چاشت خورد و طشت دستشوئی برایش آوردند و در صدر مجلس نشسته بود تا از او آغاز کنند، فرمود: آغاز کن با آن که سمت راست تواست و چون غلام دست یکی را شست و خواست طشت بردارد و آبش را بریزد، با او فرمود: آن را پر کن. - . المحاسن: ۴۲۵ -

**[ترجمه]

بيان

أن يرفع الطشت أى ليصب ماءها و يقال أترع الإناء أى ملأها وَ رَوَاهُ فِي الْكَافِي عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ الْمُبَارَكِ وَ فِيهِ: فَقَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام دَعْهَا وَ اغْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ فِيهَا(۲).

و قيل أراد أن يرفع الطشت ليأتى إليه عليه السلام فنهاه عن ذلك و أمره بأن يغسل أيديهم على الترتيب حتى ينتهى إليه عليه السلام و الأول أظهر و قال المحقق الأردبيلى رحمه الله بعد إيراد هذه الروايه فيها دلاله على الابتداء بصاحب المنزل بعد الطعام ثم بمن على يساره لأن الظاهر أنه عليه السلام غسل يده و كان صاحب المنزل و يمين الذى يغسل يده يساره و يحتمل أن يكون المراد إراده أن يبدأ به و لم يقبل عليه السلام و أمر بغسل من على يساره و هو يمين الغلام ليوافق ما تقدم انتهى.

و أقول كأن نسخته رحمه الله كانت سقيمه و لم يكن فيها كلمه عندى و هكذا نقله أيضا و لذا احتمل كونه عليه السلام صاحب المنزل و إلا فالظاهر أن الراوى كان صاحب المنزل و أبى عليه السلام عن أن يبدأ به و أمره بأن يبدأ بمن على يمينه عند دخول المجلس فيدل على أن المراد بيمين الباب فى الخبر السابق ما على يمين الداخل فإنه اليمين بالنسبه إليه و إن كان يسارا بالنسبه إلى الخارج و أيضا لو فرض الباب رجلا مواجها كان هذا يمينه و هكذا حققه أيضا هذا الفاضل رحمه الله حيث قال بعد

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۵.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۲۹۱.

إیراد روایه ابن عجلان لعل المراد بالباب الموضع الذی جلسوا فیه و بالیمین یمین الداخل فیحتمل فی الموضع الذی لا باب له أن یکون المراد یمین ابتداء المجلس بالنسبه إلی الداخل فیه ثم قال رحمه الله فی الجمع بین الأخبار یمکن حمل الأولی أی روایه ابن عجلان علی أن صاحب المنزل کان جالسا عند الباب و یمینها یساره أو علی عدم کونه فی المجلس أو علی التخییر انتهی و أقول کان القول بالتخییر أوجه.

**[ترجمه]طشت را برداشت یعنی برای اینکه آبش را بریزد و أترع الإناء یعنی ظرف را پر کرد در الکافی آمده است: أبو الحسن علیه السّلام

فرمود طشت را بگذار تا همه دست خود را در آن بشویند - . الکافی ۶ : ۲۹۱ - ، و به قولی مقصود این است که طشت را برداشت نزد آن حضرت آورد و حضرت او را از این کار نهی کرد و فرمود: دست همه را به ترتیب بشوید تا نوبت او رسد و معنی نخست روشنتر است. محقق اردبیلی پس از آوردن این روایت گفته: دلالت دارد بر استحباب شستن دست میزبان پس از خوردن و آنگاه شستن دست کسی که در سمت چپ او است، چون ظاهرش این است که میزبان دست خود را شست و سمت راست او سمت چپش می شود، و بسا مقصود این است که خواست با آن حضرت آغاز کند و نکرد و فرمود: با آن که سمت چپ او است آغاز کند که سمت راست غلام می شود چون روبروی او نشسته است تا مطابق آنچه گذشت باشد. پایان.

گویم: گویا نسخه او نادرست بوده و در آن کلمه «عندی» نبوده و چنین آن را نقل کرده است. از این رو احتمال داده که میزبان خود آن حضرت بوده است. وگرنه ظاهر این است که راوی میزبان بوده و آن حضرت نخواسته که با او آغاز کند و فرموده با کسی که دم در سمت راست او است آغاز کند. و دلالت دارد که مقصود از طرف راست در - که در خبر پیش است - آنجا است که سمت راست وارد در اتاق است که سمت راست او است و گر چه نسبت به کسی که بیرون می رود سمت چپ است. و نیز اگر فرض شود خودِ در، مردی باشد روبروی او سمت راست او است. ابن فاضل هم همچنین آن را تحقیق کرده زیرا گفته: بسا مقصود از باب جای نشست آن ها است و منظور از سمت راست سمت راست کسی که وارد شود و در آنجا که دری نباشد منظور سمت راست کسی است که در ابتداء مجلس است با توجه به کسی که وارد مجلس می شود. سپس گفته: برای جمع میان اخبار می شود خبر نخست که روایت ابن عجلان است را تفسیر کرد به اینکه میزبان نزد در اتاق نشسته بوده و سمت راستش سمت چپ در بوده یا آنکه در مجلس نبوده و یا حمل بر تخییر شود. پایان.

گویم: گویا قول به تخییر بهتر است .

**[ترجمه]

«۲۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اغْسِلُوا أَیْدِیَکُمْ فِی إِنَاءٍ وَاحِدٍ تَحْسُنْ أَخْلَاقُکُمْ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید که: دست های خود را در یک ظرف بشویید تا خوش اخلاق

شوید - . المحاسن: ۴۲۶ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ يُبْدَأُ بِصَاحِبِ الْبَيْتِ لِئَلَّا يَحْتَشِمَ أَحَدٌ فَإِذَا فَرَغَ بَدَأَ بِمَنْ عَلَى يَمِينِهِ وَ إِذَا رُفِعَ الطَّعَامُ بَدَأَ بِمَنْ عَلَى يَسَارِ صَاحِبِ الْمَنْزِلِ وَ يَكُونُ آخِرَ مَنْ يَغْسِلُ يَدَهُ صَاحِبُ الْمَنْزِلِ لِأَنَّهُ أَوْلَى بِالصَّبْرِ عَلَى الْغَمَرِ وَ يَتَمَنْدَلُ عِنْدَ ذَلِكَ إِنْ شَاءَ.

قال و رواه ابن أبی محمود(۲):

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: دست شوئی پیش از خوراک است، میزبان نخست دست بشوید تا دیگری خودداری نکند و چون فارغ شد با کسی که سمت راست او است آغاز کند و چون خوراک را بردارند با کسی که سمت چپ میزبان است آغاز شود و آخر کسی که دست شوید، میزبان باشد زیرا او سزاوارتر است که بر آلودگی صبر کند و آنگاه اگر خواست حوله برگیرد. ابن ابی محمود هم آن را روایت کرده است - . المحاسن: ۴۲۶ - .

**[ترجمه]

بیان

قال المحقق الأردبیلی الظاهر أن المراد بصاحب المنزل هو صاحب الطعام و إن کان المنزل لغیره أو لا یکون هناک منزل و بیت و یحتمل الحقیقه إذا کان صاحب الطعام غریبا و نزیلا فی منزل الغیر فتأمل و فی القاموس الغمر بالتحریک زنخ اللحم و ما یعلق بالبدن من دسمه غمرت کفرح فهی غمره.

**[ترجمه]محقق اردبیلی- ره- گفته: ظاهر این است که منظور از میزبان صاحب خوراک است و گرچه خانه از دیگری است، یا اینکه خانه و جا در آن اصلا منظور نیست. و بسا بر وجه حقیقت باشد هر گاه صاحب خوراک غریب باشد و در خانه دیگری منزل کرده باشد.در قاموس گفته غَمَر چربی گوشت وآلودگی آن است که بر بدن می ماند.

**[ترجمه]

«۲۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: تَغَدَّيْنَا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَأُتِيَ بِالطَّسْتِ فَقَالَ أَمَّا أَنْتُمْ يَا مَعْشَرَ أَهْلِ الْكُوفَةِ فَلَا تَتَوَضَّئُونَ إِلَّا وَاحِداً وَاحِداً وَ أَمَّا نَحْنُ فَلَا نَرَى بِهِ بَأْساً أَنْ نَتَوَضَّأَ جَمَاعَةً قَالَ فَتَوَضَّأْنَا جَمِيعاً فِي طَسْتٍ وَاحِدٍ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: عبد الرحمن بن ابی داود روایت کرده که نزد امام جعفر صادق علیه السّلام چاشت خوردیم و طشت آوردند و فرمود: ای مردم کوفه شما یکی یکی دست بشویید و ما باکی نداریم در اینکه با هم دست شوییم، گفت: سپس همه با هم در یک طشت دست شستیم - . المحاسن: ۴۲۶ - .

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ: عَمَّنْ شَهِدَ أَبَا جَعْفَرٍ الثَّانِیَ علیه السلام یَوْمَ قَدِمَ الْمَدِینَهَ تَغَدَّی مَعَهُ جَمَاعَهٌ فَلَمَّا غَسَلَ یَدَیْهِ مِنَ الْغَمَرِ مَسَحَ بِهِمَا رَأْسَهُ وَ وَجْهَهُ قَبْلَ أَنْ یَمْسَحَهُمَا بِالْمِنْدِیلِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی مِمَّنْ لَا یَرْهَقُ وَجْهَهُ قَتَرٌ وَ لَا ذِلَّهٌ. قَالَ وَ فِی

ص: ۳۵۸

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۶.

۲- ۲. المحاسن: ۴۲۶.

۳- ۳. المحاسن: ۴۲۶.

حَدِيثٍ يُرْوَى عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: إِذَا غَسَلْتَ يَدَكَ بَعْدَ الطَّعَامِ فَامْسَحْ فِي وَجْهِكَ وَ عَيْنَيْكَ قَبْلَ أَنْ تَمْسَحَ بِالْمِنْدِيلِ وَ تَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الزِّينَهَ وَ الْمَحَبَّهَ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَقْتِ وَ الْبِغْضَهِ(۱).

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: إِذَا غَسَلْتَ يَدَيْكَ إِلَى قَوْلِهِ وَ الْبِغْضَهِ.

المكارم، عن الصادق عليه السلام: مثل الأول (۲).

**[ترجمه]المحاسن: از کسی که امام علی النقی علیه السّلام را در روز ورود مدینه دیده بود و گروهی نزد آن حضرت چاشت خورده بودند و چون دست خود را از آلودگی به غذا شسته بود آن را پیش از خشک کردن با حوله به سرورویش کشیده بود و گفته: «بار خدایا مرا از کسانی ساز که روسیاه و خوار نشود» و روایت شده که پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: چون پس از خوردن دست شستی پیش از حوله گرفتن آن را به رو و دو چشمت بکش و بگو: بار خدایا من از تو زیور و مهر را خواستارم و به تو پناه می برم از دشمنی و بغض - . المحاسن: ۴۲۶ - .

دعوات الراوندی همان را آورده است.

در مکارم نمونه نخست را از امام صادق علیه السّلام آورده است - . مکارم الاخلاق: ۱۶۱ - .

**[ترجمه]

«۲۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنِ الْوُضُوءِ بَعْدَ الطَّعَامِ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ يَأْكُلُ فَجَاءَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَ فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَتِفٌ يَأْكُلُ مِنْهَا فَوَضَعَ مَا كَانَ فِي يَدِهِ مِنْهَا ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاهِ وَ لَمْ يَتَوَضَّأْ فَلَيْسَ فِيهِ طَهُورٌ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: حسین بن ابی العلاء می گوید از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم از شستن دست و وضوء پس از خوردن فرمود: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله غذا می خورد که ابن ام مکتوم آمد در حالی که به دست آن حضرت شانه گوسفندی بود که از آن می خورد و آنچه در دست داشت بر زمین نهاد و به نماز برخاست و وضوء نساخت و طهور نبود - . المحاسن: ۴۲۸ - .

**[ترجمه]

بیان

ظاهره أن المراد هنا وضوء الصلاه ردا على بعض المخالفين القائلين بانتقاض الوضوء بأكل ما مسته النار و لذا أوردنا أمثاله في كتاب الطهاره(۴).

**[ترجمه]ظاهر این است که منظور در این حدیث وضوء نماز است و ردّ بر برخی مخالفان است که وضوء را با خوردن غذای آتش دیده شکسته دانند و از این رو ما مانند آن را در کتاب الطهارت آوردیم.

**[ترجمه]

«۲۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِیِّ عَنْ شُعَیْبٍ الْعَقَرْقُوفِیِّ قَالَ: تَغَدَّیْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَمَا غَسَلَ یَدَهُ قَبْلُ وَ لَا بَعْدُ(۵).

**[ترجمه]المحاسن: شعیب عقرقوفی می گوید با امام جعفر صادق علیه السّلام چاشت خوردم ، ولی دست خود را پیش و پس خوردن نشست - . المحاسن: ۴۲۸ - ۴۲۹ - .

**[ترجمه]

بیان

کأنه کان ذلک لبیان الجواز أو لمانع.

**[ترجمه]این برای بیان جواز است و اینکه یا مانعی بوده.

**[ترجمه]

«۳۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام: رُبَّمَا أُتِیَ بِالْمَائِدَهِ وَ أَرَادَ بَعْضُ الْقَوْمِ أَنْ یَغْسِلَ یَدَهُ فَیَقُولُ مَنْ کَانَتْ یَدُهُ نَظِیفَهً فَلَمْ یَغْسِلْهُمَا فَلَا بَأْسَ أَنْ یَأْکُلَ مِنْ غَیْرِ أَنْ یَغْسِلَ یَدَهُ (۶).

**[ترجمه]المحاسن: سلیمان بن جعفری روایت می کند که برای ابو الحسن علیه السّلام چاشت کشیدند و یکی از حاضران خواست دستش را بشوید و آن حضرت فرمود: هر که دستش پاک است لازم نیست آن را بشوید، دست نشسته غذا بخورد. - . المحاسن: ۴۲۸ - ۴۲۹ -

**[ترجمه]

بیان

کأنه کان فی الروایه قال کان أبو الحسن علیه السلام و علی ما فی النسخ یحتمل أن یکون ربما أتی إلخ بیانا لقوله قال أبو

الحسن عليه السلام.

**[ترجمه]كـأنه كان فى الروايه قال كان أبو الحسن عليه السـلام و على ما فى النسـخ يحتمل أن يكون ربما أتى إلـخ بيانا لقوله قال أبو الحسن عليه السلام.

**[ترجمه]

«۳۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ

ص: ۳۵۹

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۶.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۱۶۱.

۳- ۳. المحاسن: ۴۲۷.

۴- ۴. راجع ج ۸۰ ص ۲۲۳ طبعتنا هذه.

۵- ۵. المحاسن: ۴۲۸- ۴۲۹.

۶- ۶. المحاسن: ۴۲۸- ۴۲۹.

الْوَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ قَالَ: تَعَشَّيْنَا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَيْلَةً جَمَاعَةً فَدَعَا بِوَضُوءٍ فَقَالَ تَعَالَ حَتَّى نُخَالِفَ الْمُشْرِكِينَ اللَّيْلَةَ نَتَوَضَّأَ جَمِيعاً.

قال و رواه النهيكى عبد الله بن محمد عن إبراهيم بن عبد الحميد(۱):

**[ترجمه]المحاسن: وليد بن صبيح روايت مى كند كه نزد امام جعفر صادق عليه السّلام شبى با گروهى شام مى خورديم، فرمود: بيائيد امشب با مشركان مخالفت كنيم و با هم دست خود را بشوئيم. گفته: به سند ديگر هم روايت شده است - . المحاسن: ۴۲۹ - .

**[ترجمه]

بيان

مخالفه المشركين إما فی الاجتماع فی الغسل أو فی أصله أيضا.

**[ترجمه]مخالفت با مشركان در اجتماع براى شستن يا در اصل آن بوده است.

**[ترجمه]

«۳۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ مُرَازِمٍ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام إِذَا تَوَضَّأَ قَبْلَ الطَّعَامِ لَمْ يَمَسَّ الْمِنْدِيلَ وَ إِذَا تَوَضَّأَ بَعْدَ الطَّعَامِ مَسَّ الْمِنْدِيلَ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: مرازم روايت مى كند كه ديدم أبو الحسن عليه السّلام چون پيش از خوراك دست مى شست حوله نمى گرفت و چون پس از خوردن دست مى شست با حوله خشك مى كرد - . المحاسن: ۴۲۹ - .

**[ترجمه]

«۳۳»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَمْسَحَ الرَّجُلُ يَدَهُ بِالْمِنْدِيلِ وَ فِيهَا شَیْ ءٌ مِنَ الطَّعَامِ تَعْظِيماً لِلطَّعَامِ حَتَّى يَمَصَّهَا أَوْ يَكُونَ إِلَى جَانِبِهِ صَبِیٌّ يَمَصُّهَا(۳).

**[ترجمه]المحاسن: زيد شحّام روايت مى كند كه امام جعفر صادق عليه السّلام بد داشت كسى دستش را آلوده به خوراك با حوله بمالد به سبب احترامى كه براى غذا قائل بود، تا آن را بمكد يا بچه اى در كنارش باشد و آن را بمكد.

**[ترجمه]

«۳۴»

الْمَكَارِمُ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمْسَحَنَّ بِالْمِنْدِيلِ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعِقَهَا(۴).

**[ترجمه]المکارم: پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرمودند که: چون یکی از شما خورد نباید با حوله دست خود را پاک کند تا او را بمکد یا بمکاند - . مکارم الاخلاق: ۱۶۱ - .

**[ترجمه]

بیان

قال فی المسالک إنما یستحب مسح الیدین بالمندیل من أثر ماء الغسل لا من أثر الطعام فإن ذلک مکروه و إنما السنه فی لعق الأصابع انتهی و أقول روت العامه هذا المضمون بطرق و عبارات مختلفه فَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ إِذَا أَكَلَ لَعِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ وَ عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ وَ لَا يَمْسَحُ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ بِالْمِنْدِيلِ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعِقَهَا وَ فِي رِوَايَةٍ إِذَا طَعَمَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ بِالْمِنْدِيلِ حَتَّى يَمَصَّهَا.

قیل و ذکر القفال أن المراد بالمندیل هنا المعد لإزاله الزهومه لا المندیل المعد للمسح بعد الغسل و قیل فی قوله حتی یلعقها بفتح أوله من الثلاثی أی یلعقها هو أو یلعقها بضم أوله من الرباعی أی یلعقها غیره (۵).

ص: ۳۶۰

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۹.

۲- ۲. المحاسن: ۴۲۹.

۳- ۳. المحاسن: ۴۲۹.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۱۶۱.

۵- ۵. راجع صحیح البخاریّ کتاب الاطعمه الباب ۵۲ صحیح مسلم کتاب الاشربه بالرقم ۱۳۰- ۱۳۶ سنن ابی داود کتاب الاطعمه الباب ۴۹، سنن الترمذی الباب ۱۱، مجمع الزوائد ۵ ر ۲۷- ۲۸.

و قال النووی المراد إلعاق غیره ممن لا یتقذر من زوجه و جاریه و خادم و ولد و کذا من کان فی معناه کتلمیذ معتقد البرکه بلعقها و کذا لو ألعقها شاه و نحوها و

رَوَی مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرٍ عَنْهُ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ إِذَا سَقَطَتْ لُقْمَهُ أَحَدِکُمْ فَلْیُمِطْ مَا أَصَابَهَا مِنْ أَذًی وَ لْیَأْکُلْهَا وَ لَا یَمْسَحْ یَدَهُ حَتَّی یَلْعَقَهَا أَوْ یُلْعِقَهَا فَإِنَّهُ لَا یَدْرِی فِی أَیِّ طَعَامِهِ الْبَرَکَهُ.

قال النووی أی الطعام الذی یحضر الإنسان فیه برکه لا یدری أن تلک البرکه فیما أکل أو فیما بقی علی أصابعه أو فیما بقی فی أسفل القصعه أو فی اللقمه الساقطه فینبغی أن یحافظ علی هذا کله فتحصل البرکه و المراد بالبرکه ما یحصل به التغذیه و یسلم عاقبته من الأذی و یقوی علی الطاعه.

و قیل فی الحدیث رد علی من کره لعق الأصابع استقذارا لفم یحصل ذلک إذا فعله فی أثناء الأکل لأنه یعیدها فی الطعام و علیها أثر ریقه و قال الخطابی عاب قوما أفسد عقلهم الترفه فزعموا أن لعق الأصابع مستقبح کأنهم لم یعلموا أن الطعام الذی علق بالأصابع جزء من أجزاء ما أکلوه فأی قذاره فیه.

**[ترجمه]در مسالک گفته: پاک کردن دست ها با حوله پس از شستن دست مستحب است، نه از آلودگی به خوراک که مکروه است و همانا لیسیدن انگشتان مستحب است. پایان.

من گویم، عامه این مضمون را به چند سند و چند تعبیر روایت کردند، انس می گوید که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله چون می خورد سه انگشتش را می لیسید. و همین مضمون از کعب بن مالک آمده است، و در روایت دیگر است که چون یکی از شما بخورد دست با حوله نکشد تا آن را بمکد پیش از آن، (و همین مضمون از ابن عباس آمده) قفال گفته: منظور حوله ای است که آماده چرک گیری است نه حوله خشک کن، درباره اینکه خود بمکد یا دیگری نووی گفته: آن دیگری که می شود انگشت او را بمکد مانند زن، کنیز و خدمتکار و فرزند و همانند آنان مثل شاگردی که مکیدن آن را برکت می شمارد، و یا چون گوسفند و مانندش، مسلم از جابر روایت کرده از آن حضرت صلی اللّٰه علیه و آله که چون لقمه از دست شما افتد باید آلودگی آن را پاک کنید و آن را بخورید و دست خود را پاک نکنید تا آن را بمکید یا به دیگری بمکانید، زیرا کسی نمی داند در کدام خوراک برکت هست، نووی گفته: یعنی خوراکی برای خوردن جلو آدمی است، نداند که برکت در آن ست که خورده یا در آن که به انگشتش چسبیده یا ته کاسه مانده یا در لقمه افتاده است و سزا است که همه این ها را نگهدارد تا برکت را به دست آورد، مراد از برکت غذای خوب و سالم و خوش انجام و بی آزار و نیرو بخش بر طاعت است.

بقولی این حدیث در رد کسی است که لیسیدن انگشتان را برای دهان بد می شمارد، و چون کسی در میانه خوراک چنین کند از آب دهانش با لقمه بخورد، خطّابی گفته: مردمی که نعمت بارگی، عقل آن ها را تباه کرده پندارند لیسیدن انگشتان زشت است و گویا ندانند خوراکی که به انگشت چسبد پاره ای است از آنچه خورند و چه پلیدی دارد؟

**[ترجمه]

«۳۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَمْسَحُ وَجْهَهُ بِالْمِنْدِيلِ قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: منصور بن حازم روایت می کند که پرسیدم امام جعفر صادق علیه السّلام از مردی که با حوله روی خود را خشک کند؟ فرمود: مشکلی ندارد - . المحاسن: ۴۲۹ - ۴۳۰ - .

**[ترجمه]

بیان

الظاهر أن المراد به المسح بعد وضوء الصلاه.

**[ترجمه]گویا مقصود خشک کردن پس از وضوء نماز است.

**[ترجمه]

«۳۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ الْمُبَارَكِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: لَمَّا تَغَدَّى عِنْدِي أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام أُتِيَ بِمِنْدِيلٍ لِيَطْرَحَ عَلَى ثَوْبِهِ فَأَبَى أَنْ يُلْقِيَهُ عَلَى ثَوْبِهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: فضل بن یونس روایت می کند که چون امام علی علیه السّلام در نزد من چاشت خورد حوله آوردند روی جامه اش اندازد و آن را بر جامه خود نیفکند. - . المحاسن: ۴۲۹ - ۴۳۰ -

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: أَتَانِي أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام فَقَالَ هَاتِ طَعَامَكَ فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ طَعَامَ الْفُجَاءَةِ فَأُتِيَ بِالطَّسْتِ فَبَدَأَ ثُمَّ قَالَ أَدِرْهَا عَنْ يَسَارِكَ وَ لَا تَحْمِلْهَا إِلَّا مُتْرَعَةً(۳).

**[ترجمه]المحاسن: فضل بن یونس روایت می کند که أبو الحسن علیه السّلام نزد من آمد و فرمود: خوراکت را بیاور که آنان پندارند ما بدون دعوت پیشین خوراک نخوریم و طشت دستشوئی آوردند و با آن حضرت آغاز شد و فرمود: آن را از سمت چپت بچرخان و آن را بر ندار تا پر شود - . المحاسن: ۴۲۹ - ۴۳۰ - .

**[ترجمه]

بيان

كأن المراد بطعام الفجاءه الطعام الـذى ورد عليه الإنسان من غير تقـدمه و تمهيد و دعوه سابقه قوله فبدأ يمكن أن يقرأ على بناء المجهول على وفق ما مر و قوله عن يسارك مخالف لما مر مع أن السند واحد و يمكن الحمل على

۱- ۱. المحاسن: ۴۲۹- ۴۳۰.

۲- ۲. المحاسن: ۴۲۹- ۴۳۰.

۳- ۳. المحاسن: ۴۲۹- ۴۳۰.

التخيير أو يكون اليسار بالنسبه إلى الخارج كما أن اليمين كان بالنسبه إلى الداخل و الأظهر حمل هذا على الغسل الأول و ما مر على الغسل الثانى فقوله فبدأ هنا على بناء المعلوم و ارتفع التنافى من جميع الوجوه.

**[ترجمه]گويا مراد از غذاى ناگهانى وسرزده غذايى است كه انسان بدون مقدمه وآمادگى وبدون دعوت بر آن حاضر شود.و «فبدأ»را مى توان به صيغه مجهول خواند.واينكه گفت «از سمت چپت»مخالف روايات پيش گفته است ضمن آنكه سند آن واحد است و ممكن است كه حمل بر تخيير شود يا مقصود از چپ،به نسبت بيرون باشد همانطور كه سمت راست به نسبت داخل بود و اظهر آن است كه حمل بر شستن اول باشد وآنچه آمد دلالت بر شستن دوم كند. و بدأ در اينجا بر بناى معلوم بوده ومنافات از تمامى وجوه برداشته مى شود.

**[ترجمه]

«۳۷»

الْمَكَارِمُ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَغْسِلُ يَدَيْهِ مِنَ الطَّعَامِ حَتَّى يُنَقِّيَهُمَا فَلَا يُوجَدَ لِمَا أَكَلَ رِيحٌ وَ كَانَ عليه السلام إِذَا أَكَلَ الْخُبْزَ وَ اللَّحْمَ خَاصَّةً غَسَلَ يَدَيْهِ غَسْلًا جَيِّداً ثُمَّ يَمْسَحُ بِفَضْلِ الْمَاءِ الَّذِى فِى يَدَيْهِ وَجْهَهُ (۱).

**[ترجمه]المكارم: پيغمبر صلى اللَّه عليه و آله دست خود را از خوراك چنان خوب مى شست كه ديگر بوى خورده را نميداد، و چون آن حضرت صلى اللَّه عليه و آله بويژه هنگامى كه نان و گوشت ميخورد، بسيار خوب مى شست و با ترى دستش رويش را مسح مى كرد. -. مكارم الاخلاق: ۳۱ -

**[ترجمه]

بيان

قال المحقق الأردبيلى رحمه الله يمكن أن يكون غسل اليد الواحده المباشره للطعام كافيا كما يشعر به بعض العبارات غسل اليد و يحتمل استحباب غسل الاثنتين و إن لم تكن المباشره إلا واحده انتهى و قال شيخنا البهائى رحمه الله و اغسل يديك معا قبل الطعام و بعده و إن كان أكلك بيد واحده.

**[ترجمه]محقق اردبيلى- ره- گفته-: بسا شستن يك دست كه بدان خورند بس باشد چنانچه تعبير به شستن دست بدان اشاره دارد، و بسا كه شستن هر دو مستحب باشد گرچه يكى بكار رود پايان- و استاد ما شيخ بهائى- ره- گفته: هر دو دست را پيش از خوردن و پس از آن بشوى گرچه يك دست بكار رود.

**[ترجمه]

«۳۸»

الْمَكَارِمُ، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكْثُرَ خَيْرُهُ فَلْيَتَوَضَّأْ عِنْدَ حُضُورِ طَعَامِهِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: مَنْ غَسَلَ يَدَهُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ بُورِكَ لَهُ فِي أَوَّلِهِ وَ آخِرِهِ وَ عَاشَ مَا عَاشَ فِي سَعَةٍ وَ عُوفِيَ مِنْ بَلْوَى فِي جَسَدِهِ.

وَ عَنْهُ عليه السلام قَالَ: مَنْ غَسَلَ يَدَهُ قَبْلَ الطَّعَامِ فَلَا يَمْسَحْهَا بِالْمِنْدِيلِ فَإِنَّهُ لَا يَزَالُ الْبَرَكَةُ فِي الطَّعَامِ مَا دَامَتِ النَّدَاوَةُ فِي الْيَدِ.

وَ عَنْهُ عليه السلام قَالَ: يَبْدَأُ أَوَّلًا رَبُّ الْمَنْزِلِ لِيَغْسِلَ يَدَهُ وَ مَنْ عَنْ يَمِينِهِ فَإِذَا فَرَغَ مِنَ الطَّعَامِ يَبْدَأُ بِمَنْ عَنْ يَسَارِ صَاحِبِ الْمَنْزِلِ لِأَنَّهُ أَوْلَى بِالصَّبْرِ عَلَى الْغَمَرِ وَ تَمَنْدَلَ بَعْدَ ذَلِكَ.

وَ عَنْهُ عليه السلام قَالَ: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ وَ مَا عَاشَ عَاشَ فِي سَعَةٍ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تُصَلِّي عَلَى مَنْ يَلْعَقُ إِصْبَعَهُ فِي آخِرِ الطَّعَامِ.

وَ رُوِيَ عَنْهُ عليه السلام: أَنَّهُ يُكْرَهُ عِنْدَ الطَّعَامِ رَفْعُ الطَّسْتِ حَتَّى يَمْتَلِئَ وَ يُهَرَاقَ وَ قَالَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكْثُرَ خَيْرُ بَيْتِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ عِنْدَ حُضُورِ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ فَإِنَّهُ

ص: ۳۶۲

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۳۱.

مَنْ غَسَلَ یَدَهُ عِنْدَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ عَاشَ مَا عَاشَ فِی سَعَهٍ وَ عُوفِیَ مِنْ بَلْوَی فِی جَسَدِهِ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: إِذَا تَوَضَّأْتَ بَعْدَ الطَّعَامِ فَامْسَحْ عَیْنَیْکَ بِفَضْلِ مَا فِی یَدَیْکَ فَإِنَّهُ أَمَانٌ مِنَ الرَّمَدِ.

وَ عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَحَضَرَتِ الْمَائِدَهُ فَأَتَی الْخَادِمُ بِالْوَضُوءِ فَنَاوَلَهُ الْمِنْدِیلَ فَعَافَهُ ثُمَّ قَالَ مِنْهُ غَسَلْنَا.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ یَنْفِی الْفَقْرَ وَ یَزِیدُ فِی الرِّزْقِ (۱).

وَ فِی کِتَابِ مَوَالِیدِ الصَّادِقِینَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا فَرَغَ مِنْ غَسْلِ الْیَدِ بَعْدَ الطَّعَامِ مَسَحَ بِفَضْلِ الْمَاءِ الَّذِی فِی یَدِهِ وَجْهَهُ ثُمَّ یَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی هَدَانَا وَ أَطْعَمَنَا وَ سَقَانَا وَ کُلَّ بَلَاءٍ صَالِحٍ أَوْلَانَا(۲).

**[ترجمه]المکارم: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: هر که خواهد خیرش فزون گردد باید چون خوراکش حاضر شود دست بشوید و امام صادق علیه السّلام فرمود که: هر که پیش و پس از خوردن دست شوید در آغاز و انجامش برکت یابد و روزیش افزایش یاد و تنش سالم باشد، وفرمود: هر که پیش از خوردن دست شوید، آن را خشک نکند که تا دستش تر است برکت دارد، فرمود: نخست میزبان دست خود را شوید و از سمت راستش آغاز کند، و چون خوراک به پایان رسد از سمت چپ میزبان آغاز به شستن شود چون خودش بر آلودگی شکیباتر است و پس از آن حوله گیرند. و فرمود وضوء پیش و پس از خوراک فقر و نداری را از بین ببرد، چنانچه کوره زنگ آهن را و تا زنده است در فراخی نعمت زندگی کند و راستی که فرشته ها رحمت فرستند بر آنکه انگشتانش را در پایان خوردن بلیسد، و فرمود هنگام خوراک بد است طشت دستشوئی را پر نشده بردارند، بلکه بگذارند تا پر شود و ریخته شود، و فرمود: هر که دوست دارد خیر خانه اش افزون یابد، باید چون خوراک حاضر شود پیش و پس خوردن دستش را بشوید، و هر که پیش و پس خوراک دست بشوید تا زنده است در وسعت است و تندرست. فرمود: چون پس از خوردن دست شستی دست ترت را به چشمانت بکش که سبب در امان ماندن از چشم درد است.

صفوان جمال می گوید که نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودیم و سفره انداختند و خدمتکار آب برای شستن دست آورد و حوله به آن حضرت داد و نخواست گفت: ما از آن دست شستیم.

فرمود: دست شستن پیش از خوردن و پس آن نداری را از بین برد و روزی را افزاید، در کتاب موالید الصادقین آمده است که چون پیغمبر دست می شست پس از خوردن با تری دستش رویش را دست می کشید وانگاه می فرمود: سپاس از آن خداست که ما را رهنمایی کرد و خورانید و نوشانید هر آزمون خوبی را بر ما روان ساخت. - . مکارم الاخلاق: ۱۶۲ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری قال أبو عمرو الکیر کیر الحداد و هو زقّ أو جلد غلیظ ذو حافات و أما المبنی من الطین فهو الکور قوله علیه السلام فی آخر الطعام أقول فی أکثر النسخ فی آخر الیوم فیمکن أن یکون التخصیص لأن المطبوخ یؤکل غالبا فی آخر الیوم و غیره لا- یحتاج إلی اللعق غالبا أو المعنی تصلی إلی آخر الیوم و إن کان بعیدا فعافه أی کرهه قوله علیه السلام منه غسلنا کان الضمیر راجع إلی المندیل أی إنما غسلنا لملاقاه الید للمندیل و أشباهه فلا تمسح الید شی ء قبل الأکل أو الضمیر راجع إلی الندی و من تعلیلیه أی إنما غسلنا لتکون النداوه فی الید لأجل البرکه و فیه بعد لفظا و کل بلاء صالح أی نعمه حسنه أولانا أی أنعم علینا.

**[ترجمه]جوهری گفته الکیر یعنی دمه آهنگری که خیک یا پوستِ کلفتی است که دارای حاشیه ها وجوانبی است.و کوره را از گل بسازند به آن کور می گویند.اینکه فرمود «در آخر غذا»،می گویم در اکثر نسخ در آخر روز آمده که ممکن است تخصیص باشد چرا که غذا غالبا در آخر روز خورده می شود و غیر آن غالبا نیازی به لیسیدن ندارد یا اینکه معنا اینگونه باشد که تا آخر روز نماز بخواند اگرچه این وجه بعید است.عافه یعنی از آن کراهت داشت. واینکه فرمود منه غسلنا ضمیر به حوله بر می گردد یعنی ما به خاطر اینکه دستمان به حوله رسید آن را شستیم چون قبل از خوردن دست با چیزی پاک نمی شود ویا اینکه ضمیر به ندی(رطوبت) برگردد واینگونه تعلیل کرد که ما شستیم تا به خاطر برکت رطوبت در دست بماند که این وجه از جهت لفظی بعید است. و بلاء صالح یعنی نعمت نیکو و اولانا یعنی بر ما نعمت داد.

**[ترجمه]

«۳۹»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ تَوَضَّأَ قَبْلَ الطَّعَامِ عَاشَ فِی سَعَهٍ وَ عُوفِیَ مِنْ بَلْوَی فِی جَسَدِهِ (۳).

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَکْثُرَ خَیْرُ بَیْتِهِ

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۱۶۰.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۶۲.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ۵۱.

فَلْيَتَوَضَّأْ عِنْدَ حُضُورِ طَعَامِهِ (١).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که هر که دوست دارد خیر خانه اش فزون گردد چون خوراکش در آماده در برابرش قرار گیرد، وضوء گیرد. - . نوادر الراوندی: ۵۱ -

**[ترجمه]

«۴۰»

مَجَالِسُ الشَّيْخِ، عَنْ جَمَاعَةٍ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ وَ أَحْمَدَ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ نَهِيكٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكْثُرَ خَيْرُ بَيْتِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ عِنْدَ حُضُورِ طَعَامِهِ وَ مَنْ تَوَضَّأَ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ عَاشَ فِي سَعَةٍ مِنْ رِزْقِهِ وَ عُوفِيَ مِنَ الْبَلَاءِ فِي جَسَدِهِ.

وَ زَادَ الْمُوسَوِيُّ فِي حَدِيثِهِ قَالَ هِشَامُ بْنُ سَالِمٍ: قَالَ لِيَ الصَّادِقُ علیه السلام يَا هِشَامَ بْنَ سَالِمٍ وَ الْوُضُوءُ هُنَا غَسْلُ الْيَدِ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ (٢).

**[ترجمه]مجالس الشیخ: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که هر که دوست دارد خیر خانه اش افزون شود چون خوراک در برش آید وضوء گیرد و هر که پیش و پس از خوردنش وضوء گیرد، در وسعت روزی زندگی کند، و تندرست باشد. و موسوی در حدیثش آورده که هشام بن سالم گوید امام صادق علیه السّلام به من فرمود: ای هشام بن سالم وضوء در اینجا شستن دست است پیش از خوردن و پس از آن - . امالی الطوسی ۲: ۲۰۳ - .

**[ترجمه]

«۴۱»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مَنْ غَسَلَ يَدَيْهِ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ بُورِكَ لَهُ فِي أَوَّلِ الطَّعَامِ وَ آخِرِهِ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: امیر المؤمنین فرمود: هر که دو دستش را پیش و پس خوراک بشوید در آغاز و انجام خوراکش برکت یابد.

**[ترجمه]

«۴۲»

الْمَكَارِمُ، وَ الشِّهَابُ، قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ يَنْفِي الْفَقْرَ وَ بَعْدَهُ يَنْفِي اللَّمَمَ وَ يُصِحُّ الْبَصَرَ(٣).

الضوء أصل الوضاءه النظافه و الحسن تقول وضؤ يوضؤ وضاءه و صار الوضوء فی الشرع اسما للتطهر و الاستعداد للصلاه تقول توضأت و لا يجوز توضيت و الوضوء الماء الذی يتوضأ به و هو أيضا كالمصدر من توضأت للصلاه كالولوع و القبول و قال اليزيدی المصدر بالضم الوضوء و قال أبو عمرو لم أسمع إلا الفتح فی الاسم و المصدر و اللمم طرف من الجنون و أصله فی كلامهم المقاربه للشی ء يقول ألم به و اللمام و الإلمام مقاربه الزياده و يقال ألم به و لم يفعل أی قاربه و الوضوء فی الحديث علی أصله فی اللغه و هو النظافه و التنظف فهو كنايه عن غسل اليدين و لعمری إنه قبل الطعام فی غايه الحسن لأن الإنسان لا يدری أين تكون يداه

ص: ۳۶۴

۱- ۱. نوادر الراوندیّ: ۴۶.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ: ۲ ر ۲۰۳ و الموسوی هو جعفر بن محمّد العلوی.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۱۶۰.

و ما ذا تمسان فالأولی به أن یغسلهما عند الطعام و إذا تناول شیئا فالأولی أن یغسلهما نفیا للوضر و الزهومه التی ربما تتلوثان به فیقول علیه السلام إن التنظف قبل الطعام ینفی الفقر لأنه أجل الرزق الذی رزقه الله تعالی فتنظف له فکان هذا الفعل منه مما یبارک فیه و بعده ینفی اللمم یعنی السوداء التی تعرض للإنسان هل یده طاهره أم لا و إذا غسلهما قطع علی النظافه و الطهاره و سلمت ثیابه من الدنس و الزهومات و الإنسان مشغول القلب بثیابه.

و قوله علیه السلام یصح البصر یجوز أن یکون لمکان انتفاء الزهومات فهی مما تؤذی العین و کذلک کل ریح کریهه فإن العین تتأذی بها و لعل ذلک خاصیه عرفها رسول الله صلی الله علیه و آله.

و فائده الحدیث الأمر بغسل الیدین قبل الطعام و بعده تنظفا و تطهرا و راوی الحدیث موسی بن جعفر عن أبیه عن آبائه علیهم السلام عن النبی صلی الله علیه و آله.

**[ترجمه]المکارم و الشهاب: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: دست شستن پیش از خوردن نداری را از بین برد و پس از آن نگرانی را بزداید و دیده را درست دارد - . مکارم الاخلاق: ۱۶۰ - .

الضوء: وضوء در شرع به معنی پاکیزه کردن به منظور آمادگی برای نماز است، و لمم نوعی از دیوانگی است، وضوء در حدیث فوق در لغت به معنی پاکیزگی است و کنایه از شستن دو دست است و به جان خودم پیش از خوردن بسیار خوب است زیرا آدمی نداند دستهایش کجا بودند و بچه مالیدند و شایسته است که هنگام خوردن آن ها را بشوید و چون چیزی خورد بهتر است که آن ها را پاک بشوید به سبب آلودگی بدان فرمود شستن دست پیش از خوردن نداری را ببرد زیرا برای روزی ای است که خدا بدو داده و با این کار برکت یابد و پس از آن لمم را از بین برد یعنی نگرانی از این که دستش پاکیزه است یا نه و چون آنها را بشوید یقین به پاکیزگی کند و جامه اش از چرکینی سالم ماند و آدمی به جامه خود توجه دارد و دل بدان مشغول دارد.

و اینکه فرمود چشمانش درست مانند، بسا برای رفع چرکینی دست است که سبب آزار چشم است و نیز بوی بد که چشم از آن آزار کشد، و بسا اثری دارد که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم دانسته است، فائده حدیث وادار کردن به شستن دست ها است پیش از خوردن و پس از آن برای پاکیزه گی، راوی حدیث موسی بن جعفر از پدرانش علیهم السّلام است تا برسد به پیغمبر صلی اللّه علیه و آله.

**[ترجمه]

«۴۳»

الدَّعَائِمُ، عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ أَمَرَ بِغَسْلِ الْیَدَیْنِ بَعْدَ الطَّعَامِ مِنَ الْغَمَرِ وَ قَالَ إِنَّ الشَّیْطَانَ یَشَمُّهُ.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: بَرَکَهُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ الشَّیْطَانُ مُولَعٌ بِالْغَمَرِ فَإِذَا أَوَی أَحَدُکُمْ إِلَی فِرَاشِهِ فَلْیَغْسِلْ یَدَیْهِ مِنْ رِیحِ الْغَمَرِ.

وَ عَنْهُ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ تُغْسَلَ الْأَيْدِي بِشَيْ ءٍ مِنَ الطَّعَامِ وَ يَقُولُ إِنَّ النِّعْمَةَ تَنْفِرُ مِنْ ذَلِكَ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُرْفَعَ الطَّسْتُ مِنْ بَيْنِ يَدَيِ الْقَوْمِ حَتَّى يَمْتَلِئَ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: رَبُّ الْبَيْتِ يَتَوَضَّأُ آخِرَ الْقَوْمِ يَعْنِي علیه السلام مِنْ غَيْرِ عِيَالِهِ إِذَا حَضَرَ عِنْدَهُ قَوْمٌ مِنْ إِخْوَانِهِ (۱).

**[ترجمه]الدعائم: پیغمبر صلّی الله علیه و آله فرمان شستن دست از چرک را پس از خوراک داده است و فرمود: شیطان آن را بو می کند.

علی علیه السّلام فرمود: برکت خوراک در شستن دست است پیش از غذا و پس از آن و شیطان دلباخته چرک و چربی است هر کدامتان به بستر رود باید دستش را از بوی چرکین و آلودگی بشوید، و فرمود: نشستن دست به همراه خوراک که بدان چسبیده بد است، و می فرمود: این کار نعمت را رم می دهد.

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله که منع کرد از برداشتن طشت آب از پیش مردم تا پر شود، و جعفر بن محمد علیه السّلام فرمودند که: میزبان پس از همه مهمانان دست بشوید یعنی غیر از خانواده خودش و نسبت به برادران مهمانش. - . دعائم الاسلام ۲: ۱۲۱ -

**[ترجمه]

«۴۴»

الشِّهَابُ، وَ الْمَكَارِمُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: اجْمَعُوا وَضُوءَكُمْ جَمَعَ اللَّهُ شَمْلَكُمْ (۲).

الضوء الوضوء اسم للماء الذی یتوضأ به و الوضوء المصدر و منهم من یفتح

ص: ۳۶۵

۱- ۱. دعائم الإسلام: ۲ ر ۱۲۱.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۶۰.

الواو فی المعنیین و الشمل حاصل حال المرء المشتمل علیه یقال جمع الله شملک أی ما تفرق و تشتت منه و فرق شمله أی ما اجتمع من أمره و حاله یقول إذا غسلتم أیدیکم من طعام فاجمعوا ذلک الماء خلافا للمجوس فإنهم لا یفعلون ذلک و یزعمون أن ذلک یؤدی إلی العربده و الخلاف بین القوم

وَ رُوِیَ عَنْهُ علیه السلام: امْلَئُوا الطُّسُوسَ وَ خَالِفُوا الْمَجُوسَ.

یعنی أن ذلک أجمع للشمل و أدلّ علی الموافقه ثم هو خلاف المجوس و جمع الله شملکم دعاء و فائده الحدیث الأمر بجمع الماء الذی تغسل به الأیدی فی الطست و الراوی أبو هریره و تمامه لا ترفعوا الطست حتی یطف اجمعوا إلخ و یطف أی یکاد یمتلئ و طفاف المکوک و طفه و طففه ما ملأ أصباره و هذا إناء طفان.

**[ترجمه]المکارم و الشهاب: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: آب دست شوی خود را فراهم سازید وجمع کنید تا خدا پراکندگی شما را فراهم کند. - . مکارم الاخلاق: ۱۶۰ -

الضوء:الضوء اسم است برای آبی که با آن وضو می گیرید، می فرماید چون پس از خوراک دست شوئید آبش را روی هم بریزید بر خلاف روش گبرها که چنین نکنند و پندارند مایه ستیز و کشمکش می شود. وآن حضرت صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: طشت ها را پر کنید و با گبران مخالفت کنید یعنی این کارسبب هم دلی و هماهنگی می شود و نوعی مخالفت با گبران هم می باشد و «جمع اللّه شملکم» دعائی است، فائده حدیث فرمان جمع کردن آب دست شوئی است در یک طشت، راوی ابی هریره است و دنبالش این است که: طشت را برندارید تا کاملا پر شود.و یطف یعنی وقتی نزدیک است لبریز شود.

**[ترجمه]

«۴۵»

الشِّهَابُ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لَا تَمْسَحْ یَدَکَ بِثَوْبِ مَنْ لَا تَکْسُوهُ.

الضوء ظاهر هذا الحدیث أنه علیه السلام یقول لا تبتذل ثیاب من لا تکسوه أنت بمسح یدک بها و هذا مثل أی لا تتسخّر إنسانا فی عمل من غیر أجره تقع فی مقابله ما قاساه من حق العمل فأخرجه بهذه العباره و هی من أفصح الکنایات و قد رأیت من یفسره علی أن معناه لا تمس ثوب غیرک کما ینظر المستحسن للشی ء فإنه ربما یظن أنک ترغب فیه و لعله لا تحتمل حاله أن یؤثرک به و هذا کما تری و فائده الحدیث النهی عن تسخر الناس و إیذانهم بالبیجار و السخره و راویه أبو بکره انتهی.

و أقول لا ضروره فی صرفه عن ظاهره فإنا نری بعض المتکبرین یمسحون بعد الطعام أیدیهم بثیاب خدمهم قبل الغسل و علی تقدیر کون المراد ما ذکروه ففیه إشعار بقبح هذا الفعل أیضا.

**[ترجمه]الشهاب: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: دستت را با جامه کسی که بر او جامه نپوشانی پاک مکن .

الضوء: ظاهر این حدیث این است که می فرماید: جامه ای که بر دیگران نپوشانی دستمالی مکن و از کار دیگران بی مزد که

در مقابـل آن دهیـد، بهره نـبر، و ایـن مثـل است برای اینکه از انسـان بـدون اینکه در مقابـل عملش به او مزدی دهی، بیگـاری نکش، و این عبـارت را کنـایه از آن آورده، و در تفسـیرش دیـدم که بـا دیـد اسـتحسان بر جـامه دیگری دست مکش که بسـا پندارد بدان شـیفته شده ای و خواهش آن را داری و او در وضـعی نیست که آن را به تو دهد، و این تفسـیر سست است، فائده حدیث منع از تسخیر مردم و آزار آن هاست به بیگاری، و راویش ابو بکره است، پایان.

گویم ترک ظاهرش وجهی ندارد زیرا می بینم که برخی متکبران پس از خوردن دست نشسته خود را با جامه خدمتکاران شان پاک می کنند، و بر فرض این تفسیر باز هم اشاره به زشتی این کار دارد.

**[ترجمه]

«۴۶»

الْكَافِی، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُقْبَهَ یَرْفَعُهُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَسْحُ الْوَجْهِ بَعْدَ الْوُضُوءِ یَذْهَبُ بِالْكَلَفِ وَ یَزِیدُ فِی الرِّزْقِ (۱).

ص: ۳۶۶

۱- ۱. الكافی: ۶ ر ۲۹۱.

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: خشک کردن چهره پس از وضوء لکه را بین ببرد و روزی را افزایش دهد - . الکافی ۶: ۲۹۱ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الکلف محرکه شی ء یعلو الوجه کالسمسم و لون بین السواد و الحمره و حمره کدره تعلو الوجه و قال فی الدروس

قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: مَسْحُ الْوَجْهِ بَعْدَ الْوُضُوءِ یَذْهَبُ بِالْکَلَفِ.

و هو شی ء یعلو الوجه کالسمسم أو لون بین الحمره و السواد.

**[ترجمه]در قاموس گفته کلف لکه ای است که رنگ آن بین سیاه وسرخ یا سرخ تیره است ودر صورت پدیدار می شود.ودر الدروس گفته امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: خشک کردن چهره پس از وضو کلف را بین ببرد و کلف چیزی است مانند سمسم به رنگ سرخ وسیاه.

**[ترجمه]

«۴۷»

الْکَافِی، عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ عَنِ الْمُفَضَّلِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَشَکَوْتُ إِلَیْهِ الرَّمَدَ فَقَالَ لِی أَ وَ تُرِیدُ الطَّرِیفَ ثُمَّ قَالَ لِی إِذَا غَسَلْتَ یَدَکَ بَعْدَ الطَّعَامِ فَامْسَحْ حَاجِبَیْکَ وَ قُلْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُحْسِنِ الْمُجْمِلِ الْمُنْعِمِ الْمُفْضِلِ قَالَ فَفَعَلْتُ فَمَا رَمِدَتْ عَیْنِی بَعْدَ ذَلِکَ- وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ (۱).

**[ترجمه]الکافی: مفضل بن عمر روایت می کند که نزد امام جعفر صادق علیه السّلام رفتم و از درد چشم شکوه کردم، فرمود: درمان تازه ای می خواهی، سپس فرمود: چون دستت را پس از خوردن شستی سه بار به دو ابرویت بکش و بگو: سپاس خدای نیکی کار، نعمت بخش و فضیلت ده، گفت: چنین کردم و پس از آن چشمم درد نیامد و الحمد للّه رب العالمین - . الکافی ۶ : ۲۹۲ - .

**[ترجمه]

بیان

أ و ترید الطریف أی حدیثا طریفا لم تسمع مثله و الطریف الحدیث من المال و یمکن أن یکون المعنی أ و ترید بالرمد الطریف من الطرفه بالفتح و هو نقطه حمراء من الدم تحدث فی العین لکنه بعید لفظا و معنی.

**[ترجمه]بسا مقصود از طریف سخنی ناشنیده وتازه باشد و طریف به مال تازه گویند یا مقصود این باشد که منظور از رمد ، طریف باشد که نقطه سرخی از خون باشد که در دیده پدید شود ولی از جهت لفظ و معنا بعید است .

**[ترجمه]

«۴۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: صَاحِبُ الرَّحْلِ يَشْرَبُ أَوَّلَ الْقَوْمِ وَ يَتَوَضَّأُ آخِرَهُمْ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: صاحب بارو بنه قبل از مردم دیگر نوشد و پس از همه وضو گیرد. - . المحاسن: ۴۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

صاحب الرحل أی صاحب المنزل یشرب أول القوم أی الأضیاف کما أنه یبدأ بالأکل لئلا یحتشموا و لا ینافی ما سیأتی أن ساقی القوم آخرهم شربا فإنه فرق بین صاحب الرحل و الساقی و یمکن أن یحمل الأخیر علی عطش القوم و الوضوء غسل الید قبل الطعام و قیل أی صاحب الماء مقدم علی القوم فی الشرب لکن وضوؤه بعد شربهم لأن الشرب مقدم علی الوضوء و لا یخفی ما فیه.

**[ترجمه]منظور از «صاحب الرحل» میزبان است که پیش از مهمانان نوشد چنانچه پیش از آنها دست بخوردن برد تا خودداری نکنند و با آنچه در ادامه می آید در باره اینکه ساقی مردم آخر همه می نوشد، منافات ندارد چون میزبان با ساقی از هم جدایند و می شود خبر اخیر حمل شود به اینکه قوم تشنه باشند. و وضو شستن دست پیش از خوردن باشد و به قولی یعنی مالک آب در نوشیدن بر دیگران پیش است ولی وضوی او پس از نوشیدن آن ها است زیرا نوشیدن بر وضو مقدم است، و سستی این تفسیر بر کسی پوشیده نیست .

**[ترجمه]

باب ۱۱ التسمیه و التحمید و الدعاء عند الأکل

روایات

«۱»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَاتَانَهَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۲۹۲.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۲.

عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَزَّازِ عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: مَنْ ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَى الطَّعَامِ لَمْ يُسْأَلْ عَنْ نَعِيمِ ذَلِكَ الطَّعَامِ أَبَداً(۱).

ثواب الأعمال، عن محمد بن الحسن بن الوليد عن سعد بن عبد الله عن محمد بن الحسين عن محمد بن يحيى: مثله (۲)

المحاسن، عن أبيه عن محمد بن يحيى: مثله (۳).

**[ترجمه]مجالس الصدوق: امام على عليه السّلام فرمودند كه: هر كه بر خوراك نام خدا برد از آن نعمت هرگز بازپرسى نشود. - . امالى الصدوق: ۱۷۹ -

ثواب الاعمال: مانند حديث فوق آمده است - . ثواب الاعمال: ۲۱۹ - .

ال محاسن: مانندش ذكر شده است - . المحاسن: ۴۳۴ - .

**[ترجمه]

«۲»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام كَانَ يَقُولُ: مَنْ أَكَلَ طَعَاماً فَسَمَّى اللَّهَ عَلَى أَوَّلِهِ وَ حَمِدَ اللَّهَ عَلَى آخِرِهِ لَمْ يُسْأَلْ عَنْ نَعِيمِ ذَلِكَ الطَّعَامِ كَائِناً مَا كَانَ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام على عليه السّلام مى فرمود: هر كه خوراكى خورد و در آغاز نام خدا برد و در پايان سپاس او گويد، از نعمت اين خوراك هر چه باشد بازپرسى نشود. - . قرب الاسناد: ۶۰ -

**[ترجمه]

بيان

كائنا ما كان أى قليلا كان أو كثيرا لذيذا كان أو غيره و يدل على أن قوله تعالى لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ شامل لتلك النعم الظاهره أيضا لكنه مشروط بعدم التسميه و التحميد و لا ينافى تأويله فى كثير من الأخبار بالولايه فإنها أعظم أفراده و ما ورد من عدم السؤال على الشيعه فلعله أيضا مشروط بذلك.

**[ترجمه]هر چه باشد: يعنى كم يا زياد، لذيذ يا غير آن، و دلالت دارد كه آيه لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ نعمت هاى ظاهره را هم فرا گيرد به شرط ترك بسم اللّه و الحمد للّه و منافات ندارد با تاويل آن در بسيارى اخبار به ولايت كه بزرگترين نعمت است و آنچه وارد شده كه از شيعه براى نعمت خوراك بازپرسى نشود به اين معنى است كه بسا شيعه نبودن هم شرط آن است .

**[ترجمه]

«۳»

الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْعَطَّارِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِی یَزِیدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا جَاءَ الْمُرْسَلُونَ إِلَی إِبْرَاهِیمَ علیه السلام جَاءَهُمْ بِالْعِجْلِ فَقَالَ کُلُوا فَقَالُوا لَا نَأْکُلُ حَتَّی تُخْبِرَنَا مَا ثَمَنُهُ فَقَالَ إِذَا أَکَلْتُمْ فَقُولُوا بِسْمِ اللَّهِ وَ إِذَا فَرَغْتُمْ فَقُولُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ قَالَ فَالْتَفَتَ جَبْرَائِیلُ إِلَی أَصْحَابِهِ وَ کَانُوا أَرْبَعَةً وَ جَبْرَئِیلُ رَئِیسُهُمْ فَقَالَ حَقٌّ لِلَّهِ أَنْ یَتَّخِذَ هَذَا خَلِیلًا(۵).

**[ترجمه]العلل: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: چون فرستادهای خدا نزد ابراهیم علیه السّلام آمدند گوساله بریان برایشان آورد و گفت بخورید گفتند: نمی خوریم تا بهای آن را بما بگوئی گفت: چون خورید بگوئید بسم اللّه چون دست کشیدید بگوئید الحمد للّه فرمود: جبرئیل بیاران خود رو کرد که چهار کس بودند و او سرورشان بود و گفت: شایسته است که خداوند او را دوست خود سازد - . علل الشرایع ۱۵ : ۳۴ - .

**[ترجمه]

«۴»

مَعَانِی الْأَخْبَارِ، وَ الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی بْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۱۷۹.

۲- ۲. ثواب الأعمال: ۲۱۹.

۳- ۳. المحاسن: ۴۳۴.

۴- ۴. قرب الإسناد: ۶۰.

۵- ۵. علل الشرائع ۱۵ ر ۳۴ فی حدیث.

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله: الطَّعَامُ إِذَا جَمَعَ أَرْبَعَ خِصَالٍ فَقَدْ تَمَّ إِذَا كَانَ مِنْ حَلَالٍ وَ كَثُرَتِ الْأَيْدِي عَلَيْهِ وَ سُمِّيَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فِي أَوَّلِهِ وَ حُمِدَ فِي آخِرِهِ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار و الخصال: رسول خدا علیه السّلام فرمودند

که: چون در خوراک چهار چیز جمع آیند، کامل است: از حلال باشد و دست های بسیار در آن باشد و نام خدا در آغازش و حمد خدا در انجامش باشد. - . معانی الاخبار: ۳۷۵ . الخصال: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ وَ لَمْ يُسَمِّ كَانَ لِلشَّيْطَانِ فِي وُضُوئِهِ شِرْكٌ وَ إِنْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ لَبِسَ وَ كُلُّ شَيْءٍ صَنَعَهُ يَنْبَغِي أَنْ يُسَمِّيَ عَلَيْهِ فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ كَانَ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ شِرْكٌ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: هر کس که بی بسم اللّه وضو سازد شیطان شریک آن باشد و اگر بخورد و بنوشد و بپوشد و هر کار کند سزاست که نام خدا را بر آن برد و اگر نبرد شیطان در آن شریک باشد. - . المحاسن: ۴۳۳ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ رَفَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: ضَمِنْتُ لِمَنْ سَمَّى اللَّهَ تَعَالَى عَلَى طَعَامِهِ أَنْ لَا يَشْتَكِيَ مِنْهُ فَقَالَ ابْنُ الْكَوَّاءِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَقَدْ أَكَلْتُ الْبَارِحَةَ طَعَاماً فَسَمَّيْتُ عَلَيْهِ فَآذَانِي فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَكَلْتَ أَلْوَاناً فَسَمَّيْتَ عَلَى بَعْضِهَا وَ لَمْ تُسَمِّ عَلَى كُلِّ لَوْنٍ يَا لُكَعُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: ضامنم هر که نام خدا بر خوراکی برد از آن شکوه نکند، ابن کوّاء گفت: یا امیر المؤمنین دیشب خوراکی خوردم و نام خدا بر آن بردم و مرا آزار داد، فرمود: برای تو به عهد ضمانت وفادارم تو بر برخی نام خدا بردی و بر همه رنگش نبردی ای لئیم. - . المحاسن: ۴۳۰ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ أَظُنُّهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: ضَمِنْتُ وَ ذَکَرَ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ وَ لَمْ تُسَمِّ عَلَی بَعْضِهَا یَا لُکَعُ (۴).

المکارم، مرسلا عن أمیر المؤمنین علیه السلام: مثله (۵)

الدَّعَائِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَی قَوْلِهِ وَ لَمْ تُسَمِّ عَلَی بَعْضٍ یَا لُکَعُ قَالَ کَذَلِکَ وَ اللَّهِ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ (۶).

**[ترجمه]المحاسن: همین مضمون بسند دیگر آمده است - . المحاسن: ۴۳۷ - .

المکارم: بی سند مانندش آمده است - . مکارم الاخلاق : ۱۶۴ - .

الدعائم: آن را آورده و افزوده که به خدا چنین است یا امیر المؤمنین. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۸ -

**[ترجمه]

توضیح

فی القاموس شکا أمره إلی الله شکوی و ینون و شکاه و شکاوه و شکیه و شکایه بالکسر و تشکی و اشتکی (۷)

و الشکو و الشکوی و الشکاه و الشکاء المرض و

ص: ۳۶۹

۱- ۱. معانی الأخبار ۳۷۵ الخصال ۲۱۶.

۲- ۲. المحاسن: ۴۳۳.

۳- ۳. المحاسن: ۴۳۰.

۴- ۴. المحاسن: ۴۳۷.

۵- ۵. مکارم الأخلاق ۱۶۴.

۶- ۶. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۸.

۷- ۷. و زاد بعده: و تشاکوا: شکا بعضهم الی بعض، و الشکو إلخ.

قال اللكع كصرد اللئيم و العبد و الأحمق و من لا يتجه لمنطق و لا غيره.

**[ترجمه]در قاموس آمده شكا أمره إلى الله شكوى كه با تنوين نيز مى آيد و شكاه و شكاوه و شكيه و شكايه با كسره و تشكى و اشتكى و الشكو و الشكوى و الشكاه و الشكاء يعنى مرض ومى گويد لكع يعنى لئيم وغلام واحمق وكسى كه بى منطق است.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ مِسْمَعٍ أَبِى سَيَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِنِّى أَتَّخِمُ قَالَ سَمِّ قُلْتُ قَدْ سَمَّيْتُ قَالَ فَلَعَلَّكَ تَأْكُلُ أَلْوَانَ الطَّعَامِ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَتُسَمِّى عَلَى كُلِّ لَوْنٍ قُلْتُ لَا قَالَ مِنْ هَاهُنَا تَتَّخِمُ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: ابو سيار مى گويد كه به امام جعفر صادق عليه السّلام گفتم: خوراك من ناگوار مى شود فرمود: نام خدا ببر، گفتم: بردم فرمود: شايد بر همه رنگ نبردى گفتم: نه، فرمود: به اين خاطر ناگوار مى شود - . المحاسن: ۴۳۰ - ۴۳۱ - .

**[ترجمه]

بيان

فى القاموس طعام وخيم غير موافق و قد وخم ككرم و توخمه و استوخمه لم يستمرئه و التخمه كهمزه الداء يصيبك منه و تخم كضرب و علم اتخم و أتخمه الطعام.

**[ترجمه]در قاموس آمده طعام وخيم يعنى غير موافق با طبع.و قد وخم مثل كرم و توخمه و استوخمه يعنى ناگوار شد و التخمه دردى است كه از آن به تو مى رسد وتَخمَ يعنى غذا او را سنگين كرد.

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبِى أُسَامَةَ عَنْ أَبِى خَدِيجَةَ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ أَبِى أَتَاهُ أَخُوهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيٍّ- يَسْتَأْذِنُ لِعَمْرِو بْنِ عُبَيْدٍ وَ وَاصِلٍ وَ بَشِيرٍ الرَّحَّالِ فَأَذِنَ لَهُمْ فَلَمَّا جَلَسُوا قَالَ مَا مِنْ شَيْ ءٍ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ يَنْتَهِى إِلَيْهِ فَجِى ءَ بِالْخِوَانِ فَوُضِعَ فَقَالُوا فِيمَا بَيْنَهُمْ قَدْ وَ اللَّهِ اسْتَمْكَنَّا مِنْهُ فَقَالُوا لَهُ يَا أَبَا جَعْفَرٍ هَذَا الْخِوَانُ مِنَ الشَّيْ ءِ هُوَ قَالَ نَعَمْ قَالُوا فَمَا حَدُّهُ قَالَ إِذَا وُضِعَ قِيلَ بِسْمِ اللَّهِ وَ إِذَا رُفِعَ قِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمود كه: برادر پدرم عبد اللّه بن على نزد او آمد اجازه خواست براى

عمرو بن عبيد و واصل بن بشر وى به آنها اجازه ورود داد و فرمود: هيچ چيز نيست جز ايكه در مرزى پايان يابد، و سفره آوردند و پهن كردند، و آن ها به هم گفتند به خدا بر او تسلط يافتيم، گفتند: اى ابو جعفر اين خوان هم يك چيزى است بگو حد و مرز آن كدام است؟ فرمود: حدش اين است كه چون پيش نهاده شود گويند بسم اللّه و چون آن را بردارند گويند الحمد للّه - . المحاسن: ۴۳۰ - ۴۳۱ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

الْكَافِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِي آخِرِهِ وَ يَأْكُلُ كُلُّ إِنْسَانٍ مِمَّا بَيْنَ يَدَيْهِ وَ لَا يَتَنَاوَلُ مِنْ قُدَّامِ الْآخَرِ شَيْئاً(۳).

**[ترجمه]الكافى: ابو خديجه مانندش را آورده و در ادامه افزوده: هر كس از جلو خود خورد و از جلوى ديگرى برنگيرد - . الكافى ۶: ۲۹۲ - .

**[ترجمه]

بيان

استمكنا منه أي قدرنا و تمكنا من الاعتراض عليه و تعجيزه في القاموس مكنه من الشي ء و أمكنه فتمكن و استمكن.

و أقول إن هؤلاء الثلاثه كانوا من مشاهير علماء العامه.

**[ترجمه]استمكنا منه يعنى قدرت يافتيم وتوانستيم بر كلام او اعتراضى نماييم واو را عاجز كنيم و مى گويم اين سه تن از مشاهير علماء عامّه بودند.

**[ترجمه]

«۱۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ وَ قَدْ أُتِينَا بِالطَّعَامِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ لِكُلِّ شَيْ ءٍ حَدّاً قُلْنَا مَا حَدُّ هَذَا الطَّعَامِ إِذَا وُضِعَ وَ مَا حَدُّهُ إِذَا رُفِعَ فَقَالَ حَدُّهُ إِذَا وُضِعَ أَنْ يُسَمَّى عَلَيْهِ وَ إِذَا رُفِعَ يُحْمَدُ اللَّهُ عَلَيْهِ (۴).

۱- ۱. المحاسن ۴۳۰ و ۴۳۱.

۲- ۲. المحاسن ۴۳۰ و ۴۳۱.

۳- ۳. الكافى ۶ ر ۲۹۲.

۴- ۴. المحاسن ۴۳۱.

**[ترجمه]المحاسن: فضل بن یونس روایت می کند که شـنیدم ابو الحسن علیه السّـلام بر سـر خوراکی که آورده بودند برای همه می فرمود: سپاس خـدای را که برای هر چه حـدی نهاده، گفتیم: حـدّ این خوراک چون بر زمین نهـد و چون بردارنـدش چیست، فرمود: چون گذارندش حدش بسم اللَّه است و چون آن را بردارند الحمد للّه - . المحاسن: ۴۳۱ - .

**[ترجمه]

بیان

قلنا تأکید لقوله قلت.

**[ترجمه]قلنا تأکید لقوله قلت.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَـی علیه السلام قَالَ: فِی وَصِیَّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ إِذَا أَکَلْتَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ إِذَا فَرَغْتَ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ فَإِنَّ حَافِظَیْکَ لَا یَبْرَحَانِ یَکْتُبَانِ لَکَ الْحَسَنَاتِ حَتَّی تُبْعِدَهُ عَنْکَ (۱).

المکارم،: قال النبی صلی الله علیه و آله لعلی علیه السلام و ذکر مثله (۲)

**[ترجمه]المحاسن: در سفارش رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله است به امام علی علیه السّلام که چون بخوری بگو بسم اللَّه و چون دست بکشی بگو: الحمد للّه چون دو فرشته نگهبانت پیوسته برایت ثواب نویسند تا آن را از خود دور کنی - . المحاسن: ۴۳۱ - .

المکارم: مانندش آمده است. - . مکارم الاخلاق: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

بیان

یقال لا أبرح أفعل ذلک أی لا أزال أفعله و فی المکارم لا یستریحان و ما فی المحاسن أحسن حتی تبعده الضـمیر للطعام بمعونه المقـام و المراد رفع الخوان أو دفعه بـالتغوط أی مـا دام فی جوفه و فی المکـارم حتی تنبـذه عنـک أی ترمیه و تطرحه فـالمعنی الأخیر فیه أظهر.

**[ترجمه]لا ابرح یعنی پیوسته انجام می دهم و در المکارم گفته لا یستریحان وآنچه در المحاسن آمده بهتر است و مقصود از دور کردن برداشـتن سـفره یـا دور کردن از درون شـکم است که از عبـارت مکـارم یعنی «آن را از خـود دور کنیـد» روشن تر

است.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا وُضِعَتِ الْمَائِدَهُ حَفَّهَا أَرْبَعَهُ أَمْلَاکٍ فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ بِسْمِ اللَّهِ قَالَتِ الْمَلَائِکَهُ بَارَکَ اللَّهُ لَکُمْ فِی طَعَامِکُمْ ثُمَّ یَقُولُونَ لِلشَّیْطَانِ اخْرُجْ یَا فَاسِقُ لَا سُلْطَانَ لَکَ عَلَیْهِمْ

فَإِذَا فَرَغُوا وَ قَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ قَالَتِ الْمَلَائِکَهُ قَوْمٌ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ فَأَدَّوْا شُکْرَ رَبِّهِمْ فَإِذَا لَمْ یُسَمِّ قَالَتِ الْمَلَائِکَهُ لِلشَّیْطَانِ ادْنُ یَا فَاسِقُ فَکُلْ مَعَهُمْ وَ إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَهُ وَ لَمْ یَذْکُرِ اسْمَ اللَّهِ قَالَتِ الْمَلَائِکَهُ قَوْمٌ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ فَنَسُوا رَبَّهُمْ (۳).

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۴)

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمودند که: چون سفر نهند، چهار فرشته دور آن جمع شوند، چون بنده گوید: بسم اللَّه آن فرشته ها گویند: بارک اللَّه بر شما در خوراکتان وانگاه به شیطان گویند: ای فاسق بیرون شو تو را بر آن ها تسلطی نیست و چون دست کشند و گویند الحمد للَّه فرشته ها گویند: خداوند به آنها نعمت دهد شکر پروردگارشان را ادا کردند و چون بسم اللَّه نگویند فرشته ها به شیطان گویند ای فاسق جلو بیا و با آن ها بخور و چون دست کشند و الحمد للَّه نگویند و نام خدا نبرند فرشته ها گویند مردمی هستنند که خداوند به آنها نعمت داد و پروردگار خود را فراموش کردند - . المحاسن: ۴۳۲ - .

المکارم: مانندش آمده است - . مکارم الاخلاق: ۱۶۴ - .

**[ترجمه]

تبیین

اعلم أن جمع الملک علی الأملاک غیر معروف بل یجمع علی الملائکه و الملائک و اختلف فی اشتقاقه فذهب الأکثر إلی أنه من الألوکه و هی الرساله و قال الخلیل الألوک الرساله و هی المالکه و المالکه و علی مفعله فالملائکه علی هذا وزنها معافله لأنها مقلوبه جمع ملأک فی معنی مألک فوزن ملأک معفل مقلوب مألک و من

۱- ۱. المحاسن: ۴۳۱.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۶۴.

٣- ٣. المحاسن ٤٣٢.

٤- ٤. مكارم الأخلاق: ١٦٤.

العرب من يستعمله مهموزا على أصله و الجمهور منهم على إلقاء حركه الهمزه على اللام و حذفها فيقال ملك و ذهب أبو عبيده إلى أن أصله من لاک إذا أرسل فملأك مفعل و ملائكه مفاعله غير مقلوبه و الميم على الوجهين زائده و ذهب ابن كيسان إلى أنه من الملك و أن وزن ملاك فعأل مثل سمأل و ملائكه فعائله فالميم أصليه و الهمزه زائده فعلى هذا لا يبعد جمعه على أملاك و إن لم ينقل.

**[ترجمه]بدان که جمع بستن ملک به املاک غیر معروف است بلکه جمع آن بر ملائکه وملائک است.در مورد ریشه آن اختلاف شده اکثریت بر آنند که از الوکه است که معنای آن رسالت است.خلیل می گوید الوکه همان مالکه است و مالکه بر وزن مفعلهاست لذا ملائکه بر این اساس بر وزن معافله است چون مقلوب است وجمع ملأك است اما در معنای مألك.وزن ملأك معفل است که قلب شده مألك است.ب رخی عربها آن را به صورت مهموز نیز به کار می برد که مطابق اصل است اما جمهور آنها حرکت همزه را بر لام داده وآن را حذف می کنند ومی گویند «ملک». وابو عبیده بر آن است که ریشه آن لاک است لذا ملأك بر وزن مفعل وملائکه بر وزن مفاعله وغیر مقلوب است ومیم در آن بر دو وجه است زائده وابن کیسان می گوید از ملک است و ملأك بر وزن فعأل است مانند سمأل وملائکه بر وزن فعائله است که میم در آن حرف اصلی وهمزه زائده است بر این وجه جمع آن بر املاک بعید نیست اگرچه نقل نشده است.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی أَيُّوبَ الْمَدَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا أَكَلْتَ الطَّعَامَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فِی أَوَّلِهِ وَ آخِرِهِ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَمَّى فِی طَعَامِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْكُلَ لَمْ يَأْكُلْ مَعَهُ الشَّيْطَانُ وَ إِذَا لَمْ يُسَمِّ أَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ وَ إِذَا سَمَّى بَعْدَ مَا يَأْكُلُ وَ أَكَلَ الشَّيْطَانُ مِنْهُ تَقَيَّأَ مَا كَانَ أَكَلَ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که چون بخوری بگو بسم اللّه در آغاز و انجامش زیرا چون بنده پیش از خوردن نام خدا برد شیطان با او نخورد و اگر نبرد، به همراه او بخورد و چون در پایان نام خدا برد آنچه شیطان خورده قی کند. -. المحاسن: ۴۳۲ -

**[ترجمه]

بيان

رواه فی الكافی (۲)

عن علی بن إبراهيم عن أبيه عن ابن أبی عمير عن الحسين بن عثمان و كلاهما هنا محتمل و قوله فی أوله الظرف للقول أی يسم فی الوقتين أو بمتعلق الظرف فی التسميه فيكون جزءا منها.

**[ترجمه]در الکافی آن را به همراه سندش آمده است. وظرف در اول روایت برای قول است یعنی در دو وقت بسم الله بگوید ویا اینکه مربوط به متعلق ظرف در تسمیه باشد که در این حالت جزئی از آن است. - . الکافی ۶ : ۲۹۴ -

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا وُضِعَ الْغَدَاءُ وَ الْعَشَاءُ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فَإِنَّ الشَّیْطَانَ یَقُولُ لِأَصْحَابِهِ اخْرُجُوا فَلَیْسَ هَاهُنَا عَشَاءٌ وَ لَا مَبِیتٌ وَ إِنْ هُوَ نَسِیَ أَنْ یُسَمِّیَ قَالَ لِأَصْحَابِهِ تَعَالَوْا فَإِنَّ لَکُمْ هُنَاکَ عَشَاءً وَ مَبِیتاً.

قال و رواه محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله

قَالَ وَ رَوَاهُ أَیْضاً مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ رِبْعِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِیهِ وَ قَالَ إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُکُمْ وَ لَمْ یُسَمِّ کَانَ لِلشَّیْطَانِ فِی وُضُوئِهِ شِرْکٌ وَ إِنْ أَکَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ لَبِسَ وَ کُلُّ شَیْ ءٍ صَنَعَهُ یَنْبَغِی أَنْ یُسَمِّیَ عَلَیْهِ فَإِنْ لَمْ یَفْعَلْ کَانَ لِلشَّیْطَانِ فِیهِ شِرْکٌ.

قال و رواه محمد بن عیسی عن العلاء عن الفضیل عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۳).

ص: ۳۷۲

۱- ۱. المحاسن ۴۳۲.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۲۹۴.

۳- ۳. المحاسن: ۴۳۳.

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند که: هرگاه سفره نهاده شد، بگو بسم الله ، که در این هنگام شیطان به همراهان خود می گوید خارج شوید که در اینجا شام و خوابگاهی برایتان نیست، و اما اگر یادش رود که بگوید شیطان به یاران خود می گوید بیایید که شام و خوابگاه برای شما مهیا است. - . المحاسن ۴۳۳ -

علاء بن فضیل از امام صادق علیه السّلام مانند آن را روایت کرده همچنین فضیل از امام صادق علیه السّلام مانند آن را روایت کرده ودر آن چنین افزوده است: وفرمود:وقتی کسی از شما وضو ساخت وبسم الله نگفت شیطان در ضوی او شریک است واگر بخورد یا بنوشد یا بپوشد یا هر کاری انجام دهد شایسته است بسم الله گوید والّا شیطان در آنها شریک او می شود .

وفضیل از امام صادق علیه السّلام مانند آن را آورده است.

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ زَیْدٍ الشَّحَّامِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُکُمْ أَوْ أَکَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ لَبِسَ لِبَاساً یَنْبَغِی أَنْ یُسَمِّیَ عَلَیْهِ فَإِنْ لَمْ یَفْعَلْ کَانَ لِلشَّیْطَانِ فِیهِ شِرْکٌ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: وقتی کسی از شما وضو بسازد یا بخورد یا بنوشد یا لباسی بپوشد شایسته است بسم الله گوید والّا شیطان در آنها شریک او می شود.. - . المحاسن: ۴۳۳ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا وُضِعَ الْخِوَانُ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ إِذَا أَکَلْتَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فِی أَوَّلِهِ وَ آخِرِهِ وَ إِذَا رُفِعَ الْخِوَانُ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: چون سفره نهند بگو: بسم اللّه و چون بخوری بگو: بسم اللّه در آغاز و پایانش و چون سفره بردارند بگو الحمد للّه - . المحاسن: ۴۳۳ - .

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَمْرٍو الْمُتَطَبِّبِ عَنْ أَبِی یَحْیَی الصَّنْعَانِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِذَا وُضِعَ الطَّعَامُ بَیْنَ یَدَیْهِ قَالَ اللَّهُمَّ هَذَا مِنْ مَنِّکَ وَ فَضْلِکَ وَ عَطَائِکَ فَبَارِکْ لَنَا فِیهِ وَ سَوِّغْنَاهُ وَ ارْزُقْنَا خَلَفاً إِذَا

أَكَلْنَاهُ وَ رُبَّ مُحْتَاجٍ إِلَيْهِ رَزَقْتَ وَ أَحْسَنْتَ اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا لَکَ مِنَ الشَّاكِرِينَ وَ إِذَا رُفِعَ الْخِوَانُ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی حَمَلَنَا فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقَنَا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَ فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِهِ أَوْ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا(۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که چون سفره در برابر امام سجاد علیه السّلام می نهادند می گفت: بار خدایا این از منت و فضل و بخشش تو است آن را برکت ده و بر ما گوارا کن، و چون آن را خوریم عوضش را بما بده. چه بسا نیازمند به چیزی وجود دارد که به ما روزی دادی و نیکویش کردی، بار خدایا ما را از شکرگزاران قرار بده، و چون سفره را برمی داشتند می فرمود: سپاس خدا راست که ما را بر دوش بیابان و دریا برآورد و از غذاهای خوشمزه و پاکیزه به ما روزی داد و بر بسیاری از آفریدگانش برتری داد.

**[ترجمه]

بيان

و سوغناه أی سهل دخوله فی حلقنا من غير غصه أو اجعله جائزا لنا كنايه عن عدم المحاسبه.

و فی المصباح ساغ يسوغ سوغا من باب قال سهل مدخله فی الحلق و أسغته إساغه جعلته سائغا و يتعدى بنفسه فی لغه و سوغته أی أبحته قوله و رب محتاج إليه أی رب شی ء و هو محتاج إليه رزقتنا أو الضمير راجع إلی الطعام الحاضر أی رب شخص محتاج إلی هذا الطعام فلا يجده فيكون رزقت كلاما مستأنفا و لعله أظهر قوله أو ممن خلق الترديد من الراوی بدلا من قوله من خلقه و هو أوفق بالآيه.

**[ترجمه]سوغناه یعنی دخول آن بدون گلوگیری بر گلوی ما را آسان ساز یا اینکه آن را برای ما جایز قرآر ده کنایه از آنکه بدون محاسبه باشد.در مصباح آمده ساغ یسوغ سوغا از باب قال یعنی ورودش به حلق آسان شدو أسغته إساغه یعنی آن را گوارا قرار دادی که در حالتی متعدی بنفسه می شود وسوغته یعنی آن را مباح دانستم رب محتاج الیه یعنی بسا چیزهایی که محتاج به آن است وتو به ما روزی دادی یا اینکه مرجع ضمیر غذا باشد یعنی بسا نیازمند به این خوراک باشند و به آن دست نیابند. و ما بعدش سخن مستقل است.شاید این وجه آشکارتر باشد. واینکه گفت أو ممن خلق تردید از راوی است و من خلقه با آیه موافق تر است.

**[ترجمه]

«۱۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: يَا سِنَانُ مَنْ قُدِّمَ إِلَيْهِ طَعَامٌ فَأَكَلَهُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی رَزَقَنِيهِ بِلَا حَوْلٍ مِنِّی وَ لَا قُوَّهٍ مِنِّی غُفِرَ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ أَوْ قَالَ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ طَعَامُهُ (۴).

۱- ۱. المحاسن ۴۳۳.

۲- ۲. المحاسن ۴۳۳.

۳- ۳. المحاسن ۴۳۳.

۴- ۴. المحاسن ۴۳۳.

و منه عن بعض أصحابنا عن الأصم عن عبد الله بن سنان: مثله (۱).

**[ترجمه]المحاسن: عبد اللّه بن سنان روايت مى كند كه امام جعفر صادق عليه السّلام فرمود: اى پسر سنان، هر كه خوراكى برايش آرند و بخورد و گويد: سپاس از آن خدا است كه آن را روزى من ساخت بدون هيچ توان و نيرويى،

پيش از آنكه برخيزد، آمرزيده شود، ، يا فرمود: پيش از آنكه خوراك را بردارند - . المحاسن: ۴۳۳ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: مَنْ أَكَلَ طَعَاماً فَلْيَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَإِنْ نَسِيَ ثُمَّ ذَكَرَ اللَّهَ بَعْدَهُ تَقَيَّأَ الشَّيْطَانُ مَا أَكَلَ وَ اسْتَقْبَلَ الرَّجُلُ طَعَامَهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امير المؤمنين عليه السّلام فرمودند كه هر كس خوراكى خورد بايد نام خدا بر آن برد و اگر فراموش كند و پس از آن نام خدا برد آنچه شيطان خورده قى كند، و مرد به تنهائى از او خورد - . المحاسن: ۴۳۵ - .

**[ترجمه]

بيان

و استقبل الرجل أى يأكل من غير شركه الشيطان كأنه يستأنفه و يستقبله و فى الكافى (۳)

و استقل و هو الصواب أى وجده قليلا لما قد أكل الشيطان منه فإن ما يتقيؤه لا يدخل فى طعامه أو هو على الحذف و الإيصال أى استقل فى أكل طعامه و الأول أظهر.

**[ترجمه]استقبل الرجلى عنى بدون شراكت شيطان خورد گويا از ابتدا آغاز مى كند. واستقل كه درست تر است به اين معناست كه آن را كم مى يابد چون شيطان از آن خورده وآنچه شيطان قى مى كند وارد در غذايش نمى شود لذا غذايش را كم مى يابد كه وجه اول آشكارتر است.

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: أَكْثِرُوا ذِكْرَ اللَّهِ عَلَى الطَّعَامِ وَ لَا تَلْغَطُوا فِيهِ فَإِنَّهُ نِعْمَةٌ مِنَ اللَّهِ وَ رِزْقٌ مِنْ رِزْقِهِ يَجِبُ عَلَيْكُمْ شُكْرُهُ وَ حَمْدُهُ.

قال و رواه الأصم عن شعيب عن أبی بصير عن أبی عبد الله عليه السلام (۴): بيان فی القاموس اللغط و يحرک الصوت و الجلبه أو أصوات مبهمه لا تفهم.

**[ترجمه]المحاسن: امير المؤمنين عليه السّلام فرمودند كه بسيار نام خدا را بر خوراك بريد و در آن هرزه نگوئيد زيرا نعمت و روزى خدا است و بايد شكر و سپاسش را به جا آوريد - . الكافی ۶ : ۲۹۳ - .

**[ترجمه]

«۲۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ رِبْعِيٍّ عَنْ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا أَكَلْتَ أَوْ شَرِبْتَ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ (۵).

و منه عن ابن سنان و محمد بن عيسی عن محمد بن سنان عن العلا عن الفضيل عن أبی عبد الله عليه السلام: مثله (۶).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند كه: چون بخورى يا بنوشى بگو الحمد للّه. - . المحاسن: ۴۳۴ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّضْرِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: اذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عَلَى الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ فَإِذَا فَرَغْتَ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی يُطْعِمُ وَ لَا يُطْعَمُ (۷).

ص: ۳۷۴

۱- ۱. المحاسن: ۴۳۵.

۲- ۲. المصدر: ۴۳۴.

۳- ۳. الكافی: ۶ ر ۲۹۳.

۴- ۴. المحاسن: ۴۳۴.

۵- ۵. المحاسن: ۴۳۴.

۶- ۶. المحاسن: ۴۳۴.

۷- ۷. المحاسن: ۴۳۴.

**[ترجمه]اما جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: به هنگام خوردن یا نوشیدن اسم خداوند را بر زبان جاری ساز، و چون فارغ شدیدبگو: سپاس خدایی را که روزی می دهد و روزی داده نمی شود - . المحاسن: ۴۳۴ - .

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْعَرْزَمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مَنْ ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَى طَعَامٍ أَوْ شَرَابٍ فِي أَوَّلِهِ وَ حَمِدَ اللَّهَ فِي آخِرِهِ لَمْ يُسْأَلْ عَنْ نَعِيمِ ذَلِكَ الطَّعَامِ أَبَداً(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که: هر که نام خدا را بر خوراك و نوشابه در آغاز برد و در پایان خدا را سپاس گوید هرگز از آن نعمت بازپرسی نشود - . المحاسن: ۴۳۴ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ أَفْضَلُ مِنَ الصَّائِمِ الصَّامِتِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که خورنده شاکر بهتر از روزه دار خاموش است. - . المحاسن: ۴۳۵ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَشْبَعُ مِنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ فَيَحْمَدُ اللَّهَ فَيُعْطِيهِ اللَّهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا لَا يُعْطِي الصَّائِمَ إِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ يُحِبُّ أَنْ يُحْمَدَ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند که: مؤمن چون سیر شود از خوردن و نوشیدن خدا راسپاس می گوید، و خداوند به وی پاداشی را می دهد که به روزه دار نمی دهد، خداوند شاکر و داناست و دوست دارد که حمد و ستایش شود. - . المحاسن: ۴۳۵ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ كُلَيْبٍ الصَّيْدَاوِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَطْعَمَ طَعَاماً فَأَهْوَى بِيَدِهِ وَ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ تَصِيرَ اللُّقْمَةُ إِلَى فِيهِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند كه: چون كسى خوراكى خورد و دست تكاند و گويد: بسم اللّه و الحمد للّه رب العالمين، خداوند او را بيامرزد، پيش از آنكه لقمه به دهانش رسد. - . المحاسن: ۴۳۵ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ مُوسَى الْعَطَّارِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عُثْمَانَ الرَّوَّاسِيِّ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: يَا سَمَاعَةُ أَكْلًا وَ حَمْداً لَا أَكْلًا وَ صَمْتاً(۵).

**[ترجمه]المحاسن: سماعه روايت مى كند كه: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: اى سماعه بخور و سپاس گو نه بخور و خاموش باش - . المحاسن: ۴۳۵ - .

**[ترجمه]

بیان

أی تأكل أكلا و تحمد حمدا أو تجمع أكلا و حمدا.

**[ترجمه]أی تأكل أكلا و تحمد حمدا أو تجمع أكلا و حمدا.

**[ترجمه]

«۲۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ رَفَعَهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله إِذَا وُضِعَتِ الْمَائِدَةُ بَيْنَ يَدَيْهِ قَالَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ مَا أَحْسَنَ مَا تَبْتَلِينَا سُبْحَانَكَ مَا أَكْثَرَ مَا تُعْطِينَا سُبْحَانَكَ مَا أَكْثَرَ مَا تُعَافِينَا اللَّهُمَّ أَوْسِعْ عَلَيْنَا وَ عَلَى فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ (۶).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله پيوسته هر گاه سفره خوراكى را جلويش مى نهادند مى گفت: منزّهى تو بار خدايا چه خوب است آنچه براى ما بر پا داشتى، منزهى تو بار خدايا چه بسيار است آنچه به ما دادى، منزهى تو چه بسيار است عافيتى كه به ما ارزانى داشتى، بار خدايا وسعت ده بر ما و بر مستمندان مسلمان - . المحاسن: ۴۳۵ - .

**[ترجمه]

بیان

رَوَاهُ فِی الْکَافِی (۷)

عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ یَعْقُوبَ: وَ فِیهِ مَا أَحْسَنَ مَا تَبْتَلِینَا. أی ما ابتلیتنا فالابتلاء بمعنی الإنعام أو الاختبار بالنعمه أو بالبلیه وَ فِی آخِرِهِ:

ص: ۳۷۵

۱- ۱. المحاسن: ۴۳۵.

۲- ۲. المحاسن: ۴۳۵.

۳- ۳. المحاسن: ۴۳۵.

۴- ۴. المحاسن: ۴۳۵.

۵- ۵. المحاسن: ۴۳۵.

۶- ۶. المحاسن: ۴۳۵.

۷- ۷. الکافی: ۶ ر ۲۹۳.

وَ عَلَى فُقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُسْلِمِينَ. و فی بعض النسخ وَ عَلَى فُقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ.

**[ترجمه]در کافی - . الکافی ۶ : ۲۹۳ - آن را آورده و در آن آمده: چه زیبا است آنچه ما را به آن آزمودی و خواهی آزمود، و این آزمایش به معنی نعمت بخشی یا امتحان با نعمت است و در نسخه ای است که: بر مستمندان مؤمنان و بر مسلمانان ما از مرد و زن .

**[ترجمه]

«۳۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ إِذَا طَعِمَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَ سَقَانَا وَ كَفَانَا وَ أَيَّدَنَا وَ آوَانَا وَ أَنْعَمَ عَلَيْنَا وَ أَفْضَلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يُطْعِمُ وَ لَا يُطْعَمُ (۱).

المکارم، مرسلا: مثله (۲)

**[ترجمه]المحاسن: از امام سجاد علیه السلام این دعا را برای سر سفره آورده: الحمد للّٰه الذی اطعمنا و سقانا و کفانا و ایّدنا و آوانا و انعم علینا و افضل الحمد للّٰه الذی یطعم و لا یطعم- سپاس خدا را است که به ما خورانید و نوشانید و ما را بس است و کمک کار و ما را جا داد و نعمت بخشید و بیش داد سپاس خدا را که خوراند و خورانده نشود. - . المحاسن: ۴۳۵ -

المکارم: مانندش آمده است. - . مکارم الاخلاق: ۱۶۵ -

**[ترجمه]

بيان

إذا طعم من باب تعب و فی بعض النسخ علی بناء الإفعال فیحتمل المجهول و المعلوم أی أطعم الناس و لا یطعم أیضا یحتمل المعلوم کیعلم و المجهول و الثانی أظهر.

**[ترجمه]إذا طعم من باب تعب و فی بعض النسخ علی بناء الإفعال فیحتمل المجهول و المعلوم أی أطعم الناس و لا یطعم أیضا یحتمل المعلوم کیعلم و المجهول و الثانی أظهر.

**[ترجمه]

«۳۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَيْمَنَ بْنِ مُحْرِزٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ قَالَ اللَّهُمَّ أَكْثَرْتَ وَ

أَطَبْتَ فَبَارِكْهُ وَ أَشْبَعْتَ وَ أَرْوَيْتَ فَهَنِّئْهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی یُطْعِمُ وَ لَا یُطْعَمُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله چون سفره برداشته می شد می گفت: بار خدایا بیش دادی و خوب دادی برکتش ده سیر و سیراب کردی گوارایش ساز سپاس خدا را که خوراند و خورانده نشود. - . المحاسن: ۴۳۶ -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ یَعْقُوبَ أَوْ غَیْرِهِ رَفَعَهُ قَالَ: کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا مِنْ عَطَائِکَ فَبَارِکْ لَنَا فِیهِ وَ سَوِّغْنَاهُ وَ أَخْلِفْ لَنَا خَلَفاً لِمَا أَکَلْنَاهُ أَوْ شَرِبْنَاهُ مِنْ غَیْرِ حَوْلٍ مِنَّا وَ لَا قُوَّةٍ رَزَقْتَ فَأَحْسَنْتَ فَلَکَ الْحَمْدُ رَبِّ اجْعَلْنَا مِنَ الشَّاکِرِینَ وَ إِذَا فَرَغَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی کَفَانَا وَ کَرَّمَنَا وَ حَمَلَنَا فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقَنَا مِنَ الطَّیِّبَاتِ وَ فَضَّلَنَا عَلَی کَثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِیلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی کَفَانَا الْمَئُونَهَ وَ أَسْبَغَ عَلَیْنَا(۴).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرمود: بار خدایا این از بخشش تو است برای ما، در آن برکت ده و بر ما گوارایش کن و جایگزین آنچه را خوردیم و آنچه نوشیدیم بده بدون توان و نیرویی، روزی دادی و خوب دادی سپاس از آن تو است، پروردگارا ما را از شاکران ساز، و چون دست می کشید می گفت: سپاس خدا را که ما را بس کرد و ارجمند ساخت و در بیابان و دریا بر آورد و از پاکیزه ها روزی کرد و برتریمان داد به خوبی بر بسیاری از آنچه آفرید سپاس خدا را که هزینه ما را برعهده گرفته و بر ما فراوان کرده است - . المحاسن: ۴۳۶ - .

**[ترجمه]

بیان

من غیر حول یمکن تعلقه بما قبله و بما بعده و الحول الحیله و القدره علی التصرف فی الأمور و فی الخبر لا حول عن المعصیه و لا قوه علی الطاعه

ص: ۳۷۶

۱- ۱. المحاسن: ۴۳۵.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۶۵.

۳- ۳. المحاسن: ۴۳۶.

۴- ۴. المحاسن: ۴۳۶.

إلا بالله و المئونه الثقل و مان القوم احتمل مئونتهم أی قوتهم و قد لا يهمز فالفعل مانهم و أسبغ الله علیه النعمه أتمها.

**[ترجمه]من غیر حول ممکن است متعلق به ماقبل یا مابعد باشد حول یعنی قدرت بر انجام کارها ودر خبر است که هیچ قدرتی برای دوری از گناه وهیچ توانی برای طاعت الهی نیست مگر از جانب خدا. ومئونه یعنی بار« مان القوم» یعنی بار آنها را به دوش کشید وگاهی بدون همزه می آید. «أسبغ الله علیه النعمه» یعنی نعمت را بر او تمام کرد.

**[ترجمه]

«۳۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: تَغَدَّیْتُ مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَلَمَّا وُضِعَتِ الْمَائِدَهُ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَطْعَمَنَا وَ سَقَانَا وَ رَزَقَنَا وَ عَافَانَا وَ مَنَّ عَلَیْنَا بِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ جَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِینَ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: ابو بصیر روایت می کند که: با امام محمد باقر علیه السّلام چاشت خوردم و چون سفره نهادند گفت: بسم اللّه و چون دست کشید گفت: سپاس خدا را که ما را خوراند و نوشانید و روزی داد و تندرستی بخشید و بر ما به محمد صلی اللّه علیه و آله منت نهاد و ما را مسلمان ساخت - . المحاسن: ۴۳۶ - .

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَشْبَعَنَا فِی جَائِعِینَ وَ أَرْوَانَا فِی ظَمْآنِینَ وَ کَسَانَا فِی عَارِینَ وَ آوَانَا فِی ضَاحِینَ وَ حَمَلَنَا فِی رَاجِلِینَ وَ آمَنَنَا فِی خَائِفِینَ وَ أَخْدَمَنَا فِی عَانِینَ قَالَ وَ رَوَی بَعْضُهُمْ وَ أَظَلَّنَا فِی ضَاحِینَ (۲).

الْکَافِی، عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ أَبِی علیه السلام إِذَا طَعِمَ یَقُولُ وَ ذَکَرَ مِثْلَهُ-(۳)

إِلَّا أَنَّ فِیهِ فِی ظَامِئِینَ وَ لَیْسَ فِیهِ کَسَانَا وَ لَا أَظَلَّنَا.

و قال الشیخ البهائی رحمه الله فی ضاحین بالضاد المعجمه و الحاء المهمله أی أسکننا فی المساکین بین جماعه ضاحین أی لیس بینهم و بین ضحوه الشمس ستر یحفظهم من حرها و أخدمنا فی عانین أی جعل لنا من یخدمنا و نحن بین جماعه عانین من العناء و هو التعب و المشقه انتهی و فی الصحاح ضحیت للشمس ضحاء إذا برزت لها و ضحیت بالفتح مثله و فی النهایه العانی الأسیر و کل من ذل و استکان و خضع فقد عنا یعنو و هو عان.

**[ترجمه]المحاسن: این دعا را از امام محمد باقر علیه السّلام آورده است: سپاس خدا را که گرسنه بودیم و سیرمان کرد و تشنه بودیم، سیراب کرد ما را و برهنه بودیم پوشاندمان و ما را جا داد در آسایش و به هنگام کوچ بار کرد و از ترس آسوده داشت و در رنج و سختی کمک و یاری داد، و در روایتی است که ما را در نیم روز آفتابی سایه انداخت. - . المحاسن: ۴۳۶ -

الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: چون پدرم غذا می خورد می گفت ..و مانندش را با اندک اختلافی در برخی کلمات دعا آورده است. - . الکافی ۶ : ۲۹۵ -

شیخ بهایی در مورد ضاحین می گوید« بین جماعه ضاحین» یعنی کسانی که بین آنها وگرمای آفتاب حایلی نیست تا از گرما نگهدارد.و «أخدمنا فی عانین» یعنی میان گروهی که خسته ونالانند برای ما کسی را قرار داد که به ما خدمت کند.پایان.در صحاح آمده «ضحیت للشمس ضحاء» یعنی در مقابل آفتاب قرار گرفتم. ودر نهایه آمده «العانی »یعنی اسیر وهرکسی که دچار خواری و بی چیزی شود به او عانی می گویند.

**[ترجمه]

«۳۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأَطْعَمَنَا ثُمَّ رَفَعْنَا أَیْدِیَنَا فَقُلْنَا الْحَمْدُ لِلَّهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام ذَا مِنْکَ اللَّهُمَّ وَ بِمُحَمَّدٍ رَسُولِکَ اللَّهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ اللَّهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَیْتِهِ (۴).

ص: ۳۷۷

۱- ۱. المحاسن: ۴۳۶.

۲- ۲. المحاسن: ۴۳۶.

۳- ۳. الکافی: ۶ ر ۲۹۵.

۴- ۴. المحاسن: ۴۳۷.

الْكَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ: مِثْلَهُ إِلَی قَوْلِهِ اللَّهُمَّ ذَا مِنْکَ إِلَی قَوْلِهِ اللَّهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ مَرَّةً وَ فِی أَکْثَرِ النُّسَخِ مَکَانَ وَ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ آلِ مُحَمَّدٍ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: ابن بکیر روایت می کند که نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودیم و به ما خوراک داد و دست کشیدیم و گفتیم: الحمد للّه: او فرمود: بار خدایا این از تواست و به محمد صلی اللّه علیه و آله و سلم فرستاده ات، بار خدایا سپاس از تو است بار خدایا سپاس از تواست بار خدایا سپاس از تواست بار خدایا رحمت فرست بر محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم و خاندانش. - . المحاسن: ۴۳۷ -

الکافی: آن را آورده تا آنجا که اللَّهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ

را یکبار گفته وبه جای اهل بیته، آل محمد صلی اللّه علیه و آله و سلم را آورده است - . الکافی ۶: ۲۹۶ - .

**[ترجمه]

«۳۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ سَلْمَانُ إِذَا رَفَعَ یَدَهُ مِنَ الطَّعَامِ قَالَ اللَّهُمَّ أَکْثَرْتَ وَ أَطَبْتَ فَزِدْ وَ أَشْبَعْتَ وَ أَرْوَیْتَ فَهَنِّئْهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که: پیوسته چون سلمان دست از خوراک می کشید می گفت: بار خدایا فزون کردی و پاک کردی، پس بیفزا. و سیر کردی و سیراب، پس گوارایش کن - . المحاسن : ۴۳۷ - ۴۳۸ - .

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ عُبَیْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ: أَکَلْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام طَعَاماً فَمَا أُحْصِی کَمْ مَرَّةً قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَنِی أَشْتَهِیهِ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: عبید بن زراره روایت می کند که: با امام جعفر صادق علیه السلام خوراکی خوردم و نشمردم که چند بار گفت: سپاس خدا را که باعث شد به مذاقم خوش آید. - . المحاسن: ۴۳۷ — ۴۳۸ - .

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عُبَیْسِ بْنِ هِشَامٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمِنْقَرِیِّ عَنْ یُونُسَ بْنِ ظَبْیَانَ قَالَ: کُنْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ

عليه السـلام فَحَضَرَ وَقْتُ الْعَشَاءِ فَذَهَبْتُ أَقُومُ فَقَالَ اجْلِسْ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فَجَلَسْتُ حَتَّى وُضِعَ الْخِوَانُ فَسَمَّى حِينَ وُضِعَ الْخِوَانُ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ اللَّهُمَّ هَذَا مِنْكَ وَ مِنْ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله (۴).

**[ترجمه]المحـاسن: یونس بن ظبیـان روایت می کنـد که بـا امام جعفر صادق علیه السّـلام بودم و هنگام شام شـد و خواسـتم برخیزم فرمود: بنشـین، نشستم و سفره گستردند و چون سفره گستردند گفت بسم اللّه و چون دست کشید گفت: الحمد للّه بار خدایا این از تو است و از محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم - . المحاسن: ۴۳۷ – ۴۳۸ - .

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السـلام إِنِّي أَتَّخِمُ فَقَالَ أَ تُسَمِّي قُلْتُ إِنِّي قَدْ سَمَّيْتُ فَقَالَ لَعَلَّكَ تَأْكُلُ أَلْوَاناً فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ تُسَمِّي عَلَى كُلِّ لَوْنٍ قُلْتُ لَا قَالَ فَمِنْ ثَمَّ تَتَّخِمُ (۵).

**[ترجمه]المحـاسن: مسـمع بن عبـد الملک روایت می کنـد که: به امام شـشم علیه السّـلام گفتم خوراکم گوارا نیست فرمود: بسم اللّه می گوئی گفتم: البته، فرمود: شاید انواع گوناگون خوراک خوردی؟ گفتم آری، فرمود: بر هر نوعی بسم اللّه گفتی؟ گفتم نه، فرمود: ناگواری از اینجا است. - . المحاسن: ۴۳۷ – ۴۳۸ -

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِي طَالِبٍ الْبَصْرِيِّ عَنْ مِسْمَعٍ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَا أَلْقَى مِنْ أَذَى الطَّعَامِ إِذَا أَكَلْتُ فَقَالَ لِمَ لَمْ تُسَمِّ قُلْتُ إِنِّي لَأُسَمِّي وَ إِنَّهُ لَيَضُرُّنِي فَقَالَ إِذَا قَطَعْتَ التَّسْمِيَةَ بِالْكَلَامِ ثُمَّ عُدْتَ إِلَى الطَّعَامِ تُسَمِّي قُلْتُ لَا قَالَ فَمِنْ هَاهُنَا يَضُرُّكَ أَمَا لَوْ كُنْتَ إِذَا عُدْتَ إِلَى الطَّعَامِ سَمَّيْتَ مَا ضَرَّكَ (۶).

**[ترجمه]المحـاسن: مسـمع روایت می کنـد که با امام جعفر صادق علیه السّـلام شـکوه کردم از ناگواری خوراک و آزارش فرمـود: چرا بسم اللّه نمی گوئی، گفتم: البته می گویم و بـاز هم زیـانم زنـد، فرمود: چون بسم اللّه را بـا سـخنی بریـده باشـی و بخوردن برگردی بسم اللّه می گوئی؟، گفتم: نه، فرمود: از اینجا است که زیانت دارد، اگر چون به خوردن برگردی و نام خدا ببری، دیگر زیانت نزند - . المحاسن: ۴۳۸ - .

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْأَرَّجَانِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهما السلام

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۲۹۶.

۲- ۲. المحاسن ۴۳۷- ۴۳۸.

۳- ۳. المحاسن ۴۳۷- ۴۳۸.

۴- ۴. المحاسن ۴۳۷- ۴۳۸.

۵- ۵. المحاسن ۴۳۷- ۴۳۸.

۶- ۶. المحاسن ۴۳۸.

قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مَا اتَّخَمْتُ قَطُّ فَقِيلَ لَهُ وَ لِمَ قَالَ مَا رَفَعْتُ لُقْمَةً إِلَى فَمِی إِلَّا ذَكَرْتُ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا(۱).

وَ مِنْهُ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الْأَصَمِّ عَنِ الْأَرَّجَانِيِّ: مِثْلَهُ وَ فِيهِ قِيلَ كَيْفَ لَمْ تَتَّخِمْ (۲).

**[ترجمه]المحاسن. امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که: هرگز از خوراک ناگواری ندیدم به او گفتند: چرا؟ فرمود: هر لقمه بردارم بسم اللّه بر آن خوانم. - . المحاسن: ۴۳۹ -

المحاسن: به سند دیگر آمده است وگفته چطور ناگواری ندیدی؟ - . المحاسن: ۴۳۹ - .

**[ترجمه]

«۴۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ عَنْ أَبِی مَرْيَمَ الْأَنْصَارِيِّ عَنِ الْأَصْبَغِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ بَيْنَ يَدَيْهِ شِوَاءٌ فَدَعَانِی وَ قَالَ هَلُمَّ إِلَى هَذَا الشِّوَاءِ فَقُلْتُ أَنَا إِذَا أَكَلْتُ ضَرَّنِی فَقَالَ أَ لَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ تَقُولُهُنَّ وَ أَنَا ضَامِنٌ لَكَ أَنْ لَا يُؤْذِيَكَ طَعَامٌ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ خَيْرِ الْأَسْمَاءِ مِلْ ءَ الْأَرْضِ وَ السَّمَاءِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الَّذِی لَا يَضُرُّ مَعَهُ دَاءٌ فَلَا يَضُرُّكَ أَبَداً(۳).

**[ترجمه]المحاسن: اصبغ روایت می کند که نزد امیر المؤمنین رفتم و برابرش بریانی بود و مرا خواند که از آن بریانی بخورم، گفتم: چون از آن بخورم، به من زیان رساند، فرمود: چند کلمه به تو می گویم که آ نها را بگوئی و من ضامن باشم که خوراک زیانی به تو نرساند. بگو: «بار خدایا از تو می خواهم به نامت بهترین نام ها که زمین و آسمان را پر کرده است ای بخشنده مهربانی که هیچ دردی با تو زیانی ندارد»، و هرگز به تو زیان نزند - . المحاسن: ۴۳۹ - .

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس شوی اللحم شيئا فاشتوی و انشوی و هو الشواء بالكسر و الضم انتهی مل ء الأرض المل ء بالكسر اسم ما يأخذه الإناء إذا امتلأ ذكره الجوهری و فی النهايه لك الحمد مل ء السماوات و الأرض هذا تمثيل لأن الكلام لا يسع الأماكن و المراد به كثره العدد يقول لو قدر أن تكون كلمات الحمد أجساما لبلغت من كثرتها أن تملأ السماوات و الأرض و يجوز أن يكون يراد به تفخيم شأن كلمه الحمد و يجوز أن يريد بها أجرها و ثوابها انتهی و يجوز الجر و النصب هنا و الرحمن الرحيم إما بدلان من الاسم أو صفتان علی المجاز إجراء لصفه المسمی علی الاسم.

**[ترجمه]جوهری گفته در «مل ء الأرض» (پر زمین) «مل ء» اسم چیزی است که ظرف در حالت پری در خود دارد در نهایه گفته «لك الحمد مل ء السماوات و الأرض» تمثیل است چون کلام مکانها را در بر نمی گیرد منظور از آن تعداد زیاد است. در واقع می گوید اگر کلمات حمد بتوانند جسم شود در کثرت به اندازه ای می رسند که آسمانها وزمین را پر کنند و می

تواند مراد از آن بزرگداشت شأن حمد وستایش باشد یا مقصود اجر وثواب آن باشد. پایان. و در اینجا جر ونصب هر دو جایز است والرحمن والرحیم یا بدل از اسمند یا صفات مجازی برای نشان دادن صفتی که بر اسم نامگذاری شده.

**[ترجمه]

«۴۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَكَوْتُ إِلَيْهِ التُّخَمَ فَقَالَ إِذَا فَرَغْتَ فَامْسَحْ يَدَكَ عَلَى بَطْنِكَ وَ قُلِ اللَّهُمَّ هَنِّئْنِيهِ اللَّهُمَّ سَوِّغْنِيهِ اللَّهُمَّ أَمْرِئْنِيهِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: یکی اصحاب روایت می کنند که به امام جعفر صادق علیه السّلام از ناگواری خوراک شکوه کردم، فرمود: چون دست کشیدی دستت را به شکمت بکش و بگو بار خدایا گوارایش کن، بار خدایا سازگارش کن بار خدایا خوش گوارش کن -. المحاسن: ۴۳۹ -.

**[ترجمه]

«۴۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ صَفْوَانَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام كَيْفَ أُسَمِّی عَلَى الطَّعَامِ فَقَالَ إِذَا اخْتَلَفَتِ الْآنِيَةُ فَسَمِّ عَلَى كُلِّ إِنَاءٍ

۱- ۱. المحاسن ۴۳۹.

۲- ۲. المحاسن ۴۳۹.

۳- ۳. المحاسن ۴۳۹.

۴- ۴. المحاسن ۴۳۹.

قُلْتُ فَإِنْ نَسِيتُ أَنْ أَسَمِّیَ فَقَالَ تَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ فِی أَوَّلِهِ وَ آخِرِهِ.

قال و رواه أبی عن فضاله عن داود بن فرقد(۱):

الْکَافِی، عَنْ أَبِی عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ: مِثْلَهُ: إِلَی قَوْلِهِ بِسْمِ اللَّهِ عَلَی أَوَّلِهِ وَ آخِرِهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: داود بن فرقد روایت می کند که به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: چگونه بر خوراک نام خدا برم فرمود: اگر چند ظرف است بر هر کدام بسم اللّه بگو، گفتم: اگر فراموش کردم؟ فرمود: در اول و آخرش بسم اللّه بگو. در کافی مانندش آمده است - . المحاسن: ۴۳۹ - .

**[ترجمه]

«۴۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِذَا حَضَرَتِ الْمَائِدَهُ وَ سَمَّی رَجُلٌ مِنْهُمْ أَجْزَأَ عَنْهُمْ أَجْمَعِینَ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: عبد الرحمن بن حجّاج روایت می کند که شنیدم امام جعفر صادق علیه السّلام می فرمود: چون خوان گسترند و یکی بسم اللّه گوید به جای دیگران کفایت کند - . المحاسن: ۴۳۹ - .

**[ترجمه]

«۴۶»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْبُرْسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْأَرْمَنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ ظَبْیَانَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَنْ أَرَادَ أَنْ لَا یَضُرَّهُ طَعَامٌ فَلَا یَأْکُلْ حَتَّی یَجُوعَ فَإِذَا أَکَلَ فَلْیَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ لْیُجَیِّدِ الْمَضْغَ وَ لْیَکُفَّ عَنِ الطَّعَامِ وَ هُوَ یَشْتَهِیهِ وَ لْیَدَعْهُ وَ هُوَ یَحْتَاجُ إِلَیْهِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که هر که خواهد خوراکی زیانش نرساند تا گرسنه نشود، نخورد و چون خورد بگوید: بسم اللّه و باللّه و خوب بجود و قبل از سیر شدن دست از خوراک بکشد و آن را وانهد در حالی که هنوز بدان نیاز دارد. - . المحاسن: ۴۳۹ -

**[ترجمه]

«۴۷»

الْمَکَارِمُ، قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا وُضِعَتِ الْمَائِدَهُ بَیْنَ یَدَیْهِ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا نِعْمَهً مَشْکُورَهً تَصِلُ بِهَا نِعْمَهَ

الْجَنَّهِ وَ کَانَ صلی الله علیه و آله إِذَا وَضَعَ یَدَهُ فِی الطَّعَامِ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ بَارِکْ لَنَا فِیمَا رَزَقْتَنَا وَ عَلَیْکَ خَلَفُهُ (۵).

وَ رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّ مَنْ نَسِیَ التَّسْمِیَهَ عَلَی کُلِّ لَوْنٍ فَلْیَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ عَلَی أَوَّلِهِ وَ آخِرِهِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: مَا اتَّخَمْتُ قَطُّ وَ ذَلِکَ لِأَنِّی لَمْ أَبْدَأْ بِطَعَامٍ إِلَّا قُلْتُ بِسْمِ اللَّهِ وَ لَمْ أَفْرُغْ مِنْهُ إِلَّا قُلْتُ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ قَالَ إِنَّ الْبَطْنَ إِذَا شَبِعَ طَغَی.

وَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: قَالَ لِابْنِهِ الْحَسَنِ علیه السلام یَا بُنَیَّ لَا تَطْعَمَنَّ لُقْمَهً مِنْ حَارٍّ وَ لَا بَارِدٍ وَ لَا تَشْرَبَنَّ شَرْبَهً وَ جُرْعَهً إِلَّا وَ أَنْتَ تَقُولُ قَبْلَ أَنْ تَأْکُلَهُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ فِی أَکْلِی وَ شُرْبِیَ السَّلَامَهَ مِنْ وَعْکِهِ وَ الْقُوَّهَ بِهِ عَلَی طَاعَتِکَ وَ ذِکْرِکَ وَ شُکْرِکَ فِیمَا بَقَّیْتَهُ فِی بَدَنِی وَ أَنْ تُشَجِّعَنِی بِقُوَّتِهَا عَلَی عِبَادَتِکَ وَ أَنْ تُلْهِمَنِی حُسْنَ التَّحَرُّزِ

ص: ۳۸۰

۱- ۱. المحاسن: ۴۳۹.

۲- ۲. الکافی: ۶ ر ۲۹۵.

۳- ۳. المحاسن: ۴۳۹.

۴- ۴. طبّ الأئمّه: ۶۰.

۵- ۵. مکارم الأخلاق: ۲۷.

مِنْ مَعْصِيَتِکَ فَإِنَّکَ إِنْ فَعَلْتَ ذَلِکَ أَمِنْتُ وَعْثَهُ وَ غَائِلَتَهُ.

وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِذَا وُضِعَتِ الْمَائِدَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ قَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا نِعْمَهً مَشْكُورَهً تَصِلُ بِهَا نِعْمَهَ الْجَنَّهِ وَ كَانَ صلى الله عليه و آله إِذَا وَضَعَ يَدَهُ فِی الطَّعَامِ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ بَارِکْ لَنَا فِيمَا رَزَقْتَنَا وَ عَلَيْکَ خَلَفُهُ.

وَ عَنِ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ: كَانَ سُلَيْمَانُ إِذَا رَفَعَ يَدَهُ مِنَ الطَّعَامِ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَكْثَرْتَ وَ أَطْيَبْتَ فَزِدْ وَ أَشْبَعْتَ وَ أَرْوَيْتَ فَهَنِّئْهُ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام: أَنَّهُ أَكَلَ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَطْعَمَنَا فِی جَائِعِينَ وَ سَقَانَا فِی ظَمْآنِينَ وَ كَسَانَا فِی عَارِينَ وَ هَدَانَا فِی ضَالِّينَ وَ حَمَلَنَا فِی رَاجِلِينَ وَ آوَانَا فِی ضَاحِينَ وَ أَخْدَمَنَا فِی عَانِينَ وَ فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنَ الْعَالَمِينَ.

وَ قَالَ النَّبِیُّ صلى الله عليه و آله: إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَهُ فَقُلْ- الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا نِعْمَهً مَشْكُورَهً.

وَ مِنْ كِتَابِ النَّجَاهِ: الدُّعَاءُ عِنْدَ الطَّعَامِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی يُطْعِمُ وَ لا يُطْعَمُ وَ يُجِيرُ وَ لا يُجارُ عَلَيْهِ وَ يَسْتَغْنِی وَ يُفْتَقَرُ إِلَيْهِ اللَّهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ عَلَى مَا رَزَقْتَنَا مِنْ طَعَامٍ وَ إِدَامٍ فِی يُسْرٍ وَ عَافِيَهٍ مِنْ غَيْرِ كَدٍّ مِنِّی وَ لَا مَشَقَّهٍ بِسْمِ اللَّهِ خَيْرِ الْأَسْمَاءِ رَبِّ الْأَرْضِ وَ السَّمَاءِ بِسْمِ اللَّهِ الَّذِی لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ دَاءٌ بِسْمِ اللَّهِ الَّذِی لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَیْ ءٌ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ اللَّهُمَّ أَسْعِدْنِی فِی مَطْعَمِی هَذَا بِخَيْرِهِ

وَ أَعِذْنِی مِنْ شَرِّهِ وَ أَمْتِعْنِی بِنَفْعِهِ وَ سَلِّمْنِی مِنْ ضَرِّهِ وَ الدُّعَاءُ عِنْدَ الْفَرَاغِ مِنْهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَطْعَمَنِی فَأَشْبَعَنِی وَ سَقَانِی فَأَرْوَانِی وَ صَانَنِی وَ حَمَانِی الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی عَرَّفَنِی الْبَرَكَهَ وَ الْيُمْنَ بِمَا أَصَبْتُهُ وَ تَرَكْتُهُ مِنْهُ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ هَنِيئاً مَرِيئاً لَا وَبِيّاً وَ لَا دَوِيّاً وَ أَبْقِنِی بَعْدَهُ سَوِيّاً قَائِماً بِشُكْرِکَ مُحَافِظاً عَلَى طَاعَتِکَ وَ ارْزُقْنِی رِزْقاً دَارّاً وَ أَعِشْنِی عَيْشاً قَارّاً وَ اجْعَلْنِی نَاسِكاً بَارّاً وَ اجْعَلْ مَا يَتَلَقَّانِی فِی الْمَعَادِ مُبْهِجاً سَارّاً بِرَحْمَتِکَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ (۱).

**[ترجمه]الکافی: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله چون خوراک در برابرش می نهادند، می گفت بار خدایا آن را نعمتی شکرگذاری شده قرار بده که به نعمت بهشت برسد، و چون دست به خوراک می زد، می گفت: بسم اللّه بار خدایا در روزیی که به ما دادی برکت ده و بر تو است عوض و جایگزین آن - . الکافی ۶: ۲۹۵ - ، امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که هرگز دچار سوء هاضمه نشدم چون آغاز به خوراک نکردم تا بسم اللّه گفتم و دست از آن نکشیدم تا گفتم: الحمد للّه، فرمود: شکم چون سیر شود سرکش شود.

امیر المؤمنین علیه السّلام به پسرش حسن علیه السّلام فرمود: پسر جانم یک لقمه گرم و سرد مخور و نوشیدنی ننوش جز اینکه پیش از خوردنش بگوئی: بار خدایا من از این خوردن و نوشیدنم از تو تندرستی خواهم از دردش، و نیرو خواهم بدان بر اطاعت و ذکرت و شکرت تا آن را در تنم بداری و خواهم که مرا بدان بر عبادتت دلیر سازی و به خوبی از معصیت به تو بازداری، که چون چنین کنی از گرفتاری و دردش آسوده بمانی.

و چون خوراک برابر رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نهادند می گفت: اللهم اجعلها نعمه مشکوره تصل بها نعمه الجنه-خدایا آن را نعمتی شکر گذاری شده قرار ده که بدان به نعمت بهشت دست یابیم- ، و چون دست به خوراک می زد، می گفت: بسم اللّه بارک لنا فیما رزقتنا و علیک خلفه، و از امام باقر علیه السّلام است که سلیمان علیه السلام سر خوراک می گفت: بار

خدایا فراوان کردی و خوش پسه بیفزا، سیر کردی و سیراب پس گوارا کن.

و از امام صادق علیه السّلام است که می فرمود: سپاس خدا را که خوراند ما را از میان گرسنه ها و نوشاند از میان تشنه ها و پوشاند از میان لخت ها، و رهنمود در گمراهان و مأوی داد از میان بی پناهان و سوار گرداند در میان پیادگان، و خدمتکار داد در میان رنج کشان و برتری داد بر بسیاری از جهانیان.

پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرمودند که: چون سفره را بردارند بگو: الحمد للّٰه رب العالمین اللهم اجعلها نعمه مشکوره.

النجاه: دعائی که بر سر خوراک می گوئی: سپاس خدا را که خوراند و نخورد، پناه دهد و پناه نگیرد، بی نیاز است و بدو نیازمندند، بار خدایا تو راست سپاس بر هر چه به ما روزی دادی از خوردنی و نانخورش، در توانگری و تندرستی بی رنج و سختی، به نام خدا بهترین نام ها و پروردگار زمین و آسمان، به نام خدا که با نامش دردی زیان نیارد، به نام خدا که با نامش چیزی زیان ندارد و اوست شنوا و دانا، بار خدایا مرا به خیر و خوبی خوراک خوشبخت ساز و از بدیش مرا پناه بده، به سودش بهرمندم کن و از زیانش مرا سالم دار. و دعاء پس از دست کشیدن چنین است«سپاس خدا را که خوراکم داد و سیرم کرد و نوشم داد و سیرابم نمود و نگهم داشت و حمایتم کرد، سپاس خدا را که برکت و یمن به من ارزانی داشت در آنچه بر گرفتم و آنچه از آن دست کشیدم، بار خدایا گوارا و سازگارش ساز نه ناساز و درد آور، و مرا پس از آن درست دار و بر شکر خود استوار گردان، و بر طاعتت پایدار، به من روزی جوشانی بده و مرا عبادت کار و نیکوکار ساز و آنچه در معاد به من برخورد می کند با مسرت و شادمانی باشد برحمتک یا ارحم الراحمین» - . مکارم الاخلاق: ۱۶۵ - ۱۶۶ - .

**[ترجمه]

توضیح

فی القاموس الوعک أذى الحمى أو وجعها و مغثها فی البدن و ألم من شده التعب و فی المصباح الوعث الطریق الشاق المسلک ثم استعیر لکل أمر شاق

ص: ۳۸۱

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۱۶۵- ۱۶۶.

من تعب و إثم و غير ذلـك و فسـاد الأـمر و اختلاطه و قال الغائله الفساد و الشـر و فی القاموس سـعد یومنا کنفع یمن و السـعاده خلاف الشـقاوه و قد سـعد کعلم و عنی فهو سـعید و مسـعود و أسعده الله فهو مسعود و لا یقال مسعد و أسعده أعانه و قال أمتعه الله بکذا أبقاه و أنشأه إلی أن ینتهی شبابه کمتعه و بماله تمتع و التمتیع التطویل و التعمیر.

بما أصـبته أی أکلته و فی النهایه کلّ أمر یأتیک من غیر تعب فهو هنی ء و أصله بالهمزه و قد یخفّف و قال فیه مریئا یقال مرأنی الطعـام و أمرأنی إذا لم یثقـل علی المعـده و انحـدر عنهـا طیبا و قال الوباء بالقصـر و المـد و الهمز الطاعون و المرض العام و قد أوبأت الأرض فهی موبئه و وبئت فهی وبیئه و قد یترک الهمز و قال فی حدیث عَلِیٍّ إِلَی مَرْعًی وَبِیٍّ وَ مَشْرَبٍ دَوِیٍّ أی فیه داء و هو منسوب إلی دوی من دوی بالکسر یدوی انتهی.

**[ترجمه]در قاموس گفته وعک رنجش یا درد وناراحتی تب در بـدن است ودردی که از شدت سـختی عارض می شود. در مصـباح گفته وعث راه صـعب العبور است سـپس برای هر کـار شـاقی که از خسـتگی یـا بزه و غیر آن یا فساد کار واختلاطش باشـد اسـتعاره شـده.و می گویـد غائله همان فساد وشـر است.ودر قاموس گفته سـعد یومنا یعنی مبارک شـد وسـعادت مخالف شقاوت است ومی گویـد أمتعه الله یعنی خدا اورا نگهدارد و تا پایان جوانیش زنده بدارد. بما أصـبته یعنی آن را خوردی. ودر نهایه گفته هر آنچه بدون خسـتگی وسـختی به تو برسد هنیء است و مرأنی الطعام یعنی بر معده ام سـنگین نیامد وپاک از آن جاری شـد. و می گویـد وبا با مـد وقصـر همان طاعون و مرض عمومی است. در حـدیث آمـده عَلِیٍّ إِلَی مَرْعًی وَبِیٍّ وَ مَشْرَبٍ دَوِیٍّ یعنی در آن مرضی است و آن منسوب به دِوی است. پایان.

**[ترجمه]

أقول

فی أکثر النسـخ هنـا ترک الهمز فی الجمیع و فی بعض النسـخ فی هنیئـا و وبیئـا الهمز و السوی المسـتوی الخلقه و الصـحیح من المرض کقوله تعالی أَلَّا تُکَلِّمَ النَّاسَ ثَلاثَ لَیالٍ سَوِیًّا أی من غیر عله من خرس و غیره قوله علیه السـلام رزقا دارا أی یتجدد شیئا فشیئا من قولهم در اللبن إذا زاد و کثر جریـانه من الضـرع و أعشـنی العیش الحیـاه یقـال أعـاشه و عیشه و العیش القار فیه ثلاثه وجوه.

الأـول أن یکون مسـتقرا دائمـا غیر منقطع الثانی أن یکون واصـلا إلی حال قراری فی بلـدی فلا احتاج فی تحصـیله إلی السـفر و الانتقـال من بلـد إلی بلـد الثـالث أن یراد به العیش فی السـرور و الابتهاج أی قارا لعینی و کأن فی بعض الوجوه الأنسب أن یراد بالعیش ما یتعیش به و الناسک العابد و البارّ المتوسع فی الخیر و الإحسان لا سیما إلی الوالدین و الأقارب و ذوی الحقوق و بهج کمنع و أبهج أفرح و سر و الابتهاج السرور.

**[ترجمـه]در اکـثر نسـخ در تمـامی اینهـا همزه ترک شـده ودر برخی در هنیئـا و وبیئـا همزه است. سـوی یعنی آنچه خلقتش راست وبی عیب وسالم از هر مرضـی است ماننـد این سـخن خدای متعال«أَلَّا تُکَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَیَالٍ سَوِیّاً - . مریم/۱۰۲ - »{ (نشانه تو این است) که سه شـبانه [روز] با اینکه سالمی با مردم سـخن نمی گویی }. یعنی بـدون هیچ مرضـی از گنگی یا غیر

آن.و اینکه فرمود: رزقا دارا یعنی رزقی که تازه به تازه تجدید می شود مانند این سخن که در اللبن یعنی شیر زیاد شد وجریانش از پستان ازدیاد یافت. و اعشنی العیش یعنی زندگی. و القار سه وجه دارد:اول دائما پا بر جا و پاینده باشد دوم در شهرم به من رسد و نیاز به سفر و گردش از شهری به شهر دیگر نداشته باشد سوم با شادمانی و چشم روشنی باشد. گویا در برخی وجوه بهتر است مقصود از عیش چیزی باشد که بوسیله آن زندگی می شود. ناسک یعنی عابد وبارّ یعنی کسی که خیر واحسان فراوان دارد به خصوص به والدین ونزدیکان و صاحبان حقوق. و بهج یعنی شاد شد وابتهاج یعنی شادی وسرور.

**[ترجمه]

«۴۸»

الْكَشِّيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بُنْدَارَ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ ثُوَيْرِ بْنِ أَبِی فَاخِتَهَ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ ذَرٍّ الْقَاضِی عَلَی

ص: ۳۸۲

أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَدَعَا بِالطَّعَامِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ لِکُلِّ شَیْ ءٍ حَدّاً یَنْتَهِی إِلَیْهِ حَتَّی إِنَّ لِهَذَا الْخِوَانِ حَدّاً یَنْتَهِی إِلَیْهِ فَقَالَ ابْنُ ذَرٍّ وَ مَا حَدُّهُ قَالَ إِذَا وُضِعَ ذُکِرَ اسْمُ اللَّهِ وَ إِذَا رُفِعَ حُمِدَ اللَّهُ (۱).

**[ترجمه]الکشی: ثویر بن ابو فاخته روایت می کند که: با عمر بن ذر قاضی نزد ابو جعفر علیه السّلام رفتم خوراک خواست و فرمود: سپاس خدا را که برای هر چه حد و مرزی قرار داده که بدان پیوسته بطوریکه اینکه این سفره هم مرزی دارد که بدان پایان یابد، ابن ذر گفت: مرزش چیست؟ فرمود: چون آن را پهن کنند بسم اللّه و چونش بردارند سپاس خداست. - . رجال الکشی: ۳۱۹ -

**[ترجمه]

«۴۹»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا أَکَلَ عِنْدَ الْقَوْمِ قَالَ أَفْطَرَ عِنْدَکُمُ الصَّائِمُونَ وَ أَکَلَ طَعَامَکُمُ الْأَبْرَارُ وَ صَلَّتْ عَلَیْکُمُ الْمَلَائِکَهُ الْأَخْیَارُ فَمَضَتِ السُّنَّهُ هَکَذَا(۲).

وَ کَانَ الصَّادِقُ علیه السلام إِذَا قُدِّمَ إِلَیْهِ الطَّعَامُ یَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ هَذَا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَ بَرَکَهِ رَسُولِ اللَّهِ وَ آلِ رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ کَمَا أَشْبَعْتَنَا فَأَشْبِعْ کُلَّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ وَ بَارِکْ لَنَا فِی طَعَامِنَا وَ شَرَابِنَا وَ أَجْسَادِنَا وَ أَمْوَالِنَا(۳).

بَیَانٌ رَوَی فِی الْکَافِی (۴) الْخَبَرَ الْأَوَّلَ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ إِذَا طَعِمَ عِنْدَ أَهْلِ بَیْتٍ قَالَ لَهُمْ «طَعِمَ عِنْدَکُمْ» إِلَی «الْأَخْیَارِ».

**[ترجمه]نوادر الراوندی: چون رسول خدا صلّی الله علیه وآله نزد مردم غذا می خورد می گفت: روزه داران نزد شما افطار کنند، خوراکتان را نیکان خورند، و فرشته های خوب بر شما رحمت آرند، و این سنت باقی ماند. - . نوادر الراوندی: ۳۵ -

و چون خوراکی نزد امام صادق علیه السّلام می نهادند می گفت: بسم اللّه و باللّه این از فضل خدا و برکت رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و خاندانش است، بار خدایا چنانچه ما را سیر کردی هر مرد و زن مؤمن را سیر کن و در خوردنی و نوشیدنی و تن و دارائی ما برکت ده - . منبع آن در دست نیست. - .

**[ترجمه]

و أقول

یحتمل الدعاء و الإخبار لتطییب قلب صاحب البیت و الأخیر أظهر.

**[ترجمه]در کافی مانند آن آمده ومی گویم این جمله احتمال دعا وخبر را دارد تا قوت قلب صاحب خانه باشد و وجه دوم بهتر است.

**[ترجمه]

«۵۰»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَا مِنْ رَجُلٍ يَجْمَعُ عِيَالَهُ ثُمَّ يَضَعُ طَعَامَهُ فَيُسَمِّي وَ يُسَمُّونَ اللَّهَ فِي أَوَّلِ طَعَامِهِمْ وَ يَحْمَدُونَهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي آخِرِهِ فَتُرْفَعُ الْمَائِدَةُ حَتَّى يُغْفَرَ لَهُمْ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِذَا سُمِّيَ اللَّهُ عَلَى أَوَّلِ الطَّعَامِ وَ حُمِدَ عَلَى آخِرِهِ وَ غُسِلَتِ الْأَيْدِي قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ كَثُرَتِ الْأَيْدِي عَلَيْهِ وَ كَانَ مِنَ الْحَلَالِ فَقَدْ تَمَّتْ بَرَكَتُهُ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِذَا وُضِعَ الطَّعَامُ فَسَمُّوا فَإِنَّ الشَّيْطَانَ

۱- ۱. رجال الكشّيّ ۳۱۹ في حديث.

۲- ۲. نوادر الراونديّ ۳۵، الى قوله[الأخيار].

۳- ۳. لم نجده في المصدر المطبوع.

۴- ۴. الكافي ۶ ر ۲۹۴.

يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ اخْرُجُوا فَلَيْسَ لَكُمْ فِيهِ نَصِيبٌ وَ مَنْ لَمْ يُسَمِّ عَلَى طَعَامِهِ كَانَ لِلشَّيْطَانِ مَعَهُ فِيهِ نَصِيبٌ وَ مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ أَبْتَدِئُ فِي يَوْمِي هَذَا بَيْنَ يَدَيْ نِسْيَانِي وَ عَجَلَتِي بِبِسْمِ اللَّهِ أَجْزَأَهُ عَلَى مَا نَسِيَ مِنْ طَعَامٍ أَوْ شَرَابٍ (۱).

**[ترجمه]الدعائم: رسول خدا صلى اللّٰه عليه و آله فرمودند كه : هر كس نانخورانش را جمع كند، و خوراكى نهد و نام خدا برد و آنان نيز در آغاز خوردن نام خدا برند و در پايانش سپاس خدا گويند، و سفره را بردارند، خداوند همه آنها را بيامرزد. على عليه السّلام فرمودند كه: چون نام خدا بر سر خوراك برند و در پايانش سپاس او گويند و دست ها را در پيش و پس آن بشويند و در آن دست بسيارى در كار خوردن باشد و از حلال باشد، بركتش كامل شود، امام جعفر بن محمّد عليهما السّلام فرمودند كه: چون خوراك را نهند نام خدا بريد كه شيطان به يارانش گويد بيرون شويد چون بهره اى در آن نداريد، و هر كه بر خوراكش بسم اللّٰه نگويد شيطان در آن بهره دارد، فرمود: هر كه بامداد گويد اين روز خود را در برابر فراموشى و شتابم با نام خدا آغاز مى كنم، او را بر فراموشى نام خدا در خوراك يا نوشيدن بس است - .دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۷ -۱۱۸ - .

**[ترجمه]

«۵۱»

الْفِرْدَوْسُ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: إِذَا أَكَلْتَ طَعَاماً أَوْ شَرِبْتَ شَرَاباً فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْ ءٌ فِي الْأَرْضِ وَ لَا فِي السَّمَاءِ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ لَمْ يُصِبْكَ مِنْهُ دَاءٌ وَ لَوْ كَانَ فِيهِ سَمٌّ.

**[ترجمه]الفردوس: پيغمبر صلى اللّٰه عليه و آله فرمودند كه: چون خوردنى و نوشيدنى خوريد، بگو به نام خدايى كه با نامش چيزى در زمين و آسمان زيان نزند يا حى يا قيوم، تا از آن دردى به تو نرسد گر چه زهر در آن باشد.

**[ترجمه]

«۵۲»

كَنْزُ الْفَوَائِدِ لِلْكَرَاجُكِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: أَنَّ أَبَا حَنِيفَةَ أَكَلَ مَعَهُ فَلَمَّا رَفَعَ الصَّادِقُ عليه السلام يَدَهُ عَنْ أَكْلِهِ قَالَ- الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا مِنْكَ وَ مِنْ رَسُولِكَ صلى الله عليه و آله فَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَ جَعَلْتَ مَعَ اللَّهِ شَرِيكاً فَقَالَ لَهُ وَيْلَكَ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ- وَ ما نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْناهُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ يَقُولُ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ وَ لَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا ما آتاهُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ قالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ رَسُولُهُ فَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ وَ اللَّهِ لَكَأَنِّي مَا قَرَأْتُهُمَا قَطُّ(۲).

**[ترجمه]كنز الفوائد: كراجكى روايت مى كند كه ابو حنيفه با امام جعفر صادق عليه السّلام هم خوراك شد و چون آن حضرت دست كشيد گفت: سپاس خداى را كه پروردگار جهانيان است، بار خدايا اين از تو و از رسول اللّٰه است، ابو حنيفه گفت: اى ابا عبد اللّٰه با خدا شريك آوردى به او فرمود: واى بر تو خدا در قرآنش فرمايد: «گر [بعد از] آنكه خدا و پيامبرش از فضل خود آنان را بى نياز گردانيدند» و در جاى ديگر فرمايد: «و اگر آنان بدانچه خدا و پيامبرش به ايشان داده اند خشنود مى گشتند و مى گفتند: «خدا ما را بس است به زودى خدا و پيامبرش از كَرَم خود به ما مى دهند و ما به خدا مشتاقيم» ابو

حنیفه گفت: گویا من هرگز این دو آیه را نخوانده بودم - . کنز الفوائد: ۱۹۶، دو آیه در سوره توبه: ۷۴ و ۵۹ - .

**[ترجمه]

«۵۳»

الْمَكَارِمُ، مِنْ كِتَابِ زُهْدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیهم السلام قَالَ: أَكْثِرُوا ذِكْرَ اللَّهِ عَلَى الطَّعَامِ وَ لَا تَطْغَوْا فَإِنَّهَا نِعْمَةٌ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ وَ رِزْقٌ مِنْ رِزْقِهِ يَجِبُ عَلَيْكُمْ فِيهِ شُكْرُهُ وَ حَمْدُهُ أَحْسِنُوا صُحْبَةَ النِّعَمِ قَبْلَ فِرَاقِهَا فَإِنَّهَا تَزُولُ وَ تَشْهَدُ عَلَى صَاحِبِهَا بِمَا عَمِلَ فِيهَا مَنْ رَضِيَ مِنَ اللَّهِ بِالْيَسِيرِ مِنَ الرِّزْقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِالْقَلِيلِ مِنَ الْعَمَلِ الْخَبَرَ(۳).

**[ترجمه]المکارم: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: همواره نام خدا را بر خوراک برید و سرکشی نکنید، زیرا نعمتی است از خدا و از روزی او است که باید شکر و حمدش را به جا آورید، و نعمت ها را پیش از دست دادنش، شاکر باشید زیرا بروند و گواه صاحب نعمت باشند در آنچه با آنها کند، هر که از خدا به روزی اندک خشنود است، خدا به اندک کار خوب از او خشنود است. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۷ - ۱۱۸ -

**[ترجمه]

باب ۱۲ منع الأكل باليسار و متكئا و على الجنابه و ماشيا

روايات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۸- ۱۱۷.

۲- ۲. کنز الفوائد ۱۹۶ فی حدیث و الآیتان فی سوره براءه ۷۴ و ۵۹.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۱۷۰.

عَلِيٍّ الْكَوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْبَصْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِیِّ عَنْ ثَوْرِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: الْأَكْلُ عَلَى الْجَنَابَةِ يُورِثُ الْفَقْرَ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]الخصال: امير المؤمنين عليه السّلام فرمودند كه: خوردن در جنابت فقر آورد - .الخصال: ۵۰۵ - .

**[ترجمه]

«۲»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ، وَ الْخِصَالُ،: فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ نَهَی عَنِ الْأَكْلِ عَلَی الْجَنَابَةِ وَ قَالَ إِنَّهُ يُورِثُ الْفَقْرَ وَ نَهَی أَنْ يَأْكُلَ الْإِنْسَانُ بِشِمَالِهِ وَ أَنْ يَأْكُلَ وَ هُوَ مُتَّكِئٌ (۲).

**[ترجمه]مجالس الصدوق و الخصال: در مناهى پيغمبر صلى اللّه عليه و آله كه نهى كرده از خوردن در جنابت و فرموده فقر آرد و از خوردن آدمى با دست چپ و تكيه زده نيز منع كرده است. - .امالى الصدوق: ۲۵۳ -

**[ترجمه]

«۳»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِیِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِی الْعَرَنْدَسِ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام بِمِنًى وَ عَلَيْهِ نُقْبَةٌ وَ رِدَاءٌ وَ هُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى جَوَالِيقَ سُودٍ مُتَّكِئٌ عَلَى يَمِينِهِ فَأَتَاهُ غُلَامٌ أَسْوَدُ بِصَحْفَةٍ فِيهَا رُطَبٌ فَجَعَلَ يَتَنَاوَلُ بِيَسَارِهِ فَيَأْكُلُ وَ هُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى يَمِينِهِ فَحَدَّثْتُ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِنَا قَالَ فَقَالَ لِی أَنْتَ رَأَيْتَهُ يَأْكُلُ بِيَسَارِهِ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ أَمَا وَ اللَّهِ لَحَدَّثَنِی سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ كِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: حسين بن ابى عرندس روايت مى كند كه در منى ابو الحسن عليه السّلام را ديدم و سر دوش ردائى داشت و بر چند جوال سياه تكيه زده بود و غلامى سياه يک سينى رطب برايش آورد و با دست چپ از آن برداشت و تكيه زده بر دست راستش خورد، و اين حديث را به يكى از هم كيشان گفتم: گفت: تو ديدى با دست چپش خورد؟ گفتم: آرى، گفت البته سليمان بن خالد از امام جعفر صادق عليه السّلام شنيده كه فرموده: صاحب اين امر هر دو دستش دست راستند. - . قرب الاسناد: ۱۷۳ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس النقبه بالضم ثوب كالإزار تجعل له حجزه مطيفه من غير نيفق و قال نيفق السراويل الموضع المتسع منه انتهی و قال صاحب الجامع يكره الأكل بالشمال و الشرب و التناول بها و روی أن كلتا يدی الإمام يمين.

**[ترجمه]در قاموس گفته نقبه لباسی است مانند ازار که در آن محل بستن است و نیفق موضع گشاد شلوار است .پایان. در جامع گفته: خوردن و نوشیدن با دست چپ و چیز گرفتن با آن مکروه است و روایت است که هر دو دست امام راست هستند .

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ عَنْ أَبِی خَدِیجَهَ قَالَ: سَأَلَ بَشِیرٌ الدَّهَّانُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَنَا حَاضِرٌ فَقَالَ هَلْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ مُتَّکِئاً عَلَی یَمِینِهِ أَوْ عَلَی یَسَارِهِ فَقَالَ مَا کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْکُلُ مُتَّکِئاً عَلَی یَسَارِهِ وَ لَکِنْ یَجْلِسُ جِلْسَهَ الْعَبْدِ تَوَاضُعاً لِلَّهِ (۴).

ص: ۳۸۵

۱- ۱. الخصال: ۵۰۵.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۲۵۳ فی حدیث طویل و رواه فی الفقیه ۴ ر ۲- ۱۱ و اما فی الخصال فلم یورد فیه مناهی النبیّ صلّی اللّه علیه و آله.

۳- ۳. قرب الإسناد ۱۷۳.

۴- ۴. المحاسن: ۴۵۷.

**[ترجمه]المحاسن: ابو خدیجه روایت می کند که: بشیر دهّان از امام جعفر صادق علیه السّلام در بر من پرسید که آیا رسول خدا صلی اللّه علیه و آله چیزی می خورد در حالی که تکیه زده باشد بر راست یا چپ خود، فرمود: رسول خدا تکیه زده بر دست راست و یا چپش نمی خورد بلکه چون بنده می نشست و می خورد برای تواضع به درگاه خدا. - . المحاسن: ۴۵۷ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبَانٍ الْأَحْمَرِ عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَّكِئاً مُنْذُ بَعَثَهُ اللَّهُ حَتَّى قُبِضَ وَ كَانَ يَأْكُلُ أَكْلَ الْعَبْدِ وَ يَجْلِسُ جِلْسَةَ الْعَبْدِ قُلْتُ وَ لِمَ ذَاكَ قَالَ تَوَاضُعاً لِلَّهِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: اما جعفر صادق علیه السّلام فرمودند رسول خدا صلّی الله علیه و آله از زمانی که مبعوث شد تا زمانی که خداوند جانش را گرفت هیچگاه با حالت تکیه زده غذا نخورد، و چون بنده می نشست و می خورد برای تواضع به درگاه خدا - . المحاسن: ۴۵۷ - ۴۵۸ -

**[ترجمه]

بیان

أكل العبد الأكل على الأرض من غير خوان و جلسه العبد الجثو على الركبتين كما سيأتي إن شاء الله.

**[ترجمه]خوردن بنده این است که روی زمین می نشیند و بی خوان می خورد و نشستن بنده بر دو زانو است چنانچه بیاید ان شاء اللّه.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ هُوَ يَأْكُلُ وَ هُوَ مُتَّكِئٌ فَجَلَسَ وَ هُوَ فَرِغٌ وَ هُوَ يَقُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ مَا كَانَ أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَّكِئاً مُنْذُ بَعَثَهُ اللَّهُ حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ تَوَاضُعاً لِلَّهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: ابو اسامه روایت می کند که: نزد امام جعفر صادق علیه السّلام رفتم و او غذا می خورد و تکیه زده بود و در حالتی آسوده نشست و فرمود: صلوات خدا بر رسول اللّه که از روزی که خدایش مبعوث کرد تا جانش را گرفت تکیه زده چیزی نخورد برای تواضع به درگاه خدا. - . المحاسن: ۴۵۷ - ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۷»

مَجَالِسُ الشَّيْخِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَمْرٍو الْجُعْفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام ذَاتَ يَوْمٍ وَ هُوَ يَأْكُلُ مُتَّكِئاً وَ قَدْ كَانَ يَبْلُغُنَا أَنَّ ذَلِكَ مَكْرُوهٌ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَدَعَانِي إِلَى طَعَامِهِ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ لَعَلَّكَ تَرَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَأَتْهُ عَيْنٌ وَ هُوَ يَأْكُلُ مُتَّكِئاً مُنْذُ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى أَنْ قَبَضَهُ ثُمَّ قَالَ يَا بَا مُحَمَّدٍ لَعَلَّكَ تَرَى أَنَّهُ شَبِعَ مِنْ خُبْزِ بُرٍّ لَا وَ اللَّهِ مَا شَبِعَ مِنْ خُبْزِ بُرٍّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مُتَوَالِيَةٍ إِلَى أَنْ قَبَضَهُ اللَّهُ الْخَبَرَ(۳).

**[ترجمه]مجالس الشيخ: محمّد بن مسلم روايت مى كند كه روزى نزد امام محمد باقر عليه السّلام رفتم و او تكيه زده مى خورد با اينكه به ما رسيده بود اين كار مكروه است، من به او مى نگريستم و آن حضرت مرا بر سر خوراكش خواند و چون دست كشيد فرمود: اى ابا محمّد شايد در دل دارى كه چشمى رسول خدا صلى اللّه عليه و آله را ديده كه از روزى كه خدايش برانگيخته تا جانش را گرفته تكيه زده چيزى نخورده؟ و يا در دل دارى كه رسول خدا از نان گندم سير خورده؟ نه به خدا سه روز پياپى سير نبوده تا خدا جانش را گرفت. - . امالى الطوسى ۲ : ۳۰۳ -

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ أَخِيهِ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ كُلَيْبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَّكِئاً قَطُّ وَ لَا نَحْنُ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق عليه السلام فرمودند كه: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله هرگز تكيه زده چيزى نخورده و ما نيز همچنين - .المحاسن: ۴۵۸ - .

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَأْكُلُ مُتَّكِئاً قَالَ لَا وَ لَا مُنْبَطِحاً(۵).

**[ترجمه]المحاسن: سماعه روايت مى كند كه: پرسيدم از امام جعفر صادق عليه السّلام كه آيا كسى تكيه زده

غذا بخورد؟ فرمود: نه و نه بر شكم خوابيده. - . المحاسن: ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ،(۶)

عَنْ أَبِيهِ عَنْ زُرْعَهَ عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام

ص: ۳۸۶

۱- ۱. المحاسن: ۴۵۷- ۴۵۸.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۷- ۴۵۸.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ: ۲ ر ۳۰۳.

۴- ۴. المحاسن: ۴۵۸.

۵- ۵. المحاسن: ۴۵۸.

۶- ۶. المحاسن: ۴۵۸.

قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَأْكُلُ مُتَّكِئاً قَالَ لَا وَ لَا مُنْبَطِحاً عَلَى بَطْنِهِ.

lt;meta info=". المحاسن: ابو بصیر روایت می کند که: پرسیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام که آیا کسی تکیه زده غذا بخورد؟ فرمود: نه و نه بر شکم خوابیده. - . المحاسن: ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِی أَبِی أَنَّهُ رَأَی أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مُتَرَبِّعاً قَالَ وَ رَأَیْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ هُوَ یَأْكُلُ وَ هُوَ مُتَّكِئٌ قَالَ وَ قَالَ مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مُتَّكِئٌ قَطُّ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: عمر بن سعید روایت می کند که: پدرم به من گزارش داد که دیده بود امام جعفر صادق علیه السّلام چهار زانو نشسته و غذا می خورد، گفت: و دیدم آن حضرت تکیه زده و می خورد و می فرمود: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله هرگز تکیه زده نخورده است. - . المحاسن: ۴۵۸ -

**[ترجمه]

بیان

یحتمل أن یكون ما فعله علیه السلام غیر ما نفی عن النبی صلی الله علیه و آله فعله كما سیأتی تحقیقه لكنه بعید و الأظهر أنه إما لبیان الجواز أو للتقیه و الحذر عن مخالفه العرف الشائع للمصلحه كما یدل علیه الخبر الآتی.

**[ترجمه]بسا که کار او جز آن بوده که از رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله نفی کرده چنانچه تفسیرش خواهد آمد ولی بعید است و اظهر این است که کار او برای بیان جواز است یا تقیه و حذر از مخالفت عرف برای مصلحت چنانچه خبر بعدی بر آن دلالت دارد.

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُعَلًّی أَبِی عُثْمَانَ عَنْ مُعَلَّی بْنِ خُنَیْسٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مُتَّكِئٌ مُنْذُ بَعَثَهُ اللَّهُ حَتَّی قَبَضَهُ كَانَ یَكْرَهُ أَنْ یَتَشَبَّهَ بِالْمُلُوكِ وَ نَحْنُ لَا نَسْتَطِیعُ أَنْ نَفْعَلَ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: معلی بن خنیس روایت می کند که امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله از روزی که خداوند او را مبعوث کرد تا روزی که جانش را گرفت، هرگز تکیه زده چیزی نخورد چون بد داشت مانند

پادشاهان باشد و ما نمی توانیم که کار او را بکنیم. - . المحاسن : ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ أَوْ يَشْرَبُ بِهَا قَالَ لَا يَأْكُلْ بِشِمَالِهِ وَ لَا يَشْرَبْ بِشِمَالِهِ وَ لَا يُنَاوِلْ بِهَا شَيْئاً.

قال و رواه أبی عن زرعه عن سماعه(۳).

**[ترجمه]المحاسن: سماعه می گوید:از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم در باره مردی که با دست چپش چیزی خورد یا نوشد، فرمود با دست چپش نه چیزی خورد نه نوشد و نه برگیرد. - . المحاسن: ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّضْرِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ أَوْ يَشْرَبَ أَوْ يَتَنَاوَلَ بِهَا(۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام بد داشت کسی با دست چپ بخورد یا بنوشد یا چیزی برگیرد - . المحاسن: ۴۵۵- ۴۵۶ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَأْكُلْ بِالْيُسْرَى وَ أَنْتَ تَسْتَطِيعُ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که تا توانی با دست چپ مخور. - . المحاسن: ۴۵۵- ۴۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: أَکَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بِیَسَارِهِ وَ تَنَاوَلَ بِهَا(۶).

**[ترجمه]المحاسن: حماد بن عثمان روایت می کند که امام جعفر صادق علیه السّـلام با دست چپش خورد و چیزی بر گرفت.
- . المحاسن: ۴۵۵- ۴۵۶ -

**[ترجمه]

بیان

محمول علی العله و العذر أو بیان الجواز.

**[ترجمه]حمل شود بر علتی یا عذری یا برای بیان جواز است.

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَزْرَمِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: لَا بَأْسَ أَنْ یَأْکُلَ الرَّجُلُ وَ هُوَ یَمْشِی وَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ

۱- ۱. المحاسن: ۴۵۸.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۸.

۳- ۳. المحاسن: ۴۵۵- ۴۵۶.

۴- ۴. المحاسن: ۴۵۵- ۴۵۶.

۵- ۵. المحاسن: ۴۵۵- ۴۵۶.

۶- ۶. المحاسن: ۴۵۵- ۴۵۶.

صلی الله علیه و آله یَفْعَلُهُ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام علی علیه السّلام فرمودند که: مشکلی ندارد کسی بخورد و راه برود و رسول خدا صلی اللّه علیه و آله هم این کار را می کرد. - . المحاسن: ۴۵۸ - ۴۵۹ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَبْلَ الْغَدَاءِ وَ مَعَهُ كِسْرَةٌ قَدْ غَمَسَهَا فِي اللَّبَنِ وَ هُوَ يَأْكُلُ وَ يَمْشِي وَ بِلَالٌ يُقِيمُ الصَّلَاةَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله پیش از چاشت بیرون شد و تکه نانی برداشت که در شیر فرو برده بود و آن را می خورد و راه می رفت و بلال اقامه نماز می گفت و آن حضرت با مردم نماز خواند - . المحاسن: ۴۵۸ - ۴۵۹ - .

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ ابْنِ أُخْتِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ الْيَسَعِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: لَا بَأْسَ بِأَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ وَ هُوَ يَمْشِي (۳).

**[ترجمه]المحاسن: علی علیه السّلام فرمودند که: مشکلی ندارد مردی راه رود و غذا بخورد - . المحاسن:۴۵۸ - ۴۵۸ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَأْكُلْ وَ أَنْتَ مَاشٍ إِلَّا أَنْ تُضْطَرَّ إِلَى ذَلِكَ (۴).

المکارم، من طب الأئمه عنه علیه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام که مخور در راه رفتن جز زمانی که چاره جز آن نداری. - . المحاسن:۴۵۸ - ۴۵۸ -

المکارم: مانندش آمده است. - . المحاسن:۴۵۸ - ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

الْخَرَائِجُ، رُوِیَ: أَنَّ جَرْهَداً أَتَی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ بَیْنَ یَدَیْهِ طَبَقٌ فَأَدْنَی جَرْهَداً لِیَأْکُلَ فَأَهْوَی بِیَدِهِ الشِّمَالِ وَ کَانَتْ یَدُهُ الْیُمْنَی مُصَابَةً فَقَالَ کُلْ بِالْیَمِینِ فَقَالَ إِنَّهَا مُصَابَةٌ فَنَفَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَیْهَا فَمَا اشْتَکَاهَا بَعْدُ(۶).

**[ترجمه]الخرائج: جرهد نزد رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله آمد و برابرش طبقی بود و از جرهد خواست تا بخورد و او دست چپ را فرا داشت تا بخورد دست راستش صدمه دیده بود، فرمودش با دست راستت بخور گفت: آسیب دیده و رسول خدا بر آن دمید و پس از آن دیگر شکوه از آن نکرد - . مکارم الاخلاق: ۱۶۸ - .

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، قَالَ رُوِیَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أَبْصَرَ رَجُلًا یَأْکُلُ بِشِمَالِهِ فَقَالَ کُلْ بِیَمِینِکَ فَقَالَ لَا أَسْتَطِیعُ فَقَالَ صلی الله علیه و آله لَا اسْتَطَعْتَ قَالَ فَمَا وَصَلَتْ إِلَی فِیهِ مِنْ بَعْدُ کُلَّمَا رَفَعَ اللُّقْمَهَ إِلَی فِیهِ ذَهَبَتْ فِی شِقٍّ آخَرَ(۷).

**[ترجمه]الخرایج: پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله مردی را دید که با دست چپ می خورد، به او فرمود: با دست راست بخور، گفت نمی توانم، فرمود: نتوانستی گوید: پس از آن دیگر دست راستش به دهانش نرسید هر گاه لقمه را بر می آورد به سوی دیگر می رفت. - . در مختار الخارئج نیست، بلکه در المناقب ۱ : ۱۸۱ می باشد. -

**[ترجمه]

«۲۳»

کِتَابُ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَأْکُلُ مُتَّکِئاً ثُمَّ ذَکَرَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَا أَکَلَ مُتَّکِئاً حَتَّی مَاتَ.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید: حماد بن عثمان روایت می کند که دیدم امام جعفر صادق علیه السّلام تکیه زده غذا می خورد و آنگاه رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله را یاد کرد و فرمود: تکیه زده نخورد تا درگذشت - . المناقب ۱: ۸۱ - .

**[ترجمه]

«۲۴»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَا تَأْکُلْ مُتَّکِئاً وَ إِنْ کُنْتَ مُنْبَطِحاً هُوَ شَرٌّ مِنَ الِاتِّکَاءِ وَ رُوِیَ مَا أَکَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَّکِئاً إِلَّا مَرَّةً ثُمَّ جَلَسَ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی عَبْدُکَ وَ رَسُولُکَ.

۱- ۱. المحاسن: ۴۵۸- ۴۵۹.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۸- ۴۵۹.

۳- ۳. المحاسن: ۴۵۸- ۴۵۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۵۸- ۴۵۹.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۱۶۸.

۶- ۶. لا يوجد فى مختار الخرائج و تراه فى المناقب: ۱ ر ۱۱۸.

۷- ۷. تراه فى المناقب: ۱ ر ۸۱ و ما بين العلامتين ساقط من النسخ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: امام صادق علیه السّلام فرمود: با حالت تکیه زده غذا نخورید و اگر به شکم خوابیده ای از تکیه زدن بدتر است، و روایت است که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله تکیه زده نخورد جز یک بار سپس نشست و گفت: بار خدایا من بنده و فرستاده توام.

**[ترجمه]

«۲۵»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی عَنِ الْأَكْلِ مُتَّكِئاً وَ كَانَ إِذَا أَكَلَ صلی الله علیه و آله اسْتَوْفَزَ عَلَی إِحْدَی رِجْلَيْهِ وَ اطْمَأَنَّ بِالْأُخْرَی وَ يَقُولُ أَجْلِسُ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ وَ آكُلُ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ(۱).

**[ترجمه]الدعائم: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله نهی کرد از خوردن با حالت تکیه زده، و چون می خورد درست روی یک پا می نشست و بر دیگری آرام می گرفت، و می فرمود مانند بنده بنشین و چون او بخور. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۸ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس الوفز و يحرك العجلة و استوفز فی قعدته انتصب فيها غير مطمئن أو وضع ركبتيه و رفع أليتيه أو استقل على رجليه و لما يستو قائما و قد تهيأ للوثوب.

**[ترجمه]در قاموس گفته وفز یعنی عجله و استوفز فی قعدته یعنی بصورت غیر مطمئن قرار گرفت یا زانو بر زمین گذاشت وعقبش را بلند کرد یا روی پا قرار گرفت اما نه بصورت کاملا ایستاده در حالیکه آماده جستن بود.

**[ترجمه]

«۲۶»

الدَّعَائِمُ، عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَا تَأْكُلْ مُتَّكِئاً كَمَا يَأْكُلُ الْجَبَّارُونَ وَ لَا تَرَبَّعْ.

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَّكِئاً مُنْذُ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّی قَبَضَهُ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی أَنْ يَأْكُلَ أَحَدٌ بِشِمَالِهِ أَوْ يَشْرَبَ بِشِمَالِهِ أَوْ يَمْشِيَ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ وَ كَانَ يَسْتَحِبُّ الْيَمِينَ فِي كُلِّ شَيْ ءٍ وَ كَانَ يَنْهَی عَنْ ثَلَاثِ أَكَلَاتٍ أَنْ يَأْكُلَ أَحَدٌ بِشِمَالِهِ أَوْ مُسْتَلْقِياً عَلَی قَفَاهُ أَوْ مُنْبَطِحاً عَلَی بَطْنِهِ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَا يَأْكُلِ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ وَ لَا يَشْرَبْ بِهَا وَ لَا يُنَاوِلْ بِهَا إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ(۲).

**[ترجمه]الدعائم: امام على عليه السّلام فرمودند كه: تكيه زده غذا مخور مانند جبّاران و چهار زانو ننشين، و امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند كه: رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله از هنگام بعثت تا مرگ تكيه زده غذا نخورد. و رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله كه نهى كرد از خوردن و نوشيدن با دست چپ و از راه رفتن در يک كفش، و بكار بردن دست راست را در هر چه دوست مى داشت، و از سه گونه خوردن نهى كرد از خوردن با دست چپ و به پشت خوابيده و بر شكم خوابيده، و از جعفر بن ابن محمّد عليه السّلام روايت شده كه: كسى با دست چپ نخورد و ننوشد و چيزى بدان برنگيرد جز به خاطر عذرى.
- . دعائم الاسلام ۲: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۲۷»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِذَا جَلَسَ أَحَدُكُمْ عَلَى الطَّعَامِ فَلْيَجْلِسْ جِلْسَةَ الْعَبْدِ وَ لَا يَضَعَنَّ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى وَ لَا يَتَرَبَّعْ فَإِنَّهَا جِلْسَةٌ يُبْغِضُهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يَمْقُتُ صَاحِبَهَا(۳).

الخصال، فى الأربعمائه: مثله (۴)

ص: ۳۸۹

۱- ۱. دعائم الإسلام: ۲ ر ۱۱۸.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۹ و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانىّ.

۳- ۳. الكافى: ۶ ر ۲۷۲.

۴- ۴. الخصال: ۶۱۹.

تحف العقول، عنه علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]الکافی: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که: چون هر کدام شما بر سر خوراک نشیند باید چون بنده نشیند و یک پا روی دیگری نیندازد و چهار زانو ننشیند، که خداوند از اینگونه نشستن تنفر دارد و صاحبش را دشمن دارد - . الکافی ۶ : ۲۷۲ - .

الخصال: در حدیث اربعمائه مانندش آمده است. - . الخصال: ۶۱۹ -

تحف العقول: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۲۸»

الْفِرْدَوْسُ، عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ بِيَمِينِهِ وَ إِذَا شَرِبَ فَلْيَشْرَبْ بِيَمِينِهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَ يَشْرَبُ بِشِمَالِهِ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: إِذَا أَخَذَ فَلْيَأْخُذْ بِيَمِينِهِ وَ إِذَا أَعْطَى عَطَاءً فَلْيُعْطِ بِيَمِينِهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْخُذُ بِشِمَالِهِ وَ يُعْطِي بِشِمَالِهِ.

**[ترجمه]الفردوس: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: هر کدام از شما با دست راست بخورد و با آن بنوشد که شیطان با دست چپ می خورد. و فرموده آدمی چون چیزی برگیرد با دست راستش باشد و چون چیزی بدهد با آن باشد چون شیطان با دست چپش داد و ستد کند.

**[ترجمه]

بیان

قال فی فتح الباری نقل الطیبی أن معنی قوله إن الشیطان یأکل بشماله أی یحمل أولیاءه من الإنس علی ذلک لیضاد به عباد الله الصالحین قال الطیبی و تحریره لا تأکلوا بالشمال فإن فعلتم کنتم من أولیاء الشیطان فإن الشیطان یحمل أولیاءه علی ذلک انتهی و فیه عدول عن الظاهر و الأولی حمل الخبر علی ظاهره و أن الشیطان یأکل حقیقه و العقل لا یحیل ذلک و قد ثبت الخبر به فلا یحتاج إلی تأویله و حکی القرطبی ذلک احتمالا ـ ثم قال و القدره صالحه ثم ذکر من صحیح مسلم (۱) أن الشیطان یستحل الطعام إذا لم یذکر اسم الله علیه قال و هذا عباره عن تناوله و قیل معناه استحسانه رفع البرکه من ذلک الطعام قال القرطبی و قوله صلی الله علیه و آله فإن الشیطان یأکل بشماله ظاهره أن من فعل ذلک یشبه بالشیطان و أبعد و تعسف من أعاد الضمیر فی شماله إلی الأکل.

**[ترجمه]در فتح الباری به نقل از طیبی گفته مقصود از اینکه شیطان با دست چپش می خورد این است که پیروان خود را از

آدمیان به این کار وامی دارد تا بر خلاف بندگان خوب خدا باشند، طیبی گفته: توضیحش این است که با دست چپ نخورید و اگر بخورید از پیروان و دوستان شیطانید چون شیطان دوستانش را بدان وادارد. پایان. این تفسیر عدول از ظاهر است و بهتر عمل به ظاهر خبر است که خود شیطان حقیقتا غذا می خورد و محال نیست و خبر آن را اثبات کرده و نیاز به تأویل ندارد.

قرطبی این را احتمال داده و سپس گفته قدرت شایان است، سپس از صحیح مسلم آورده که شیطان خوراکی را حلال شمارد که بر آن نام خدا برده نشود، و این به معنی خوردنش از آن و به قولی استحسان آن است و برکت بردن از آن خوراک .

قرطبی: گفته: ظاهر سخن آن حضرت صلی اللّٰه علیه و آله که شیطان با دست چپ می خورد این است که هر که چنین کند مانند شیطان است، و بعید شمرده است که ضمیر در شماله به اکل برگردد.

**[ترجمه]

تذییل

و تفصیل اعلم أنه یستفاد من تلک الأخبار أحکام.

الأول کراهه الأکل متکئا و لا خلاف فیه ظاهرا و له معان.

الأول الاتکاء بالید و ظاهر الأخبار عدم کراهته بل استحبابه

کَمَا رَوَی الْکُلَیْنِیُ (۲)

رَحِمَهُ اللَّهُ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْفُضَیْلِ بْنِ یَسَارٍ قَالَ: کَانَ عَبَّادٌ الْبَصْرِیُّ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَأْکُلُ فَوَضَعَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَدَهُ عَلَی الْأَرْضِ فَقَالَ لَهُ عَبَّادٌ أَصْلَحَکَ اللَّهُ أَ مَا تَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَهَی عَنْ ذَا فَرَفَعَ یَدَهُ فَأَکَلَ ثُمَّ أَعَادَهَا أَیْضاً فَقَالَ لَهُ أَیْضاً فَرَفَعَهَا ثُمَّ أَکَلَ فَأَعَادَهَا فَقَالَ لَهُ عَبَّادٌ أَیْضاً فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَا

۱- ۱. راجع صحیح مسلم کتاب الاشربه بالرقم ۱۰۲ ص ۱۵۹۷، ط محمّد فؤاد.

۲- ۲. الکافی: ۶ ر ۲۷۱.

وَ اللَّهِ مَا نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنْ هَذَا قَطَّ.

لكن ظاهر أكثر الأصحاب شمول الكراهه لهذا أيضا قال فى الدروس يكره الأكل متكئا و الروايه بفعل الصادق ذلك لبيان الجواز و لهذا قال ما أكل رسول الله صلى الله عليه و آله متكئا قط و روى الفضيل بن يسار جواز الاتكاء على اليد عن الصادق عليه السلام و إن رسول الله لم ينه عنه مع أنه فى روايه أخرى لم يفعله و الجمع بينهما أنه لم ينه عنه لفظا و إن كان يتركه فعلا انتهى و أقول يمكن الجمع بحمل الاتكاء المنهى على أحد المعانى الآتيه.

الثانى الجلوس متمكنا على البساط من غير ميل إلى جانب كما هو ظاهر بعض اللغويين فإن الأكل كذلك دأب الملوك و المتكبرين.

الثالث إسناد الظهر إلى الوسائد و مثلها و يفهم هذا من كثير من إطلاقات الأخبار كما أنه ورد فى الأخبار كثيرا أنه عليه السلام كان متكئا فاستوى جالسا(۱) و يبعد من آدابهم الاضطجاع على أحد الشقين بمحضر الناس بل الظاهر أنه كان مسندا ظهره إلى وساده فاستوى جالسا كما هو الشائع عند الاهتمام ببيان أمر أو عند عروض غضب.

الرابع الاضطجاع على أحد الشقين.

الخامس الأعم من الرابع و الأول كما هو ظاهر أكثر الأصحاب.

السادس الأعم مما سوى الأول و هو الأظهر فى الجمع بين الأخبار فيكون المستحب الإقبال على نعمه الله و الإكباب عليها من غير تكبر و استغناء و لا ينافيه الاتكاء باليد.

قال فى النهايه فيه لا آكل متكئا المتكئ فى العربيه كل ما استوى قاعدا على وطاء متمكنا و العامه لا تعرف المتكئ إلا من مال فى قعوده معتمدا على أحد شقيه و التاء فيه بدل من الواو و أصله من الوكاء و هو ما يشد به الكيس و غيره

۱- ۱. و عندى أن المراد بالاتكاء هذا وضع المرفقه(الوساده) على الفخذ و الاتكاء عليها لا الاتكاء الى الوساده بالظهر، كما هو صريح غير واحد من الاخبار.

كأنه أوكأ مقعدته و شدها بالقعود على الوطاء الذى تحته و معنى الحديث أنى إذا أكلت لم أقعد متكئا فعل من يريد الاستكثار منه و لكن آكل بلغه فيكون قعودى له مستوفزا و من حمل الاتكاء على الميل إلى أحد الشقين تأوله على مذهب الطب فإنه لا ينحدر فى مجارى الطعام سهلا و لا يسيغه هنيئا و ربما تأذى به و منه الحديث الآخر هذا الأبيض المتكئ المرتفق يريد الجالس المتمكن فى جلوسه.

و قال الفيروزآبادى توكأ عليه تحمل و اعتمد كأوكأ و قوله صلى الله عليه و آله أما أنا فلا آكل متكئا أى جالسا جلوس المتمكن المتربع و نحوه من الهيئات المستدعيه لكثره الأكل بل كان جلوسه للأكل مستوفزا مقعيا غير متربع و ليس المراد الميل على شق كما يظنه عوام الطلبه.

و قال فى المصباح اتكأ جلس متمكنا و فى التنزيل وَ سُرُراً عَلَيْها يَتَّكِؤُنَ أى يجلسون و قال وَ أَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً أى مجلسا يجلس عليه قال ابن الأثير و العامه لا تعرف الاتكاء إلا الميل فى القعود معتمدا على أحد الشقين و هو يستعمل فى المعنيين جميعا يقال اتكأ إذا أسند ظهره أو جنبه إلى شى ء معتمدا عليه و كل من اعتمد على شى ء فقد اتكأ عليه و قال السرقسطى اتكأته أعطيته ما يتكئ عليه أى يجلس عليه و ضربته حتى اتكأته أى سقط على جانبه انتهى.

و قال البيضاوى فى قوله تعالى وَ أَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً ما يتكئن عليه من الوسائد و قيل طعاما أو مجلس طعام فإنهم كانوا يتكئون للطعام و الشراب تترفا و لذلك نهى عنه.

و قال ابن حجر اختلف فى صفه الاتكاء فقيل أن يتمكن فى الجلوس للأكل على أى صفه كان و قيل أن يميل على أحد شقيه و قيل أن يعتمد على يده اليسرى من الأرض قال الخطابى تحسب العامه أن المتكئ هو الآكل على أحد شقيه و ليس كذلك بل هو المعتمد على الوطاء الذى تحته قال و معنى قوله عليه السلام إنى لا آكل متكئا أنى لا أقعد متكئا على الوطاء عند الأكل فعل من يستكثر من الطعام فإنى لا آكل إلا البلغه من الزاد فلذلك أقعد مستوفزا و فى حديث أنس أنه صلى الله عليه و آله

أكل تمرا و هو مقع و فى روايه و هو مستوفز و المراد الجلوس على وركه غير متمكن و أخرج ابن عدى بسند ضعيف زجر النبى صلى الله عليه و آله أن يعتمد الرجل على يده اليسرى عند الأكل.

قال مالك هو نوع من الاتكاء قلت أشار مالك إلى كراهه كل ما يعد الأكل فيه متكئا و لا يختص بصفه بعينها و جزم ابن الجوزى فى تفسير الاتكاء بأنه الميل إلى أحد الشقين و لم يلتفت لإنكار الخطابى ذلك و اختلف السلف فى حكم الأكل متكئا فزعم ابن القاضى أن ذلك من الخصائص النبويه و تعقبه البيهقى فقال قد يكره لغيره أيضا لأنه من فعل المتعظمين و عاده ملوك العجم انتهى.

و قال فى المسالك يكره الأكل متكئا على أحد جانبيه و كذا يكره مستلقيا بل يجلس متوركا على الأيسر و ما رواه الفضيل محمول على هذا الوجه أو على بيان جوازه و إن النبى صلى الله عليه و آله لم ينه عنه نهى تحريم أو نحو ذلك انتهى و كذا تدل على كراهه الأكل منبطحا على الوجه و قال الشيخ فى النهايه و لا ينبغى أن يقعد الإنسان متكئا فى حال الأكل بل ينبغى أن يقعد على رجله انتهى.

و أقول هذا يدل على أنه فسر الاتكاء بما لا ينافى الاتكاء على اليد و قال صاحب الجامع و لا بأس بالجلوس على المائده متربعا و الأكل و الشرب ماشيا و متكئا و القعود أفضل.

الثانى كراهه الأكل باليسار و استحباب كونه باليمين و كذا سائر الأعمال إلا ما يتعلق بالفرج من الاستنجاء و نحو ذلك قال فى الدروس و يكره الأكل باليسار و الشرب و أن يتناول بها شيئا إلا مع الضروره و قال فى المسالك و يستحب أن يأكل بيده اليمنى مع الاختيار و يكره الأكل باليسار و كذا الشرب و غيرهما من الأعمال مع الاختيار و لو كان له مانع فى اليمين فلا بأس باليسار.

الثالث كراهه الأكل ماشيا و قال فى الدروس يكره الأكل ماشيا و فعل النبى صلى الله عليه و آله ذلك مره فى كسره مغموسه بلبن لبيان جوازه أو لضروره انتهى و قال الشيخ فى النهايه و لا بأس بالأكل و الشرب ماشيا و اجتنابه أفضل انتهى و لا يخفى

أن روایات الجواز أکثر و ظاهر الکلینی رحمه الله عدم الکراهه حیث اکتفی بروایات الجواز و لم یرو المنع.

الرابع کراهه الأکل متربعا و قال الوالد رحمه الله التربع یطلق علی ثلاثه معان الأول أن یجلس علی القدمین و الألیتین و هو المستحب فی صلاه القاعد فی حال قراءته الثانی الجلوس المعروف بالمربع الثالث أن یجلس هکذا و یضع إحدی رجلیه علی الأخری و الأکل علی الحاله الأولی لا بأس به و علی الثانیه خلاف المستحب و علی الثالث مکروه.

و أقول الظاهر أن الأولی خلاف المستحب و الأخیران مکروهان إذ التربع یشملهما مع أن ظاهر روایه الخصال و التحف المغایره أو الأعمیه.

و قال فی الدروس و کذا یکره التربع حاله الأکل و فی کل حال و یستحب أن یجلس علی رجله الیسری و فی القاموس تربع فی جلوسه خلاف جثا و أقعی.

الخامس کراهه الأکل علی الجنابه و ظاهر الصدوق فی الفقیه التحریم و یظهر من بعض الأخبار زوال الکراهه أو تخفیفها بغسل الید و أن الوضوء أفضل و من بعضها بغسل الید و المضمضه و غسل الوجه و من بعضها بغسل الیدین مع المضمضه و الجمع بالتخییر متجه و أکثر الأصحاب أضافوا إلی المضمضه الاستنشاق و لم أره إلا فی فقه الرضا و قد مر تفصیله فی کتاب الطهاره مع سائر الأخبار الوارده فی ذلک.

**[ترجمه]بدان که از این اخبار احکامی استنتاج می شود:

۱. خوردن در حال تکیه زده مکروه است و در آن خلافی نیست و چند معنی دارد یکم: تکیه زدن بردست و ظاهر اخبار عدم کراهت است بلکه استحباب آن است، چنانچه کلینی روایت کرده از فضیل بن یسار که عباد بصری نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بود و او غذا می خورد و امام یک دست خود را بر زمین نهاد و عباد به او گفت: خدایت چنین می پسندد، مگر نمی دانی که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله از آن نهی کرده و دست برداشت و خورد و باز دست به زمین بازگردانید و او هم دوباره همان را گفت و آن حضرت دست برداشت و سپس بدان برگشت و باز هم عباد آن را گفت: و امام فرمود: نه، به خدا رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله هرگز از آن نهی نکرده است ولی ظاهر سخن فقهاء کراهت آن هم هست. در الدروس گفته: خوردن با تکیه زدن مکروه است و روایت عمل کردن به آن از امام صادق علیه السّلام برای بیان جواز است و از این رو فرمود: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله هرگز تکیه زده نخورده، و فضیل بن یسار جواز تکیه زدن بر دست را از امام صادق علیه السّلام آورده و اینکه رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله از آن نهی نکرده با اینکه در روایت دیگر است که آن را انجام نداده و جمع میان آنها این است که لفظ نهی را نفرموده ولی آن را هم انجام نداده است. پایان.

گویم :

جمع آنها می شود به حمل تکیه زدن مورد نهی به یکی از معانی زیر

۲- نشستن برجا روی تشک راست و بی میل به یک سو که برخی لغویان گفته اند، زیرا چنین خوردنی شیوه شاهان و متکبران

است.

۳. آنکه به پشتی و مانندش تکیه زند که از بسیاری از خبرها فهم شود چنانچه تعبیر شده که او تکیه زده بود و راست نشست، که از آداب ائمه به دور است که روی پهلو در برابر مردم افتاده باشند، و ظاهر این است که به پشتی تکیه داده بوده سپس راست نشست، چنانچه شیوه شایعی است در مورد اهتمام به امری یا بروز خشمی آدمی چنین کند.

۴. خوابیده بر یک پهلو

۵- اعم از چهارم و یکم که ظاهر بیشتر اصحاب است ۶- اعم از همه جز یکم که روشن تر است برای جمع میان اخبار و مستحب است رو کردن به نعمت خدا و روی آوردن بر آن بی تکبّر و آن با تکیه زدن به دست مخالفت ندارد.

در نهایه گفته: در حدیث است که نخوردم در حالت تکیه زدن؛ تکیه زن در زبان عرب کسی است که بر روی پا نشسته و بر جا است و عامه مردم تکیه زن را کسی دانند که میل به یکی از دو پهلو دارد و بر آن تکیه کرده است. معنی حدیث این است که من در حال خوردن ننشینم تکیه زده مانند کسی که می خواهد پر بخورد ولی به اندازه رفع گرسنگی بخورم و نشستن من برای آن بر روی پا است، و برخی که تکیه زدن را میل به پهلو تفسیر کرده حدیث را از نظر پزشکی تأویل کرده زیرا در این صورت خوراك به همه مجاری غذا به آسانی فرو نرود و گوارا نباشد و بسا آزار دهنده باشد، و از این معنا است این حدیث که: این نشسته سفیدگون و آرام، مقصودش کسی است که درست نشسته است.

فیروزآبادی گفته: مقصود از «انا لا آکل متکئا» درست نشسته و چهار زانو و مانند آن است که مایه پرخوری است بلکه سر پا هستم و نه چهار زانو و مقصود روی پهلو افتاده نیست که برخی طلبه ها گمان کردند، در مصباح است که اتکاء به معنی نشستن پابرجا است و در قرآن است که «و تختها است که بر آن ها تکیه زنند» و فرموده «و آماده کرد براشان متکا» یعنی آماده کرد براشان مجلسی، ابن اثیر گفته: تکیه زدن را عامه مردم میل به یك پهلو دانند و در هر دو معنی بکار می رود،و پس از نقل کلامی در معنی تکیه زدن گوید، بیضاوی در تفسیر «و اعتدت لهن متّکئا» گفته: یعنی پشتی هایی که بر آن تکیه زنند و به قولی خوراکی یا مجلس خوراکی زیرا در خوردن و نوشیدن تکیه می زدند برای خوش بودن و از این رو از آن نهی شده است .

ابن حجر گفته: در وصف اتکاء اختلاف شده به یك قول به معنی درست نشستن است برای خوردن به هر جوری که باشد و به قولی دیگر میل به یك پهلو است و به قولی اعتماد بر دست چپ است که بر زمین باشد، خطابی گفته: به نظر عامه تکیه زننده آن است که بر یك پهلو افتد و خورد، در حالی که چنین نیست بلکه کسی است که بر زیر انداز خود تکیه زند، و معنی گفته پیغمبر صلی اللّه علیه و آله که: من نخورم با حالت تکیه زدن، یعنی مانند فرد پر خور و جز به اندازه کفایت از توشه نخورم و از این رو بر سر پا نشینم، و در حدیث انس است که چند زده خرما خورد و در حدیث دیگر بر سر ران نشسته خورد، و ابن عدی با سند ضعیفی آورده که پیغمبر مردی را که بر دست چپش تکیه زده و می خورد نهی کرد.

مالك گفته: آن هم یك نوع تکیه زدن است و مالك اشاره کرده که خوردن در هر نوع تکیه زدن مکروه است.

و ابن جوزی معتقد است تکیه زدن میل به یک پهلو است و انکار خطابی متوجه آن نیست و علمای پیشین در حکم خوردن با تکیه زدن اختلاف دارند، ابن القاضی پنداشته این خود از احکام ویژه پیغمبر صلّی الله علیه و آله است.

و بیهقی نیز از او تبعیت کرده ولی گفته بسا این حکم برای افراد دیگری نیز باشد چون کار بزرگ منشان و پادشاهان عجم است. پایان.

المسالک: گفته خوردن با تکیه زدن به یک پهلو و نیز به پشت خوابیده مکروه است، بلکه روی ران چپ بنشیند، و روایت فضیل حمل شده بر استثناء این روش یا بر بیان جواز و بر اینکه پیغمبر صلی اللّه علیه و آله آن را حرام نکرده و بر مانند آن. پایان. و نیز دلالت دارد بر خوردن با افتادن بر شکم، شیخ در نهایه گفته: شایسته نیست که آدمی در هنگام خوردن تکیه زند و سزد که بر سر پای خود نشیند. پایان.

گویم :

او تکیه زدن را طوری تفسیر کرده است که با تکیه زدن بر دست منافات نداشته باشد، مؤلف جامع گفته: مشکلی ندارد که کسی بر سر سفره چهار زانو نشیند و در راه رفتن غذا بخورد یا بنوشد ولی نشستن بهتر است.

۲. خوردن با دست چپ مکروه است و مستحب است که خوردن و نیز کارهای دیگر با دست راست باشد بجز شستن و کار در پائین تنه برای استنجاء و مانند آن، در الدروس گفته: مکروه است خوردن و نوشیدن با دست چپ و برگرفتن چیزی با آن مگر به هنگام ضرورت، در المسالک گفته مستحب است با دست راست بخورد اگر بتواند و خوردن و نوشیدن و کارهای دیگر با دست چپ مکروه است در حالت عادی، اما اگر مانعی از دست راست دارد خوردن با دست چپ مشکلی ندارد.

۳. خوردن در راه رفتن بد است و در الدروس گفته: بد است خوردن در راه رفتن و اینکه پیغمبر تکه نان در شیر زده را در راه رفتن خورده برای بیان جواز یا ضرورت بوده است. پایان. شیخ در النهایه گفته: خوردن و نوشیدن در راه مشکلی ندارد و بهتر ترک آن است. پایان. پوشیده نیست که روایات جواز بیشترند و ظاهر نظر کلینی عدم کراهت است، چون اخبار جواز را آورده و اخبار منع را نگفته است.

۴. کراهت خوردن با چهار زانو نشستن، پدرم- ره- گفته: چهار زانو سه صورت دارد یکی روی دو پا و دو ران نشیند همانطور که برای نمازخوان نشسته در حال قرائت مستحب است. دوم- چهار زانوی معروف، سوم: چهار زانو نشیند و یک پا را روی پای دیگر اندازد، خوردن در صورت نخست مشکلی ندارد و در صورت دوم نامستحب است و در صورت سوّم مکروه.

گویم:

ظاهر این است که صورت نخست خلاف استحباب است و دو صورت دیگر مکروه اند، زیرا چهار زانو هر دو را فراگیرد با این که ظاهر روایت الخصال و التحف مغایرت آن ها است یا اعم بودن، در الدروس گفته: مکروه است چهار زانو در هنگام خوردن و در هر حال و مستحب است که بر پای چپ نشست.

۵. مکروه است خوردن در حال جنابت و ظاهر کلام صدوق در الفقیه حرمت است و از برخی اخبار برآید که با شستن دست کراهت برود یا سبک شود و وضوء بهتر است و در خبری دست را بشوید و آب در دهن گرداند وچهره اش را نیز بشوید، و در خبری دو دست شوید و آب در دهن گرداند و تخییر جمع میان آن ها است، بیشتر فقهاء آب در بینی کشیدن را هم با آب در دهن گردانیدن آورده اند و آن را جز در فقه الرضا ندیدم و تفصیل آن در کتاب الطهاره با بیان روایات دیگر گذشت .

**[ترجمه]

باب ۱۳ الملح و فضل الافتتاح و الاختتام به

روایات

«۱»

الشِّهَابُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَيِّدُ إِدَامِكُمُ الْمِلْحُ وَ قَالَ علیه السلام لَا يَصْلُحُ الطَّعَامُ إِلَّا بِالْمِلْحِ.

**[ترجمه]الشهاب: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: سرور نانخورش شماها نمک است، فرمود خوراک جز با نمک اصلاح نشود.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فِي الْمِلْحِ شِفَاءً مِنْ سَبْعِينَ نَوْعاً مِنْ أَنْوَاعِ الْأَوْجَاعِ ثُمَ

قَالَ لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی الْمِلْحِ مَا تَدَاوَوْا إِلَّا بِهِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که در نمک درمان هفتاد نوع درد است و آنگاه فرمود: اگر مردم اثر نمک را می دانستند جز با آن درمان نمی کردند - . المحاسن: ۵۹۰ - .

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ إِبْرَاهِیمَ وَ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَدَغَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَقْرَبٌ فَنَفَضَهَا وَ قَالَ لَعَنَكِ اللَّهُ فَمَا یَسْلَمُ عَنْكِ مُؤْمِنٌ وَ لَا كَافِرٌ ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ فَوَضَعَهُ عَلَی مَوْضِعِ اللَّدْغِهِ ثُمَّ عَصَرَهُ بِإِبْهَامِهِ حَتَّی ذَابَ ثُمَّ قَالَ لَوْ یَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی الْمِلْحِ مَا احْتَاجُوا مَعَهُ إِلَی تِرْیَاقٍ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: ماری رسول خدا صلی اللّه علیه و آله را گزید و آن را به دور پرت کرد و فرمود: خدا لعنت کند نه مؤمن و نه کافر از تو به سلامت نمانند و آنگاه نمک خواست و آن را بر جای گزیدن نهاد و با انگشت بزرگ فشرد تا آب شود و سپس فرمود: اگر مردم اثر نمک را دانستند با آن دیگر نیازی به تریاق نداشتند - . المحاسن: ۵۹۰ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الدراق مشدده و الدریاق و الدریاقه بکسرهما و یفتحان التریاق و الخمر و قال التریاق بالکسر دواء مرکب اخترعه ماغنیس و تممه أندروماخس القدیم بزیاده لحم الأفاعی فیه و بها کمل الغرض و هو مسمیه بهذا لأنه نافع من لدغ الهوام السبعیه و هی بالیونانیه تریاء نافع من الأدویه المشروبه السمیه و هی بالیونانیه قاءا ممدوده ثم خفف و عرب و هو طفل إلی سته أشهر ثم مترعرع إلی عشر سنین فی البلاد الحاره و عشرین فی غیرها ثم یقف عشر فیها و عشرین فی غیرها ثم یموت و یصیر کبعض المعاجین انتهی.

و یدل علی أنه نافع لدفع السموم و أما علی حله فلا و إن کان یوهمه.

**[ترجمه]در القاموس گفته تریاق داروی مرکبی است که ماغنیس ابتکارش کرد و اندروماخسن نخست بافزودن گوشت افعی بدان کاملش کرد و این نام را بر آن نهاد چون برای گزیدن جانوران زهردار خوب است و آن را در یونانی ترباء گویند که از داروهای نوشیدنی سمی بوده ونافع است و آن را در یونانی وقاء با مد است و مخفف شده و معرب شده و آن تا شش ماه طفل است و تا ده سال در سرزمین های گرم رشد کند و تا بیست سال در غیر آن و آنگاه بمیرد و بی اثر شود و چون برخی معجون ها گردد. پایان.

روایت دلالت دارد که دفع زهر کند و بر حلال بودن آن دلالت ندارد و اگر چه به توهم اندازد که حلال است.

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَدَغَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَقْرَبٌ وَ هُوَ يُصَلِّی بِالنَّاسِ فَأَخَذَ النَّعْلَ فَضَرَبَهَا ثُمَّ قَالَ بَعْدَ مَا انْصَرَفَ لَعَنَكِ اللَّهُ فَمَا تَدَعِينَ بَرّاً وَ لَا فَاجِراً إِلَّا آذَيْتِيهِ قَالَ ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ جَرِيشٍ فَدَلَكَ بِهِ مَوْضِعَ اللَّدْغِهِ ثُمَّ قَالَ لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَا احْتَاجُوا مَعَهُ إِلَى تِرْيَاقٍ وَ لَا إِلَى غَيْرِهِ مَعَهُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که: : ماری رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله را گزید و آن را به دور پرت کرد و فرمود: خدا لعنت کند نه مؤمن و نه کافر از تو به سلامت نمانند و آنگاه نمک نیم کوفته خواست و آن را بر جای گزیدن نهاد و با انگشت بزرگ فشرد تا آب شود و سپس فرمود: اگر مردم اثر نمک را دانستند با آن دیگر نیازی به تریاق نداشتند. - . المحاسن: ۵۹۰ -

**[ترجمه]

بیان

يدل على إمكان لدغ الموذيات الأنبياء و الأئمه عليهم السلام و كان هذا أحد معانى بغض بعض الحيوانات لهم عليهم السلام و يدل على استحباب قتل الموذيات و أنه ليس فعلا- كثيرا لا- يجوز فعله فى الصلاه و على جواز لعنها إذا كانت موذيه و على مرجوحيه لعنها فى الصلاه و الجريش هو الذى لم ينعم دقه.

**[ترجمه]دلالت دارد بر اینکه ممکن است آزارکننده ها پیغمبران و امامان علیهم السّلام را نیز بگزند، و گویا این است یکی از معانی دشمنی برخی جانوران با آنان و دلالت دارد که کشتن موذی ها مستحب است و فعل کثیر نیست که در نماز نشود، چنین کرد، و لعن جانوران موذی در نماز جایز است، زیرا در خبر دوم است که پیغمبر آن را در نماز کشت و پس از آن لعن کرد.جریش چیزی است که خوب کوفته نشده.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ أَبِی أَيُّوبَ الْخَزَّازِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ

١- ١. المحاسن ٥٩٠.

٢- ٢. المحاسن ٥٩٠.

٣- ٣. المحاسن ٥٩٠.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْعَقْرَبَ لَدَغَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَعَنَکِ اللَّهُ فَمَا تُبَالِینَ مُؤْمِناً آذَیْتِ أَمْ کَافِراً ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ فَدَلَکَهُ ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لَوْ یَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی الْمِلْحِ مَا بَغَوْا مَعَهُ تِرْیَاقاً(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام پنجم علیه السّلام فرمودند که: ماری رسول خدا صلی اللّه علیه و آله را گزید و آن را به دور پرت کرد و فرمود: خدا لعنت کند نه مؤمن و نه کافر از تو به سلامت نمانند و آنگاه نمک خواست و آن را بر جای گزیدن نهاد و با انگشت بزرگ فشرد تا آب شود و سپس فرمود: اگر مردم اثر نمک را دانستند با آن دیگر نیازی به تریاق نداشتند. - . المحاسن: ۵۹۲ -

**[ترجمه]

بیان

یدل علی کون العقرب مؤنثا سماعیا و یطلق علی الذکر و الأنثی و قد یقال للأنثی عقربه و یقال لدغته العقرب و الحیه و کمنع و هو ملدوغ و لدیغ و یقال لسعته أیضا و أما اللذع بالذال المعجمه و العین المهمله فتصحیف و یستعمل فی إیلام الحب القلب و إیلام النار الشی ء و فی الکافی (۲)

فدلکه فهدأت أی سکنت و بغیته أبغیه طلبته کأبغیته.

**[ترجمه]روایت دلالت دارد عقرب مونث سماعی است وبر مذکر ومونث اطلاق می شودو گاهی به مونث آن عقربه گویند گویند لدغته العقرب والحیه یعنی گزیده شد وبه او ملدوغ ولدیغ گویند.در مورد گزیدن لسع نیز بکار می رود.اما لذغ تصحیف است وبرای دردمندی محبت از قلب وبرای دردمندی از آتش از شیء استفاده می شود.و در کافی آمده فدلکه فهدأت یعنی آرام شد و بغیته یعنی جستجو کردم.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: ابْدَءُوا بِالْمِلْحِ فِی أَوَّلِ طَعَامِکُمْ فَلَوْ یَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی الْمِلْحِ لَاخْتَارُوهُ عَلَی التِّرْیَاقِ الْمُجَرَّبِ.

قال و روی بعض أصحابنا عن الأصم عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد الله علیه السلام (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: خوراک را با نمک آغاز کنید اگر مردم اثر نمک را می دانستند آن را بر تریاق که تجربه شده است، ترجیح می دادند، گفته: یکی از اصحاب آن را بسندی از امام جعفر صادق علیه السّلام آورده است - . الکافی ۶ : ۳۲۷ - .

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام قَالَ: لَمْ يَخْصِبْ خِوَانٌ لَا مِلْحَ عَلَيْهِ وَ أَصَحُّ لِلْبَدَنِ أَنْ يُبْدَأَ بِهِ فِي الطَّعَامِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام على علیه السّلام فرمودند كه: فراوانى ندارد سفره ای كه نمک ندارد و آغاز كردن خوراک با نمک برای بدن بهتر است. - . المحاسن: ۵۹۲ -

**[ترجمه]

بيان

فی المصباح الخصب وزان حمل النماء و البركه و هو خلاف الجدب و هو اسم من أخصب المكان بالألف فهو مخصب و فی لغه خصب كتعب فهو خصيب و أخصب الله الموضع إذا أنبت فيه العشب يعنی الكلأ-انتهی و قوله أصح خبر و أن يبدأ بتأويل المصدر مبتدأ.

**[ترجمه]در مصباح گفته خصب به معنای رويش وبركت است كه مخالف جدب (خشكی وخشكسالی) است ومكان خصيب يعنی جايی كه در آن علف باشد پايان. در اين روايت« اصح» خبر مقدم و« ان يبدأ »تاويل به مصدر و مبتداست.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ عَنْ مِسْكِينِ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ فُضَيْلٍ الرَّسَّانِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ علیه السلام مُرْ قَوْمَكَ يَفْتَتِحُوا بِالْمِلْحِ وَ يَخْتَتِمُوا بِهِ وَ إِلَّا فَلَا يَلُومُوا إِلَّا أَنْفُسَهُمْ (۵).

۱- ۱. المحاسن ۵۹۲.

۲- ۲. الكافی ۶ ر ۳۲۷.

۳- ۳. المحاسن ۵۹۲.

۴- ۴. المحاسن ۵۹۲.

۵- ۵. المحاسن ۵۹۲- ۵۹۳.

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که خداوند تبارک و تعالی به موسی بن عمران وحی کرد، به قومت امر کن که غذا را با نمک آغاز کنند و با نمک پایان دهند و گر نه جز خود را سرزنش نکنند. - . المحاسن: ۵۹۲- ۵۹۳ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنِ افْتَتَحَ طَعَاماً بِالْمِلْحِ وَ خَتَمَ بِالْمِلْحِ دُفِعَ عَنْهُ سَبْعُونَ دَاءً(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: هر خوردنش را با نمک آغاز کند و بدان پایان دهد هفتاد درد از او دفع شود. - . المحاسن: ۵۳۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنِ ابْتَدَأَ طَعَامَهُ بِالْمِلْحِ ذَهَبَ عَنْهُ سَبْعُونَ دَاءً لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: هر که خوردنش با نمک آغاز کند و بدان پایان دهد هفتاد درد که جز خدا نداند از او دفع شود - . المحاسن : ۵۹۳ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: مَنْ بَدَأَ بِالْمِلْحِ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُ سَبْعِينَ دَاءً مَا يَعْلَمُ الْعِبَادُ مَا هُوَ(۳).

**[ترجمه]الخصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که: خوراک را با نمک آغاز کنید که اگر مردم اثر نمک را می دانستند آن را بر تریاق مجرب برمی گزیدند و هر که خوراکش را با نمک آغاز کند هفتاد درد که جز خدا نداند از او ببرد. - . المحاسن: ۵۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ وَ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ وَ النَّهِیکِیِّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ زِیَادِ بْنِ مَرْوَانَ الْقَنْدِیِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنِ افْتَتَحَ طَعَامَهُ بِالْمِلْحِ دُفِعَ أَوْ رُفِعَ عَنْهُ اثْنَانِ وَ سَبْعُونَ دَاءً.

قال و رواه النوفلی عن السکونی عن أبی عبد الله علیه السلام: و رواه أبی عن أبی البختری عن أبی عبد الله علیه السلام:(۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: هر که خوراکش را با نمک آغاز کند هفتاد درد از وی ببرد. - . المحاسن: ۵۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

الْخِصَالُ، فِی الْأَرْبَعِمِائَهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: ابْدَءُوا بِالْمِلْحِ فِی أَوَّلِ طَعَامِکُمْ فَلَوْ یَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی الْمِلْحِ لَاخْتَارُوهُ عَلَی التِّرْیَاقِ الْمُجَرَّبِ وَ مَنِ ابْتَدَأَ طَعَامَهُ بِالْمِلْحِ ذَهَبَ عَنْهُ سَبْعُونَ دَاءً وَ مَا لَا یَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ (۵).

**[ترجمه]الخصال: خوراک را با نمک آغاز کنید که اگر مردم اثر نمک را می دانستند آن را بر تریاق مجرب برمی گزیدند و هر که خوراکش را با نمک آغاز کند هفتاد درد که جز خدا نداند از او ببرد. - . الخصال: ۶۲۴ -

**[ترجمه]

«۱۴»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام عَلَیْکَ بِالْمِلْحِ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ مِنْ سَبْعِینَ دَاءً أَدْنَاهَا الْجُذَامُ وَ الْبَرَصُ وَ الْجُنُونُ (۶).

صحیفه الرضا، عنه علیه السلام: مثله (۷).

**[ترجمه]العیون: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود نمک درمان هفتاد درد است که کمترشان خوره، پیسی و دیوانگی است - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۲ - .

صحیفه الرضا: مانندش آمده است - . صحیفه الرضا : ۲۸ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

الْعُیُونُ، بِتِلْکَ الْأَسَانِیدِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ بَدَأَ بِالْمِلْحِ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُ سَبْعِینَ دَاءً أَقَلُّهُ الْجُذَامُ (۸).

الصحیفه، عنه علیه السلام: مثله (۹).

ص: ۳۹۷

۱- ۱. المحاسن: ۵۹۳.

۲- ۲. المحاسن: ۵۹۳.

۳- ۳. المحاسن: ۵۹۳.

۴- ۴. المحاسن: ۵۹۳.

۵- ۵. الخصال ۶۲۴.

۶- ۶. عیون الأخبار ۲ ر ۴۲.

۷- ۷. صحیفه الرضا ۲۸.

۸- ۸. عیون الأخبار ۲ ر ۴۲.

۹- ۹. صحیفه الرضا ۲۸.

**[ترجمه]العیون: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند که: نمک درمان هفتاد درد است که کمترشان خوره است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۲ -

الصحیفه الرضا: مانندش روایت شده است - . صحیفه الرضا : ۲۸ - .

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّا لَنَبْدَأُ بِالْخَلِّ عِنْدَنَا کَمَا تَبْدَءُونَ بِالْمِلْحِ عِنْدَکُمْ وَ إِنَّ الْخَلَّ لَیَشُدُّ الْعَقْلَ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: ما خوردن را با سرکه آغاز کنیم در نزد خود چنانچه شما نزد خودتان با نمک آغاز کنید و راستی که سرکه عقل را محکم کند. - . المحاسن: ۴۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ: أَنَّ رَجُلًا کَانَ عِنْدَ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام بِخُرَاسَانَ فَقُدِّمَتْ إِلَیْهِ مَائِدَةٌ عَلَیْهَا خَلٌّ وَ مِلْحٌ فَافْتَتَحَ بِالْخَلِّ فَقَالَ الرَّجُلُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّکُمْ أَمَرْتُمُونَا أَنْ نَفْتَتِحَ بِالْمِلْحِ فَقَالَ هَذَا مِثْلُ هَذَا یَعْنِی الْخَلَّ یَشُدُّ الذِّهْنَ وَ یَزِیدُ فِی الْعَقْلِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: مردی در خراسان نزد امام رضا علیه السّلام

آمد و سفره ای برایش آوردند که سرکه و نمک داشت و با سرکه خوراک را گشود، آن مرد گفت: قربانت شما به ما فرمودید با نمک خوردن آغاز کنیم. فرمود: این نیز مانند آنست ذهن را محکم کند و عقل را بیفزاید. - . المحاسن: ۴۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ افْتَتِحْ بِالْمِلْحِ وَ اخْتِمْ بِهِ فَإِنَّهُ مَنِ افْتَتَحَ بِالْمِلْحِ وَ خَتَمَ بِهِ عُوفِیَ مِنِ اثْنَیْنِ وَ سَبْعِینَ نَوْعاً مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ مِنْهَا الْجُنُونُ وَ الْجُذَامُ وَ الْبَرَصُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: ای علی با نمک آغاز کن و با نمک به پایان رسان که هر که با نمک آغاز کند از هفتادو دو نوع درد عافیت یابد که از آنها دیوانگی و خوره و پیسی است. - . المحاسن:

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ افْتَتِحْ طَعَامَکَ بِالْمِلْحِ وَ اخْتِمْهُ بِالْمِلْحِ فَإِنَّ مَنِ افْتَتَحَ طَعَامَهُ بِالْمِلْحِ وَ خَتَمَهُ بِالْمِلْحِ دَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ سَبْعِینَ نَوْعاً مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ أَیْسَرُهَا الْجُذَامُ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: ای علی با نمک آغاز کن و با نمک به پایان رسان که هر که با نمک آغاز کند، خدا هفتاد درد از او ببرد که آسانترینش خوره است. - . المحاسن: ۵۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ: کَانَ فِیمَا أَوْصَی بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً علیه السلام أَنْ قَالَ یَا عَلِیُّ افْتَتِحْ طَعَامَکَ بِالْمِلْحِ فَإِنَّ فِیهِ شِفَاءً مِنْ سَبْعِینَ دَاءً مِنْهَا الْجُنُونُ وَ الْجُذَامُ وَ الْبَرَصُ وَ وَجَعُ الْحَلْقِ وَ الْأَضْرَاسِ وَ وَجَعُ الْبَطْنِ وَ رَوَی بَعْضُهُمْ کُلِ الْمِلْحَ إِذَا أَکَلْتَ وَ اخْتِمْ بِهِ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله در سفارشهای خود به علی علیه السّلام فرمود: ای علی خوراکت را با نمک آغاز کن که در آن درمان هفتاد درد است چون دیوانگی و خوره و پیسی و درد گلو و دندان و درد شکم، در روایت دیگریست که نمک بخور چون بخوری و بدان پایان ده. - . المحاسن: ۵۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْحَی إِلَی مُوسَی بْنِ عِمْرَانَ أَنِ ابْدَأْ بِالْمِلْحِ وَ اخْتِمْ بِالْمِلْحِ فَإِنَّ فِی

ص: ۳۹۸

۱- ۱. المحاسن: ۴۸۵.

۲- ۲. المحاسن: ۴۸۷.

٣- ٣. المحاسن: ٥٩٣.
٤- ٤. المحاسن: ٥٩٣.
٥- ٥. المحاسن: ٥٩٣.

الْمِلْحِ دَوَاءً مِنْ سَبْعِينَ دَاءً أَهْوَنُهَا الْجُذَامُ وَ الْبَرَصُ وَ وَجَعُ الْحَلْقِ وَ الْأَضْرَاسِ وَ وَجَعُ الْبَطْنِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلّى الله عليه و آله فرمودند كه خداوند عز و جلّ به حضرت موسى عليه السّلام وحى كرد خوراكت را با نمك آغاز كن كه در آن درمان هفتاد درد است چون ديوانگى و خوره و پيسى و درد گلو و دندان و درد شكم. - . المحاسن: ۵۹۳- ۵۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: مَنْ ذَرَّ عَلَى أَوَّلِ لُقْمَةٍ مِنْ طَعَامِهِ الْمِلْحَ ذَهَبَ عَنْهُ بِنَمَشِ الْوَجْهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند كه: هر كه بر نخستين لقمه خوراكش نمك بپاشد ككمك چهره اش از بين برود. - . المحاسن: ۵۹۳- ۵۹۳ -

**[ترجمه]

بيان

فى القاموس النمش محركه نقطه بيض و سود أو بقع تقع فى الجلد تخالف لونه.

**[ترجمه]در قاموس گفته نمش يعنى نقطه سفيد وسياه يا چيزى كه در پوست ظاهر مى شود ورنگش مخالف است.

**[ترجمه]

«۲۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ ابْنِ أَبِى مَحْمُودٍ عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: مَنْ ذَرَّ الْمِلْحَ عَلَى أَوَّلِ لُقْمَةٍ يَأْكُلُهَا فَقَدِ اسْتَقْبَلَ الْغِنَى (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند كه: هر كه بر نخستين لقمه خوراكش نمك بپاشد البته رو به توانگرى نهاده است. - . المحاسن: ۵۹۳ - ۵۹۴ -

**[ترجمه]

«۲۴»

الْمَكَارِمُ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّا نَبْدَأُ بِالْمِلْحِ وَ نَخْتِمُ بِالْخَلِ (۴).

**[ترجمه]المکارم: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: ما با نمک آغاز کنیم و با سرکه پایان دهیم - . مکارم الاخلاق: ۱۶۴ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی خِوَانٍ عَلَیْهِ مِلْحٌ وَ خَلٌّ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: که البته خدا و فرشته هاش رحمت فرستند بر خوانی که بر آن نمک و سرکه است.

**[ترجمه]

«۲۶»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنِ افْتَتَحَ طَعَامَهُ بِالْمِلْحِ وَ خَتَمَ بِهِ عُوفِیَ مِنِ اثْنَیْنِ وَ سَبْعِینَ دَاءً مِنْهَا الْجُذَامُ وَ الْبَرَصُ (۵).

**[ترجمه]الدعائم: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: هر که خوراکش را با نمک آغاز کند و بدان پایان دهد از هفتاد و دو درد عافیت یابد که از آنها است خوره و پیسی - . دعائم الاسلام ۲: ۱۱۴ - .

**[ترجمه]

«۲۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی مَحْمُودٍ قَالَ: قَالَ لَنَا أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا أَیُّ الْإِدَامِ أَجْزَأُ فَقَالَ بَعْضُنَا اللَّحْمُ وَ قَالَ بَعْضُنَا الزَّیْتُ وَ قَالَ بَعْضُنَا السَّمْنُ فَقَالَ لَا بَلِ الْمِلْحُ لَقَدْ خَرَجْنَا إِلَی نُزْهَةٍ لَنَا وَ نَسِیَ الْغِلْمَانُ الْمِلْحَ فَمَا انْتَفَعْنَا بِشَیْ ءٍ حَتَّی انْصَرَفْنَا(۶).

الْکَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی مَحْمُودٍ: مِثْلَهُ (۷)

إِلَّا أَنَّ فِیهِ أَحْرَی إِلَی قَوْلِهِ فَقَالَ علیه السلام لَا بَلِ الْمِلْحُ إِلَی قَوْلِهِ وَ نَسِیَ بَعْضُ

١- ١. المحاسن: ٥٩٣- ٥٩٤.

٢- ٢. المحاسن: ٥٩٣- ٥٩٤.

٣- ٣. المحاسن: ٥٩٣- ٥٩٤.

۴- ۴. مكارم الأخلاق: ١۶۴.

۵- ۵. دعائم الإسلام ٢ ر ١١۴.

۶- ۶. المحاسن: ۵۹۲.

٧- ٧. الكافى: ۶ ر ٣٢۶.

الْغِلْمَانِ فَذَبَحُوا لَنَا شَاةً مِنْ أَسْمَنِ مَا يَكُونُ فَمَا انْتَفَعْنَا.

الْمَكَارِمُ،: سَأَلَ الرِّضَا عليه السلام أَصْحَابَهُ وَ ذَكَرَ مِثْلَهُ وَ فِيهِ فَقَالَ لَا هُوَ الْمِلْحُ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: ابراهیم بن ابی محمود روایت می کند که امام رضا علیه السّلام به ما فرمود: کدام نانخورش پسنده تر است یکی از ما گفت گوشت: یکی گفت: زیت و یکی گفت: روغن، فرمود: اینان نه، بلکه نمک، ما به تفریحگاه خود رفتیم و غلامان نمک را فراموش کرده بودند خوشی بر ما نگذشت تا برگشتیم - .المحاسن: ۵۹۲ - .

الکافی: این روایت را آورده و دنبال، فرمود: نه بلکه نمک، آمده که یکی غلامان نمک را فراموش کرد و دو گوسفند هر چه فربه تر برای ما کشتند و از آن سودی نبردیم.

المکارم: امام رضا علیه السلام از یارانش پرسید و مانندش را آورده و در آنست که، نه، بلکه نمک. - . مکارم الاخلاق: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

بيان

أی الإدام أجزأ فی أكثر نسخ المحاسن أجزأ بمعنی أكفی فإنه یمكن الاكتفاء به دون غیره كما یومئ إلیه التعلیل المذكور فی آخر الخبر و فی بعض نسخ الكافی و المحاسن أمرأ أی أحسن عاقبه و أكثر لذه كما یشعر به التعلیل أیضا و فی بعض نسخ الكافی و المكارم أحری بالحاء و الراء المهملتین أی أحری بالافتتاح به و كان النسخه الأولی أی المعجمتین أظهرها و أحسنها و قال فی المصباح النزهه قال ابن السكیت فی فصل ما تضعه العامه فی غیر موضعه خرجنا نتنزه إذا خرجوا إلی البساتین و إنما التنزه التباعد من المیاه و الأریاف و منه فلان یتنزه عن الأقذار أی یباعد نفسه عنها و قال ابن قتیبه ذهب أهل العلم فی قول الناس خرجوا یتنزهون إلی البساتین أنه غلط و هو عندی لیس بغلط لأن البساتین فی كل بلد إنما تكون خارج البلد فإذا أراد أحد أن یأتیها فقد أراد البعد عن المنازل و البیوت ثم كثر هذا حتی استعملت النزهه فی الخضر و الجنان.

**[ترجمه]در «أی الإدام أجزأ» کلمه اجزأ به معنای کافی تر است یعنی بدون چیزهای دیگر بدان اکتفا شود همانطور که در تعلیل آخر خبر بدان اشاره شده ودر برخی نسخ کافی «امرأ» آمده یعنی گوارا تر ولذیذتر همانطور که تعلیل آخر خبر بدان اشاره دارد ودر برخی نسخ دیگر «احری» است یعنی شایسته تر که نسخه اولی اظهر است.در قاموس گفته:نزهت یعنی رفتن به بستانها .و تنزه دور شدن ازآبها وآبادیهاست و «فلان یتنزه عن الأقذار» یعنی خود را از آنها دور میکند.ابن قتیبه می گوید اهل علم می گویند «خرجوا یتنزهون إلی البساتین» غلط است اما در نزد من غلط نیست چرا که بساتین هر شهر خارج از آن است وکسی که میخواهد به بستانها برود باید از منازل وخانه ها دور شود واز اینجاست که به خاطر کثرت استعمال، نزهت در مورد هر باغ وسرسبزی استعمال می شود .

**[ترجمه]

باب ۱۴ النهی عن أكل الطعام الحار و النفخ فيه

روايات

«۱»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ،: فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ نَهَی أَنْ یُنْفَخَ فِی طَعَامٍ أَوْ فِی شَرَابٍ (۲).

**[ترجمه]مجالس الصـدوق: در مناهی پیغمبر آمـده است که از فوت در خوراک و نوشابه نهی کرد - . امالی الصدوق : ۲۵۵ - .

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْهَیْثَم عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُصْعَبٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: یُکْرَهُ النَّفْخُ فِی الرُّقَی وَ الطَّعَامِ وَ مَوْضِعِ السُّجُودِ(۳).

ص: ۴۰۰

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۲۱۷ و فيه ای الادام أجود.

۲- ۲. أمالی الصدوق ۲۵۵ و بعده: أو ينفخ فی موضع السجود.

۳- ۳. الخصال ۱۵۸.

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: دمیدن در دعا و خوراك و جای سجده بد است - . الخصال : ۱۵۸ - .

**[ترجمه]

بيان

الرقى جمع الرقيه و هى العوذه التى يرقى بها صاحب الآفه و الكراهه فيه بمعنى الحرمه إن كان من قبيل السحر كقوله تعالى وَ مِنْ شَرِّ النَّفَّاثاتِ فِي الْعُقَدِ و فى الطعام على الكراهه و قد مر الكلام فى نفخ موضع السجود.

**[ترجمه]رقی جمع رقیه به معنای تعویذ است که بوسیله آن شخص را حفظ کنند. وچنانچه از قبیل سحر باشد کراهت در آن به معنی حرمت است مانند این آیه « وَ مِنْ شَرِّ النَّفَّاثاتِ فِي الْعُقَدِ - . فلق/۴ - » {و از شرّ دمندگان افسون در گره ها }ودر غذا کراهت است که در مورد دمیدن در موضع سجود بحث آن گذشت.

**[ترجمه]

«۳»

الْخِصَالُ، فِي الْأَرْبَعِمِائَهِ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: أَقِرُّوا الْحَارَّ حَتَّى يَبْرُدَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُرِّبَ إِلَيْهِ طَعَامٌ فَقَالَ أَقِرُّوهُ حَتَّى يَبْرُدَ وَ يُمْكِنَ أَكْلُهُ مَا كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِيُطْعِمَنَا النَّارَ وَ الْبَرَكَهُ فِي الْبَارِدِ(۱).

المحاسن، عن القاسم بن يحيى عن جده الحسن بن راشد عن محمد بن مسلم عن أبى عبد الله عليه السلام قال قال أمير المؤمنين عليه السلام: و ذكر مثله قال و رواه بعض أصحابنا عن الأصم عن حريز عن محمد بن مسلم: مثله (۲)

**[ترجمه]الخصال: در الاربعمائه: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که غذای داغ را بگذارید تا خنک شود زیرا خوراکی نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله آوردند فرمود: بگذارید سرد شود تا بشود آن را خورد، خداوند عزّ و جلّ آتش به ما نمی خوراند، برکت در سرد است - . الخصال : ۶۱۳ - .

المحاسن: مانندش، به همین مضمون از علی علیه السّلام ذکر شده است، - . المحاسن : ۴۰۶ -

**[ترجمه]

بيان

فى المصباح أمكننى الأمر سهل و تيسر.

**[ترجمه]درمصباح گفته أمكننى الأمر یعنی سهل وآسان شد .

**[ترجمه]

«۴»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: أُتِیَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِطَعَامٍ فَأَدْخَلَ إِصْبَعَهُ فِیهِ فَإِذَا هُوَ حَارٌّ قَالَ دَعُوهُ حَتَّی یَبْرُدَ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ بَرَکَهً وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَمْ یُطْعِمْنَا النَّارَ(۳).

الصحیفه، عنه علیه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]العیون: امام رضا علیه السّلام از امیر الموؤمنین علیه السلام نقل می کند که :غذایی را نزد رسول خدا صلّی الله علیه و آله آورند، وی انگشت خود را در غذا فرو برد و دید داغ است، سپس فرمودند بگذارید سرد شود، زیرا برکت بیشتری در آن است، خداوند عزّ و جلّ آتش به ما نخورانده است - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۰ -

در صحیفه هم مانندش آمده است - . صحیفه الرضا : ۱۵ - .

**[ترجمه]

«۵»

الْعِلَلُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی بْنِ زِیَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَهَ عَنْ بَکَّارِ بْنِ أَبِی بَکْرٍ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: عَنِ الرَّجُلِ یَنْفُخُ فِی الْقَدَحِ قَالَ لَا بَأْسَ وَ إِنَّمَا یُکْرَهُ ذَلِکَ إِذَا کَانَ مَعَهُ غَیْرُهُ کَرَاهَهَ أَنْ یَعَافَهُ وَ عَنِ الرَّجُلِ یَنْفُخُ فِی الطَّعَامِ قَالَ أَ لَیْسَ إِنَّمَا یُرِیدُ بَرْدَهُ قَالَ نَعَمْ [قَالَ] لَا بَأْسَ.

قال الصدوق رحمه الله الذی أفتی به و أعتمده هو أنه لا یجوز النفخ فی الطعام و الشراب سواء کان الرجل وحده أو مع غیره و لا أعرف هذه العله إلا فی هذا الخبر(۵).

۱- ۱. الخصال ۶۱۳.

۲- ۲. المحاسن ۴۰۶.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۴۰.

۴- ۴. صحیفه الرضا ۱۵.

۵- ۵. علل الشرائع ۲ ر ۲۰۵.

**[ترجمه]العلل: از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسش شد درباره کسی که در کاسه غذا بدمد، فرمود: اشکالی ندارد، اما در صورتی که شریک در آن دارد، بد است، مبادا او از دمیدنش ناخشنود باشد، پرسش شد از مردی که بدمد در خوراک فرمود: مگر نه اینکه می خواهد خنک شود؟ گفت: آری، فرمود مشکلی ندارد.

صدوق- ره- گفته آنچه من بدان فتوی دهم و اعتماد دارم این است که دمیدن در خوراک و نوشابه جائز نیست چه تنها باشد و چه با شریک، و علت مذکور در این خبر را نمی فهمم - . علل الشرایع ۲ : ۲۰۵ - .

**[ترجمه]

بیان

عدم البأس لا ینافی الکراهه و یمکن أن یکون إذا کان معه غیره أشد کراهه و المشهور الکراهه مطلقا و ظاهر الصدوق الحرمه و إن کان عدم الجواز فی عباره القدماء لیس بصریح فیها.

**[ترجمه]نفی بأس منافی با کراهت نیست و می شود که با وجود شریک کراهت شدیدتر باشد، مشهور کراهت است مطلقا و ظاهر کلام صدوق حرمت است و گرچه عدم جواز در کلام فقهاء قدیم صریح در حرمت نیست.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِهِمْ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: السُّخُونُ بَرَکَهٌ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله می فرماید که: گرمی برکت است. - . المحاسن : ۴۰۶ - ۴۰۷ -

**[ترجمه]

بیان

کأن السخون بالضم و هو الحار و هو محمول علی الحراره المعتدله و ما ورد فی ذمه محمول علی ما إذا کان شدید الحراره و یحتمل أن یکون المراد نوعا من المرق قال فی القاموس السخن بالضم الحار سخن مثله سخونه و سخنه و سخنا بضمهن و سخانه و سخنا محرکه و السخون مرق یسخن.

**[ترجمه]مقصود گرمی معتدل است و آنچه در ذمّ خوراک داغ رسیده حمل بر گرمی سخت شود، و بسا مقصود از این حدیث نوعی آبگوشت است، در قاموس گفته: سُخُن با دو ضمه و سخانه و سَخَن با حرکت، آبگوشت داغ است .

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ مُرَازِمٍ قَالَ: بَعَثَ إِلَيْنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بِطَعَامٍ سُخْنٍ فَقَالَ كُلُوا قَبْلَ أَنْ يَبْرُدَ فَإِنَّهُ أَطْيَبُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: مرازم از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که: خوراک گرمی برایمان فرستاد و فرمود: تا سرد نشده آن را بخورید که خوشمزه تر است - . المحاسن : ۴۰۶ - ۴۰۷ - .

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: أُتِيَ النَّبِيُّ بِطَعَامٍ حَارٍّ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُطْعِمْنَا الْحَارَّ أَقِرُّوهُ حَتَّى يَبْرُدَ فَتَرَكَهُ حَتَّى بَرَدَ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: از اما علی علیه السّلام روایت شده که خوراک بسیار گرمی را برای پیغمبر صلی اللّه علیه و آله آوردند، فرمود: خداوند آتش را خوراک ما نکرده آن را رها کنید تا خنک شود.

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله أُتِيَ بِطَعَامٍ حَارٍّ جِدّاً فَقَالَ مَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْعِمَنَا النَّارَ أَقِرُّوهُ حَتَّى يُمْكِنَ فَإِنَّهُ طَعَامٌ مَمْحُوقٌ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ نَصِيبٌ (۴).

**[ترجمه]المحاسن : از امام علی علیه السّلام روایت شده که خوراک بسیار گرمی را برای پیغمبر صلی اللّه علیه و آله آوردند، فرمود: خداوند آتش را خوراک ما نکرده آن را رها کنید تا خنک شود، همانا که آن غذایی باطل است و شیطان در آن بهره ای دارد. - . المحاسن: ۴۰۶ - ۴۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: الْحَارُّ غَيْرُ ذِي بَرَكَةٍ وَ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ نَصِيبٌ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام ششم علیه السّلام که خوراک داغ بی برکت است، و شیطان از آن بهره می برد. - . المحاسن: ۴۰۶ - ۴۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الطَّعَامُ الْحَارُّ غَيْرُ ذِی بَرَكَهٍ(۶).

**[ترجمه]المحاسن: نزد امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند:هر غذای داغی بی برکت است. - . المحاسن: ۴۰۶ - ۴۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ صَالِحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: كُلُّ طَعَامٍ ذِی حَرَارَهٍ غَيْرُ ذِی بَرَكَهٍ(۷).

ص: ۴۰۲

۱- ۱. المحاسن ۴۰۶- ۴۰۷.

۲- ۲. المحاسن ۴۰۶- ۴۰۷.

۳- ۳. المحاسن ۴۰۶- ۴۰۷.

۴- ۴. المحاسن ۴۰۶- ۴۰۷.

۵- ۵. المحاسن ۴۰۶- ۴۰۷.

۶- ۶. المحاسن ۴۰۶- ۴۰۷.

۷- ۷. المحاسن ۴۰۶- ۴۰۷.

**[ترجمه]المحاسن: نزد امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند:هر غذای داغی بی برکت است. - . المحاسن: ۴۰۶ - ۴۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَائِذِ بْنِ حَبِیبٍ بَیَّاعِ الْهَرَوِیِّ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأُتِینَا بِثَرِیدٍ فَمَدَدْنَا أَیْدِیَنَا إِلَیْهِ فَإِذَا هُوَ حَارٌّ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام نُهِینَا عَنْ أَکْلِ النَّارِ کُفُّوا فَإِنَّ الْبَرَکَهَ فِی بَرْدِهِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: از بیاع هروی روایت شده که نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودیم و آبگوشت آوردند و دست بدان دراز کردیم داغ بود و امام فرمود: خوردن آتش بر ما غدقن است بگذارید سرد شود که برکت در سردی آن است. - . المحاسن : ۴۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ یَعْقُوبَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: حَضَرْتُ عَشَاءَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی الصَّیْفِ فَأُتِیَ بِخِوَانٍ عَلَیْهِ خُبْزٌ وَ أُتِیَ بِجَفْنَهٍ ثَرِیدٍ وَ لَحْمٍ فَقَالَ هَلُمَّ إِلَی هَذَا الطَّعَامِ فَدَنَوْتُ فَوَضَعَ یَدَهُ فِیهَا فَرَفَعَهَا وَ هُوَ یَقُولُ أَسْتَجِیرُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ هَذَا لَا نَقْوَی عَلَیْهِ فَکَیْفَ النَّارُ قَالَ فَکَانَ یُکَرِّرُ ذَلِکَ حَتَّی أَمْکَنَ الطَّعَامُ فَأَکَلَ وَ أَکَلْنَا(۲).

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ: حَضَرْتُ عَشَاءَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام فِی الصَّیْفِ فَأُتِیَ بِجَفْنَهٍ فِیهَا ثَرِیدٌ وَ لَحْمٌ یَفُورُ فَوَضَعَ یَدَهُ فَوَجَدَهَا حَارَّهً ثُمَّ رَفَعَهَا ثُمَّ ذَکَرَ مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: سلیمان بن خالد روایت می کند که در تابستان نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودیم و سفره ای آوردند که نان داشت و قدحی آبگوشت، فرمود: سر سفره آیید و من نزدیک رفتم و آن حضرت دست در آن قدح نهاد و دست برداشت و می فرمود: پناه بر خدا از آتش، پناه برخدا از آتش، بر این تاب نداریم و چگونه باشد خود آتش، بر این شکیبا نباشیم و چگونه است خود آتش گوید: این را هر باره می فرمود: تا خوراک خوردنی شد و خورد و ما هم خوردیم. - . المحاسن : ۴۰۷ -

المحاسن: مانند آن از سلیمان بن محمد بن راشد از امام صادق علیه السّلام نیز نقل شده است. - . المحاسن : ۴۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

الـدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله: أَنَّهُ نَهَى عَنِ الطَّعَامِ الْحَارِّ وَ قَالَ هُوَ غَيْرُ ذِي بَرَكَةٍ وَ أُتِيَ بِطَعَامٍ حَارٍّ فَقَالَ مَا كَانَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِيُطْعِمَنَا النَّارَ أَقِرُّوهُ حَتَّى يُمْكِنَ فَإِنَّ الطَّعَامَ الْحَارَّ جِدّاً مَمْحُوقُ الْبَرَكَةِ وَ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ شِرْكَةٌ وَ فِيهِ إِذَا أَمْكَنَ خِصَالٌ تَنْمُو فِيهِ الْبَرَكَةُ وَ يَشْبَعُ صَاحِبُهُ وَ يَأْمَنُ فِيهِ الْمَوْتَ (۴).

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السـلام: أَنَّهُ رَخَّصَ فِي النَّفْخِ فِي الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ وَ قَالَ إِنَّمَا يُكْرَهُ ذَلِكَ لِمَنْ كَانَ مَعَهُ غَيْرُهُ كَيْلَا يَعَافَهُ (۵).

**[ترجمه]الـدعائم: از رسـول خـدا صـلی اللّه علیه و آله روایت شـده که از خـوراک داغ نهی کرد و فرمـود: برکت نـدارد، و خـوراک داغی برایش آوردنـد، فرمـود: خـدا تبـارک و تعـالی آتش خوراک مـا نکرده بگذاریـدش تـا خنـک شود، راسـتش خوراک بسیار گرم بی برکت است و شیطان شریک آن است، و چون سرد شود پر برکت گردد و خورنده خود را سیر کند و از مردن ایمن باشد - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۷ - ۱۱۸ - .

از جعفر بن محمّد علیه السّـلام روایت شده که پیامبر صلّی الله علیه و آله برای فوت کردن در خوراک و نوشابه داغ اجازه داد، فرمود: همانا مکروه است برای کسی که در غذا شریک دارد و بسا که او را بد آید - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۷ - ۱۱۸ - .

**[ترجمه]

باب ۱۵ أنواع الأوانی و غسل الإناء

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ

۱- ۱. المحاسن ۴۰۷.

۲- ۲. المحاسن ۴۰۷.

۳- ۳. المحاسن ۴۰۷.

۴- ۴. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۷- ۱۱۸.

۵- ۵. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۷- ۱۱۸.

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: غَسْلُ الْإِنَاءِ وَ کَسْحُ الْفِنَاءِ مَجْلَبَهٌ لِلرِّزْقِ (۱).

دعوات الراوندی، عنه علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که شستن ظرف و روفتن آستانه خانه روزی آورند - . الخصال : ۵۴ - .

در کتاب دعوات راوندی نیز مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَزَنْطِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تَغْسِلُوا رُءُوسَکُمْ بِطِینِ مِصْرَ وَ لَا تَأْکُلُوا فِی فَخَّارِهَا فَإِنَّهُ یُورِثُ الذِّلَّهَ وَ یُذْهِبُ الْغَیْرَهَ قُلْنَا لَهُ قَدْ قَالَ ذَلِکَ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید که سرهایتان را با گِل مصر نشویید و در گلِ پخته آن نخورید که مایه خواری بوده و غیرت را از بین می برد، گوید: به امام رضا علیه السّلام گفتیم این را رسول خدا فرموده؟ فرمود: آری. - . قرب الاسناد :۲۲۱ -

**[ترجمه]

«۳»

الْعُیُونُ، عَنْ تَمِیمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ تَمِیمٍ الْقُرَشِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ الْهَرَوِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَنَّهُ خَرَجَ إِلَی الْمَأْمُونِ فَلَمَّا خَرَجَ مِنْ نَیْسَابُورَ بَلَغَ قُرْبَ الْقَرْیَهِ الْحَمْرَاءِ إِلَی أَنْ قَالَ فَلَمَّا دَخَلَ سَنَابَادَ اسْتَنَدَ إِلَی الْجَبَلِ الَّذِی تُنْحَتُ مِنْهُ الْقُدُورُ فَقَالَ اللَّهُمَّ انْفَعْ بِهِ وَ بَارِکْ فِیمَا یُجْعَلُ وَ فِیمَا یُنْحَتُ مِنْهُ فَنُحِتَ لَهُ قُدُورٌ مِنَ الْجَبَلِ وَ قَالَ لَا یُطْبَخُ مَا آکُلُهُ إِلَّا فِیهَا وَ کَانَ علیه السلام خَفِیفَ الْأَکْلِ قَلِیلَ الطَّعْمِ فَاهْتَدَی النَّاسُ إِلَیْهِ ذَلِکَ الْیَوْمَ وَ ظَهَرَتْ بَرَکَهُ دُعَائِهِ فِیهِ الْحَدِیثَ (۳).

<meta info=". العیون: عبداللّه بن صالح هروی روایت می کند که چون امام رضا علیه السلام به سوی مأمون حرکت کرد و از نیشابور به راه افتاد و نزدیک ده سرخ رسید - تا گوید چون به سناباد در آمد پشت به کوهی داد که از آن دیگ می ساختند و گفت: بار خدایا آن را سودمند ساز و برکت بده در آنچه در آن نهند و از آن تراشند، و چند دیگ از آن برایش تراشیدند و فرمود: آنچه من خورم جز در این ظرف پخته نشود، وی کم خوراک بود و مردم از آن روز بدان کوه رهنمایی شدند و برکت دعایش در آن روشن شد - . عیون اخبار الرضا۲ : ۱۳۶ - .

**[ترجمه]

«۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ يَشْرَبُ فِی قَدَحٍ مِنْ خَزَفٍ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: ابو مقدام روایت می کند که دیدم که امام محمد باقر علیه السلام در پیاله ای سفالین آب می نوشد .

**[ترجمه]

«۵»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنْ بَزِيعِ بْنِ عُمَرَ بْنِ بَزِيعٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ يَأْكُلُ خَلًّا وَ زَيْتاً فِی قَصْعَةٍ سَوْدَاءَ مَكْتُوبٍ فِی وَسَطِهَا قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ الْخَبَرَ(۵).

**[ترجمه]دعوات الراوندی: ابن بزیع روایت می کند که بر ابو جعفر علیه السّلام وارد شدم و او سرکه و روغن را در کاسه سیاهی می خورد که در میانش قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ نوشته شده بود - . دعوات الراوندی، چاپ نشده است، این حدیث را در الکافی ۶ : ۲۹۸ مشاهده کن. - .

دلالت دارد که نوشتن قرآن و به طریق اولی نام ها و دعا در ظرف خوراک جایز است .

**[ترجمه]

بیان

یدل علی جواز نقش القرآن بل الأسماء و الدعاء بطریق أولی فی الظروف التی یؤکل فیها.

ص: ۴۰۴

۱- ۱. الخصال ۵۴.

۲- ۲. قرب الإسناد ۲۲۱ فی حدیث.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۱۳۶.

۴- ۴. المحاسن: ۵۸۳.

۵- ۵. دعوات الراوندیّ لم یطبع، تری الحدیث فی الکافی ۶ ر ۲۹۸.

**[ترجمه]یدل علی جواز نقش القرآن بل الأسماء و الدعاء بطریق أولی فی الظروف التی یؤکل فیها.

ص: ۴۰۴

**[ترجمه]

باب ۱۶ لعق الأصابع و لحس الصحفه

روایات

«۱»

الْخِصَالُ، فِی الْأَرْبَعِمِائَهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِذَا أَکَلَ أَحَدُکُمْ طَعَاماً فَمَصَّ أَصَابِعَهُ الَّتِی یَأْکُلُ بِهَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بَارَکَ اللَّهُ فِیکَ (۱).

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: چون یکی از شما خوراکی خورد و انگشتش را مکد که با آن خورده خدا عزّ و جلّ فرماید: خداوند به تو برکت دهد - . الخصال : ۶۱۳ - .

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَلْعَقُ أَصَابِعَهُ إِذَا أَکَلَ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: مانند حدیث فوق از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده است - . المحاسن :۴۴۳ - .

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ وَ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَیْمُونٍ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ لَعِقَ أَصَابِعَهُ فِی فِیهِ فَمَصَّهَا(۴).

**[ترجمه]المحاسن: از امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله چون غذا می خورد انگشتانش را می مکید - . المحاسن: ۴۴۳ - .

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مِسْكِينٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنِّی لَأَلْعَقُ أَصَابِعِی حَتَّی أَرَی أَنَّ خَادِمِی یَقُولُ مَا أَشْرَهَ مَوْلَایَ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: از امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله چون غذا می خورد انگشتانش را در دهان فرو می برد و می مکید - . المحاسن : ۴۴۳ - .

**[ترجمه]

بیان

الشره غلبه الحرص.

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید که: من انگشتانم را می لیسم تا ببینم که خدمتکار بگوید: چه اندازه مولایم حریص است - . المحاسن: ۴۴۳ - .

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ یَمْسَحَ الرَّجُلُ یَدَهُ بِالْمِنْدِیلِ وَ فِیهَا شَیْ ءٌ مِنَ الطَّعَامِ تَعْظِیماً لِلطَّعَامِ حَتَّی یَمَصَّهَا أَوْ یَكُونَ إِلَی جَنْبِهِ صَبِیٌّ فَیَمَصَّهَا(۶).

العیاشی، عن أبی أسامه: مثله (۷).

**[ترجمه]المحاسن: ابو اسامه روایت می کند که امام جعفر صادق علیه السّلام به خاطر احترام خوراك بدش می آمد كسی دستش را با حوله پاك كند در حالی كه بر آن خوراكی باقی مانده باشد تا آن را بمكد و یا به كودكی كه پهلویش باشد آن را بمكاند. - . المحاسن : ۴۴۳ -

العیاشی: مانندش را از ابو اسامه آورده است - . تفسیر العیاشی ۲ : ۲۷۳ - .

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ عَنْ أَبِی

۱- ۱. الخصال: ۶۱۳.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۳.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۳.

۴- ۴. المحاسن: ۴۴۳.

۵- ۵. المحاسن: ۴۴۳.

۶- ۶. المحاسن: ۴۴۳.

۷- ۷. تفسیر العیّاشیّ: ۲ ر ۲۷۳ فی حدیث.

عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَلْطَعُ الْقَصْعَهَ قَالَ وَ مَنْ لَطَعَ قَصْعَهً فَکَأَنَّمَا تَصَدَّقَ بِمِثْلِهَا(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که: رسول خدا همیشه کاسه را پاک می کرد و می فرمود: هر که کاسه را پاک کند گویا مانندش را صدقه داده است - . المحاسن : ۴۴۳ - .

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ مِسْکِینٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنِّی لَأَلْعَقُ أَصَابِعِی حَتَّی أَرَی أَنَّ خَادِمِی سَیَقُولُ مَا أَشْرَهَ مَوْلَایَ ثُمَّ قَالَ تَدْرِی لِمَ ذَاکَ فَقُلْتُ لَا فَقَالَ إِنَّ قَوْماً کَانُوا عَلَی نَهَرِ الثَّرْثَارِ فَکَانُوا قَدْ جَمَعُوا مِنْ طَعَامِهِمْ شِبْهَ السَّبَائِکِ یُنَجُّونَ بِهِ صِبْیَانَهُمْ فَمَرَّ رَجُلٌ مُتَوَکِّئٌ عَلَی عَصًا فَإِذَا امْرَأَهٌ أَخَذَتْ سَبِیکَهً مِنْ تِلْکَ السَّبَائِکِ تُنْجِی بِهَا صَبِیَّهَا فَقَالَ لَهَا اتَّقِی اللَّهَ فَإِنَّ هَذَا لَا یَحِلُّ فَقَالَتْ کَأَنَّکَ تُهَدِّدُنِی بِالْفَقْرِ أَمَّا مَا جَرَی الثَّرْثَارُ فَإِنِّی لَا أَخَافُ الْفَقْرَ فَأَجْرَی اللَّهُ الثَّرْثَارَ أَضْعَفَ مَا کَانَ عَلَیْهِ وَ حَبَسَ مِنْهُمْ بَرَکَهَ السَّمَاءِ فَاحْتَاجُوا إِلَی الَّذِی کَانُوا یُنَجُّونَ بِهِ صِبْیَانَهُمْ فَقَسَّمُوهُ بَیْنَهُمْ بِالْوَزْنِ قَالَ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ رَحِمَهُمْ فَرَدَّ عَلَیْهِمْ مَا کَانُوا عَلَیْهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می فرماید که: من انگشتانم را می لیسم تا ببینم که خدمتکار بگوید: چه اندازه مولایم حریص است فرمود: می دانی چرا این کار کنم؟ (راوی گفت: نه) فرمود: مردمی در کنار رود ثرثار زندگی می کردند و از خوراک خود کلوچه ها ساختند و آلودگی بچه هاشان را با آن پاک می کردند، مردی عصا کشان بر آن ها گذر کرد و ناگهان زنی یکی از آن کلوچه ها را برداشته و آلودگی کودکش را با آن پاک می کرد، فرمود: از خدا بترس این کار بر تو روا نیست، زن گفت: گویا ما را از نداری می ترسانی؟ تا وقتی ثرثار جاریست از فقر نمی ترسم . آنگاه خدا نهر ثرثار را روانه ساخت به طوریکه آبش را کم کرد و برکت آسمان را از آن ها دریغ داشت و نیازمند شدند به همان نان ها که بدان ها آلودگی بچه هایشان را پاک کرده بودند و آن ها را با ترازو میان خود پخش می کردند، وانگه خدا به آنها رحم کرد و وضع پیشین را به آنها باز گردانید. - . المحاسن : ۵۸۷ و مانند آن در ص ۵۸۸ با سندی دیگر روایت شده است. -

**[ترجمه]

«۹»

الْمَکَارِمُ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَلْحَسُ الصَّحْفَهَ وَ یَقُولُ آخِرُ الصَّحْفَهِ أَعْظَمُ الطَّعَامِ بَرَکَهً وَ کَانَ صلی الله علیه و آله إِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ لَعِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ الَّتِی أَکَلَ بِهَا فَإِنْ بَقِیَ فِیهَا شَیْ ءٌ عَاوَدَهُ فَلَعِقَهَا حَتَّی تَتَنَظَّفَ وَ لَا یَمْسَحُ یَدَهُ بِالْمِنْدِیلِ حَتَّی یَلْعَقَهَا وَاحِدَهً وَاحِدَهً وَ یَقُولُ لَا یُدْرَی فِی أَیِّ الْأَصَابِعِ الْبَرَکَهُ(۳).

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَنْ لَعِقَ قَصْعَهً صَلَّتْ عَلَیْهِ الْمَلَائِکَهُ وَ دَعَتْ لَهُ بِالسَّعَهِ فِی الرِّزْقِ وَ یُکْتَبُ لَهُ حَسَنَاتٌ مُضَاعَفَهٌ(۴).

**[ترجمه]المکارم: رسول خدا صلّی الله علیه آله عادت داشت که بشقاب را پاک کند و می فرمود: پایان بشقاب برکت بزرگتر دارد و چون از خوردن دست می کشید سه انگشتش را را می لیسید که با آن خورده بود و اگر در آن چیزی بجا می ماند باز لیس میزد تا پاک می شد، و دستش را با حوله پاک نمی کرد تا انگشتان را یکی یکی لیس میزد و می فرمود ندانند که برکت در کدام انگشت است. - . مکارم الاخلاق : ۳۱ -

امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: هر که کاسه را پاک کند فرشته ها بر او رحمت فرستند و در گشایش روزیش دعا کنند و حسنه های دو چندان برایش نوشته شود.

**[ترجمه]

«۱۰»

الدَّعَائِمُ، عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ کَانَ یَلْعَقُ الصَّحْفَهَ وَ یَقُولُ آخِرُ الصَّحْفَهِ أَعْظَمُهَا بَرَکَهً وَ إِنَّ الَّذِینَ یَلْعَقُونَ الصِّحَافَ تُصَلِّی عَلَیْهِمُ الْمَلَائِکَهُ وَ تَدْعُو لَهُمْ بِالسَّعَهِ فِی الرِّزْقِ وَ لِلَّذِی یَلْعَقُ الصَّحْفَهَ حَسَنَهٌ مُضَاعَفَهٌ وَ کَانَ إِذَا أَکَلَ لَعِقَ أَصَابِعَهُ حَتَّی یُسْمَعَ لَهَا مَصِیصٌ

ص: ۴۰۶

۱- ۱. المحاسن: ۴۴۳.

۲- ۲. المحاسن ۵۸۷ و مثله فی ص ۵۸۸ بسند آخر، و قد مر.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۳۱.

۴- ۴. المصدر نفسه ص ۱۶۹.

وَ حَکَی ذَلِکَ جَعْفَرٌ علیه السلام وَ قَالَ کَانَ أَبِی یَکْرَهُ أَنْ یَمْسَحَ یَدَهُ بِالْمِنْدِیلِ وَ فِیهَا شَیْ ءٌ مِنَ الطَّعَامِ تَعْظِیماً لَهُ إِلَّا أَنْ یَمَصَّهَا أَوْ یَکُونَ إِلَی جَانِبِهِ صَبِیٌّ فَیُعْطِیَهُ إِیَّاهَا یَمَصُّهَا فَهَذَا مِنْ أَوْلِیَاءِ اللَّهِ تَوَاضُعٌ لِلَّهِ وَ تَعْظِیمٌ لِرِزْقِهِ وَ مُخَالَفَةٌ لِأَفْعَالِ الْجَبَّارِینَ مِنْ خَلْقِهِ (۱).

lt;meta info=". الدعائم: نزدیک به مضمون مکارم را از پیغمبر صلی اللّه علیه و آله آورده تا گفته چنان انگشت را لیس میزد که آواز مکیدن از آن شنیده می شد، جعفر علیه السّلام آن را حکایت کرده و گفته: پدرم بد داشت دستش را که آلوده به خوراک بود با حوله پاک کند برای احترام خوراک و را می مکید یا به بچه ای که پهلویش بود می مکاند و این کار اولیاء اللّه علیهم السّلام است برای تواضع به درگاه خدا و بزرگداشت روزیش و مخالفت با کار زورگویان خلقش - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۲۰ - .

**[ترجمه]

أقول

قد مر و سیأتی بعض الأخبار فی ذلک فی أبواب آداب الأکل.

**[ترجمه]البته گذشت و پس از این نیز اخباری در این باره در ابواب آداب خوردن غذا خواهد آمد .

**[ترجمه]

باب ۱۷ جوامع آداب الأکل

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ یُونُسَ الْکَاتِبِ قَالَ: أَتَانِی أَبُو الْحَسَنِ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ علیه السلام فِی حَاجَةٍ لِلْحُسَیْنِ بْنِ یَزِیدَ فَقُلْتُ إِنَّ طَعَامَنَا قَدْ حَضَرَ فَأُحِبُّ أَنْ تَتَغَدَّی عِنْدِی قَالَ نَحْنُ نَأْکُلُ طَعَامَ الْفَجْأَةِ ثُمَّ نَزَلَ فَجِئْتُهُ بِغَدَاءٍ وَ وَضَعْتُ مِنْدِیلًا عَلَی فَخِذَیْهِ فَأَخَذَهُ فَنَحَّاهُ نَاحِیَةً ثُمَّ أَکَلَ ثُمَّ قَالَ یَا فَضْلُ کُلْ مِمَّا فِی اللَّهَوَاتِ وَ الْأَشْدَاقِ وَ لَا تَأْکُلْ مَا بَیْنَ أَضْعَافِ الْأَسْنَانِ.

قَالَ وَ رَوَی الْفَضْلُ بْنُ یُونُسَ فِی حَدِیثٍ: أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام جَلَسَ فِی صَدْرِ الْمَجْلِسِ وَ قَالَ صَاحِبُ الْمَجْلِسِ أَحَقُّ بِهَذَا الْمَجْلِسِ إِلَّا لِرَجُلٍ وَاحِدٍ وَ کَانَتْ لِفَضْلٍ دَعْوَةٌ یَوْمَئِذٍ فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام هَاتِ طَعَامَکَ فَإِنَّهُمْ یَزْعُمُونَ أَنَّا لَا نَأْکُلُ طَعَامَ الْفَجْأَةِ فَأُتِیَ بِالطَّسْتِ فَبَدَأَ ثُمَّ قَالَ أَدِرْهَا عَنْ یَسَارِکَ وَ لَا تَحْمِلْهَا إِلَّا مُتْرَعَةً ثُمَّ أُتِیَ بِالْمِنْدِیلِ لِیُلْقِیَ عَلَی رُکْبَتَیْهِ فَقَالَ لَا هَذَا فِعْلُ الْعَجَمِ ثُمَّ اتَّکَأَ عَلَی یَسَارِهِ بِیَدِهِ عَلَی الْأَرْضِ وَ أَکَلَ بِیَمِینِهِ حَتَّی إِذَا فَرَغَ أُتِیَ بِالْخِلَالِ فَقَالَ یَا فَضْلُ أَدِرْ لِسَانَکَ فِی فِیکَ فَمَا تَبِعَ لِسَانَکَ فَکُلْهُ إِنْ شِئْتَ وَ مَا اسْتَکْرَهْتَهُ بِالْخِلَالِ فَالْفِظْهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: فضل بن یونس کاتب روایت می کند که: امام موسی کاظم علیه السّلام برای نیازی که حسین بن یزید داشت، نزد من آمد، گفتم: خوراک ما آماده است و دوست دارم نزد من چاشت خوری، فرمود: ما خوراک بی دعوت را می خوریم و آنگه فرود آمد و چاشتی برایش آوردم و حوله ای روی ران هایش انداختم و آن را به کناری گذاشت و خورد و فرمود: ای فضل بخور آنچه به آرواره ها و ساک دهن چسبد و آنچه میان دندانها ماند مخور.

گوید: فضل بن یونس در روایتی آورده که آن حضرت در صدر مجلس نشست و فرمود: میزبان به اینجا سزاوارتر است جز در برابر یک مرد، فضل روزی دعوتی کرده بود و أبو الحسن علیه السّلام فرمود: خوراکت را بیاور که آنها پندارند ما بدون دعوت خوراک نخوریم، و طشت برای دستشوئی آورد و او نخست دست شست سپس فرمود: از سوی چپ بچرخانش و تا پر نشود آن را برندار سپس حوله آوردند روی دو زانویش افکند، فرمود: نه، این کار عجم است و آنگه بدست چپش بر زمین تکیه زد و با دست راستش خورد تا فارغ شد و خلال آوردند و فرمود: ای فضل زبان در دهان بگردان و هر چه پیرو آن شد اگر دلت خواست، بخور و آنچه به زور خلال در آوری به دور انداز. - . المحاسن : ۴۵۰ - ۴۵۱ -

**[ترجمه]

بیان

قوله و لا تأکل ظاهره النهی عن أکل ما بین الأسنان مطلقا و إن أخرج باللسان و هو مخالف لسائر الأخبار و یمکن أن یحمل علی ما یبقی بعد

ص: ۴۰۷

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۲۰.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۰- ۴۵۱.

إمرار اللسان ثم الظاهر من كلام من تعرض لهذا الحكم من الأصحاب أنه يكره أكل ما أخرج بالخلال و ربما يتوهم فيه التحريم للخباثه و هو فى محل المنع مع أنك قد عرفت عدم قيام الدليل على تحريم الخبيث مطلقا بالمعنى الذى فهمه الأصحاب رضى الله عنهم قال الشهيد رحمه الله فى الدروس و يستحب التخلل و قذف ما أخرجه الخلال بالكسر و ابتلاع ما أخرجه اللسان انتهى.

وَ قَدْ رَوَى الْكُلَيْنِيُ (١)

رَحِمَهُ اللَّهُ فِي الْمُوَثَّقِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ جَرِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنِ اللَّحْمِ الَّذِي يَكُونُ فِي الْأَسْنَانِ فَقَالَ أَمَّا مَا كَانَ فِي مُقَدَّمِ الْفَمِ فَكُلْهُ وَ أَمَّا مَا كَانَ فِي الْأَضْرَاسِ فَاطْرَحْهُ.

وَ فِي الصَّحِيحِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: أَمَّا مَا يَكُونُ عَلَى اللِّثَةِ فَكُلْهُ وَ ازْدَرِدْهُ وَ مَا كَانَ بَيْنَ الْأَسْنَانِ فَارْمِ بِهِ.

وَ فِي الْمُوَثَّقِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: يَا فَضْلُ كُلُّ مَا بَقِيَ فِي فِيكَ مِمَّا أَدَرْتَ عَلَيْهِ لِسَانَكَ فَكُلْهُ وَ مَا اسْتَكَنَّ فَأَخْرَجْتَهُ بِالْخِلَالِ فَأَنْتَ فِيهِ بِالْخِيَارِ إِنْ شِئْتَ أَكَلْتَهُ وَ إِنْ شِئْتَ طَرَحْتَهُ.

وَ فِي الْمَرْفُوعِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَا يَزْدَرِدَنَّ أَحَدُكُمْ مَا يَتَخَلَّلُ بِهِ فَإِنَّهُ تَكُونُ مِنْهُ الدُّبَيْلَةُ.

فمقتضى الجمع بين الأخبار الكراهه و إن كان الأحوط عدم أكل ما يخرج بالخلال لا سيما إذا تغير ريحه فإن شائبه الخباثه فيه أكثر و ستأتى أخبار فيه فى باب الخلال.

و فى المصباح اللهاه اللحمه المشرفه على الحلق فى أقصى الفم و الجمع لهى و لهيات مثل حصى و حصيات و لهوات أيضا على الأصل و قال الشدق جانب الفم بالفتح و الكسر قاله الأزهرى و جمع المفتوح شدوق مثل فلس و فلوس و جمع المكسور أشداق مثل حمل و أحمال قوله عليه السلام إلا لرجل واحد الظاهر أن المراد به الإمام و سيأتى مكانه رجل من بنى هاشم و يدل الخبر على أن الاتكاء باليد ليس من الاتكاء المكروه كما مر.

١- ١. راجع الكافى ۶ ر ٣٧٧- ٣٧٨ باب رمى ما يدخل بين الأسنان.

**[ترجمه]اینکه فرمود: نخور غذای میان دندان ها را ظاهرش حرمت آن است به طور مطلق، گرچه با زبان برآورده شود، و آن مخالف ظاهر دیگر اخبار است و می شود حمل کرد بر آنچه که پس از زبان زدن به جا ماند، و ظاهر سخن فقهائی که متعرض این مسأله شدند این است که آنچه با خلال بیرون آید، مکروه است و بسا حرمت آن توهم شده به سبب خبث آن، ولی ممنوع است با اینکه دانستی دلیلی بر حرمت مطلق خبیث نیست بدان معنا که فقهاء فهمیدند، شهید در دروس گفته: مستحب است خلال کردن و دور انداختن آنچه با خلال برآید و بلعیدن آنچه زبانش در آورد. پایان.

کلینی - . الکافی : ۶ / ۳۷۷ - ۳۷۸ - در موثق از اسحاق بن جریر روایت کرده که پرسیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام از گوشتی که در دندان ها است، فرمود: آنچه در ابتدای دهن است بخور و آنچه در دندان های آسیاب است، دور انداز.

و در روایت صحیح است از ابن سنان که امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: اما آنچه در لثه است بخور و بجو، و آنچه در میان دندان ها است و با خلالش برآوردی به دور انداز. و موثق از ابو الحسن علیه السّلام روایت می کند که ای فضل هر چه از غذا در دهانت ماند که زبان آن را چرخاند بخور، و آنچه میان دندان ها نهان است و با خلال برآوردی مختاری بخوری یا دور اندازی. و از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده که مبادا کسی از شما آنچه با خلال برآید بجود که سبب بیماری شکم شود،

و مقتضای جمع میان اخبار کراهت است، گرچه احوط، نخوردن آنچه باشد که با خلال درآید خصوص اگر بدبو شده باشد که خباثت آن روشن تر است، و اخباری هم در باب خلال در ادامه خواهد آمد،در مصباح گفته لهات زبان کوچک ابتدای حلق است وشدق کناره دهان است و جمعش شدوق است اینکه فرمود: جز برای یک مرد، ظاهر این است که مقصود از آن خود امام است، و روایتی دیگر آمده که به جای آن، مردی از بنی هاشم، آمده، و روایت دلالت دارد که تکیه زدن بر دست مکروه نیست، چنانچه گذشت.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ أَبِی خَدِیجَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَدَعُوا آنِیَتَکُمْ بِغَیْرِ غِطَاءٍ فَإِنَّ الشَّیْطَانَ إِذَا لَمْ تُغَطَّ آنِیَهٌ بَزَقَ فِیهَا وَ أَخَذَ مِمَّا فِیهَا مَا شَاءَ(۱).

lt;meta info=". المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید که: ظرف های خود را بی روپوش نگذارید که چون ظرفی روپوش ندارد شیطان در آن تف اندازد و از آن هر چه خواهد برگیرد - . المحاسن: ۵۸۴ - .

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عُيَيْنَهَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْعَبَّاسِ وَ قَدْ أَخَذَ الْقَوْمُ الْمَجْلِسَ فَمَدَّ يَدَهُ إِلَيَّ وَ السُّفْرَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ مَوْضُوعَهٌ فَأَخَذَ بِيَدِي فَذَهَبْتُ لِأَخْطُوَ إِلَيْهِ فَوَقَعَتْ رِجْلِي عَلَى طَرَفِ السُّفْرَهِ فَدَخَلَنِي مِنْ ذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَدْخُلَنِي إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ- فَإِنْ يَكْفُرْ بِها هؤُلاءِ فَقَدْ وَكَّلْنا بِها قَوْماً لَيْسُوا بِها بِكافِرِينَ قَوْماً وَ اللَّهِ يُقِيمُونَ الصَّلَاهَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاهَ وَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ كَثِيراً(۲).

**[ترجمه]امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید که: نزد ابو العباس رفتم و مردم سراسر مجلس را فراگرفته بودند دستش را از روی سفره که گسترده بود به سوی من دراز کرد و دستم را گرفت و به سوی او گام برداشتم و پایم به کنار سفره گرفت و سخت دل آزرده شدم چون که خداوند متعال فرماید: «و اگر اینان [مشرکان] بدان کفر ورزند، بی گمان، گروهی [دیگر] را بر آن گماریم که بدان کافر نباشند - . الانعام / ۸۹ - » مردمی که به خدا نماز بر پا دارند و زکات پردازند و خدا را بسیار یاد آور شوند - . المحاسن : ۵۸۸ - .

**[ترجمه]

بیان

یظهر من الخبر أن الضمیر فی قوله بها راجع إلی النعمه و المراد بالکفر ترک الشکر و الاستخفاف بالنعمه و یأبی عنهما ظاهر سیاق الآیه حیث قال أُولئِکَ الَّذِینَ آتَیْناهُمُ الْکِتابَ وَ الْحُکْمَ وَ النُّبُوَّهَ فَإِنْ یَکْفُرْ بِها الآیه و قال الطبرسی فإن یکفر بها أی بالکتاب و النبوه و الحکم هؤُلاءِ یعنی الکفار الذین جحدوا نبوه النبی صلی الله علیه و آله فی ذلک الوقت فَقَدْ وَکَّلْنا بِها أی بمراعاه أمر النبوه و تعظیمها و الأخذ بهدی الأنبیاء و اختلف فی القوم فقیل هم الأنبیاء الذین جری ذکرهم آمنوا به صلی الله علیه و آله قبل مبعثه و قیل الملائکه و قیل من آمن به من أصحابه و قیل هؤلاء کفار قریش و القوم أهل المدینه انتهی (۳).

و قد ورد فی الأخبار أنهم العجم و الموالی فاستشهاده علیه السلام یمکن أن یکون علی سبیل التنظیر و أن کفران النعمه المعنویه کما أنه سبب لزوالها فکذا کفران النعم الظاهره یصیر سببا له أو یکون المراد بالآیه أعم منهما و یحتمل أن یکون فی مصحفهم علیهم السلام متصلا بآیات مناسبه لذلک.

ص: ۴۰۹

۱- ۱. المحاسن: ۵۸۴.

۲- ۲. المحاسن: ۵۸۸ فی حدیث، و الآیه فی الانعام: ۸۹.

۳- ۳. مجمع البیان: ۲ ر ۳۳۱.

قوله علیه السلام قوما هو بیان لقوما المذکور فی الآیه أو لهؤلاء أی مع هذه الصفات صاروا مستحقین للإبدال بسبب کفران النعمه و الأول أظهر.

**[ترجمه]از این اخبار برآید که مرجع ضمیر در «بها» نعمت است و مقصود از آیه ناسپاسی نعمت و سبک شماری آن است و ظاهر سیاق آیه خلاف آن است چون که فرماید «آنان کسانی بودند که کتاب و داوری و نبوت بدیشان دادیم» تا آخر آیه.

طبرسی- ره- گفته: «اگر کافر شوند بدان» یعنی به کتاب و نبوت و حکم، «اینان» یعنی کافران منکر نبوت پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله در آن روز«البته گماردیم بر آنها» یعنی به رعایت نبوت و بزرگداشت او و پیروی از پیغمبران، و اختلاف دارند که مراد از مردم چه کسانی است؟ به قولی پیغمبرانی اند که در پیش ذکر شدند و پیش از بعثت او به وی ایمان داشتند، و به قولی فرشته هایند، و به قولی مؤمنان اصحابش و به قولی اینان که بی ایمان بودند مشرکان مکه اند و مردمی که در برابرشان آمده اهل مدینه، پایان. - . مجمع البیان ۲ : ۳۳۱ -

و در اخبار آمده که مؤمنان مردم عجم و موالی هستند، و استشهاد امام بسا بسان مانندآوردن باشد و برای بیان اینکه کفرانِ نعمت های معنویه سبب زوال آنها شد و کفران نعمت های ظاهری هم سبب زوال نعمت شود، یا مقصود آیه اعم از هر دو باشد، یا در مصحف آن ها علیهم السّلام این جمله پیوسته با آیات مناسب آن همراه باشد، و مقصود این است که آن ها به سبب کفران سزاوار شدند که عوض شوند.که وجه اول آشکارتر است .

**[ترجمه]

«۴»

فِقْهُ الرِّضَا: نَرْوِی مِنْ کُفْرَانِ النِّعَمِ أَنْ یَقُولَ الرَّجُلُ أَکَلْتُ الطَّعَامَ فَضَرَّنِی.

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت شده که از جمله ناسپاسی نعمت این است که کسی گوید: غذایی خوردم به من زیان رساند.

**[ترجمه]

«۵»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ ظَبْیَانَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَنْ أَرَادَ أَنْ لَا یَضُرَّهُ طَعَامٌ فَلَا یَأْکُلْ حَتَّی یَجُوعَ وَ تَنْقَی الْمَعِدَهُ فَإِذَا أَکَلَ فَلْیُسَمِّ اللَّهَ وَ لْیُحْسِنِ الْمَضْغَ وَ لْیُمْسِکْ عَنِ الطَّعَامِ وَ هُوَ یَشْتَهِیهِ وَ یَحْتَاجُ إِلَیْهِ (۱).

**[ترجمه]الطب: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید که: هر که خواهد غذا به وی زیان نرساند، نخورد تا خوب گرسنه شود و معده اش پاک شود و چون خورد، نام خدا بر زبان جاری کند، و خوب بجود و سیر نشده دست از خوردن بکشد.

**[ترجمه]

«۶»

الْمَكَارِمُ، كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله كَثِيراً إِذَا جَلَسَ يَأْكُلُ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَ يَجْمَعُ رُكْبَتَيْهِ وَ قَدَمَيْهِ كَمَا يَجْلِسُ الْمُصَلِّي فِي اثْنَتَيْنِ إِلَّا أَنَّ الرُّكْبَهَ فَوْقَ الرُّكْبَهِ وَ الْقَدَمَ عَلَى الْقَدَمِ وَ يَقُولُ صلى الله عليه و آله أَنَا عَبْدٌ آكُلُ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ وَ أَجْلِسُ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ.

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مُتَّكِئاً مُنْذُ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نَبِيّاً حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ تَوَاضُعاً(۲).

**[ترجمه]المکارم: بسیار می شد که پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله چون می نشست از آنچه جلویش بود، می خورد و دو زانو و دو گام را جمع می کرد مانند نشستن نمازگزار در دو رکعت نخست جز اینکه زانو را روی زانو می نهاد و گام را روی گام، و می فرمود: من بنده ام و چون بنده می خورم و چون بنده ها می نشینم. از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله هرگز از روزی که مبعوث شد تا خدا جانش را گرفت برای تواضع خدا عزّ و جلّ تکیه زده چیزی نخورد .

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لَا يَأْكُلُ الْحَارَّ حَتَّى يَبْرُدَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُطْعِمْنَا نَاراً إِنَّ الطَّعَامَ الْحَارَّ غَيْرُ ذِي بَرَكَهٍ فَأَبْرِدُوهُ وَ كَانَ صلى الله عليه و آله إِذَا أَكَلَ سَمَّى وَ أَكَلَ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ وَ مِمَّا يَلِيهِ وَ لَا يَتَنَاوَلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ غَيْرِهِ وَ يُؤْتَى بِالطَّعَامِ فَيَشْرَعُ قَبْلَ الْقَوْمِ ثُمَّ يَشْرَعُونَ وَ يَأْكُلُ بِأَصَابِعِهِ الثَّلَاثِ الْإِبْهَامِ وَ الَّتِي تَلِيهَا وَ الْوُسْطَى وَ رُبَّمَا اسْتَعَانَ بِالرَّابِعَهِ وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ بِكَفِّهِ كُلِّهَا وَ لَمْ يَأْكُلْ بِإِصْبَعَيْنِ يَقُولُ إِنَّ الْأَكْلَ بِإِصْبَعَيْنِ هُوَ أَكْلَهُ الشَّيْطَانِ (۳).

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ صلى الله عليه و آله لَمْ يَأْكُلْ عَلَى خِوَانٍ قَطُّ حَتَّى مَاتَ وَ لَا أَكَلَ خُبْزاً مُرَقَّقاً حَتَّى مَاتَ (۴).

وَ كَانَ صلى الله عليه و آله لَا يَأْكُلُ وَحْدَهُ مِمَّا يُمْكِنُهُ وَ قَالَ أَ لَا أُنَبِّئُكُمْ بِشِرَارِكُمْ قَالُوا

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۶۰.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۲۷ و ۲۸.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۲۷ و ۲۸.

۴- ۴. مکارم الأخلاق: ۲۸.

بَلَى قَالَ مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ وَ ضَرَبَ عَبْدَهُ وَ مَنَعَ رِفْدَهُ (۱).

وَ مِنْ طِبِّ الْأَئِمَّهِ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: اذْكُرُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عِنْدَ الطَّعَامِ وَ لَا تَلْغَوْا فِيهِ فَإِنَّهُ نِعْمَهٌ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ يَجِبُ عَلَيْكُمْ فِيهَا شُكْرُهُ وَ حَمْدُهُ وَ أَحْسِنُوا صُحْبَهَ النِّعَمِ قَبْلَ فِرَاقِهَا فَإِنَّهَا تَزُولُ وَ تَشْهَدُ عَلَى صَاحِبِهَا بِمَا عَمِلَ فِيهَا.

وَ قَالَ عليه السلام: إِذَا جَلَسَ أَحَدُكُمْ عَلَى الطَّعَامِ فَلْيَجْلِسْ جِلْسَهَ الْعَبْدِ وَ لْيَأْكُلْ عَلَى الْأَرْضِ وَ لَا يَضَعْ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى يَتَرَبَّعْ فَإِنَّهَا جِلْسَهٌ يُبْغِضُهَا اللَّهُ وَ يَمْقُتُ صَاحِبَهَا.

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام: أَطِيلُوا الْجُلُوسَ عَلَى الْمَوَائِدِ فَإِنَّهَا سَاعَهٌ لَا تُحْسَبُ مِنْ أَعْمَارِكُمْ (۲).

**[ترجمه]المکارم: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله غذای داغ را نمی خورد تا سرد شود، و می فرمود: خدا آتش روزی ما نکرده و خوراک داغ برکت ندارد، آن را سرد کنید، پیغمبر چون می خورد نام خدا می برد، با سه انگشت می خورد، از آنچه جلویش بود می خورد و از برابر دیگری چیزی برنمی گرفت، خوراک که می آوردند پیش از مردم آغاز بخوردن می کرد سپس آنها آغاز می کردند، با سه انگشت که ابهام و دو دیگر پهلوی آن غذا می خورد و بسا از انگشت چهارم هم کمک می گرفت، با همه کف غذا می خورد، به دو انگشت غذا نمی خورد، می فرمود: با دو انگشت غذا خوردن شیوه شیطان است.

و روایت است که تا زمانی در گذشت، بر هیچ سفره ای غذا نخورد، و تا در گذشت نان روغنی نخورد ،و تا زمانی که برایش امکان داشت تنها غذا نمی خورد، فرمود: آیا نمی خواهید شما را از اشرار خود آگاه کنم؟ گفتند: چرا، فرمود: آن که تنها خورد، و بنده خود را زند، و صله اش را رد کند.

در طب الائمه از امیر المؤمنین علیه السّلام روایت شده است که یاد کنید خداوند عزّ و جل را هنگام خوردن و در آن هرزه گری نکنید که نعمت خدا است و خدا دوست دارد او را شکر و سپاس گذارید و با نعمت خوش رفتار باشید پیش از آنکه از دست شما برود زیرا آن زایل شود و بر صاحب نعمت نسبت به آنچه انجام داده نزد خداوند گواهی دهد.

فرمود: چون یکی از شماها برای خوردن نشیند مانند بنده نشیند و روی زمین غذا بخورد، و یک پا را روی دیگری نیندازد که چهار زانو باشد زیرا خداوند آن گونه نشستن و نیز صاحبش را بد دارد.

امام صادق علیه السّلام می فرماید: که نشستن بر سفره را طولانی کنید که آن از عمر شما به حساب نیاید - . همان: ۱۶۲ - .

**[ترجمه]

توضیح

خبزا مرققا كأن المراد به الخبز الذی یتكلف فیه و یجعل رقیقا و یدخل فیه السمن و اللبن و غیرهما قال فی النهایه فیه ما أكل مرققا حتی لقی الله هو الأرغفه الواسعه الرقیقه یقال رقیق و رقاق كطویل و طوال و قال صاحب فتح الباری أما الخبز المرقق قال عیاض قوله مرققا أی ملینا محسنا كخبز الحواری و شبهه و الترقیق التلیین و لم یكن عندهم مناخل و قد یكون المرقق الرقیق

الموسع و أغرب ابن التین فقال هو السمید ما یصنع منه من کعک و غیره و قال ابن الجوزی هو الخفیف و کأنه مأخوذ من الرقاق و هی الخشبه التی یرقق بها و الرفد بالکسر الصله و العطیه و الإعانه من أعمارکم لعل المعنی من أعمارکم التی تحاسبون علیها فإن الإنسان قد یموت فی أثناء الأکل أو یکون مشروطا بشرائط لم تتحقق فی ذلک الرجل.

**[ترجمه]در نهایه آمده است که آن حضرت صلی اللّٰه علیه و آله نان مرقق نخورد تا با خدا دیدار کرد، نان مرقق گرده های پهن نازک است (نان تنک). و در فتح الباری گفته: یعنی نرم و خوب مانند نان سفید و همانندش و آن به معنی نرم است، چون در آن زمان الک آرد نداشتند، و ابن التین غریب تر از آن را گفته که آن، نان روغنی است مانند کلوچه وغیره وابن جوزی گفته مرقق یعنی باریک گویاا از رقاق گرفته شده که چوبی است که بدان خمیر را نازک کنند(وردنه)،الرِفد یعنی صله وهدیه از عمرتان حساب نشود یعنی از عمری که بازپرسی دارد زیرا بسا آدمی در میان خوراک بمیرد، و یا اینکه حساب نشدن از عمر شرائط دیگر هم دارد که ممکن است در چنین کسی محقق نشده باشد.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَكَارِمُ، عَنْ عُمَرَ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَ بَيْنَ يَدَيْهِ خِوَانٌ وَ هُوَ يَأْكُلُ فَقُلْتُ لَهُ مَا حَدُّ هَذَا الْخِوَانِ فَقَالَ إِذَا وَضَعْتَهُ فَسَمِّ اللَّهَ وَ إِذَا رَفَعْتَهُ فَاحْمَدِ اللَّهَ وَ قُمَّ مَا حَوْلَ الْخِوَانِ فَهَذَا حَدُّهُ (۳).

ص: ۴۱۱

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۳۱.

۲- ۲. المصدر نفسه: ۱۶۲.

۳- ۳. المصدر: ۱۶۳.

**[ترجمه]المکـارم: عمر بن قیس روایت می کنـد که نزد ابـو جعفر علیه السّـلام رفتم و در جلـویش سـفره ای بـود و غـذا می خورد گفتم: حـدّ این سـفره چیست؟ فرمود: چون آن را پهن کنی نام خدا ببر، و چون برداری سپاس خدا بگو و آنچه را کنار سفره ریخته، جمع کن، این است حدّ آن - . همان : ۱۶۳ - .

**[ترجمه]

بیان

القم الکنس و قم الرجل أکل ما علی الخوان و تقمم تتبع الکناسات ذکرها الفیروزآبادی و المراد هنا تتبع ما سقط من الخوان.

**[ترجمه]فیروز آبادی گفته القم یعنی تمیز کردن وجارو کردن ومقصود در اینجا جمع کردن چیزهایی است که از سـفره می افتد .

**[ترجمه]

«۹»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَذِیبُوا طَعَامَکُمْ بِذِکْرِ اللَّهِ وَ الصَّلَاهِ وَ لَا تَنَامُوا عَلَیْهَا فَتَقْسُوَ قُلُوبُکُمْ.

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: إِذَا اجْتَمَعَ لِلطَّعَامِ أَرْبَعٌ کَمَلَ أَنْ یَکُونَ حَلَالًا وَ أَنْ تَکْثُرَ عَلَیْهِ الْأَیْدِی وَ أَنْ یُفْتَتَحَ بِبِسْمِ اللَّهِ وَ یُخْتَتَمَ بِحَمْدِ اللَّهِ.

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَا اتَّخَمْتُ قَطُّ قِیلَ لَهُ وَ لِمَ قَالَ مَا رَفَعْتُ لُقْمَهً إِلَی فَمِی إِلَّا ذَکَرْتُ اسْمَ اللَّهِ عَلَیْهَا.

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: الِاسْتِلْقَاءُ بَعْدَ الشِّبَعِ یُسْمِنُ الْبَدَنَ وَ یُمْرِئُ الطَّعَامَ وَ یَسُلُّ الدَّاءَ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ الدَّاءَ الدَّوِیَّ إِدْخَالُ الطَّعَامِ عَلَی الطَّعَامِ وَ أَکَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مِنْ تَمْرِ دَقَلٍ ثُمَّ شَرِبَ عَلَیْهِ الْمَاءَ وَ ضَرَبَ یَدَهُ عَلَی بَطْنِهِ وَ قَالَ مَنْ أَدْخَلَ بَطْنَهُ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ ثُمَّ تَمَثَّلَ

وَ إِنَّکَ مَهْمَا تُعْطِ بَطْنَکَ سُؤْلَهُ**وَ فَرْجَکَ نَالا مُنْتَهَی الذَّمِّ أَجْمَعَا

وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: الْأَکْلُ فِی السُّوقِ دَنَاءَهٌ.

**[ترجمه]دعوات راونـدی: پیغمبر صـلی اللّه علیه و آله فرمود: خوراکتان را با ذکر خداوند و نماز آب کنید و پس از خوردن نخوابید تا دلتان سخت شود.

فرمود: صـلی اللّه علیه و آله چون چهار چیز در خوراک باشـند کامل است: حلال باشـد، و دست های بسـیار در آن باشـد و با

بسم اللَّه آغاز شود و به حمد خدا پایان یابد، امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: هرگز خوراکم ناگوار نشد پرسیدند چرا؟ فرمود: لقمه برنداشتم جز که نام خدا بر آن بردم، امام صادق علیه السّلام فرمود به پشت خوابیدن پس از خوردن تن را فربه کند، خوراك را گوارا سازد و درد را بیرون کشد، و در روایت است که خوردن روی خوردن درد بی درمان ببار آورد.امیر المؤمنین علیه السّلام خرمای سفتی خورد و آبی بر آن نوشید و دست بر شکم کشید و فرمود: هر که شکمش او را به دوزخ کشد خدایش به دور دارد و به این شعر مثل آورد.

تا برآری خواهش تند شکم

یا که فرجت را برآرندت به ذمّ

پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمود: خوردن در بازار نشانه پستی است.

**[ترجمه]

توضیح

إذابه الطعام هضمه بعض الهضم و کسر سورته قوله علیه السلام الاستلقاء یدل علی استحباب الاستلقاء مطلقا و إن کان علی الهیئه الآتیه أفضل و الداء الدوی علی المبالغه من قولهم أرض دویه بالتخفیف أی ذات أدواء

و قال أمیر المؤمنین علیه السلام: قد أعیت أطباء هذا الداء الدوی.

و فی النهایه فِی حَدِیثِ عَلِیٍّ علیه السلام: إِلَی مَرْعًی وَبِیٍّ وَ مَشْرَبٍ دَوِیٍّ.

أی فیه داء انتهی فهو بالتشدید.

**[ترجمه]ذوب کردن غذا یعنی هضم بخشی ازآن. وروایت دلالت دارد بر استحباب به پشت خوابیدن.

**[ترجمه]

«۱۰»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام: أَنَّهُ کَانَ یَأْکُلُ بِالْخَمْسِ الْأَصَابِعِ وَ یَقُولُ هَکَذَا کَانَ یَأْکُلُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَیْسَ کَمَا یَأْکُلُ الْجَبَّارُونَ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی أَنْ یَأْکُلَ أَحَدٌ مِنْ ذِرْوَهِ الثَّرِیدِ وَ أَمَرَ أَنْ یَأْکُلَ

كُلَّ أَحَدٍ مِمَّا يَلِيهِ وَ رَخَّصَ فِي الْأَكْلِ مِنْ جَوَانِبِ الطَّبَقِ مِنَ التَّمْرِ وَ الرُّطَبِ.

وَ عَنْهُ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: إِذَا أُتِيتُمْ بِالْخُبْزِ وَ اللَّحْمِ فَابْدَءُوا بِالْخُبْزِ فَسُدُّوا بِهِ الْجُوعَ ثُمَّ كُلُوا اللَّحْمَ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام: أَنَّهُ كَرِهَ الْقِيَامَ عَنِ الطَّعَامِ وَ كَانَ رُبَّمَا دَعَا بَعْضَ عَبِيدِهِ فَيُقَالُ هُمْ يَأْكُلُونَ فَيَقُولُ دَعُوهُمْ حَتَّى يَفْرُغُوا(۱).

**[ترجمه]الدعائم: از جعفر بن على عليهما السّلام روايت شده است كه با پنج انگشت غذا مى خورد و مى فرمود: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله چنين غذا مى خورد نه مانند جبّاران.

و از رسول خدا صلى اللّه عليه و آله روايت شده كه نهى كرد از سر تريد آبگوشت بخورند و فرمود: از كنارش بخورند و رخصت داد از اطراف طبق خرما و رطب بخورند.

و از آن حضرت روايت شده است كه چون گوشت و نان برايتان آوردند، نخست نان را بخوريد و گرسنگى را بشكنيد سپس گوشت را بخوريد، و از جعفر بن محمّد عليهما السّلام روايت شده است كه بد داشت از سر خوراك برخيزند، و بسا يكى از بنده هايش را مى خواست و گفته مى شد سر خوراكند و مى فرمود آنها را بگذاريد تا فارغ شوند - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۹ - ۱۲۰ .

**[ترجمه]

«۱۱»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: خَمْسٌ لَا أَدَعُهُنَّ حَتَّى الْمَمَاتِ الْأَكْلُ عَلَى الْحَضِيضِ مَعَ الْعَبِيدِ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]مجالس الصدوق: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله فرمودند كه: پنج چيز را تا مردن ترک نكنم: خوردن بر روى زمين با بنده ها..تا آخر خبر.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْعِلَلُ، وَ الْعُيُونُ، عَنِ الْمُظَفَّرِ الْعَلَوِيِّ عَنِ ابْنِ الْعَيَّاشِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ هِلَالٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]العلل و العیون: از پیغمبر صلّی الله علیه وآله مانندش روایت شده است.

**[ترجمه]

بیان

علی الحضیض أی علی الأرض من غیر خوان و یحتمل أن یکون أکابر العرب یرفعون موائدهم لیسهل علیهم الأکل قال فی النهایه فیه أنه جاءته هدیه فلم یجد لها موضعا یضعها علیه فقال ضعه بالحضیض فإنما أنا عبد آکل کما یأکل العبد الحضیض قرار الأرض و أسفل الجبل.

**[ترجمه]خوردن بر حضیض یعنی نشسته روی زمین و بسا که مقصود بودن غذا است روی زمین برای آنکه شاید بزرگان عرب سفره را روی میز می نهادند تا خوردنش آسان تر باشد، در النهایه آمده است که برایش هدیه آوردند و جایی نبود که آن را رویش قرار دهد، فرمود: روی زمینش نهید زیرا من بنده ام و مانند بنده ها می خورم.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ الْکَرْخِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام: فِی الْمَائِدَهِ اثْنَتَا عَشْرَهَ خَصْلَهً یَجِبُ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ یَعْرِفَهَا أَرْبَعٌ مِنْهَا فَرْضٌ وَ أَرْبَعٌ مِنْهَا سُنَّهٌ وَ أَرْبَعٌ مِنْهَا تَأْدِیبٌ فَأَمَّا الْفَرْضُ فَالْمَعْرِفَهُ وَ الرِّضَا وَ التَّسْمِیَهُ وَ الشُّکْرُ وَ أَمَّا السُّنَّهُ فَالْوُضُوءُ قَبْلَ

ص: ۴۱۳

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۹- ۱۲۰.

۲- ۲. أمالی الصدوق ۴۴ فی حدیث.

۳- ۳. علل الشرائع ۱ ر ۱۲۴، عیون الأخبار ۲ ر ۸۱.

الطَّعَامِ وَ الْجُلُوسُ عَلَى الْجَانِبِ الْأَيْسَرِ وَ الْأَكْلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ وَ لَعْقُ الْأَصَابِعِ وَ أَمَّا التَّأْدِيبُ فَالْأَكْلُ مِمَّا يَلِيكَ وَ تَصْغِيرُ اللُّقْمَهِ وَ الْمَضْغُ الشَّدِيدُ وَ قِلَّهُ النَّظَرِ فِی وُجُوهِ النَّاسِ (۱).

الإقبال، و المكارم، و رساله الآداب الدينيه، للفضل بن الحسن الطبرسى بإسنادهم إلى الحسن عليه السلام: مثله (۲)

**[ترجمه]الخصال: امام حسن عليه السّلام مى فرمايد كه: در سفره خوراک دوازده خصلت را بايد هر مسلمانى رعايت كند كه چهار تا از آنها واجب است و چهار سنت و چهار ادب، واجب آنها: معرفت و رضا و تسميه و شكراند و سنتش: شستن دست پيش از خوردن و به سوى چپ نشستن و خوردن با سه انگشت و مكيدن انگشت ها و ادب آنها: خوردن از جلوى خودت و لقمه خُرد، و جويدن سخت و كم نگاه كردن به چهره ديگران. - . الخصال : ۴۸۵ -

در اقبال و مكارم: مانندش روايت شده است - . اقبال الاعمال :۱۱۲ – ۱۱۳، مكارم الاخلاق : ۱۶۳ - .

**[ترجمه]

بيان

الظاهر أن المراد بالمعرفه معرفه أنه من حلال كما فى الخبر الآتى و يحتمل معرفه المنعم و أن هذه نعمه من الله أو الإيمان لأن نعم الدنيا على غير المؤمن حرام كما دلت عليه أخبار كثيره و الرضا أى بما قسم الله له من الرزق و الشكر فى أثناء الأكل و بعده و الوضوء غسل اليدين كما مر و الجلوس على جانب الأيسر كما فى حال التشهد ليكون كجلسه العبد أو بنصب الرجل اليمنى كما يستفاد من بعض الأخبار و الأكل بثلاث أصابع كأنه أقل مراتب الفضل بأن لا يكون بإصبعين لما مر فالزائد أيضا مستحب أو أفضل و يدل عليه ما رواه الْكُلَيْنِيُّ (۳)

رَحِمَهُ اللَّهُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی خَدِيجَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَجْلِسُ جِلْسَهَ الْعَبْدِ وَ يَضَعُ يَدَهُ عَلَى الْأَرْضِ وَ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ وَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ يَأْكُلُ هَكَذَا.

ليس كما يفعل الجبارون أحدهم يأكل بإصبعيه

وَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَسْتَاكُ عَرْضاً وَ يَأْكُلُ هَرْتاً.

و قال الهرت أن يأكل بأصابعه جميعا و يحتمل أن يكون الأكل بالثلاث سنه و الأقل مكروها و الأكثر مستحبا لا يبلغ حد السنه و يكون اختيار أمير المؤمنين عليه السلام ذلك لبيان الجواز و الأول أظهر.

قال فى الدروس يستحب الأكل بجميع الأصابع و روى أن رسول الله صلى الله عليه و آله: كان يأكل بثلاث أصابع و يكره الأكل بإصبعين.

و يستحب مص الأصابع و الأكل مما يليه و أن لا يتناول من قدام غيره شيئا انتهى و العامه اقتصروا على الثلاث و جوزوا

۱- ۱. الخصال ۴۸۵.

۲- ۲. اقبال الاعمال ۱۱۲- ۱۱۳، مکارم الأخلاق ۱۶۳.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۲۹۷.

ضم الرابعه و الخامسه لعذر بأن يكون طعاما لا يمكن أكله بثلاث ثم الظاهر أن المراد بالفريضه ما هو أعم من الواجب و السنه الأكيده و بالسنه المستحب الذی واظب علیه الرسول صلی الله علیه و آله و بالتأدیب المستحب الذی لیس بتلك المنزله و یحتمل أن یکون أمرا إرشادیا للفوائد الدنیویه کالأمر بأکل بعض الأغذیه و الأدویه لبعض المنافع و الأول أظهر و علی التقادیر المراد بالوجوب ما هو أعم من المصطلح.

**[ترجمه]ظاهر این است که مقصود از معرفت این است که بداند حلال است چنانچه در خبر بعدی است، و بسا معرفت بخشنده نعمت باشد و بداند که این نعمت خدا است و به سبب ایمان است زیرا نعمت های دنیا جز بر مؤمن حرام اند چنانچه اخبار بسیاری بر آن دلالت دارند و رضایت دادن به آنچه خداوند از روزی قسمت کرده و شکر به هنگام خوردن و پس از آن، و وضوء شستن دست است چنانچه گذشت، نشستن به سوی چپ مانند حالت تشهّد است تا مانند نشستن بنده باشد یا پای راست را بر دارد چنانچه از برخی اخبار برآید، و خوردن با سه انگشت گویا کمترین مراتب فضل است برای اینکه با دو انگشت نباشد و با بیشتر مستحب است و بهتر است. و دلیل آن روایت کلینی است که امام جعفر صادق علیه السّلام چون بنده می نشست و دست بر زمین می نهاد و با سه انگشت می خورد، و ورسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله نیز چنین غذا می خورد نه مانند جبّاران که با دو انگشت خورند، و علی بن محمّد نقل می کند که امیر المؤمنین علیه السّلام به عرض دندانها مسواک می کرد و با همه انگشت ها غذا می خورد و بسا خوردن با سه انگشت سنّت باشد و با کمتر مکروه و با بیشتر مستحب گرچه به اندازه سنت نباشد و کار امیر المؤمنین علیه السّلام برای بیان جواز بوده و مورد نخست روشن تر است.

در الدروس گفته شده: مستحب است با همه انگشت ها غذا خورد، و روایت شده است که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله با سه انگشت می خورده و مکروه است خوردن با دو انگشت.

و مستحب است مکیدن انگشت و خوردن از کنار خود و برنگیرد از نزد دیگری پایان، و عامه به خوردن با سه انگشت اکتفاء کرده اند و پیوستن چهارم را جایز شمرده اند و پنجم را برای عذری، و مقصود از فریضه اعم از واجب و مستحبِ مؤکد است و مقصود از سنت، مستحبی است که پیغمبر مواظب آن بوده و و مقصود از تادیب مستحبی که به پای آن نمی رسد، و بسا که امر ارشادی است برای حفظ منافع دنیوی چون امر به خوردن پاره ای از غذاها به خاطر برخی از منافع آنها و نخست روشن تر است و به هر حال وجوب در اینجا اعم از وجوب اصطلاحی است.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْخِصَالُ: فِی وَصَایَا النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ اثْنَتَا عَشْرَهَ خَصْلَهً یَنْبَغِی لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ أَنْ یَتَعَلَّمَهَا فِی الْمَائِدَهِ أَرْبَعٌ مِنْهَا فَرِیضَهٌ وَ أَرْبَعٌ مِنْهَا سُنَّهٌ وَ أَرْبَعٌ مِنْهَا أَدَبٌ فَأَمَّا الْفَرِیضَهُ فَالْمَعْرِفَهُ بِمَا یَأْکُلُ وَ التَّسْمِیَهُ وَ الشُّکْرُ وَ الرِّضَا وَ أَمَّا السُّنَّهُ فَالْجُلُوسُ عَلَی الرِّجْلِ الْیُسْرَی وَ الْأَکْلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ وَ أَنْ یَأْکُلَ مَا یَلِیهِ وَ مَصُّ الْأَصَابِعِ وَ أَمَّا الْأَدَبُ فَتَصْغِیرُ اللُّقْمَهِ وَ الْمَضْغُ الشَّدِیدُ وَ قِلَّهُ النَّظَرِ فِی وُجُوهِ النَّاسِ وَ غَسْلُ الْیَدَیْنِ (۱).

**[ترجمه]الخصال: در سفارش های پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله به علی علیه السّلام آمده است: ای علی دوازده خصلت را سزد که مسلمان برای سفره خوراك بیاموزد واجب آنها: معرفت و تسمیه و شکر و رضا و سنتش: بر پای چپ نشستن، خوردن با سه انگشت، از پیش خود خوردن، و مکیدن انگشت ها و ادب آنها: لقمه خُرد، و جویدن سخت و کم نگاه کردن به چهره دیگران وشستن دستها. - . الخصال : ۴۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا الْقَطَّانِ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبِيبٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ هُدْبَهَ بْنِ خَالِدٍ الْقَيْسِيِّ عَنْ مُبَارَكِ بْنِ فَضَالَهَ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام لِلْحَسَنِ ابْنِهِ علیهما السلام يَا بُنَيَّ أَ لَا أُعَلِّمُکَ أَرْبَعَ خِصَالٍ تَسْتَغْنِی بِهَا عَنِ الطِّبِّ فَقَالَ بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ لَا تَجْلِسْ عَلَى الطَّعَامِ إِلَّا وَ أَنْتَ جَائِعٌ وَ لَا تَقُمْ عَنِ الطَّعَامِ إِلَّا وَ أَنْتَ تَشْتَهِيهِ وَ جَوِّدِ الْمَضْغَ وَ إِذَا نِمْتَ فَأَعْرِضْ نَفْسَکَ عَلَى الْخَلَاءِ فَإِذَا اسْتَعْمَلْتَ هَذَا اسْتَغْنَيْتَ عَنِ الطِّبِ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام علی علیه السّلام به پسرش حسن علیه السّلام فرمودند: آیا چهار خصلت را به تو نیاموزم که از طب بی نیاز شوی؟ گفت: بله یا امیر المؤمنین فرمود: منشین برای غذا خوردن تا گرسنه باشی و برخیز از خوردن تا هنوز اشتهاء داری، خوب بجو و چون اراده خواب کردی به خلاء برو که با بکار بردن این روش از طب بی نیازی. - . همان: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۶»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا أَكَلْتُمُ الثَّرِيدَ فَكُلُوا مِنْ جَوَانِبِهِ فَإِنَّ الذِّرْوَهَ فِيهَا الْبَرَكَهُ(۳).

**[ترجمه]العیون: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمودند که: چون ترید آبگوشت بخورید از کنارش بخورید که برکت در قلّه آن است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۷»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ حَشِيشٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ

ص: ۴۱۵

١- ١. الخصال ٤٨٥.

٢- ٢. المصدر ٢٢٨.

٣- ٣. عيون الأخبار ٢ ر ٣٤.

بْنِ أَحْمَدَ الدِّينَوَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمْدَانَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْأَشَجِّ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُوسَى بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِذَا أَكَلْتُمْ فَاخْلَعُوا نِعَالَكُمْ فَإِنَّهُ أَرْوَحُ لِأَقْدَامِكُمْ (۱).

الْفِرْدَوْسُ، عَنْهُ صلى الله عليه و آله: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِي آخِرِهِ وَ إِنَّهَا سُنَّةٌ جَمِيلَةٌ.

**[ترجمه]مجالس ابن الشيخ: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله فرمودند كه: چون مى خوريد كفش خود را بكنيد، چون براى پاهايتان آسايش بيشترى دارد. - . امالى الطوسى ۱: ۳۱۸ -

در فردوس آن را آورده و افزوده كه: آن سنت زيبايى است.

**[ترجمه]

«۱۸»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ جَمَاعَةٍ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ النَّخَعِيِّ عَنْ جَدِّهِ سُلَيْمِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الزِّبْرِقَانِ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ لَقَدْ كَرَّمْنا بَنِي آدَمَ يَقُولُ فَضَّلْنَا بَنِي آدَمَ عَلَى سَائِرِ الْخَلْقِ- وَ حَمَلْناهُمْ فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ يَقُولُ عَلَى الرَّطْبِ وَ الْيَابِسِ- وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّيِّباتِ يَقُولُ مِنْ طَيِّبَاتِ الثِّمَارِ كُلِّهَا- وَ فَضَّلْناهُمْ يَقُولُ لَيْسَ مِنْ دَابَّةٍ وَ لَا طَائِرٍ إِلَّا هِيَ تَأْكُلُ وَ تَشْرَبُ بِفِيهَا لَا تَرْفَعُ بِيَدِهَا إِلَى فِيهَا طَعَاماً وَ لَا شَرَاباً غَيْرُ ابْنِ آدَمَ فَإِنَّهُ يَرْفَعُ إِلَى فِيهِ بِيَدِهِ طَعَامَهُ فَهَذَا مِنَ التَّفْضِيلِ (۲).

**[ترجمه]مجالس ابن الشيخ: امام سجاد عليه السّلام در تفسير سخن خداوند متعال «و به راستى ما فرزندان آدم را گرامى داشتيم - . الاسراء / ۷۰ - » مى فرمايد: يعنى برترى داديم آدميزاد را بر ديگر آفريده ها «و آنان را در خشكى و دريا [بر مركبها] برنشانديم»، مى فرمايد: بر خشك و تر«و از چيزهاى پاكيزه به ايشان روزى داديم»، مى فرمايد از همه ميوه هاى خوب و«آنها را برترى داديم »، مى فرمايد هيچ جانور و پرنده اى نيست جز كه با دهان خورد و نوشد و جز آدميزاد با دستش خوردنى و نوشيدنى به دهان نرساند، كه همانا اوست با دستش خورد و نوشد و اين برترى او است. - . امالى الطوسى ۲ : ۱۰۳ و ۱۰۴ -

**[ترجمه]

بيان

كأن مراده بالرطب و اليابس الحيوان و السفينه و قد مر تفسير الآيه.

**[ترجمه]گويا مقصودش از خشك و تر حيوان و كشتى است، تفسير اين آيه گذشت.

**[ترجمه]

«۱۹»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ جَمَاعَهٍ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ هَارُونَ عَنْ يَحْيَى بْنِ السَّرِیِّ الضَّرِيرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَازِمٍ أَبِی مُعَاوِيَهَ الضَّرِيرِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى هَارُونَ الرَّشِيدِ قِيلَ لِی وَ كَانَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَائِدَهُ فَسَأَلَنِی عَنْ تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَهِ- وَ لَقَدْ كَرَّمْنا بَنِی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّيِّباتِ الْآيَهَ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ تَأَوَّلَهَا جَدُّكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ أَخْبَرَنِی الْحَجَّاجُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْخُوزِیُّ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِی هَذِهِ الْآيَهِ وَ لَقَدْ كَرَّمْنا بَنِی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّيِّباتِ قَالَ كُلُّ دَابَّهٍ تَأْكُلُ بِفِيهَا إِلَّا ابْنُ آدَمَ فَإِنَّهُ يَأْكُلُ بِالْأَصَابِعِ قَالَ أَبُو مُعَاوِيَهَ فَبَلَغَنِی أَنَّهُ رَمَى بِمِلْعَقَهٍ كَانَتْ بِيَدِهِ مِنْ فِضَّهٍ وَ تَنَاوَلَ مِنَ الطَّعَامِ بِإِصْبَعِهِ (۳).

ص: ۴۱۶

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۱۸.

۲- ۲. المصدر ۲ ر ۱۰۳ و ۱۰۴ و الآيه فی أسری ۷۰.

۳- ۳. المصدر ۲ ر ۱۰۳ و ۱۰۴ و الآيه فی أسری ۷۰.

**[ترجمه]در مجالس ابن الشیخ: ابو معاویه ضریر روایت می کند که: نزد هارون الرشید رفتم و بر سر سفره بود و از تفسیر آیه وَ لَقَدْ کَرَّمْنا بَنِی آدَمَ تا آخر پرسید: من گفتم یا امیرالمؤمنین جد شما عبد اللّه بن عباس اینگونه تفسیر کرده که مقصود این است که هر جانوری با دهانش خورد جز آدمیزاد که بانگشتانش می خورد، ابو معاویه گفت: به من خبر رسید قاشقی که از نقره به دست داشت دور انداخت و با انگشتش خوراک را خورد. - . همان ۲ : ۱۰۳ و ۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَمَاعَةٍ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَغَوِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحِمَّانِيِّ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ تَمِيمِ بْنِ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لَقَدْ كَرَّمْنا بَنِي آدَمَ إِلَى قَوْلِهِ تَفْضِيلًا قَالَ لَيْسَ مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا وَ هِيَ تَأْكُلُ بِفِيهَا إِلَّا ابْنَ آدَمَ فَإِنَّهُ يَأْكُلُ بِيَدِهِ (۱).

**[ترجمه]همانند حدیث فوق را از ابن عباس نقل کرده است. - .امالی الطوسی ۲ : ۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

الْخِصَالُ، فِيم الْأَرْبَعِمِائَةِ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِذَا جَلَسَ أَحَدُكُمْ عَلَى الطَّعَامِ فَلْيَجْلِسْ جِلْسَةَ الْعَبْدِ وَ لَا يَضَعَنَّ أَحَدُكُمْ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى وَ يُرَبِّعُ فَإِنَّهَا جِلْسَةٌ يُبْغِضُهَا اللَّهُ وَ يَمْقُتُ صَاحِبَهَا(۲).

وَ قَالَ عليه السلام: لِيَجْلِسْ أَحَدُكُمْ عَلَى طَعَامِهِ جِلْسَةَ الْعَبْدِ وَ لْيَأْكُلْ عَلَينِ۲۲ الْأَرْضِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: در حدیث اربعمائه امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: هر کدام از شما که برای خوردن نشیند چون بنده نشیند و یک پا را بر پای دیگر ننهد که چهار زانو شود و خداوند این نشستن و کسی را که این گونه بشیند، دوست ندارد. - . الخصال: ۶۱۹ -

و فرمود: برای خوردن همانند بنده بر زمین نشیند وروی زمین غذا بخورد. - . الخصال: ۶۲۲ -

**[ترجمه]

«۲۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: مِثْلَهُ (۴)

**[ترجمه]المحاسن: از امام جعفر صادق علیه السّلام مانندش روایت شده است. - . المحاسن : ۴۴۲ -

**[ترجمه]

بیان

جلسه العبد الجثو علی الرکبتین و قال بعض علماء العامه بعد بیان کراهه الاتکاء فالمستحب فی صفه الجلوس للأکل أن یکون جاثیا علی رکبتیه و ظهور قدمیه أو ینصب الرجل الیمنی و یجلس علی الیسری انتهی قوله علیه السلام و لیأکل علی الأرض أی حال کونه جالسا علی الأرض من غیر بساط و وساده أو حال کون الطعام علی الأرض من غیر خوان أو هما معا.

**[ترجمه]نشستن مانند بنده یعنی دو زانو نشستن ویکی از علمای عامه بعد از بیان کراهت تکیه دادن گفته مستحب است برای خوردن دوزانو بر زمین باشد ودو قدمش آشکار باشد یا پای راست را بالا آورد وبر چپ بنشیند پایان.واینکه فرمود بر زمین غذا بخورد یعنی در حال نشسته بر زمین بدون آنکه بالش یا زیراندازی باشد یا اینکه غذا بدون آنکه سفره ای باشد بر زمین باشد ویا آنکه هر دو حالت باهم منظور باشد.

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ بَزِیعٍ عَنْ أَبِی إِسْمَاعِیلَ السَّرَّاجِ عَنْ خَیْثَمَهَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُعْفِیِّ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو لَبِیدٍ الْبَحْرَانِیُّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّهُ أَتَاهُ رَجُلٌ بِمَکَّهَ فَقَالَ لَهُ یَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ أَنْتَ الَّذِی تَزْعُمُ أَنَّهُ لَیْسَ شَیْ ءٌ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ نَعَمْ أَنَا أَقُولُ لَیْسَ شَیْ ءٌ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ صَغِیراً وَ کَبِیراً إِلَّا وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ حَدّاً إِذَا جُوِّزَ بِهِ ذَلِکَ الْحَدُّ فَقَدْ تُعُدِّیَ حَدُّ اللَّهِ فِیهِ فَقَالَ فَمَا حَدُّ مَائِدَتِکَ هَذِهِ قَالَ تَذْکُرُ اسْمَ اللَّهِ حِینَ تُوضَعُ وَ تَحْمَدُ اللَّهَ حِینَ تُرْفَعُ وَ تَقُمُّ مَا تَحْتَهَا قَالَ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ۲ ر ۱۰۴.

۲- ۲. الخصال: ۶۱۹.

۳- ۳. الخصال: ۶۲۲.

۴- ۴. المحاسن: ۴۴۲.

فَمَا حَدُّ کُوزِکَ هَذَا قَالَ لَا تَشْرَبْ مِنْ مَوْضِعِ أُذُنِهِ وَ لَا مِنْ مَوْضِعِ کَسْرِهِ فَإِنَّهُ مَقْعَدُ الشَّیْطَانِ وَ إِذَا وَضَعْتَهُ عَلَی فِیکَ فَاذْکُرِ اسْمَ اللَّهِ وَ إِذَا رَفَعْتَهُ عَنْ فِیکَ فَاحْمَدِ اللَّهَ وَ تَنَفَّسْ فِیهِ ثَلَاثَهَ أَنْفَاسٍ فَإِنَّ النَّفَسَ الْوَاحِدَ یُکْرَهُ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: از امام محمد باقر علیه السلام روایت شده که در مکه مردی نزدش آمد و گفت: ای محمّد بن علی توئی که پنداری چیزی نباشد جز که حدّی دارد فرمود: آری چیزی آفریده نشده که حد نداشته باشد، کوچک باشد یا بزرگ که خدا برایش حدّی مشخص کرده و چون از آن بگذرد تجاوز از حد خدا کرده، گفت: حد این سفره تو چیست؟ فرمود: چون آن را بر زمین نهند نام خدا بر زبان جاری کنید، و چونش بردارند سپاس خدا گوئی و ریزه هایش از زیرش جمع کنی، گفت: حد کوزه تو چیست؟ فرمود: از گوشه اش ننوشی و از جای شکسته اش ننوشی که مقعد شیطان است و چون آن را به دهن گیری نام خدا گوئی و چونش برداری حمد خدا گوئی و با سه نفس آب نوشی که یک نفس مکروه است. - . المحاسن : ۲۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الطَّعَامُ إِذَا جَمَعَ أَرْبَعاً فَقَدْ تَمَّ إِذَا کَانَ مِنْ حَلَالٍ وَ کَثُرَتِ الْأَیْدِی عَلَیْهِ وَ بِسْمِ اللَّهِ فِی أَوَّلِهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ فِی آخِرِهِ.

و رواه النوفلی عن السکونی عن أبی عبد الله عن آبائه علیهم السلام عن رسول الله صلی الله علیه و آله:(۲).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمودند که: چون در غذا چهار چیز فراهم باشد کامل است: حلال باشد، دست بسیار در آن باشد و در آغازش بسم اللَّه گفته شده باشد و در آخرش الحمد للَّه. این حدیث به سند دیگری از رسول خدا روایت شده است. - . المحاسن : ۳۹۸ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ عَنْ أَبِی خَدِیجَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ سَأَلَهُ عَمْرُو بْنُ عُبَیْدٍ وَ وَاصِلٌ وَ بَشِیرٌ الرَّحَّالُ عَنْ حَدِّ الطَّعَامِ فَقَالَ یَأْکُلُ الْإِنْسَانُ مِمَّا بَیْنَ یَدَیْهِ وَ لَا یَتَنَاوَلُ مِنْ قُدَّامِ الْآخَرِ شَیْئاً(۳).

**[ترجمه]المحاسن: ابو خدیجه روایت می کند که عمرو بن عبید و واصل و بشیر رحّال از امام جعفر صادق علیه السّلام از حدّ خوراک پرسیدند. فرمود: آدمی از جلو خود بخورد و از جلو دیگری برنگیرد - . المحاسن : ۴۴۸ - .

**[ترجمه]

«۲۶»

«۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ مِمَّا يَلِيهِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلّی الله علیه و آله می فرمایـد: چون کسـی از شـما خواست غذا بخورد، از جلوی خود غذا بردارد. - . المحاسن: ۴۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا أَكَلَ مَعَ قَوْمٍ طَعَاماً كَانَ أَوَّلَ مَنْ يَضَعُ يَدَهُ وَ آخِرَ مَنْ يَرْفَعُهَا لِيَأْكُلَ الْقَوْمُ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: زمانی که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله با مردم هم خوراک می شد، نخست کس بود که به سوی غذا دست دراز می کرد و آخر کس که دست برمی داشت تا مردم سیر بخورند. - . المحاسن: ۴۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ أَبِی سَلَمَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ أَبِی أَتَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ يَسْتَأْذِنُ لِعَمْرِو بْنِ عُبَيْدٍ وَ وَاصِلٍ مَوْلَى هُبَيْرَةَ وَ بَشِيرٍ الرَّحَّالِ فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَجَلَسُوا فَقَالُوا يَا بَا جَعْفَرٍ إِنَّ لِكُلِّ شَیْ ءٍ حَدّاً يَنْتَهِی إِلَيْهِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام نَعَمْ إِنَّ لِكُلِّ شَیْ ءٍ حَدّاً يَنْتَهِی إِلَيْهِ مَا مِنْ شَیْ ءٍ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ قَالَ فَأُتِیَ بِالْخِوَانِ فَوُضِعَ فَقَالُوا فِيمَا بَيْنَهُمْ قَدْ وَ اللَّهِ اسْتَمْكَنَّا مِنْ أَبِی جَعْفَرٍ فَقَالُوا يَا بَا جَعْفَرٍ هَذَا الْخِوَانُ مِنَ الشَّیْ ءِ قَالَ

۱- ۱. المحاسن: ۲۷۴.

۲- ۲. المحاسن: ۳۹۸.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۸.

۴- ۴. المحاسن: ۴۴۸.

۵- ۵. المحاسن: ۴۴۸.

نَعَمْ قَالُوا فَمَا حَدُّهُ قَالَ حَدُّهُ إِذَا وَضَعَ الرَّجُلُ يَدَهُ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ وَ إِذَا رَفَعَهَا قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ يَأْكُلُ كُلَّ إِنْسَانٍ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لَا يَتَنَاوَلُ مِنْ قُدَّامِ الْآخَرِ قَالَ وَ دَعَا أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام بِمَاءٍ يَشْرَبُونَ فَقَالُوا يَا بَا جَعْفَرٍ هَذَا الْكُوزُ مِنَ الشَّيْ ءِ قَالَ نَعَمْ قَالُوا فَمَا حَدُّهُ قَالَ أَنْ يُشْرَبَ مِنْ شَفَتِهِ الْوُسْطَى وَ يُذْكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ لَا يُشْرَبَ مِنْ أُذُنِ الْكُوزِ فَإِنَّهُ مَشْرَبُ الشَّيْطَانِ وَ يَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی سَقَانِی عَذْباً فُرَاتاً وَ لَمْ یَجْعَلْهُ مِلْحاً أُجَاجاً بِذُنُوبِی (۱).

**[ترجمه]المحاسن: روایت محاجه عمرو بن عبید و دو همراهش با امام جعفر صادق علیه السّلام که در باب تسمیه و تحمید گذشت، آورده و در آخرش افزوده از گوش کوزه ننوشید که نوشگاه شیطان است و بگوید: سپاس خدا را که به من آب خوشگوار نوشاند و آن را بر اثر گناهم تلخ و شور نساخت. - . المحاسن: ۴۴۸ - ۴۴۹ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اخْلَعُوا نِعَالَكُمْ عِنْدَ الطَّعَامِ فَإِنَّهُ سُنَّةٌ جَمِيلَةٌ وَ أَرْوَحُ لِلْقَدَمَيْنِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: هنگام خوردن کفش خود را بکنید که سنت خوبی است و برای پاها راحت بخش است - . المحاسن: ۴۴۸ - ۴۴۹ - .

**[ترجمه]

«۳۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ الْبَزَنْطِيِّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام إِذَا تَغَدَّى اسْتَلْقَى عَلَى قَفَاهُ وَ أَلْقَى رِجْلَهُ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى (۳).

**[ترجمه]المحاسن: از یک فردی روایت شده که دیدم امام رضا علیه السلام چاشت خورد و به پشت خوابید و پای راست را بر چپ نهاد. - . المحاسن : ۴۴۸ - ۴۴۹ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی الدروس یستحب الاستلقاء بعد الطعام علی قفاه و وضع رجله الیمنی علی الیسری و ما رواه العامه بخلاف ذلک من الخلاف.

**[ترجمه]در دروس گفته: خوب است پس از خوردن بر پشت بخوابد و پای راستش را روی چپ اندازد و آنچه عامه بر خلافش روایت کرده اند، اختلاف برانگیز است.

**[ترجمه]

«۳۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنِ ابْنِ خَارِجَهَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَأْكُلُ أَكْلَ الْعَبْدِ وَ يَجْلِسُ جُلُوسَ الْعَبْدِ وَ يَعْلَمُ أَنَّهُ عَبْدٌ(۴).

**[ترجمه]المحاسن: روایت شده که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله همانند بنده می خورد و چون بنده می نشست و می دانست که بنده است. - . المحاسن: ۴۵۶ - ۴۵۷ -

**[ترجمه]

بیان

و يعلم أنه عبد أی يعمل بمقتضی العبوديه و هذه مرتبه عظيمه من مراتب الكمال و لذا وصف الله تعالی خلص أنبيائه و أصفيائه بالعبوديه كما قال سبحانه سُبْحانَ الَّذِی أَسْری بِعَبْدِهِ عَبْداً مِنْ عِبادِنا و أمثاله كثيره.

**[ترجمه]می دانس که او بنده است: یعنی به مقتضای بندگی خدا کار می کرد که درجه بزرگی است از درجات کمال و از این رو خدا مخلص ترین پیغمبران و برگزیده هایش به بندگی وصف کرده و فرموده «منزّه است آن [خدایی] که بنده اش را شبانگاهی سیر داد» و فرموده: «تا بنده ای از بندگان ما را یافتند» و مانند آن ها بسیار است.

**[ترجمه]

«۳۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَأْكُلُ أَكْلَ الْعَبْدِ وَ يَجْلِسُ جِلْسَهَ الْعَبْدِ وَ كَانَ يَأْكُلُ عَلَی الْحَضِيضِ وَ يَنَامُ عَلَی الْحَضِيضِ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: روایت شده که رسول خدا عادت داشت چون بنده می خورد و چون بنده می نشست و بر زمین می خورد و بر زمین می خوابید - . المحاسن :۳۵۶ - ۴۵۷ - .

**[ترجمه]

بیان

قد عرفت أن الأكل على الحضيض الأكل على الأرض بلا خوان أو

ص: ۴۱۹

۱- ۱. المحاسن: ۴۴۸- ۴۴۹.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۸- ۴۴۹.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۸- ۴۴۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۵۶- ۴۵۷.

۵- ۵. المحاسن: ۴۵۶- ۴۵۷.

بلا بساط تحته أيضا و النوم على الحضيض النوم على الأرض بلا فرش بل بلا بساط أيضا.

**[ترجمه]دانستی که مراد از خوردن بر حضیض خوردن بر روی زمین و بدون سفره است و بدون آن که بساطی زیر آن باشد و خواب بر حضیض خواب روی زمین است بدون فرش و بدون بساط.

**[ترجمه]

«۳۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ صَفْوَانَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنِ الْحَسَنِ الصَّيْقَلِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: مَرَّتِ امْرَأَةٌ بَذِيَّةٌ بِرَسُولِ اللَّهِ وَ هُوَ يَأْكُلُ وَ هُوَ جَالِسٌ عَلَى الْحَضِيضِ فَقَالَتْ يَا مُحَمَّدُ وَ اللَّهِ إِنَّكَ لَتَأْكُلُ أَكْلَ الْعَبْدِ وَ تَجْلِسُ جُلُوسَهُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَيْحَكِ أَيُّ عَبْدٍ أَعْبَدُ مِنِّي قَالَتْ فَنَاوِلْنِي لُقْمَةً مِنْ طَعَامِكَ فَنَاوَلَهَا فَقَالَتْ لَا وَ اللَّهِ إِلَّا الَّتِي فِي فَمِكَ فَأَخْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله اللُّقْمَةَ مِنْ فَمِهِ فَنَاوَلَهَا فَأَكَلَتْهَا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَمَا أَصَابَهَا دَاءٌ حَتَّى فَارَقَتِ الدُّنْيَا رُوحَهَا(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرمود: یک زن بی شرمی برسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله گذر کرده و آن حضرت غذا می خورد گفت: ای محمّد به خدا تو چون بنده می خوری و می نشینی حضرت به او فرمود: مادرم از من بنده تر بود، به او گفت: یک لقمه از خوراکت به من بده، و به او داد و گفت به خدا تنها همان لقمه ای میخواهم که در دهانت است و رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله لقمه ای از دهانش برآورد و به او داد و آن زن خورد امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: آن زن دردی ندید تا از دنیا رخت کشید. - . المحاسن: ۴۵۷ -

**[ترجمه]

«۳۴»

كِتَابُ الزُّهْدِ، لِلْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]کتاب زهد حسین بن سعید: مانندروایت فوق نقل شده است.

**[ترجمه]

بیان

البذاء بالمد الفحش فی القول و فلان بذی اللسان ذکره فی النهایه و قد یستدل بهذا الحدیث علی جواز أکل ما خرج من فم الغیر و یشکل بأن احتمال الاختصاص هنا قوی و قد کانوا یستعجلون أکل دمه و بوله صلی الله علیه و آله تبرکا مع أنه لا شائبه من الخباثه هاهنا و هی العمده فی حکمهم بالتحریم.

**[ترجمه]در النهایه گفته البـذاء یعنی بی شـرمی در گفتار. بسا به این حدیث اسـتدلال شود برای جواز خوردنِ آنچه از دهان دیگری برآیـد، و اعتراض می شود که بسـا این از خصـائص آن حضـرت است و این احتمـال قوی است و بسـا خوردن خون و بولش را هم حلال می شـمردند برای تبرک با اینکه شـکی نـدارد که در اینجا خبیث است و دلیل عمده برای حکم حرمت آن ها همین است.

**[ترجمه]

«۳۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام قَالَ: اثْنَتَا عَشْرَهَ خَصْلَهً يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ أَنْ يَتَعَلَّمَهَا عَلَى الطَّعَامِ أَرْبَعَهٌ مِنْهَا فَرِيضَهٌ وَ أَرْبَعَهٌ مِنْهَا سُنَّهٌ وَ أَرْبَعَهٌ مِنْهَا أَدَبٌ فَأَمَّا الْفَرِيضَهُ فَالْمَعْرِفَهُ وَ التَّسْمِيَهُ وَ الشُّكْرُ وَ الرِّضَا وَ أَمَّا السُّنَّهُ فَالْجُلُوسُ عَلَى الرِّجْلِ الْيُسْرَى وَ الْأَكْلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ وَ أَنْ يَأْكُلَ مِمَّا يَلِيهِ وَ مَصُّ الْأَصَابِعِ وَ أَمَّا الْأَدَبُ فَغَسْلُ الْيَدَيْنِ وَ تَصْغِيرُ اللُّقْمَهِ وَ الْمَضْغُ الشَّدِيدُ وَ قِلَّهُ النَّظَرِ فِي وُجُوهِ الْقَوْمِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام حسن علیه السّـلام می فرماید که: شایسـته است هر کس دوازده خصلت را برای خوردن غذا بیاموزد چهارتـا از آنها واجب است، چهارتا سـنت و چهارتا ادب، واجب: معرفت، نام خـدا بردن، شـکر و رضا، سنّت: نشسـتن بر پای چپ، خوردن با سه انگشت و مکیدن انگشت ها، ادب: شسـتن دو دست، خُردی لقمه و جویدن خوب و کم نگریستن به چهره مردم. - . المحاسن : ۴۵۹ -

**[ترجمه]

بیان

الجلوس علی الرجل الیسـری یحتمل ثلاثه أوجه الأول کهیئه التشهد و الثانی نصب الرجل الیمنی و بسط الیسری کما فهمه بعض العامه الثالث بسط الیسری و جعل الرکبه و الفخذ الیسریین علی الیمنی کما اختاره بعضهم أیضا فی الصلاه

ص: ۴۲۰

۱- ۱. المحاسن: ۴۵۷ و قد مضی ص ۳۱۰ فراجع.

۲- ۲. المحاسن: ۴۵۹.

و الأكل و الأول أظهر و يحتمل الثاني كما عرفت.

**[ترجمه]نشستن بر پای چپ سه وجه دارد، نخست: چون حالت تشهد دوم: فراز داشتن پای راست و گشودن پای چپ که برخی عامه چنین فهمیده اند سوّم: گشودن پای چپ و نهادن زانو و ران چپ بر راست که برخی آن را در حالت نماز و غذا خوردن برگزیده اند، اما مورد نخست روشن تر است و دوم احتمالی است چنانچه دانستی.

**[ترجمه]

«۳۶»

الْمَكَارِمُ، مِنْ كِتَابِ الْبَصَائِرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَاصِمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: حَجَجْتُ وَ مَعِي جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا فَأَتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَقَصَدْنَا مَكَاناً نَنْزِلُهُ فَاسْتَقْبَلَنَا غُلَامٌ لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ علیه السلام عَلَى حِمَارٍ لَهُ أَخْضَرَ يَتْبَعُهُ الطَّعَامُ فَنَزَلْنَا بَيْنَ النَّخْلِ وَ جَاءَ هُوَ فَنَزَلَ فَأُتِيَ بِالطَّشْتِ وَ الْمَاءِ فَبَدَأَ وَ غَسَلَ يَدَيْهِ وَ أُدِيرَ الطَّشْتُ عَنْ يَمِينِهِ حَتَّى بَلَغَ آخِرَنَا ثُمَّ أُعِيدَ مِنْ يَسَارِهِ حَتَّى أُتِيَ عَلَى آخِرِنَا ثُمَّ قُدِّمَ الطَّعَامُ فَبَدَأَ بِالْمِلْحِ ثُمَّ قَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ ثُمَّ ثَنَّى بِالْخَلِّ ثُمَّ أُتِيَ بِكَتِفٍ مَشْوِيٍّ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أُتِيَ بِالْخَلِّ وَ الزَّيْتِ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ فَاطِمَةَ علیها السلام ثُمَّ أُتِيَ بِالسِّكْبَاجِ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام ثُمَّ أُتِيَ بِلَحْمٍ مَقْلُوٍّ فِيهِ بَاذِنْجَانٌ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام ثُمَّ أُتِيَ بِلَبَنٍ حَامِضٍ قَدْ ثُرِدَ فِيهِ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام ثُمَّ أُتِيَ بِأَضْلَاعٍ بَارِدَةٍ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام ثُمَّ أُتِيَ بِجُبُنٍّ مُبَزَّرٍ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام ثُمَّ أُتِيَ بِتَوْرٍ فِيهِ بَيْضٌ كَالْعُجَّةِ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ كَانَ يُعْجِبُ أَبِي جعفر [جَعْفَراً] علیه السلام ثُمَّ أُتِيَ بِحَلْوَاءَ فَقَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَإِنَّ هَذَا طَعَامٌ يُعْجِبُنِي وَ رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ فَذَهَبَ أَحَدُنَا لِيَلْقُطَ مَا كَانَ تَحْتَهَا فَقَالَ مَهْ إِنَّمَا ذَلِكَ فِي الْمَنَازِلِ تَحْتَ السُّقُوفِ فَأَمَّا فِي مِثْلِ هَذَا الْمَوْضِعِ فَهُوَ لِعَافِيَةِ الطَّيْرِ وَ الْبَهَائِمِ ثُمَّ أُتِيَ بِالْخِلَالِ فَقَالَ مِنْ حَقِّ الْخِلَالِ أَنْ تُدِيرَ لِسَانَكَ فِي فَمِكَ فَمَا أَجَابَكَ ابْتَلَعْتَهُ وَ مَا امْتَنَعَ تُحَرِّكُهُ بِالْخِلَالِ ثُمَّ تُخْرِجُهُ فَتَلْفِظُهُ وَ أُتِيَ بِالطَّشْتِ وَ الْمَاءِ فَابْتَدَأَ بِأَوَّلِ مَنْ عَلَى يَسَارِهِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ فَغَسَلَ ثُمَّ غَسَلَ مَنْ عَلَى يَمِينِهِ حَتَّى أَتَى عَلَى آخِرِهِمْ ثُمَّ قَالَ يَا عَاصِمُ كَيْفَ أَنْتُمْ فِي التَّوَاصُلِ وَ التَّبَارِّ فَقَالَ عَلَى أَفْضَلِ مَا كَانَ عَلَيْهِ أَحَدٌ فَقَالَ أَ يَأْتِي أَحَدُكُمْ

ص: ۴۲۱

عَنِ الضِّيقَهِ مَنْزِلَ أَخِيهِ فَلَما يَجِدُهُ فَيَأْمُرُ بِإِخْرَاجِ كِيسِهِ فَيُخْرَجُ فَيَفُضُّ خَتْمَهُ فَيَأْخُذُ مِنْ ذَلِکَ حَاجَتَهُ فَلَا يُنْکَرُ عَلَيْهِ قَالَ لَا قَالَ لَسْتُمْ عَلَی مَا أُحِبُّ عَلَيْهِ مِنَ التَّوَاصُلِ.

و الضيقه الفقر(۱)

**[ترجمه]المکارم: جعفر عاصمی از پدرش روایت می کند که با گروهی دوستان خود به حج رفتم و به مدینه آمدم و به جایی رفتیم تا منزل کنیم، غلام امام جعفر صادق علیه السّلام سوار بر الاغ سبزه ای برابر ما نمایان شد و خوراکی به دنبال داشت، ما میان نخل ها منزل کردیم و آن حضرت هم آمد و فرود شد و طشت آوردند، نخست با آب دست خود را شست و از راست طشت را چرخاند تا به آخرین نفر ما رسید و آنگاه از سمت چپ گرداند تا آخرین نفر سپس خوراک را آوردند و با نمک آغاز کرد و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان سپس دوم لقمه را از سرکه بر گرفت و آنگاه شانه بریانی آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان ، این خوراکی است که پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله را خوش می آمد، و سرکه و زیت آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراک فاطمه علیها السّلام را خوش می آمد سپس شوربا آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراک علی علیه السّلام را خوش می آمد و آنگاه گوشت جوشانده با بادنجان آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراک پسند حسن بن علی بود، و آنگاه دوغ ترید آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراک پسند حسین بن علی علیه السّلام بود، و آنگاه دنده های پخته سرد آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراک پسند علی بن الحسین علیه السّلام بود و آنگه پنیر آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراک پسند محمّد بن علی علیه السّلام بود و آنگاه ظرفی خاگینه تخم آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراک پسند پدرم جعفر علیه السّلام بود و آنگاه حلوا آوردند و فرمود: بخورید به نام خداوند بخشنده مهربان این خوراک مرا خوشاید و سفره را برداشتند و یکی رفت ریزه های زیرش را برچیند، فرمود: دست بدار این کار برای خانه ها و زیر سقف است و اما در اینجا ریزه سفره برای پرنده ها و بهائم است و آنگاه خلال آوردند و فرمود: حق خلال این است که زبان در دهان بچرخانی و هر چه به زبانت آمد فرو بری و هر چه نیامد خلال کنی و به دور اندازی، و طشت آوردند با آب و کسی که بر سمت چپش بود، آغاز کرد به شستن تا به خودش رسید و دست خود را شست و هر که بر سمت راستش بود تا پایان، و آنگاه فرمود: ای عاصم (یکی از حاضران راوی حدیث) شما در ارتباط با هم و خوش کرداری با هم چگونه اید؟ گفت: به بهتر روشی که کسی باشد، گفت: آیا ممکن است یکی از شما برای تنگدستی به خانه برادر هم کیش خود آید و او را نیابد و فرمان دهد که پولش را آورند و مهرش را بردارد و به اندازه نیازش از آن برگیرد ولی او ناراحت نشود؟ گفت: نه، فرمود: چنانچه آن گونه که من دوست دارم با هم پیوند دوستی ندارید - .مکارم الاخلاق : ۱۶۶ - ۱۶۸ - .

**[ترجمه]

بيان

و جاء هو أی موسی علیه السلام بجبن مبرز بکسر الراء المشدده ثم الزای أی فائق فی النفاسه و اللذه من قولهم برز تبریزا أی

فائق أصحابه فضلا و شجاعه و فی بعض النسخ بتقديم الزای علی الراء فهو بفتح الزای المشدده أی جعل فيه الأبازير و فی بعض النسخ بجنب أی بجنب الشاه فهو علی الأول يحتمل الكسر و الفتح أی نفيس أو سمين و علی الثانی بالمعنی السابق أيضا و التور إناء من صفر أو حجاره كالإجانه.

و فی القاموس العجه بالضم طعام من البيض مولد و فی بحر الجواهر خاگينه و فی النهايه فيه ما أكلت العافيه منها فهو له صدقه العافيه و العافی كل طالب رزق من إنسان أو بهيمه أو طائر و جمعها العوافی و قد تقع العافيه علی الجماعه انتهی.

قوله بأول من علی يساره أی الغاسل حين دخول البيت أو عند الاستقبال إليهم فهو بمنزله يمين الباب أو يسار الإمام عليه السلام لكن الأوليه بالنسبه إلی داخل المجلس و مآلهما واحد و يئول إلی أحد الوجهين المتقدمين فی باب الغسل علی ما أحب عليه كان عليه زيد من النساخ أو المعنی علی ما أحبكم و قوله و الضيقه كلام الطبرسی رحمه الله.

**[ترجمه]پنير مبرز يعنی بسيار با كيفيت ولذيذ. در برخی نسخ به جای «بجبن مبرز» (پنير مبرز) بجنب الشاه آمده يعنی پهلوی گوسفند.التور يعنی ظرفی از جنس برنج يا سنگ. در قاموس گفته العجه غذايی از تخم است كه در بحرالجواهر گفته همان خاگينه است ودر نهايه گفته ما أكلت العافيه منها فهو له صدقه(هرچه از آن را كه عافيه خورد صدقه اش است)عافيه و عافی هرطالب رزق از انسان يا حيوان يا پرنده است كه جمع آن عوافی است گاهی عافيه بر جمع هم اطلاق می شود.پايان.واينكه فرمود با اولين كسی در سمت چپ اوست مقصود شوينده است وقتی داخل می شود يا وقتی به آنها رو می كند كه به منزله راست در يا چپ امام است.در هر حال اوليت به يكی از وجوهی كه گفتيم باز می گردد كه در باب شستن دستها بدان اشاره شد.در« علی ما أحب عليه»گويا «عليه»توسط نويسندگان اضافه شده.و ازالضيقه (تنگدستی) به بعد كلام طبرسی است.

**[ترجمه]

«۳۷»

الْمَكَارِمُ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: مَنْ أَكَلَ الطَّعَامَ عَلَى النَّقَاءِ وَ أَجَادَ الطَّعَامَ تَمَضُّغاً وَ تَرَكَ الطَّعَامَ وَ هُوَ يَشْتَهِيهِ وَ لَمْ يَحْبِسِ الْغَائِطَ إِذَا أَتَاهُ لَمْ يَمْرَضْ إِلَّا مَرَضَ الْمَوْتِ (۲).

مِنْ مَجْمُوعٍ فِي الْآدَابِ لِمَوْلَايَ أَبِي طَوَّلَ اللَّهُ عُمُرَهُ رَوَى عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: إِنِّي فِي مَنْزِلِي يَوْماً فَدَخَلَ عَلَيَّ الْخَادِمُ فَقَالَ إِنَّ فِي الْبَابِ رَجُلًا يُكَنَّى بِأَبِي الْحَسَنِ يُسَمَّى مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ فَقُلْتُ يَا غُلَامُ إِنْ كَانَ الَّذِي أَتَوَهَّمُ فَأَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ

۱- ۱. مكارم الأخلاق: ۱۶۶- ۱۶۸.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ۱۶۹.

اللَّهِ قَالَ فَبَادَرْتُ إِلَيْهِ فَإِذَا أَنَا بِهِ علیه السلام فَقُلْتُ انْزِلْ يَا سَيِّدِی فَنَزَلَ وَ دَخَلَ الْمَجْلِسَ فَذَهَبْتُ لِأَرْفَعَهُ فِی صَدْرِ الْبَيْتِ فَقَالَ لِی يَا فَضْلُ صَاحِبُ الْمَنْزِلِ أَحَقُّ بِصَدْرِ الْبَيْتِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِی الْقَوْمِ رَجُلٌ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ فَقُلْتُ فَأَنْتَ إِذاً جُعِلْتُ فِدَاكَ ثُمَّ قُلْتُ جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاكَ إِنَّهُ قَدْ حَضَرَ طَعَامٌ لِأَصْحَابِنَا فَإِنْ رَأَيْتَ فَقَالَ يَا فَضْلُ إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ إِنَّ هَذَا طَعَامُ الْفَجْأَةِ وَ هُمْ يَكْرَهُونَهُ أَمَا إِنِّی لَا أَرَى بِهِ بَأْساً فَأَمَرْتُ الْغُلَامَ فَأَتَى بِالطَّسْتِ فَدَنَا مِنْهُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ لِكُلِّ شَیْ ءٍ حَدّاً فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَمَا حَدُّ هَذَا فَقَالَ أَنْ يَبْدَأَ رَبُّ الْبَيْتِ لِكَیْ يَنْشَطَ الْأَضْيَافُ فَإِذَا وَضَعَ الطَّسْتَ سَمَّى وَ إِذَا رَفَعَ حَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ أَتَى بِالْمَائِدَهِ فَقُلْتُ مَا حَدُّ هَذَا قَالَ أَنْ تُسَمِّیَ

إِذَا وُضِعَ وَ تَحْمَدَ اللَّهَ إِذَا رُفِعَ ثُمَّ أَتَى بِالْخِلَالِ فَقُلْتُ فَمَا حَدُّ هَذَا قَالَ أَنْ تَكْسِرَ رَأْسَهُ لِأَنْ لَا يُدْمِیَ اللِّثَهَ فَأَتَى بِالْإِنَاءِ فَقُلْتُ فَمَا حَدُّهُ قَالَ أَنْ لَا تَشْرَبَ مِنْ مَوْضِعِ الْعُرْوَهِ وَ لَا مِنْ مَوْضِعِ كَسْرٍ إِنْ كَانَ بِهِ فَإِنَّهُ مَجْلِسُ الشَّيْطَانِ فَإِذَا شَرِبْتَ سَمَّيْتَ وَ إِذَا فَرَغْتَ حَمِدْتَ اللَّهَ وَ لْيَكُنْ صَاحِبُ الْبَيْتِ يَا فَضْلُ إِذَا فَرَغَ مِنَ الطَّعَامِ وَ وَضَّأَ الْقَوْمَ آخِرَ مَنْ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَمَرَكَ لِبَنِی فُلَانٍ بِعَشَرَهِ آلَافِ دِرْهَمٍ فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ تُنْفِذَ إِلَيْهِمْ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنْ خَرَجَ عَنِّی لَمْ يَعُدْ إِلَیَّ دِرْهَمٌ أَبَداً فَقَالَ أَنْفِذْ إِلَيْهِمْ (۱)

فَلَا يَصِلُ إِلَيْهِمْ أَوْ يَعُودُ إِلَيْكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ فَلَا وَ اللَّهِ إِنْ وَصَلَ إِلَيْهِمْ حَتَّى عَادَ إِلَیَّ الْعَشَرَهُ آلَافٍ (۲).

**[ترجمه]المكارم: هر كه خوراك را پاكيزه خورد و خوب بجود و تا اشتهايش پر نشده، دست بكشد و بول خود را حبس نكند، بيمار نشود جز براى مردن - . مكارم الاخلاق : ۱۶۹ - .

و مفضل بن يونس مى گويد: روزى در منزلم بودم ، خدمتكار آمد و گفت: بر در خانه مردى است كه او را ابو الحسن موسى بن جعفر عليه السّلام خوانند گفتم: اى غلام اگر آن است كه من پندارم تو در راه خدا آزادى، گويد: شتافتم و به ناگاه آن حضرت بود گفتم: فرود آى آقاى من، فرود آمد و به مجلس در آمد و خواستم او را در صدر اتاق جا دهم، فرمود: اى فضل صدر اتاق به ميزبان شايسته تر است جز كه در ميان مهمانان مردى از بنى هاشم باشد، گفتم: در اين صورت آن هاشمى تويى قربانت و آنگه گفتم: قربانت خوراك ياران آماده است اگر فرمايى؟ فرمود اى فضل مردم گويند اين خوراك ناخوانده است و آن را بد دارند ولى من بدان باكى ندانم، من به غلام گفتم: طشت دستشوئى آورد و نزد آن حضرت نهاد و فرمود: سپاس خدا راست كه براى هر چيز حدّى ساخته، گفتم: قربانت حد اين چيست؟ فرمود: چون آن را بر زمين نهند بسم اللّه گويى و چون بردارند الحمد للّه، و آنگاه خلال آوردند و گفتم: حدّ اين چيست؟ فرمود: سرش را بشكنى تا لثه را خون نياورد و آنگاه آب خورى آوردند و گفتم: حدّ اين چيست؟ فرمود: اين است كه از جاى حلقه اش ننوشى و از شكسته اش ننوشى كه جاى شيطان است و چون خواهى بنوشى بسم اللّه گوئى و چون پايان دادى الحمد للّه و بايد پس از خوراك ميزبان آخر كس باشد كه دستش را بشويد، و آنگاه فرمود: خليفه برايت ده هزار درهم حواله كرده كه به بنى فلان بدهى و من خواستارم كه آن را برايشان بفرستى، گفتم: قربانت اگر اين پول را بدهم يك درهمش به من بر نگردد هرگز، فرمود: برايشان بفرست يا به آن ها نمى رسد و برايت مى ماند يا به تو بر مى گردد. ان شاء اللّه گفت: نه به خدا، به آنها نرسيد تا به خودم برگشت همه ده هزارش. - . مكارم الاخلاق : ۱۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

فأنت إذا أی فأنت هو و کان تعمیم بنی هاشم هنا للتقیه لأصحابنا أی هیأته لهم فإن رأیت أی أن تأکل منه فکل و یقال نشط کسمع أی طابت نفسه للعمل و غیره سمی أی رب البیت أو حامل الطست و کذا قوله حمد الله یحتمل الوجهین و یمکن قراءه الفعلین علی المجهول و قوله تسمی و تحمد یؤیدان کون المراد رب البیت فی الموضعین و اللثه بالکسر و التخفیف لحم الأسنان و قوله آخر من یتوضأ خبر و لیکن.

۱- ۱. فی المصدر: اخرج الیهم.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ۱۷۱.

ثم قال أی الإمام علیه السلام إن أمیر المؤمنین أی الخلیفه الفاسق أن تنفذ إلیهم أی ترسل لم یعد إلی أی منهم إن کان قرضا أو من الخلیفه إن کان عطیه أو یعود أی إلی أن یعود و إن فی قوله إن وصل نافیه حتی عاد إلی أی من جهه الخلیفه.

**[ترجمه]تعمیم بنی هاشم در اینجا برای تقیه است و نشط به معنای آن است که در خودش فراخ قلب برای کار یافت و لثه به گوشت دندانها می گویند. امیر المومنین در اینجا یعنی خلیفه فاسق و أن تنفذ إلیهم یعنی به سوی ایشان بفرستی .« لم یعد إلیّ» یعنی از ایشان چیزی به من باز نمی گردد اگر قرض باشد یا از جانب خلیفه به عنوان عطیه باشد ودر «ان وصل » ان نافیه است «حتی عاد» یعنی از جانب خلیفه .

**[ترجمه]

«۳۸»

الْمَکَارِمُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَکْلُ فِی السُّوقِ دَنَاءَهٌ وَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَأْکُلُ وَ لَا نَشْبَعُ قَالَ لَعَلَّکُمْ تَفْتَرِقُونَ عَنْ طَعَامِکُمْ فَاجْتَمِعُوا عَلَیْهِ وَ اذْکُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَیْهِ یُبَارَکْ لَکُمْ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا وُضِعَتِ الْمَائِدَهُ بَیْنَ یَدَیِ الرَّجُلِ فَلْیَأْکُلْ مِمَّا یَلِیهِ وَ لَا یَتَنَاوَلْ مِمَّا بَیْنَ یَدَیْ جَلِیسِهِ وَ لَا یَأْکُلْ مِنْ ذِرْوَهِ الْقَصْعَهِ فَإِنَّ مِنْ أَعْلَاهَا تَأْتِی الْبَرَکَهُ وَ لَا یَرْفَعُ یَدَهُ وَ إِنْ شَبِعَ فَإِنَّهُ إِذَا فَعَلَ ذَلِکَ خَجِلَ جَلِیسُهُ وَ عَسَی أَنْ یَکُونَ لَهُ فِی الطَّعَامِ حَاجَهٌ.

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: مَا أَکَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی خِوَانٍ وَ لَا فِی سُکُرُّجَهٍ وَ لَا مِنْ خُبْزٍ مُرَقَّقٍ فَقِیلَ لِأَنَسٍ عَلَی مَا إِذَا کَانُوا یَأْکُلُونَ قَالَ عَلَی السُّفْرَهِ(۱).

**[ترجمه]المکارم: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: خوردن در بازار دنائت است، مردی به رسول خدا صلی اللّه علیه و آله گفت: یا رسول اللّه ما می خوریم و سیر نمی شویم، فرمود: شاید جدا جدا می خورید، با هم بخورید و نام خدا ببرید تا برای شما برکت داشته باشد.

ابن عمر روایت می کند که: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: چون سفره برابر کسی گسترند باید از جلو خودش بخورد و از جلو همنشینش بر نگیرد و از سر کاسه نخورد که برکت از آنجا آید، و سیر هم که شد دست نکشد مبادا هم خوراکش شرمنده شود با اینکه هنوز سیر نشده باشد .

از انس است که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله بر خوان و در بشقاب غذا نمی خورد و نان روغنی نمی خورد، به انس گفتند پس بر روی چه غذا می خوردند؟ گفت: روی سفره - . مکارم الاخلاق : ۱۷۲ - .

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه لا آکل فی سکرجه هی بضم السین و الکاف و الراء و التشدید إناء صغیر یؤکل فیه الشی ء القلیل من الأدم و هی فارسیه و أکثر ما یوضع فیه الکوامیخ و نحوها و قال السفره طعام یتخذه المسافر و أکثر ما یحمل فی جلد مستدیر فنقل اسم الطعام إلی الجلد و سمی به انتهی و کأن الخوان کان أکبر أو معمولا من خشب کما عندنا أو سعف فکان الأکابر و الأشراف یأکلون علیه و لذا کان صلی الله علیه و آله یکتفی بالسفره تواضعا و تشبها بالفقراء.

**[ترجمه]در نهایه گفته: سکرجه ظرف کوچکی است که در آن چیز کم از نانخورش را می خورند و آن فارسی است و بیشتر در آن ترشی ومانند آن را قرار می دهند. وسفره واژه ای فارسی است که خوراک مسافر است و بیشتر درپوستی گرد حمل می شد، و نام خوراک به پوست گذاشته شد. پایان. و گویا خوان بزرگتر بوده یا از چوب بوده چنانچه ما می سازیم یا از سعف خرما و اکابر و اشراف بر آن غذا می خوردند و آن حضرت صلی اللّٰه علیه و آله از فروتنی به درگاه خدا اکتفا به همان سفره داشته برای هم رنگی با فقراء.

**[ترجمه]

«۳۹»

حَیَاهُ الْحَیَوَانِ، ذَکَرَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: أَنَّ مَنْ أَکَلَ کَثِیراً وَ خَافَ عَلَی نَفْسِهِ مِنَ التُّخَمَهِ فَلْیَمْسَحْ یَدَهُ عَلَی بَطْنِهِ وَ لْیَقُلِ اللَّیْلَهُ لَیْلَهُ عِیدِی وَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْ سَیِّدِی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِیِّ یَفْعَلُ ذَلِکَ ثَلَاثاً فَإِنَّهُ لَا یَضُرُّهُ الْأَکْلُ وَ هُوَ عَجِیبٌ مُجَرَّبٌ

**[ترجمه]حیات الحیوان: یکی از علماء گفته: هر که پر خورده و از سوء هاضمه نگران است، دست بر شکم خود کشد و گوید: اللَّیْلَهُ لَیْلَهُ عِیدِی وَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْ سَیِّدِی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِیِّ (امشب شب عید من است و وخدا از آقای من ابوعبدالله قرشی راضی باد)تا سه بار این کار کند که خوراکش زیان نرساند و این عجیب است و تجربه شده.

**[ترجمه]

«۴۰»

بِشَارَهُ الْمُصْطَفَی، بِإِسْنَادِهِ عَنْ کُمَیْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: فِی وَصِیَّهٍ

۱- ۱. مکارم الأخلاق: ۱۷۲.

لَهُ قَالَ يَا كُمَيْلُ إِذَا أَكَلْتَ فَطَوِّلْ أَكْلَكَ يَسْتَوْفِ مَنْ مَعَكَ وَ تُرْزَقْ مِنْهُ غَيْرُكَ يَا كُمَيْلُ إِذَا اسْتَوَيْتَ عَلَى طَعَامِكَ فَاحْمَدِ اللَّهَ عَلَى مَا رَزَقَكَ وَ ارْفَعْ بِذَلِكَ صَوْتَكَ لِيَحْمَدَ سِوَاكَ فَيَعْظُمَ بِذَلِكَ أَجْرُكَ يَا كُمَيْلُ لَا تُوقِرْ مَعِدَتَكَ طَعَاماً وَ دَعْ فِيهَا لِلْمَاءِ مَوْضِعاً وَ لِلرِّيحِ مَجَالًا(۱).

**[ترجمه]بشاره المصطفی: امیر المؤمنین علیه السّلام در یک سفارشی فرمود: ای کمیل چون غذا می خوری آن را طولانی کن تا آنان که همراه تواند سیر شوند و از تو روزی ببرند، ای کمیل چون سیر خوردی الحمد للّه بگو بر آنچه روزیت کرده و بلند بگو تا دیگران هم حمد گویند و مزد تو بیش شود، ای کمیل شکمت را پر از خوراک مکن و برای آب در آن جایی بگذار و برای باد مجالی نِه. - . بشاره المصطفی : ۲۹ -

**[ترجمه]

«۴۱»

تُحَفُ الْعُقُولِ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: يَا كُمَيْلُ إِذَا أَكَلْتَ الطَّعَامَ فَسَمِّ بِاسْمِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ دَاءٌ وَ فِيهِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ الْأَسْوَاءِ يَا كُمَيْلُ وَ آكِلْ بِالطَّعَامِ وَ لَا تَبْخَلْ عَلَيْهِ فَإِنَّكَ لَنْ تَرْزُقَ النَّاسَ شَيْئاً وَ اللَّهُ يُجْزِلُ لَكَ مِنَ الثَّوَابِ بِذَلِكَ وَ أَحْسِنْ عَلَيْهِ خُلُقَكَ وَ أَبْسِطْ جَلِيسَكَ وَ لَا تَنْهَرْ خَادِمَكَ يَا كُمَيْلُ إِذَا أَكَلْتَ فَطَوِّلْ أَكْلَكَ لِيَسْتَوْفِيَ مَنْ مَعَكَ وَ يُرْزَقَ مِنْهُ غَيْرُكَ يَا كُمَيْلُ إِذَا اسْتَوْفَيْتَ طَعَامَكَ فَاحْمَدِ اللَّهَ عَلَى مَا رَزَقَكَ وَ ارْفَعْ بِذَلِكَ صَوْتَكَ يَحْمَدْهُ سِوَاكَ فَيَعْظُمُ بِذَلِكَ أَجْرُكَ يَا كُمَيْلُ لَا تُوقِرَنَّ مَعِدَتَكَ طَعَاماً وَ دَعْ فِيهَا لِلْمَاءِ مَوْضِعاً وَ لِلرِّيحِ مَجَالًا وَ لَا تَرْفَعْ يَدَكَ مِنَ الطَّعَامِ إِلَّا وَ أَنْتَ تَشْتَهِيهِ فَإِنْ فَعَلْتَ ذَلِكَ فَأَنْتَ تَسْتَمْرِئُهُ فَإِنَّ صِحَّةَ الْجِسْمِ مِنْ قِلَّهِ الطَّعَامِ وَ قِلَّهِ الْمَاءِ(۲).

**[ترجمه]تحف العقول: امیر المؤمنین فرمود: ای کمیل چون سیر خوری نام کسی را ببر که با نامش هیچ مرضی ضرر نمی رساند ودر آن شفا از هر بدی است ای کمیل خوراک بخوران و دریغ مدار که تو چیزی به مردم روزی ندهی و خداوند ثوابت را شایان کند، با آنان خوش خلق باش و با همنشین خود خوش باش و خدمتکارت را از خود مران ای کمیل چون غذا می خوری آن را طولانی کن تا آنان که همراه تواند سیر شوند و از تو روزی ببرند، ای کمیل چون سیر خوردی الحمد للّه بگو بر آنچه روزیت کرده و بلند بگو تا دیگران هم حمد گویند و مزد تو بیش شود، ای کمیل شکمت را پر از خوراک مکن و برای آب در آن جایی بگذار و برای باد مجالی نِه.دست از خوراک بکش تا هنوز اشتهاء داری که اگر چنین کنی بر تو گوارا باشد زیرا تندرستی از کم خوری است و کم نوشی آب. - . تحف العقول: ۱۷۱ -

**[ترجمه]

«۴۲»

الْعُيُونُ، عَنِ الْمُظَفَّرِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ الْعَيَّاشِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ هِلَالٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: خَمْسٌ لَا أَدَعُهُنَّ حَتَّى الْمَمَاتِ الْأَكْلُ عَلَى

الْحَضِيضِ مَعَ الْعَبِيدِ وَ رُكُوبِيَ الْحِمَارَ مُؤْكَفاً وَ حَلْبِيَ الْعَنْزَ بِيَدِي وَ لُبْسِيَ الصُّوفَ وَ التَّسْلِيمُ عَلَى الصِّبْيَانِ لِتَكُونَ سُنَّةً مِنْ بَعْدِي (۳).

**[ترجمه]العیون: پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله فرمودند که تا بمیرم پنج چیز را ترک نکنم: خوردن روی زمین را با بنده ها و سواری بر الاغ بی زین، و دوشیدن گوسفند به دست خود، و پوشیدن جامه پشمین و سلام کردن به کودکان تا پس از من سنت باشند - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۸۱ - .

**[ترجمه]

«۴۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَيْئَانِ يُؤْكَلَانِ بِالْيَدَيْنِ جَمِيعاً الْعِنَبُ وَ الرُّمَّانُ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند که: دو چیز با هر دودست خورده شوند: انگور و انار. - . المحاسن : ۵۵۶ -

**[ترجمه]

«۴۴»

الْكَافِي، عَنِ الْعِدَّةِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ مُوَفَّقٍ الْمَدِينِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ الْمَاضِي يَوْماً وَ حَبَسَنِي لِلْغَدَاءِ فَلَمَّا جَاءُوا بِالْمَائِدَةِ لَمْ

۱- ۱. بشاره المصطفی ۲۹.

۲- ۲. تحف العقول ۱۷۱.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۸۱.

۴- ۴. المحاسن: ۵۵۶.

يَكُنْ عَلَيْهَا بَقْلٌ فَأَمْسَكَ يَدَهُ ثُمَّ قَالَ لِلْغُلَامِ أَ مَا عَلِمْتَ أَنِّي لَا آكُلُ عَلَى مَائِدَةٍ لَيْسَ فِيهَا خُضْرَةٌ فَأْتِنِي بِالْخُضْرَةِ قَالَ فَذَهَبَ الْغُلَامُ فَجَاءَ بِالْبَقْلِ فَأَلْقَاهُ عَلَى الْمَائِدَةِ فَمَدَّ يَدَهُ فَأَكَلَ (١).

**[ترجمه]الكافی: از جدّ موفق مدینی روایت می كند كه روزی امام موسی كاظم علیه السّلام مرا خواست و برای چاشت خوردن نگه داشت و چون سفره آوردند بر آن سبزی نبود، دست نگهداشت و به غلام فرمود: آیا ندانی من از سفره بی سبزی غذا نخورم، سبزی بیاور، غلام رفت سبزی آورد و روی سفره نهاد و آن حضرت دست به خوراک دراز كرد. - . الكافی ۶ : ۳۶۲ و المحاسن : ۵۰۷ -

**[ترجمه]

باب ۱۸ آخر فی المنع عن نهک العظام و قطع الخبز و اللحم بالسكین

روایات

«۱»

الْكَافِي، عَنِ الْعِدَّةِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: صَنَعَ لَنَا أَبُو حَمْزَةَ طَعَاماً فَلَمَّا حَضَرْنَا رَأَى رَجُلًا يَنْهَكُ عَظْماً فَصَاحَ بِهِ وَ قَالَ لَا تَفْعَلْ فَإِنِّي سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام يَقُولُ لَا تَنْهَكُوا الْعِظَامَ فَإِنَّ فِيهَا لِلْجِنِّ نَصِيباً فَإِنْ فَعَلْتُمْ ذَهَبَ مِنَ الْبَيْتِ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ (٢).

المحاسن، عن محمد بن علی عن محمد بن الهیثم: مثله (٣)

**[ترجمه]الكافی: فضیل روایت می كند كه ابو حمزه برای ما غذایی درست كرد و چون بر سر آن جمع شدیم مردی را دید كه استخوانی را پاک می كرد، به او فریاد كشید مكن كه من شنیدم امام سجاد علیه السّلام می فرمود: استخوانها را پاک نكنید كه بهره پریان در آن ها است و اگر چنین كنید آنچه بهتر از آن است، از خانه برود - .الكافی ۶ : ۳۲۲ - .

المحاسن: مانند حدیث فوق روایت شده است - . المحاسن : ۴۷۲ - .

**[ترجمه]

بیان

یقال نهک من العظام بالغ فی أكله و قال الوالد قدس سره ینهک عظما أی یخرج مخه أو یستأصل لحمه أو الأعم و الظاهر أن الجن یشمون العظم فإذا استقصی لا یبقی شی ء لاستشمامهم فیسرقون من البیت.

**[ترجمه]دندان زدن استخوان مبالغه در خوردن آن است، پدرم- قد- می گفت: مراد از دندان زدن به استخوان: مخ بر آوردن یا ریشه كن كردن گوشت آن است، ظاهر این است كه پریان آن را بو كنند و چون چیزی در آن نماند، چیزی را از

خانه می دزدند.

**[ترجمه]

«۲»

الْكَافِي، بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: تَغَدَّى أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام عِنْدِي فَجِي ءَ بِقَصْعَهٍ وَ تَحْتَهَا خُبْزٌ فَقَالَ أَكْرِمُوا الْخُبْزَ أَنْ يَكُونَ تَحْتَهَا وَ قَالَ لِي مُرِ الْغُلَامَ أَنْ يُخْرِجَ الرَّغِيفَ مِنْ تَحْتِ الْقَصْعَهِ(۴).

**[ترجمه]الکافی: مفضل بن یونس روایت می کند که ابو الحسن علیه السّلام نزد من چاشت خورد و کاسه ای آوردند که نان زیرش بود، فرمود: نان را ارجمند دارید که زیرش باشد و به من فرمود: به غلام بگو نان را از زیرش بیرون آورد - . الکافی ۶ : ۳۰۳ - ۳۰۴ - .

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، بِإِسْنَادِهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَكْرِمُوا الْخُبْزَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا إِكْرَامُهُ قَالَ إِذَا وُضِعَ لَا يُنْتَظَرُ بِهِ غَيْرُهُ (۵).

**[ترجمه]الکافی: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که: نان را گرامی دارید و گفتند: یا رسول اللّه گرامی داشتن آن چیست؟ فرمود: چون جلوی شما نهند چشم به راه چیزی جز آن نمانید - . الکافی ۶ : ۳۰۳ - ۳۰۴ - .

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: لَا تَقْطَعُوا الْخُبْزَ بِالسِّكِّينِ وَ لَكِنِ اكْسِرُوهُ بِالْيَدِ وَ خَالِفُوا الْعَجَمَ (۶).

ص: ۴۲۶

۱- ۱. الکافی: ۶ ر ۳۶۲، و تراه فی المحاسن ۵۰۷ و قد مر فی باب البقول.

۲- ۲. الکافی: ۶ ر ۳۲۲.

۳- ۳. المحاسن: ۴۷۲.

۴- ۴. الکافی: ۶ ر ۳۰۴- ۳۰۳.

۵- ۵. الکافی: ۶ ر ۳۰۴- ۳۰۳.

۶- ۶. الكافى: ۶ ر ۳۰۴- ۳۰۳.

**[ترجمه]الکافی: امام رضا علیه السّلام فرمودند که: نان را با کارد نبرید ولی با دست بشکنید و برخلاف عجم عمل کنید - . الکافی ۶: ۳۰۳ – ۳۰۴ - .

**[ترجمه]

أقول

و قد مر تجویز ذلک عند فقد الإدام و مطلقا و قد مر النهی عن شم الخبز.

**[ترجمه]پیش از این گذشت که چون نان خورش نباشد و بلکه مطلقا جائز است، و نیز گذشت که از بو کردن نان نهی شده است.

**[ترجمه]

«۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ سِجَادَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْوَلِیدِ التَّمِیمِیِّ الْبَصْرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُرَاتِ الْأَزْدِیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ أَنْ یُقْطَعَ اللَّحْمُ عَلَی الْمَائِدَهِ بِالسِّکِّینِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: روایت شده رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نهی کرد که گوشت را سر سفره با کارد ببرند - . المحاسن : ۴۷۱ - ۴۷۲ - .

**[ترجمه]

«۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لَا تَقْطَعُوا اللَّحْمَ بِالسِّکِّینِ عَلَی الْمَائِدَهِ فَإِنَّهُ مِنْ فِعْلِ الْأَعَاجِمِ وَ انْهَشْهُ فَإِنَّهُ أَهْنَأُ وَ أَمْرَأُ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: (پس از نقل آن آورده که) آن را به دندان گیرید که گواراتر و خوشمزه تر است.

**[ترجمه]

بیان

النهش الأخذ بأطراف الأسنان.

**[ترجمه]نهش یعنی گرفتن با دندان

**[ترجمه]

«۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْعَظْمِ أَنْهَكُهُ قَالَ نَعَمْ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: محمّد بن مسلم می گوید از امام محمد باقر علیه السّلام پرسیدم که استخوان را پاک کنم؟ فرمود: آری.
- . المحاسن : ۴۷۱ - ۴۷۲ -

**[ترجمه]

بیان

یمکن حمله علی نهک لا یصل إلی حد الاستئصال مع أن التجویز لا ینافی الکراهه.

**[ترجمه]می شود آن را حمل کرد به پاک کردنی که ریشه کنی نباشد با اینکه تجویز منافات با کراهت ندارد .

**[ترجمه]

باب ۱۹ آخر فی حضور الطعام وقت الصلاه

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ سَمَاعَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الصَّلَاهِ تَحْضُرُ وَقْتَ وَضْعِ الطَّعَامِ قَالَ إِنْ کَانَ فِی أَوَّلِ الْوَقْتِ فَلْیَبْدَأْ بِالطَّعَامِ وَ إِنْ کَانَ قَدْ مَضَی مِنَ الْوَقْتِ شَیْ ءٌ یُخَافُ تَأْخِیرُهُ فَلْیَبْدَأْ بِالصَّلَاهِ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: سماعه روایت می کند که از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم از خوراکی که به هنگام نماز حاضر شده، فرمود: اگر آغاز وقت نماز است به خوراک شروع کن و اگر وقت گذشته و از تاخیر نماز نگرانی نماز را جلو انداز.

**[ترجمه]

بیان

قال فی الدروس و إذا حضر الطعام و الصلاه فالأفضل أن یبدأ بها مع سعه وقتها إلا أن ینتظر غیره و یجب مع ضیقه مطلقا انتهی

و نحوه قال الشيخ فى النهايه و غيره و قال فى السرائر إذا حضر الطعام و الصلاه فالبداءه بالصلاه أفضل إذا كانوا فى أول الوقت فإن كان فى آخر الوقت فذلك هو الواجب لا الأفضل فإن كان هناك قوم ينتظرونه للإفطار معه و كان أول الوقت و هم و هو صائم فالبداءه

۱- ۱. المحاسن: ۴۷۱- ۴۷۲.

۲- ۲. المحاسن: ۴۷۱- ۴۷۲.

۳- ۳. المحاسن: ۴۲۳.

بالطعام أفضل لموافقتهم و إن كان قد تضيق الوقت فلا يجوز إلا الابتداء بالصلاه انتهی.

و قال صاحب الجامع إذا حضر الطعام و الصلاه و لم یغلبه الجوع بدأ بالصلاه و إن غلبه أو حصره من ینتظره بدأ بالطعام فی أول وقتها و بها إذا ضاق.

**[ترجمه]در الدروس گفته: چون خوراك و نماز هر دو فرا رسند، جلوی انداختن نماز بهتر است مگر اینکه شخص دیگری چشم به راه او باشد اما در تنگی وقت جلو انداختن نماز مطلقا واجب است پایان، و شیخ در نهایه و غیر آن این مطلب را گفته، در سرائر گفته: چون خوراك و نماز هر دو رسند پیشداشت نماز بهتر است اگر آغاز وقت نماز باشد و در آخر وقت واجب است نه بهتر و اگر افطار باشد و جمعی روزه دار چشم به راه اویند پیش داشت خوراك بهتر است برای خاطر آنها و اگر وقت نماز تنگ است روا نیست جز خواندن نماز پایان.

مؤلف جامع گفته: چون خوراك و نماز رسند و گرسنگی بر او چیره نباشد، نماز را جلو بینداز و اگر چیره باشد یا چشم به راه دارد در آغاز وقت خوراك را پیش دارد و در پایانش نماز را جلو بینداز.

**[ترجمه]

«۲»

الْإِقْبَالُ، رُوِّینَا بِإِسْنَادِنَا إِلَی عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ مِنْ کِتَابِ الصَّوْمِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: یُسْتَحَبُّ لِلصَّائِمِ إِنْ قَوِیَ عَلَی ذَلِکَ أَنْ یُصَلِّیَ قَبْلَ أَنْ یُفْطِرَ(۱).

**[ترجمه]الاقبال: مستحب است، پیش داشت نماز بر افطار برای کسی که توانا است. - . کتاب الاقبال : ۱۱۲ -

**[ترجمه]

أقول

سیأتی الأخبار فی ذلک فی کتاب الصوم إن شاء الله.

**[ترجمه]اخبار در این باره در کتاب روزه خواهد آمد .

**[ترجمه]

باب ۲۰ أكل الكسره و الفتات و ما یسقط من الخوان

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ: تَعَشَّيْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَتَمَةً فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ عَشَائِهِ حَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ قَالَ هَذَا عَشَائِی وَ عَشَاءُ آبَائِی فَلَمَّا رُفِعَ الْخِوَانُ تَقَمَّمَ مَا سَقَطَ عَنْهُ ثُمَّ أَلْقَاهُ إِلَی فِیهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: داود بن کثیر روایت می کند که: با امام جعفر صادق علیه السّلام شام خوردم و چون تمام کرد فرمود: الحمد للّه این شام من و شام پدرانم است و چون سفره را برداشتند ریزه هایش را برچید و به دهانش انداخت.

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی أُسَامَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنِّی أَجِدُ الشَّیْ ءَ الْیَسِیرَ یَقَعُ مِنَ الْخِوَانِ فَأُعِیدُهُ فَیَضْحَکُ الْخَادِمُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: چیز اندک از خوان افتد و من آن را بازگردانم و خدمتکار بخندد.

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْأَرَّجَانِیِّ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ هُوَ یَأْکُلُ فَرَأَیْتُهُ یَتَتَبَّعُ مِثْلَ السِّمْسِمَهِ مِنَ الطَّعَامِ مَا یَسْقُطُ مِنَ الْخِوَانِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ تَتَبَّعُ مِثْلَ هَذَا قَالَ یَا عَبْدَ اللَّهِ هَذَا رِزْقُکَ فَلَا تَدَعْهُ لِغَیْرِکَ أَمَا إِنَّ فِیهِ شِفَاءً مِنْ کُلِّ دَاءٍ.

قَالَ وَ رَوَاهُ ابْنُ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْأَرَّجَانِی (۴).

**[ترجمه]المحاسن: یکی اصحاب روایت می کند که: نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودم و غذا می خورد و دیدم به اندازه کنجدی خوراک که از خوراک افتد، بر می داشت، گفتم: قربانت به دنبال این روی؟ فرمود: ای بنده خدا این روزی تو است برای دیگری رها نکن، زیرا که در آن درمان هر دردی است، وی روایت دیگری هم آورده است.

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ تَتَبَّعَ مَا یَقَعُ مِنْ مَائِدَتِهِ فَأَکَلَهُ ذَهَبَ عَنْهُ الْفَقْرُ وَ عَنْ وُلْدِهِ وَ وُلْدِ وُلْدِهِ إِلَی السَّابِعِ (۵).

۱- ۱. کتاب الاقبال: ۱۱۲.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۳- ۴۴۴.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۳- ۴۴۴.

۴- ۴. المحاسن: ۴۴۳- ۴۴۴.

۵- ۵. المحاسن: ۴۴۳- ۴۴۴.

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند: هر که ریزه خوانش را دنبال کند و بخورد، فقر و نداری از خودش تا هفت پشتش از میان برود.

**[ترجمه]

«۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: كُلُوا مَا يَسْقُطُ مِنَ الْخِوَانِ فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ بِإِذْنِ اللَّهِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَسْتَشْفِيَ بِهِ.

قَالَ وَ رَوَاهُ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید: هرآنچه را که از خوان می افتد بخورید، زیرا آن درمان هر دردی است به اذن خداوند برای هر کس که بخواهد بدان شفای یابد. - . المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۴۵ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ الْخَثْعَمِيِّ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَجَعَ الْخَاصِرَةِ فَقَالَ عَلَيْكَ بِمَا يَسْقُطُ مِنَ الْخِوَانِ فَكُلْهُ فَفَعَلْتُ ذَلِكَ فَذَهَبَ عَنِّي قَالَ إِبْرَاهِيمُ قَدْ كُنْتُ أَجِدُ فِي الْجَانِبِ الْأَيْمَنِ وَ الْأَيْسَرِ فَأَخَذْتُ ذَلِكَ فَانْتَفَعْتُ بِهِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: عبید اللّه بن صالح خثعمی روایت می کند که: به امام محمد باقر علیه السّلام از درد پهلو نالیدم فرمود: ریزه سفره بخور و خوردم و دردم رفت .

ابراهیم راوی حدیث گفته: در دو سمت راست و چپ خود احساس درد کردم و این درمان را بکار گرفتم و از آن سود بردم. - . المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۴۵ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ عَنِ ابْنِ الْحُرِّ قَالَ: شَكَا رَجُلٌ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَا يَلْقَى مِنْ وَجَعِ الْخَاصِرَةِ فَقَالَ مَا يَمْنَعُكَ مِنْ أَكْلِ مَا يَقَعُ مِنَ الْخِوَانِ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: ابن الحرّ روایت می کند که روزی شخصی نرد امام جعفر صادق از دردی در لگن خود شکایت کرد،

امام فرمودند: چه چیزی تو را از خوردن آنچه از خوان می افتد بازداشته است. - . المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۴۵ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَلَمَّا رُفِعَ الْخِوَانُ تَلَقَّطَ مَا وَقَعَ فَأَكَلَهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ يَنْفِي الْفَقْرَ وَ يُكْثِرُ الْوَلَدَ(۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام در روایت دیگر فرموده: خوردن ریزه سفره فقر را ببرد و فرزندان را افزایش دهد - . المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۴۵ - .

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ: مَنْ أَكَلَ فِي مَنْزِلِهِ طَعَاماً فَسَقَطَ مِنْهُ شَيْ ءٌ فَلْيَتَنَاوَلْهُ وَ مَنْ أَكَلَ فِي الصَّحْرَاءِ أَوْ خَارِجاً فَلْيَتْرُكْهُ لِلطَّيْرِ وَ السَّبُعِ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: معمر بن خلّاد روایت می کند که: شنیدم امام رضا علیه السّلام می فرمود: هر که در خانه اش چیزی خورد ریزه اش را برگیرد و بخورد و اگر در بیابان باشد یا بیرون خانه، ریزه های غذا را برای پرنده و درندگان رها کند. - . المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۴۵ -

**[ترجمه]

بيان

أو خارجا تعميم بعد التخصيص أي خارجا من البيوت و تحت السقوف صحراء كان أو بستانا أو غيرهما.

**[ترجمه]بیرون یعنی بیرون خانه وزیر سقف چه صحرا باشد چه بستان یا غیر آن.

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ يُونُسَ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ وَجَدَ كِسْرَةً فَأَكَلَهَا كَانَتْ لَهُ سَبْعُمِائَةِ حَسَنَةٍ وَ مَنْ وَجَدَهَا فِي قَذَرٍ فَغَسَلَهَا ثُمَّ رَفَعَهَا كَانَتْ لَهُ سَبْعُونَ حَسَنَةً(۶).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید که: هر که تکه نانی یابد و آن را بخورد هفتصد حسنه دارد و هر که آن را در جای پلیدی یابد و بشوید و بردارد هفتاد حسنه دارد. - . المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۴۵ -

**[ترجمه]

بیان

كأن زياده ثواب الأولى على الثانيه بأن الثانيه لم تشتمل على الأكل

۱- ۱. المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۵.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۵.

۳- ۳. المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۵.

۴- ۴. المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۵.

۵- ۵. المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۵.

۶- ۶. المحاسن: ۴۴۴- ۴۴۵.

و إنما هی غسلها و رفعها فقط فلو أكلها كان ثوابه أكثر من الأولی و فی الكافی (۱)

فی الأول كانت له حسنه فلا یحتاج إلی تكلف و یمكن حمل الثانی حینئذ علی الأكل أیضا قال فی الدروس

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: كُلُوا مَا یَسْقُطُ مِنَ الْخِوَانِ بِالْكَسْرِ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ یَنْفِی الْفَقْرَ وَ یُكْثِرُ الْوَلَدَ وَ یَذْهَبُ بِذَاتِ الْجَنْبِ وَ مَنْ وَجَدَ كِسْرَةً فَأَكَلَهَا فَلَهُ حَسَنَةٌ وَ إِنْ غَسَلَهَا مِنْ قَذَرٍ وَ أَكَلَهَا فَلَهُ سَبْعُونَ حَسَنَةً.

و قال یستحب تتبع ما یقع من الخوان فی البیت و تركه فی الصحراء و لو فخذ شاه.

**[ترجمه]فزونی فضل مورد نخست بر دوم برای این است كه در دوم آن را نخورده بلكه تنها برداشته و اگر آن را می خورد ثوابش بیش از اولی است، در كافی - . الكافی ۶ : ۳۰۰ - در باره مورد نخست یک حسنه آمده و نیازی به توجیه ندارد و می شود دومی را حمل بر خوردن كرد. در الدروس گفته: أمیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: هر تكه از سفره بریزد، بخورید كه درمان هر درد است و روایت شده كه فقر را ببرد و فرزند را افزاید و درد پهلو را از بین ببرد، هر كه تكه نانی یابد و بخورد یک حسنه دارد و اگر آلوده باشد و آن را بشوید و بخورد هفتاد حسنه دارد، گفته: مستحب است آنچه زائد سفره است در خانه برگیرند و در بیابان وانهند گرچه یک ران گوسفند باشد.

**[ترجمه]

«۱۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: فِی التَّمْرَهِ وَ الْكِسْرَهِ تَكُونُ فِی الْأَرْضِ مَطْرُوحَهً فَیَأْخُذُهَا إِنْسَانٌ فَیَمْسَحُهَا وَ یَأْكُلُهَا لَا تَسْتَقِرُّ فِی جَوْفِهِ حَتَّی تَجِبَ لَهُ الْجَنَّهُ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید: هر كه خرما یا تكه نانی كه روی زمین افتاده برگیرد و پاک كند و بخورد در درونش جاگیر نشود جز كه بهشت بر او واجب گرد. - . المحاسن :۴۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُوسَی بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدِ بْنِ غَزْوَانَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبِی زِیَادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ وَجَدَ كِسْرَهً أَوْ تَمْرَهً مُلْقَاهً فَأَكَلَهَا لَمْ تَقِرَّ فِی جَوْفِهِ حَتَّی یَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ (۳).

و منه عن النوفلی عن السكونی: مثله (۴).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله می فرماید: هر که یا تکه نان یا دانه خرمایی که روی زمین افتاده برگیرد و پاک کند و بخورد در درونش جاگیر نشود جز که آمرزیده شود - . المحاسن : ۴۴۵ - .

از سکونی هم مانندش آمده است. - . المحاسن :۴۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ یُونُسَ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَیْعٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی عَائِشَةَ فَرَأَی کِسْرَةً کَادَ أَنْ تَطَأَهَا فَأَخَذَهَا وَ أَکَلَهَا وَ قَالَ یَا حُمَیْرَاءُ أَکْرِمِی جِوَارَ نِعْمَهِ اللَّهِ عَلَیْکِ فَإِنَّهَا لَمْ تَنْفِرْ عَنْ قَوْمٍ فَکَادَتْ تَعُودُ إِلَیْهِمْ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: روایت شده که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله نزد عایشه رفت و تکه نانی افتاده بود که نزدیک بود آن را بمالد زیر پایش و آن را برگرفت و خورد و فرمود: ای حمیراء حق همسایگی نعمت خداوند را خوب ادا کن که همانا نعمت خداوند از مردمی نگریزد و به آسانی دوباره به آنها بازگردد - . المحاسن : ۵۸۸ - .

**[ترجمه]

بیان

الحمیراء لقب عائشه.

**[ترجمه]حمیراء لقب عایشه است.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَکَارِمُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِیدِ قَالَ: أَکَلْتُ بَیْنَ یَدَیْ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی علیه السلام حَتَّی إِذَا فَرَغْتُ وَ رُفِعَ الْخِوَانُ ذَهَبَ الْغُلَامُ یَرْفَعُ مَا وَقَعَ مِنْ فُتَاتِ الطَّعَامِ فَقَالَ لَهُ مَا کَانَ فِی الصَّحْرَاءِ فَدَعْهُ وَ لَوْ فَخِذَ شَاهٍ وَ مَا فِی الْبَیْتِ فَتَتَبَّعْهُ وَ الْقُطْهُ (۶).

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۰۰.

۲- ۲. المحاسن: ۴۴۵.

٣- ٣. المحاسن: ٤٤٥.

٤- ٤. المحاسن: ٥٨٨.

٥- ٥. المحاسن: ٤٤٥.

٦- ٦. مكارم الأخلاق ١٦٣.

وَ رَأَى النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ يَلْتَقِطُ نُثَارَهَ الْمَائِدَهِ فَقَالَ صلى الله عليه و آله بُورِكَ لَکَ وَ بُورِکَ عَلَيْکَ وَ بُورِکَ فِيکَ فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ غَيْرِی قَالَ نَعَمْ مَنْ أَکَلَ مَا أَکَلْتَ فَلَهُ مَا قُلْتُ لَکَ وَ قَالَ مَنْ فَعَلَ هَذَا وَقَاهُ اللَّهُ الْجُنُونَ وَ الْجُذَامَ وَ الْبَرَصَ وَ الْمَاءَ الْأَصْفَرَ وَ الْحُمْقَ (۱).

دعوات الراوندی، عن أبی أیوب: مثله

**[ترجمه]المکـارم: محمـد بن الولیـد می گویـد که برابر امام علی النقی علیه السّـلام غـذا خوردم تا دست کشـیدم و خوان را برداشـتند و غلاـم رفت ریزه هـای خـوان را جمـع کرد و برداشت، به او فرمود: آنچه در بیابـان است رهـا کن، گرچه یـک ران گوسفند باشد و آنچه در اتاق باشد دنبال کن و بردار. - . مکارم الاخلاق : ۱۶۳ -

پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله دید ابو ایوب انصاری ریزه های سفره را برمی چیند، به او فرمود برکت برایت با دو برکت بر فرازت آیـد و برکت در تـو باشـد، ابـو ایوب گفت: یـا رسول اللَّه برای غیر من هم چنین است؟ فرمود: آری هر که خورد آنچه تو می خوری، آنچه گفتم از آن اوست، فرمود: هر که این کار کنـد خداونـد او را از دیوانگی و خوره و پیسـی و آب زرد و حماقت حفظ کند. - . مکارم الاخلاق : ۱۶۸ -

دعوات الراوندی، از ابو ایوب مانندش آمده است.

**[ترجمه]

بیان

الفتـات بـالضم مـا تفتت و النثاره بالضم ما تناثر من الشـی ء بورک لک أی فی عمرک و علیک أی فیما أنعم به علیک و فیک أی فی علمک و کمالاتک أو کل منها یعم الجمیع و التکرار للتأکید قال الفیروزآبادی البرکه

محرکه النمـاء و الزیـاده و السـعاده و بـارک الله لـک و فیک و علیک و بارکک و قال الصـفار کغراب الماء الأصـفر یجتمع فی البطن و قال فی بحر الجواهر صفراء یدفع بالإدرار.

**[ترجمه]فتات چیز خرد شده را گویند ونثاره

به چیز پخش شـده گویند برکت بر تو یعنی بر عمرت و بر فرازت یعنی در نعمتت، و در تو یعنی در علم و کمالت، یا هر جمله برهمه این معناهـا دلالـت دارد. و تکرار برای تاکیـد است. فیروزآبادی گفته برکت یعنی رشـد وصـفار آب زردی است که در شکم فراهم گردد و بیمار کند، و در بحر الجواهر گفته: صفرائی است که با بول به در آید.

**[ترجمه]

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، قَالَ وَ قَالَ صلى الله عليه و آله: مَنْ وَجَدَ لُقْمَهً مُلْقَاهً فَمَسَحَ مِنْهَا مَا مُسِحَ وَ غَسَلَ مِنْهَا مَا غُسِلَ ثُمَّ أَكَلَهَا لَمْ تَسْتَقِرَّ فِی جَوْفِهِ حَتَّی یُعْتِقَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ.

وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام: کُلُّ مَا وَقَعَ تَحْتَ مَائِدَتِکَ فَإِنَّهُ یَنْفِی عَنْکَ الْفَقْرَ وَ هُوَ مُهُورُ الْحُورِ الْعِینِ وَ مَنْ أَکَلَهُ حُشِیَ قَلْبُهُ عِلْماً وَ حِلْماً وَ إِیمَاناً وَ نُوراً.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرمود هر که یک لقمه افتاده یافت و آن را خوب پاک کرد و خوب شست و خورد در درونش جا نگیرد جز اینکه خداوند او را از دوزخ آزاد کند.

و به علی علیه السّلام فرمود: آنچه زیر سفره ات بریزد بخور که نداری را از تو ببرد و کابین حور العین باشد. و هر که آن را بخورد دلش از دانش و بردباری و ایمان آکنده شود.

**[ترجمه]

«۱۶»

الدَّعَائِمُ، عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنْ وَجَدَ کِسْرَهَ خُبْزٍ مُلْقَاهً عَلَی الطَّرِیقِ فَأَخَذَهَا فَمَسَحَهَا ثُمَّ جَعَلَهَا فِی کَوَّهٍ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَهً وَ الْحَسَنَهُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا فَإِنْ أَکَلَهَا کَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَتَیْنِ مُضَاعَفَتَیْنِ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: کَانَ أَبِی علیه السلام إِذَا رَأَی شَیْئاً مِنَ الطَّعَامِ فِی مَنْزِلِهِ قَدْ رُمِیَ بِهِ نَقَصَ مِنْ قُوتِهِمْ مِثْلَهُ وَ کَانَ یَقُولُ فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْیَهً کانَتْ آمِنَهً مُطْمَئِنَّهً یَأْتِیها رِزْقُها رَغَداً مِنْ کُلِّ مَکانٍ فَکَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذاقَهَا اللَّهُ لِباسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِما کانُوا یَصْنَعُونَ (۲) قَالَ هُمْ أَهْلُ قَرْیَهٍ کَانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ أَوْسَعَ عَلَیْهِمْ فِی مَعَایِشِهِمْ فَاسْتَخْشَنُوا الِاسْتِنْجَاءَ بِالْحِجَارَهِ وَ اسْتَعْمَلُوا

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۱۶۸.

۲- ۲. سبأ: ۱۱۲.

مِنَ الْخُبْزِ مِثْلَ الْأَفْهَارِ فَكَانُوا يَسْتَنْجُونَ بِهِ فَبَعَثَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ دَوَابَّ أَصْغَرَ مِنَ الْجَرَادِ فَلَمْ تَدَعْ لَهُمْ شَيْئاً خَلَقَهُ اللَّهُ مِنْ شَجَرٍ وَ لَا نَبَاتٍ إِلَّا أَكَلَتْهُ فَبَلَغَ بِهِمُ الْجُهْدُ إِلَى أَنْ رَجَعُوا إِلَى الَّذِی كَانُوا يَسْتَنْجُونَ بِهِ مِنَ الْخُبْزِ فَيَأْكُلُونَهُ.

وَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ: أَنَّهُ دَخَلَ إِلَى الْمَخْرَجِ فَوَجَدَ فِيهِ تَمْرَةً فَنَاوَلَهَا غُلَامَهُ وَ قَالَ لَهُ أَمْسِكْهَا حَتَّى أَخْرُجَ إِلَيْكَ فَأَخَذَهَا الْغُلَامُ فَأَكَلَهَا فَلَمَّا تَوَضَّأَ علیه السلام وَ خَرَجَ قَالَ لِلْغُلَامِ أَيْنَ التَّمْرَةُ قَالَ أَكَلْتُهَا جُعِلْتُ فِدَاكَ قَالَ اذْهَبْ فَأَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ فَقِيلَ لَهُ وَ مَا فِی أَكْلِهِ التَّمْرَةَ مَا يُوجِبُ عِتْقَهُ قَالَ إِنَّهُ لَمَّا أَكَلَهَا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَكَرِهْتُ أَنْ أَسْتَمْلِكَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّه.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام: أَنَّهُ نَظَرَ إِلَى فَاكِهَةٍ قَدْ رُمِيَتْ مِنْ دَارِهِ لَمْ يُسْتَقْصَ أَكْلُهَا فَغَضِبَ وَ قَالَ مَا هَذَا إِنْ كُنْتُمْ شَبِعْتُمْ فَإِنَّ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ لَمْ يَشْبَعُوا فَأَطْعِمُوهُ مَنْ يَحْتَاجُ إِلَيْهِ.

وَ عَنْهُ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: التَّمْرَةُ أَوِ الْكِسْرَةُ تَكُونُ فِی الْأَرْضِ مَطْرُوحَةً فَيَأْخُذُهَا الْإِنْسَانُ فَيَمْسَحُهَا وَ يَأْكُلُهَا فَلَا تَسْتَقِرُّ فِی جَوْفِهِ حَتَّى تَجِبَ لَهُ الْجَنَّةُ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَبِی عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیه السلام إِذَا رَأَى شَيْئاً مِنَ الْخُبْزِ فِی مَنْزِلِهِ مَطْرُوحاً وَ لَوْ قَدْرَ مَا تَجُرُّهُ النَّمْلَةُ نَقَصَ قُوتَ أَهْلِهِ بِقَدْرِ ذَلِكَ (١).

**[ترجمه]الدعائم: علی علیه السّلام می فرماید: هر که لقمه افتاده بر زمین را بردارد و خوب پاک کند و در شکاف دیوار قرار دهد، خداوند برایش یک حسنه نویسد و یک حسنه ده برابر باشد و اگر آن را بخورد خدا برایش دو حسنه مضاعف نویسد.

و از جعفر بن محمّد علیه السّلام روایت شده است که چون خوراک مانده ای در خانه اش می دید از خوراکشان به اندازه آن می کاست و می فرمود در باره سخن خدا «و خدا شهری را مثل زده است که امن و امان بود [و] روزیش از هر سو فراوان می رسید، پس [ساکنانش] نعمتهای خدا را ناسپاسی کردند، و خدا هم به سزای آنچه انجام می دادند، طعم گرسنگی و هراس را به [مردم] آن چشانید - . النحل / ۱۱۲ - » آنان مردم روستایی بودند که خداوند در زندگیشان فراخی داده بود و پاک کردن خود را با سنگ، ناهموار شمردند و از نان مانند قلوه سنگ ساختند و با آن خود را پاک می کردند، و خدا بر آن ها جانورانی خردتر از ملخ برانگیخت که هر چیزی را که خدا آفریده بود از درخت و گیاه همه را خوردند و بینوائی آن ها به جائی رسید که به نان هایی که خود را پاک کرده بودند، رو آوردند و آن را می خوردند.

از علی بن الحسین علیه السّلام روایت شده است که به مستراح رفت و در آنجا یک دانه خرما یافت و آن را به غلامش داد و فرمود آن را نگهدار تا بیرون آیم و آن را خورد و چون آن حضرت خود را شست و بیرون آمد فرمود کجا است آن خرما؟ گفت: آن را خوردم قربانت شوم، فرمود: برو که تو برای خدا آزادی، گفتند: چه اثری در خوردن این خرما بود که او را آزاد کردی؟ فرمود: چون آن را خورد بهشت بر او واجب شد و نخواستم مالک کسی باشم که بهشتی است،

و از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده است که نگاه کرد که به یک میوه نیم خورده که از خانه اش دور افکندند، خشم کرد و فرمود: این چه کاری است اگر خود سیر شدید بسیاری مردم سیر نباشند آن را به آنها بخورانید که نیازمند آنند.

فرمود: خرما یا تکه نان که بر زمین افتاده و کسی آن را برگیرد و پاک کند و بخورد به محض اینکه در درونش جاگیرد، بهشت بر او واجب شود.

امام محمد باقر علیه السّلام می فرماید که: چون پدرم علی بن الحسین علیه السّلام می دید نانی در خانه اش افتاده گرچه به اندازه دم کش مورچه ای بود از قُوت خاندانش به اندازه آن می کاست - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۱۴ - ۱۱۵ - .

**[ترجمه]

«۱۷»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَهِ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ وَجَدَ كِسْرَةً أَوْ تَمْرَةً فَأَكَلَهَا لَمْ يُفَارِقْ جَوْفَهُ حَتَّى يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ (۲).

**[ترجمه]محاسن الصدوق: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید: هر که تکه ای نان یا خرما یابد و آن را بخورد، از درونش جدا نشود تا خداوند او را بیامرزد - .امالی الصدوق : ۱۸۰ - .

**[ترجمه]

«۱۸»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنْ ثَوْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ: أَكْلُ مَا يَسْقُطُ مِنَ الْخِوَانِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ الْخَبَرَ(۳).

ص: ۴۳۲

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۱۴- ۱۱۵.

۲- ۲. أمالی الصدوق ۱۸۰.

۳- ۳. الخصال ۵۰۴.

**[ترجمه]الخصال: أمیر المؤمنین علیه السّلام می فرماید که: خوردن آنچه از سفره ریخته، روزی را افزایش می دهد. - . الخصال : ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، فِی الْأَرْبَعِمِائَهِ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کُلُوا مَا یَسْقُطُ مِنَ الْخِوَانِ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ مِنْ کُلِّ دَاءٍ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ یَسْتَشْفِیَ بِهِ (۱).

**[ترجمه]الخصال: در حدیث اربعمائه أمیر المؤمنین علیه السّلام فرمود:هر چه را که از سفره افتاده، بخورید که درمان هر درد است به فرمان خداوند عز و جل برای هر که از آن درمان جوید. - . الخصال : ۶۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۰»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الَّذِی یَسْقُطُ مِنَ الْمَائِدَهِ مُهُورُ الْحُورِ الْعَیْنِ (۲).

الصحیفه، عنه علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]العیون: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله می فرماید که: ریخته های سفره کابین حور العین باشند - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۳۴ - ،

در صحیفه مانندش آمده است - . صحیفه الرضا : ۹ - .

**[ترجمه]

«۲۱»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الْمُتَقَدِّمَهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام: أَنَّهُ دَخَلَ الْمُسْتَرَاحَ فَوَجَدَ لُقْمَهً مُلْقَاهً فَدَفَعَهَا إِلَی غُلَامٍ لَهُ فَقَالَ یَا غُلَامُ اذْکُرْنِی بِهَذِهِ اللُّقْمَهِ إِذَا خَرَجْتُ فَأَکَلَهَا الْغُلَامُ فَلَمَّا خَرَجَ الْحُسَیْنُ علیه السلام قَالَ یَا غُلَامُ اللُّقْمَهُ قَالَ أَکَلْتُهَا یَا مَوْلَایَ قَالَ أَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ قَالَ لَهُ رَجُلٌ أَعْتَقْتَهُ یَا سَیِّدِی قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ جَدِّی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ مَنْ وَجَدَ لُقْمَهً فَمَسَحَ مِنْهَا أَوْ غَسَلَ مِنْهَا ثُمَّ أَکَلَهَا لَمْ تَسْتَقِرَّ فِی جَوْفِهِ إِلَّا أَعْتَقَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ وَ لَمْ أَکُنْ أَسْتَعْبِدُ رَجُلًا أَعْتَقَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ(۴).

صحیفه الرضا، عنه عن آبائه علیهم السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]العیون: روایت شده که حسین بن علی علیه السّلام وارد مستراح شد و لقمه ای دید افتاده و آن را به غلامش داد و فرمود: ای غلام چون درآیم این لقمه را یادم بنداز، و غلام آن را خورد، و چون بیرون آمد فرمود: ای غلام لقمه کجاست؟ گفت: آن را خوردم ای آقای من، فرمود: تو در راه خدا آزادی، مردی گفت: او را آزاد کردی؟ فرمود:آری شنیدم جدّم رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله می فرمود: هر که لقمه ای یابد و پاکش کند یا بشوید و بخورد در درونش جا نکند جز اینکه خداوند تبارک و تعالی از دوزخش آزاد کند و من به بندگی نگیرم کسی را که خداوند از دوزخ آزاد کرده است - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۴۳ - .

در صحیفه رضا مانندش آمده است. - . الصحیفه : ۳۴ و ۳۵ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیه السلام سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: مَنْ وَجَدَ لُقْمَةً فَمَسَحَ مِنْهَا أَوْ غَسَلَ مَا عَلَيْهَا ثُمَّ أَكَلَهَا لَمْ تَسْتَقِرَّ فِي جَوْفِهِ إِلَّا أَعْتَقَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ(۶).

**[ترجمه]العیون: امام حسین علیه السّلام فرمودند: شنیدم جدّم رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله می فرمود: هر که لقمه ای یابد و پاکش کند یا بشوید و بخورد، در درونش جا نکند جز اینکه خداوند تبارک و تعالی از دوزخش آزاد کند - . این مطلب را نه در منبع چاپ شده یافتم و نه در نسخه خطی که در دست است. - .

**[ترجمه]

باب ۲۱ فضل سؤر المؤمن

روایات

«۱»

ثَوَابُ الْأَعْمَالِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ رَفَعَهُ قَالَ: مَنْ شَرِبَ سُؤْرَ أَخِيهِ

۱- ۱. الخصال ۶۱۳.

۲- ۲. عیون الأخبار ۲ ر ۳۴.

۳- ۳. صحیفه الرضا ۹.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲ ر ۴۳.

۵- ۵. الصحیفه ۳۴ و ۳۵.

۶- ۶. لم نجده فی المصدر المطبوع و النسخه المخطوطه أیضا خالیه منه.

الْمُؤْمِنِ تَبَرُّكاً بِهِ خَلَقَ اللَّهُ مِنْهُ مَلَكاً يَسْتَغْفِرُ لَهُمَا حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ(۱).

السرائر، عن السياری: مثله (۲)

الاختصاص، عن أمير المؤمنين عليه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: محمّد بن اسماعيل روايت می كند كه: هر كه دم خورده برادر مؤمنش را برای تبرک بنوشد ، خداوند از آن فرشته ای آفريند كه برای هر دو آمرزش خواهد تا رستاخيز برپا شود. - . ثواب الاعمال: ۱۸۱ -

السرائر: مانندش روايت شده است. در اختصاص از امير المؤمنين عليه السّلام نيز مانندش آمده است - . ثواب الاعمال: ۱۸۱ - .

**[ترجمه]

«۲»

ثَوَابُ الْأَعْمَالِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: فِی سُؤْرِ الْمُؤْمِنِ شِفَاءٌ مِنْ سَبْعِينَ دَاءً(۴).

الاختصاص، عن أمير المؤمنين عليه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند كه: در دمخورده مؤمن درمان از هفتاد درد است. - . ثواب الاعمال: ۱۸۱ -

الاختصاص: مانندش روايت شده است. - . الاختصاص : ۱۸۹ -

**[ترجمه]

باب ۲۲ غسل الفم بالأشنان و غيره

روايات

«۱»

الْعُيُونُ، وَ الْعِلَلُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الْكُمُنْدَانِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِی عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: إِنَّمَا يُغْسَلُ بِالْأُشْنَانِ خَارِجُ الْفَمِ فَأَمَّا دَاخِلُ الْفَمِ فَلَا يَقْبَلُ الْغَمَرَ(۶).

**[ترجمه]العيون و العلل: امام رضا عليه السّلام می فرمايد كه: همانا با اشنان بيرون دهان را شويند چون درونش آلوده نباشد. - . عيون اخبار الرضا ۱ : ۲۷۳، علل الشرايع ۱ : ۲۶۸ -

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ نَادِرٍ الْخَادِمِ قَالَ: كَانَ علیه السلام إِذَا تَوَضَّأَ بِالْأُشْنَانِ أَدْخَلَهُ فِی فِیهِ فَتَطَعَّمَ بِهِ ثُمَّ یَرْمِی بِهِ (۷).

و منه عن نوح بن شعیب عن نادر: مثله (۸)

**[ترجمه]المحاسن: نادر خادمتکار روایت می کند که چون آن حضرت علیه السّلام با اشنان دست می شست، آن را به دهان فرو می کرد و می چشید، سپس آن را دور می انداخت. - . المحاسن : ۵۶۴ -

حدیث فوق از نوح بن شعیب هم روایت شده است - . المحاسن :۴۶۶ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس طعم کعلم طعما بالضم ذاق کتطعم.

**[ترجمه]فی القاموس طعم کعلم طعما بالضم ذاق کتطعم.

**[ترجمه]

«۳»

الْخِصَالُ،(۹)

عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِی الْخَزْرَجِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الزِّبْرِقَانِ عَنْ فُضَیْلِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ

۱- ۱. ثواب الأعمال ۱۸۱.

۲- ۲. السرائر ۳۷۶.

۳- ۳. الاختصاص ۱۸۹.

۴- ۴. ثواب الأعمال ۱۸۱.

۵- ۵. الاختصاص ۱۸۹.

۶- ۶. عيون الأخبار ۱ ر ۲۷۳، علل الشرائع ۱ ر ۲۶۸.

۷- ۷. المحاسن ۵۶۴.

۸- ۸. المحاسن ۴۶۶.

۹- ۹. الخصال ۶۳.

عليه السلام يَقُولُ: اتَّخِذُوا فِی أَشْنَانِکَمُ السُّعْدَ فَإِنَّهُ یُطَیِّبُ الْفَمَ وَ یَزِیدُ فِی الْجِمَاعِ.

دعوات الراوندی، عنه علیه السلام: مثله المحاسن، عن أبی الخزرج الحسن بن الزبرقان: مثله (۱) الکافی، عن العده عن أحمد بن أبی عبد الله عن أبی الخزرج الحسن بن الزبرقان الأنصاری عن الفضیل بن عثمان عن أبی عزیز المرادی خال أمی: قال سمعت و ذکر مثله (۲).

**[ترجمه]الخصال - . الخصال: ۶۳ - : فضیل بن عثمان روایت می کند که: شنیدم امام جعفر صادق علیه السّلام می فرمود: برای دندان شوئی سُعد برگیرید که دهان را خوشبو کند و بر جماع افزاید.

در المحاسن نیز مانندش روایت شده است - . المحاسن : ۴۶۶ - .

در دعوات راوندی نیز مانند حدیث فوق روایت شده است.

در الکافی نیز مانندش آمده است - . الکافی ۶ : ۳۷۸ - ۳۷۹ - .

**[ترجمه]

«۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ علیه السلام إِنَّا نَأْکُلُ الْأُشْنَانَ فَقَالَ کَانَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام إِذَا تَوَضَّأَ ضَمَّ شَفَتَیْهِ وَ فِیهِ خِصَالٌ تُکْرَهُ إِنَّهُ یُورِثُ السِّلَّ وَ یَذْهَبُ بِمَاءِ الظَّهْرِ وَ یُوهِنُ الرُّکْبَتَیْنِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: سعد بن سعد روایت می کند که: به ابو الحسن(امام رضا) علیه السّلام گفتم ما اشنان را بخوریم، فرمود: چون ابو الحسن(موسی کاظم) علیه السّلام با آن دست و رو می شست دو لبش را می بست، زیرا اثرهای بد دارد: سل آورد و منی را ببرد و زانوها را سست کند. - . الکافی ۶ : ۳۷۸ - ۳۷۹ -

**[ترجمه]

بیان

أبو الحسن الأول هو الثانی و الثانی هو الأول و المعنی أنه علیه السلام کان إذا غسل یده و فمه بالأشنان بعد الطعام غسل خارج فمه و ضم شفتیه لئلا یدخل فمه شیء فهو موافق للخبر الأول لکنه ینافی الخبر الثانی و یمکن حمله علی أن الرضا علیه السلام قد کان یدخله فمه من غیر أن یبتلعه و الکاظم علیه السلام لا یدخله فمه أصلا أو غالبا و حمل هذا الخبر علی ضم الشفتین بعد الإدخال فی غایه البعد.

**[ترجمه]ابو الحسن يکم دومی است که امام رضا علیه السّلام است و ابو الحسن دوم امام هفتم است که ابو الحسن يکم است و مقصود اين است که بعد از خوراک بيرون دهان را با اشنان می شست و لب ها را می بست تا به دهنش داخل نرود و موافق خبر يکم است و مخالف خبر دوّم و می شود تعبيرش کرد به اينکه امام رضا عليه السّلام آن را به دهان می برد و فرو نمی داد و امام هفتم آن را به دهان هم نمی برد و حمل اين خبر بر بستن لب ها پس از در آوردن اشنان در دهان بسيار بعيد است.

**[ترجمه]

«۵»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عليه السلام قَالَ: مَنِ اسْتَنْجَى بِالسُّعْدِ بَعْدَ الْغَائِطِ وَ غَسَلَ بِهِ فَمَهُ بَعْدَ الطَّعَامِ لَمْ تُصِبْهُ عِلَّةٌ فِي فَمِهِ وَ لَا يَخَافُ شَيْئاً مِنْ أَرْيَاحِ الْبَوَاسِيرِ(۴).

**[ترجمه]الکافی: امام موسی کاظم عليه السّلام فرمودند: هر کس که پس از غائط با سعد خود را شويد و پس از خوراک دهان را، به دردهای دهان دچار نشود و از بادهای بواسير در امان باشد - . الکافی ۶ : ۳۷۸ - ۳۷۹ - .

**[ترجمه]

بيان

کأنه على اللف و النشر المشوش فعدم إصابه العله فی الفم لغسل الفم و عدم خوف الأرياح للاستنجاء و إن احتمل تأثير كل منهما فی كل منهما و قد مضت الأخبار فی تداوی علل الأسنان بالسعد و قال الشهيد رحمه الله فی الدروس غسل الفم بالسعد بضم السين بعد الطعام يذهب علل الفم و يذهب بوجع الأسنان.

۱- ۱. المحاسن ۴۶۶.

۲- ۲. الكافی ۶ ر ۳۷۸- ۳۷۹.

۳- ۳. الكافی ۶ ر ۳۷۸- ۳۷۹.

۴- ۴. الكافی ۶ ر ۳۷۸- ۳۷۹.

**[ترجمه]یعنی بهداشت دهان به خاطر شستشوی آن است و و عدم ترس از بادهای بواسیر به سبب شستن پائین است با اشنان و ممکن است که هر دو عمل در هر دو اثر داشته باشند، و اخباری در باره درمان دردهای انسان با سعد پیش از این بیان شد، شهید در دروس گفته: شستن دهان با سعد بضم سین پس از خوراک دردهای دهان و دندان را از بین می برد .

**[ترجمه]

باب ۲۳ الخلال و آدابه و أنواع ما يتخلل به

روايات

«۱»

الْمَكَارِمُ، مِنْ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ عَنْ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: نَقُّوا أَفْوَاهَكُمْ بِالْخِلَالِ فَإِنَّهُ مَسْكَنُ الْمَلَكَيْنِ الْحَافِظَيْنِ الْكَاتِبَيْنِ وَ إِنَّ مِدَادَهُمَا الرِّيقُ وَ قَلَمَهُمَا اللِّسَانُ وَ لَيْسَ شَيْ ءٌ أَشَدَّ عَلَيْهِمَا مِنْ فَضْلِ الطَّعَامِ فِي الْفَمِ.

وَ مِنْ رَوْضَهِ الْوَاعِظِينَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: التَّخَلُّلُ بِالطَّرْفَاءِ يُورِثُ الْفَقْرَ.

مِنْ كِتَابِ طِبِّ الْأَئِمَّهِ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: لَا تَخَلَّلُوا بِعُودِ الرُّمَّانِ وَ لَا بِقَضِيبِ الرَّيْحَانِ فَإِنَّهُمَا يُحَرِّكَانِ عِرْقَ الْجُذَامِ قَالَ وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَتَخَلَّلُ بِكُلِّ مَا أَصَابَ إِلَّا الْخُوصَ وَ الْقَصَبَ.

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: رَحِمَ اللَّهُ الْمُتَخَلِّلِينَ مِنْ أُمَّتِي فِي الْوُضُوءِ وَ الطَّعَامِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: تَخَلَّلُوا عَلَى أَثَرِ الطَّعَامِ فَإِنَّهُ مَصَحَّهٌ لِلْفَمِ وَ النَّوَاجِذِ وَ يَجْلِبُ الرِّزْقَ عَلَى الْعَبْدِ.

وَ رَوَى مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الدَّارِيُّ يَرْفَعُ الْحَدِيثَ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ تَخَلَّلَ بِالْقَصَبِ لَمْ تُقْضَ لَهُ حَاجَهٌ سَبْعَهَ أَيَّامٍ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: لَا تَخَلَّلُوا بِالْقَصَبِ فَإِنْ كَانَ وَ لَا مَحَالَهَ فَلْتُنْزَعِ اللِّيطَهُ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ أَنْ يُتَخَلَّلَ بِالرُّمَّانِ وَ الْقَصَبِ وَ قَالَ هُمَا يُحَرِّكَانِ عِرْقَ الْآكِلَهِ.

وَ عَنِ الْكَاظِمِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: تَخَلَّلُوا فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْ ءٌ أَبْغَضَ إِلَى الْمَلَائِكَهِ مِنْ أَنْ يَرَوْا فِي أَسْنَانِ الْعَبْدِ طَعَاماً.

وَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: حَبَّذَا الْمُتَخَلِّلُ مِنْ أُمَّتِي.

وَ عَنْهُ صلى الله عليه و آله: مَنِ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ مَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ وَ مَنْ لَا فَلَا حَرَجَ وَ مَنِ اكْتَحَلَ فَلْيُوتِرْ مَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ وَ مَنْ لَا فَلَا حَرَجَ وَ مَنْ أَكَلَ فَمَا تَخَلَّلَ فَلَا يَأْكُلْ وَ مَا لَاثَ بِلِسَانِهِ فَلْيَبْتَلِعْ (۱).

**[ترجمه]المکارم: پیغمبر صلّی الله علیه و آله می فرماید: که دهانتان را با خلال پاک کنید زیرا جایگاه دو فرشته نگهبان و نویسنده است، راستی که مرکب آن ها آب دهن است. و خانه شان زبان و چیزی بر آن ها سخت تر از ته مانده خوراک دهن نیست، .

روضه الواعظین: از علی علیه السّلام که خلال با گز سبب نداری است،

طب الائمه: امام رضا علیه السّلام فرمود: با چوب انار و ساقه ریحان خلال نکنید که رگ خوره را بجنبانند، گوید: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله به هر چه خلال می کرد جز برگ خرما و نی، فرمود: رحمت کند خدا خلال کننده های امتم را برای وضو و خوراک.

امام صادق علیه السّلام فرمودند که: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: به دنبال خوراک خلال کنید که بهداشت دهان و دندان است و مایه افزایش روزی برای بندگان.

محمّد بن حسن دارمی روایتی را ذکر کرده تا فرمود: هر که بانی خلال کند هفت روز حاجتش برآورده نشود.

امام صادق علیه السّلام می فرماید که: با نی خلال نکنید و اگر ناچار باشید پوسته آن را پاک کنید پیغمبر منع کرده از خلال انار و نی و فرموده رگ خوره را برانگیزند.

امام کاظم علیه السّلام فرمود: خلال کنید زیرا چیزی نزد فرشته ها ناپسند تر از دیدار خوراک میان دندان بنده ها نیست .

انس روایت می کند که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود خوشا و آفرین بر خلال کنان امتم. و فرمود: هر که عود سوزاند، باکی ندارد و هر که کاری کند خوب انجام دهد، و هر که با زبان خوراک دهانش را جمع کند و بخورد مشکلی ندارد، هر که سرمه کشد، اشکالی بر او وارد نیست، هر که چیزی را با خلال درآورد، به دور اندازد. اما هر چه با زبانش فراهم سازد باید به گلو فرو برد.

**[ترجمه]

بیان

الطرفاء بالفتح شجر یقال لها بالفارسیه گز.

ص: ۴۳۶

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۱۷۵- ۱۷۷.

و فی القاموس الطرفاء شجر و هی أربعه أصناف منها الأثل و قال الخوص بالضم ورق النخل و کان التخلل فی الوضوء هو إیصال الماء إلی ما یجب إیصاله إلیه من تحت بعض الشعور و بین الأصابع و اللیطه بالکسر قشر القصبه کما فی القاموس و قال اللوث لوک الشی ء فی الفم و قال اللوک أهون المضغ أو مضغ صلب و علک الشی ء و قد لاک الفرس اللجام انتهی و فی أخبار العامه و ما لاک بلسانه.

قال الطیبی فیه ما تخلل فلیلفظ و ما لاک فلیأکل أی ما أخرجه من الأسنان بالخلال فلیلفظ فإنه ربما یخرج به دم و ما أخرجه بلسانه فلیبلع و إن تیقن بالدم حرم و قال غیره منهم من یستحب لفظ ما أخرج من بین أسنانه بعود لما فیه من الاستقذار و ابتلاع ما أخرج بلسانه و یحتمل أن یرید بما لاک ما بقی من آثار الطعام علی لحم الأسنان و سقف الحلق و أخرجه بإداره لسانه و یرمی ما بین الأسنان مطلقا لأنه حصل تغییر ما انتهی و قد مضی الکلام فیه.

و من اللطائف أن بعض الحکام قال لشاعر لا فرق بیننا و بینکم فإنکم تأخذون أموال الناس جبرا باللسان و نحن نأخذها بالخشب فأجابه بأن ما یخرج باللسان حلال و ما أخرج بالخشب یعنی الخلال حرام.

**[ترجمه]طرفاء درختی است که در فارسی بدان گز گویند.و در قاموس گفته درختی است که چهار نوع است که یک نوع آن اثل است .و خوص به برگ نخل گویند.و تخلل در وضو یعنی رساندن آب به هر جای وضو که نیاز است مانند زیر موها ولای انگشتان.و لیطه به پوست نی گویند.و لوث جویدن چیزی در دهان است و می گوید لوک راحت ترین جویدن با جویدن سخت است. در اخبار عامه آمده است که در مورد «و ما لاک بلسانه» طیبی گفته در حدیث است که آنچه خلال کند دور افکند و آنچه با زبان بالا آید، بخورد، یعنی هر چه با خلال برآورد دور افکند چه بسا که خون آلود باشد و اگر با زبان درآورد فرو دهد و اگر یقین دارد که خون آلوده است، حرام است، دیگری گفته: مستحب است آنچه میان دندانها می ماند با چوبکی درآورد چون پلید است و آنچه با زبان بیرون آورد بخورد، و بسا مقصود از آنچه لاید، ماندۀ خوراک بر گوشت دندانها و سقف حلق است و جمع آوری آن با زبان که می توان فرو داد و آنچه میان دندانها است مطلقا باید دور انداخت چون دگرگون شده، و سخن در باره اش گذشت.

در لطیفه ها آمده است که: حاکمی به یک شاعر گفت ما از شما جدا نیستیم چون شما مال دیگران را با زبان ستانید و ما به زور چوب و او پاسخش داد که آنچه با زبان برآید حلال است و آنچه بچوب درآید حرام است.

**[ترجمه]

«۲»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام: عَلَیْکَ بِالْخِلَالِ فَإِنَّهُ یَذْهَبُ بِالْبَادجنام وَ لَا تَتَخَلَّلْ بِالْقَصَبِ وَ لَا بِالْآسِ وَ لَا بِالرُّمَّانِ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: بر شما باد خلال دندان، چون بادجنام را ببرد و با نی و آس و انار خلال مکن.

**[ترجمه]

بیان

البادجنام كأنه معرب بادشنام و هو على ما ذكره الأطباء حمره منكره تشبه حمره من يبتدئ به الجذام و يظهر على الوجه و على الأطراف خصوصا فى الشتاء و فى البرد و ربما كان معه قروح.

**[ترجمه]بادجنام گويا معرّب باد شنام است و آن به تفسير پزشكان سرخى بدنمائى است كه در آغاز خوره بر چهره نمايان شود و بر اندام بويژه در زمستان و در سرما و بسا به همراه زخم باشد .

**[ترجمه]

«۳»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْيَقْطِينِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عليه السلام: لَا تَتَخَلَّلُوا بِعُودِ الرَّيْحَانِ وَ لَا بِقَضِيبِ الرُّمَّانِ فَإِنَّهُمَا يُهَيِّجَانِ عِرْقَ الْجُذَامِ (۱).

ص: ۴۳۷

۱- ۱. أمالى الصدوق ۲۳۶.

المحاسن، عن اليقطيني: مثله (۱) و منه عن اليقطيني عن الدهقان عن إبراهيم بن عبد الحميد عن أبي الحسن عليه السلام: مثله (۲) الخصال، عن أبيه عن سعد بن عبد الله عن اليقطيني: مثله (۳) العلل، بهذا الإسناد الثاني عن درست عن إبراهيم بن عبد الحميد عن أبي الحسن عليه السلام: مثله (۴).

**[ترجمه]مجالس الصدوق: اما جعفر صادق عليه السّلام مى فرمايد: با چوب ريحان و انار خلال نكنيد زيرا اين دو رگه هاى خوره را مى جنبانند - . امالى الصدوق: ۲۳۶ - .

در المحاسن نيز مانند آن روايت شده است - . المحاسن: ۵۶۴ - .

در الخصال نيز مانند آن آمده است - . الخصال: ۶۳ - .

**[ترجمه]

«۴»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَبِي صَفِيَّةَ عَنْ ثَوْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: التَّخَلُّلُ بِالطَّرْفَاءِ يُورِثُ الْفَقْرَ الْخَبَرَ(۵).

**[ترجمه]الخصال: امير المؤمنين عليه السّلام مى فرمايد كه: خلال با چوب گز مايه فقر است - . - .

**[ترجمه]

«۵»

صَحِيفَةُ الرِّضَا، بِالْإِسْنَادِ عَنْهُ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَأْمُرُنَا إِذَا تَخَلَّلْنَا أَنْ لَا نَشْرَبَ الْمَاءَ حَتَّى نُمَضْمِضَ ثَلَاثاً(۶).

**[ترجمه]صحيفه الرضا: امام حسين عليه السّلام فرمودند: امير المؤمنين عليه السّلام پيوسته به ما مى فرمود: چون خلال كنيم آب ننوشيم تا سه بار آب در دهن گردانيم و آن را بشوئيم - . - .

**[ترجمه]

«۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: يَا فَضْلُ أَدِرْ لِسَانَكَ فِي فَمِكَ فَمَا تَبِعَ لِسَانَكَ فَكُلْهُ إِنْ شِئْتَ وَ مَا اسْتَكْرَهْتَهُ بِالْخِلَالِ فَالْفِظْهُ (۷).

**[ترجمه]المحاسن: فضل بن یونس روایت می کنـد که امام علی علیه السّـلام فرمود: ای فضل زبانت را در دهانت بچرخان و هر چه فراهم کردی اگر خواستی، فرو ببر و آنچه به زور خلال درآوردی، به دور انداز.

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْفَضْلِ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: یَا فَضْلُ کُلْ مَا فِی اللَّهَوَاتِ وَ الْأَشْدَاقِ وَ لَا تَأْکُلْ مَا بَیْنَ أَضْعَافِ الْأَسْنَانِ (۸).

**[ترجمه]المحاسن: امام علی علیه السّـلام فرمود: ای فضل آنچه در ملاذه و لابلای دنـدان است، بخور و آنچه میان دنـدان ها است نخور.

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِیدٍ الْمَدَائِنِیِّ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ

۱- ۱. المحاسن ۵۶۴.

۲- ۲. المحاسن ۵۶۴.

۳- ۳. الخصال ۶۳.

۴- ۴. علل الشرائع ۲ ر ۲۲۰.

۵- ۵. الخصال ۵۰۵ فی حدیث.

۶- ۶. الصحیفه: ۳۷.

۷- ۷. المحاسن ۴۵۱ فی حدیث.

۸- ۸. المحاسن ۴۵۱ فی حدیث.

عَنِ الصَّبَّاحِ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: شَكَتِ الْكَعْبَةُ إِلَى اللَّهِ مَا تَلْقَى مِنْ أَنْفَاسِ الْمُشْرِكِينَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهَا أَنْ قِرِّی كَعْبَةُ فَإِنِّی أُبْدِلُكِ بِهِمْ قَوْماً يَتَخَلَّلُونَ بِقُضْبَانِ الشَّجَرِ فَلَمَّا بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله أَوْحَى إِلَيْهِ مَعَ جَبْرَائِيلَ علیه السلام بِالسِّوَاكِ وَ الْخِلَالِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که خانه کعبه از گند نفس بت پرست ها به خدا نالید و خدایش وحی کرد ای کعبه برجا باش، بجایشان مردمی به تو دهم که با شاخه های درخت خلال کنند و چون خداوند محمّد صلی اللّٰه علیه و آله را برانگیخت جبرئیل را با دستور به مسواک و خلال به سوی او فرو فرستاد.

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: نَزَلَ جِبْرِيلُ بِالسِّوَاكِ وَ الْخِلَالِ وَ الْحِجَامَةِ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: جبرئیل مسواک و خلال و حجامت را فرود آورد

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نَزَلَ عَلَيَّ جَبْرَئِيلُ بِالْخِلَالِ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلّی اللّٰه علیه و آله فرمود: جبرئیل خلال دندان را به من وحی کرد.

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ أَوْ غَيْرِهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: رَحِمَ اللَّهُ الْمُتَخَلِّلِينَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْمُتَخَلِّلُونَ قَالَ يَتَخَلَّلُونَ مِنَ الطَّعَامِ فَإِنَّهُ إِذَا بَقِيَ فِي الْفَمِ تَغَيَّرَ فَآذَى الْمَلَكَ رِيحُهُ (۴).

**[ترجمه]المحاسن:رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله که: خدا خلال کنندگان را رحمت کند، گفتند: یا رسول اللّٰه چه کسانند؟ فرمود: از خوراک خلال کنند زیرا چون در دهان ماند بگندد و فرشته را آزار رساند.

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ وَهْبِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَتَخَلَّلُ فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَ يَتَخَلَّلُ (۵).

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ وَهْبٍ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِي آخِرِهِ وَ هُوَ يُطَيِّبُ الْفَمَ (۶).

**[ترجمه]المحاسن: وهب بن عبد ربه می گوید: دیدم امام جعفر صادق علیه السّلام خلال می کرد، به او نگریستم، فرمود: همانا رسول خدا صلی اللّه علیه و آله خلال می کرد.

در الکافی مانندش آمده و بدان افزوده که: دهان را پاک کند.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تَخَلَّلُوا فَإِنَّهَا مَصْلَحَةٌ لِلنَّابِ وَ النَّوَاجِذِ(۷).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود که: خلال کنید زیرا برای دندانهای نیش و دندانهای آسیا مفید است.

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس الناب السن خلف الرباعیه و قال النواجذ أقصی الأضراس و هی أربعه أو هی الأنیاب أو التی تلی الأنیاب أو هی الأضراس کلها جمع ناجذ و فی الصحاح الناجذ آخر الأضراس و للإنسان أربعه نواجذ فی أقصی الأسنان بعد الأرحاء و یسمی

۱- ۱. المحاسن ۵۵۸- ۵۵۹ و ما بین العلامتین ساقط من ط الکمبانیّ.

۲- ۲. المحاسن ۵۵۸- ۵۵۹ و ما بین العلامتین ساقط من ط الکمبانیّ.

۳- ۳. المحاسن ۵۵۸- ۵۵۹ و ما بین العلامتین ساقط من ط الکمبانیّ.

۴- ۴. المحاسن ۵۵۸- ۵۵۹ و ما بین العلامتین ساقط من ط الکمبانیّ.

۵- ۵. المحاسن ۵۵۸- ۵۵۹ و ما بين العلامتين ساقط من ط الكمبانىّ.

۶- ۶. الكافى ۶ ر ۳۷۶.

۷- ۷. المحاسن: ۵۵۹.

ضرس الحلم لأنه ينبت بعد البلوغ و كمال العقل يقال ضحكك حتى بدت نواجذه إذا استغرب فيه.

**[ترجمه]در قاموس آمده ناب دندان پشت رباعيات است ونواجذ دورترسن دندان آسياب كه هفت تاست يا همان انياب است يا بعد از انياب يا همه اضراس است كه جمع ناجذ است كه آخرينِ اضراس است وهر انسان چهار ناجذ دارد كه دورترين دندانهاست و بعد از ارحاء است و بدان ضرس گوشت مى گويند چون بعد از بلوغ و كمال عقل مى رويد مى گويند ضحكك حتى بدت نواجذه يعنى قهقهه زد.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ تَخَلَّلَ فَلْيَلْفَظْ مَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ وَ مَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلَا حَرَجَ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله مى فرمايد كه هر كه خلال كند، به دور افكند هر كه خلال كند، خوب كرده و هر كه نكند گناهى ندارد.

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ فَضْلٍ النَّوْفَلِيِّ عَنْ فَضْلِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: تَغَدَّى عِنْدِی أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام فَلَمَّا فَرَغَ مِنَ الطَّعَامِ أُتِيَ بِالْخِلَالِ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا حَدُّ الْخِلَالِ فَقَالَ يَا فَضْلُ كُلُّ مَا بَقِيَ فِی فَمِكَ فَمَا أَدَرْتَ عَلَيْهِ لِسَانَكَ فَكُلْهُ وَ مَا اسْتَكْرَهْتَهُ بِالْخِلَالِ فَأَنْتَ فِيهِ بِالْخِيَارِ إِنْ شِئْتَ أَكَلْتَهُ وَ إِنْ شِئْتَ طَرَحْتَهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: فضل بن يونس روايت مى كند كه امام على عليه السّلام نزد من چاشت خورد و چون دست كشيد خلال آوردند، گفتم: قربانت اين خلال چيست؟ فرمود: اى فضل آنچه در دهانت ماند با زبان گرد آور و بخور، و آنچه به زور خلال درآورى مختارى بخورى يا دور اندازى.

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام: أَنَّهُ أُتِيَ بِخِلَالٍ مِنَ الْأَخِلَّهِ الْمُهَيَّأَهِ وَ هُوَ فِی مَنْزِلِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ فَأَخَذَ مِنْهُ شَظِيَّهً وَ رَمَى بِالْبَاقِی (۳).

**[ترجمه]المحاسن: روايت شده كه براى امام على عليه السلام در خانه فضل دسته ى خلال آوردند يكى را برداشت و باقى را دور انداخت .

**[ترجمه]

بيان

فأخذ منه شظيه فى أكثر نسخ المحاسن و الكافى (۴) بالشين و الظاء المعجمتين و الياء المثناه التحتانيه المشدده على وزن فعيله و فى بعضهما فيهما بالطاء المهمله و الباء الموحده و الأول أظهر قال فى القاموس الشظيه كل فلقه من شى ء و الجمع شظايا و قال الشطب الأخضر الرطب من جريده النخل و الشطبه السعفه الخضراء انتهى و كأنه عليه السلام فعل ذلك للإشعار بأن ترك الإسراف فى الخلال أيضا مطلوب و الأحسن الاكتفاء فيه بقدر الضروره أو إلى أن الدقيق منه أوفق بالأسنان من الغليظ كما هو المجرب.

**[ترجمه]فأخذ منه شظيه فى أكثر نسخ المحاسن و الكافى - ۴. الكافى ۶ ر ۳۷۶. - بالشين و الظاء المعجمتين و الياء المثناه التحتانيه المشدده على وزن فعيله و فى بعضهما فيهما بالطاء المهمله و الباء الموحده و الأول أظهر قال فى القاموس الشظيه كل فلقه من شى ء و الجمع شظايا و قال الشطب الأخضر الرطب من جريده النخل و الشطبه السعفه الخضراء انتهى و كأنه عليه السلام فعل ذلك للإشعار بأن ترك الإسراف فى الخلال أيضا مطلوب و الأحسن الاكتفاء فيه بقدر الضروره أو إلى أن الدقيق منه أوفق بالأسنان من الغليظ كما هو المجرب.

**[ترجمه]

«۱۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ اللَّحْمِ يَكُونُ فِى الْأَسْنَانِ فَقَالَ أَمَّا مَا كَانَ فِى مُقَدَّمِ الْفَمِ فَكُلْهُ وَ أَمَّا مَا كَانَ فِى الْأَضْرَاسِ فَاطْرَحْهُ (۵).

۱- ۱. المحاسن ۵۵۹- ۵۶۰.

۲- ۲. المحاسن ۵۵۹- ۵۶۰.

۳- ۳. المحاسن ۵۵۹- ۵۶۰.

۴- ۴. الكافى ۶ ر ۳۷۶.

۵- ۵. المحاسن ۵۵۹.

**[ترجمه]المحاسن: اسحاق بن جریر روایت می کند که از امام جعفر صادق علیه السّلام در مورد گوشت میان دندانها پرسیدم ، فرمود: آنچه در دندانهای پیشین است بخور و آنچه میان دندانهای پسین است دور انداز.

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَمَّا مَا کَانَ عَلَی اللِّثَهِ فَکُلْهُ وَ ازْدَرِدْهُ وَ مَا کَانَ فِی الْأَسْنَانِ فَارْمِ بِهِ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید: آنچه در لثه است بخور و آنچه میان دندان ها است به دور انداز.

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس زرد اللقمه کسمع بلعها کازدردها.

**[ترجمه]فی القاموس زرد اللقمه کسمع بلعها کازدردها.

**[ترجمه]

«۱۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی سُمَیْنَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِیِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَاوَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَعْفَرَ بْنَ أَبِی طَالِبٍ خِلَالًا وَ قَالَ لَهُ تَخَلَّلْ فَإِنَّهُ مَصْلَحَهٌ لِلِّثَهِ وَ مَجْلَبَهٌ لِلرِّزْقِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله خلالی به جعفر بن ابی طالب داد و فرمود: خلال کن که لثه را نیکو سازد و روزی را افزایش دهد.

**[ترجمه]

«۲۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِجَعْفَرٍ تَخَلَّلْ فَإِنَّ الْخِلَالَ یَجْلِبُ الرِّزْقَ.

قَالَ وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنْ أَکَلَ طَعَاماً فَلْیَتَخَلَّلْ وَ مَنْ لَمْ یَفْعَلْ فَعَلَیْهِ حَرَجٌ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: و از امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید: هرکه غذا خورد خلال کند، و اگر خلال نکند گناهی ندارد.

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْفَارِسِیِّ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْبَصْرِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ مِنْ حَقِّ الضَّیْفِ أَنْ یُعَدَّ لَهُ الْخِلَالُ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: از حق مهمان است که برایش خلال آماده کنند.

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَتَخَلَّلُ بِکُلِّ مَا أَصَابَ مَا خَلَا الْخُوصَ وَ الْقَصَبَ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله به هر چه میرسید خلال می کرد جز برگ خرما و نی.

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ أَنْ یُتَخَلَّلَ بِالْقَصَبِ وَ الرُّمَّانِ (۶).

**[ترجمه]المحاسن: پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله نهی کرد از خلال با نی و چوب انار.

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ تَخَلَّلَ بِالْقَصَبِ لَمْ تُقْضَ لَهُ حَاجَةٌ سِتَّةَ أَیَّامٍ (۷).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که هر که با نی خلال کند تا شش روز حاجتش برآورده نشود.

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنِ التَّخَلُّلِ بِالرُّمَّانِ وَ الْآسِ وَ الْقَصَبِ وَ هُنَّ یُحَرِّکْنَ عِرْقَ الْأَکِلَهِ(۸).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله نهی کرد از خلال با شاخه انار و آس و نی چون باد خوره را بجنبانند.

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس أکل العضو و العود کفرح و ائتکل و تأکل أکل بعضه بعضا و الأکله کفرجه داء فی العضو یأتکل منه.

**[ترجمه]اکله مرضی است در عضو که می فرساید(خوره).

**[ترجمه]

«۲۶»

السَّرَائِرُ، نَقْلًا مِنْ کِتَابِ السَّیَّارِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام قَالَ: مَلَکٌ یُنَادِی فِی السَّمَاءِ اللَّهُمَّ بَارِکْ فِی الْخَلَّالِینَ وَ الْمُتَخَلِّلِینَ وَ الْخَلُّ بِمَنْزِلَهِ الرَّجُلِ

۱- ۱. المحاسن ۵۵۹ و ۵۶۳- ۵۶۴.

۲- ۲. المحاسن ۵۵۹ و ۵۶۳- ۵۶۴.

۳- ۳. المحاسن ۵۵۹ و ۵۶۳- ۵۶۴.

۴- ۴. المحاسن ۵۵۹ و ۵۶۳- ۵۶۴.

۵- ۵. المحاسن ۵۵۹ و ۵۶۳- ۵۶۴.

۶- ۶. المحاسن ۵۵۹ و ۵۶۳- ۵۶۴.

۷- ۷. المحاسن ۵۵۹ و ۵۶۳- ۵۶۴.

۸- ۸. المحاسن ۵۵۹ و ۵۶۳- ۵۶۴.

الصَّالِحِ يَدْعُو لِأَهْلِ الْبَيْتِ بِالْبَرَكَهِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ مَا الْخَلَّالُونَ وَ الْمُتَخَلِّلُونَ قَالَ الَّذِینَ فِی بُیُوتِهِمُ الْخَلُّ وَ الَّذِینَ یَتَخَلَّلُونَ فَإِنَّ الْخِلَالَ نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِیلُ مَعَ الْیَمِینِ وَ الشَّهَادَهِ مِنَ السَّمَاءِ(۱).

الْمَکَارِمُ، رُوِیَ عَنِ الْکَاظِمِ علیه السلام: أَنَّهُ یُنَادِی مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ وَ ذَکَرَ نَحْوَهُ إِلَی قَوْلِهِ مَعَ الْیَمِینِ وَ الشَّاهِدِ مِنَ السَّمَاءِ(۲).

**[ترجمه]امام علی علیه السّلام می فرماید که فرشته در آسمان جار کشد بار خدایا برکت ده بر خلالان و متخللان، الخلّ(سرکه)به منزله مرد خوبی است که برای اهل خانه دعای برکت نماید. گفتم: قربانت خلالان و متخللان چه کسانی هستند؟ فرمود: آنها که در خانه شان سرکه دارند و آنها که خلال کنند زیرا جبرئیل خلال را به همراه سوگند و گواه از آسمان آورده است.

در مکارم: مانندش آمده است .

**[ترجمه]

«۲۷»

الدَّعَائِمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: تَخَلَّلُوا عَلَی أَثَرِ الطَّعَامِ فَإِنَّهُ صِحَّهٌ لِلنَّابِ وَ النَّوَاجِذِ وَ یَجْلِبُ عَلَی الْعَبْدِ الرِّزْقَ وَ قَالَ حَبَّذَا الْمُتَخَلِّلُونَ فِی الْوُضُوءِ وَ مِنَ الطَّعَامِ وَ لَیْسَ شَیْ ءٌ أَشَدَّ عَلَی مَلَکَیِ الْمُؤْمِنِ مِنْ أَنْ یَرَیَا شَیْئاً مِنَ الطَّعَامِ فِی فَمِهِ وَ هُوَ قَائِمٌ یُصَلِّی وَ نَهَی صلی الله علیه و آله عَنِ التَّخَلُّلِ بِالْقَصَبِ وَ الرُّمَّانِ وَ الرَّیْحَانِ وَ قَالَ إِنَّ ذَلِکَ یُحَرِّکُ عِرْقَ الْجُذَامِ (۳).

**[ترجمه]الدعائم: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرموده است که پس از خوردن خلال کنید که سبب نیکو شدن دندان جلو و دندانهای آسیا است ورزق و روزی برای بنده به همراه دارد. فرمود: آفرین بر خلال کننده ها در وضو و پس از خوردن، چیزی سخت تر بر دو فرشته نیست از اینکه در دهانش چیزی بینند در حالی که به نماز ایستاده است، سپس از خلال نی و چوب انار و ساقه ریحان نهی کرد و فرمود که رگ خوره را بجنباند.

**[ترجمه]

«۲۸»

الشِّهَابُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: رَحِمَ اللَّهُ الْمُتَخَلِّلِینَ مِنْ أُمَّتِی فِی الْوُضُوءِ وَ الطَّعَامِ (۴).

**[ترجمه]الشهاب: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: خدا رحمت کند خلال کنندگان امتم را در وضو و خوراک.

**[ترجمه]

الضوء

الخلال العود الذی یستخرج به ما یدخل فی خلل الأسنان و قد تخلل الرجل إذا استعمل الخلال و تخلل القوم إذا دخل فی خلالهم و التخلل فی الوضوء قیل هو إیصال الماء إلی أصول اللحیه و قیل هو إیصال الماء إلی ما بین الأصابع فی وضوء الصلاه بالأصابع یشبکها و هو أقرب إلی الصواب فترحم علی من فعل ذلک إیفاء للوضوء و إبقاء علی طیب النکهه فإن الخلاله ربما تغیر ریح الفم و ربما تکون سببا لتآکل الأسنان و أولی ما یتخلل به الأسنان خشب الخلاف و نهی عن التخلل بالآس و الرمان و القصب و الریحان و راوی الحدیث أبو أیوب الأنصاری.

**[ترجمه]خلال، چوبکی است که با آن ریزه خوراک میان دندانها را در آورند و خلال در وضو رساندن آب است به بن ریش و به قولی مراد رساندن آب به میان انگشتان است در وضوی نماز بوسیله در هم کردن انگشتها، و این معنی رساتر است و رحمت خواست برای کسی که وضو را کامل کند و دهان را پاک نگهدارد زیرا ریزه خوراک بسا بوی دهان را گند زند و بسا دندان ها را بخُورد و کرمو کند و بهتر خلال چوب خلال است و از خلال با آس و انار و نی و ریحان نهی شده است. راوی حدیث ابو ایوب انصاریست.

**[ترجمه]

«۲۹»

الشِّهَابُ، قَالَ صلی الله علیه و آله: حَبَّذَا الْمُتَخَلِّلُونَ مِنْ أُمَّتِی (۵).

ص: ۴۴۲

۱- ۱. مستطرفات السرائر ۴۷۵.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۷۶.

۳- ۳. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۲۰- ۱۲۱.

۴- ۴. راجع مجمع الزوائد ۵ ر ۲۹- ۳۰.

۵- ۵. مسند ابن حنبل ۵ ر ۴۱۶.

**[ترجمه]الشهاب: رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمود: آفرین بر خلال کنان امتم.

**[ترجمه]

الضوء

حبذا أصله حب ذا فعل و فاعل فركبتا و جعلتا اسما و يرتفع ما بعده بخبر المبتدأ و حبذا موضعه رفع بالابتداء و يجوز العكس و فائده الحديث التخلل في الوضوء و بعد الطعام.

**[ترجمه]اصل حبذا، حب ذا است كه فعل وفاعل است كه تركيب شده واسم شده است.واسم بعد از حبذا بنابر خبر بودن مرفوع است وحبذا بنابر مبتدا بودن مرفوع است يا بالعكس. و فائده حديث خلال در وضو و غذاست.

**[ترجمه]

فائده

قال في الدروس يستحب إعداد الخلال بكسر الخاء للضيف و التخلل و يكره التخلل بقصب أو عود ريحان أو آس أو خوص أو رمان و قال في موضع آخر منه و التخلل يصلح اللثه و يطيب الفم و نهى عن التخلل بالخوص و القصب و الريحان فإنهما يهيجان عرق الجذام و عن التخلل بالرمان و الآس.

**[ترجمه]در الدروس گفته: مستحب است آماده كردن خلال براى مهمان و مكروه است خلال با نى و چوب ريحان و آس و برگ خرما و چوب انار .

**[ترجمه]

باب ۲۴ مضغ الكندر و العلك و اللبان و أكلها

روايات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْأَصْبَغِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: سِتَّةٌ مِنْ أَخْلَاقِ قَوْمِ لُوطٍ إِلَى أَنْ قَالَ وَ مَضْغُ الْعِلْكِ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]الخصال: امير المؤمنين عليه السّلام فرمودند كه: شش چيز از اخلاق قوم لوطند تا فرمود: و جويدن آدامس.

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْهُ، فِی الْأَرْبَعِمِائَةِ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَضْغُ اللُّبَانِ یَشُدُّ الْأَضْرَاسَ وَ یَنْفِی الْبَلْغَمَ وَ یَذْهَبُ بِرِیحِ الْفَمِ وَ قَالَ علیه السلام مَضْغُ اللُّبَانِ یُذِیبُ الْبَلْغَمَ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمود: جویدن کندر دندان ها را سخت کند بلغم را ببرد: و بوی دهان را بزداید فرمود: جویدن کندر بلغم را آب کند.

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ: فِی وَصَایَا النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ ثَلَاثٌ یَزِدْنَ فِی الْحِفْظِ وَ یُذْهِبْنَ السُّقْمَ اللُّبَانُ وَ السِّوَاکُ وَ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: در سفارشهای پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله به علی علیه السّلام آمده است: ای علی سه چیز حافظه را افزایش دهند و درد را برند، کندر و مسواک و خواندن قرآن.

**[ترجمه]

«۴»

الْعُیُونُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زِیَادٍ الْهَمَدَانِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الرَّیَّانِ بْنِ الصَّلْتِ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا علیه السلام یَقُولُ: مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیّاً إِلَّا بِتَحْرِیمِ الْخَمْرِ وَ أَنْ یُقِرَّ لَهُ بِأَنَّ اللَّهَ یَفْعَلُ ما یَشاءُ وَ أَنْ یَکُونَ فِی تُرَاثِهِ الْکُنْدُرُ(۴).

۱- ۱. الخصال: ۳۳۱.

۲- ۲. الخصال: ۶۱۲ و ۶۲۳ علی الترتیب.

۳- ۳. الخصال: ۱۲۶.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲ ر ۱۴.

**[ترجمه]العیون: ریان بن صلت روایت می کند که شنیدم امام رضا علیه السّلام می فرمود: خدا پیغمبری مبعوث نکرده جز با تحریم خمر و اقرار به اینکه خدا هر چه خواهد کند و این که در میراثش کندر باشد - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۴ - .

**[ترجمه]

«۵»

تَفْسِیرُ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ، عَنْ یَاسِرٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم:از امام رضا علیه السلام مانندش روایت شده است.

**[ترجمه]

«۶»

الْعُیُونُ، بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ: ثَلَاثَهٌ یَزِدْنَ فِی الْحِفْظِ وَ یَذْهَبْنَ بِالْبَلْغَمِ قِرَاءَهُ الْقُرْآنِ وَ الْعَسَلُ وَ اللُّبَانُ (۲).

صحیفه الرضا، بالإسناد عنه علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]العیون: امام علی علیه السّلام فرمودند که سه چیز حافظه را قوی کنند و بلغم را برند، خواندن قرآن و خوردن عسل و کندر.

در صحیفه رضا مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۷»

الطب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَنْ مُحَمَّدٍ السَّرَّاجِ عَنْ فَضَالَهَ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]الطب: از امام جعفر صادق علیه السّلام مانندش روایت شده است.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَکَارِمُ، مِنَ الْفِرْدَوْسِ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَطْعِمُوا نِسَاءَکُمُ الْحَوَامِلَ اللُّبَانَ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی عَقْلِ الصَّبِیِّ.

وَ قَالَ علیه السلام: مَا مِنْ بَخُورٍ يَصْعَدُ إِلَى السَّمَاءِ إِلَّا اللَّبَانُ وَ مَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ يَتَبَخَّرُ فِيهِ بِاللَّبَانِ إِلَّا نُفِيَ عَنْهُمْ عَفَارِيتُ الْجِنِّ.

وَ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: اسْتَكْثِرُوا مِنَ اللُّبَانِ وَ اسْتَبِقُوهُ وَ امْضَغُوهُ وَ أَحَبُّهُ إِلَيَّ الْمَضْغُ فَإِنَّهُ يَنْزِفُ بَلْغَمَ الْمَعِدَهِ وَ يُنَظِّفُهَا وَ يَشُدُّ الْعَقْلَ وَ يُمْرِئُ الطَّعَامَ.

وَ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: أَطْعِمُوا حَبَالاكُمُ اللُّبَانَ فَإِنْ يَكُنْ فِي بَطْنِهَا غُلَامٌ خَرَجَ ذَكِيَّ الْقَلْبِ عَالِماً شُجَاعاً وَ إِنْ تَكُنْ جَارِيَهٌ حَسُنَ خُلُقُهَا وَ خِلْقَتُهَا وَ عَظُمَتْ عَجِيزَتُهَا وَ حَظِيَتْ عِنْدَ زَوْجِهَا(۵).

**[ترجمه]المکارم: فردوس روایت می کند که: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: به زنهای آبستن خود کندر بخورانید که بر خرد کودک افزاید. و فرمود: هیچ بخوری به آسمان بر نیاید جز کندر، در هیچ خانه کندر دود نشود جز که عفریتان پری از آن دور شوند.

امام رضا علیه السّلام فرمودند که: کندر بسیار بخورید و آن را در دهان نگه دارید و بجوید و خوب بجوید که بلغم معده را بکشد و آن را پاک کند و خرد را محکم سازد و خوراک را گوارا کند.

امام رضا علیه السّلام فرمود: به زنان آبستن خود کندر بخورانید که اگر در شکم پسر دارند هوشمند و دلیر گردد و اگر دختر باشد خوش خلق و زیبا گردد و کفلش بزرگ شود و نزد شوهر خوش بخت و بهره مند شود .

**[ترجمه]

باب ۲۵ نادر

روایات

«۱»

الْعِلَلُ، لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ: عِلَّهُ قَوْلِ الْعَالِمِ علیه السلام إِنَّ الرَّجُلَ يَأْكُلُ فِي الْجَنَّهِ فِي أَكْلِهِ وَاحِدَهٍ بِمِقْدَارِ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا مِنْ أَنَّ الْأَبْدَانَ لَا تَزَالُ تَزِيدُ حَتَّى يَبْلُغَ الرَّجُلُ فِي الْعِظَمِ مَا يَأْكُلُ بِمِقْدَارِ الدُّنْيَا.

۱- ۱. تفسير القمّيّ: ۱۸۱.

۲- ۲. عيون الأخبار: ۲ ر ۳۸.

۳- ۳. الصحيفه: ۱۳.

۴- ۴. طبّ الأئمه: ۶۶.

۵- ۵. مكارم الأخلاق: ۲۲۲ و فيه[و استفوه].

**[ترجمه]العلل: محمّد بن ابراهیم می گوید: علت گفته عالم که مرد در بهشت در یک خوراک به اندازه جهان و آنچه در آن هست می خورد این است که تن ها پیوسته فزایند تا مرد بدان جا رسد در بزرگی و تنومندی که باندازه دنیائی بخورد .

**[ترجمه]

أبواب الأشربه المحلله و المحرمه و آداب الشرب

باب ۱ فضل الماء و أنواعه

الآيات

الأنفال: وَ يُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَ يُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطانِ وَ لِيَرْبِطَ عَلى قُلُوبِكُمْ وَ يُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدامَ ١١

الحجر: فَأَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَسْقَيْناكُمُوهُ ٢٢

النحل: هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً لَكُمْ مِنْهُ شَرابٌ وَ مِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ١٠

الأنبياء: وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ كُلَّ شَيْ ءٍ حَيٍّ أَ فَلا يُؤْمِنُونَ ٣٠

المؤمنون: وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِی الْأَرْضِ وَ إِنَّا عَلى ذَهابٍ بِهِ لَقادِرُونَ ١٨

النور: وَ يُنَزِّلُ مِنَ السَّماءِ مِنْ جِبالٍ فِيها مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشاءُ ٤٣ وَ يَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشاءُ الفرقان وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً طَهُوراً لِنُحْيِیَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتاً وَ نُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنا أَنْعاماً وَ أَناسِیَّ كَثِيراً ٤٨

ق: وَ نَزَّلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَكاً ٩

الواقعه: أَ فَرَأَيْتُمُ الْماءَ الَّذِی تَشْرَبُونَ أَ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ لَوْ نَشاءُ جَعَلْناهُ أُجاجاً فَلَوْ لا تَشْكُرُونَ ٦٨-٧٠

المرسلات: وَ أَسْقَيْناكُمْ ماءً فُراتاً النبأ وَ أَنْزَلْنا مِنَ الْمُعْصِراتِ ماءً ثَجَّاجاً ١٤

lt;meta info="- وَ يُنزِّلُ عَلَيْكَم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَ يُذْهِبَ عَنكمُ رِجزَ الشَّيْطَانِ وَ لِيَرْبِطَ عَلىَ قُلُوبِكَمْ وَ يُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَام - . الأنفال / ۱۱ -

{و از آسمان بارانی بر شما فرو ریزانید تا شما را با آن پاک گرداند، و وسوسه شیطان را از شما بزداید و دلهایتان را محکم سازد و گامهایتان را بدان استوار دارد}.

- فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوه. - . الحجر / ۲۲ -

{فرستادیم و از آسمان، آبی نازل کردیم، پس شما را بدان سیراب نمودیم،}.

- هُوَ الَّذِی أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَّكمُ مِّنْهُ شَرَابٌ وَ مِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُون. - .النحل / ۱۰ -

{اوست کسی که از آسمان، آبی فرود آورد که [آب] آشامیدنی شما از آن است، و روییدنی [هایی] که [رمه های خود را] در آن می چرانید [نیز] از آن است}.

-وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ كُلَّ شَيْ ءٍ حَيٍّ أَ فَلا يُؤْمِنُونَ. - . الانبياء / ۳۰ -

{و هر چیز زنده ای را از آب پدید آوردیم؟ آیا [باز هم] ایمان نمی آورند؟}

- وَ أَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءَ بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فيِ الْأَرْضِ وَ إِنَّا عَلىَ ذَهَابِ بِهِ لَقَادِرُون. - .المؤمنون / ۱۸ -

{و از آسمان، آبی به اندازه [معین] فرود آوردیم، و آن را در زمین جای دادیم، و ما برای از بین بردن آن مسلماً تواناییم}.

- وَ يُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِن جِبَالٍ فِيهَا مِن بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ وَ يَصْرِفُهُ عَن مَّن يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَار. - . النور / ۴۳ -

{و [خداست که] از آسمان از کوه هایی [از ابر یخ زده] که در آنجاست تگرگی فرو می ریزد و هر که را بخواهد بدان گزند می رساند، و آن را از هر که بخواهد باز می دارد. نزدیک است روشنی برقش چشمها را ببر}

- وَ هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرَا بَينْ يَدَیْ رَحْمَتِهِ وَ أَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا* لِّنُحْيیَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا وَ نُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَمًا وَ أَنَاسیِ كَثِيرًا. - . الفرقان / ۴۸ و ۴۹ -

{و اوست آن کس که بادها را نویدی پیشاپیش رحمت خویش [باران] فرستاد و از آسمان، آبی پاک فرود آوردیم، تا به وسیله آن سرزمینی پژمرده را زنده گردانیم و آن را به آنچه خلق کرده ایم- از دامها و انسانهای بسیار- بنوشانیم}.

-نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكاً. - . ق / ۹ -

{و از آسمان، آبی پر برکت فرود آوردیم}

-وأَ فَرَءَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ* ءَ أَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نحَنُ الْمُنزِلُونَ* لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْ لَا تَشْكُرُون. - . الواقعه / ۶۸ - ۷۰ -

{آیا آبی را که می نوشید دیده اید؟ آیا شما آن را از [دلِ] ابرِ سپید فرود آورده اید، یا ما فرودآورنده ایم؟ اگر بخواهیم آن را تلخ می گردانیم، پس چرا سپاس نمی دارید؟}.

- وَ أَسْقَيْنَاكُم مَّاءً فُرَاتًا. - . المرسلات / ۲۷ -

{و به شما آبی گوارا نوشانیدیم} -وَ أَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا. - .النباء / ۱۴ -

{و از ابرهای متراکم، آبی ریزان فرود آوردیم}.

**[ترجمه]

تفسیر

الآیات فی ذلک کثیره و قد مر أکثرها بتفاسیرها فمنها ما یدل علی برکه ماء السماء و نفعه و منها ما تضمن الامتنان بجمیع المیاه و أنها من السماء فتدل علی جواز الانتفاع بها و شربها و استعمالها فیما یحتاج الناس إلیه فالأصل فیها الإباحه و لکل من الناس فی کل ماء حق الانتفاع إلا ما خرج بالدلیل و یؤیده ما

رُوِیَ بِطُرُقٍ عَدِیدَهٍ: ثَلَاثَهُ أَشْیَاءَ النَّاسُ فِیهَا شَرَعٌ سَوَاءٌ الْمَاءُ وَ الْکَلَأُ وَ النَّارُ.

و یؤنسه أن المنع من ذلک یوجب حرجا عظیما لا سیما فی الأسفار فإذا ورد قوم مسافرون عطاش علی ماء و کان استعمالهم موقوفا علی استرضاء أهل القریه لم یحصل لهم إلا بعد مرور أیام فلم یمکنهم الشرب منه إلا بقدر سد الرمق و یلزمهم إیقاع

الصلاه بالتیمم و مع النجاسه فی مده مدیده مع أنه قلما تتیسر قریه لم تکن فیها جماعه من الغیب و الأیتام فکیف یمکن تحصیل الرضا منهم و إنا نعرف من عاده السلف أنهم لم یکونوا یحترزون عن مثل ذلک.

و أیضا وردت أخبار کثیره سألوا فیها أئمتنا علیهم السلام أنا نرد قریه فیها ماء و سألوا عن خصوصیاته و أجابوهم بجواز استعماله و لم یأمروهم باستئذان أهل القریه و ما تمسکوا به من أن قرائن الأحوال تشهد برضا أربابها فکثیر من الموارد لیست فیها تلک القرائن علی أنه مع احتمال الأیتام و المجانین لا تنفع تلک القرائن فظهر أن کمال الامتنان الذی تدل علیه تلک الآیات لا یتم إلا بکون الحقوق الضروریه مشترکه بین جمیع المؤمنین فی تلک المیاه و الله أعلم بحقائق الأحکام و حججه الکرام.

فَأَسْقَیْناکُمُوهُ أی مکناکم من استعماله لَکُمْ مِنْهُ شَرابٌ أی لکم من ذلک الماء شراب تشربونه فَأَسْکَنَّاهُ فِی الْأَرْضِ ظاهره أن جمیع میاه الأرض من السماء کما مر تقریره فَیُصِیبُ بِهِ أی بالبرد و ضرره مَنْ یَشاءُ فیهلک زرعه و ماله وَ یَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ یَشاءُ أی ضرره فإصابته نقمه و صرفه رحمه ماءً طَهُوراً أی مطهرا و الامتنان به و بما بعده من الشرب و سقی الأنعام إنما یتم بجواز استعماله فیها و فی أشباهها ماءً مُبارَکاً یدل علی برکه ماء السماء کما ورد فی الخبر.

وَ رَوَى الْكُلَيْنِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ

عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ نَزَّلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَكاً قَالَ لَيْسَ مِنْ مَاءٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا وَ قَدْ خَالَطَهُ مَاءُ السَّمَاءِ(۱).

أقول

و فی أكثر نسخ الكافی و أنزلنا علی بناء الإفعال و كأنه من النساخ.

مِنَ الْمُزْنِ أی من السحاب أُجاجاً أی مرا شديد المراره أو شديد الملوحه وَ أَسْقَيْناكُمْ ماءً فُراتاً قال ابن عباس أی و جعلنا لكم سقيا من الماء العذب و المعصرات الرياح أو السحاب ثَجَّاجاً أی صبابا دفاعا فی انصبابه.

**[ترجمه]آيات در اين باره بسيارند و بيشتر آن ها را به همراه تفسيرشان ذكر كرديم.

يک دسته دلالت دارند بر بركت آب باران و سودش، يک دسته حاوی منت نهادن بر همه آبها است و بر اينكه از آسمانند استفاده از آنها در نوشيدن و بكار بردنشان در آنچه مردم بدان نياز دارند، رواست و اصل در آنها اباحه است و همه مردم، حق سود بردن از آن را دارند جز آنچه به علتی از اين حكم خارج گردد و روايت زير مؤيد آن است: در سه چيز مردم برابرند آب، چراگاه و آتش، لذا برداشت می شود كه غدقن از آن مايه سختی بسيار است بويژه در سفرها، و چون مردمی تشنه بر سر آبی درآيند استفاده از آن منوط به كسب رضايت همه مردم آن ديار است كه به تا چند روز نگذرد نتوانند از آن بنوشند جز به اندازه حفظ جان و بايد مدتی نماز را با تيمم و تن نجس بخوانند با اين كه كمتر روستايی است كه جمعی غايب و كودک نداشته باشد و چگونه رضايت مندی آنها بدست آيد و ما می دانيم مسلمانان پيشين از اين آب كناره نداشتند و نيز اخبار بسياری از ائمه ما عليهم السّلام با اين مضمون رسيده كه پرسش شدند از ورود بقريه ای كه آب دارد و پس از پرسش از خصوصياتش جواز آن را اعلام كردند و به اجازه خواستن از مردم آن ده فرمان ندادند و آنچه گفتند: كه قرينه ای بر رضای صاحبانش هست، درست نيست زيرا در بسياری موارد قرينه نيست، با اينكه در صورت احتمال ايتام و مجانين قرينه سودی ندارد و روشن شد كه كمال امتنان مستفاد از اين آيات درست نباشد جز باينكه حقوق ضروری ميان همه مشترک باشد در اين آب ها و خدا دانا است بحقائق احكام و حجج گرامش عليهم السّلام .

«ما آن را بشما نوشانديم» يعنی شما را از بكار بردن توانا كرديم، «كه [آب] آشاميدنی شما از آن است» يعنی نوشيدن شما از آن آب است، «و آن را در زمين جا داديم»، ظاهرش اين است كه همه آبهای زمين از باران است چنان كه شرحش گذشت، «و هر كه را بخواهد بدان گزند می رساند»: يعنی با تگرگ هر كه را خواهد هلاک كند و زراعت و مالش را نابود سازد «و آن را از هر كه بخواهد باز می دارد » يعنی ضررش را ، پس رسيدن آن نقمت است و جلوگيريش رحمت، (آب طهور) يعنی پاک كننده و منت نهادن بدان و امور ديگر از جمله نوشيدن و سيراب كردن چهار پايان، همانا به جواز استعمالش در اين امور و مانند آن درست شود، (آب مبارک)، دلالت دارد بر بركت آب باران چنانچه در خبر است

كلينی از محمّد بن مسلم آورده است كه شنيدم امام محمد باقر عليه السّلام می فرمود: رسول خدا صلّی الله عليه و آله فرمود:

که خدا عزّ و جلّ فرمود: «و فرو فرستادیم از آسمان آب مبارک»، فرمود: آبی در زمین نباشد جز که آب باران با آن آمیخته است - . الکافی ۶ : ۳۸۷ - .

گویم: در بسیاری نسخه های کافی (و أنزلنا) از باب افعال است و گویا از نسخه نویسان باشد.

(من المزن) یعنی از ابر (اجاجاً) یعنی بسیار تلخ یا بسیار شور، (و نوشاندیم به شما آب فرات): ابن عباس گفته:یعنی نوشابه شما را از آب گوارا و شیرین ساختیم .و معصرات همان بادها یا ابرهاست و ثجاج یعنی ریزان.

**[ترجمه]

روایات

«۱»

مَجْمَعُ الْبَیَانِ، قَالَ رَوَی الْعَیَّاشِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُلْوَانَ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ طَعْمِ الْمَاءِ قَالَ سَلْ تَفَقُّهاً وَ لَا تَسْأَلْ تَعَنُّتاً طَعْمُ الْمَاءِ طَعْمُ الْحَیَاةِ قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ کُلَّ شَیْ ءٍ حَیٍ (۲).

**[ترجمه]مجمع البیان: عیاشی بسندش از حسین بن علوان آورده که مزه آب را از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدند فرمود: برای فهمیدن بپرس نه برای رنج دادن، مزه آب مزه زندگی است، خدای سبحان فرموده: «از آب هر چیزی را زنده ساختیم» - . مجمع البیان ۴ : ۴۴، الکافی ۶ : ۳۸۱ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس العنت محرکه الفساد و الإثم و الهلاک و دخول المشقه علی الإنسان و جاءه متعنتا أی طالبا زلته قوله علیه السلام طعم الحیاه کأن الغرض أنه أفضل الطعوم و أشهی اللذات و لا یناسب سائر الطعوم و لما کان من أعظم الأسباب لاستقامه الحیاه و بقائها فکان طعمه طعم الحیاه لو کان لها طعم أو أنه لما استشعر عند شربه بقاء الحیاه فکأنه یجد طعم الحیاه عند الشرب.

**[ترجمه]در قاموس گفته عنت یعنی فساد وگناه و هلاکت و وارد شدن سختی به انسان. و مُتَعَنِّت کسی است که جویای لغزش کسی است. اینکه فرموده مزه زندگی است یعنی بهترین مزه است و خوشترین لذت ها و ربطی به مزه های دیگر ندارد، و چون بزرگترین وسیله زنده بودن است گویا مزه زندگی دارد.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَـِى رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِنَّ نَهَرَكُمْ يُصَبُّ فِيهِ مِيزَابَانِ مِنْ مَيَازِيبِ الْجَنَّهِ وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام لَوْ كَانَ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ أَمْيَالٌ لَأَتَيْنَاهُ نَسْتَشْفِي بِهِ (٣).

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَـيْنِ عَنِ ابْنِ أُورَمَهَ عَنِ الْحُسَـيْنِ بْنِ سَـعِيدٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِنَّ نَهَرَكُمْ هَذَا يَعْنِي مَاءَ الْفُرَاتِ يُصَبُّ إِلَى قَوْلِهِ قَالَ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام لَوْ كَانَ بَيْنَنَا الْخَبَرَ(۴).

۱- ۱. الكافى ۶ ر ۳۸۷.

۲- ۲. مجمع البيان ۴ ر ۴۴ و تراه فى الكافى ۶ ر ۳۸۱.

۳- ۳. المحاسن ۵۷۵.

۴- ۴. الكافى ۶ ر ۳۸۸.

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین فرمودنـد که: این نهر شـما دو ناودان از بهشت در آن ریزنـد، امام جعفر صادق علیه السّـلام فرمود: اگر میان من و آن نهر چند میل بود برای درمان بر سر آن می آمدیم. - . المحاسن: ۵۷۵ -

الکافی: حدیث فوق را از امیر المؤمنین آورده و تصریح کرده که مراد نهر فرات است. - . الکافی ۶ :۳۸۸ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا إِخَالُ أَحَداً یُحَنَّکُ بِمَاءِ الْفُرَاتِ إِلَّا أَحَبَّنَا أَهْلَ الْبَیْتِ وَ قَالَ علیه السلام مَا سُقِیَ أَهْلُ الْکُوفَهِ مَاءَ الْفُرَاتِ إِلَّا لِأَمْرٍ مَا وَ قَالَ یُصَبُّ فِیهِ مِیزَابَانِ مِنَ الْجَنَّهِ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّـلام فرمودند: که نپندارم زبان نوزادی با آب فرات بگشایند جز که دوسـتدار ما خانـدان شود، فرمود: به مردم کوفه آب فرات ننوشاندند جز به منظوری بزرگ، و فرمود: دو ناودان از بهشت در آن ریزند. - . الکافی ۶ : ۳۸۸ - ۳۸۹ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری خلت الشـی ء أی ظننته و تقول فی مسـتقبله إخال بکسـر الألف و هو الأفصـح و بنو أسـد تقول أخال بالفتـح و هو قیاس قوله علیه السلام لأمر ما أی رسوخ الولایه فی قلوب أهلها.

**[ترجمه]مقصود از منظور بزرگ، رسوخ دوستی و ولایت در دل مردم آن است.

**[ترجمه]

«۴»

الْکَافِی، بِسَنَدٍ مُرْسَلٍ کَالْمُوَثَّقِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: یُدْفَقُ فِی الْفُرَاتِ فِی کُلِّ یَوْمٍ دُفُقَاتٌ مِنَ الْجَنَّهِ(۲).

**[ترجمه]الکـافی: امام جعفر صادق علیه السـلام می فرمایـد: هر روز در نهر فرات آبی از بهشت سـرازیر شود. - . الکافی ۶ : ۳۸۸ - ۳۸۹ -

**[ترجمه]

بیان

فی الصحاح دفقت الماء أدفقه دفقا صببته فهو ماء دافق أی مدفوق.

**[ترجمه]فی الصحاح دفقت الماء أدفقه دفقا صببته فهو ماء دافق أی مدفوق.

**[ترجمه]

«۵»

الْكَافِی، بِإِسْنَادِهِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: أَمَا إِنَّ أَهْلَ الْكُوفَهِ لَوْ حَنَّكُوا أَوْلَادَهُمْ بِمَاءِ الْفُرَاتِ لَكَانُوا شِيعَهً لَنَا(۳).

**[ترجمه]الكافی: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند كه اگر مردم كوفه زبان نوزادان خود را با آب فرات بگشایند البته شیعه ما باشند. - . الكافی ۶ : ۳۸۸ - ۳۸۹ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ سَيِّدَنَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ مَلَكاً يَهْبِطُ مِنَ السَّمَاءِ فِی كُلِّ لَيْلَهٍ مَعَهُ ثَلَاثَهُ مَثَاقِيلِ مِسْكٍ مِنْ مِسْكِ الْجَنَّهِ فَيَطْرَحُهَا فِی الْفُرَاتِ وَ مَا مِنْ نَهَرٍ فِی شَرْقِ الْأَرْضِ وَ لَا غَرْبِهَا أَعْظَمَ بَرَكَهً مِنْهُ (۴).

lt;meta info="". الكافی: حكیم بن جبیر روایت می كند كه شنیدم آقای ما علی بن الحسین علیه السّلام می فرمود: فرشته ای هر شب با سی مثقال مَشك بهشتی فرود آید و آن را در نهر فرات ریزد و هیچ نهری در شرق و غرب زمین نباشد جز كه فرات از آن بركت بیشتری دارد. - . الكافی ۶ : ۳۸۸ - ۳۸۹ -

**[ترجمه]

أقول

قد مر بعض الأخبار فی باب الماء و سیأتی أكثرها فی كتاب المزار.

**[ترجمه]بسیاری اخبار در باره آب گذشت و بیشتر آنها در كتاب مزار آیند.

**[ترجمه]

«۷»

الْكَافِی، بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: مَاءُ زَمْزَمَ خَيْرُ مَاءٍ عَلَى وَجْهِ

الْأَرْضِ وَ شَرُّ مَاءٍ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ مَاءُ بَرَهُوتَ الَّذِی بِحَضْرَمَوْتَ تَرِدُهُ هَامُ الْكُفَّارِ بِاللَّيْلِ (۵).

**[ترجمه]الکافی: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که آب زمزم بهترین آب روی زمین است و بدترین آب روی زمین آب برهوت است که شبانه روح کافران بر سر آن آیند - . الکافی ۶ : ۳۸۶ - ۳۸۷ - .

**[ترجمه]

«۸»

وَ مِنْهُ، بِسَنَدٍ مُعْتَبَرٍ عِنْدِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَاءُ زَمْزَمَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ أَظُنُّهُ قَالَ كَائِناً مَا كَانَ (۶).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند که : آب زمزم درمان همه دردها است.

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله:

ص: ۴۴۸

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۸۸- ۳۸۹.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۸۸- ۳۸۹.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۳۸۸- ۳۸۹.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۳۸۸- ۳۸۹.

۵- ۵. الکافی ۶ ر ۳۸۶- ۳۸۷.

۶- ۶. الکافی ۶ ر ۳۸۶- ۳۸۷.

مَاءُ زَمْزَمَ دَوَاءٌ لِمَا شُرِبَ لَهُ (۱).

**[ترجمه]رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: آب زمزم شفای آن چیزی است که به سبب آن نوشیده شود. - . الکافی ۶ : ۳۸۶ - ۳۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ مِنْهُ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَتْ زَمْزَمُ أَشَدَّ بَیَاضاً مِنَ اللَّبَنِ وَ أَحْلَی مِنَ الْعَسَلِ وَ کَانَتْ سَائِحَهً فَبَغَتْ عَلَی الْمِیَاهِ فَأَغَارَهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَجْرَی عَلَیْهَا عَیْناً مِنْ صَبِرٍ.

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: زمزم سفیدتر از شیر و شیرین تر از عسل بود و به آب ها طغیان کرد و خدا جلوی سرفرازی آن را گرفت و چشمه ای از کوه صبر بر آن روان کرد. - . الکافی ۶ : ۳۸۸ -

**[ترجمه]

بیان

یدل بظاهره علی أن للجمادات شعورا ما و یمکن أن یکون المراد بغی أهلها بحذف المضاف کقوله وَ سْئَلِ الْقَرْیَهَ أو یکون کنایه عن أنها لما کانت لشرافتها مفضله علی سائر المیاه نقص من طعمها للعدل بینها فکأنها بغت لفضلها.

**[ترجمه]ظاهرش این است که جمادات هم یک شعوری دارند، و بسا مقصود سرفرازی و تجاوز مردم باشد و مضاف حذف شده مانند: وَ سْئَلِ الْقَرْیَهَ یا کنایه از این است که چون فضلش از دیگر آب ها بیش است مزه اش کاسته تا میان آنها عدالت شده باشد و از این رو به تجاوز تعبیر شده.

**[ترجمه]

«۱۱»

الْکَافِی، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْبَرَدُ لَا یُؤْکَلُ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ یُصِیبُ بِهِ مَنْ یَشاءُ(۲).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که تگرگ را نخورند چون خداوند فرموده «هر که را خواهد بدان بزند». - . الکافی ۶ : ۳۹۱ -

**[ترجمه]

بيان

الاستدلال بالآيه لدلالتها على أن إصابته نقمه.

**[ترجمه]استدلال به آيه از اين است كه زدنش نقمت است.

**[ترجمه]

«۱۲»

الْكَافِي، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: مَاءُ نِيلِ مِصْرَ يُمِيتُ الْقَلْبَ.

**[ترجمه]الكافى: امير المؤمنين عليه السّلام فرمود: آب نيل مصر دل را بميراند. - . الكافى ۶ : ۳۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ الْآيَهَ قَالَ يَعْنِي مَاءَ الْعَقِيقِ (۳).

**[ترجمه]الكافى: امام جعفر صادق عليه السّلام در تفسير سخن خدا عزّ و جلّ وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ الخ. فرمود: يعنى آب عقيق. - . الكافى ۶ : ۳۹۱ -

**[ترجمه]

بيان

كأن المراد به وادى العقيق و إنما ذكره عليه السلام على وجه التمثيل أى مثله من المواضع التى ليس فيها ماء و إنما فيها برك و غدران يجتمع فيها ماء السماء أو يقال خص هذا الموضع لاحتياجهم فيه إلى الماء للدين و الدنيا لوقوع غسل الإحرام فيه أو كان أولا نزول الآيه لهذا الموضع بسبب من الأسباب لا نعرفه و أما حمله على فطر ماء(۴) العقيق كما قيل فلا يخفى بعده.

**[ترجمه]گويا مقصود از آن آب رودخانه عقيق است و آن را نمونه آورده براى همه رودها كه در دشت هاى بى آب روانند و آب آنها از بركه ها و حوضچه ها است كه آب باران در آن ها جمع شود، و به قولى مخصوص به همين جا است كه براى دين و دنيا نيازمند آب اند: چون غسل احرام حج از آنجا است يا اينكه آيه از نخست براى آن نازل شده به سبب نامعلومى و تفسير آن به آب عقيق كه گفتند، روشن نيست.

**[ترجمه]

«۱۴»

الْكَافِي، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ حَوْضِ زَمْزَمَ فَأَتَانِي رَجُلٌ فَقَالَ لِي لَا تَشْرَبْ مِنْ هَذَا الْمَاءِ يَا بَا حَمْزَةَ فَإِنَّ هَذَا تَشْتَرِكُ فِيهِ الْجِنُّ وَ الْإِنْسُ

ص: ۴۴۹

۱- ۱. الكافى ۶ ر ۳۸۸.

۲- ۲. الكافى ۶ ر ۳۹۱، و العقيق كل مسيل ماء شقه السيل فى الأرض فأنهره و وسعه فالمراد انزال الماء على الآكام و الجبال و اسكانه في الاوديه و الاعقه و هو واضح.

۳- ۳. الكافى ۶ ر ۳۹۱، و العقيق كل مسيل ماء شقه السيل فى الأرض فأنهره و وسعه فالمراد انزال الماء على الآكام و الجبال و اسكانه في الاوديه و الاعقه و هو واضح.

۴- ۴. فص العقيق خ.

وَ هَذَا لَا يَشْتَرِكُ فِيهِ إِلَّا الْإِنْسُ فَتَعَجَّبْتُ مِنْهُ وَ قُلْتُ مِنْ أَيْنَ عَلِمَ هَذَا قَالَ ثُمَّ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام مَا كَانَ مِنْ قَوْلِ الرَّجُلِ لِي فَقَالَ علیه السلام ذَاكَ رَجُلٌ مِنَ الْجِنِّ أَرَادَ إِرْشَادَكَ (۱).

**[ترجمه]الکافی: ابو حمزه ثمالی می گوید که نزد آب زمزم بودم که مردی آمد و گفت: ای ابی حمزه از این آب منوش زیرا جن و انس در آن شریکند با اینکه جز آدمی در آن شریک نباشد و از گفته او در شگفت شدم و گفتم این را از کجا دانسته، گوید: آن را به امام پنجم گفتم: فرمود: این یک پری بوده و خواسته تو را راهنمائی کند. - . الکافی ۶ : ۳۹۰ -

**[ترجمه]

بیان

کأنه أشار أولا إلی الحوض و ثانیا إلی البئر أو الدلو أی اشرب من الدلاء قبل الصب فی الحوض فإن الحوض یستعمله الجن أیضا کالإنس فتذهب برکته أو لوجه آخر و یحتمل أن یکون أشار أولا إلی دلو مخصوص قد علم مشارکه الجن فیه و ثانیا إلی غیره و الأول أظهر.

**[ترجمه]گویا مورد اشتراک حوض آب زمزم بوده و اشاره دوم به چاه یا دلو آب بوده و مقصودش این است که از دلو پیش از ریختن در حوض آب بنوش زیرا آب حوض دست زده جن و انس است و برکت ندارد یا عیب دارد، یا نخست اشاره به دلو خاصی کرده وانگه به دلو دیگر و نخست روشن تر است.

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَكَارِمُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَأْكُلُ الْبَرَدَ وَ يَتَفَقَّدُ ذَلِكَ أَصْحَابُهُ فَيَلْتَقِطُونَهُ لَهُ فَيَأْكُلُهُ وَ يَقُولُ إِنَّهُ يَذْهَبُ بِأَكِلَهِ الْأَسْنَانِ (۲).

**[ترجمه]المکارم: شیوه رسول خدا صلی اللّه علیه و آله بود که تگرگ می خورد و یارانش برایش جستجو می کردند و جمع می کردند و آن حضرتش می خورد و می فرمود ریزش دندان را می برد - . مکارم الاخلاق ۲۱ - .

**[ترجمه]

بیان

یدل علی مدح البرد و قد مر ما یدل علی ذمه و کان أقوی سندا إذ الظاهر أن هذا الخبر عامی و یمکن الجمع بأن التجویز إذا کانت فی الأسنان أکله أو مظنه ذلک فیکون أکله للدواء و إن کان بعیدا.

**[ترجمه]بر مدح تگرگ دلالت دارد و دلیل بر نکوهش آن گذشت که سندش اقوی بود چون در ظاهر این خبر مدح عامی است و می شود جمع کرد که این خبر در صورت ریزش دندان یا مظنه آن است و تجویز برای درمان است گرچه دور از باور است.

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَكَارِمُ، مِنْ طِبِّ الْأَئِمَّهِ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: سَيِّدُ شَرَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ الْمَاءُ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: مَاءُ زَمْزَمَ شِفَاءٌ لِمَا شُرِبَ لَهُ.

وَ رُوِيَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: مَاءُ زَمْزَمَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ أَمَانٌ مِنْ كُلِّ خَوْفٍ.

وَ عَنْ خَالِدِ بْنِ جَرِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: لَوْ أَنِّي عِنْدَكُمْ لَأَتَيْتُ الْفُرَاتَ كُلَّ يَوْمٍ فَاغْتَسَلْتُ وَ أَكَلْتُ مِنْ رُمَّانٍ سُورَاءَ فِي كُلِّ يَوْمٍ رُمَّانَهً.

وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام: مَاءُ نِيلِ مِصْرَ يُمِيتُ الْقَلْبَ وَ لَا تَغْسِلُوا رُءُوسَكُمْ مِنْ طِينِهَا فَإِنَّهَا تُورِثُ الزَّمَانَهَ [الدِّيَاثَهَ].

وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: صُبُّوا عَلَى الْمَحْمُومِ الْمَاءَ الْبَارِدَ فَإِنَّهُ يُطْفِئُ حَرَّهَا.

وَ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: الْمَاءُ الْبَارِدُ يُطْفِئُ الْحَرَارَهَ وَ يُسَكِّنُ الصَّفْرَاءَ وَ يُذِيبُ الطَّعَامَ فِي الْمَعِدَهِ وَ يَذْهَبُ بِالْحُمَّى.

ص: ۴۵۰

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۹۰.

۲- ۲. مكارم الأخلاق: ۲۱.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: الْمَاءُ الْمَغْلِیُّ یَنْفَعُ مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ لَا یَضُرُّ مِنْ شَیْ ءٍ.

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: إِذَا دَخَلَ أَحَدُکُمُ الْحَمَّامَ فَلْیَشْرَبْ ثَلَاثَهَ أَکُفٍّ مَاءٍ حارٍّ فَإِنَّهُ یَزِیدُ فِی بَهَاءِ الْوَجْهِ وَ یَذْهَبُ بِالْأَلَمِ مِنَ الْبَدَنِ.

وَ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: الْمَاءُ الْمُسَخَّنُ إِذَا غَلَیْتَهُ سَبْعَ غَلَیَاتٍ وَ قَلَبْتَهُ مِنْ إِنَاءٍ إِلَی إِنَاءٍ فَهُوَ یَذْهَبُ بِالْحُمَّی وَ یُنْزِلُ الْقُوَّهَ فِی السَّاقَیْنِ وَ الْقَدَمَیْنِ (۱).

**[ترجمه]المکارم: امام صادق علیه السّلام فرمود: سرور نوشیدنی های اهل بهشت همان آب است، و فرمود: آب زمزم درمان است برای آنچه خاطرش بنوشد، در حدیث دیگر آمده است که آب زمزم درمان هر درد است و امان از هر ترس، و به خالد بن جریر فرمود: که راستش کاش من نزد شما بودم هر روز سر نهر فرات می رفتم و غسل می کردم و هر روز یک دانه انار می خوردم، امام علی علیه السّلام فرمود: نیل مصر دل را می میراند، سر خود را با گل مصر نشویید که مایه زمین گیری است، و فرمود: بر کسی که تب دارد آب سرد بپاشید که داغی آن را از بین ببرد، امام صادق علیه السّلام فرمود: آب خنک داغی را خاموش می کند و صفراء را آرام می کند و خوراک را در معده آب می کند و تب را از بین می برد، وفرمود: هر کدام که به حمام می روید سه مشت از آب داغ بنوشید که چهره را خرم تر کند و درد تن را از میان ببرد، و نیز فرمودند که: آب جوشیده برای همه چیزخوب است و به هیچ چیز زیان ندارد، امام رضا علیه السّلام فرمودند که: آب داغ چنانچه هفت بار جوش بخورد و هر بار از ظرفی به ظرف دیگر ریخته شود، تب را ببرد و ساق ها و گام ها را نیرومند سازد - . مکارم الاخلاق:۱۷۸ - ۱۸۰ - .

**[ترجمه]

«۱۷»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: الْبَرَدُ لَا یُؤْکَلُ لِقَوْلِهِ یُصِیبُ بِهِ مَنْ یَشاءُ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ اللَّهَ یَرْفَعُ الْمِیَاهَ الْعَذْبَ قَبْلَ یَوْمِ الْقِیَامَهِ غَیْرَ زَمْزَمَ وَ أَنَّ مَاءَهَا یَذْهَبُ بِالْحُمَّی وَ الصُّدَاعِ وَ الِاطِّلَاعُ فِیهَا یَجْلُو الْبَصَرَ وَ مَنْ شَرِبَهُ لِلشِّفَاءِ شَفَاهُ اللَّهُ وَ مَنْ شَرِبَهُ لِلْجُوعِ أَشْبَعَهُ اللَّهُ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: امام جعفر صادق علیه اسلام فرمودند که: تگرگ را نخورید که خدا فرمود: «بزند بدان هر که را خواهد»، ابن عباس روایت می کند که خدا همه آب های شیرین را پیش از رستاخیز از میان بردارد جز آب زمزم را و آب زمزم تب و سردرد را بین ببرد و سر کشیدن در آن دیده را روشن کند، هر که برای درمان از آن نوشد خداوند شفایش بخشد و هر که برای گرسنگی از آن نوشد خداوند سیرش کند.

**[ترجمه]

«۱۸»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْمَاءُ سَيِّدُ الشَّرَابِ فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ(۲).

**[ترجمه]الدعائم: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمودند که: آب سرور نوشابه ها است در دنیا و دیگر سرا - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۲۷ - .

**[ترجمه]

«۱۹»

الْفِرْدَوْسُ،: مَاءُ زَمْزَمَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ هُوَ دَوَاءٌ لِمَا شُرِبَ لَهُ وَ مَاءُ الْمِيزَابِ يَشْفِی الْمَرِيضَ وَ مَاءُ السَّمَاءِ يَدْفَعُ الْأَسْقَامَ وَ نُهِیَ عَنِ الْبَرَدِ لِقَوْلِهِ تَعَالَی يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشاءُ وَ مَاءُ الْفُرَاتِ يُصَبُّ فِيهِ مِيزَابَانِ مِنَ الْجَنَّهِ وَ تَحْنِيكُ الْوَلَدِ بِهِ يُحَبِّبُهُ إِلَی الْوَلَايَهِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: تَفَجَّرَتِ الْعُيُونُ مِنْ تَحْتِ الْكَعْبَهِ وَ مَاءُ نِيلِ مِصْرَ يُمِيتُ الْقُلُوبَ وَ الْأَكْلُ فِی فَخَّارِهَا وَ غَسْلُ الرَّأْسِ بِطِينِهَا يَذْهَبُ بِالْغَيْرَهِ وَ يُورِثُ الدِّيَاثَهَ.

**[ترجمه]الفردوس: آب زمزم درمان هر درد است، و درمان هر دردی است که به خاطر آن نوشیده شود، آب ناودان، بیمار را درمان می کند.آب باران درمان همه دردها و از تگرگ نهی شده چه که خدا عزّ و جلّ فرموده: «بدان هر که را خواهد، می زند »، در آب فرات دو ناودان بهشتی ریزند، اگر با آن ساک بچه را بگشایند او را دوستدار خاندان پیغمبر اسلام علیه السّلام سازد، امام صادق علیه السّلام فرمودند که: همه چشمه ها از زیر خانه کعبه جوشیدند، و آب مصر دل را می میراند، و خوردن در سفالش و شستن سر با گلش غیرت را از بین برد، و دیوثی آورد.

**[ترجمه]

«۲۰»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَيِّدُ طَعَامِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ اللَّحْمُ وَ سَيِّدُ شَرَابِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ الْمَاءُ(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمودند که: سرور خوراک های دنیا و دیگر سرا گوشت است و سرور نوشابه های دنیا و دیگر سرا آب. - . قرب الاسناد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۱»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۴).

صحیفه الرضا، عنه علیه السلام: مثله (۵).

ص: ۴۵۱

۱- ۱. مکارم الأخلاق ۱۷۸- ۱۸۰.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۲۷.

۳- ۳. قرب الإسناد ۶۹.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲ ر ۳۵.

۵- ۵. الصحیفه: ۱۰.

**[ترجمه]عیون الاخبار: مانندش آمده است - .عیون اخبار الرضا ۲: ۳۵ - ، در صحیفه رضا علیه السّلام مانندش آمده است. - . الصحیفه: ۱۰ -

**[ترجمه]

«۲۲»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنِ ابْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: كُنْتُ عِنْدَهُ جَالِساً إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَسَأَلَهُ عَنْ طَعْمِ الْمَاءِ وَ كَانُوا يَظُنُّونَ أَنَّهُ زِنْدِيقٌ فَأَقْبَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَضْرِبُ فِيهِ وَ يَصْعَدُ ثُمَّ قَالَ لَهُ وَيْلَكَ طَعْمُ الْمَاءِ طَعْمُ الْحَيَاةِ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ وَ عَزَّ يَقُولُ- وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ كُلَّ شَيْ ءٍ حَيٍّ أَ فَلا يُؤْمِنُونَ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن علوان روایت می کند که: نزد امام جعفر صادق علیه السّلام نشسته بودم ناگهان مردی آمد از او مزه آب را پرسید و می پنداشتند که او زندیق است بر دهانش زد و بالا آمد، سپس به او فرمود: وای بر تو مزه آب، مزه زندگی است زیرا خدا عزّ و جلّ می فرماید: «و ساختیم از آب هر چیز زنده را آیا پس نمی گروند». - . قرب الاسناد: ۷۳ -

**[ترجمه]

بيان

فی القاموس الزنديق بالكسر من الثنويه أو القائل بالنور و الظلمه أو من لا يؤمن بالآخره و بالربوبيه أو من يبطن الكفر و يظهر الإيمان أو هو معرب زن دين أی دين المرأه(۲)

انتهی قوله يضرب فيه و يصعد أی يسرع فی الجواب و يقطع بوادی التحقيق و يصعد العوالی فيه فالضمير راجع إلى السؤال أو إلى الزنديق كنايه عن غلبته و استيلائه عليه و إرجاعه إلى الماء و حمله على الحقيقه بأن يكون عنده عليه السلام ماء يضرب يده و يصعده بعيد فی القاموس ضرب فی الأرض أسرع أو ذهب و الشی ء بالشی ء خلطه كضربه و فی الماء سبح و تحرك و طال و أعرض و أشار و قال صعد فی السلم كسمع صعودا و صعد فی الجبل و عليه تصعيدا رقی و أصعد فی الأرض مضی و فی الوادی انحدر كصعد تصعيدا انتهی.

و أقول يومئ ما قلنا إلى معان أخرى قريبه من الأول فتأمل و هذا على ما فی أكثر النسخ من يضرب.

و فی بعض النسخ يصوب و هو الصواب قال فی النهايه فيه فصعد فی النظر و صوبه أی نظر إلى أعلای و أسفلی يتأملنی و يظهر منه أنه ليس المراد بالماء فی الآيه ماء المنی قال البيضاوی أی خلقنا من الماء كل حيوان لقوله و الله خلق كل دابه من ماء و ذلك لأنه من أعظم مواده أو لفرط احتياجه إليه و انتفاعه به بعينه أو صيرنا كل شی ء بسبب من الماء لا يحيا دونه و قرئ حيا على أنه صفه كل أو مفعول ثان و الظرف لغو و الشی ء مخصوص بالحيوان.

**[ترجمه]در قاموس است که زندیق به کسر زاء ثنوی است یا معتقد به دو اصل نور و ظلمت و آن به آخرت و به پروردگار

ایمان نـدارد یا منافقی که کفر در دل دارد و اظهار ایمان کنـد، و آن معرّب زن دین است و اینکه می گوید: بر دهانش می زد و بالا شد، یعنی در پاسخ جوئی شتاب داشت و به تحقیق پرداخت و قافیه ساخت و ضمیرش به زندیق برمی گردد یا به سؤال و کنـایه از تسـلط او است و تفسـیرش به اینکه آبی بوده و دست در آن زده و آن را بالاـ برده بعیـد است، ودر قـاموس: به معانی دیگری نزدیک به معنی نخست اشاره دارد. روایت اشاره دارد که مقصود از آب در آیه قرآن تنها آب منی نیست، بیضاوی در تفسـیرش گفته: یعنی آفریدیم از آب هر حیوان زنده را چون خدا فرموده «و خداست که هر جنبنده ای را [ابتدا] از آبی آفرید» چون که آب بزرگترین مایه آفرینش آن است یا بسـیار بـدان نیازمنـد است و از آن بهره منـد می شود، یا مقصود این است که هر چیز را با آب زنده گردانديم و بی آن زنده نماند.و حیا صفت کلّ است یا مفعول دوم وظرف لغو است وشیء مضاف برای حی است.

**[ترجمه]

«۲۳»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ

ص: ۴۵۲

۱- ۱. قرب الإسناد: ۷۳.

۲- ۲. او لایمانه بالزند کتاب المجوس.

عَزَّ وَ جَلَ ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ قَالَ الرُّطَبُ وَ الْمَاءُ الْبَارِدُ(۱).

الصحيفه، عنه عليه السلام: مثله (۲).

**[ترجمه]العيون: امام على عليه السّلام در تفسير سخن خداوند عزّ و جلّ «سپس در همان روز است كه از نعمتِ [روى زمين] پرسيده خواهيد شد» فرمود: مقصود رطب است و آب سرد. - . عيون اخبار الرضا ۲: ۳۸ -

در صحيفه مانندش آمده است. - . الصحيفه: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِيٍّ الدِّعْبِلِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ: شَيْئَانِ مَا دَخَلَا جَوْفاً إِلَّا أَصْلَحَاهُ الرُّمَّانُ وَ الْمَاءُ الْفَاتِرُ(۳).

**[ترجمه]مجالس ابن الشيخ: امام سجاد عليه السلام فرمودند كه: دو چيز وارد بدن نشوند جز اينكه براى بدن سازگار باشند: انار و آب نيم گرم. - . المحاسن: ۴۶۳ -

**[ترجمه]

«۲۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: مانندش آمده است. - . امالى ۱: ۳۷۹ -

**[ترجمه]

«۲۶»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: اكْسِرُوا حَرَّ الْحُمَّى بِالْبَنَفْسَجِ وَ الْمَاءِ الْبَارِدِ فَإِنَّ حَرَّهَا مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ (۵)

**[ترجمه]الخصال: امام على عليه السّلام فرمودند كه: گرمى تب را با بنفشه و آب سرد بشكنيد، زيرا گرمى آن از تف دوزخ است. - . الخصال: ۶۲۰ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ مِنْهُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ علیه السلام: اشْرَبُوا مَاءَ السَّمَاءِ فَإِنَّهُ یُطَهِّرُ الْبَدَنَ وَ یَدْفَعُ الْأَسْقَامَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ یُنَزِّلُ عَلَیْکُمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِیُطَهِّرَکُمْ بِهِ وَ یُذْهِبَ عَنْکُمْ رِجْزَ الشَّیْطانِ وَ لِیَرْبِطَ عَلی قُلُوبِکُمْ وَ یُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدامَ (۶).

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: بنوشید آب باران را که تن را پاک کند و بیماری ها را از بین ببرد، خداوند تبارک و تعالی فرموده «و از آسمان بارانی بر شما فرو ریزانید تا شما را با آن پاک گرداند، و وسوسه شیطان را از شما بزداید و دلهایتان را محکم سازد و گامهایتان را بدان استوار دارد» - . الخصال: ۶۳۶، سوره انفال آیه ۱۱ - .

**[ترجمه]

«۲۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۷)

المکارم، عنه علیه السلام: مثله (۸)

**[ترجمه]المحاسن: از امام جعفر صادق علیه السلام مانندش روایت شده است. - . المحاسن: ۵۷۴ -

المکارم: مانندش آمده است. - . مکارم الاخلاق: ۱۷۸ -

**[ترجمه]

بیان

المشهور أنها نزلت فی غزوه بدر حیث نزل المسلمون علی کثیب أعفر تسوخ فیه الأقدام علی غیر ماء و ناموا فاحتلم أکثرهم فمطروا لیلا حتی جری الوادی فاغتسلوا و تلبد الرمل حتی تثبت علیه الأقدام فذهب عنهم رجز الشیطان و هو الجنابه و ربط علی قلوبهم بالوثوق علی لطف الله و یظهر من الخبر أن الأحکام الوارده فیها عامه و إن کان مورد النزول خاصا و أن رجز الشیطان أعم من الوساوس

ص: ۴۵۳

۱- ۱. عیون الأخبار ۲ ر ۳۸.

۲- ۲. الصحیفه ۱۳.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ۱ ر ۳۷۹.

۴- ۴. المحاسن: ۴۶۳.

۵- ۵. الخصال ۶۲۰.

۶- ۶. الخصال ۶۳۶ و الآیه فی الأنفال ۱۱.

۷- ۷. المحاسن: ۵۷۴.

۸- ۸. مکارم الأخلاق ۱۷۸.

الشیطانیه و الأسقام المترتبه علی متابعه الشیطان من المعاصی.

**[ترجمه]مشهور است که این آیه در جنگ بدر نازل شده است، آنجا که مسلمانها بر تپه خاکی منزل داشتند که پا در آن فرو می رفت و بی آب بود و خوابیدند و بیشترشان محتلم شدند و شبانه باران بر آن ها بارید تا وادی روان شد و غسل کردند و شن زمین بسته شد و گام بر آن برجا ماند و پلیدی شیطان که جنابت است از آن ها برفت و دلشان با اعتماد بر لطف خدا به هم پیوست، و از خبر چنین برمی آید که احکام وارد در آن عموم دارند، هر چند مورد نزولش مخصوص است، وپلیدی شیطان اعم است از وسوسه های او و از بیماری های مربوط به دنباله روی شیطان مانند گناهان.

**[ترجمه]

«۲۹»

ثَوَابُ الْأَعْمَالِ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ تَلَذَّذَ بِالْمَاءِ فِی الدُّنْیَا لَذَّذَهُ اللَّهُ مِنْ أَشْرِبَهِ الْجَنَّهِ(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که هر که در دنیا از آب لذت برد خداوند او را در آخرت از نوشابه های بهشت کامروا کند - . ثواب الاعمال: ۲۱۹ - .

**[ترجمه]

بیان

التلذذ بالماء یحتمل وجوها الأول التأمل فی لذته و معرفه قدر الماء و الشکر علیه الثانی شربه مصا و بثلاثه أنفاس و بالتأنی کما سیأتی لأن إدراک لذه الماء فیه أکثر الثالث أن یکون المعنی التلذذ به عوضا عن الأشربه المحرمه الرابع أن یکون المعنی الشرب عند عدم غلبه العطش لإدراک اللذه کما یومئ إلیه بعض الأخبار الآتیه.

**[ترجمه]لذت بردن از آب چند وجه دارد اول: اندیشه در خوشی آن و شناخت قدر این نعمت و شکر آن.دوم :نوشیدنش با سه نفس به آرامی که بیاید حدیثی در لذت بردن از آب که در آن است ادراک لذت بیشتر.سوم: لذّت بردن از آن در برابر نوشابه های حرام و در عوض آنها و ترک نوشابه های حرام.چهارم: نوشیدن آب بی تشنگی برای لذت بردن از آن چنانچه در برخی اخبار در آینده به آن اشاره خواهد شد.

**[ترجمه]

«۳۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ إِسْمَاعِیلَ أَوْ غَیْرِهِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ یُونُسَ بْنِ بُزُرْجَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَفَجَّرَتِ الْعُیُونُ مِنْ تَحْتِ

الْكَعْبَهِ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: چشمه ها از زیر خانه کعبه جوشیدند. - . المحاسن: ۵۷۰ -

**[ترجمه]

بیان

یؤنس ذلک دحو الأرض من تحت الکعبه فتفطن و یمکن تخصیصه بعیون مکه ضاعف الله شرفها و یؤیده بعض أخبار زمزم فتفهم و قیل المراد به عیون زمزم کما سیأتی فی کتاب الحج ما یومئ إلیه.

**[ترجمه]از این خبرِ گسترش زمین از زیر خانه کعبه به هوش باش. و ممکن است مراد همان چشمه های مکه باشد و مؤید آن است برخی اخبار زمزم، خوب بفهم، و به قولی مقصود از آن چشمه های زمزم است چنانچه در کتاب حج به آن اشاره خواهد شد.

**[ترجمه]

«۳۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: الْمَاءُ سَیِّدُ الشَّرَابِ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَه(۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام علی علیه السّلام فرمودند که: آب سرور همه نوشیدنی ها است در دنیا و دیگر سرا. - . المحاسن: ۵۷۰ -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ الرَّیَّانِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَیِّدُ شَرَابِ الْجَنَّهِ الْمَاءُ(۴).

**[ترجمه]المحاسن: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند که: آب سرور همه نوشیدنی ها است در دنیا و دیگر سرا. - .المحاسن: ۵۷۰ -

**[ترجمه]

«۳۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْمَدِینِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَکِیمٍ عَنْ عِیسَی شَلَقَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا أَقَلَّ الْعَوْمَ عِنْدَکُمْ وَ الْغَمْسَ وَ مَا أَرَی ذَلِکَ إِلَّا لِمَائِکُمْ أَنَّهُ مِلْحٌ فَقَالَ مَاؤُکُمْ أَفْضَلُ مِنْهُ یَعْنِی الْفُرَاتَ (۵).

ص: ۴۵۴

۱- ۱. ثواب الأعمال: ۲۱۹.

۲- ۲. المحاسن: ۵۷۰.

۳- ۳. المحاسن: ۵۷۰.

۴- ۴. المحاسن: ۵۷۰.

۵- ۵. المحاسن: ۵۷۰.

**[ترجمه]المحاسن: عیسی شلقان روایت می کند که به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: چه کم است آب تنی در میان شما، و ندانم آن را جز برای اینکه آب شما شور است. فرمود: آب شما بهتر است از آن، یعنی آب فرات شما. -. المحاسن: - ۵۷۰

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَدَ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام: إِنِّی أُکْثِرُ شُرْبَ الْمَاءِ تَلَذُّذاً(۱).

**[ترجمه]المحاسن: ابو الحسن علیه السّلام فرمودند که: همانا من بسیار آب را برای لذت بردن می نوشم. -. المحاسن: ۵۷۰ - ۵۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

یدل علی استحباب کثره شرب الماء و ینافیه ظاهر ما سیأتی من ذم کثره شرب الماء و یمکن حمل هذا الخبر علی أنه علیه السلام کان إکثار الماء موافقا لمزاجه لحراره غالبه أو غیرها و الأخبار الآتیه محموله علی غالب الأمزجه أو هذا محمول علی ما إذا اشتهاه و هی علی عدم الشهوه أو المراد بإکثار الشرب إطاله مدته و الشرب مصا و قلیلا قلیلا و بدفعات ثلاث کما هو المستحب بقرینه قوله علیه السلام تلذذا فإن إدراک لذه الماء فیه أکثر.

**[ترجمه]دلالت دارد بر استحباب زیاد نوشیدن آب و ظاهر اخبار بعدی در نکوهش آن مخالف آن است و می شود این خبر را حمل کرد بر اینکه زیاد نوشیدن آب سازگارش بوده برای گرمی غالب مزاجش، یا جز آن و اخبار بعدی در باره غالب مزاج ها است، یا اینکه این خبر تفسیر شود به خواستن آب بیشتر و آن اخبار به صورت نخواستن آن یا منظور از پر نوشیدن آب، طول دادن به نوشیدن آن است و اندک اندک مکیدن و سه بار نوشیدن که خود مستحب است به قرینه اینکه فرموده برای لذت بردن و درک لذت در این صورت بیشتر است.

**[ترجمه]

«۳۵»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ أَبِی دَاوُدَ الْمُسْتَرِقِّ عَمَّنْ حَدَّثَهُ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَدَعَا بِتَمْرٍ وَ جَعَلَ یَشْرَبُ عَلَیْهِ الْمَاءَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ لَوْ أَمْسَکْتَ عَنِ الْمَاءِ فَقَالَ إِنَّمَا آکُلُ التَّمْرَ لِأَنِّی أَسْتَطِیبُ عَلَیْهِ الْمَاءَ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: از یک نفر روایت می کند که: نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودم و خرما خواست و روی آن آب نوش می کرد، گفتم قربانت کاش از آب خودداری می کردی، فرمود من خرما می خورم که آب روی آن خوشمزه باشد. -. المحاسن: ۵۷۰ - ۵۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

هذا الخبر یؤید أوسط الوجوه المتقدمه فی الخبر السابق و فی القاموس طاب لذ و زکا و استطاب الشی ء وجده طیبا.

**[ترجمه]این خبر دلالت دارد بر تفسیر میانه برای وجوه مذکور برای خبر پیشین.

**[ترجمه]

«۳۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ الدَّیْلَمِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا یَشْرَبْ أَحَدُکُمُ الْمَاءَ حَتَّی یَشْتَهِیَهُ فَإِذَا اشْتَهَاهُ فَلْیُقِلَّ مِنْهُ (۳).

وَ مِنْهُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِیَّاکُمْ وَ الْإِکْثَارَ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ فَإِنَّهُ مَادَّهٌ لِکُلِّ دَاءٍ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ لَوْ أَنَّ النَّاسَ أَقَلُّوا مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ لَاسْتَقَامَتْ أَبْدَانُهُمْ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: هیچ کدامتان آب ننوشد تا آن را بخواهد و چون خواست کم بنوشد، و در خبر دیگر فرمود: مبادا آب زیاد بنوشید که مایه هر دردی است، و در خبر دیگر: که اگر مردم کم آب نوشیدند تنشان سالم و خوش بماند -. المحاسن: ۵۷۰ - ۵۷۱ -.

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَهَ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ عُبَیْدِ بْنِ زُرَارَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: وَ ذَکَرَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّکَ تَعْلَمُ أَنَّهُ أَحَبُّ إِلَیْنَا مِنَ الْآبَاءِ وَ الْأُمَّهَاتِ وَ ذَوِی الْقَرَابَاتِ وَ مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ(۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام رسول خدا صلی اللّه علیه و آله را یاد کرد و گفت: بار خدایا تو می دانی که او محبوب تر است نزد ما از پدران و مادران و خویشان و محبوب تر از آب خنک است. -. المحاسن: ۵۷۰ - ۵۷۱ -

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَنَاحٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ عَنِ الْحَلَبِيِّ رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ هُوَ يُوصِی رَجُلًا فَقَالَ أَقْلِلْ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ

ص: ۴۵۵

۱- ۱. المحاسن ۵۷۰- ۵۷۱.

۲- ۲. المحاسن ۵۷۰- ۵۷۱.

۳- ۳. المحاسن ۵۷۰- ۵۷۱.

۴- ۴. المحاسن ۵۷۰- ۵۷۱.

۵- ۵. المحاسن ۵۷۰- ۵۷۱.

فَإِنَّهُ یَمُدُّ کُلَّ دَاءٍ وَ اجْتَنِبِ الدَّوَاءَ مَا احْتَمَلَ بَدَنُکَ الدَّاءَ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام در حالیکه به مردی سفارش می کرد، فرمودند که: کم آب بنوش که آب هر دردی را کمک کند و تا توانی و تاب بیماری داری از دارو کناره کن. - . المحاسن: ۵۷۱- ۵۷۲، الکافی ۶: ۳۸۲ -

**[ترجمه]

بیان

فی الکافی عن أحمد بن عمر الحلبی و ما فی المحاسن أحسن لأن أحمد لا یروی عن الصادق علیه السلام و إنما روایته عن الرضا و قد یروی عن الکاظم علیه السلام فالمراد بالحلبی هنا عبید الله أو أحد إخوته و فی بعض نسخ الکافی بعده رفعه و هو أصوب و یمد من المد بمعنی الجذب أو من الإمداد بمعنی الإعانه و علی التقدیرین الضمیر فی قوله فإنه راجع إلی شرب الماء أی إکثاره و یحتمل إرجاعه إلی مصدر أقلل فالمد بمعنی الجذب أی یجذبه لیدفعه و الأول أظهر.

**[ترجمه]یمد از مد یعنی جذب یا از امداد به معنی یاری است در هر دو حالت ضمیر به نوشیدن آب بر می گردد یعنی زیاد نوشیدن آن وممکن است ضمیر به مصدر اقلل باز گردد لذا مد به معنای چذب یعنی جذب می کند تا دفع کند واولی آشکارتر است.

**[ترجمه]

«۳۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ الدَّیْلَمِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَشْیَمَ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَقَلَّ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ صَحَّ بَدَنُهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر علیه السّلام فرمودند که: هر که آب کم نوشد تندرست باشد. - . المحاسن: ۵۷۱- ۵۷۲، الکافی ۶: ۳۸۲ -

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِیِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا أَکَلَ الدَّسَمَ أَقَلَّ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّکَ لَتُقِلُّ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ قَالَ هُوَ أَمْرَأُ لِطَعَامِی (۳).

**[ترجمه]المحاسن: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله چربی می خورد کم آب می نوشید، به او گفتند: یا رسول اللّه تو کم آب

نوشی؟ فرمود: برای خوراکم گواراتر است - . المحاسن: ۵۷۱- ۵۷۲، الکافی ۶: ۳۸۲ - .

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ: شُرْبُ الْمَاءِ عَلَى أَثَرِ الدَّسَمِ يُهَيِّجُ الدَّاءَ(۴).

**[ترجمه]المحاسن: نوشیدن آب به دنبال چربی درد را برانگیزد - . المحاسن: ۵۷۱- ۵۷۲، الکافی ۶: ۳۸۲ - .

**[ترجمه]

بیان

یظهر من هذه الأخبار وجه جمع آخر بینها بأن یحمل أخبار المنع علی ما إذا کان بعد أکل الدسم و غیرها علی غیره و هو مما تساعده التجربه أیضا و أقول أکثر روایات المنع من إکثار شرب الماء مرویه فی المکارم مرسلا.

**[ترجمه]از این اخبار راه جمع دیگری میان آنها برمی آید که اخبار منع از زیاد نوشیدن آب حمل شوند نوشیدن به دنبال خوردن چربی و جز آنها بر غیر آن، این با تجربه هم تأیید می شود.

گویم: بیشتر اخبار منع از پر نوشیدن آب در مکارم بی سند آورده شدند .

**[ترجمه]

«۴۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ عَنِ ابْنِ أَبِی طَیْفُورٍ الْمُتَطَبِّبِ قَالَ: نَهَیْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْمَاضِیَ علیه السلام عَنْ شُرْبِ الْمَاءِ قَالَ وَ مَا بَأْسٌ بِالْمَاءِ وَ هُوَ یُدِیرُ الطَّعَامَ فِی الْمَعِدَهِ وَ یُسَکِّنُ الْغَضَبَ وَ یَزِیدُ فِی اللُّبِّ وَ یُطْفِئُ الْمِرَارَ(۵).

المکارم، عن ابن أبی طیفور: مثله.

**[ترجمه]المحاسن: ابن ابی طیفور پزشک روایت می کند که امام موسی کاظم علیه السلام را از نوشیدن آب نهی کردم، فرمود: آب مشکلی ندارد، خوراک را در معده می سازد و خشم را فرو می نشاند و عقل را بیفزاید و صفراء را خاموش می کند. - . المحاسن: ۵۷۲، مکارم الاخلاق: ۱۷۸، الکافی ۶: ۳۸۲ -

در المکارم: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

بيان

يمكن أن يكون المراد بالإدراه حقيقتها أى يجعل أعلاه أسفله فيحسن الهضم و أن يكون المراد تقليبه فى الأحوال كنايه عن سرعه الهضم و فى بعض النسخ يمرئ و الأول موافق للكافى و ربما يقرأ بالباء الموحده و فى المكارم يذيب من

۱- ۱. المحاسن: ۵۷۱- ۵۷۲ راجع الكافى ۶ ر ۳۸۲.

۲- ۲. المحاسن: ۵۷۱- ۵۷۲ راجع الكافى ۶ ر ۳۸۲.

۳- ۳. المحاسن: ۵۷۱- ۵۷۲ راجع الكافى ۶ ر ۳۸۲.

۴- ۴. المحاسن: ۵۷۱- ۵۷۲ راجع الكافى ۶ ر ۳۸۲.

۵- ۵. المحاسن: ۵۷۲، مكارم الأخلاق ۱۷۸، راجع الكافى ۶ ر ۳۸۲.

الإذابه و هو أظهر و كان تسكين الغضب لإطفاء المرار.

**[ترجمه]ساختن خوراك اين است كه آن را زيرورو كند تا خوب هضم شود و يا اينكه مى چرخاند و زود هضم كند در نسخه اى (يمرى ء- گوارا ميسازد) آمده، و (يدبّر) با باء هم محتمل است و در مكارم (يذيب: آب كند) آمده كه روشن تر است و آرام كردن خشم براى همان خاموش كردن صفراء است.

**[ترجمه]

«۴۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ يَاسِرٍ الْخَادِمِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: لَا بَأْسَ بِكَثْرَهِ شُرْبِ الْمَاءِ عَلَى الطَّعَامِ وَ أَنْ لَا يُكْثَرَ مِنْهُ وَ قَالَ أَ رَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَكَلَ مِثْلَ ذَا طَعَاماً وَ جَمَعَ يَدَيْهِ كِلْتَيْهِمَا لَمْ يَضُمَّهُمَا وَ لَمْ يُفَرِّقْهُمَا ثُمَّ لَمْ يَشْرَبْ عَلَيْهِ الْمَاءَ أَ لَيسَ كَانَتْ تَنْشَقُّ مَعِدَتُهُ (۱).

المكارم، عن ياسر: مثله.

**[ترجمه]المحاسن: امام رضا عليه السّلام فرمودند كه: زياد نوشيدن آب روى خوراك مشكلى ندارد و كم نوشيدن هم زيانى نزند و فرمود: اگر مردى اين قدر غذا بخورد - هر دو دست را بهم حلقه كرد و بهم نچسبانيد- و آب بر آن ننوشد آيا شكمش نتركد؟ - . المحاسن: ۵۷۲، المكارم: ۱۷۹، الكافى ۶: ۳۸۲ -

در المكارم: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

تبيين

قوله عليه السلام و أن لا يكثر منه أى لا بأس بإكثار الشرب و عدم الإكثار منه و إنما يتضرر الناس بكثره الطعام فيتوهمون أنه لإكثار الماء لم يضمهما أى لم يلصق إحداهما بالأخرى و لم يفرقهما أى لم يباعد بينهما كثيرا بل قرب إحداهما إلى الأخرى إشاره إلى كثره الطعام بحيث يملأ الكفين بهذا الوضع و يحتمل أن يكون المراد ضم الأصابع و تفريقها و روى فى الكافى هذا الخبر عن على بن إبراهيم عن ياسر و فيه و لا تكثر منه على غيره و ليس فيه أ ليس بل فيه كان ينشق فعلى هذا الظاهر أن المعنى أن إكثار الماء على الطعام لا يضر بل إنما يضر الإكثار منه على الريق أو المراد بالطعام المطبوخ و الأول أظهر فالإشاره بالكف يحتمل التقليل و التكثير و يكون الغرض لزوم شرب الماء بعد الطعام و إن كان قليلا على الأول و هو الأظهر و إن كان كثيرا فهو آكد على الثانى.

و يؤيده على الوجهين لا سيما الأول.

مَا رَوَاهُ فِی الْکَافِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ یَاسِرٍ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْمَاضِی علیه السلام: عَجَباً لِمَنْ أَکَلَ مِثْلَ ذَا وَ أَشَارَ بِیَدِهِ وَ فِی بَعْضِ النُّسَخِ بِکَفِّهِ وَ لَمْ یَشْرَبْ عَلَیْهِ الْمَاءَ کَیْفَ لَا تَنْشَقُّ مَعِدَتُهُ (۲).

و هذا الاختلاف فی حدیث یاسر غریب.

**[ترجمه]فرمود: کم نوشیدن و زیاد نوشیدن آب زیانی ندارند و جز آن نیست که زیان مردم از پرخوری است و پندارند که برای زیاد نوشیدن آب است و پیوستن دو دست اشاره به زیاد خوردن خوراک است که به این وضع پر دو مشت باشد و بسا مقصود پیوست انگشتان و جدا کردن آن ها باشد، و در روایت کافی (أ لیس) ندارد و همین را دارد که (شکم را بترکاند) و بنابراین مقصود این است که زیاد نوشیدن آب زیانی ندارد و زیان آن در ناشتا نوشیدن است و منظور خوراک پخته است ولی نخست روشن تر است و اشاره به کف بسا برای کمی است و بسا برای فزونی و غرض این است که نوشیدن آب پس از خوردن لازم است گرچه کم باشد بنابر معنی نخست که روشن تر است و اگر زیاد نوشیدن منظور باشد، به معنی دوم وابسته تر است .

و مؤید معنی اول است روایت کافی از امام جعفر صادق علیه السّلام که در شگفت است از کسی که به این اندازه بخورد (با دستش اشاره کرد و در نسخه ای با کفش) و آب بر آن ننوشد چگونه شکمش نترکد - . الکافی ۶: ۳۸۲ - ، و این اختلاف در حدیث یاسر غریب است.

**[ترجمه]

«۴۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْمُبَارَکِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ صَارِمٍ قَالَ: اشْتَکَی رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِنَا بِمَکَّةَ حَتَّی سَقَطَ لِلْمَوْتِ فَلَقِیتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی

ص: ۴۵۷

۱- ۱. المحاسن ۵۷۲، و المکارم ۱۷۹ الکافی ۶ ر ۳۸۲.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۸۲.

الطَّرِيقِ فَقَالَ يَا صَارِمُ مَا فَعَلَ فُلَانٌ فَقُلْتُ تَرَكْتُهُ بِحَالِ الْمَوْتِ فَقَالَ أَمَا لَوْ كُنْتُ لَأَسْقَيْتُهُ مِنْ مَاءِ الْمِيزَابِ قَالَ فَطَلَبْنَاهُ عِنْدَ كُلِّ أَحَدٍ فَلَمْ نَجِدْهُ فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذِ ارْتَفَعَتْ سَحَابَةٌ ثُمَّ أَرْعَدَتْ وَ أَبْرَقَتْ وَ أَمْطَرَتْ فَجِئْتُ إِلَى بَعْضِ مَنْ فِي الْمَسْجِدِ فَأَعْطَيْتُهُ دِرْهَماً وَ أَخَذْتُ مِنْهُ قَدَحاً ثُمَّ أَخَذْتُ مِنْ مَاءِ الْمِيزَابِ فَأَتَيْتُهُ بِهِ فَأَسْقَيْتُهُ فَلَمْ أَبْرَحْ مِنْ عِنْدِهِ حَتَّى شَرِبَ سَوِيقاً وَ بُرّاً(۱).

المكارم، عن صارم: مثله و فيه و أخذت منه قدحا من ماء الميزاب.

**[ترجمه]المحاسن: صارم روایت می کند که یکی از دوستان ما در مکه بیمار شد به طوری که دربستر مرگ افتاد و من به امام جعفر صادق علیه السّلام در راه برخوردم و فرمود: ای صارم فلانی چه کرد؟ گفتم: من او را در حال مرگ وانهادم، فرمود: اگر در آنجا بودم او را از آب ناودان می نوشاندم گوید آن را از هر که جستیم نیافتیم در این میانه بودیم که ابری برآمد و غرّید و درخشید و بارید و رفتم نزد یکی در مسجد و یک درهم به او دادم و یک کاسه ای از او گرفتم و آب ناودان برگرفتم و آوردم و به آن بیمار نوشاندم و از کنار او برنخاسته بودم که قاووتی نوشید و خوب شد. - . المحاسن: ۵۷۴، المکارم: ۱۷۹ -

در المکارم: مانندش آمده است. و در آن گفته: یکدرهم دادم و کاسه ای از آب ناودان برگرفتم.

**[ترجمه]

«۴۵»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ علیه السلام: السُّكَّرُ يَنْفَعُ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ لَا يَضُرُّ مِنْ شَيْ ءٍ وَ كَذَلِكَ الْمَاءُ الْمَقْلِيُّ وَ أُرْوَى فِي الْمَاءِ الْبَارِدِ أَنَّهُ يُطْفِئُ الْحَرَارَةَ وَ يُسَكِّنُ الصَّفْرَاءَ وَ يَهْضِمُ الطَّعَامَ وَ يُذِيبُ الْفَضْلَةَ الَّتِي عَلَى رَأْسِ الْمَعِدَهِ وَ يَذْهَبُ بِالْحُمَّى وَ قِيلَ لَا يَذْهَبُ بِالْأَدْوَاءِ إِلَّا الدُّعَاءُ وَ الصَّدَقَةُ وَ الْمَاءُ الْبَارِدُ.

**[ترجمه]فقه الرضا: فرمود: شِکَر برای همه چیز خوب است و هیچ زیانی ندارد و آب جوشیده نیز چنین است و در باره آب سرد روایت می کنم که حرارت را بنشاند و صفراء را آرام کند و خوراک را هضم کند، و کفی که بر سر معده برآید، آب کند و تب را از بین ببرد، و به قولی دردها را نبرد جز دعاء و صدقه و آب سرد.

**[ترجمه]

بیان

قوله علیه السلام و الماء البارد أی شربا أو صبا علی البدن کما مر.

**[ترجمه]اثر آب سرد به نوشیدن و یا بر تن ریختن است .

**[ترجمه]

باب ۲ آداب الشرب و أوانيه

روايات

«۱»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: لَا يَنْفُخِ الرَّجُلُ فِی مَوْضِعِ سُجُودِهِ وَ لَا فِی طَعَامِهِ وَ لَا فِی شَرَابِهِ وَ لَا فِی تَعْوِيذِهِ.

وَ قَالَ عليه السلام: لَا يَشْرَبْ أَحَدُكُمْ قَائِماً.

وَ قَالَ عليه السلام: إِيَّاكُمْ وَ شُرْبَ الْمَاءِ مِنْ قِيَامٍ عَلَى أَرْجُلِكُمْ فَإِنَّهُ يُورِثُ الدَّاءَ الَّذِی لَا دَوَاءَ لَهُ أَوْ يُعَافِيَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امير المؤمنين عليه السّلام فرمودند كه: هيچ كس در جای سجده اش و در خوراك و در نوشيدنی خود و در دعاء نوشته اش فوت نكند، و فرمود كسی از شما ايستاده ننوشد، سپس فرمود: مبادا آب را ايستاده روی پاها بنوشيد كه مايه دردی است بی درمان مگرش خدا عزّ و جلّ شفا دهد.

**[ترجمه]

«۲»

الْعِلَلُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْهُ عليه السلام قَالَ: إِيَّاكُمْ وَ شُرْبَ الْمَاءِ وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

ص: ۴۵۸

۱- ۱. المحاسن ۵۷۴، و مثله فی المكارم ۱۷۹.

۲- ۲. الخصال ۶۱۳ و ۶۲۲ و ۶۳۴ علی الترتيب.

ثم قال الصدوق رحمه الله يعنی بالليل فأما النهار فإن شرب الماء من قيام أدر للعرق و أقوى للبدن كما قال الصادق عليه السلام (۱).

**[ترجمه]العلل:همین خبر فوق را آورده سپس صدوق ره گفته: مقصود شب است ولی در روز نوشیدن آب ایستاده بر سر پا جریان و نیروی بیشتری دارد چنانچه امام صادق علیه السّلام فرموده است. -. علل الشرایع ۲: ۱۵۰ -

**[ترجمه]

«۳»

الْكَشِّيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بُنْدَارَ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ ثُوَيْرِ بْنِ أَبِی فَاخِتَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام مَعَ عُمَرَ بْنِ ذَرٍّ الْقَاضِی فَدَعَا أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِمَاءٍ فَأُتِیَ بِكُوزٍ مِنْ أَدَمٍ فَلَمَّا صَارَ فِی يَدِهِ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ لِكُلِّ شَیْ ءٍ حَدّاً يَنْتَهِی إِلَيْهِ فَقَالَ ابْنُ ذَرٍّ وَ مَا حَدُّهُ قَالَ يَذْكُرُ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِذَا شَرِبَ وَ يَحْمَدُ اللَّهَ إِذَا فَرَغَ وَ لَا يَشْرَبُ مِنْ عِنْدِ عُرْوَتِهِ وَ لَا مِنْ كَسْرٍ إِنْ كَانَ فِيهِ إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ(۲).

**[ترجمه]الکشی: ثویر بن ابی فاخته روایت می کند که: به همراه محمّد بن ذرّ قاضی نزد ابی جعفر علیه السّلام رفتم و کوزه ای از پوست برایش آوردند و چون به دستش رسید فرمود: سپاس خدا راست که برای هر چیزی حدّی ساخته که بدان پایان یابد، ابن ذرّ گفت حدّ آن چیست؟ فرمود: نام خدا را بر آن برند چون نوشند و چون پایان دهند خدا را سپاس گویند و از کنار حلقه اش و نیز از جای شکسته اش ننوشند، تا آخر خبر. -. رجال الکشی: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۴»

الْعُيُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْجِعَابِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ التَّمِيمِیِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام شَرِبَ قَائِماً وَ قَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَعَلَ (۳).

**[ترجمه]العیون: امام رضا علیه السّلام روایت می کند که: علی علیه السّلام ایستاده نوشید و فرمود: دیدم که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله این کار را کرد -. عیون اخبار الرضا ۲: ۶۶ -.

**[ترجمه]

«۵»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَشْرَبْ وَ أَنْتَ قَائِمٌ وَ لَا تَطُفْ بِقَبْرٍ وَ لَا تَبُلْ فِی مَاءٍ نَقِيعٍ فَإِنَّهُ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَأَصَابَهُ شَیْ ءٌ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ وَ مَنْ

فَعَلَ شَيْئاً مِنْ ذَلِكَ لَمْ يَكَدْ يُفَارِقُهُ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ (۴).

**[ترجمه]العلل: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: ایستاده ننوش، گرد گُور مگرد، در آب ایستاده نشاش زیرا هر که چنین کند و به او آسیبی رسد جز خود را سرزنش نکند، و هر که کند یکی از اینها را از او جدا نگردد جز که خدا خواهد. - . علل الشرایع ۱: ۲۶۸، به شرح آن مراجعه کن: ج ۸۰ ص ۱۷۳ -

**[ترجمه]

توضیح

قد مر أن المراد بالطوف هنا التغوط فی القاموس الطوف الغائط و طاف ذهب لیتغوط کاطاف علی افتعل انتهی و یدل علی أن مثل هذه الأفعال یوجب المداومه علیها غالبا و کأنه لتسلط الشیطان علیه.

**[ترجمه]گذشت که منظور از گرد گُور گردیدن در اینجا تغوط بر گور است در قاموس گفته: طوف به معنی غائط است و (طاف) یعنی رفت غائط کرد، مانند «اطاف» پایان، و دلالت دارد که این کارها غالبا عادت آورند و گویا برای این است که شیطان بر او چیره می گردد.

**[ترجمه]

«۶»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونٍ الْقَدَّاحِ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ إِذَا شَرِبَ الْمَاءَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَقَانَا

ص: ۴۵۹

۱- ۱. علل الشرائع ۲ ر ۱۵۰.

۲- ۲. رجال الکشّیّ ۲۲۰ فی حدیث.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۶۶.

۴- ۴. علل الشرائع ۱ ر ۲۶۸، راجع شرح ذلک فی ج ۸۰ ص ۱۷۳.

عَذْباً زُلَالًا بِرَحْمَتِهِ وَ لَمْ يَسْقِنَا مِلْحاً أَجَاجاً بِذُنُوبِنَا(۱).

المحاسن، عن جعفر بن محمد عن ابن القداح عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله

الْكَافِی، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ جَعْفَرٍ: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِیهِ أُجَاجاً وَ لَمْ یُؤَاخِذْنَا بِذُنُوبِنَا.

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که: چون پیغمبر صلی اللّه علیه و آله آب می نوشید، می گفت: سپاس خدا را که به ما نوشانید آب شیرین زلال به رحمت خود و بسزای گناهانمان، آب شور و تلخ را به ما ننوشانید.

المحاسن: مانندش آمده است در الکافی: نیز مانندش آمده است ولی لفظ ملح به معنی شور ندارد.

**[ترجمه]

بیان

العذب الحلو فی القاموس العذب من الطعام و الشراب کل مستساغ و قال ماء زلال کغراب سریع المر فی الحلق بارد عذب صاف سهل سلس و قال الملح بالکسر ضد العذب من الماء کالملیح و قال ماء أجاج ملح مر قوله علیه السلام و لم یؤاخذنا أی بجعله ملحا أجاجا أو بسلب الماء عنا مطلقا کما قال سبحانه تهدیدا وَ إِنَّا عَلی ذَهابٍ بِهِ لَقادِرُونَ.

**[ترجمه]در قاموس گفته: زلال بر وزن غُراب به معنی زودگذر در گلو و شیرین و صاف و روان و زود جریان است، و این که فرمود: تلخ و شور به ما نداده بسا مقصود ندادن آب است چنانچه خدا در مقام تهدید فرموده «و راستی که ما به بردن آب البته توانائیم».

**[ترجمه]

«۷»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ، عَنْ حَمْزَهَ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَبْهَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِیَّا الْجَوْهَرِیِّ عَنْ شُعَیْبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ فِی الْمَنَاهِی لَا یَشْرَبَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَاءَ مِنْ عِنْدِ عُرْوَهِ الْإِنَاءِ فَإِنَّهُ مُجْتَمَعُ الْوَسَخِ وَ نَهَی أَنْ یُشْرَبَ الْمَاءُ كَرْعاً كَمَا یَشْرَبُ الْبَهَائِمُ وَ قَالَ اشْرَبُوا بِأَیْدِیكُمْ فَإِنَّهَا أَفْضَلُ أَوَانِیكُمْ وَ نَهَی عَنِ الْبُزَاقِ فِی الْبِئْرِ الَّتِی یُشْرَبُ مِنْهَا وَ نَهَی أَنْ یُنْفَخَ فِی طَعَامٍ أَوْ فِی شَرَابٍ (۲).

**[ترجمه]مجالس الصدوق:ا پیغمبر صلی اللّه علیه و آله در حدیثی طولانی در باره مناهی فرمودند که: هیچ کدام از شما آب را از حلقه ظرفش ننوشد که جمع گاه چرک است، و نهی کرد از آب نوشیدن با دهن از نهر و مانند آن بدون کمک دست و آب خوردن مانند چهارپایان را نیز نهی کردند،و فرمود: با دست ها بنوشید که بهترین ظرف های شمایند، نهی کرد از تف انداختن در چاهی که از آن آب نوشند. نهی کرد از فوت کردن در خوراک و نوشابه. -. امالی الصدوق: ۲۵۴ - ۲۵۵ -

**[ترجمه]

بیان

فی القـاموس کرع فی المـاء أو فی الإناء کمنع و سـمع کرعا و کروعا تناوله بفیه من موضـعه من غیر أن یشـرب بکفیه و لا بإناء انتهی و النفخ فی الشراب کأنه أعم من أن یکون للتبرید أو لتبعید ما علی وجه الماء من موضع الشرب.

**[ترجمه]در قاموس گفته: «کرع فی الماء أو فی الإناء» یعنی دهانش را به قسمتی از آن رسانید بدون آنکه بادستش بخورد یا با ظرف بنوشد.و نهی از فوت کردن در نوشابه اعم از این است که برای خنک کردن باشد یا دور کردن خاشاک از روی آن.

**[ترجمه]

«۸»

الْمَجَالِسُ، فِی خُطَبِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: وَ لَوْ شِئْتُ لَتَسَرْبَلْتُ بِالْعَبْقَرِیِّ الْمَنْقُوشِ مِنْ دِیبَاجِکُمْ وَ لَأَکَلْتُ لُبَابَ هَذَا الْبُرِّ بِصُدُورِ دَجَاجِکُمْ وَ لَشَرِبْتُ الْمَاءَ الزُّلَالَ بِرَقِیقِ زُجَاجِکُمْ وَ لَکِنِّی أُصَدِّقُ اللَّهَ جَلَّتْ عَظَمَتُهُ حَیْثُ یَقُولُ- مَنْ کانَ یُرِیدُ الْحَیاةَ الدُّنْیا وَ زِینَتَها إِلَی قَوْلِهِ لَیْسَ لَهُمْ فِی الْآخِرَهِ إِلَّا النَّارُ الْخَبَرَ(۳).

ص: ۴۶۰

۱- ۱. قرب الإسناد ۱۶، المحاسن ۵۷۸، الکافی ۶ ر ۳۸۴.

۲- ۲. أمالی الصدوق ۲۵۴- ۲۵۵.

۳- ۳. أمالی الصدوق ۳۶۸ فی حدیث و الآیه فی سوره هود ۱۵ و ۱۶.

**[ترجمه]المجالس: امير المؤمنين عليه السّلام فرموده انـد كه: اگر بخواهم مى توانم از تن پوش ممتاز ديباى شـما بپوشم و از مغز گنـدم و سينه مرغان شـما خورم و از آب زلال در آبخورى شـيشه هاى شـما نوشم ولى من به قول خدا جلّت عظمته عمل كنم آنجا كه فرمايـد: «كسانى كه زنـدگى دنيا و زيور آن را بخواهند- تا فرموده «اينان كسانى هسـتند كه در آخرت جز آتش برايشان نخواهد بود - . امالى الصدوق: ۳۶۸، آيه در سوره هود: ۱۵ و ۱۶ - ».

**[ترجمه]

بيان

يدل على أن الشرب فى الزجاج غايه التنعم و الترفه فيه و أنه ينافى التواضع المطلوب فى المأكل و المشرب.

**[ترجمه]دلالـت دارد كه نوشـيدن در آبخورى بلور نهـايت نعمت خوراكى است و خوشـگذرانى و بـا تواضع در خوراك و نوشاك كه مطلوب است، منافات دارد.

**[ترجمه]

«۹»

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله كَانَ فِي سَفَرٍ فَاسْتَيْقَظَ مِنْ نَوْمِهِ فَقَالَ مَعَ مَنْ وَضُوءٌ فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ مَعِي فِي مِيضَأَةٍ فَأَتَاهُ بِهِ فَتَوَضَّأَ وَ فَضَلَتْ فِي الْمِيضَأَةِ فَضْلَةٌ فَقَالَ صلى الله عليه و آله احْتَفِظْ بِهَا يَا بَا قَتَادَةَ فَيَكُونَ لَهَا شَأْنٌ فَلَمَّا حَمِيَ النَّهَارُ وَ اشْتَدَّ الْعَطَشُ بِالنَّاسِ ابْتَدَرُوا إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله يَقُولُونَ الْمَاءَ الْمَاءَ فَدَعَا النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بِقَدَحِهِ ثُمَّ قَالَ هَلُمَّ الْمِيضَأَةَ يَا بَا قَتَادَةَ فَأَخَذَهَا وَ دَعَا فِيهَا وَ قَالَ اسْكُبْ فَسَكَبَ فِي الْقَدَحِ وَ ابْتَدَرَ النَّاسُ الْمَاءَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كُلُّكُمْ يَشْرَبُ الْمَاءَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَكَانَ أَبُو قَتَادَةَ يَسْكُبُ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَسْقِي حَتَّى شَرِبَ النَّاسُ أَجْمَعُونَ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لِأَبِي قَتَادَةَ اشْرَبْ فَقَالَ لَا بَلِ اشْرَبْ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ اشْرَبْ فَإِنَّ سَاقِيَ الْقَوْمِ آخِرُهُمْ شُرْباً فَشَرِبَ أَبُو قَتَادَةَ ثُمَّ شَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله.

**[ترجمه]كنز الكراچكى: پيغمـبر صـلى اللَّه عليه و آله در سـفرى بود، از خواب بيـدار شـد و فرمود: آب وضو بـا كيست؟ ابو قتـاده گفت: با من است و در ميان مطهره است، و نزد آن حضـرت آورد و با آن وضو ساخت و مقـدارى در ظرفش فزون آمد به ابو قتاده فرمود: آن را نگهـدار كه موقعيتى خواهد داشت، و چون روز گرم شد و تشـنگى مردم سـخت شد، مردم نزد پيغمبر شتافتند و فرياد كردند، آب، آب، پيغمبر صلى اللَّه عليه و آله كاسه اى خواست و به ابو قتاده گفت: آن مطهره را بياور و آن را بر گرفت و بدان دعائى خواند و به دست ابو قتاده داد و فرمود: بريز و او در آن كاسه ريخت و مردم آن را شتابان مى نوشيدند، رسول خدا صـلى اللَّه عليه و آله فرمود: همه شـما آب مى نوشـيد ان شاء اللَّه و ابو قتاده آب در كاسه مى ريخت و پيغمبر صلى اللَّه عليه و آله به مردم مى نوشانيـد تـا همه مردم از آن نوشـيدند و پيغمبر صـلى اللَّه عليه و آله به ابو قتـاده فرمود: تو هم بنوش گفت: نه شـما بنوشـيد يا رسول اللَّه فرمود: نه تو بنوش، من ساقى مردم بودم و ساقى به دنبال ديگران نوشـد، و ابو قتاده نوشـيد

سپس رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله نوشید.

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس المیضأه الموضع یتوضأ فیه و منه و المطهره.

**[ترجمه]القاموس: المیضأه محلی است که در آن و از آن وضو می سازند ودست و رو می شویند که مطهَّره نیز گویند .

**[ترجمه]

«۱۰»

الشِّهَابُ، قَالَ صلی الله علیه و آله: سَاقِی الْقَوْمِ آخِرُهُمْ شُرْباً.

الضوء هذا من مکارم الأخلاق التی کان صلی الله علیه و آله لا یزال یأخذ بها أصحابه و یتقدم بها إلیهم و یکررها علیهم و الأدب فی ذلک أن الساقی للقوم و هم عطاش مجهودون إذا ابتدأ بنفسه دل علی جشعه و قله مبالاته بأصحابه الذین ائتمن علیهم و جعل ملاک أرواحهم و قوام أبدانهم بیده و أمر الماء عندهم شدید فإنهم کثیرا ما یقتحمون البوادی و یعرضون أنفسهم للفج الهجائر و وقدان الظهائر و یفتخرون بذلک و یتجلدون علیه و یذکرونه فی مفاخراتهم و إذا کان کذلک أدت الحال إلی تقاسم الماء بینهم بالمقله و هی حجر القسم و قد قیل الماء أهون موجود و أعز مفقود و فائده الحدیث الحث علی الأخذ بالأکرم من الأفعال و التباعد عما یجعل الإنسان فی معرض الأنذال و لباس الأرذال و راوی هذا الحدیث المغیره.

**[ترجمه]الشهاب: فرموده صلی اللَّه علیه و آله: ساقی قوم در آخرشان نوشد.

الضوء: این از مکارم اخلاق است که پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله پیوسته یاران خود را به آن امر می کرد و در انجامش بر آنها پیشدستی می کرد و بارها برایشان انجام می داد، و رعایت این ادب برای این است که چون به مردم آب دهد که تشنه و بی تابند اگر خود در آغاز بنوشد بیانگر حرص او و بی توجهی او به دیگر یاران است که مورد اعتمادش ساختند و جان و تن آنان به او سپرده شده، موضوع آب نزد آن ها دارای اهمیت بوده زیرا بسیار بوده که در بیابانها درآمدند و خود را در معرض تشنگی و گرمای سخت نیم روز درآوردند و بدان مباهات می کردند و شهامت ارائه می دادند و آن را در مفاخر خود یادآوری می کردند، و در این موارد کارشان به آنجا می کشید که آن را میان خود قسمت می کردند و جیره بندی می نمودند و گفتند: آب پست ترین موجود است و عزیزترین نایاب، فائده حدیث تشویق بر کارهای شرافتمندانه و دوری از کارهائی که آدمی را به پستی و رذلی کشاند و لباس خواری پوشاند و راوی حدیث مغیره است.

**[ترجمه]

«۱۱»

مَعَانِی الْأَخْبَارِ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ قِیلَ لَهُ الرَّجُلُ یَشْرَبُ بِنَفَسٍ

ص: ۴۶۱

وَاحِدٍ قَالَ لَا بَأْسَ قُلْتُ فَإِنَّ مَنْ قِبَلَنَا يَقُولُونَ ذَلِکَ شُرْبُ الْهِیمِ فَقَالَ إِنَّمَا شُرْبُ الْهِیمِ مَا لَمْ یُذْکَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: از امام جعفر صادق علیه السّلام در باره کسی که با یک نفس آب می نوشد، سوال شد، فرمود: مشکلی ندارد، (راوی گوید) گفتم: مردم گویند این شرب الهیم است، فرمود: شرب الهیم آن است که نام خدا نبرند بر آن. - . معانی الاخبار: ۱۴۹ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ شَیْخٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِینَهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ یَشْرَبُ فَلَا یَقْطَعُ حَتَّی یَرْوِیَ فَقَالَ وَ هَلِ اللَّذَّهُ إِلَّا ذَاکَ قُلْتُ فَإِنَّهُمْ یَقُولُونَ إِنَّهُ شُرْبُ الْهِیمِ فَقَالَ کَذَبُوا إِنَّمَا شُرْبُ الْهِیمِ مَا لَمْ یُذْکَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: از امام جعفر صادق علیه السّلام در باره کسی که با یک نفس آب می نوشد، سوال شد، فرمود: آیا لذتی جز این وجود دارد؟، (راوی گوید) گفتم: مردم گویند این شرب الهیم است، فرمود: شرب الهیم آن است که نام خدا نبرند بر آن. - . معانی الاخبار: ۱۴۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ وَ عَبْدِ اللَّهِ ابْنَیْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَهُ أَنْفَاسٍ فِی الشُّرْبِ أَفْضَلُ مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ فِی الشُّرْبِ وَ قَالَ کَانَ یَکْرَهُ أَنْ یُشَبَّهَ بِالْهِیمِ قُلْتُ وَ مَا الْهِیمُ قَالَ الرَّمْلُ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ هِیَ الْإِبِلُ.

قال الصدوق رحمه الله سمعت شیخنا محمد بن الحسن بن أحمد بن الولید رحمه الله یقول سمعت محمد بن الحسن الصفار یقول کلما فی کتاب الحلبی و فی حدیث آخر فذلک قول محمد بن أبی عمیر رحمه الله (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: سه نفس در نوشیدن بهتر است از یک نفس، گوید بد داشت که مانند هیم باشد، گفتم: هیم چیست؟ گفت: ریگ است و در حدیث دیگر گفت: شتر است .

شیخ صدوق گفته: از استادم محمّد بن حسن بن احمد بن ولید شنیدم می گفت: از محمّد بن حسن بن صفّار شنیدم می گفت:هرجا در کتاب حلبی «و در حدیث دیگر» آمده، گفته ی محمّد بن ابی عمیر است. - . همان: ۱۵۰، آیات در سوره واقعه ۵۱ - ۵۵ -

**[ترجمه]

تبیین

قال الله تعالی ثُمَّ إِنَّکُمْ أَیُّهَا الضّالُّونَ الْمُکَذِّبُونَ لَآکِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ فَمالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ فَشارِبُونَ عَلَیْهِ مِنَ الْحَمِیمِ فَشارِبُونَ شُرْبَ الْهِیمِ قال البیضاوی شرب الهیم أی الإبل التی لها الهیام و هو داء یشبه الاستسقاء جمع أهیم و هیماء و قیل الرمال علی أنه جمع هیام بالفتح و هو الرمل الذی لا یتماسک جمع علی هیم کسحب ثم خفف و فعل به ما فعل بجمع أبیض انتهی و قال الجوهری و قوله تعالی فَشارِبُونَ شُرْبَ الْهِیمِ هی الإبل العطاش و یقال الرمل حکاه الأخفش انتهی.

**[ترجمه]خدا تعالی فرموده:«آن گاه شما ای گمراهان دروغ پرداز، قطعاً از درختی که از زقّوم است خواهید خورد.و از آن شکمهایتان را خواهید آکند.و روی آن از آب جوش می نوشید، [مانند] نوشیدن اشتران تشنه».

بیضاوی گفته: نوش هیم نوش شتر دچار به بیماری هیام است که دردی است مانند درد استسقاء و جمع اهیم و هیماء است، و به قولی هیم ریگ روان است و جمع هیام با فتحه است ... جوهری گفته: قول خدا تعالی فَشارِبُونَ شُرْبَ الْهِیمِ یعنی شتران تشنه و به قولی ریگ و شن است، اخفش آن را نقل کرده پایان.

**[ترجمه]

و أقول

الأخبار مختلفه فی الشرب بنَفَس واحد أو أکثر و استحب الأصحاب الشرب بثلاثه أنفاس و حملوا الأقل علی الجواز و ربما یحمل النفس الواحد علی

ص: ۴۶۲

۱- ۱. معانی الأخبار ۱۴۹ باب معنی شرب الیهم.

۲- ۲. معانی الأخبار ۱۴۹ باب معنی شرب الیهم.

۳- ۳. المصدر نفسه ۱۵۰، و الآیات فی سوره الواقعه ۵۵- ۵۱.

ما إذا كـان السـاقى حرا و ربمـا يتراءى من بعض الأخبار كون التعـدد محمولا على التقيه و الظاهر أن الثلاث أفضل قال صاحب الجامع يكره الشرب قائما بالليل و لا بأس بالنهار و يشرب فى ثلاثه أنفاس و إن كان ساقيه حرا فبنفس واحد.

**[ترجمه]اخبار در نوشـيدن آب در يک نفس يا بيش اختلاف دارند و فقهاء نوشيدن به سه نفس را مستحب دانند و كمتر از آن را حمل بر جواز كردنـد، و بسا اخبار يک نفس را تفسـير كردنـد بر آنكه ساقى آزاد باشد و از برخى اخبار برآيد كه اخبار تعدّد از راه تقيه بودند و ظاهر اين است كه با سه نفس بهتر است، مؤلف جامع گفته: ايستاده نوشيدن آب در شب مكروه است و در روز باكى ندارد و در سه نفس نوشند و اگر ساقى آزاد است در يک نفس.

**[ترجمه]

«۱۴»

مَعَانِي الْأَخْبَارِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ الزَّنْجَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سَلَّامٍ رَفَعَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله نَهَى عَنِ اخْتِنَاثِ الْأَسْقِيَةِ.

و معنى الاختناث أن يثنى أفواهها ثم يشـرب منها و أصل الاختناث التكسـر و من هذا سـمى المخنث لتكسـره و به سميت المرأه خنثى و معنى الحـديث فى النهى عن اختناث الأسـقيه يفسر على وجهين أحـدهما أنه يخاف أن يكون فيه دابه و الـذى دار عليه معنى الحديث أنه عليه السلام نهى أن يشرب من أفواهها(۱).

**[ترجمه]معانى الاخبار رسول خدا صلى اللَّه عليه و آله فرمودند كه از خنثى نوشيدن نهى كرد،

و معنـايش اين است كه در مشک آب را برگردانـد و سـپس از آن بنوشـد و اصل اختناث از تكسـر وشكسـتن است واز همين جهت به دوجنسـى مخنث گوينـد وهمچنين از اين رو به زن خنثى اطلاق مى شود. و اين حـديث بر دو وجه حمل مى شود كه يک وجه آن اين است كه بترسد در آن جانورى باشد ومفهوم كلى حديث آن است كه ايشان صـلى اللَّه عليه و آله از خوردن از دهانه هاى آن نهى فرمود - . معانى الاخبار: ۲۸۱ - .

**[ترجمه]

توضيح

فى النهايه أنه نهى عن اختناث الأسـقيه خنثت السقاء إذا ثنيت فمه إلى خارج و شربت منه و قبعته إذا ثنيته إلى داخل و إنما نهى عنه لأنـه ينتنها فإن إدامه الشـرب هكـذا مما يغير ريحها و قيل لا يؤمن أن يكون فيها هامه و قيل لئلا يترشـش الماء على الشارب لسعه فم السـقاء و قـد جاء فى حـديث آخر إباحته و يحتمل أن يكون النهى خاصا بالسـقاء الكبير دون الإداوه و فى حديث ابن عمر أنه كان يشـرب من الإداوه و لا يختنثها و يسـميها نفعه سماها بالمره من النفع و لم يصرفها للعلميه و التأنيث انتهى و قال فى شرح جامع الأصول الاختناث أن يكسـر أى يقلب شـفه القربه و يشرب و ورد إباحته و ذا للضروره و الحاجه و النهى عن الاعتياد

أو ناسخ للأول (۲).

**[ترجمه]در نهـایه است که آن حضـرت صـلی اللّٰه علیه و آله نهی کرد از خنـثی کردن مشـک هـای آب و آن این است که درش را به بیرون برگرداننـد و از آن بنوشـند، یعنی قبعه آن به داخـل برگردانـده شود، و برای آن نهی کرده که ادامه این کـار سبب بـد بو شـدن در مشک می شود، و به قولی برای اینکه بسا در میان مشک جانوری باشد و به درون شـکم رود، و به قولی برای اینکه آب به نوشنده می پاشد برای اینکه در مشک گشاد است.

و در حـدیث دیگر اباحه آن رسیده و بسا که نهی مخصوص مشک بزرگ است نه مشک کوچک آب نوشـی، و در حـدیث ابن عمر است که از مشـک کوچـک آب می نوشـید و آن را برنمی گردانـد و آن را نفعه می نامیـد به معنی یکباره که از نفع بازگرفته شده است.و در شرح جامع الاصول است که اختناث برگرداندن در مشک است و اباحه آن هم روایت است و آن در صورت ضرورت و نیاز است و نهی از ادامه و اعتیاد است ویا ناسخ حکم اباحه است - . تاریخ الحسین: ج ۴۴، ص ۳۷۶ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

الْمَعَانِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی بْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَ

ص: ۴۶۳

۱- ۱. معانی الأخبار ۲۸۱ فی حدیث طویل.

۲- ۲. قد مر فی ج ۴۴ ص ۳۷۶ من تاریخ الحسین صلوات اللّٰه علیه حدیث علیّ بن الطعان المحاربی« فجعلت کلما شربت سال الماء من السقاء فقال الحسین علیه السلام: اخنث السقاء أی اعطفه، فلم أدر کیف أفعل، فقام فخنثه فشربت و سقیت فرسی».

الرَّجُلَ لَيَشْرَبُ الشَّرْبَةَ فَيُدْخِلُهُ اللَّهُ بِهَا الْجَنَّةَ قُلْتُ وَ كَيْفَ ذَاكَ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَشْرَبُ الْمَاءَ فَيَقْطَعُهُ ثُمَّ يُنَحِّي الْإِنَاءَ وَ هُوَ يَشْتَهِيهِ فَيَحْمَدُ اللَّهَ ثُمَّ يَعُودُ فَيَشْرَبُ ثُمَّ يُنَحِّيهِ وَ هُوَ يَشْتَهِيهِ فَيَحْمَدُ اللَّهَ ثُمَّ يَعُودُ فَيَشْرَبُ فَيُوجِبُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ بِذَلِكَ الْجَنَّةَ(۱).

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ بَعْدَ قَوْلِهِ أَخِيراً فَيَشْرَبُ ثُمَّ يُنَحِّيهِ وَ يَحْمَدُ اللَّهَ فَيُوجِبُ اللَّهُ لَهُ بِذَلِكَ الْجَنَّةَ وَ يَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ فِي أَوَّلِ كُلِّ مَرَّةٍ.

قال و روى محمد بن إسماعيل عن منصور بن يونس عن أبي بصير عن أبي عبد الله عليه السلام: مثله.

**[ترجمه]المعانی: عبد اللّه بن سنان روایت می کند که: شنیدم که امام جعفر صادق علیه السّلام می فرمود: راستی مردی یک شربت نوشید و خداوند به خاطر آن وی را به بهشت برد، گفتم: این چگونه ممکن است؟ فرمود: کسی آب نوشد سپس نوشیدن را قطع کند، و ظرف آب را از خود دور کند با اینکه هنوز تشنه باشد و حمد خدا کند و باز برگردد و بنوشد و خدا عزّ و جلّ با این کار بهشت را بر او واجب کند. - . معانی الاخبار: ۳۸۵، المحاسن: ۵۷۸ -

المحاسن: مانند آن را آورده جز که حمد خدا را در دنبال بار سوم نوشیدن ذکر کرده، و بسم اللّه را در آغاز هر نوشیدن، و بسند دیگر هم مانندش را آورده.

**[ترجمه]

«۱۶»

الْعِلَلُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَخْزُومِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ عَنْ بَكَّارِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي الرَّجُلِ يَنْفُخُ فِي الْقَدَحِ قَالَ لَا بَأْسَ وَ إِنَّمَا يُكْرَهُ ذَلِكَ إِذَا كَانَ مَعَهُ غَيْرُهُ كَرَاهَةَ أَنْ يَعَافَهُ وَ عَنِ الرَّجُلِ يَنْفُخُ فِي الطَّعَامِ قَالَ أَ لَيْسَ إِنَّمَا يُرِيدُ أَنْ يُبَرِّدَهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ لَا بَأْسَ.

قال الصدوق رحمه الله الذي أفتى به و أعتمده هو أنه لا يجوز النفخ في الطعام و الشراب سواء كان الرجل وحده أو مع غيره و لا أعرف هذه العله إلا في هذا الخبر(۲).

**[ترجمه]العلل:ابن ابی بکر حضرمی روایت می کند که: به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: درباره مردی که در قدح بدمد و فوت کند، فرمود: مشکلی ندارد و این امر مکروه است در آنجا که هم نوشی دارد تا مبادا او این کار را بد دارد و پرسیدم از مردی که در خوراک فوت کند فرمود: آیا برای این نیست که سرد شود؟ گفتم: چرا فرمود: مشکلی ندارد، صدوق گفته: آنچه من فتوی دهم این است که جایز نیست فوت کردن در خوراک و نوشابه چه خودش تنها باشد یا با دیگری باشد، جائز نیست، و این علت را جز در این خبر ندانم و نشناختم. - . علل الشرائع ۲: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری عاف الرجل الطعام أو الشراب یعافه عیافا أی کرهه فلم یشربه ثم إن ظاهر الصدوق رحمه الله حرمه النفخ فلذا رد الخبر و یمکن حمله علی الجواز و سائر الأخبار علی الکراهه أو سائر الأخبار علی ما إذا لم یکن معه غیره فی الشراب و إذا لم تکن ضروره فی الطعام و هذا علی الضروره کضیق الوقت للصلاه أو لحاجه.

**[ترجمه]جوهری گوید: عاف الرجل الطعام أو الشراب یعافه عیافا یعنی کراهت دارد از آن بخورد یا بنوشد ظاهر کلام صدوق حرمت فوت کردن است و از این رو این خبر را نپذیرفته است، و می شود آن را حمل بر جواز کرد و اخبار دیگر را تفسیر به کراهت نمود، یا اخبار دیگر را تفسیر کرد بدان جا که هم نوشی دارد یا به صورت عدم ضرورت به خوردن و اخبار جواز را به صورت ضرورت به خوردن، مانند اینکه وقت نماز تنگ است یا کار فوری دارد.

**[ترجمه]

«۱۷»

کَامِلُ الزِّیَارَهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ الْخَشَّابِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّیِّ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِذَا اسْتَسْقَی الْمَاءَ فَلَمَّا شَرِبَهُ رَأَیْتُهُ قَدِ اسْتَعْبَرَ وَ اغْرَوْرَقَتْ عَیْنَاهُ بِدُمُوعِهِ ثُمَّ قَالَ لِی یَا دَاوُدُ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَ الْحُسَیْنِ فَمَا مِنْ عَبْدٍ شَرِبَ الْمَاءَ فَذَکَرَ الْحُسَیْنَ وَ لَعَنَ قَاتِلَهُ إِلَّا کَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِائَهَ أَلْفِ

۱- ۱. معانی الأخبار ۳۸۵ و مثله فی المحاسن ۵۷۸.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۲۰۵ و قد مر سابقا.

حَسَنَهٍ وَ حَطَّ عَنْهُ مِائَهَ أَلْفِ سَيِّئَهٍ وَ رَفَعَ لَهُ مِائَهَ أَلْفِ دَرَجَهٍ وَ كَأَنَّمَا أَعْتَقَ مِائَهَ أَلْفِ نَسَمَهٍ وَ حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ ثَلِجَ الْفُؤَادِ(۱).

و منه عن الكلينى عن على بن محمد عن سهل عن جعفر بن إبراهيم عن سعد بن سعد: مثله الكافى، عن محمد بن يحيى عن أحمد بن محمد عن محمد بن جعفر عمن ذكره عن الخشاب: مثله

**[ترجمه]كامل الزياره: داود رقى روايت مى كند كه: من نزد امام جعفر صادق عليه السّلام بودم كه آب خواست و چون آن را نوشيد ديدم گريه كرد و اشك چشمش را گرفت و آنگاه فرمود: اى داود خدا كشنده حسين عليه السّلام را لعنت كند، بنده خدايى نباشد كه بنوشد و ياد حسين عليه السّلام كند و كشنده را لعنت كند جز آنكه خدا برايش صد هزار حسنه نويسد و از او صد هزار گناه فرو ريزد و صد هزار درجه او را بالا برد و گويا صد هزار بنده آزاد كرده و خداوند روز رستاخيز او را با دلى خنك محشور سازد - . كامل الزياره: ۱۰۶، الكافى ۶ : ۳۹۱ - .

همان: از كلينى مانندش را آورده است.

الكافى: به مانندش را آورده است.

**[ترجمه]

بيان

فى النهايه ثلجت نفسى بالأمر تثلج ثلجا إذا اطمأنت إليه و سكنت و ثبت فيها و وثقت به.

**[ترجمه]خنكى دل كنايه از آرامش و آسايش آن است.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ بَزِيعٍ عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ السَّرَّاجِ عَنْ خَيْثَمَهَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي لَبِيدٍ الْبَحْرَانِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: أَنَّهُ سَأَلَهُ رَجُلٌ مَا حَدُّ كُوزِكَ هَذَا قَالَ لَا تَشْرَبْ مِنْ مَوْضِعِ أُذُنِهِ وَ لَا مِنْ مَوْضِعِ كَسْرِهِ فَإِنَّهُ مَقْعَدُ الشَّيْطَانِ وَ إِذَا وَضَعْتَهُ عَلَى فَمِكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ وَ إِذَا رَفَعْتَهُ عَنْ فَمِكَ فَاحْمَدِ اللَّهَ وَ تَنَفَّسْ فِيهِ ثَلَاثَهَ أَنْفَاسٍ فَإِنَّ النَّفَسَ الْوَاحِدَ يُكْرَهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: ابو لبيد بحرانى روايت مى كند كه: مردى از امام محمد باقر عليه السّلام پرسيد آداب نوشيدن از اين كوزه شما چيست؟ فرمود: از گوشه اش ننوش و از جاى شكسته اش ننوش كه نشيمن گاه شيطان است و چون آن را به دهن نهى نام خدا ببر و چونش از دهنت بردارى حمد خدا كن و در سه نفس بنوش كه با يك نفس مكروه است. - . المحاسن: ۲۷۴ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَأْکُلُ بِشِمَالِهِ أَوْ یَشْرَبُ بِهَا قَالَ لَا یَأْکُلْ بِشِمَالِهِ وَ لَا یَشْرَبْ بِشِمَالِهِ وَ لَا یُنَاوِلْهُ بِهَا شَیْئاً.

قَالَ وَ رَوَاهُ أَبِی عَنْ زُرْعَهَ عَنْ سَمَاعَهَ(۳).

**[ترجمه]المحاسن: سماعه روایت می کند که: از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم مردی با دست چپش می خورد و یا می نوشد، فرمود: با دست چپ ننوشد و با آن چیزی نگیرد، و به روایت دیگری مانند آن را آورده است. - . همان: ۴۵۵- ۴۵۶ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّضْرِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُوَیْدٍ عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ کَرِهَ أَنْ یَأْکُلَ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ أَوْ یَتَنَاوَلَ بِهَا(۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السلام بد داشتند که با دست چپ چیزی بخورند یا با آن چیزی بنوشند. - . همان: ۴۵۵ - ۴۵۶ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ شَیْبَانَ بْنِ عَمْرٍو عَنْ حَرِیزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: کُنَّا فِی مَجْلِسِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَدَخَلَ عَلَیْنَا فَتَنَاوَلَ إِنَاءً فِیهِ مَاءٌ بِیَدِهِ الْیُسْرَی فَشَرِبَ بِنَفَسٍ وَاحِدٍ وَ هُوَ قَائِمٌ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: محمّد بن مسلم روایت می کند که در مجلس امام جعفر صادق علیه السّلام بودیم و در نزد ما آمد و ظرفی که آب داشت با دست چپش برگرفت و با یک نفس ایستاده از آن نوشید - . همان: ۴۵۵ - ۴۵۶ - .

**[ترجمه]

بیان

كأن التناول باليسرى كان لعذر أو لبيان الجواز و كذا النفس الواحد

ص: ۴۶۵

۱- ۱. كامل الزياره ۱۰۶ و مثله فى الكافى ۶ ر ۳۹۱.

۲- ۲. المحاسن ۲۷۴، فى حديث.

۳- ۳. المصدر ۴۵۵- ۴۵۶.

۴- ۴. المصدر ۴۵۵- ۴۵۶.

۵- ۵. المصدر ۴۵۵- ۴۵۶.

و القيام أو القيام لأنه كان فى اليوم.

**[ترجمه]گرفتن با دست چپ برای عذری بوده یا برای بیان جواز آن و با یک نفس نوشیدن و ایستادن نیز چنین است، و یا ایستادن برای اینکه در روز بوده و مشکلی ندارد.

**[ترجمه]

«۲۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لِيَشْرَبْ سَاقِی الْقَوْمِ آخِرَهُمْ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمودند که: باید ساقی مردم خودش، بعد از همه بنوشد. - . المحاسن: ۴۵۲ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَصُّوا الْمَاءَ مَصّاً وَ لَا تَعُبُّوهُ عَبّاً فَإِنَّهُ يَأْخُذُ مِنْهُ الْكُبَادُ(۲).

الکافی، عن العده عن سهل عن جعفر: مثله.

المکارم، عنه علیه السلام: مثله

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: آب را اندک اندک بمکید و یکباره فرو ندهید که دچار درد کباد شوید. - . المحاسن: ۵۷۵، الکافی ۶: ۳۸۱، مکارم الاخلاق : ۱۸۱ -

الکافی: مانندش آمده است.

المکارم: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

بيان

قال فی النهایه فیه مصوا الماء مصا و لا تعبوه عبا العب الشرب بلا نفس و منه الكباد من العب الكباد بالضم داء يعرض الكبد و قال فی موضع آخر العب شرب الماء من غير مص.

و أقول: هذا أظهر من تفسيره الأول قال الجوهری العب شرب الماء من غیر مص و فی الحدیث الکباد من العب و الحمام یشرب الماء عبا کما تعب الدواب و قال الفیروزآبادی العب شرب الماء أو الجرع أو تتابعه و الکرع و قال فی الدروس الماء سید شراب الدنیا و الآخره و طعمه طعم الحیاه و یکره الإکثار منه و عبه أی شربه من غیر مص و یستحب مصه و روی من شرب الماء فنحاه و هو یشتهیه فحمد الله یفعل ذلک ثلاثا وجبت له الجنه و روی باسم الله فی المرات الثلاثه فی ابتدائه.

**[ترجمه]در نهایه گفته: در حدیث است که «آب را بمکید و یکباره فرو ندهید «عبّ نوشیدن بی نفس کشیدن است و درد کباد از آن است و کباد بضم کاف دردی است که کبد و جگر سیاه به آن دچار شود، در جای دیگر گفته: عبّ نوشیدن بی مکیدن است و من گویم: این از تفسیر نخستش روشن تر است، و جوهری هم همین را گفته و گوید در حدیث است که درد کباد از عبّ است و کبوتر آب را یکباره فرودهد بطور عبّ، چنانچه دیگر جانوران نیز چنین کنند. در الدروس: گفته: آب سرور نوشابه ها است، در دنیا و دیگر سرا و مزه زندگی دارد و بد است زیاد نوشیدنش و عبه این است که بی مکیدن نوشد و مکیدن مستحب است، و روایت است هر که آب را در سه نفس نوشد و پس از هر نفس حمد خدا کند بهشت بر او واجب است و در روایتی در هر بار که می نوشد نام خدا را هم ببرد.

**[ترجمه]

«۲۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُعَلًّی أَبِی عُثْمَانَ عَنْ مُعَلَّی بْنِ خُنَیْسٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَهُ أَنْفَاسٍ أَفْضَلُ مِنْ نَفَسٍ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام فرمودند که: سه نفس نوشیدن بهتر از یک نفس است - . المحاسن: ۵۷۵ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْمَدِینِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَهُ أَنْفَاسٍ فِی الشُّرْبِ أَفْضَلُ مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ(۴).

ص: ۴۶۶

۱- ۱. المحاسن ۴۵۲.

۲- ۲. المحاسن ۵۷۵، و مثله فی الکافی ۶ ر ۳۸۱، مکارم الأخلاق ۱۸۱.

۳- ۳. المحاسن ۵۷۵.

۴- ۴. المحاسن ۵۷۵.

**[ترجمه]المحاسن: در حديث ديگر همين مضمون را آورده است - . المحاسن: ۵۷۵ - .

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ ابْنِ أُخْتِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ الْيَسَعِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: نَهَی عَلِیٌّ علیه السلام عَنِ الْعَبَّهِ الْوَاحِدَهِ فِی الشُّرْبِ وَ قَالَ ثَلَاثاً أَوِ اثْنَتَیْنِ (۱).

المكارم، عنه عليه السلام: مثله.

**[ترجمه]المحاسن: امير المؤمنين عليه السّلام نوشيدن در يک نفس را بد می داشت و فرمود: سه نفس باشد يا دو نفس. - .المحاسن: ۵۷۶ - ۵۷۷ -

المكارم: مانندش روايت شده است.

**[ترجمه]

«۲۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَکْرَهُ النَّفَسَ الْوَاحِدَ فِی الشُّرْبِ وَ قَالَ ثَلَاثَهَ أَنْفَاسٍ أَوِ اثْنَتَیْنِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: مانند حديث فوق روايت شده است - . المحاسن: ۵۷۶ - ۵۷۷ - .

**[ترجمه]

بيان

لم أر فی كلام الأصحاب استحباب الاثنتين مع وروده فی الأخبار المعتبره و الظاهر استحبابه أيضا.

**[ترجمه]در كلام فقهاء استحباب نوش با دو نفس را نديدم با اينكه در اخبار معتبره وارد است و ظاهر استحباب آن است.

**[ترجمه]

«۲۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ شَرِبَ وَ تَنَفَّسَ ثَلَاثَهَ مَرَّاتٍ یَرْتَوِی فِی الثَّالِثَهِ ثُمَّ

قَالَ قَالَ أَبِی مَنْ شَرِبَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَذَلِکَ شُرْبُ الْهِیمِ قُلْنَا وَ مَا الْهِیمُ قَالَ الْإِبِلُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام در سه نفس آب نوشید و بار سوم سیراب شد. سپس فرمود: پدرم می فرمود: هر که سه بار نوشد آن نوشیدن هیم باشد، گفتیم: هیم چیست؟ فرمود: شتر. - . المحاسن: ۵۷۶ – ۵۷۷، المکارم : ۱۸۱ –

**[ترجمه]

بیان

کأن فیه تصحیفا أو سقطا کما یشهد به سائر الأخبار و یحتمل أن یکون محمولا علی ما إذا لم یتنفس بینها أو یرتوی قبل الثالثه و یشرب حرصا.

**[ترجمه]گویا در این حدیث تصحیف شده باشد یا سقط دارد چنانچه اخبار دیگر بر آن گواه اند و می شود این خبر را تفسیر کرد به صورت عدم تنفس یا به اینکه پیش از بار سوم سیراب شده و آن را از روی حرص نوشیده است .

**[ترجمه]

«۲۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّضْرِ عَنْ هِشَامٍ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الرَّجُلُ یَشْرَبُ النَّفَسَ الْوَاحِدَ قَالَ یُکْرَهُ وَ قَالَ ذَلِکَ شُرْبُ الْهِیمِ قُلْتُ وَ مَا الْهِیمُ قَالَ هِیَ الْإِبِلُ (۴).

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الشُّرْبِ بِنَفَسٍ وَاحِدٍ فَکَرِهَهُ وَ قَالَ ذَلِکَ شُرْبُ الْهِیمِ قُلْتُ وَ مَا الْهِیمُ قَالَ الْإِبِلُ.

**[ترجمه]المحاسن: سلیمان بن خالد روایت می کند که پرسیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره کسی که به یک نفس می نوشد فرمود: مکروه است و فرمود: این نوشیدن هیم است گفتم: هیم چیست؟ فرمود: شتر.

المحاسن: این مضمون را بسند دیگر از امام جعفر صادق علیه السّلام در پاسخ پرسش معاویه بن وهب آورده است.

**[ترجمه]

«۳۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ غَالِبِ بْنِ عِیسَی عَنْ رَوْحِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِیمِ قَالَ: کَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَکْرَهُ أَنْ یُتَشَبَّهَ بِالْهِیمِ قُلْتُ وَ مَا الْهِیمُ قَالَ الْکَثِیبُ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: روح بن عبد الرحيم روایت می کند که: امام جعفر صادق علیه السّلام همانندی به هیم را بد می داشت گفتم: هیم چیست؟ گفت: تلّ ریگ - . المحاسن: ۵۷۶ – ۵۷۷، المکارم : ۱۸۱ - .

**[ترجمه]

بیان

الکثیب التل من الرمل و فی التهذیب بسند آخر هو النیب و فی القاموس

ص: ۴۶۷

۱- ۱.. ۵۷۶- ۵۷۷ و مثل الأول فی المکارم ۱۸۱.

۲- ۲.. ۵۷۶- ۵۷۷ و مثل الأول فی المکارم ۱۸۱.

۳- ۳.. ۵۷۶- ۵۷۷ و مثل الأول فی المکارم ۱۸۱.

۴- ۴.. ۵۷۶- ۵۷۷ و مثل الأول فی المکارم ۱۸۱.

۵- ۵.. ۵۷۶- ۵۷۷ و مثل الأول فی المکارم ۱۸۱.

الناب الناقه المسنه و الجمع أنياب و نيوب و نيب.

**[ترجمه]كثيب تل رمل وريگ است و در التهذيب و قاموس هيم را به شتران سالخورده تفسير كرده است.

**[ترجمه]

«۳۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِی أَيُّوبَ الْمَدِينِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُتَشَبَّهَ بِالْهِيمِ قُلْتُ وَ مَا الْهِيمُ قَالَ الرَّمْلُ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: به سند ديگر باز هيم را به رمل يعنى ريگ و شن تفسير كرده است - . المحاسن: ۵۷۷ - .

**[ترجمه]

بيان

فی أكثر النسخ بالراء المهمله و فی بعضها بالمعجمه جمع الزامله و هی ما يحمل عليه من البعير و الأول أظهر.

**[ترجمه]در بيشتر نسخه ها با راء بى نقطه است و در برخى به زاء نقطه دار به معنى شتر باركش است، و تفسير نخست روشن تر است.

**[ترجمه]

«۳۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَعُبُّونَ الْمَاءَ عَبّاً فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اشْرَبُوا فِی أَيْدِيكُمْ فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ آنِيَتِكُمْ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام مى فرمايند كه اصحاب رسول خدا صلى اللّه عليه و آله آب را يكباره فرو مى دادند و رسول خدا صلى اللّه عليه و آله به آنها فرمود: با دست هاى خود بنوشيد كه بهترين ظرف هاى شمايند - . المحاسن: ۵۷۷ - .

**[ترجمه]

بيان

كأن المراد بالعب هنا الكرع كما مر فی القاموس و هو أن يشرب بفيه من موضعه كالحيوانات.

**[ترجمه]گویا منظور در این حدیث این است که با دهان خود از آب می نوشیدند مانند بهائم.

**[ترجمه]

«۳۳»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْكَرْخِيِّ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يُعْجِبُهُ أَنْ يَشْرَبَ فِی الْقِدَاحِ الشَّامِيِّ وَ يَقُولُ هُوَ مِنْ أَنْظَفِ آنِيَتِكُمْ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله خوشش می آمد آب در قدح شامی بنوشد و می فرمود: آن پاکیزه ترین ظرف های شما است -. المحاسن: ۵۷۷ -.

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بِقَوْمٍ يَشْرَبُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ فِی غَزْوَةِ تَبُوكَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله اشْرَبُوا فِی أَيْدِيكُمْ فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ آنِيَتِكُمْ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله در غزوه تبوک بر مردمی گذشت که با دهان خود آب می نوشیدند و فرمود: با دستهایتان بنوشید که بهترین ظرف های شمایند.

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَشْرَبُ فِی الْأَقْدَاحِ الشَّامِيَّةِ يُجَاءُ بِهَا مِنَ الشَّامِ وَ تُهْدَی لَهُ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله در قدح های شامی می نوشید که از شام آورده بودند یا به آن حضرت پیشکش شده بود -. المحاسن: ۵۷۷ -.

**[ترجمه]

بيان

قال فی الدروس کان رسول الله یعجبه الشرب فی القدح الشامی و الشرب فی الیدین أفضل.

**[ترجمه]در الدروس گفته: رسول خدا نوشیدن در قدح شامی را دوست می داشت و نوشیدن با دو دست بهتر است.

**[ترجمه]

«۳۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَسَدِیِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ مُکْرَمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ أَبِی علیه السلام جَالِساً إِذْ أَتَاهُ أَخُوهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِیٍّ یَسْتَأْذِنُ لِعَمْرِو بْنِ عُبَیْدٍ وَ بَشِیرٍ الرَّحَّالِ وَ وَاصِلٍ فَدَخَلُوا عَلَیْهِ فَجَلَسُوا فَقَالُوا یَا بَا

ص: ۴۶۸

۱- ۱. المحاسن: ۵۷۷.

۲- ۲. المحاسن: ۵۷۷.

۳- ۳. المحاسن: ۵۷۷.

۴- ۴. المحاسن: ۵۷۷.

۵- ۵. المحاسن: ۵۷۷.

جَعْفَرٍ لِكَلِّ شَیْ ءٍ حَدٌّ یَنْتَهِی إِلَیْهِ فَقَالَ نَعَمْ مَا مِنْ شَیْ ءٍ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ یَنْتَهِی إِلَیْهِ قَالَ فَدَعَا بِالْمَاءِ فَأَتِیَ بِكَوزٍ فَقَالُوا یَا بَا جَعْفَرٍ أَ حَدٌّ لِهَذَا الْكُوزِ لِمَنْ شَرِبَ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالُوا مَا حَدُّهُ قَالَ إِذَا شَرِبَهُ الرَّجُلُ تَنَفَّسَ عَلَیْهِ ثَلَاثَهَ أَنْفَاسٍ كُلَّمَا تَنَفَّسَ حَمِدَ اللَّهَ وَ لَا یَشْرَبَنَّ مِنْ أُذُنِ الْكُوزِ وَ لَا مِنْ كَسْرٍ إِنْ كَانَ فِیهِ فَإِنَّهُ مَشْرَبُ الشَّیْطَانِ ثُمَّ یَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی سَقَانِی مَاءً عَذْباً فُرَاتاً بِرَحْمَتِهِ وَ لَمْ یَجْعَلْهُ مِلْحاً أُجَاجاً بِذُنُوبِی (۱).

**[ترجمه]محاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که پدرم نشسته بود و عبد اللّه بن علی آمد اجازه شرفیابی بگیرد برای عمرو بن عبید و بشیر رحال و واصل، و پس از اجازه نزد آن حضرت آمدند و نشستند و گفتند ای ابا جعفر برای هر چیزی حدّی است که بدان پایان یابد؟ فرمود: آری چیزی نیست جز که حدّی دارد و به آن پایان یابد، راوی گفت: سپس آب خواست و کوزه آبش آوردند گفتند: ای ابا جعفر حدّ این کوزه چیست؟ فرمود: برای کسی که می نوشد حدّی دارد، گفتند: حدّش چیست؟ فرمود: هر که نوشد با سه نفس نوشد و در هر نفس حمد خدا گوید و البته از گوش کوزه و از جای شکسته لب آن اگر شکستگی دارد ننوشد که محل نوشیدن شیطان است، سپس گوید: حمد خدا را که به من آب شیرین گوارا از رحمتش نوشانید و آن را شور و تلخ نساخت - . المحاسن: ۵۷۸ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الأذن بالضم و بضمتین المقبض و العروه من كل شی ء.

**[ترجمه]در القاموس گفته گوش هر چه دستگیره و حلقه آن است.

**[ترجمه]

«۳۷»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: لَا تَشْرَبُوا مِنْ ثُلْمَهِ الْإِنَاءِ وَ لَا مِنْ عُرْوَتِهِ فَإِنَّ الشَّیْطَانَ یَقْعُدُ عَلَی الْعُرْوَهِ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که از محل شکستی ظرف آب و از دسته آن ننوشید که شیطان بر دسته نشیند - . المحاسن: ۵۷۸ - .

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ عَمٍّ لِعُمَرَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنَهِ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِیهَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا شَرِبَ

أَحَدُكُمُ الْمَاءَ فَقَالَ بِسْمِ اللَّهِ ثُمَّ قَطَعَهُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ ثُمَّ شَرِبَ فَقَالَ بِسْمِ اللَّهِ ثُمَّ قَطَعَهُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ ثُمَّ شَرِبَ فَقَالَ بِسْمِ اللَّهِ ثُمَّ قَطَعَهُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَبَّحَ ذَلِکَ الْمَاءُ لَهُ مَا دَامَ فِی بَطْنِهِ إِلَی أَنْ یَخْرُجَ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که هر کس در سه نفس آب نوشد و در آغاز هر بار بسم اللّه گوید و در پایانش الحمد للّه آن آب تا در درون او است برایش تسبیح گوید. - . المحاسن: ۵۷۸ -

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ یَحْیَی الْمَدِینِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: قَامَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِلَی إِدَاوَةٍ فَشَرِبَ مِنْهَا وَ هُوَ قَائِمٌ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر علیه السّلام روایت می کند که: یک مشک آبخوری برای امیر المؤمنین علیه السّلام آوردند و ایستاده از آن نوشید - . همان: ۵۸۰ - .

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ الْعَزْرَمِیِّ عَنْ حَاتِمِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْمَدِینِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام کَانَ یَشْرَبُ وَ هُوَ قَائِمٌ ثُمَّ شَرِبَ مِنْ فَضْلِ وَضُوئِهِ قَائِماً فَالْتَفَتَ إِلَی الْحَسَنِ علیه السلام فَقَالَ یَا بُنَیَّ إِنِّی رَأَیْتُ جَدَّکَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَنَعَ هَکَذَا(۵).

ص: ۴۶۹

۱- ۱. المحاسن: ۵۷۸.

۲- ۲. المحاسن: ۵۷۸.

۳- ۳. المحاسن: ۵۷۸.

۴- ۴. المصدر: ۵۸۰.

۵- ۵. المصدر: ۵۸۰.

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که امیر المؤمنین علیه السّلام ایستاده نوشید و آنگه از فزونی آب وضویش ایستاده نوشید و رو به حسن علیه السّلام کرد و فرمود پسرم من البته دیدم که جدت رسول خدا صلی اللّه علیه و آله چنین کرد - . همان: ۵۸۰ - .

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُذَافِرٍ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ شَرِیکٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِیکٍ عَنْ بَشِیرِ بْنِ غَالِبٍ الْعَامِرِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ وَ أَنَا أُسَایِرُهُ عَنِ الشُّرْبِ قَائِماً فَلَمْ یُجِبْنِی حَتَّی إِذَا نَزَلَ أَتَی نَاقَهً فَحَلَبَهَا ثُمَّ دَعَانِی فَشَرِبَ وَ هُوَ قَائِمٌ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: بشیر بن غالب روایت می کند که باحسین علیه السّلام هم سفر بودم از نوشیدن ایستاده پرسیدم و به من پاسخ نداد تا چون فرود آمد ماده شتر برایش آوردند و آن را دوشید و آنگاه مرا خواست و آن را ایستاده نوشید. - . المحاسن: ۵۸۰ - ۵۸۱ -

**[ترجمه]

«۴۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنِ الشُّرْبِ قَائِماً قَالَ وَ مَا بَأْسٌ بِذَلِکَ قَدْ شَرِبَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ هُوَ قَائِمٌ (۲).

**[ترجمه]المحاسن:حنان بن سدیر از پدرش نقل می کند که از امام صادق علیه السّلام از نوشیدن در حالت ایستاده پرسیدم فرمود: اشکالی تدارد حسین بن علی علیهما السّلام در حال ایستاده نوشید. - . المحاسن: ۵۸۰ - ۵۸۱ -

**[ترجمه]

«۴۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَشْرَبُ وَ هُوَ قَائِمٌ فِی قَدَحِ خَزَفٍ (۳).

**[ترجمه]المحاسن:عمرو بن ابی مقدام می گوید امام باقر علیه السّلام را دیدم که در حال ایستاده در ظرف سفالی آب می نوشید. - . المحاسن: ۵۸۰ - ۵۸۱ -

**[ترجمه]

«۴۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْمُغِيرَهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَنَا وَ أَبِي فَأُتِيَ بِقَدَحٍ مِنْ خَزَفٍ فِيهِ مَاءٌ فَشَرِبَ وَ هُوَ قَائِمٌ ثُمَّ نَاوَلَهُ أَبِي فَشَرِبَ وَ هُوَ قَائِمٌ ثُمَّ نَاوَلَنِي فَشَرِبْتُ مِنْهُ وَ أَنَا قَائِمٌ (۴).

**[ترجمه]المحاسن:عمرو بن ابی مقدام می گوید با پدرم نزد امام باقر علیه السّلام بودیم که در کاسه ای سفالین آب آوردند و در حال ایستاده از آن نوشید سپس به پدرم داد و او در حال ایستاده نوشید سپس به من داد ومن نیز در حال ایستاده نوشیدم. - . المحاسن: ۵۸۰ – ۵۸۱ -

**[ترجمه]

«۴۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ الْمَلِكِ الْقُمِّيُّ فَقَالَ أَصْلَحَكَ اللَّهُ أَشْرَبُ وَ أَنَا قَائِمٌ فَقَالَ إِنْ شِئْتَ قَالَ فَأَشْرَبُ بِنَفَسٍ وَاحِدٍ حَتَّى أَرْوَى قَالَ إِنْ شِئْتَ قَالَ أَ فَأَسْجُدُ وَ يَدِي فِي ثَوْبِي قَالَ إِنْ شِئْتَ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِنِّي وَ اللَّهِ مَا مِنْ هَذَا وَ شِبْهِهِ أَخَافُ عَلَيْكُمْ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: عبد الرحمن بن حجّاج روایت می کند که نزد ابو جعفر علیه السّلام بودم و عبد الملک قمی وارد شد و گفت: اصلحک اللّه، ایستاده بنوشم؟ فرمود: اگر خواهی، گفت: به یک نفس بنوشم؟ فرمود: اگر خواهی، گفت سجده کنم و دستم زیر جامه ام باشد؟ فرمود: اگر خواهی، و آنگاه امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: من از این ها و مانندشان بر شما ترسی ندارم. - . المحاسن: ۵۸۰ – ۵۸۱ -

**[ترجمه]

بيان

ما من هذا و شبهه كأن المعنى أن هذه الأمور من السنن و الآداب و لا أخاف عليكم العذاب من تركها بل إنما أخاف عليكم من ترك الواجبات و الفرائض فيدل على أن أخبار التجويز محموله على الجواز لا على أنها ليست من السنن كما حمله عليه أكثر الأصحاب و بعض الأخبار تشير إلى أن أخبار المنع محموله على التقيه و بعض الأصحاب حملوا الشرب قائما على ما إذا كان بالنهار كما ذكره الصدوق و هو الظاهر من الكليني رحمه الله و غيرهما قال أبو الصلاح رحمه الله

۱- ۱. المحاسن: ۵۸۰- ۵۸۱.

۲- ۲. المحاسن: ۵۸۰- ۵۸۱.

٣- ٣. المحاسن: ٥٨٠- ٥٨١.

٤- ٤. المحاسن: ٥٨٠- ٥٨١.

٥- ٥. المحاسن: ٥٨٠- ٥٨١.

فی الکافی یکره شرب الماء باللیل قائما و العب و النهل فی نفس واحد و من ثلمه الکوز و مما یلی الأذن و قد مر کلام صاحب الجامع فی ذلک.

و قال فی الدروس یکره الشرب بنفس واحد بل بثلاثه أنفاس و روی أن ذلک إن کان الساقی عبدا و إن کان حرا فبنفس واحد و روی أن العب تورث الکباد بضم الکاف و هو وجع الکبد و الشرب قائما و یستحب الشرب فی الأیدی و مما یلی شفه الإناء لا مما یلی عروته أو ثلمته.

**[ترجمه]از اینها و مانندشان الخ گویا مقصود این ست که این امور از سنن و آدابند و ترسی ندارم که در باره آنها عذاب شوید و همانا ترسم بر شما از واجبات و فرائض است، و این دلالت دارد که اخبار تجویز حمل بر بیان جواز شوند نه اینکه آنها از سنن نباشند چنانچه فقهاء بر آن حملشان کرده اند، و برخی اخبار اشاره دارند که اخبار منع و حرمت از راه تقیه اند، و برخی اصحاب اخبار نوشیدن ایستاده را حمل بر نوشیدن در روز نموده چنانچه صدوق یادآوری کرده و ظاهر کلام کلینی و غیر آن ها چنین است، و ابو الصلاح در الکافی گفته نوشیدن آب ایستاده در شب مکروه است و هم یک بار فرو دادن و به یک نفس نوشیدن و از شکسته کوزه و از طرف دسته آن نوشیدن و سخن مؤلف الجامع هم گذشت در این باره و در الدروس گفته: نوشیدن به یک نفس مکروه است و بلکه با سه نفس نوشند، و به قولی با سه نفس زمانی است که ساقی بنده باشد، و اگر آزاد باشد به یک نفس نوشند و روایت است که فرو بردن یکباره مایه درد کباد است که درد کبد است و ایستاده نوشیدن بد است، و خوب است نوشیدن با دست ها و از آنجا که در طرف ظرف است نه طرف دسته آن و طرف شکسته آن.

**[ترجمه]

«۴۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ أَخِيهِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام: فِي رَجُلٍ يَشْرَبُ الْمَاءَ وَ هُوَ قَائِمٌ قَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام موسی کاظم علیه السّلام در باره مردی که ایستاده آب نوشد، فرمود: مشکلی ندارد .

**[ترجمه]

«۴۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: شُرْبُ الْمَاءِ مِنْ قِيَامٍ أَقْوَى وَ أَصْلَحُ لِلْبَدَنِ (۲).

الْمَكَارِمُ، عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِيهِ أَمْرَأُ وَ أَصَحُّ وَ لَيْسَ فِيهِ لِلْبَدَنِ.

**[ترجمه]المحاسن: از ائمه علیهم السّلام روایت شده که نوشیدن ایستاده نیروبخش تر و برای بدن بهتر است. - . المحاسن: ۵۸۱، المکارم : ۱۸۱ -

المکارم: مانندش آمده است ولی فرموده گواراتر و درست تر است و «تن» در آن نیست.

**[ترجمه]

«۴۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: لَا تَشْرَبُوا الْمَاءَ قَائِماً(۳).

**[ترجمه]المحاسن: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که: آب را ایستاده ننوشید. - . المحاسن: ۵۸۱، المکارم : ۱۸۱ -

**[ترجمه]

«۴۹»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِيهِ أَوْ غَيْرِهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: شُرْبُ الْمَاءِ مِنْ قِيَامٍ يُمْرِئُ الطَّعَامَ وَ شُرْبُ الْمَاءِ بِاللَّيْلِ يُورِثُ الْمَاءَ الْأَصْفَرَ وَ مَنْ شَرِبَ الْمَاءَ بِاللَّيْلِ وَ قَالَ يَا مَاءُ عَلَيْکَ السَّلَامُ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ وَ مَاءِ الْفُرَاتِ لَمْ يَضُرَّهُ شُرْبُ الْمَاءِ بِاللَّيْلِ (۴).

الْمَكَارِمُ، مُرْسَلًا: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِيهِ شُرْبُ الْمَاءِ مِنْ قِيَامٍ بِالنَّهَارِ وَ فِيهِ وَ يَقُولُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ عَلَيْکَ السَّلَامُ.

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که نوشیدن آب ایستاده خوراک را گوارا می کند و نوشیدن آب در شب زردآب آورد و هر که شب آب نوشد و گوید ای آب بر تو درود از آب زمزم و آب فرات برایش زیان ندارد. - . المحاسن: ۵۷۲، المکارم : ۱۸۱ -

المکارم: بی سند مانندش آمده جز اینکه در آن است: هر که در روز ایستاده آب نوشد گوارا باشد و در آن است که سه بار بگوید درود بر تو.

**[ترجمه]

«۵۰»

الْكَافِی، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْرَبَ الْمَاءَ بِاللَّيْلِ فَحَرِّكِ الْإِنَاءَ وَ قُلْ يَا مَاءُ مَاءُ زَمْزَمَ وَ مَاءُ الْفُرَاتِ يُقْرِءَانِکَ السَّلَامَ (۵).

۱- ۱. المحاسن ۵۸۱، و مثله فی المکارم ۱۸۱.

۲- ۲. المحاسن ۵۸۱، و مثله فی المکارم ۱۸۱.

۳- ۳. المحاسن ۵۸۱، و مثله فی المکارم ۱۸۱.

۴- ۴. المحاسن ۵۷۲ و مثله فی المکارم ۱۸۱.

۵- ۵. الکافی ۶ ر ۳۸۴.

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: چون خواهی در شب آب نوشی ظرفش را بجنبان و بگو ای آب! آب زمزم و فرات بر تو درود رسانند. - . الکافی ۶: ۳۸۴ -

**[ترجمه]

بیان

یقرءانک علی بناء المجرد أشهر فی القاموس قرأه و به کنصره و منعه تلا و قرأ علیه السلام أبلغه کأقرأه و لا یقال أقرأه إلا إذا کان السلام مکتوبا.

**[ترجمه]فعل یقرءانک به باب مجرد خوانده می شود یعنی خواند و قرائت کرد و قرأ علیه السلام یعنی به او سلام رساند.اما باب افعال آن فقط در حال مکتوب می آید.

**[ترجمه]

«۵۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ سَیْفٍ الطَّحَّانِ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ عِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ قُرَیْشٍ فَاسْتَسْقَی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَصَبَّ الْغُلَامُ فِی قَدَحٍ فَشَرِبَ وَ أَنَا إِلَی جَنْبِهِ فَنَاوَلَنِی فَضْلَتَهُ فِی الْقَدَحِ فَشَرِبْتُهَا ثُمَّ قَالَ یَا غُلَامُ صُبَّ فَصَبَّ الْغُلَامُ وَ نَاوَلَ الْقُرَشِیَ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: سیف طحّان فرمودند که نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودم و مردی از قریش روبروی او بود و امام آب خواست و غلام آب در قدح ریخت و آن حضرت نوشید و ته مانده اش را به من که در کنارش بودم، داد و آن را نوشیدم و آنگاه فرمود: ای غلام آب بریز و آب ریخت و به آن مرد قرشی داد - . المحاسن: ۵۸۳ - .

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ یَشْرَبُ فِی قَدَحٍ مِنْ خَزَفٍ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: ابو المقدام روایت می کند که دیدم ابو جعفر علیه السّلام در کاسه سفالین آب نوشید - . المحاسن: ۵۸۳ - .

**[ترجمه]

«۵۳»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: شُرْبُ الْمَاءِ مِنَ الْكُوزِ الْعَامِّ أَمَانٌ مِنَ الْبَرَصِ وَ الْجُذَامِ.

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: مَنْ شَرِبَ قَائِماً فَأَصَابَهُ شَيْ ءٌ مِنَ الْمَرَضِ لَمْ يَسْتَشْفِ أَبَداً وَ شَرِبَ رَجُلٌ قَائِماً فَرَآهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ أَ يَسُرُّكَ أَنْ تَشْرَبَ مَعَكَ الْهِرَّةُ فَقَالَ لَا قَالَ قَدْ شَرِبَ مَعَكَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مِنْهُ الشَّيْطَانُ.

و من السنه أن لا يشرب من الموضع المكسور و أن يتنفس ثلاثه أنفاس فإذا ابتدأ ذكر الله و إذا فرغ حمد الله و لا يتنفس فی الإناء روته العامه.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: پيغمبر صلی اللَّه عليه و آله فرمودند كه: نوشيدن آب از كوزه عام سبب ايمن ماندن از پيسی و خوره است.

و فرمود: هر كه ايستاده آب نوشد و به او بيماری رسد هرگز درمان نشود، مردی ايستاده نوشيد و پيغمبر او را ديد، و به او فرمود: خوش داری گربه ای با تو همنوش باشد؟ گفت نه فرمود: بدتر از آن با تو همنوش شد كه شيطان است،

سنت است كه از جای شكسته ننوشند و در سه نفس بنوشند و در آغاز بسم اللَّه گويند و در انجام الحمد للَّه، و در ميان ظرف آب نفس نكشند، عامه آن را روايت كردند.

**[ترجمه]

بيان

كأن المراد بالكوز العام ما يشرب منه كل من يمر به و هذا مما يحترز منه الناس لخوف العاهات فرد صلی الله عليه و آله عليهم بأنه سبب لرفع العاهات لأنه سؤر المؤمنين و الظاهر أن هذه الروايات كلها عاميه.

**[ترجمه]مقصود از كوزه عام آن است كه هر رهگذری از آن می نوشد و مردم بايد از آن كناره كنند از ترس بيماری ها و آن حضرت بر رد آن ها فرموده كه خود دفع كننده بيماری است چون دم خورده مؤمنان است و ظاهر اين است كه اين روايات همه از عامه باشند.

**[ترجمه]

«۵۴»

الْمَكَارِمُ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله إِذَا شَرِبَ بَدَأَ فَسَمَّى وَ حَسَى حَسْوَتَيْنِ ثُمَّ يَقْطَعُ فَيَحْمَدُ اللَّهَ ثُمَّ يَعُودُ فَيُسَمِّي ثُمَّ يَزِيدُ فِي الثَّالِثَةِ ثُمَّ يَقْطَعُ فَيَحْمَدُ اللَّهَ فَكَانَ لَهُ فِي شُرْبِهِ ثَلَاثُ تَسْمِيَاتٍ وَ ثَلَاثُ تَحْمِيدَاتٍ وَ يَمَصُّ الْمَاءَ مَصّاً وَ لَا يَعُبُّهُ عَبّاً وَ يَقُولُ صلى الله

علیه و آله إِنَّ الْكُبَادَ مِنَ الْعَبِّ وَ كَانَ صلی الله علیه و آله لَا يَتَنَفَّسُ فِی الْإِنَاءِ إِذَا شَرِبَ فَإِنْ أَرَادَ أَنْ يَتَنَفَّسَ أَبْعَدَ الْإِنَاءَ عَنْ فِيهِ حَتَّى يَتَنَفَّسَ

ص: ۴۷۲

۱- ۱. المحاسن ۵۸۳.

۲- ۲. المحاسن ۵۸۳.

وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَشْرَبُ فِی أَقْدَاحِ الْقَوَارِيرِ الَّتِی يُؤْتَی بِهَا مِنَ الشَّامِ وَ يَشْرَبُ فِی الْأَقْدَاحِ الَّتِی يُتَّخَذُ مِنَ الْخَشَبِ وَ فِی الْجُلُودِ وَ يَشْرَبُ فِی الْخَزَفِ وَ يَشْرَبُ بِكَفَّيْهِ يَصُبُّ الْمَاءَ فِيهِمَا وَ يَشْرَبُ وَ يَقُولُ لَيْسَ إِنَاءٌ أَطْيَبَ مِنَ الْيَدِ وَ يَشْرَبُ مِنْ أَفْوَاهِ الْقِرَبِ وَ الْأَدَاوِی وَ لَا يَخْتَنِثُهَا اخْتِنَاثاً وَ يَقُولُ إِنَّ اخْتِنَاثَهَا يُنَتِّنُهَا وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَشْرَبُ قَائِماً وَ رُبَّمَا شَرِبَ رَاكِباً وَ رُبَّمَا قَامَ فَشَرِبَ مِنَ الْقِرْبَهِ أَوِ الْجَرَّهِ أَوِ الْإِدَاوَهِ وَ فِی كُلِّ إِنَاءٍ يَجِدُهُ وَ فِی يَدَيْهِ.

وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَشْرَبُ الْمَاءَ الَّذِی حُلِبَ عَلَيْهِ اللَّبَنُ وَ يَشْرَبُ السَّوِيقَ وَ كَانَ أَحَبُّ الْأَشْرِبَهِ إِلَيْهِ الْحُلْوَ وَ فِی رِوَايَهٍ أَحَبُّ الشَّرَابِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الْحُلْوُ الْبَارِدُ وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَشْرَبُ الْمَاءَ عَلَی الْعَسَلِ وَ كَانَ يُمَاثُ لَهُ الْخُبْزُ فَيَشْرَبُهُ أَيْضاً وَ كَانَ صلى الله عليه و آله يَقُولُ سَيِّدُ الْأَشْرِبَهِ فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ الْمَاءُ(۱).

**[ترجمه]المکارم: شیوه پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله بود که چون آب می نوشید یک مشت، دو مشت پس از بسم اللَّه می نوشید و قطع می کرد و الحمد للَّه می گفت و تا سه بار چنین می کرد و در یک نوش آب سه بسم اللَّه و سه الحمد للَّه داشت و آن را می مکید و یکباره فرو نمی داد و می فرمود: درد جگر به خاطر یکباره فرود بردن آب است. چون می نوشید در ظرف نفس نمی زد و چون می خواست نفس زند ظرف را از جلو دهانش دور می کرد و نفس می زد، در کاسه های بلورین که از شام می آوردند آب می نوشید. و نیز در کاسه چوبی و پوستی و سفالین و بسا با دو مشت خود می نوشید و می فرمود: ظرفی از دست پاکیزه تر نیست و از دم مشک ها و خیک ها هم می نوشید ولی آن ها را برنمی گردانید و می فرمود: برگرداندن آن ها مایه بد بو شدن آن ها است، ایستاده هم می نوشید و بسا بر پا می شد و از مشک و سبو یا خیک و یا از هر ظرفی که بود و یا با دو دست آب می نوشید، و آبی که بر آن شیر دوخته بودند می نوشید و قاووت می نوشید و بهترین نوشابه نزد آن حضرت نوشابه شیرین بود، و در روایتی است که بهترین نوشابه نزد رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله شیرین سرد بود، و آب را با عسل می نوشید، و نان را در آب برایش حل می کردند و می نوشید و می فرمود: سرور نوشابه ها در دنیا و آخرت آب است - . مکارم الاخلاق:۳۲ - ۳۳ - .

**[ترجمه]

«۵۵»

الْفَقِيهُ، سَأَلَ الصَّادِقَ عليه السلام بَعْضُ أَصْحَابِهِ عَنِ الشُّرْبِ بِنَفَسٍ وَاحِدٍ فَقَالَ إِذَا كَانَ الَّذِی يُنَاوِلُ الْمَاءَ مَمْلُوكاً فَاشْرَبْ فِی ثَلَاثَهِ أَنْفَاسٍ وَ إِنْ كَانَ حُرّاً فَاشْرَبْهُ بِنَفَسٍ وَاحِدٍ.

قال الصدوق رحمه الله و هذا الحديث فی روايات محمد بن يعقوب الكلينی (۲).

**[ترجمه]الفقیه: یکی از اصحاب امام جعفر صادق علیه السّلام در باره با یک نفس نوشیدن آب از وی سوال کرد، فرمود: اگر ساقی مملوک باشد با سه نفس بنوش و اگر آزاد باشد با یک نفس.

صدوق گفته: این حدیث در روایات محمّد بن یعقوب کلینی است. - . فقیه من لایحضره الفقیه ۳: ۲۲۲۳، المکارم: ۱۷۳ -

**[ترجمه]

«۵۶»

الْمَكَارِمُ، عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ بِرِوَايَةٍ أُخْرَى وَ هُوَ الْأَصَحُّ عَنْهُ علیه السلام قَالَ ثَلَاثَةُ أَنْفَاسٍ فِي الشَّرَابِ أَفْضَلُ مِنَ الشُّرْبِ بِنَفَسٍ وَاحِدٍ وَ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُشَبَّهَ بِالْهِيمِ قُلْتُ وَ مَا الْهِيمُ قَالَ الْإِبِلُ.

**[ترجمه]المکارم: از آن حضرت صلی اللّه علیه و آله مانندش آمده و آنگاه گفته: و به روایت دیگر که درست تر است از او است صلی اللّه علیه و آله که نوشیدن در سه نفس بهتر است از یک نفس و بد داشت مانند هیم بنوشند گفتم: هیم چیست؟ فرمود: شتر است.

**[ترجمه]

«۵۷»

الدَّعَائِمُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَهَى عَنِ الشُّرْبِ وَ الْأَكْلِ بِالشِّمَالِ وَ أَمَرَ أَنْ يُسَمِّيَ اللَّهَ الشَّارِبُ إِذَا شَرِبَ وَ يَحْمَدَهُ إِذَا فَرَغَ يَفْعَلُ ذَلِكَ كُلَّمَا تَنَفَّسَ فِي الشُّرْبِ ابْتَدَأَ أَوْ قَطَعَ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَى عَنِ اخْتِنَاثِ الْأَسْقِيَهِ.

وَ هُوَ أَنْ تُثْنَى أَفْوَاهُ الْقِرْبَهِ ثُمَّ يُشْرَبَ مِنْهَا وَ قِيلَ إِنَّ ذَلِكَ نُهِيَ عَنْهُ لِوَجْهَيْنِ أَحَدُهُمَا أَنَّهُ يُخَافُ أَنْ يَكُونَ فِيهَا دَابَّهٌ أَوْ حَيَّهٌ فَتَنْسَابَ فِي [فَمِ] الشَّارِبِ وَ الثَّانِي أَنَّ ذَلِكَ يُنَتِّنُهَا.

ص: ۴۷۳

۱- ۱. مكارم الأخلاق ۳۳- ۳۲.

۲- ۲. فقيه من لا يحضره الفقيه ۳ ر ۲۲۳ و مثله فی المكارم ۱۷۳.

وَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ شَرِبَ قَائِماً وَ جَالِساً.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام: أَنَّهُ نَهَی عَنِ الشُّرْبِ مِنْ قِبَلِ عُرْوَهِ الْإِنَاءِ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ مَرَّ بِرَجُلٍ یَکْرَعُ الْمَاءَ بِفِیهِ یَعْنِی یَشْرَبُهُ مِنْ إِنَاءٍ أَوْ غَیْرِهِ مِنْ وَسَطِهِ فَقَالَ أَ تَکْرَعُ کَکَرْعِ الْبَهِیمَهِ إِنْ لَمْ تَجِدْ إِنَاءً فَاشْرَبْ بِیَدَیْکَ فَإِنَّهَا مِنْ أَطْیَبِ آنِیَتِکُمْ.

وَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: مَصُّوا الْمَاءَ مَصّاً وَ لَا تَعُبُّوهُ عَبّاً فَإِنَّهُ مِنْهُ یَکُونُ الْکُبَادُ.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: تَفَقَّدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله غَیْرَ مَرَّهٍ وَ هُوَ إِذَا شَرِبَ الْمَاءَ تَنَفَّسَ ثَلَاثاً مَعَ کُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُنَّ تَسْمِیَهٌ إِذَا شَرِبَ وَ حَمْدٌ إِذَا قَطَعَ.

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیهما السلام أَنَّهُمَا قَالا: ثَلَاثَهُ أَنْفَاسٍ فِی الشُّرْبِ أَفْضَلُ مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ وَ کَرِهَا أَنْ یَتَشَبَّهَ الشَّارِبُ بِشُرْبِ الْهِیمِ یَعْنِیَانِ الْإِبِلَ الصَّادِیَهَ لَا تَرْفَعُ رُءُوسَهَا عَنِ الْمَاءِ حَتَّی تَرْوَی.

وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام: أَنَّهُ کَرِهَ تَجَرُّعَ اللَّبَنِ وَ کَانَ یَعُبُّهُ عَبّاً وَ قَالَ إِنَّمَا یَتَجَرَّعُ أَهْلُ النَّارِ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ کَانَ إِذَا شَرِبَ اللَّبَنَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِکْ لَنَا فِیهِ وَ زِدْنَا مِنْهُ وَ إِذَا شَرِبَ الْمَاءَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی سَقَانِی عَذْباً زُلَالًا بِرَحْمَتِهِ وَ لَمْ یَسْقِنَا مِلْحاً أُجَاجاً بِذُنُوبِنَا(۱).

**[ترجمه]الدعائم: جعفر بن محمّد علیه السّلام از پدرانش علیهم السّلام روایت کرد که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله نهی کرد از خورد و نوش با دست چپ و فرمود: نوشنده در آغاز نام خدا برد و در انجام حمد خدا گوید، در هر نفس در آغاز و انجام این کار را انجام دهد. و رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله منع کرد از برگرداندن در مشک آب برای نوشیدن .

به قولی این غدقن برای دو سبب است ۱- ترس از اینکه جانوری یا ماری میان مشک باشد و به دهان نوشنده خزد ۲- این کار در مشک را بد بو کند و بگنداند، و از آن حضرت است که ایستاده و نشسته هر دو نوشیده است.

و از جعفر بن محمّد علیه السّلام است که نهی کرده از نوشیدن از حلقه و دسته ظرف، و از رسول خدا است صلی اللّٰه علیه و آله که گذر کرد بر مردی که آب را با پوز خود که میان آن گذاشته بود می نوشید، فرمود: مانند بهیمه می نوشی اگر ظرفی نداری با دو دستت بردار و بنوش که از پاکترین ظرف های شما است، و از آن حضرت است صلی اللّٰه علیه و آله که آب را جرعه جرعه بمکید و یکباره فرو ندهید که درد جگر آورد، و از علی علیه السّلام است که پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله را بارها وارسی کردم که چون آب می نوشید سه بار نفس می زد و در هر بار با بسم اللّٰه آغاز می کرد. و با الحمد للّٰه پایان می داد، و از محمّد بن علی و امام جعفر صادق علیهم السّلام است که سه نفس در نوشیدن بهتر است از یک نفس و بد داشتند که نوشنده مانند شتر تشنه نوشد که سر از آب برندارد تا سیراب شود، و امام حسن علیه السّلام است که بد داشت شیر را جرعه جرعه نوشند و یکباره فرو می داد و می فرمود جرعه نوشی کار دوزخیان است، و رسول خدا صلّی الله علیه و آله چون شیر می نوشید می گفت: بار خدایا آن را مبارک کن برای ما و بیفزا و چون آب می نوشید می گفت سپاس خدای را که به ما آب

شیرین و زلال نوشانید برحمت خود، و شور و تلخ نوشانید به سزای گناهان ما.

**[ترجمه]

توضیح

الصادی العطشان و کأن المراد بالتجرع الشرب قلیلا قلیلا قال فی المصباح جرعت الماء جرعا من باب نفع و من باب تعب لغه و هو الابتلاع و الجرعه من الماء کاللقمه من الطعام و هو ما یجرع مره واحده و قال الراغب یقال تجرعه إذا تکلف جرعه قال تعالی یَتَجَرَّعُهُ وَ لا یَکادُ یُسِیغُهُ.

**[ترجمه]صادی یعنی عطشان وگویا مراد از تجرّع کم کم خوردن است در مصباح گفته جرعه در آب مثل لقمه در غذاست وآن مقداری است که یکدفعه فرو می رود وراغب گفته تجرعه یعنی به سختی نوشید خدای متعال می فرماید: «آن را جرعه جرعه می نوشد و نمی تواند آن را فرو برد »

**[ترجمه]

«۵۸»

کِتَابُ الْمَسَائِلِ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْکُوزِ وَ الدَّوْرَقِ مِنَ الْقَدَحِ وَ الزُّجَاجِ وَ الْعِیدَانِ أَ یُشْرَبُ مِنْهُ مِنْ قِبَلِ عُرْوَتِهِ قَالَ لَا یُشْرَبُ مِنْ قِبَلِ عُرْوَهِ کُوزٍ وَ لَا إِبْرِیقٍ وَ لَا قَدَحٍ وَ لَا یُتَوَضَّأُ مِنْ قِبَلِ عُرْوَتِهِ (۲).

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۲۹- ۱۳۰.

۲- ۲. راجع بحار الأنوار ۱۰ ر ۲۷۸ طبعتنا هذه الحدیثه.

**[ترجمه]کتاب المسائل: علی بن جعفر روایت می کند که از برادرش امام موسی کاظم علیه السّلام پرسید از کوزه و سبوی دسته دار و قدح از شیشه و چوب آیا از طرف دسته اش بنوشند، فرمود: از طرف دسته اش ننوشید نه از کوزه و نه ابریق و نه قدح و از طرف دسته اش وضو نسازید. - . دعائم الاسلام ۲: ۱۲۹ - ۱۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس الدورق الجره ذات العروه و قال القدح بالتحریک آنیه تروی الرجلین أو اسم یجمع الصغار و الکبار و الجمع أقداح و قال الإبریق معرب آب ری و الجمع أباریق.

**[ترجمه]القاموس: دورق سبوی دسته دار است. وقدح ظرفی است که دو مرد را سیراب کند یا اسمی است که کوچک وبزرگ را شامل می شود وجمع آن قداح است وگوید ابریق معرب آبریز است وجمع آن اباریق است.

**[ترجمه]

«۵۹»

الْمَكَارِمُ: الدُّعَاءُ الْمَرْوِيُّ عِنْدَ شُرْبِ الْمَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ مُنْزِلِ الْمَاءِ مِنَ السَّمَاءِ مُصَرِّفِ الْأَمْرِ كَيْفَ يَشَاءُ بِسْمِ اللَّهِ خَيْرِ الْأَسْمَاءِ.

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: أَتَى أَبِي جَمَاعَةٌ فَقَالُوا لَهُ زَعَمْتَ أَنَّ لِكُلِّ شَيْ ءٍ حَدّاً يَنْتَهِي إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُمْ أَبِي نَعَمْ قَالَ فَدَعَا بِمَاءٍ لِيَشْرَبُوا فَقَالُوا يَا بَا جَعْفَرٍ هَذَا الْكُوزُ مِنَ الشَّيْ ءِ هُوَ قَالَ نَعَمْ قَالُوا فَمَا حَدُّهُ قَالَ حَدُّهُ أَنْ تَشْرَبَ مِنْ شَفَتِهِ الْوُسْطَى وَ تَذْكُرَ اللَّهَ عَلَيْهِ وَ تَنَفَّسَ ثَلَاثاً كُلَّمَا تَنَفَّسْتَ حَمِدْتَ اللَّهَ وَ لَا تَشْرَبَ مِنْ أُذُنِ الْكُوزِ فَإِنَّهُ مَشْرَبُ الشَّيْطَانِ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَقَانِي مَاءً عَذْباً وَ لَمْ يَجْعَلْهُ مِلْحاً أُجَاجاً بِذُنُوبِي وَ بِرِوَايَهٍ مِثْلِهِ زِيَادَهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَقَانِي فَأَرْوَانِي وَ أَعْطَانِي فَأَرْضَانِي وَ عَافَانِي وَ كَفَانِي اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ تَسْقِيهِ فِي الْمَعَادِ مِنْ حَوْضِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ تُسْعِدُهُ بِمُرَافَقَتِهِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثَهَ أَنْفَاسٍ يُسَمِّي عِنْدَ كُلِّ نَفَسٍ وَ يَشْكُرُ اللَّهَ فِي آخِرِهِنَّ.

وَ عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله وَاخَذَ عَنِ الشُّرْبِ قَائِماً قَالَ قُلْتُ فَالْأَكْلُ قَالَ هُوَ أَشَرُّ وَ فِي رِوَايَهٍ عَنْهُ أَيْضاً أَنَّهُ صلی الله علیه و آله شَرِبَ قَائِماً.

وَ قِيلَ لِلصَّادِقِ علیه السلام: مَا طَعْمُ الْمَاءِ قَالَ طَعْمُ الْحَيَاهِ.

وَ قَالَ علیه السلام: إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَشْرَبْ فِي ثَلَاثَهِ أَنْفَاسٍ يَحْمَدُ اللَّهَ فِي كُلٍّ مِنْهَا أَوَّلُهُ شُكْرُ الشَّرْبَهِ وَ الثَّانِي مَطْرَدَهُ الشَّيْطَانِ وَ الثَّالِثُ شِفَاءٌ لِمَا فِي جَوْفِهِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله علیه و آله شَرِبَ الْمَاءَ فَتَنَفَّسَ مَرَّتَيْنِ.

وَ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ علیه السلام: سُئِلَ عَنْهُ عَنْ حَدِّ الْإِنَاءِ فَقَالَ حَدُّهُ أَنْ لَا تَشْرَبَ مِنْ مَوْضِعِ كَسْرٍ إِنْ كَانَ بِهِ فَإِنَّهُ مَجْلِسُ الشَّيْطَانِ فَإِذَا شَرِبْتَ سَمَّيْتَ فَإِذَا فَرَغْتَ حَمِدْتَ اللَّهَ.

ص: ۴۷۵

وَ رُوِیَ عَنْ عَمْرِو بْنِ قَیْسٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ وَ بَیْنَ یَدَیْهِ کُوزٌ مَوْضُوعٌ فَقُلْتُ لَهُ فَمَا حَدُّ هَذَا الْکَوزِ قَالَ اشْرَبْ مِمَّا یَلِی شَفَتَهُ وَ سَمِّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِذَا رَفَعْتَ مِنْ فِیکَ فَاحْمَدِ اللَّهَ وَ إِیَّاکَ وَ مَوْضِعَ الْعُرْوَهِ أَنْ تَشْرَبَ مِنْهَا فَإِنَّهُ مَقْعَدُ الشَّیْطَانِ فَهَذَا حَدُّهُ.

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِی إِنَاءِ أَحَدِکُمْ فَلْیَغْمِسْهُ فَإِنَّ فِی أَحَدِ جَنَاحَیْهِ دَاءً وَ فِی الْآخَرِ شِفَاءً وَ إِنَّهُ یَغْمِسُ بِجَنَاحِهِ الَّذِی فِیهِ الدَّاءُ فَلْیَغْمِسْهُ کُلَّهُ ثُمَّ لْیَنْزِعْهُ (۱).

**[ترجمه]المکارم: دعاء هنگام نوشیدن آب «سپاس از آن خدایی است که آب را از آسمان فرود آورد و تدبیر همه امور به خواست اوست، به نام خدا بهترین نامها».

و امام صادق علیه السّلام فرمودند که: جمعی نزد پدرم آمدند و گفتند تو پنداری هر چه را حدّی است که بدان پایان یابد، پدرم به آنها فرمود: آری، فرمود: آبی خواست تا بنوشند، گفتند ای ابا جعفر، این کوزه هم خود چیزی است؟ فرمود: آری گفتند: حدّش چیست؟ فرمود: حدّش این است که از شقه میانه اش بنوشی و نام خدا بر آن بری و با سه نفس بنوشی و در هر نفس خدا را سپاس گوی، و از گوشش ننوشی که محل نوشیدن شیطان است، سپس فرمود: خدا را سپاس که به ما آب شیرین نوشاند و آن را شور و تلخ نساخت به خاطر گناهان ما، و به روایتی مانندش آورده و افزوده سپاس خدا که مرا نوشاند و سیراب کرد، به من عطا کرد و خشنودم ساخت و به من عافیت داد و مرا کفایت کرد بار خدایا مرا از آنهایی قرار ده

که در معاد از حوض محمّد صلی اللّٰه علیه و آله سیراب کنی و به رفاقت او خوشبختش گردانی برحمتک یا ارحم الراحمین.

و از عبد اللّٰه بن مسعود است که پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله در نوشیدن از ظرف آب سه بار نفس می زد و در آغاز هر کدام نام خدا می برد و در انجامش شکر خدا می کرد.

و انس روایت می کند که پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله از نوشیدن ایستاده مؤاخذه کرد (راوی) گفت: گفتم: خوردن چطور؟ در پاسخ گفت: آن بدتر است.

و در روایت دیگر است از آن حضرت که ایستاده نوشید.

به امام صادق علیه السلام گفتند مزه آب چیست؟ فرمود: مزه زندگی، فرمود: چون یکی از شما آب نوشد در سه نفس نوشد که نفس یکم شُکر نوشابه است و دوم راننده شیطان، سوّم درمان هر درد درون.

ابن عباس روایت می کند که دیدم پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله آب نوشید و دو بار نفس کشید (یعنی آب را به دو نفس نوشید).

و از امام موسی بن جعفر علیه السّلام پرسش شد از حدّ ظرف، فرمود: حدّش این است که از جای شکسته اش ننوشی اگر شکسته دارد زیرا آن نشیمنگاه شیطان است و چون بنوشی بسم اللّٰه بگو و چون فارغ شوی الحمد للّٰه بگوی.

از عمر بن قیس روایت شده است که در مدینه نزد ابو جعفر علیه السّلام رفتم و برابرش کوزه ای نهاده بود و گفتم: به آن حضرت حدّ این کوزه چیست؟ فرمود: از طرف میانه اش بنوش و بسم اللّه بگو و چون آن را از دهانت برداشتی خدا را سپاس گوی، و مبادا از حلقه اش بنوشی که مقعد شیطان است، این است حدّ آن .

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: چون مگس میان ظرف یکی از شما افتاد باید آن را فرو برید در آن زیرا در یک بالش درد است و در یک بالش درمان و او بال درد آور را در ظرف فرو برد ودرحالی که باید همه را فرو برد و در آورد. - . مکارم الأخلاق ۱۷۴- ۱۷۵ -

**[ترجمه]

بیان

واخذ کأنه من المؤاخذه مجازا أی یلوم و التعدیه بعن لتضمین معنی النهی فی القاموس آخذه بذنبه و لا تقل واخذه و فی الصحاح آخذه بذنبه مؤاخذه و العامه تقول واخذه.

**[ترجمه]واخذ کأنه من المؤاخذه مجازا أی یلوم و التعدیه بعن لتضمین معنی النهی فی القاموس آخذه بذنبه و لا تقل واخذه و فی الصحاح آخذه بذنبه مؤاخذه و العامه تقول واخذه.

**[ترجمه]

«۶۰»

الْفِرْدَوْسُ، عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا شَرِبْتُمُ الْمَاءَ فَاشْرَبُوهُ مَصّاً وَ لَا تَشْرَبُوهُ عَبّاً فَإِنَّ الْعَبَّ یُورِثُ الْکُبَادَ.

قال الدیلمی العب شرب بلا تنفس و الکباد داء یکون فی الصدر.

**[ترجمه]الفردوس: علی علیه السّلام فرمودند که: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: چون آب می نوشید با مکیدن بنوشید، آن را یکباره فرو ندهید که یکباره فرو دادن مایه درد جگر است.

دیلمی گوید عبّ یعنی خوردن بدون تنفس و کباد دردی است که در سینه پیش آید .

**[ترجمه]

باب ۳ فضل ماء المطر فی نیسان و کیفیه أخذه و شربه

روایات

«۱»

الْمُهَجُ، [مهج الدعوات] نَقْلًا مِنْ كِتَابِ زَادِ الْعَابِدِينَ تَأْلِيفِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ خَلَفٍ الكاشونى [الْكَاشْغَرِي] قَالَ أَخْبَرَنَا الْوَالِدُ أَبُو الْفُتُوحِ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ أَبِى بَكْرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَلْخِيِّ عَنْ أَبِى نَصْرٍ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْبَابِ حَرِيزِيٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ الْمُذَكِّرِ الْبَلْخِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عِيسَى بْنِ هَارُونَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كُنَّا جُلُوساً إِذْ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَسَلَّمَ عَلَيْنَا فَرَدَدْنَا عَلَيْهِ فَقَالَ أَ لَا أُعَلِّمُكُمْ دَوَاءً عَلَّمَنِى جَبْرَئِيلُ عليه السلام حَيْثُ لَا أَحْتَاجُ إِلَى دَوَاءِ الْأَطِبَّاءِ فَقَالَ عَلِيٌّ

ص: ۴۷۶

۱- ۱. مكارم الأخلاق ۱۷۴- ۱۷۵ و فيه مكان« و اخذ»:« نهى».

وَ سَلْمَانُ وَ غَيْرُهُمَا وَ مَا ذَاكَ الدَّوَاءُ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لِعَلِيٍّ عليه السلام تَأْخُذُ مِنْ مَاءِ الْمَطَرِ فِي نَيْسَانَ وَ تَقْرَأُ عَلَيْهِ فَاتِحَهَ الْكِتَابِ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ آيَهَ الْكُرْسِيِّ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ تَشْرَبُ عَنْ ذَلِكَ الْمَاءِ غُدْوَةً وَ عَشِيَّةً سَبْعَةَ أَيَّامٍ مُتَوَالِيَاتٍ.

قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيّاً إِنَّ جَبْرَئِيلَ عليه السلام قَالَ إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ عَنِ الَّذِي يَشْرَبُ مِنْ هَذَا الْمَاءِ كُلَّ دَاءٍ فِي جَسَدِهِ وَ يُعَافِيهِ وَ يُخْرِجُ مِنْ جَسَدِهِ وَ عَظْمِهِ وَ جَمِيعِ أَعْضَائِهِ وَ يَمْحُو ذَلِكَ مِنَ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيّاً إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ بَعْدَ ذَلِكَ فَشَرِبَ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ كَانَ لَهُ وَلَدٌ وَ إِنْ كَانَتِ الْمَرْأَهُ عَقِيماً وَ شَرِبَتْ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ رَزَقَهَا اللَّهُ وَلَداً وَ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ عِنِّيناً وَ الْمَرْأَهُ عَقِيماً وَ شَرِبَ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ أَطْلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ وَ ذَهَبَ مَا عِنْدَهُ وَ يَقْدِرُ عَلَى الْمُجَامَعَهِ وَ إِنْ أَحَبَّتْ أَنْ تَحْمِلَ بِابْنٍ حَمَلَتْ وَ إِنْ أَحَبَّتْ أَنْ تَحْمِلَ بِذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى حَمَلَتْ وَ تَصْدِيقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ- يَهَبُ لِمَنْ يَشاءُ إِناثاً وَ يَهَبُ لِمَنْ يَشاءُ الذُّكُورَ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْراناً وَ إِناثاً وَ يَجْعَلُ مَنْ يَشاءُ عَقِيماً(۱) وَ إِنْ كَانَ بِهِ صُدَاعٌ فَشَرِبَ مِنْ ذَلِكَ يَسْكُنُ عَنْهُ الصُّدَاعُ بِإِذْنِ

اللَّهِ وَ إِنْ كَانَ بِهِ وَجَعُ الْعَيْنِ يُقَطِّرُ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ فِي عَيْنَيْهِ وَ يَشْرَبُ مِنْهُ وَ يَغْسِلُ بِهِ عَيْنَيْهِ يَبْرَأُ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ يَشُدُّ أُصُولَ الْأَسْنَانِ وَ يُطَيِّبُ الْفَمَ وَ لَا يَسِيلُ مِنْ أُصُولِ الْأَسْنَانِ اللُّعَابُ وَ يَقْطَعُ الْبَلْغَمَ وَ لَا يَتَّخِمُ إِذَا أَكَلَ وَ شَرِبَ وَ لَا يَتَأَذَّى بِالرِّيحِ وَ لَا يُصِيبُهُ الْفَالِجُ وَ لَا يَشْتَكِي ظَهْرَهُ وَ لَا يَيْجَعُ بَطْنُهُ وَ لَا يَخَافُ مِنَ الزُّكَامِ وَ وَجَعِ الضِّرْسِ وَ لَا يَشْتَكِي الْمَعِدَهَ وَ لَا الدُّودَ وَ لَا يُصِيبُهُ قُولَنْجٌ وَ لَا يَحْتَاجُ إِلَى الْحِجَامَهِ وَ لَا يُصِيبُهُ النَّاسُورُ وَ لَا يُصِيبُهُ الْحِكَّهُ وَ لَا الْجُدَرِيُّ وَ لَا الْجُنُونُ وَ لَا الْجُذَامُ وَ لَا الْبَرَصُ وَ لَا الرُّعَافُ وَ لَا الْقَلْسُ وَ لَا يُصِيبُهُ عَمًى وَ لَا بَكَمٌ وَ لَا خَرَسٌ وَ لَا صَمَمٌ وَ لَا مُقْعَدٌ وَ لَا يُصِيبُهُ الْمَاءُ الْأَسْوَدُ فِي عَيْنَيْهِ وَ لَا يُصِيبُهُ دَاءٌ وَ لَا يَفْسُدُ عَلَيْهِ صَوْمُهُ وَ صَلَاتُهُ وَ لَا يَتَأَذَّى بِالْوَسْوَسَهِ وَ لَا الْجِنِّ وَ لَا الشَّيَاطِينِ

۱- ۱. الشوری ۴۹.

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله قَالَ جَبْرَئِيلُ إِنَّهُ مَنْ شَرِبَ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ ثُمَّ كَانَ بِهِ جَمِيعُ الْأَوْجَاعِ الَّتِي تُصِيبُ النَّاسَ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ لَهُ مِنْ جَمِيعِ الْأَوْجَاعِ فَقُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ هَلْ يَنْفَعُ فِي غَيْرِ مَا ذَكَرْتَ مِنَ الْأَوْجَاعِ فَقَالَ لِي جَبْرَئِيلُ وَ الَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيّاً مَنْ يَقْرَأْ هَذِهِ الْآيَاتِ عَلَى هَذَا الْمَاءِ مَلَأَ اللَّهُ تَعَالَى قَلْبَهُ نُوراً وَ ضِيَاءً وَ يُلْقِي الْإِلْهَامَ فِي قَلْبِهِ وَ يُجْرِي الْحِكْمَةَ عَلَى لِسَانِهِ وَ يَحْشُو قَلْبَهُ مِنَ الْفَهْمِ وَ التَّبْصِرَةِ مَا لَمْ يُعْطِ مِثْلَهُ أَحَداً مِنَ الْعَالَمِينَ وَ يُرْسِلُ عَلَيْهِ أَلْفَ مَغْفِرَةٍ وَ أَلْفَ رَحْمَةٍ وَ يُخْرِجُ الْغِشَّ وَ الْخِيَانَةَ وَ الْغِيبَةَ وَ الْحَسَدَ وَ الْبَغْيَ وَ الْكِبْرَ وَ الْبُخْلَ وَ الْحِرْصَ وَ الْغَضَبَ مِنْ قَلْبِهِ وَ الْعَدَاوَةَ وَ الْبَغْضَاءَ وَ النَّمِيمَةَ وَ الْوَقِيعَةَ فِي النَّاسِ وَ هُوَ الشِّفَاءُ مِنْ كُلِّ دَاءٍ.

وَ قَدْ رُوِيَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: فِيمَا يُقْرَأُ عَلَى مَاءِ الْمَطَرِ فِي نَيْسَانَ زِيَادَةٌ وَ هِيَ أَنَّهُ يَقْرَأُ عَلَيْهِ سُورَةَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ يُكَبِّرُ اللَّهَ وَ يُهَلِّلُ اللَّهَ وَ يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ وَ آلِهِ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهَا سَبْعِينَ مَرَّةً(۱).

**[ترجمه]المهج: ابن عمر روایت می کند که ما نشسته بودیم و ناگاه رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نزد ما آمد بر ما سلام کرد و ما پاسخ دادیم و فرمود: آیا به شما داروئی نیاموزم که جبرئیل به من آموخته که نیاز به داروی پزشکان نباشد، و علی علیه السّلام و سلمان و دیگران گفتند، آن دارو چیست؟ پیغمبر صلی اللّه علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: از آب باران در ماه نیسان برگیر و بر آن این آیات و سور را هفتاد بار بخوان ۱- فاتحه الکتاب ۲- آیه الکرسی ۳- سوره قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۴- سوره قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۵- سوره قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۶- سوره قُلْ یا أَیُّهَا الْکافِرُونَ، و هفت روز پیاپی صبحگاهان و شام از آن آب بنوش، پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: به حق آنکه مرا براستی به پیغمبری فرستاده که جبرئیل به من گفت در این صورت کسی که این آب را نوشیده و هر دردی در تنش باشد رفع شود، و عافیت یابد، و درد از تن و استخوان و همه اندامش برود و از لوح محفوظ آن بلاها محو شوند، بدان که مرا براستی و درستی به پیغمبری فرستاده اگر بی فرزند است و دوست دارد فرزند آرد و از آن آب بنوشد برایش فرزند شود، و اگر زن نازا باشد و از آن آب بنوشد، خدا روزیش دهد و فرزندش شود، و اگر مردی بی نیروی مردی باشد و عنّین باشد و زن نازا و از آن آب بنوشد خدا او را رها کند و دردش برود و توانا بر مجامعت گردد، و اگر دوست داری به پسر آبستن شود به همان باردار شود و اگر دوست داری به پسر و دختر آبستن شود به همان آبستن گردد و گواهش از قرآن مجید است که فرموده «به هر کس بخواهد فرزند دختر و به هر کس بخواهد فرزند پسر می دهد». - . الشوری / ۴۹ -

و اگر سردرد دارد و از آن بنوشد به فرمان خدا سردردش برود و آرام شود، و اگر چشم درد دارد و از آن آب در چشمانش چکاند و از آن بنوشد و چشمانش را بشوید به فرمان خدا خوب شود، بیخ دندان ها را سخت کند و دهن را خوشبو کند و لعاب بن دندان ها را مانع شود و بلغم را ببرد، و چون خورد و نوشد ناگوار نباشد. و از باد فریاد نکند، و فلج نگردد و به درد پشت و دل دچار نگردد، و از زکام و درد دندان نگران نشود و از معده و کرم نالد و دچار قولنج نشود. و نیازی به حجامت پیدا نکند، و دچار ناسور و خارش و آبله و دیوانگی و خوره و پیسی و خون دماغ و قلس نگردد، و کوری و گنگی و لالی و کری و زمین گیری نبیند و دو چشمش آب سیاه نیاورند، و دردی، نماز و روزه او را تباه نکند، و به وسوسه پری و دیو دچار نشود، پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: جبرئیل گفت:

کسی که از این آب نوشد به هر دردی که مردم دارند دچار باشد همانا که درمان همه آن دردها است، و جبرئیل به من گفت: به حق آنکه تو را به راستی فرستاده، هر که این آیات را بر این آب بخواند خدا دلش را پر از نور و روشنی سازد و در

دلش الهام اندازد و حکمت بر زبانش روان کند، و دلش را از فهم و بصیرت پر کند و مانند آن را به کسی از جهانیان نداده، و هزار آمرزش و هزار رحمت را به سوی او بفرستد و غش و خیانت و غیبت و حسد و تجاوز و بخل و حرص و خشم را از دلش بیرون کند، و هم دشمنی و کینه و سخن چینی و بدگوئی مردم را و آن درمان هر درد است، و در روایت دیگر از پیغمبر صلی اللّه علیه و آله آیات بیشتری برای خواندن برآب باران رسیده چون هفتاد بار سوره انا انزلناه و هفتاد اللّه اکبر و لا اله الا اللّه و هفتاد صلوات بر پیغمبر و آلش بفرستد. - .مهج الدعوات: ۴۴۴ -۴۴۷ -

**[ترجمه]

بیان

ییجع لغه فی یوجع و الناسور عله تحدث فی العین و فی حوالی المقعده و فی اللثه و الجدری بضم الجیم و فتحها قروح فی البدن تنفط و تقبح و هی معروفه تحدث فی الأطفال غالبا و القلس و یفتح ما خرج من الحلق مل ء الفهم و لیس بقی ء فإن عاد فهو قی ء و یحتمل التعمیم هنا و المقعد کمکرم داء یصیر مقعدا لا یقدر علی القیام و الوقیعه فی الناس ذمهم و تطلق غالبا علی الغیبه.

وَ أَقُولُ وَجَدْتُ بِخَطِّ الشَّیْخِ عَلِیِّ بْنِ حَسَنِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَرْزُبَانِیِّ وَ کَانَ تَارِیخُ کِتَابَتِهِ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ تِسْعِمِائَهٍ قَالَ وَجَدْتُ بِخَطِّ الْإِمَامِ الْعَلَّامَهِ الشَّهِیدِ السَّعِیدِ مُحَمَّدِ بْنِ مَکِّیٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ رُوِیَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلَّمَنِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام دَوَاءً لَا أَحْتَاجُ مَعَهُ إِلَی طَبِیبٍ فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ نُحِبُّ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ تُعَلِّمَنَا فَقَالَ علیه السلام یُؤْخَذُ بِنَیْسَانَ یُقْرَأُ عَلَیْهِ فَاتِحَهُ الْکِتَابِ وَ آیَهُ الْکُرْسِیِّ وَ قُلْ یَا أَیُّهَا الْکَافِرُونَ وَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی سَبْعِینَ مَرَّهً وَ الْمُعَوِّذَتَانِ وَ الْإِخْلَاصُ سَبْعِینَ مَرَّهً ثُمَّ یُقْرَأُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سَبْعِینَ مَرَّهً وَ اللَّهُ أَکْبَرُ سَبْعِینَ مَرَّهً وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ

۱- ۱. مهج الدعوات ۴۴۴- ۴۴۷.

مُحَمَّدٍ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ سَبْعِينَ مَرَّةً ثُمَّ يُشْرَبُ مِنْهُ جُرْعَةٌ بِالْعِشَاءِ وَ جُرْعَةٌ غُدْوَةً سَبْعَةَ أَيَّامٍ مُتَوَالِيَاتٍ.

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيّاً إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ عَمَّنْ يَشْرَبُ هَذَا الْمَاءَ كُلَّ دَاءٍ وَ كُلَّ أَذًى فِي جَسَدِهِ وَ يُطَيِّبُ الْفَمَ وَ يَقْطَعُ الْبَلْغَمَ وَ لَا يَتَّخِمُ إِذَا أَكَلَ وَ شَرِبَ وَ لَا تُؤْذِيهِ الرِّيَاحُ وَ لَا يُصِيبُهُ فَالِجٌ وَ لَا يَشْتَكِي ظَهْرَهُ وَ لَا جَوْفَهُ وَ لَا سُرَّتَهُ وَ لَا يَخَافُ الْبِرْسَامَ وَ يَقْطَعُ عَنْهُ الْبُرُودَةَ وَ حَصِرَ الْبَوْلِ وَ لَا تُصِيبُهُ حِكَّةٌ وَ لَا جُدَرِيٌّ وَ لَا طَاعُونٌ وَ لَا جُذَامٌ وَ لَا بَرَصٌ وَ لَا يُصِيبُهُ الْمَاءُ الْأَسْوَدُ فِي عَيْنَيْهِ وَ يَخْشَعُ قَلْبُهُ وَ يُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِ أَلْفَ رَحْمَةٍ وَ أَلْفَ مَغْفِرَةٍ وَ يُخْرِجُ مِنْ قَلْبِهِ النُّكْرَ وَ الشِّرْكَ وَ الْعُجْبَ وَ الْكَسَلَ وَ الْفَشَلَ وَ الْعَدَاوَةَ وَ يُخْرِجُ مِنْ عِرْقِهِ الدَّاءَ وَ يَمْحُو عَنْهُ الْوَجَعَ مِنَ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ وَ أَيُّ رَجُلٍ أَحَبَّ أَنْ تَحْبَلَ امْرَأَتُهُ حَبِلَتِ امْرَأَتُهُ وَ رَزَقَهُ اللَّهُ الْوَلَدَ وَ إِنْ كَانَ رَجُلٌ مَحْبُوساً وَ شَرِبَ ذَلِكَ أَطْلَقَهُ اللَّهُ مِنَ السِّجْنِ وَ يَصِلُ إِلَى مَا يُرِيدُ وَ إِنْ كَانَ بِهِ صُدَاعٌ سَكَنَ عَنْهُ وَ سَكَنَ عَنْهُ كُلُّ دَاءٍ فِي جِسْمِهِ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى.

**[ترجمه]ناسور زخمی است در گوشه چشمها و در اطراف مقعد و در لثه دندان است و جدری (آبله) به زخمهای بدن گویند که تاول زده و زشت است. وآن بیماری معروفی است که غالبا در کودکان رخ می دهد و قلس آنچه از نای بر دهان پدید آید و قی نباشد و اگر باز گردد قی باشد و بسا هر دو را گویند. و مقعد (قعاد) بیماری است که در مقعد رخ می دهد که شخص قادر به بر خاستن نیست. و وقیعه در مردم یعنی نکوهش آنان که غالبا به غیبت کردن اطلاق شود.

گویم: جعفر بن محمّد از پدرانش علیهم السّلام روایت کرده است که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: جبرئیل به من داروئی آموخت که با آن نیازمند پزشک نباشم، یکی از یارانش گفت: یا رسول اللّه دوست داریم که آن را به ما بیاموزی، فرمود: باران ماه نیسان را گیرند و هفتاد بار بر آن سوره حمد و آیه الکرسی و سوره قُلْ یا أَیُّهَا الْکافِرُونَ و سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی و معوّذتین و اخلاص را بخوانند و آنگاه هفتاد بار لا اله الا اللّه و سبحان اللّه و الحمد للّه و لا اله الا اللّه و اللّه اکبر خوانند و آنگاه یک جرعه از آن در شام و یک جرعه در بامداد پی هم نوشند، پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: بدان که مرا براستی به پیغمبری فرستاده که خدا دفع کند از کسی که این آب را نوشد هر درد و هر آزار که در تن او است، و دهانش خوشبو شود و بلغم را برد و چون بخورد و بنوشد ناگوار نباشند و بادها به او آزار نرسانند و فلج نگیرد، و از درد پشت و شکم ننالد و نه از درد پرده درون و دچار سرسام نشود و سردی و بول بند از او ببرند و خارش و آبله و طاعون و خوره و پیسی نگیرد و چشمش آب سیاه نیاورد و دلش خاشع گردد و خدا هزار رحمت و هزار مغفرت بر او فرستد، و از دلش انکار و شرک و عُجب و کسالت و سستی و عداوت بیرون روند، و از همه رگهایش درد خارج گردد و درد او از صفحه لوح محفوظ محو شود و هر مردی خواهد زنش آبستن گردد و خدا به او فرزندی دهد، و اگر مردی زندانی است و از آن آب بنوشد خدا او را رها کند و به مرادش برسد، و اگر سر درد دارد آرام شود و همه دردهای او به فرمان خدا تعالی در بدنش آرام گردد .

**[ترجمه]

باب ۴ النهی عن الاستشفاء بالمیاه الحاره الکبریتیه و المره و أشباهها

روایات

«۱»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ دِينَارِ بْنِ عَقِيصَا التَّيْمِيِّ قَالَ: مَرَرْتُ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ هُمَا بِالْفُرَاتِ مُسْتَنْقِعَيْنِ فِی إِزَارِهِمَا فَقَالا إِنَّ لِلْمَاءِ سُكَّاناً كَسُكَّانِ الْأَرْضِ ثُمَّ قَالا أَيْنَ تَذْهَبُ فَقُلْتُ إِلَى هَذَا الْمَاءِ قَالا وَ مَا هَذَا الْمَاءُ قُلْتُ مَاءٌ تُشْرَبُ فِی هَذَا الْحَيْرِ يَخِفُّ لَهُ الْجَسَدُ وَ يُخْرِجُ الْحَرَّ وَ يُسْهِلُ الْبَطْنَ هَذَا الْمَاءُ الْمُرُّ فَقَالا مَا نَحْسَبُ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى جَعَلَ فِی شَیْ ءٍ مِمَّا قَدْ لَعَنَهُ شِفَاءً فَقُلْتُ وَ لِمَ ذَاكَ فَقَالا- إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمَّا آسَفَهُ قَوْمُ نُوحٍ فَتَحَ السَّمَاءَ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى الْأَرْضِ فاسْتَعْصَتْ عَلَيْهِ عُيُونٌ مِنْهَا فَلَعَنَهَا فَجَعَلَهَا مِلْحاً أُجَاجاً(۱).

ص: ۴۷۹

۱- ۱. المحاسن ۵۷۹، و مثله فی الكافی ۳۹۰، و الآیه فی الزخرف ۵۵.

**[ترجمه]المحاسن: ابو سعید تیمی روایت می کند که گذر کردم بر حسن و حسین علیهما السّلام و آن ها در فرات بودند با لنگ های خود در آب فرو رفته بودند، و فرمودند آب ساکنانی دارد چون ساکنان زمین و آنگاه فرمودند تو کجا می روی گفتم: سر این آب، فرمودند این آب چیست؟ گفتم آبی که نوشند و تن را سبک کند و گرما را ببرد و شکم را باز کند، این آب تلخ، فرمودند: نپنداریم که خدا تبارك و تعالی در هیچ چیزی که لعنتش کرده درمانی نهاده باشد، گفتم: برای چه لعنش کرده فرمودند چون قوم نوح خدای تبارک و تعالی را خشمگین و اسفناك کردند درهای آسمان را با آبی سیل ریزان گشود و بر زمین وحی کرد آب بیرون دهد و چشمه هایی از زمین نافرمانی کردند و خداوند آنها را لعن کرد و آن ها را شور و تلخ ساخت. - . المحاسن: ۵۷۹، الکافی: ۳۹۰ و آیه سوره زخرف / ۵۵ -

**[ترجمه]

بیان

فی أكثر النسخ دينار بن عقيصا و الظاهر زياده ابن لأن دينارا كنيته أبو سعيد و لقبه عقيصا و يؤيده أن فی الكافی عن أبی سعيد عقيصا و فی القاموس العقيصا كرشه صغيره مقرونه بالكرش الكبرى.

**[ترجمه]فی أكثر النسخ دينار بن عقيصا و الظاهر زياده ابن لأن دينارا كنيته أبو سعيد و لقبه عقيصا و يؤيده أن فی الكافی عن أبی سعيد عقيصا و فی القاموس العقيصا كرشه صغيره مقرونه بالكرش الكبرى.

**[ترجمه]

وَ أَقُولُ

فِي الْكَافِي رَوَاهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ حَمْدَانَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَ عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ: وَ فِيهِ وَ هُمَا فِي الْفُرَاتِ مُسْتَنْقِعَانِ فِي إِزَارَيْنِ فَقُلْتُ لَهُمَا يَا ابْنَيْ رَسُولِ اللَّهِ أَفْسَدْتُمَا الْإِزَارَيْنِ فَقَالا لِي يَا بَا سَعِيدٍ فَسَادُ الْإِزَارَيْنِ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنْ فَسَادِ الدِّينِ إِنَّ لِلْمَاءِ أَهْلًا وَ سُكَّاناً إِلَى قَوْلِهِ فَقُلْتُ أُرِيدُ دَوَاءً أَشْرَبُ مِنْ هَذَا الْمَاءِ الْمُرِّ لِعِلَّهٍ بِي أَرْجُو أَنْ يَخِفَّ لَهُ الْجَسَدُ وَ يُسْهِلَ الْبَطْنَ فَقَالا إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ ثُمَّ قَالَ وَ فِي رِوَايَهِ حَمْدَانَ بْنِ سُلَيْمَانَ أَنَّهُمَا قَالا- يَا سَعِيدٍ تَأْتِي مَاءً يُنْكِرُ وَلَايَتَنَا فِي كُلِّ يَوْمٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عَرَضَ وَلَايَتَنَا عَلَى الْمِيَاهِ فَمَا قَبِلَ وَلَايَتَنَا عَذُبَ وَ طَابَ وَ مَا جَحَدَ وَلَايَتَنَا جَعَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مُرّاً وَ مِلْحاً أُجَاجاً.

**[ترجمه]در الکافی این روایت را آورده و گفته: آن دو در فرات بودند و با دو لنگ در آب فرو شده بودند و من به آنها گفتم: ای دو پسر رسول خدا صلی اللّه علیه و آله دو لنگ را تباه کردید و آن ها فرمودند ای ابو سعید تباهی دو لنگ بهتر است از تباهی دین، به راستی که برای آب هم، اهلی و ساکنانی هستند- تا گوید- گفتم: من می خواهم دارویی را از این آب تلخ بنوشم برای دردی که دارم به امید اینکه تنم سبک شود و شکمم روان گردد، هر دو به من گفتند: تا آخر خبر، وانگاه گفته: در روایت حمدان بن سلیمان گوید: ای ابا سعید تو بر سر آبی می روی که ولایت ما را در هر روزی سه بار انکار دارد،

راستی خـدا عزّ و جلّ ولایت ما را بر آن ها پیشـنهاد کرد و هر کـدام ولایت ما را پذیرفتند شـیرین و پاکیزه شدند و آنچه منکر ولایت ما شد خدا عزّ و جلّ او را تلخ و شور و بدمزه ساخت.

**[ترجمه]

و أقول

لما آسـفه إشاره إلی قوله تعالی فَلَمَّا آسَـفُونا انْتَقَمْنا مِنْهُمْ یقال آسفه أی أغضبه بِماءٍ مُنْهَمِرٍ أی منصب بلا قطر و الخطاب إلیها و عدم قبولها الولایه إما بأن أودع الله فیها فی تلک الحال ما تفهم به الخطاب أو اسـتعاره تمثیلیه لبیان عدم قابلیتها لترتب خیر علیها و رداءه أصلها فإن للأشیاء الطیبه مناسبه واقعیه بعضها لبعض و کذا الأشیاء الخبیثه و قد مضی تحقیق ذلک فی مجلدات الإمامه.

**[ترجمه]اسـفناک کرد، اشاره است بفرموده خدا «و چون ما را به خشم درآوردند، از آنان انتقام گرفتیم» یعنی ما را به خشم آوردنـد، ماء منهمر، یعنی سـیل آسا و بی قطره، و خطاب به زمین و نپـذیرفتن ولایت، یا به این است که در آن حال خداوند به او شـعوری داده که خطـاب را بفهمـد یـا مثلی زده برای بیـان بی قـابلیتی او برای پـذیرش نیکی و برای پستی او، زیرا چیزهـای خوب یک پیوند واقعی با هم دارند و همچنین چیزهای بد، و تحقیق آن در جلدهای کتاب الامامه گذشت.

**[ترجمه]

«۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ بَعْضِهِمْ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ عَنِ الِاسْتِشْفَاءِ بِالْعُیُونِ الْحَارَّهِ الَّتِی تَکُونُ فِی الْجِبَالِ الَّتِی تُوجَدُ مِنْهَا رَائِحَهُ الْکِبْرِیتِ فَإِنَّهَا مِنْ فَوْحِ جَهَنَّمَ (۱).

**[ترجمه]المحـاسن: رسـول خـدا صـلی اللَّه علیه و آله نهی کرد از درمـان جسـتن از چشـمه هـای آب گرم که بـوی کـبریت (گو گرد) دارند زیرا از تف دوزخند - . المحاسن: ۵۷۹ - .

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: إِنَّ النَّبِیَّ صـلی الله علیه و آله نَهَی أَنْ یُسْتَشْفَی بِالْحَمَّاتِ الَّتِی تُوجَدُ فِی الْجِبَالِ (۲).

**[ترجمـه]المحـاسن: امـام جعفر صـادق علیـه السّـلام فرمودنـد کـه پیغمـبر صـلّی الله علیـه و آله نهی کرد از شـفا خواسـتن از حمامهایی که در کوه باشند. - . المحاسن: ۵۷۹ -

**[ترجمه]

«۴»

الْکَافِی، عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ

ص: ۴۸۰

۱- ۱. المحاسن ۵۷۹.

۲- ۲. المحاسن ۵۷۹.

صَدَقَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ عَنِ الِاسْتِشْفَاءِ بِالْحَمَّاتِ وَ هِیَ الْعُیُونُ الْحَارَّهُ الَّتِی تَکُونُ فِی الْجِبَالِ الَّتِی تُوجَدُ فِیهَا رَوَائِحُ الْکِبْرِیتِ فَإِنَّهَا مِنْ فَوْحِ جَهَنَّمَ (۱).

**[ترجمه]الکافی: همین مضمون را آورده و افزوده حمام های کوهستانی چشمه های آب گرمند که در کوه باشند بوی کبریت (گوگرد) دارند و از تف دوزخند. -. الکافی ۶: ۳۸۹ - ۳۹۰ -

**[ترجمه]

توضیح

قال فی النهایه الحمه عین ماء حار یستشفی بها المرضی و قال من فوح جهنم أی شده غلیانها و حرها و یروی بالیاء بمعناه.

**[ترجمه]در نهایه گفته: حمه چشمه آب گرمی است و برای بیماران از آن درمان جویند و از فوح(تف) دوزخند یعنی از شدت جوشش آن.

**[ترجمه]

«۵»

الْکَافِی، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ نُوحاً علیه السلام لَمَّا کَانَ فِی أَیَّامِ الطُّوفَانِ دَعَا الْمِیَاهَ کُلَّهَا فَأَجَابَتْهُ إِلَّا [مَاءَ] الْکِبْرِیتِ وَ الْمَاءَ الْمُرَّ فَلَعَنَهُمَا(۲).

وَ مِنْهُ عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ أَبِی یَکْرَهُ أَنْ یَتَدَاوَی بِالْمَاءِ الْمُرِّ وَ بِمَاءِ الْکِبْرِیتِ وَ کَانَ یَقُولُ إِنَّ نُوحاً علیه السلام لَمَّا کَانَ الطُّوفَانُ دَعَا الْمِیَاهَ فَأَجَابَتْهُ کُلُّهَا إِلَّا الْمَاءَ الْمُرَّ وَ مَاءَ الْکِبْرِیتِ فَدَعَا عَلَیْهِمَا وَ لَعَنَهُمَا(۳).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: نوح در روزگار طوفان همه آب ها را به یاری خواند و او را اجابت کردند جز آب کبریت و آب تلخ و هر دو را لعنت کرد. -. الکافی ۶: ۳۸۹ - ۳۹۰ -

الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که پدرم بد داشت درمان کردن با آب کبریت و آب تلخ را و می فرمود: نوح علیه السّلام در طوفان همه آب ها را فراخواند و اجابت کردند جز آب تلخ و آب کبریت که بر آن ها نفرین و لعن کرد.

**[ترجمه]

بیان

قال أبو الصلاح فی الکافی یکره شرب الماء الملح و الکبریتی و المتغیر اللون أو الطعم أو الرائحه بغیر النجاسات.

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۸۹- ۳۹۰.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۸۹- ۳۹۰.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۳۸۹- ۳۹۰.

**[ترجمه]ابو الصلاح در الکافی گفته: نوشیدن آب شور و کبریتی و بد رنگ و بد بو و بدمزه به غیر از نجاست هم مکروه است .

**[ترجمه]

أبواب الأشربه و الأوانی المحرمه

باب ۱ الأنبذه و المسکرات

روایات

«۱»

الْإِحْتِجَاجُ، سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیه السلام عَنِ النَّبِيذِ فَقَالَ قَدْ شَرِبَهُ قَوْمٌ وَ حَرَّمَهُ قَوْمٌ صَالِحُونَ فَكَانَ شَهَادَةُ الَّذِينَ دَفَعُوا بِشَهَادَتِهِمْ شَهَوَاتِهِمْ أَوْلَى أَنْ تُقْبَلَ مِنَ الَّذِينَ جَرُّوا بِشَهَادَتِهِمْ شَهَوَاتِهِمْ (۱).

**[ترجمه]الاحتجاج: از امام سجاد علیه السّلام پرسیدند از نبیذ (می خرما)، فرمود مردمی نوشیدند و مردم خوبی آن را حرام دانند و گواهی آنان که به گواهی خود شهوات خود را کنار زدند، قابل قبول تر است، از گواهی آنان که به گواهی خود شهوات خود را به میان کشیدند. - . احتجاج الطبرسی: ۱۷۲ -

**[ترجمه]

«۲»

غَيْبَةُ الشَّيْخِ، عَنْ جَمَاعَةٍ عَنِ ابْنِ قُولَوَيْهِ وَ أَبِي غَالِبٍ الزُّرَارِيِّ وَ غَيْرِهِمَا عَنِ الْكُلَيْنِيِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَعْقُوبَ: أَنَّهُ خَرَجَ إِلَيْهِ مِنَ النَّاحِيَهِ الْمُقَدَّسَهِ عَلَى يَدَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْعَمْرِيِّ وَ أَمَّا الْفُقَّاعُ فَشُرْبُهُ حَرَامٌ وَ لَا بَأْسَ بِالشَّلْمَابِ (۲).

إكمال الدين، عن محمد بن محمد بن عصام عن الكليني: مثله (۳)

**[ترجمه]غیبت الشیخ: اسحاق بن یعقوب روایت می کند که از ناحیه مقدسه به دست محمّد بن عثمان عمری نامه ای به ما رسید که آب جو حرام است و اینکه

شلماب مشکلی ندارد. - . غیبه الشیخ الطوسی: ۱۸۸و در ج ۷۹ ص ۱۶۶ توضیح آن گذشت -

در اکمال الدین: مانندش آمده است - . اکمال الدین: ۴۸۴ - .

**[ترجمه]

بيان

الشلماب كأنه ماء الشلجم و فی الإكمال بالسلمان و لم أعرف له معنی.

**[ترجمه]شلماب گويا آب شلغم باشد و در اكمال سلمان آمده و براى آن معنايى ندانستم.

**[ترجمه]

«۳»

الْإِحْتِجَاجُ، قَالَ: كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيُّ إِلَى الْقَائِمِ علیه السلام يُتَّخَذُ عِنْدَنَا رُبُّ الْجَوْزِ لِوَجَعِ الْحَلْقِ وَ الْبَحْبَحَهِ يُؤْخَذُ الْجَوْزُ الرَّطْبُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَنْعَقِدَ وَ يُدَقُّ دَقّاً نَاعِماً وَ يُعْصَرُ مَاؤُهُ وَ يُصَفَّى وَ يُطْبَخُ عَلَى النِّصْفِ وَ يُتْرَكُ يَوْماً وَ لَيْلَةً ثُمَّ يُنْصَبُ عَلَى النَّارِ وَ يُلْقَى عَلَى كُلِّ سِتَّهِ أَرْطَالٍ مِنْهُ رِطْلُ عَسَلٍ وَ يُغْلَى وَ يُنْزَعُ رَغْوَتُهُ وَ يُسْحَقُ مِنَ النُّوشَادُرِ وَ الشَّبِّ الْيَمَانِيِّ مِنْ كُلٍّ نِصْفُ مِثْقَالٍ وَ يُدَافُ بِذَلِكَ الْمَاءُ وَ يُلْقَى فِيهِ دِرْهَمُ زَعْفَرَانٍ مَسْحُوقٍ وَ يُغْلَى وَ تُؤْخَذُ رَغْوَتُهُ وَ يُطْبَخُ حَتَّى يَصِيرَ مِثْلَ الْعَسَلِ سَخِيناً

ص: ۴۸۲

۱- ۱. احتجاج الطبرسیّ ۱۷۲.

۲- ۲. غيبه الشيخ الطوسیّ ۱۸۸، و قد مر فی ج ۷۹ ص ۱۶۶ مع شرح فی الذيل.

۳- ۳. اكمال الدين ۴۸۴ و فيه: الشلماب و فی ط السلماب و فی بعضها سلمک.

ثُمَّ يُنْزَلُ عَنِ النَّارِ وَ يُبَرَّدُ وَ يُشْرَبُ مِنْهُ فَهَلْ يَجُوزُ شُرْبُهُ أَمْ لَا فَأَجَابَ علیه السلام إِذَا كَانَ كَثِيرُهُ يُسْكِرُ أَوْ يُغَيِّرُ فَقَلِيلُهُ وَ كَثِيرُهُ حَرَامٌ وَ إِنْ كَانَ لَا يُسْكِرُ فَهُوَ حَلَالٌ (۱).

**[ترجمه]الاحتجاج: محمّد بن عبد اللّه بن جعفر حمیری به امام قائم علیه السّلام نوشت که نزد ما رُبّ گردو سازند برای درد گلو و گلو گرفتگی، و گردوی تازه را پیش از آنکه سفت شود می گیرند و نرم می کوبند و شیره اش را می کشند و صاف می کنند و می جوشانند تا نیمه شود و یک شبانه روز می گذارند و آنگاه روی آتش می نهند و بر هر شش رطل یک رطل عسل ریزند و بجوشانند و کفش را بگیرند و از نوشادر و شبّ یمانی نیم مثقال بگیرند و در آن آب حل کنند و یک درهم (در حدود نیم مثقال) زعفران کوبیده بر آن ریزند و بجوشانند و کفش را بگیرند و بپزند تا مانند عسل بسته شود و آن را از روی آتش بردارند و سرد کنند و از آن بنوشند آیا نوشیدنش جایز است یا نه؟ پاسخ داد اگر زیاد نوشیدن آن مست کند یا دگرگونی آورد کم و بیشش حرام باشند و اگر مستی نیارد حلال است. - . الاحتجاج: ۲۷۶ -

**[ترجمه]

«۴»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمُسْلِمِ الْعَارِفِ يَدْخُلُ بَيْتَ أَخِيهِ فَيَسْقِيهِ النَّبِيذَ أَوِ الشَّرَابَ لَا يَعْرِفُهُ هَلْ يَصْلُحُ لَهُ شُرْبُهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَسْأَلَهُ عَنْهُ قَالَ إِذَا كَانَ مُسْلِماً عَارِفاً فَاشْرَبْ مَا أَتَاكَ بِهِ إِلَّا أَنْ تُنْكِرَهُ (۲).

كتاب المسائل، بإسناده عن علي بن جعفر: مثله.

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر روایت می کند که گوید از برادرش امام موسی کاظم علیه السلام پرسیدم درباره مسلمان شیعه که به خانه دوستان خود می رود و او نبیذ یا مشروب ناشناخته ای به او می دهد آیا شاید بی پرسش آن را بنوشد، فرمود: چون میزبان مسلمان شیعه باشد هر چه به تو دهد بنوش جز آنکه نخواسته باشی. - . قرب الاسناد: ۱۵۶، کتاب المسائل ۱۰ : ۲۷۵ -

کتاب المسائل: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۵»

الْخِصَالُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سُئِلَ عَنِ الشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ قَالَ لَا تَقْرَبْهُمَا قُلْتُ فَالْغِنَاءُ قَالَ لَا خَيْرَ فِيهِ لَا تَفْعَلُوا قُلْتُ فَالنَّبِيذُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ وَ كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ قُلْتُ فَالظُّرُوفُ الَّتِي

تُصْنَعُ فِيهَا قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنِ الدُّبَّاءِ وَ الْمُزَفَّتِ وَ الْحَنْتَمِ وَ النَّقِيرِ قُلْتُ وَ مَا ذَاكَ قَالَ الدُّبَّاءُ الْقَرْعُ وَ الْمُزَفَّتُ الدِّنَانُ وَ الْحَنْتَمُ جِرَارُ الْأُرْدُنِّ وَ النَّقِيرُ خَشَبَةٌ كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَنْقُرُونَهَا حَتَّى يَصِيرَ لَهَا أَجْوَافٌ يَنْبِذُونَ فِيهَا وَ قِيلَ إِنَّ الْحَنْتَمَ الْجِرَارُ الْخُضْرُ(۳).

معانی الأخبار، عن أبیه عن سعد بن عبد الله عن یعقوب بن یزید عن ابن محبوب: مثله

**[ترجمه]الخصال: ابی ربیع شامی روایت می کند که در مورد شطرنج و نرد از امام جعفر صادق علیه السّلام سوال شد، فرمود: به آنها نزدیک مشو، گفتم: سرود و آواز چطور؟ فرمود: خوب نیست نکنید، گفتم: نبیذ؟ فرمود: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله از هر مست کننده نهی کرده و هر مست کننده حرام است، گفتم: ظرف ها که در آن ساخته شود؟ فرمود: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله از دبا، مزفت، حنتم و نقیر نهی کرده گفتم: اینها چه باشند؟ فرمود: دباء پوست کدو است مزفت خمره است، حنتم کوزه سفالین، و نقیر کندوی چوبی است که مردم جاهلیت درون آن را خالی می کردند تا درونی پیدا می کرد و در آن شراب می ساختند، و به قولی حنتم سبوهای سبز است. - . الخصال ۱: ۱۲۰، معانی الاخبار: ۲۲۴ -

معانی الاخبار: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

بیان

قد مر شرحه و حکمه فی کتاب الطهاره.

**[ترجمه]شرح آن و حکم آن در کتاب الطهارت گذشته است.

**[ترجمه]

«۶»

الْعِلَلُ، وَ الْعُيُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا علیه السلام يَقُولُ: حَرَّمَ اللَّهُ الْخَمْرَ لِمَا فِيهَا مِنَ الْفَسَادِ وَ مِنْ تَغْيِيرِهَا عُقُولَ شَارِبِيهَا

۱- ۱. الاحتجاج ۲۷۶.

۲- ۲. قرب الإسناد ۱۵۶، کتاب المسائل ج ۱۰ ص ۲۷۴ من البحار.

۳- ۳. الخصال ۱ ر ۱۲۰ ط حجر، و مثله فی معانی الأخبار ۲۲۴.

وَ حَمْلِهَا إِیَّاهُمْ عَلَی إِنْکَارِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْفِرْیَهِ عَلَیْهِ وَ عَلَی رُسُلِهِ وَ سَائِرِ مَا یَکُونُ مِنْهُمْ مِنَ الْفَسَادِ وَ الْقَتْلِ وَ الْقَذْفِ وَ الزِّنَا وَ قِلَّهِ الِاحْتِجَازِ مِنْ شَیْ ءٍ مِنَ الْحَرَامِ فَبِذَلِکَ قَضَیْنَا عَلَی کُلِّ مُسْکِرٍ مِنَ الْأَشْرِبَهِ أَنَّهُ حَرَامٌ مُحَرَّمٌ لِأَنَّهُ یَأْتِی مِنْ عَاقِبَتِهَا مَا یَأْتِی مِنْ عَاقِبَهِ الْخَمْرِ فَلْیَجْتَنِبْ مَنْ یُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ یَتَوَلَّانَا وَ یَنْتَحِلُ مَوَدَّتَنَا کُلَّ شَرَابٍ مُسْکِرٍ فَإِنَّهُ لَا عِصْمَهَ بَیْنَنَا وَ بَیْنَ شَارِبِیهَا(۱).

**[ترجمه]العلل و العیون: محمّد بن سنان روایت می کند که شنیدم امام موسی کاظم علیه السّلام می فرمود: خداوند شراب انگور را حرام کرده برای فسادی که دارد که عقل نوشنده های خود را می رباید و آن ها را به انکار خداوند عزّ و جلّ و افتراء بر او و بر رسول او وا می دارد و تباهکاری های دیگر از آن مستان برآید چون تهمت زدن به زنان عفیفه و زنا کردن و بی مبالاتی در ارتکاب حرام و برای این است که ما حکم کردیم که هر نوشابه مست کننده حرام است چون اثر دنبال آن همان اثر دنبال می انگور است، و باید هر که ایمان به خدا و روز جزا دارد و در بند ولایت ما و دوستی ما است از هر نوشنده مست کننده کناره گیرد زیرا پیوندی میان ما و نوشنده آن نیست. - . علل الشرائع ۲: ۱۶۱، عیون اخبار الرضا ۲: ۹۸ -

**[ترجمه]

«۷»

الْعُیُونُ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ عُبْدُوسٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَیْبَهَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ: فِیمَا کَتَبَ الرِّضَا علیه السلام لِلْمَأْمُونِ مِنْ دِینِ أَهْلِ الْبَیْتِ علیهم السلام تَحْرِیمُ الْخَمْرِ قَلِیلِهَا وَ کَثِیرِهَا وَ تَحْرِیمُ کُلِّ شَرَابٍ مُسْکِرٍ قَلِیلِهِ وَ کَثِیرِهِ وَ مَا أَسْکَرَ کَثِیرُهُ فَقَلِیلُهُ حَرَامٌ وَ الْمُضْطَرُّ لَا یَشْرَبُ الْخَمْرَ لِأَنَّهَا تَقْتُلُهُ (۲).

**[ترجمه]العیون: فضل بن شاذان می گوید که در ضمن نامه امام رضا علیه السّلام به مأمون است که: دین اهل بیت علیه السّلام حرمت خمر است چه کم باشد یا بیش و حرمت هر نوشابه مست کننده کم یا بیش و هر چه زیادش مست کند، کمش نیزحرام است و مضطرّ نیز می ننوشد زیرا او را می کشد - . عیون اخبار الرضا ۲: ۱۶۱، عیون اخبار الرضا ۲: ۹۸ - .

**[ترجمه]

«۸»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّیْخِ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَفَّارِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ الْخُزَاعِیِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِیِّ عَنْ عُرْوَهَ وَ أَبِی سَلَمَهَ مَعاً عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا أَسْکَرَ کَثِیرُهُ فَالْجُرْعَهُ مِنْهُ خَمْرٌ(۳).

**[ترجمه]مجالس ابن الشیخ: عایشه روایت می کند که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: هر چه بیشش مست کند جرعه ای از آن هم حرام است. - . عیون اخبار الرضا ۲: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَطَّانِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ الْقَاضِی عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ السَّرِيِّ بْنِ عَامِرٍ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ مِنَ الْعِنَبِ خَمْراً وَ إِنَّ مِنَ الزَّبِيبِ خَمْراً وَ إِنَّ مِنَ التَّمْرِ خَمْراً وَ إِنَّ مِنَ الشَّعِيرِ خَمْراً أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْهَاكُمْ عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ.

**[ترجمه]مجالس ابن شیخ: نعمان بن بشیر روایت می کند که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله فرمود: ای مردم همانا خمر از انگور می آید، و از کشمش می آید و راستی که از جو می آید، همانا ای مردم من نهی کنم شما را از هر مست کننده.

**[ترجمه]

«۱۰»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْكُحْلِ يَصْلُحُ أَنْ يُعْجَنَ بِالنَّبِيذِ قَالَ لَا(۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر علیه السلام روایت می کند از برادرش موسی کاظم علیه السلام پرسیدم از سرمه که شایسته است که آن را با نبیذ عجین کرد؟ فرمود: نه - . امالی الطوسی ۱ : ۳۸۸، و حدیثی که بعد از آن آماده ص ۳۹۰ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

ثَوَابُ الْأَعْمَالِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَدْخَلَ عِرْقاً مِنْ

۱- ۱. علل الشرائع ۲ ر ۱۶۱، عیون الأخبار ۲ ر ۹۸.

۲- ۲. عیون الأخبار ۲ ر ۱۲۶.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۸۸ و الحدیث الذی بعده ص ۳۹۰.

۴- ۴. قرب الإسناد ۱۶۴ ط نجف.

عُرُوقِهِ شَيْئاً مِمَّا يُسْكِرُ كَثِيرُهُ عَذَّبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ ذَلِكَ الْعِرْقَ بِسِتِّينَ وَ ثَلَاثِمِائَةِ نَوْعٍ مِنَ الْعَذَابِ (١).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمودند که هر که در رگ خود چیزی از آنچه زیادش مست کند، وارد کند، خدا عزّ و جلّ آن رگ را به سیصد وشصت نوع عذاب گرفتار سازد. - . قرب الاسناد: ۱۶۴. -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الخبثی فَقَالَ الخبثی حَرَامٌ وَ شَارِبُهُ كَشَارِبِ الْخَمْرِ(٢).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: ابن سنان روایت می کند که در مورد خبثی از امام جعفر صادق علیه السلام سوال کردم، فرمود: خبثی حرام است و نوشنده اش چون نوشنده می است. - . ثواب الاعمال: ۲۹۲ و ۲۹۳ -

**[ترجمه]

بیان

الخبثی فی بعض النسخ كذلك و لم أجد له معنی و فی بعضها الحثی بالحاء المهمله و الثاء المثلثه و فی بعضها بالتاء المثناه و فی القاموس الحثی كالثری قشور التمر و قال الحتی كغنی سويق المقل و متاع الزبيل أو عرقه و ثفل التمر و قشوره انتهی و لعل المراد به النبيذ المتخذ من قشور التمر و شبهها(٣).

**[ترجمه]در برخی نسخه ها چنین است که معنایی برای واژه الخبثی نیافتم و در نسخه ای حثی بحاء بی نقطه و ثاء سه نقطه است، و در نسخه ای حتی با تاء دو نقطه است، در قاموس گفته: حثی بر وزن ثری پوسته های خرما است و گفته: حتی چون غنی قاووت مقل است و متاع زبیل و عرقش، و تفاله خرما و پوسته اش پایان، و بسا مقصود از آن نبیذی است که از پوسته خرما و مانندش گیرند. - . ثواب الاعمال: ۲۹۲ و ۲۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

الْبَصَائِرُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْمُؤْمِنِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَدَّبَ نَبِيَّهُ حَتَّی إِذَا أَقَامَهُ عَلَی مَا أَرَادَ قَالَ لَهُ- وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجاهِلِينَ فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله زَكَّاهُ اللَّهُ فَقَالَ إِنَّكَ لَعَلی خُلُقٍ عَظِيمٍ فَلَمَّا زَكَّاهُ فَوَّضَ إِلَيْهِ دِينَهُ فَقَالَ- ما آتاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا فَحَرَّمَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَ حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ كُلَّ مُسْكِرٍ فَأَجَازَ اللَّهُ ذَلِكَ كُلَّهُ وَ إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الصَّلَاةَ وَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَقَّتَ أَوْقَاتَهَا فَأَجَازَ اللَّهُ

ذَلِكَ لَهُ (۴).

و منه عن عبد الله بن محمد الحجال عن الحسن بن الحسين اللؤلؤی عن ابن سنان عن إسحاق: مثله و منه عن محمد بن عيسى عن النضر عن عبد الله بن سليمان أو عن رجل عن عبد الله عن أبی جعفر عليه السلام: مثله و منه عن أحمد بن محمد عن محمد بن إسماعيل عن محمد بن عذافر عن عبد الله بن

ص: ۴۸۵

۱- ۱. ثواب الأعمال: ۲۹۲ و ۲۹۳.

۲- ۲. ثواب الأعمال: ۲۹۲ و ۲۹۳.

۳- ۳. بل هو« الخنثی» يعنی الخمر أو النبيذ الذی يكسر بالماء فيلين و يكسر حدته فلا يسكر.

۴- ۴. بصائر الدرجات ۳۷۸ و الآيات فی الأعراف ۱۹۹، القلم ۴، الحشر ۷.

سنان عن بعض أصحابنا عن أبى جعفر عليه السلام: مثله و منه عن إبراهيم بن هاشم عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر عن رجل من إخواننا عن أبى جعفر عليه السلام: مثله و منه عن إبراهيم بن هاشم عن يحيى بن أبى عمران عن يونس عن إبراهيم بن عبد الحميد عن أبى بصير عن أبى عبد الله عليه السلام: مثله أقول تمام تلك الأخبار فى باب التفويض (١).

**[ترجمه]البصائر: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند كه همانا خداوند پيغمبرش را تربيت كرد تا بدان جا كه خواست رسيد و برايش فرمود «و به [كار] پسنديده فرمان ده، و از نادانان رُخ برتاب» و چون رسول خدا صلى اللّه عليه و آله چنين كرد خداوند او را ستود و فرمود «و راستى كه تو را خويى والاست!» و چون او را پاك و ستوده كرد دينش را به او وانهاد و فرمود: «و آنچه را فرستاده [او] به شما داد، آن را بگيريد و از آنچه شما را باز داشت، بازايستيد» و خدا مى انگور را حرام كرد و رسول خدا صلى اللّه عليه و آله هر مست كننده را و خداوند همه را تاييد كرد، و خدا فرمان نماز را فرو آورد و رسول خدا صلى اللّه عليه و آله اوقاتش را معين كرد و خداوند امضاء كرد. - . بصائر الدرجات: ٣٧٨، و آيه در سوره اعراف: ١٩٩، القلم / ۴، الحشر / ٧ -

و از همان بسند ديگر مانندش آمده (و تا پنج سند) گويم تمام اين اخبار در باب تفويض اند - . بصائر الدرجات: ٣٧٨ – ٣٨٣، مراجعه كن ج ٢٥ : ٣٢٨ – ٣٥٠ از البحار - .

**[ترجمه]

«١۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ وَ عَنْ أَبِي عُمَرَ الْعَجَمِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَا بَا عُمَرَ تِسْعَةُ أَعْشَارِ الدِّينِ فِي التَّقِيَّةِ وَ لَا دِينَ لِمَنْ لَا تَقِيَّةَ لَهُ وَ التَّقِيَّةُ فِي كُلِّ شَيْ ءٍ إِلَّا فِي شُرْبِ النَّبِيذِ وَ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ (٢).

**[ترجمه]المحاسن: ابو عمرو عجمى روايت مى كند كه امام جعفر صادق عليه السلام به او فرمود: اى ابى عمرو نُه دهم دين در تقيه است و دين ندارد كسى كه تقيه ندارد و تقيه در هر چيز است جز در نوشيدن نبيذ و مسح بر روى دو كفش. - . المحاسن: ٢٥٩ -

**[ترجمه]

«١۵»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ عليه السلام: اعْلَمْ أَنَّ كُلَّ صِنْفٍ مِنْ صُنُوفِ الْأَشْرِبَهِ الَّتِي لَا يُغَيِّرُ الْعَقْلَ شُرْبُ الْكَثِيرِ مِنْهَا لَا بَأْسَ بِهِ سِوَى الْفُقَّاعِ فَإِنَّهُ مَنْصُوصٌ عَلَيْهِ لِغَيْرِ هَذِهِ الْعِلَّهِ وَ كُلُّ شَرَابٍ يَتَغَيَّرُ الْعَقْلُ مِنْهُ كَثِيرُهُ وَ قَلِيلُهُ حَرَامٌ أَعَاذَنَا اللَّهُ وَ إِيَّاكُمْ مِنْهَا(٣).

**[ترجمه]فقه الرضا: فرمود: عليه السّلام بدان كه هر گونه نوشابه اى كه نوشيدن زياد آن به عقل زيان ندارد، مشكلى ندارد جز آبجو كه نصّ بر حرمتش رسيده براى چيزى غير از اين علت، و هر نوشابه كه عقل را دگرگون كند، بيش و كمش حرام

است خدا ما را و شما را از آن در پناه خود گیرد. - . التلكيف شلمغانی، معروف به فقه الرضا: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

الْعَيَّاشِيُّ، عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: السُّكْرُ مِنَ الْكَبَائِرِ(۴).

**[ترجمه]العیاشی: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند كه مستی از گناهان كبیره است. - . تفسير العياشی ۱: ۲۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

الْكَشِّيُّ، وَجَدْتُ فِي كِتَابِ مُحَمَّدِ بْنِ نُعَيْمٍ الشَّاذَانِيِّ بِخَطِّهِ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَائِنِيُّ عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ الْبَجَلِيِّ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِي نَجْرَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ لِي قَرَابَةً يُحِبُّكُمْ إِلَّا أَنَّهُ يَشْرَبُ هَذَا النَّبِيذَ قَالَ حَنَانٌ وَ أَبُو نَجْرَانَ هُوَ الَّذِي يَشْرَبُ النَّبِيذَ غَيْرَ أَنَّهُ كَنَّى عَنْ نَفْسِهِ قَالَ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَهَلْ كَانَ يُسْكِرُ فَقَالَ قُلْتُ إِي وَ اللَّهِ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّهُ لَيُسْكِرُ فَقَالَ فَيَتْرُكُ الصَّلَاةَ قَالَ رُبَّمَا قَالَ

۱- ۱. بصائر الدرجات ۳۷۸- ۳۸۳ راجع ج ۲۵ ر ۳۲۸- ۳۵۰ من البحار.

۲- ۲. المحاسن ۲۵۹.

۳- ۳. كتاب التكليف للشلمغانی المعروف بفقه الرضا ۳۴.

۴- ۴. تفسير العيّاشیّ ۱ ر ۲۳۸.

لِلْجَارِيَهِ صَلَّيْتُ الْبَارِحَهَ فَرُبَّمَا قَالَتْ نَعَمْ قَدْ صَلَّيْتَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ رُبَّمَا قَالَ لِلْجَارِيَهِ صَلَّيْتُ الْبَارِحَهَ الْعَتَمَهَ فَتَقُولُ لَا وَ اللَّهِ مَا صَلَّيْتَ وَ لَقَدْ أَيْقَظْنَاكَ وَ جَهَدْنَا بِكَ فَأَمْسَكَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ طَوِيلًا ثُمَّ نَحَّى يَدَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ قُلْ لَهُ يَتْرُكُهُ فَإِنْ زَلَّتْ بِهِ قَدَمٌ فَإِنَّ لَهُ قَدَماً ثَابِتاً بِمَوَدَّتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ (۱).

**[ترجمه]الکشی: ابی نجران روایت می کند که به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: من فامیلی دارم که شما را دوست دارد جز اینکه از این نبیذ می نوشد (حنان راوی حدیث گفته) خود ابو نجران بود که نبیذ می نوشید و از حال خود به کنایه پرسید، امام فرمود: آیا یادآور می شود و از مستی درمی آید، گوید: گفتم: آری به خدا قربانت گردم او یادآور می شود، فرمود: برای نوشیدن نبیذ نماز را ترک می کند گفت: بسا که به کنیزش گوید من دیشب نماز خواندم؟ و کنیزش سه بار گوید: آری نماز خواندی و بسا به کنیز گوید من دیشب نماز خفتن خواندم؟ او گوید: نه به خدا، ما تو را بیدار کردیم و تلاش کردیم، و امام جعفر صادق دست بر پیشانی نهاد مدتی دراز خاموش ماند و آنگاه دست کنار کرد و فرمود: به او بگو آن را وانهد و اگر گامش لغزیده همانا که به خاطر دوستی ما خاندان ثابت قدم است. - . رجال الکشی: ۳۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

دَلَائِلُ الطَّبَرِيِّ، عَنِ الْقَاضِي أَبِي الْفَرَجِ الْمُعَافَى عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمُقْرِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُوسَى عَنْ عَمَّيْهِ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ وَ عَلِيٍّ ابْنَيْ مُوسَى عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ فَاطِمَهَ عليها السلام قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَا حَبِيبَهَ أَبِيهَا كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ وَ كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ(۲).

**[ترجمه]دلائل الطبری: فاطمه علیها السلام روایت می کند که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله به او فرمود: ای محبوبه پدرت، هر مست کننده حرام و هر مست کننده خمر است. - . دلائل الطبری: ۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

الْهِدَايَهُ،: وَ كُلُّ مَا أَسْكَرَ فَقَلِيلُهُ وَ كَثِيرُهُ حَرَامٌ (۳).

**[ترجمه]الهدایه: هر مست کننده کم و بیشش حرام است - . الهدایه: ۷۶ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

الْخِصَالُ، عَنْ سِتَّهٍ مِنْ مَشَايِخِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ زَكَرِيَّا عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ تَمِيمِ بْنِ بُهْلُولٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَهَ عَنِ

الْأَعْمَشِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام قَالَ: الشَّرَابُ كُلُّ مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ وَ كَثِيرُهُ حَرَامٌ (۴).

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که نوشابه مست کننده بیش و کمش حرام است. - . الخصال: ۶۰۹ -

**[ترجمه]

«۲۱»

تَفْسِيرُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، فِي رِوَايَةِ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام: فِي قَوْلِهِ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيْسِرُ الْآيَةَ أَمَّا الْخَمْرُ فَكُلُّ مُسْكِرٍ مِنَ الشَّرَابِ خَمْرٌ إِذَا أُخْمِرَ فَهُوَ خَمْرٌ وَ مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ وَ كَثِيرُهُ حَرَامٌ وَ ذَلِكَ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ شَرِبَ قَبْلَ أَنْ يَحْرُمَ الْخَمْرُ فَسَكِرَ فَجَعَلَ يَقُولُ الشِّعْرَ وَ يَبْكِي عَلَى قَتْلَى الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ فَسَمِعَهُ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ اللَّهُمَّ أَمْسِكْ عَلَى لِسَانِهِ فَأَمْسَكَ عَلَى لِسَانِهِ فَلَمْ يَتَكَلَّمْ حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ السُّكْرُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَحْرِيمَهَا بَعْدَ ذَلِكَ وَ إِنَّمَا كَانَتِ الْخَمْرُ يَوْمَ حُرِّمَتْ بِالْمَدِينَهِ فَضِيخَ الْبُسْرِ وَ التَّمْرِ فَلَمَّا نَزَلَ تَحْرِيمُهَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ فَقَعَدَ فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ دَعَا بِآنِيَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا يَنْبِذُونَ فِيهَا

ص: ۴۸۷

۱- ۱. رجال الکشّیّ ۳۲۰.

۲- ۲. دلائل الطبریّ ۳.

۳- ۳. الهدایه ۷۶.

۴- ۴. الخصال ۶۰۹ ط صدوق.

فَأَكْفَأَهَا كُلَّهَا ثُمَّ قَالَ هَذِهِ كُلَّهَا خَمْرٌ وَ قَدْ حَرَّمَهَا اللَّهُ وَ كَانَ أَكْثَرُ شَيْ ءٍ أَكْفِيَ يَوْمَئِذٍ مِنَ الْأَشْرِبَهِ الْفَضِيخَ وَ لَا أَعْلَمُ أَكْفِئَ يَوْمَئِذٍ مِنْ خَمْرِ الْعِنَبِ شَيْ ءٌ إِلَّا إِنَاءٌ وَاحِدٌ كَانَ فِيهِ زَبِيبٌ وَ تَمْرٌ جَمِيعاً فَأَمَّا عَصِيرُ الْعِنَبِ فَلَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ بِالْمَدِينَهِ مِنْهُ شَيْ ءٌ وَ حَرَّمَ اللَّهُ الْخَمْرَ قَلِيلَهَا وَ كَثِيرَهَا وَ بَيْعَهَا وَ شِرَاءَهَا وَ الِانْتِفَاعَ بِهَا وَ سُمِّيَ الْمَسْجِدُ الَّذِي قَعَدَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْمَ أُكْفِيَتِ الْأَشْرِبَهُ- مَسْجِدَ الْفَضِيخِ مِنْ يَوْمِئِذٍ لِأَنَّهُ أَكْثَرُ شَيْ ءٍ أُكْفِيَ مِنَ الْأَشْرِبَهِ الْفَضِيخُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: ابو الجارود از امام محمد باقر علیه السّلام روایت می کند که درباره سخن خداوند«ای کسانی که ایمان آورده اید، شراب و قمار و بتها و تیرهای قرعه پلیدند [و] از عمل شیطانند. پس، از آنها دوری گزینید،» فرمود: امّا می هر آن نوشابه ای است که مست کند و هر آنچه عقل را پوشاند و بیش آن مستی آورد، که کم و بیشش حرام است، و این برای آن است که ابو بکر پیش از تحریم می می نوشید و مست شد و شروع کرد بسرودن شعر و می گریست بر کشته های بت پرستان در جنگ بدر، و پیغمبر آوازش را شنید و گفت: بار خدایا زبانش را ببند و زبانش گرفت و سخنی نگفت تا از مستی درآمد و خدا حرمتش را پس از آن فرو فرستاد و همانا می مدینه در روزی که حرام شد از پخته خرمای غوره و خرما ساخته می شد، و چون حرمتش فرود آمد رسول خدا بیرون آمد و به در مسجد نشست و ظرف هایی که در آن ها می می ساختند خواست و همه را زیرو رو کرد و ریخت و فرمود همه این ها می هستند و خدا همه این ها را حرام کرده و بیشتر ظرف ها که سرنگون کرد از جنس خرما بود و ندانم آن روز از می انگور ظرفی سرنگون کرده باشد جز یکی که در آن خرما و کشمش بود با هم، و اما از فشرده انگور در آن روز در مدینه هیچ نبود، از این رو پیامبر حرام کرد از می کم و بیش آن را و فروش و خریدش را و بهره بری از آن را و مسجدی که رسول خدا برای سرنگون کردن ظروف خمر در آن نشست از آن روز مسجد فضیخ نامیده شد زیرا بیشتر آنچه وارونه کرد از نوشابه ها همان فضیخ (دوشاب انگور) بود - . تفسیر القمی: ۱۶۷، در ج ۷۹، ص ۱۳۱ — ۱۳۳ بحار نیز بطور مفصل آمده است. - .

**[ترجمه]

«۲۲»

كِتَابُ زَيْدٍ النَّرْسِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: حَضَرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ رَجُلٌ يَسْأَلُهُ عَنْ شَارِبِ الْخَمْرِ أَ تُقْبَلُ لَهُ صَلَاةٌ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لَا تُقْبَلُ صَلَاةُ شَارِبِ الْمُسْكِرِ أَرْبَعِينَ يَوْماً إِلَّا أَنْ يَتُوبَ قَالَ لَهُ الرَّجُلُ فَإِنْ مَاتَ مِنْ يَوْمِهِ وَ سَاعَتِهِ قَالَ تُقْبَلُ تَوْبَتُهُ وَ صَلَاتُهُ إِذَا تَابَ وَ هُوَ يَعْقِلُ فَأَمَّا أَنْ يَكُونَ فِي سُكْرِهِ فَمَا يُعْبَأُ بِتَوْبَتِهِ.

**[ترجمه]کتاب زید النرسی: علی بن یزید روایت می کند که: نزد امام جعفر صادق علیه السلام رفتم و مردی از او در مورد می خوار پرسید که آیا نمازش قبول است؟ آن حضرت علیه السّلام فرمود: نماز میخوار تا چهل روز قبول نیست جز که توبه کند آن مرد گفت: اگر در همان روز و ساعت بمیرد، فرمود توبه و نمازش قبول است اگر توبه کند و به هوش باشد و اگر هنوز مست باشد توبه اش اثری ندارد.

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَا زَالَتِ الْخَمْرُ فِی عِلْمِ اللَّهِ وَ عِنْدَ اللَّهِ حرام [حَرَاماً] وَ إِنَّهُ لَا یَبْعَثُ اللَّهُ نَبِیّاً وَ لَا یُرْسِلُ رَسُولًا إِلَّا وَ یَجْعَلُ فِی شَرِیعَتِهِ تَحْرِیمَ الْخَمْرِ وَ لَا حَرَّمَ اللَّهُ حَرَاماً فَأَحَلَّهُ مِنْ بَعْدُ إِلَّا لِلْمُضْطَرِّ وَ لَا أَحَلَّ اللَّهُ حَلَالًا ثُمَّ حَرَّمَهُ.

**[ترجمه]کتاب زید النرسی: ابو بصیر از امام محمد باقر علیه السّلام روایت می کند که شراب همواره در علم خدا حرام بوده و نزد خدا حرام بوده و خدا هیچ پیغمبری را برنینگیخته و هیچ فرستاده نفرستاده جز که در شرع او شراب را حرام کرده است، و خدا چیزی را که حرام کرده حلال نکند جز برای مضطرّ و بیچاره و خدا چیزی را که حلال کرده حرام نکند.

**[ترجمه]

بيان

لعل الحكمان الأخيران مختصان بالمأكولات و المشروبات فلا ينافی النسخ فی غيرها و يحمل أيضا على ما إذا حكم فيه بالحليه لا ـ ما كان حلالا قبل ورود النهی بالإباحه الأصليه و بالجمله إبقاؤهما على العموم ينافی ظاهرا كثيرا من الآيات و الأخبار الـداله على النسخ فی الأحكام.

**[ترجمه]بسا که این دو حکم آخر مخصوص بخوردنی و نوشیدنی باشند و منافات با نسخ در غیر آنها ندارد، و نیز تفسیر شود بدان چه حکم حلالیت برایش صادر کرده نه آنچه بر حلیت اصلیه باشد پیش از ورود نهی و خلاصه عموم آن ها منافات دارد با بسیاری از آیات و اخبار که دلالت بر نسخ احکام دارند.

**[ترجمه]

«۲۴»

ثَوَابُ الْأَعْمَالِ، فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ مُشْتَمِلٍ عَلَی عُقُوبَاتِ کَثِیرٍ مِنَ الْمَنَاهِی أَسْنَدَهُ إِلَی أَبِی هُرَیْرَهَ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ فِی آخِرِ خُطْبَهٍ خَطَبَهَا مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِی الدُّنْیَا سَقَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ سَمِّ الْأَسَاوِدِ وَ مِنْ سَمِّ الْعَقَارِبِ شَرْبَهً یَتَسَاقَطُ لَحْمُ وَجْهِهِ فِی الْإِنَاءِ قَبْلَ أَنْ یَشْرَبَهَا فَإِذَا شَرِبَهَا تَفَسَّخَ لَحْمُهُ وَ جِلْدُهُ کَالْجِیفَهِ یَتَأَذَّی

ص: ۴۸۸

۱- ۱. تفسیر القمّیّ ۱۶۷ فی حدیث طویل تراه فی ج ۷۹ ص ۱۳۱- ۱۳۳.

بِهِ أَهْلُ الْجَمْعِ حَتَّى يُؤْمَرَ بِهِ إِلَى النَّارِ وَ شَارِبَهَا وَ عَاصِرَهَا وَ مُعْتَصِرَهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُبْتَاعَهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَهَ إِلَيْهِ وَ آكِلَ ثَمَنِهَا سَوَاءٌ فِي عَارِهَا وَ إِثْمِهَا أَلَا وَ مَنْ سَقَاهَا يَهُودِيّاً أَوْ نَصْرَانِيّاً أَوْ صَابِئِيّاً أَوْ مَنْ كَانَ مِنَ النَّاسِ فَعَلَيْهِ كَوِزْرِ مَنْ شَرِبَهَا أَلَا وَ مَنْ بَاعَهَا أَوِ اشْتَرَاهَا لِغَيْرِهِ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهُ صَلَاهً وَ لَا صِيَاماً وَ لَا حَجّاً وَ لَا اعْتِمَاراً حَتَّى يَتُوبَ مِنْهَا ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَلَا وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حَرَّمَ الْخَمْرَ بِعَيْنِهَا وَ الْمُسْكِرَ مِنْ كُلِّ شَرَابٍ أَلَا وَ كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ (۱).

**[ترجمه]ثوب الاعمال: ابو هریره و ابن عباس روایت می کنند که پیغمبر صلی اللّه علیه و آله در آخر یک سخنرانی فرمود: هر که در این جهان

شراب نوشد خدا عزّ و جلّ او را از هر مار سیاه و زهر کژدم شربتی نوشاند که پیش از نوشیدن آن گوشت چهره اش در ظرفش بریزد، و چون آن را بنوشد گوشت پوستش از هم بپاشند، مانند مردار گندیده که مردم روز قیامت از بوی او آزار کشند تا او را به دوزخ فرمان دهند، و نوشنده و فشارنده و از خمره کشنده و فروشنده و خریدار و باربر و بارستانش و خورنده، جزایشان همه برابرند در ننگ و گناهش، آگاه باشید که هر که آن را به یهودای، ترساء، گبر یا هر کس از مردم نوشاند، گناه نوشنده به گردن او است، و هر که آن را فروشد یا برای دیگری بخرد خدا نماز و روزه و حج و عمره اش را نپذیرد تا توبه کند، سپس رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: آگاه باشید که خدا عزّ و جلّ خود می و هر نوشیدنی مستی آور را را حرام کرده ، هان که هر مست کننده ای حرام است. - . ثواب الاعمال: ۳۳۶ -

**[ترجمه]

«۲۵»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ عليه السلام: رُوِيَ أَنَّ مَنْ سَقَى صَبِيّاً جُرْعَهً مِنْ مُسْكِرٍ سَقَاهُ اللَّهُ مِنْ طِينَهِ الْخَبَالِ حَتَّى يَأْتِيَ بِعُذْرٍ مِمَّا أَتَى وَ لَنْ يَأْتِيَ أَبَداً يَفْعَلُ بِهِ ذَلِكَ مَغْفُوراً لَهُ أَوْ مُعَذَّباً(۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: هر که به کودکی یک جرعه مست کننده دهد خدایش از طینتِ خبال نوشاند تا عذر موجهی آورد از این کار خود و هر که نیاورد، این سزا را دارد چه آمرزیده باشد و چه در عذاب.

**[ترجمه]

«۲۶»

الْعَيَّاشِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَمَرَ نُوحاً أَنْ يَحْمِلَ فِي السَّفِينَهِ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ فَحَمَلَ النحل [النَّخْلَ] وَ الْعَجْوَهَ فَكَانَا زَوْجاً فَلَمَّا نَضَبَ الْمَاءُ أَمَرَ اللَّهُ نُوحاً أَنْ يَغْرِسَ الْحَبَلَهَ وَ هِيَ الْكَرْمُ فَأَتَاهُ إِبْلِيسُ وَ مَنَعَهُ عَنْ غَرْسِهَا وَ أَبَى نُوحٌ إِلَّا أَنْ يَغْرِسَهَا وَ أَبَى إِبْلِيسُ أَنْ يَدَعَهُ يَغْرِسُهَا وَ قَالَ لَيْسَتْ لَكَ وَ لَا لِأَصْحَابِكَ إِنَّمَا هِيَ لِي وَ لِأَصْحَابِي فَتَنَازَعَا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّهُمَا اصْطَلَحَا عَلَى أَنْ جَعَلَ نُوحٌ لِإِبْلِيسَ ثُلُثَيْهَا وَ لِنُوحٍ ثُلُثَهَا وَ قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ فِي كِتَابِهِ مَا قَدْ قَرَأْتُمُوهُ- وَ مِنْ ثَمَراتِ

النَّخِيلِ وَ الْأَعْنابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَراً وَ رِزْقاً حَسَناً فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يَشْرَبُونَ بِذَلِكَ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّحْرِيمِ إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيْسِرُ وَ الْأَنْصابُ إِلَى مُنْتَهُونَ يَا سَعِيدُ فَهَذِهِ التَّحْرِيمُ وَ هِيَ نَسَخَتِ الْآيَةَ الْأُخْرَى (۳).

**[ترجمه]العیاشی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که خداوند به نوح فرمود: تا در کشتی از هر نوع دونمونه بار کند، و درخت خرما و عجوه را بار کرد که با هم جفت بودند، و چون آب فروکش کرد خدا به نوح فرمود: تاک را بکارد و ابلیس آمد و از کشت آن مانع شد و نوح در کاشتن و او در جلوگیری اصرار کرد و گفت: این درخت از تو و یارانت نیست بلکه از من و یاران من است و تا خدا خواست کشمکش کردند سپس سازش کردند بر اینکه دو سوم میوه تاک از شیطان باشد و یک سوم از نوح، و خدا به پیغمبرش در قرآنش نازل کرد،آنچه خواندید «و از میوه درختان خرما و انگور، باده مستی بخش و خوراکی نیکو برای خود می گیرید» و مسلمان ها شراب را می نوشیدند تا آیه حرمت فرود آمد که «شراب و قمار و بتها و تیرهای قرعه پلیدند [و] از عمل شیطانند- تا- پس آیا شما دست برمی دارید؟ ای سعید این حکم حرمت است و آیه دیگر را نسخ کرده است. - . تفسیر العیای ۲: ۲۶۲، و آیات در سوره نحل / ۷۶، و المائده / ۹۰ -

**[ترجمه]

«۲۷»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ

ص: ۴۸۹

۱- ۱. ثواب الأعمال ۳۳۶.

۲- ۲. کتاب التکلیف لابن أبی العزاقر الشلمغانی ۳۸.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ۲ ر ۲۶۲ و الآیات فی النحل ۷۶، المائده ۹۰.

عليه السلام: مَنْ سَقَی صَبِیّاً مُسْکِراً وَ هُوَ لَا یَعْقِلُ حَبَسَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی طِینَهِ خَبَالٍ حَتَّی یَأْتِیَ مِمَّا صَنَعَ بِمَخْرَجٍ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امیرالمؤمنین علیه السّلام می فرماید: هر که به کودکی مست کننده ایی نوشاند در حالی که او نمی فهمد، خدا او را در طینت خبال(ته نشین دوزخ) زندانی کند تا از آنچه کرده عذری آورد. -. الخصال ۲: ۱۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۸»

الْإِحْتِجَاجُ،: سَأَلَ زِنْدِیقٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِمَ حَرَّمَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَ لَا لَذَّهَ أَفْضَلُ مِنْهَا قَالَ حَرَّمَهَا لِأَنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ وَ رَأْسُ کُلِّ شَرٍّ یَأْتِی عَلَی شَارِبِهَا سَاعَهٌ یُسْلَبُ لُبُّهُ فَلَا یَعْرِفُ رَبَّهُ وَ لَا یَتْرُکُ مَعْصِیَهً إِلَّا رَکِبَهَا وَ لَا یَتْرُکُ حُرْمَهً إِلَّا انْتَهَکَهَا وَ لَا رَحِماً مَاسَّهً إِلَّا قَطَعَهَا وَ لَا فَاحِشَهً إِلَّا أَتَاهَا وَ السَّکْرَانُ زِمَامُهُ بِیَدِ الشَّیْطَانِ إِنْ أَمَرَهُ أَنْ یَسْجُدَ لِلْأَوْثَانِ سَجَدَ وَ یَنْقَادُ حَیْثُمَا قَادَهُ (۲).

**[ترجمه]الاحتجاج: زندیقی از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسید چرا خداوند شراب را حرام کرده با اینکه لذتی بهتر از آن نیست؟ فرمود: چون مادر همه پلیدیها است آن را حرام کرده، سر هر بدی است، ساعتی که به میخوار سپری می کند، عقلش را از بین می برد و پروردگارش را نمی شناسد و هیچ گناه را ترک نکند و هیچ حرمتی را رعایت نکند و هر صله رحم نزدیکی را قطع کند و هر هرزگی را انجام دهد، مهار مست به دست شیطان است و اگرش فرمان دهد به بتها سجده کند و در همه جا فرمانبر او باشد -. الاحتجاج: ۱۹۰ – ۱۹۱، البحار ۱۰ : ۱۶۴ - ۱۸۸ -.

**[ترجمه]

«۲۹»

الْمُقْنِعُ،: اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی حَرَّمَ الْخَمْرَ بِعَیْنِهَا وَ حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ علیه السلام کُلَّ شَرَابٍ مُسْکِرٍ وَ لَعَنَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِیَهَا وَ آکِلَ ثَمَنِهَا وَ سَاقِیَهَا وَ شَارِبَهَا وَ لَهَا خَمْسَهُ أَسَامِی الْعَصِیرُ وَ هُوَ مِنَ الْکَرْمِ وَ النَّقِیعُ وَ هُوَ مِنَ الزَّبِیبِ وَ الْبِتْعُ وَ هُوَ مِنَ الْعَسَلِ وَ الْمِزْرُ وَ هُوَ مِنَ الْحِنْطَهِ وَ النَّبِیذُ وَ هُوَ مِنَ التَّمْرِ وَ اعْلَمْ أَنَّ الْخَمْرَ مِفْتَاحُ کُلِّ شَرٍّ وَ اعْلَمْ أَنَّ شَارِبَ الْخَمْرِ کَعَابِدِ وَثَنٍ وَ إِذَا شَرِبَهَا حُبِسَتْ صَلَاتُهُ أَرْبَعِینَ یَوْماً فَإِنْ تَابَ فِی الْأَرْبَعِینَ لَمْ تُقْبَلْ تَوْبَتُهُ وَ إِنْ مَاتَ فِیهَا دَخَلَ النَّارَ وَ کُلَّمَا أَسْکَرَ کَثِیرُهُ فَقَلِیلُهُ حَرَامٌ وَ لَا تُجَالِسْ شَارِبَ الْخَمْرِ فَإِنَّ اللَّعْنَهَ إِذَا نَزَلَتْ عَمَّتْهُمْ فِی الْمَجْلِسِ وَ لَا تَأْکُلْ عَلَی مَائِدَهٍ یُشْرَبُ عَلَیْهَا خَمْرٌ(۳).

**[ترجمه]المقنع: بدان که خداوند خود خمر را حرام کرده و رسول خدا هر نوشابه مست کننده را حرام نموده است و لعنت کرد فروشنده و خریدار شراب را، خورنده بهایش را و ساقی و نوشنده اش را و می پنج نام دارد ۱- عصیر که از انگور مو است ۲- نقیع که از کشمش است ۳- تبع که از عسل است ۴- مرز که از گندم است ۵- نبیذ که از خرما است، بدان که می کلید هر بدی است، بدان که شرابخوار چون بت پرست است، و چون آن را نوشد تا چهل روز نمازش زندانی گردد و اگر در این چهل روز توبه کند پذیرا نباشد و اگر در آن بمیرد به دوزخ رود، و هر چه بیش آن مسکر است کمش هم حرام است، و نباید همنشین میخوار بود زیرا چون لعنت فرو آید همه اهل مجلس را فراگیرد، و بر روی سفره ای که شراب نوشیده شده غذا

نخوريد. - . المقنع: ۱۵۲ - ۱۵۳ -

**[ترجمه]

«۳۰»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ علیه السلام: اعْلَمْ یَرْحَمُکَ اللَّهُ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی حَرَّمَ الْخَمْرَ بِعَیْنِهَا وَ حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کُلَّ شَرَابٍ مُسْکِرٍ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله الْخَمْرُ حَرَامٌ بِعَیْنِهَا وَ الْمُسْکِرُ مِنْ کُلِّ شَرَابٍ فَمَا أَسْکَرَ کَثِیرُهُ فَقَلِیلُهُ حَرَامٌ وَ لَهَا خَمْسَهُ أَسَامِی فَالْعَصِیرُ مِنَ الْکَرْمِ وَ هِیَ الْخَمْرَهُ الْمَلْعُونَهُ وَ النَّقِیعُ مِنَ الزَّبِیبِ وَ الْبِتْعُ مِنَ الْعَسَلِ وَ الْمِزْرُ مِنَ

ص: ۴۹۰

۱- ۱. الخصال ۲ ر ۱۶۹ ص ۵ ط حجر.

۲- ۲. الاحتجاج: ۱۹۰- ۱۹۱ فی حدیث طویل تراه فی البحار ۱۰ ر ۱۶۴- ۱۸۸.

۳- ۳. المقنع: ۱۵۲- ۱۵۳.

الشَّعِيرِ وَ غَيْرِهِ وَ النَّبِيذُ مِنَ التَّمْرِ.

وَ إِيَّاكَ أَنْ تُزَوِّجَ شَارِبَ الْخَمْرِ فَإِنْ زَوَّجْتَهُ فَكَأَنَّمَا قُدْتَ إِلَى الزِّنَا وَ لَا تُصَدِّقْهُ إِذَا حَدَّثَكَ وَ لَا تَقْبَلْ شَهَادَتَهُ وَ لَا تَأْمَنْهُ عَلَى شَيْ ءٍ مِنْ مَالِكَ فَإِنِ ائْتَمَنْتَهُ فَلَيْسَ لَكَ عَلَى اللَّهِ ضَمَانٌ وَ لَا تُؤَاكِلْهُ وَ لَا تُصَاحِبْهُ وَ لَا تَضْحَكْ فِي وَجْهِهِ وَ لَا تُصَافِحْهُ وَ لَا تُعَانِقْهُ وَ إِنْ مَرِضَ فَلَا تَعُدْهُ وَ إِنْ مَاتَ فَلَا تُشَيِّعْ جَنَازَتَهُ وَ لَا تُصَلِّ فِي بَيْتٍ فِيهِ خَمْرٌ مُحْصَرَةٌ فِي آنِيَةٍ وَ لَا تَأْكُلْ فِي مَائِدَةٍ يُشْرَبُ عَلَيْهَا بَعْدَكَ خَمْرٌ وَ لَا تُجَالِسْ شَارِبَ الْخَمْرِ وَ لَا تُسَلِّمْ عَلَيْهِ إِذَا جُزْتَ بِهِ فَإِنْ سَلَّمَ عَلَيْكَ فَلَا تَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ بِالْمَسَاءِ وَ الصَّبَاحِ وَ لَا تَجْتَمِعْ مَعَهُ فِي مَجْلِسٍ فَإِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا نَزَلَتْ عَمَّتْ مَنْ فِي الْمَجْلِسِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ الْخَمْرَ لِمَا فِيهَا مِنَ الْفَسَادِ وَ بُطْلَانِ الْعُقُولِ فِي الْحَقَائِقِ وَ ذَهَابِ الْحَيَاءِ مِنَ الْوَجْهِ وَ إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا سَكِرَ فَرُبَّمَا وَقَعَ عَلَى أُمِّهِ أَوْ قَتَلَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ وَ يُفْسِدُ أَمْوَالَهُ وَ يَذْهَبُ بِالدِّينِ وَ يُسِي ءُ الْمُعَاشَرَةَ وَ يُوقِعُ الْعَرْبَدَةَ وَ هُوَ يُورِثُ مَعَ ذَلِكَ الدَّاءَ الدَّفِينَ فَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي دَارِ الدُّنْيَا سَقَاهُ اللَّهُ مِنْ طِينَةِ خَبَالٍ وَ هِيَ صَدِيدُ أَهْلِ النَّارِ وَ رُوِيَ أَنَّ مَنْ سَقَى صَبِيّاً جُرْعَةً مِنْ مُسْكِرٍ سَقَاهُ اللَّهُ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ حَتَّى يَأْتِيَ بِعُذْرٍ مِمَّا أَتَى وَ إِنَّهُ لَا يَأْتِي بِهِ أَبَداً يَفْعَلُ بِهِ ذَلِكَ مَغْفُوراً لَهُ أَوْ مُعَذَّباً وَ عَلَى شَارِبِ كُلِّ مُسْكِرٍ مِثْلُ مَا عَلَى شَارِبِ الْخَمْرِ مِنَ الْحَدِّ(۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: فرمود: بدان كه (يرحمك اللّه) خداى تبارك و تعالى خود خمر را حرام كرد رسول خدا صلى اللّه عليه و آله هر نوشابه مسكر را حرام نموده است و فرمود خود شراب حرام است و هر نوشابه مست كننده نيز چنين است و هر چه بيشش مست كند كمش هم حرام است و مى پنج نام دارد: عصير از تاك كه خمر ملعونه است و نقيع از كشمش، تبع از عسل و مرز از جو و نبيذ از خرما، مبادا با ميخوار ازدواج كنى و اگر به او زن دهى گويا به زنا زن دادى، خبرى كه به تو مى دهد آن را راست مدان و گواهيش را نپذير و او را بر مال خود امين مساز، و اگر امين ساختى خدا برايت ضمانتى ندارد، همخور و همنشين او مشو، به رويش نخند، به او دست مده و هم آغوش او نگرد، اگر بيمار شود به عيادتش نرو و اگر بميرد جنازه اش را تشييع مكن، در خانه اى كه مى باشد نماز مخوان گر چه آن خمر در شيشه محفوظ باشد، بر سر سفره اى كه مى نوشند غذا مخور، با ميخوار همنشين مباش و بر او سلام مكن، اگر بر او گذرى و اگر به تو سلام كرد پاسخش مده، سلام شامگاهان باشد يا صبحگاه، در انجمن با او مباش كه اگر لعنت فرو آيد همه را فرا گيرد، خدا شراب را حرام كرده به خاطر فساد و خرد براندازيش نسبت به درک حقائق و بردن شرم از رو، انسان مست بسا به مادرش درافتد يا نفس محترمه را بكشد و اموالش را تباه كند و دين را ببرد و بد رفتارى آورد و عربده كشى و با اين همه درد سخت آورد و هر كه در دار دنيا شراب نوشد خدا به او طينه خبال (ته نشين دوزخ) نوشاند كه خون و چرک دوزخيان است و روايت است كه هر كه به كودكى يک جرعه مسكر نوشاند خداش از طينت خبال نوشاند تا عذر موجهى آرد و هرگز عذر موجهى ندارد، اين سزا را دارد آمرزيده باشد يا معذب، نوشنده هر مست كننده همان حد ميخوار را دارد - . كتاب التكاليف: ۳۸ - .

**[ترجمه]

«۳۱»

كِتَابُ الزُّهْدِ، لِلْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكَلْبِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: قَالَ لِرَجُلٍ أَبْلِغْ مَنْ لَقِيتَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَنِّي السَّلَامَ وَ أَعْلِمْهُمْ أَنَّ الصفيرا [الصُّغَيْرَاءَ] عَلَيْهِمْ حَرَامٌ يَعْنِي النَّبِيذَ وَ هُوَ الْخَمْرُ وَ

كُلَّ مُسْكِرٍ عَلَيْهِمْ حَرَامٌ.

**[ترجمه]کتاب زهد حسین بن سعید: پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله که به مردی فرمود: به هر مسلمان برخوردی سلام مرا به او برسان و بگو که صفیرا بر آن ها حرام است یعنی نبیذ و هر مسکری بر آن ها حرام است.

**[ترجمه]

بیان

لم أجد الصفیرا بهذا المعنی فی اللغه و لعل فیه تصحیفا و لا یبعد أن یکون بالغین تصغیر الصغری کما ورد أنها خمر استصغرها الناس أو یکون تصحیف الغبیراء قال فی النهایه فیه إیاکم و الْغُبَیْرَاءَ فإنها خَمْرُ العالَم الغبیراء ضرب من الشراب تتخذه الحبش من الذُّرَه و تسمی السُّکُرْکَه و قال ثعلب هی خمر تعمل من

ص: ۴۹۱

۱- ۱. کتاب التکلیف ۳۸.

الغبیراء هذا الثمر المعروف أی هی مثل الخمر الذی تعارفها جمیع الناس و لا فصل بینها فی التحریم.

**[ترجمه]صفیرا را بدین معنا در لغت نیافتم و شاید تصحیف شده باشد (بعید نیست که با غین نقطه دار باشد که مصغّر صغری است چنانچه در خبر است که نبیذ خمری است که کوچک شمرده شده یا مصغر غبراء است، در النهایه به حدیث آورده که مبادا نزدیک غبیراء روید که خمر عالم است، غبیراء نوعی شراب است که حبشی ها از ذرت سازند و آن را سکرکه نامند، ثعلب گفته: می ساخته از غبیراء است که میوه معروفی است، یعنی آن مانند می است که همه مردم دانند و در حرمت از هم جدا نباشند .

**[ترجمه]

«۳۲»

کِتَابُ الْمَسَائِلِ، بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الدَّوَاءِ هَلْ یَصْلُحُ بِالنَّبِیذِ قَالَ لَا إِلَی أَنْ قَالَ وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْکُحْلِ یَصْلُحُ أَنْ یُعْجَنَ بِالنَّبِیذِ قَالَ لَا(۱).

**[ترجمه]کتاب المسائل: علی بن جعفر روایت می کند که از برادرم موسی علیه السّلام در مورد دارو که آیا شایسته است با نبیذ باشد، سوال کردم ، فرمود: نه، تا گفته: پرسیدمش از سرمه که شایسته است با نبیذ عجین شود؟ فرمود: نه. - . البحار ۱۰ : ۲۵۵ و ۲۶۹ -

**[ترجمه]

«۳۳»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الطَّعَامِ یُوضَعُ عَلَی سُفْرَةٍ أَوْ خِوَانٍ قَدْ أَصَابَهُ الْخَمْرُ أَ یُؤْکَلُ عَلَیْهِ قَالَ إِنْ کَانَ الْخِوَانُ یَابِساً فَلَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش روایت می کند که از او در مورد خوراک سر سفره یا خوانی که می بدان رسیده پرسیدم که آیا جائز است بر آن غذا خورده شود؟ فرمود: اگر خشک باشد، مشکلی ندارد.

**[ترجمه]

«۳۴»

الْعُیُونُ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبْدُوسٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَیْبَةَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا علیه السلام یَقُولُ: لَمَّا حُمِلَ رَأْسُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام إِلَی الشَّامِ أَمَرَ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَوُضِعَ وَ نُصِبَتْ عَلَیْهِ مَائِدَةٌ فَأَقْبَلَ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ یَأْکُلُونَ وَ یَشْرَبُونَ

الْفُقَّاعَ فَلَمَّا فَرَغُوا أَمَرَ بِالرَّأْسِ فَوُضِعَ فِی طَسْتٍ تَحْتَ سَرِیرِهِ وَ بُسِطَ عَلَیْهِ رُقْعَهُ الشِّطْرَنْجِ وَ جَلَسَ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ یَلْعَبُ بِالشِّطْرَنْجِ إِلَی أَنْ قَالَ وَ یَشْرَبُ الْفُقَّاعَ فَمَنْ کَانَ مِنْ شِیعَتِنَا فَلْیَتَوَرَّعْ مِنْ شُرْبِ الْفُقَّاعِ وَ الشِّطْرَنْجِ وَ مَنْ نَظَرَ إِلَی الْفُقَّاعِ وَ إِلَی الشِّطْرَنْجِ فَلْیَذْکُرِ الْحُسَیْنَ علیه السلام وَ لْیَلْعَنْ یَزِیدَ وَ آلَ زِیَادٍ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ لَعْنَهُ اللَّهِ یَمْحُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِذَلِکَ ذُنُوبَهُ وَ لَوْ کَانَتْ بِعَدَدِ النُّجُومِ (۳).

**[ترجمه]العیون: فضل بن شاذان روایت می کند که: شنیدم امام رضا علیه السّلام می فرمود: چون سر حسین علیه السّلام را به شام بردند، یزید لعنه اللّه فرمود تا آن را در مجلس نهادند و سفره بر آن انداختند و خود و یارانش می خوردند و آب جو می نوشیدند، و چون دست کشیدند فرمان داد سر را در طشتی نهادند و رویش بساط شطرنج گستردند، و یزید لعنه اللّه نشست و شطرنج بازی می کرد- تا فرمود- و آبجو می نوشید، هر که شیعه ما است باید از نوشیدن آبجو و از شطرنج خودداری کند و هر که به آبجو و شطرنج نگرد و یاد حسین علیه السّلام کند و یزید را لعن کند و آل زیاد را خدا بدان گناهانش را محو کند گر چه به شماره ستاره ها باشند. - . عیون اخبار الرضا ۲ :۲۳ -

**[ترجمه]

«۳۵»

کِتَابُ الْمَسَائِلِ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ النَّضُوحِ یُجْعَلُ فِیهِ النَّبِیذُ أَ یَصْلُحُ لِلْمَرْأَهِ أَنْ تُصَلِّیَ وَ هُوَ عَلَی رَأْسِهَا قَالَ لَا حَتَّی تَغْتَسِلَ مِنْهُ (۴).

**[ترجمه]کتاب المسائل: علیّ بن جعفر از برادرش موسی علیه السّلام روایت می کند که از او پرسیدم درمورد خشک کنی که نبیذ بر آن نهادند، که آیا شایسته است زنی آن را بر سر اندازد و با آن نماز بخواند، فرمود: نه، تا آن را بشوید و پاکش کند. - . بحار لانوار ۱۰: ۲۶۹، قرب الاسناد: ۱۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۶»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ: مِثْلَهُ.

ص: ۴۹۲

۱- ۱. البحار ۱۰ ر ۲۵۵ و ۲۶۹ ط الحروفیه.

۲- ۲. قرب الإسناد ۱۵۵.

۳- ۳. عیون الأخبار ۲ ر ۲۳.

۴- ۴. بحار الأنوار ۱۰ ر ۲۶۹. و مثله فی قرب الإسناد ۱۳۳.

**[ترجمه]قرب الاسناد: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۴۰»

الـدَّعَائِمُ،: شُـرْبُ الْمِيَـاهِ الَّتِی خَلَقَهَـا اللَّهُ جَـلَّ ذِکْرُهُ لَا صَـنْعَهَ فِیهَا لِلْآدَمِیِّینَ مَا لَمْ تُخَالِطْهَا نَجَاسَهٌ أَوْ مَا یَحْرُمُ شُرْبُهَا مِنْ أَجْلِهِ مُبَاحٌ ذَلِکَ بِإِجْمَاعٍ فِی مَا عَلِمْنَاهُ وَ کَـذَلِکَ شُـرْبُ لَبَنِ کُلِّ شَـیْ ءٍ یُؤْکَلُ لَحْمُهُ مِنَ الـدَّوَابِّ وَ الصَّیْدِ وَ الْأَنْعَامِ فَحَلَالٌ شُـرْبُهُ وَ مَا لَا یَحِلُّ أَکْـلُ لَحْمِهِ فَلَـا یَجُوزُ شُـرْبُ لَبَنِهِ إِلَّا لِمُضْـطَرٍّ وَ مَـا خَلَـطَ بِهِ الْمَاءُ مِنْ لَبَنٍ أَوْ عَسَلٍ أَوْ مَا یَحِلُّ أَکْلُهُ وَ شُـرْبُهُ مِنْ تَمْرٍ أَوْ زَبِیبٍ وَ غَیْرِ ذَلِکَ مِنَ الْمُحَلَّلَاتِ فَشُـرْبُهُ حَلَالٌ مَا لَمْ یَتَغَیَّرْ بِالْغَلَیَانِ وَ النَّشِیشِ وَ کُلُّ مَا اسْتُخْرِجَ مِنْ عَصِیرِ الْعِنَبِ وَ التَّمْرِ وَ الزَّبِیبِ وَ طُبِخَ قَبْلَ أَنْ یَنِشَّ حَتَّی یَصِـیرَ لَهُ قِوَامُ الْعَسَلِ فَهُوَ حَلَالٌ شُـرْبُهُ صِـرْفاً وَ شَوْباً بِالْمَاءِ مَا لَمْ یَغْلِ وَ أَکْلُهُ وَ بَیْعُهُ وَ شِرَاؤُهُ وَ الِانْتِفَاعُ بِهِ وَ قَدْ رُوِّینَا عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ کَانَ یُرَوِّقُ الطِّلَاءَ(۱) وَ هُوَ مَا طُبِخَ مِنْ عَصِیرِ الْعِنَبِ حَتَّی یَصِیرَ لَهُ قِوَامٌ کَمَا وَصَفْنَاهُ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام: أَنَّهُ سُـئِلَ عَنْ شُـرْبِ الْعَصِیرِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِشُرْبِهِ مِنَ الْإِنَاءِ الطَّاهِرِ غَیْرِ الضَّارِی اشْرَبْهُ یَوْماً وَ لَیْلَهً مَا لَمْ یُسْـکِرْ کَثِیرُهُ فَإِذَا أَسْکَرَ کَثِیرُهُ فَقَلِیلُهُ حَرَامٌ لَا تَشْرَبُوا خِزْیاً طَوِیلًا فَبَعْدَ سَاعَهٍ أَوْ بَعْدَ لَیْلَهٍ تَذْهَبُ لَذَّهُ الْخَمْرِ وَ تَبْقَی آثَامُهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ حَاسِبُوا أَنْفُسَکُمْ فَإِنَّمَا کَانَ شِیعَهُ عَلِیٍّ علیه السلام یُعْرَفُونَ بِالْوَرَعِ وَ الِاجْتِهَادِ وَ الْمُحَافَظَهِ وَ مُجَانَبَهِ الضَّغَائِنِ وَ الْمَحَبَّهِ لِأَوْلِیَاءِ اللَّهِ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَا بَأْسَ بِشُرْبِ الْعَصِیرِ سُلَافَهً قَبْلَ أَنْ یَخْتَمِرَ مَا لَمْ یُسْکِرْ.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السـلام قَـالَ: کُنَّا نُنْقِعُ لِرَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله زَبِیباً أَوْ تَمْراً فِی مِطْهَرَهٍ فِی الْمَاءِ لِنُخَلِّیَهُ لَهُ فَإِذَا کَانَ الْیَوْمَ وَ الْیَوْمَیْنِ شَرِبَهُ فَإِذَا تَغَیَّرَ أَمَرَ بِهِ فَهُرِیقَ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: الْحَلَالُ مِنَ النَّبِیذِ أَنْ تَنْبِذَهُ وَ تَشْرَبَهُ مِنْ یَوْمِهِ وَ مِنَ الْغَدِ فَإِذَا تَغَیَّرَ فَلَا تَشْرَبْهُ وَ نَحْنُ نَشْرَبُهُ حُلْواً قَبْلَ أَنْ یَغْلِیَ.

وَ قَالَ علیه السلام: کَانَتْ سِقَایَهُ زَمْزَمَ فِیهَا مُلُوحَهٌ فَکَانُوا یَطْرَحُونَ فِیهَا تَمْراً لِیَعْذُبَ مَاؤُهَا(۲).

۱- ۱. یرزق ظ.

۲- ۲. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۲۷- ۱۲۸.

**[ترجمه]الدعائم: نوشیدن آبهایی که خداوند آفریده که آدمی را در آن ها دخالتی نکرده اند تا با نجاست یا چیز حرامی آمیخته شده باشد، مباح است به اجماع مسلمانان تا آنجا که دانستیم، و نوشیدن شیر جانداران مأکول اللحم از جانوران و شکار و چهارپا نیز چنین است، و هر آنچه گوشتش حلال نیست شیرش هم حلال نیست جز برای کسی که مجبو باشد، و آنچه با آب آمیزد از شیر یا عسل یا خوردنی حلال و نوشیدنی حلال چون خرما و کشمش و جز آن از آنچه حلال است، نوشیدنش حلال است تا دگرگون نشده به واسطه جوش با آتش یا جوش از خودش، و شیره انگور و خرما و کشمش پیش از اینکه خودش جوش آید و پخته شود تا سفت شود چون عسل نوشیدنش تنها یا با آمیختن با آب حلال است تا جوش نیامده و نیز خوردن و فروش و خرید و سود بری از آن حلال است و امام علی علیه السّلام طلاء را که تجویز می کرد و آن پخته آب انگور بوده تا سفت شود چنان که ما گفتیم، و از ابی جعفر علیه السّلام در مورد نوشیدن آب انگور سوال شد، فرمود: از ظرف پاک مشکلی ندارد بشرط ایکه عادت آور نباشد من روز و شب آن را می نوشم تا بیشش مستی نیارد و اگر بیشش مستی آرد کمش هم حرام است، نیاشامید مایه اندوه طولانی را پس از یک ساعت یا یک شب لذتِ شراب برود و گناهش باقی بماند، از خدا بترسید و به حساب خود برسید همانا شیعه علی علیه السّلام شناختشان به ورع و کوشش و محافظه کاری و دوری از کینه ها و دوستی اولیاء خدا بوده است، جعفر بن محمد علیه السّلام می فرماید مشکلی ندارد بنوشیدن آب انگور که از آن روان شود پیش از تخمیر شدن تا زمانی که مست کننده نشده است، امام علی علیه السّلام فرمودند که ما برای رسول خدا صلی اللّه علیه و آله کشمش یا خرما در پارچی از آب می ریختیم تا آن را برایش شیرین کنیم و تا یک روز و دو روز از آن می نوشید. و چون دگرگون می شد و بو می گرفت می فرمود: دورش ریزند، جعفر بن محمّد علیه السّلام می فرماید که: نبیذ حلال این است که در آب بریزی و همان روز و فردایش بنوشی و چون دگرگون شود منوش آن را، و ما تا شیرین است و جوش نیامده آن را بنوشیم، فرمود: آب زمزم شوری داشت و در آن خرما می ریختند تا شیرین شود. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۲۷ - ۱۲۸ -

**[ترجمه]

بیان

فی النهایه ضری بالشی ء یضری و ضراوه فهو ضار إذا اعتاده و یقال ضری الکلب و أضراه صاحبه أی عوده و أغراه و به یجمع علی ضوار و منه حدیث علی علیه السلام أنه نهی عن الشرب من الإناء الضاری هو الذی ضری بالخمر و عودها فإذا جعل فیه العصیر صار مسکرا و قال ثعلب الإناء الضاری هاهنا هو السائل أی أنه ینغص الشرب علی شاربه و قال الجوهری السلاف ما سال من عصیر العنب قبل أن یعصر و یسمی الخمر سلافا و سلافه کل شی ء عصرته و أوله.

**[ترجمه]در النهایه گفته: ضری بالشی ء یضری و ضراوه یعنی بدان معتاد شد در حدیث علی علیه السّلام است که نهی کرد از نوشیدن از اناء ضاری، و آن ظرفی است که با آن می خوردند تا بدان عادت کرده و بو گرفته و چون آب انگور را در آن ریزند مست کننده شود. ثعلب گوید اناء ضاری در اینجا یعنی جاری یعنی نوشیدن را بر نوشنده ناگوار کند. وجوهری گوید السلاف آب انگور است که پیش از گرفتن جاری شود وبه شراب نیز سلاف گویند وسلاف هر چیزی گرفته شده آن و اول آن است.

**[ترجمه]

«۴۱»

الدَّعَائِمُ، رُوِّينَا عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْخَمْرُ حَرَامٌ وَ لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ بِعَيْنِهَا وَ آكِلَ ثَمَنِهَا وَ عَاصِرَهَا وَ مُعْتَصِرَهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِيَهَا وَ شَارِبَهَا وَ سَاقِيَهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مُدْمِنُ الْخَمْرِ يَلْقَى اللَّهَ حِينَ يَلْقَاهُ كَعَابِدِ وَثَنٍ وَ مَنْ شَرِبَ مِنْهَا شَرْبَةً لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَلَاةً أَرْبَعِينَ لَيْلَةً.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: حُرِّمَتِ الْجَنَّةُ عَلَى ثَلَاثَةٍ مُدْمِنِ الْخَمْرِ وَ عَابِدِ وَثَنٍ وَ عَدُوِّ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَمَاتَ بَعْدَ مَا شَرِبَهَا بِأَرْبَعِينَ يَوْماً لَقِيَ اللَّهَ كَعَابِدِ وَثَنٍ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: لَا أُحِلُّ مُسْكِراً كَثِيرُهُ وَ قَلِيلُهُ حَرَامٌ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ قِيلَ لَهُ أَ عَنْكَ قَالَ لَا بَلْ قَالَهُ رَسُولُ اللَّهِ قِيلَ كُلُّهُ قَالَ نَعَمْ الْجُرْعَةُ مِنْهُ حَرَامٌ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْمُسْكِرَ مِنْ كُلِّ شَرَابٍ وَ مَا حَرَّمَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَدْ حَرَّمَهُ اللَّهُ وَ كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ وَ مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنَّ فُقَهَاءَ بَلَدِنَا يَقُولُونَ إِنَّمَا حُرِّمَ الْمُسْكِرُ فَقَالَ يَا شَيْخُ مَا أَدْرِی مَا يَقُولُ فُقَهَاءُ بَلَدِكَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ مَا أَسْكَرَ

كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ.

وَ عَنْهُ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: التَّقِيَّهُ دِينِی وَ دِينُ آبَائِی فِی كُلِّ شَیْ ءٍ إِلَّا فِی تَحْرِيمِ الْمُسْكِرِ وَ خَلْعِ الْخُفَّيْنِ عِنْدَ الْوُضُوءِ وَ الْجَهْرِ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: لَيْسَ مِنِّی مَنِ اسْتَخَفَّ بِالصَّلَاهِ لَيْسَ مِنِّی مَنْ شَرِبَ مُسْكِراً لَا يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ لَا وَ اللَّهِ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَا تُوَادُّوا مَنْ يَسْتَحِلُّ الْمُسْكِرَ فَإِنَّ شَارِبَهُ مَعَ تَحْرِيمِهِ أَيْسَرُ مِنْ هَالِكٍ يَسْتَحِلُّهُ أَوْ يُحِلُّهُ وَ إِنْ لَمْ يَشْرَبْهُ فَكَفَی بِتَحْلِيلِهِ إِيَّاهُ بَرَاءَهً وَ رَدّاً بِمَا جَاءَ بِهِ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله وَ رِضًی بِالطَّوَاغِيتِ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنْ شَرِبَ مُسْكِراً فَأَذْهَبَ عَقْلَهُ خَرَجَ مِنْهُ رُوحُ الْإِيمَانِ.

وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام: أَنَّهُ كَتَبَ إِلَی مُعَاوِيَهَ كِتَاباً يُقَرِّعُهُ فِيهِ وَ يُبَكِّتُهُ بِأُمُورٍ صَنَعَ كَانَ فِيهِ ثُمَّ وَلَّيْتَ ابْنَكَ وَ هُوَ غُلَامٌ يَشْرَبُ الشَّرَابَ وَ يَلْهُو بِالْكِلَابِ فَخُنْتَ أَمَانَتَكَ وَ أَخْزَيْتَ رَعِيَّتَكَ وَ لَمْ تُؤَدِّ نَصِيحَهَ رَبِّكَ فَكَيْفَ تُوَلِّی عَلَی أُمَّهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله مَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ وَ شَارِبُ الْمُسْكِرِ مِنَ الْفَاسِقِينَ وَ شَارِبُ الْمُسْكِرِ مِنَ الْأَشْرَارِ وَ لَيْسَ شَارِبُ الْمُسْكِرِ بِأَمِينٍ عَلَی دِرْهَمٍ فَكَيْفَ عَلَی الْأُمَّهِ فَعَنْ قَلِيلٍ تَرِدُ عَلَی عَمَلِكَ حِينَ تُطْوَی صَحَائِفُ الِاسْتِغْفَارِ وَ ذَكَرَ بَاقِيَ الْكَلَامِ.

وَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: الْخَمْرُ مِنْ خَمْسَهِ أَشْيَاءَ مِنَ التَّمْرِ وَ الزَّبِيبِ وَ الْحِنْطَهِ وَ الشَّعِيرِ وَ الْعَسَلِ يَعْنِی بَعْدَ الْعِنَبِ وَ كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَ إِنَّمَا اشْتُقَّ اسْمُ الْخَمْرِ مِنَ التَّخْمِيرِ وَ هُوَ التَّغْطِيَهُ لَهُ لِيُدْفَأَ فَيَغْتَلِيَ.

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی أَنْ يُعَالَجَ بِالْخَمْرِ وَ الْمُسْكِرِ وَ أَنْ يُسْقَی الْأَطْفَالُ وَ الْبَهَائِمُ وَ قَالَ الْإِثْمُ عَلَی مَنْ سَقَاهَا.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَا يُتَدَاوَی بِالْخَمْرِ وَ لَا الْمُسْكِرِ وَ لَا تَمْتَشِطُ النِّسَاءُ بِهِ فَقَدْ أَخْبَرَنِی أَبِی عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ فِی رِجْسٍ حَرَّمَهُ شِفَاءً.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ شُرْبِ الْفُقَّاعِ فَقَالَ لِلسَّائِلِ کَیْفَ هُوَ فَأَخْبَرَهُ قَالَ حَرَامٌ فَلَا تَشْرَبْهُ.

وَ عَنْهُ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْأَوَانِی الضَّارِیَهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ یُحَرِّمِ النَّبِیذَ مِنْ جِهَهِ الظُّرُوفِ لَکِنَّهُ حَرَّمَ قَلِیلَ الْمُسْکِرِ وَ کَثِیرَهُ (۱).

**[ترجمه]الدعائم: رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمودند که شراب حرام است و خدا خود خمر و خورنده بهایش و فشارنده انگورش و شیره کشنده اش و فروشنده و خریدار و نوشنده و ساقی و باربر و بارستان آن را لعنت کرده، ابوجعفر علیه السّلام می فرماید که: دائم الخمر چون بت پرست است و با خداوند بسان بت پرست دیدار می کند. و هر که شرابی می خورد نمازش تا چهل، شب پذیرفته نشود، و جعفر بن محمّد علیه السّلام می فرماید: که بهشت بر سه کس حرام است دائم الخمر و بت پرست و دشمن آل محمّد، هر کس می نوشد و تا چهل روز پس از آن بمیرد خدا را چون بت پرست برخورد کند، علی علیه السّلام می فرناید: شنیدم رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله می فرماید حلال نکنم مست کننده را آنچه بیشش مست کند و کمش هم حرام است، ابو جعفر علیه السّلام فرمود: هر مست کننده حرام است، گفتند: از طرف تو؟ فرمود: نه، بلکه رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرموده، گفتند: همه اش؟ فرمود: آری یک جرعه آن هم حرام است، وجعفر بن محمّد علیه السّلام فرمودند که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله حرام کرد هر نوشابه مست کننده را و آنچه را رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله حرام کرده البته خدا حرام کرده و آنچه بیشش مست کند کمش حرام است، یک مرد کوفی گفت: اصلحک اللَّه فقهای شهر ما گویند همانا مستی حرام است فرمود: نمی دانم ای شیخ فقهای شما چه گویند، پدرم از پدرش از جدّش علی بن ابی طالب باز گفت: که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود هر چه بیشش مست کند کمش هم حرام است، و فرمود: تقیه در هر چیز دین من و دین پدران من است جز در تحریم مست کننده و در کندن کفش هنگام وضو برای مسح و در بلند گفتن بسم اللَّه الرحمن الرحیم، و از رسول خداست صلی اللَّه علیه و آله که از من نیست کسی که نماز را سبک شمارد، از من نیست کسی که مست کننده نوشد، و به خدا بر حوض من وارد نشود .

علی علیه السّلام فرمودند که دوستی نکنید با کسی که مست کننده را حلال داند، زیرا نوشنده آن که حرامش داند بهتر است از مالکی که حلالش شمارد و حلالش کند گر چه آن را ننوشد، و حلال شمردنش بس است در بیزاری و رد آنچه پیغمبر آورده و در خوشنودی به طواغیت، جعفر بن محمّد علیه السّلام فرمودند که هر که مست کننده نوشد ، عقلش از بین برود، و روح ایمان از او بیرون شود، حسن بن علی علیه السّلام به معاویه نامه نوشت و او را به خاطر کارهایش سرزنش و سرکوب کرد و در آن بود که سپس والی کردی پسرت را که بچه ای است شرابخوار و سگباز و به امانت خود خیانت کردی و رعیت را خراب کردی و نصیحت پروردگارت را نپرداختی، چگونه بر امت محمّد والی کنی فاسقی را که مست کننده نوشد و نوشنده مست کننده از اشرار است و میخوار بر یک درهم امین نیست و چگونه بر امّت محمّد صلی اللَّه علیه و آله امین است، به زودی به کار خود رسی آنگاه که صحیفه استغفار بسته شود و ادامه سخن را یاد کرد.

علی بن الحسین علیه السّلام فرمودند که: شراب از پنج چیز است از خرما، کشمش، گندم. جو و عسل یعنی پس از خود انگور هر مست کننده خمر است، و همانا نام خمر از تخمیر است که به معنی پوشیدن است که او را پوشند تا گرم شود و جوش آید، و از رسول خداست، که از درمان با می و مست کننده و نوشاندن می به کودکان و چهارپایان نهی کرد، و فرمود: گناه به

گردن نوشاننده است، جعفر بن محمّد علیه السّلام فرمودند که: با می و مست کننده مداوا نکنید، و زن ها با آن ها سر خود را شانه نکنند که پدرم به من خبر داد که خدا در هیچ پلیدی که حرامش کرده درمان ننهاده است، از جعفر بن محمّد علیه السّلام از نوشیدن آبجو پرسش شد، فرمود: آن چگونه باشد و بوی گزارش داد و در پاسخش فرمود: حرام است و آن را ننوش، و از او پرسش شد از ظرف های آماده می که در آن بطور عادت نبیذ سازند، فرمود: خدا نبیذ را برای ظرفش حرام نکرده ولی چه کم و چه بیش هر مست کننده ای را حرام کرده است. - . دعائم الاسلام ۲ : ۱۳۱ - ۱۳۴ -

**[ترجمه]

تذییل یشتمل علی فائدتین

الأولی تحریم الخمر موضع وفاق بین المسلمین و هو من ضروریات الدین حتی یقتل مستحله و لا خلاف بیننا فی تحریم کل ما أسکر و ستأتی الأخبار الکثیره فی ذلک فی أبواب الکبائر و الحدود(۲)

و المعتبر فی التحریم إسکار کثیره فیحرم قلیله و لا خلاف أیضا فی تحریم الفقاع و ذکر الأکثر أنه حرام و إن لم یسکر لورود النصوص بتحریمه من غیر تقیید و ظاهر الشهید الثانی رحمه الله أنه أیضا موضع وفاق لکن صدق الفقاع علی غیر المسکر غیر معلوم و ظاهر التعلیلات الوارده فی الأخبار أن تحریمه باعتبار الإسکار و قد مضی فیما أخرجنا عن فقه الرضا علیه السلام ما یدل علی المشهور و قال فی المسالک الحکم معلق علی ما یطلق

علیه اسم الفقاع عرفا مع الجهل بأصله أو وجود خاصیه و هی النشیش و هو المعبر عنه فی بعض الأخبار بالغلیان و لو أطلق الفقاع علی شراب یعلم حله قطعا کالأقسام الذی طال مکثه و لم یبلغ هذا الحد لم یحرم قطعا و

فِی صَحِیحَهِ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ عَنِ الْکَاظِمِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ شُرْبِ الْفُقَّاعِ الَّذِی یُعْمَلُ فِی السُّوقِ وَ یُبَاعُ وَ لَا أَدْرِی کَیْفَ عُمِلَ وَ لَا مَتَی عُمِلَ أَ یَحِلُّ أَنْ أَشْرَبَهُ قَالَ لَا أُحِبُّهُ (۳).

و هذه الروایه تشعر بکراهه المجهول انتهی.

و قال ابن إدریس رحمه الله فی السرائر کل ما أسکر کثیره فالقلیل منه حرام لا یجوز استعماله بالشرب و التصرف فیه بالبیع و الهبه و ینجس ما یحصل فیه خمرا

۱- ۱. دعائم الإسلام ۲ ر ۱۳۱- ۱۳۴.
۲- ۲. راجع ج ۷۹ من هذه الطبعه الحدیثه.
۳- ۳. راجع التهذیب ۹ ر ۱۲۶.

كان أو نبيذا أو بتعا بكسر الباء المنقطه من تحتها بنقطه واحده و تسكين التاء المنقطه من فوقها بنقطتين و العين غير المعجمه و هو شراب يتخذ من العسل أو نقيعا و هو شراب يتخذ من الزبيب أو مزرا بكسر الميم و تسكين الزاء المعجمه و بعدها الراء غير المعجمه و هو شراب يتخذ من الذره و غير ذلك من المسكرات و حكم الفقاع عند أصحابنا حكم الخمر على السواء فى أنه حرام شربه و بيعه و التصرف فيه و لا يجوز شرب الفضيخ بالفاء و الضاد المعجمه و الياء المنقطه من تحتها نقطتين و الخاء المعجمه و هو ما عمل من تمر و بسر و يقال هو أسرع إدراكا.

و كذلك كل ما عمل من لونين حتى نش و تغير و أسكر كثيره فالقليل منه حرام و الحد فى قليله و كثيره واحد كالخمر و إن لم يسكر منها شاربها لأن النبيذ اسم مشترك لما حل شربه من الماء المنبوذ فيه ثمر النخل و غيره قبل حلول الشده فيه و هو أيضا واقع على ما دخلته الشده فى ذلك أو ينبذ على عكر و العكر بقيه الخمر فى الإناء كالخميره عندهم ينبذون عليه فمهما ورد فى الأحاديث فى تحليل النبيذ فهو فى الحال الأولى و مهما ورد من التحريم له فهو فى الحال الثانيه التى يتغير فيها و يحرم بما حله من الشده و السكر و العكر و ضراوه الآنيه بالخميره و غليانه و غير ذلك من أسباب تحريمه.

و لا أختار أن ينبذ الشراب الحلال إلا فى أسقيه الأديم التى تملأ ثم يوكئ رءوسها فإنه قد قيل إن الشده حين يبتدئ بالنبيذ لسوء الأسقيه و أنه إن لحقه منه شى ء أخرجه إلى الحموضه فى الروايه عن النبى صلى الله عليه و آله فأما الحنتم بالحاء غير المعجمه و النون و التاء المنقطه من فوقها بنقطتين و هى الجره الخضراء هكذا ذكره الجوهرى و قال شيخنا أبو جعفر فى مبسوطه الحنتم الجره الصغيره و الدباء بضم الدال و تشديد الباء و النقيره و المزفت.

قال محمد بن إدريس رحمه الله المزفت من الأرزن هكذا ذكره الجاحظ فى كتاب الحيوان و القطران من الصنوبر

فَقَدْ رُوِيَ: أَنَّ الرَّسُولَ صلى الله عليه و آله نَهَى أَنْ يُنْبَذَ فِي هَذِهِ الْأَوَانِي وَ قَالَ انْبِذُوا فِي الْأَدَمِ فَإِنَّهُ يُدْلَى وَ يُعَلَّقُ.

و كل هذا المنهى عنه لأجل

الظروف فإنها تكون فی الأرض فتسرع الشده إلیها ثم أباح هذا کله

بِمَا رُوِیَ عَنْ أَبِی بُرَیْدَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: قَالَ نَهَیْتُکُمْ عَنْ ثَلَاثٍ وَ أَنَا آمُرُکُمْ بِهِنَّ نَهَیْتُکُمْ عَنْ زِیَارَهِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا فَإِنَّ زِیَارَتَهَا تَذْکِرَهٌ وَ نَهَیْتُکُمْ عَنِ الْأَشْرِبَهِ أَنْ تَشْرَبُوا إِلَّا فِی ظُرُوفِ الْأَدَمِ فَاشْرَبُوا فِی کُلِّ وِعَاءٍ غَیْرَ أَنْ لَا تَشْرَبُوا مُسْکِراً وَ نَهَیْتُکُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَضَاحِیِّ أَنْ تَأْکُلُوهَا بَعْدَ ثَلَاثٍ فَکُلُوا وَ اسْتَمْتِعُوا(۱).

فإن نبذ فی شی ء من تلک الظروف فلا یشرب إلا ما وقع الیقین بأنه لم تحله شده ظاهره و لا خفیه و لا یکون ذلک إلا بسرعه شرب ما ینبذ فیه فأما الدباء فإنه القرع و النقیر خشبه تنقر و تحوط کالبرنیه و المقیر ما قیر بالزفت بکسر الزای انتهی.

و قال فی النهایه فیه أنه سئل عن البتع فقال کل مسکر حرام البتع بسکون التاء نبیذ العسل و هو خمر أهل الیمن و قد تحرک التاء کقمع و قمع و قال فیه إن نفرا من الیمن سألوه فقالوا إن بها شرابا یقال له المزر فقال کل مسکر حرام المزر بالکسر نبیذ یتخذ من الذره و قیل من الشعیر أو الحنطه و فیه و أظنه عن طاوس المزره الواحده تحرم أی المصه الواحده و المزر و التمزر الذوق شیئا بعد شی ء و قال قد تکرر فی الحدیث ذکر النبیذ و هو ما یعمل من الأشربه من التمر و الزبیب و العسل و الحنطه و الشعیر و غیر ذلک یقال نبذت التمر و العنب إذا ترکت علیه الماء لیصیر نبیذا فصرف من مفعول إلی فعیل و انتبذته اتخذته نبیذا سواء کان مسکرا أو غیر مسکر فإنه یقال له نبیذ و یقال للخمر المعتصر من العنب نبیذ کما یقال للنبیذ خمر.

الثانیه المشهور بین الأصحاب جواز سقی الدواب المسکرات بل سائر المحرمات للأصل و عدم التکلیف و حکم القاضی بتحریمه کما مر لکنهم قالوا بکراهته لروایه أبی بصیر و روایه غیاث (۲)

و المعروف عندهم أنه یحرم سقی الأطفال المسکر لروایه عجلان (۳)

و غیرها قال فی الدروس و لا یجوز أن یسقی الطفل شیئا

۱- ۱. راجع صحیح مسلم کتاب الاشربه الباب ۶ مجمع الزوائد ۵ ر ۶۵.
۲- ۲. راجع الکافی: ۶ ر ۳۹۷ و ۴۳۰.
۳- ۳. راجع الکافی: ۶ ر ۳۹۷ و ۴۳۰.

من المسكر و أما البهيمه فالمشهور الكراهه و سوى القاضى بينهما فى التحريم و روايه أبى بصير تدل على الكراهيه فى البهيمه و فِي رِوَايَهِ عَجْلَانَ: مَنْ سَقَى مَوْلُوداً مُسْكِراً سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الْحَمِيمِ.

انتهى.

و قال فى المختلف قال الشيخ فى النهايه يكره أن يسقى شى ء من الدواب الخمر و المسكر و كذا قال ابن إدريس و قال ابن البراج لا يجوز أن يسقى شى ء من البهائم و الأطفال شيئا من الخمر و المسكر و المعتمد قول الشيخ لنا الأصل عدم التحريم إذ لا تكليف على الدواب و البهائم فلا تحريم يتعلق بها و لا بصاحبها حيث لم يشربها و إنما كان مكروها لما رواه

أَبُو بَصِيرٍ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْبَهِيمَهِ الْبَقَرَهِ وَ غَيْرِهَا تُسْقَى أَوْ تُطْعَمُ مَا لَا يَحِلُّ لِلْمُسْلِمِ أَنْ يَأْكُلَهُ وَ يَشْرَبَهُ أَ يُكْرَهُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ يُكْرَهُ ذَلِكَ.

**[ترجمه]۱.

حرمت شراب مورد اتفاق مسلمانان است و از ضروريات دين است و كسى كه آن را حلال شمارد بايد كشته شود و ميان ما شيعه اماميه خلافى نيست در حرمت هر مست كننده و به زودى اخبار بسيارى درباره آن خواهد آمد در ابواب كبائر و حدود و ميزان حرمت اين است كه بيش آن مست كند و كم آن هم حرام است، و نيز خلافى نيست در حرمت آبجو، و بيشتر فقهاء آن را حرام دانستند گر چه مسكر نباشد چون نص مطلق به حرمتش رسيده و قيد مسكر ندارد، شهيد ثانى گفته: حرمت آن مورد اتفاق است ولى صدق فقاع بر غير مسكر آن نامعلوم است، و ظاهر اخبار حرمتش اين است كه براى مست كردن حرام است و در آنچه از فقه الرضا آورديم دليلى بر قول مشهور گذشت، در المسالك گفته حكم وابسته به اطلاق نام فقاع است در عرف با نادانى به اصل آن با وجود خاصيت آن كه جوش آمدن است و در برخى اخبار از آن به غليان تعبير شده است، و اگر فقاع اطلاق شود بر آنچه اصلش مجهول است مانند اقسامى كه پر مانده و بدان حد نرسيده قطعا حرام نيست. در الصحيحه على بن يقطين است كه از امام كاظم عليه السّلام پرسيدم از فقاعى كه در بازار سازند و فروشند و ندانم چگونه ساخته شده و از كى ساخته شده حلال است آن را بنوشم؟ فرمود: من دوستش ندارم - . التهذيب ۹ : ۱۲۶ - ، و اين روايت مشعر به كراهت مجهول آن است پايان- ابن ادريس در السرائر گفته: هر چه بيشش مست كند كمش هم حرام است و نمى شود نوشيد و آن را فروخت و بخشيد، و هر چه از آن پديد آيد، نجس است خمر باشد يا نبيذ يا بتع به كسر باء يك نقطه و در زير و سكون تاء دو نقطه در بالا- و عين بى نقطه و آن شرابى است كه از عسل گيرند يا نقيع و آن شراب كشمش است يا مزد به كسر ميم و سكون زاء نقطه دار كه دنبالش راء بى نقطه است و آن شراب ذرت است و ديگر مسكرات.

و حكم فقاع نزد اصحاب ما برابر حكم خمر است و حرام است نوشيدن و فروش و تصرف در آن، و روا نيست نوشيدن (فضيخ) شرابى كه از خرما و غوره خرما سازند و گويند زودتر برسد و آماده شود و هر آن شرابى كه از دو چيز ساخته شود تا جوش آيد و بيشش مست كند كمش هم حرام است، و حدّ شرعى در كم و بيشش يكى است مانند خمر و گر چه نوشنده اش مست نشود جز اينكه نبيذ بر حلال هم گفته شود مانند آبى كه خرما و جز آن در آن ريزند پيش از اينكه به جوش آيد چنانچه

به جوش آمده آن و دارای مایه خمر هم نه حرام و مسکر است نبیذ گویند و آنچه در باره حلالی نبیذ رسیده است مقصود قسم نخست است و آنچه در باره حرمتش رسیده در حالت دوم است که در آن دگرگون شده و حرام شده به خاطر جوشیدن و مستی آوردن و ته نشین مایه خمر و اثر بخشی ظرف بواسطه مایه و جوشیدن آن و اسباب دیگر حرمت، و در نظر من نبیذ حلال نباشد جز در مشک های پوستی که پر آب کنند و درش را ببندند، که گفتند: جوش و سختی در مشک ها نیست مگر اینکه بد باشند و تنها گاهی اثر ترشی در آن ها پدید شود که در روایت از پیغمبر است صلی اللّٰه علیه و آله و اما در سبوی سبز و کوزه سبز و پوسته کدو و دبّه چوبی قیر مالی. پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله از نبیذ نهی کرده و فرموده نبیذ را در مشک پوستی بسازید که سرازیر و آویخته می شود، و این نهی برای همان ظرف ها است که روی زمین می مانند و زود به جوش آیند وانگاه همه این ها را در روایت ابن بریده مباح کرده که او به نقل از پدرش آورده از پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله که من شما را از سه چیز نهی کردم و اکنون شما را بدان فرمان دهم، شما را از زیارت قبور نهی کردم آن ها را زیارت کنید زیرا زیارتشان یادآوری است، شما را از نوشابه ها جز در مشک پوستی نهی کردم، در هر ظرفی باشد بنوشید جز اینکه مست کننده ننوشید، و شما را نهی کردم از گوشت قربانی که پس از سه روز بخورید، از آن بخورید و بهره برید.

و اگر در یکی از این ظرف ها نبیذ سازید نباید نوشید جز آنچه را که بدانید جوشش آشکار و نهان در آن پدید نشده و این باین است که زودتر آن را بنوشید.

پایان- در نهایه گفته: پرسش شد از می عسل و فرمود: هر مست کننده حرام است و آن شراب مردم یمن است، گفته: در حدیث است که چند تن یمنی به آن حضرت گفتند در یمن شرابی است به نام مزر، فرمود: هر مست کننده ای حرام است، مزر به کسر شراب ذرت است و به قولی شراب جو و گندم و در آن است که گمانم از طاوس باشد که شراب ذرت یک مکیدنش هم حرام است چون مزر به معنای چشیدن پشت سر هم و مزه کردن نیز هست، گفته: در حدیث بارها نام نبیذ آمده و آن نوشابه ای است که از خرما و کشمش و عسل و گندم و جو و جز آن سازند، و نبیذ به می انگور هم گویند چنانچه به نبیذ خرما هم گویند.

۲.

مشهور میان فقهاء این است که نوشاندن مسکرات به جانداران جائز است بلکه نوشاندن محرّمات دیگر به حکم اصل و بی تکلیفی آن ها و قاضی آن را حرام دانسته چنانچه گذشت ولی آن را مکروه شمرده اند به خاطر روایت ابو بصیر و روایت غیاث و معروف نزد فقهاء حرمت نوشاندن می است به کودکان برای روایت عجلان و غیر آن.

در الدروس گفته: جائز نیست هیچ مست کننده ای به کودک نوشانند و اما بهیمه، مشهور کراهت آن است و قاضی هر دو را حرام دانسته و روایت ابو بصیر دلالت بر کراهت دارد درباره بهیمه، و در روایت عجلان است که: هر که به نوزادی مست کننده نوشاند خدا او را از حمیم دوزخ نوشاند پایان.

در المختلف گفته: شیخ در النهایه می گوید مکروه است به چیزی از دواب می و مسکر نوشانند، ابن ادریس هم چنین گفته، ابن برّاج گفته: جائز نیست به هیچ بهیمه و کودکی خمر و مسکر نوشاند و مورد اعتماد قول شیخ است، دلیل ما اصل عدم

حرمت است زیرا بر دواب تکلیفی نیست و حرمتی متوجه آن ها نتواند بود و نه به صاحب آنها چون آن را ننوشیده و همانا مکروه است، ابو بصیر می گوید از امام صادق علیه السّلام پرسیدم، از گاو و جز آن که نوشانند یا بخورانند به او آنچه را خوردنش یا نوشیدنش بر مسلمان روا نباشد آیا مکروه است؟ فرمود: آری مکروه است .

**[ترجمه]

باب ۲ النهی عن الأكل علی مائده يشرب عليها الخمر

روایات

«۱»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ،: فِي مَنَاهِي النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْجُلُوسِ عَلَى مَائِدَةٍ يُشْرَبُ عَلَيْهَا الْخَمْرُ(۱).

**[ترجمه]مجالس الصدوق: در مناهی پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله است که نهی کرد از نشستن سر سفره ای که می بر آن نوشند. - . امالی الصدوق: ۲۵۴ -

**[ترجمه]

«۲»

الْخِصَالُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: لَا تَجْلِسُوا عَلَى مَائِدَةٍ تُشْرَبُ عَلَيْهَا الْخَمْرُ فَإِنَّ الْعَبْدَ لَا يَدْرِي مَتَى يُؤْخَذُ(۲).

**[ترجمه]الخصال: همین مضمون را آورده و افزوده، بنده نداند کی گرفتار شود. - . الخصال: ۶۱۹ -

**[ترجمه]

«۳»

الْفَقِيهُ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَا تُجَالِسُوا شُرَّابَ الْخَمْرِ فَإِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا نَزَلَتْ عَمَّتْ مَنْ فِي الْمَجْلِسِ (۳).

۱- ۱. أمالي الصدوق ۲۵۴.

۲- ۲. الخصال ۶۱۹.

۳- ۳. فقیه من لا یحضره الفقیه ۴ ر ۴۱.

**[ترجمه]الفقیه: امام صادق علیه السّلام فرمود: با میخواران همنشین نباشید که چون لعنت آید همه اهل مجلس را فرا گیرد.
- . فقیه من لا یحضره الفقیه ۴ : ۴۱ -

**[ترجمه]

بيان

المعروف من مذهب الأصحاب تحريم الأكل على مائده يشرب عليها شى ء من المسكرات أو الفقاع قال فى المسالك يدل على تحريم الأكل على مائده يشرب عليها الخمر

قَوْلُ الصَّادِقِ عليه السلام فِی رِوَايَهِ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَلْعُونٌ مَنْ جَلَسَ عَلَى مَائِدَهٍ يُشْرَبُ عَلَيْهَا الْخَمْرُ وَ فِی رِوَايَهٍ أُخْرَى مَلْعُونٌ مَنْ جَلَسَ طَائِعاً عَلَى مَائِدَهٍ يُشْرَبُ عَلَيْهَا الْخَمْرُ.

وَ رَوَى جَرَّاحٌ الْمَدَائِنِيُّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَأْكُلُ عَلَى مَائِدَهٍ يُشْرَبُ عَلَيْهَا الْخَمْرُ(۱).

و الروايه الأولى تضمنت تحريم الجلوس عليها سواء أكل أم لا و الأخيره دلت على تحريم الأكل منها سواء كان جالسا أم لا و الاعتماد على الأولى لصحتها و عداه العلامه إلى الاجتماع على الفساد و اللهو.

و قال ابن إدريس لا يجوز الأكل من طعام يعصى الله به أو عليه و لم نقف على مأخذه و القياس باطل و طريق الحكم مختلف و علل بأن القيام يستلزم النهى عن المنكر من حيث إنه إعراض عن فاعله و إعانه له فيجب لذلك و يحرم تركه بالمقام عليها و فيه نظر لأن النهى عن المنكر إنما يجب بشرائط من جملتها تجويز التأثير و مقتضى الروايات تحريم الجلوس و الأكل حينئذ و إن لم ينته عن المنكر و لم يجوز تأثيره و أيضا فالنهى عن المنكر لا يتقيد بالقيام بل بحسب مراتبه المعلومه على التدريج و إذا لم يكن القيام من مراتبه لا يجب فعله و أما إلحاق الفقاع بالخمر فإنه و إن لم يرد عليه نص بخصوصه لكن ورد أنه بمنزله الخمر فإنه خمر مجهول و أنه خمر استصغره الناس فجاز إلحاقه به فى هذا الحكم.

و قال المحقق الأردبيلى رحمه الله هل يحرم الطعام الذى كان عليها أو الجلوس حرام أكل أم لا أو الأكل جلس أم لا صريح الصحيحه الثانيه أن الجلوس حرام و يمكن فهم تحريم الأكل أيضا و يؤيده التصريح فى الثالثه و أما تحريم أصل الطعام فلا يعلم فيكون كالأكل فى آنيه الذهب و الفضه يكون الأكل حراما لا المأكول أيضا فتأمل و لكن ما دام فى تلك المائده و يحتمل بعيدا مطلقا.

۱- ۱. راجع الكافى ۶ ر ۲۶۸ المحاسن ۵۸۴- ۵۸۵.

ثم قـال رحمه الله و هـل تحرم الجلوس أو الأكل علی تلک المائـده مطلقا أو حال الشـرب فقط أو فی ذلک الموضع و المجلس الـذی وقع فیه ذلـک الأوسـط المتیقن و الأـول أحوط و لاـ یبعـد قوه الأـخیر انتهی و قـد مر فی فقه الرضا علیه السـلام النهی عن الأکل من مائده یشرب علیها بعده الخمر و لم أر مصرحا به و إن کان اجتنابه أحوط

و رَوَی الْکُلَیْنِیُّ رَحِمَهُ اللَّهُ فِی الْمُـوَثَّقِ عَنْ عَمَّارٍ السَّابَـاطِیِّ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَـالَ: سُـئِلَ عَنِ الْمَائِـدَهِ إِذَا شُـرِبَ عَلَیْهَا الْخَمْرُ أَوِ الْمُسْـکِرُ قَالَ حَرُمَتِ الْمَائِدَهُ وَ سُئِلَ فَإِنْ قَامَ رَجُلٌ عَلَی مَائِدَهٍ مَنْصُوبَهٍ یُؤْکَلُ مِمَّا عَلَیْهَا وَ مَعَ الرَّجُلِ مُسْکِرٌ وَ لَمْ یَسْقِ أَحَداً مِمَّنْ عَلَیْهَا بَعْدُ قَالَ لَا تَحْرُمُ حَتَّی یَشْرَبَ عَلَیْهَا وَ إِنْ وُضِعَ بَعْدَ مَا یُشْرَبُ فَالُوذَجٌ فَکُلْ فَإِنَّهَا مَائِدَهٌ أُخْرَی یَعْنِی الْفَالُوذَجَ (۱).

و أقول یستنبط منها أحکام لا تخفی علی المتدبر و إن کان فی السند شی ء.

**[ترجمه]مشـهور میان فقهاء امامیه این است که خوراک بر سر سفره ای که بر سر آن نوشابه مست کننده یا فقاع نوشند حرام است، در المسالـک گفته: دلیـل حرمتش سـخن امـام صادق علیه السّـلام است در روایت هارون بن جهیم که پیغمبر صـلی اللّه علیه و آله فرمود: ملعون است کسـی که نشیند بر سر سفره ای که می بر آن نوشند، و در روایت دیگر ملعون است کسی که به دلخواه بر سـر چنین سفره ای نشیند، و جرّاح مداینی از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت کرده که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: هر کس ایمان دارد به خدا و روز جزا نخورد بر سـر سـفره ای که می بر آن نوشند، روایت نخست دلالت دارد بر حرمت نشسـتن بر آن خواه بخورد یا نه، و روایت اخیر دلالت دارد بر حرمت خوردن از آن، نشسـته باشد بر آن یا نه، و نخست مورد اعتمـاد است چون الصـحیحه است و علامه آن را اجتماع بر فساد و لهو شـمرده، ابن ادریس گفته: جائز نیست خوردن از خوراکی که خـدا بـدان یا بر آن نافرمانی شود، و بر مدرک آن مطّلع نشدیم و قیاس هم باطل است و راه حکم مختلف و دلیل آوردند که برخاسـتن از این خوراک مسـتلزم نهی از مسـکر است چون روگردانی از کننده آن است و خوار شمردن او و برای همیـن است که واجب است و ترکش بـا مانـدن بر آن حرام است، و این دلیـل مـورد اعـتراض است زیرا نهی از منکر شـرائطی دارد تـا واجب باشـد که یکی احتمـال اثر بخشـی در ترک منکر است، و مـدلول روایات حرمت نشسـتن و خوردن در صورت مفروضـه است و اگر چه نهی از منکر هم نباشـد و احتمـال اثر بخشـی هم نرود، و نیز نهی از منکر منحصـر به برخاسـتن از سـر سفره نیست بلکه مراتب معلومه تدریجی دارد و اگر برخاسـتن از آن ها نباشد واجب نیست و اما الحاق فقاع به می گر چه نص بخصوصـی ندارد ولی روایت دارد که مانند می است و می نشـناخته است و می هست که مردمش کوچک شمارند و رواست که در این حکم به می پیوسته شود.

محقق اردبیلی- ره- گفته: آیـا خود خوراک که بر آن سـفره است حرام است چه بخورد و چه نخورد، یـا خوردن حرام است، بنشیند یا نه؟

صریـح الصـحیحه و روایت دوم حرمت جلوس است و بسا حرمت خوردن هم اسـتفاده شود و مؤیـد آن است که در سوم بدان تصریح شده، و اما حرمت خود خوراک دانسته نشود پس چون خوردن در ظرف طلا و نقره است که عمل خوردن حرام است نه خورده شده با احتمال حرام شدن مأکول تا زمانی که بر سر این سفره باشد و حرمت آن برای همیشه بعید است. سپس گفته: آیا حرمت نشسـتن یا خوردن بر سر چنین سفره ای مطلق است یا تنها در حال نوشیدن می است یا در وضع خاص چنین مجلس که شرب می در آن واقع شده است، اوسط متقن است و اول صحیح به نظر می رسد و قوّت احتمال اخیر بعید نیست پایان-

و در فقه الرضا گذشت نهی از سفره ای که پس از آن بر آن میخواری شود و ندیدم کسی بدان تصریح کرده باشد و گر چه اجتناب از آن احوط است، و عمّار ساباطی روایت می کند که از امام جعفر صادق علیه السّلام از سفره ای که بر آن مست کننده یا می نوشیده شود، پرسش شد، فرمود: آن سفره حرام است، پرسش شد اگر مردی بر سر سفره ای گسترده که از آنچه دارد می خورند ایستاده و با او مست کننده است و به کسی که بر آن سفره نشسته ننوشاند؟ فرمود خوردن از آن سفره حرام نباشد تا زمانی که بر سر آن میخواری شود، و اگر پس از سفره فالوده آورند از آن بخور زیرا آن سفره دیگری است یعنی فالوده - . الکافی ۹ : ۴۲۹ - ، گویم از این روایت احکامی فهمیده شود که بر شخص اندیشمند نهان نباشد گر چه سندش خدشه ای دارد .

**[ترجمه]

باب ۳ العصیر و أقسامه و أحكامه

روايات

«۱»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الزَّبِيبِ هَلْ يَصْلُحُ أَنْ يُطْبَخَ حَتَّى يَخْرُجَ طَعْمُهُ ثُمَّ يُؤْخَذَ ذَلِكَ الْمَاءُ فَيُطْبَخَ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ يَبْقَى الثُّلُثُ ثُمَّ يُرْفَعَ فَيُشْرَبَ مِنْهُ السَّنَةَ قَالَ لَا بَأْسَ قَالَ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ يُصَلِّي لِلْقِبْلَةِ لَا يُوثَقُ بِهِ أَتَى بِشَرَابٍ فَزَعَمَ أَنَّهُ عَلَى الثُّلُثِ أَ يَحِلُّ شُرْبُهُ قَالَ لَا يُصَدَّقُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مُسْلِماً عَارِفاً(۲).

کتاب المسائل، بإسناده عن علی بن جعفر: مثلهما

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر روایت می کند که از برادرش علیه السّلام که پرسید: آیا شایسته است که کشمش را بپزند تا مزه اش درآید و آنگاه آبش را بکشند و بجوشانند تا دو سوّمش برود و یک سوّمش بماند و آنگاه بردارند و در طول سال از آن بنوشند فرمود: مشکلی ندارد، گفت: و از او پرسیدم درباره مردی که به قبله مسلمانان نماز می خواند و مورد اعتماد نیست و نوشابه ای آرد و پندارد که ثلث شده است نوشیدنش حلال است؟ فرمود: نه، جز اینکه مسلمان عارف به امام باشد - . قرب الاسناد: ۱۵۵ - .

کتاب المسائل: مانند هر دو خبر آمده است .

**[ترجمه]

بيان

قال فی الدروس لا یقبل قول من یستحل شرب العصیر قبل ذهاب ثلثیه فی ذهابهما لروایات و قیل یقبل علی کراهه أقول بل یظهر من بعض الروایات عدم قبول قول العارف أیضا فی شی ء من الأشربه إذا کان یشرب النبیذ

كَمَا رَوَى

ص: ۵۰۱

۱- ۱. الكافی ۹ ر ۴۲۹، التهذيب ۹ ر ۱۱۶.

۲- ۲. قرب الإسناد ۱۵۵.

الْكَلَيْنِيُّ وَ الشَّيْخُ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا شَرِبَ الرَّجُلُ النَّبِيذَ الْمَخْمُورَ فَلَا تَجُوزُ شَهَادَتُهُ فِي شَيْ ءٍ مِنَ الْأَشْرِبَةِ وَ لَوْ كَانَ يَصِفُ مَا تَصِفُونَ (۱).

وَ رَوَيَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ الْمَعْرِفَةِ يَأْتِينِي بِالْبُخْتُجِ وَ يَقُولُ قَدْ طُبِخَ عَلَى الثُّلُثِ وَ أَنَا أَعْلَمُ أَنَّهُ يَشْرَبُهُ عَلَى النِّصْفِ أَ فَأَشْرَبُهُ بِقَوْلِهِ وَ هُوَ يَشْرَبُهُ عَلَى النِّصْفِ فَقَالَ لَا تَشْرَبْهُ قُلْتُ فَرَجُلٌ مِنْ غَيْرِ أَهْلِ الْمَعْرِفَةِ مِمَّنْ لَا نَعْرِفُهُ يَشْرَبُهُ عَلَى الثُّلُثِ وَ لَا يَسْتَحِلُّهُ عَلَى النِّصْفِ يُخْبِرُنَا أَنَّ عِنْدَهُ بُخْتُجاً عَلَى الثُّلُثِ قَدْ ذَهَبَ ثُلُثَاهُ وَ بَقِيَ ثُلُثُهُ أَشْرَبُ مِنْهُ قَالَ نَعَمْ.

لكن العلامه رحمه الله و صاحب الجامع و غيرهما بنيا الكراهه أو الحرمه على إخبار من يستحله لا من يشربه.

**[ترجمه]در الدروس گفته: قول کسی که نوشیدن آب انگور را پیش از رفتن دو سومش حلال داند پذیرفته نیست در باره ثلث شدن آن و رفتن دو ثلثش و به قولی با کراهت پذیرفته است.

گویم: بلکه از برخی روایات عدم پذیرش قول عارف به امامت نیز در باره هیچ نوشابه ای در صورتی که خودش نبیذ نوشد، بر آید.

چنانچه کلینی و شیخ از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که چون مردی نبیذ خمر شده نوشد گواهیش درباره هیچ نوشابه پذیرفته نیست گر چه هم عقیده شما باشد - . التهذیب ۹: ۱۲۲، الکافی ۶ : ۴۲۱ - ، و هر دو به سند خود روایت می کنند از معاویه بن عمّار پرسیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام از مردی امام شناس که برایم شیره آورد و بگوید تا ثلث پخته شده و می دانم که او نیمه شده اش را می نوشد آیا من به گفته او آن را بنوشم با اینکه خودش نیمه جوش را می نوشد، فرمود: آن را ننوش، گفتم: مردی است امام شناس نیست ولی شیره ثلث شده را می نوشد و نیمه جوش را حلال نمی داند و به ما گزارش می دهد شیره ای که دارد ثلث شده است و دو ثلثش رفته از آن نوشیده شود؟ فرمود: آری، ولی علامه- ره- و مؤلف جامع و جز آن ها نهی را تفسیر به کراهت کردند و اخبار تحریم را حمل کردند بر کسی که نبیذ را حلال داند نه آن که آن را می نوشد و حرامش داند.

**[ترجمه]

«۲»

الْعِلَلُ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ آدَمَ علیه السلام لَمَّا هَبَطَ مِنَ الْجَنَّةِ اشْتَهَى مِنْ ثِمَارِهَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَيْهِ قَضِيبَيْنِ مِنْ عِنَبٍ فَغَرَسَهُمَا فَلَمَّا أَوْرَقَا وَ أَثْمَرَا وَ بَلَغَا جَاءَ إِبْلِيسُ فَحَاطَ عَلَيْهِمَا حَائِطاً فَقَالَ لَهُ آدَمُ مَا لَكَ يَا مَلْعُونُ فَقَالَ لَهُ إِبْلِيسُ إِنَّهُمَا لِي فَقَالَ كَذَبْتَ فَرَضِيَا بَيْنَهُمَا بِرُوحِ الْقُدُسِ فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَيْهِ قَصَّ آدَمُ علیه السلام قِصَّتَهُ فَأَخَذَ رُوحُ الْقُدُسِ شَيْئاً مِنْ نَارٍ فَرَمَى بِهَا عَلَيْهِمَا فَالْتَهَبَتْ فِي أَغْصَانِهِمَا حَتَّى ظَنَّ آدَمُ أَنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنْهُمَا شَيْ ءٌ إِلَّا احْتَرَقَ وَ ظَنَّ إِبْلِيسُ مِثْلَ ذَلِكَ قَالَ فَدَخَلَتِ النَّارُ حَيْثُ دَخَلَتْ وَ قَدْ ذَهَبَ مِنْهُمَا ثُلُثَاهُمَا وَ بَقِيَ الثُّلُثُ فَقَالَ الرُّوحُ أَمَّا مَا ذَهَبَ مِنْهُمَا فَحَظُّ إِبْلِيسَ عَلَيْهِ اللَّعْنَةُ وَ مَا بَقِيَ فَلَكَ يَا آدَمُ (۲).

**[ترجمه]العلل: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که: چون آدم از بهشت بیرون شد خواهان میوه های آن گردید، و خدا تبارک و تعالی دو شاخه از درخت انگور برایش فرو فرستاد و چون برگ درآوردند و بار دادند و رسیده شدند ابلیس آمد و دیواری گرد آن ها کشید، آدم فرمود: تو اینجا چکار داری ای ملعون؟، ابلیس گفت: راستش این ها مال من هستند، فرمود: دروغ می گوئی و راضی شدند روح القدس میان آن ها قضاوت کند و چون نزد او آمدند آدم علیه السّلام داستان خود را گفت: و روح القدس آتشی گرفت و به سوی آن دو تاک پرت کرد و در شاخه های آن ها در گرفت بطوری که آدم پنداشت همه آن ها سوخته اند و ابلیس هم چنین پنداشت، فرمود: آتش را تا آنجا که رفت که تنها یک سومش بر جا ماند و دو سوّمش رفت و روح گفت: آنچه اش رفت بهره ابلیس باشد و آنچه اش ماند از آن تو ای آدم - . علل الشرایع ۲ : ۱۶۲، الکافی ۶ : ۳۹۳ - .

**[ترجمه]

بیان

کون الثلثین حظ إبلیس لأن عصیر العنب بعد الغلیان یحرم ما لم یذهب ثلثاه فالثلثان حظه و أیضا قبل ذهاب الثلثین إن بقی یصیر خمرا مسکرا فهو حظه و هما یرجعان إلی أمر واحد لأن الظاهر أن العله فی وجوب ذهاب

۱- ۱. التهذیب ۹ ر ۱۲۲، الکافی ۶ ر ۴۲۱ و هکذا الحدیث الآتی.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۱۶۲، و تراه فی الکافی ۶ ر ۳۹۳.

الثلثين هو هذا الذی ذکرنا.

**[ترجمه]دو سوّم بهره ابلیس است برای این که آب انگور که جوش آید حرام شود تا دو سومش نرود پس دو سوّم بهره او است و نیز اگر دو سوّمش نرود و به جا ماند می مست کننده شود و بهره ابلیس گردد و این دو توجیه به یکی برگردند زیرا ظاهر این است که علت رفتن دو سوّم همان است که ما گفتیم.

**[ترجمه]

«۳»

الْعِلَلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الْمُنْعِمِ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ: لَمَّا خَرَجَ نُوحٌ علیه السلام مِنَ السَّفِينَةِ غَرَسَ قُضْبَاناً كَانَتْ مَعَهُ فِي السَّفِينَةِ مِنَ النَّخِيلِ وَ الْأَعْنَابِ وَ سَائِرِ الثِّمَارِ فَأَطْعَمَتْ مِنْ سَاعَتِهَا وَ كَانَتْ مَعَهُ حَبَلَةُ الْعِنَبِ وَ كَانَتْ آخِرَ شَيْ ءٍ أَخْرَجَ حَبَلَةُ الْعِنَبِ فَلَمْ يَجِدْهَا نُوحٌ وَ كَانَ إِبْلِيسُ قَدْ أَخَذَهَا فَخَبَأَهَا فَنَهَضَ نُوحٌ علیه السلام لِيَدْخُلَ السَّفِينَةَ فَيَلْتَمِسَهَا فَقَالَ لَهُ الْمَلَكُ الَّذِي مَعَهُ اجْلِسْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ سَتُؤْتَى بِهَا فَجَلَسَ نُوحٌ علیه السلام فَقَالَ لَهُ الْمَلَكُ إِنَّ لَكَ فِيهَا شَرِيكاً فِي عَصِيرِهَا فَأَحْسِنْ مُشَارَكَتَهُ قَالَ نَعَمْ لَهُ السُّبُعُ وَ لِي سِتَّةُ أَسْبَاعٍ قَالَ لَهُ الْمَلَكُ أَحْسِنْ فَأَنْتَ مُحْسِنٌ قَالَ نُوحٌ علیه السلام لَهُ السُّدُسُ وَ لِي خَمْسَةُ أَسْدَاسٍ قَالَ لَهُ الْمَلَكُ أَحْسِنْ فَأَنْتَ مُحْسِنٌ قَالَ نُوحٌ علیه السلام لَهُ الْخُمُسُ وَ لِي أَرْبَعَةُ أَخْمَاسٍ قَالَ لَهُ الْمَلَكُ أَحْسِنْ فَأَنْتَ مُحْسِنٌ قَالَ لَهُ نُوحٌ لَهُ الرُّبُعُ وَ لِي ثَلَاثَةُ أَرْبَاعٍ قَالَ لَهُ الْمَلَكُ أَحْسِنْ فَأَنْتَ مُحْسِنٌ قَالَ فَلَهُ النِّصْفُ وَ لِيَ النِّصْفُ وَ لِيَ التَّصَرُّفُ قَالَ لَهُ الْمَلَكُ أَحْسِنْ فَأَنْتَ مُحْسِنٌ قَالَ علیه السلام لِيَ الثُّلُثُ وَ لَهُ الثُّلُثَانِ فَرَضِيَ فَمَا كَانَ فَوْقَ الثُّلُثِ مِنْ طَبْخِهَا فَلِإِبْلِيسَ وَ هُوَ حَظُّهُ وَ مَا كَانَ مِنَ الثُّلُثِ فَمَا دُونَهُ فَهُوَ لِنُوحٍ علیه السلام وَ هُوَ حَظُّهُ وَ ذَلِكَ الْحَلَالُ الطَّيِّبُ لِيُشْرَبَ مِنْهُ (۱).

**[ترجمه]العلل: وهب بن منبّه روایت می کند که: چون نوح از کشتی خارج شد شاخه هایی که در کشتی با او بودند چون نخل خرما و انگور و میوه های دیگر، کاشت و در همان ساعت خوراک آوردند و به همراه نوح یک شاخه مو انگور بود و آن را آخر همه بیرون آورد و گمش کرد و نیافت، ابلیس آن را برگرفته و نهان کرده بود. نوح علیه السلام برخاست تا به کشتی رود و آن را بجوید و فرشته ای که با او بود به وی گفت: ای پیغمبر خدا بنشین آن را برایت بیاورند، نوح علیه السّلام نشست و فرشته به او گفت: همانا تو در آن شریکی داری با او خوب شراکت کن. گفت: بسیار خوب یک هفتم از او و شش هفتم از من فرشته گفت احسان کن که تو محسنی، نوح گفت: یک ششم از او و پنج ششم از من فرشته گفت: احسان کن که تو محسنی، نوح گفت: یک پنجم از او و چهار پنجم از من، فرشته گفت: احسان کن که تو محسنی، نوح گفت: یک چهارم از او و سه چهارم از من فرشته گفت: احسان کن که تو محسنی نوح گفت: یک چهارم از او و سه چهارم از من، فرشته گفت: احسان کن که تو محسنی گفت یک دوم از او و یک دوم از من و در تصرف من باشد فرشته گفت: احسان کن که تو محسنی فرمود دو سوم از او و یک سوم از من و راضی شد پس آنچه بیش از یک سوم است در پخت انگور از ابلیس است و بهره او است و یک سوم و کمتر از آن نوح علیه السلام است و بهره او است و آن است حلال طیب که از آن بنوشند - . علل الشرایع ۲ : ۱۶۳ - .

**[ترجمه]

بیان

القضيب الغصن و فی النهايه فيه لا- تقولوا للعنب الكرم و لكن قولوا العنب و الحبله الحبله بفتح الحاء و الباء و ربما سكنت الأصل أو القضيب من شجر الأعناب.

**[ترجمه]قضیب شاخه است در نهایه گفته به انگور کرم نگویید بلکه بگویید انگور. و حبله بیخ یا شاخه انگور است.

**[ترجمه]

«۴»

الْعِلَلُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زِيَادٍ الْهَمَدَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ كَانَ أَبِي عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ نُوحاً حِينَ أُمِرَ بِالْغَرْسِ كَانَ إِبْلِيسُ إِلَى جَانِبِهِ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَغْرِسَ الْعِنَبَ قَالَ هَذِهِ الشَّجَرَهُ لِي فَقَالَ لَهُ نُوحٌ كَذَبْتَ فَقَالَ إِبْلِيسُ فَمَا لِي مِنْهَا فَقَالَ نُوحٌ عليه السلام لَكَ الثُّلُثَانِ فَمِنْ هُنَاكَ طَابَ الطِّلَاءُ عَلَى الثُّلُثِ (۲).

ص: ۵۰۳

۱- ۱. علل الشرائع ۲ ر ۱۶۳.

۲- ۲. علل الشرائع ۲ ر ۱۶۳.

**[ترجمه]العلل: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که پدرم می فرمود: چون نوح علیه السلام فرمان یافت به کاشتن درخت ابلیس در کنارش بود و چون خواست انگور بکارد به او گفت: این درخت از من است و نوح به او فرمود دروغ می گوئی، ابلیس گفت: باشد چه اندازه اش برای من؟ نوح فرمود: دو سوم از آن برای تو، اینجا است که شیره بر یک سوّم پاکیزه است - . علل الشرایع ۲ : ۱۶۳ - .

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه فی حدیث علی علیه السلام أنه کان یرزقهم الطلاء الطلاء بالکسر و المد الشراب المطبوخ من عصیر العنب و هو الرب و أصله القطران الخاثر الذی تطلی به الإبل و منه

الْحَدِیثُ: إِنَّ أَوَّلَ مَا یُکْفَأُ الْإِسْلَامُ کَمَا یُکْفَأُ الْإِنَاءُ فِی شَرَابٍ یُقَالُ لَهُ الطِّلَاءُ.

هَذَا نَحْوُ الْحَدِیثِ الْآخَرِ: سَیَشْرَبُ أُنَاسٌ مِنْ أُمَّتِی الْخَمْرَ یُسَمُّونَهَا بِغَیْرِ اسْمِهَا.

یرید أنهم یشربون النبیذ المسکر المطبوخ و یسمونها طلاء تحرجا عن أن یسموه خمرا فأما الذی فی حدیث علی علیه السلام فلیس من الخمر فی شی ء و إنما هو الرب الحلال.

**[ترجمه]در النهایه است که در حدیث علی علیه السّلام است که: طلاء به آن ها می خوراند و آن با کسر و مدّ شربتی است که از آب انگور می سازند و آن ربّ است و معنای اصلیش روغن قطران مانده است که با آن شتر را چرب کنند، و در حدیث آمده نخستین چیزی که اسلام آن را وارونه کرد و ریخت چنانچه ظرف شراب را وارونه کنند طلاء بود.

در حدیث دیگر است که: به زودی مردمی از امتم شراب نوشند و نام دیگری بر آن نهند، مقصود این است که نبیذ مست کننده پخته نوشند و آن را طلا نامند برای کناره گیری از نام شراب، و اما آنچه در حدیث علی علیه السّلام است شراب نیست و همانا ربّ حلال است.

**[ترجمه]

«۵»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ علیه السلام: اعْلَمْ أَنَّ أَصْلَ الْخَمْرِ مِنَ الْکَرْمِ إِذَا أَصَابَتْهُ النَّارُ أَوْ غَلَی مِنْ غَیْرِ أَنْ تُصِیبَهُ النَّارُ فَهُوَ خَمْرٌ فَلَا یَحِلُّ شُرْبُهُ إِلَّا أَنْ یَذْهَبَ ثُلُثَاهُ عَلَی النَّارِ وَ یَبْقَی ثُلُثُهُ فَإِنْ نَشَّ مِنْ غَیْرِ أَنْ تُصِیبَهُ النَّارُ فَدَعْهُ حَتَّی یَصِیرَ خَلًّا مِنْ ذَاتِهِ مِنْ غَیْرِ أَنْ یُلْقَی فِیهِ شَیْ ءٌ فَإِنْ تَغَیَّرَ بَعْدَ ذَلِکَ وَ صَارَ خَمْراً فَلَا بَأْسَ أَنْ تَطْرَحَ فِیهِ مِلْحاً أَوْ غَیْرَهُ حَتَّی یَتَحَوَّلَ خَلًّا(۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام رضا علیه السلام فرمود: بدان که اصل می از تاک است که با آتش به جوش آید یا از به خودی

خود بی آتش بجوشـد، و آن خمر است و نوشـیدنش حلال نیست جز که بـا آتش دو سوم آن برود و یک سوم باقی بمانـد و اگر از خود به جوش آیـد بی آتش آن را رهـا کن تا خود بخود بی آنکه چیزی در آن ریزنـد، سـرکه شود و چون پس از آن خودش دگرگون شد و خمر شد مشکلی ندارد که نمک یا غیر آن در آن ریزند تا سرکه شود - . فقه الرضا: ۳۸ - .

**[ترجمه]

«۶»

السَّرَائِرُ، نَقْلًا مِنْ كِتَابِ الْمَسَائِلِ مِنْ مَسَائِلِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ وَ مُوسَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ عِنْدَنَا طَبِيخٌ يُجْعَلُ فِيهِ الْحِصْرِمُ وَ رُبَّمَا جُعِلَ فِيهِ الْعَصِيرُ مِنَ الْعِنَبِ وَ إِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ يُطْبَخُ بِهِ وَ قَدْ رُوِيَ عَنْهُمْ فِي الْعَصِيرِ أَنَّهُ إِذَا جُعِلَ عَلَى النَّارِ لَمْ يُشْرَبْ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ يَبْقَى ثُلُثُهُ وَ أَنَّ الَّذِي يُجْعَلُ فِي الْقِدْرِ مِنَ الْعَصِيرِ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ وَ قَدِ اجْتَنَبُوا أَكْلَهُ إِلَى أَنْ يَسْتَأْذِنَ مَوْلَانَا فِي ذَلِكَ فَكَتَبَ بِخَطِّهِ لَا بَأْسَ بِذَلِكَ (۲).

الْجَامِعُ، لِيَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى إِلَى عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَادِي علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ عِنْدَنَا طَبِيخٌ وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

**[ترجمه]السـرائر: محمّـد بن عیسـی می گوید: به ابو الحسن علیه السّـلام نوشـتم قربانت ما یک پخته داریم که گاهی در آن غوره و گاهی آب انگور، ریخته می شود و آن گوشت است که می پزنـد و در باره آب انگور روایت داریم که چون بر آتش نهنـدش نوشـیده نشود تا دو سومش برود و یک ثلثش باقی بمانـد و آب انگوری هم که در دیک ریزنـد چنین باشـد و از همه آن دوری کنند مگر آن که مولایم در این باره اجازه دهند، و آن حضـرت با خط خود نوشت مشـکلی ندارد. - . السرائر: ۴۷۵ -

الجامع یحیی بن سـعید آمـده است که محمّـد بن علی بن عیسـی به امام هادی علیه السّـلام همین مسأله را نوشت وماننـدش را ذکر کرده است. .

**[ترجمه]

تبیین

یدل الروایه علی أنه إذا صب العصیر فی الماء و غلا الجمیع لا یحرم

ص: ۵۰۴

۱- ۱. كتاب التكليف لابن أبي العزاقر المعروف بفقه الرضا ۳۸.

۲- ۲. السرائر ۴۷۵.

و لا يشترط فی حله ذهاب الثلثین و لم أر قائلا به من الأصحاب لکن قال صاحب الجامع لا بأس أن یجمع بین عشره أرطال عصیرا و بین عشرین رطلا ماء ثم یغلی حتی تبقی عشره فیحل ثم ذکر هذه الروایه و لم یتعرض لتأویلها و یدل علی ما ذکره أولا ما رواه

الْکُلَیْنِیُّ وَ الشَّیْخُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ [بْنِ] الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: فِی رَجُلٍ أَخَذَ عَشَرَهَ أَرْطَالٍ مِنْ عَصِیرِ الْعِنَبِ فَصَبَّ عَلَیْهِ عِشْرِینَ رِطْلًا مَاءً ثُمَّ طَبَخَهَا حَتَّی ذَهَبَ مِنْهُ عِشْرُونَ رِطْلًا وَ بَقِیَ عَشَرَهُ أَرْطَالٍ أَ یَصْلُحُ شُرْبُ تِلْکَ الْعَشَرَهِ أَمْ لَا فَقَالَ مَا طُبِخَ عَلَی ثُلُثِهِ فَهُوَ حَلَالٌ (۱).

فیمکن حمل الخبر علی ما إذا کان العصیر المصبوب فیه قلیلا یضمحل فیه فلا یسمی عصیرا حینئذ بخلاف ما فرض فی الخبر الآخر و إن کان الأحوط العمل به مطلقا و قد ناقش بعض المحققین من المعاصرین فی تحقق الحلیه فی الصوره المفروضه بذهاب الثلثین و فی دلاله الروایه المذکوره علی ذلک أیضا حیث قال اکتفی علیه السلام فی الجواب عن السؤال المذکور بذکر ما هو القاعده الکلیه

فی هذا الباب و سلوک هذا الطریق من الجواب غالبا إنما هو لأحد الأمرین إما لظهور اندراج الصوره المسئول عنها فی موضع تلک القاعده کما إذا سئل عن حال المشکوک فی نجاسته فأجیب بأن کل شی ء طاهر ما لم تعلم نجاسته و إما لظهور عدم اندراجها فیه کما إذا سئل عن حال الماء القلیل الملاقی للنجاسه فأجیب بأن الماء إذا بلغ کرا لم یحمل خبثا و هذا الجواب یحتمل أن یکون من قبیل الثانی معللا بظهور أن الذاهب من الماء فیها للطافته أکثر من الذاهب من العصیر مع أن مفاد القاعده الکلیه علی طبق الروایات الأخر أن المعیار ذهاب ثلثی العصیر کروایه عَبْد اللَّهِ بْنُ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ الْعَصِیرَ إِذَا طُبِخَ حَتَّی یَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ یَبْقَی ثُلُثُهُ فَهُوَ حَلَالٌ (۲).

فإن الظاهر کون الموصول فی قوله علیه السلام هنا ما طبخ علی ثلثه عباره عنه لا عن کل شی ء أو کل مائع انتهی.

۱- ۱. التهذیب ۹ ر ۱۲۱. الکافی ۶ ر ۴۲۱.

۲- ۲. الکافی: ۶ ر ۴۲۰.

و أقول كلامه دقيق متين لكنه خلاف ظاهر الخبر و أيضا بما جمعنا بين الخبرين ظهر أن ذهاب الثلثين إنما يجب فيما صدق على المجموع أنه عصير و حينئذ يكفى ذهاب ثلثيه و أما أن المعتبر ذهاب الثلثين بحسب الحجم أو بحسب الوزن فهو أمر آخر سنتكلم عليه إن شاء الله و الشهيد رحمه الله أورد فی الدروس روايه عقبه ثم قال و ليست بصريحه فی المطلوب من السؤال لكنها ظاهره فيه.

**[ترجمه]روایت دلالت دارد که چون آب انگور را در آب ریزند و همه آن جوش آید حرام نباشد و نیاز به رفتن ثلث آن نیست، و ندیدم قائلی کسی از فقهاء امامیه به آن اشاره کرده باشد، ولی صاحب الجامع گفته مشکلی ندارد که ده رطل آب انگور با بیست رطل آب خالص بیامیزند و بجوشانند تا همان ده رطل باقی بماند و حلال باشد و همین روایت را آورده و تاویلی از آن نکرده است. و روایت کلینی و شیخ بر سخن وی دلالت دارد، عقبه بن خالد از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: مردی که ده رطل آب انگور گیرد و بیست رطل آب و آن را بپزد تا بیست رطلش برود و ده رطلش باقی بماند، جایز است که این ده رطل را نوشد یا نه؟ فرمود: هر چه تا یک سوم پخته شود حلال است - . التهذیب ۹: ۱۲۱، الکافی ۶ : ۴۲۱ - .

و می توان خبر آخری را تفسیر کرد بر آنجا که آب انگور کم باشد و مستهلك شود برخلاف مورد خبر دیگر و اگر چه احتیاط به طور مطلق عمل به آن است. و یکی از محققان هم عصر او به حلالیت در صورت مفروضه در خبر اعتراض کرده که رفتن دوسوم محقق نیست، و در دلالت روایت هم اعتراض کرده آنجا که گفته: در پاسخ از پرسش اکتفاء شده به ذکر قاعده کلی باب که رفتن دو سوم است و این روش جواب به سبب یکی از دو وجه زیر است.

۱. مندرج بودن مورد سؤال در قاعده کلیه روشن باشد چنانچه از حال مشکوك النجاسه پرسند و جواب دهند، هر چیزی پاک هست مگر اینکه بدانی نجس است.

۲. مندرج نبودن مورد در جواب روشن باشد چنانچه پرسش شود از آب قلیل که ملاقات با نجاست کرده و جواب دهند، آب چون کر باشد نجس نشود، و جوابی که در این خبر است ممکن است از قبیل دومی باشد.

چون روشن است که مقدار آبی که بجوشیدن از مجموع کم شده بیش از مقدار آب انگور است که از آن کم شده زیرا آب لطیف تر است و بیشتر بخار می شود با اینکه قاعده کلی حلال شدن آب انگور جوشانده طبق روایات دیگر کم شدن دو سوّم خود آب انگور است - . الکافی ۶ : ۴۲۰ - . چون روایت عبد اللّه بن سنان از امام جعفر صادق علیه السّلام که: آب انگور چون دو سوّم آن برود و یک سوم آن بماند حلال است چون معلوم است که مقصود رفتن دو ثلث خود آب انگور است نه دو ثلث از هر چیز یا هر مایع پایان .

گویم: سخنش دقیق است و متین ولی خلاف ظاهر روایت است و نیز با جمع میان دو خبر روشن شد که رفتن دو سوم همانا صادق است در صورتی که مجموع آب انگور باشد و دو سوّمش رفته باشد، ولی آیا معتبر در رفتن دو سوم حجم است یا وزن، و این مطلب دیگری ست که در آن سخن گوئیم ان شاء اللّه، در الدروس روایت عقبه را آورده و گفته صریح در مطلوب نیست ولی ظاهر در آن است.

**[ترجمه]

«۷»

کِتَابُ الصِّفِّینِ، لِنَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ قَالَ: کَتَبَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِلَی الْأَسْوَدِ بْنِ قُطْنَهَ وَ اطْبُخْ لِلْمُسْلِمِینَ قِبَلَکَ مِنَ الطِّلَاءِ مَا یَذْهَبُ ثُلُثَاهُ وَ یَبْقَی ثُلُثُهُ.

**[ترجمه]کتاب الصفین: نصر بن مزاحم روایت می کند که: امیر المؤمنین علیه السّلام به اسود بن قطنه نوشت، و پخت کن برای مسلمانانی که نزد تواند شیره ای که دو سوّمش برود.

**[ترجمه]

«۸»

کِتَابُ زَیْدٍ النَّرْسِیِّ، قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الزَّبِیبِ یُدَقُّ وَ یُلْقَی فِی الْقِدْرِ ثُمَّ یُصَبُّ عَلَیْهِ الْمَاءُ وَ یُوقَدُ تَحْتَهُ فَقَالَ لَا تَأْکُلْهُ حَتَّی یَذْهَبَ الثُّلُثَانِ وَ یَبْقَی الثُّلُثُ فَإِنَّ النَّارَ قَدْ أَصَابَتْهُ قُلْتُ فَالزَّبِیبُ کَمَا هُوَ یُلْقَی فِی الْقِدْرِ وَ یُصَبُّ عَلَیْهِ ثُمَّ یُطْبَخُ وَ یُصَفَّی عَنْهُ الْمَاءُ فَقَالَ کَذَلِکَ هُوَ سَوَاءً إِذَا أُدِّتِ الْحَلَاوَهُ إِلَی الْمَاءِ وَ صَارَ حُلْواً بِمَنْزِلَهِ الْعَصِیرِ ثُمَّ نَشَّ مِنْ غَیْرِ أَنْ تُصِیبَهُ النَّارُ فَقَدْ حَرُمَ وَ کَذَلِکَ إِذَا أَصَابَتْهُ النَّارُ فَأَغْلَاهُ فَقَدْ فَسَدَ.

**[ترجمه]کتاب زید نرسی: از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسش شد درباره کشمشی که کوبیده شود و در دیگ ریخته شود و آب بر آن ریزند و زیرش آتش افروزند، فرمود: از آن نخور تا دو سوم آن برود و یک سوم بماند چون جوش آمده، گفتم خود کشمش را در دیگ اندازند و آب بر آن ریزند و پزند و آبش را بگیرند: فرمود: آن نیز چنین است و برابر است چون شیرینی به آب رسیده و آبی شیرین چون آب انگور شده و جوش آمده بی آتش و حرام است و چنین است چون با آتش جوش آید تباه شود.

**[ترجمه]

«۹»

الْخَرَائِجُ، عَنْ صَفْوَانَ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأَتَاهُ غُلَامٌ فَقَالَ أُمِّی مَاتَتْ فَقَالَ علیه السلام لَمْ تَمُتْ قَالَ تَرَکْتُهَا مُسَجًّی عَلَیْهَا فَقَامَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ دَخَلَ عَلَیْهَا فَإِذَا هِیَ قَاعِدَهٌ فَقَالَ لِابْنِهَا ادْخُلْ عَلَی أُمِّکَ فَشَهِّهَا مِنَ الطَّعَامِ مَا شَاءَتْ فَأَطْعِمْهَا فَقَالَ الْغُلَامُ یَا أُمَّاهْ مَا تَشْتَهِینَ قَالَتْ أَشْتَهِی زَبِیباً مَطْبُوخاً فَقَالَ لَهُ ائْتِهَا بِغَضَارَهٍ مَمْلُوءَهٍ زَبِیباً فَأَتَاهَا بِهَا فَأَکَلَتْ مِنْهَا حَاجَتَهَا(۱).

**[ترجمه]الخرائج: صفوان روایت می کند که نزد امام جعفر صادق علیه السّلام بودم که غلامی نزد آن حضرت آمد و گفت: راستی مادرم مرده فرمود: نمرده، گفت من او را تن پیچیده وانهادم، امام علیه السّلام برخاست و بر سر آن مادر رفت و ناگهان

نشسته بود، به غلام فرمود: نزد مادرت برو و هر خوراکی خواهد به او بده، غلام گفت: ای مادر چه می خواهی گفت: کشمش پخته به او فرمود: ظرفی پر و شیرین از کشمش برایش بیاور و آورد و از آن به اندازه نیاز خورد. - . تمام الحدیث ۴۷ : ۹۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَیْدٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: کَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یُعْجِبُهُ الزبیبیه [الزَّبِیبَهُ(۲)].

**[ترجمه]المحاسن: ابو بصیر روایت می کند که امام جعفر صادق علیه السّلام از غذای کشمش دار خوشش می آمد. - . المحاسن: ۴۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

الْکَافِی، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُوسَی بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الزَّبِیبِ هَلْ یَصْلُحُ أَنْ یُطْبَخَ حَتَّی یَخْرُجَ طَعْمُهُ

ص: ۵۰۶

۱- ۱. تمام الحدیث فی ج ۴۷ ص ۹۹ من البحار الحدیثه.

۲- ۲. المحاسن: ۴۰۱.

ثُمَّ يُؤْخَذَ ذَلِکَ الْمَاءُ فَيُطْبَخَ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ يَبْقَى ثُلُثُهُ ثُمَّ يُرْفَعَ وَ يُشْرَبَ مِنْهُ السَّنَهَ فَقَالَ لَا بَأْسَ (١).

**[ترجمه]الکافی: علی بن جعفر روایت می کند از برادرش موسی علیه السّلام پرسید درباره کشمش که آیا شایسته است پخته شود تا مزه اش درآید، و آنگاه این آب گرفته شود و پخته شود تا دو سومش برود یک سومش باقی بماند سپس بردارند و آن را در طول سال بنوشند فرمود: مشکلی ندارد - . الکافی ۶: ۴۲۱ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ أَوْ عَنْ رَجُلٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُصَدِّقِ بْنِ صَدَقَهَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَى السَّابَاطِيِّ قَالَ: وَصَفَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْمَطْبُوخَ كَيْفَ يُطْبَخُ حَتَّى يَصِيرَ حَلَالًا فَقَالَ علیه السلام لِي تَأْخُذُ رُبُعاً مِنْ زَبِيبٍ وَ تُنَقِّيهِ ثُمَّ تَصُبُّ عَلَيْهِ اثْنَيْ عَشَرَ رِطْلًا مِنْ مَاءٍ ثُمَّ تُنْقِعُهُ لَيْلَهً فَإِذَا كَانَ أَيَّامُ الصَّيْفِ وَ خَشِيتَ أَنْ يَنِشَّ جَعَلْتَهُ فِي تَنُّورٍ مَسْجُونٍ قَلِيلًا حَتَّى لَا يَنِشَّ ثُمَّ تَنْزِعُ الْمَاءَ مِنْهُ كُلَّهُ حَتَّى إِذَا أَصْبَحْتَ صَبَبْتَ عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ بِقَدْرِ مَا يَغْمُرُهُ ثُمَّ تُغْلِيهِ حَتَّى تَذْهَبَ حَلَاوَتُهُ ثُمَّ تَنْزِعُ مَاءَهُ الْآخَرَ فَتَصُبُّهُ عَلَى الْمَاءِ الْأَوَّلِ ثُمَّ تَكِيلُهُ كُلَّهُ فَتَنْظُرُ كَم الْمَاءُ ثُمَّ تَكِيلُ ثُلُثَهُ فَتَطْرَحُهُ فِي الْإِنَاءِ الَّذِي تُرِيدُ أَنْ تَطْبُخَهُ فِيهِ وَ تَصُبُّ بِقَدْرِ مَا يَغْمُرُهُ مَاءً وَ تُقَدِّرُهُ بِعُودٍ وَ تَجْعَلُ قَدْرَهُ قَصَبَهً أَوْ عُوداً فَتَحُدُّهَا عَلَى قَدْرِ مُنْتَهَى الْمَاءِ ثُمَّ تُغْلِي الثُّلُثَ الْآخَرَ حَتَّى يَذْهَبَ الْمَاءُ الْبَاقِي ثُمَّ تُغْلِيهِ بِالنَّارِ فَلَا تَزَالُ تُغْلِيهِ حَتَّى يَذْهَبَ الثُّلُثَانِ وَ يَبْقَى الثُّلُثُ ثُمَّ تَأْخُذُ لِكُلِّ رُبُعٍ رِطْلًا مِنَ الْعَسَلِ فَتُغْلِيهِ حَتَّى تَذْهَبَ رَغْوَهُ الْعَسَلِ وَ تَذْهَبَ غِشَاوَهُ الْعَسَلِ فِي الْمَطْبُوخِ ثُمَّ تَضْرِبُهُ بِعُودٍ ضَرْباً شَدِيداً حَتَّى يَخْتَلِطَ وَ إِنْ شِئْتَ أَنْ تُطَيِّبَهُ بِشَيْ ءٍ مِنْ زَعْفَرَانٍ أَوْ شَيْ ءٍ مِنْ زَنْجَبِيلٍ فَافْعَلْ ثُمَّ اشْرَبْهُ فَإِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ يَطُولَ مَكْثُهُ عِنْدَكَ فَرَوِّقْهُ (٢).

**[ترجمه]الکافی: عمار بن موسی ساباطی روایت می کند که امام جعفر صادق علیه السّلام برایم وصف کرد که پخته را چگونه پزنند تا حلال شود، فرمود: یک ربع کشمش را می گیری و پاکیزه می کنی و دوازده رطل آب بر آن می ریزی و آن را خیس می کنی و اگر تابستان باشد و بترسی که جوش آید آن را کمی در تنور گرم می گذاری به اندازه ای که جوش نیاید وانگاه همه آب آن را می کشی تا بامداد به اندازه ای آب بر آن می ریزی که آن را فرا گیرد، و آن را می جوشانی تا شیرینی آن درآید، و آنگاه آبش را می کشی و روی آب نخست می ریزی و همه را پیمانه می کنی که چه اندازه است وانگاه یک سوم آن را هم پیمانه می کنی و آن را در ظرف پخت می ریزی و به اندازه ای که آب آن را فرو برد آب بر آن می ریزی، و با یک چوبی آن را اندازه می گیری و یا با یک نی تا اندازه نهایت آب و پس از اندازه گیری آن را می جوشانی تا یک سوم آب دومی برود، و آنگاه با آتش آن را می جوشانی تا دو سوّمش برود و یک سوّمش باقی بماند وانگاه برای هر ربع یک رطل عسل می گیری و آن را می جوشانی تا کف عسل برود و پرده ای که عسلی می آورد بر طرف شود وانگاه به شدت آن را بر هم میزنی تا در هم آمیزد، و اگر خواستید با اندکی زعفران یا زنجبیل آن را معطر می کنی، و اگر خواستی زیاد بماند نزد تو آن را خوب تصفیه می کنی. - . الکافی ۶ : ۴۲۴ - ۴۲۵ -

**[ترجمه]

بيان:

حتى يصير حلالا أى لا يتغير بالمكث عندك فيصير مسكرا حراما كما يومئ إليه بعض ألفاظ الخبر تأخذ ربعا أى ربع رطل و فى القاموس نقع الدواء فى الماء أقره فيه فى تنور مسخون فى بعض النسخ مسجور من سجرت التنور أسجره سجرا إذا أحميته و فى بعضها مسخن على بناء المجهول و النش الغليان بقدر ما يغمره أى يستره و تصب بقدر ما يغمره ماء أى تصب الثلث كله فى القدر حتى يغمر ما يغمره من القدر أو المعنى أنه تطرح ثفل الزبيب فى القدر

ص: ۵۰۷

۱- ۱. الكافى: ۶ ر ۴۲۱.

۲- ۲. الكافى: ۶ ر ۴۲۴- ۴۲۵.

أو زبيبا آخر فيه بقدر ما يغمره الماء و الأول و إن كان بعيدا لكنه أوفق بالخبر الآتى و قوله ثم تغلى الثلث الآخر و الأخير كما فى بعض النسخ لعل معناه أنه بعد تقدير كل ثلث بالعود تغليه حتى يذهب الثلث الذى صببت أخيرا فوق القدر ثم تغليه حتى يذهب الثلث الآخر و مثل هذا التشويش ليس ببعيد من حديث عمار كما لا يخفى على المتتبع و بالجمله يظهر من الخبر الآتى مع وحده الراوى أن فيه سقطا.

قوله عليه السلام ثم تضربه بعود أى بعد الخلط بالعصير كما سيأتى قوله أن يطول مكثه عندك أى من غير تغيير و نشيش فروقه أى صفه جيدا لئلا يكون فيه ثفل قال فى القاموس الترويق التصفيه.

**[ترجمه]«تا حلال گردد»، يعنى مدتى مى مانـد به جوش نيايـد و مست كننـده نشود و حرام نگردد چنانچه برخى الفاظ خبر بدان اشارت دارد، ربع يعنى يک چهارم رطل و يک سوّم همه را در ديک ريزد تا هر كجاى ديک برسد يا تفاله كشمش را از ديـک بيرون كشـد يـا كشـمش ديگرى در آن ريزد كـه زير آب رود و گرچـه دور از بـاور است ولى بـا مضـمون خبر بعد سازگارتر است، و آنگاه ثلث ديگر يا اخير را بجوشانـد چنانچه در نسـخه اى آمـده، شايـد مقصود اين است كه پس از انـدازه گيرى هر ثلث با چوب، آن را بجوشانـد تا ثلث آخر كه پس از آن ريخته برود وانگاه بجوشانـد تا ثلث ديگر برود، و اين گونه تشويش در روايت عمار بعيـد نيست چنانچه بر پژوهشـگر پوشيده نباشد و خلاصه از روايت بعدى با اينكه راوى يكى است بر مى آيد كه از اين روايت چيزى افتاده است.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُصَدِّقِ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: سُئِلَ عَنِ الزَّبِيبِ كَيْفَ طَبْخُهُ حَتَّى يُشْرَبَ حَلَالًا فَقَالَ تَأْخُذُ رُبُعاً مِنْ زَبِيبٍ فَتُنَقِّيهِ ثُمَّ تَطْرَحُ عَلَيْهِ اثْنَيْ عَشَرَ رِطْلًا مِنْ مَاءٍ ثُمَّ تُنْقِعُهُ لَيْلَةً فَإِذَا كَانَ مِنَ الْغَدِ نَزَعْتَ سُلَافَتَهُ ثُمَّ تَصُبُّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ بِقَدْرِ مَا يَغْمُرُهُ ثُمَّ تُغْلِيهِ بِالنَّارِ غَلْيَةً ثُمَّ تَنْزِعُ مَاءَهُ فَتَصُبُّهُ عَلَى الْمَاءِ الْأَوَّلِ ثُمَّ تَطْرَحُهُ فِي إِنَاءٍ وَاحِدٍ جَمِيعاً ثُمَّ تُوقِدُ تَحْتَهُ النَّارَ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ يَبْقَى ثُلُثُهُ وَ تَحْتَهُ النَّارُ ثُمَّ تَأْخُذُ رِطْلًا مِنَ الْعَسَلِ فَتُغْلِيهِ بِالنَّارِ غَلْيَةً وَ تَنْزِعُ رَغْوَتَهُ ثُمَّ تَطْرَحُهُ عَلَى الْمَطْبُوخِ ثُمَّ تَضْرِبُهُ حَتَّى يَخْتَلِطَ بِهِ وَ اطْرَحْ فِيهِ إِنْ شِئْتَ زَعْفَرَاناً وَ طَيِّبْهُ إِنْ شِئْتَ بِزَنْجَبِيلٍ قَلِيلٍ قَالَ فَإِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَقْسِمَهُ أَثْلَاثاً لِتَطْبُخَهُ فَكِلْهُ بِشَيْءٍ وَاحِدٍ حَتَّى تَعْلَمَ كَمْ هُوَ ثُمَّ اطْرَحْ عَلَيْهِ الْأَوَّلَ فِي الْإِنَاءِ الَّذِي تُغْلِيهِ فِيهِ ثُمَّ تَجْعَلُ فِيهِ مِقْدَاراً وَ حُدَّهُ حَيْثُ يَبْلُغُ الْمَاءُ ثُمَّ اطْرَحِ الثُّلُثَ الْآخَرَ ثُمَّ حُدَّهُ حَيْثُ يَبْلُغُ الْمَاءُ ثُمَّ تَطْرَحُ الثُّلُثَ الْأَخِيرَ ثُمَّ حُدَّهُ حَيْثُ يَبْلُغُ الْآخَرُ ثُمَّ تُوقِدُ تَحْتَهُ بِنَارٍ لَيِّنَةٍ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ يَبْقَى ثُلُثُهُ (۱).

**[ترجمه]الكـافى: عمار بن موسـى روايت مى كنـد كه از امام جعفر صادق عليه السّلام پرسـيد كشـمش را چگونه بپزنـد كه نوشيدنش حلال باشد ، فرمود: يک ربع كشمش مى گيرى و پاک مى كنى و در دوازده رطل آب يک شب خيس مى كنى و فردا تـه نشـين آن را مى كشـى و آب بر آن مى ريزى تـا آن را فرا گيرد، و روى آتش مى جوشـانى و آبش را مى گيرى و بر آب شب مانده قبلى مى ريزى و همه را در يک ظرف مى ريزى و بر روى آتش مى گذارى تا دو سوّمش برود و يک سوّمش بر روى آتش بـاقى بمانـد و زعفران براى خوشـبوئى اگر خواهى بر آن مى ريزى يا انـدكى زنجبيل، فرمود: براى انـدازه گيرى

پختش آن را سه بخش می کنی و پیمانه می کنی تا بدانی چه اندازه است، یک بخش را در دیگ می ریزی و نشانه می گذاری که آب تا کجا می رسد و آنگه یک سوّم دیگر را بریز و نشانه گذار تا کجا می رسد آنگاه یک سوم آخر را بریز که تا کجا می رسد و آنگاه آتش زیرش را بیفروز آتشی کم سو تا دو سوم آن برود و یک سوم باقی بماند - . الکافی ۶ : ۴۲۵ - .

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُوسَى بْنِ الْحَسَنِ عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

ص: ۵۰۸

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۴۲۵.

الْحُسَيْنِ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَرَاقِرَ تُصِیبُنِی فِی مَعِدَتِی وَ قِلَّهَ اسْتِمْرَائِی الطَّعَامَ فَقَالَ لِی لِمَ لَا تَتَّخِذُ نَبِیذاً نَشْرَبُهُ نَحْنُ وَ هُوَ یُمْرِئُ الطَّعَامَ وَ یَذْهَبُ بِالْقَرَاقِرِ وَ الرِّیَاحِ مِنَ الْبَطْنِ قَالَ وَ قُلْتُ لَهُ صِفْهُ لِی جُعِلْتُ فِدَاکَ فَقَالَ لِی تَأْخُذُ صَاعاً مِنْ زَبِیبٍ فَتُنَقِّیهِ مِنْ حَبِّهِ وَ مَا فِیهِ ثُمَّ تَغْسِلُهُ بِالْمَاءِ غَسْلًا جَیِّداً ثُمَّ تُنْقِعُهُ فِی مِثْلِهِ مِنَ الْمَاءِ أَوْ مَا یَغْمُرُهُ ثُمَّ تَتْرُکُهُ فِی الشِّتَاءِ ثَلَاثَهَ أَیَّامٍ بِلَیَالِیهَا وَ فِی الصَّیْفِ یَوْماً وَ لَیْلَهً فَإِذَا أَتَی عَلَیْهِ ذَلِکَ الْقَدْرُ صَفَّیْتَهُ وَ أَخَذْتَ صَفْوَتَهُ وَ جَعَلْتَهُ فِی إِنَاءٍ وَ أَخَذْتَ مِقْدَارَهُ بِعُودٍ ثُمَّ طَبَخْتَهُ طَبْخاً رَقِیقاً حَتَّی یَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ یَبْقَی ثُلُثُهُ ثُمَّ تَجْعَلُ عَلَیْهِ نِصْفَ رِطْلِ عَسَلٍ وَ تَأْخُذُ مِقْدَارَ الْعَسَلِ ثُمَّ تَطْبُخُهُ حَتَّی تَذْهَبَ تِلْکَ الزِّیَادَهُ ثُمَّ تَأْخُذُ زَنْجَبِیلًا وَ خُولَنْجَاناً وَ دَارْصِینِیّاً وَ زَعْفَرَاناً وَ قَرَنْفُلًا وَ مَصْطَکَی وَ تَدُقُّهُ وَ تَجْعَلُهُ فِی خِرْقَهٍ رَقِیقَهٍ وَ تَطْرَحُهُ وَ تُغْلِیهِ مَعَهُ غَلْیَهً ثُمَّ تُنْزِلُهُ فَإِذَا بَرَدَ صَفَّیْتَهُ وَ أَخَذْتَ مِنْهُ عَلَی غَدَائِکَ وَ عَشَائِکَ قَالَ فَفَعَلْتُ فَذَهَبَ عَنِّی مَا کُنْتُ أَجِدُهُ وَ هُوَ شَرَابٌ طَیِّبٌ لَا یَتَغَیَّرُ إِذَا بَقِیَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۱).

**[ترجمه]الکافی: اسماعیل بن فضل هاشمی روایت می کند که به امام جعفر صادق علیه السّلام از قرقر شکم و ناگواری غذا شکوه کرد، به او فرمود: چرا نبیذی نسازی که ما می نوشیم و غذا را گوارا می کند و قرقر شکم و باد را می برد گوید: به آن حضرت گفتم: قربانت آن را برایم شرح بده فرمود: یک صاع (در حدود ۳ کیلو) کشمش بگیر و خوب پاک و دانه و آشغالش را بگیر و آنگاه خوب آن را با آب بشوی و آنگاه در هم وزنش آب یا آنچه از آب آن را فرا گیرد در زمستان تا سه شبانه روز و در تابستان یک شبانه روز آن را خیس کن. سپس آن را تصفیه کن و صافی اش را در ظرفی بریز و با چوبی اندازه گیری کن و آرام آن را بپز تا دو سوم آن برود و یک سوم آن باقی بماند و آنگاه نیم رطل عسل بر آن بریز و اندازه آن را در دیگ نشانه کن و آن را بجوشان تا اندازه عسل برود و آنگاه زنجبیل و خولنجان و دارچینی و زعفران و قرنفل و مصطکی بگیر و بکوب و از پارچه خارج کن و بر آن بریز و بجوشان و آن را فرود آور و چون سرد شد، تصفیه کن و با چاشت و شامت از آن بخور، گوید چنین کردم و دردی که داشتم خوب شد و آن نوشابه ای است که با ماندن دگرگون نشود -. الکافی ۶ : ۴۲۶ - .

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس المصطکا بالفتح و الضم و یمد فی الفتح فقط علک رومی أبیض نافع للمعده و المقعده و الأمعاء و الکبد و السعال المزمن شربا و أخذت منه علی غدائک أی شربته بعدها و قوله علیه السلام لا یتغیر فیه إیماء إلی أن ذهاب الثلثین لعدم التغیر.

**[ترجمه]در القاموس گفته: مصطکا سقزی رومی سفید است و برای معده و مقعد و روده ها و کبد و سرفه مزمن خوب است، اینکه فرمود: با غذایت بخور، یعنی پس از چاشت و شام که خوردی.

**[ترجمه]

الْكَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ السَّیَّارِیِّ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: شَکَوْتُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بَعْضَ الْوَجَعِ وَ قُلْتُ إِنَّ الطَّبِیبَ وَصَفَ لِی شَرَاباً آخُذُ الزَّبِیبَ وَ أَصُبُّ عَلَیْهِ الْمَاءَ لِلْوَاحِدِ اثْنَیْنِ ثُمَّ أَصُبُّ عَلَیْهِ الْعَسَلَ ثُمَّ أَطْبُخُهُ حَتَّی یَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ یَبْقَی الثُّلُثُ فَقَالَ أَ لَیْسَ حُلْواً قُلْتُ بَلَی قَالَ اشْرَبْهُ وَ لَمْ أُخْبِرْهُ کَمِ الْعَسَلُ (۲).

**[ترجمه]الکافی: اسحاق بن عمّار روایت می کند که به امام جعفر صادق علیه السّلام شکوه کردم از یک دردی و گفتم: پزشک به من نسخه شربتی داد که کشمش را بگیرم و دو برابر آب بر آن بریزم و عسل روی آن بریزم و بپزم تا دو سوم آن برود و یک سوم بماند، فرمود: شیرین نیست؟ گفتم: چرا گفت آن را بنوش و اندازه عسل را به او گزارش نداد. - . همان ۶ : ۴۲۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

طِبُّ الْأَئِمَّهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ حَاتِمٍ التَّمِیمِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی خَالِدٍ

ص: ۵۰۹

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۴۲۶.

۲- ۲. المصدر ۶ ر ۴۲۶.

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیه السلام بَعْضَ الْوَجَعِ وَ قُلْتُ لَهُ إِنَّ الطَّبِيبَ وَصَفَ لِي شَرَاباً وَ ذَكَرَ أَنَّ ذَلِكَ الشَّرَابَ مُوَافِقٌ لِهَذَا الدَّاءِ قَالَ لَهُ الصَّادِقُ علیه السلام وَ مَا وَصَفَ لَكَ الطَّبِيبُ قَالَ قَالَ خُذِ الزَّبِيبَ وَ صُبَّ عَلَيْهِ الْمَاءَ ثُمَّ صُبَّ عَلَيْهِ عَسَلًا ثُمَّ اطْبُخْهُ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ يَبْقَى الثُّلُثُ فَقَالَ أَ لَيْسَ هُوَ حُلْوٌ قُلْتُ بَلَى يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ اشْرَبِ الْحُلْوَ حَيْثُ وَجَدْتَهُ أَوْ حَيْثُ أَصَبْتَهُ وَ لَمْ يَزِدْنِي عَلَى هَذَا(۱).

**[ترجمه]طب الائمه: اسحاق بن عمّار روایت می کند که به امام جعفر صادق علیه السّلام شکوه کردم از یک دردی و گفتم: پزشک به من نسخه شربتی داد که کشمش را بگیرم و دو برابر آب بر آن بریزم و عسل روی آن بریزم و بپزم تا دو سوم آن برود و یک سوم بماند، فرمود: شیرین نیست؟ گفتم: چرا گفت آن را بنوش هرکجا که یافتی، و چیزی بر آن نیفزود - . طب الائمه: ۶۱ - .

**[ترجمه]

تفصیل و تذییل یشتمل علی مقاصد

الأول اتفق فقهاؤنا رضوان الله علیهم علی حرمه العصیر العنبی بالغلیان و الاشتداد و ظاهر الأخبار و أکثر الأصحاب تحقق الحرمه بمجرد الغلیان المفسر بالقلب فی

رِوَايَهِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ شُرْبِ الْعَصِيرِ قَالَ تَشْرَبُ مَا لَمْ يَغْلِ فَإِذَا غَلَى فَلَا تَشْرَبْهُ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَيُّ شَيْ ءٍ الْغَلَيَانُ قَالَ الْقَلْبُ (۲).

و المراد به کما فسره الأکثر أن یصیر أسفله أعلاه و لعله هو المقصود أیضا من النشیش فیما تقدم من الأخبار

وَ فِيمَا رُوِيَ عَنْ ذَرِيحٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِذَا نَشَّ الْعَصِيرُ وَ غَلَى حَرُمَ.

فإن النشیش هو صوت الماء و غیره عند الغلیان فعلی هذا یکون العطف بالواو فی الروایه للتفسیر و یحتمل أن یکون المراد بالنشیش حاله مقارنه للغلیان أو متقدمه علیه فیکون العطف لمحض الجمع أو الترتیب للإشعار بعدم انفکاک أحدهما عن الآخر أو عدم کفایه النشیش بدون الغلیان و ما وقع فی نسخ التهذیب من لفظه أو بدل الواو مؤید لعدم الانفکاک و أما ما ضم إلیه بعض الفقهاء فی هذا المقام من الاشتداد حیث قالوا إذا غلا و اشتد فإن کان المراد به معنی القلب أو النشیش أو معنی الثخانه الحاصله بمجرد الغلیان کما قیل فضمه إلی الغلیان من قبیل ضم النشیش إلیه فی الروایه و إن

۱- ۱. طبّ الأئمّه: ۶۱.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۴۱۹ التهذیب ۹ ر ۱۲۰ و هکذا ما بعده من حدیث ذریح.

کـان المراد معنی آخر یمکن أن یحصـل الغلیان بـدونه معتبرا معه فی تحقق الحرمه فلا دلیل علیه فی الروایات بل إنها إنما تـدل علی اسـتقلال مجرد الغلیـان فی علیه الحرمه من غیر اعتبـار غیره فیهـا إلا علی سبیل الـدلاله علیه کالقلب و النشـیش علی ما مر و کإصابه النار فیما رواه

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کُلُّ عَصِیرٍ أَصَابَتْهُ النَّارُ فَهُوَ حَرَامٌ حَتَّی یَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ یَبْقَی ثُلُثُهُ (۱).

فإن أصابه النار بعنوان التأثیر کما هو المراد من جمله أسباب الغلیان فتدل علیه دلاله السبب علی المسبب و أما ترتب الحرمه علی إصابه النار بخصوصـها کما یتوهم من ظاهر الروایه فلیس بمقصود لدلاله الروایات الکثیره علی أنها مترتبه علی الغلیان سواء کان سببا عن الإصابه المذکوره أو عن غیرها و قد صـرح جماعه من الأصحاب منهم الشهید الثانی بالتساوی بین کونه بالنار أو غیره و عد صاحب الوسیله الغلیان بنفسه من موجبات الحرمه.

قیل فالوجه فی تخصیص المذکور اعتبار الفرد الغالب و خصوصیه الغایه المذکوره فإن ذهاب الثلثین هو غایه الحرمه التی تتحقق بهـذا السـبب الخـاص لاـ غـایه الحرمه المطلقه فـإن مـا یحرم غلیـانه بنفسه إنمـا تکون غایه حرمته هی الخلیه بـدون اعتبار ذهاب الثلثین.

و أقول الظـاهر أن کلا من ذهاب الثلثین و الخلیه کافیان فی الحلیه ما لم یصـر مسـکرا و مع الإسـکار فلا بـد من الخلیه و لا ینفع ذهـاب الثلثین و الغالب عـدم تحقق الخلیه بـدون الخمریه و ما وقع فی الأخبار و کلام الأصـحاب من التخصـیص کأنه مبنی علی الغالب قال ابن البراج فی المهذب کل عصیر لم یغل فإنه حلال استعماله علی کل حال و الغلیان الذی معه یحرم استعماله هو أن یصـیر أسـفله أعلاه بالغلیان فإن صار بعـد ذلک خلا جاز اسـتعماله و إذا طبـخ العصـیر علی النار و غلا و لم یـذهب ثلثاه لم یجز استعماله فإن ذهب ثلثاه و بقی الثلث جاز استعماله و حد ذلک أن یصیر حلوا یخضب الإناء.

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۴۱۹.

الثانی ذهب جماعه من الأصحاب إلی نجاسه العصیر المذکور قبل ذهاب الثلثین و أنه یطهر بعده فمنهم من عمم الحکم کالمحقق و العلامه رحمهما الله لکنهما اشترطا مع الغلیان الاشتداد و ذهب ابن حمزه فی الوسیله إلی تخصیص النجاسه فی العصیر المذکور بصوره غلیانه بنفسه لا بغیره کالنار و بعض المتأخرین عد العصیر إذا غلا من النجاسات بدون تخصیص أو اشتراط فالمذاهب فی النجاسه ثلاثه و لا مستند لشی ء منها فی الروایات التی وصلت إلینا کما صرح به الشهید رحمه الله فی البیان حیث قال لم أقف علی نص فی تنجیسه إلا ما دل علی نجاسه المسکر لکنه لا یسکر بمجرد غلیانه و اشتداده و فی الذکری حیث قال بعد نقل قول ابن حمزه و المحقق و ذکر توقف العلامه فیها فی نهایته و لم نقف لغیرهم علی قول بالنجاسه و لا نص علی نجاسه غیر المسکر و هو منتف هنا.

و قال الشهید الثانی رحمه الله فی المسالک القول بنجاسه العصیر هو المشهور بین المتأخرین و مستنده غیر معلوم بل النص إنما دل علی التحریم و قال العلامه رحمه الله فی المختلف و الخمر و کل مسکر و الفقاع و العصیر إذا غلا قبل ذهاب ثلثیه بالنار أو من نفسه نجس ذهب إلیه أکثر علمائنا کالشیخ المفید و الشیخ أبی جعفر و السید المرتضی و أبی الصلاح و سلار و ابن إدریس و قال أبو علی بن أبی عقیل من أصاب ثوبه أو جسده خمر أو مسکر لم یکن علیه غسلهما لأن الله تعالی إنما حرمهما تعبدا لا لأنهما نجسان و کذلک سبیل العصیر و الخل إذا أصاب الثوب و الجسد و قال أبو جعفر بن بابویه لا بأس بالصلاه فی ثوب أصابته خمر لأن الله حرم شربها و لم یحرم الصلاه فی ثوب أصابته مع أنه حکم بنزح ماء البئر أجمع بانصباب الخمر فیها.

لنا وجوه الأول الإجماع علی ذلک فإن السید المرتضی قال لا خلاف بین المسلمین فی نجاسه الخمر إلا ما یحکی عن شذاذ لا اعتبار بقولهم و قال الشیخ رحمه الله الخمر نجسه بلا خلاف و کل مسکر عندنا حکمه حکم الخمر و ألحق أصحابنا الفقاع بذلک و قول السید المرتضی و الشیخ حجه فی ذلک فإنه إجماع منقول بقولهما و هما صادقان فیغلب علی الظن ثبوته و الإجماع کما یکون حجه إذا نقل

متواترا فكذا إذا نقل آحادا انتهى.

و يرد عليه وجوه من الإيراد الأول حكمه بنجاسه كل مسكر بدون استثناء غير المائع بالأصاله مع أنه مستثنى عنه بالاتفاق و الثانى بنجاسه العصير المذكور قبل ذهاب ثلثيه مطلقا مع أنه لا خلاف فى طهاره بعض أنواعه قبل ذهاب ثلثيه إذا صار خلا كما سيأتى و الثالث حكمه بها بدون اشتراط الاشتداد مع تصريحه به فى سائر كتبه و الرابع نسبه القول بنجاسه الجميع الداخل فيه العصير المذكور إلى أكثر العلماء الذين عد منهم الشيخ و المرتضى رحمهما الله مع ما ترى من خلو كلامهما الذى نقل عنهما عن ذكر العصير و مع ما مر من تصريح الشهيد رحمه الله مع كمال تتبعه و تبحره الذى لا ريب فيه من تتبع كلامه بعدم وقوفه على قول بالنجاسه إلا ممن عده فى جمله العلماء المذكورين الخامس دعواه الإجماع على هذا الحكم المشتمل على نجاسه العصير المذكور بنقل المرتضى و الشيخ مع أن ما نقله عن المرتضى إنما هو فى خصوص الخمر و ما نقله عن الشيخ خال عن ذكر العصير بل عن ذكر عدم الخلاف فى غير الخمر.

الثالث لما كان الغليان الموجب للحرمه أو النجاسه على وجهين كونه بغير النار و كونه بالنار و مرجع كل منهما إما إلى صيرورته طلاء أو خلا تكون الاحتمالات العقليه أربعه و لعدم جريان العاده بصيرورته طلاء بغير النار تكون العاديه منها ثلاثه.

الأول أن يصير خلا بدون إصابه النار و يعبر عنه بنفسه و إن كان بإمداد حراره من الهواء أو الشمس الثانى أن يصير طلاء بطبخه على النار الثالث أن يصير خلا بعد أن أصابته النار بإبقائه على حاله مده و لا خلاف فى حليه الأول و طهارته مطلقا و لا فى حليه الثانى و طهارته بشرط أن يذهب ثلثاه و يبقى ثلثه و أما الثالث فصريح ما ذكره الشيخ فى النهايه حيث قال و العصير لا بأس بشربه و بيعه ما لم يغل و حد الغليان الذى يحرم ذلك هو أن يصير أسفله أعلاه فإذا غلا حرم شربه و بيعه إلى أن يعود إلى كونه خلا و إذا غلا العصير على النار لم يجز شربه إلى أن يذهب ثلثاه و يبقى ثلثه و حد ذلك هو أن تراه قد صار حلوا أو يخضب الإناء و يعلق به أو يذهب من كل درهم

ثلاثه دوانیق و نصف و هو علی النار ثم ینزل به و یترک حتی یبرد فإذا برد فقد ذهب ثلثاه و بقی ثلثه انتهی و ما ذکره ابن حمزه فی الوسیله حیث قال فإن کان عصیرا لم یخل إما غلا أو لم یغل فإن غلا لم یخل إما غلا من قبل نفسه حتی یعود أسفله أعلاه و أعلاه أسفله حرم و نجس إلی أن یصیر خلا بنفسه أو بفعل غیره فیعود حلالا طیبا و إن غلا بالنار حرم شربه حتی یذهب بالنار نصفه و نصف سدسه و لم ینجس أو یخضب الإناء و یعلق به و یحلو و إن لم یغل أصلا حل خلا کان أو عصیرا انتهی أن (۱) لا یکون حلالا و إن کان طاهرا.

و ظاهر المحقق حیث قال فی الشرائع و یحرم العصیر إذا غلا من قبل نفسه أو بالنار و لا یحل حتی یذهب ثلثاه أو ینقلب خلا و العلامه حیث قال فی الإرشاد عند تعداد الأشربه المحرمه و العصیر إذا غلا و اشتد إلا أن ینقلب خلا أو یذهب ثلثاه و کذا فی القواعد و الشهید رحمه الله حیث قال فی اللمعه و یحرم العصیر العنبی إذا غلا حتی یذهب ثلثاه أو ینقلب خلا و کذا فی الدروس أن یکون حلالا أیضا.

و ظاهر ما مر من روایه ابن سنان و کذا ما روی فِی الْکَافِی عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْعَصِیرِ یُطْبَخُ بِالنَّارِ حَتَّی یَغْلِیَ مِنْ سَاعَتِهِ أَ یَشْرَبُهُ صَاحِبُهُ قَالَ إِذَا تَغَیَّرَ عَنْ حَالِهِ وَ غَلَا فَلَا خَیْرَ فِیهِ حَتَّی یَذْهَبَ ثُلُثَاهُ وَ یَبْقَی ثُلُثُهُ (۲).

مؤیدان لقول الشیخ و ابن حمزه بل قولهما مبنی علی حفظ ظاهرهما و لکن لا یخفی إمکان تأویلهما بنحو من التخصیص فلا ینافیان قول المحقق و العلامه و الشهید و لعل هذا التخصیص هنا هو الظاهر المناسب لتعمیم حلیه کل خمر و طهارتها بعد الحرمه و النجاسه بصیرورتها خلا فإن مصیر العصیر مطلقا إلی الخلیه إنما یکون بعد الخمریه کما هو المشهور و کل خمر تحل و تطهر بصیرورتها خلا و إن کان بنحو علاج کما سیأتی.

۱- ۱. خبر قوله رحمه اللّه فصریح ما ذکره الشیخ و ما ذکره ابن حمزه.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۴۲۰.

الرابع اعلم أن الأحكام المذكوره مخصوصه على المشهور بالعصير العنبى و لا خلاف فى عدم تحريم ما سوى عصير التمر و عصير الزبيب مما سوى عصير العنب كعصير الرمان و سائر الفواكه و غيرها و لا فى طهارتها إلا أن تصير مسكرا و لا يشترط فى حلها و طهارتها ذهاب الثلثين و إنما اختلفوا فى عصير التمر و الزبيب قال الشهيد رحمه الله فى الدروس و لا يحرم العصير من الزبيب ما لم يحصل فيه نشيش فيحل طبيخ الزبيب على الأصح لذهاب ثلثيه بالشمس غالبا و خروجه عن مسمى العنب و حرمه

بعض مشايخنا المعاصرين و هو مذهب بعض فضلائنا المتقدمين لمفهوم روايه على بن جعفر(١)

و أما عصير التمر فقد أحله بعض الأصحاب ما لم يسكر

وَ فِي رِوَايَةِ عَمَّارٍ: سُئِلَ الصَّادِقُ عليه السلام عَنِ النَّضُوحِ كَيْفَ نَصْنَعُ حَتَّى يَحِلَّ قَالَ خُذْ مَاءَ التَّمْرِ فَأَغْلِهِ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثَاهُ (٢).

انتهى و كأن المراد بالنشيش هنا السكر أو ما يئول إليه لا ما مر من الغليان أو ما يقرب منه كما هو المعروف لسياق كلامه هنا و لتصريحه بما ينافيه فى اللمعه حيث قال و لا يحرم من الزبيب و إن غلا على الأقوى.

ثم إن الشهيد الثانى رحمه الله فى شرحها بعد الاستدلال على هذا الحكم بخروجه عن مسمى العنب و بأصاله الحل و استصحابه و ذكر ما ذهب إليه بعض الأصحاب من التحريم لمفهوم روايه على بن جعفر قال و سند الروايه و المفهوم ضعيفان فالقول بالتحريم أضعف أما النجاسه فلا شبهه فى نفيها انتهى و كان الفرق بين القول بالتحريم و النجاسه فى هذا المقام لعدم النص على نجاسه العصير مطلقا و عدم القول بها إلا من جماعه معدودين و هم لا يقولون هاهنا لا بالتحريم و لا بالنجاسه فيكون عدم النجاسه هاهنا اتفاقيا.

و قال رحمه الله فى المسالك و الحكم مختص بعصير العنب فلا يتعدى إلى غيره كعصير التمر ما لم يسكر للأصل و لا إلى عصير الزبيب على الأصح لخروجه عن اسمه و ذهاب ثلثيه و زياده بالشمس و حرمه بعض علمائنا استنادا إلى مفهوم روايه على بن جعفر و هى مع أن فى طريقها سهل بن زياد لا يدل على تحريمه قبل

١- ١. الكافى ۶ ر ۴۲۱.

٢- ٢. التهذيب ٩ ر ١١۶.

ذهاب ثلثيه بوجه و إنما نفى عليه السلام البأس عن هذا العمل الموصوف و إبقاء الشراب عنده يشرب منه و تخصيص السؤال بالثلثين لا يدل على تحريمه بدونه و لا بالمفهوم الذى ادعوه و إنما تظهر فائده التقييد به لتذهب مائيته فيصلح للمكث عند المده المذكوره كما يبقى الدبس و لو سلم دلالتها بالمفهوم فهو ضعيف لا يصلح لإثبات مثل هذا الحكم المخالف للأصل.

وَ رَوَى أَبُو بَصِيرٍ فِي الصَّحِيحِ قَالَ: كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يُعْجِبُهُ الزَّبِيبَهُ(۱).

و هذا ظاهر فى الحل لأن طعام الزبيبه لا يذهب فيه ثلثا ماء الزبيب كما لا يخفى انتهى.

و أقول القول بعدم تحريم عصير الزبيب و التمر لا يخلو من قوه لما مر من عمومات الحل و عدم ورود ما يصلح لتخصيصها و روايه على بن جعفر مع ضعفها على المشهور بالمفهوم و هى ضعيفه خصوصا إذا كان فى كلام السائل على أن مفهومه وجود البأس قبل ذهاب الثلثين و هو أعم من الحرمه و روايه عمار أيضا ضعيفه سندا و متنا فإن قيل الروايات الداله على تحريم العصير

بعد الغليان أكثرها عامه أو مطلقه شامله لكل عصير خرج عنه ما حل بالإجماع كعصير الرمان و أشباهه فيبقى عصير الزبيب و التمر داخلين تحت عموم التحريم قلت شمول العصير حقيقه لما ينفصل عنهما ممنوع إذ لا ينفصل منهما شى ء إلا بعد نقعهما فى الماء فلا يسمى عصيرا إلا مجازا بل هو نقيع و ما ينفصل عن التمر بلا نقع فهو دبس لا يطلق عليه العصير بل قيل يحصل الظن القوى بعد تتبع الأخبار و كلام الأصحاب بشيوع استعمال العصير بما يختص بالعنب و يؤيده ما مر فى المقنع

وَ فِقْهُ الرِّضَا عليه السلام وَ ذَكَرَهُ الصَّدُوقُ فِي الْفَقِيهِ أَيْضاً حَيْثُ قَالَ: وَ لَهَا خَمْسَهُ أَسَامِي الْعَصِيرُ وَ هُوَ مِنَ الْكَرْمِ وَ النَّقِيعُ وَ هُوَ مِنَ الزَّبِيبِ.

و نحوه ورد فى صحيحه عبد الرحمن بن الحجاج (۲)

و إذا كان كذلك تعين حمل العصير فى الأخبار المطلقه عليه و إن كان مجازا حذرا من

۱- ۱. الكافى ۶ ر ۳۱۶، المحاسن ۴۰۱.

۲- ۲. الكافى ۶ ر ۳۹۲.

ارتکاب التخصیص البعید الذی قد منع صحته جماعه من الأصولیین فإن صدور مثل هذه الکلیه عنهم علیهم السلام مع خروج أکثر أفراد الموضوع عن الحکم بعید جدا.

قال المحقق الأردبیلی رحمه الله المشهور أن التحریم بالغلیان مخصوص بالعصیر العنبی و لا خلاف فی حلیه عصیر غیر التمر و الزبیب مثل عصیر التفاح و الرمان و إن غلا ما لم یکن مسکرا و کذا سائر الربوبات و الأصل و العمومات و حصر المحرمات مؤیدات و یدل علیه أیضا بعض الروایات

مِثْلُ رِوَایَهِ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَکْفُوفِ قَالَ: کَتَبْتُ إِلَیْهِ یَعْنِی أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام أَسْأَلُهُ عَنِ السِّکَنْجَبِینِ وَ الْجُلَّابِ وَ رُبِّ التُّوتِ وَ رُبِّ التُّفَّاحِ فَکَتَبَ حَلَالٌ وَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی لَهُ عَنْهُ علیه السلام وَ زَادَ رُبَّ السَّفَرْجَلِ إِذَا کَانَ الَّذِی یَبِیعُهَا غَیْرَ عَارِفٍ وَ هِیَ تُبَاعُ فِی أَسْوَاقِنَا فَکَتَبَ جَائِزٌ لَا بَأْسَ بِهَا(۱).

و فیها مع الغلیان خلاف و المشهور الحل و یؤیده الأصل و العمومات و حصر المحرمات فی الآیه و الأخبار الکثیره و قیل بالتحریم بل یظهر أیضا القول بالنجاسه من الذکری و الظاهر الطهاره و لا ینبغی النزاع فی ذلک و قیاسهما علی الخمر و العصیر العنبی باطل مع عدم ثبوت الحکم فی الأصل و الحل لما مر و لعدم دلیل صالح للتحریم إلا ما مر من عموم العصیر و الظاهر أنهما لیسا بداخلین فیه فالمراد فیه العصیر العنبی کما یفهم من کلامهم و من ظاهر الأخبار و لهذا ما قال أحد بالعموم إلا ما أخرجه الدلیل و ما استدل القائل بعدم إباحتها بتلک العمومات و ما استدل له بها أیضا فکأن العصیر عندهم مخصوص بالعنب بالوضع الثانی فتأمل.

ثم قال رحمه الله و یؤیده أن النبیذ الذی یؤخذ من التمر و النقیع الذی یؤخذ من الزبیب إنما یحرمان مع السکر و قد مر أنه لو فعلا بحیث لا یسکران یحلان و ما یدل علیه بالمفهوم و یدل علیه أیضا ما یدل علی حل النبیذ الغیر المسکر و صحیحه أبی بصیر فی الزبیبه انتهی.

و أما الأخبار المتقدمه الوارده فی کیفیه الشراب الحلال و إن کانت مشعره

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۴۲۶- ۴۲۷، التهذیب ۹ ر ۱۲۷.

باشتراط ذهاب الثلثين فی الحل لکن لیس فیها خبر صحیح علی مصطلح القوم و لا فی شی ء منها دلاله ظاهره إذ قوله علیه السلام فی روایه عمار حتی یصیر حلالا یحتمل أن یکون المراد به حتی یبقی علی الحلیه و لا یصیر نبیذا مسکرا حراما کما قال فی خبره الآخر حتی یشرب حلالا و کما قال فی روایه الهاشمی هو شراب طیب لا یتغیر إذا بقی و إن احتمل أن یکون هذا عله لوجوب ذهاب الثلثین و قد یقال معناه بقرینه روایته الأخری و غیرها فی هذا الباب حتی یصیر نبیذا حلالا أی یکون مثل النبیذ المسکر فی النفع دون الحرمه.

أقول:

و کأنه لاحتمال هذه الوجوه فی تلک الأخبار احتمالا ظاهرا لم یتمسک بها القائل باستواء ماء الزبیب و عصیر العنب فی وجوب ذهاب ثلثیهما لحصول الحلیه کما تمسک بمفهوم روایه علی بن جعفر و روایه إسحاق (۱)

یشعر بأنه ما دام حلوا لم یتغیر فهو حلال لا سیما علی ما فی طب الأئمه قال المحقق الأردبیلی رحمه الله بعد إیرادها بل یمکن فهم الحل مطلقا من قوله علیه السلام أ لیس حلوا فافهم انتهی و أما روایه النرسی فهی و إن دلت علی تحریم ماء الزبیب بعد الغلیان أو النشیش لکن إثبات مثل هذا الحکم بمثل هذه الروایه مشکل و لا ریب أن الأحوط الاجتناب عن عصیر الزبیب بعد الغلیان و لا یبعد الاکتفاء بخضب الإناء و علوقه به کما ورد فی بعض الأخبار أو بتسمیته دبسا و أما ذهاب الثلثین فلا یتحقق فیما یعمل فی هذا الزمان غالبا إلا بعد انعقاده و خروجه عن الدبسیه و أحوط منه اجتنابه قبل ذهاب الثلثین مطلقا.

الخامس الحق جماعه من الأصحاب بالعصیر ماء العنب إذا غلا فی حبه و هو غیر موجه لعدم صدق العصیر علیه فالأدله العامه تقتضی حله قال المحقق الأردبیلی رحمه الله الظاهر اشتراط کونه معصورا فلو غلا ماء العنب فی حبه لم یصدق علیه أنه عصیر غلا ففی تحریمه تأمل و لکن صرحوا به فتأمل و الأصل و العمومات و حصر المحرمات دلیل التحلیل حتی یعلم الناقل انتهی.

ص: ۵۱۸

۱- ۱. راجع الحدیث بالرقم ۱۵ آخر الباب.

و أقول بعض من قارب عصرنا ألحق به الزبيب المطبوخ فی الطعام فحکم بحرمته لأنه یغلی ماؤه فی جوفه و تابعه بعض من لم یشم رائحه العلم و الفقه من المعاصرین و هو وهن علی وهن و ربما یستدل له بخبر النرسی و قد عرفت حاله مع أنه لا یدل علی مدعاهم إذ الظاهر أنه إنما یحرم إذا أدی الحلاوه إلی الماء حتی صار بمنزله العصیر و معلوم أن ما یوضع من الزبیب تحت الأرز فی القدور لیس بهذه المثابه و لا یحلی الماء بسببه کحلاوه العصیر و کذا ما یلقی فی الشورباجات قلما یصیر بهذه المنزله نعم ما

یدق و یدخل فیها قد یکون قریبا من ذلک و کأنه الزبیبه و قد مرت الروایه بحلها و بالجمله الحکم بالحرمه فی جمیع ذلک مشکل و إن کان الاحتیاط فی بعضها أولی.

السادس قال فی المسالک لا فرق مع عدم ذهاب ثلثیه فی تحریمه بین أن یصیر دبسا و عدمه لإطلاق النصوص باشتراط ذهاب الثلثین مع أن هذا فرض بعید لأنه لا یصیر دبسا حتی یذهب أربعه أخماسه غالبا بالوجدان فضلا عن الثلثین و یحتمل الاکتفاء بصیرورته دبسا قبل ذلک علی تقدیر إمکانه لانتقاله عن اسم العصیر کما یطهر بصیرورته خلا لذلک و لا فرق فی ذهاب ثلثیه بین وقوعه بالغلیان و الشمس و الهواء فلو وضع المعمول به قبل ذهاب ثلثیه کالملبن فی الشمس فتجفف بها و بالهواء و ذهب ثلثاه حل و کذا یطهر بذلک لو قیل بنجاسته و لا یقدح فیه نجاسه الأجسام الموضوعه فیه قبل ذهاب الثلثین کما یطهر ما فیه من الأجسام بعد انقلابه من الخمریه إلی الخلیه عندنا انتهی.

أقول:

و یؤید الاکتفاء بالدبسیه

مَا رَوَاهُ الشَّیْخُ فِی الصَّحِیحِ عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِذَا کَانَ یَخْضِبُ الْإِنَاءَ فَاشْرَبْهُ (۱).

و إن احتمل أن یکون من علامات ذهاب الثلثین کما فهمه الشیخ رحمه الله حیث جعل فی النهایه لذهاب الثلثین الذی هو مناط الحلیه ثلاث علامات صیرورته حلوا و خضبه الإناء و علوقه به و ذهاب ثلاثه دوانیق و نصف منه عند کونه علی النار

وَ رَوَی الْکُلَیْنِیُّ رَحِمَهُ اللَّهُ (۲)

بِسَنَدٍ

۱- ۱. التهذیب ۹ ر ۱۲۲، الکافی ۶ ر ۴۲۱.

۲- ۲. التهذیب ۹ ر ۱۲۲، الکافی ۶ ر ۴۲۱.

صَحِیحِ عَنِ ابْنِ أَبِی یَعْفُورٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا زَادَ الطِّلَاءُ عَلَی الثُّلُثِ أَوقِیَّهً فَهُوَ حَرَامٌ.

و کأن المعنی زاد علی الثلث بقـدر أوقیه و هی سـبع مثاقیل أو أربعون درهما و هـذا إما کنایه عن القله أو مبنی علی أنه إذا کان أقل من أوقیه یـذهب بالهواء و یمکن أن یکون هـذا فیما إذا کان العصـیر رطلا فإن الرطل أحد و تسـعون مثقالا و نصف سدس سبعه و نصف نصف سدس و قد ورد فی بعض الأخبار أن نصف السدس یذهب بالهواء

کَمَا رَوَی الشَّیْخُ بِإِسْـنَادِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: الْعَصِیرُ إِذَا طُبِخَ حَتَّی یَذْهَبَ مِنْهُ ثَلَاثَهُ دَوَانِیقَ وَ نِصْفٌ ثُمَّ یُتْرَکُ حَتَّی یَبْرُدَ فَقَدْ ذَهَبَ ثُلُثَاهُ وَ بَقِیَ ثُلُثُهُ (۱).

و نصف السدس علی هذا الوجه قریب من الأوقیه بالمعنی الأول و فیه بعد إشکال.

السـابع ذهـاب الثلثین المعتبر فی هـذا البـاب هـل هو بحسب الکیـل أو بحسب الوزن و ظـاهر بعض الأخبار اعتبار الکلیل و ظاهر بعض الأصـحاب کالمحقق الأردبیلی رحمه الله اعتبار الوزن و لم یتفطن الأکثر للتفاوت بینهما و لـذا لم یتعرضوا لـذلک و معلوم أن نسبه الذاهب إلی الباقی فی العصیر المذکور مختلفه بحسب الاعتبارین لتقدم ذهاب جزء مفروض منه بحسب الکیل علی مثل هذا الجزء بحسب الوزن و ذلک ظاهر بالتجربه.

و یمکن أن یستدل علیه أیضا بما تفطن به بعض الأفاضل بأن نقصان الکیل و الوزن هناک مسبب عن انقلاب بعض أجزائه إلی الهواء و معلوم أن المنقلب إلی الهواء من تلک الأـجزاء هو الأـلطف فالأـلطف و إن اللطیف أقل وزنا و أکثر حجما من الکثیف فما ینقص من وزنه بالانقلاب المـذکور یلزم أن یکون أقل مما ینقص من کیله به دائما علی أن نقصان الحجم قـد یکون بسـبب آخر أیضـا کمـداخله بعض الأـجزاء فی قوام بعض آخر و دعوی أن تلـک المـداخله لا یمکن فیما نحن فیه بناء علی أن الحراره موجبه للتخلخل الـذی هو ضـدها ساقطه بجواز وقوعها من جهه ما یسـتلزمه من انفتاح السدد المانعه عنها و حصول الفرج المعده لها مع ما یمکن هناک من

۱- ۱. التهذیب ۹ ر ۱۲۰.

أن يكون فى بعض الأجزاء قوه نفوذ و فى بعضـها قوه جـذب و قبض فيدخل بتينک القوتين و زوال المانع و حصول المعد ما هو من قبيل الأول فيما هو من قبيل الثانى و يستحكم فيه كما قيل فى سبب حصول السواد من ممازجه الزاج و العفص فتأمل.

و بـالجمله تبين أن ذهاب الثلثين فى العصير المـذكور من حيث الكيل و الحجم يتحقق قبل ذهابهما فيه من حيث الوزن فيحتمل هاهنـا أن يكون المعيـار للثلث و الثلثين مـا هو بحسب الكيل لكونه معروفا بين الناس فى أمثال ذلک و لسـهولته عليهم من حيث إمكان هذا النوع من التقدير لهم بالقصعه و القدر و أمثالهما من الأدوات الدائره و استغنائه عن ميزان صـحيح أو قبان مجرب لا يطمئن به إلا بعـد تقويمات و تـدقيقات لا يهتـدى إليها أكثر الناس و ليتيسـر تخمينهم الكيليه بين الـذاهب و الباقى بحس البصـر أيضا بدون احتياج إلى آله أصلا.

و يدل عليه روايه عقبه بن خالد المتقدمه حيث اعتبر عليه السلام فيه الأرطال و الرطل يطلق غالبا على الكيل لا الوزن كما حققناه فى رساله الأوزان و كـذا تـدل عليه الروايات الثلاث المتقدمه فى كيفيه الشـراب الحلال فإنها صـريحه فى أن المعتبر فى الثلث و الثلثين الكيل دون الوزن و إن أمكن أن يكون الـذهاب بحسب الكيل كافيا فى ترتب الفوائد التى أفادها عليه السـلام لهذا الدواء بناء على ما احتملناه بل اخترناه أن ذهاب الثلثين هاهنا ليس لتحقق الحليه بل لترتب الفوائد الطبيه فإن الأطباء فى كثير من الأدويه المركبه يـذكرون ذلـک و غرضـهم حصول مزاج ذلک المركب و عـدم إسـراع الفساد إليه و ترتب كمال الفوائـد عليه نعم على مـذهب من يختـار أن ذهـاب الثلثين هنـا للحليه هى صـريحه فى ذلـک لكن على ما اخترناه أيضا فيه إيماء إليه و يمكن أن يقال أيضـا إنه لمـا ذكر الشـارع ذهاب الثلثين و لم يصـرح بالمراد فمتى صـدق عليه عرفا أنه ذهب ثلثاه يتحقق الحل و لا ريب فى أنه يصدق عليه عرفا أنه ذهب ثلثاه و فيه نظر و يحتمل أن يكون المعيار هاهنا هو التقدير الوزنى أو ما فى حكمه مما يطابقه و ذلک لأن حكمهم عليهم السلام فيما روى عنهم فى هذا الباب بترتب الحليه على ذهاب

ثلثى العصير و بقاء ثلثه أو ما فى معناه من ذهاب اثنين منه و بقاء واحد يدل على وجوب تحقق فناء هذا القدر منه بالطبخ فسواء أخذ هذا القدر بحسب الكيل أو بحسب الوزن لا- يتحقق هذا الفناء بالنسبه إليه مع بقاء الزائد على الثلث بحسب الوزن فإنه مستلزم لإمكان بقاء الزائد عليه بحسب الكيل أيضا لتوافقهما فى العصير المذكور قبل الطبخ بلا شبهه و إنما اشتبهت حال الكيل بعده من جهه حصول القوام و احتمال مداخله بعض الأجزاء فى بعض فلا يعرف بمحض الكيل فى هذا الوقت قدر ثلثى العصير أو ثلثه و إنما يعرف بحسب الوزن فيه ذلك لعدم حصول الاشتباه فى حاله من جهه أصلا.

و لنوضح ذلك بمثال فرضنا أن العصير سته أمنان موافقا لست قصعات معينه فيجب أن يذهب و يفنى منه أربعه أمنان مطابق لأربع قصعات حتى يصير حلالا فإذا طبخ إلى أن تبقى قصعتان فحينئذ و إن كان مجال أن يتوهم بلوغه النصاب من حيث كون الباقى بقدر ثلث المجموع بحسب الصوره فيكون الذاهب لا- محاله بقدر ثلثيه لكن العقل بمعونه ملاحظه القوام الحاصل فيه بالطبخ يحكم بإمكان كونه زائدا على الثلث بحسب الحقيقه فإنه حال كونه رقيقا كان ثلثه بقدر قصعتين فيمكن أن يكون هذا القدر مع هذا القوام و الغلظ أكثر من الثلث بقدر زياده وزن الغليظ على الرقيق هاهنا فلا يكون الذاهب و الفانى بقدر ثلثيه لبقاء بعضه بالمداخله المذكوره فى قوام الثلث المذكور فما دام لم يبلغ حدا يطابق وزنه منين موافقا لقدر قصعتين فى حال رقته لم يتحقق كون الباقى ثلثا و الذاهب ثلثين فيكون المعيار لمعرفه بلوغه هذا الحد بلوغه هذا الوزن أو ما فى حكمه كبلوغه قدر قصعه و نصف إذا علم أن النسبه بين وزنى الرقيق و الغليظ أى بين وزنى العصير و الطلاء عند كونهما على حجم واحد كنسبه واحد و نصف إلى اثنين و هكذا.

و بالجمله يمكن أن تقوم تلك المعرفه أيضا لمن تتبع و استخرج النسبه مقام معرفه الوزن الذى هو المعيار هاهنا على ما عرفت.

فتلخص بهذا التحقيق أن تحقق اليقين بذهاب ثلثى العصير مطلقا موقوف

على تحقق فناء الثلثين بحسب الوزن و قبل أن يتحقق ذلك تكون الحال مشكوكا فيها لتعارض احتمالى الذهاب و عدم الذهاب بحسب اعتبارى الصوره و الحقيقه فلا ترتفع الحرمه اليقينيه الحاصله بإصابه النار إلا بحصول الحليه اليقينيه الموقوفه على تحقق الذهاب على الوجه المذكور.

و فى ألفاظ الروايات إشارات لطيفه إلى هذا التحقيق مثل استعمال لفظ الباقى فى مقابل الذاهب فإنه مشعر بأن المراد بالذهاب هناك هو الفناء و الانفصال لا ما يشمل الدخول و الاندماج فى قوام سائر الأجزاء فإن الذهاب بهذا المعنى لا ينافى البقاء فى الجمله و لعل ذكر بقاء الثلث بعد ذكر ذهاب الثلثين فى أكثر الروايات مع أنه بحسب الظاهر مستغنى عنه لدفع هذا التوهم.

و مثل استعمال لفظ الأوقيه فى روايه ابن أبى يعفور المتقدمه فإنها سواء كانت تمييزا أو مفعولا بحسب التركيب تكون باعتبار أنها مفسره بأربعين درهما أو سبعه مثاقيل كما عرفت صريحه فى الوزن بلا شائبه احتمال الكيل فيها فتدل على أن المعيار هاهنا هو الوزن لا الكيل.

و مثل استعمال لفظ الدوانيق فى روايه ابن سنان فإن الدانق فى أصل وضعه عباره عن سدس الدرهم الذى لا يجرى فيه شائبه الكيل خصوصا إذا كان المقصود به هناك أيضا معناه الحقيقى كما فهمه الشيخ رحمه الله حيث عبر عنه فى النهايه بقوله أو يذهب من كل درهم ثلاثه دوانيق و نصف و أما الكيل الوارد فى روايه عقبه بن خالد فيمكن حمله على الوزن المعروف فيه لا الكيل للجمع بينه و بين سائر الروايات.

و أقول يمكن أن يكون مخيرا فى التقدير بهما توسعه على الناس كما هو المناسب للمله الحنيفيه لقله التفاوت بينهما و حصول الغرض الذى هو عدم التغير و الفساد بالبقاء زمانا طويلا بكل منهما كما أن الشارع خير فى الكر بين التقدير بالأشبار و الأرطال و فى مسافه القصر بين مسير يوم و الأميال و فى الديه بين ألف دينار و عشره آلاف درهم مع حصول التفاوت الكثير فى النسبه بينهما فى اختلاف الأزمان و الأحوال و هو أوفق للجمع بين الأخبار و لعدم التعرض للتصريح

ص: ٥٢٣

بأحدهما فی الروایات و کلام القدماء و المتأخرین من العلماء الأخیار و هذا عندی أظهر الوجوه و إن کان الأحوط العمل بالوزن مطلقا.

فإن قلت لما کان الکیل أقل مطلقا فیرجع الوجه الأخیر إلی الأول قلنا هذا جار فی جمیع النظائر التی ذکرناها لذلک مع أن الفقهاء صرحوا فی الجمیع بالتخییر و الفائده فی ذلک التوسعه علی الأمه فإن فی بعض الأحیان الاعتبار بالکیل أسهل و فی بعضها الاعتبار بالوزن أیسر مع أنه یمکن القول باستحباب رعایه الوزن و رجحانه علی الکیل و به تحصل الفائده أیضا و إنما أطنبنا الکلام فی ذلک لکثره الجدوی فیه و عموم البلوی به و عدم تعرض الأصحاب له.

**[ترجمه]۱. فقهاء، رضوان اللّٰه علیهم اتفاق دارند که آب انگور با جوشیدن حرام شود. و ظاهر اخبار و گفته بیشتر فقهاء این است که به مجرد جوشیدن و زیر و رو شدن حرام می شود، در روایت حمّاد است که از امام جعفر صادق علیه السّلام در مورد نوشیدن آب انگور سوال کردم، فرمود: آنچه نجوشیده بنوش و آنچه جوشیده ننوش، گفتم: قربانت جوشیدن چیست؟ فرمود: قلب - . الکافی ۶ : ۴۱۹، التهذیب ۹ : ۱۲۰ - و دگرگونی.

و مقصود از آن به تفسیر بیشتر فقهاء این است که زیر و رو شود و تهش به بالایش آید، و شاید مقصود از واژه نشیش در اخبار پیش هم همین باشد.

ذریح روایت می کند که شنیدم امام جعفر صادق علیه السّلام می فرمود چون آب انگور نشیش کرد و جوشید حرام است.

نشیش آواز آب و غیر آن است هنگام جوشیدن و بنا بر این عطف به واو در روایت برای تفسیر است، و بسا که مقصود از نشیش حالت مقارن جوش باشد و مقدم بر آن باشد و عطف برای جمع یا ترتیب باشد که آگاهی داده این دوازدهم جدا نباشند یا اینکه نشیش بی جوش برای حرمت کافی نیست و اینکه در نسخه ای از التهذیب «او» به جای واو آمده مؤید عدم انفکاک است و اما اینکه برخی فقهاء در اینجا واژه اشتداد را هم پیوسته و گفته اند: جوش آید و سخت شود اگر مقصود از آن همان معنی قلب و نشیش باشد یا سفت شدنی که لازمه جوش آمدن است از قبیل ضمّ نشیش است به آن در روایت گذشته و اگر مقصود معنای دیگری است که جدا است از جوشیدن و ممکن است جوش باشد و آن نباشد دلیلی در روایت نیست که آن هم شرط حرمت باشد، بلکه روایات دلیلند بر اینکه خود غلیان علت مستقله حرمت است بی شرط دیگری جز آنچه دلیل بر آن باشد مانند قلب و نشیش به تفسیری که گذشت و مثل رسیدن آتش. عبد اللّٰه بن سنان روایت می کند که امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: هر آب انگوری که آتش بدان رسید حرام است مگر اینکه دو سوم آن برود و یک سوم آن باقی بماند - . الکافی ۶ : ۴۱۹ - زیرا رسیدن آتش به معنی اثر کردن آتش است در آن چنانچه منظور از همه اسباب جوش است از باب دلالت سبب بر مسبب و اما اینکه جوش با خصوص آتش مقصود باشد چنانچه توهم شده از ظاهر روایت درست نیست زیرا اخبار بسیار دلالت دارند بر اینکه حرمت اثر جوش است خواه با آتش یا جز آن، و جمعی از فقهاء چون شهید ثانی- ره- تصریح کردند به اینکه جوش با آتش و غیر آن برابر است و صاحب وسیله جوش آمدن خود بخود را موجب حرمت شمرده و به قولی اختصاص جوش با آتش نظر به فرد غالب است و هدف رفتن دو سوم که نهایت حرمت است که ناشی از جوش با آتش است نه جوش پیش از خود چون نهایت آن سرکه شدن است نه رفتن دو سوم.

گویم

تا مست کننده نشده رفتن دو سوم و سرکه شدن در حلیت کافی اند و اگر مست کننده شد سرکه شدن باید انجام شود، و رفتن دو سوم اثر ندارد و در غالب سرکه شدن بی می شدن محقق نشود. و آنچه در اخبار و کلام فقهاء است از اکتفاء به رفتن دو سوم بنا بر غالب است، ابن برّاج در المهذب گفته: هر آب انگوری تا جوش نیامده استفاده از آن در هر حال حلال است و جوشی که حرامش کند این است که با آن زیر و رو شود و اگر پس از آن سرکه شد حلال است، و اگر آن را با آتش بجوش آرند و دو سوم آن نرفته باشد حرام است و اگر برود حلال است و حدّش آن است که شیرین شود و به ظرف بمالد.

۲.

جمعی از فقهاء، گفتند آب انگورِ جوش آمده پیش از رفتن دو سومش، نجس است و پس از آن پاک می شود، برخی هر جوشی را موجب نجاست دانسته به شرط اینکه جوششی شدید باشد و ابن حمزه در الوسیله آن را مخصوص به جوش آمدن خود بخود دانسته نه به وسیله آتش و برخی متاخران آب انگور جوش آمده را مطلقا از نجاسات شمرده اند.

بنابراین پیرامون نجاست سه قول می شود که هیچ کدام در روایاتی که به ما رسیده دلیلی ندارد، چنانچه شهید- ره- در البیان بدان تصریح کرده آنجا که گفته: نصّی بر نجاست آن نیافتم جز آنچه دلالت بر نجاست مسکر دارد ولی آب انگور به مجرد جوشیدن هر چه هم شدید باشد مسکر نیست. و در الذکری پس از نقل قول ابن حمزه و محقق و ذکر توقف علامه در باره آن در کتاب النهایه گفته: قول به نجاست را از جز اینها ندیدم، علامه در المختلف گفته: می و هر مست کننده ای و فقاع و آب انگور جوش آمده پیش از رفتن دو سوم آن با آتش همه نجسند گرچه پیش خود بجوشد و بیشتر علمای ما بدان معتقدند. مانند شیخ مفید و شیخ ابو جعفر و سید مرتضی و ابی الصلاح و سلّار و ابن ادریس، ابن عقیل گفته: کسی که به جامه و تنش می یا مسکر برسد شستن آنها بر او واجب نیست، زیرا خدا آنها را تعبّدا حرام کرده نه به خاطر نجاست آنها و حکم آب انگور و سرکه که بجامه و تن رسند نیز چنین است.

ابو جعفر بن بابویه گفته: نماز خواندن در جامه ای که به شراب آلوده شده مشکلی ندارد زیرا خدا نوشیدن آن را حرام کرده نه نماز در جامه آلوده بدان را، با این وجود حکم کرده چاهی که شراب در آن ریزد باید همه آبش را کشید.

دلیل ما چند وجه است ۱- اجماع زیرا سید مرتضی گفته: خلافی نیست میان مسلمانان در نجاست شراب مگر اقوال نادری که اعتباری ندارد.

و شیخ گفته: نجس است بدون اختلاف و حکم هر مسکری نزد ما حکم شراب است و فقهاء ما فقاع را بدان پیوسته اند و قول سید مرتضی و شیخ حجت است در این باره زیرا هر دو نقل اجماع کردند و راستگو باشند لذا اطمینان به تحقیق اجماع حاصل شود و چنانچه اجماع با نقل متواتر حجت است، به نقل خبر واحد معتبر نیز چنین است. پایان- و بر این گفته اعتراض هایی نیز وارد است:

۱.

حکم به نجاست هر مست کننده بدون استثناء مست کننده غیر مایع بالاصاله با اینکه مست کننده جامد از این حکم نجاست به اتفاق خارج و پاک است.

۲.

۳.

حکم به نجاست آن بی شرط شدت جوشیدن آن، با اینکه در کتب دیگرش به صراحت آن را معتبر دانسته است.

۴.

نسبت قول نجاست همه را که آب انگور مذکور در آن داخل است، به اکثر علماء که شیخ و سید مرتضی رحمهما اللّٰه را از آن ها برشمرده با اینکه می بینی سخنی که از آن ها نقل کرده از ذکر آب انگور ساکت و تهی است با آنچه از تصریح شهید با کمال تتبع و تبحّرش گذشت که گفته: قول به نجاست آب انگور جوش آمده را نیافته جز از عده ای از علماء که نام آنها را ذکر کرده است.

۵.

دعوی کرده اجماع بر حکم نجاست بطور کلی که شامل آب انگور هم می شود به نقل از سید مرتضی و شیخ با اینکه آنچه از سید مرتضی نقل کرده در خصوص شراب است و کلام شیخ از ذکر آب انگور خالی است بلکه عدم خلاف او هم منحصر به همان خمر است.

۳.

چون جوش آمدن موجب حرمت دو راه دارد یکی بی آتش و یکی با آتش و سرانجام هر دو این است که شیره شود و یا سرکه در اینجا چهار احتمال بیشتر نیست، و چون شیره شدن بی آتش خلاف عادت است احتمالات عملی سه است:

۱.

بی آتش سرکه شود و گویند خود به خود سرکه شده و گرچه گرمی هوا، و خورشید هم در آن اثر کند.

۲.

با پخت با آتش شیره گردد.

۳.

پس از جوش آمدن با آتش سرکه شود به سبب اینکه مدتی به حال خود بماند.

خلافی نیست که قسم نخست پاک است و حلال مطلقا و خلافی نیست در حلالی و پاکی قسم دوم به شرط اینکه دو سوم آن برود و یک سوم آن باقی بماند.

و امّا قسم سوم که بعد از جوش با آتش بماند تا سرکه شود صریح کلام شیخ در النهایه و ابن حمزه در وسیله این است که پاک شود ولی حلال نشود.

شیخ در النهایه می گوید: فروش آب انگور باکی ندارد تا جوش نیامده و حدّ جوشی که با آن حرام می شود این است که زیر و رو شود و چون جوش آمد نوشیدن و فروشش حرام گردند تا سرکه شود و اگر آب انگور با آتش جوش آمد نوشیدنش روا نبود تا دو سوم آن برود و یک سوم آن بماند و حدش این است که شیرین شود و ظرف را رنگین کند و بدان بچسبد یا بر حسب وزن یک سوم شود روی آتش و آن را فرو آرند و بگذارند تا سرد شود و چون سرد شد دو سوم آن رفته و یک سوم آن مانده است- پایان- ابن حمزه در الوسیله گفته: اگر آب انگور باشد یا جوش آمده یا نه اگر جوش آمده یا خود بخود جوش آمده تا زیر و رو شده، حرام و نجس گردیده تا خود بخود سرکه شود یا با کار دیگری که دراین حالت پاک وحلال می شود و اگر با آتش جوش آمده حرام است تا دو سوم آن برود و نجس نباشد تا اینکه چون ظرف را رنگین کند و بدان بچسبد و شیرین گردد، حلال شود و اگر هیچ جوش نیاید حلال است چه سرکه باشد چه آب انگور- پایان- و ظاهر کلام محقق و شیخ و علامه در ارشاد و قواعد و کلام شهید- ره- در لمعه و دروس و ظاهر روایت گذشته ابن سنان هم مخالف ظاهر قول شیخ اند و ابن حمزه بنا بر ظاهر عبارت آن ها و دلالت دارند بر حلال بودن آن.

در الشرایع گفته: و حرام است آب انگور چون از خود به جوش آید یا با آتش و حلال نشود تا دو سوم آن برود یا سرکه گردد.

علامه در الارشاد گفته: در شمار نوشابه های حرام یکی آب انگور است اگر شدیدا بجوشد مگر اینکه تبدیل شود به سرکه یا دو سوم آن برود، در القواعد نیز چنین آمده است، و شهید در لمعه گفته: حرام است آب انگور چون جوش آید تا دو سوم آن برود یا سرکه شود، در الدروس نیز چنین آمده است. و مؤید آنها است، روایت کافی از امام جعفر صادق علیه السّلام که راوی می گوید: ازامام صادق علیه السلام پرسیدم درباره آب انگور که با آتش پخته شود تا در همان ساعت جوش آید آیا صاحبش از آن بنوشد؟ فرمود: چون دگرگون گردد و جوش آید خوبی ندارد تا دو سوم آن برود و یک سوم آن باقی بماند، ولی پوشیده نیست که می شود کلام شیخ و ابن حمزه را تأویل کرد و تخصیص داد تا مخالف قول محقق و علامه و شهید نباشد و بسا که این تخصیص در اینجا روشن و مناسب باشد با عموم قاعده مسلم:

حلال بودن هر خمر و پاک بودنش پس از حرمت و نجاست با تبدیل شدن آن به سرکه زیرا گردش آب انگور به سرکه بودن پس از خمر شدن آن است چنانچه مشهور است و هر خمری حلال و پاک است به سرکه شدن گرچه به معالجه باشد، چنانچه آید.

۴.

بـدان که احکام مـذکوره خاص آب انگورنـد بنا بر مشـهور، و خلافی نیست در عدم حرمت آب هر میوه جز خرما و کشـمشماننـد آب انـار و میوه های دیگر و نیز در پاک بودن آن ها مگر اینکه مست کننـده شونـد و در حلالی و پاکی آن ها رفتن دو سوم شـرط نیست ولی آب خرما و کشـمش مورد اختلافند. شـهید در الدروس گفته: حرام نشود آب کشمش تا در آن جوشی به وجود نیایـد و دم پخت کشـمش حلال است بنـا بر اصـح چون در برابر آفتاب غالبا دو سوم آن رفته است و دیگر نام انگور نـدارد، ولی برخی اساتیـد معاصـر مـا آن را حرام دانسـته و قول برخی فضـلاء پیشـین هم هست به دلیـل مفهوم روایت علی بن جعفر، و امـا آب فشـرده از خرمـا برخی فقهـاء حلال دانسـته تـا زمانی که مست کننـده نشود، در روایت عمار است که از امام صادق علیه السّلام پرسیده شد از آب خرما که چه کنیم تا حلال شود؟ فرمود: آب خرما را بگیر و بجوشان تا دو سوم آن برود پایان- و گویا مقصود از جوش آمـدن در اینجا مست کننـدن شـدن است یا آمادگی برای آن نه جوش آمـدن و آمادگی برای آن چنانچه معروف است به سـبب سـیاق سـخنش در اینجا و تصـریح به مخالف آن در لمعه آنجا که گفته آب کشـمش حرام نشود گر چه جوش آیـد بنـا بر اقوی، و شـهید ثانی- ره- در شـرحش پس از اسـتدلال بر این حکم به اینکه نام انگور نـدارد و اصل حلیت است و استصحاب آن جاری است و پس از ذکر قول به حرمت با استناد به مفهوم روایت علی بن جعفر گفته است سند روایت و دلالت مفهوم بر حرمت هر دو ضعیفند و قول به تحریم اضعف است و شبهه در نجس نبودن آن نیست- پایان-.

و گویا فرق میان قول به نجاست و حرمت در اینجا برای این است که نصّی مطلق بر نجاست فشرده انگور وجود ندارد و کسی به نجـاست آن فتوی نـداده جز جمعی که برشـمرده که آنـان نیز فشـرده خرمـای جوش آمـده را حرام می داننـد، در المسالک گفته: این حکم مخصوصِ آب انگور است و غیر آن را شامل نمی شود. مانند فشرده خرما تا مست کننده نشده به حکم اصل، و نیز فشـرده کشـمش را بنا بر اصح شامل نمی شود، چون نام انگور ندارد و دو سوم و بیشتر آن بر اثر خورشید از میان رفته، و برخی علمای ما با اسـتناد به مفهوم روایت علی بن جعفر آن را حرام دانسته و این روایت با اینکه در سندش سهل بن زیاد است دلیل به حرمت آن پیش از رفتن دو سوم آن به هیـچ وجه نمی شود و تنها دلالت دارد که این کار مشـکلی نـدارد و نوشابه آن می مانـد تـا از آن بنوشـد، و تخصـیص مـورد سؤال به رفتن دو سوم دلالـت نـدارد که بی آن حرام است و مفهومی که دعوی کردنـد مبنی بر دلیـل حرمت است، وجود نـدارد و فائـده قیـدی که آورده این است که چون آبش برود تا مـدت نامبرده مانند شیره سالم می ماند و بر فرض که مفهوم داشـته باشد ضـعیف است و صلاحیت اثبات حکم مخالف اصل را ندارد. ابو بصیر در حـدیث الصـحیح روایت کرده که امـام جعفر صادق علیه السّلام از پخته با کشـمش خوشـش می آمـد و این به ظاهر بر حلال بودنش دلالـت دارد زیرا خوراک پخته بـا کشـمش دو سوم آن نمی رود چنـانچه نهـان نیست - . الکافی ۶ : ۳۱۶، المحاسن : ۴۰۱ - . پایان.

گویم

قول به حرام نبودن آب کشـمش و خرمـا خـالی از قوّت نیست به سـبب آنچه از احکام کلی پیرامون حلالیت آن گـذشت ونیز نبودن مخصـص معتبر و روایت علی بن جعفر با اینکه ضعیف است بنا بر مشهور دلالتش به مفهوم است و آن هم ضعیف است بویژه که این مفهوم از کلام پرسـنده برآیـد، به علاوه مفهومش همین است که پیش از رفتن دو سوم مشـکل دارد و آن اعم از حرمت است و روایت عمّار هم ضعیف است از نظر سند و متن هر دو.

اگر گفته شود روایات داله بر حرمت عصیر پس از جوش آمدن بیشتر یا عامند و یا مطلق و شامل هر عصیر باشند جز آنچه حلال بودنش مورد اجماع است مانند فشرده انار و امثالش و فشرده کشمش و خرما در عمومات حرمت می مانند.گویم: عصیر آب انگور است و شمول آن برای آن دو ممنوع است چون فشرده آنها پس از خیس کردن در آب است و آن را عصیر ننامند جز بطور مجاز بلکه نام حقیقی آن نقیع است و آنچه از فشرده خرما برآید بی خیس کردن در آب نامش دبس است نه عصیر بلکه به قولی پس از بررسی اخبار و کلام فقهاء لفظ عصیر خاص فشرده انگور است و مؤید آن است آنچه از مقنع و فقه الرضا گذشت و صدوق هم آن را در الفقیه گفته: آنجا که گوید: برای آن پنج نام است:

۱.عصیر که از تاک است ۲- نقیع از کشمش، و مانند آن در الصحیحه عبد الرحمن بن حجاج آمده، - . الکافی ۶ : ۳۹۲ - و چون چنین است باید لفظ عصیر را در اخبار مطلقه بر آن تفسیر کرد گرچه مجاز باشد برای حذر کردن از ارتکاب تخصیص ناباور (تخصیص اکثر) که صحتش را جمعی از علمای اصول ممنوع دانستند زیرا صدور چنین سخنی از ائمه علیهم السّلام که هر فشرده ای حرام است با خروج بیشتر افراد موضوع از این حکم بسیار بعید است.

محقّق اردبیلی گفته: مشهور این است که حرمت به واسطه جوش آمدن خاص آب انگور است، و خلافی نیست در حلالی جز فشرده خرما و کشمش، اما در مورد فشرده سیب و انار و گرچه جوش آیند تا مست کننده نشوند، حلالند.در مورد فشرده ها و مرباهای دیگر نیز امر بر همین منوال است، و اصل و عموم ادله و دلیل محصور بودن محرمات از آیات و اخبار بسیار مؤید حکم بر حلالیت می باشند. مانند روایت جعفر بن احمد مکفوف که گفت: نوشتم به آن حضرت یعنی به ابو الحسن علیه السّلام و از او پرسیدم از سکنجبین و گلاب و رب توت و رب انار و رب سیب در پاسخ نگاشت حلال باشند. - . الکافی۶ : ۴۲۶ — ۴۲۷، التهذیب ۹ : ۱۲۷ -

و در روایت دیگری آمده است که وی رب گلابی را هم افزوده و گفته: چون فروشنده آن ها شیعه نیست و در بازارهای ما به فروش می رسند، و در پاسخ نگاشت جائز است و مشکلی ندارد.

و در باره جوشانده فشرده خرما و کشمش اختلاف است، و مشهور حلالیت است و اصل و عمومات و دلیل حصر محرمات در آیه و نیز اخبار بسیاری مؤید آن است، و قولی است برحرمت بلکه برآید که قولی هم هست برنجاست از کتاب الذکری، ولی طهارت آن ها روشن است و جای گفتگو ندارد، و قیاس آن ها با شراب و آب انگور جوشانده شده باطل است با اینکه نجاست در اصل هم ثابت نیست، و ظاهر حلال بودن آن ها است برای آنچه گذشت و به سبب نبودن دلیل معتبری بر حرمت جز همان عموم لفظ عصیر که گذشت و روشن است که این دو داخل در آن نیستند چون مقصود از عصیر آب انگور است چنانچه از کلام فقهاء و از اخبار فهمیده شود، و از این رو هیچ کس قائل به عموم حکم برای همه فشرده ها جز آنچه با دلیل خارج شود نشده، و خود قائلین به حرمت هم به این عمومات استدلال نکرده اند و کسی آن ها را دلیل قول او نیاورده و لفظ عصیر به صورت دوم مخصوص همان آب انگور است نزد آنان، لذا اندیشه کن.

سپس- ره- گفته: و مؤیّد آن است اینکه نبیذ مأخوذ از خرما و نقیع مأخوذ از کشمش تنها با مست کنندگی حرام اند و گذشت که اگر طوری ساخته شوند که مست کننده نباشند، حلال اند و دلیل آن از مفهوم هم هر دلیلی است که دلالت دارد بر حلال بودن نبیذی که مست نکند و نیز در الصحیحه ابو بصیر درباره پخته با کشمش چنین است. پایان.

و اما اخبار گذشته که بر کیفیت نوشابه حلال دلالت دارند هرچند اشعار دارند به اینکه شرط حلالی رفتن دو سوم است ولی میان آن ها خبر صحیح به زبان فقهاء نیست و دلالت روشنی هم بر اشتراط ندارند زیرا که در روایت عمّار فرموده (تا حلال گردد) بسا مقصود این است که حلال بماند و نبیذ مست کننده حرام نشود، چنانچه در خبر دیگر فرموده (تا اینکه حلال نوشیده شود) و چنانچه در روایت هاشمی فرموده (آن نوشابه ای است پاکیزه که دگرگون نشود چون بماند) و گر چه بسا این علّت برای وجوب رفتن دو سوم باشد، و به قولی معنایش به قرینه روایت دیگرش و جز آن که در این باره است، اینست که، تا نبیذ حلالی شود یا چون نبیذ حرام باشد در بهره دهی نه در حرمت.

گویم

و گویا برای این احتمالات روشن در این اخبار قائلِ به اینکه آب کشمش و آب انگور یک حکم دارند در وجوب رفتن دو سوم برای حلال شدن به آن ها استدلال نکرده چنانچه به مفهوم روایت علی بن جعفر استدلال کرده و روایت اسحاق - .الحدیث : ۱۵ - دلالت دارد بر اینکه تا شیرین است و تغییر نکرده و تلخ مزه نشده حلال است بویژه بنا به عبارتی که در طب الائمه است.

محقق اردبیلی پس از نقل آن گفته: می شود حلیت مطلق را از آن فهمید از اینجا که فرموده (آیا شیرین نیست؟) پس بفهم. پایان. و اما روایت نرسی گر چه دلالت دارد بر حرمت آب کشمش و نشیش پس از جوشیدن ولی اثبات چنین حکمی با چنین روایتی مشکل است، و شک نیست که احتیاط اجتناب از فشرده کشمش است پس از جوشیدن. و بعید نیست برای حلیت آن بر نگین کردن ظرف و چسبیدن بدان اکتفا شود، چنانچه در برخی اخبار است و به اینکه آن را شیره نامند. اما رفتن دو سوم آن در آنچه در این زمانه بسازند غالبا محقق نشود مگر پس از بسته شدن و بیرون شدن از حال شیره بودن. و احتیاط اجتناب از آن است پیش از رفتن دو سوم مطلقا.

.۵

جمعی از فقهاء آب انگوری که در دانه بجوشد را به آب انگور جوشانده ملحق دانسته اند و دلیلی ندارد چون آب انگور بر آن صادق نیست و مقتضای ادله عامه این است که حلال است، محقق اردبیلی گفته: ظاهرا شرط حرمت این است که فشرده باشد و اگر انگور در دانه بجوشد به آن آب انگور جوشانده نگویند و حرمتش مورد تأمّل است ولی تصریح بدان کردند، لذا اندیشه کن، و اصل و عمومات و دلیل محصور بودن محرمات دلالت بر حلالیت دارند تا خلاف آن معلوم شود. پایان.

گویم

یکی از معاصران نزدیک ما کشمشی که در خوراک پزند بدان ملحق کرده و حکم به حرمتش نموده چون آبش در درونش می جوشد و یکی از آنها که بوی علم و فقه به دماغش نرسیده از هم عصران از او پیروی کرده و آن سستی روی سستی است. و بسا خبر نرسی را دلیل آرند و حال آن را دانستی که ضعیف است با اینکه دلالت بر ادعای آن ها ندارد زیرا ظاهرش این است که حرمت در صورتی است که شیرینی به آب بنشیند تا چون آب انگور گردد و معلوم است که کشمش داخل برنج

پخته در دیگ چنین نیست و آب را چون آب انگور شیرین نکند و نیز کشمشی که در شورباجات ریزند بعید است که بدین مقام رسد. آری اگر کوبند و در آن ریزند بسا بدان ماند و آن پخت کشمشی است که زبیبه گویند و روایت در حلال بودن آن گذشت و خلاصه حکم به حرمت در همه اینها مشکل است گر چه در برخی موافق احتیاط است و اولی است.

۶.

در المسالک گفته: با نرفتن دو سوم آن اگر هم شیره شود باز حرام است زیرا در متون رفتن دو سوم شرط شده با اینکه این فرض بعیدی است زیرا تا چهار پنجم آن نرود اغلب طبق وجدان شیره نشود تا برسد به دو سوم و بسا که اگر پیش از رفتن دو سوم شیره شود، حلال باشد به حکم انتقال و سلب نام آب انگور از آن چنانچه برای همین است که چون سرکه شود پاک باشد، و در رفتن دو سوم فرق نیست که با آتش باشد یا بر اثر آفتاب و هوا و اگر در آن را در برابر خورشید نهند تا دو سوم آن برود یا بر اثر گرمی هوا برود، حلال است و پاک، اگر آن را نجس دانند، و ضرر ندارد بر آن که پیش از رفتن دو سوم اجسامی در آن نهاده باشند چنانچه هر چه در آن باشد پس از سرکه شدن نزد ما همه پاک باشند. پایان.

گویم: و مؤید کفایت نام شیره برای حلیت روایت صحیح از عمر بن یزید است که امام جعفر صادق علیه السّلام فرموده: چون ظرف را رنگین کند آن را بنوش - . التهذیب ۹ : ۱۲۲، الکافی ۶ : ۴۲۱ - ، گر چه می شود گفت این نشانه برای رفتن دو سوم ذکر شده باشد چنانچه شیخ-- ره- فهمیده و در النهایه برای برای دو سوم که حد حلال شدن است سه نشانه ذکر کرده ۱- شیرین شدن ۲- رنگین کردن ظرف ۳- چسبیدن بدان و کم شدن سه دانگ و نیم از آن وقتی روی آتش است. کلینی - . التهذیب ۹ : ۱۲۲، الکافی ۶ : ۴۲۱ - از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت کرده که چون شیره بیش از یک سوم، به اندازه یک یک دوازدهم ظرف مصری، پس حرام است و گویا مقصود فزونی آن بر یک سوم باشد به مقدار اوقیه که هفت مثقال یا چهل درهم است، و این کنایه از کم بودن زائد و بر یک سوم است یا مقصود این است که اگر فزونی کمتر از وقیه باشد و به هوا بخار شود ضرر ندارد، و بسا این در صورتی که آب انگور یک رطل باشد که نودو یک مثقال و کسری است و در برخی اخبار است یک دوازدهم به هوا بخار شود. چنانچه شیخ از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت کرده که چون آب انگور پخته شود تا سه دانگ و نیمش برود و وانهندش تا سرد شود البته دو سوم آن رفته است و یک سوم آن مانده و یک دوازدهم بر این وجه نزدیک به یک وقیه در رطل به معنی نخست است و با این هم بی اشکال نیست .

هفتم: رفتن دو سوم که در این باب معتبر است آیا بر حسب پیمانه است یا وزن؟ ظاهر برخی اخبار بر حسب پیمانه است و ظاهر برخی فقهاء چون محقّق اردبیلی- ره- اعتبار وزن است و بیشتر فقهاء توجهی به تفاوت میان این دو نکرده اند و از این رو متعرض آن نشدند و معلوم است که نسبت آنچه بخار می شود و می رود در آب انگور با آنچه می ماند از نظر پیمانه و وزن تفاوت دارد و این با آزمایش روشن است و می توان دلیل آورد بر آن بدان چه یکی از بزرگان متوجه آن شده و آن این است که نقصان کیل یا وزن بر اثر جوش برای این است که برخی اجزاء آب انگور تبدیل به هوا می شود و از آن کم می گردد و تردید ندارد که اجزای بخار شده به تدریج لطیف ترند از آنچه بر جا مانند و لطیف وزن کمتر و حجم بیشتر دارد از کثیف که بر جا ماند و آنچه کم می شود باید حجم بیشتر و وزن کمتر داشته باشد، به علاوه که نقصان حجم بسا به واسطه تراکم اجزاء پدید شود که سفت می شود و دعوی اینکه تراکم در موضوع بحث محقق نشود چون حرارت مایه باز شدن اجزا

است نه تراکم آن ها، باطل است، زیرا بسا که این تراکم به وسیله گشایش بستگی اجزاء به وجود آید و اجزاء بدین وسیله همدیگر را جذب کنند و در هم روند و تراکم پدید شود چنانچه درباره پدید شدن رنگ سیاه گفته اند: که از آمیزش زاج و عفص و در هم شدن آن ها پدید گردد، لذا اندیشه کن، و روشن است که رفتن دو سوّم از نظر پیمانه پیش از رفتن دو سوم از نظر وزن است. و می تواند معتبر همان نقصان دو سوّم به حسب کیل باشد که در این گونه موارد نزد عرف معتبر است و اندازه گیری آن هم آسانتر است که با کاسه و اندازه دیگ و چوب خط خط معین می شود و نیازی به ترازو و قاپان درست ندارد که نیاز به دقت و امتحان دقیق دارند و بیشتر مردم بدان راه بردار نیستند و تخمین رفتن دو سوم از نظر پیمانه با همان دید هم برایشان میسر است بدون نیاز به ابزار اصلا.

و دلیل آن روایت عقبه بن خالد است که پیش از این گذشت که رطل را اصل به شمار آورده و رطل یک پیمانه است نه وزن چنانچه ما در رساله اوزان آن را مورد بررسی قرار دادیم.و نیز سه روایت مذکور درباره کیفیت گرفتن شراب حلال بر آن دلالت دارد. چون صراحت دارند که معتبر در دو سوم و یک سوم همان کِل و پیمانه است نه وزن و گرچه بسا دو سوم رفتن در شرح نوشابه داروئی که آن حضرت نسخه داده، کافی است بنا بر احتمالی که ما دادیم بلکه نظر دادیم که رفتن دو سوم در اینجا برای حصول حلال شدن نیست بلکه برای وصول به منافع طبیه آن نوشابه است، زیرا پزشکان در باره داروهای ترکیبی اندازه هائی دارند که ذکر می کنند و غرض آن ها حصول مزاج داروئی است و عدم سرعت فساد و تباهی در آن و کمال فوائد مترتب بر آن.

آری بنا بر عقیده کسی که رفتن دو سوم را در این خبر برای حصول حلیت داند صریحا معتقدند که میزان همان کیل است نه وزن ولی بنا بر تفسیری که ما از این اخبار کردیم اشاره ای بدان دارد.

و می توان گفت: چون شارع علیه السّلام رفتن دو سوم را بر زبان آورده و تصریح نکرده که بر حسب کیل است یا وزن همان صدق عرفی رفتن دو سوم در تحقق حلیت کافی است و در صورت رفتن دو سوم برحسب کیل این صدق عرفی محقق است ولی در این وجه اعتراض هست بدین بیان: بسا میزان در اینجا همان اندازه وزنی باشد و آنچه در حکم آن است و موافق آن برای اینکه ائمه علیهم السّلام در روایاتی که در این باب از آنها رسیده حکم کردند که حلال شدن مترتب بر رفتن دو سوم است از آب انگور و ماندن یک سوم و آنچه به معنای آن است از رفتن دو تا و ماندن یکی که باید این اندازه به وسیله پختن به دست آید خواه برحسب کیل و خواه برحسب وزن و تا بر حسب وزن دو سوم آن نرفته و یک سوم آن نمانده این اندازه که شرط حلالی است، محقق نشده و احتمال می رود که یک سوم شدن برحسب کیل هم محقق نباشد زیرا این هر دو اندازه پیش از پخت با هم محقق و برابر بودند؟ و اختلاف آن ها پس از پخت و سفت شدن آب انگور پدیدار شده به واسطه تراکم اجزاء و به مجرد پیمانه در این وضع اندازه دو سوم و یک سوم معین نشود و همان برحسب وزن معین می شود که اصلا اشتباه در آن راه ندارد.

این موضوع را با یک مثالی روشن کنیم: فرض کنید شش من آب انگور داریم برابر شش پیمانه مشخّص و باید چهار من آن موافق چهار پیمانه نامبرده برود تا حلال شود، و چون طبخ شد تا دو پیمانه ماند در این صورت گرچه جای توهم این هست که به حدّ نصاب یک سوم رسیده برحسب صورت و ناچار دو سوم آن رفته است ولی چون دو پیمانه مانده به وسیله پخت سفت

شـده است، خرد حکم کنـد به اینکه می شود از نظر واقع بیش از یـک سوم باشـد چون هنگـامی که شل بود یک سوم آن دو پیمانه بود ولی اکنون که سـفت شـده این دو پیمانه به واسـطه غلظت آن بیش از یک سوم می باشـد به انـدازه تفاوتی که میان رقیق و غلیظ وجود دارد و بنابراین آنچه از آن رفته است دو سوم تمام نیست و برخی از آن به واسطه تراکم برجا مانده است و تا باقی مانده آن به اندازه دو من نشود موافق دو کاسه در حال رقت نمی گردد و یک سوم باقیمانده و دو سوم رفته تحقق نمی پـذیرد و میزان در رسـیدن آن به حـد یک سوم همان وزن است یا آنچه در حکم آن است مانند اینکه یک پیمانه و نیم از آن بمانـد در صورتی که بـدانیم یک پیمانه و نیم شـیره سـفت هم وزن دو پیمانه آب انگور نجوشـیده است و می دانیم که نسـبت شیره با آب انگور نجوشیده نسبت یک و یک دوم است به دو و همچنین.

و خلاـصه می توان این شـناخت نسـبت برای کسـی که بررسـی و آزمایش کرده و آن را فهمیـده نتیجه همان شـناخت وزن را داشـته باشد و بی نیاز به ترازو و قپان از آن اسـتفاده کند، و با این تحقیق این نتیجه به دست آمد که: یقین به رفتن دو سوم آب انگور مطلقا موقوف است بر تحقّق یک سوم شـدن آن و رفتن دو سوم آن برحسب وزن و پیش از تحقق آن حالش مشکوک است و اصـاله الحرمه جـاری است زیرا احتمـال رفتن دو سـوم و عـدم آن برحسب دو اعتبـار صورت و حقیقت بـا هم تعـارض دارند و حرمت یقینی مبنی بر به جوش آمدن آن برداشته نشود جز به حصول یقین به حلیت که موقوف است بر تحقق رفتن دو سوم به صورتی که ذکر شـد، و در الفاظ روایات هم اشاره های لطیفی بدین تحقیق است، مانند به کار بردن واژه باقی در برابر رفته که اشـاره دارد بر اینکه منظـور از رفتن در اینجـا نـابودی و جداشـدن است نه تراکم بـا اجزاء دیگر زیرا رفتن به این معنی منافـات بـا بقاء نـدارد، و شایـد ذکر بقاء یک سوم پس از ذکر رفتن دو سوم در بیشتر روایات با بی نیازی برحسب ظاهر از آن برای دفع این توهم باشد، و مانند بکار بردن واژه اوقیه در روایات ابن ابی یعفور گذشـته که به هر صورت تفسیر چهل درهم یا هفت مثقال است، چنانچه دانستید. و صریح است در اعتبار وزن بدون شائبه احتمال کیل در آن و دلیل است که در اینجا مناط وزن است نه پیمانه، مانند بکار بردن واژه دوانیقی در روایت ابن سنان، زیرا دانگ در اصل وصفش عبارت از یک ششم درهم است که احتمـال پیمـانه در آن نمی رود و دلیـل است بر اینکه منـاط معنـای حقیقی آن است چنـانچه شـیخ- ره- از آن فهمید آنجـا که در النهـایه خود گفته: یا برود از هر درهم ۳ دانـگ و نیمش، و اما لفظ کیل که در روایت عقبه بن خالـد آمـده، می توان تفسیر کرد بر وزن معروف آن نه پیمانه برای جمع آن با روایات دیگر.

گویم

می شود که مکلّف مخیر باشـد میـان انـدازه گرفتن به هر دو از وزن و پیمـانه برای توسـعه به همه مردم چنانچه مناسب مـذهب حنیفیه است چون تفاوت میان آن ها انـدک است و غرض دگرگون نشـدن و تباه نشدن بر اثر طول بقاء آن با هر کدام از کیل و وزن حاصـل است، چنـانچه شـارع در انـدازه کر مخیر سـاخته میان انـدازه گیری با وجب و وزن ارطال و در مسافت شکسـته خوانـدن نمـاز برای مسـافر میـان مسیر یـک روز و انـدازه بـا فرسـنگ و میل و در دیه میان هزار دینار و ده هزار درهم با اینکه تفـاوت ارزش میـان آن ها بسیار است با اختلاف زمان و احوال و تخییر برای جمع میان اخبار سازگارتر است چون تصـریح به تعیین یکی از آن دو در اخبـار نیست و در کلام قـدماء از فقهاء و متاخرین از علماء هم وجود نـدارد، و این تخییر نزد من اظهر وجوه است و اگر چه احتیاط عمل به وزن است به طور مطلق.

اگر گویی: چون پیمانه وزن کمتری دارد همیشه این وجه بر می گردد به همان وجه اوّل که مناط پیمانه است. می گوییم: این اعتراض در همه موارد تخییر میان کمتر و بیشتر وارد است که یادآوری کردیم با اینکه فقهاء در همه این موارد به تخییر تصریح دارند و فائده آن راحت بودن مردم است زیرا بسا که اندازه گیری با وزن آسان تر باشد با این که می توان گفت رعایت وزن افضل است بر پیمانه و همین خود فائده ای است، و در اینجا سخن را به درازا آوردیم چون فائده اش بیش و مورد ابتلاء همه است و فقهاء متعرض آن نشده اند .

**[ترجمه]

باب ۴ انقلاب الخمر خلا

روایات

«۱»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْخَمْرِ يَكُونُ أَوَّلُهُ خَمْراً ثُمَّ يَصِيرُ خَلًّا يُؤْكَلُ قَالَ إِذَا ذَهَبَ سُكْرُهُ فَلَا بَأْسَ (۱).

كِتَابُ الْمَسَائِلِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ زَادَ فِيهِ أَ يُؤْكَلُ قَالَ نَعَمْ.

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش روایت می کند که از او پرسیدم: در باره شرابی که ابتدا می بوده و اکنون سرکه شده می توان آن را خورد؟ فرمود: چون مست کردنش برود مشکلی ندارد - . قرب الاسناد ۱۵۵، البحار ۱۰ : ۲۷۰ - .

کتاب المسائل: مانندش آمده جز که پس از خورده شود آری دارد.

**[ترجمه]

«۲»

الْعُيُونُ، بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ الْمُتَقَدِّمَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: كُلُوا خَلَّ الْخَمْرِ فَإِنَّهُ يَقْتُلُ الدِّيدَانَ فِي الْبَطْنِ وَ قَالَ علیه السلام كُلُوا خَلَّ الْخَمْرِ مَا انْفَسَدَ وَ لَا تَأْكُلُوا مَا أَفْسَدْتُمُوهُ أَنْتُمْ (۲).

**[ترجمه]العیون: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند که سرکه می را بخورید چون کرم های شکم را می کشد. فرمود: سرکه آن شرابی که خودش تباه شد و سرکه شده بخورید، و نخورید آنچه را شما خود تباه کرده اید - . عیون اخبار الرضا ۲: ۴۰ - .

**[ترجمه]

«۳»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ علیه السلام: إِنْ صُبَّ فِی الْخَمْرِ خَلٌّ لَمْ یَحِلَّ أَكْلُهُ حَتَّی تَذْهَبَ عَلَیْهِ أَیَّامٌ وَ تَصِیرَ خَلًّا ثُمَّ كُلْ بَعْدَ ذَلِكَ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضـا: علیه السّـلام فرمود: اگر در می سـرکه ریخته شود خوردنش روا نباشـد تا چنـد روز بر آن بگـذرد و می سرکه شود و پس از آن بخور. - . کتاب التکلیف، معروف به فقه الرضا: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۴»

السَّرَائِرُ، نَقْلًا مِنْ جَامِعِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ

ص: ۵۲۴

۱- ۱. قرب الإسناد ۱۵۵، و مثله فی البحار ۱۰ ر ۲۷۰.

۲- ۲. عیون الأخبار: ۲ ر ۴۰.

۳- ۳. كتاب التكلیف المعروف بفقه الرضا: ۳۸.

سُئِلَ عَنِ الْخَمْرِ يُعَالَجُ بِالْمِلْحِ وَ غَيْرِهِ لِيُحَوَّلَ خَلًّا فَقَالَ لَا بَأْسَ بِمُعَالَجَتِهَا قُلْتُ فَإِنِّی عَالَجْتُهَا فَطَیَّنْتُ رَأْسَهَا ثُمَّ کَشَفْتُ عَنْهَا فَنَظَرْتُ إِلَیْهَا قَبْلَ الْوَقْتِ أَوْ بَعْدَهُ فَوَجَدْتُهَا خَمْراً أَ یَحِلُّ لِی إِمْسَاکُهَا فَقَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِکَ وَ إِنَّمَا إِرَادَتُکَ أَنْ یَتَحَوَّلَ الْخَمْرُ خَلًّا فَلَیْسَ إِرَادَتُکَ الْفَسَادَ(۱).

**[ترجمه]السرائر: ابو بصیر روایت می کند که از امام جعفر صادق علیه السّلام سوال شد درباره شرابی که آن را با نمک و غیر آن درمان کنند تا سرکه شود، فرمود: مشکلی ندارد. گفتم من با گل گرفتن سر خمره اش درمان کردم وانگه که سرش را باز کردم پیش از وقت مقرر یا پس از آن و باز می بود جائز است نگهش دارم؟ فرمود: باکی ندارد تو می خواهی می سرکه شود و قصد تو فاسد نیست. – . السرائر : ۴۷۸ –

**[ترجمه]

تبیان

اعلم أن المشهور بین الأصحاب جواز علاج الخمر بما یحمضها و یقلبها إلی الخلیه من الأجسام الطاهره سواء کان ما عولج به عینا قائمه أم لا و استدلوا علیه

بِمُوَثَّقَهِ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْخَمْرِ یُصْنَعُ فِیهَا الشَّیْ ءُ حَتَّی یَحْمُضَ فَقَالَ إِذَا کَانَ الَّذِی صُنِعَ فِیهَا هُوَ الْغَالِبَ عَلَی مَا صُنِعَ فِیهِ فَلَا بَأْسَ (۲).

فإن الظاهر أن المراد بها إذا کان الخمر غالبا علی ما جعل فیها و لم یصر مستهلکا بحیث لا یعلم انقلابه فلا بأس و

عُمُومُ حَسَنَهِ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْخَمْرِ الْعَتِیقَهِ یُجْعَلُ خَلًّا قَالَ لَا بَأْسَ (۳).

و حکموا بکراهه العلاج لقوله علیه السلام فی روایه أبی بصیر و قد سأله عن الخمر یجعل خلا فقال لا إلا ما جاء من قبل نفسه و فی روایه أخری لا بأس إذا لم یجعل فیها ما یقلبها(۴) و فی أکثر نسخ التهذیب بالقاف و فی الکافی بالغین و هو أظهر و ربما قیل باشتراط ذهاب عین المعالج به قبل أن یصیر خلا لأنه ینجس بوضعه و لا یطهر بانقلابها خمرا لأن المطهر للخمر هو الانقلاب و

هو غیر متحقق فی ذلک الجسم الموضوع فیها و لا یرد مثله فی الآنیه لأنها مما لا تنفک عنها الخمر فلو لم یطهر معها لما أمکن الحکم بطهرها و إن انقلبت بنفسها و لو ألقی فی الخمر خل حتی یستهلکه فالمشهور عدم الطهاره و الحل.

و قال الشیخ فی النهایه و إذا وقع شی ء من الخمر فی الخل لم یجز استعماله إلا بعد أن یصیر ذلک الخمر خلا و قال ابن الجنید فأما إن أخذ إنسان خمرا ثم صب علیه خلا فإنه یحرم علیه شربه و الاصطباغ به فی الوقت ما لم یمض علیه وقت

١- ١. السرائر: ۴٧٨.

٢- ٢. الكافی: ۶ ر ۴٢٨، التهذيب: ٩ ر ١١٧.

٣- ٣. الكافی: ۶ ر ۴٢٨، التهذيب: ٩ ر ١١٧.

۴- ۴. الكافی: ۶ ر ۴٢٨، التهذيب: ٩ ر ١١٧.

ينتقل فی مثله العين من التحليل إلى التحريم أو من التحريم إلى التحليل و تأول الشيخ روايه أبی بصير السابقه من قوله لا بأس إذا لم يجعل فيها ما يقلبها بأن معناه إذا جعل فيها ما يغلب عليه فيظن أنه خل و لا يكون كذلك مثل القليل من الخمر يطرح عليه كثير من الخل فإنه يصير بطعم الخل و مع هذا فلا يجوز استعماله حتی يعزل من تلك الخمره و يترك مفردا إلى أن يصير خلا فإذا صار خلا حل حينئذ.

و أنكر ابن إدريس و غيره ذلك و قال ابن إدريس لا وجه له للإجماع على أن الخل يصير بمخالطه الخمر له نجسا و لا دلاله على طهارته بعد ذلك لأنه إنما يطهر الخمر بالانقلاب إلى الخل فأما الخل فهو باق على حقيقته و ليس له حاله ينقلب إليها ليطهر بها و قال العلامه رحمه الله فی المختلف كلام الشيخ ليس بعيدا من الصواب لأن انقلاب الخمر إلى الخل يدل على تماميه استعداد انقلاب ذلك الخمر إلى الخل و المزاج واحد بل استعداد الملقی فی الخل لصيرورته خلا أتم و لكن لا يعلم لامتزاجه بغيره فإذا انقلب الأصل المأخوذ منه علم انقلابه أيضا و نجاسه الخل تابعه للخمريه و قد زالت فتزول النجاسه عنه كما فی الخمر إذا انقلب قال و نبه شيخنا أبو علی ابن الجنيد عليه.

و قال الشهيد الثانی القول بطهر الخل إذا مضی زمان يعلم انقلاب الخمر فيه إلى الخليه متجه إذا جوزنا العلاج و حكمنا بطهارته مع بقاء عين المعالج به لأن الخل لا يقصر عن تلك الأعيان المعالج بها حيث حكم بطهرها مع طهره إلا أن إثبات الحكم من النص لا يخلو من إشكال و استفادته من إطلاق جواز علاجه أعم من بقاء عين المعالج به انتهی.

و أقول لا يبعد القول بحله مطلقا لما رواه الشَّيْخُ فِي الصَّحِيحِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِی قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى الرِّضَا عليه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ الْعَصِيرُ يَصِيرُ خَمْراً فَيُصَبُّ عَلَيْهِ الْخَلُّ وَ شَيْ ءٌ يُغَيِّرُهُ حَتَّى يَصِيرَ خَلًّا قَالَ لَا بَأْسَ (۱).

۱- ۱. التهذيب ۹ ر ۱۱۷.

**[ترجمه]بدان که مشـهور میان فقهاء ما جواز درمان می است به واسـطه آنچه آن را ترش کند و به سرکه برگرداند از اجسام پـاک، خواه درمـان بـا چیزی باشـد پـا برجا یا چیزی که مسـتهلک شود و دلیل آوردنـد بر آن سـندی معتبر از ابو بصـیر را که: پرسـیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره می که در آن چیزی بکار برنـد تا بترشد، فرمود: اگر آنچه در آن بکار رود از می غلبه دارد بر آنچه برای درمانش بکار رفته مشکلی ندارد - . الکافی ۶ : ۴۲۸، التهذیب ۹ : ۱۱۷ - ، زیرا ظاهرش این است که مقصود این است که اگر می غالب باشد بر ابزار درمان و در آن مستهلک نشود تا تردید شود که سرکه شده باکی ندارد - . الکافی ۶ : ۴۲۸، التهذیب ۹ : ۱۱۷ - . و زراره روایت می کنـد که از امـام جعفر صادق علیه السّلام پرسـیدم از می کهنه که سرکه در آن نهند، فرمود: مشکلی ندارد، و فتوی دادند که درمان کردن می برای سـرکه شدن مکروه است، به خاطر گفته آن حضـرت علیه السّلام در روایت ابو بصـیر که از او پرسـیده بود درباره می که در آن سـرکه نهند تا سـرکه شود، فرمود: نه، جز آنچه خودش سـرکه شود، و در روایت دیگر است که آنچه خودش به سـرکه برگشـته که مشکلی نـدارد - . الکافی ۶ : ۴۲۸، التهذیب ۹ : ۱۱۷ - در اکثر نسـخه هـای التهـذیب به قـاف آمـده که برگردانـدن است و در الکافی به غین آمـده از غلبه و آن روشن تر است، و بسا قولی است که شـرط است ابزار درمان پیش از سـرکه شدن می نابود شوند زیرا با گذاشتن در آن نجس شـده و بـا برگشت آن به سـرکه پـاک نشـود، زیرا مطهر خـود می انقلاب است و آن در این ابزار درمـان وجـود نـدارد و این اعتراض در ظرفش وارد نیست زیرا ظرف قابـل جـدائی از می نیست و به تبع آن پـاک می شود چون اگر پـاک نشود حکم به پاکی سـرکه آن میسر نیست و گرچه خود به خود سـرکه شود، و اگر به اندازه ای سـرکه در می ریزند که می مسـتهلک شود مشـهور این است که نه پاک است و نه حلال، شـیخ در النهایه گفته، چون می در سـرکه افتـد اسـتعمالش روا نباشـد جز اینکه خود آن می سـرکه شود، ابن جنید گفته: اگر آدمی می گیرد و بر آن سرکه ریزد نوشیدنش و خورش کردن با آن حرام است در همان هنگام تا زمانی که در آن تبدل حال حاصل می شود از حلیت به حرمت و بر عکس، و شـیخ روایت گذشـته ابو بصیر را که باکی نـدارد به شـرط اینکه در آن چیزی ننهد که آن را برگرداند تفسـیر کرده به اینکه در آن ننهد چیزی که بر آن غلبه کند و گمان برد که می هم سـرکه شده و هنوز سـرکه نشده مانند اینکه در اندکی می سـرکه بسیار ریزد که مزه سرکه گیرد و هنوز اجزاء می بجا است که بکار بردنش روا نیست تا مـدتی بگـذرد که اجزاء می در آن سـرکه شود، و ابن ادریس و دیگران منکر آن شدنـد، ابـن ادریس گفته: دلیلی نـدارد چـون اجمـاعی است که سـرکه به محض آمیختن بـا می نجس شـده و دلیلی نیست که پس از آن پاک شـده باشـد زیرا اجزاء می با تبـدیل به سـرکه پاک شونـد، اما خود سـرکه به حال خود باقی مانـد و دگرگونی ندارد تا پاک شود.

علامه- ره- در المختلف گفته: سـخن شـیخ دور از صواب نیست زیرا بر گردیـدن می مخلوط به سـرکه دلیل است بر آمادگی برگشت آن به سرکه و مزاج هر دو آمیخته یکی است بلکه آمادگی جزء خمری بیشتر است ولی جز به آمیختن با سرکه دانسته نشود و چون اصلی که از آن گرفته شود، برگردد، برگشت آمیخته هم دانسـته شود، و نجاست سرکه بر اثر می است که نابود شده و اثر آن هم که نجاست است، از بین می رود چنانچه خود می سرکه شود، و استاد ما ابو علی ابن جنید بدان آگاهی داده است.

شهیـد ثانی- ره- گفته: قول به پاک شـدن سـرکه پس از گـذشت زمانی که دانسـته شود می مخلوط با آن سـرکه شـده موجه است در صورتی که درمـان را جـایز شـماریم و آن را پـاک دانیم بـا بقـاء عین ابزار درمان در آن زیرا سـرکه دست کم از این

اعیان ابزار درمان ندارد که آن ها را با پاک شدن خود می به سرکه شدن پاک دانند، جز اینکه اثبات این حکم از نصّ حدیث بی اشکال نیست، و استفاده آن از اطلاق جواز درمان خمر اعم است از صورت بقاء عین ابزار علاج. پایان .

من گویم قول به حلیت آن مطلقا بعید نیست بنا بر روایت شیخ در سند صحیح از عبد العزیز بن مهتدی که نوشتم به امام رضا علیه السّلام قربانت آب انگور می شود و سرکه و چیزی که آن را بگرداند بر آن ریزند تا سرکه شود، فرمود: باکی ندارد. - . التهذیب ۹ : ۱۱۷ -

**[ترجمه]

باب ۵ الأکل و الشرب فی آنیه الذهب و الفضه و سائر ما نهی عنه من الأوانی و غیرها

روایات

«۱»

مَجَالِسُ الصَّدُوقِ، عَنْ حَمْزَهَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَبْهَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَکَرِیَّا الْجَوْهَرِیِّ عَنْ شُعَیْبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنِ الشُّرْبِ فِی آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ(۱).

**[ترجمه]مجالس صدوق: از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله روایت شده که از نوشیدن در ظرف طلا و نقره نهی کرد - . امالی الصدوق ۲۵۴ - .

**[ترجمه]

«۲»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَهَاهُمْ عَنْ سَبْعٍ مِنْهَا الشُّرْبُ فِی آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از هفت چیزنهی کرده است ازجمله نوشیدن در ظرف طلا و نقره - . قرب الاسناد : ۴۸ - .

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ جَدِّهِ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمِرْآهِ هَلْ یَصْلُحُ الْعَمَلُ بِهَا إِذَا

كَانَتْ لَهَا حَلْقَةُ فِضَّةٍ قَالَ نَعَمْ إِنَّمَا كُرِهَ مَا يُشْرَبُ فِيهِ اسْتِعْمَالُهُ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: على بن جعفر از برادرش موسى عليه السّلام روايت مى كند كه از او پرسيدم درباره آينه كه شايسته است آن را بكار برد با اينكه حلقه نقره دارد، فرمود: آرى جز اين نيست كه بكار بردن نقره در نوشيدن بد است - . قرب الاسناد : ۱۶۳ - .

**[ترجمه]

بيان

قوله عليه السلام إنما كره كأن المعنى أنه إنما منع من استعمال ما يمكن أن يشرب فيه من الأوانى فى الشرب أو مطلقا.

**[ترجمه]قوله عليه السلام إنما كره كأن المعنى أنه إنما منع من استعمال ما يمكن أن يشرب فيه من الأوانى فى الشرب أو مطلقا.

**[ترجمه]

«۴»

الْخِصَالُ، عَنِ الْخَلِيلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ أَشْعَثَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ سُوَيْدٍ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنْ نَتَخَتَّمَ بِالذَّهَبِ وَ عَنِ الشُّرْبِ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ قَالَ مَنْ شَرِبَ فِيهَا فِي الدُّنْيَا لَمْ يَشْرَبْ فِيهَا فِي الْآخِرَةِ الْخَبَرَ(۴).

**[ترجمه]الخصال: براء بن عازب روايت مى كند كه نهى كرد رسول خدا صلى اللّه عليه و آله ما را از به دست كردن انگشتر طلا و از نوشيدن در ظرف طلا و نقره، فرمود: هر كه در دنيا از آن ها نوشد در ديگر سرا ننوشد - . الخصال : ۳۴۰ - .

**[ترجمه]

«۵»

الْعُيُونُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ نُعَيْمِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

۱- ۱. أمالي الصدوق ۲۵۴.

۲- ۲. قرب الإسناد ۴۸.

۳- ۳. المصدر نفسه ۱۶۳.

۴- ۴. الخصال ۳۴۰.

إِسْمَاعِيلَ بَزِيعٍ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنْ آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ فَکَرِهَهَا فَقُلْتُ لَهُ قَدْ رَوَی بَعْضُ أَصْحَابِنَا أَنَّهُ کَانَتْ لِأَبِی الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام مِرْآهٌ مُلَبَّسَهٌ فِضَّهً فَقَالَ لَا بِحَمْدِ اللَّهِ إِنَّمَا کَانَتْ لَهَا حَلْقَهُ فِضَّهٍ وَ هِیَ عِنْدِی وَ قَالَ إِنَّ الْعَبَّاسَ یَعْنِی أَخَاهُ حِینَ عُذِرَ عُمِلَ لَهُ عُودٌ مُلَبَّسٌ فِضَّهً مِنْ نَحْوِ مَا یُعْمَلُ لِلصِّبْیَانِ تَکُونُ قَصَبَتُهُ نَحْوَ عَشَرَهِ دَرَاهِمَ فَأَمَرَ بِهِ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام فَکُسِرَ(۱).

الکافی، عن محمد بن یحیی عن أحمد بن محمد عن ابن بزیع: مثله المحاسن، عن ابن بزیع: مثله المکارم، عن محمد بن عیسی عن أبی جعفر علیه السلام: مثله

**[ترجمه]العیون: محمّد بن اسماعیل بن بزیع روایت می کند که از امام رضا علیه السّلام پرسیدم از نوشیدن در ظرف طلا و نقره و آن ها را بد داشت، به او گفتم البته یکی از یاران ما روایت کرده که موسی علیه السّلام آینه نقره پوشی داشت فرمود: نه، بحمد اللّه، جز آن نبود که حلقه نقره داشت و آن نزد من است، ابن عباس گفته: مقصود برادرش بود که چون او را ختنه کردند عود نقره پوشی که برای بازی کودکان سازند برایش ساختند از نقره که دسته اش به اندازه ده درهم بود و ابو الحسن علیه السّلام فرمود آن را شکستند - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۹، الکافی : ۲۶۷، المحاسن : ۵۸۲ - .

الکافی: مانند آن آمده است.

المحاسن: مانندش آمده است.

المکارم: ازابو جعفر علیه السّلام مانندش آمده است.

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس عذر الغلام ختنه و قال الشیخ البهائی رحمه الله یمکن أن یستنبط من مبالغته علیه السلام فی الإنکار لتلک الروایه کراهه تلبیس الآلات کالمرآه و نحوها بالفضه بل ربما یظهر من ذلک تحریمه و لعل وجهه أن ذلک اللباس بمنزله الظرف و الآنیه لذلک الشی ء و إذا کان هذا حکم التلبیس بالفضه فبالذهب بطریق أولی انتهی.

و أقول غایه ما یدل علیه استحباب التنزه عنه و المبالغه فی الإنکار لمنافاته لزهدهم علیهم السلام لا للتحریم و الوجه غیر وجیه کما لا یخفی علی النبیه و سیأتی الکلام فیه إن شاء الله.

**[ترجمه]شیخ بهائی- ره- گفته: می توان از مبالغه آن حضرت در انکار این روایت به دست آورد که آلات نقره پوش مانند آینه هم مکروه اند بلکه بسا که از آن حرمت استفاده شود، و شاید علتش این ست که این پوشش مانند ظرف است برای آن چیز و اگر نقره چنین باشد طلا به طریق اولی چنین است. پایان.

گویم: نهایت آنچه از آن برآید مستحب است کنار گذاشته شود و مبالغه در انکار از نظر وضع زهد آن ها است نه از نظر

حرمت و توجيه او ناموجه است چنانچه بر بينا پوشيده نماند و سخن در باره آن آيد ان شاء اللّه.

**[ترجمه]

«۶»

مَجَالِسُ ابْنِ الشَّيْخِ، عَنْ وَالِدِهِ عَنْ جَمَاعَةٍ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِیِّ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ هَارُونَ بْنِ عَمْرٍو الْمُجَاشِعِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ الصَّادِقِ عليه السلام وَ عَنِ الْمُجَاشِعِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الدَّنَانِيرِ وَ الدَّرَاهِمِ وَ مَا عَلَى النَّاسِ فِيهَا فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام هِیَ خَوَاتِيمُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ جَعَلَهَا اللَّهُ مَصْلَحَةً لِخَلْقِهِ وَ بِهَا يَسْتَقِيمُ شُئُونُهُمْ وَ مَطَالِبُهُمْ فَمَنْ أُكْثِرَ لَهُ مِنْهَا فَقَامَ بِحَقِّ اللَّهِ فِيهَا وَ أَدَّى زَكَاتَهَا فَذَاكَ الَّذِی طَابَتْ وَ خَلَصَتْ لَهُ وَ مَنْ أُكْثِرَ لَهُ مِنْهَا فَبَخِلَ بِهَا وَ لَمْ يُؤَدِّ حَقَّ اللَّهِ فِيهَا وَ اتَّخَذَ مِنْهَا الْآنِيَةَ فَذَاكَ الَّذِی حَقَّ عَلَيْهِ وَعِيدُ اللَّهِ

ص: ۵۲۸

۱- ۱. عيون الأخبار ۲ ر ۱۹ و مثله فی الكافی ۲۶۷ المحاسن ۵۸۲.

عَزَّ وَ جَلَّ فِی کِتَابِهِ یَقُولُ اللَّهُ یَوْمَ یُحْمی عَلَیْها فِی نارِ جَهَنَّمَ فَتُکْوی بِها جِباهُهُمْ وَ جُنُوبُهُمْ وَ ظُهُورُهُمْ هذا ما کَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِکُمْ فَذُوقُوا ما کُنْتُمْ تَکْنِزُونَ (۱).

**[ترجمه]مجالس ابن الشیخ: از امام محمد باقر علیه السّلام روایت شده که پرسش شد از پول طلا و نقره و آنچه در دست مردم است، فرمود: اینها مهره های خدایند در زمین که برای مصلحت کار مردم ساخته و بدانها کارشان درست می شود، و هر که از آن ها بیش دارد و حق خدا را در آن برپا دارد و زکاتش را بدهد برایش پاک و خالص است و هر که از آن ها بیش دارد و بدان بخل ورزد و حق خدا را از آن نپردازد و از آن ها ظرف بسازد هم اوست که بر او بایست شود و عید خدا عزّ و جلّ که در کتابش می فرماید:

«روزی که آن [گنجینه] ها را در آتش دوزخ بگدازند، و پیشانی و پهلو و پشت آنان را با آنها داغ کنند [و گویند:] «این است آنچه برای خود اندوختید، پس [کیفر] آنچه را می اندوختید بچشید - . امالی الطوسی ۲ : ۱۳۳ - » .

**[ترجمه]

بیان

الخواتیم جمع الخاتم و تشبیه الدنانیر و الدراهم بها إما لنقشها أو لعزتها أو لأنه لا یجوز جعلها أوانی و أشباه ذلک کما أنه لا یصلح فص ما ختم علیه.

**[ترجمه]مهره ها: تشبیه اشرفی طلا و پول نقره به خاتم برای این است که نقش دارند یا برای عزیزی آن ها است یا برای اینکه روا نیست آن ها را ظرف و مانند آن ساخت چنانچه شکستن مهر آنچه مهر شده روا نیست.

**[ترجمه]

«۷»

قِصَصُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِالْإِسْنَادِ إِلَی الصَّدُوقِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: إِنِّی أَکْرَهُ أَنْ آکُلَ شَیْئاً طُبِخَ فِی فَخَّارِ مِصْرَ.

العیاشی، عن داود: مثله (۲).

**[ترجمه]القصص راوندی: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که بد دارم چیزی در ظرف های سفالی مصر بخورم.

العیاشی: مانندش را آورده است. - . تفسیر العیاشی ۱ : ۳۰۵، تفسیر القمی: ۶۰۸ -

**[ترجمه]

«۸»

الْقِصَصُ، بِالْإِسْنَادِ إِلَى الصَّدُوقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: لَا تَأْكُلُوا فِی فَخَّارِ مِصْرَ وَ لَا تَغْسِلُوا رُءُوسَكُمْ بِطِينِهَا فَإِنَّهَا تُورِثُ الذِّلَّهَ وَ تَذْهَبُ بِالْغَيْرَهِ.

العياشی، عن ابن أسباط: مثله (۳).

**[ترجمه]القصص: ابو الحسن علیه السّلام فرمودند که غذا نخورید در ظرف های سفالین مصر و سر خود را با گِل مصر نشوييد که مايه خواری و بيغيرتی است.

العياشی: مانندش را آورده است. - . تفسير العياشی ۱ : ۳۰۴ -

**[ترجمه]

«۹»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلَاءٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّهُ نَهَی عَنْ آنِيَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ(۴).

الكافی، عن العده عن سهل عن ابن محبوب: مثله.

**[ترجمه]المحاسن: امام پنجم علیه السّلام فرمودند که نهی شده از ظرف طلا و نقره - . المحاسن : ۵۸۱ ، الكافی ۶ : ۲۶۷ - .

الكافی: بسندی مانندش آمده است..

**[ترجمه]

«۱۰»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَی عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا يَنْبَغِی الشُّرْبُ فِی آنِيَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ(۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که نوشيدن از ظرف طلا و نقره شايسته نيست. - . المحاسن : ۵۸۱ ، الكافی ۶ : ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ كَرِهَ آنِيَهَ الذَّهَبِ وَ

الْفِضَّهِ وَ الْآنِيَهَ الْمُفَضَّضَهَ(۶).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام ظرف طلا و نقره و ظرف نقره کوب را بـد می داشت - . المحاسن : ۵۸۱ ، الکافی ۶ : ۲۶۷ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: آنِیَهُ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ مَتَاعُ الَّذِینَ لا یُوقِنُونَ (۷).

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ۲ ر ۱۳۳، و المراد بالختم رواجها بین الأمم المختلفه کالسکه.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ۱ ر ۳۰۵، و مثله فی تفسیر القمّیّ ۶۰۸.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ: ۱ ر ۳۰۴.

۴- ۴. المحاسن ۵۸۱ و مثلها فی الکافی ۶ ر ۲۶۷.

۵- ۵. المحاسن ۵۸۱ و مثلها فی الکافی ۶ ر ۲۶۷.

۶- ۶. المحاسن ۵۸۱ و مثلها فی الکافی ۶ ر ۲۶۷.

۷- ۷. المحاسن ۵۸۱ و مثلها فی الکافی ۶ ر ۲۶۷.

**[ترجمه]المحاسن: امـام موسـی کـاظم علیه السّـلام فرمودنـد که ظرف طلاـ و نقره کالاـی آنـانی است که یقین ندارنـد - . المحاسن : ۵۸۱ ، الکافی ۶ : ۲۶۷ - .

**[ترجمه]

«۱۳»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الرُّويَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ التَّمِيمِيِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ الدِّيبَاجِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۱).

الکافی، عن العده عن سهل عن علی بن حسان عن موسی: مثله.

الفقیه، عن النبی صلی الله علیه و آله: مثله.

**[ترجمه]نوادر راونـدی: از پیغمبر صـلی اللَّه علیه و آله و سـلمماننـدش آمـده است. - . نوادر الراوندی : ۱۲، الکافی : ۲۶۸، الفقیه ۳ : ۲۲ -

الکافی: به سندی مانندش آمده است.

الفقیه: از پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله مانندش آمده است. .

**[ترجمه]

«۱۴»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سَرْحَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَأْكُلْ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّـلام فرمودنـد که در ظرف طلا و نقره غـذا نخور - . المحاسن : ۵۸۲ ، الکافی : ۲۶۷ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أُتِيَ بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فِيهِ

ضَبَّهٌ مِنْ فِضَّهٍ فَرَأَيْتُهُ يَنْزِعُهَا بِأَسْنَانِهِ (۳).

الکافی، عن علی بن إبراهیم عن صالح بن السندی عن جعفر بن بشیر: مثله

**[ترجمه]المحاسن: عمرو بن ابی المقدام روایت می کند که دیدم برای امام جعفر صادق علیه السّلام قدح آبی آوردند و روکش نقره ای داشت و دیدم آن را با دندانش می کند. - . المحاسن : ۵۸۲ ، الکافی : ۲۶۷ -

الکافی: با ذکرسندی مانندش آمده است.

**[ترجمه]

بیان

قال الشیخ البهائی رحمه الله الضبه بفتح الضاد المعجمه و تشدید الباء الموحده تطلق فی الأصل علی حدیده عریضه تستمر فی الباب و المراد بها هنا صفحه رقیقه من الفضه مستمره فی القدح من الخشب و نحوها إما لمحض الزینه أو لجبر کسره.

**[ترجمه]شیخ بهائی- ره- گفته: ضبّه با فتح ضاد نقطه دار و تشدید باء یک نقطه در اصل لغت تکه آهنی است پهن که کمربند در سازند و مقصود از آن در اینجا صفحه نازکی است از نقره که کمربند کاسه شده که خودش چوب یا مانند آن بوده برای زیور آن یا بستن شکست آن.

**[ترجمه]

«۱۶»

الْمَحَاسِنُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الشُّرْبِ فِی قَدَحٍ فِیهِ حَلْقَهُ فِضَّهٍ قَالَ لَا بَأْسَ إِلَّا أَنْ تَکْرَهَ الْفِضَّهَ فَتَنْزِعَهَا(۴).

**[ترجمه]المحاسن: از معاویه بن وهب روایت می کند که پرسش شد از امام جعفر صادق علیه السّلام از نوشیدن از کاسه ای که حلقه نقره دارد، فرمود: باکی ندارد جز اینکه از نقره بدت آید و آن را بکنی. - . المحاسن : ۵۸۲ - ۵۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَهَ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ بُرَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ کَرِهَ الشُّرْبَ فِی الْفِضَّهِ وَ فِی الْقَدَحِ الْمُفَضَّضِ وَ کَرِهَ أَنْ یُدَّهَنَ فِی مُدْهُنٍ مُفَضَّضٍ وَ الْمُشْطُ کَذَلِکَ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام بد داشت نوشیدن از ظرف نقره و از کاسه نقره کوب و بد داشت از روغن دان نقره کوب روغن مالی کند و شانه نقره کوب هم همچنین. - . المحاسن : ۵۸۲ - ۵۸۳ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری المدهن بالضم لا غیر قاروره الدهن و هو أحد ما جاء علی مفعل مما یستعمل من الأدوات و المشط بالضم معروف.

ص: ۵۳۰

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ۱۲ و مثله فی الکافی ۲۶۸، الفقیه ۳ ر ۲۲۲.

۲- ۲. المحاسن ۵۸۲ و مثله فی الکافی ۲۶۷.

۳- ۳. المحاسن ۵۸۲ و مثله فی الکافی ۲۶۷.

۴- ۴. المحاسن ۵۸۲- ۵۸۳.

۵- ۵. المحاسن ۵۸۲- ۵۸۳.

**[ترجمه]المـدهن به ضم شـیشه روغن است وآن از مواردی از اسم آلت است که بر وزن مُفعـل آمـده است و مشط نیز شانه است.

**[ترجمه]

«۱۸»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ أَخِیهِ یُوسُفَ قَالَ: کُنْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی الْحِجْرِ فَاسْتَسْقَی فَأُتِیَ بِقَدَحٍ مِنْ صُفْرٍ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ إِنَّ عَبَّادَ بْنَ کَثِیرٍ یَکْرَهُ الشُّرْبَ فِی صُفْرٍ فَقَالَ أَلَّا سَأَلْتَهُ ذَهَبٌ أَوْ فِضَّهٌ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: یونس بن یعقوب از برادرش یوسف روایت می کند که من در حجر همراه امام جعفر صادق علیه السّـلام بودم و آب خواست و کـاسه ای از مس زرد برای او آوردنـد و مردی به او گفت که عبـاد بن کثیر بـد دارد نوشـیدن از کاسـه مس زرد را فرمود: از او نپرسیدی که این طلا است یا نقره؟ - . المحاسن : ۵۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

الْمَکَارِمُ، عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ کَرِهَ أَنْ یُدَّهَنَ فِی مُدْهُنِ فِضَّهٍ أَوْ مُدْهُنٍ مُفَضَّضٍ وَ الْمُشْطُ کَذَلِکَ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا بَأْسَ أَنْ یَشْرَبَ الرَّجُلُ فِی الْقَدَحِ الْمُفَضَّضِ وَ اعْزِلْ فَمَکَ عَنْ مَوْضِعِ الْفِضَّهِ(۲).

**[ترجمه]المکارم: از امام صادق علیه السّـلام روایت شـده که بـد داشت روغن بمالد از روغن دان نقره یا نقره کوب و نیز از شانه.

و از ابو جعفر علیه السّـلام روایت شـده که باک ندارد کسـی از کاسه نقره کوب بنوشد، ولی دهانت را از جایی که نقره دارد، دور کن - . مکارم الاخلاق : ۱۷۳ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

کِتَابُ الْمَسَائِلِ، عَنْ أَخِیهِ مُوسَـی علیه السـلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ أَ یَأْکُلُ فِی إِنَائِهِمْ إِذَا کَانُوا یَأْکُلُونَ الْمَیْتَهَ وَ الْخِنْزِیرَ قَالَ لَا وَ لَا فِی آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ(۳).

**[ترجمه]کتـاب المسائل: از برادرش موسـی علیه السّـلام روایت می کنـد که از او پرسـیدم درباره مردم زمین و کشت آیا از ظرفشان می شود غذا خورد با اینکه مردار و خوک می خورند؟ فرمود: نه و نه در ظرف طلا و نقره . - . البحار ۱۰: ۲۶۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

الْمَجَازَاتُ النَّبَوِيَّهُ: قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله لِلشَّارِبِ فِی آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ إِنَّمَا یُجَرْجِرُ فِی بَطْنِهِ نَارُ جَهَنَّمَ.

بِرَفْعِ النَّارِ وَ الْأَکْثَرُ مِنَ الرِّوَایَاتِ عَلَی نَصْبِهَا قال السید رحمه الله و هذا القول مجاز لأن نار جهنم علی الحقیقه لا تجرجر فی جوفه و الجرجره صوت البعیر عند الضجر و الذب قال إمرؤ القیس یصف طریقا:

علی لاحب لا یهتدی بمناره*** إذا سافه العود الدیافی جرجرا

و لکنه صلی الله علیه و آله جعل صوت جرع الإنسان للماء فی هذه الأوانی المخصوصه لوقوع النهی عن الشرب فیها و استحقاق العقاب علی استعمالها کجرجره نار جهنم فی بطنه علی طریق المجاز إذ کان ذلک مفضیا به إلی حلول دارها و اصطلاء نارها نعوذ بالله منها.

و لفظ الخبر یجرجر بالیاء و الوجه أن یکون تجرجر بالتاء علی قول من رواه برفع النار و لکنه لما دخل بین فعل المؤنث و فاعله الذی هو النار لفظ آخر حسن تذکیر الفعل للبعد بینهما کما قال الشاعر لقد ولد الأخیطل أم سود

وَ قَدْ رُوِیَ فِی خَبَرٍ آخَرَ: کَأَنَّمَا یُجَرْجِرُ فِی بَطْنِهِ نَاراً.

فالإنسان هاهنا فاعل و النار مفعوله

ص: ۵۳۱

۱- ۱. المحاسن: ۵۸۳.

۲- ۲. مکارم الأخلاق: ۱۷۳.

۳- ۳. البحار ج ۱۰ ص ۲۶۸.

و علی هـذه الروایه فـالمراد کأنما یجر فی بطنه نارا فقال یجرجر طلبا لتضـعف اللفظ الـدال علی تکثیر الفعل کما جاء فی التنزیل فکبکبوا فیهـا هم و الغـاوون و المراد فکبوا فیجوز علی هـذا أن یقـال جر و جرجر کمـا یقـال کب و کبکب و إن کان الوجه أن یقـال جرجر و قـد جـاء فی کلاـم العرب جرجر فلاـن الماء إذا جرعه جرعا متواترا له صوت کصوت جرجره البعیر فیکون المراد علی هذا القول کأنما یتجرع نار جهنم و هذا أصح التأویلین.

فأما آنیه الذهب و الفضه فلا یحل عندنا الأکل فیها و لا الشـرب منها و لا یجوز أیضا اسـتعمالها فی شی ء مما یؤدی إلی مصالح البـدن نحو الادهان و اتخاذ المیل للاکتحال و المجمره للبخور و کنت سألت شـیخنا أبا بکر محمد بن موسـی الخوارزمی رحمه الله عنـد انتهائی فی القراءه علیه إلی هـذه المسأله من کتاب الطهاره عن المـدخنه إذ لا خلاف فی المجمره فقال القیاس أنها غیر مکروهه لأنها تستعمل علی وجه التبع للمجمره فهی غیر مقصوده بالاستعمال لأن المجمره لو جردت من غیرها فی البخور لقامت بنفسـها و لم یحتـج إلی المـدخنه مضافه إلیها فأشـبهت الشـرب فی الإناء المفضـض إذا لم یضع فاه علی موضع الفضه و فی هذه المسأله خلاف للشافعی لأنه یکره الشرب فی الإناء المفضض.

و ذهب داود الأصـبهانی إلی کراهه الشـرب فی أوانی الذهـب و الفضه دون غیره من الأکل و الاستعمال فی مصالح الجسم مضیا علی نهجه فی التعلق بظـاهر الخبر الوارد فی کراهه الشـرب خـاصه و لیس هـذا موضع اسـتقصاء الکلاـم فی هـذه المسـأله إلا أن المعتمد علیه کراهه استعمال هذه الأوانی الخبر الذی قدمنا ذکره لما فیه من تغلیظ الوعید

وَ قَدْ رُوِیَ عَنْهُ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَنْ شَرِبَ بِهَا فِی الدُّنْیَا لَمْ یَشْرَبْ بِهَا فِی الْآخِرَهِ.

فثبت بهـذین الخبرین و مـا یجری مجراهمـا کراهه الشـرب فیها ثم صار الأکل و الادهان و الاکتحال مقیسا علی الشـرب بعله أن الجمیع یؤدی إلی منافع الجسم (۱)

۱- ۱. المجازات النبویّه ۹۰- ۹۳.

**[ترجمه]المجازات النبويه: پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: نوشنده در ظرف طلا ـ و نقره همانا در شکمش آتش دوزخ برشنه کشد.

سیّد- ره- گفته: این گفتار به تعبیر مجاز اداء شده زیرا آتش دوزخ به حقیقت در شکم او برشنه ندارد که برشنه در اصل معنای خود آواز شتر است در هنگام خستگی و ادب کردن آن. امرؤالقیس در وصف یک راه چنین می گوید:

علی لاحب لا یهتدی بمناره إذا سافه العود الدیافی جرجرا

ولی آن حضرت صلی اللّٰه علیه و آله نوشانوش آدمی را برای آب در این ظروف مخصوصه از نظر اینکه غدقن است و سزای کیفر دارد چون برشنه آتش دوزخ مقرّر داشته بطور تشبیه و مجاز، چون این کار او را به دوزخ کشاند و به سوزش آتشش رساند، پناه بر خدا از آن، لفظ خبر (یجرجر) با یاء آمده با اینکه خوب بود (تجر جر) با تاء باشد بنا به روایت رفع (نار) که فاعل مؤنث است ولی چون لفظ دیگر میان فعل و فاعلش فاصله شده مذکر آوردن فعل نیکو گردیده است. مانند سخن شاعر:

«لقد ولد الاخیطل أمّ سود » و در خبر دیگر است که (کانما یجرجر فی بطنه نارا) در این تعبیر آدمی فاعل است و (نار) مفعول و مقصود این است که گویا آتش را به شکم خود می کشد و واژه (یجرجر) مضاعف لفظ جرّ است برای دلالت بر تکثیر فعل چنانچه در قرآن آمده «فَکُبْکِبُوا فِیها هُمْ وَ الْغاوُونَ» و مقصود (کبوا) است یعنی برو در افتند و بنا بر این توان گفت: (جرّ) و (جرجر) مانند (کبّ) و کبکب است با اینکه قاعده این است که (جرّر) گفته شود، در کلام عرب آمده «جرجر فلان الماء» هر گاه آن را نوشانوش مصرف کند و آوازی چون آواز برشنه شتر دهد، و بنا بر این معنا این است که جرعه نوش کند آتش دوزخ را و این درست ترین تأویل است، و اما ظرف طلا ـ و نقره در نزد ما شیعه خورد و نوش در آن حلال نیست و بکار بردنش در مصالح تن مانند روغن مالی و سرمه کشیدن روا نیست و نیز بکار گرفتن مجمره در بخور، و من از استاد خودمان ابو بکر محمّد بن موسی خوارزمی- ره- هنگامی که درس ما به این مسأله رسید در کتاب الطهارت پرسیدم از خاکستر گیر و دودکش طلا ـ و نقره زیرا خلافی در باره مجمره و آتش دان نیست، گفت: قاعده این است که حرام نباشد زیرا بکار بردن آن به دنباله مجمره است و خودش تنها در کار نیست، زیرا مجمره اگر خودش تک باشد نیازی به خاکستر گیر و دودکش ندارد که با آن باشد و آن مانند نوشیدن از ظرف نقره کوب است که دهن روی نقره ننهد، و در این مسأله خلافی است از شافعی زیرا او نوشیدن در ظرف نقره کوب را مکروه دانسته است.

و داود اصفهانی معتقد است به کراهت نوشیدن از ظرف طلا و نقره تنها نه غیر آن از خوردن و بکار بردن در مصالح تن بنا به روش خودش در عمل به ظاهر خبری که دلالت بر کراهت نوشیدن دارد، و اینجا جای گفتگوی نهائی در این مسأله نیست جز اینکه اعتماد در حکم به کراهت بکار بردن این ظروف خبری است که پیش گفتم چون تهدید سختی دارد، و در روایتی است از آن حضرت صلی اللّٰه علیه و آله که هر که در دنیا از آن ها نوشد در آخرت با آن ها ننوشد و بدین دو خبر و مانند آن ها کراهت نوشیدن در این ظرف ها ثابت شود، و خوردن و روغن مالی و سرمه کشیدن بدان قیاس شوند به علت اینکه همه در منافع تن بکار روند - . المجازات النبویه : ۹۰ - ۹۳ - .

**[ترجمه]

توضیح

قال الجوهری اللاحب الطریق الواضح و قال سفت الشی ء أسوفه سوفا إذا شممته و قال العود المسن من الإبل و فی المثل إن جرجر العود فزده وقرا.

و قال یقال تدافی البعیر تدافیا إذا سار سیرا متجافیا و ربما قیل للنجیبه الطویله العنق دفواء و قال الجرجره صوت یرده البعیر فی حنجرته و قال الجزری فی النهایه فیه الذی یشرب فی إناء الفضه إنما یجرجر فی بطنه نار جهنم أی یحدر فیه نار جهنم فجعل للشرب و الجرع جرجره و هی صوت وقوع الماء فی الجوف قال الزمخشری یروی برفع النار و الأکثر النصب و هذا القول مجاز لأن نار جهنم علی الحقیقه لا تجرجر فی جوفه و الجرجره صوت البعیر عند الضجر و لکنه جعل صوت جرع الإنسان للماء فی هذه الأوانی المخصوصه لوقوع النهی و استحقاق العقاب علی استحقاقها کجرجره نار جهنم فی بطنه من طریق المجاز هذا وجه رفع النار و یکون ذکر یجرجر بالیاء للفصل بینه و بین النار فأما علی النصب فالفاعل هو الشارب و النار مفعوله یقال جرجر فلان الماء إذا جرعه جرعا متواترا له صوت فالمعنی کأنه یجرع نار جهنم.

**[ترجمه]جوهری گفته لاحب راه روشن است ومی گوید سفت الشی ء أسوفه سوفا یعنی استشمام کردم والعود به شتر پیر گویند و تدافی البعیر تدافیا یعنی شتر متمایل راه رفت وگاهی به شتر گردن دراز گویند و می گوید جرجره صدایی است که شتر در گلوی خود می اندازد جزری در النهایه گفته: در حدیث است که: آنکه بیاشامد در ظرف فضّه همانا برشنه کشد در شکمش آتش دوزخ، یعنی سرازیر شود در آن آتش دوزخ و برای نوشیدن برشنه ساخته که آواز ورود آب است در درون.

زمخشری گفته: به رفع نار روایت شده و بیشتر روایت نصب است و این گفته مجاز است زیرا آتش دوزخ در حقیقت در شکمش برشنه نکشد و جرجره آواز شتر است هنگام سختی حالش ولی آن حضرت صلی اللّٰه علیه و آله آواز نوشانوش آدمی را برای آب در این ظرف های مخصوص که نهی دارد و سزای کیفر چون برشنه آتش دوزخ ساخته بطور مجاز و تعبیر به یجرجر با یاء، برای فاصله بودن میان آن و کلمه نار است، و بنا بر نصب فاعل فعل نوشنده است و نار مفعول است، گویند: جرجر فلان الماء، یعنی پیاپی آن را جرعه نوش کرد که آوازی داد و معنی این است که گویا آتش دوزخ را نوشانوش کند.

**[ترجمه]

«۲۲»

الْکَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ الْکَرْخِیِّ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ یَشْرَبُ فِی الْأَقْدَاحِ الشَّامِیَّهِ یُجَاءُ بِهَا مِنَ الشَّامِ وَ تُهْدَی إِلَیْهِ صلی الله علیه و آله (۱).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السلام روایت می کند که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله پیوسته در کاسه های شامی می نوشید که برایش از شام می آوردند و به او پیشکش می کردند. -. الکافی ۶ : ۳۸۵- ۳۸۶ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ مِنْهُ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یُعْجِبُهُ أَنْ یَشْرَبَ فِی الْقَدَحِ الشَّامِیِّ وَ کَانَ یَقُولُ هِیَ أَنْظَفُ آنِیَتِکُمْ (۲).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السلام روایت می کند که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله پیوسته در کاسه های شامی می نوشید که برایش از شام می آوردند و به او پیشکش می کردند و می فرمود : اینها نظیف ترین ظرف های شما است - . الکافی ۶ : ۳۸۵- ۳۸۶ - .

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ یَشْرَبُ فِی قَدَحٍ مِنْ خَزَفٍ (۳).

**[ترجمه]الکافی: عمرو بن ابی المقدام روایت می کند که دیدم ابو جعفر علیه السّلام در کاسه سفالین می نوشید. - . الکافی ۶ : ۳۸۵- ۳۸۶ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ وَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی جَمِیعاً عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ یَقُولُ وَ ذَکَرَ مِصْرَ فَقَالَ

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۳۸۵- ۳۸۶.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۳۸۵- ۳۸۶.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۳۸۵- ۳۸۶.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَا تَأْكُلُوا فِی فَخَّارِهَا وَ لَا تَغْسِلُوا رُءُوسَكَمْ بِطِينِهَا فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِالْغَيْرَهِ وَ يُورِثُ الدِّيَاثَهَ(۱).

**[ترجمه]الکافی: علی بن اسباط روایت می کند که شنیدم امام رضا علیه السّلام وقتی که نام مصر برده شد فرمود: رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرموده: در سفال های مصر مخورید و سرتان را با گِلش نشویید که غیرت برد و دیوثی آورد.

**[ترجمه]

بیان

ذهاب الغیره معلوم من سیاق قصه العزیز و امرأته کما لا یخفی علی المتأمل أقول و قد أثبتنا بعض الأخبار فی ذلک فی باب آداب الشرب.

**[ترجمه]بی غیرتی از سیاق داستان زلیخا زن عزیز مصر معلوم است چنانچه بر اندیشمند نهان نیست.

گویم: برخی اخبار را در این باره در باب آداب نوشیدن آوردیم.

**[ترجمه]

«۲۶»

الْكَافِی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَزِيعِ بْنِ عُمَرَ بْنِ بَزِيعٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ عليه السلام وَ هُوَ يَأْكُلُ خَلًّا وَ زَيْتاً فِی قَصْعَهٍ سَوْدَاءَ مَكْتُوبٍ فِی وَسَطِهَا بِصُفْرَهٍ- قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]الکافی: بزیع روایت می کند که نزد ابو جعفر علیه السّلام رفتم و آن حضرت سرکه می خورد و زیت در کاسه ای که سیاه بود و در میانش به رنگ زرد قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ نوشته بود - . الکافی ۶ : ۳۸۶ - .

**[ترجمه]

«۲۷»

الْمَكَارِمُ، قَالَ: كَانَ النَّبِیُّ صلى الله عليه و آله يَشْرَبُ فِی أَقْدَاحِ الْقَوَارِيرِ الَّتِی يُؤْتَى بِهَا مِنَ الشَّامِ وَ يَشْرَبُ فِی الْأَقْدَاحِ الَّتِی تُتَّخَذُ مِنَ الْخَشَبِ وَ الْجُلُودِ وَ يَشْرَبُ فِی الْخَزَفِ (۳).

**[ترجمه]المکارم: پیغمبر صلی اللّه علیه و آله از کاسه های بلوری که از شام برایش می آوردند می نوشید و هم در کاسه های چوبی و پوستی و هم در کاسه های سفالی. - . مکارم الاخلاق : ۳۲ -

**[ترجمه]

أقول

و قد مضت روايه عن أمير المؤمنين عليه السلام فی باب آداب الشرب أنه عليه السلام كان يمنع من شرب الماء فی الزجاج الرقيق و هذا كان من غايه زهده عليه السلام و تركه للملاذ ليتأسی به فقراء شيعته و لا يدل علی الكراهه و يظهر من روايه الطبرسی أن الأقداح الشاميه التی وردت فی روايات المحاسن كانت من قوارير و يومئ إليه قوله صلی الله عليه و آله هی من أنظف آنيتكم و يحتمل أن يكون الظرف مطليه بالزجاج كما هو الشائع فی زماننا فی جميع البلاد.

**[ترجمه]گذشت خبری از امير المؤمنين عليه السّلام در آداب نوشيدن كه آن حضرت از نوشيدن آب در ظرف شيشه ای نازک خود داری می كرد و اين از نهايت زهدش بود و ترک لذت تا فقراء شيعه به آن حضرت تاسّی كنند و دلالت بر كراهت ندارد چنانچه از روايتی كه نقل كردم برآيد و سخن آن حضرت صلی اللَّه عليه و آله كه آن نظيف ترين ظرف شما است بدان اشاره دارد، و می شود مورد اين روايت ظرفی باشد كه رويه شيشه دارد چنانچه در زمان ما در همه بلاد شايع است.

**[ترجمه]

«۲۷»

الْكَافِی، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْمُعَلَّی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ عِيسَی بْنِ الْمُسْتَفَادِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام فِی حَدِيثٍ طَوِيلٍ قَالَ: لَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله الْأَمْرُ نَزَلَتِ الْوَصِيَّهُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ كِتَاباً مُسَجَّلًا وَ نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِيلُ مَعَ أُمَنَاءِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی مِنَ الْمَلَائِكَهِ وَ سَاقَ الْحَدِيثَ إِلَی أَنْ قَالَ فَخُتِمَتِ الْوَصِيَّهُ بِخَوَاتِيمَ مِنْ ذَهَبٍ لَمْ تَمَسَّهُ النَّارُ وَ دُفِعَتْ

ص: ۵۳۴

۱- ۱. الكافی ۶ ر ۳۸۶.

۲- ۲. الكافی ۶ ر ۲۹۸.

۳- ۳. مكارم الأخلاق: ۳۲.

إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام (۱).

**[ترجمه]الکافی: امام موسی کاظم علیه السّلام در حدیثی دراز که سفارشنامه از خدا به رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرود آمد، نوشته مسجّلی بود که جبرئیل به همراه امناء خدا تبارک و تعالی از فرشته ها آن را آورد. و حدیث را کشانده تا آنجا که- گفته: سفارشنامه مهرها از طلا داشت که آتش ندیده بودند و آن سفارشنامه به امیر المؤمنین علیه السّلام داده شد. - . الکافی ۱ : ۲۸۱ -

**[ترجمه]

«۲۸»

كِتَابُ الطُّرَفِ، لِلسَّيِّدِ بْنِ طَاوُسٍ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عِيسَى بْنِ الْمُسْتَفَادِ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]در کتاب الطرف سید بن طاوس به سندش مانند آن آمده است.

**[ترجمه]

«۲۹»

الْمَجَالِسُ، وَ الْإِكْمَالُ، لِلصَّدُوقِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبَانٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْكَتَّانِيِّ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَ عَلَى نَبِيِّهِ كِتَاباً قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَهُ الْمَوْتُ إِلَى قَوْلِهِ وَ كَانَ عَلَى الْكِتَابِ خَوَاتِيمُ مِنْ ذَهَبٍ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]المجالس و الاکمال للصدوق: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که خدا عزّوجلّ نامه ای به پیغمبرش صلی اللّه علیه و آله فرو فرستاد پیش از وفات پیغمبر- تا گفته- بر آن نامه مهرها از طلا بود. - . امالی الصدوق : ۲۴۱، اکمال الدین : ۲۳۱ -

**[ترجمه]

الْعِلَلُ، لِلصَّدُوقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ الْهَاشِمِيِّ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِيلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِصَحِيفَةٍ مِنَ السَّمَاءِ لَمْ يُنْزِلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كِتَاباً قَبْلَهُ وَ لَا بَعْدَهُ وَ فِيهِ خَوَاتِيمُ مِنَ الذَّهَبِ الْخَبَرَ(۳).

**[ترجمه]در روایت دیگر از صدوق- امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که جبرئیل صحیفه بر رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از آسمان فرود آورد که خدا عزّ و جلّ مانندش نامه ای فرو نفرستاده بود نه پیش از آن و نه پس از آن و در آن مهرها بود از طلا. - . علل الشرایع ۱ : ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۳۰»

كِتَابُ الْغَيْبَهِ، لِشَيْخِ الطَّائِفَهِ عَنْ جَمَاعَهٍ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ الْخَضِيبِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ حَنْظَلَهَ بْنِ زَكَرِيَّا التَّمِيمِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الطُّوسِيِّ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی شَيْبَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام بِصَحِيفَهٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِيهَا اثْنَا عَشَرَ خَاتَماً مِنْ ذَهَبٍ إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ(۴).

**[ترجمه]كتاب الغيبه: ابن عباس روايت می كند كه جبرئيل صحيفه ای از نزد خدا بر رسولش فرود آورد كه بر آن دوازده مهر از طلا بود - . غيبه الشيخ الطوسی: ۹۷ - .

**[ترجمه]

بيان

تدل هذه الأخبار علی جواز استعمال الذهب فی أمثال تلک الأمور إلا أن يقال حكم ذهب السماء و نزوله منها غير حكم ذهب الأرض لقوله لم تمسه النار أو يقال لا يقاس فعل البشر بفعله تعالی كما أنه تعالی يصور الصور و حرمه علی الناس أو يقال لا يقاس فعلنا بفعل الأنبياء و الأوصياء كتجويز التصوير لعيسى علیه السلام و تحريمه علی غيره و الكل بعيد.

ص: ۵۳۵

۱- ۱. الكافی ۱ ر ۲۸۱ فی حديث و مثله فی الطرف ۲۳.

۲- ۲. أمالی الصدوق ۲۴۱، اكمال الدين ۲۳۱ ط صدوق.

۳- ۳. علل الشرائع ۱ ر ۱۶۴.

۴- ۴. غيبه الشيخ الطوسیّ: ۹۷.

**[ترجمه]این اخبـار دلالـت دارنـد که بکار بردن طلا در این گونه موارد جائز است جز که گفته شود این حکم خاص طلای آسـمان است که از آن فرود آمده چنانچه فرموده: آتش به آن نرسـیده یا گفته شود کار خدا با کار بشـر سنجیده نشود چنانچه خـدا تصویر سـازد و به اوصـیاء حلال کنـدماننـد اینکه برای عیسـی علیه السّـلام جـائز شـد و بر دیگران حرام است و همه این احتمالات بعیدند.

**[ترجمه]

«۳۱»

السَّرَائِرُ، نَقْلًا مِنْ جَامِعِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنِ السَّرْجِ وَ اللِّجَامِ فِيهِ الْفِضَّةُ أَ يُرْكَبُ بِهِ قَالَ إِنْ كَانَ مُمَوَّهاً لَا تَقْدِرُ عَلَى نَزْعِهِ فَلَا بَأْسَ بِهِ وَ إِلَّا فَلَا يُرْكَبُ بِهِ (۱).

**[ترجمه]السـرائر: به نقـل از الجـامع بزنطی که: پرسـیدم از امـام رضا علیه السّـلام از زین و دهانه ای که نقره دارنـد بر آن ها سوار شوند؟ فرمود: اگر آب نقره داده باشند که نتوان نقره آن را جدا کرد و کند بدان باکی نیست و گر نه بر آن سوار نشوند.
- . مستطرف السرائر : ۴۷۷، المحاسن : ۵۸۳ -

**[ترجمه]

«۳۲»

الْمَحَاسِنُ، عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى علیه السلام: مِثْلَهُ.

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِيهِ مِمَّا لَا يَقْدِرُ أَنْ يَنْزِعَ مِنْهُ (۲).

كتاب المسائل، بإسناده عن علی بن جعفر: مثله

**[ترجمه]المحاسن: امام موسی كاظم علیه السّلام مانندش آمده است .

قرب الاسناد: بسندش مانند آن آمده با اختلافی در تعبیر. - . قرب الاسناد ۱۶۳، البحار ۱۰ : ۱۵۴ -

در كتاب المسائل: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری موهت الشی ء طلیته بفضه أو ذهب و تحت ذلک نحاس أو حدید و منه التمویه و هو التلبیس.

**[ترجمه]جوهری گفته: تمویه این است که مس یا آهن را با نقره یا طلا روکش کنند.

**[ترجمه]

«۳۳»

الْمَكَارِمُ، عَنِ الْفُضَيْلِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ السَّرِيرِ يَكُونُ فِيهِ الذَّهَبُ أَ يَصْلُحُ إِمْسَاكُهُ فِي الْبَيْتِ قَالَ إِنْ كَانَ ذَهَباً فَلَا وَ إِنْ كَانَ مَاءَ الذَّهَبِ فَلَا بَأْسَ (۳).

**[ترجمه]المکارم: فضیل روایت می کند که از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم از تختی که در آن طلا است، آیا شایسته است آن را در خانه نگهداشت؟ فرمود: اگر خود طلا باشد نه اگر آب طلا باشد مشکلی ندارد. - . مکارم الاخلاق ۱۵۲ ، الکافی ۶ : ۴۷۶ -

**[ترجمه]

«۳۴»

الکافی، عن العده عن أحمد بن أبی عبد الله عن محمد بن سنان عن حماد بن عثمان عن الفضیل بن یسار: مثله.

**[ترجمه]الکافی: به سندی مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۳۵»

الْمَجَالِسُ، لِلصَّدُوقِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اسْمَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فِي صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ الْمَاحِي إِلَى أَنْ قَالَ وَ كَانَ لَهُ دِرْعٌ تُسَمَّى ذَاتَ الْفُضُولِ لَهَا ثَلَاثُ حَلَقَاتِ فِضَّةٍ حَلْقَةٌ بَيْنَ يَدَيْهَا وَ حَلْقَتَانِ خَلْفَهَا الْخَبَرَ(۴).

الفقیه، بإسناده عن یونس: مثله.

ص: ۵۳۶

۱- ۱. مستطرفات السرائر ۴۷۷، و مثله فی المحاسن ۵۸۳.

۲- ۲. قرب الإسناد ۱۶۳ و مثله فی البحار ۱۰ ر ۱۵۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ۱۵۲ و مثله فی الکافی ۶ ر ۴۷۶.

۴- ۴. أمالی الصدوق ۴۴، کتاب الفقیه ۵۱۹ ط حجر.

**[ترجمه]مجالس الصدوق: ابو جعفر علیه السّلام روایت می کند که نام پیغمبر صلی اللّه علیه و آله در صحف ابراهیم ما زنده است- تا فرموده- آن حضرت صلی اللّه علیه و آله زرهی دارد بنام: ذات الفضول که سه حلقه نقره دارد یکی در جلو و دو تا در پشت - . امالی الصدوق : ۴۴، کتاب الفقیه : ۵۱۹ - .

الفقیه: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۳۶»

الْمَجَالِسُ، وَ الْعُیُونُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی بْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی بْنِ عُبَیْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام عَنْ ذِی الْفَقَارِ سَیْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ أَیْنَ هُوَ قَالَ هَبَطَ بِهِ جَبْرَئِیلُ مِنَ السَّمَاءِ وَ کَانَتْ حِلْیَتُهُ مِنْ فِضَّهٍ وَ هُوَ عِنْدِی (۱).

الکافی، عن أحمد بن محمد و محمد بن یحیی عن محمد بن الحسن عن محمد بن عیسی عن أحمد بن أبی عبد الله عن الرضا علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]المجالس و العیون: احمد بن عبد اللّه روایت می کند که پرسیدم از ابو الحسن علیه السّلام از ذو الفقار شمشیر پیغمبر صلی اللّه علیه و آله که از کجا بود؟ فرمود: جبرئیلش از آسمان آورده بود و زیورش نقره بود و آن در نزد من است.

الکافی: از امام رضا علیه السّلام مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ التَّعْوِیذِ یُعَلَّقُ عَلَی الْحَائِضِ فَقَالَ نَعَمْ إِذَا کَانَ فِی جِلْدٍ أَوْ فِضَّهٍ أَوْ قَصَبَهِ حَدِیدٍ(۲).

**[ترجمه]المجالس و العیون: منصور بن حازم روایت می کند که از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم از دعا که آویزان شود بر زن حائض فرمود: آری، هر گاه در میان جلد یا ظرف نقره یا آهن باشد. - . امالی الصدوق : ۱۷۴، عیون اخبار الرضا ۲ : ۵۰، الکافی ۱ : ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَشْيَمَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَنْ ذِي الْفَقَارِ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِيلُ عليه السلام مِنَ السَّمَاءِ وَ كَانَتْ حَلْقَتُهُ فِضَّةً(۳).

**[ترجمه]المجالس و العيون : صفوان بن يحيى روايت مى كند كه پرسيدم از ابو الحسن عليه السّلام از ذو الفقار شمشير پيغمبر صلى اللّه عليه و آله كه از كجا بود؟ فرمود: جبرئيلش از آسمان آورده بود و زيورش نقره بود - . الكافى ۳ : ۱۰۶ - .

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ مِنْهُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الطَّاطَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبَانٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: دِرْعُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ذَاتُ الْفُضُولِ لَهَا حَلْقَتَانِ مِنْ وَرِقٍ فِي مُقَدَّمِهَا وَ حَلْقَتَانِ مِنْ وَرِقٍ فِي مُؤَخَّرِهَا وَ قَالَ لَبِسَهَا عَلِيٌّ عليه السلام يَوْمَ الْجَمَلِ (۴).

**[ترجمه]المجالس و العيون: يحيى بن ابى العلاء روايت مى كند كه شنيدم امام جعفر صادق عليه السّلام مى فرمود: رسول خدا صلى اللّه عليه و آله در زره ذات الفضول نماز خواند كه دو حلقه از نقره در جلوش بود دو حلقه در پشتش، و فرمود على عليه السّلام در روز جنگ جمل آن را پوشيد. - . الكافى ۸ : ۳۳۱ -

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَا يَنْبَغِي الشُّرْبُ فِي آنِيَهِ الذَّهَبِ وَ لَا الْفِضَّهِ(۵).

**[ترجمه]المحاسن و العيون: امام جعفر صادق عليه السّلام فرمودند كه نوشيدن در ظرف طلا و نقره شايسته نيست - . الكافى ۶ : ۳۸۵ - .

**[ترجمه]

«۴۱»

الْفَقِيهُ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: لَا

۱- ۱. أمالی الصدوق ۱۷۴، عیون الأخبار ۲ ر ۵۰ و مثله فی الکافی ۱ ر ۲۳۴.

۲- ۲. الکافی ۳ ر ۱۰۶.

۳- ۳. الکافی ۸ ر ۲۶۷.

۴- ۴. الکافی ۸ ر ۳۳۱.

۵- ۵. الکافی ۶ ر ۳۸۵.

تَأْكُلْ فِی آنِیَهِ ذَهَبٍ وَ لَا فِضَّهٍ(۱).

**[ترجمه]الفقیه: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که در ظرف طلا و نقره غذا نخور - . الفقیه ۳ : ۲۲۲ - .

**[ترجمه]

«۴۲»

الْکَافِی، عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تَأْکُلْ فِی آنِیَهٍ مِنْ فِضَّهٍ وَ لَا فِی آنِیَهٍ مُفَضَّضَهٍ(۲).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که نخور در ظرف نقره و نه در نقره کوب. - . الکافی ۶ : ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۴۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَهَ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ بُرَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ کَرِهَ الشُّرْبَ فِی الْفِضَّهِ وَ فِی الْقَدَحِ الْمُفَضَّضِ وَ کَذَلِکَ أَنْ یُدَّهَنَ فِی مُدْهُنٍ مُفَضَّضٍ وَ الْمُشْطُ کَذَلِکَ (۳).

الْفَقِیهُ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ ثَعْلَبَهَ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فَإِنْ لَمْ یَجِدْ بُدّاً مِنَ الشُّرْبِ فِی الْقَدَحِ الْمُفَضَّضِ عَدَلَ بِفَمِهِ عَنْ مَوْضِعِ الْفِضَّهِ(۴).

المکارم، عن أبی عبد الله علیه السلام: مثل الفقیه.

**[ترجمه]الکافی: برید روایت می کند که امام جعفر صادق علیه السّلام بد داشتند نوشیدن در کاسه نقره و در کاسه نقره کوب را و همچنین روغن زدن و عطر زدن از روغندانی نقره کوب و شانه را نیز بدین صورت بد می شمردند - . الکافی ۶ : ۲۶۷ - .

الفقیه: مانندش آمده و افزوده اگر ناچار باشد از نوشیدن در کاسه نقره کوب دهانش را از آنجا که نقره است بگرداند. المکارم: مانندش آمده است.

**[ترجمه]

«۴۴»

التَّهْذِیبُ، بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْوَشَّاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا بَأْسَ بِأَنْ یَشْرَبَ الرَّجُلُ فِی الْقَدَحِ الْمُفَضَّضِ وَ اعْزِلْ فَمَکَ عَنْ مَوْضِعِ الْفِضَّهِ(۵).

**[ترجمه]التهذیب: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید که باکی نیست به اینکه بنوشد مرد از کاسه نقره کوب، و دهان را از جای نقره بر کنار کن. -. التهذیب ۹ : ۹۱ -

**[ترجمه]

«۴۵»

فِقْهُ الرِّضَا، قَالَ علیه السلام: لَا تُصَلِّ فِی خَاتَمِ ذَهَبٍ وَ لَا تَشْرَبْ فِی آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ(۶).

**[ترجمه]فقه الرضا: فرمود علیه السّلام: نماز نخوان با انگشتر طلا و ننوش در ظرف طلا و نقره. -. فقه الرضا : ۱۶ -

**[ترجمه]

«۴۶»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ سَبْعٍ عَنِ التَّخَتُّمِ بِالذَّهَبِ وَ الشُّرْبِ فِی آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ الْخَبَرَ(۷).

**[ترجمه]قرب الاسناد: رسول خدا از هفت چیز نهی کرد از جمله نماز خواندن با انگشتر طلا و خوردن در ظرف طلا و نقره. -. قرب الاسناد : ۴۸ -

**[ترجمه]

«۴۷»

مَعَانِی الْأَخْبَارِ،(۸)

عَنْ حَمْزَهَ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ

۱- ۱. الفقیه ۳ ر ۲۲۲.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۲۶۷.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۲۶۷.

۴- ۴. فقیه من لا یحضره الفقیه ۳ ر ۲۲۲ و مثله فی المکارم ۱۷۳.

۵- ۵. التهذیب ۹ ر ۹۱.

۶- ۶. فقه الرضا ۱۶.

۷- ۷. قرب الإسناد ۴۸.

۸- ۸. معانى الأخبار ۳۰۱.

أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: نَهَانِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَا أَقُولُ نَهَاکُمْ عَنِ التَّخَتُّمِ بِالذَّهَبِ الْخَبَرَ.

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام علی علیه السلام فرمودند که رسول خدا مرا نهی کرد و نگویم شما را نهی کرد از نماز خواندن با انگشتر طلا.

**[ترجمه]

«۴۸»

الْکَافِی، فِی الصَّحِیحِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الذَّهَبِ یُحَلَّی بِهِ الصِّبْیَانُ فَقَالَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیه السلام یُحَلِّی وُلْدَهُ وَ نِسَاءَهُ بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ(۱).

**[ترجمه]الکافی: ابو الصباح روایت می کند که پرسیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره زیور طلا برای کودکان؟ فرمود: علی بن الحسین علیه السّلام پیوسته بچه ها و زنانش را با طلا و نقره زیور می کرد. - . معانی الاخبار : ۳۰۱ -

**[ترجمه]

«۴۹»

وَ مِنْهُ، أَیْضاً بِسَنَدٍ صَحِیحٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الذَّهَبِ یُحَلَّی بِهِ الصِّبْیَانُ فَقَالَ إِنْ کَانَ أَبِی لَیُحَلِّی وُلْدَهُ وَ نِسَاءَهُ بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ فَلَا بَأْسَ بِهِ (۲).

**[ترجمه]الکافی: داود بن سرحان روایت می کند که پرسیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره طلا که زیور کودکان شود فرمود: پدرم همیشه بچه ها و زنهایشان را با طلا و نقره زیور می کرد پس مشکلی ندارد - . الکافی ۶ : ۴۷۵ - .

**[ترجمه]

«۵۰»

وَ مِنْهُ، أَیْضاً بِسَنَدٍ صَحِیحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ حِلْیَهِ النِّسَاءِ بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ (۳).

**[ترجمه]الکافی: محمّد بن مسلم روایت می کند که پرسیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره زیور طلا و نقره برای زن ها فرمود: مشکلی ندارد - . الکافی ۶ : ۴۷۵ - .

**[ترجمه]

«۵۱»

وَ مِنْهُ، عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ نَعْلُ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ وَ قَائِمَتُهُ فِضَّةً وَ كَانَ بَيْنَ ذَلِكَ حَلَقٌ مِنْ فِضَّةٍ وَ لَبِسْتُ دِرْعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَكُنْتُ أَسْحَبُهَا وَ فِيهَا ثَلَاثُ حَلَقَاتٍ مِنْ فِضَّةٍ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهَا وَ ثِنْتَانِ مِنْ خَلْفِهَا(۴).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که سر غلاف شمشیر رسول خدا صلی اللّه علیه و آله دسته اش نقره بود، و میان آن ها هم حلقه های نقره بود، و من زره رسول خدا صلی اللّه علیه و آله را پوشیدم و آن را با خود کشیدم و سه حلقه نقره جلوش بود و دو حلقه نقره در پشتش. - . الکافی ۶ : ۴۷۵ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس النعل حدیده فی أسفل غمد السیف و قال قائمه السیف مقبضه کقائمه.

**[ترجمه]در قاموس گفته نعل تکه فلزی است در پایین غلاف شمشیر و قائمه السیف به دسته شمشیر گویند .

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ مِنْهُ، فِی الْحَسَنِ كَالصَّحِيحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَيْسَ بِتَحْلِيَهِ السَّيْفِ بَأْسٌ بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ(۵).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که زیور گردن شمشیر با طلا و نقره مشکلی ندارد - . الکافی ۶ : ۴۷۵ - .

**[ترجمه]

«۵۳»

وَ مِنْهُ، بِسَنَدٍ فِيهِ ضَعْفٌ عَلَى الْمَشْهُورِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ حِلْيَهَ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَ فِضَّةً كُلُّهَا قَائِمَتُهُ وَ قِبَاعُهُ (۶).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که زیور شمشیر رسول خدا صلی اللّه علیه و آله همه اش نقره بود از دسته آن و از سردسته اش. - . الکافی ۶ : ۴۷۵ -

**[ترجمه]

توضیح

قال فی النهایه فیه کانت قبیعه سیف رسول الله صلی الله علیه و آله من فضه هی التی تکون علی رأس قائم السیف و قیل هی ما تحت شاربی السیف.

و فی القاموس قبیعه السیف کسفینه ما علی طرف مقبضه من فضه أو حدید و قال و کجوهر قبیعه السیف و لم أر القباع فی اللغه و کونه جمعا بعید و المقصود ظاهر و علی تقدیر ضبط النسخ یدل علی مجیئه بهذا المعنی.

ص: ۵۳۹

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۴۷۵.

۲- ۲. الکافی ۶ ر ۴۷۵.

۳- ۳. الکافی ۶ ر ۴۷۵.

۴- ۴. الکافی ۶ ر ۴۷۵.

۵- ۵. الکافی ۶ ر ۴۷۵.

۶- ۶. الکافی ۶ ر ۴۷۵.

**[ترجمه]قال فی النهایه فیه کانت قبیعه سیف رسول الله صلی الله علیه و آله من فضه هی التی تکون علی رأس قائم السیف و قیل هی ما تحت شاربی السیف.

و فی القاموس قبیعه السیف کسفینه ما علی طرف مقبضه من فضه أو حدید و قال و کجوهر قبیعه السیف و لم أر القباع فی اللغه و کونه جمعا بعید و المقصود ظاهر و علی تقدیر ضبط النسخ یدل علی مجیئه بهذا المعنی.

ص: ۵۳۹

**[ترجمه]

«۵۴»

الْکَافِی، عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَیْسَ بِتَحْلِیَهِ الْمَصَاحِفِ وَ السُّیُوفِ بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ بَأْسٌ (۱).

**[ترجمه]الکافی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند که زیور کردن مصحف و شمشیرها با طلا و نقره مشکلی ندارد - . الکافی ۶ : ۴۷۵ - .

**[ترجمه]

«۵۵»

السَّرَائِرُ، نَقْلًا مِنْ کِتَابِ أَبِی الْقَاسِمِ بْنِ قُولَوَیْهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یُحَلِّی أَهْلَهُ بِالذَّهَبِ قَالَ نَعَمْ النِّسَاءَ وَ الْجَوَارِیَ وَ أَمَّا الْغِلْمَانُ فَلَا(۲).

**[ترجمه]السرائر: از امام جعفر صادق علیه السّلام سوال شد از کسی که خانواده اش را با طلا زیور کند، فرمود: زن ها و کنیزها و دخترها را آری و اما پسر بچه ها را نه. - . مستطرفات السرائر: ۴۹۱ -

**[ترجمه]

بیان

الأخبار المتقدمه الداله علی الجواز للصبیان أکثر و أقوی سندا لا یمکن حمله علی الکراهه لاشتمال الأخبار السابقه علی أنهم علیهم السلام کانوا یفعلون ذلک و حملها علی بیان الجواز بعید إذ ظاهرها الاستمرار و یمکن حملها علی التقیه و یؤید هذا الخبر المنع من سقی المحرمات للأطفال و یمکن حمل الأخبار السابقه علی غیر الممیزین و هذا علیهم و هذا وجه حسن و یؤیده وجوب تمرین الممیزین علی فعل الطاعات بل ترک المحرمات.

و قال فی الـذکری یجوز تحلیه النساء و الصبیان بالـذهب لکن الأصـحاب اختلفوا فی جواز تمکین الولی الصبی من لبس الحریر کما هو فی بالی و ظاهر الکلینی أیضا العمل بأخبار الجواز قال صاحب الجامع یجوز أن یلبس الصبی الحریر و الذهب.

**[ترجمه]اخبار پیش که دلالت داشـتند بر جواز زیور طلا برای پسر بچه ها بیشترند و سندشان قوی تر است و نمی شود حمل بر کراهت نمود چون اخبـار پیش دلالت دارنـد که خود ائمه علیهم السـلام این کار را می کردنـد، و حمل آن ها بر بیان جواز بعیـد است زیرا ظاهرشان اسـتمرار بر آن بوده، آری می توان آن ها را حمل بر تقیه نمود. و مؤید این خبر است منع از نوشاندن نوشابه های حرام به کودک ها، می توان اخبار گذشته را تفسیر کرد به کودکان غیر ممیز و این خبر منع را به کودکان ممیز، و این وجه جمع خوبی است، و مؤیـد آن است وجوب تمرین کودکـان ممیز به طاعت و ترک معصیت و محرّمات، در الـذکری گفته: جـایز است زیور کردن زن ها و بچه ها با طلا، ولی فقهاء اصـحاب اختلاف دارنـد در جواز تمکین پسـر بچه از پوشـیدن لبـاس ابریشم برای ولی و سرپرسـتش چنـانچه به خـاطر دارم، و ظـاهر کلینی هم عمـل به اخبار جواز است، مؤلف الجامع گفته است: جائز است جامه حریر و طلا به پسر بچه بپوشانند.

**[ترجمه]

«۵۶»

الْمَکَارِمُ، مِنْ کِتَابِ اللِّبَاسِ لِلْعَیَّاشِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ وَ عَنِ الشُّرْبِ فِی آنِیَهِ الْفِضَّهِ(۳).

وَ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الثَّنِیَّهِ تَنْفَصِمُ أَ یَصْـلُحُ أَنْ تُشَـبَّکَ بِالذَّهَبِ وَ إِنْ سَـقَطَتْ تُجْعَلُ مَکَانَهَا ثَنِیَّهُ شَاهٍ قَالَ نَعَمْ إِنْ شَاءَ فَلْیَضَعْ مَکَانَهَا ثَنِیَّهَ شَاهٍ بَعْدَ أَنْ تَکُونَ ذَکِیَّهً(۴).

و عن عبد الله بن سنان عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۵).

وَ مِنْ کِتَابِ زُهْدِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَنْ عَلِیِّ بْنِ عِمْرَانَ قَالَ: خَرَجَ الْحُسَیْنُ بْنُ

۱- ۱. الکافی ۶ ر ۴۷۵.

۲- ۲. مستطرفات السرائر ۴۹۱.

۳- ۳. مکارم الأخلاق: ۹۶.

۴- ۴. المصدر ۱۰۹.

۵- ۵. المصدر ۱۰۹.

عَلِيٍّ علیهما السلام وَ عَلِيٌّ فِي الرَّحْبَةِ وَ عَلَيْهِ قَمِيصُ خَزٍّ وَ طَوْقٌ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ ابْنِي هَذَا فَقَالُوا نَعَمْ فَدَعَا فَشَقَّهُ عَلَيْهِ وَ أَخَذَ الطَّوْقَ فَقَطَعَهُ قِطَعاً(۱).

**[ترجمه]المکارم: به نقل از کتاب لباس عیاشی از امام جعفر صادق علیه السّلام تا علی علیه السّلام آمده که پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله نهی کرد از انگشتر طلا و از نوشیدن از ظرف نقره، و از حلبی است که پرسیدم از امام جعفر صادق علیه السّلام دندان پیشین جا کن می شود، شایسته است آن را با طلا بست و بند کرد و اگر بیفتد می شود جایش دندان پیشین گوسفند نهاد؟ فرمود: آری اگر خواهد به جایش دندان گوسفند نهد به شرط که تذکیه شده باشد. - . مستطرفات السرائر: ۴۹۱ -

و از عبد اللّٰه بن سنان مانندش آمده است. - . مستطرفات السرائر: ۴۹۱ -

و از کتاب زهد امیر المؤمنین علیه السّلام است که حسین بن علی با علی علیه السّلام در رحبه آمدند و بر تن حسین علیه السلام پیراهنی از خز و طوقی از طلا بود، علی علیه السّلام فرمود: این پسر من است، گفتند: آری و او را پیش خواست و آن پیراهن را پاره کرد و آن طوق را گرفت تکه تکه کرد - . مستطرفات السرائر: ۴۹۱ - .

**[ترجمه]

بيان

هذا الخبر إما من المفتريات أو كان مكان الحسين عليه السلام غيره من أولاده الصغار أو من أولاد الحسين عليه السلام فإن الحسين عليه السلام كان عند نزول أمير المؤمنين الكوفه قريبا من الأربعين و عالما بعلوم الأولين و الآخرين فكيف كان يلبس الذهب مع أن هذا السن ليس سن الطوق و لو حمل الرحبه على مسجد المدينه فهو أيضا لا يستقيم لأنهم عليهم السلام معصومون قبل سن البلوغ أيضا إلا أن يكون قبل تحريم لبس الذهب.

و أقول سيأتي كثير من الأخبار المناسبه للباب في كتاب الآداب و السنن في أبواب الزينه و اللباس و المراكب و في كتاب الصلاه إن شاء الله تعالى لكونها هناك أنسب و إنما أوردنا بعضها هنا لاشتراك أحكام الأواني مع تلك الأحكام في المدارك و المآخذ.

**[ترجمه]این خبر از اخبار جعل شده است یا مقصود از حسین جز امام سوّم است و یکی از فرزندان خردسال آن حضرت یا از کودکان حسین علیه السّلام بوده است زیرا امام حسین هنگام نزول امیر المؤمنین به کوفه در حدود چهل سال داشته و دانای به علوم اولین و آخرین بوده و چگونه طلا به تن می کرده با اینکه در این سن مرد طوق طلا به گردن نمی کند و اگر منظور از رحبه آستانه مسجد مدینه باشد باز هم درست نیست زیرا امامان پیش از سن بلوغ هم معصوم بودند مگر پیش از صدور حکم حرمت پوشیدن و زیور طلا برای مردان باشد.

گویم: به زودی اخبار بسیاری در کتاب آداب و سنن در ابواب زیور و جامه و مراکب و در کتاب صلاه بیایند ان شاء اللّٰه تعالی، چون با آنجا مناسب ترند و همانا برخی از آن ها را در اینجا آوردیم برای شرکت احکام ظروف با این احکام در

مدرک و مأخذ.

**[ترجمه]

تحقیق و توفیق بین الأخبار المتقدمه و بیان ما یستنبط منها من الأحکام مع الإشاره إلی أقوال العلماء الأعلام

و فیه مقاصد.

الأول ظاهر أکثر الأصحاب اتفاقهم علی تحریم أوانی الذهب و الفضه مطلقا قال العلامه رحمه الله فی المنتهی أجمع من یحفظ عنه العلم علی تحریم الأکل و الشرب فی الآنیه المتخذه من الفضه و الذهب إلا ما نقل عن داود أنه یحرم الشرب خاصه و عن الشافعی فی القدیم أن النهی نهی تنزیه.

و قال فیه أیضا و هل یحرم استعمالها مطلقا فی غیر الأکل و الشرب قال به علماؤنا و نقل اتفاق الأصحاب علی تحریم الاستعمال مطلقا فی التذکره و الذکری و المحقق رحمه الله فی المعتبر و إن جزم بتحریم الاستعمال مطلقا لکن لم ینقل الإجماع علیه و قال الشیخ فی الخلاف یکره استعمال أوانی الذهب و الفضه و کذا المفضض منهما و قال الشافعی لا یجوز استعمال أوانی الذهب و الفضه و به قال أبو حنیفه

۱- ۱. المصدر ۱۲۳.

فی الأکل و الشرب و التطیب و علی کل حال و قال الشافعی یکره المفضض و قال أبو حنیفه لا یکره و هو مذهب داود.

دلیلنا إجماع الفرقه ثم ذکر روایه الحلبی و روایه محمد بن مسلم ثم قال

وَ رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی عَنِ اسْتِعْمَالِ أَوَانِی الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ.

و اقتصر علی هذا و أول کلامه و إن کان ظاهرا فی الکراهه المصطلحه لا سیما و قد ذکر فی مقابله قول الشافعی بعدم الجواز لکن آخر کلامه و إیراد الأخبار التی ظاهرها الحرمه مستدلا بها یدل علی أن مراده الحرمه أو الأعم منها و من الکراهه و لذا حمل المحقق و من تأخر عنه کلامه علی الحرمه.

و قال الشهید رحمه الله فی الذکری الآنیه خمسه إحداها المتخذ من الذهب و الفضه و یحرم استعمالها فی الأکل و الشرب إجماعا و فی الخلاف یکره استعمالها و الظاهر أنه یرید التحریم کقوله فی المبسوط

وَ لِقَوْلِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: الَّذِی یَشْرَبُ فِی آنِیَهِ الْفِضَّهِ إِنَّمَا یُجَرْجِرُ فِی جَوْفِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.أی یحدر أو یردد وَ قَوْلُهُ علیه السلام: لَا تَشْرَبُوا فِی آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ وَ لَا تَأْکُلُوا فِی صِحَافِهَا فَإِنَّهَا لَهُمْ فِی الدُّنْیَا وَ لَکُمْ فِی الْآخِرَهِ. و هو یدل بالإیماء علی تحریم استعمالها مطلقا کالبخور و الاکتحال و الطهاره و ذکر الأکل و الشرب للاهتمام و کذا

قَوْلُ الصَّادِقِ علیه السلام: لَا تَأْکُلُوا فِی آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الفِضَّهِ. و لنهی الباقر علیه السلام من آنیه الذهب و الفضه و النهی إنما یتعلق بالمنافع و لِقَوْلِ الْکَاظِمِ علیه السلام: آنِیَهُ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ مَتَاعُ الَّذِینَ لا یُوقِنُونَ.

و فیهما إیماء إلی تحریم الاتخاذ مطلقا و لما فیه من السرف و تعطیل الإنفاق و تزیین المجالس أولی بالتحریم لعظم الخیلاء به و کسر قلوب الفقراء انتهی.

و اعلم أن الروایات الخاصه خالیه عن التصریح بتحریم الشرب و الاستعمالات مطلقا و الروایات التی استدلوا بها بعضها ضعیفه علی طریقه الأصحاب و بعضها غیر صریحه فی التحریم بل ظاهر بعضها الکراهه لکن استعمالها فی الأخبار لیس غالبا علی اصطلاح القوم و دلاله مطلق النهی علی الحرمه غیر ثابته لکن بکثره الروایات و الشهره بین الأصحاب بل المسلمین و دعوی الإجماع یقوی القول بالحرمه و إن کان فی غیر

الأكل و الشرب ليس بتلك القوه.

ثم المشهور بين الأصحاب تحريم اتخاذ أوانى الذهب و الفضه لغير الاستعمال أيضا كالقنيه و تزيين المجالس لخبرى محمد بن مسلم و موسى بن بكر و أيد بأنه تعطيل للمال فيكون سرفا.

قال العلامه فى النهايه و كذا يحرم سائر وجوه استعمالها كالتوضى و الأكل بملعقه الفضه و التطيب بماء الورد من قاروره الفضه و التجمر بمجمره الفضه إذا احتوى عليها لما فيه من الخيلاء و كسر قلوب الفقراء لأن الباقر عليه السلام نهى عن آنيه الذهب و الفضه و النهى عن الأعيان ينصرف إلى المنع من جميع وجوه الانتفاعات و هل يحرم اتخاذ الأوانى منهما لغير الاستعمال كتزيين المجالس و غيره الوجه ذلك لقوله عليه السلام فإنها لهم فى الدنيا و لكم فى الآخره و لحديث الباقر عليه السلام و لأن تحريم استعمالها مطلقا يستلزم تحريم اتخاذها على هيئه الاستعمال كالطنبور و لأن فيه تعطيلا للمال و هو يناسب إتلافه المنهى عنه انتهى.

و قال بعض المحققين من مشايخنا و أما اتخاذها فالأقرب تحريمه أيضا لأن الاتخاذ ينبئ عن قصد الاستعمال من حيث إن فائدتها الظاهره استعمالها ففى الاتخاذ إراده المعصيه و الإقدام على الحرام و هى محرمه و الإعانه على الإثم لأن اتخاذها حينئذ إعانه على استعمالها فيكون من الإعانه على الإثم و هى حرام.

فإن نوقش فى أنباء الاتخاذ عن قصد الاستعمال و ظهور انحصار فائدتها فى الاستعمال و قيل كما يكون المقصود منها الاستعمال يكون المقصود منها الاتخاذ لقنيتها لا لاستعمالها.

قلنا يتأيد ما ذكرناه مع ظهوره بروايه محمد بن مسلم حيث ذكر فيها النهى عن الآنيه فيشمل الاتخاذ أيضا.

و أقول لا يخفى ضعف هذه الوجوه و ضعف الروايه العاميه مع ضعف دلالتها و ضعف دلاله روايه محمد بن مسلم و العمده فى متمسكهم روايه موسى بن بكر و عندى أنها مع ضعفها غير صريحه فى المطلوب أيضا فإن المتاع ما يتمتع به فيئول إلى أنه

يتمتع بها الذين لا يوقنون و تعليق الحكم بالوصف مشعر بالعليه.

قال فى المصباح المنير المتاع فى اللغه كل ما ينتفع به كالطعام و البز و أثاث البيت و أصل المتاع ما يتمتع به من الزاد و هو اسم من متعته بالتثقيل إذا أعطيته ذلك و فى القاموس المتاع المنفعه و السلعه و الأداه و ما تمتعت به من الحوائج و الجمع أمتعه و قوله تعالى ابْتِغاءَ حِلْيَةٍ أى ذهب أو فضه أَوْ مَتاعٍ أى حديد و صفر و نحاس و رصاص و بالضم ما يتبلغ به من الزاد و يكسر و فى الصحاح المتاع السلعه و المتاع أيضا المنفعه و ما تمتعت به.

و قال الراغب المتوع الامتداد و الارتفاع و المتاع انتفاع ممتد الوقت يقال متعه الله بكذا و أمتعه قال تعالى وَ مَتَّعْناهُمْ إِلى حِينٍ و قال تعالى وَ لَكُمْ فِی الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَ مَتاعٌ إِلى حِينٍ تنبيها على أن لكل إنسان من الدنيا تمتع مده معلومه و قوله تعالى قُلْ مَتاعُ الدُّنْيا قَلِيلٌ تنبيه على أن ذلك فى جنب الآخره غير معتد به و يقال لما ينتفع به فى البيت متاع قال تعالى ابْتِغاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتاعٍ و كل ما ينتفع به على وجه ما هو متاع و متعه و على هذا قوله وَ لَمَّا فَتَحُوا مَتاعَهُمْ أى طعامهم فسماه متاعا انتهى أقول فظهر أن أصل المتاع التمتع ثم استعمل فيما ينتفع به فهنا إما بمعنى المصدر و الحمل على المبالغه أو بمعنى ما ينتفع به فالانتفاع مأخوذ

فيه لما محض المالكيه و لم يتفطن بهذا أحد و إنما تكلموا فى سند الحديث و أما ما ذكروه من تزيين المجالس بها فالظاهر أنه أيضا انتفاع و استعمال فيلحق بالقسم الأول و كذا التقييد بالاحتواء عليها فى المجمره الظاهر أنه غير جيد إذ إحضارها فى المجلس و طرح الطيب استعمال لها نعم بالنسبه إلى غير صاحب البيت إذا لم يباشر شيئا من ذلك و استشم ذلك ففيه إشكال من جهه الاستعمال و إن كان من جهه الحضور فى مجلس الفسق إن كان محرما مطلقا منهيا عنه و كذا الاستضاءه بالشمع الذى نصب فى ظرف الذهب و الفضه لغير المباشر فيه إشكال و لا يبعد الجواز لا سيما إذا لم يكن فى المجلس الذى أسرج فيه فإنه لا يعد هذا انتفاعا و تصرفا و لذا قالوا لا يجوز للمالك منعهم

ص: ۵۴۴

من الاستضاءه.

و يشكل هذا فى المشاهد المقدسه التى يسرج فيها فى تلك الظروف إذ يلزم ارتكاب المحرم لأمر مستحب إذا قيل بحرمه هذا الانتفاع و الظاهر أنه لا تصير أمثال تلك الاحتياطات البعيده سببا لترك تلك الفضائل العظيمه فإن أصل كونها آنيه فى محل المنع كما ستعرف و كون مطلق الاستعمال محرما كذلك و كون ذلك استعمالا أبعد.

و يؤيده ما رواه

الْكُلَيْنِيُّ وَ الشَّيْخُ فِي الْحَسَنِ كَالصَّحِيحِ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: حَضَرَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام جَنَازَهَ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ وَ أَنَا مَعَهُ وَ كَانَ فِيهَا عَطَاءٌ فَصَرَخَتْ صَارِخَهٌ فَقَالَ عَطَاءٌ لَتَسْكُتِنَّ أَوْ لَنَرْجِعَنَّ قَالَ فَلَمْ تَسْكُتْ فَرَجَعَ عَطَاءٌ قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام إِنَّ عَطَاءً قَدْ رَجَعَ قَالَ وَ لِمَ قُلْتُ صَرَخَتْ هَذِهِ الصَّارِخَهُ فَقَالَ لَهَا لَتَسْكُتِنَّ أَوْ لَأَرْجِعَنَّ فَلَمْ تَسْكُتْ فَرَجَعَ فَقَالَ امْضِ بِنَا فَلَوْ أَنَّا إِذَا رَأَيْنَا شَيْئاً مِنَ الْبَاطِلِ مَعَ الْحَقِّ تَرَكْنَا لَهُ الْحَقَّ لَمْ نَقْضِ حَقَّ مُسْلِمٍ (۱).

و أما ما يصنعه بعضهم فيأتى بشمعه فيقرأ و يزور بها فكأنه لا ينفعه إلا إذا لم يصل إليه من أنوار تلك الشموع شى ء و هذا غير ميسر غالبا و مع الوصول فالقراءه بجميع الأنوار و القصد لا يفيد فى ذلك و العجب أن بعض أفاضل معاصرينا كان يبعث شمعه إلى الروضه المقدسه الرضويه صلوات الله على مشرفها ليقرأ الناس بها لزعمه أنه ينفعهم.

قال المحقق الأردبيلى رحمه الله ليس فى خبر معتبر النهى عن الاستعمال نعم وقع كرههما فى صحيحه محمد بن إسماعيل و النهى عن الأكل فى آنيه الفضه فى حسنه الحلبى و هما أصح ما نقل على هذه المسأله فى المنتهى فالظاهر أن المراد بالكراهه التحريم و هو كثير و يشعر به تتمه الخبر فتأمل و فتوى الأصحاب و حملوا النهى فى الحسنه على التحريم فتأمل و باقى الأخبار غير الصحيحه مثل خبر داود بن سرحان و خبر محمد بن مسلم و روايه موسى بن بكر و على تقدير حمل النهى و الكراهه على التحريم

۱- ۱. الكافى ۳ ر ۱۷۱.

وجد النهی تحریما عنهما و النهی عن الأعیان غیر معقول فیحمل علی ما هو المطلوب منه غالبا کما هو مقتضی الأصول و هو الاستعمال مطلقا لا ـ فی الأکل و لا فی الشرب للظاهر و لأنه أقرب إلی الحقیقه فعلم مما عرفت عدم دلیل علی تحریم الاتخاذ للقنیه أیضا کما هو مذهب الأکثر و لا تزیین المجالس و البیوت و غیر ذلک لعدم ثبوت ما یصلح دلیلا علیه مع الأصل و مثل مَنْ حَرَّمَ زِینَهَ اللّهِ و حصر المحرمات فی بعض الآیات و عدم دخوله فیها.

ثم قال رحمه الله و بالجمله لو لا دعوی الإجماع و عدم ظهور الخلاف و الفرق لکان القول بکراهه استعمال الأوانی حسنا لعدم دلیل التحریم للفظ کرههما و عطف النهی عن المفضض المحمول علی الکراهه علی نهیها مع أنه حسن فالإجماع مع ظهور بعض الأخبار یدل علی بعض التحریم مطلق الاستعمال و الاحتیاط مع بعض الأخبار أیضا یدل علی تحریم القنیه أیضا فلا یترک انتهی.

و أقول حمل النهی الوارد علی الأعیان علی مطلق الاستعمال أو الانتفاع محل نظر بل یحتمل حمله علی الانتفاع الغالب الشائع کالأکل و الشرب هنا و الوطء فی قوله تعالی حُرِّمَتْ عَلَیْکُمْ أُمَّهاتُکُمْ و الأکل فی حُرِّمَتْ عَلَیْکُمُ الْمَیْتَهُ و أمثال ذلک کما أشرنا إلیه سابقا.

الثانی اختلف الأصحاب فی الأوانی المفضض فقال الشیخ فی الخلاف حکمها حکم الأوانی المتخذه من الذهب و الفضه و قال فی المبسوط یجوز استعمالها لکن یجب عزل الفم عن موضع الفضه و اختاره العلامه رحمه الله و عامه المتأخرین قالوا بالکراهه و هو أقوی لصحیحه عبد الله بن سنان.

احتج الشیخ علی التحریم بحسنه الحلبی فإن العطف یقتضی التساوی و بروایه برید لأن المراد بالکراهه فی الأول التحریم فیکون فی الثانی کذلک تسویه بین المعطوف و المعطوف علیه و احترازا عن عموم الاشتراک و المجاز و روایه عمرو بن أبی المقدام و أجیب بأن لزوم مطلق التشریک بین المعطوف و المعطوف علیه ممنوع و خبر الحلبی محمول علی الکراهه فی المفضض جمعا بینه و بین ما هو أقوی منه

و الکراهیه فی خبر برید أعم من التحریم فالتشریک بین المعطوف و المعطوف علیه حاصل علی القول بالکراهه و نزعه علیه السلام لا یدل علی التحریم فیجوز أن تکون للکراهیه و اجتناب موضع الفضه علی الوجوب عند الشیخ فی المبسوط و العلامه و أکثر المتأخرین استنادا إلی الأمر بالعزل فی صحیحه ابن سنان.

و ذهب المحقق رحمه الله فی المعتبر إلی استحبابه لصحیحه معاویه بن وهب و هو حسن فإن ترک الاستفصال مع قیام الاحتمال دلیل العموم.

و أقول المفضض أنواع الأول الظرف الذی تکون بعضها فضه و بعضها نحاسا أو غیره متمیزا کل منهما عن الآخر کما تستعمل ظروف أصلها من الخزف أو ما یشبهه و فمها من الفضه الثانی ما کان جمیعه مموها بالفضه و هو قسمان أحدهما ما طلی بماء

الفضه و إذا عرض علی النار لا ینفصل عنه شی ء و ثانیهما ما لبس بالسبائک و شبهها بحیث إذا عرض علی النار انفصلت الفضه عن غیرها الثالث ما علق علیه قطعه أو حلقه أو سلسله من الفضه الرابع أن یخلط الفضه بشی ء آخر و یصنع منهما الآنیه الخامس ما نقش بالفضه.

و ظاهر أخبار المفضض شمولها للأول و الثالث لکن ظاهر أکثرها ما کان بالضبه و القطعه الملصقه لا الحلقه و السلسله للتصریح فی بعضها بالضبه و لتجویز الحلقه فی غیر الأوانی کما مر قال فی الدروس و فی المفضض روایات و الکراهه أشبه نعم یجب تجنب موضع الفضه علی الأقرب و لا بأس بقبیعه السیف و نعله من الفضه و ضبه الإناء و حلقه القصعه.

و أما الثانی فالظاهر فی الأولی التجویز و فی الثانیه المنع لصدق الآنیه علی اللباس بل یمکن ادعاء صدق آنیه الفضه علی الجمیع عرفا و للأخبار السابقه و إن وردت فی غیر الأوانی و یحتمل القول بالجواز فیه لأصل الإباحه و عدم صراحه الأخبار فی المنع و قال العلامه رحمه الله فی النهایه لو اتخذ إناء من حدید أو غیره و موهه بالذهب أو الفضه فإن کان یحصل منهما شی ء بالعرض علی النار منع من

استعماله و إلا فإشكال ينشأ من عدم ظهوره للفقراء فلا يحصل الخيلاء و من المشابهه لآنيه الذهب و الفضه انتهى.

و أما الرابع فلا يبعد اعتبار صدق الاسم فإن صدق آنيه الفضه عليه منع و إلا فلا فكأنه لا اعتبار للغلبه مع عدم صدق الاسم.

و أما الخامس فلا يبعد القول بالتفصيل فيه كالثانى بأن يقال إن حصل منهما بالعرض على النار شى ء كان فى حكم المفضض و إلا فلا.

ثم اعلم أن الأحاديث وردت فى المفضض و هو مشتق من الفضه و هل يدخل فيها المذهبه أو المضببه بالذهب قال العلامه رحمه الله فى المنتهى لم أقف للأصحاب فيه على قول ثم قال و الأقوى عندى جواز اتخاذه عملا بالأصل و النهى إنما يتناول استعمال آنيه الذهب و الفضه نعم هو مكروه إذ لا ينزل عن درجه الفضه و هو حسن إلا أن إثبات الكراهه مع فقد النص لا يخلو من إشكال و قال رحمه الله فى النهايه لا فرق بين المضبب بالفضه أو الذهب فى ذلك لتساويهما فى المنع و العله و قال السيد رحمه الله فى المدارك الأظهر أن الآنيه المذهبه كالمفضضه فى الحكم بل هى أولى بالمنع و قال المحقق الأردبيلى رحمه الله الظاهر عدم الفرق بين الذهب و الفضه فى ثبوت الكراهه و وجوب عزل الفم فيه ثم قال و لا يخفى أن وجوب عزل الفم يدل على تحريم الشرب فى آنيه الفضه فتأمل.

الثالث قال الشيخ البهائى رحمه الله لا يحرم المأكول و المشروب لعدم الدليل و أصاله الحل و عن المفيد رحمه الله تحريمه و هو اللائح من كلام أبى الصلاح رحمه الله و ربما يظن الإيماء إليه فيما اشتهر من

قَوْلِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: الَّذِى يَشْرَبُ فِى آنِيَهِ الْفِضَّهِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِى جَوْفِهِ نَارُ جَهَنَّمَ.

و رده شيخنا فى الذكرى بأن الحديث محمول على أن الشرب المذكور سبب فى دخول النار لامتناع إراده الحقيقه انتهى و نحو ذلك ذكر غيره.

و أقول كلامهم فى هذا الباب مبهم لا يعرف معناه و لا يفهم مغزاه و تفصيله أن حرمه العين إذا لم يرد بها الاستعمال و الانتفاع ليس له معنى محصل فإن كان

مرادهم بحرمه المأكول أنه إذا دخل الطعام فيها حرم و لا يجوز الأكل منه و إن حول منها إلى آنيه أخرى أيضا كما يدل عليه عباره الذكرى فمعناه محصل لكن دليله فى غايه الضعف إذ لم يدل عليه شى ء من الأخبار المنقوله من طرق الخاصه و العامه قال فى الذكرى لا يحرم المأكول و المشروب و إن حرم الاستعمال لعدم تناول النهى المستعمل و يخرج عن المعصيه بوضعه فى غير الإناء ثم أكله و عن المفيد رحمه الله تحريمه و يلوح من كلام أبى الصلاح ثم ذكر ما مر و إن أرادوا به أن عند الأكل من آنيه الفضه تعلقت الحرمه بالمأكول أيضا أى يصدق عليه أنه أكل شيئا محرما كما أنه يصدق أنه أكل أكلا محرما كما يوهمه كلام بعضهم فلا محصل له كما عرفت فإن المأكول المحرم لا معنى له إلا أن أكله محرم.

فإن قيل نجد الفرق بين الحكم المتعلق بالعين و المتعلق بالفعل فى كلام القوم لحكمهم بكراهه الأكل متكئا و كراهه مكروهات الذبيحه و كذا الفرق واضح بين الأكل فى المكان المغصوب و بين أكل لحم الخنزير قلت جميع تلك الأحكام ترجع إلى فعل المكلف لكن اصطلحوا على أن الحرمه إذا كانت متعلقه بأكل شى ء مثلا فى جميع الأحوال الاختياريه كلحم الخنزير ينسبون الحرمه إلى المأكول و إن كانت مخصوصه بوضع خاص أو زمان خاص أو مكان مخصوص ينسبون التحريم إلى الفاعل غالبا فإن كان غرضهم هذا الفرق فالنزاع قليل الجدوى و لا ثمره له يعتد بها و الظاهر أن مرادهم المعنى الأول لكن كلام أبى الصلاح لا دلاله فيه على شى ء من الوجهين حيث قال فى الكافى ما يحرم أكله على ضربين أحدهما يتعلق التحريم بعينه الثانى بوقوعه على وجه الضرب الأول البغل و الخنزير و الكلب إلى قوله الضرب الثانى ميته ذوات الأنفس السائله إلى قوله و طعام الكفار و ما باشروه ببعض أعضائهم و ما شرب عليه الخمر من الطعام و الطعام فى آنيه الذهب و الفضه ثم قال فصل فيما يحرم شربه قليل المسكر و كثيره خمر محرم إلى أن قال و ما

ینجس من الطاهرات و الشرب فیما لا یجوز الأکل فیه من الأوانی انتهی و کلامه فی الشرب صریح فی المشهور و کلام المفید رحمه الله لم أظفر علیه بعینه.

الرابع اختلف الأصحاب فی بطلان الطهاره إذا تطهر من إنائی الذهب و الفضه قال فی المعتبر لا یبطل وضوؤه و لا غسله لأن انتزاع الماء لیس جزء من الطهاره بل لا یحصل الشروع فیها إلا بعده فلا یکون له أثر فی بطلان الطهاره و استوجه العلامه رحمه الله فی المنتهی البطلان لأن الطهاره لا تتم إلا بانتزاع الماء المنهی عنه فیستحیل الأمر بها لاشتماله علی المفسده و قال فی المدارک

هو جید حیث ثبت التوقف المذکور و أما لو تطهر منه مع التمکن من استعمال غیره قبل فوات الموالاه فالظاهر الصحه لتوجه الأمر باستعمال الماء حیث لا یتوقف علی فعل محرم و خروج الانتزاع المحرم عن حقیقه الطهاره انتهی.

و کذا اختلفوا فی البطلان لو جعلت مصبا لماء الوضوء أو الغسل و عدم البطلان هنا أظهر.

الخامس قال فی المنتهی تحریم الاستعمال مشترک بین الرجال و النساء لعموم الأدله و إباحه التحلی للنساء بالذهب لا یقتضی إباحه استعمالهن الآنیه منه إذ الحاجه و هی التزین ماسه فی التحلی و هو مختص به فتخصص به الإباحه انتهی و ادعی فی الذکری علیه الإجماع.

السادس قال فی المنتهی لو اتخذ إناء من ذهب أو فضه مموهه بنحاس أو رصاص حرم استعماله لوجود النهی عنه و هو أحد قولی الشافعی و فی الآخر لا یحرم لأنه لا یظهر للناس السرف فیه فلا یخشی منه فتنه الفقراء و لا إظهار التکبر و الجواب السرف موجود فیه و إن لم یظهر انتهی.

و أقول هذه العلل غیر منصوصه و العمده صدق الاسم لیدخل تحت النهی و هو ممنوع و دعوی الصدق غیر بعید.

السابع اختلف الأصحاب فی جواز اتخاذ الظروف الصغیره التی لا تصلح للأکل و الشرب کالمکحله و ظرف الغالیه و أشباه ذلک للشک فی صدق الآنیه علیها

ص: ۵۵۰

بل ادعى بعضهم أن المتبادر من الآنيه و الأوانى الظروف المستعمله فى الأكل و الشرب فلا تصدق على ما يوضع فيه الشموع و المصابيح و لا ظروف التتن و القناديل المعلقه فى المشاهد و المساجد.

وَ يُؤَيِّدُهُ مَا مَرَّ فِي خَبَرِ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ حَيْثُ قَالَ: إِنَّمَا كُرِهَ اسْتِعْمَالُ مَا يُشْرَبُ مِنْهُ.

و لا يقصر عن الصحيح لروايه الحميرى و البرقى من كتاب على بن جعفر و كتابه كان أشهر من الشمس و الآن أيضا موجود عندنا و أما اللغويون فأكثرهم أحالوه على الشهره و العرف فقالوا الإناء معروف و الجمع آنيه و جمع الجمع أوانى و قال فى المصباح المنير الإناء و الآنيه كالوعاء و الأوعيه و قال الراغب الآنيه ما يوضع فيه الشى ء انتهى و ما يقال الإناء هو الظرف و الظرف كل ما يستقر فيه الشى ء فلا مستند له و معلوم فى العرف أنه إذا قال رجل ائتنى بإناء فأتى بظرف غاليه أو مكحله لا يعد فى العرف مؤتمرا و يؤيده تجويز الخواتيم و أوعيه الدعاء و نعل السيف و أمثالها مع أن جميع ذلك مما يستقر فيه الشى ء.

و الحاصل أن كل ما علم لغه أو فى عرفهم عليهم السلام صدق الآنيه عليه يدخل فى النهى إن عممناه و إلا فأصل الإباحه أقوى و إن كان الأحوط الاحتراز عن الجميع إلا ما علم استثناؤه و لنذكر بعض ما ذكره الأصحاب رضى الله عنهم فى ذلك.

قال الشهيد رحمه الله فى الذكرى الأقرب تحريم المكحله منها و ظرف الغاليه و إن كان بقدر الضبه لصدق الإناء أما الميل فلا و نحوه قال فى الدروس و قال العلامه رحمه الله فى التذكره فى المكحله الصغيره و ظرف الغاليه للشافعيه وجهان التحريم و هو المعتمد لأنه يسمى إناء و الإباحه لأن قدره يحتمل ضبه للشى ء فكذلك وحده و قال صاحب المدارك فى جواز اتخاذ المكحله و ظروف الغاليه من ذلك تردد منشؤه الشك فى إطلاق اسم الإناء عليه حقيقه.

الثامن اختلفوا أيضا فى تحليه المشاهد و المساجد بالقناديل من الذهب و الفضه و الحكم بالتحريم مشكل للشك فى صدق الآنيه عليها لا سيما إذا كانت مكشوفه الطرفين و قال فى الذكرى و فى المساجد و المشاهد نظر لفحوى النهى و شعار التعظيم

و قال المحقق الأردبیلی رحمه الله علی تقدیر ثبوت التحریم لا ینبغی الفرق بین المشاهد و غیرها بعدم التحریم فیها بدلیل التعظیم و میل قلوب الناس إلیها لأن مثله لا یصلح لتخصیص الدلیل لو کان موجودا و لعل عدم المنع من المتقدمین علی تقدیر القدره لعدم تحریم غیر الاستعمال.

التاسع قال العلامه رحمه الله فی المنتهی لا بأس باتخاذ الفضه الیسیره کالحلیه للسیف و القصعه و السلسله التی یتشعب بها الإناء و أنف الذهب و ما یربط به أسنانه لما رواه الجمهور فی قدح رسول الله صلی الله علیه و آله و الخاصه فی مرآه موسی وَ رَوَی الْجُمْهُورُ: أَنَّ عَرْفَجَهَ بْنَ سَعْدٍ أُصِیبَ أَنْفُهُ یَوْمَ الْکُلَابِ فَاتَّخَذَ أَنْفاً مِنْ وَرِقٍ فَأَنْتَنَ عَلَیْهِ فَأَمَرَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَنْ یَتَّخِذَ مِنْ ذَهَبٍ.

و للحاجه إلی ذلک و اتخاذ ذلک جائز مع الحاجه و بدونها خلافا لبعض و أما ما لیس بإناء فالوجه الکراهیه فیه و ذلک کالصفائح فی قائم السیف و المیل لما فیه من النفع و لما رَوَاهُ أَنَسٌ قَالَ: کَانَ نَعْلُ سَیْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ فِضَّهٍ وَ قَبِیعَهُ سَیْفِهِ فِضَّهً وَ مَا بَیْنَ ذَلِکَ حَلَقَ الْفِضَّهِ.

و روایه محمد بن إسماعیل لما أمر موسی علیه السلام بکسر قضیب العباس الملبس بالفضه قد تحمل علی الکراهه.

و نحو ذلک قال فی المعتبر و قال صاحب الوسیله الحلی ثلاثه أضرب ذهب و فضه و جوهر فالذهب حرام علی الرجال التزین به حلال للنساء إلا فی حال الحداد و الفضه و الجوهر یجوز للرجل التزین بهما کما یجوز للمرأه و لبس ما یختص بأحدهما مکروه للآخر و المموه من الخاتم و المجری فیه الذهب و المصوغ من الجنسین علی وجه لا یتمیز و المدروس من الطرز مع بقاء أثره حل للرجال أیضا.

و قال صاحب الجامع لا یحل استعمال أوانی الذهب و الفضه لرجل أو امرأه و موضع الفضه من المفضض و المدهن و المشط و المرآه من ذلک و لا بأس بالبره من الذهب و الفضه و قال رحمه الله لا یجوز للرجال التحلی بالذهب و یجوز للنساء و یتحلی الرجال بالفضه خاتما و منطقه و حلیه سیف و بره بعیر.

و قال فی الذکری أما نحو الحلقه للقصعه و قبیعه السیف و السلسله فإنه جائز ثم ذکر الأخبار العامیه و الخاصیه المتقدمه فی ذلک و قال فی الدروس و لا بأس بقبیعه السیف و نعله من الفضه و ضبه الإناء و حلقه الفضه و تحلیه المرآه و روی جواز تحلیه السیف و المصحف بالذهب و الفضه و قال فی الذکری هل ضبه الذهب کالفضه یمکن ذلک کأصل الإناء و المنع لقولهصلی الله علیه و آله فی الذهب و الحریر هذان حرامان علی ذکور أمتی انتهی.

و أقول قد مر التفصیل فی السریر و السرج و اللجام و لم أر أحدا من الأصحاب تعرض لذلک

وَ رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ کَانَتْ بُرَهُ نَاقَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ فِضَّهٍ.

وَ أَقُولُ رَوَتِ الْعَامَّهُ: أَنَّ طَرْفَهَ بْنَ عَرْفَجَهَ الصَّحَابِیَّ أُصِیبَ أَنْفُهُ یَوْمَ الْکُلَابِ فَاتَّخَذَهَا مِنْ وَرِقٍ فَأَنْتَنَ فَرَخَّصَ علیه السلام لَهُ فِی الذَّهَبِ.

و فی شرح الشواهد الکلاب کغراب موضع و ماء و قال حمزه بن الحسن الأصبهانی فی کتاب التنبیه علی حروف التصحیف قد فضح التصحیف فی دوله الإسلام خلقا من الفقهاء و العلماء و الکتاب و الأمراء و ذوی الهیئات من القراء کحیان بن بشر قاضی أصبهان و قد تولی قضاء الحضره أیضا فإنه کان روی عن أصحاب الحدیث أن عرفجه قطع أنفه یوم الکلاب و کان مستحلیه رجلا یقال له کحیحه فقال أیها القاضی إنما هو یوم الکلاب فأمر بحبسه فدخل الناس إلیه فقالوا ما دهاک فقال قطع أنف عرفجه یوم الکلاب فی الجاهلیه و امتحنت أنا به فی الإسلام.

العاشر اختلف الأصحاب فی زخرفه السقوف و الحیطان بالذهب فقال الشیخ فی الخلاف إنه لا نص فی تحریمها و الأصل الإباحه و نقل عن ابن إدریس المنع من ذلک و لعل ذلک لما فیه من تعطیل المال و صرفه فی غیر الأغراض الصحیحه قیل و یرشد إلیه أمر أبی الحسن علیه السلام بکسر القضیب الملبس بالفضه.

الحادی عشر قال فی الذکری لا کراهیه فی الشرب عن کوز فمها خاتم فضه أو إناء فیه دراهم و قال لا یضمن کاسر أوانی الذهب و الفضه لأنه لا حرمه لها علی

القول بتحريم اتخاذها لغير الاستعمال و يجوز بيعها على القول بعدم تحريم اتخاذها لغير الاستعمال أو كان المطلوب كسرها و وثق من المشترى بذلک و أطلق العلامه الحكم بجواز ذلک و قال و على المشترى سبكها.

الثانى عشر قال فى المنتهى يجوز اتخاذ الأوانى من كل ما عدا الذهب و الفضه مرتفعا كان فى الثمن أو لا عملا بالأصل و لا يكره استعمال شى ء منها فى قول أكثر أهل العلم إلا أنه قد روى عن ابن عمر أنه كره الوضوء فى الصفر و النحاس و الرصاص و شبهه و اختاره أبو الفرج المقدسى لتغير الماء منه و قال بعض الجمهور يكره الشرب فى الصفر.

لنا ما

رَوَاهُ الْجُمْهُورُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَأَخْرَجْنَا لَهُ مَاءً فِی تَوْرٍ مِنْ صُفْرٍ فَتَوَضَّأَ.

رَوَاهُ الْبُخَارِیُّ وَ رَوَی أَبُو دَاوُدَ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: کُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَ رَسُولُ اللَّهِ فِی تَوْرٍ مِنْ شَبَهٍ (۱).

و من طريق الخاصه ما رواه الشيخ عن يونس بن يعقوب و ذكر حديث عباد البصرى الذى قدمناه بروايه البرقى.

قد تم كتاب السماء و العالم من بحار الأنوار على يد مؤلفه الحقير المقر بالزلل و التقصير محمد باقر بن محمد تقى عفا الله عن هفواتهما و محا سيئاتهما مع هجوم أنواع الأشغال و تشتت البال و تفرق الأحوال فى أواسط شهر جمادى الثانيه من شهور سنه أربع و مائه بعد الألف من الهجره النبويه و الحمد لله أولا و آخرا و الصلاه و السلام على سيد المرسلين و عترته الأطيبين الأطهرين و لعنه الله على أعدائهم أجمعين.

۱- ۱. صحيح البخاریّ كتاب الوضوء الباب ۴۵ سنن ابى داود كتاب الطهاره الباب ۴۷.

**[ترجمه]و در اینجا چند مقصد است:

۱.

ظاهر کلام بیشتر فقهاء از اصحاب حرمت ظرف های طلا و نقره است .

علامه در المنتهی گفته: همه کسانی که به دانشمندی در یادند اجماع دارند بر حرمت خوردن و نوشیدن در ظرفی که از نقره و یا طلا ساخته شده جز آنچه از داود نقل شده که تنها نوشیدن را حرام دانسته است و از شافعی نقل شده که نهی در اینجا نهی تنزیهی است و معنی کراهت دارد، این قول قدیم او است، و نیز گفته: که آیا به کار بردن آن ها به طور مطلق حرام است در غیر از خوردن و نوشیدن، علماء ما گفتند: حرام است و نقل اجماع فقهاء را نموده بر حرمت مطلق استعمال ظرف طلا و نقره در التذکره و نیز در الذکری، و محقق در المعتبر اگرچه به قطعیت رسیده درحرمت مطلق استعمال ولی بر آن نقل اجماع نکرده است. شیخ- ره- در الخلاف گفته مکروه است به کار بردن ظرف های طلا و نقره و همچنان طلاکوب و نقره کوب آن ها و شافعی گفته: جائز نیست استعمال ظرف های طلا و نقره و ابو حنیفه هم آن ها را در خوردن و نوشیدن و عطر زدن حرام دانسته و بر هر حال، شافعی طلاکوب را مکروه شمرده و ابو حنیفه گفته: مکروه نیست و آن مذهب داود است. دلیل ما اجماع فرقه امامیه است، وانگاه روایت حلبی و روایت محمّد بن مسلم را آورده و گفته: از پیغمبر صلی اللّه علیه و آله و سلم روایت است که نهی کرده از استعمال ظرف های طلا و نقره و بر همین اکتفا کرده و آغاز سخنش گرچه واضح است در کراهت اصطلاحی که در برابر حرمت است بویژه که در برابرش قول شافعی را آورده مبنی بر عدم جواز، ولی پایان سخنش با آوردن اخباری که ظاهر در حرمت اند برای دلیل می نماید که مقصودش از حرمت کراهت است یا معنی اعم از کراهت حرمت، از این رو محقق و دیگران پس از او آن را تفسیر به حرمت کردند.

شهید- ره- در الذکری گفته: ظرف ها پنج دسته اند:

الف: آنچه از طلا و نقره ساخته شده که به کار بردنش برای خوردن و آشامیدن به اجماع فقهاء حرام است و در الخلاف گفته: مکروه است به کار بردن آن ها و ظاهرش اراده حرمت است مانند گفته شیخ در المبسوط و برای گفته پیغمبر صلی اللّه علیه و آله که هر که در ظرف نقره بنوشد همانا در درون خود آتش دوزخ را نوشانوش کرده تا اینکه آن را فرو برد یا برگرداند، و فرموده علیهم السّلام در ظرف طلا و نقره ننوشید و در سینی آن نخورید، زیرا اینها برای آنهایند در دنیا و برای شمایند در دیگر سرا، این دلالت اشاره ای دارد به طور ایماء بر حرمت بکار بردن آنها مطلقا مانند بخور دادن و سرمه کشیدن و وضوء گرفتن، و ذکر خوردن و نوشیدن برای اهمیت آن ها است. و همچنین است سخن امام صادق علیه السّلام نخورید در ظرف طلا و نقره، که البته نهی به کارهای سودبخش تعلّق دارد، و نیز سخن امام کاظم علیه السّلام که ظرف طلا و نقره کالای آنانی است که یقین به آخرت ندارند، و در این دو حدیث اشاره ای است به حرمت داشتن آن ها مطلقا، و چون داشتن آن ها مایه اسراف و ترک انفاق در راه خیر و صرف مجلس آرائی است، سزاوارتر به حرمت است چون کبرآور و دل شکننده فقراء است. پایان. و بدان که روایات خاصّه تصریح به حرمت نوشیدن و همه استعمالات ندارند، و روایاتی که دلیل حرمت همه استعمالات آوردند برخی به روش فقهاء ما ضعیف هستند و برخی صریح در حرمت نیستند بلکه ظاهر برخی کراهت است ولی لفظ کراهت در اخبار غالبا به معنی کراهت اصطلاحی نیامده و دلالت مطلق نهی هم بر حرمت ثابت نشده ولی کثرت روایات

و شهرت میان فقهاء بلکه همه مسلمانها و دعوای اجماع قول به حرمت را تقویت می کند و گر چه در جز خوردن و نوشیدن چنین قوّتی ندارند.

و مشهور میان فقهاء این است که داشتن ظرف های طلا و نقره جز برای به کار بردن بلکه صرف نگهداشتن و زیور نمودن خانه هم حرام است به حکم دو روایت محمّد بن مسلم و موسی بن بکر، و تأیید شده به اینکه معطل کردن مال و اسراف است. علامه- ره- در النهایه گفته: و همچنین حرام است وجوه دیگر استعمال آن ها مانند وضو ساختن با آن ها و خوردن با قاشق نقره و عطر زدن از عطردان نقره و بخور در مجمره نقره که حاوی آن باشد برای اینکه تکبر آور و دل شکننده فقرا است، زیرا امام باقر علیه السّلام نهی کرده است از ظرف طلا و نقره و نهی از اعیان به معنی نهی از همه بهره بری از آن ها است، و آیا حرام است داشتن ظروف طلا و نقره برای غرضی جز استعمال مانند آراستن مجالس؟ موجّه همین حرمت است چرا که فرموده: آن ها برای آنان است در دنیا و برای شما است در دیگر سرا.

و به دلیل حدیث امام باقر علیه السّلام و برای اینکه تحریم به کار بردن آن ها مطلقا مستلزم تحریم داشتن آن ها است به وضع آماده برای بکار بردن مانند طنبور که داشتن آن حرام است، و چون مایه تعطیل مال است و به منزله اتلاف آن است لذا از آن نهی شده است. پایان.

یکی از محققان اساتید ما گفته: داشتن آن ها نیز حرام است چون نگه داشتن بیانگر قصد استفاده است چون فائده روشن آن ها همان استفاده است و داشتن آن ها خود قصد نافرمانی و اقدام بر حرام است که خودش حرام است یا کمک بر گناه، زیرا داشتن آن ها کمک بر استعمال آن ها است و کمک به گناه است و خود حرام است. اگر اعتراض شود که داشتن آن ها نماینده قصد استفاده آن ها نیست و فائده آن ها تنها بکار بردن آن ها نیست بلکه نگهداشتن آن ها هم خود غرض مستقلی است از آن ها مانند استعمال آن ها در انجام حوائج.

پاسخ گوییم که یا ظهور نگهداشتن آن ها به قصد استفاده گفته ما تأیید شود به روایت محمّد بن مسلم که نهی در آن تعلق به خود ظرف طلا و نقره دارد و شامل نهی از داشتن آن هم هست.

گویم

سستی این وجوه روشن است و هم ضعف روایت عامیه با ضعف دلالت آن و با ضعف دلالت روایت محمّد بن مسلم، و عمده دلیل آن ها روایت موسی بن بکر است، و به عقیده من آن روایت هم دچار ضعف سند است و صریح در حکم حرمت داشتن آن ها نیست، زیرا متاع ابزار بهره بردن و به کار واداشتن است چون اسم مصدر است از (متّعته) با تشدید به معنی (اعطیته)، در القاموس گفته: متاع سود است و مال فروشی و ابزار و هر چه در نیاز ما از آن بهره مند شوند و جمعش امتعه است.

و اینکه خدا فرموده «ابْتِغاءَ حِلْيَةٍ» یعنی جستن طلا و نقره «او متاع» یعنی آهن و مس زرد و مس معمولی و قلع و با ضمّه و کسره به معنی توشه راه است، در الصحاح گفته: متاع مال فروشی است و به معنی سود و آنچه از آن بهره برند، راغب گفته: متوع کشش است و بالا رفتن و متاع بهره گیری دراز مدت، گفته شود (متعه اللّه بکذا و امتعه) خداوند تعالی فرموده «وَ مَتَّعْناهُمْ إِلى

حِينٍ» باز فرموده «وَ لَكَمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَ مَتاعٌ إِلي حِينٍ» براى آگاهى به اينكه هر آدمى را در دنيا بهره مندى است تا مدت معلومه اى، و سخن خداوند كه فرموده «قُلْ مَتاعُ الدُّنْيا قَلِيلٌ- بگو متاع دنيا اندك است» آگاهى بر اين است كه بهره دنيا نسبت به آخرت قابل اعتناء نيست و چيزى در شمار نيايد، و به هر چه در خانه از آن سودى برند متاع گويند، خدا تعالى فرمود «در جستجوى زيور يا متاع» و هر چه بدان سود برده شود به هر نحوى آن را هم متاع و متعه گويند و بدين معنا است سخن خدا «و هنگامى كه بارهاى خود را گشودند» يعنى طعام خود را و آن را هم متاع ناميده است، پايان.

گويم: از اينجا روشن شد كه اصل متاع بهره گيرى است، سپس در اين حديث بكار رفته در ابزار بهره گيرى و يا به معنى مصدرى است براى مبالغه يا به معنى ابزار بهره مندى است و بهره گيرى در آن منظور است و بر نفس داشتن آن صدق نكند، و كسى به اين نكته متوجه نشده و تنها در سند حديث سخن گفته اند، و اما آنچه در باره مجلس آرايى بدان گفته كه ظاهر اين است كه آن هم خود بهره مندى و استعمال آن ها محسوب مى شود. و به قسم نخست مى پيوندد مانند بستن آن ها به مجمره بُخور. ظاهر اين است كه دليل درستى نباشد زيرا گذاشتن ظرف طلا يا نقره در مجلس و گذاشتن عطر روى آن خود به كار گرفتن آن ها محسوب مى شود. آرى براى مهمان كه دست بكار آن ها نيست و تنها بوى عطر را استشمام كند مورد اشكال است كه آن ها را استعمال كرده باشد، آرى از جهت حضور در مجلس گناه در صورتى كه اين كار حرام باشد مرتكب حرام شده و همچنين است پرتونشينى شمعى كه در ظرف طلا و نقره نهادند جز براى كسى كه مباشر آن است و آن را انجام داده كه بعيد نيست، جائز باشد بويژه اگر در مجلسى كه چراغ در آن افروخته است، نباشد چون اين را انتفاع و تصرف نگويند و از اينجاست كه گويند مالك چراغ حق ندارد مردم را از استفاده پرتو چراغ خود منع كند، و در اينجا اعتراض شود در باره مشاهد مشرَّفه كه در ظروف طلا و نقره چراغ و شمع افروزند، زيرا سبب ارتكاب حرام براى انجام زيارت كه مستحب است بنا بر قول به اينكه اين گونه استفاده هم انتفاع است و حرام است، و ظاهر اين است كه اين گونه احتياط هاى دور از حقيقت سبب ترك فضائل به اين بزرگى نشوند، زيرا ظرف بودن شمعدان ها خود محل منع است چنانچه خواهى دانست، و نيزحرمت هر استعمالى ممنوع است، و اين گونه استفاده را اصلا استعمال نگويند .

و مؤيد آن است روايت كلينى و شيخ، زراره روايت مى كند كه امام محمد باقر عليه السلام در جنازه مردى از قريش حاضر شد و من همراهش بودم و عطاء هم حاضر بود و زنى شيون كرد و عطاء گفت بايد خاموش شوى يا ما برگرديم و آن زن خاموش نشد و عطاء برگشت، من به امام عليه السّلام گفتم: عطاء برگشت، فرمود: چرا؟ گفتم: اين زن شيون كرد و به او گفت: يا خاموش باش يا من برمى گردم و خاموش نشد و او برگشت، فرمود ما را ببر، پس اگر اين باشد كه باطلى را به همراه حقى بينيم و آن حق را وانهيم حق مسلمان را نپرداختيم. - . الكافى ٣: ١٧١ -

و اما آنچه برخى مى كنند و با خود شمعى در زيارتگاه مى برند و با آن زيارت نامه مى خوانند گويا در باره احتراز از استفاده از شمع شمعدان طلا و نقره سودى ندهد مگر در آنجا كه از روشنى آن ها هيچ استفاده نكنند و آن هم در غالب نشدنى است و با رسيدن پرتو از شمعدان طلا و نقره خواندن با همه آن روشنى ها انجام شود و قصد در اينجا سودى ندارد.

و شگفت است كه يكى از افاضل هم عصران ما براى زيارتگاه پاك امام رضا عليه السّلام شمع مى فرستاد تا مردم در پرتو آن زيارتنامه بخوانند به گمان اينكه اين كار برايشان سودى دارد.

محقق اردبیلی- ره- گفته: در هیچ خبر معتبری نهی از استعمال مطلق ظرف طلا و نقره وارد نشده، آری در الصحیحه محمّد بن اسماعیل کراهت آمده و در حسنه حلبی نهی از خوردن در ظرف نقره و این دو درست ترین خبری هستند که در این مسأله نقل شدند و در المنتهی گفته: ظاهر این است که مقصود از کراهت حرمت است که قصد حرمت از کراهت بسیار است. و دنباله خبر هم بر آن دلالت دارد. لذا اندیشه کن. و باقی اخبار غیر صحیحه مانند خبر داود بن سرحان و خبر محمّد بن مسلم و روایت موسی بن بکر می باشند و بر فرض حمل نهی کراهت بر حرمت نهی تحریمی از آن دو استفاده شود و نهی از اعیان خارجیه معقول نیست چون فعل مکلف نیستند پس نهی متوجه عمل مطلوب از آن ها است به حسب غالب چنانچه مقتضای اصول محاوره است و آن مطلق استعمال آن ها است نه خصوص خوردن و نوشیدن با آن ها به حکم ظاهر کلام و نزدیک بودن به حقیقت نهی از ذات آن ها و از آنچه دانستی روشن شود که داشتن آن ها برای نگهداشتن و ذخیره دلیلی بر حرمت ندارد چنانچه مذهب اکثر فقهاء است و نه دلیلی بر حرمت تزیین مجالس و خانه با آن ها و نه جز آن وجود ندارد زیرا در برابر اصل اباحه دلیل شایسته ای بر حرمت آن نیست با وجود عموم «من حرّم زینه اللّه» چه کسی زیوری که خدا آفریده را حرام کرده است. با عموم دلیل حصر محرمات در برخی آیات و نبودن این اعمال در شمار محرمات.

سپس- ره- گفته: خلاصه اگر دعوی اجماع نبود و عدم ظهور مخالف و عدم فرق، قول به کراهت استعمال ظروف طلا و نقره خوب بود، چون دلیل حرمت نیست و لفظ «بد داشت آنها را» آمده و نهی از ظرف نقره کوب را بر آن عطف کرده که تفسیر به کراهت شده و تفسیری خوب است، تنها اجماع با ظهور برخی اخبار دلالت دارند بر حرمت استعمال فی الجمله، و احتیاط و برخی از اخبار هم مقتضی حرمت داشتن آن ها می شوند و نباید ترک شود. پایان. من گویم: حمل نهی متعلق به اعیان را بر مطلق استعمال و بهره بری مورد اعتراض است بلکه باید عمل شود بر انتفاع متعارف و غالب آن عین که در ظرف موضوع بحث در اینجا همان خوردن و نوشیدن است و در سخن خدا «حرام است بر شما مادرانتان،» نهفته است و در «حرامست بر شما مردار» خوردن است و در امثال آن ها چنانچه در پیش بدان اشاره کردیم.

۲.

فقهاء اصحاب در ظرف های نقره کوب و آب نقره دار اختلاف دارند.

شیخ در الخلاف گفته: حکم آن ها همان حکم ظرف طلا و نقره است، و در النهایه گفته: استعمال آن ها جائز است ولی واجب است لب بر جز موضع نقره نهاد، و علامه- ره- آن را اختیار کرده، و عامه متأخرین معتقدند به کراهت و آن اقوی است به حکم الصحیحه عبد اللّه بن سنان.

شیخ برای حرمت حجت آورده به حسنه حلبی چون عطف دلیل برابری حکم معطوف و معطوف علیه است و هم به روایت برید چون مقصود از کراهت در نخست همان حرمت است و در دوم هم باید حرمت باشد برای اینکه معطوف و معطوف علیه برابر باشند و اشتراک و مجاز لازم نشوند، و هم به روایت عمرو بن ابی مقدام، و پاسخ دادند که لزوم برابری میان معطوف و معطوف علیه ممنوع است و خبر حلبی حمل بر کراهت شود در خصوص نقره کوب برای جمع آن با دلیلی که از آن اقوی است، و کراهت در خبر برید اعم از تحریم است و به معنی مطلق بدی است که جامع میان معطوف و معطوف علیه است بنا بر قول به کراهت و اینکه امام نقره را کنده است دلیل بر حرمت نیست و می شود برای رفع کراهت باشد یا دوری کردن از جای

نقره بطور وجوب که فتوی شیخ است در کتاب مبسوط. و نیز علامه و بیشتر متأخرین با استناد امریه عزل در صحیحه ابن سنان، و محقق در معتبر دوری از جای نقره را مستحب دانسته برای صحیحه معاویه بن وهب و آن خوب است، زیرا ترک استفصال با قیام احتمال دلیل بر عموم حکم است.

من گویم ظرف نقره کوب چند بخش است:

۱.

ظرفی که پاره ای از آن نقره است و پاره دیگر مس یا فلز دیگر و از هم جدا هستند مانند ظرف هائی که از سفالند یا مانند آن و نقره کوب می شوند.

۲.

ظرفی که همه آن روپوش نقره دارد و آن هم دو قسم است:

الف: آنکه آب نقره بدان دادند بطوری که اگر روی آتشش گذارند چیزی از آن جدا نشود.

ب: آنکه تکه نقره بدان چسباندند بطوری که بوسیله آتش از آن جدا شود

۳.

ظرفی که تکه ای یا حلقه ای یا زنجیر از نقره بدان آویخته است.

۴.

ظرفی که از مخلوط نقره با فلز دیگر ساخته شده.

۵.

ظرفی که با نقره نقشه بر آن درآوردند.

و ظاهر مورد اخبار پیرامون ظرف نقره کوب شده بخش یکم و سوم است ولی ظاهر بیشتر آن ها ظرفی است که دسته یا تکه از نقره بدان پیوسته نه حلقه و زنجیر نقره داشته باشد چون در برخی به دسته نقره تصریح شده است.

چون حلقه نقره در خبر ظروف جایز شمرده شده در الدروس گفته: در باره نقره کوب روایاتی است و حکم به کراهت به صحت شباهت بیشتری دارد. آری دوری از جای نقره واجب است بنا بر اقرب، و مشکلی نیست به دسته نقره برای شمشیر و نوک غلاف شمشیر و در دسته ظرف و حلقه نقره ای برای کاسه .

و اما در بخش دوم ظاهر این است که در دسته نخستش که دسته الف است اکل و شرب جائی است و در دومی حرام است چون خود روپوش سراسری ظرف است بلکه عرفا به همه آن ظرف نقره گویند، به خاطر اخبار گذشته که در باره خبر ظروف وارد شده، و محتمل است قول به جواز در آن به حکم اصل اباحه و عدم صراحت اخبار در منع از آن.

علامه- ره- در النهایه گفته: اگر ظرفی از آهن یا جز آن بسازند با روکش طلا و نقره، اگر با نهادن بر آتش طلا و نقره آن جدا شوند استعمالش ممنوع است و گر نه اشکالی ندارد که ناشی است از اینکه بر فقراء حالش روشن است و مایه تکبر و بالیدن برای صاحبش نمی شود پس جایز است و از اینکه به ظرف طلا و نقره شبیه است، حرام است.پایان.

و اما بخش چهارم بعید نیست که تابع نام باشد و اگر نام صرف نقره بر آن نهند حرام است و گر ننهند حرام نیست و با صدق نام آمیختن با چیز دیگر اعتبار ندارد.

و اما بخش پنجم بعید نیست گفته شود: قائل به تفصیل باشیم مانند بخش دوم و اگر با عرضه بر آتش نقره از آن جدا گردد در شمار نقره کوب است و حکم آن را دارد و گر نه حکم آن را ندارد.

و بدان که اخبار باب به عنوان مفضض واردند که مشتق از فضه است بمعنی نقره و آیا طلاکوب و روکش طلا هم در آن داخل است یا نه؟ علامه- ره- در کتاب منتهی گفته: در این باره گفته ای از فقهاء اصحاب ندیدم، وانگه گفته:

اقوی نزد من جواز داشتن آن است به حکم اصل اباحه و مورد نهی همان ظرف طلا- و نقره است، آری مکروه است زیرا از درجه نقره کمتر نیست، و این گفته خوب است جز اینکه اثبات کراهت که خود یک حکم شرعی است با اینکه نصّی در میان نیست مشکل است.

و نیز او- ره- در النهایه گفته: فرقی میان نقره کوب و طلاکوب در این باره نیست چون در منع و علت منع هر دو برابرند .

سید- ره- در المدارک گفته: اظهر این است که ظرف طلاکوب چون نقره کوب است در حکم بلکه طلاکوب سزاوارتر است به حرمت.

محقق اردبیلی- ره- گفته: ظاهر این است که فرقی نیست میان طلا و نقره وابسته به ظرفی در ثبوت کراهت و در وجوب کناره گیری دهان از آن با احتمال کراهت و واجب نبودن کناره کردن به دهان از آن، وانگاه گفته: وجوب کنار زدن دهان از جای نقره دلالت دارد بر حرمت نوشیدن از ظرف نقره. لذا اندیشه کن.

۳.

شیخ بهائی- ره- گفته: خوردنی و نوشیدنی در ظرف طلا و نقره حرام نمی شود گر چه خوردن و نوشیدن حرام باشد چون دلیلی ندارد و اصل حلالیت است و از شیخ مفید- ره- حرمت آن ها نقل شده و از کلام ابی الصلاح هم بر می آید، و بسا پنداشته شود اشاره بدان از سخن پیغمبر صلی اللّه علیه و آله که: آنکه در ظرف نقره بنوشد گویا برشته کند در درونش آتش دوزخ، شیخ ما در الذکری آن را مردود دانسته برای اینکه مفاد حدیث این است که نوشیدن نامبرده سبب دخول در دوزخ

است چون معنی حقیقی آن نشدنی است. پایان. و دیگری هم مانند سخن او را گفته.

گویم

سخن فقهاء در این باره مبهم است و مقصود و مفادش مفهوم نیست.

و شرحش این است که حرام شمردن عین هر چیز اگر به معنای حرمت استعمال و بهره بری از آن نباشد معنای مثبتی ندارد پس اگر مقصودشان از حرمت خوردنی این است که چون خوراک در ظرف طلاـ و نقره باشد حرام است و خوردنش جایز نیست هرچند به ظرف دیگر هم منتقل شود چنانچه از سخن الذکری برمی آید این معنای مثبتی دارد ولی دلیل درستی ندارد، چون اخباری که از طرق خاصّه و عامه نقل شدند بر آن دلالت ندارند، در الذکری گفته: خوردنی و آشامیدنی آن ظرف ها حرام نشوند و اگر چه استعمال آن ها حرام است زیرا نهی مذکور شامل خوراک و نوشابه نشود و اگر آن ها را در ظرف دیگر ریزد و بخورد گناهی نکرده و از مفید- ره- حرمت آن نقل شده و از کلام ابی الصلاج هم نهی آن براورد می شود. سپس اعتراض گذشته را آورده و اگر مقصودشان این است که هنگام خوردن از ظرف نقره خوردنی حرام است نیز یعنی می توان گفت چیز حرامی را خورده چنانچه از سخن برخی برآید این محصّلی ندارد چنانچه دانستی، زیرا خوردنی حرام معنایی ندارد جز اینکه خوردنش حرام است.

اگر گویی فرق است میان خوردنی حرام که حرمت متعلق به خود مأکول است با خوردن حرام در کلام فقهاء چون حکم کنند به کراهت خوردن تکیه زده که فعل مکروه است نه خوردنی و کراهت اعضائی از ذبیحه که خوردنی مکروه است نه خوردن و هم فرق روشنی است میان خوردن خوراک حلال در جای غصبی و میان خوردن گوشت خوک.

در پاسخ گویم: همه این احکام به فعل مکلّف بر می گردد ولی به اصطلاح فقهاء هر گاه حرمت فعل مکلف نسبت به عین در همه حالات اختیاریه باشد مانند گوشت خوک حرمت را به مأکول نسبت دهند، و اگر حرمت در وضع خاص یا زمان خاصّی باشد یا مکان خاصّی حرمت را غالبا به فاعل نسبت دهند و اگر مقصودشان عین فرق باشد نزاع کم ثمر است و ثمری ندارد که مورد اعتناء شود ولی ظاهر کلام فقهاء در ظرف طلاـ و نقره معنای نخست است ولی کلام ابی الصّلاح دلالتی ندارد که بر اینکه خوردن حرام است یا خوردنی. در الکافی گفته: آنچه خوردنش حرام است بر دو وجه است:

۱.

حرمت متعلق به عین خوردنی باشد.

۲.

حرمت خوردن به وجه خاصّی باشد، نوع یکم چون استر و خوک و سگ تا آنکه گوید: نوع دوّم، مردار جاندارانی که خون جهنده دارند و تا گفته: خوراک کافران و آنچه با اندام تن خود با آن مباشرت کنند و خوراک بر سر سفره شراب خواری و خوراک در ظرف طلاـ و نقره. سپس گفته: فصل در آنچه نوشیدنش حرام است، اندک مست کننده و بیشش خمر است و

حرام- تا اینکه گفته: و هر پاکی که نجس شود، و نوشیدن در آنچه از ظرف ها که خوردن در آن ها حرام است. پایان. و سخن او در باره حرمت نوشیدن صریح است و موافق مشهور است و من به خودِ کلام مفید دست نیافتم.

.۴

اختلاف دارند فقهاء اصحاب در اینکه وضو و غسل با ظرف طلا و نقره باطل است یا نه؟ در المعتبر گفته: وضو و غسل از آبی که در ظرف طلا و نقره است باطل نیست زیرا برگرفتن آب جزء عمل طهارت نیست بلکه شروع در عمل طهارت پس از برگرفتن آب است و اثری در بطلان عمل طهارت ندارد و علامه در منتهی گفته موجه بطلان است زیرا گرفتن آب مقدمه عمل طهارت است و اگر حرام باشد نمی شود مأمور به باشد چون مفسده دارد.

در المدارک گفته: کلام علامه خوب است در آنجا که آب منحصر در ظرف طلا یا نقره باشد و مقدمه بودن آن ثابت باشد و اما اگر آب دیگری باشد در اختیار او و پیش از فوت موالات ظاهر صحت عمل طهارت است چون مأمور به استعمال آب هست و متوقف بر کار حرامی نیست و برگرفتن آب که حرام است جدا است از حقیقت عمل طهارت- پایان. و همچنان اختلاف دارند در بطلان عمل طهارت هر گاه ظرف طلا یا نقره آبریز آب آن باشد و عدم بطلان در اینجا روشن تر است.

.۵

در المنتهی گفته: حرمت استعمال ظرف طلا و نقره مشترک است میان مردان و زنان به سبب عموم ادله آن و مباح بودن زیور طلا برای زن ها دلیل نمی شود که استعمال ظرف طلا هم برای آن ها مباح است زیرا نیاز زدن به زیور طلا سبب مباح بودن آن است و اباحه مخصوص به همان زیور است. پایان، و در الذکری بر آن دعوی اجماع کرده.

.۶

در المنتهی گفته: اگر ظرفی از طلا یا نقره بسازد با روکشی از مس یا قلع استعمالش حرام است چون نهی آن را فراگیرد، و این یکی از دو قول شافعی است، و در قول دیگرش حرام نیست زیرا اسراف در باره آن به مردم نمایان نیست و نگرانی فتنه ای نسبت به فقراء ندارد و اظهار تکبر هم ندارد و پاسخش این است که اسراف هست گرچه پایدار نیست. پایان.

گویم

این علتها که بیان شده در نصّ نیامدند و حکم شرعی وابسته آن ها نیست، و اصل این است که آن ظرف اسم طلا یا نقره دارد یا نه، که در این صورت در عموم نهی درآید یا در نیاید و دعوی صدق نام ظرف طلا یا نقره بر چنین ظروفی بعید نیست .

.۷

فقهاء اصحاب در باره جواز برگرفتن ظرف های کوچک طلا و نقره که در خوردن و نوشیدن بکار نروند مانند سرمه دان و غالیه دان اختلاف دارند و نیز در هر چه مانند آن ها باشد، زیرا صدق لفظ آنیه(ظرف) که مورد نهی است بر این گونه ابزار

مورد شک و تردید است، بلکه برخی از فقهاء دعوی کرده که متبادر و آنچه در ذهن درآید از لفظ آنیه و اوانی همان ظرف های خوردن و نوشیدن است و این لفظ بر شمعدان و چراغ و ظروف چینی و بر قندیل ها که در مشاهده و مساجد آویزند صادق نیست. و مؤید آن است آنچه در خبر علی بن جعفر گذشت آنجا که فرموده: همانا بد است استعمال آنچه با آن نوشند، و این حدیث دست کمی از الصحیح ندارد، چون حمیری و برقی آن را از کتاب علی بن جعفر روایت کردند و کتاب او اظهر من الشمس است و اکنون هم نزد ما موجود است. بیشتر لغت دانان آن را حواله بر شهرت کردند و هم بر عرف و گفته اند معنی لفظ اناء معروف و شناخته است و جمعش آنیه و جمع بر جمعش اوانی است، در مصباح المنیر گفته: اناء و آنیه به معنی وعاء و اوعیه اند راغب گفته: آنیه هر آنچه هست که در آن چیزی نهند. پایان.

و اینکه گفته اند اناء به معنی ظرف است و ظرف آن است که چیزی در آن قرار گیرد مستندی ندارد و در عرف معلوم است که اگر کسی گوید برایم آنیه آور و غالیه دان یا سرمه دانش آورند در نظر عرف فرمان او را نبردند.

و مؤید آن است اینکه انگشتر نقره و قاب دعا و سر غلاف شمشیر نقره و مانند آن ها جایز شمرده شده با اینکه همه این ها چیزی هستند که در این ها چیز جا گرفته و خلاصه هر چه دانسته شود که در لغت یا عرف ائمه علیهم السّلام آنیه بر آن صادق است مشمول نهی است اگر آن را عام و همه گیر دانیم و گر نه اصل اباحه و جواز آن اقوی است و احتراز از همه احتیاط است جز آنچه استثناء آن دانسته شده است و باید آنچه فقهاء اصحاب در این باره گفته اند یادآور شویم.

شهید (ره) در الذکری گفته: نزدیک تر حرمت سرمه دان و غالیه دان است گرچه به اندازه دسته ظرف باشند چون ظرف بر آنها صادق است و اما میل سرمه حرام نیست .

در الدروس گفته: علامه در تذکره گوید: در باره سرمه دان خرد و غالیه دان شافعی دو وجه گفته یکی حرمت که مورد اعتماد است چون ظرف و آنیه باشند و دیگری اباحه زیرا آن ها به اندازه دسته کاسه اند که جایز شمرده شده و جدا هم که باشند باید جایز شمرده شوند.

مؤلف المدارک گفته: در جواز سرمه دان و غالیه دان از طلا و نقره تردید هست چون صدق آنیه بر آن ها مورد تردید است بویژه اگر از دو سو سرباز باشند.

در الذکری گفته: در باره چراغدان های طلا و نقره مساجد و مشاهد اعتراضی هست برای فحوای ادله نهی که در این موارد باید ثابت تر باشد و برای امر به تعظیم شعائر و تجلیل آن ها که مقتضی جواز است.

محقق اردبیلی (ره) گفته: بر تقدیر حرام بودن آنیه طلاـ و نقره نباید صحن ها متبرک را برای عنوان تعظیم شعائر و دلبندی مردم به آنها استثناء کرد زیرا چنین استحسانی دلیل تخصیص عموم حکم نمی شود اگر وجود داشته باشد، و بسا منع نکردن فقهاء پیشین به فرض اینکه می توانستند دلیل باشد بر عدم حرمت جز استعمال آن ها در خوردن و نوشیدن و جواز نگهداری آن ها بدین روش.

علّامه- ره- در المنتهی گفته: باکی نیست در بکار بردن کمی از نقره مانند زیور برای شمشیر و کاسه و زنجیر کاسه و بینی بند طلا و بست دندان چون جمهور عامه، در باره کاسه رسول خدا روایت کرده اند و هم خاصه در باره آینه موسی بن جعفر علیه السّلام و هم عامه روایت کردند که: بینی عرفجه بن سعد در جنگ کلاب آسیب دید و بینی بندی نهاد و بوی گند می داد و پیغمبرش صلی اللَّه علیه و آله فرمود: تا آن را از طلا بسازد که نیاز بدان داشت و برگرفتن آن برای نیاز جایز است و هم بی نیاز بدان گرچه برخی مخالف اند، و برگرفتن آنچه اناء نباشد از طلا و نقره موجه این است که مکروه است و حرام نیست مانند صفحه دسته شمشیر، میل سرمه چون نفع دارد و زیان ندارد.

و برای روایت انس که گوید: نوک غلاف شمشیر رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله و سر دسته های آن از نقره بود و در میان آن ها هم حلقه های نقره بود .

و روایت محمّد بن اسماعیل که امام موسی علیه السّلام فرمود: تا عصای نقره کوب عباس را شکستند بسا حمل بر کراهت شود یا مانند آن.

در المعتبر گفته صاحب وسیله گوید زیور سه دسته است:

۱.

طلا و نقره و گوهر، طلا برای زیور مرد حرام است و برای زیور زن ها حلال است جز در حال حداء (یعنی عزاداری در مرگ شوهر مرده).

و نقره و گوهر (مانند عقیق و فیروزه و الماس) برای مردها جایز است که زیور باشند چنانچه برای زن ها جایز است، ولی پوشیدن زیور مخصوص مرد بر زن مکروه است و پوشیدن زیور مخصوص زن بر مرد مکروه است، و همچنین انگشتری که طلا پوش یا نقره پوش است و آنچه طلا بر آن روکش شده و داخل آن گردیده و آنچه از هر دو جنس ساخته شده بطوری که از یک دیگر امتیاز ندارند.

مؤلف الجامع گفته: به کار بردن ظروف طلا و نقره برای زن و مرد هر دو جائز نیست و نیز نوشیدن از جای نقره ظرف نقره کوب و هم عطردان و شانه بر همین منوال است، اما برای زن زیور طلا از هر نوع روا است. و او- ره- گفته: زیور طلا برای مرد جایز نیست و برای زن جایز است و زیور نقره برای مرد جایز است چون انگشتر و کمربند و زیور شمشیر و گوشواره گردن بند شتر.

در الذکری گفته: مانند حلقه برای کاسه و دسته شمشیر و زنجیر از طلا و نقره جایز است و اخبار وارده از عامه و خاصه را نقل کرده که در این باره گذشتند.

در الدروس گفته: باکی نیست به اینکه سر دسته شمشیر و نوک غلافش از نقره باشد و نیز بر دسته ظرف و حلقه نقره و زیور شمشیر و زیور کردن قرآن مجید با طلا و نقره مشکلی ندارد.

در الذکری گفته: آیا دسته کاسه طلا مانند نقره است و جایز است یا نه؟

ممکن است چنین باشد مانند خود ظرف و ممکن است حرام باشد به سبب سخن آن حضرت صلی اللّه علیه و آله در باره طلا و ابریشم که این هر دو حرام اند بر مردان امت من. پایان.

گویم

شرح تخت و زین و دهنه اسب از طلا و نقره گذشت و من ندیدم که فقهاء اصحاب درباره آن ها سخنی گفته باشند .

و از امام صادق علیه السّلام روایت شده که: حلقه گوش و گردن ناقه رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از نقره بوده.

گویم

عامه روایت کردند که بینی طرفه بن عرفجه صحابی در جنگ کلاب آسیب دید و آن را با نقره بست و بند کرد و بوی گند گرفت و رسول خدا صلی اللّه علیه و آله اجازه داد که از طلا برگیرد.

در شرح الشواهد گفته: کلاب بر وزن غراب یک مأوی و آبی است.

و حمزه بن حسن اصفهانی در کتاب خود (التنبیه علی حروف التصحیف) گفته: تصحیف در واژه ها جمعی از قاضیان و علماء و نویسنده ها و امراء را رسوا کرده و هم هیئت هایی از قراء را چون حیان بن بشر قاضی اصفهان که متصدی قضاوت دربار حضرت نیز بود.

زیرا او روایت کرد که اصحاب روایت کردند در حدیث عرفجه که بینی او در جنگ با کلاب (سگها) بریده شد.

وی دفتر نویسی داشت به نام کحیحه، گفتش ایها القاضی همانا که این حادثه در روز جنگ کلاب بود، و قاضی فرمان داد او را زندان کردند و مردم نزد او رفتند که تو را چه واداشت بر این کار؟ گفت: بینی عرفجه در روز جنگ کلاب در زمان جاهلیت بریده شد و من در دوران اسلام بدان آزموده شدم.

.۱۰

فقهاء اختلاف دارند در طلا کاری سقف های خانه و دیوارها، شیخ در الخلاف گفته: نصّی در باره حرمت آن نرسیده و اصل اباحه است.

و ابن ادریس نقل کرده که حرام است و بسا برای آن باشد که تعطیل مال است و صرف آن در اغراض نادرست و اسراف است و بسا که امر ابو الحسن علیه السّلام به شکستن عصای نقره پوش (که گذشت) بدان اشاره کند.

.۱۱

در الذکری گفته: نوشیدن از کوزه ای که در آن انگشتر نقره باشد یا ظرفی که در آن پول نقره باشد کراهت ندارد.

گفته: کسی که ظرف های طلا و نقره را بشکند تعهد ارزش و کسر ارزش آن ها را با جنس شکسته آن ها ندارند و بنا بر قول به حرمت داشتن آن ها کار حرامی هم نکرده باشد، و جایز است فروش ظروف طلا و نقره بنا بر قول حرام نبودن نگهداشتن آن ها جز برای استعمال در خوردن و نوشیدن و مقصود خریدار هم شکستن آن ها باشد و اطمینان داشته باشد که خریدار آن ها را خواهد شکست و علامه- ره- گفته: فروش آنها مطلقاً جایز است و بر خریدار لازم است آن ها را آب کند و از صورت ظرفی بدر آورد.

.۱۲

المنتهی گفته: جایز است ساختن ظرف از جز جنس طلا و نقره بهایش بیش باشد یا کم به حکم اصل و استعمال هیچ کدام از آن ها مکروه نیست به گفته بیشتر اهل علم و فقهاء جز اینکه از ابن عمر روایت شده وضو از ظرف مفرغ و مس و قلع و مانند آن ها را مکروه می داشت و ابو الفرج مقدّسی این قول را برای تغییر آب برگزیده است. و برخی عامه نوشیدن از ظرف مفرغ و مس زرد را مکروه دانسته اند.

دلیل ما روایت عامه است از عبد اللّٰه بن زید که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله نزد ما آمد و در یک کاسه از مفرغ و مس زرد برای آن حضرت آب آوردیم و از آن وضو ساخت. بخاری آن را روایت کرده و ابو داود از عایشه آورده که: من و رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله در یک بادیه برنزی غسل می کردیم - . صحیح البخاری، کتاب الوضوء باب ۴۵، سنن ابی داوود ، الطهاره باب ۴۷ - .

و از طریق خاصّه روایتی است که شیخ- ره- از یونس بن یعقوب آورده و حدیث عبّاد بصری را که در پیش ذکر نمودیم به روایت از برقی نقل کرده است.

کتاب السماء و العالم از بحار الانوار به دست مؤلف حقیر و فقیر و معترف به لغزش و تقصیر محمّد باقر بن محمّد تقی، که خداوند از لغزشهایشان در گذرد و گناهانشان را محو نماید، با هجوم هر نوع اشتغال و پریشانی خاطر و پراکندگی احوال در اواسط ماه جمادی الثانیه از ماههای سال ۱۱۰۴ هزار و یک صد و چهار هجری قمری نبوی پایان یافت. در آغاز و سرانجام هر کار سپاس مخصوص خداست و سلام و درود خداوند بر سرور پیامبران و عترت پاک و مطهرش و لعنت خدا بر همه دشمنان آنان باد.

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزء من الأبواب

الموضوع/ الصفحه

ص: ۵۵۵

ص: ۵۵۶

«۲»

باب أنواع الخبز ۲۷۵- ۲۷۴

«۳»

باب الأسوقه و أنواعها ۲۸۴- ۲۷۶

ص: ۵۵۷

ص: ۵۵۸

أبواب الأشربه و الأوانی المحرمه

ص: ۵۶۰

**[ترجمه]ص: ۵۵۵

ص: ۵۵۶

ص: ۵۵۷

ص: ۵۵۸

ص: ۵۵۹

ص: ۵۶۰

**[ترجمه]

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم

هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

الزمر: ۹

المقدمة:

تأسّس مركز القائمية للدراسات الكمبيوترية فى أصفهان بإشراف آية الله الحاج السيد حسن فقيه الإمامى عام ۱۴۲۶ الهجرى فى المجالات الدينية والثقافية والعلمية معتمداً على النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائيين والمثقفين فى الجامعات والحوزات العلمية.

إجراءات المؤسسة:

نظراً لقلة المراكز القائمة بتوفير المصادر فى العلوم الإسلامية وتبعثرها فى أنحاء البلاد وصعوبة الحصول على مصادرها أحياناً، تهدف مؤسسة القائمية للدراسات الكمبيوترية فى أصفهان إلى التوفير الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلى الباحثين فى العلوم الإسلامية وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الكترونية من الكتب والمقالات العلمية والدراسات المفيدة وهى منظمة فى برامج إلكترونية وجاهزة فى مختلف اللغات عرضاً للباحثين والمثقفين والراغبين فيها.

وتحاول المؤسسة تقديم الخدمة معتمدة على النظرة العلمية البحتة البعيدة من التعصبات الشخصية والاجتماعية والسياسية والقومية وعلى أساس خطة تنوى تنظيم الأعمال والمنشورات الصادرة من جميع مراكز الشيعة.

الأهداف:

نشر الثقافة الإسلامية وتعاليم القرآن وآل بيت النبىّ عليهم السلام

تحفيز الناس خصوصا الشباب على دراسة أدقّ فى المسائل الدينية

تنزيل البرامج المفيدة فى الهواتف والحاسوبات واللابتوب

الخدمة للباحثين والمحققين فى الحوازت العلمية والجامعات

توسيع عام لفكرة المطالعة

تهميد الأرضية لتحريض المنشورات والكتّاب على تقديم آثارهم لتنظيمها فى ملفات الكترونية

السياسات:

مراعاة القوانين والعمل حسب المعايير القانونية

إنشاء العلاقات المترابطة مع المراكز المرتبطة

الاجتنباب عن الروتينية وتكرار المحاولات السابقة

العرض العلمى البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فى نشر المعلومات

من الواضح أن يتحمل المؤلف مسؤولیة العمل.

نشاطات المؤسسة:

طبع الكتب والملزمات والدوريات

إقامة المسابقات فى مطالعة الكتب

إقامة المعارض الالكترونية: المعارض الثلاثية الأبعاد، أفلام بانوراما فى الأمكنة الدينية والسياحية

إنتاج الأفلام الكرتونية والألعاب الكمبيوترية

افتتاح موقع القائمية الانترنتى بعنوان : www.ghaemiyeh.com

إنتاج الأفلام الثقافية وأقراص المحاضرات و...

الإطلاق والدعم العلمى لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدينية والأخلاقية والاعتقادية والردّ عليها

تصميم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ويب كيوسك kiosk، الرسالة القصيرة ((sms

إقامة الدورات التعليمية الالكترونية لعموم الناس

إقامة الدورات الالكترونية لتدريب المعلمين

إنتاج آلاف برامج فى البحث والدراسة وتطبيقها فى أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ويمكن تحميلها على ٨ أنظمة؛

١.JAVA

٢.ANDROID

٣.EPUB

٤.CHM

٥.PDF

٦.HTML

٧.CHM

٨.GHB

إعداد ۴ الأسواق الإلكترونية للكتاب على موقع القائمية ويمكن تحميلها على الأنظمة التالية

١.ANDROID

٢.IOS

٣.WINDOWS PHONE

٤.WINDOWS

وتقدّم مجاناً فى الموقع بثلاث اللغات منها العربية والانجليزية والفارسية

الكلمة الأخيرة

نتقـدم بكلمـة الشـكر والتقـدير إلى مكاتب مراجع التقليـد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسـسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة في تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.

عنوان المكتب المركزي

أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلی، الرقم ۱۲۹، الطبقة الأولی.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir

البريد الالكتروني : Info@ghbook.ir

هاتف المكتب المركزي ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

هاتف المكتب في طهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

قسم البيع ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹شؤون المستخدمين ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹.

مركز
القائمية
اصبهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
www
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹